॥ भगवत्याभिचेदस्य ॥

॥ पंचमांगस्यविरतिः॥

पुण्यवतोऽग्रा कृकृरभाउस्मी सुधियःपु
स्तकमिदं

भगवतीवृत्ति

॥६०॥ ॐ नमः सर्वज्ञाय ॥ सर्वज्ञमीश्वरमनंतमसंगमग्र्यं सार्वीयमस्मरमनीशमनीहमिद्धं । सिद्धं शिवं शिवकरं करणव्यपे
तं श्रीमज्जिनं जितरिपुं प्रयतः प्रणौमि ॥ नत्वा श्रीवर्द्धमानाय श्रीमते च सुधर्मणे । सर्वानुयोगवृद्धेभ्यो वाण्यै सर्वविदस्तथा
॥ एतट्टीकाचूर्णी जीवाभिगमादिवृत्तिलेशांश्च । संयोज्य पंचमांगं विवृणोमि विशेषतः किंचित् ॥ व्याख्यातं समवायाख्यं च
तुर्थमंगमथावसरायातस्य विवाहप्रज्ञप्तिरिति संज्ञितस्य पंचमांगस्य समुन्नतजयकुंजरस्येव ललितपदपद्धतिप्रबु
द्धजनमनोरंजकस्योपसर्गनिपाताव्ययघनरूपस्य घनावदातस्य लिंगविभक्तियुक्तस्य सदाख्यातस्य स
ल्लक्षणोपादेयताधिष्ठितस्य वर्णमंडितोरुक्र स्य नानाविधाद्भुतप्रवरचरितस्य षट्त्रिंशत्सहस्र
प्रमाणसूत्रादेः स्वरूपतोपारावारस्य ज्ञानवर . णनयनस्यार्गलस्य द्रव्यास्तिकपर्यायास्तिकनया
हितयदंतमुसलस्य । निश्चयव्यवहारनयसमुन्नतकुं लदूपस्य प्रस्तावनावचनरचनाप्रकांडशुंडादंडस्य नि
गमनवचनोज्झितस्य । कालाद्यष्टप्रकारप्रवचनोपचा रचारुपरिकरस्य । उत्सर्गापवादसमुच्चलद्घंटायुग
लाघोषस्यायशःपटहपटुप्रतिरवापूर्णदिक्चक्रवालस्य स्याद्वादविशदांकुशावशीकृतस्य विविधहेतुहेतिसमृ
दसमन्वितस्य मिथ्यावादिविरुद्धलक्षणरिपुबलदलनाय श्रीमन्महावीरमहाराजेन निरूढस्येव निरूढक
लगणनायकमतिप्रकल्पितस्यांगनियोधिकनाबाधमः धिगमायप्रवर्द्धनिशितलितकलितयावर्जचक्षुगणनाविपा
ङ्घतयाऽमतामववांछितवस्तुसाधनसमर्थयाऽर्हन्निशर्मिनाडिकायायदन्येषांवजीवाभिगमादिविविधविवर ×वाद५×द५

×सू१

णादवरकालशानांसंघट्टनेनत्वरनात्रपवामदतामप्पदप्रकाशितादस्मिताधिकादशादिवा । गुरुजनवचनानुसारेणत
त्रिलिक्षालानिरासानिलाडिकायचंद्रिनाप्रमतशतिशास्त्रप्रस्तावना । अथ विवाहप्रज्ञप्तिरिति कः शब्दार्थः । उच्यते विवि
धजीवाजीवादिप्रचुरतरपदार्थविषया । आङ्अभिविधिना कथंचिद्विवक्षिताः लक्षणव्याप्त्या मर्यादया वा परस्परासंकीर्णलक्ष
णाभिधानरूपया व्याख्यानानि भगवता महावीरेण गौतमादिविनेयान्प्रति प्रश्नितपदार्थप्रतिपादनानि व्याख्याः प्रज्ञा
प्यंते प्ररूप्यंते भगवता सुधर्मस्वामिना जंबूनामानमभि यस्यां । अथवा विविधतया विशेषेण वा आख्यायंते इति व्या
ख्याः अभिलाप्यपदार्थवृत्तयस्ताः प्रज्ञाप्यंते यस्यां अथवा व्याख्यानामर्थप्रतिपादनानां प्रकृष्टा ज्ञप्तयो ज्ञानानि
यस्यां सा व्याख्याप्रज्ञप्तिः । अथवा व्याख्याया अर्थकथन स्य प्रज्ञाया हेतुभूतत्वाद्बोधस्य व्याख्याप्रज्ञा
याः आप्तिः प्राप्तिः आत्तिर्वा आदानं यस्याः सकाशादसौ ॥ व्याख्याप्रज्ञाप्तिर्व्याख्याप्रज्ञात्तिर्वा व्याख्याप्रज्ञाद्वा त
स्माद्भगवतः सकाशादाप्तिर्ग्रहणं गणधरस्य यस्याः सा तथा । अथवा विवा हाः विविधा विशिष्टा वार्थप्रवाहा नयप्रवाहा वा प्रज्ञाप्यं ×सू१५
ते प्ररूप्यंते बोध्यंते वा यस्यां विवाहो वा विशिष्टसंतानाविवाधवा प्रमाणाबाधिता प्रज्ञा आप्यते यस्याः विबाधवा तामावाप्र
ज्ञप्तिस्यार्थप्ररूपणा विवाहप्रज्ञप्तिर्विवाहप्रज्ञाप्तिर्विबाधप्रज्ञप्तिः विबाधप्रज्ञाप्तिर्वा । इयं च भगवतीत्यपि पूज्यत्वेनाभिधीयत
इति इह व्याख्यातारः शास्त्रव्याख्यानारंभे विघ्नविनायकोपशमनिमित्तं विनेयजनप्रवर्त्तनाय च शिष्टजनसमयस
मावरणाय च मंगलाभिधेयप्रयोजनसंबंधवादकरणतत्र सकलकल्याणकारणतयाऽधिकृतशास्त्रस्यादौ
× रं ते फलत्यागमंगलसमुदायार्थादिनिबन्धनिवक्षीयंति । तानि तद्व्याख्यायां विशेषावश्यकादिभ्योऽवसेयानित्यस्व ×२

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

भगव॰ वृत्ति

ता घ्नविघ्ना। मंगलं तानीति। तदुपशमनाय मंगलं तस्याप्यादौ तावन्मंगलमुपादेयं मंगलांतरस्याऽनैकांतिकत्वादात्यं-
तिकत्वाच्च भावमंगलमुक्तं हि प्रशस्ततया अविलसितार्थसाधनसमर्थत्वेन इष्टत्वात्। आह च। किं भणितं मंगलमिति यदुच्यते
वन ज्ञवरिदाणोईतद्विवगयं तावलणावि समसणात तत्। भावमंगलस्य च तपःप्रवृत्तिलक्षणस्य अनेकविधत्वेऽपि प-
रमेष्ठिपंचकनमस्काररूपं विशेषेणोपादेयं। परमेष्ठिनां मंगलत्वलोकोत्तमत्वशरणत्वाभिधानादाह च। चत्तारि मंगलं
मित्यादि तन्नमस्कारस्य च। सर्वपापप्रणाशकत्वेन सर्वविघ्न प्रशमहेतुत्वादाह च। एस पंचनमस्कारः सर्वपापप्रणा-
शनः। मंगलानां च सर्वेषां प्रथमं भवति मंगलं। अत एवायं समस्तश्रुतस्कंधानामादावुपादीयते। अत एवा-
यं तदभ्यंतरतयाभिधीयते यदाह। सो सव्वसुयखंधअब्भंतरभूओ त्ति। अतः शास्त्रस्यादावत्र परमेष्ठिपं-
चकनमस्कारं दर्शयन्नाह। नमो अरहंताणमित्यादि तत्र नम इति नैपातिकं पदं द्रव्यभावसंकोचार्थं यदाह। णे-
×५५४५ वाइयं पयं दव्वभावसंकोयणपयत्थो। नमः करचरणमस्तक सुप्रणिधानरूपो नमस्कारो भवत्विति गम्यते। केभ्य इत्याह
अर्हद्भ्यः। अमरवरविनिर्मिताशोकादिमहाप्रातिहार्यरूपां पूजामर्हंतीत्यर्हंतस्तेभ्यः। यदाह। अरहंति वंदणनमंसणाणि
अरहंति पूयसक्कारं। सिद्धिगमणं च अरहा अरहंता तेण वुच्चंति। अतस्तेभ्यः। [illegible] प्राकृतशैलीवशात् अ-
विद्यमानं वा रहः एकांतरूपो देशोऽन्तश्च मध्यं गिरिगुहादीनां सर्ववेदितया समस्तवस्तुस्तोमगतप्रच्छन्नत्वस्याभावेन ये- २
षां ते अरहोंतरः अतस्तेभ्यः अरहोंतर्भ्यः। अथवा अविद्यमानो रथः स्यंदनः सकलपरिग्रहोपलक्षणभूतो अन्तश्च विना-

---

शो जराद्युपलक्षणभूतो येषां ते अरथांतास्तेभ्यः। अथवा अरहंताणमिति। क्वचिदप्यासक्तिमगच्छद्भ्यः क्षीणरा-
गत्वात् अथवा अरहयद्भ्यः प्रकृष्टरागादिहेतुभूतमनोज्ञेतरविषयसंपर्केऽपि वीतरागत्वादिकं स्वस्वभावमत्यजद्भ्य इत्यर्थः। अ-
रिहंताणमिति पाठांतरं। तत्र कर्मारिहंतृभ्यः। आह च। अट्ठविहंपि य कम्मं अरिभूयं होइ सयलजीवाणं। तं कम्ममरिहंता अरिहं-
ता तेण वुच्चंति। अरुहंताणमित्यपि पाठांतरं। तत्रारोहद्भ्यः। अनुपजायमानेभ्यः क्षीणकर्मबीजत्वात्। आह च। दग्धे बीजे यथा-
त्यंतं प्रादुर्भवति नांकुरः। कर्मबीजे तथा दग्धे न रोहति भवांकुरः। नमस्करणीयता चैषां भीमभवगहनभ्रमणभीतभूता-
नामनुपमानंदरूपपरमपदपुरपथप्रदर्शकत्वेन परमोपकारित्वादिति। नमो सिद्धाणंति। सितं बद्धमष्टप्रकारं क-
र्मेंधनं ध्मातं दग्धं जाज्वल्यमानशुक्लध्यानानलेन यैस्ते निरुक्तविधिना सिद्धाः। अथवा षिधु गतावितिव-
चनात् सेधंति स्म अपुनरावृत्त्या निर्वृतिपुरीमगच्छन्। अथवा षिधु संराद्धाविति वचनात् सिद्ध्यंति स्म निष्ठितार्था भवंति
स्म। अथवा षिधु शास्त्रे मांगल्ये चेति वचनात् सेधंति स्म शासितारोऽभूवन् मंगलरूपतां वानुभवंति स्मेति सिद्धाः।
अथवा सिद्धा नित्याः। अपर्यवसानस्थितिकत्वात् प्रख्याता वा भव्यैरुपलब्धगुणसंदोहत्वात्। आह च। ध्मातं सितं येन पुराणकर्म
यो वा गतो निर्वृतिसौधमूर्ध्नि। ख्यातोऽनुशास्ता परिनिष्ठितार्थो यः सोऽस्तु सिद्धः कृतमंगलो मे। अतस्तेभ्यो नमः। नम-
स्करणीयता चैषामविप्रणाशिज्ञानदर्शनसुखवीर्यादिगुणयुक्ततया स्वविषयप्रमोदप्रकर्षोत्पादनेन भव्यानामतीवो-
पकारहेतुत्वादिति। नमो आयरियाणं। आ मर्यादया तद्विषयविनयरूपया चर्यंते सेव्यंते जिनशासनार्थोपदे-

णा कलयानलाकाङ्क्षितिरित्याचार्याः। उक्तं च। सुत्तत्थविऊ लक्खणजुत्तो गच्छस्स मेढिभूओ य। गणतत्तिविप्पमुक्को अत्थं वाएइ आय-
रिओ त्ति। अथवा आचारो ज्ञानाचारादिः पंचधा। आ मर्यादया वा चारो विहार आचारः तत्र साधवः। स्वयंकरणात्प्रभाषणात्प्रदर्श-
नाच्चेत्याचार्याः। आह च पंचविहं आयारं आयरमाणा तहा पयासंता। आयारं दंसिंता आयरिया तेण वुच्चंति। अथवा आ ईषत्
अपरिपूर्णा इत्यर्थः चारा हेरिकाः। ये ते आचाराश्चारकल्पा इत्यर्थः। युक्तायुक्तविभागनिरूपणनिपुणा विनेया अतस्तेषु साधवो
यथावच्छास्त्रार्थोपदेशकतयेत्याचार्याः अतस्तेभ्यः नमस्यता चैषां साचाराणामुपदेशकतयोपकारित्वात्॥ नमो उवज्झा-
याणं ति। उपसमीपमागत्याधीयते इङ् अध्ययने इति वचनाद् वा ता। इण् गतावि ति वचनाद्वा अधि आधिक्ये-
नागम्यते। इक् स्मरणे इति वचनाद्वा स्मर्यते सूत्रतो जिनप्रवचनं येभ्यस्ते उपाध्यायाः। यदाह। बारसंगो जि-
णक्खाओ सज्झाओ कहिओ बुहेहिं। तं उवइसंति जम्हा उवज्झाया तेण वुच्चंति। अथवा उपाधानमुपाधिः संनिधिस्तेनोपा-
धिना उपाधौ वा आयो लाभः श्रुतस्य येषां उपाधीनां वा विशेषणानां प्रकृष्टानामायो लाभो येभ्यः। अथवा।
उपाधिरेव आयः इष्टदेवजनितत्वेन आयानामिष्टफलानां समूहः स्वादिकादेशाद्येषां अथवा आधीनां मनःपीडानामायो
लाभः आध्यायः। अधियां वा नञः कुत्सार्थत्वात्कुबुद्धीनामायो ध्यायः। ध्यै चिन्तायामित्यस्य प्रयोगान्नञः कुत्सा-
र्थत्वादेव दुर्ध्यानं वा अध्यायः उपहतः आध्यायः अध्यायो वा यैस्ते उपाध्यायाः अतस्तेभ्यः। नमस्यता चैषां सुसंप्रदायायात-
जिनवचनाध्यापनतो विनयनेन भव्यानामुपकारित्वादिति॥ नमो लोए सव्वसाहूणं ति। साधयंति ज्ञानादिशक्तिभिर्मोक्षमिति

साधवः। समतां वा सर्वभूतेषु ध्यायंतीति निरुक्तिन्यायात् साधवः। यदाह। निव्वाणसाहए जोए जम्हा साहंति साहुणो। समा य
सव्वभूएसु तम्हा ते भावसाहुणो। साहाय्यकं वा संयमकारिणां धारयंतीति साधवः। निरुक्ताक्षरवाचार्विच ते सामायिकादिविशे-
षणाः प्रमत्तादयः पुलाकादयो जिनकल्पिकप्रतिमाकल्पिकयथालंदकल्पिकपरिहारविशुद्धिकल्पिकस्थविरकल्पिकाः
स्थितास्थितकल्पिककल्पातीतभेदाः प्रत्येकबुद्धस्वयंबुद्धबुद्धबोधितभेदाः भरतादिभेदाः सुषमसुषमादिविशेषिता वा साधवः
सर्वसाधवः। सर्वशब्दाच्च सर्वेषां गुणवतामविशेषनमविशेष नमनीयताप्रतिपादनार्थ इदं चार्हदादिपदेष्वपि द्रष्टव्यं
न्यायस्य समानत्वादिति। अथवा सार्वाः सर्वजीवलोकहिताः सार्वाश्च ते साधवश्च सार्वस्य वा अर्हतो न तु बुद्धादेः सा-
धवः सार्वसाधवः। सर्वान् वा शुभयोगान् साधयंति कुर्वंतीति सार्वान्वार्हतः साधयंति तदाज्ञाकरणादाराधयं-
ति। प्रतिष्ठापयंति वा दुर्नयकरणादिति सर्वसाधवः सर्व साधवो वा। अथवा श्रव्येषु वाक्येषु अथवा
सव्यानि दक्षिणान्यनुकूलानि यानि तेषु साधवो निपुणाः सव्यसाधवः सव्यसाधवो वा तेभ्यः नमो लोए सव्वसाहूणं
ति। क्वचित्पाठः। तत्र सर्वशब्दस्य देशसर्वतायामपि दर्शनादपरिशेषसर्वतोपदर्शनार्थमुच्यते लोके मनुष्यलोके न तु गच्छा-
द्यादौ ये सर्वसाधवस्तेभ्यो नम इति। एषां च नमनीयता मोक्षमार्गसाहायककरणेनोपकारित्वात्। अथवा असहाय सहा-
यत्तं करेंति मे संजमं करेंतस्स। एएण कारणेणं णमामि हं सव्वसाहूणं ति। ननु यद्ययं संक्षेपेण नमस्कारस्तदा सिद्धसा-
धूनामेव युक्तः। तदग्रहणे तेषां अर्हदादीनां ग्रहणात् ततोऽर्हदादयो साधुत्वं न व्यभिचरंति। अथ विस्तरतस्तदा

द्विव्यक्तिमसुघारणातासिवाच्या स्यादिति निवैयातानमाध्नमात्रन संस्कारर्दृदादिनसंस्कारफलमवाप्य तिमत्र घमात्रनमस
नगव०३ति स्कारराज्ञादिनसंस्कारफलवदिति कर्थ्याविराष्ठातासोऽशतिव्यक्तिजनासीती व्यागक्यत्वादावतिनत्रप्रघाश्चनन्यायसंगा
कृत्यसिद्धादिरात्र पृथीत्रकात्रसिद्धानांसर्वधाकृतकृत्यात्वनसर्वत्र प्रनत्वानिवसर्वउपादाशनसिद्धानांज्ञायमानत्वाददर्शना॥
सवधानीर्थवर्तनेनात्यंतोपकारित्वादित्यर्दृदादिरवमनात्वमाचार्यादिः मापाप्तातिक्तविद्यालश्चाचार्यस्य: सव्वामाद
र्ददानांज्ञायमानत्वादिति। एवंचातघाम्रवातोपकारित्वात्ति वश्राचार्याणाउपादशादानमामर्घमर्दउपादशातएवा
नदिस्युतं राश्राचार्यादयउपदशतार्थज्ञापकत्वंशनिप्रघंते ।श्रातादेतएवपरमार्थेनसर्वार्थज्ञापकातमात्रदत्या
गिमदरूपाचार्यादयांश्रतसाउमस्कृत्यार्दनमस्कारः॥ ।णमयुक्तं।उक्तंच।नयाव्राइविपरिमाणपणामिता
पणामएशन्तानि।एवंतावत्परमष्ठिनानमस्कृत्यासाधुना ननज्ञानानांस्फूतस्वात्यंतापकारित्वात्मपवाइव्यतास
स्कृतस्तूपवाचावश्कृतस्यात्र्वस्नूनादउक्तवासंज्ञाक्रातरू। पंइव्यस्कृतनमस्कर्वत्रादानासावेलापलिवापत्रिलिपि:
उच्छ्रकारादावक्षरविन्यासाः माषाघादस्यात्रकारगपिश्रामनालयज्ञाननस्वमुतायावासीनामिकायादर्शिता॥ताताब्राम
स्मीत्यतिगीयाता। आदवालदंलिवाविद्यार्णज्ञाणावनीयदाद्विणाकारणा त्यातावास्मीतिस्वरूपविशेषणांलिपिरिति
ति।तत्रधिकृतशास्त्रस्येवमंगलेननवस्यादिदोषाप्रातः।सत्यां किंत्रशिष्यमंगलपरिग्रहार्थमंगलाणादानं॥सिद्दमसर्थात् १० ४
फलनाम्यस्वित्य्त्यकारावति॥अतिधयादयाउनरम्यमासात्यनव्यामाश्रज्ञिरिति।नास्मिवाक्राइति।तत्रउ'र्नोच्चातानि

नएवास्माद्वयत्वादीदृफलसिद्धं स्मघादिरिदन्तगावातोऽर्थव्याख्या अविधयतायाक्राः तासांवश्यनाथनावाध्यवानंश्रंता
रफलंपरंपराफलंच।सोऽङ्कः सर्वास्यावचनत्वादेवफलतया सिद्धान्तस्यासास्त्रातुपारपार्यणावा।यन्नासाडूगतनूपतिणदा
×स्यशास्त्र२ यितुमुशदात श्रनाद्वतुवंसगात्रवायसवासंवाध्ययउतोऽस्येदप्रायाजनसितितादेवमस्यशास्त्रस्येकृस्कृतस्कंधरूपस्यसानि
रकाधूतेनस्वनावस्यगाद्यकंदशसदसापुमाणास्यपदृत्रंशत् प्रमसदस्यपरिमाणास्यंश्रष्टागीतिसदस्याधिकलक्षद्वयग्रन्थ
माणएदरात्रीमंग लादीनिदर्शितानि श्रथवयशमशातग्रंथीतस्य रिसाघयाश्रयानदाशाद्दशक्ता नवंति।श्राद्दशाक्तास्त्राध्या
यनार्थदृश्यासिक्षयिसाध्ययनविनाशाः।उद्दिश्यंता।अध्यय नविधिनाशिष्यस्याचार्यणायधितावंतमध्ययनत्वागमधी
×द्वे१ श्रीत्यर्थस्त्र शाम्नपावाद्दशकाःतास्थुसुखधरणास्मरण णादिनिमित्तांसायासिधयाश्रिष्यनहारणासंग्रहाउ
स्मिसांगाघासाद्दारायगादित्यादि। श्रधिकृतगाघार्थायग्र पिवस्कृमाणाद्दशकदशकात्रिगमस्ययासवावगम्य
तंतघाविवालानांसुखवावाबाध्यर्थमभिधीयाता तत्रशायमादि निरुत्तमसमासकृतवचनत्वाशश्रब्दात्नगारेवस्कृमाणादा
शाकदशाकस्यार्थानगावता श्रीमहावीरणदर्शितइतिव्याख्येयं।एवमन्यत्रापिदृष्टव्यमितितावासयावलणेति।वलनवि:
प्रया:।उवसाद्दशाक्ताचलमाणावलिंङ्गत्याद्यर्थनिर्नयार्थइत्यर्थः।उस्कृतिः।ङः खविषयाहितीय:।जावाजदंतस्वयंकृतङ:
खांवदयतीत्याद्दिश्न ॅनिर्नयार्थइत्यर्थ कृंखपउासमिलाकांक्षामिघ्यावासाद्दनीयायवयसमत्रात्रा॥
न्यायदर्शनिमद्कृयाजीवपरिसं णामपवरकुलाद्दोदापाजीवकृपणांकांक्षाशदाप्र:।तद्दिषय: तृतीय:।जावनजदंतकां

ज्ञा०वृत्ति

ष्ठा। प्रादेनायं कर्मेत्युक्तमित्याद्यर्थनिर्दे यार्थमाह। चकारः समुच्चयार्थ इति। उक्तनयः कर्मलेदा सुधर्मस्वामी द्वादशाङ्गस्यार्थ
कथितवंत कर्मेत्युक्तनयस्त्यादि स्वामी। उद्देशक इति। उक्तलक्षणविषयः पंचमस्वाख्यातिवंतं प्रथितः इत्यादि सूत्रसमस्ता
वीतत्रियावस्थाद्यपलक्षितः। पुष्ट्यावतो नदनाव काष्ठातरा सूर्य इत्यादि सूत्रस्वामी नारायतिनिशयिकस्य द्यपलक्षितः
समस्तः निरयिकोलदंतनिशयउत्सूत्रमान इत्यादि वृत्तसूत्रं बालत्ति। बालत्ताद्यपलक्षितोऽधमः। एकांतबालानदंतमत्तः
पुरुष इत्यादि सूत्रस्वामी। गुणपत्ति। गुण कविशायान वमः करवंतदंतजीवागुणकवमागमं तात्यादि सूत्रसमः
स्वावः समुच्चयार्थः। चलणाउ त्ति। वज्जववनतिर्द्देशात्रल नाद्यादेशात्प्रादेशकस्यार्थः। तत्सूत्रं विवृत्तकर्थिका
नदंतावमाख्यंति चलन्। अचलितमित्यादीति। प्रथमो ज्ञाताद्देशकसंग्रहणीगाथाद्यीत्रं। तादेवगात्रिकृ
तमंगलादिकात्यादि प्रथमज्ञातस्यादौ विशेषतो मंगल मादा। नामोत्थयस्सत्ति। नमस्कारात्सुक्तार्थ द्वादशां
गीसूत्राद्दस्वववनायं नवविष्टदेवतानमस्कारा मंगलार्थोत्र वति। नवस्कृतमिष्टदेवतेति। कथमयं मंगलार्थ इति। अत्र
त्राथ्यते श्रुत मिष्टदेवादेवार्हतां नमस्करणाय यात्रिद्वव नमस्कृत्वेतिवं श्रुतमर्हतां नमस्कार्थं येति। नणनातांतार्थं वित्रु
×रसार२ तंसंसारोगारात्तरणा माधरणाकारणावात्तर्दोषविनिवसंघस्यातीर्थरत्नादिविधयत्वात्। तथा सिद्धानपि मंगलार्थमर्हन्नम
स्कृत्यावत्काकात्यात्मा स्वाकारसिद्धाणमलिप्रदं उत्ता गिल्याइतिवचनादिति। एवंतावन्मयप्रादेशकाविधयार्थ लेशः
:शादर्शितः ततस्चयाथाद्देशो निर्द्देशातिरेन्यायमाश्रत्यादितः। प्रथमोद्देशकार्थप्रपंचावा समग्रस्य यथाक्रमल ५

×धा३

×सु१

रूणं संबंधयप्रदर्शयितुं भगवान् सुधर्मस्वामी जंबूस्वाम नमाश्रित्य दमाह। तेणं कालेणं तेणं समएणमित्यादि। अथ किंद
मवसीयते। यदुत सुधर्मस्वामी जंबूस्वामिनमाश्रित्य बंधपंथसूत्रवानिति। उच्यते सुधर्मस्वामिवाचनायाएवा उपक्रान्ताद
दवातिव्वं सुदमोऽतिरवप्रणाण दसासमा सुधर्मस्वामिन श्चर्ज जंबूस्वामयवस्थानः शिष्यास्तस्मा शृत्ययं वाचनाप्रवृत्त
ति तथाच सुउपोद्घातप्रवंधस्यापातः यथा। किल सुधर्मस्वामिनं प्रति जंबूनामा पादाउ इणंतेति पंचमस्स अंगस्स वियाहा
×ल्प५ दपन्नत्तीए समणे णं भगवया महावीरेणं अयमट्ठे पण्णत्ते छट्ठस्स णं भंते के अट्ठे पन्नत्ते त्ति। तत एव सिद्धा पि सुधर्मा
स्वामी वा जंबूमसमानं प्रत्युपोद्घातं ग्रंथाप्रलटीकास्ता समसंज्ञाप्तु मासृत्य व्याख्यातोऽस्माभिः प्रथमोद्देश
कमाश्रत्य व्याख्यायते। इति ज्ञातं इत्येत्य द्देशकस्तस्य णोद्घातस्य देशः स्वातकधर्मकथनादिति। अयं
प्रथमः व्याख्यातो नमस्कारादिकोऽग्रंथाह इति तताग व्याख्यानः क्रातापिकरणदिति। तेणं कालेणंति। त
ति शत्रुताशालावशात्रिस्मिन् यत्र तत्र गरमासातुं णकारस्य वाक्यालंकारार्थत्वात् इमाणेते तउदवात्यादि
ष्ठु काल अधिकृतावसर्पिण्या चतुर्थविभागलक्षणे। तेणं तस्मिन् यत्रासौ भगवान् धर्मकथामकारीत्। समयेणंति स
मयकालस्यैव विशिष्टविभागं अथवा ते इति येवंततास्तन कालन इत्यत्रात् नु समायनाइत्यत्रात् वगयगि इति।
प्रकारः प्रथमिकवचनप्रयः। कयाऽगाद्येइ इति स्त्रावइत्यादाविवंतत स्वराबूह्नाम नगरादाइ इति। अस्त्रवृतन
विदानीमपितत्रगारमसी ति। अतः कथमुक्तमस्ववदिति उच्यते। वर्णकग्रंथाकृत विदृतिउकात दिवालवमत्र सुधर्मस्वा
×नि३

सिनो वा ऽऽर्त्तनादीनकाले ऽवसर्पिण्यां त्वात् । कालस्य तदीयस्य जनावनोद्भासित्वात् । व नत्र त्रिदस्यानेनगारवर्णीकावा
भगवतीवृत्ति च्यः । ग्रंथगौरवभयादि तस्मा लिखितत्वात् सम्येव । दिद्ध्य मियम सिद्धि द्विभस्सवनादि लिपिद्र्व्य मितं स्त्रिरं सुवकादि
नयवर्जितत्वात् । म स्पष्टं नवनादि लिपिर्युतिभक्तत्वात्तः । पंचत्रयसकमर्षिधारय : । पमुड्यज गज्जाणावपमुदिताः द्वन
ष्ट्राः । धमादवद्याणवस्तुतां सदावास्त्रनानाग्रवासमलोकाज्ञानपदाम्बुजनपदवासरायता : संताप्रतन्मुदितत्त्र
नज्ञानपदमित्यादि विशेषणतिवाव्याख्यातानवृद्धमः । तस्मा । णतिप्रधा : पंचम्पर्धत्वात्तस्माद्धाजरहवात्र गाणन् । बद्धिवी
त्रिवदिन्यात् । अत्र उपरस्त्रि मन्त्रि ऽत्र राणिरास्मदिमीलावा । त्रि । दिहांसाणादिग्रहणाच्चाणाणगमनमंडलस्यादि
मागतवगुणाः । त्रिलकुंदनामवतियांनि विनालेप्य । । दिवयव मस्ताव : कमोवतिविलंसंज्ञा शस्त्राव्द
वविबंनदाश्रयत्वात् इहमप्रिविर्मितघदंवांतरायतनं । नञ्जनागवतां महतां मायतनादादि निवन्द्रवाद्रस्वया
नन्यास्यास्मानिनन्नायभगमत्यादित्यवामयमितिनणाका । लणांतणां समत्वेऽणसमणात्रि । श्रमनपरिशोरवादावति
वचनात्वामस्तिनपरमतीतिश्रमणः । अथवा सहशोनान नमनमावनतृ इविसम : ना : । शोलनव्हंवमनमोव्याख्याता :
स्वपरतावात् । समानामा न सम व स्मास्वयत्वात् । संगतं वा यथाभवत्यवमितिं तावत् समासावसर्वत्रात भगवण्यांनिकार्थः
त्वात् । भवनां इवननत्रा इतिसमणानिम्नकित्व ज्ञातं । भगवंविनागवानिश्वर्यादि युक्तः । इयइत्यर्थः । महावीरत्रिवारन्न ६
रवीरविक्रांतादिति । वचनात्त्रि भिनिक्कारणात्तात्विक्रांतः सद वकवत्पादिरपिस्यादात्तावि विशिष्टात्तामहांश्चासौवर्ज

यंता । विभुतिस्कंधरणाङ्गारणद्भुतिमहावीरः पत्वादविलगवताणोण नामकतं । यदाह । अवालनयालरवाणांखंतिरवामपरी
×रिहावसर सर्वाणां हि द्विकादमहामात्रैरादिकरत्रि । आदितो धमतः श्रुतधर्मचारादिग्रंथात्मकं कुरुतीति तदर्थप्रणायकत्वेनप्रणयती
त्यवंशील आदिकरः । आदिकरत्वाच्चासौ किं विध इत्याह । तित्थंकरत्ति । तरंति तेन संसारसागरमिति तीर्थं प्रवचनं तदव्यतिरेका
च्चेह संघस्तीर्थं । तत्करणशीलत्वात्तीर्थंकरः । तीर्थकरत्वं चास्य नान्योपदेशेहबोधितमित्यत आह । सहसंबुद्धत्ति । सहसात्मना निव
×षं५ मादि मन्तान्योपदेशतइत्यर्थः । सम्यक् यथावत् बुद्धा । हेयोपादेयोपेक्षणीयवस्तुतत्वं विदितं वातिनि । सहसंवु
बुद्धः । सहसंबुद्धत्वं चास्य न प्राकृतस्य सतः । पुरुषोत्तमत्वात् । दित्यत आह । पुरिसोत्तमत्ति । पुरुषाणां मध्ये तेन तेन रू
पादिनातिशयेनाऽऽस्तत्वादूर्ध्ववर्त्तित्वादुत्तमः पुरुषो । नमः । अथ पुरुषोत्तमत्वमेवास्य सिंहाद्युपमात्रयेण स
मर्थयन्नाह । पुरिससीहेत्ति । सिंह इव सिंहः पुरुषश्चासौ । सौ सिंहश्चेति पुरुषसिंहः । लोके हि सिंहः शौर्यमतिश
येन मन्यमानः ततः सौर्यमत्यन्तं कृतः सौर्य नागवतो वा । त्य व्रतनीकादावन्तःसमानसाम्यतया । कुलिशकल
विनसंदिग्धवारप्रदतिश्रवहेमानाः महाशरीरक उत्ताकरणत्वाति । तथा पुरिसवरपुंडरीएत्ति । वरपुंडरीकं प्रधानं धवलसहस्र
पत्रं पुरुषोवरपुंडरीकमिवेति पुरुषवरपुंडरीकः । धवलत्वं चास्य भगवतः सर्वाशुभमलीमसारहितत्वात् । सर्वैश्च शुभा
नुभावैः शुद्धत्वात् । अथवा पुरुषाणां तत्सेवक जीवानां वरपुंडरीकमिव वरपुंडरीकमिव यः संतापतप्तनिवारणसमर्थत्वात् भूषा
कारणत्वाच्च स पुरुषवरपुंडरीकमिति । तथा पुरिसवरगंधहत्थित्ति । पुरुषवरगंधहस्ती पुरुषवरो गंधहस्ती । यथा गंधहस्ति

भगवतीवृत्ति

नां गंधेनापि समस्तेतरहस्तिनो नश्यंति तथा भगवतः॥ तद्देशविहारे ईतिपरचक्रदुर्भिक्षडमरमरकादीनि दुरितानि नश्यंतीति
पुरुषवरगंधहस्तिनः॥ इत्यतः उत्तमाद्वयात्॥ उत्तमाश्चाणुत्तमाः सो स्वार्थे उत्तमास्तम्॥ किं लोकस्योत्तमा लोकनाथाद्या दा:
वदवाह॥ लोगनाहणंति॥ लोकस्य भव्यलोकस्य नाथः प्रभुर्लोकनाथास्तेभ्यः नाथत्वं च योगक्षेमकारित्वं योगक्षेमकृन्नाथ
इति विद्वद्वचनात्॥ तच्चाप्राप्तस्य सम्यग्दर्शनादेर्योगकरणात् लब्धस्य च परिपालनादिति॥ लोकनाथत्वं च यथावस्थितसमस्तव ×सुध
स्तुस्तोमप्रदीपत्वे विद्यत इत्याह॥ लोगपईवाणंति॥ लोकस्य विशिष्टतिर्यग्नरामररूपस्यांतरतिमिरनिराकरणात्प्रकृ
×प्रदीपइवछ ष्टप्रकाशकारित्वात्प्रदीपाः॥ इदं विशेषणं दृष्टलोकम् आश्रित्योक्तमथ द्रष्टव्यं लोकमाश्रित्याह॥ लोगपज्जोयग
णंति॥ लोक्यतेऽवलोक्यत इति लोकः॥ अनया व्युत्पत्त्या लोकालोकस्वरूपस्य समस्तवस्तुस्तोमस्वभाव
स्याखंडमार्तंडमंडलमिव निखिलभावस्वभावावभासनसमर्थकेवलालोकपूर्वकप्रवचनप्रभापटलप्रवर्त्तनेन प्र ×पूर्वक६
×प्रकाशं५ द्योतं प्रकाशं कुर्वंति ये ते लोकप्रद्योतकराः॥ उक्तविशेषणाणि पंचमिर्हरिहरहिरण्यगर्भादिरपि तत्त्वविका ×दर५
मतेन भवतीति॥ कोऽयमभिसंस्थ्यार्थं कार्यांतरविशेषणानि भगवान्॥ अभयदए॥ न ददतीति प्राणापहरणरसिकेष्वप्युपसर्ग
×द्यः३ कारिष्वपि नैते भयं ददति अनया वा सर्वप्राणिनामयदा हिंसा रहितदया दयानुकंपा यस्य भिन्न यदयाद हिंसा निर्दया दयस्तु अ
निवमिति विशेषः॥ न केवलमेते एवमपकारिणां तदन्येषां वा अनर्थपरिहारमात्रकारिणः अपि अर्थप्राप्तिमपि कुर्वंतीति दर्श
यन्नाह॥ चक्षुदयाणंति॥ चक्षुरिव चक्षुः श्रुतज्ञानं शुभाशुभार्थविभागोपदर्शकत्वात्॥ यदाह॥ चक्षुष्मंतस्त एव ये श्रुत ७

×सा१
ज्ञानचक्षुषा॥ सम्यक्तदेव पश्यंति ये भावान् हेयेतरान्नराः॥ तद्ददतीति चक्षुर्दयाः यथा हि लोके कांतारगतानां चौरैर्विलुप्तधना
नां बद्धचक्षुषां चक्षुरुद्घाटनेन चक्षुर्दत्त्वा वांछितमार्गदर्शनात् नानाप्रकारा भवंत्येवमयमपि संसारारण्यवर्त्तिनां रागादिचौरवि
विलुप्तधर्मधनानां॥ कुवासनाच्छादितसज्ज्ञानलोचनानां तदपनयनेन श्रुतचक्षुर्ददन् निर्वाणमार्गं यच्छत् उपकारीति दर्श
यन्नाह॥ मग्गदयाणंति॥ मार्गं सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रात्मकं परमपदपुरपथं ददतीति मार्गदयाः॥ यथा हि लोके चक्षुरु
द्घाटनं मार्गदर्शनं च कृत्वा चौरादिविलुप्तान् निरुपद्रवं स्थानं प्रापयन्नुपकारी भवति एवमयमपीति दर्शयन्नाह॥
सरणदयाणंति॥ शरणं त्राणं नानाविधोपद्रवोपद्रुतानां तद्रक्षास्थानं तच्च परमार्थतो निर्वाणं तद्ददतीति॥ शरणद
यः शरणदायकत्वं चास्य धर्मदेशनयैव तत आह॥ धम्मदेसयाणंति॥ धर्मं श्रुतचारित्रात्मकं देशयंतीति
धर्मदेशकाः॥ धम्मदयाणंति॥ एवंतरं तत्र धर्मं चारित्ररूपं ददतीति धर्मदयाः॥ धर्मदानमात्रेणापि धर्मादि आह
च्युतस्य त आह॥ धम्मसारहीणंति॥ धर्मरथस्य प्रवर्तकत्वेन सारथय इव धर्मसारथयः॥ यथा हि सारथी रथं रथिकम
श्वांश्च रक्षति एवं भगवान् चारित्रधर्मांगानां संयमात्मप्रवचनाख्यानां रक्षणोपदेशाद्धर्मसारथिर्भवतीति॥ तीर्थांतरीयम
तेनान्यपि धर्मसारथयः॥ स नातिविशेषयन्नाह॥ धम्मवरचाउरंतचक्कवट्टीणंति॥ त्रयः समुद्राश्चतुर्थश्च हिमवानेते
वच्चांतश्चांताः पृथिव्यंताः तेषु स्वामितया भवतीति चातुरंतः स चासौ चक्रवर्ती च चातुरंतचक्रवर्ती वरश्चासौ चातुरंतच ×तवर
वर्ती च वरचातुरंतचक्रवर्ती राजातिशयः धर्मविषये वरचातुरंतचक्रवर्ती॥ धर्मवरचातुरंतचक्रवर्ती॥ यथा हि॥ पृथिव्यां॥

न्यायावतारवृत्ति रोषराशेस्तिरस्कारेण वस्त्वंतरस्वरूपेणैव वर्तते।तथा लोकालोकधर्म्मादिपदार्थावबोधस्वभावो ज्ञानात्मा तिरस्कारेण प्रतिभासते इति।अ
पवादधर्म्मो वस्तुत्वमित्यस्योत्कर्षापकर्षयोः कथंचिदधर्म्मस्योत्कर्षापकर्षयोर्वस्त्वंतरतां नातिक्रामति वस्त्वंतरत्वाविशेषात् तत्रानवस्था
नरस्य दिगंतरव्यापी नामांतरप्रतिभासस्वरूपेण वस्त्वंतरतां ददाति वस्त्वंतरत्वप्रसंगात् तत्तदाकारतां नत्यजति तथालंबनस्वभावता तथैव धर्म्मादि
धर्म्मादयः शक्त्यादिविशेषाः कथंचिदेकत्वसंबद्धाः ज्ञानादिधर्माः समस्तास्तित्वप्रसादः।अपि च स्वपरयोर्नागादौ मतमवधार्यते।अथ
द्वारोत्कटत्वादिविशेषरूपलिंगप्रतिभासादिकमत्र तस्य क्षायिकत्वात् तदावरणक्षयाज्ञानदर्शनादिकं केवलावस्थायि
शेषसामान्यादिधर्म्मादेः प्रत्यपिप्तः सत्तायां वर्तनात् तदेवं विधसंवेदनसंपद्यते।किंचिदप्यगम्यत्वात्।स
स्वभिन्नप्रदेशित्वात्तादृशाकारग्रहणाभावात्।निर्ब्बाधस्वरूपेण तस्य प्रतिपादनाय प्रसादः।अथ सामान्यं सर्व्वत्र विद्यत
संवेदनत्वं संपन्नमात्मन्यात्।आवरणाभावादेव सर्व्वथा सर्व्वसंवेदनत्वाच्च।विशेषज्ञानप्रस्तुतिः।यथा सं निष्ट
×३।५ त्वमवगतं स्वप्नेव सर्व्वभावानां प्रत्यक्षेण प्रत्यक्षम् लावण्यावगमादिनिश्चयनात्सत्यतत्त्वावगतिरिति।तथा
तिनिरस्तसमस्तावरणादिदोषप्रतिपत्तौ निरवशेषतिरोधानरागादिदोषसंसारादिस्वरूपतद्यावत्पर्यायज्ञानस्वरूपं केवलं भवति।अ
तदस्य स्वरूपं ज्ञानापत्ति।जानाति सर्व्वं विशेषज्ञानेन विशेषयति।ज्ञायकस्वभावत्वात्सम्यग्सर्व्वं संपत्स्यामाकारः अथवा
सर्वार्थसंपत्तिरूपकं परार्थसंपादकं च विशेषणेन विशेषयन्नाह।तीर्थप्रवर्त्तनादिना।तद्युक्तः पूर्वाचार्यो यथावदात्मेति।ज
ीवादितत्त्वसमूहबोधात् तत्र तथा तत्रैतत्प्रकाशात्मानं तस्योपबंधप्रवर्त्तकत्वात्।तथा सामान्येति।परमार्थकर्म्म

×वुर ×या

८

बंधनात्प्राप्नोति अथ प्रस्तुतस्य सामान्यविशेषणमाह।सर्व्वज्ञसर्व्वदर्शी भगवानिति।सर्व्वस्य वस्तुनः सामान्यविशेषस्वरूपतया ज्ञा
यकत्वात्सर्व्वज्ञः सामान्यस्वरूपतया ज्ञत सर्व्वदर्शी।तत्र स्तुतावस्थायां दर्शनांतरालमितस्वरूपस्वरूपविघ्नकरंडस्वांतस्यपद्वय
स्थिति रूपत्वात् तथा शिवमचलमित्यादि।तत्र शिवं सर्व्वबाधारहितत्वादचलं स्वाभाविकप्रायोगिकचलनादभावा
दरुजम विद्यमानरोगनिबंधनशरीरमनसोरभावात् अनंतमनंतार्थविषयज्ञानस्वरूपत्वात्।अक्षयमनाशात्।साद्यप
र्यवसितस्थितिकत्वात्।अक्षयं वा परिपूर्णत्वात्पौर्णमासी चंद्रमंडलवत्।अव्याबाधं परेषामपीडाकारित्वात्।सिद्धग
तिनामधेयं तिष्ठतीति नि स्थितिरीर्यते यस्यां सा स्थितिः।सा चासौ गम्यमानत्वाद्गतिश्च सिद्धगतिरिति तदेव नामधे
यं शास्त्रेनाम यस्याः तत्तथा।वाणी।ति।तिष्ठत्यनवस्थान निर्बंधनं कर्म्म तदभावेन सदावस्थिता तत्र तिष्ठति तत्
।स्थानं स्थानकम्मार्गाजीवप्रत्यस्वरूपं लोकाग्रं वा। जीवस्वरूपविशेषणा नित्वे लोकाग्रस्यापि धर्म्मा
णामाधार अधिकरणादवास्थानितदेवस्तं स्थानं संप्र ।प्तिरूपमोक्षमिति।यत्र नाः संप्रतस्थानः तस्थान स्थाक
×षी४ रणादिन विकृतिनोरस्वरूपणामंतवात्।शाश्वतमरति वदत्यात तदुपचारादन्यथा हि निरनिलापपवनादिवंतः के
वलिनामवं तिष्ठारूढावसर्व्वनिरुद्धात् निसर्गमहतिर्जगतनादिति जीवमासामरणेति।तावद्भगवद्दर्शकावाप्तो
यावस्समवशरणं समवसरणावधिकइति।सकलगवदर्शकपदं न्ययामायगतिरानलकलनपदद्रष्टसमरणनिष्ठ
निरूपकं निरवयं स्वविषयपादिराणावर्त्तमसिशय।नुज्ञामावाकारत्वविशेषात्मगोकाटविशेषः अंगारविशेषावा

उवा०वृत्ति

निलीनालीविकारः।कुवलयंमहोत्पलंइहहूसमवणाः।सुतीतःपातश्चस्निग्धः।कृष्णच्छायानिकुरंबासमूहच्छायघातनघातस्वात्
निश्चितास्थिनिविडाःकुंचिताश्चकुंडलीभूतास्तदक्षिणावर्त्ताश्चमूर्द्धिशिरोजायस्यसतथा।वंशिरोजवर्णकादि।रत्तुप्प
लपत्रमउयसुकुमालकोमलतालुजीहेदलवर्णकांतःशरीरवर्णकोभगवतावाच्यः।पादतलविशेषणस्यचायम
र्थःरक्तोलोहितउत्पलपत्रवत्।कमलदलवत्मृदुकमसृणंसुकुमालानामधोकोमलंचतालुयस्यसतथा।तथाशुद्ध
हसदस्सवरउत्तिमलस्कणाधरेआगासगायणंवाछत्रेणं। आगासगयाएणंचामरेणं।आगासगयाद्धिवामयदीहिआ
गासफालियामएणं।सपायपीढेणंसिंहासणेणं।आ कासस्फटिकमतिस्वच्छस्फटिकविशेषस्तन्मयेन
उपलक्षितइतिगम्यं।धम्मज्झएणं।उच्छ्रयदंडेध मार्गेणादिविशितिगम्यते।वउदसदिगुत्रतामाण ×
अज्जियामादस्सीहिं।महिंसंपरिवुडसमोद्धाउक्कः सदसपर्यायः।सहस्रमहाभागविशुमानयापिमाहि × समणसाहस्सी हि॥७
सितिस्थादतअन्यान्।संपरिवृतंपरिकरितइति।उवागउ उवित्रुरसाणं।नपअन्यानुश्रवी।हिनागामभूणामंदुइज्ज
माणे।ग्रामस्थइतीतोऽस्त्रग्रामस्यतदनंतरग्रामासग्रामोऽसग्रामंतद्दूनुगबनुसुहंसुहेणंविहरमाणेलणेवचंपा
दनगरीजाणावपुणसिलएचेईएतेणवउवागछइ।उवागच्छित्ताअहापडिरुवंउग्गहंउगिण्हइउगिण्हित्ता।संज
मेणंतवसाअप्पाणंभावेमाणेविहरइत्ति।समवसरणवर्णकोवा समणस्सभगवउअंतेवासीबहवेसमणाभग
वंतो।आगतेईत्याअग्गपवइत्याइत्यादि।साध्वादिवर्णकोवाच्यः।तथाअसुरकुमाराः।शिघभवनपतीयाव्यंतरा १०

:ज्योतिष्काःविमानिकाःविमानिकादेवाश्चभगवन्समागतास्ताववर्णयितव्याःपरिमानि चततोगंड्रहदाडाजादिला
कोभगवतावंदनार्थनिर्गतःतन्निर्गमस्यवतिणांरायगिहनगरेसिंघाडगतिगचउक्कचच्चरचउम्मुहमहापहपहेसु।बहुज
णोअन्नमन्नस्सएवमाइक्खइ।एवंभासइ।एवंखलुदेवाणुप्पियासमणेभगवंमहावीरेइहइगुणसिलएचेइएअहापडिरुवंउग्गहं
गिण्हित्तासंजमेणंतवसाअप्पाणंभावेमाणेविहरइतंसेयंखलुतहारूवाणंअरहंताणंभगवंताणंनामगोय स्सवि
सवणयाए॥किंछपुणवंदणनमंसणयाएपनिकट्टुबहवउग्ग उग्गपुत्ताइत्यादिवाच्यं।यावद्भगवंतंनमस्यतिपर्युपासते
इति।एवंराजानिर्गमोऽवःपरनिर्गमश्चातिदवदनामतावि णातिकवइहाया।धम्मोकहितत्ति।धर्मकथाभगवतो ॥४॥
वाच्या।साचैवं।ततेणंसमणेभगवंमहावीरेसेणिय स्सरन्नोचिल्लणाएदेवीएतीसेयमहइ
महालियापरिसाएमइसवरसमाणाएमिणाएपमसरस्सइएध म्मंपरिकहेइ।तंजहा।अत्थिलोए।अत्थिअलोए।एवं
जीवाअजीवाबंधमोक्खइत्यादितावज्जावंतागगगामिंतं। जिनस्याज्ञायावच्चाराहगाभवंति।सारीरमाणसाइंदुक्खा
इतिसिद्धाणंयावदित्यादि।पडिगयापरिसत्ति।लोकःमध्यानंतरइतिगोतमस्वामिनःपर्व च्छाःतायणंसमणस्सभगवओमहावि
यामहइपरिसामहतिमहतायाआलयत्यन्तयस्यधार्मिकत्वादतिशयातिशायपरमेमासादतत्पर्युतइहास्वराज्ञ्यनपर्यनुत्त
द्वार्यतावासमहज्जानामहार्यावापर्षन्महार्यपर्षदिति।समणस्सभगवओमहावीरस्सअंतियेधम्मंसोच्चा
निसम्महट्ठतुट्ठासमणंतिक्खुत्तो।आयाहिणपयाहिणंकरेइ।वंदइनमंसइ२एवंवयासी।सुयक्खायणंभंते

नगाढइति ग्रवप्रदक्षिणात्रिणं।श्रात्मकइममागवामाहाणवापरिमंधम्ममाइक्खितप।एवंवइन्द्राजानमवदिसंपात्रभूयानासवदि
संपडितायत्रि।ततामित्यादि।ततकालेनममायनंश्रमणास्यभगवतामहावीरस्मजाठत्रिवधमः।श्रांतवामित्रित्रिपाः।श्र
तिनपदइह्यनंतस्मस्कलसंघनायकवमादाःइंदइंइत्रि।इइत्रतिरिति।मातापितृकृततनामधेयः।नामेतिविलक्षिपरिः
णामान्नामधेयं।।श्रांतवासी किलविवक्ष्याश्रावाकोपिस्यादित्यतंश्राद।श्रणगारत्रिनास्यागारंविद्यतइत्यनगार
:श्रयंचावगौतमगोत्रः।पिस्यादित्यतंश्राद।।गोयमे।गोत्ते णंति।गोतममगोत्रइत्यर्थः।श्रयंचतत्कालोचितादद
मानापेक्ष्यान्यूनाधिकदेहोपिस्यादित्यतंश्राद।सत्तुस्से हेत्ति।सप्तहस्तोच्छ्रयः।श्रयंचलक्षणहीनोपिस्यादि
त्यतंश्राद।समचउरंससंठाणसंठिए।त्ति।समंतालसम रित्तश्रधश्चसकलत्रक्षणलक्षणाणाप्रतावयवतयाउ
र्ध्वंतद्यतद्यउरसंचपश्चनंसमचउरसं।श्रयवांमाः।श्रा रोहलक्षणाःक्षमाणाविसंवादित्यश्चत श्रामाया
यस्तिमचउरस्रं।श्रश्चयत्विदवउदिग्राग्रापलक्षिताःश्रा गगावयवाइति।श्रान्यत्वाहुः समाश्चन्यूनाधिकाःचता
स्रोपश्रायायश्रतसमचउरस्रं।श्रश्चयश्चपर्यंकासनोपविष्टस्यजानुनोरंतरंश्रासनस्यललाटपटिलागस्यवांतरंदक्षि
णस्कंधस्यवामजानुनश्चांतरंवामस्कंधस्यदक्षिणजानुनश्चांतरमिति।।श्रान्यत्वाहुविस्तारोत्सेधयोःसमवात्।समच
उरस्रंतचतसंस्थानंचाकारःसमचउरस्रमंस्थानंतेनसंस्थितोव्यवस्थितोयःसतथाश्रयंचहीनसंहननोपिस्यादित्यतंश्रा
दवज्जरिसहनारायसंघयणेत्ति।संहननंश्रस्थिसंचयविशेषः।इदवज्रादीनांलक्ष णमिदंरिसहोपद्यावह १०

उणवीलियंवियाणाहि।उभउमक्कडबंधनारायंतंवियाणाहि।तिवज्जंवतस्कीलिकाकीलितकाष्ठसंपुटोपमसाम
र्थ्ययुक्तःस्यात्।ऋषभस्तुलोहादिमयपट्टवद्काष्ठसंपुटोपमसामर्थ्यान्वितस्यात्।वज्रर्षभः सन्नारासोनाराचचउनयात्मक
टबंधनिबद्धकाष्ठसंपुटोपमसामर्थ्योपेतस्याद्वज्रर्षभनाराचंतस्संहननमस्थिसंचयविशेषोउत्तमसामर्थ्ययोगात्प्रस्य
वज्रर्षभनाराचसंहनन नः।श्रन्येतुकीलिकादिमत्रसंस्थानामवचनमिति।श्रयंचनिघर्णवाणपिस्यादित्यतंश्राद।कणग
१४५ पुलनिघसपम्हगोरे।कनकस्यसुवर्णस्यपुलगत्तिःयःपु लाकोलवस्तस्यायोनिकषःकषपदोकारेखालक्षणःतथा
१४६ पम्हत्ति।पद्मपक्ष्माणिकिंजल्कानितद्वद्गौरोयःसतथा।द्र व्याख्यानंकनकस्यलोहादर्यःपुलकःसारवर्णस्तिग्धः
वः।तत्प्रधानोयानिकषोरेखातस्यपक्ष्मवद्वल वंतद्वद्गौरोयःसतथा।श्रथवाकनकस्ययःपुलको
निकषस्तिविहितस्यमानिकषवर्णतिःसद्गौरायःसतः घापम्हत्ति।पद्मंतस्याद्दृउस्तानिकेसराणितद्वद्गोराःपद्म
वद्गौराय:सतथा।ततःपदद्वयस्यकर्मधारयः।श्रयंचवि। शिष्टवर्णादिकोपिस्यादित्यतंश्राद।उग्गतवेत्तिउग्गतप्रे:
घंतापानशनादिषस्यसउग्गतपाः।यदन्यनप्राकृतेनमानसापिनशक्यतेतत्तपोविधत्ततपसाउक्कः।इत्यर्थःदित्ततवेत्तिदीप्तं
जाज्वल्यमानदहनवत्कर्मवनगहनसमर्थतयाज्वलितंतपोधर्मध्यानादिपस्यसतथा।तत्ततवेत्ति।ततंतपायेनासौतत्त
तपाः।एवंहितेनतत्तपतप्तंयेनकर्माणिसंतापितानितेनतपसासोप्यात्मातपोरूपसंतापितःयतोन्यस्यास्पृश्यमिवजातमितिम
हातवेत्तिश्रासंसाराद्भरदितत्वात्।प्रशस्ततपोउरालेत्ति।।भीमःउग्र इतियावत्परशिष्टवपःकरणात्पार्श्वस्थानामल्पसा

भग०वृत्ति

×रत्नवरा:२

ध्यानेन यानं तपस्येत्यर्थः। आत्मसाजः। उराल त्ति। उदारः प्रधानः। घोर त्ति। घोरो निर्घृणः परीषहेन्द्रियादिरिपुगणविनाशमाश्रि-
त्यनिर्दय इत्यर्थः। अन्ये त्वात्मनिरपेक्षमाहुः। घोरगुणे त्ति। घोरा अन्यैर्दु गुणा मूलगुणादयो यस्य स तथा घोरतव-
स्सि त्ति। घोरैस्तपोभिस्तपस्वीत्यर्थः। घोरबंभचेरवासि त्ति। घोरं दारुणमल्पसत्वैर्दुरनुचरत्वाद्यद्ब्रह्मचर्यं तत्र वस्तुं शीलं यस्य स
तथा उच्छूढसरीरे त्ति। उच्छूढमुज्झितं शरीरं येन तत्संस्कारत्यागात् स तथा संखित्तविउलतेयलेस्से त्ति। संक्षिप्ता शरी-
रान्तर्लीनत्वेन ह्रस्वतां गता विपुला विस्तीर्णा अनेकयोजन प्रमाणक्षेत्राश्रितवस्तुदहनसमर्थत्वात्तेजोलेश्या विशि-
ष्टतपोजन्यलब्धिविशेषप्रभवा तेजोज्वाला यस्य स त था उच्छूढसरीरसंखिविउलतेयलेस्से ×त्त
कर्मधारयं कृत्वा व्याख्यातमिति। चउद्दसपुव्वि त्ति। चतुर्दशपूर्वाणि विद्यन्ते यस्मात् निवालतेषां स्थितत्वाद
सौ चतुर्दशपूर्वी अनेनास्य श्रुतकेवलितामाह। स चावधिज्ञानादिविकलोऽपि स्यादत आह। चउणाणोवग-
×लप ए त्ति। केवलज्ञानवर्जज्ञानचतुष्कसमन्वित इत्यर्थः। उक्तवि शेषणद्वयवान् कोऽपि कश्चिन्न समग्रश्रुतविषयव्यापिज्ञानो
भवति। चउद्दसपुव्विविदां षट्स्थानकपतितत्वेन श्रवणादित्यत आह। सव्वक्खरसंनिवाइ त्ति। सर्वे च ते अक्षरसंनिपाताश्च त-
त्संयोगाः सर्वे वा अक्षराणां संनिपाताः। सर्वाक्षरसंनिपाताः ते यस्य ज्ञेयतया सन्ति स सर्वाक्षरसंनिपाती। श्रव्याणि वा
श्रवणसुखकारीणि। अक्षराणि सांगत्येन नितरां वदितुं शीलमस्येति श्रव्याक्षरसंनिवादी। स एवंगुणविशिष्टो भगवान् ११
विनयराशिरिव साक्षादिति कृत्वा शिष्याचारत्वाच्च। समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूरसामंते विहरति त्ति योगः। त-

त्र दूरं च विप्रकृष्टं सामन्तं च संनिकृष्टं तन्निषेधाददूरसामन्तं तत्र नातिदूरे नातिनिकटे इत्यर्थः। किंविधः सन्नसौ विहरतीत्या-
ह। उड्ढंजाणु त्ति। ऊर्ध्वं जानुनी यस्य स ऊर्ध्वजानुः। शुद्धपृथिव्यासनवर्जनात् औपग्रहिकनिषद्याया अभावाच्च उत्कटुकासन
इत्यर्थः। अहोसिरे त्ति। अधोमुखः नोर्ध्वं तिर्यग्वा विक्षिप्तदृष्टिः किंतु नियतभूभागनियतदृष्टिरिति। झाणकोट्ठोवगए त्ति। झा- ×झा३
नं धर्म्यं शुक्लं च तदेव कोष्ठः कुशूलो ध्यानकोष्ठस्तमुपगतस्तत्र प्रविष्टो ध्यानकोष्ठोपगतो यथा हि कोष्ठके धान्यं प्रक्षिप्त-
मविप्रसृतं भवत्येवं स भगवान् ध्यानतोऽविप्रकीर्णेन्द्रिया न्तःकरणवृत्तिरिति। संजमेणं ति संवरेण। तवस त्ति। अनशना-
दिना चशब्दः समुच्चयार्थो लुप्तो द्रष्टव्यः। संयमतपो ग्रहणं चानयोः प्रधानमोक्षाङ्गत्वख्यापनार्थं प्रधानत्वं च सं-
यमस्य नवकर्मानुपादानहेतुत्वेन तपसश्च पुराण कर्मनिर्जरणहेतुत्वेन भवति अभिनवकर्मानुपा-
दानात् पुराणकर्मक्षपणाच्च सकलकर्मक्षयलक्ष णो मोक्ष इति। अप्पाणं भावेमाणे विहरइ त्ति। आत्मानं
वासयन् तिष्ठतीत्यर्थः। तए णं से त्ति। ततो ध्यानकोष्ठोपगतविह रणानन्तरं णमिति वाक्यालंकारार्थः। प्रस्तुतपरामर्शार्थः। तस- ×लप
स्य उत्तमात्मकस्य विशेषावधारणार्थमाह। भगवं गोयमे त्ति। किमित्याह। जायसड्ढे इत्यादि। जातश्रद्धादिविशेषण
:सन् उत्तिष्ठतीति योगः। तत्र जाता प्रवृत्ता श्रद्धा इच्छा वक्ष्यमाणार्थतत्त्वज्ञानं प्रति यस्यासौ जातश्रद्धः। तथा जातः संशयो यस्य
स जातसंशयः। संशयः अनवधारितार्थं ज्ञानं। स चैवं तस्य भगवतो हि महावीरेण चलमाणे चलिए इत्यादिसूत्रे तत्र चलत्क-
र्म चलितं निर्दिष्टं तत्र च यच्चलत् तच्चलितमित्युक्तः। ततश्चैकार्थविषयावेतौ निर्देशौ उत चलन्निति वर्त्तमानका-

×च१

नगाथइत्रि विषयः स्खलित इति वातीतकालविषयः। अत्रायं संशयः कथं नाम यद्येवाभिवर्त्तमानः। भूतातीतानवृत्ति विरुद्धत्वादनद्यायाः
कालायामिति। तथा ज्ञायते कोऽत्र हात्विति। जातं कस्य दलं यस्य मजातं कस्य दलं। जातोऽस्तु कस्य इत्यर्थः॥ कथमेतावद् पदार्था
न्नगावान् इज्ञापयिष्यतीति। तथा उपत्र माद्दत्रि। उत्पन्ना शागृहीतामती हता श्रुद्धायस्य मउत्पन्न श्रुद्द॥ अथ जातश्रुद्द इत्यत्र
तावदेवास्तु किमर्थं उत्पन्न श्रुद्द इत्यभिधीयते। उच्यते श्राद्धयात्वेवोत्पन्न श्रुद्दस्य मलक्षाधत्गव्हत्पन्ना श्रुद्दा। उवर्त्तत इ
ति अत्राख्यात। द्रेत्व प्रदर्शनार्थं। तथा दिकथउद्दत्र श्रुद्द उ ख्यात। यत उत्पन्न श्रुद्द इति द्वउत्व उदर्शनीवा
तिमेव कात्यालंकारत्वान्नस्यायथाद। उद्दत्र दीपाम प्ट्टत्त स्कराइ कार्शवद्धांउ बाधविनावरी। इदयथ
×स्कृ ३ उद्दत्र दीपन्नाद्वापद्दत्र नार्ख्य मवगतं। तथा पिअपद्द वला स्करत्वं उदीपवादाद्देउ नायापन्यन्नमिति। उप
न्न संमायउप न्नाकाउयद्दात्रिति। प्राग्वत्। तथा मंजाय माहइत्यादिपटथद्दांपा पत। नवशमिदमनुशाद्दः। उकथ
द्विवनायथासंजात कामावलम्बि द्विरुतांमा नातृउजा लि:उतिमानता क्षापिंद्वि स्वार्थे उकार्थ्याजातनः। कोत्र वीर्य
:इति। अन्यत्र जायमाद्द इत्यादि। विशेषणद्वादशाकामेव व्याख्याति। जाताश्रुद्दायस्य उत्तुंमजात श्रुद्दः। इत्यत आह। यस ×किमिति जात श्रुद्द।४
स्माज्ञातमेशय:। इदर्वं स्याद वेति। अथ जातमंशयापिकथमित्यत आह। यस्माज्जातकरदलः। कथंनामास्यार्थम १२
वलाइत्यपि पायमिति। एतद्वविशेषणउयमवयद्दापरूयाइदथ्यामेवउत्पन्नमंजातउत्पन्न श्रुद्दत्वादय ईहापाय
धारणालादनवाच्य:। अन्यत्राजजातश्रुद्दवाद्यापकायात्पन:श्रुद्दवादयासमानार्थाः विवक्षितार्थंस्यपउकर्थद्दति।
×स्वे वे

×न
उतिपादनायस्तुतिसुखनगंधकृतात्क्रोनद्विवंत्तुद्दक्कांदाणायपदाद। वक्तादर्शनायादिविशक्तिसमनात्तुवन्यथानिंदा
नयतुपदममक्षूततत्वनकक्षंनादाथायति। उहायउद्दायति। उत्पानंउत्पाकईवर्त्तनंत्याउत्पयाउत्तिष्ठति। कार्हीनवति
। कार्हीत्यत्कक्रियारंतमाउमपिवतीयातयथावेत्तुस्तिष्ठतइति। ततसद्यावतिवदायाकउद्रयत्रि। उद्दापग्द्दतित्रि प
गथ्वीक्षतरक्रियापरूयाउत्थानक्रियायाः। पूर्वकालतावि धनायउद्रायाज्ञायति। काउत्यायनतिर्दिशतानि। जाणावि
×वे ५ त्यादि। इदग्राक्तउायागादध्ययनवाहासूतियस्मिन्नविदिशाणा श्रमाणालताहामदावीरावर्त्तातणवन्नितस्मिन्नवदि
शाणाउपागच्छतितत्कालापरूयावर्त्तमानवादागमनक्रि। यायावर्त्तमानविलक्षणा निर्दिशः कृतः उपाग्वांनित्यथः। ×न ३
उपागमस्य श्रमणा। रक्तस्मनापत्नांतिरक्तानात्रि। शीन्वारा। नूत्तत्तवः। आयादिणपयादिणंकारइति॥ आदक्षिः
णादक्षिणादस्मादारत्यउद क्षिणः परिता शामयतादक्षि णापदक्षिणा अतसंकारातानिवंदइति। वंदानव त्वाश्चो
ति। नमस इति। नमस्यतिकायनउणसंक्षिप्तासाव त्रि॥ नतेव। अत्यमानाति निकटः। अवमदपरिहारात्। नात्यासन्न:
वास्थानवर्त्तमान इतिग्यानाइदूरति। नानेवाति हाराश्रुतिविउस्साशश्रातो विष्णपरिदयगत्। नातिहारवास्थानस्तुसम्मम
णाति। लगबद्धवनानिश्चाउमिद्धवं। अविसुादति। अस्मिन्नेवतेलकृतत्वस्मरवमास्यत्यलिनुरवः। तथाविणायणंति। विर्नृद्वनाः ×येन २
पंजलियाउस्निपुउकद्द:पक्षानालेलाटनदपदितायनत्रंबलिर्दस्तन्यासविशयः कृताविदितायनस्मास्याद्दितादिदर्शि
नात्पांजलिकृत:पक्षवासमाणात्रि। पउर्वामानःमवमानः स्वविशायणाकदंव केनस्य वणाविधिकृपदर्शितः। आदव।
×२ आन २

×त्माहि२

नागयणइति

।निद्दा विगहा ये रिवक्षिप विगत दिंजालियाइदि।तनि वज्ज्माणोघंवउत्तादि सुगापद्यंति। पर्वचया मितिणवव व्यमाण।
प्रकारेव स्वअवादीडकवाव।मडतितत्तायडकंप्रद्धि:वलप्रवलितामिप्रणांति।एवमार्यतत्तत्रासवैंव्याख्यातव्यात्।अथवा।
मइतिश।हासागधादश।पमिद्दः पद्राथ।धीवंत्रीत अपदाघष्वुवा।व्यापन्ता मार्थः परिप्रस्नाधीवाय दाद।अषपक्रियाप
स्नानंतयम्।गालापन्यामपतिवक्नस्स्स्स्वयेण नूतमितितिस्थितंतांतति।गुगागमेप्रणां ततस्यादतदंतकल्याणरूपस्वुकस्य
रूपतिवात्त दिकल्याणेष व्यवतिवक्ननातुप्राकृत शेल्यावा नवस्यसंसारस्यप्रायवीलातरंताद्दउद्याज्ञयांतावातस्या
मंप्रणांद्दलवोतलयांतवालावाउदाज्ञानादिलिहाप्यमान मादाम्नाविति व्वनात्।प्राजमानवादीप्यमानप्राणूं:
दाम्नाविति व्वनात्।अथेव आदितआरत्यलंततन्ति।प्रवं तागुंघानगवतास्वधर्मस्वामिनापंवमांगस्यप्र व
मशातस्पपघमोद्दशाकस्पमंबध्यर्षमनिहि्तः।अथाते नसं बंधनात्यातस्यपंवमांगपघमप्रात पघामाद्दश
कास्पदमादिसूत्रंवलमाणावलिपइत्यादि।अथाकनाति। शायणानगवतास्वधर्मस्वामिनापंव मांगपघमप्रातपघ
मोद्दशाकस्याद्यांउकुघनंर्व सूत्रकृपन्यस्तं।नान्यानीति।।आत्रव्यात।इदवउणउकुपार्थगामासारव्याः उक्तपाषिमिस्व.
:।मवीतिश।यिकवात्।तस्यवमोक्षस्यसाध्यस्यसाधनानांसमस्य दर्शनादीनांमाधनाद्दानाव्यतिवाणिणा उवयतियमत
मयशामनाचाम्नस्य हिरिणात।उत्तयतिपम्नाम्य वंसमस्य दर्शनादोनिमोक्षस्येवसाध्यस्यसाधनानितात्यस्य अर्थस्यामा
रूतणामवसाधनानांसाध्यांनात्यषामितिसवसाक्षाविपक्षस्पति' दिपक्षस्याबंध:सवउपरव्या:।कर्म्मणिगत्मनःसं

×ऊर्वंतेवसमेवा
वावकंध

१२

×गुर

×वुक्रमा१

बंध:तषांवकर्म्मणां प्रस्तावपमेंउकवलमाणाइत्यादि।तत्रवलमाणंनिंवलन स्थितिक्रिया उदयमावन् विपाकाभिमु
रवीनवर्तकमितिप्रकरणागम्यंतत्रलितमदितमितिव्पादिइपातवलनकालाप्रदयावलिका।तस्यकालस्यासंख्ययममय
त्वाद। पध्यानयोगिवकत्वंकर्म्मपुद्गलानामयनंतास्कंध अनंतप्रदेशाघ्रत्स्थातक्रमेणाप्रतिसमयामवलंतितत्रायसमा
यः।त्रिचलनसमयस्मिंश्वलादवलितमुच्यात।कथंउतत्रद्दर्मानंमदतन्यवयत्राव्यात।यघापटंत्यघमानकाल
पघमतंउपावत्रा।उत्पद्यमानणावात्पन्नालवतीति।उत्पद्यमा। नेवंवतस्यपघमतंउपावप्राकालादारव्यपटउत्पघतइ
त्यवव्यपादशादर्शतात्।प्रमिद्दमवंउत्पन्नवंचपटत्याप्रमा ध्यात।तस्मादिउत्पत्तिक्रियाकालएवंपघमतंउपावत्रा।
सार्वुत्पन्नापटिउनपात्पन्ना नविघन्नदातस्याः उ क्रियाया।विदर्ध्मत्वविघ्नत्नि।फलत्वाउत्पद्यात्य
दनाद्याद्दिक्रियात्वंतिपघावपघमेक्रियाक्षणणेपंघत उत्नपवास्पोप्रासातिकास्य त्वरहणक्रियाणामात्य
निरूपविनाशाघायतपघमेयानात्पन्नंमडवरासिस्तृत्याघात। अत:सत:सर्व दिवाउत्पत्तिप्रसंग।इष्टावात्यस्त्रिश्यंतं उ ×तंप
पावशात्पटस्यदर्शनात्।अत: पघमंउपावप्राकालएवंकिंचिडत्पन्नंपटस्यावाद्यात्पन्नंवतउत्तरक्रियाणापुत्।यादिउत ×त्पाप
नकृत्याघेतंतद्यातादकादेंत्याद नणवक्रियाणांकालानांचरूय:।स्यात्।यदिदितदंप्राप्यादनतिशयरूपात्या क्रियानव
गीद नराशाउक्षणां।।व्याघतनान्यघा।तादवंयषापटउत्पद्यमानणावात्पन्नस्याष्टिा संरवातसमयपरिमाणाप्राउदयाव:
लिकाया:आदिसमयात्प्रव्व तिवलादवकर्मवलितंकर्मवलनातिउरवास्तमुदयावलिकाया आदिसमयएवव्वलितं।।

×सावुत्पन्नःसाध
नार्थपिक्रिया
क्षणा।६

×वो

×यक्का१

भगवतीवृत्ति

× विवक्षितस्याद्यचलितत्वात्। यथा च तस्मिन् समये न चलितं तथा द्वितीयादिसमयेष्वपि न चलेत्। को हि तेषामाद्यसमयात्स्वरूपविशेषो येन ×५२ २घा।३ला१

स्यात्तदा। तस्माच्चलच्चलितं समये समये चलितमेव तत्रारे चलति। इति। अतः सर्वोदयावलिकागतं समयं। अस्मिंश्च समये चलनस्थिते

:परिमितत्वेन कर्मणामनाभोगस्यागमात्। अत आवलिकाकालादिसमयेषु किंचिच्चलितं। यच्च तस्मिंश्चलितं तत्रान्त्यसमये चल

ति। यदि चोदितप्रथमादयाद्यं चलनं तावत्तदा तस्मिन्नचलनसमये उदयावलिकाचलनसमयानां क्व स्यात्। यदि दितत्स

मयचलननिरोधकारणं तस्य समयचलनानिवर्तिं। तदा तच्चलनात् ऊर्ध्वमाणं तिष्ठत। नान्यस्माताद्वचलदपितकर्मचलितं

भवतीति। तथा उदीरिज्जमाणे उदीरिए त्ति। उदीरणानाम अनुदयप्राप्तविपाकाणामिनाकालनयाहृदयितव्यं कर्म

दलिकं तस्य विशिष्टाध्यवसायलक्षणेन करणेनाकृ(ष्य) उदयावलिकायां प्रक्षेपणं। सा चासंख्येयसमयवर्तिनी तया

ऽऽद्यसमये उदीरणया उदीर्यमाणमसमयप्रवादायमा णां कर्मणः स्थानाकृत्वदृष्टान्ताद्भवतीति भवतीतिशः

तथा वेद्यमानः वेदयन्निविदनं कर्मणो लोणोऽल वस्थानं। तथा वेदनं स्थितिक्षयात् उदयप्राप्तस्य कर्म

णा उदीरणाकरणेन वा उदयमुपनीतस्य भवति तस्य वेद नाकालस्यासंख्येयसमयत्वात् समाय

वावद्यमानमेवावेदितं भवतीति। तथा पहिज्जमाणे पहीणे त्ति। प्रहाणं जीवप्रदेशैः सह संश्लिष्टस्य कर्मणोऽमनन्तपुद्गलात् ×पतनेध

दप्यसंख्येयसमयपरिमाणमेव तस्य प्रहाणस्यादिसमये प्रहीयमाणं कर्म प्रहीणं स्यादिति। तथा छिज्जमाणे

छिन्नेत्ति। छेदनं तु कर्मणो दीर्घकालानां स्थितीनां ह्रस्वताकरणेनापवर्त्तनाकरणेन विशेषणकारतीत १४

दपि च्छेदनमसंख्येयसमयमेव तस्याद्यादिसमये स्थितिं छिद्यमानं कर्म छिन्नमिति। तथा भिज्जमाणे भिन्ने त्ति। भेदस्तु कर्म

णः शुभस्याशुभस्य वानुभागस्य तीव्रस्य मन्दताकरणं मन्दस्य चोद्वर्तनाकरणेन तीव्रताकरणं सापि चासं

ख्येयसमयप्रवर्तत्तत्वात्तदाद्यसमये समये भिद्यमानं कर्म भिन्नमिति। तथा डज्झमाणे दड्ढे त्ति। दहनं तु कर्मदलिकदारु

णां ध्यानाग्निना तद्रूपापनयनं अकर्मत्वेन भावनमित्यर्थः। यथा हि काष्ठस्याग्निना दग्धस्य काष्ठरूपापनयनं तस्यापि तावत्

तदा दग्धा कर्मणापीति। तस्यापि च तस्य अन्तर्मुहूर्त्तवर्त्तित्वेनासंख्येयसमयस्यादिसमये दह्यमानं कर्म दग्धमिति। तथा

मिज्जमाणे मडे त्ति। म्रियमाणमायुःकर्म मृतमिति आयुःप्रदेशानामनुसमयं क्षयः तत्र मरणं चासंख्येयसमयप्रवा ×ञ्राप

र्त्ति भवति। तस्य चान्तर्मुहूर्तः प्रथमसमयादारभ्याविशिक मरणानामरूपाणामरणस्यनावात् म्रियमाणं मृतमिति। तथा

निज्जरिज्जमाणे निज्जिण्णे त्ति। निर्जीर्यमाणमिति। रामपुनरावर्तनत्वाय मानं कर्म निर्जीर्णमिति क्षय

दित्यात्। निर्जरणस्यासंख्येयसमयत्वादिचित्रनत। स्यापि प्रथमसमयेऽप्यनिष्पन्ने निर्जीर्णत्वं चैव स्यादपष्ट

मानानि वेदितिति। एतद्दृष्टान्तस्य सर्वप्रदेशेऽसत्वात्रिकावा। न्यूनं प्रति वदन्तानां पुनरागत्यातिसमनगवतानगवान्म

हावीरः हृष्टः सङ्गावादिति च त्यादि। अथ कस्माद्भगवानगौतमं स्थितिविरचितद्वादशांगतया विदितसकलश्रुतविषय च

××× ×निश्चिलसंसया

तीतात्रिनाः

नैवमर्थिकस्य च्यात स्यादवर्तमंयतीन ऋगवमादः इ्क्ततापारौद्राशयोत्यान्त्र णाऽस्ममा विधाणेता स भवत्रमानि

। निवेद्भरुजायत्वनिबह्नस्ततयानालागसंलवात्। यदादेवहिनां मानाताग्रानुत्पन्नद्भक्रस्य वित्रान्यि। यस्माज्ज्ञानावरणी

ज्ञानावरणीयकर्मक्षयोपशमे तिक्षयोऽवातिज्ञानं तदावन्तस्य भवः। भवति सर्वज्ञावाधसंवादनार्थमज्ञलोकानवाधनार्थं * प्या ३।१

भगवती १७ णामुच्चवउत्तिउत्पात्पादनार्थस्य त्वरणाकल्पसंपादनार्थो वेति । तत्र इंतापायमत्रि । दंतइति क्रमलाभ उ णार्थादि
पर्व्वंसमागर्द्धनी इत्यवसूत्रचतुर्पि । चलमाणे इत्यादिः इत्यच्चारणं चलादव । चलितमित्यादीनांमान्तमत्वद्दर्शनार्थो
वृद्धाः उनराकः दंतात्पादमा इत्यदंत इति वाम न दितिः सूत्रपगमवचन । यदउत्पादनार्थेति । तत्रत्वदर्शनार्थ चल
माणे इत्यादि । इत्यच्चारि नमिति । इदच्च यावत्करणात् यानिसूत्रपदानीतान्यत्र । णाणवासमतानिवपदानिकर्म्माधिकृत्यवर्त्तमा
नात् । न कालस्य मानाधिकरणतिज्ञासयाइच्छति निर्मितानिवञ्चितान्यवचलनादीनि । परस्परतः किंतुल्या
र्थानिभिन्नार्थानि वेति । इत्था निर्णयं दर्शयितुमाह दाणिणं त्यतिइत्यादि । व्यक्तं नवरं एगट्ठत्ति । एकार्थान्यनन्य
विषयाणि एकप्रयोजनानि वा । नाणाघोसा त्ति । इदायां प्रउदात्तादयः । नाणावंजणत्ति इदच्चुंजनान्य
क्षराणि । उदाहरणं उदात्तादिनिपाताविकल्पार्थः नाणट्ठत्ति त्तिया निंइदच्चउद्देशगाय । दिसइट्टेषीतवक्त ×न्नातिद्य×निव देकाद
र्गाल्पकवंजनानि । यथा क्षीरक्षीर मित्यादीनि निर्दिष्टा विषकार्थानि नानाव्यंजनानि यथा क्षीरं पय इत्यादीनि । शतशानि
कार्थानि व्यंजनानि यथा घटकराघ्यादिमाणिक्षीराणि । उतया नानानित्रानार्थानि नानाव्यंजनानि यथा घट
पटलकुटादीनि । तादवेवउद्देशगासंबंधे विहिता उद्देशवर्गलिंगाकोष शस्त्रात् हृदीतो परिहृत्य मानानानाव्यंजनतया
दन्याद्यारंभस्वात् निर्वचनमुव चलनादीनिवश्वासिपदान्यामस्तथ्यक्षितापः त्रिभमानादीनि उपर्युपदान्या स्तत्र १५
वउर्थ इतिं तउचलनादीनामर्थानां व्यक्तानदत्वात् । कथमाद्यानि चत्वारि पदान्येकार्थानि नानाशंक्याद

उपन्नपक्षस्येति । उत्पन्न उत्पादालाव कर्मप्रत्ययविध्यनां तस्य पक्षः परिग्रहो गाकारणपक्षपरिग्रह इति । भत्रणावादिं
ति । उत्पन्नपक्षः इत्युच्यते यार्था चाउत्पन्न पक्षाणामत्वा । दंगीकारणउतादी आ पर्यायपरिग्रह एकार्थान्यनान्यव्यंजना
। अथवा उत्पन्नपक्षस्य उत्पादाख्यवस्तु विकलस्य सिधयकानीति । आयः सार्थघामप्रा उत्पादमास्तत्य एकार्थकारित्वादकार्थत्वमि
ति भाव । उत्पन्नत्वदाख्यापर्यायो विशिष्टः । केवलोत्पादपदव्यतःकर्म्मवितायां कर्म्मणः प्रहाणफलहतो केवलज्ञानासा कृष्णा
नीतानिता निष्वानि केवलोत्पादविप्रयत्वादेकार्थान्युक्तानीय स्मात् केवलज्ञानपर्यायो ज्ञा वनन कदाविदपि शान्सर्थः
यस्मादप्रक्षनस्य स्वदर्थपर्वउरूपप्रयास तस्मादपव केवलज्ञानात्पत्ति पर्यायो लक्षणगतः । पयांवप दानाम
×पिसताभा० कार्थानामस्य मर्थसामर्थ्यापितः । कामायकतश्वैता लितिउदतात्पर्थः । उदितं च । वद्याता उतउनयत इत्यर्थ ।
तच्चच्छिन्न स्थितिकस्याउदयप्रातस्नुदारणाधावादवउपना नंत तस्याउलवानांत रंतत्वदायात दत्र फलत्वाजावादप
यातात्पर्यः । एतच्चटीकाकारमतेन व्याख्यातमान्यत्वव्याख्यां तिस्थितिबंध घविशापितमासामान्यकर्म्माश्रयत्वादेका
र्थान्यतान केवलोत्पादपक्षस्य साधकानीति । वा । नवात्विलनादीनि पदान्यकार्थिकानीत्यकाः शेषाणि नानार्थिका
नीति । सामथ्यादिवगतम विष्ठ व्याव बाक्षयसाक्षात्तु इतिया दयितुमादं छिद्यमाणो इत्यादि । व्यक्तं नवरं छिज्जमाणेत्ति । नानार्था
नि नार्थत्वं चास्य च च्छिद्यमानं छिन्नमित्येतत्पदं स्थितिबंध खंडवापेक्षतः सयोगिकेवली अंतकाले योगनिरोधकर्ज्ञकाम आवद
नीयकर्मणा स्थानाति सूक्ष्मांप्रकृतानां दीर्घकालस्थितिकानामर्ह पवर्त्तनया अंतर्मौहूर्त्तिकं स्थितिपरिमाणं करोति । त

नगावत्ति

×२३

च्छिद्यमानं छिन्नमित्यत्र तत्पदमवगन्तव्यं। तत्र च यस्मिन्काले स्थितिघातं करोति तस्मिन्नेव कालेरसघातमपि करो
ति केवलं रसघातः स्थितिखंडकस्य अन्तर्मुहूर्त्तस्यानन्तगुणाभ्यधिकाः। ततो न रसघातकरणेन ह्रस्वीस्यात् भिन्नार्थपदं भवति। त
था दह्यमानं दग्धमित्यत्र तत्प्रदेशबंधमाश्रित्य। प्रदेशबंधश्चानंतानामनंतप्रदेशानां स्कंधानां कर्मत्वापादनात् तस्य च प्रदेशबंधा
कर्मणः सकलानां प्रदेशानां अकर्मत्वकारणात् कालपरिमाणयान्तर्मुहूर्त्तसंख्यातसमययायगुणश्रेण्या एव न याह्यर्थविख्यातानां गालस्यव
स्थानाविमुक्तविज्ञक्रियध्यानाग्नि नाडवमममयादात्मपया वदंत्यममयस्यावस्थितिसमयं अकर्माणां संख्येयगुणहा
नां कर्मत्वकलानां दहनं वा दग्धानन्वदहनार्थेन दंस्व स्मात् पदा भिन्नार्थपदं भवतिवादस्यात्यवान्यथास्था
पि दामास्कवितादिकारात् सा क्रमाधनवकलकारणक र्मविछ्यपव ग्रास्यइति। तथा म्रियमाणं मृतमित्यत्र
त्पदमायुःकर्मविषयं यतआयुःकर्मजलानांशतिमम यं क्षायामरणमानत्वमर णार्थनष्टपदान्यानिन्ना
र्थानिन्नार्थपदं भवति। तथा म्रियमाणं मृतमित्यत्र ततआयुःकार्मो त्या कंयतः। कार्मेपतिहस्वावतीत्यस्यात्। कार्मेवस्वजा वा
दयागमनम्रियनइत्यस्यात्। तत्र मरणं मामान्यानां क्रमप्रविशिष्टमवान्यपगंतव्यं। यतः संसारवर्ति मरणानामनंतकालं तु
हतानिछः सुरूपाणि वतिक्रितिरिदत्तनःपादःतनर्नवमरणमेतं सर्वकर्मक्षयमवत्वात् तमपवर्गादत्तहतामितिविवक्षि
तमिति। तथा निर्जीर्यमाणं निर्जीर्णमित्यत्र तत्पदं सर्वकर्माभावविषयं यतः सर्वकर्मनिर्जरणानंतकवाविदमत्तहतहर्षेजावनतित्रातान
नसर्वकर्माभावस्वरूपनिर्जरणार्थेन हर्षपदान्यानिन्नार्थ पदं भवति। अपितानिपदानि विशेषपतानानार्थान्या

×निर्जीर्यमाणे
२

१९

×भ३ ×विगते१

पि संति सामान्यतः कर्मणोपक्रमणाविषयकतया एकार्थानीत्यस्मात् सामान्यायामादाविगयपरकर्मत्वाविगमावस्थानावस्थांत
र पक्रमणाविनाशः सपवपक्षावस्थव्यर्मस्वस्यवायकः पृथिव्यादाविगुणक्रमस्यविगतपक्रमस्यवायकानीतिशेषः। विगतं त्विक्षा
शेषकर्माभावाविमाताजीवनतस्यावशेषहर्षत्यात्तं तस्यादयवाक्रपक्रमशयासास्यति। एतानि विविधं विगमार्थाभिनवंति छिद्यमा
नपादादिस्थितिखंडनं विगमशक्तातिवस्मानपादवनुत्तावलदःविमान दह्यमानपादवकर्मतानवनंविमानाम्रियमाणपादवत
रायुःकर्मतावाविगमं निर्जीर्यमाणपादवाशेषकर्मतावा वाविगमंशक्तःतादवास्मतानिविगतपक्रमस्यशतिपादकानात्म
क्यानिपर्यवपर्यवमांगादिस्वरूपानयास्मारितंवडताक नानिशायाणादसूत्रस्यपन्यस्तमिति। ताश्वलज्ञानोत्पादस
र्वकर्मविगमाभिधानरूपम्हरालिनायव्याख्यानन निर्जीतमिति। एतत्सूत्रं संवादिसिद्धसेनाचार्योपादोत्पद्य
मानकालउत्पन्नं विगच्छद्विगतं दर्वियंपन्नवयंत त्रिकालविसयं विसमस्तिइति। उत्पद्यमानकालमित्यनेन
आद्यसमयादारभ्यात् तं समयं यावदुत्पद्यमानत्वास्यए। वाद्वर्तमानविघ्नक्रा विषयं इत्युक्तमुत्पन्नमित्यनेनतु ती
तकालविषयं एवं विगतविगच्छदित्यानेनापि। तत स्वत्वत्पद्यमानादिपदापयनलगवान्। इत्यं गितापयति। कथं त्रिकाल
विषयं घानवतीति संवादगाथार्थः। अन्यैस्तु कार्मेतिपदस्यास्वावानक्षिप्तनाश्चलनादिप दानिसामान्येन व्याख्यातानि कर्मापि
क्षायेव। तथाहि चलमाणे चलिएत्ति। इह चलनमस्थिरत्वपर्यायेणावस्तुनः उत्पादः। तडदमाणा। वेइएत्ति। व्यजमानं कंपमानं
व्यजितं कंपितं एजृ कंपने इति वचनात्। व्यजनमपि तत्स्वरूपापक्रान्त्या दसंवाउदीरिज्जमाणे उदीरिएत्ति। इहचादाराणां स्थि

नगपइति

रस्यमतः। एतदाहं तदविचलनमेव। पदिष्ठमाणपदार्थात्रि। पदीयमाणस्त्रस्यत्वात् एतदित्यर्थः। उदाणौत्रइप्रतितमित्यर्थः॥
इदाणि उदाणं चलनमचलनादीनां विकार्थत्वं मार्ग प्राप्तं त्वर्थत्वात्। अयमत्रपरक्रमस्य त्रि। चलत्वादिना पर्याय एणात्मत्रचलस्य ×गाथा२
स्या निश्चयवक्ता न्यतानां तितद्याम्बदलददाद मरणानिर्दर्शणान्यकर्मांशन्निष्ठिव्यात्वयया निनव्या स्याम्नेवइतोनाम विनाशतो
उनारणामर्थं क्रयागादिनालतादि विप्रय ॥ बदः। तामरादिनाशगादिविप्रयालदः। अग्निनादार्वादि विप्रयादादः। मरणांत
शणत्वागो निर्दर्गणा नवनमिति। विगयपरक्रमस्त्रि। मिन्नौ ... र्थन्निप्रिमामान्यानाविनाशा निश्चयवक्तान्मतानीत्यर्थः। नवव ×चतिप्रप
क्रव्यौकिमतिश्चलना दि। नादिनिरिहनिरूपितिरतत्त्वरू ... पद्यादर्पा। अतवस्यामिद्धत्वाव दसिद्धिश्चनिश्चयनयमात
नवसुत्रस्व्रपइज्ञाप यिउमाम्बवात्तघादि। व्यवहार ... नयस्वलितमवचलितमितिगम्यात निश्चयस्त्वचलदपि
चलितमिति। अत्रवत्रजवक्तव्यं तद्य विशषावश्यका ... दिविवानिश्चयमानजमालिहिताशवामयमिति। श्वाइ
वाद्यपश्चात्नरस्ररहाय मास्रुतंत्रं चिंतितंमाक्र:उनर्थी ... वश्चजीवाश्चनारकादयस्य उविंशतिविध्रयदादानेरइ
या। अग्रराईरभवराई। पबइंदियादया। रतदया। पंचिंदियतिरियां। नरा। वंतरंजाइसियावेमाणीतत्रनारका ... स्माव
तस्थित्यादिनिश्चितयत्राद। नेरइयाणं मित्यादि। निर्गतमयमिष्टफलं कर्म यिन्यास्त्रनिरयाः स्वेउनवानिरयिका नारका।
स्तषांनेरयिकाणांसंततिः। नरवंताकवइकालंति किंयंत्स्या मोक्तालस्थितिः कियत्कालं स्थिकियत्कालेयावत्। चिइत्ति। आउः १७
कर्मवशान्तरकत्वं अवस्थानं पत्रतत्रि। एतदभावस्रूपितालापवत्तिस्यतार्थकरि स्थितिरश्रः। गायमत्यादि निर्वचनं व्यक्राम

बनवरंदमवाममदस्मारंत्रिउघमरपि वीउघमश्चघटोपक्रया। तत्रासंमागारावमाइंति। सप्त पृथिव्यापेक्षायति। मध्यमा
उ जाघन्यापेक्षया समयाद्यधिकामाम घं गाम्यति। ७। अनंतरनारकाणांस्थिति। नक्ता। तावाश्वासादिमंतंइत्तत्वश्चासादिनिरूप
णायाद। नरइयाणमित्यादि। व्यक्तं नवरं किवइकालस्सति प्रास्रुतरोल्याक्रियताकालान त्यर्थः। आणमंति त्रि। आनंतिअ
नप्राणान्उतिधरूपा वातं मकारस्यागमिकत्वात् पाणमंतित्रि। प्राणंतिवाशाष्टेसमत्रवयार्थाप्रतावत्वपदद्वयं क्रमप्राणार्थतः॥
×तादेवा क्रमकस्य संति।५ स्यक्ष्टयत्नादाक्रमसंतिवा। नामसंतिवत्रियादावाक्रमानंति ... यघायादावाक्रं शाणंतितादावाक्रं निष्ठसंतीतिणम्प्रज्ञाव ×प्राणमंतितिति।५
इत्यस्यानकार्थत्वन स्वसनार्थत्वात्। आन्मत्राडः। आनंति ... वाप्राणंतिवत्यानन्तात्म क्रियापरिइस्यात। उत्तसंति
वातिः श्वसंतिवित्यान नववाहति। जवाजसामसप्ये ... त्रि। एतम्प्रश्नस्निर्वचनंयाघाश्वासपाद। प्रज्ञापनायाः।
सघमपादतघावाक्यांत सूद। गाथमांसूयंसंतयामव ... आणमंतिवापाणमंतिवाक्रससंतिवाणीससंतिवनिंतउ
सततंअनवरतंअतिडः खिताविनड: खव्यामस्यवनिरंत ... रामावात्रुमनिश्वासोहातपतंशा तत त्वंवधायायाहत्यापिस्या
दित्यतआह। संतयामेवनिक्लसमायापितहिशदाप्रीतिनाव: दीर्घत्वंवदशास्तत्वात्। आनमंतीत्यादः। उवरुद्धारणांशिघ
ववानआदाणपदर्शनार्थं। गुरुलिनाद्दयमाणावचनादिशिष्याः संताषवंतालवंति। तघावप्रोनंउनउ स्पघवणार्थनिर्वया
दिउघटताला। लक्वाद्यववनालवंति। तघाव्रतावयप्रकारसप्तौ प्रौनिश्चहिश्मति। ७ अथतषामाहारश्स्मयत्राद॥ नर
इयाणमित्यादि। व्यक्तं नवरं आहारद्वित्रिं आहारसर्थयतघार्थयंतंइत्यवंश। लोअर्थावाशयाइनानमघामस्रीत्यर्थिन्। ×आहारयाना ज्ञाननायिन:१२

नगाउद्देशे

।आहारट्ठित्ति। जहा पन्नवणाए त्ति। आहारट्ठी इत्यत आरभ्य यथा प्रज्ञापनायाश्चतुर्थोपांगस्य पदमउत्ति। आहारआहा
रपदस्याष्टाविंशतितमस्य उद्देसकः। पढमउद्देशलाए आहाराए इत्थं कम्मं। नणितं तत्राणि यद्वंति। तत्र सर्कारणवाच्यमिति। तत्र
चैवमाहारवक्तव्यतायां बहूनि द्वाराणि भवंति। तत्संग्रहार्थं गाथा सचित्ताहारट्ठी मलरूपाहारट्ठयदज्ञो नशद्विंकांगा आसाह
।इति गाहा व्याख्या। सचित्ताहारकाणां वाच्यं सूत्रम् स्थाने तो वाच्या। तद्यथा आहार त्ति। आहारविषया विधिर्वाच्यः सचित्तं न
रइयाणं नंते आहारट्ठी नंते आहारट्ठी। एवं नेरइयाणं नंते॥ केवइकालस्स आहारट्ठे समुप्पज्जइ आहारार्थः। आहारस्
यो ज्ञनमाहारार्थित्व मित्यर्थः। गोयमा नेरइयाणं दुवि हे आहारे पन्नत्ते। अव्यवहारस्त्वाद्यत्यर्थः तं आभोग
निव्वत्तिए अणाभोगनिव्वत्तिए। आहारयामीति। बुद्धिपूर्वक इत्यर्थः। अनाभोगनिव्वत्तिते आहारयामी
ति विशिष्टेच्छामंतरेणापि प्रावृट्काले प्रचुरतरप्रश्रव णाद्यभिव्यंगतो तद्रूपला आहारवत्तं तत्थणं जासे अणा
भोगनिव्वत्तिए। सेणं अणुसमयमविरहिए। आहारट्ठे समुप्पज्जइ। अणुसमयं ति प्रतिक्षणं तानातिंतो बहुद्दे
सनाय काणोदयतं ज्ञ आहारादिनाः प्रकारेणापि। अविरहिए त्ति बहुत्वलितवाद प्रविरहितः। अथवा उदी
र्घकालापलो गाहारस्य सकृद्ग्रहणेपि लाभाच्च समयं। स्यात् तद्ग्रहणस्यापि सातत्यप्रतिपादनार्थमविरहितमित्या
ह। त्था तत्थणं जासे आभोगनिव्वत्तिए सेणं असंखेज्जसमइए अंतोमुहुत्तिए आहारट्ठे समुप्पज्जइ। असंख्यातसमयिकः
पल्योपमादिपरिमाणोपि स्यादत आह। अंतोमुहुत्तिए त्ति इदमुक्तं भवति। आहारयामीत्यभिलाषोप्यंतर्मुहूर्तात्

×अणालोगनि
व्वित्तीयया नत्र
तोग्गास्सि संधि
तननिव्वत्तिता:ए

१८

हारइव्वपरिणामा तीव्रतरः स्वजननक्षमस्य मंतर्मुहूर्तान्निवर्त्तत इति। छ्व। किंवाहारिंतित्ति। किंस्वरूपं वावस्तुनार
का आहारयंतीति वाच्यं तत्र सूत्र तु स्त्राये नाव दंश्यमिदं तन्सूत्रं नेरइयाणं नंते किमाहारमाहारिंति। गोयमा दव्वओ
अणंतपदेसियाइं। अनंतप्रदेशानि तेजपलद्रव्याणीत्यर्थः। तदन्यद्याग्रहणात्। खेत्तओ असं खेज्जपदेसोवगाढा
इं। अनंतप्रदेशावगाढानि दिनप्रदेशावगाहनानि। अनंतप्रदेशावगाढानि तेन नवरमेव संकलालोकस्यासंख्य
प्रदेशपरिमाणत्वात्। कालओ अन्नतर ठिइयाइं जहन्नमध्य मोत्कृष्टस्थितिकानीत्यर्थः। स्थितिश्च आहारयोग्यस्कंधप
रिणामेनावस्थानमिति। भावओ वन्नमंताइं गंधमंताइं रस मंताइं। जाइं भावओ वन्नमंताइं आहारिंति ताइं किं एगव
न्नाइं आहारिंति जाव किं पंचवन्नाइं आहारिंति। गोयमा ठाणमग्गणं पडुच्च एगवन्नाइं पि आहारिंति
जाव पंचवन्नाइं आहारिंति। विहाणमग्गणं पडुच्च कालवन्नाइं पि आहारिंति जाव सुक्किलाइं पि आहारिंति। तत्रा
ठाणमग्गणं पडुच्च त्ति तिष्ठंत्यस्मिन्निति स्थानं सामान्यं यथा एक वर्णं द्विवर्णमित्यादि विहाणमग्गणं पडुच्च त्ति। विधानवि
शेषः कालादिरिति। जाइं वन्नओ कालवन्नाइं आहारिंति ताइं किं एगगुणकालाइं आहारिंति जाव दसगुणकालाइं आ
हारिंति संखेज्जगुण कालाइं असंखेज्जगुणकालाइं। अणंतगुणकालाइं आहारिंति। गोयमा एकगुणकालाइं पि
आहारिंति जाव णंतकालाइं पि आहारिंति। एवं जाव सुक्किलाइं। एवं गंधा वि रसा वि जा इ भावओ फास
मंताइं ठाणमग्गणं पडुच्च नो एगफासाइं आहारिंति। नो दुफासाइं आहारिंति। नो तिफासाइं आहारिंति। एकस्य

×१५

×तयुणार

भग॰ वृ॰

ज्ञानासंभवादन्यथा बालस्यादेशिकता स्कंधपरिणामान्योन्यग्रहणायोग्यत्वात्। चउफासाइं पि आहारेंति। जाव अ
ट्ठफासाइं पि आहारेंति। चउस्पर्शा बादरपरिणामान्यग्रहणायोग्यत्वादिति। विहाणमग्गणं पडुच्च कक्खडाइं पि आ
हारेंति जाव लुक्खाइं पि आहारेंति॥ १७ जाइं फासओ कक्खडाइं आहारेंति ताइं किं एगगुणकक्खडाइं आहारेंति। जाव अणं
तगुणकक्खडाइं आहारेंति॥ गोयमा। एगगुणकक्खडाइं पि आहारेंति जाव अणंतगुणकक्खडाइं पि आहारेंति। एवं अ
ट्ठ वि फासा भाणियव्वा। जाव अणंतगुणलुक्खाइं पि आहा रेंति। १८ जाइं भंते अणंतगुणलुक्खाइं आहारेंति ताइं कि
पुट्ठाइं आहा रेंति अपुट्ठाइं आहारेंति॥ गोयमा पुट्ठाइं आहारेंति। नो अपुट्ठाइं आहारेंति। १९ पुट्ठाइं आत्मप्र-
देशस्पर्शवंति। तत्स्पर्शनं चात्मप्रदेशस्पर्शनमवगा ढाक्षेत्राद्बहिरपि भवति। अतस्तत्पृच्छा। जाइं भंते पुट्ठाइं
आहारेंति। ताइं किं ओगाढाइं आहारेंति अणोगाढाइं। आहारेंति॥ गोयमा ओगाढाइं नो अणोगाढाइं। अवगा
ढानीति। आत्मप्रदेशैः सहैकक्षेत्रावगाढानीत्यर्थः। २०। जाइं भंते ओगाढाइं आहारेंति॥ ताइं किं अणं तरोगाढा
इं आहारेंति। परंपरोगाढाइं आहारेंति॥ गोयमा अणंतरोगाढाइं आहारेंति। नो परंपरोगाढाइं आहारेंति। अनंत
रावगाढानीति। यैरेवात्मप्रदेशैः सहावगाढानि तैरेवावगाढानि अनंतरावगाढत्वात्। यानि त्वेतदनंतरस्थानि ता-
न्यवगाढसंबंधात् परंपरावगाढानीति। २१। जाइं भंते अणंतरोगाढाइं आहारेंति ताइं किं अणूइं आहारेंति। बा १८
दराणि आहारेंति। तत्राणुत्वं बादरत्वं चापेक्षिकं तेषामेवाहारयोग्यानां स्कंधानां प्रदेशस्तोकवृद्ध्यानामवसेयं। जा

इं भंते अणूइं पि आहारेंति॥ बादराइं पि॥ आहारेंति ताइं किं उड्ढं आहारेंति एवं अहे तिरियं पि॥ गोयमा उड्ढं पि आहारेंति॥
एवं अहे वि तिरियं पि। २३ जाइं भंते उड्ढं पि आहारेंति॥ अहे वि तिरियं पि आहारेंति॥ ताइं किं आइं आहारेंति॥ मज्झे आहारेंति
॥ पज्जवसाणे आहारेंति॥ गोयमा तिहा वि॥ अयमर्थः॥ आभोगनिवर्त्तितस्याहारस्यां तर्मौहूर्त्तिकस्यादिमध्यावसाने षु म
ध्ये चाहारयंतीति॥ २४ जाइं भंते आइं मज्झपज्जवसाणे वि आहारेंति॥ ताइं किं विसए आहारेंति॥ अविसए आहारेंति॥ गोयमा वि
सए। नो अविसए आहारेंति॥ तत्र स्वः स्वकीयोचि तः स्पृष्टावगाढानंतरावगाढरूपः स्वविषयस्तस्मिन्नाहा
रयंति॥ २५ जाइं भंते सविसए आहारेंति ताइं किं आणुपु व्विं आहारेंति॥ अणाणुपुव्विं आहारेंति॥
॥ गोयमा॥ आणुपुव्विं आहारेंति॥ नो अणाणुपुव्विं आहारेंति॥ तत्रानुपूर्व्या यथासन्नतानतिक्रमेण॥ २६
जाइं भंते आणुपुव्विं आहारेंति॥ ताइं किं तिदिसिं आहा रेंति॥ जाव छद्दिसिं आहारेंति॥ गोयमा नियमा छ
द्दिसिं आहारेंति॥ इह नारकाणां लोकमध्यवर्त्तित्वेन षस्ता। सर्वासु दिक्षु स लोकेनानावृतत्वात्॥ षट्सु दिक्ष्वाहा-
रग्रहणमस्ति। तत उक्तं नियमात्॥ षड्दिशीति दिक्त्रयादिविकल्पास्तु लोकांतवर्त्तिषु पृथिवीकायिकादिषु दिशात्रयस्य
स्यैकस्यालोकेनावरणे भवतीति॥ यच्चापि वर्णतः पंचवर्णानीत्युक्तं तत्स्वरूपकृतं। उस्सन्नभावप्रकारेणमिति तदेव
कालनीलाइं गंधओ दुब्भिगंधाइं रसओ तित्तकडुयरसाइं। फासओ कक्खडगरुयसीयलुक्खाइं। एतानि च प्रायो मिथ्यादृष्टय
एवाहारयंति॥ न तु विशिष्टास्तीर्थकरादय इति॥ अशुभतानियमा चास्वरूपाण्येव नारका आहारयंत्यत्यंत वित्यस्याम॥
× छ कं। तथापि प्राचुर्येण यद्धर्मो भादिभ्रता विद्यमानाण्याहारयंति। नतद्वर्जयंति। उस्सन्नकारणं पडुच्चेति। बाहुल्यं तद्रूपं कारणमाश्रित्य ॥ उ॰ ली॰ ३

सू०१० ताकायाए अभिणिविसाति॥ ता ते सिं णाणावण्णत्ताए॥ गंधत्ताए॥ रसत्ताए॥ फासत्ताए॥ विप्परिणामइत्ता॥ परिपीलइत्ता॥ परिसाडइ
त्ता॥ परिविद्धंसइत्ता॥ परिणामादयः क्रियाशब्दा अनेकार्था एव धातवः॥ अविवक्खियवण्णत्ताए॥ गंधत्ताए॥ रसत्ताए॥ फासत्ताए॥ उ
पायत्ता आयसरीरगमादाय. अल सव्वप्पणयाए॥ आहारमाहारेंति॥ सव्वप्पणयाएत्ति सर्वात्मना सर्वैरात्मप्रदेशैरित्यर्थः॥ २
६ व्याख्यातं सूत्रं॥ संग्रहणीगाथाः किं आहारेंता ति पद सव्व सव्वओ वावी ति व्याख्यायाततत्र सर्वतः सर्वप्रदेशैर्नेरयिका आ
हारयंता ति वा पाठ इति स्थाने ... माहारयंतीत्यपि वाच्यं ति चेतं ॥ नेरयाणं भंते सव्वं आहारेंति। सव्वओ परिणामिंति। सव्व
ओ ऊससंति सव्वओ नीससंति। अभिक्खणं आहारेंति अभिक्ख णं परिणामिंति। अभिक्खणं ऊससंति। अभिक्ख
णं नीससंति। आहच्च आहारेंति आहच्च परिणामेंति ... यामवत्तं आहारेंति॥ १२ सर्वतस्त्रिं सर्वात्मप्रदेशैरा
भिक्खणं ति अनवरतं पर्याप्तत्वमति। आहच्च ति कदाचित् ... सर्वदा पर्याप्तकावस्थायामिति। उच्छ्वासं घातस्तिना ...
ति। आहारयति उत्पलादिकंति वंशमाहारयंति ति वाच्यं तथैवं नरति याणं भंते ते जाणायल आहारत्ताए गेण्हंति। त
णं तेसिं पुग्गलाणं सेयालंसि कतिभागं आहारेंति। कइभागं आसाएंति॥ गोयमा असंखेज्जइभागं आहारेंति। अणंतभाग
आसाएंति। सेयालंसि त्ति एष्यत्काले ग्रहणकालानन्तरकालमित्यर्थः। असंखेज्जभागमाहारेंतीत्यत्र केचिदाहुः चक्षुरिन्द्रिया
वादिग्रहण ... ग्रहणस्वकाश्चितुर्द्दास ... मात्रानुत्तुङ्गलानामाहारयंतीति तदन्ये प्रवतीति। अन्ये त्वाहुः
। सञ्ज्ञासमयदर्शनात् शरीरतया परिणतान्संखेयभागमाहारयंति। कञ्चुका दिगवादिग्रहण ... स्वर्

२०

हीतानां शरीरात्वेनापरिणतानामाहारतानां नच्छति शरीरतया परिणतानामपि कश्चिदेव विशिष्टाहारकार्यकारणा
नामस्तुपगच्छति। स्तु हन्नयत्वात्रास्पति। आन्यत्तन हिष्ठमलिदधति। असंखेज्जइभागमाहारेंति निःशरीरतया परिणमयंतीमे
षात्त किंचित् ... आस्वइतादारवन्मलीन वंति तत्र शरीरत्वेन परिणमंता त्यु अणंतभागं आसाइंतित्ति आहारतया
गृहीतानामनंतभागमास्वादयंतीति तदसादान् रसनादीन्द्रियद्वारेणोपलंलतइत्यर्थः। २० छ। सव्वाणि वत्ति दारं तस्स वा
णवाहारइत्ताणाहारयंति। तिवाच्यं वाशब्द: समुच्चये तत्थेवं नरयाणं भंते जा पोग्गल आहारत्ताए परिणमंति तकिं
सव्वे आहारेंति नो सव्वे आहारेंति। गोयमा सव्वे अपरिसे सिय आहारेंति इहाविशिष्टग्रहणाद्गृहीता आहारस्य
परिणामयात्मा पर्वसीत्वा ... अन्यथा शिरः स्यात्। इष्टाविवंव्याख्याय दा
द। जं जं दसुत्तरे णियं तं दवसंतं वियालणाणिछि। किं कालियाश्रायामा दिद्धाद्दिष्टिव्यद्वाणादि॥ ३० छ॥ स
कीमत्ता घापरिणमंतित्ति। दारगाथा पदांतरकास त्ति पदावयात्पादसमुदायप्रारात्। कीसत्ताएत्ति इदं रूपं। किंस्व
तया किंस्वरूपतया कीदृशतया वा केन प्रकारेण किं रूपतयेत्यर्थः। वाशब्द: समुच्चये। भूयो भूयः पुनः पुनः प
रिणमंति आहारद्रव्याणीति प्रकृतं इत्येतदत्र वाच्यं तत्थेवं। नरइयाणं भंते जा पोग्गला आहारत्ताए गेण्हंति। तेणं तेसिं पो
ग्गला कीसत्ताए भुज्जो भुज्जो परिणमंति॥ गोयमा सोइंदियत्ताए। जाव फासिंदियत्ताए। अणिट्ठत्ताए। अकंतत्ताए। अप्पिय
यत्ताए। असुभत्ताए। अमणुन्नत्ताए। अमणामत्ताए। अणिच्छियत्ताए। अभिज्झियत्ताए। अहत्ताए। नो उड्ढत्ताए। दुक्खत्ताए नो

नगणहत्ति

सुदन्नायाः पुर्सिनाद्याः परिणमंति तत्रानिष्टतया सादिवातद्यांसामान्येनावल्लततया तथाशुक्लांततया सादिवतद्भावनाक
मनीयतया तथा अशिवतया मार्घ्यमिवाहष्यत यातथा अमानाज्ञतया। कथयाप्यमानारमतया। तथा अमनाम्नतया चिंतया
पि अमानागम्यतया॥ तथानीप्सितया आशुमिष्टतया। पकार्षाविंतराष्ट्रः। अनिभियत्राण। अनिध्येयतयादाहस्वत्यादा
काचनाशुनरप्यनिलापनिमित्ततया। अरूयथाविनत्यान्म अशुलाविनत्यर्थः। अदन्नायपत्रि। शुकपरिणामतया नोऽद्दत्राये
त्रि। नालघुपरिणामतायपत्रि। संग्रहगाथार्थः॥ ४ पद्दंवसंग्र॥ दत्ति विवरणगाथास्त्रंक्कविस्तरंशुस्मकादवहृश्पतश
ति॥७॥ अथनेरयिकादाराहिषयामवाप्रश्नचतुष्टय। मादानेरइयाणमित्यादि। शुब्राहारियंत्रि। यपूर्वमा
हृताः पूर्वकालप्रकीकृताः संस्पृष्टा इति यावत्। अ लावहृतावाप्पायलत्रि। स्कंधपरिणयत्रि। तपरि
णताः पूर्वकालशरीरेणसंस्पृष्टाः परिणतिंगता इत्यर्थः। इति प्रथमः प्रश्नः इदं च सर्वं प्रश्नसूत्रं काकुपाठादव
गम्यते। तथा आहारियत्ति। पूर्वकाले आहृता संहृता अ लावहृता वा आहारिज्जमाणत्ति। प्रवर्त्तमानकाले आ
हृयमाणाः संस्पृश्यमाणा अल्पवद्धियमाणा पुद्गलाः परिणयत्ति। तपरिणता इति द्वितीयः तथा अणाहारियत्ति। प्रतीतका
ले अनाहृता आहारिस्समाणत्ति। एष्यता नागतकाले आहारिष्यमाणाः पुद्गलाः परिणता इति तृतीया तथा अणाहारि ×याश्रणाहारि× ३
ज्जिस्समाणत्यादि। अतीतानागताहरणक्रियानिषेधः चतुर्थः इदं चतथपि चाहारपदे प्रज्ञापनासूत्र। पर्याप्तिदिपश्चि मनव
ति। यतः सर्वे हृता आह्रियमाणाः आहरिष्यमाणाः अनाहृता अनाहृयमाणा अनाहरिष्यमाणाश्चेति पट् पदानीहस्य २१

वितानितश्चपाकिकपदाश्रयाणां परहिकायामपवदशत्रि कायामविंशतिः। पश्चछांयामपवकायामष्टौ। पद्म
यामपकइति। अथान्तरमाह॥ णेरयाणमित्यादि। व्यक्तं नवरं यत्पूर्वमाहृतास्ते पूर्वकालएव परिणता ग्रहणानंतरमेवप
रिणमनाभावात्। यपुनः राहृता आह्रियमाणाश्चातपरिणता आहृतानां परिणमनाभावादवपरिणमेतिच। आह्रियमाणानांप
रिणामनाभवस्य वर्तमानत्वादिति शङ्कितः द्वितीयः प्रश्नान्तरविकल्पएवं विशेषदिशं यच्च तत् आहरिष्यमाणा पुद्गलापरि
×णत्तापरिप ×नायप णामस्यानुवर्तितने वंव्याख्यातायच्चतायपुनराहृता आहरि ष्यंते। नतास्तेषां कथित्परिणतापरिणताश्चायसंस्पृष्टाः शर
रीरेणसहायच्चनतावसंस्पृष्टान्। कालेनाश्च संस्पृश्यंतेतात परिणस्यंत इति शयपुनरनाहृता आह रिष्यंतेपुनस्ते
नापरिणताः अनाहृतानासंपर्काभावपरिणामाभावात् यस्मान्नाहरिष्यंते ततः परिणस्यंते आहृतस्याव
स्यंपरिणामनावादिति। ४ चतुर्थसूत्री नविष्यदाहरणाम क्रियायानावेनपरिणामनावामेवइति। एतदनुसारेण ×दवह
णेवपुनः दर्शितविकल्पानामनंतरसूत्राणिव्याख्यानीति। चात्र। यं शरीरसंपर्कलपरिणामात् पुद्गलानांवपरिणामा ×कृतप
दपालवंतीतितद्दर्शनार्थं प्रश्नयन्नाह। नेरइयाणमित्यादि। वयादिसूत्राणि परिणामसूत्रसमानीतिकहातिदशति
९धीतानि। तथाहि उदपरिणयात वाविचवीत्यादि। इदं च सूत्रं कश्चवाचनानालादहश्यते। तत्र न सामाद :कार्यः सर्व
ज्ञानिपर्यस्तुल्यत्वात्॥ केवलं परिणतिसूत्रानुसारेण प्रश्नसूत्राणि व्याकरणानिवमतिमनाव्याख्यानीति तत्रचिताः।
शरीरचयंगताः उपरिताः पुनस्तैक्षशरीरादशामीप्यन। शरीरेचितापचिति। उदीरितत्वात् दितान् पुद्गलान्

कर्म०वृत्ति

×ग्रा१

उदयप्राप्तकर्मदलिककरणविशेषेष्विष्यते यद्वशात्। उदीरणालक्षणं वदंजकरणगाथाकहियउदयादिष्व
उदीरणाप्रसाभावस्थिताः स्वतस्य विपाकेनप्रतिसमयमनुभूयमाना अपरिसमाप्ताशस्त्राभवाभवति। तथा निकाचनाः
काञ्चनात्समयमहाकृतहिमकादानिरुक्ता इति। गाढं ति। परिणामादिवृत्ताणांसंग्रहणाय गाथानवर्तिसावयंपरिणये
त्यादि। एवं व्याख्यातार्थानवंपं किंकस्मिन्नुपादपरिणतविभागविशादौ रत्तत्रिंधत्र आहता। आक्रियमाणाश्च अनाहता
आदरिष्यमाणाश्च अव्वंवत्तरूपाः उज्जलानवंतिपञ्चनिर्ध्व नविषयाः स्पर्शिति। छेदकृताधिकारादावनाम्नादस
स्वाभादि। नरयाश्रणांतकतिविद्वाणयलास्विंतीत्या दिव्यक्तांनवर्शत्तिष्ठंतीति। तीव्रमंदमध्यनयानुगाभा
दिनास्तिदवंतानवंति। उद्वर्त्तनकरणापवर्त्तनकरणात्स्यां। मंदरसामात्रीव्ररसाणावरसास्तुमंदरसानवंतीत्यर्थः
कर्मदलवर्गणामहिमिवत्रिसमानजातीयद्रव्याणांराशिः वर्गणा। तासामौदारिकादिद्रव्याणामध्यस्वातित
आदौ कर्मद्रव्याद्रव्यवर्गणा। कर्मद्रव्याणांवावर्गणा। कर्मद्रव्यवर्गणांतामधिकृत्यतामास्थाय कर्मद्रव्यवर्गणामधिकार
त्यर्थः कर्मद्रव्याणामव्वंवंदतमनुभावविता स्निग्धद्रव्यंतराणामिति। कृचाकर्मद्रव्यवर्गणामधिकृत्येत्यर्थः। अत्रैव वर्त्तय
गावविशेवविवरणः सम्बन्धयार्थः। ततश्च अणवश्च बादराश्च सूक्ष्माश्च स्थूलाश्च तथा सूक्ष्मत्वं स्थूलत्वं विवक्षितकर्मद्रव्यापेक्षयेः
वावगतव्यानान्यापेक्षयायतअदारिकादिद्रव्याणांमाध्यकर्मद्रव्याण्येव सूक्ष्माणीति॥ बा।। पर्वंवापास्व। यादीरणाव
दननिर्देशः। राष्यमालादनवास्याः। किंरूपचयमावेउपप्रवटामूलेवआवारदघवणामहिगावति। यदुक्तंतत्रायमभिप्रायः

२२

रागरमाश्रित्यवणाव्यायोग्यव्याख्यातोतेवाकमड व्यमयपवनवातांनामाता अतआदाकद्रव्यवर्गणामधिकृत्य त्युक्तं
मिति। उदीरणोदयस्तु कर्मद्रव्याणामवस्तवत्यत्र स्याद्युक्तंकर्मद्रव्यवर्गणामधिकृत्येति। उद्वर्त्तिति
। अपवर्त्तितवंतः उदापवर्त्तनंकर्मणांस्थित्यादरध्यवसायविशेषणदीर्घताकरणं अपवर्त्तनमस्याता। एतल्लक्षणाद्वादहर्त्तनम
×संक्रामंतीति (margin) प्याद। ह्रस्वतदमस्थित्यादहेहिकरणाद्धस्वीसंक्रमितवंतः नवसंक्रमणंहलवकृत्यविरासुनरपरकृतानामध्यवसायविशेष
ण परस्परंसंचारणं। तथाचाद्वहलवकृत्यतिनाः संक्राम यतिगुणतउत्तरां वकृतामवात्मप्रतिवादध्यवसायवयो
गेण। अपरस्याद्यामाबाधाआत्रयंस्वतुदंमणामादेवा रितमादेवाणमाणप्रगतीणांवतरविहितंसंक्रामारणिआए
तादवति हिंरपातायथाक्रमस्वितिमाइहमउलवः ताश्चनकर्मपरिणत्तिरेवंविधजातायनतादवसाइ
घमसाइघतयासंक्रामतीत्यवमगापियांछंनिधत्तिं भूति। निधत्ताकृतवंतः। इदवविस्निष्टानांपरस्परतःभज्ज
लानांनिरुयंकृत्वाधारणां स्यादाराष्टावनिधत्तमुच्यात। उद्द। त्तनापवर्त्तनव्यतिरिक्तकरणानामविषयत्वेनकर्मणामवस्था
नमिति। निकाइंसु तिनिकाचितवंतः नितरांबद्धतरर्थः। निकाचनंवतपामवउज्जलानांपरस्परविश्लिष्टानामकीकरणाम
त्यान्यावगाढिता। अग्निशतमश्रुतिदन्यमानस्यदाकलापस्यवसकलकरणानामविषयतयाकर्मणांमवस्थापनमितियाव
त्। ... लिष्यंतीत्यादि। एवानंसंग्रहणाययथानिर्दिष्टत्यादिगाथा। गतार्थानवरं अपवर्त्तनंसंक्रमनिध त्तिकाचनयाः ×नि२
दिशविविधःकालो निर्दिष्टव्यः अतीतवर्त्तमानानागतकालनिर्देशानंतानिव्याख्यानीत्यर्थः। इदंवाअपवर्त्तनादीनांइद

कमा१० लवादीनामपि त्रिकालतान्तर्भावः यस्य समानत्वात् केवलमविवक्षणान्न निर्दिष्टा इत्यवसेयमिति। तत्र पञ्चफलाधिकारा
दिदं सूत्रं प्रथमा स्तवनस्योद्यानमित्यादि व्याख्या तव्याख्या कल्पना यन्ति। तिजः इत्यादि कार्मणशरीरतया तत्र यत्र त्रयं। तात
कालसमय त्रिकालरूपा समयानन्त समयादारूपः कालो निमयसमयेनान्तवर्त्यादि स्वरूप इति। पञ्चमस्य विरोधाभावात्। कालस
मयः अतीतकालसमयाः अतीतकालस्याविभागपरिणामादिः समयः परसनि त्रिषष्ट्यातीतकालसमय इत्यर्थः। एतदत्र त्रिप्रत्यन्त्या
त्रिविधमानः नातीतकालत्वादौ अतीतानागतकालविभ यत्र प्रत्येकं तथा विषयाः तीतस्य द्विप्रयतात ततोऽनन्तगुणाः
नष्टा उत्पन्नविनाशवादिति प्रत्युत्पन्नावप्यनिरुद्धानुरक्त तीनानामवा। अग्रदेशसमयेन तस्य कालोऽनन्तः अन्यसमय
रूपातीतवर्तमानसमयम्यगावर्तायथान्तिग्रह णासमयवर्त्यक्षताः। यानन्त्यादवनिर्दिष्टाः स्याद्
रूपाग्रहणासमयश्च तिस्यात्। उत्कृष्टमात्यादित्यर्थः। ३ दा२ णाब्द्वे कालयदातानामवस्तति। प्रदेश द्वैकल्पाडा
धा ग्रन्थः। अतत्क्षं। अतीतकालसमयाद्दीता तु दीर्घं तीति इत्यवमाणानां ग्रहाद्यमाणानां वा स्वदा वा डदाणालाव
सत्त त्रक्षं लापउत्पाणात्यादि। अवदनानिर्गमस्वावायाद्यविवाणप निरितिः। ष्य॥ अथ कर्माधिकाराद्रावयसह
सत्तोणारवाणः मित्यादि। व्याख्या वनवर्ज्जावाउकिंवलियंति। जावशादारा व्यवलितं तथ नवस्थानशालं तदिति वलि
तात्यदव बन्धति। यदा दारास्वोदयः स्वकादशाऽनुरागादिपरिणामतायां बन्धतिया आदाताः कर्मस्वदाकृतवमलोपव
उदारणावदनाः प्रवर्त्तनासंक्रमणा निधत्त निकाचनानित्यादि। निर्जरानुभवफलानां निरन्तरतावान्तनामात्मप्रदेशान्तरा २३

×वक्ता२

तत्। सावनियमाचलितस्य कर्मणामनावलितस्यापि इदसंग्रहणागाथा। वांधादायत्यादिर्नोविताद्योकेवलमुदयशधाना
दीरणा इतीतनि॥ छ॥ उक्ता नारकव्यकता अधवद्वि शतिदंडकमागतामेव रकसार्थ्यनामादा। अस्तु रकसारणामित्या
दि। तत्रास्तु रकसारवक्तव्यतानारकवक्तव्यताविन्याचितः रितीक्रमसामान्यादित्यादिगाथाक्ता नि स्त्रूत्राणि॥ धप्रपरिणामविषयत्या
क्षिणाणाहद्देना निधत्तश्चवितीयादिगाथाहदातानि। उबन्धेदायत्यादिगाथाहदाता निणतादवं हि समतिः स्वशाणिनारकव
कारणाक्षानितायविशातावस्तुरादिरकरण्णसमानि प्रवरं विरायोयं तायामणमातिरगंमागरायम सितिः। एतदुक्तं
तद्वलिसंज्ञमञ्जरकसारराज्ञमाहित्याक्षं। यदाह। चमर१ बलिरसागरमदियंतिशसत्र एवं पावाणांति समानां स्थो
कानाश्चपरीतिगमातोम्नाकलवकरण विवमावस्तातेद्वै स्स अणावसत्तस्सनिलवकिटसद्ज्ञेयाणा। गाकृत
सामनीमासमुणाणा निवर्त्ततीसत्रपाहणोसाधावंसत्र घावाणिसलावालवाणंसत्रदत्तरीणपञ्जतातविया
कि०१५ त्रि॥ इदं जघन्यसप्तनमासादिमानं जघन्यस्थितिकानाश्रित्यावगं तव्यमुत्कृष्टं वाकृष्टस्थितिकानाश्रित्यति। वक्ष्यन्तस्स
त्रितवुग्धलक्ष्यमित्यात्मकाप्रावासस्यसं जाततत्रप्रास्याप्रशिएकइदानतुक्ताश्रद्दाशतंवातिकमपृष्टतायत्तं जनइतिगावः म
॥ ७॥ नागकुमारवक्तव्यतायांतायाकासणंदस्सणाहंदापलिउवमाइंति। पडक्तंतदनुरस्थितिमाश्रत्यावाराः यंपवादा
दाक्षिणदिवह्रपलियंदादसणुत्तरल्लाणमिति। उज्जउजसस्म। इहल्लत्तिकलक्षणएवं इहइक्षंत्तद्विप्रदतिशनव
स्य संख्याविशेषः समयप्रसिद्धः। एवं सुवर्णकुमाराणामिवसुवर्णकुमाराणामपि स्थित्यामपि स्थिदिवाच्यं। इदंव किं
×त्मा१

नगा०ए०

यदूरंयावद्गव्य मित्यादि। जावघणियकुमाराणंतियावत्कुमाराणांद्विस्तत्कुमारादिग्रहः। एषांचदार्यंकामावासयः। अस्तुरानां
गस्तुकुमारविद्युधअग्नायधदीवदद्वदत्तायउदिसिवाऊणपथणियाविद्यएदमालयाचवणावामाणं॥७॥ अहवनप
तिवकुमव्यतानंतरंदंडकमादवरधिव्यादानांस्थित्यादिनिरूपयन्नाह। उदवीत्यादि। व्यक्तमावानस्पतिस्थवानवंत्रातामुत्क॥
त्रंति। उत्कृष्टंस्थितिरंतमुहूर्त्तंतिन्नामुहूर्त्तंत्रेइत्यर्थः। अकासएणंवावीसंवाससहस्साइंइतियदुक्तंतत्। खरपृथिवीमाश्रित्यावगं
तव्यंयदाह। सण्हाय।रसुद्धरवालुयाधम।णासिलाइमक्क गयएठखरउदवी। एएणंबारसमावाह–ससालसअहा
रवावीसत्ति। वमायाएत्ति। विसमाविविक्षितांमात्रकालवि नामाविमात्रातयाइदमुक्तंभवति। विषमकाला
दृघिवाकायिकानांसङ्घामादिक्रियाइयकालादिति ननिरूपयितुंशक्यतोभवाणाइयाणमित्यति
दिशात्। खलुनअसंखघण्णघासागादाइं। कालतअन्नय गृहियाइंइत्यादिहश्यं। निव्वाघाएणंछद्दिसिंतिव्याघा
तआदारस्यालोकांतति। कटउसंभवतिनान्यत्रतातानिःक दोल्यानयपदृद्धदिद्वकधंवतस्पृष्टप्रदोदिदिक्षाऊर्ध्वं
मधउफलग्रहणंकारोति। तस्सत्यात्मा–वाघायंपडुच्चत्ति। व्याघातंप्रतीत्यव्याघातश्चनिःकूटउतत्रवसियातिदिसिं
तिस्यात्कदाचित्रिस्तदिक्षुआहारग्रहणंभवति। कथंयदापृथिवीकायिकोअधस्तनेउपरितनवाकाणेधस्थितः। अ
स्यात्तदाअधस्तादलोकःऊर्ध्वंदक्षिणायांश्चालोकइत्येवंतिस्रणामालोकइत्येवंतिस्रणामालोकेनाहन्तत्वात्तदप्या
ऽतिस्र दुउकुलग्रहणामवस्तुपरितनाकाणेपिवाच्यं। यदाउनरधस्तपरिवालोकानभवतितदाऊर्ध्वादीनांप्रसंगादि २४

×तिष्ठ ×कायव

त्वामन्यतरस्यामालोकानभवतितदापंचस्विति। फासमउक्खडाइति। इदमुक्तंस्यादयोत्पृक्तोताःस्पर्शाइत्यणःसमंतादवा
त्रि। लोषंनाणितावागधंतद्वेवंयथानारकाणांतथापृथिवीकायिकानामपितद्वदंजाइंतंतरकाइंआदारेति। ताइंकिंउन्नाइं
अउन्नाइंकिंगाढाइंअणागाढाइंइत्यादि। नाणत्तंत्रि। नानात्वंलदाउनःपृथिवीकानांनारकापेक्षयाबाहारइदं। यथाकतिनाग
मित्यादिनअफासाइंतित्रि। स्पर्शेजवंतीतिस्पर्शाःस्पर्शाइंद्रियाणोदारउकुलानांकतिनागंस्पृशंतीत्यर्थः। अत्रवास्यार्थनअस्या
दयंतिशान्यंतसेल्याफासापंतिस्पर्शनवाअर्दंदतिएक्तंतत्प लनंताइतिफासाइंति इदमुक्तंभवति। यथास्पानेंद्रियप
र्यापिपर्याप्तकार्स्मातं ड्रियद्वारणादारउपत्तंजानाअस्या दयंतातित्वएदिश्यं। तथवासातस्पर्शानेंद्रियद्वाराणाति
।समंजवानरइयाणंतिंतइवंउदविक्षाइयाणंतंतउ॥ धावरियाणासलापरिणायाइत्यादिशायव्वयारवे
यमिति। एवंजावणंफतिकाइयाणंतिआनणपृथिवीका यिकसूत्रमिवाप्यकायिकादिधसूत्राणिसमानीत्युक्तं
स्थितिरुनवित्राघातयदा। णवरंठितिवन्नयवाजाजंस्मति। नवजघन्यासार्धंप्रमंतर्मुहूर्त्तंपष्टानांसदसाणिंतजसाम ×द्विकदेव
दोरावअयंवायूनांत्रीणिवर्षसहस्राणिंवनस्पतीनादसतिवक्तव्यंपृथिव्यादिकाममणाबावीसंतासदस्साइंइतिमित्रअदारा ×समवर्षेष
मारवाएतिन्निसदस्साउंदसवाससदस्सियासक्कत्रि॥७॥ बेइंदियाणंरविईणिकाणकमामावमायाएत्रि। वक्तव्यंइति
शेषः। स्थितिस्था द्वीड्रियाणंद्वादसवर्षाणि। द्वीड्रियाणामादारश्चवदुक्तंतउणंजासआनाग मित्रत्रिपासणांअसंखे
धसमइएअंतामुहूत्तिएंवमायापआदारठसमुपउइत्रि। तस्यायमर्थः। असंख्यातसमयिकआदारकालोनवति। स

स०गा० ४० स्यावसर्पिण्यादि इ रूपाणि प्रतीयते अत्यात। अंतर्मुहूर्त्तिकः तत्रापि विमात्रया तत्र अंतर्मुहूर्त्तं समयासंख्या तस्मात् असंख्येयलक्षादिति।
२५ ॥८॥ एकेंद्रियाणां द्विविध आहारः प्रमात्रं लोमाहारः प्रक्षेपाहारश्च। तत्र लोमाहारः स्वल्पत्वात् वर्णादि रूपः श्रुतं लोमाहारश्च
त्वग्ग्राह्यत इति। प्रक्षेपाहारस्तु कावलिकः स च प्रक्षेपाहारः दावाः ह्वाव शरीरं दंतर्बोद्धि स्वविध्वंसं तं स्वोल्पासोऽस्मान्यात्र तप
वाद। आप ग्रा लप्रक्षेपकवलाहारस्ता पगिरष्टं तीत्यादि। आणागा स्वयं नागमदस्माइं अस्मोस्यायनागाइ त्यर्थः। आणामाइष्ठमाणा इति
। स्मात् इंद्रियतः। अप्पमाइ इष्टमाणा इति स्पर्शानेंद्रियतः कथं रस त्यादियत्य दंतादवंदइर्णीकयारकयार दिंता अप्पावाब
ज्यावाउत्तावा विसमा दियावत्रि। यक्रंव। मध्यत्वावा पापम लाअणामाइष्ठमाणात्पादि। यत्र नाम्नाष्ठमानाः के
वलं स्पर्शनेंद्रियविषयास्ताका अस्पृश्यमानानां अनंत॥ नागवर्ति इत्यर्थः। यच स्पृश्यमाणाः केवलं स्पर्श
नविषयास्तनं तगुणाः स्पर्शानेंद्रियविषयस्य सकाशादिति॥ त दियवत्रिंद्रियाणां णाता तं ठिपत्रि। ताष्ठ दंजदाम्मणं
अंतामुजत्तं गच्छामणां त इंदियाणां पइशणपन्नांसं शइंदियाइ वउ रिंदियाणां समासात ताआहारणिनानां तत्र अविते इंदि
याणां नातदिउग्रालआदा रन्नापगिरष्टं ति। इत्यत्र आरभ्य नाव सर्वं तं वाव्यं यावत् आणमाइ वर्णां नागमदस्माइं अणायाइष्ठमाणा
×घा०२ इत्यादि॥ इत्य वेइंद्रियस्यावप्रक्षयाअनावाप्यमाणानीति। अतिरिक्तमतानानांवधं अल्पबजव स्वावपरिणामस्वभावं तवेइं
द्रियस्याव उठपरिणामस्वावः किं दियन्ना रघाणं दियं ना पाइत्यधिकमिति। नानात्वमिति॥ १॥ पंचेंद्रियतिर्यक्स्वावतिनि
णां ऊणं ति। जहा णं अंतामुजत्तं गच्छा मणं ति त्रिपलिउवमाइं इत्यत्र द्वयं स्थितिं नाणावाऊ मासामा त्रि। उच्छ्वासा विमात्रतयाः २४

×नक२

वाच्यं इति। तथा तिर्यक्पंचेंद्रियाणां आहारार्थं प्रतिपत्तुं अंतरुच्छासणं बठलत्रस्यात्रि। ताह्ववं अनंतरं अस्य तिर्यक्त्वात्त्वात
॥८॥ मनुष्य स्वावप्रतिपत्तु अष्टम भक्तस्येति। ताह्ववं ऊर्ध्वदिधिपू नरानाश्चात्म समवस्य यमिति॥ ८॥ वाणमंतराणामित्यादि वा
नमंतराणां स्थिति नानात्वं अव समस्ति। स्थितरवाराधमा तुरुच्छ वेन्नमित्यर्थः। शाउक्कमादादिवरुच्छ यथा नागकुमाराणां तथा
इत्यर्थं यं तराणां नागकुमाराणां वआयं समानधर्म्मआ तवं वं व्यंतराणां स्थितिं जघन्येन दसवर्षसहस्राणि उत्कर्षेण पय
ल्योपममिति। जाइसियाणं पत्यादि। यातिष्का णाम पिस्थि तरवाराघं तथैव यथा नागकुमाराणां नरखाति ष्काणां
स्थिति जघन्येन पल्योपमाष्टभागः। उत्कर्षेण पल्योपमं वर्षलक्षाधिकमिति। नवरं कमासत्रि। केवलं मुच्छास
स्नेषां न नागकुमारसमानः किंतु वक्ष्यमाणमधावाद। जदणाणं मुजत्तं मुजत्तास्सत्यादि। पृथक्त्वं द्विप्रभृति
रानवस्थः तेत्र यत्रा घन्यमुहूर्त्तं पृथक्त्वं। तद्विरात मुहूर्त्ताः यदो ऊर्ध्वं तदष्टोनवावति॥ आहारापि विषा। चित्रपवा तथावा
हा। आहारा इत्यादि विमाणियाणं वितिमाणायद्याउन दियत्रि। ऊघि कीमामान्यां मावपल्योपमादिका उयत्रि
शासागरोपमांतां तरजघन्यामो धर्म्म मासापात्य ऊर्ध्वा वाउत्तर विमानीति। उज्ञासइमाणं जूर्जघन्यं स्थितिका दवाना श्वात्पत ×उपर्य०४
रत्र ऊर्ध्व स्थितिका नाश्वात्यत्यर्थः। अस्मायां तस्मन इसागराइं तम्म हिईते त्रिपदिंपरकदिमासा दवाणं वा समसकस्स
दिं आहाराति। तादनावतागं प्रधानाकांत ठविंशति दंडकवक्तव्यता। इयंवाकमु विक्रस्य उमाक उपवंगत आहारा इ॥
त्यादिनातिदशवाक्यन दर्शितं। संविता विवरणं यथा दवसायति॥ व्या उम्जा नारका दि धर्म्मं वक्तव्यातं पंचा॥

नाणवृत्ति रंभ इष्टिक ति। आरंभनिरूपणायाह। जीवाणं भंते किं आयारंभा इत्यादि। आरंभो जीवोपघातः उपद्रवणमित्यर्थः। आत्मानमन्वा
रभन्ते इति। तत्र आत्मानमारभंते आत्मना वा स्वयमारभंत इत्यात्मारंभाः। तथा परमारंभंते परेण वारंभयंतीति परारंभाः। तदु
भयमात्मपररूपं तदुभयं वारंभंत इति तदुभयारंभाः। आत्मपरोभयारंभवर्जितास्त्वनारंभा इति प्रश्नः। अत्रोत्तरं स्फुटमेव
नवरं। अस्तीत्ययं निपातो बहुत्वार्थः अस्ति विद्यन्ते संतीत्यर्थः। अथवा अस्तीति अव्ययं तच्च बहुत्वार्थे। एगइया एकका
केचनेत्यर्थः जीवा आत्मारंभा अपीत्यादि वाच्यं ... दायकत्वादशुभयोगसद्भावात् आत्मारंभत्वादिधर्माणामेकाश्र
यताऽविरोधनार्थः। भिन्नाश्रयता इति प्रदर्शनार्थो वा एक ... श्रयत्वं वा कालभेदेनाव्यंतव्यं। तथा हि कदाचि
दात्मारंभाः कदाचित्परारंभाः कदाचित्तदुभयारंभा इति ... एव नो अनारंभाः। भिन्नाश्रयपक्षे तु एके जीवा अ
संयतत्वादात्मारंभा वा परारंभा वेत्यादि। अपि एक ... स्वभावत्वाज्जीवानामनारंभा व्यपदेशाः॥ से केणट्ठे
णं ति। अथ केनकारणेनेत्यर्थः। एवमुच्यत इति। प्रश्नश्च। अयं केवलिनां नत्वस्माकं सर्ववित्त्वं मतं बालावबोधाय ×दि
प्रवचनत्वात्। तत्र प्रमत्तप्रवचनतेति पाटली ... रूपा ... विषयकविरुद्धवचने ... संयतस्य
दिप्रमादः अशुभयोगः स्यात् संयतस्य प्रमादप्रत्ययत्वात् आरंभः। शुभयोगप्रत्ययत्वात् शुभयोगः ... अयुक्ततया प्रत्यु
पेक्षणादिकरणं। अशुभयोगः ... तदेवाप्रत्यवेक्षतयाऽऽरंभः ... आत्मारंभकत्वाच्च समासः ... दिश्च प्रलेक्षणादय
ता। वक्ष्यं ... आदि ... तथा ... आरंभाः ... अतः शुभाशुभो योगो वा आत्मारंभादिकारण ... २६

×सू१ ×८

णमिति। अविरइं पडुच्चेति। इहायं भावः यद्यप्यसंयतानां सूक्ष्मैकेन्द्रियादीनां नात्मारंभकत्वादिकं साक्षादस्ति तथाप्यविरतिं प्रतीत्य
तदस्तीति तथा नहि ते ततो निवृत्ताः। अत असंयतानामविरतिः तत्र कारणमिति निवृत्तानां तु कथंचिदात्माद्यारंभकत्वेऽप्यनारंभकत्वं
च वाच्यं। जाणियव्वमाणस्स सावज्जविरइपरिणामस्स ... स्यान्निवृत्तफलादप्यशुभ ... विभा ... दिट्ठ ... सालणा ... ट्ठेणं ति
×नं४ । अथ तेन कारणेनेत्यर्थः॥ ततस्तथात्मारंभकत्वादिधर्मविशिष्टानां नारकादिचतुर्विंशतिदंडकनिरूपणायाह। नेरइयाणमित्यादि। व्यक्तं
नवरं मणुस्सेत्यादि। अयमर्थः मनुष्येषु संयतासंयतप्रम ... ताप्रमत्ताभेदात् शुभाशुभाः संति तत्र प्रतिपक्षा जीवाः सूत्रोक्ता ध्यातव्या
॥ किं च संसारसमापन्नाः इतरे तिर्यग्भ्यो व्यतिरिक्ताः ... दवानप्रमिल्पतादप्रादः। सिद्धिविरहादि यत्र दिव्यन्तर द
याऽयथानारकाः सप्रमाद्यया। असंयतत्वसाधर्म्या दिति आत्मारंभकत्वादिधर्मा जीवा निरूपितास्सा
लेश्यास्ताल ... स्याः स्वभवंतीति सलेश्याः स्युरिति ... रपि निरूपयन्नाह। सलेस्सा जहा ओहिया त्ति। सलेश्या जी
वादिदंडकः ... ज्ञानिता जीवपरिणामा यदा ... सादि ... अभिव्यक्तपरिणामाय आत्मनः स्फटिकास्येव त
द्यो लेश्याशब्दः प्रवृत्ताः। तत्र सलेश्या लेश्यावंतो जीवाः। जहा ओहियत्ति। यथा नारकादिविशेषण वर्जिता जीवा अधी
ताः। जीवाणं भंते किं आयारंभा परारंभा इत्यादिना दंडकेन तथा सलेश्य जीवा अपि वाच्या। सलेश्यानामसंसारसमाप
न्नत्वाभावेन। णवरं संसारसमावन्नगा इत्यादि विशेषो वर्जितानां अप्पमत्तसंयतादिविशेषणानां तु विशुद्धमानत्वात्तेषां
यं ... पावकम्मः। सलेसाणं भंते जीवा किं आयारंभा इत्यादि। तदेव सर्वं नवरं जीवस्थाने सलेश्या इति वाच्यमिति श्रेय। मा

भगवृत्ति

काद्दंडकः कृष्णादिलेश्यानंतदात्रदंडकत्रयं तदेवा सामान्यदंडकवत् कृष्णलेश्यादिकृष्णलेश्यानीललेश्यकापोताले
श्यस्य जीवरादिदंडकायायौधिकदंडकवदंडकस्य यथाधीतव्यः प्रमत्ताप्रमत्तविशेषणवर्जः कृष्णादिषु हि अप्रशस्तभावले
श्यासु संयतत्वं नास्ति यच्चाख्यातं प्रथमपदे विवक्षितत्वात् अत्र यत्पुनः पालस्य पत्रितद्व्याललेश्यां प्रतीत्य तिमं तव्यं तत् स्यासु प्रमत्त
त्वानवः तत्र स्वाभावात् पण्णात्तेसमया कृष्णलेस्साणं भंते जीवा किं आयारंभा धागोयमा आयारंभावि जाव नो अणारंभा सकि
णाहेणं भंते एवं वुच्चइ गोयमा अविरइं पडुच्च एवं ना लकाप्पातलम्पादंडकावणितितघातजालेश्यादः उज्जो
वसाना दंडकाः त्रयः औघिकाजीवास्त्र यथा व्याख्यातं वर्तंत भसिद्धानवाच्या सिद्धानामलेश्यत्वात् तत्र विवंतितव्य
लेश्याणं भंते जीवा किं आयारंभा धागोयमा अ विमइया आयारंभा विजीवा नो अणारंभा धअखगोश
यालेस्ता जाव अणारंभा से केणट्ठेणं भंते एवं वुच्चइ गोयमा उविहा तेउलेस्सा पण्णत्ता तं जहा संजयाय अस
जाय पत्ता दिउ लेवा देउदत्त मारंभंनिरूपयंति वालावदे उद्दत्तं ज्ञानादिधर्मकदंडकं निरूपयन्नाह इहलवियइच्या
दि व्यक्तं नवरं इहलवे वर्तमान जन्मनि वर्तंते नजलवांतरतादिह लविकं कारूपावास्तद्रव्यंतावा पोतनकिमिदं स्या
विकं ज्ञानं सुतपरलविषत्रिपरलावर्तमानानंतरलाविना भ्रुगामितयाय वर्तंत तत्पारलविकं उ दोषितु नउलयलविण
ति तदुलयरूपायाधिपरलक्षणायार्लवायायं दउगामितयावर्तं तत्र उलय लविकं शदर्ववं नपारलविकाद्भिघतः
तिपरलावपि यदवयातितश्चास्य इहलवव्यतिरिक्ताघनपरतरलवस्यापि परलववात् ज्ञस्वतानिर्दिष्टशास्त्रिदं सर्वत्रशास्त

नयर

चादिति प्रश्नः निर्वचनमपि सुगमं नवरं इहलविकमपि विषिविदि नविकं यद्दिहाधीतं नानंतरलवेत्तयाति परलविकं यद नंतरलावेत्त
याति तदुलयविकं तुय दिहाधीतं परलवपर्यंतावा अनुवर्तते इति छदं मथयोनिर्मवत्रिदर्शनमिदमम्य क्रमवासयं सा क्रमा
र्गाधिकारात् यदाद सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि मोक्षमार्गः यत्र तु ज्ञानदर्शनयोरेवग्रहणं स्यात्तत्र दर्शनं सामान्यबोध
रूपमवामयमिति परमावतिज्ञानवत् प्रश्न निर्वचनास्पांममवामयं धा चरित्र सूत्रे निर्वचनविशेष प्रत्ययादिचरित्रमिदं लवि
कामवने द्वित्रा रित्रवानिर्देशात् निक्तारित्र पण्वनस्यारित्र लवति श्रावर्धितता वधिकत्वात् स्यक्रिवारित्रिणः संसा
रसर्वविरतस्य देशविरतस्य वा दाव पावात्यादे त्रविरं तस्यं नमनावात् मोक्षगतावपि चारित्रसंलवाना वात् चारि
त्रं दिकर्म रूपणायात्तश्यातामा क्रवतस्याकिंविक रवात् यावहीवमिति पतिज्ञा समाप्तन्दन्य स्याश्रयह
णात् अत्र या तद्रूपं चाचारित्र संज्ञायालावतदाया गात्दं पावाद्यात् सिद्धानावरित्रनो अव रित्रानो अवरि
त्रानो अवरित्री तिर्व अवि रात्तरलावादिति धा अनंतरं त्रा रित्रं क्तंत वहि ध्वंत ए संयमलदादिति तायानि रूपणा
यातिदशमाद्य एवं तावसंज्ञामस्ति प्रश्न निर्वचनात्पांचारित्वं तपः संयमाचाख्याचारित्ररूपत्वात्तायाविति ज्ञानत्त सत्यपि ज्ञाना
दीमो क्षादेत्तात् दर्शनपदवयतितव्यं तस्पैवामोक्षादेत्तत्वं यदादं लाशणा वरित्तापत्तु त्तुयरंदं मणोगादयत्वं सिज्ञंति तिश्र्शणरदि
यार्दमणरदियानसिज्ञंतीति यामन्यातंतं सिकृषितं प्रश्नयत्राह असंवुडेणमित्यादि व्यक्तं नवरं असंवुडेणंति असंवृता
अनिरुद्धाश्रवद्वारः अणगारत्ति अविद्यमानगृहः साधुरित्यर्थः सिज्झइत्ति सिध्यति अवापचरमलवतया सिद्धिगमनायो

×पद३

ज्ञानवति॥ अन्नइत्ति। सप्तवयदा समुत्पन्नकेवलज्ञानतया स्वपरपर्यायोपेतान्निखिलानुज्ञानादिपदार्थान्जानातीति। तदाह
ध्यत इति व्यपदिश्यते स बुद्ध इति। मावर्मज्ञानता केवलावाप्तेर्नावा प्रागादि कर्म्मभिः इति समयं विमुच्यमानो मुच्यत इत्युच्यते। प
रिनिर्वाइ त्ति समन्ततः कर्म्मकृतसंतापविरहात् शीतीभवति। तथा तथा शीतीभवन् परिनिर्वातीति व्याख्याति। सप
र्वस्य मत्र व त्रुटति समयादूर्ध्वं निर्वाणप्राप्तकर्म्मांशाः सर्वदुःखानामन्तं करोतीति निर्वाणमिति प्रश्नः। अत्र संवृतं कथं नवरं नाशत्वाद्भमस
हि त्ति। नाति वशात् हि त्ति अथ मनंतराक्रान्तेन स्वरूपाद्दीर्घानादः सम दीर्घबलवान् वरूपाणामुत्पत्तेर्प्राग्गुरुस्वर्दम्ज्जरितवा
नुः आउयवज्जाओ त्ति यस्मादेकभवग्रहणे सकृदेवान्त संमुहूर्त्तमात्रकालएवायुषो बंधस्ततः। सप्तमाउवर्जाइति
सिढिलबंधणबद्धाओत्ति श्लथबंधनबद्धाः स्पृष्टता वा निधत्तता वा निधत्ततावानवबद्धाश्चात्मप्रदेशैः सह संबंधिताः शुभवि
शुद्धिरेवास्य शुभपरिणामस्य कर्म्मबंधविस्फोटनादिति। शि थिलबंधनबद्धाः पूर्वास्तत्त्वपर्यवसिताः असंवृततया।
स्यनिंदाकरणादात्। ताः किमित्याह धणियबंधणबद्धाउपकार इति। गाढतरबंधनाः बद्धावस्था वा निधत्तावस्था वा निकाचिता
वा प्रकारांतिं प्रदेशस्मादिकर्म्मार्थं च क्रवमारभ्यति। असंवृतस्य शुभभावात्। अर्धमगाढतरप्रकृतिबंधादेवत्वादादस्वो नोगा
पयडिपादसंतिपेन श्वन्फलावसंवृततत्स्फुटाः कारात्यावितितबाधकस्वकालस्थितिकां दीर्घकालस्थितिकाः प्रकरोति तत्र स्थि
तिरूपात्मकर्म्माण्यवस्थानं तामल्पकालां महतीं करोति। असंवृतस्योत्कर्षेणैव स्थितिबंधादेवत्वादादस्वा विति स्पष्टनागांक
मायत्वात् इति तथा मंदाणुभावाज इत्यादि इहानुभावो विपाको रसविशेष इत्यर्थः। ततश्च मंदानुभावाः परिशिथिलरसाः मती

×कारातीर   ×यरूपर

×मार

व्यगाढरसाः प्रकरोति। असंवृतस्य कषायरूपत्वादेवानुभागबंधस्य कषायप्रत्ययत्वादिति। अप्प पएसग्गाइ त्ति अल्पं प्रदे
कं प्रदेशाग्रं कर्म्मदलिकपरिमाणं यासां ताः स्तोकप्रदेशाग्राः प्रकरोति। प्रदेशबंधस्यापि योगप्रत्ययत्वादसंवृतस्य
च योगबहुत्वादिति। आउयं च णमित्यादि आयुः पुनः कर्म्म स्यात्कदाचि द्बध्नाति स्यान्न बध्नाति यस्मात्त्रिभागाद्यवशेषायुषः परभ
वायुः प्रकुर्वंति। तेन यदा त्रिभागादिस्तदा बध्नाति अन्यथा न बध्नातीति। तथा असायावेयणिज्जं इत्यादि असातवेदनीयं दुःखवेदनीयं
कर्म्म भुज्जो भुज्जो त्ति भूयः भूयः उपचिनोति उपचितं करोति तिं कर्म्मसप्तकांतर्वर्तित्वादसातावेदनीयस्य पूर्वोक्तविशे
षणाभ्यामपवर्तनाद्भवत्वप्रतिपन्नाक्किमतदग्रहणमत प्राधान्यात्। असंवृतात्यंतदुःखितावेदितिप्रतिपाद
नार्थत्वात्। अणाइयं ति अविद्यमानादिकं अज्ञातिकं वा असंवृतस्य परिवारार्थमि दमित्यत्र ऋणमिति। अणाइयं ति अविद्यमानादिकं अज्ञातिकं वा
अविद्यमानस्वजनं ऋणं वा अतीतं ऋणाज्जन्यदुःखतां निकांतदुःखत्वानु मित्रताभाव ऋणातीतं अणं वा अणकं
पापमिति शाय नतांगतं ऋणातीतं अणवयग्गं ति अवदग्र तिः दशीवस्थानांतवोकस्मतस्मात्रिविध्यं। अणवदग्गं अनंत
मित्यर्थः। अथवा अवनतमासन्नमग्रमंतो यस्य तन्नामांतत्रिविध्यं अनवनताग्रमतादववर्षानादवताग्रमिति। अथवा
अन वगतमपरिच्छिन्नमग्रं परिमाणं यस्य तन्नामांतपदवदीघमिति। दीहमद्धं दीर्घकालं दीर्घाद्धं वा दीर्घमार्गं वा। चाउ
रंतत्ति चतुरंतं देवादिगतिभेदाच्चतुर्विभागं। तादृशं संसारकांतारं संसारारण्यं अणुपरियट्टइ त्ति। अनुपर्यटति पुनः पुनः परिभ्रमतीति॥७॥ असंवृतस्यानंतरोदितं फलं संवृतस्य तस्माद्विपर्यासादितोऽसंवृतानामित्यादि। यस्मात्

लगणइति

वरसंवृतानगारः प्रमत्ताप्रमत्तसंयतादिः स चरमशरीरः स्यादचरमशरीरो वा। तत्र यश्चरमशरीरस्तदपेक्षयेदं सूत्रं यस्त्वचरम-
शरीरस्तदपेक्षया परंपरया सूत्रार्थोऽवसेयः। न च परंपरयापि सिद्ध्यतीति असंवृतस्यापि शास्त्रान्तरेषु वर्णनादिति वाच्यं। शुक्लपाक्षिकस्यापि मो-
क्षावश्यंभावित्वादेवं संवृतासंवृतयोः फलतो न विशेषः स्यादिति आशंक्याह। सत्यं किंतु संवृतस्य परंपरा उत्कर्षतः सप्ताष्ट-
भवग्रहणानि यावद्भवति। जघन्यतस्तु तस्मिन्नेव भवे सिद्धिः। आराधनाराधनात्रयस्य सप्ताष्टभवग्रहणादिसिद्धेरिति। असंवृतस्य तु परंपरा उत्कर्षतः
×लप अपार्धपुद्गलपरावर्त्तमानमपि स्याद्विराधनाफलत्वात्तस्येति। वीईवयइत्ति व्यतिव्रजति व्यतिक्रामति तत्पर्यन्तं अनगारः संवृतोऽसि-
ध्यतीत्यर्थः यस्तु तदन्यः स विशिष्टगुणविकलः सन् किं देवः स्यान्नवेति प्रश्नयन्नाह। जीवेणमित्यादि। व्यक्तं
नवरं असंजएत्ति असाधुः संयमरहितो वा। अ- विरयत्ति प्राणातिपातादिविरतिरहितः विशिष्टतपसि वा
तपसि रतो यो न भवति स अविरतः। अप्पडिहयपच्च- क्खायेति प्रतिहतं निराकृतं अतीतकालकृतं निंदा-
दिकरणेन प्रत्याख्यातं च वर्जितं अनागतकालविषयं पापकर्म प्राणातिपातादि येन स प्रतिहतप्रत्याख्यातपाप-
कर्मा तन्निषेधादप्रतिहतप्रत्याख्यातपापकर्मा। अनिंदितानागतपापकर्मानिषेधक इत्यर्थः। असंयतो विरतत्वा-
न्न वर्त्तमानपापसंवरणसमन्वितं। अथवा नैव प्रतिहतं तामविध्वाय(?) मरणकालादारात्तु उल्लिंतं प्रत्याख्यातं च
मरणकाले प्राप्ते वा निरोधनपापकर्म येन स तथा। अथवा नैव प्रतिहतं सम्यग्दर्शनप्रतिपत्तितः प्रत्याख्यातं च सर्वो-
विरतिकरणतः पापकर्म ज्ञानावरणादिकं कर्म येन स तथा। इतश्च्युतः। इ ... तः च्युतप्रायक इत्यर्थः। तिर्यग्- २८

प्रतं ४ ×श्रुः १

वानमंतरत्वेनोत्पत्तिरुक्ता तां सूत्रं। से इति जल्पांतां सुदेवः स्यादिति प्रश्ने। से जे इमे इत्यादि। जीवा इति शेषः अकामनाः पंचेंद्रियतिर्यञ्चो मनु-
ष्या वा। गामागरेत्यादि ग्रामा दिव्यकरगम्याः। तत्र ग्रामा जनपदप्रायजना स्थानं। आकरा लवणाद्युत्पत्तिस्थानानि। नकरं-
कररहितं। निगमा वणिग्जनप्रधानं स्थानं। राजधानी यत्र राजा स्वयं वसति। खेटं धूलीप्राकारं कर्बटं कुनगरं मडंबं सर्व-
तो दूरवर्त्तिसन्निवेशांतरं। द्रोणमुखं जलपथस्थलपथोपेतं पत्तनं विविधदेश्यागतपण्यस्थानं। तच्च द्विधा जलपत्तनं स्थलपत्तनं चेति ×नं४
। रत्नभूमिरित्यन्ये। आश्रमः तापसादिस्थानं। सन्निवेशो घोषादि। एतेषां द्वंद्वस्तत्र अथवा ग्रामादयो ये सन्निवेशास्तेषु। त-
×अकामानां निर्जरानभिलाषिणां सतां। अकामतण्हाएत्ति। अकामानां निर्जरानभिलाषिणां सतां तृष्णा अकामतृष्णा तया। एवमकामक्षुधापि। अकामबंभचेर-
वासेणंति अकामो वा नैरंतर्याय ब्रह्मचर्यवासो स्त्र्यादि। प्रमिलाया भावमात्रलक्षणो न तु मैथुनविरतिरूपो यो वासः स अकामब्र-
ह्मचर्यवासः तेन। अकामअसिणाणसेयजल्ल- मलपंकपरिदाहेणंति अकामा ये अस्नानकादयस्तेभ्यो
यः परिदाहः स तथा तेन। तत्र स्वेदः प्रस्वेदो याति विलगति प्रतियाति जल्लो रजोमात्रं मलः कठिनीभूतं पंको मलः
वस्वेदेनार्द्रीकृत इति। अप्पतरं वा भुज्जतरं वा कालंति। प्रभूतत्वेन विवक्षितं स्तोकमल्पतरं स्वाद्वरं च बहुतरं वा बहुतरं
कालं यावदल्पतरं बहुतरं कालं वा। समतामित्यर्थः। केवलं स्वात्मनामात्मा। मध्यमप्रदल्पतरकालमकामनि-
र्जराव्यासविशिष्टस्यादितरयोर्विशिष्टमिति। अप्पाणं परि- किलेसंतित्ति विबाधयंति कालमासेत्ति। कालो मरणं तस्य मा- ×सः पऊम्मार
सः कालमासः। तत्र कालं किच्चत्ति। इच्चा वानमंतरेत्ति। वनांतरेषु भवनविशेषेषु चरंति व्यंतराः प्रकरणाद्वानमंतरा

×अकामानां निर्जरानभिलाषिणां सतां।

नप८

× निर्जरा वा ता देवता योत्ययंता । तेषां मितिमिति जदानामयनिसिसिति । अथ यथा यनप्रकारेण । नामतिसंस्तावनेनावाक्यालंकारे वा । एऽ इति आमंत्रणार्थः
३ ला २

ः । अत्यत्वाजः व्रतश्रुतवावानां इत्वातवयंतरा । श्रुति । वा न वयंतरात्मप्रामातवानमंतरा न वयंतरावा । अतास्त्रभादेवलोकप्रादेवाः

वार्वतीइति आयप्रादेवता ये उववता रसवंतीति । यद्वा मद्दत्य उपव्याष्टिपादानात्रदेवताया प्रपन्नारा रसवंतीति । इत्थं भात मिंतियादेवलो

क प्रकामृ अलंकारार्थ एव वाऽऽदंति । इदं मर्त्यलोके अस्माग वाणोऽववित्ति । अस्माकं वचनं श्रति शाङ्ः उपश्रदर्शन अवस्थागला

प्रासंधिस्वप्राकृतवात वाइति विकल्पार्थः । अथवा आस्मागवाणाऽइत्यत्र उषिकवचनीकृत प्रकारः । इत्थं स्वाक्यालंकारात्

× का ५ होद्देयसप्रसिद्धार्थवेनवरं मातृवन्तत्रि सप्तवर्सः मप्तदद इत्यर्थः । ऋप्त मियनि संज्ञात ऋतुमं मा ऽ इत्यतिमप्र रितं । सं

ज्ञात प्रकृतिशाश्र मित्यर्थः । लवइत्यनि । लवकितं संज्ञा तपल्लवलवं अंकुरमवदित्यर्थः । पवइत्यनि सब कितं संज्ञात

प्रच्यस्तवकमित्यर्थः । गुप्रइत्यनि । संज्ञातगुल्मकंवह लतामद्दः गुप्तियनि । संज्ञातगुच्छे पुष्पवस्य प्रवसमृद्धाः य

थार्पितसवकयुक्तयोरविशेषणनामाकारांधातः । तः । थापीद प्रच्य पत्र रक्ताता विशा एवा वनीवः । जमलियनि । ज

मलतयामम प्रथिणि तयातत्रतद्रूणों व्यवस्थितत्वात् । संज्ञात यमलकान्वनयमलितं । जवलियनि । जगलतयानतद्रूणां सं

ज्ञात वितनसुगलितं विणि मियनि । विशेषणात प्रच्यदफलतार एतन मित मितिकृत्वा विनमितां पणिमियनि । ततेवनमयि प्रमा गम

धत्वात् । पणि मितं प्रशद्स्यादिकसृं वादिति । तथा सु विलक्षा अतिविविक्ताः सुनिः पत्रतया पिंषाणंप्या मंजर्यश्च शतीताः ता

× तं २ पवार्यमका । मसरकास्रा द्वारयति । पत्रसुविलक्षि पिंडीमंजर्यवतंसकर्धरांततः ऋतुमितादीनां कर्म्मधारयः इति । मिशे यि । ग ३०

थियावेनलस्या । उवारा लमाणा निःइदहिर्द्धेवनमाना ऋत्व शात्र इत्यर्थः । आऽहा नि । ऋविल्वादिशादेवानां देवानां च हंदि

ताम्नार्यः सुधयावामसमर्यादाउल्लं घनेन व्यन्ना । आड्रशा आत्तमर्यादा इति । तथा क्व वितुवि इस्मति । तिस्र व हंदि निजावासा

सामाह्लंघ नैव्यासाः विशाद्याविशाप्रवार्चाऽवज्ञ त्रि । उपस्थाप्सा । उपशाध्यसामीप्यार्थः स्वत्रआङ्गमर्यादार्थ सतर्क उत्यत श्चि निर्यत स

द्विस्थानववरतक्रीडाशाक्तिरूपर्श्वपरिश्रादिताः । संघट्ठनि । संप्राप्ताः संशाध्यः परस्परसंश्लेषार्थः तेतस्वकृशिविरेवाक्रीडमानाः

शात्यानसम्हेयासमंतत श्वरशिरान्दिताइति । उडत्रि । स्फटाआशानशायनरसमणप शिलागद्दारणपस्थिरकाः स्फुटावाइ

काशावयंतरमुरनिकरणविशारनिरकृतांधकारतयाश्रव गाढागाढनि । गाढंबाढमवगाढा सारवमकलक्रीडा स्वा

नपशिलागतिद्वितमानालिराध्यप्रिव्यामागादावगाढा इति वाप्या या कृत्वा देवगाढगाटाः । इत्यादवशायाग स्यात्रा

वस्यालिव्यानवत दायात्यः सामर्थ्य देवसायतपाव ति । अत्वगतियानादावसियायत स्यादावक्रस्याप

रूस्यातिर्यवनंकृतं । इदव्यमिति । आर्धा शाकनिगामना र्धमादा । मवंतातामवंतात त्रिायम्यायइष्टंसद्दगवद्धिः

धतिपादितं तपवमिन्नामवनदेतनानप्रा आननूगद्दवानव ऋमानं दर्शयति । द्विर्धेवनांवद । नक्षिमं त्रमकृतं । इतिपा

वंकृत्वा नगवान्गोतमोऽश्रमणां रवंदातेन मन्यतिरवेति ॥ ० ॥ प्रथमशात प्रथामाहुताकविवशांसमाप्तमिति ॥ ० ॥ व्याख्या

तः प्रथामाद्दशाको अथ द्वितीयआरभ्यते । अस्यावेवं संबंधः प्रथामाद्दशाकेवलनादिधर्म्मकं कर्म्मक थितं तादावेद्निरूप्य

तितायाद्दशाकार्थसंग्रहणांञ्जकृतिपउकृं तदिदाख्यातेतस्मावार्थ वशार्थक्रि । मवंग्रं वे स्मरयत्रा दंशायगिाद्वस्यादि

। इर्थवत् । जीवणामित्यादि । नवसट्टांकडंडरकंति । यत्पा रकृतेतनावदयती ति प्रतीतामवातः स्वयंकृत मिति । इद्दतिस्मा ।

नागए इति

दुःखं ति संसारिकं दुःखमपि वेद्यत्वाद् दुःखमिति । दुःखहेतुत्वाद्वा दुःखं कर्म्म वेदयतीति का भावना? उच्यते: निर्ज्जरां तु उदये ।
णं वेदयति । अनुदीर्णं स्वादिकर्म्मणो वेदनाभावान्नास्ति तस्मादुदीर्णं वेदयति । नानुदीर्णं नवबन्धनं तदनन्तरमेवोदितं । आत्मा
वेदयंति वेदयतीति तस्य चेकं नावेदयन्ती त्येवं च्यपदिश्यते । अवश्यं वेद्यमेव च कर्म्म कृतानां कर्म्मणां मोक्षो नास्तीति
। वचनादिति ॥ ३ ॥ एवं जीवादयः पंचविंशतिर्नेतव्यानि दंडकः स्यादिति ॥ सर्वेषां नैरयिकाणां संततसमयं कृतमित्यादि । एवमे
× नदंडकस्सघा
बहुत्वेन ५
कार्त्तिकः सर्वे जीवाणां तत्समयं कडं दुक्खं वेदंतीत्यादि । तथा नैरयिकाणां तत्समयं कडं दुक्खमित्यादि । नात्र कश्चिद् यो
अर्थविशेषो भवतीति । किं बहुवचनं भणितमिति । अत्राख्यात । क्वचिद् दृश्यात्मकत्वं बहुवचनाद् यथार्थविशेषः ततो द्वादशं पञ्चमाः
स्याद्यादिरूपं जीवमाश्रित्य वद्धं बद्धिः सागरोपमा णि साधिका निस्थितिकालः । तत्र नानाजीवानाश्रि
त्य तत्र सर्वाद्धा इति । एवमत्रापि संभावितानि तिर्यक्काया बहु त्वेन तत्र ऊर्ध्वम् अत्यन्तं व्यक्तत्वं न मति शिष्यकृत्यं दर्शनार्थं वा
दिति ॥ ३ ॥ अथायुष्कं प्रश्नद्वारेण नारकादिव्यपदेशस्यादुत्राशि त्यदंडकद्वयं जीवाणमित्यादि । एतस्य च यं द्वावाकृतावः
× वाध
नायवाससहस्राणि तावद्दिवर्ष नरकालांतर परिणाम विशेषात् तथा यद्वराणि सावयोगेनिर्झतिर्वा आपादविनवतत्ता इदमेव
× ८३
स्वात्मात्मानं । पूर्व्वबद्धं कश्चित्तद्वेद्यत्वात् दीर्घायुष्कस्य । यदा उत्तराय वेदनं तद्वेदयति । तदा तद्विदयति तत्कृतं तथैव ता
स्यादित्यादिरिति ॥ ३ ॥ अथ चतुर्विंशतिदंडकमाहारादिभिः निरूपयन्नाह । नैरयिका इत्यादि सूत्रं नवकं । महाशरीरा अप्पसाः
शरीरा इत्यादि । इहाल्पत्वं महत्त्वं चापेक्षिकं तत्र जघन्यमल्पत्वमंगुला संख्येयभागमात्रं सर्वोत्कृष्टं तु महत्त्वं पंचधनुःश तमानं वा

मनुष्यत्वं न रूपणीयं शरीराणां पेक्षया उत्तरवैक्रियापेक्षया तु जघन्यमंगुलसंख्येयभागमात्रं महत्त्वं तु सहस्रयोजन प्रमिति
। एतन्न किं समसमशरीरा इत्यत्र प्रश्ने समुक्तं । शरीरविषमता विधानेन स्यादति आहारा च्छासादि प्रश्नस्तु बहुत्वादिभिः । वचना ति
शरीरस्य प्रश्नद्वितीयस्थानाकृतस्यापि प्रथम निर्द्देशनमुक्तं । अथ आहारान्तु समस्यैनानि निर्देशनमाहारं तत्त्वमित्यादि । यथा ता
महाशरीरास्ते तदपेक्षया बहुतरान् पुद्गलानाहारयंति । महाशरीरत्वादेवं हस्त्यादिलोके प्रसिद्धो यो बृहन्मांसोपलघ्वशा
शरीरश्चाल्पात् भोजी दृश्यते शरीरस्य कवलोऽपि बाहुल्यापेक्षं वेदनीयाति । अन्यथा हि दृश्यते कश्चिदल्पशरीरोऽपि अल्पशरीरोऽपि
× स्थिरीभूते
३६
कैकत्र विधमत्र चित्तेन नरकमितरः । बाहुल्यपक्षस्य वाश्रयणात् । तत्र नारकाणामुपपातादिस्थानेषु बहुतरवादाः
न्तः महाशरीरा वर्त्तितव्या एकान्तेन यथा महाशरीरं दुःखितास्ते तथादाहारिणा बहूनवयन्तीति । बहुतरा
णाम् आलपरिणामंतिति आहारकृत्यमित्याहारत्वात् परि णामस्य बहुतरानित्युक्तं । परिणामस्य च प्रश्नेऽप्यादार
कार्यमिति कृत्वा व्याख्या: तथा बहुतरान् पुद्गलानुच्छ्वसंति । उच्छ्वसत्वात् गृह्णंतीति: ससंतिप्ति । निःश्वासतया विमुञ्चंति
। महाशरीरत्वादेव दृश्यतादि । हृष्टशरीरस्य श्वासा बहुतरापेक्षया बहुश्वासनिःश्वास इति । दुःखितापि तथैव । दुःखिताश्च
नारका इति । बहुतरानाहारत्वमतीति । तथाहारस्यैवकालकृतं विषमपादः । अभिक्खणं आहारेंति । अभीक्ष्णं पौनःपुन्ये
नाहारयंति महाशरीरं प्रतिपक्षयाऽशाश्वतरं दाहृदयादित्यर्थः । अभिक्खणं ऊससंति । अभिक्खणं निससंतित्ति । एतदपि मह
शरीरत्वेन दुःखिततरत्वात् खल्वमतरं तथा मादृशादिना दिवेतीति । तथा ये ते इत्यादि । पाठान्तरं दाहारत्वान्यताते वाद्यमिदं यत्र

नगादइति

त्वात्।तेनाथ समाहारा भवंति।अथ शरीरं अपेक्षायेव उच्छ्वासाहारं ति त्ति यथा तेषु लघुशरीरा स्तोकतरानाहारयंति।उच्छ्वसा
पुद्गलानल्पतरान् उच्छ्वसंति निःश्वसंति।अल्पशरीरत्वादेव आहच्च आहारंति त्ति। कदा चिदाहारयंति महाशरी
रेभ्यो ग्रहणांतरालापेक्षया बहुतरकालात् पुनरल्पतरकालांतरेणेत्यर्थः। आहच्च ऊससंति। आहच्च नीससंति त्ति। पातस्वल्पशरीरा ग ×ततः
स्त्वनिवृत्तमहाशरीरापेक्षयाल्पतरदुःखत्वादेव कदाचिदुच्छ्वसंतीत्यर्थः। उच्छ्वासादि ब्रूते। यच्च नारकाः संततमाहा
रमादिकं ब्रूवंति तत्सर्वं महाशरीरापेक्षया लब्धं गतं म्यमिति। अथवा अपर्याप्तिकाले अल्पशरीराः संतो लो
माहारापेक्षया नाहारयंति। तथा सापर्याप्तिकावस्थायां लोमसंतत्या दाहारयंति तच्च बहु संति त्विचित्तः आहच्चा
हारयंति। आहच्च ऊससंति त्युक्तं। सातणो हाणिपा वसा। एवं उच्छ्वासाद्यपि। न आसम्भवानां आहारादिकिगम ×नैरइ
नमिति॥५॥ समकम्मसुत्ते। पुव्वोववन्नगा य पच्छोववन्नगा य त्ति। पूर्वोपपन्नाः तत्र पूर्वोपपन्नानां स्तोकस्तोक
त्वकर्माणां बद्धत्वादल्पकर्मत्वं। पश्चादुत्पन्नानां च नारकाणां महदायुष्काद्यवेद्यमानत्वात्। ततः स महाकर्म ×कल्पप
त्वं। एतच्च समानस्थितिकानाम् नारकाणां ...नंगीकृत्य सूत्रं। यथा हि रत्नप्रभायामुत्कृष्टस्थितिगतेन कस्यचिन्ना
रकेण आयुष्कस्य प्रभूतमपवर्तितं पल्योपमावशेषस्थितिश्चेति तस्मिन्नवसरे उत्पन्नो यो दशवर्षसहस्रस्थितिर्नारकोन्यः कश्चिदुत्पन्न इति कृत्वा
शेषमन्त्यं पल्योपमावशिष्टं नारकमपेक्ष्य किं बहु शाकं महाकर्मेति।६। एवं वर्णसूत्रेऽपि यस्मात्पूर्वोत्पन्नाः अल्पकर्माणस्ततः शुभ ३३
विशुद्धवर्णाः। पश्चादुत्पन्नस्य बहुकर्मत्वादविशुद्धतरवर्णता इति। एवं लेश्यासूत्रमपि। इह च लेश्याशब्देन भाव

×संज्ञिनः।२ ×संज्ञिवेगनाः।२×संज्ञिभूताः।२

लेश्या ग्राह्या द्रव्यलेश्याया वर्णग्रहणेनैव ग्राह्यत्वात्। वेदनासूत्रे समवेदनाः समानपीडाः। सन्निभूय त्ति। संज्ञा सम्यग्द
र्शनं तदस्ति येषां ते संज्ञिनः ते भूताः। अथवा असंज्ञिनः संज्ञिनो भूताः संज्ञिभूताः द्विप्रत्यययोगात्। मिथ्यादर्शनमपहाय सम्यग्दर्श
नं उन्मनाः सम्यग्दृष्टय इत्यर्थः। तेषां च प्रागुपार्जितकर्मविपाकमवमनसा सादामद्दुःखं सप्रकटमिदमकस्मादस्माकमापतितं
न कृतो भगवदर्हद्वचनात् सकलदुःखक्षयकारी विषयविषमविषपरिणामविफलवचनान्निहंस्य इत्यतो महद्दुःखं मानसम्
उपजायते। अतो महावेदनास्ते। असंज्ञिभूतास्तु मिथ्यादृष्टयः तेत्स्वकृतकर्मफलमिदमित्येवमजानंतो न पतन्ममा
नसाः अल्पवेदनाः स्युरिति। अन्ये त्वाहुः संज्ञिनः संज्ञिपंचेंद्रियाः संतो भूताः संज्ञिभूतास्ते महावेदनाः तीव्राशु ×नारकवेगताः।६
भाध्यवसायेन अशुभतरकर्मबंधनेन महानरकेषूत्पादात्। असंज्ञिभूतास्तु असंज्ञिभूताः पूर्वं संज्ञिनो वा भवासंज्ञि
×सावाद्तत्पर्या या ।६ त्वादेवात्यंत अशुभाध्यवसायाभावेन तीव्रवेदनरत्नप्रभात्पादादल्पवेदनाः। अथवा संज्ञिभूताः पर्याप्तकीभूताः।
असंज्ञिनस्त्वपर्याप्तकास्ततस्ते महावेदना इतरे त्वल्पवेदना इति। [illegible] समकिरिय त्ति। समाः तुल्याः क्रियाः
कर्मबंधनिबंधनभूताः। आरंभिकायेषां ते समक्रियाः। आरंभिय त्ति। आरंभः पृथिव्याद्युपमर्दः स प्रयोजनं यस्याः
सा आरंभिकी। पारिग्गहिय त्ति। परिग्रहो धर्मोपकरणवर्जवस्तुस्वीकारः धर्मोपकरणमूर्च्छा वा। स प्रयोजनं यस्याः सा पारिग्रहिकी। माया व ×त्रियर
त्ति। माया अनार्जवमुपलक्षणत्वात् क्रोधादिरपि च सा प्रत्ययः कारणं यस्याः सा मायाप्रत्यया। अप्रत्याख्यानक्रिय त्ति। अप्र
त्याख्यानं निवृत्त्यभावेन क्रिया कर्मबंधादिकरणं अप्रत्याख्यानक्रियेति। पंच क्रिया उच्यंते त्ति। क्रियंते कर्मक

×वर्जवस्तुस्वीकारः धर्मोपकरणमूर्छा वा।२

×ति२

त्तरेश्च याणोयांतनवर्तीत्यर्थः मिश्राद मणावतियत्ति मिथ्यादर्शनप्रत्यया द्वेत्वर्थस्याः सा मिथ्यादर्शनप्रत्यया। नत्र मिथ्या
नागपढ्वि त्वाविरतिकषाययोगाः कर्मबंधहेतवईष्ट सिद्धिरिदत्र आरंभादयस्तिस्त्रिका इति कथं न विरुध्यते। आरंभपरिग्रहश्च
स्यायोगपरिग्रहायोगानांतद्रूपत्वात् प्रदिश्वासा बंधहेतुपरिग्रहः शतीयतश्चति। तत्र सम्यग्दृष्टीनां तत्प्रायं मिथ्यात्वेनाद् ×आ२
नारकाणां त्रयं पंचा पि सम्यग्मिथ्यात्वस्य मिथ्यात्वे निवृत्ति वल्लित्वादिति॥ वम्राणसमाश्रयाश्च्यादो प्रश्नस्य निर्वचनं
त्वेन गम्यावना क्रियात। निर्वृत्तदः शवर्षमदस्रश्लपाणात्रापा अगापद्यापत्वाद् तिप्रथमसंगः। तद्वदशवर्षसहस्रस्थिति
त्रनरकावासप्रथमतरस्तपनाः अपद्रवपस्यादितिहिता यः अन्यो विपप्रमाणत्रिंशद्वं किश्चिदशवर्षमदस्रस्थितिव
। किञ्चिदूपं वदशवर्षसहस्रस्थिति त्रत्यत्तिः त्रनश्च। गपादिति। शतीयः कश्चित्सागरोपमस्थित यः कश्चि
त्सुदशवर्षसहस्रस्थितवंशत्यवंविप्रसाश्रयाधिष्ठामवपा त्वात्सतिव त्वर्थः इदमंग्रदगाथाः आहारार्थत्वं समाकं
प्रवप्यतदवालमाया विद्यायापक्रियायं आत्रयं त्रवस्तितं संगौवा अग्रगकुमाराणांनांतदत्यादिनां अग्रकुमारप्रक
×न४ शाम दाहादिपर्दूवाकाप्तमस्थिति। तत्र नारकप्रकरणव नैयं। वापतादेवादौ जत्या नरश्पत्यादितत्रादारस्त्वनारकसूत्रा
समातविनावना विद्यापेक्षालिख्यते। असुरकुमाराणामल्पशरीरत्वं नव भवणावंशागरापेक्षया जघन्यातः अंगुलासंख्येय
भागमानत्वं मदाशरीरत्वं त्रकर्षतः सप्तहस्तप्रमाणत्वं सत्तरविक्रियापेक्षयात्वल्पशरीरत्वं जघन्यातां गुलसंख्येयभागमा
नमदाशरीरत्वं त्वकर्षतो जिनलक्षमानवमिति। तत्रिताः मदाशरीराः बहुतरान् पुत्रलानादारयंति। मनोरक्षणा २२

या.४

लक्षणाहारापेक्षया। देवा नारका सोम्यात्। एवमनन्तरं वक्ष्यमाणापेक्षयाव शाश्त्र निर्दिशावस्तूनां विधायात। तातल्पशरीरत्या
स्यादास्रु पुत्रलापेक्षयाबहुतरां स्माना दारयंतीत्यादि प्राग्वत्। उच्छ्वासमु च्छ्वसंति निवत्यत्र पर्यवत्रयोर्षेषण्यादारयंति। स्माकसमत
कादशापरिवृज्नुसं तिनाराष्ट्रत्यानी। कस्मित्कल्यात। उत्कर्षतोपि सातिरेकवर्षसदस्र स्यापरि आदारयंति। सातिरेकप्रकृष्टस्याप
र्युछ्वसंतितानां गीकात्यांतणामल्पकालीना दाराश्वासावनवनरादारयंतीत्यादि प्रागदशविषयत्वादिति। तथा अल्पशरीराः अल्प
तरान् पुत्रलानादारयंत्युच्छ्वसंति अल्पशरीरस्यादेवप्रतनारूपं कादाचित्कं च मादाराच्छ्वासयोः तन्मदाशरीरादाराच्छ्वा
सांतरालापेक्षया बहुसांतरालत्वं नत्र संतरालतनादारा दिकंचेति। तदन्यत्र उक्तं तात्पर्वं विवक्षणादिति। मदा
शरीराणामप्यादाराश्वासायां तरालमस्ति किं त्वतदल्पमि। त्यविवक्षणादेवाना क्स मित्युक्तं। सिद्धं मदाशरी
राणां तेषां मादाराश्वासयोरल्पांतरत्वं अल्पशरीराणां उमदंत रत्वं। यथा सौधर्मादेवानां सप्तहस्तप्रमाणतया मदाशरी
×२३५ राणां तायां रत्नंतरं क्रमणावर्षसदस्रद्वयं। पक्षद्वयं च। अनुत्तरसुराणां वदस्तमानतया अल्पशरीराणां त्रयस्त्रिंशद्वर्षसदस्रा
णि त्रयस्त्रिंशादर्धपक्ष्यश्च इति। एवं च मदाशरीराणामसौ क्लादारोच्छ्वासाविधाननाल्पस्थितिकत्वमवमायातोऽस्तरेषां त्रविपर्ययो
विमानिकवादावति। अथवालामादारापेक्षयाभी क्लम त्वमयमादारयंति। मदाशरीराः पर्याप्तकावस्थायां उच्छ्वासस्तु
कमाननापरिश्रमनवापेक्षयात्तनः उनरिच्छ्वयात। अपर्याप्तकावस्थायां त्वल्पशरीरालामादारतानादारयंति। आदा
रतपवादैशात् इति कदाचित्त्रादारयंति। तस्मात्। उच्छ्वासापर्याप्तकावस्था.....यां त्वाना श्वसंतोदात्र श्वसंतीत्यतत्यात॥

×२१ ×न्१२

भग०वृत्ति

आहारेति उससंति॥७॥ कम्मवन्नलेसाउ परिभिन्न पयाउत्ति। कर्मादीनि नारकाः प्रज्ञप्त्या विपर्ययेण व्याख्यानि। तथाहि नारका य
पूर्वोत्पन्नास्ते अल्पकर्म्मकाः शुद्धतरवर्णाः शुभतरलेश्याश्च। असुरा आयुः पूर्वोत्पन्नास्ते महाकर्मणो शुद्धवर्णाः शुभतरलेश्या
श्चेति। कथं यदि पूर्वोत्पन्नाः सुरास्ते ति कंदर्पदर्पाध्मातचित्ता नारकान् अनेकधा यातयात न यातयंति। ततस्ते तीव्रमशुभंका
र्म संचिन्वंतीत्यतस्ते निर्धायंते महाकर्म्माणः। अथवा यद्यपि उघ स्तिर्यगादिभवायोग्यकर्म्मक्षपणे तिबंधनाम्महाकर्म्माणः। तथा
शुद्धत्वेऽपि अशुभलेश्यास्ते पूर्वोत्पन्नानां दिक्षीणत्वाच्छुभकर्म्मणः। शुभानुभावा लेश्यास्ते बहूसंती। पश्चादुत्पन्नास्तु बहुशुभा
अल्पकर्म्माणां बहुतरकर्म्मणामबंधनात् शुभकर्म्मणामक्षीण त्वाच्छुभवर्णादियाः स्फुरितिवदना स्तु वेदनपदे पि
नारकाणामिवासुरकुमाराणामपि तद्भावनायां विशेषः॥ सवेदनां। यः संज्ञिभूतास्ते महावेदनाश्चारित्रविरा
धनाजन्यचित्तसंतापात्। अथवा संज्ञिभूताः संज्ञश्च पर्यवाः पर्या प्तावाविस्तेषु वेदनामाश्रित्य महावेदनाः इतरस्त्वल्पवे
दनाः इति॥७॥ एवं नागकुमारादयोऽपि भणितव्याः॥७॥७८ काईयाणं आहारकम्मवन्नलेसा जहा नेरइयाणं ति।
वचनात् पृथ्वीकायिकानामपि नारकवत् व्याख्या कार्या। केवलमाहारसूत्रे केवलमाहारः स्यात् तथा वनिवेयं पृथिवीकायानां संतु
लासंख्येयभागमात्रशरीरत्वेऽपि शरीरत्वमितरापेक्षं आगमवचनादवसेयं पृथिवीकायिक पृथिवीकायस्य संख्यागाहणाइयाए
उदाहरणवशादिति तेषां महाशरीरा लोमादाराहारतो बहुतरान् पुद्गलानाहारयंति उससंति। बहुत्वं नां महाशरीरत्वादेवे अ
ल्पशरीराणामल्पाहारत्वान्महामल्पशरीरत्वादेव। कादाचित्कं चैतत् तथा पर्याप्तिकेतरावस्थापेक्षमवसेयं। तथा कर्म्मा

दि सूत्रे पूर्वोत्पन्नपश्चादुत्पन्नानां पृथिवीकायिकानां कर्म्मवर्णलेश्या विभागो नारकैः समवत्॥७॥ वेदनक्रियासूत्रे नानात्वमा
नयवाद पृथिवीकाईयाणं नत सासमावयाणात्यादि। असंज्ञित्वे मिथ्यादृष्टयोऽमनस्का वा असंज्ञिभूतानि असंज्ञिभूताश्च
संज्ञिनो या जायान्तर्मुखः उक्तं च न किं असन्निभूता अनिदाश्रयाया वेदनां वेदयंति। वेदनामसम्यक् वेदाना पिन शब्दपाणा
खलकर्म्मपरिणामविशेषमिति मिथ्यादृष्टित्वादवगम्यते। विमनस्का वा नाम न स्मृतिं जाविदितिनाव नाभमाइमिच्छदिहित्ति।
मायावंताजितवशायोगात्प्रच्छांता यदाद्यमम्मग्रादमअम प्रतासत दृष्टदियमाइल्लं। सदसाला यसमाल्लातिरियाउं
वंधई नीवानिविनतस्वमायनुअयांता। अथवा मायदुष्टाना तानुबंधिकषायोपलक्षणमानानंतानुबंधिकषायोदयवं
यवंता अतएव मिथ्यादृष्टयो मिथ्यात्वोदयवत्त्वादयश्च ति तथा न इत्यादि तिष्ठतेषां पृथिवीकायिकानांमिति वचनितो
नियतानत्रिविधत्वत्रय पंचविधत्वं॥ समेयणाउं समाउ क्रियत्वे तिनिगमनं॥७॥ जावचउरिंदियत्ति इह महाशरी
रत्वमितरत्वमस्थावगाहनात्तुमाराणां वसेयं। आहारस्थं द्वीन्द्रियादीनां प्रक्षेपलक्षणा पाति॥७॥ पं
चेंदियतिरिक्खजोणिया जहा णेरइयत्ति। महाशरीरा बहुतरान् पुद्गलानाहारयंति उससंति वेतिं यहृच्यते ना
संख्यातवर्षायुषः पलस्य य वादाई तथैव वर्तनात्संख्यातवर्षायुषां परिक्षणादारभ्य पश्चात् परिशतिपादितत्वात्॥
अल्पशरीराणां वाहाराहारिपक्षमावा कादाचित्कत्वं वक्तव्यं प्राणादिति। लोमादाराः पेक्षस्यात्। सार्वकालमयमाहारेत्यमितिय
दत एवाऽल्पशरीराणामपकाद्ग कादाचित्कत्वं तदपर्याप्तकावलोमाहारापेक्षया अपर्याप्तावाननपर्याप्तकावस्थत्वाद्भावनावा

भगवतीवृत्ति

स्मियमितितिर्यक्कर्मसूत्रं व्यक्तं नवरं त्रानामल्पकर्मत्वमितिएणं तमहाकर्मत्वं तदासक्रादितद्रव्यावृष्यकर्माप्रकृत्याश्रवा
स्मियं।तिर्यग्वर्णलेश्यासूत्राण्यायव्यक्तानि नवरं त्रानांशुक्लवर्णाद्य ऊ नवरं रूपाणामुपश्रांडत्वनानांवाशुक्लवर्णादिवाल्पादवासर्यंलाक
नाविवदर्शनादि तितिर्यग्संज्ञयासंज्ञयत्ति।दशविरताःस्थलात्माणातिपातादन्निवृत्तत्वादितस्मादनिवृत्तत्वात्ति॥७॥मणुस्सा
जहानेरइयत्तितिर्यग्व्याख्येति।मंसं।नानात्वंतदःउनरयं।तत्रमणुस्साणं।तंतमाहसमादाराःइत्यादिश्लोकः।णेडणाहइत्यण
घ्नतरंजावडविहामणुस्साएमाहा।तंजहा।मबाशरा।। गया।अप्पसरीराय।तन्नाणंजातमहाशरीरातबहुतरापैयं
गलआहारैति।एवंपरिणामंति।ऊससंति।नीससंति। इदम्यापनारकस्रवत्रअभिक्कणंआहारेतीत्यंतमिदा
उआहारात्यवाधायात।महाशरीरादिदवक्तव्यो दिमिउनकास्तवकदाचिदाहारंयंति।कावलिका
हारणाअप्रमत्तत्वसअाहारातिवकालात्।अल्पशरीरा राग्वानीझमलंचवालानांतापेवदर्शनात्।संमूर्छिममनु
षणाणं।अल्पशरीराणामनवरतमाहारग्रहणसंभवात्कृदशस्वत्वात्रानांउ द्वव्यापितनापाणसंमूर्छिमापकृत्याव
ति।बमरागसंजयत्ति।अकृषणाउपशांतकषाया।वीयरागसंजयत्ति।उपशांतकषायाक्षीणकषायाश्च।अकिरियत्ति।वीत
रागत्वनासंज्वालादीनांसावक्रिया:छाणमायावत्तियत्ति।अपमत्तसंजतानामकि वमायावत्त्यक्रियाकदाइत्ति।क्रियात
नवति।कदाचिदुड्डाहरक्षणप्रवृत्तानामक्षीणकषायत्वादिति॥८॥आरंभियत्ति।पमत्तसंयतानामर्वःप्रमत्तयोगःआरं
नइतिकृत्वारंमिकास्यादक्षीणकषायत्वात्मायाःइत्यापत्ति॥८॥वाणमंतरजोइसवमाणियाजहाअसुरकुमारति।त

×मर

३५

असुरादिस्याल्पत्वमहात्वसावगाहनातउमाराणावसेयं।तथावेदनायांअसुरकुमाराःमन्निरूयायंअसन्निरूयायंमन्निरयाम
हावयणा।असन्निरूयाअप्पावयणा।इत्यवसधाता।व्यंतराअपितथैवाध्येतव्याःयानात्र सुरादिषुव्यंतरांतउहादवधम
ज्ञिनउत्पद्यंते।यानातिवाहस्यकिवस्यति।असणीणंजहएणेणंरयणावालीसुउक्कोसेणंवाणमंतरसुत्ति।तत्वासुरकुमार
प्रकरणाक्तवाक्तस्त्रावदनाल्वतीत्यवसयं।यस्तुपागुक्तंसंज्ञिनःसम्यग्दृष्टायासंज्ञिनश्चितरइतितद्ध द्वयाख्यातमा
र गोवति।ष्पातिष्कविमानिकउच्चसंज्ञिनानात्पद्यंते॥अ तावेदनापादातश्रवधीयत।डविहाजाइसियामाविमि
ष्वदिट्ठीउववणगायम्पादितउमायिमिछादिठीयलावद नाइतास्वमहावेदनाःश्रलाव दनामाश्चत्यपतिपतादि
वदर्शयन्नाहं नवरंववणा।यत्यादि॥८॥अथलेश्याविशेष तिदंमकामवाल्लश्याःलश्यासदविशेषणमादा
शादिपदिनिरूपयन्दंडकसप्तकमाहसलेसाणंनेतान श्यासमवसमाहारगत्तिआलनाहारगारशखासका
र्मवर्णलश्यावेदनाक्रियोपपानारत्यइत्यव्योक्तनवपदोपेत। नारकादिचतुर्विंशतिपददंडकालश्यापदविशेषित
:स्तवितःतदात्ववर्णलश्यादिविशेषिताःइत्यव्योक्तनवपदोपेतापदवसंलवेनारकादिपदात्मका।पट्दंडकाःस्तविता
नादवासीसमानानांदंडकानांसत्रसंक्षपार्थमायमाध्येतव्यसतमादर्शयन्नाहउदियाणमित्यादि।तत्राौषिकानांशब्दम
कानांनिर्विशेषणानांनारकादीनांतथालेश्यानामधिकृतानामवश्यक्कलेश्यानामेवमयदंडकद्व्यानामपंचयाणां
मिकागमःस्वदशःप्राक्सालश्याउक्कालश्याप्येव विशेषणास्तप्रवृत्ताःसदाअधिकंदंडकस्वसवेदनायाःश्यमि

×स्स४

×द१

लगाए इति

तिद्दूयं। तत्र जघन्यस्थितिं शत्तस्य वर्षसहस्राणि दशस्याद् समंबंधघ्यस्य कालेश्या स्थिर्म एव तहंडाको ध्यातव्यः। तानदपं विंडिया
तिर्यंचा मनुष्या विमानिकाश्च वाच्याः। नारकादीनां च। कालेश्या याअनावा दिति। कष्टलम नील लमाणं पिण्मागा मा
अधिक पाव त्युर्की। विराधमाद्। नवरं वयणा इत्यादि। कृष्णलेश्यादंडाक नीललेश्यादंडाकं वावदना श्वत्रे ३ विदानरश
यापन्ना। सन्निरूयाय। असन्निरूयाय ति। अधिकदंडका धातेना ध्यातव्यं। असंज्ञिनां प्रथम पृथिव्या मायाचादास्म
मीरवछाप्र इममिति वचनात् प्रथ मायां कृष्णनीललेश्या यारलावात्रदिं किमाध्यातव्यमित्याद्। मा इमित्राहिं हिंठ३व
वन्नगा यत्यादि। तत्र मायिना मिथ्यादृष्टयश्च महावेदना नवंति। यतः उत्कर्षपर्यंतवर्त्तिनी स्थिति। मनुष्या त नि
र्वर्त्तयंतिप्रकृष्टायां च। तस्यां महती वेदना संनवतीतरे षां तु विपरीतेति। तथा मनुष्याः पादक्रियाश्च त्रय छ्या
णा धिकं दंडाकंतिविदा मनुष्याः पन्नता। तंजहा। संजया तंतत्र णां जातसंजयात ३ विदा पन्नता। तंजहा। सरा
गसंजयाय। वीयरागसंजयाय। तत्र णां जातसरागसंजयात ३ विदा पन्नता। तंजहा। पमत्तसंजयाय। अपमत्तसंजया
यत्रि। प दितं। तथा कृष्णनीललेश्यादंडकायानां ध्येयं। कृष्णनीललाश्यादाय संजममप्य। निषिद्ध वाधा स्थाता। उघपडि
वन्नउगा अन्नयराउलसाप त्रि। ततकृष्णादि द्रव्यरूपं द्रव्यलेश्या मेगीकृत्य नत्त कृष्णादि द्रव्यसाविव्य जनितात्मपरिणा
मरूपं नावलेश्या प्रमत्तस्य गतत्कमिति। एतदेवदर्शयन्नाद। मनुष्य मत्यादि। तथा कापोतलेश्यादंडाको पि नीलादि
लेश्यादंडकवदाध्यातव्यो। नवरं नारकपादि वदनां उनारका अ धिकदंडकवादेववाच्यां स्वविवं नारइयाउ विदा पं।

×स्१

×यतिध

।पं।तं। सन्निरूयाय। असन्निरूयाय त्रि। असंज्ञिनां प्रथम पृथिव्यत्पादनकापोतलेश्यासंनवादेतपवाद्। ३। कातलस्म
णावीत्यादि। तथा तउ लेश्या पम्हलेश्या वैयस्य जीवविराधस्या स्थितमास्तु त्यया धोधिकादंडक। तथा तयादंडाकाल
णितावा। तदस्थितावेवं नारकाणां विकालं दियाणांत उबावाश्च नंवस्त्राया: तिश्चएव। नवनपतिपृथिव्यंतराणां माधर्मे:
णंविंहिर्यम्रवघ्याणां पटू। ज्योतिषांता जालेश्याविमानिकानां तिस्र: प्रशस्ताइति। आद चोक्किष्हा नीलाकाऊतउलेसा
यनवणवंतरिया। जोइसमादम्मी सारणा। तउलेसा उणवधा। कापसणं कुमार माहिंदादिवबंनालागए। पए सु
पहलमातणपरंसुक्कालमाउ। तथा। उढवीआउवणस्सइ। वायपरत्तयालम्मवन्नावि। ताजालेश्यातः गनय
तिरियनारस्तु बालमातिन्निसमाणे। कूवलापेषिकदं। डाकक्रियास्त्रत्र मनुष्याः सरागवीतरागपणाअ
धीतारदउत घानवाच्याः। तउ: पम्हलेश्यायावावेतरागत्वास्त नवाशुक्कलेश्यायामवत सनवात् प्रमत्ता प्रमत्ता
स्त्र्यांत। इति। एतदेवदर्शयन्नाद। तउलसापम्हलसत्यादि। व्रगोदन्नि। उाइसका दितः सूत्रार्थसं ग्रदगाथा। गता
। गतार्थापि सुखबोधार्थं घ्याते उ: समाउ सूउदी सावदयेताति। एकत्रबजन्यानादंडकच उष्टय सुक्कं। तथा आदारस
त्रि। नरइया किंसमादारा इत्यादि। तथा किं समकम्मा तथा किंसमवन्ना तथा किंसमलसा। तथा किंसमवेयणा। तथा किं
समकिरिया। तथा किंसमाउया समासमोववन्नागत्रिगाथार्थः। ७। प्राक् सलेश्या नारकाइत्युक्तमथलेश्या निरूपयन्ना:
द। कइणं मित्यादि। तत्रात्मनि कर्मउ ऋलानां लेशनात् संश्लेषणाल्लेश्या: योगपरिणामश्चैता योगनिरो

×अता२

×वीयरागा७

×गा५

भग०वृत्ति

धालेश्यानाम्नावात्। प्रमांस्वशरीरनामकर्मपरिणतिविशेषः॥ लेसाणंबीउद्देसत्ति॥ प्रज्ञापनायांलेश्यापदस्यचउद्दे
द्देशकस्य द्वितीयो यो द्देशकालेश्यास्वरूपावगमायवक्तणितव्यः ऽयमशतिक्वविद्देश्यात॥ साएणाऽशति॥ अथकियद्दूरं सूत्रं
वक्तव्यमित्याह। जावइड्ढीकद्विवक्तव्यतांयावत्। सर्वावंसांकृपतःकइसंतांलेस्साउपन्नत्ताउंगोयमाछल्लेसाउपन्ना
॥ तंजहा। कण्हलेस्साध्यावंसर्वत्रप्रश्नउत्तरंववाच्यं॥ नेरइयाणंतिनिकण्हलेस्सांतिरिक्खजोणियाणंछएगिंदियाणं
ध्युदविआउवणस्सईणंधातउवाउवेइंदियवउरिंदियेतिरि रक्खजोणियाणंइस्थादिकवाच्यंयावत्॥ एणं सि
संतंतजीवाणंकूलस्साणं॥ जावसु कालमाणंकयरेहिं ताअप्पिड्ढियावामहिड्ढियावागोयमाकिण्ह
लेसेहिंतोनीलाल मामहिड्ढिया॥ नीलालेस हिंताकावोयलेसमत्यादि॥ अ॥ अथप्रश्नावः॥ प्र
श्न. वमस्तुचावइत्यादिववनविश्लेनाबामन्यात्। नावाव पिनावणकविवडीवस्यावस्थानमिति। तद्धध्या
नार्थप्रश्नयन्नाह। जीवस्माणमित्यादि। व्यक्तंनवरंकिंविधस्य। जीवस्थत्याह। आदिष्टस्य अत्तप्पनारकादित्वेन
वंविशेषितस्यातीतद्वायत्ति॥ अनादावतीतकालकतिविधउणधिसदाणकतिविदःसंसारस्यतवाइवातरसंचरण
णलक्षणस्यसंस्थानमवस्थितिक्रियातन्मूलांअवसरःसंसारसंस्थानकालः अत्रूपजीवस्यातः नीतकालकस्याग
तावदवस्थानंमासीदित्यर्थः॥ आराम्भवउत्तिंधउणसालदादिगिंतिलावः। तत्रनारकमवावृगतसंसागवस्थानका
लः त्रिधाशून्यकालोमिश्रकालश्चेति॥ तिर्यक्षुशून्यकालोनास्तीतितस्यद्विविधः सत्त्वामरदेवानांत्रिविधोपपन्नः॥

१।०।३ पंचविंदियाय

×लूह

×कार

३०

×खुसे।

।आदवासुणाम्प्रासातिविदासंसारविहणेकाले॥ तिरियाणसुन्नवाळासमाणं लइतिविशावितवाशून्यकालस्याव
इव्याख्याशून्यकालस्वरूपरिज्ञानदिसतीतरोसुवृत्तोवविधपतइति। तत्रवर्त्तमानकालमसमुप्रविधेसुयेनारकावर्त्तते
संप्यधापावनकश्चिदुदर्तते। नवानृत्पद्यतेतावन्मात्रापदतअमातसकालस्यारकात्रगाकृत्याशून्यइतिन्याता॥
आदवंआइदमसङ्याणेनेरइयाणंनजावएकाविवदइश्नाप्तावांउववद्धसाश्रस्याउमिश्रकालस्तत्राप्सवनां
रकाणांसध्यादेकादयः उद्दृत्ताः एवादयोवाशेषाः ताविन्नि शून्यकालेभूयदान्नदावयवादिष्टमस यिकानारकाः सा
मस्यानादृत्तानवेति। तिकायितषांशाषाश्रिमसून्यका लइतिआदस्वाउववादेयबंमिविता सासाधइज्जावए
कावितिल्लिविएदिमावद्दिवइमाण्हिंगुनातंइदवा। मिश्रनारकसंसारावस्थानकाल विवास्त्रतंततसव
वर्त्तमानिकनारकत्ववसंगीकृत्यएवत्रमपिवर्त्तमानि कानारकजीवानामस्यंतरगासानततिवात्यनिमाश्च
यदिवनसामवनारकत्ववमंगीकृत्यदस्ववंसातदाशून्यका लापेक्षयामिश्रकालस्यानंतगुणतास्यान्॥
आदसंपवंतउएजी॥ विपञ्चवमुत्तंनतइवंप्ववालइदाघतवंताअणंतकालानसंतकइंकस्यादितिविभाव्यतायेन
वार्तमाः कासमवाभ्रक्ककालस्यानंतहृत्तेतिअसंख्यातमवनदाभुंरतः उत्कर्षतोद्दादशासोद्धत्तिकाअस्त्रनाका
लापेक्षयामिश्रकालस्यानंतगुणवानावप्रसंगादिति। आदवंकिंकारणंसादिद्धानरइयाजइसंमिसमध्यंसितिहि
तिकालस्यातज ज्ञ्याअबद्धवविधितिसवाणावअमुन्नकालोत्ति॥ नारकाणावत्याइदइर्त्ताविरदकालस्याकर्ष

×शून्यकाला।५

×नकानाराउ

नारएत्ति ते पि द्वादशमुहूर्त्तप्रमाणत्वात्। मीसकाल अणंतगुणो त्ति। मिश्राख्याविवक्षितनारकजीवनिर्लेपनाकालः शून्यका-
लापेक्षयानंतगुणो भवति। यतो सौ नारके___तरवागमनागमनकालः स्वत्रसवनस्पत्यादिस्थितिकालमिश्रितः सन्न-
नंतगुणो भवति। त्रसवनस्पत्यादिगमनागमनेनत्वात्र नारकनिर्लेपनाकालो वनस्पतिकायस्थितेरनंततमो भागवर्त्तीति। उक्तं
च। थोवो असुन्नकालो सो उ मुहुत्ताउ बारसमुक्कोसो। तत्तो य अणंतगुणो मीसो निल्लेवणाकालो। आगमणगमणकालो
तसाइ तरुगसि अणंतगुणो। अह निल्लेवणकालो अणं___तभागवत्ति होपत्ति। सुन्नकाल अणंतगुणो त्ति। सांप्रतं
विवक्षितनारकजीवानां प्रायो वनस्पतिषु नंतानंतका___लमवस्थानात्। एतादव वनस्पतिष्वनंतकालावस्थानं
नारकनां वांतरकाल अस्य प्रदर्शितः। समयश्रति___ उक्तं सुत्ताय अणंतगुणो सो भणणेयव्वो सम-
गयाणं। एवं भवनारयवर्जं तरं दसियं जहंति। तिरिक्ख___जोणियाणं सव्वेसावि असुन्नकालत्ति। सर्वांतर्मुहू-
र्त्तमात्रः अयं च यद्यपि सामान्यन तिरश्चां चक्रस्य प्रापि विकालं___ द्रियसंमूर्च्छिमानामेवावसेयः तेषामेवांतर्मुहूर्त्तमाता-
स्य विरहकालस्योक्तत्वात्। यदाह भिन्नमुहुत्तो विगिलिंदियसंमुच्छिमसु वि समेव। एकेंद्रियाणां त्वहर्त्तीनाय पातवि-
रहाभावेन शून्यकालाभावः। आह च। एगो असंखभागो वट्टइ उव्वट्टणोववायंमि। एग___ निगोए निच्चं एवं सेसेसु वि
स पएवा इ पृथिव्यादिषु पुनः अणुसमयमसंखेज्ज त्ति वचना द्विरहाभाव इति। मिस्सकाल अणंतगुणो त्ति। नारक वत्। अन्य
कालस्तु तिरश्चां नास्त्येव यतो वर्त्तमानविकानां प्रायो वनस्पतीनां ततः उद्वृत्तानां स्थानमन्यन्नास्ति। मणुस्सादेवाणं जहा २८

णो रइयाणं ति। असुन्नकालस्यापि द्वादशमुहूर्त्तप्रमाणत्वादेव। गाथा। एवं नरगगणा वि तिरियाणं णवरि एगो सुन्नो। जं नियया-
णां तमिंतायणमवं तत्तावत्थितं। एयासव्वाटिययकं। किं संसारपवावस्थानं जीवस्यांतरमा___ कायं इत्यसाहः। जीवाणंभि-
त्यादि। यकौं नवरं अंतकिरियं ति। अंतो वसानं पर्यंतवर्त्तिनी क्रिया अंतक्रिया अंतस्य वा कर्मांतस्य क्रिया अंतक्रियाता। कृत्स्नक-
र्मक्षयलक्षणां मोक्षप्राप्तिमित्यर्थः। ७। अमंतकिरियापदं नेयव्वंति। तच्च प्रज्ञापनायां विंशतितमं। तच्चैवं। जीवाणं भंते अंत-
किरियं करेज्जा। गोयमा। अत्थेगइए करेज्जा। अत्थेगइए___ नो करेज्जा। एवं णेरइए जाव वेमाणिए। नेरइया अर्यात् नर-
इत्यर्थः। नेरइ___णं भंते नेरइएसु वट्टमाणा अंतं करेज्जा___। गोयमा। नो इणट्ठे समट्ठे। इत्यादि नवरं मणुस्सेसु अं-
तं करेज्जा। मनुष्य एव वर्त्तमाना नारकाः मनुष्यीभूता इत्यर्थः___ ति। ७। कर्ममलकलंकांतक्रियायाः प्रस्तावात् क्रियाविशेषवादेव
ष्वपपातं। अत्यक्रियाशास्त्रेति पृच्छन्नाह। अहसंतेत्यादि___ वक्तव्यं नवरं सामप्रति। ७। इति प्रश्नार्थः। असंजयभवियदव्वदेवा-
णं ति। इह प्रज्ञापनाटीकालिख्यते। असंयता श्रवणपरिणा___ मशून्याः देव आयायाण अपवद्यव्यादेवाः समासस्थैवं। असं- ×तम्या ५
यताश्च ते भव्यद्रव्यदेवाश्चेति असंयतभव्यद्रव्यदेवाः ते भवंत भवेत् मिथ्यादृष्टयः किलोत्कृष्ट यतः किलाकि अणुवचमदव ×चैतन्य ४
तिहिं पि बालतवो कामनिज्जरा वय। देवा एवं मिदं ___ इहि ठाणेहिं जीवा। एतच्चोक्तं। यतो मोक्ष उक्तः उपरिमग्रैव-
वेयकेषूपपातस्वरूपः सम्यग्दृष्टयो नांतो देशविरतानामपि तत्रासौ विघ्यांता देशाविरतश्रावकाणामच्युतादूर्ध्वमगमनात्। अ-
नाण्याति निह्नवा स्वयमपि दिवाल___ दनालिध्नानात्। तस्मात् मिथ्यादृष्टय एव असल्या भव्याद्भसंयत___ भव्यद्रव्यदेवाः अ-

×गुण१ ×उवरि५ ×न२ ×वक्र३

नगाध२ति मणीछ्रिगिणा निस्खिलमामायाथ्येउपानह्नकाइव्वलिंगधारिणाएषंतोतस्यखिलाकवलक्रियाश्रावतणावापरिमाग्रेविवयम
किश्रत्यर्थंतइति ॥ असंयताश्चातमत्यष्वउरात्रिपरिणामस्यन्यत्वात् ॥ नजातकश्चमलच्यारव्याताश्रमणगुणधारिणाववंतोल
व्याख्याता ॥ तषांहिमह्वामिथ्यादर्शनामोदभाइलोविमत्यद्वितिश्रुत्यानकस्रणतिश्रवश्रज्ञामकारमन्मानदानसाधनममवलो
कनतदर्थेश्वद्याक्रियाकलापाउपानं इतिस्पृहाजायातातिनस्यातयाधाक्रक्रियाकारिणाइतितथाश्रविराहियसंजमाणांत्ति ॥ उ
उवाकालादारत्याऽनम वारिर्गणामानांमंजलनकषायमा मश्चान्नू ॥ श्रमनगुणस्थानकमामश्चाहालयमायादिदोषसंज
विच्च नावशितूरणापघातानामित्यर्थः ॥ तथाविराहियसं जमाणंतिउक्तविपरीतानांअविराहियसंजमासंजमाणं
ति ॥ इतिपत्रिकालादारत्याखंडितादशविरतिपरिणामा मानांश्रावकाणांविराहियसंजमासंजमाणंति ॥ उक्तम
व्यतिरकाणांअसण्णीणंतिम नालक्षिरहितानामकाम निज्जरावतांतथातावसाणंति ॥ प्रतीतपत्राफ्रणालगवतोब
लतपस्विनां ॥ तथाकंदप्पियाणंति ॥ कंदप्पः परिहासः ॥ सायषा मस्तितनवाक्यरंतीतकंदप्पिकाः ॥ कांदप्पिकावाव्यव
हारतस्थरणवंतोपवकंदप्पिकोकुच्यादिकारकाः ॥ तथाहि ॥ कहकहकहस्सहसणंकंदप्पमणिहुयउल्लावा ॥ कंदप्पका
हाकहणांकंदप्पुवएसंसंसाय ॥ तुमनयणवयणदसणाइहिंकरपायकन्नमाईहिं ॥ तंतंकरेइजहजहहसइपरोअत्तणाअ
हसं ॥ वायाकुक्कुइयंपुणतंजंपइजेणदस्सएअन्नो ॥ नाणाविहजीवरुएकुव्वइमुहतूरएचेव ॥ त्ति ॥ ताशंसजयविहारउअ
प्पमहाछलावयाणंऋणाइ ॥ मातविदसुगाववइसरस्सरपलइव्वरणेताणाभिउत्त ॥ तस्यांकोदप्पिकाणांवरेपरिव्वायगाणंति ॥ र

×ग१

रकपरिव्राजकाःधविलिक्खणजा कित्रिदंडिनः ॥ अथवावरकाः ॥ कात्नाटकादयः ॥ परिव्राजकाः ॥ उंकपिलमुनिसूनावाः अ
तस्विषां ॥ तथाकिब्बिसियाणंति ॥ किल्बिषंपापंतदस्तियषांते किल्बिषिकाः ॥ तेवव्यवहारतश्चरणवंतोपिज्ञानाद्यवर्णवादिनोयाथा
क्तं ॥ नाणस्सकेवलीणंधम्मायरियस्सस्सवयसाहूणं ॥ माईअवन्नवाईकिब्बिसियंनावणंकुणइत्ति ॥ अतस्तेषांतथातिरिक्खियाणंति
तिरश्चांगवाश्चादीनांदश्मविरतिमाजां ॥ जीवाणंति ॥ पाखंडिविराधकाणांनाम्तधारिणोगालकाजीविकाणांमित्यर्थः ॥ आ
जीवंतिवायत्राविरकिलोकानालज्ञिहजाख्यात्यादिमि स्तपश्चरणादीनितआजीविका ॥ मिश्रनाजीविकाअतस्तेषांतथा
आलागियाणंति ॥ अभियोजनंविद्यामंत्रादिभिःपरस्य वशीकरणादि ॥ अभियोगा ॥ मूवहिद्यविदाइविहोखलु ॥
अभियोगोदाव्वलावयोद्वाऽनायाद्यादव्वमिदं ॥ तियोगाविद्यामंताटलावंसि ॥ तिमा ॥ स्मायषां तनव्यवहारतः
यातआ अभियोगिकाआभियोगिकावातवा व्यवहारतस्थरणवंतोपवमंत्रादिप्रयोगकारकः ॥ यदाहा ॥ कोउय
भूतिकाम्मपसिणाएपसिणानिमित्तमाजावी ॥ इद्दिरसा ॥ सायागस्य अभिउगंनावणंकुणइत्ति ॥ कोउकंसौभाग्याद्यर्थ
स्नपनकं ॥ भूतिकर्म्मज्वरितादिरक्षितिदानं ॥ प्रश्नाप्रश्नस्वप्नविद्यादि ॥ सलिंगाणंति ॥ रजाहरणादिसाधुलिंगवतां ॥ किंविधा
नामित्याह ॥ दंसणवावन्नगाणंति ॥ दर्शनंसम्यक्त्वंव्यापन्नंभ्रष्टंयषांतेतथातषांनिह्नवानामित्यर्थः ॥ देवलाएसु उववा
याणंति ॥ अप्पणोदेवादस्वरापिकविउव्वयंतइति ॥ इतिपादितं ॥ विराहियसंजमाणंजहाणंभवणवईसुउक्का
सेणंसाहम्मकप्पे ॥ त्ति ॥ इदकस्मिदाह ॥ विराहियसंजमाणंउकार्पणसोधर्म्मकल्पइति ॥ यडक्तांतकथंघटात

×व२

×प३

भगवति

द्रौपद्याः सुकुमालिकाभवविराधितसंयमाया ईशाने उत्पादश्रवणादिति। उच्यते। तस्याः संयमविराधनोत्तरगुणविष
या बकुशत्वमात्रकारिणी न तु मूलगुणविराधनेति। सौधर्मोत्पादस्तु विशिष्टतरसंयमविराधनायां स्यात्। यदि पुनर्विराधनामात्र
मपि सौधर्मोत्पत्तिकारकं स्यात्तदा बकुशादीनामुत्तरगुणादिप्रतिसेवावतां कथमच्युतादिषूत्पत्तिः स्यात्। कथंचिद्विराध
कत्वात्तेषामिति। असंज्ञिनामकामनिर्जरावतां जघन्येन भवनवासिषु उत्कर्षेण व्यंतरेषु। इदं च यद्यपि चमरबलिसारमहियमित्या
दिवचनादसुरादयो महर्द्धिकाः। पलिओवममसंखं तरियाणं ति वचनाच्चेतरेषु अल्पर्द्धिकांश्च घाप्य तथापि वचनाद
वसीयते संति व्यंतरेभ्यः सकाशादल्पर्द्धिका भवन पतयः क्वचनेति॥८॥ असंज्ञी दाव एव इत्युक्तं। इत्यकंस
त्वाद्धा इति। तदायुर्निरूपयन्नाह। कइविहेणं॥ मित्यादि व्यक्तं। नवरं असन्निआउयत्ति। असंज्ञी सन्नय
त्परभवयोग्यमायुर्बध्नाति तदसंज्ञायुः। नेर इयअसन्निआउयत्ति। नैरयिकप्रायोग्यमसंज्ञायुर्नैरयि
कासंज्ञायुरेवमन्यान्यपि। एतच्चासंज्ञायुः संबंधमात्र। णापि भवति। तेषां तिर्यक्प्रायोग्यमतस्तत्कृतं बलं लक्षणं संबंधविशे
षं निरूपणायाह। असन्नीणं दियव्यक्तं। नवरं पकरइति बध्नाति। दसवाससहस्साइं ति रत्नप्रभाप्रथमप्रस्तरमाश्रित्य उक्कोसे
णं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं ति। रत्नप्रभाचतुर्थप्रस्तरमध्यमस्थितिकं नारकमाश्रित्येति। कथं यतः प्रथमप्रस्तरे दशवर्ष
सहस्राणि जघन्या स्थितिरुत्कृष्टा नवतिसहस्राणि। द्वितीये तु दशलक्षाणि जघन्या इतरा तु नवतिलक्षाणि। तृतीये वा
नवतिलक्षाणि जघन्या इतरा तु पूर्वकोटी। चतुर्थे जघन्या इतरा तु सागरोपमस्य दशभागः। एवं चात्र पल्योपमासंख्येयभा ४०

गो मध्यमस्थितिर्भवति। तिर्यक्सूत्रे यदुक्तं। पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं ति। तन्मिथुनकतिरश्चः प्रतीत्येति। मणुस्साउए वि

भ॰वृ॰ २ एवं ति। जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतः पल्योपमासंख्येयभाग इत्यर्थः। तच्चासंख्येयवर्षायुष्कमिथुनकनरानाश्रित्योक्तं। देवा जहा नेरइ
या इति असंज्ञि विषयं देवायुरूपपन्नागंतव्यं। वाक्यं जहा णेरइति। भवनपतिविषयं नारकाणामिव वक्तव्यं। नवरं व्यंतरा
तियं तेषां नास्त्यतद्वाच्यमिति। एयस्स णं इत्यादिना यदसंज्ञायुषामल्पबहुत्वमुक्तं तदस्य ह्रस्वदीर्घत्वमाश्रित्योक्तमिति
॥८॥ प्रथमशते द्वितीयोद्देशकः॥२॥८॥ द्वितीयोद्देशकान्तिमसूत्रे च असंज्ञिनामायुर्निरूपितं सम्यक्त्वाभावादेव मिथ्यात्वा
त्तत्समादेनीयविशेषं निरूपयन्नादौ च संग्रहगाथा यां यदुक्तं कंखपओसेत्ति तद्दर्शयन्नाह। जीवाणमित्यादि व्यक्तं।
नवरं। जीवानां संबंधि यत्तत् कंखामोहणिज्जेति मोह यतीति मोहनीयं कर्म तच्चचारित्रमोहनीयमपि भवती
ति विशेष्यते कांक्षान्यान्यदर्शनग्रहः उपलक्षणत्वाच्छंकादिपरिग्रहः ततः कांक्षायाः मोहनीयं कांक्षा
मोहनीयं मिथ्यात्वमोहनीयमित्यर्थः। कडेत्ति कृतं क्रिया निष्पादितमिति प्रश्नः उत्तरं तु हंता कडेत्ति अकृतस्य कर्मत्वान
पपत्तेः इत्येवं वस्तुनः करणाक्षेत्रं गीहष्टा। यथा देसेणं देसमित्यादिना वस्तुनो देशस्य देशेन कारणेति। अथ वा देसादि देशे
ति वस्तुनस्तस्य वस्तुनः अथवा सर्वात्मना वस्तु देशस्य अथवा सर्वात्मना सर्वस्य वस्तुनः इत्यतो कांक्षामोहनीयकरणं प्रतिप्र
श्नयन्नाह। सव्वेणं सव्वे कडेत्ति सर्वस्य कर्मणो न देशं किमितिप्रश्ने तदारान् जीवस्य सर्वात्मना देशः कांक्षामोहनीयस्य क
र्मणो वा कृतं इत्याकांक्षा। अथ तदारान् जीवांशेन सर्वं कांक्षामोहनीयं कृतमिति द्वितीयः। तत्र सर्वात्मना देश

भगवतिवृत्ति ए॥ कांक्षामोहनीयं कृतं इति द्वितीयः। अनादिमादीणाम   सर्वेण सर्वं कृतमि-

ति। चतुर्थः। आत्मनः सर्वेण सर्वं कडे इति। जीवस्यात्मना सर्वैः स्वप्रदेशैरवगाढ

तदेकसमयबंधनीयकर्मपुद्गलबंधनमर्थः जीवप्रदेशानां व्यापार इत्यत्र आह। सर्वात्मना सर्वं तदेककालकरणीयं

×२४ कांक्षामोहनीयं कर्म कृतं कर्मता चाहमेतदेवं तत्तद्विवक्षितमिति व्यवस्थितं। अतएवाह। एगपादेसेणं गादं सव्वप्पणाम दिकस्तु

णाङाणं देशेनं कडे इति। एगपादेसेणं गाढं इति। जी वाणं कयाकम्मे इव्वाप कयावा॥ एकप्रदेशाः सर्वेषां

देशं सर्वजीवप्रदेशव्यापारेण तदेकदेशमयबंध नादेर्सर्वमिति गम्यं। अथवा सर्वं यत्किंचन कांक्षामोह

नीयं तत् सर्वात्मना कृतं नादेशेनेति॥ ७॥ जीवाना मिति। सामान्यात्को विशेषेणावगम्यत इति वि- ष्टुते

षावगमाय नारकादिदंडकेन तत्प्रश्नयन्नाह। नेरइ याणमित्यादिना वितार्थो सव॥ ८॥ क्रियानिष्पाद्यं कर्मे

कृतं क्रियायाश्च त्रिकालविषयत्वात्तत्संदर्शयन्नाह॥ ९॥ वाणमित्यादि व्यक्तं। नवरं करिंसुत्ति। अतीतकालकृतवंतः।

तत्र हेताकार्ष्णुकरणात्तु नादिमसंसारेणावसंगात्। एवं करंतीसु इति करोति। एवं करिस्संति त्ति। अनागतविषयकाला

तार्करणस्यदर्शितं तत्॥ ७॥ कृतस्य च कर्मणश्चयादायावंतः तितानुदर्शयन्नाह॥ ९॥ एवंचिय त्यादि व्यक्तं॥ नवरं चय इ-

प्रदेशानुसागादर्वबंधनपुपचयनात्देवाणेनाः। अन्यत्र अत्यव्यातः। चयनं कर्मपुद्गलोपादानमात्रं उपचयनं त्वबाधा

बाधकालेषु कादुदनाबंधे तिषेकः। सचैवं प्रथमस्थितौ बहुतरं कर्मदलिकं निषिंचति। ततो द्वितीयायां विशेषहीनं ४१

वंया तृतीयायां विशेषहीनं निषिंचं॥ उक्तं च। मोत्तूणसगमबाहं पढमाए ठितीए बहुतरं दव्वं॥ सेसे विसेसहीणं जावुक्क

कोसंति सव्वासिमिति। उदीरणा मत्युदितस्य करणविशेषाकृष्टस्य प्रवेशनं। वेदनमनुभवनं। निर्जरा जीवप्रदेशेभ्यः कर्म

प्रदेशानां शातनमिति॥ ७॥ इह सूत्रसंग्रहगाथा भवंति। माकयादीकडचियत्यादि। नावितार्थो विनवरं। आइतिय त्ति कृतचि

तापचितलक्षणा॥ चउरत्ति। सामान्यक्रियाकालत्रयक्रियालदात्। तियाल यत्ति। सामान्यक्रियाविरहात्॥ पच्छिम

×२५ त्ति॥ उदीरितवेदितनिर्जीर्णा मेदपुद्गला इति। शेषास्तिस्त्रिः॥ त्रयस्त्रिविधा इत्यर्थः॥ तत्राद्यसूत्रे चकृतवितापचिता॥

×२६ रुदकार्षुरित्युक्तस्यान्नादीरितवेदितनिर्जीर्णानीतिं अच्च ते कृतं चितं कर्मचिरमपचव क्षितिषतेत॥ इतिकरण ×पुष्पवितंद

दीतं त्रिकालक्रियामात्रातिरिक्तं चिरावस्थानलक्षणं कृ तबाधा स्थितकृतादीन्धकानि॥ उदीरणादीनां तुन॥

चिरावस्थानमस्तीति त्रिकालवर्त्तिना क्रियामात्रेणैव॥ ता न्यभिदितानीति॥ ७॥ जीवाः कांक्षामोहनीयं कर्म॥

वेदयंतीत्यकसम्पतादुदनकारणप्रतिपादनाय प्रस्तावय न्नाह॥ जीवाणं भंते इत्यादि। व्यक्तं नवरं॥ नन्वज्जीवा कां

क्षामोहनीयं वेदयंतीति प्रसिद्धमेतत् किं पुनः प्रश्नः। उच्यते। वेदनोपायप्रतिपादनार्थ॥ उक्तं च॥ पुच्छानिर्णयविष

यावसेणं तत्कारणं अन्निपडिसिद्धायअणुमादेशविसयावलंबणं तितदिवतदितं॥ तेत्तिदर्शनंतरस्थवण।

कुतोर्थिकसंसर्गादित्तिविहदत्सिमिहिहिस्वनं वदवायाकारणेः शंकादिहेतुभिः किमित्यादा। शंकिताजिनो

क्तपदार्थेषुभिति सर्वतोदेशतो वा संजात संशयाः॥ कांक्षिताः देशतः सर्वतो वा संजातान्यान्यदर्शनग्रहाः॥ वि

भग०वृ०

तिगिंछिय त्ति वितिकिच्छिता: संजातफलविषयशंका: भेदसमापन्ना इति किमिदं जिनशासनमाहोस्विदिदमित्येवं जि
नशासनस्वरूपं प्रति मतिद्वैधीभावं गता: अनध्यवसायस्वरूपं ता मतिं संगता: ॥ अथवा यत एव शंकितादिविशेषणा अत
एव मतिद्वैधीभावं गता: ॥ कलुषसमापन्ना: नैतदेवमित्येवं मतिविपर्यासं गता: ॥ एवमिति उक्तेन प्रकारेण खलु त्रिधा काल
कारनिश्चायक्त्वक्षरणाद्वा ॥ पृच्छा जीवानां कांक्षामोहनीयं यावद्वेदनमित्युक्तमेवावसच्चं जिनप्रवेदितं तत्र सत्यमेवा
दि ॥ तत्सत्यतामेव दर्शयन्नाह से णूणमित्यादि व्यक्तं नव रं तदेव न तु मृषा तैः प्रवेदितं । रागाद्युपद्रुतत्वावेदितं
त्यास सत्यत्वमेवंवात् । सत्यं सद्भूतं तत्त्वमव्यवहारतो निस्सादि त्यत आह निःशंकं अविद्यमानसंदेहमिति ॥ ७ ॥ अ
थ जिनप्रवेदितं सत्यमित्येतद्भावयन्नाह से नूणमित्यादि । तत्र इत्थमनाह ॥ मणं धारेमाणे इत्यादि व्यक्तं नवरं तं
तं निश्चितं एवं मणं धारेमाणे त्ति ॥ तदेव सत्यं निःशंकं यं जिनैः प्रवेदितमित्यनेन प्रकारेण मनो मानसम
त्यंतं मह्यारयन् ॥ स्थिरीकुर्वन् । एवं पकरेमाणे त्ति ॥ उक्तरूपेण तत्त्वं सत्य उक्तं हृदि दधन् एवं चिट्ठमाणे त्ति ॥ उक्त
न्यायेन मनश्चेष्टयन्नात्मनो निमित्तान्यादि चिंतायां व्यापारयन्नेव हि मानावा विधायं तत्पाध्यानादिष्वेवं संव
रेमाणे त्ति उक्तं वेदवमनः संवृण्वन् मतांतरेभ्यो निवर्तयन् । आणाए त्ति आणाए द्वित्वाप्त्यात्तस्यावेज्ञानोऽभ्यजीवेइति । गम्यत । आण
ए त्ति । आज्ञाया: ज्ञानाद्यासेवारूपपडिनाप्रत्येद्यारामाराधायता । आराधका: पालयिताभवंतीति ॥ ७ ॥ अथ कस्मात्तदे
व सत्यं निःशंकं जिनैः प्रवेदितमित्याख्याताय यथावद्वस्तुपरिणामाभिधानादिति तामेव दर्शयन्नाह । से णूणमित्यादि ।

×ग

। अस्थितं अस्थित्तपरिणमइत्ति अस्थित्व मंगुल्यादेरंगुल्यादित्वावन्नसत्वं उक्तं । सदेम स्थित्वरूपेणपररूपेणनास्थित्वा अन्यप
या सत्वं त्रिलोका नामकत्वं संप्रसद्यति ताबदंगुलुब्रह्मादिपर्यायरूपमवासत्वं । अंगुल्यादिद्रव्यास्तित्वस्यकथंचिद्दृजवादिपर्याया
व्यतिरिक्तत्वात् अस्थित्वं गुल्यादारवांगुल्यादित्वावन्नसत्वेव ऋज्वादिपर्यायइत्यर्थः । परिणमतितथाभवति । इदमुक्तं भवति । द्र
व्यस्य प्रकारांतरेण सत्ताप्रकारांतरमत्तायां वर्तते । यथाम्प्ड्ड्व्यस्य पिंडप्रकारेण सत्ताघटप्रकारसन्तायामिति । नत्थित्तं णत्थित्त
परिणमइति । नास्थित्वमंगुल्यादेरंगुष्ठादित्वावनासत्वं तच्चां गुष्ठादित्वावपवान्यस्थां गुल्यादेर्नास्थित्वमंगुष्ठाद्यस्था
वस्वरूपमंगुल्यादेर्नास्थित्वं अंगुष्ठादःपर्यायांतरेण नास्थित्वरूपपरिणमति । यथा घटादानास्थित्वं तं स्वादिरूपं घट
नास्थित्वरूपपटइति । अथवा अस्थित्वमितिधर्मधा म्मिणोरमेदादस्तु अस्थित्वमात्र परिणमतितत्रादेव न ×घ०
वति । नात्यंतं विनाशित्वात् । विनाशस्य पर्यायांतरागमन मात्ररूपत्वात् दीपादिविनाशस्यापिनमिश्रादिरूपतयापर
िणामान्नथा नास्थित्वमत्यंताभावरूपं यत् । खरविषाणादित नास्थित्वमत्यंताभाव एव वर्ततेनात्यंतमसतः सत्वमस्ति खा
रविषाणस्यापि तिउक्तं च नासतो जायते भावो नाभावो जायते सत: अथवा अस्थित्वमितिधर्मिलक्षणमस्थित्वमात्रवर्तते
ता । यथा पटः पटत्वेनास्थित्वं वा सन्नास्थित्वमात्रवर्ततेयथा अपटा: पटत्वेनेति ॥ ७ ॥ अथ परिणामहेतुदर्शना
र्थोये दाजंतमित्यादि । अस्थित्तं अस्थितपरिणमइत्ति पर्याय: । पर्यायांतरतायातात्यर्थः । णत्थित्तं णत्थित्तपरिणमइत्ति वस्तुंतरा
स्यपर्यायस्य तत्पर्यायांतरतायातीत्यर्थः ॥ ७ ॥ एवमस्मिन्नि । मकारस्यागमिकत्वात्स्वायाणाजीवव्यापारेणवासमस्ति । यथ

णिलोकविभ्रमोनाशादिनाशपर्यायतयाइहस्पष्टापादस्पष्टतावार्थहेतुः।इहापिप्रकृतत्वाद्धिसमापत्तिर्वाच्या वासास्पत्प्रक्र
लगाएइति मितिश्चात्रांतरं।एतत्समाधितेति।शोयाणाणिपितदस्तित्वादियथाकुलालव्यापारात्पिंडोघटतयापरिणमति।श्रंगुलिकइत्यादो
वकृतायति।अपिःसमुच्चये।एवौसमाधितेतिचेत्युक्त्वाऽवस्थात्वात्तयानास्तित्वस्यापिनास्तित्वपरिणामश्चायाणोविभ्रमायाणरता
त्यावादोदरणानिवर्त्तनात्पक्षयोष्ट्रपिंडादेरस्तित्वस्यनास्तित्वात्समादवस्थादिति।व्याख्यानांतं॰ ।एयमत्तान्यावादादरा
णानिशब्दांतरावस्थायांसहृपत्वादिति।यदम्मेनावा नावपव … स्यादिति।व्याख्यातंत्रापिशोयाणाणापितथाविभ्रमस्यापिअस्ति ×तप×श्रयोप
मनावपवस्यात्।नशोयाणादःसाफल्यमितिव्याख्येयमि … ति॥६॥ आथाकादोवाफलयस्समतांनगवदर्शितंतावद्दर्शे
यत्रादोजन्नातइत्यादि।यथाशोयाणाविभ्रमोस्यामित्य … कीतइतितवमातना।अथवासामान्येनास्तित्व परिणा
मःशोयाणविभ्रमाजनयत्युक्तःसामान्यश्चविधिः।कश्चिदाति … शायवतिवस्तुनन्यथापिस्यादतिशायवांश्चलगवानितितमा
×श्रंप श्रत्यपरिणामान्यथावर्मा कमानश्रोदोजन्नातइत्यादि।त … इतितवसंबंधिअस्तित्वंशाश्वतेथावति॥७॥ आथाकश्वरूपम्पे
वार्थस्यसत्यावनप्रज्ञापनायतांउदर्शयितुमाह।समनगाणमित्यादि।अस्तित्वंअस्तित्वेगमनीयंसहवस्तुसत्वेनप्रज्ञापनायमि
त्यर्थः॥८॥ दोआलावगत्ति।समणेणंतेअस्तित्वंअस्तित्तेगमए।मिच्चादि।एयागसाधितंवीममा।वितं।इत्यतदंतएकःपरिणा मने
दालिक्षनातुंजन्नातनंतेअत्थित्तंअत्थित्तेगमिणिज्जमित्यादितदामअत्थित्तंअत्थित्तेगमणिज्जमित्यतदंतस्तुद्वितीयो स्तित्व ४३
नास्तित्वपरिणामयोःसम तानिश्चयीति॥९॥ एवंवस्तुप्रज्ञापनाविषयांसमतांभगवतोनिश्चयाद्याशिष्यविषयांतांदर्शयि

न्नादोजन्नातइत्यादि।यथायकायपरकायतातत्रप्रकृतयासमाख्यनविदितमिति।इहत्याउपकारेणब्याबोततवनदतं।ए
त्तंति।एतस्मिन्समयिसंनिहितस्थशिष्यगमनीयंवस्तुप्रज्ञापनीयांतथातवेवसमतालक्षणाप्रकारेणउपकारधियावा।इहति
इदास्मिन्इहविष्णुगिकादौजनगमनीयंवस्तुप्रकाशनायमितिशेषः।अथवाएवंतिंम्वात्मनियथागमनीयंस्वस्वरूपवादितथा
इहपरस्मिन्।अथवायथाइत्यकाधिकरणार्थतयाऽस्मिन्नत्येतबहुरूपंगमनीयं।तथाइदमित्यतबहुरूपमितिसमानार्थत्वात्
हायाख्यानि॥१०॥ कांक्षामोहनीयकर्मवेदनंसप्रसंगमुक्तम … घतस्येववंधमभिधातुमाह।जीवाणंभंतेकंखत्यादि॥प
मायपबंधति।प्रमादप्रत्यायःस्यमतत्रालक्षणाहेतोःप्रमा … दश्चमद्यादिः।अथवाप्रमादग्रहणेनमिथ्यात्वाविरतिक ×ज्ञाद
घायलक्षणा … वेधहेतुत्रयंदृष्टांतर्भवतिप्रमादेतेनो … विस्यपदादाप्रमादेजएणंदंडेणंतिअब्देलया
तेत्रत्राणांसंसेवकमिद्धानाणंतादेवयोगानादासामर्थ … त्रंसाधर्म्यमियत्रणाय२॥ जोगाणेहुप्पणीदाणांश्र
हृदावद्धियहुपत्ति।तथायोगानिमित्तं ·वायाणाःमनःप्रवृति … व्यापारास्तनिमित्तंरुक्षर्यत्रतत्रयावधंतीति।क्रियाविशे
णांवदं।पातस्मायायागाख्य ·स्वरुपः·कर्मवंधादेउस्कंवशेषःसमुद्धाय॥११॥अथप्रमादादेः ·वादेउफलनवदर्शनाया
हाप्रमाणमित्यादि।प्रमापकिंपवादयन्ति।प्रमादोमोकस्मात्।प्रवदतिप्रवर्त्ततइति।किंप्रवर्त्तः।प्रवर्तारेणं।किंप्रवर्तकःजोगपव
हशि।योगामनःप्रवृत्तिव्यापारःतत्रयवर्त्त्वप्रमादस्येमद्यायामवनस्यमिथ्यात्वादित्रयस्यबंम न॰:प्रवृत्तिव्यापारमम
ह्राबलावात्।वीरियपवहत्ति।वीर्यनामवीर्यांतरायकर्मक्षयक्षयोपशमसमुत्थोजीवपरिणामविशेषः॥ शरीरप

नगणवृत्ति वाहन्ति। वीर्यं हि द्विविधं सकरणमकरणं च। तत्रालेश्यस्य केवलिनः कृत्स्नयोर्ज्ञेयदृश्ययोः केवलज्ञानदर्शनाभ्यामुपयुंजा-
नस्य योऽसावपरिस्पंदात्मको जीवपरिणामविशेषः। तदकरणं तदिह नाधिक्रियते। यत्तु मनोवाक्कायकरणसाधनः
सलेश्यजीवकर्तृको जीवप्रदेशपरिस्पंदात्मको व्यापारः सो सकरणं वीर्यं तच्च शरीरप्रभवं शरीरं विना तदभावादि-
×व४ ति। जीवपर्यायत्वेऽपि शरीरस्य कर्मापेक्षाणां न केवलमेव जीवः। तथापि कर्मणो जीवकृतत्वेन जीवप्राधान्या-
र्त्ता   वय्यवद्दशरीरसिद्धेः अथ   गतागतागालक   मतं नियधयत्वाद। एवमेतत्रिएवमुक्तन्यायेन जीवस्य
को ह्यासादनीयकर्मबंधकावसति। अस्ति विघात।   नत्तु नास्तियथागागालकमतेना   स्वितीवर्नासु-
त्तानादिवुरुषार्थःसाधकत्वान्नियतितएव   वुरुषा।   धर्मिहर्यवादयासाव्यानियतिबलाश्रयसाया
र्थःस्यावरूपंतवतिहणांश्रालाश्रालावांह्वतानां मद्दति   ह्यतपि   क्षिप्रयात्रनानावंनवति। नास्तिनाशइति
एवं हि सूर्यमाणि कायानियातरूपागमकृतास्तवति। अ   ध्यकृमिहकृषाकार्यस्यस्माद्विति। ग्रहणाणइवत्रिउवा-
णमिति   वाव्यप्राकृतत्वात्सेधिलापान्यासवं निर्द्देशंस्तरत्त्वानेकहीनवनंशतिस्तुप्रजदर्शोष्टाविकाल्यमत्तुच्चये
वांकाम्मइयत्रिकर्मत्राकृपणावाक्ष्पणादि। बालइवत्रि। बलं शारीरप्राणंवाशिपइवत्रि। वीर्यं जीवोत्साहः उत्रिसं-
कामइवत्रि। उरुषकारस्थापोऽसषाभिमानः पराक्रमश्चैसएवंसाधितानिमतप्रत्याजनः उरुषकारपराक्रम- अथवा उरु-
षकारः उत्साहक्रियासावप्राय सत्क्रियातः पराक्रमस्तवताः नवतीर्तेत्वस्थलावद्याद्विति विशाषणातद्ग्रहणंपराक्रमसत्तुशा-
×ता१

त्तुनिराकरणमिति॥७॥ कांक्षामोहनीयस्याबंधनबंधस्त्रमादउक्तउक्तः। अथ तस्योदीरणामनन्तरउक्तत्वदर्शयन्नाह।
स्त्रेणमित्यादि। अप्पणा ववत्रिआत्मनिस्वयामवजीवा आत्वें कर्मणो बंधादितुरख्य हत्यात्मनएवाधिकारगतत्वाप्तरा-
स्या आदेवं अणुमितावित कस्माद्वंधापरवतुपववानणि उत्ति उदीरयत्रि करणविशाषणा कृष्यनविष्यकालात्तुर्छ्यं रूपणा
×त४ यउदयावलिकायां प्रवेशयति। अथ गसहइत्रि। आत्मनैव गर्हि। निंदत्यतीतकालकृतं कर्मस्वरूप   तस्मत्तक राणगर्हणा-
रोरणवानान्नाधिशायबोधं सन्नु। तथा संवरइत्रि। संवृणोति   नकरोतिवर्तमानकालिकं कर्मस्वरूपतत्राहउमं गदणा-
रोरणवतिगर्हदोदीवयचूपिउर्घादिनामयिस्सदकाशि।   वमस्तितथापिशातयांशाक्षनांजीववीर्य। स्तेवनत्रकार्ये
वांदु धादीनांववायोष्ठामनमारुपवाहउत्रादिति।   ॥७॥ आथादीरणामवाश्रित्याह। जंतंनंतइत्यादि। व्य-
क्तं नवरं। आथादीरयतात्पादिपद्धायादाशपिकस्मा   तत्किंउद्दिवं उदीरइत्यादिनाषपदिस्योवनिर्द्दशा॥क्त-
त:उत्थान। उदीर्णादिककर्मविशाषणेवत्तुष्टयेउदीरणा   मेवाश्रित्य विशापस्पसत्तावादितरायास्तुतत्वावादवंतह्य-
दिशाम्भारगृहीतसंद्वाणातीतत्वद्दष्टयं कस्माडपार्तो उत्तरशामिर्द्दस्यमाणत्वात्स्मति। अथातकर्मणउदीरणा   योगा-
दसिवरणशायउपाया वित्पत्तिप्रतार्थे एवउवरशापिवाच्यमिति। इत्यार्थश्रोत्प्रवरव्याख्यानाद्वाद्यः। तत्रानाउइसंत्रा-
दीरइत्रि। उदीर्णवादेवउदीर्णस्यापदीशो। उदीरणाविशसउसंगात्। णा अणुदिसंउदीरइत्रि। इद्दाउदीर्णं विराणंना-
विष्णउदीरणामनविष्णउदीर्णांव। तत्रावारयतितहिपायादीरणावाः संघत्यनागतकालवानावात्अणुदिन्नंउदी-

नागपइत्ति रणा न विय कम्मं उदीरइत्ति। अत्र उदीर्णं च क्षपणा किंच नंतरसमयाए वेयइ उदीरणा लविका। तदुदीरयति। विशिष्टयोग्यता
प्राप्तत्वात् तत्र न विद्यते इति लवा मिश्रविका। उदीरणा लविकायस्य तिशक्त तत्र उदीरणा लविक मनुष्या न विकादीरणा सि
तिस्या उदीरणायावा लब्धं योग्य उदीरणा लब्धमिति। नो उदयापत्तिर पश्चात्कडेति उदायनानंतरसमयपश्चात्कृतमतीततां
नीतं यत्तत्पश्चात्तद पि नो दीरयति तस्यातीतत्वादतीतस्य चासत्वादसत्वाच्च उदीरणीयत्वादिति॥७॥ इदं च यथाक्रमदीरणादि भेदका
लस्थलावादीनां कारणानि मस्तितयापि प्रधान्येन उक्तम्। वीर्यस्यैव कारणत्व प्रदर्शयन्नाह जंत मित्यादि उत्थानादि ×यथाक्रम ५
नोदीरयती त्यत्रार्थं इत्थं यदापन्नं तदा दं एवं मइत्ति। पव सुत्थानादि साध्य उदीरणा मतात्मवीर्य प्रयोगतित्विवा कांक्षामो
हनीयस्योदीरणा क्षा अघतात्मैवोपशमन मादः। मेनामित्यादि। उपशः स्वं नां मादनीयस्यैव यदा हा मो
हस्यावावसामा स्वा उवसामामव उप्पाइणा। उदयस्य वपशिणामा अहं हव विहा तिकस्मात् उपशमस्य उदीर्णस्य
क्षायोदीर्णस्य विपाकत : शदेशतस्या नेउलवनं मयं प्रवविकंपितादयक्षमित्यर्थः। अयंवा नादिमिथ्यादृष्टेरोप
×मि ४ शिकसम्यक्त्वालाभे उपशमस्थणागतस्याविति। अणुदिन्नं उवसामेइत्ति उदीर्णस्य च वर्णोवदनाउपशमनालावइत्ति॥७॥
×वेयइत्ति। अनुउ उदीर्णस्य अघ्यतेइति। वेदनसूत्रं। तत्र उदिन्नं उदीर्णस्यावेदनानावात् अघवा उदीर्णस्य पि वेदयति। नदिन्नं उदा सामि उदीर्णाया:
क्षा विशाप: स्यादिति॥७॥ वेदितं स निज्जरेयतइति निर्जरासूत्रं। तत्र उदयापत्तिर पश्चात्कडेति उदायनानंतरसमयत्वपश्चा ४५
त्कृत मनतीततां गमितं तत्रघात निर्जरयति। प्रदाराल्पः शातयति। नान्यदनउत्तमत्वादि उदीरणाप्रशमावेदननिर्जरणासूत्र
×कृतमतो १

त्राकांक्षामोहगाथा। नतियाणउदीरितोउवसामंतिय वेणाविधायणं। वेइंति निज्जरंति यपट्ट मवगा सिंदिसा इदि॥७॥ अघ
कांक्षामोहनीयवेदनादिकं निर्देशतसूत्रप्रपंचं नारकादिषु उविंशति। दंडाकनिप्पोज्जय श्राद्ध नेरयाणमित्यादि। इदं च जद्दा
उदियाली वाइत्यादिना दंतावयंति। कदन्नं तान रहयाकं खामोहणिज्जं कम्मं वेदयंति॥ गोयमा। तद्दितदिकारणा द्विरूणवि
सूत्रं निर्जरादि सूत्रांतस्मिन् तत्क्रमारं प्रकरणांत प्रकरणाउ सूविंताउवय त्रयत्रजीवप्रदेशगधीतं तत्र नरनारकादिपदमध्ये
यमिति। पंचेंद्रियाणामवर्णाकितत्वादयः। कांक्षामोहनीयाव दन प्रकारा घटंतानिकेंद्रियादीनां अतस्तेषां विशेषेणा
×ह नहेदनप्रकारदर्शनायाह प्रउदविकाइयाणमित्यादि। व्यक्तं। नवरं। एवं तक्काइवत्ति। पृथ्वीव्यमाणोल खेनताक्कांवि
मर्शः स्त्रीलिंग निर्देशश्च प्राकृतत्वात् मन्नाइवत्ति मेज्ञां घी। वयद्रूपं ज्ञानं। पन्नाइत्ति प्रज्ञा अवायविशेषवि
षयं ज्ञान मेव। माणाइवत्ति। मन:स्मृत्यादिविशेषमतिलद रूपं वईइवत्ति वा कव्वनं। व्रंसं सं सुवत्ति॥ शेषं ताद ×तेह
×काइप×ज ५ व्यादो घिकॅरणाधातं नाय्यर्दं। दंतागायमा। तसेवसव्वं नासंकं निणांहिंपवइयं। सरणां तंतवमाणा धारसाणाइत्यादि
दितावहाम्यं यावत् सेत्रणं तंत अप्पणावव निज्जारइ॥ अप्पणावगरदइइत्यादि। सूत्रमपरिसकारपरकामइवत्तिप
दं॥७॥ एवं जाव चउरिंदियत्ति। पृथिवीकायप्रकरणवदकायादिप्रकरणानि चउरिंद्रियप्रकरणांतान्यध्येया नि। तिर्य
क्पंचेंद्रियप्रकरणादीनि च विमानिकप्रकरणांतानि॥ अधिकजीवप्रकरणवदभिलापेनाध्येयानीत्यत यवाह पंचेंद्रि
यत्यादि। जहेवउनामाराप जीवानां कांक्षामोहनीयवदनं निर्ग्रंथानां भवन्तमेव भवति। जिनागमावदातबुद्धित्वात्तयाः

मितिइश्चयन्नाद अग्गिणमित्यादि काक्षाध्ययं अग्निविघात अयंप्रज्ञायदश्च प्रमाणवृत्तिनः अपिशब्दः प्रमाणानांकांक्षायामो
दनायस्माद दृष्टान्तावनार्थः तत्रशाक्यादयो लवंतीत्यादि निर्ग्रंथाः सबाह्याभ्यंतर ग्रंथान्निर्गता साधव इत्यर्थः नानान्तरादि
तिपक्षस्याज्ञानादन्यानि ज्ञानानि ज्ञानान्तराणीति ज्ञानविशेषाः ज्ञानविशेषश्च वा शंकिता इत्यादिभिः संबंधः एवं सर्वत्र तत्र
विवंशंकादयः स्फोर्य इदमपरमप्यादि सकलरूपिद्रव्यावसा नविषयग्राहकावनसंख्यातीतरूपाण्यवधिज्ञानानि सं
तिं किमपराणि मनःपर्यायज्ञानं तद्विषयभूतानां मनोद्रव्या णामवधिनैव दृष्टत्वान्नदृष्टव्यानि वा मनःपर्यायज्ञानमि
तिं किमवत्तत्र मितिज्ञानतः शंका इदमसमाधिः यद्यपिमनो विषयमप्यवधिज्ञानमस्ति तथापि न मनःपर्यायज्ञानम
वध्यवंतर्गतमिति भिन्नस्वभावत्वान्नथादि मनःपर्यायज्ञानं मानामात्रग्राहकामेवादर्शनपूर्वकं वा अवधिज्ञानं
तु किंचिन्मानोन्यानि रूपिद्रव्यग्राहकं किंचिद्विद्यानयग्राहकं कंदर्शनपूर्वकं वा न तु केवलमानोद्रव्यग्राहकमित्यादि
दिवज्जव [illegible] ध्यमतोऽवधिज्ञानातिरिक्तं भवति मनःपर्याय ज्ञानमिति तथा दर्शनं सामान्याबोधः तत्र च दिनामिन्द्रिया
निंद्रियनिमित्त सामान्यार्थविषया बोधो दर्शनं तदा किमकस्य चक्षुर्दर्शनमन्यस्य चक्षुर्दर्शनमाघं इंद्रियानिंद्रियानदाइदत्र
दाव चक्षुपइवाश्रोत्रादीनामपिदर्शनलाभात् षडिंद्रियाणां इंद्रियजानिदर्शनानिस्फुटं भवति अत्र समाधिः सामान्यविशे
षात्मकत्वाद्वस्तुनः क्वचिद्विशेषतोनिर्देशः क्वचित्सामान्यतस्तत्र चक्षुर्दर्शनमिति विशेषतः अ चक्षुर्दर्शनमिति च सा
मान्यतः यत्र प्रकारान्तरेण पिनिर्देशासंभवात् चक्षुर्दर्शनमचक्षुर्दर्शनं वत्स्फुटं तदिंद्रियाणामप्राप्तकारित्वप्रापक

 ४६

रित्वविभागार्थमन्यथाप्राप्तकारीन्द्रियव र्गस्यतदत्तमरणीयत्वज्ञानान्तदर्शनस्य चक्षुर्दर्शनमाप्तनप्रकाणमि
ति अथवा दर्शनं सम्यक्त्वं तत्र च शंका मिथ्यात्वं जस्यदिवंते खाणे अणुदियं उवसंतमित्येवं लक्षणं क्षायोपशमिकमौपशमिकम
प्यवंलक्षणमेव यदाह खीणंमिउइणंमि अणुदिज्जंतासमसमिज्झात्ता अंतो मुहुत्तमत्तं उवसमसंमं लहइ जीवोत्ति नायाणं
नेविशेषत्वं कस्मादिति समाधिस्त्वक्षायोपशमिकदर्शनस्य क्षयोपशमो दर्शनमोहनीयविपाकोदयविष्कंभः उपशमः पुनः
शांतनतस्तृदायोपशमप्रदेशानुभावेनापि नास्तीति उक्तं च वेदेइ संतकम्मं खओवसमियं तु नाणुभावं सो
उवसंतकसाओ उणवेदेति संतकम्मंपि तथा चारित्रं च रांतत्र सामायिकं सर्वसावद्यविरतिलक्षणं छेदोप
स्थापनीयमपि तल्लक्षणमेव महाव्रतानामवधि तिरूपत्वात् ततः कानायोभेदो उक्तश्च इति अत्र समाधिः
ऋजुजडवक्रजडानां प्रथमचरमजिनसाधूनां सामायिके यस्मिन्नारोपे स्थापनीय उक्तो नारापणादि मनाकसामा
यिकाशुद्धावपि व्रतखंडनाच्चारित्रावयवं च रित्रस्य तद्रूपत्वादिति तु हिः सामायिकमात्रे तदशुद्धोन मनस्वा
रित्रं वा रित्रसामायिकमात्र त्वादित्येवमनाश्वासात्रु दुष्टा स्यादिति अथवा रित्रं वंकजडा उ रिसयराणसामाइय अपरसाण
मायामसुहविज्जसमस्याद्वीतिजवयाइ तथा लिंगं साधु वेषस्तत्र च यदि मध्यमजिनैर्यथालब्धवस्त्ररूपं लिंगं साधूनाम् उपदि
ष्टं तदा किमिति प्रथमचरमजिनाभ्यां सप्रमाणधवल[illegible]रूपं तदा दाशं सर्वज्ञानाम विरोधिवचनत्वादिति अत्रापि ऋजुजडा
इवक्रजड ऋजुप्रज्ञशिष्यानाश्रित्य भगवतां तस्योपदेशस्य प्रवृत्तत्वात्तदुपकारकत्वादिति समाधिः तथा प्रवचनमागम

गा०वृत्ति सच्चत्वयादिमध्यमजिनप्रवचनानिवृत्तयोसमधर्मप्रतिपादकानिकवंसधामतः जिनप्रवचनानपंचयामधर्मप्रतिपादकमहाने
ज्ञानामविरुद्धत्वस्वनत्वात्स्यापिसमाधिः त्वत्वर्योसोपितवतः पंचयामपवासोपवत्र्षवतस्यपरिग्राद्वेत्वेतत्वाद्यादिनामपरिग्रा
हीताकुघतइतिव्याचादितितेषात्रवचनमधीतावतिवाशवचनः कालापरूपावस्थागम्य वमपस्त्रत्रपक्तः श्रावकनिकएवत्रुरू
ते।अन्यस्त्वमिति।किमन्नतत्रमिति।समाधिष्वत्स्वारिनामादनायरूपायापशमविशेषात्तसर्गापवादाद्विनाविंतविनवप्र
वनिकानांविविताप्रहतिरितिनामोमर्वमपिप्रमाणमाग माविरुद्धप्रहान्तरवप्रमाणाद्यादिति।तथाकल्पाजिनकल्पिका
दिसमाचारः।तत्रयदिनामजिनकल्पिकानांनाग्राप दिप्रमामन्दाकष्टकल्पः कर्मक्षयाय।तदास्थविरकल्पिका
नांवस्त्रपात्रादिपरिग्रहरूपोपघाराक्रिकराणामा काअकष्टस्थलावः कथंकर्मरूयायइतिहेत्वसमाधि
:हावपिकर्मक्षयादहत्र्अवस्थानादनजिनाक्तवाक कष्टायास्थविरिपूकर्मरूपंप्रत्यकाराणादिति।तथा
मार्गश्रुदृष्टुरूपरूमाणातः समाचारीतत्रकथंवित हिस्थित वंदनानकविधकायोत्सर्गकरणादिकावश्यकस माचारीतः ×१५
×गा४ दान्यथोवृत्तातिकिमत्रतत्रमितिसमाधिस्वगतोर्थोत्राववतिनासोमर्वापिनविरुद्धाआचरितलक्षणपत्वादाचरित
लक्षणंचेदं।असढेणसमाइण्णंजंकत्थइकेणइ असावज्जं।नानिवारियमन्नेहिंबहुमणुमयमेयमायरियंति।तथासमंसा
मान्यवानामअज्ञाचार्याणामसिद्धायः।तत्रसिद्धसेनदिवाकरामन्यत।केवलिनाक्षुगपज्ज्ञानदर्शनेतान्यथातदावरणक्ष ४७
यस्यनिरर्थकतापत्तेजिनभद्रगणिक्षमाश्रमणास्तुभिन्नसमयज्ञानदर्शनजीवस्वरूपत्वात्तथातदावरणक्षायोपशमस

मानपिक्रामाणेवमतिक्रान्तापायाभोनविकतारापायाभावरक्षायोपशमानावरणक्षायोपशमस्य क्रुष्टतः पट्टपण्मा
गातप्रमप्रमाणत्वादिति।किंतत्रमिति।इत्यत्रसमाधिः यद्वमतमागमानुपातितादवसत्यमिति।मतमितरत्तुनरूपण।
×वा३ यमथ्यं बजस्फातनतितदवश्यानुंगक्यातत दिवंसावनीयं।आचार्याणां मप्रदायाणां संप्रदायादि दोषादयंमतमार्दजिना
नांतु मतामकामर्वविरुद्धत्वंरागादिविरहितत्वात्।आह।अणुवकयपराणुग्गहपरायणाजिणाजुगप्पवरा।जियराग
दोसामोहाय णाणहा वाइणोतेणं।।तथा अन्यत्राप्यादि से योगतेगकाः तत्रवइव्यतानामिकाहिंसानलावतइत्या।
×नैघ×४६ दिवसुफहा।नवतत्रपुंमोपिडवधातोयतः किलइव्यातो हिंसाइव्यामसमित्यागम्हतः।पिपीलिकादिव्यापादने
।नावयं हिंसातल्लक्षणायोगात्तथाहि।जावणमत्तो हिंसातस्मवादागंपडुच्चाकसत्ता।वावज्जंतोनिय
मातृसिंमाहिंमवादाइति।वात्काप्यमतः शंकातमवयं युक्ताएतद्धाधाक्रहिंसालक्षणस्यड्व्यसावदिसाय्य
×गा५ पवादिव्यहिंसायास्तुमरणमात्रैषोहृच्चादिति।तथातथा ह व्यास्तिकादयः तत्रयदिनामद्रव्यास्तिकमातननित्यंवा।
सुपर्यायास्तिकमातनकथंतादवानित्यंविरुद्धत्वादितिशंकाइयंवाश्रुक्ता।द्रव्यापेक्षयैवंतस्यनित्यत्वात्।पर्यायापेक्षया
×गएक३ वा अनित्यत्वाइत्यतवात्मापेक्षायैकवविरुद्धानामपिधर्माणां समावेशांयथाजनकापेक्षयाअपत्रत्वःसप्तवपुत्राप।
क्ष्यापितितितथानियामाअनिगृहस्तत्रयदिनां सर्वविरतिमामाविकंतदाकिमान्मनायोरूपधादिनिवायमनमामाविके
निवमर्वशणावात रूक्षथामावितिशंका।इयंवाश्रुक्तायतः मत्यपिमामायिकेश्रुक्तः।पोरूषादिनियमासमादृ

×म२

गा०४त्ति ह्विदत्तव्वादिति। आव्व। सामर्थ्य विज्जमावष्टंभ तु वक्तउणा करणं वा। अप्पमायत्त हि डाणगन्नाणाण। आणायविवन्नयंति
तथा श्रमणा ण स्तु त्वस्यादि तत्राम मश्रमाणमादित्याह। मरूपरियाडनमतिरे ष्टाति संवरति। च तु श्रत्य रूंव तस्य तु वानिर्ग्रंथ
×सं२ ता याद कमिति किमवसत्यमिति। दि दर्शः। अरमाधिर्न हि मम क श्र त्यक्त मिदं हरतरादन्यातिवित्रमादितिश्व वमशातदीवी
याद्देशकः॥३॥ अनंतरोद्देशके कर्मणोवदीरणावेदनाक्षक्षमिति। तस्यैवानदादोद्देशे चितेन धाहारगाथायां पगइ
त्ति। पञ्चकृतवालि धत्तमाह। कइ णमित्यादि व्यक्तं। नवरं … कम्मपगडीपन्नि। एत्तापनाया त्रायाविंशतितमस्यक
र्मप्रकृत्याभिधानस्य पदस्य प्रथम उद्देशको ज्ञातव्यः। पत … ह्याख्यानां संग्रहगाथास्तीत्यतआह। गाहासा वचं। कइ ×घाञ्च
त्यादि। तत्र कइपगडि त्ति द्वारं तत्रैवं। कतिणं भंते कम्म … पगडीओ पन्नत्ताओ। गोयमा। अट्ठ नाणावरणिज्ज
मित्यादि॥७॥ कह बंधइ त्ति द्वारमिदं चैवं। कहण्णं भंते … जीवे अट्ठ कम्मपगडीओ बंधइ। गोयमा। नाणावरणि
ज्जस्स कम्मस्स उदएणं दंसणावरणिज्जं कम्मं नियच्छइ त्ति। विशि … ष्टोदयावस्थं जीवस्तदा सामस्त्य इत्यर्थः। दरिसणावरणि
ज्जस्स कम्मस्स उदएणं दंसणमोहणिज्जं कम्मं नियच्छइ। विपाकावस्थं करोतीत्यर्थः। दंसणमोहणिज्जस्स कम्मस्स उदए
णं मिच्छत्तं नियच्छइ। मिच्छत्तेणं उदिन्नेणं एवं खलु जीवे अट्ठ कम्मपगडीओ बंधइ इत्यादि। नविवमिहतारतरा ष्यदो
षः कर्मबंधनश्च वाद मज्ञानादित्वादिति॥८॥ कइहिं ठाणेहिं त्ति द्वारं तत्रैवं। जीवे णं भंते णाणावरणिज्जं कम्मं कइ ४८
हिंठाणेहिं बंधइ। गोयमा। दोहिं ठाणेहिं। तंजहा। रागेण य दोसेण य इत्यादि॥९॥ कइ … वेएइ त्ति द्वारमिदं

×श्र२

चैवं। जीवे णं भंते कइ कम्मपगडीओ वेएइ। गोयमा। अत्थेगइए वेएइ अत्थेगइए नो वेएइ त्ति। जीवादि दंसमअट्ठ इत्यादि। जी
वे णं भंते नाणावरणिज्जं कम्मं वेएइ॥ गो॥ अत्थेगइए वेएइ अत्थेगइए नो वेएइ। केवलिनो अवेदनात्॥ णेरइए णं भंते णाणा
×कम्मे२ वरणिज्जं वेएइ॥ गोयमा॥ नियमा वेएइ इत्यादि। अणुभावो कइविहो। कस्स त्ति क … स्य कर्मणः कतिविधोनुभाव इति। द्वारं
इदं चैवं। णाणावरणिज्जस्स कम्मस्स कइविहे अणुभावे पन्नत्ते॥ गोयमा। दसविहे पन्नत्ते। तंजहा। सोयावरणे सोयविन्नाणा
वरणे इत्यादि। इहभिंदियावरणे लाविंदियावरणमित्यर्थः॥१०॥ अधकर्मचिंताधिकारान्मोहनीयमाश्रित्याह। जीवा
णमित्यादि। मोहणिज्जेणंति मिथ्यात्वमोहनीयेन … उदिन्नेणं ति। उदितेन उवट्ठाएज्ज त्ति। उपतिष्ठेत। उपगमनं पर
लोकक्रियास्वभ्युपगमं कुर्यादित्यर्थः। वीरियत्ताए त्ति। वी … य। यागाहीर्यः। शीलीतह्यावादवीर्यता। अथवा वी
र्यमवस्थाधिकं तत्ययाहीर्यतां वीर्याणां वा … वीर्यता। … तया। अवीरियत्ताए त्ति। अविद्यमानवीर्यतया वी
×सूत्र५ र्यलाभ इत्यर्थः। नो अवीरियत्ताए त्ति। वीर्यादन्यत्र … ति। बालवीरियत्ताए त्ति। बालः सम्यगर्थानवबोधात्सा
द्धवक्रार्यविरत्यभावाच्च मिथ्यादृष्टिः। तस्य या वीर्यता परिणतिविशेषः सा तत्तया। पंडियवीरियत्ताए त्ति। पंडितः सकल
लाव … वर्जितः … पंडितत्वाद्यवादतं ज्ञानमवेदनाति। यस्मि … दितविन्नाति … तमसः
ज्ञाता … दिनकरा किरणागतः … मिति। सर्वविरत इत्यर्थः। बालपंडियवीरियत्ताए त्ति। बालादेशविरत्यभावात्पं
डितादेशविरतिसद्भावादिति बालपंडितो देशविरतः। इह च मिथ्यात्वोदिते मिथ्यादृष्टित्वाज्जीवस्य बालवीर्येण

वोपस्थानेन गम्यमानत्वादिति॥ गोयमा इत्यादि॥ उपस्थानविपर्ययः अपक्रमणमतस्तदाश्रित्याह। जीवेणमित्यादि अवक्क
मेज्जत्ति अपक्रामेदपसर्पेत् उत्तमगुणस्थानकात् हीनतरं गच्छेदित्यर्थः। बालवीरियत्ताए अवक्कमेज्जत्ति मिथ्यात्वमोहोद
येन सम्यक्त्वात् संयमाद्वा संयमासंयमाद्वा अपक्रम्य मिथ्यादृष्टिर्भवेदिति। नो पंडियवीरियत्ताए अवक्कमेज्जत्ति न हि पंडितवी
र्यादुत्कृष्टतरं गुणस्थानकमस्ति यतः पंडितवीर्येणापसर्पेत्। सिय बालपंडियवीरियत्ताए अवक्कमेज्जत्ति। स्यात्कदा
चिच्चारित्रमोहनीयोदयेन संयमादपगत्य बालपंडितवीर्ये   णा देशविरतो भवेदिति। एवं अणंतरेण वि। बालवीरि
यत्ताए नो पंडियवीरियत्ताए नो बालपंडियवीरियत्ताए   त्ति। तत्र च मिथ्यात्वमोहोदये बालवीर्यस्यैव ला
भादितरवीर्यद्वयनिषेध इति॥ उदीर्णा इत्यादि विपर्ययेणोपशां   तानि प्रकृत्याः उपशांतस्त्वस्य त्रयं। तत्र च नवरं उवट्ठाए
ज्जा पंडियवीरियत्ताए उवट्ठाएज्जत्ति। उदीर्णा   लापकापेक्षयोपशां   तालापकाश्चायं विशेषः। प्रथमालापके मोहनीयमो
हनीयानुपशांतत्वे संततमुपरितनक्रियासु पंडितवीर्येणोपशांत   मोहनीयस्य पंडितवीर्येणोपस्थानं भवति। बालवीर्यस्य
भावात्। द्वितीये तु क्षीणमोहनीयत्वात्तद्व्याख्यातं। मोहनीयेनोपशांतेन सता न मिथ्यादृष्टिर्जीवस्ततो बालवीर्येण उवट्ठाएज्जत्ति
इति बालालापकेऽत्र। अवक्कमेज्जा बालपंडियवीरियत्ताए त्ति। मोहनीयेनोपशांतेन संयतत्वाद् बालपंडित   वीर्येणा-
पक्रमात्। देशसंयतो भवति। देशानंतरसंयमासंयमप्रतिपातात्। न तु मिथ्यादृष्टिर्मोहोदयाद्वर्तते। स च तावदसंयमोपश
मस्य प्रबलत्वादिति॥ अथ अपक्रामतीति यदुक्तं तदात्मना परेण वा अपक्रामतीति किमित्याह। सेभंतेत्यादि। सा जीव

ऽप्रतिबोधोऽम्रागप्यः। आयाए त्ति आत्मना। अणायाए त्ति अनात्मनापरेणेत्यर्थः। अपक्रामतीति। अपक्रम्पति। शुद्धं पंडितत्वाद्विशुद्ध
परमात्मेत्यर्थः। मिथ्यात्वं विभावयतीति॥ मोहनीयत्वादन्येन मोहनीयं कर्म मिथ्यात्वमोहनीयं चारित्रमोहनीयं वा वेदयन् उदी
र्णमोहनीयस्यैत्यर्थः। कस्मात्तदपक्रमणं संभवति सत्यपि मोहनीयोपक्रमेण वेदयमानस्य तिष्ठतस्तद्वर्तितामे
त्यादि। पूर्वमप्रक्रमणात् भागमुपक्रमणाकारो जीवः प्रत्युत्पन्नो वा दृश्यते ऽभिसंधेः सः। एवं च पश्चाद्विनिवृत्तः। सम्यक्त्वात्सर्वं करो
तीत्यादि मोहनीयस्यानुदयकाले जीवः प्रत्युत्पन्नो वा दृश्यते   दित्वा एवं पश्चाद्विनिवृत्तः। सम्यक्त्वादिकं करोतीत्येवं
खलूक्तप्रकारेणेत्यपक्रमणादिवेदनाय वेदनादि   इत्यर्थः॥ मोहनीयकर्माधिकारात्॥ सामान्यकर्माचिं
तयन्नाह। नेरइयस्स इत्यादि। नारकस्य सर्वस्याप्यपि   कृतमेव संबंधनं तत् सर्वं। जं कडं त्ति तीर्थकृत्याद्युपचिक
म्मत्ति पापकर्म नरकगत्यादि सर्वं अवश्यं वेदितव्यं   कर्मणोद्धाराद्धत्यवात्तस्मात्तत्कर्म्मणः सकाशात्। अवे
यइत्ता त्ति तत्कर्मानुभूय एवं खलु त्ति वक्ष्यमाणप्रकारे   णं खलु वाक्यालंकारे मए त्ति मया अर्हतेत्यर्थः प्रतिपाद
नमर्थस्य आत्मनः। साक्षात्प्रतिपादयति। पएसकम्मेत्ति प्रदेशाः कर्मपुद्गला जीवप्रदेशेष्वोतप्रोतास्तद्रूपं कर्मप्रदे
शकर्म्म। अणुभागकम्मेत्ति अणुभागस्तेषामेव कर्मप्रदेशानां संवेद्यमानताविषयो रसस्तद्रूपं कर्म अनुभागकर्म। तत्र
यत्प्रदेशकर्म तन्नियमाद्वेदयति। विपाककर्मणोऽनुभावात्। प्रदेशानामवश्यं क्षपणात्। प्रदेशास्तु प्रदेशान्नियमा
द्वेदयतीत्यर्थः। अनुभागकर्म तत्र यथाबद्धं वेदयति। वा न वा यथा मिथ्यात्वं तत्क्षायोपशमिककाले। अनुभागकर्म तथा नावेद

×प्रकारद्वेया

यति। शुद्दशाकर्म्मतयावावदयात्यवति। इहत्रैवविधपिकर्म्मणिावदयितव्यं प्रकारद्वयमस्ति। तद्यदि तिवज्ञायत इति दर्श॥

सगाणइति यन्नादि। ज्ञानेन सामान्येनावगतमतद्रूपमाणां वेदनाप्रकारद्वयमर्हताजिनेनासुयंति। स्फुटं शतिपादितं अनुविंतिर्वा। तत्रस्य ×तेर

तमिव स्फुटं केवलिवचनस्मरणात्तावपि किं न स्यात्यंतमव्यभिचारमाधर्म्मादिति विज्ञायंति। विविधप्रकारोर्देशकालादिविनाग

रूपैर्ज्ञातिविज्ञातंतावदवाद। इमं कर्म्म अयं जीवा त्रिभ्यानन्नह्यायारपिइत्यक्तामाद।। केवलिवादर्हतः आज्ञाव मियाए

ति। प्राकृतत्वात्। अल्पउपगमः प्रवृत्तप्रतिपन्निताविस्मर्वतं … मिथ्यायनाकरालंवनामूंगाकारः।। तेननिर्दिष्टा अल्पउपगमि ×दीनाप

कातया विवइस्स इति। सविष्ककालनिर्देशः। सविष्क … त्पदार्था विशिष्टज्ञानैता भवा ज्ञाप्यातौ तावर्तमानस्य

उनरुत्तरवहारणान्यस्यापि इयः संवतीतिज्ञाप … नार्थः। उवक्कमियाए त्ति। उपक्रम्यते आवानत्पपक्षा

मः कर्म्मावदानाणयस्त्रनवा अपक्कमिकी। स्वयमु … दीर्णस्य उदीरणाकरणानावादयउपनीतस्य कर्म्मणः

उनवेस्नया अपक्कमिक्या। वेदनयावेदयिष्यतितथाव। अहाकम्मं ति। यथाकर्म्मबद्धकर्मानतिक्रमेणअर्थानिर्ं ×गप

णंति। निकरणानां नियतानां देशकालादीनां करणानां विपरिणामादस्तेनांक्रामणयथातत्कर्म्म भगवता दृष्टं तथातथा ×मनतिय

विपरिणंस्यति। इति शास्त्रवाक्यार्थसमाप्ता विति छ अनंतरं कर्म्म विति तत्र पुद्गलात्मकमिति परमाणवादि पुद्गलाश्रित

यन्नाद। अथवा परिणामाधिकारात् पुद्गलपरिणाम माद। एमणं तातइत्यादि। पायालत्ति। परमाणुरूपक्षस्कंधग्रहणात् ५०

तातिति। अतीतं इत्यवसापिनावकालाइत्याननादादिक्षितीयांतत्र्या। सर्व … स्मिन्नतीतइत्यर्थः। शाणंतिति। अपरिणाम मा

×श्राद्धनप

नादि वा ता सासयं ति। सदा विद्यमानेन हि लोकेऽतीतकालेन कदाचिन्न इति। समयं तिकालंतविति अनुत्त इतिएतत्

वक्रव्यंस्यात्। सद्भूतार्थत्वात्। पडुपन्नंति। प्रत्युत्पन्नं वर्त्तमानमित्यर्थः। वर्त्तमानस्यापि सास्वतत्वं सदाना वदेवमनागतस्य

पिति।।७।। अनंतरं स्कंध उक्तः स्कंधश्च पुनःप्रदेशापेक्षया जीवा वापिस्यादिति जीवसूत्रं।।८।। नावाधिकारात्प्रायायाथानरत्र

धानजीवव्रक्ष्यता। प्रहाकांतयावदाद।।९।। छउमत्थेणमित्यादि। इह छद्मस्थोऽवधिज्ञानरहितो ऽवसेयो न त्वन्यथा केवलि

मात्रउत्तरत्रावधिज्ञानिनावक्ष्यमाणत्वादिति।। केवलेणंति। अस्स्वायत्तेवा परिशाक्षिनवा। असाधारणेनवा यदाद। केवल

×मुहसगाद लसग्गलमसादारणं अणंतेयां सजामणोति। शद्धियादिर … क्षणाद्यपेर्णसंवरणेति इंद्रियकषायनिराधनसिद्धस्तुश

व्यादिचव्रजीववृत्तेप्राकृतत्वादिति। पत्तेणताम … नाभिशायणपक्ष्यडतउपशांतमादा घवत्तायांमद्य

विशुद्धासंयमादपात्तवंति। विसुद्धसंजमादिसाध्यावस्मि … द्विशितिमाञ्चत्रस्यापिस्यादित्यंतकरेत्ति। नवांतकारिणः म

भवदीर्घतरकालापेक्षयापिनवंतीत्यतआद। अंतिमसरा … रियावत्ति। अंतिमं शरीरं यषामस्ति तंतिमशरीरकास्ववमाद

दाइत्यर्थः। वाशाप्रमसुद्धाया म बुद्धस्काणां अंतंकारेम इत्यादि सिज्झिंसु सिन्झंतीत्य यपिइष्टव्यं सिद्धायविनास्त्रतत्वात् मर्धि

द्धः स्वांतकरणास्यति। उप्पन्ननाणदंसणधरा। उत्पन्नज्ञानदर्शनधरयंतीयानुतेषानत्र नादिमंसिद्धज्ञानाः। अनएव अरद

त्वि। पूजाहाः जिणत्ति। रागादिजेताः केवलित्ति सर्वज्ञाः। सिज्झंतीत्यादि भवउपदश्रवत्तमा

ननिर्देशस्य शाणोपलक्षणत्वात् सिज्झिंसु सिज्झिंति। सिझिस्संतीतादिनिर्देशादृष्टव्या अंतएव अपद्भस्काणमित्यादि पं

×तीन्यवमर

संग्र० वृत्ति

चसमुद्घातो विदितइति ॥८॥ जघन्यतस्त्वंगुलासंख्यातादेशयोजना ॥८॥ आहारादि यणांतेत समुद्घातेन समयांते मासस्थ मित्यादि
दंडकत्रयं ॥ तत्र अधः परमावधेरधस्ताद्यो अवधिः सोऽत्र परमावधिस्त्रनात्याद्युक्तस्तस्मादधोऽवधिकः परिमितक्षेत्रविषयावधि
धिकः ॥८॥ परमावधिरिति । परमश्चासावधिश्च परमावधिः स परमाधोऽव धिकः शाक्षात्रोपयोग्यत्यय निर्दिष्टः परमावधिरिति । क्षेत्र
वित्यावोक्त श्चैत्र समस्तरूपि द्रव्यासंख्यातलोकमात्रालोकखंडासंख्यातावसर्पिणी विषयावधिज्ञानः तिन्ति आ॥
लोव गत्रिकालत्रय सन्निध्यं ॥८॥ केवलिनामाधुत्तपदत्रयाय दंडकाः विशेषस्तु ज्ञात्वाकाभावति ॥८॥ समुद्घातमित्यादि स्तुका
लत्रय निर्दिष्टा वानन्त्यपावति ॥८॥ अलमस्तु त्ति वक्तव्यं मिय त्ति । अलमस्तु पर्याप्तं त्वनेन ततः परं किंचित् ज्ञानं त
रंशमत्वमस्य क्षिप्तिपतद्रूक्तव्यं स्यादिदमस्तु ॥ दास्यति ॥८॥ प्रथमशतत्वर्थः ॥८॥ अनंतराहदृष्टा
कस्यां ति मस्य आदृष्टादयत्रस्यास्य पृथिव्यां वर्तते त्यपवाः पृथिव्या तावद्दृष्टा समुद्धृत्य समवाया मंतस्तन्वं
तेति पृथिवीव तिष्ठतनाय । नघाउदवि त्ति । यदाह नरकसं ग्रहणात्तु क्रांतत्व्यति पादनाय वाद्यांकर्द्णमित्यादि । तत्र श
यणायन्ति । नरकवर्जशायइंद्रनालादिवज्रविधरत्नसंवाद्रत्नानां प्रभा दीप्तिर्यस्यां सा रत्नप्रभा ॥१॥ यावकरणादि दंडश्चं
शर्कराप्रभा२ वालुकाप्रभा३ पंकप्रभा४ धूमप्रभा५ तमप्रभालति दृष्टापार्श्वरत्नप्रभादिति । तमस्तमस्त्रि तमस्तमःप्रभात्य
र्थ सत्रपक्षेत समस्तमोऽस्ति स्वप्रभा यस्याः सा तमस्तमप्रभा ॥७॥ एता सु च नरकावासा संती तिलो नानानामाधिकाराद्वाराप्य
जीवावासा नरयपरिमाणतादशीयत्वाद् इमीसेणमित्यादि । अस्यां पृथिव्यां नरयावाससयसहस्स त्ति ॥ आवसंति

×समस२ ×विनय२

५१

यपत्रत आवासा नरकास्तत आवासा स्थ त्ति । नरकावासांस्तेषां त्रिंशत्सहस्राणि ताभि वाघ ति ॥८॥ शेषपृथिवीसूत्राणि उम
गाघातुसारेणाध्येयानि । अत एवाह । ग्रादृनिमाख्यं । तामायत्यादि सूत्राणि लाघवा । सक्करप्पभाए णं भंते पुढवीए केवइ निरया
वाससयसहस्सा पन्नत्ता । गोयमा पणुवीसं निरयावाससयसहस्सा पन्नत्ता इत्यादि रिति । बहूं पिंडावलयाणं । दक्षिणोत्तरदिग्दे
नासुरादिनिकायाधिपति दारवंतीति । उग्गलात्स्फकानि तत्रपट्टसु जंगालूउश्चात्यंकं पट्स्मत्रतिर्भवन लक्षाणि तिसिं चं वासुग
दिनिकाय ऊगलानां दक्षिणोत्तरदिशा रूप्यं विभागाः । चउत्ती सा य तु ॥ अह तीसं च सयसहस्सा उ । एसा चत्तालीसा दाहि
णउत्तं तिलवणा इ चत्तालीसं ति । दीपकुमारादीनां षण्णां प्र त्येकं चत्तारि इह वनलक्षाः । तीसा चत्तालीसा चत्तालीसं च
वसयसहस्सा उ । छायाला छत्तीसा उत्तरओ दोंति भवणा । दीवकुमार त्ति दीपकुमारादीनां षण्णां प्रत्येकं षट्त्रिंशल्ल
क्षलक्षाणि ति ॥८॥ अथाधिकाराद्यकार्थसंग्रहाय गा थामाह । उववायेत्यादि । तत्र उववाय त्ति उप्रप्रतिलक्षिकवासाि स
दृश्यस्य पृथिवीसंउपलक्षणात्वाद्वास पृथिव्यादिभूजीवावा । स पृथिवी इह सव्वमिति ती विति त्ति । स्ववगात् । स्वत्र मित्यर्थात् स्थिति
स्थानानि वाच्यानीति शेषः । एवं अगाहणेति । अवगाहना स्थानानि । शरीरादिपदानि तु व्यक्तानि व । एकोनंतरं स्वपदं ग्रथमेकवच
×नो नं द्वरूपं । इत्यचामता नि स्थिति स्थानादीनि दशावस्तूनि । इहोद्देशकविचारयितव्यानीति गाथासमासार्थः । विस्तरार्थं तु सूत्रकार ×धाउ
रः स्वयमेव वक्ष्यतीति ॥८॥ तत्र रत्नप्रभापृथिव्यां स्थितिस्थानानि तावत् प्ररूपयन्नाह । इमीसेणमित्यादि । एकं नरयपत्थडं गामसंग
मिनिरयावासं भिति । इति नरकावासमित्यर्थः । ठितीठाणे त्ति । आयुषो विभागाः असंख्येय इति । संख्यातातीतानि कयंपि

नगएहत्ति म्याएकयाजघन्यास्थितिर्दशवर्षसहस्राणि उत्कृष्टा तु सागरोपमामतस्तां विकैकसमयवृद्ध्या असंख्येयानि स्थितिस्थानानि भवं-
ति। असंख्येयत्वात् सागरोपमसमयानामित्येवं नरकावासा एकया   समसंख्ययान्यवता निकेवलांते उजघन्योत्कृष्
विलाणा   पंक्तिगतवासायोषु प्रथमप्रस्तटनरके जघन्यास्थितिर्दशवर्षसहस्राण्युत्कृष्टा तु नवतिरिति। एतदेव दर्शयन्ना-
ह। जह निरया वितीत्यादि जघन्यास्थितिर्दशवर्षसहस्राणि कादत्येकं स्थितिस्थानं। तत्प्रति नरकं निरन्तरं पंक्तिसमयाधिका स्थि-
तिरिति द्वितीयमिदमपि विचित्रं। एवं यावदसंख्येयसमयाधिका   मासमूर्तिमस्थितिस्थानदर्शनावाद। तथाहु उत्कृष्टामिय स्थि-
ते कृष्टासमयानकविधति विशातितस्य विवक्षितनर   कावासस्य जायाराण विताद कषिका तस्या याराणा कषिका
×ठिइ इत्यपरं स्थितिस्थानमिदमपि विचित्रं विवक्षाऽकर्ष   स्थितेरिति। एवं स्थितिस्थानानि प्रकृष्यताखेवाक्षाध्यक्षप-
सुक्तमं नारकाणां विलागानदर्शयन्निदमाह। इमीसेण   मित्यादि। जह निरयापट्टिता एवं इमाण निरयाय यनरकावा
×कोह से जघन्यातस्थानं वर्तमानाः किं क्रोधोपयुक्ता इत्यादि प्रश्नसूत्रे   वात्याक्षनरं। तत्र प्रतिनरकं जघन्यस्थितिकानां सदैव भावा-
त्त क्रोधोपयुक्ता नां ब‍हुत्वत विंशतिर्भंगकाः। एकादिसंख्यातसमयाधिकजघन्यस्थितिकानां तु कादाचित्कत्वात्तु क्रो-
धाद्युपयुक्ताना सकृदानेकत्वमंभवादशीतिर्भंगकाः। पंचेंद्रियस्तेष्वसंख्येयसमयापयुक्तानां प्रत्येकं बहूनां सदैव भावात्सप्तविंशतिर्भंगका
मादस्यासंभवति जहिं विशदाशमी तिनेगात एकारगा दि जदियंन दोशविरदा अलेगाये सत्तावीसा वा। अयं च तस्तत्रापिक्रो-
विरहाइ प्रायो। न तत्रा दोपकोया तास्त्र प्रसतायोवउविंशतिर्मूल्त्रीवत्यादविरह कालउन्सन्तसयवसत्तविंशतिर्भंगा ५२

×५२
काऊ गांता तत्रापि विरहलावादसीतिर्भंगाः तिमसविंशतस्त्रा लाव एवति। तत्समाप्त वितावादाय कोदावयत्र त्रिंशतिनरवा-
स्थकायस्थकायस्थित्या एकयाजघन्यस्थितिकानां नारकाणां सदैव बहूनां सद्भावान्नारकत्वस्य भावात्क्रोधे व्यूह स्मात् सर्वे
एव क्रोधोपयुक्तास्यादितिक्रमः सर्वत्य क्रोलंगः अयमादेवत्यादिनाहित्रिवउः सोयमस्तंगादरिः तस्त्र द्विकसंयोगा बहुवचनांतम्प्र-
थमपदलंगाः कार्यस्थाद्विशाक्षारक्षपद्युक्तास्युमानाए उक्तस्यात तथा क्रोधपद्युक्ताश्चमानोपयुक्ताश्च इत्येवं मायाया एकवचन
×कोह त्यांहौ लोलनवाहौ एवमात द्विकायोगपदा त्रिकसंयोगा   उद्धादशावंति तथाहि क्रोधनित्ये बहुवचनं मानमायोरे
कवचनमित्येकः मानिका द्वमायाबहुत्वद्वितीयः। मान   बहुवचनं मायायाश्चैकवचनमिति। इत्यादि। मान बहुत्वमा
याबहुत्वचतुर्थः। एवं क्रोधमानलोभेरिमामवं उः   वारः।   एवमात
द्वादशावउक्षमंयायोगवाचोतथाहि। क्रोधबहुत्वनन   मानमायालोभेष्वेकवचनांतिकः। इत्थामिवलोभब-
हुवचनेन द्वितीयः एवमनावकेंवचनांत माययाजानीत।   एवं बहुवचनांतमाययान्यौ द्वौ एवमात वाराएकवचनं
तमानन जातपवमेव बहुवचनांतमानन्चवार इत्येवमष्टौ। एवमातज घन्यस्थितिउनारक उमस्त विंशतिर्भवति जघ
×च५ न्यस्थितौ द्विबदाबानारकानवं तत क्रोधबहुवचनमेव।। समयादिय। जह एसि तीएवहमाणां एस इया किंकोह
हावउत्ता इत्यादि प्रश्नः। इहान्तरं। कोहोवउत्ता य इत्यादायाशीतिर्भंगाः। सप्तसमयाधिकायां यावदसंख्येयसमयाधिका
यो जघन्यस्थितौ नारकानसंभवत्यपि नवंतिवाद   कोवाश्रानाक वति तां क्रोधादिषु काहन वज्ञा रोविकल्याः व

कृष्टेन चान्येन वारा वधिकमायामावक्त चिंशतिस्तमादि क्रोधमानमायालोभकषायवसावन्यं च वारः धपर्वं क्रोधमायायाः ध
लगाएद्धि पर्वं क्रोधलोभयोः धपर्वं मानमायायाः धपर्वं मानलोभयोः धपर्वं मायालोभयोरिति द्विकायामावक्त चिंशतिस्त्रिकसंयोग
गं द्वाविंशतमादि क्रोधमानमायास्त्रिकाविति कौपांचममायाः। कषायविद्वितीय :पदमासतो मानिकाद्विन द्वावेकान्योत्तद्
क्रावन पदमासत्वच्चारः क्रोधिकावन्त्वारः पवान्योक्रोध कषायनोत्वमष्टो क्रोधमानसमायात्रिकद्वानाः तस्त्रिवान्याः
रष्टो क्रोधमानलोलेभतस्त्रिवान्यष्टो क्रोधमायालो। लेभतस्त्रिवान्यः ष्टोमानमायालोलभिति। द्वाविंशतमद्व
ऊष्णमायामाषोडशंतमादि क्रोधदिषककायविनिकाः। लोलमय कषायविद्वितीयः पदमासतो मायकाव नत ष्टो।
ष्टोमायाचकषायवनः पवासात्वच्चाराः मानिकाद्वनात। घान्यक्वच्चारः पवमानवकषायवनः पवसातष्टोक्रो
धवकषाय नितिषोडशः पवसातमर्द्धपवाशातिरिति। तत्र जघन्यस्थितावेकादिसंख्यातांतसमयाधिकायांतवं
ति असंख्यातसमयाधिकायामुत्कृष्टजघन्यस्थिताविरमाल्पाञ्च। इत्थं स्थितियावत्सप्तविंशतिर्लिंगानवा तन्नारकाणांवजघा
दिति॥७॥ अथावगाहनाद्वारं तत्रजगाहणाहाणत्ति अवगाहंत आमतयस्मिन्सा अवगाहना तनुः। तदाधारत्वात्। तस्या
: स्थानानि प्रदेशवृद्ध्या विभागाः अवगाहनास्थानानि तत्रजदत्तियत्तिजघन्यांगुलासंख्येय भागमात्रामसंख्येनराकर्तना
यावत्सिद्ध्यन्ति तस्यविवक्षितनरकस्पर्शाया या उत्कर्षिकामातत्वायामेकविंकायधात्वायादशाधस्ताद्धउः। स
प्तधनुस्त्रिहस्तयमंगलपट्का इति। जघन्यावगाहनास्थानादि जघन्यायां तस्याप्रवाचेकादिसंख्यातांत प्रदेशाधिकायामवगा ५२

×ना१

हनायावर्तेमर्तानाम्काणामल्पत्वात्क्रोधघन्यउत्कृष्टकापिलस्यातश्रांताशांतिर्लिंगाः असंख्येयभागमित्यादि असंख्यातप्र
देशाधिकायांतस्यायामोत्कृष्टायांवनारकाणांवजनात्तउवलनांक्रोधेप्रत्यक्षवनाक्रोधवजस्वनस्पलानामालोनादिप्रज
कायवजवसंख्याससविंशतिर्लिंगावंतीति तत्रावजघन्यस्थितायाजघन्यावगाहनास्थानवेति। तत्रजघन्यस्थितिकात्वसप्तवि
शतिर्लिंगकाः। प्रावर्तितंजघन्यावगाहनायनवाशातिरिति विरात्रः आश्वप्य ति। जघन्यस्थितिर्नाम विजघन्यावगाहनाकालः ×का४
शांतिरवेउत्पत्तिकालेनाविद्विनजघन्यावगाहनानामल्पत्वा दिति। यावजघन्यस्थितिकानांसप्तविंशतिः। माजघन्यावगा
हनत्वमतिक्रांतानामिति। नावनीयां वैशरीरद्वारमतावी॥ संलंगत्रिश्रानर्दष्ट विविक्रियशरीरसप्तविंशतिलंगिका ×य६
यक्रांतपापिया स्थित्या यया अवगाहनाथयावलंगा॥ कषट्कप्रणांसीतास्त्रिवदृश्यानिरवकाशावान्स्या। शरी
राययाश्चसावकाशत्वादवमत्यशापिविमर्शनायमिति। प्रणांगामणांति त्रिसरीरव्यापानिपञ्चत्रिविक्रियशरीरस्व
रूपावनत्री तिशरीर कारिविक्रिय तेजसकार्मणानि। नणितव्यानिविधपिलंगाकसप्तविंशतिघात्यत्यर्थः। नत्रवि
ग्रहगतो केवले। तैजसकार्मणशरीरस्यातीतयोरल्पत्वनाशातिरविलंगकानां संलवतीति। कषयत्यातातायासप्तवि
×या३ शतिरवेत्यात्रांतामत्वामतांकवलविक्रियशरीरांउगतायासायारिदाश्रयणांकवलायास्थानाश्रयणामिति। सप्तविंशा
तिरावति। यच्चद्वायारवातिदर्शनावज्ञाणात्कर्केतरञयाणामपिगमस्यात्वंतमास्पायदर्शनार्थमिति त्रिमंदननद्वारवा
सं संघयणाणां असंघयणित्ति। षण्णांसंहननानांवर्द्धर्षननाराचादीनांमध्यादकतरणापिसंहनननासंहननीकस्मादव

भग०वृत्ति मित्यत आदौनवहात्यादि।नेवास्थ्यादीनि तणांमेतिं अस्थिसंचयरूपं वसंहननमुच्यत इति।अणिहत्ति।इष्टांतास्सती हांसत्तिाघ
ष्टविशिष्टा:।अनिष्टमपि किंचित्कमनीयं स्यादत्यत आह अकांता: अकांतमपि किंचित्कारणवशात्प्रीतायस्याद
तात्याद।।ग्रंथाग्रं २०००।।प्रियाअप्रीतिहेतव:।अशुभवर्णांद्यात्मकत्वात् :अशुभत्ति अशुभस्वभावा।स्वभावमानात् अप्रियवर्तीा
त्यात विशिष्टा।अमणुणत्ति नमनसाकांता:संवेदनेनसुलतयाज्ञाय इत्यमनोज्ञा:अमनोज्ञा तावि कदापिस्यादत आह अम
णामत्ति नमनसाऽम्यंते गम्यंतेऽतन:ऽतन:स्मरणातायात अ मनामा:।एकार्थिकावैतेशब्दा अनिष्टताप्रकर्षप्रतिपादना
र्थ इति। संघायत्ताए पत्ति।संघाततया शरीररूपसंघात तायत्यर्थ।।७।।संस्थानद्वारे किंसंठियत्ति।किंसंस्थितं संस्थानं
येषां ते किंसंस्थिता नि लव धारणिज्जेत्ति।भवधारणीय निजजन्मातिवाहनं प्रयोजनं येषां ते भवधारणीयाः
नीत्यर्थ:।उत्तरवेउव्वियत्ति उत्तरवैक्रियाणि भवांतर कालभावीनि वैक्रियाणि।हुंडसंठियत्ति।।सर्व
त्रसंस्थितानि।दृष्टिद्वारे सम्मामिच्छादंसणत्ति।सम्यग्मिथ्यादृष्टीनामल्पत्वात्तद्भावस्य च कालतोऽल्पत्वाद् काचि
लभ्यात इत्यस्ति तिलंगा:।।७।।ज्ञानद्वारे तिन्नि नाणाइं नियमत्ति।यस्मात्सम्यग्दृष्टयो नारकेषूत्पद्यंते तेषां प्रथमसमयादारभ्य भवप्रत्य
यस्यावधिज्ञानस्य भावात्त्रीणि ज्ञानानि नियमात् मिथ्यादृष्टयः समंज्ञित्वात् असंज्ञित्वात्स्थाने उत्पद्यंते नराः ये संज्ञित्वात् नरकावभवप्रत्यया
दवविभंगसंभावात् अज्ञानानि त्रीणि ये असंज्ञित्वात् द्विभामाशादंतर्मुहूर्त्तान्तरात विभंगस्याभावत्त्रि रिति तेषां पूर्वमज्ञानद्वयं पश्चाद्वि
भंगत्रयं ज्ञानत्रय मित्यत अन्यतराणि इति त्रीणि अज्ञानाइं भयणाए त्ति।भजनया विकल्पेन याकदाचिद्वे कदाचित्त्रीणीत्यर्थः।।

x नि आ०ड०नम्भ रण १।१ ५४

अत्राप्येषा गाथास्यात् सन्नी नेरईएसु उरलपरिग्गायणं तम्मसमए।।विभंगं उदिवा अविग्गहविग्गहलद्धेऽसम न्नानरएसुं पयत्ता जे
णलहइ विभंगं नाणी तिन्नि वत्तउ अन्नाणी दो तिन्निवा।एवं तिन्नि नाणत्याएदि।आभिनिबोधिकज्ञानवत्सु त्रिषु विभंगाभिंगाकाण
तानि आद्यानि त्रीणि ज्ञानानि अज्ञानानि वर्तिष्यंत्री णि ज्ञानानि तियऽकेंते दाभिनिबोधिकस्य च नरा णाननान्यथा हि एवोत
वाद्य स्याता मिति।तिन्नि अन्नाणाइं इत्यत्र य ऋजुज्ञानश्रुतज्ञानविभंगात्तु पूर्वकालनाविनीतिवास्यात्ततदासाभिंगालभ
त्वा अल्पज्ञानपि किंतु जघन्यं नाश्रितां ताजघन्या आवदनात्व पर्याणिवाऽगातिलंगकाम्मषामवस्यात इति।।७।।योगद्वारे
वं काययोगाएत्ति।इदं यच्चापि केवलकार्म्मणे काययोगी ज्ञातिरैंगा: संभवंति।।तथापि तस्याविवक्षणात् सामान्यका
यायोगाश्रयणा यमसविंशतिकाकेति।।७।। उपयोग द्वारे।साकारावउत्ति।आकारसविशेषांश ग्रहण
शक्तिस्तेन सह यः साकार: तद्विकलो निराकार:सामान्य ग्रहणशक्तियुक्त इत्यर्थ:।इत्यादि लेस्सात्ति।रत्नप्रभाप्रथिवीप्रक
रणवाच्छपृथिवी प्रकरणात् ध्यानानि।केवलं लेश्या विशेषप्रमाणंनि वादनप्रवतद्वर्जनायगाथा।काऊइत्या
दि।तत्र तइयाएमीसियत्ति वालुकाप्रभाप्रकरणे उपरितन नरकेषु कापोती अधस्तनेषु नीली लवती तिवत्तयघोसं
त्वं चउत्थ पत्तरसस्थाने अध्यातास्यत्यर्थ:।पंचमस्यां नीलाषष्ठं नरकावाससंख्या नानावंतरी तीसा यपन्नवीसा इत्यादि
ना रर्वेप्रदर्शितनसम वा सम पीतिप्रवक्तव्या नीलाप: कार्य:।सक्करप्पभाए पुढवीए तीसं णरयावाससयस
हस्साइं पन्नरससंसेहिनिरयावाससिद्धशलसा उपपत्ता उ।णायमोपगा काउलेस्सा पन्नत्ता।सक्करप्पभाए णं तत्ते जीवा

x भगा०६५

भ०वृत्ति

काउलेसमाणवट्टमाणा नेरइया किं काउलेस्सा इत्यादि यस्मिन्नालापकस्तत्तथा । एवं सक्करप्पभापुढवीए वि गाथानुसारेण वाच्यं ॥७॥ असुर-
कुमारप्रकरणे पडिलेसा तेउलेसा इति । नारकप्रकरणे हि कृष्णाद्यास्तिस्रो नारकाणामप्रशस्तलेस्सका निर्दिष्टाः । असुरकुमारादिप्रकरणे
तु तेउलेसाऽपि सा कार्या इत्यर्थः । अत एवाह समाहितामेव अविशेषणालापादावत्र निर्देशः । देवादिषु यापा लेसास्ता नियता इति । तत्र स-
र्वे असुरकुमारा तेउलेसा इत्यादि कृष्णादिसंघयणा संज्ञा आलोचनीया इत्यर्थः । तत्र चतुर्विधत्वं संज्ञानाम् । आह असुरकुमारास्तेउलेसा इति
नेरइयाणं चत्तारि लेसा इति सरीरगा किं संघयणा । नवरं नारका अ- णिया इति नारका असुरकुमारादीनां च परस्परं नानात्वं
ज्ञातव्यं तत्राणि तेउलेसायां इति । इदं दृष्टान्तवतां नारका । णा असुरादीनां च संवेदनं संस्थानालङ्कारणं तत्र उववज्जति
। तच्चैवं । वक्खमाणं तं असुरकुमारा वा समया । सक्कारपुढवी सम्मं असुरकुमारा वा संति ॥ असुर-
कुमाराणं सरीरगा किं संघयणा ॥ गोयमा ॥ असंघयणा । जे पोग्गला इट्ठा कंता पिया तेसिं संघायत्ताए परिण-
मंति । एवं संठाणा वि । नवरं वणस्सइकाइयासमचउरंससंठि- या । अत्र वेउव्विया अन्नाहारसंठिया ॥ अवसेसं वालुयप्पभावि नवरं ॥
कण्हलेसा पन्नत्ता ॥ गोयमा । चत्तारि तं जहा । कण्हा नीला काउ तेउलेसा । चउ सट्ठी य णं जाव कण्हलेस्सा पवट्टमाणा ॥
किं काउवन्नाणं गोयमा माववितावदाणालादावन्नाइत्यादि । एवं नीला काउ तेऊ वि । नागकुमारादिप्रकरणे उच्च-
लेसा यन्नागकुमारा वा समयमसाण्सइत्यवं असडी असुराणं नागकुमाराणं दाइलेसा इत्यादिवचनात् प्रश्नश्चात्र
उववन्नसंख्यानानात्वसव्वागमसूत्राभिलापः कार्य इति ॥७॥ एवं पुढविक्काइयाणं मावसडीआणं भेदेन गतं इति । पुढविक्का-

---

इकाणं किं कम्हि वक्कमाय उव्वक्कावदावालस्संतेइत्यनेन कंद्राण्स पिण्डानवनवरं तेउलेसा अत्ता इलेसाणि । पुढविक्का-
यिकउलेसा आहारा तेउलेस्सा वाच्या । मावयतादवलाकाव्यालादेवा काना कावा पुढविकाइया इत्यघातात दान्न-
ति ॥ तत्सूत्रादिकथा चित्तवनादमालिलिंगकालपर्यन्ता इति । इह पुढविकायिकप्रकरणे स्थितिस्थानद्वारं मासमात्रं विवनामवाले
रत्नप्रभा नारकवक्तव्यानि । तत्र चनवरं नाणत्तं जाणियव्वमित्यत्र ज्ञात्वा नानानिचयमिदमत्र तत्र नरस्थावामयं । तच्छरी-
रादिषु समद्वारविदं । असंखिज्जइभागं ततो पुढविक्काइया यावासमम्मसमदासमसुणा जाव पुढविक्काइयाणं कतिसरी-
रा पन्नत्ता गोयमा तिन्नि । तं जहा । ओरालिए तेयए कम्मए । अयं पातश्ववं कादवन्ना विमाणा वक्कमा वीत्या च्चिवा-
च्यं । तथा असंखेज्जाणं जाव पुढविक्काइयाणं सरी- रगा किं संघयणी त्यादि । तथैव नवरं । पोग्गला मणु-
न्ना मणुन्ना सरीरसंघायत्ताए परिणमंति । एवं संस्थान- द्वारपि । किन्नत्र हुंडसंठिया पत्तावादवक्तव्यं । नवरं उ-
विहा सरीरगा पन्नत्ता । तं जहा । सच्चक्खरणि द्वायाओ अत्र वि । उविया यत्यादि । पुढवीकायिकानां तदन्नावादिति ॥ लेस्सा-
द्वारा द्वारोनत्वं वाच्यं । पुढविक्काइयाणं भंते कइ लेसाओ पन्नत्ता ॥ गो॥ चत्तारि । तं जहा । कण्हलेसा जाव तेउलेसा । एता
सु वर्तिष्ठ त्रयंगका सर्वा ता जालत्वायां त्रसा तिसंगका । एतत्र शागावाक्कमिति दृष्टिद्वारे इदं वाच्यं असंखिज्जसु जाव
पुढविक्काइयाणं किं सम्मदिट्ठी मिच्छदिट्ठी सम्मामिच्छदिट्ठी ॥ गोयमा मिच्छदिट्ठी ॥ शेषं तथैव ज्ञानद्वारपि तथैव णाणं पुढ-
विक्काइयाणं भंते किं नाणी अन्नाणी ॥ गोयमा ॥ नो नाणी । अन्नाणी । नियमा दुअन्नाणी ॥ योगद्वारपि तथैव नवरं । पुढ-

५५

सा०७ति विक्काइयाणं भंते किं मणजोगी वइजोगी कायजोगी। गोयमा। नो मणजोगी नो वइजोगी कायजोगी॥ ८॥ एवं आउक्का
इया वि॥ ९॥ पृथिवीकायिकवदप्कायिका अपि वाच्या इति दिदेश पृथिवीस्थानकसंगकास्मा जालेस्सायोगावासी तिसंगक
वंता पचतस्स पृथिवदवत्यघतइति॥ ८॥ तेउकाइयेत्यादि समावेव विशेषस्तु त्रिस्थितिस्थानादिषु दसमस्थस्थानसंगाकं काक्षक
पदे कालानामक्रदिवैतेषु बहुत्वानावात् इह दिवानान्त्यघतइति। ताजालेस्सातेषु नास्ति तत्तस्तंवलानाशीतिरुणोत्पन्न
ताकाम। वति। एतेषु हत्वाणि॥ पृथिवीकायिकसमानिक // वलंवायुकायसूत्रेषु शरीरद्वारे एवमाघ्रयं। अस्मां रव्य॥
छिस्सुएणं तेजाविवाउकाइयाणं कइ सरीरा पण्णत्ता। // गोयमा॥ चत्तारि तंजहा ओरालिये वेउव्विये तेयए
कम्मए त्ति॥ ११॥ वणप्फइयाइत्यादि। वनस्पतयः पृथि // वीकायिकसमानविक्रव्याः दृशाः पृथिवीस्थानादपुनः संग
कालावासाद्भोलेस्सायां च तपिवाशीतिसंगक्रम // ज्ञावादिति। नवरं पृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पतीनां दृष्टिद्वारे सास्वाद
नत्वाविनमस्यापेक्षंकम्परिग्रपृच्छ्रेपगमस्यातेन तएवत्वज्ञा // नद्वारे मतिज्ञाने श्रुतज्ञाने च अल्पत्वात्तेषां तएव मनोति
नेगाः सम्यग्दर्शनास्ति निबाधिकश्रुतज्ञाने अज्ञानं वे। नेवं पृथिव्यादिषु सास्वादनभावस्यात्यंतविरलत्वेनाविवक्षित
त्वात् तथा वाद्यत्वैनयाव्यावादेनदवाइ पक्षे विमालसादेश्यत्वप्रवानामिति असर्वे पृतिपन्नरूपमिति॥ ७॥ बेइंदियत्यादा
वमरूरघटना। जइदिंहाणे दिंणे इयाणं असीति संगा ति दिंहाणे दिं बेइंदिये तेइंदिये चउरिंदियाणं असीति विवइ ५६
त्ति। तउक्कादिसंख्यातातमसम्याधिकायां जघन्यस्थितौ॥ ॥ तथा जघन्यायामवगाहनायां शतात्रिवच्च मंख्यायां तश

×प्रतिपद्यमानपूर्वे ३

×त्र२

दशाहृद्वायां च मिथ्यदृष्टेश्च नारकाणाम सशीतिसंगका उक्ताः। विकलेंद्रियाणामप्यातेषु स्थानेषु मिथ्यादृष्टिवर्जेष्वशीति व
ल्पबातेषामकिकस्यापिकाप्रक्रपहवत्तसंभवात्। मिथ्यदृष्टिस्तु विकलेंद्रियचक्षं द्वियश्च वर्तते ति। न विकलेंद्रियाणां तु
अशीतिसंगकसंभवेति। चदिस्त्विदस्यात्रजानात्यविवचनाविशेषात्। यत्राशीति भंगा एव भंगाकमिति॥ व्याख्यातमिति। इदेव विशेषा
निधमानायादाणावगमित्यादि॥ अयमर्थः। दृष्टिद्वारे ज्ञानद्वारे च नारकाणां सप्तविंशतिरुक्ता विकलेंद्रियाणां तु अशीति
त्रि॥ अल्पाधिकानाशीतिसंगकानां भवतीति कल्पाद। सम्यक्ते // अल्पीयसां दिविकलेंद्रियाणां सास्वादनभावेन सम्यक्त्वं
लवत्ति अल्पत्वाचेतषामकत्वस्यापि संभवनाशीतिसंगाः // कानां भवत्यवमा तिनिबाधिकश्रुतावति। तथा जद
त्यादि। यषुस्थानेषु नैरयिकाणां सप्तविंशतिसंगास्तु // षुस्थानेषु द्वित्रिचतुरिंद्रियाणां संगकाभावः। नास्ति शा
×त्रि६ युक्ताशीतिसंगकस्थानावशिष्टानि मंतव्यो संगकाभाव // श्वाक्तास्य क्रमपक्षकानामकादेव बहुत्वं नास्ति वादि ति। विक
लेंद्रियसूत्राणि च पृथिवीकायिकसूत्राणीवाध्ययानि नवरं // मिथ्यलेस्साद्वारे तेजोलेस्या नाध्येतव्या। दृष्टिद्वारे च बे
इंदियाणं भंते किं सम्मदिट्ठी मिच्छदिट्ठी सम्मामिच्छदिट्ठी॥ गोयमा॥ सम्मदिट्ठी वि मिच्छदिट्ठी वि णो सम्मामिच्छदिट्ठी। सम्म
दंसणं वट्टमाणा बेइंदिया किं कोहोवउत्ता इत्यादि। एष्वन्तरसमशीतिसंगाः। तथा ज्ञानद्वारे बेइंदियाणं भंते किं नाणी अ
नाणी। गोयमा। णाणी वि अन्नाणी वि। जइ नाणी आभिणिबोहियनाणी सुयनाणी य। आरंभसंपति वाशीतिसंगाः इति योगद्वारे बेइं
दियाणं भंते किं मणजोगी वइजोगी कायजोगी॥ गोयमा। नो मणजोगी। वइजोगी वि कायजोगी वि। उरुभंत । प्रेत्। एवं तेइं

नगणवृत्ति

यवउरिंदियसत्ताणं पि ॥ ३ ॥ पंचेंद्रियत्यादि । जदिं सत्तावासतिलंगति । यत्र नारकाणां सप्तविंशतिर्भंगास्त्र पंचेंद्रियतिरश्चामत
लंगकं । तच्च जघन्यस्थित्यादि कं । इदं दर्शितमेव ॥ लंगकाः अवस्थाः क्षप्रच्छदत्तकानां वल्लतां प्रकादिवात्तवसावादिति । स्त्रा
णि वह्नि नारकसूत्रवद् व्याख्याति । नवरं शरीरद्वारे यं विशेषः ॥ असंखेज्जाणं तपंचिंदियतिरिक्खजोणि यावा । असु
पंचेंदिय तिरिक्खजोणियाणं कवइया शरीरगा पन्नत्ता ॥ गोयमा चत्तारि । तं जहा उरालिय वेउव्वियतेयाकम्मये । सर्वत्र
लंगकमिति । तेषां संहननद्वारे पंचिंदिअतिरिक्खजोणिआ णं केवइसंघयणा पं० गोअमा ॥ ३ ॥ तं जहा । वारामदना
रायं जाव सेवट्ठे इति । एवं संस्थानद्वारे पि संठाणा पन्नत्ता तं जहा समचउरंसे । एवं लक्षणद्वारे कषायसा ३ । गोय
यमा ॥ ३ ॥ तं जहा । कण्हलेसा ॥ ३ ॥ समुग्घाता ॥ ३ ॥ घातेरपि का इस्तुद्वारे बलि दितोतपासत्तपा अपि
नगतव्या इति उक्रम: पतादवाद । ज हीयादि तत्र नारकाणां जघन्यस्थितावेकादिसंख्यातांतसमयाधिका
यां । तथा जघन्यावगाहनायां तस्यामेव संख्यातांतशादशा धिकायां च मिश्रत्वे अशीतिर्भंगका उक्ताः । मनुष्याणामाप्य
नपशीतिरत्र तं कारणं च तदल्पत्वमेवति ॥ नारकाः मनुष्याणां च मूर्त्ता मात्मप्ररिदायादि । जघ सत्तावासत्यादि । सप्तविं
शतिर्लगकस्थानानि नारकाणां जघन्यस्थितिरूप (णं) छूत्ता ति । तत्र जघन्यस्थितौ विशेषत्वावस्थमाणा नंतगार्ढे उमनुष्या
णामनंगकौ यात नारकाणां बाहुल्यत्वाक्षदयपवलवंति । ततमतषां सप्तविंशतिर्भंगकाः उक्तस्थानेषु त्वर्मनुष्याणां तु स्वल्प
कांकाः क्षप्रच्छापायागवतां वल्लतां नावानकषायादायविशेषाभिन्नतंत तेषां तत्र स्थाने भंगकानावइति । इदं विशेषासिक्ष

×जघन्यस्थित्य संख्यातसमया धिका३

×पम्हओ३।६

×उं१२ ५७

नायाद । नवरमित्यादि यत्र स्थानांक उनारकाणामशीति तत्र मनुष्याणामप्यशीति । स्वपा इतु मनावमात उ अलंगयमित्यनकं ।
। केवलं मनुष्याणामिदमत्यधिकं ज उत जघन्यकस्थितौ ताणामशीति तत्र नारकाणां तत्र सप्तविंशतिरस्मात्क लंगकं । तथा आदारक
शरीर अशीतिरादार शरीर रवतां मनुष्याणामल्पत्वान्नारकाणां तत्रा स्पावात्तदन्यधिकं मनुष्याणामिति इदंच नारकसूत्राणां
मनुष्यसूत्राणां च न्याय: शरीरादिषु वक्तु ज्ञानद्वारे एव विशेषस्तथाहि असंखेज्जेसु णं भंते मणुस्सावासेसु मणुस्साणं कइ सरीरया प
ण्णत्ता ॥ गोयमा पंच तं जहा उरालिय वेउव्विय आहारग याव याया कंमाय अ संखेज्जेसु णं जाव उरालियशरीरेवट्टमाणाणं ले
पमहस्सा किंकोदावउत्ता ४ गोयमा कोहोवउत्ता विधि एवं सर्वशरीरा । एवं वरमाहारक आशीतिर्भंगकानां वाच्या । एवं सं
हनद्वारे पि णवरं मणुस्साणं तंतं कइ संघयणा प त्ता ॥ गोयमा ॥ ३ संघयणा पण्णत्ता । तं जहा । वइरोसभना
रायं जाव छेवट्ठं । संस्थानद्वारे ॥ ३ संठाणा पंतं जहा । समचउरंसं नावड्डाडोलक्षणद्वारे छलेसा तं कण्हलेसा जाव
सुक्कलेसा । ज्ञानद्वारे । मणुस्साणं तंतं कइ नाणा णि ॥ गो यमा पंच तं जहा आभिणिबोहियनाणं जाव केवलनाणं एव
केवलवर्जं चलंगकं केवलेउ कषायोदयाउवत्ता स्त्राति ॥ ३ ॥ वाणमंतरेत्यादि । व्यंतरादयो दश प्रतिस्थानं उच्यमानवनवा
शिनस्ववाच्या: यथाऽसुरादीनामशीति भंगका स्तथा सप्तविंशतिर्भंगकास्य त्वं तरादीनामपितत्वे व वाच्या लंगकास्वलालस्यादेवि
क्षया च्यया: तत्र नव नवा सिनिमद्व्यंतराणां सामान्यमवेधा तिक्कादानं तनतच्चति तिस्तवेषां समर्थमासामस्पररिदास्त्वना
यादापावराणा नां जाणियवं जं जस्सति । यालक्ष्यादिगतं च स्पात्याति क्रादानां नानात्व मितरापरूपया लद्यर्ज्ञातव्यमिति इति । प

×इसम४

नगणहत्ति स्यात्ताविशेषणानां तेषां सूत्राण्यध्ययानीतिभावः। तत्र लेश्यापदाश्रयात्तिर्यक्काणाम कियंता ज्ञाना लेश्यावान्नौज्ञानद्वारसूत्र
शाणि ज्ञानानि श्रुतज्ञानानि पित्रीणि वा अनंतिज्ञानानि तत्रापगतानि चत्वारि लिंगमात्रः पर्याप्तकावस्थायामपि वा तनुविमानिकानां ल ×नर
श्याद्वाराणि तानि लेश्यादयस्त्रिश्चा लेश्यावान्नौज्ञानद्वारसूत्राणि ज्ञानान्यज्ञानानि विवक्षितविमानिकसूत्राणि च वमध्येयानि। संखे
ज्जसु णं भंते वमाणियावाससयसहस्सेसु एगसमएणं केवइया वेमाणिया उववज्जंति इत्यादि सूत्राणि पंचसमत्वेसमादीति॥८॥ प
वसंगातपंवस॥७॥ अथ प्रागुक्तव्याख्यायां तथा तस्य चायं संबंधः। अनंतरोद्देशके तिमसूत्रे धर्मं स्वाच्छसु णं भंते ताजाइसिय
विमाणावासमसुत्तमसंखेज्जेसु णं भंते वेमाणियावास सयसहस्सेसु इत्यत्र तद्धीनां तद्वाच्यादि क्षविमानावासाः
इत्युक्तावतिरिक्तदर्शनेऽवतीत्यत्र जावंत तियडक्कमादिगावायांतद्वदशी यिउमाद। जावइयाउइ
त्यादि। जावइयाउत्ति। यत्परिमाणात्। उवासंतराउत्ति ।अवकाशांतरात् आकाशविशेषादवकाशरूपांतराला
द्यावत्यवकाशांतरस्थित इत्यर्थः। उदयंतत्ति। उदयन्तु गञ्जनं च ज्ञापसंतिवज्ञाषाढाः स्पर्श इव स्याज्ञानिज्ञस्य शेषाव
वज्ञाषादायवक्राशिद्धादिति॥ वक्तुःस्पर्शद्वदवंतिशीघ्रं सवकिलमवल्यंतरमंडलमस्त्वचारिंशता योजनानां सहस्रेषु द्व
योः शतयोः त्रिषष्टेश्च साधिकायां वर्तमानउदये दृश्यते अस्तमयाप्येवं। एवं प्रतिमंडलदर्शनविशेषास्ति सवस्थानांतरावव
सेयः। सव्वउ समंतत्ति॥ सर्वतः सर्वासु दिक्षु समंतात्। विदिक्षु उपकाशेविति। उनामस्यादि। अवनामयति। ईषत्प्रकाशय
ति। यथा स्थूलतरमवस्तु दृश्यते। आयावयत्ति। उद्योतयति। यथा स्थूलमव दृश्यते तत्पतिश्रुपनीतंकाशति। यथा वा स्त UC

×यथा१ ×श्रातं॥

स्तं पिपीलिकादि दृश्यते। तथा कारातिप्रकाशयति। अतितापयति। अगाहिरशीतापनीतशीतं विधत्ते। यथा वा स्वस्थानतंवस्त्रा
दृश्यते तथा कमशति॥७॥ एतत् स्पृष्टमवा शित्यादा। तेणं भंते इत्यादि। तंते वंति उत् स्पृष्टमवनामयति॥ आयावयति। तपति प्रतिप
नामयति तत्र स्पृष्टं किं तदंत स्पृष्टमवनामयत्यस्पृष्टमवनामयति। इत्यादि करणादिदर्शनं॥ गोयमा॥ उट्ठं तेणं भंते
उट्ठं तेणं भंते तमादि वेला सइ। आगासगाढं वेला सइ॥ गोयमा॥ उगाढं वेला सइ नो अणोगाढं। एवं अणंतरोगाढं वेला मा
ह। नो परंपरोगाढं। तेणं भंते किं अणुं वेला मति बायरं वेला मति॥ गो॥ अणुं पि वेला मति बायरं पि वेला सइ। तेणं भंते उड्ढं वेला सइ ×तिरियं वेला सइ
अहे वेला सइ॥ गोयमा उड्ढं पि तेणं भंते आई वेला सइ। म। मज्झे वेला सइ अंते वेला सइ॥ गोयमा आई पि तेणं भंते सवि ३५
विसए वेला सइ। अविसए वेला सइ॥ गोयमा सविसए वेला सइ नो अविसए। तेणं भंते आणुपुव्विं वेला सइ अणा
णुपुव्विं वेला सइ॥ गोयमा॥ आणुपुव्विं वेला सइ नो अणाणुपुव्विं। तेणं भंते कइ दिसिं वेला सइ॥ गोयमा नियम
छ द्दिसिंति। एतेषां पदानां। उद्देशकाद्यनारकादिशब्दस्य द्वारस्य व्याख्या द्रष्टव्या॥७॥ एवं वेला सइत्यनेन सदृश्यत्वेन ×च्छ५
वेला सूत्रमपि वाच्यमित्यादिना पिपदशकत्वं वाच्य इति दर्शयता दर्शितं एवं वाच्यमित्यादि॥७॥ स्पृष्टं स्पृशते प्रकाशयतीत्य
स्पृष्टमस्पर्शनामवदर्शयन्नाह। सव्वणमित्यादि। सव्वंतित्ति। सर्वतः सर्वासु दिक्षु सव्वावंतित्ति। सर्वतया देश
कात्स्न्येनापि एवं ततया। त्रियामिति यस्य स्पृशस्य तस्य सर्वतः। अथवा सर्वोप्युक्तं स्तिरेवेत्यादि विषयस्त्वं तं स्पृशं सर्वेन तस्मात्
सादसर्वस्यापि स्पृश्यदर्शनार्थः। तथा सर्वेणात्मना आत्माप्ति यस्य स्पृशस्य तत्सर्वा स्पृष्टा इति शेषः सामान्यतः सर्वतः आत्मना

×लूर

भगवृत्ति

नयाणिं तेत्ति उतिआदेशांसार्द्धणेणत्स्यार्थस्य प्रदर्शनार्थः। अथवा सद्व्याप्तनात त्या स्यायत्रस्व्याप्तं इति शङ्कस्तत्तोषेव। आ
समयाणकालसमयंसि त्ति। स्पृशमानं तेणं। अथवा स्पृशतः सूर्यस्य स्पर्शनायाकालसमयः स्पृशत्कालसमयस्तत्र आतपो नास
तिसयात यावत्क्षेत्रं स्पृशति सूर्य इति गम्यते। तावत्क्षेत्रं स्पृशमानं स्पृष्टमिति। वक्तव्यं स्यादिति प्रश्नः उत्तरं त्वाह सत्तरं। स्पृश्य
मानस्पृष्टयाश्चैकत्वं प्रथमसूत्राद्वगंतव्यमिति स्पर्शनामेवाधिकृत्याह। लोयंते लोयंते लोयंते मित्यादि। लोकांत सर्व
तो लोकावसानं। अलोकांतस्तु तदंतरणाव तिष्ठंतादिष्टं क्रमइत्यादि: स्वरूपर्पवाहार्थः तवाचाक्तं जाव नियमां छद्दि
सिं तिं प्रतजावनाक्षेवं स्पृष्टमालोकांतं लोकांतः स्पृशति ति। स्पृष्टं किंतं च्यवनागता ह्रस्व स्याम्नि दंशायथावकृा स्पर्श
इत्यत आह। अवगाढं आसन्नमित्यर्थः अवगाढं चैव मन्तिमासमर्पिस्यादंतत आह। अनंतरावगाढमेव च
ध्यानतमेवाहं तेउपरंपरावगाढं स्पृष्टं लोकांत इत्याप्रव रंपरागामेवाहं तेवाणं स्पृशति। आलोकांतस्य पद्विद्विवदा
याशादशमास्त्रावनसूक्ष्मत्वात् बादरमपि स्पृशति। कतिविः द्विवत्यापि वृकृषादश पत्त्वबादरस्यातु। तंक्रहुम धस्सि यं
वृ स्पृशति ऊर्ध्वो दिदिक्षु लोकांतस्य सद्भावात्। तं वा दोमाद्वांतरस्पृशति। कथमधस्तिर्यग्‌हृष्ट्वालोकशेतानां मादिमध्या।
तकल्पनात्‌ तं स्पृष्टविषयं स्पृशति। स्पृष्टावगाढादीना विषयः स्पृष्टादिति तं वा छद्दिशं स्पृशति। आछद्दिशी प्रदं प्रथमस्थानस
लोकांतस्यातानं तर्हिद्वितीयस्थानं आलोकांत इत्यवमवस्थानं तयास्पृशति। अन्यथा छद्दिशं स्पृशति वनस्याक्त्वं वधदृत्त्रादिशास्
शति। लोकांतस्य पार्श्वतः सर्वदा लोकांतस्य भावात्‌। इदं च विदिक्षु न स्पर्शनाहि दिशोलोकविष्कंभमाणत्वाद्विदिः ५८

×स्पृ

रांवतत्यस्सिा णा लावात्। एवं दीवंतं सागरंतादि सूत्राणि स्पृष्टादि पदभावनाकार्या नवरं दीवंतं सागरांतं स्पृशति छद्दिसिं इत्यस्यैवं
भावना योजनसहस्रावगाढा द्वीपाश्च समुद्राश्च भवंति। ततस्यापरितना न ऊर्ध्वं तांश्च द्वीपसमुद्रप्रदेशानाश्रित्य द्वीपस्य दिग
द्वयस्पर्शना वाच्या। ऊर्ध्वोदिदिशोऽपि नैवं समंतता सुपाममवस्थानात्। ४। उदंतणो दंते त्ति। नद्याद्युदकांत पोतांतं नौपर्यं
वसानमित्यादि अवसेयाए कृयाऽष्टदिक् स्पर्शनावाच्या जलनिमज्जनात् इति। ४। छिद्दं तदृसंतं त्ति छिद्रांता दृष्यांतं वस्त्रांतं स्प
×अथवा।५ शति। इहापि षट्दिकस्पर्शनाभावना वस्त्रानुयापेक्षया कुर्यात्। बलकूपवस्त्रापादलिकायांतस्य छोत्पन्नजीवनक्रमेणन त
स्य धारंडाप क्रयालोकांतस्त्रवत् षट्दिक्स्पर्शनावा भावितव्या। ४। छायांतं आयवंतं ति। इह छायातादन
षट्दिग्भावनिव। आतपव्यामवर्तिपक्षिस्पृशति। इव्यस्यछायायांतदंत: आतपांतं च तस्वछद्दिसिं स्पृश
ति। तथात स्यापवछायायाश्च सः शाका शात् तद्ध्यंवाद् उत्तुपामिततस्यछायांत: आतपांतस्य छईमथस्य स्पृशति
×वतप अथवा भासादवरंडका दयौ बायातस्यापि तिर्यक् त्वात् अतोऽंत्वा वाऽत: आतपांतस्पर्शेमथस्य स्पृशति तिभावनीयं अथवा ×स्पृश५
तायास्तच्छायातपाया: उत्कलानामसंख्यप्रदेशात्मकादिप्राउत्तुंघमज्जा वैज्ञाचाच्छा द्वाम्प्य विनागस्पतस्यछायांत आतपां
तस्पृश्य मधस्स्पृशतीति। ४। स्पर्शनाधिकारादवशाणातिपातादिपापस्थानजनक कर्मस्पर्शनामधिकृत्याह। अत्थीत्यादि अत्थि
त्ति। अस्त्ययं पक्षः किरियाकज्जइ त्ति क्रियत इति क्रियाकर्मसा क्रियाजनवति। एदइत्यादि व्याख्या पूर्ववत्। कडाकज्जइ
ति। कृतास्तवत् कृतस्य कर्मणोऽभावात्। अंतं च कडाकज्जइ ति। अकृतास्य कर्म भवतिनाः त्याद्वा आणुपुव्विं कडाकज्ज

×वा३

भगवती वृत्ति इति। एवं प्रश्वादिष्वपि नवरं प्रेम पुत्रकलत्रादिविषयः स्नेहः ... रागः द्वेषः अप्रीतिः ... इति। एवं एकं कलहः ... तदेवं इति ... नारक
वदेवस्थानादावापि वाच्यः। एकेन्द्रियेषु जीवस्थानेषु स्थाननिर्देशात् दिक्पदनिर्देशाभावात् अपि कस्मिंश्चित् पदे यथासम्भवं भावनीयम् इति दिङ्मात्रम्। तत्र वि
ग्रहगतिरापन्नो जीवः कस्यापि आहारकोऽनाहारको वा भवति ... दिवा रात्रौ तथा पापस्थानानि यथा ... जीवमिथ्यादर्शनशल्यं इत्येवं यावत्
करणात्। मानमायालोभप्रेमद्वेषकलहाभ्याख्यानपैशुन्यपरपरिवादारतिरतिमायामृषा ... अनभिव्यक्त... मानस्वरूपम्
प्रीतिमात्रं द्वेषः कलहो राटिः अभ्याख्यानं असदोषाविष्करणं पैशुन्यं प्रच्छन्नं सदसद्दोषाविष्करणं परपरिवादो विप्रकीर्णं
परेषां गुणदोषवचनं अरइ रइ। अरतिः अरतिमोह नीयोदयाच्चित्तोद्वेगः तत्फला रतिर्विषयेषु मोहनीयो
दयाच्चित्ताभिरतिः अरतिरतिः मायामोसेति तृतीयक षायचतुर्थाश्रवयोः संयोगः एतेन च सर्वसंयोगा उ
पलक्षिताः अथवा वेषान्तर भाषान्तरकरणेन यत्परवं चनं तन्मायामृषेति। मिच्छादंसणसल्ले मिथ्यादर्शनं विपर्यस्ता दृष्टिः तदेव शल्यं विविधदुःखहेतुत्वात्
निबंधनत्वात्। मिथ्यादर्शनशल्यमिति॥७॥ एवं तावद् गौतमद्वारा कर्मोपचयं चिन्तयित्वा तत्र यदन्तः शाश्वतमित्यतः शाश्वतानि
×श्रीनेप लोकादीनि तानि नागार्जुन ... निर्ग्रन्थकल्पेन पृच्छा तत्प्रस्तावयन्नाह। लोयं कालोए मित्यादि एवं निर्दयावन्ति। स्थला
वत एवं पूर्वपक्षीयकरणाय लोकस्य ... भवन्ति ... वादिकाल्पवादगते विभाग ... ×गहत्त्ववसंतार
तति। कर्मप्रदयानां वाद... स्वयं सिद्धः ... एते च कर्मप्रदेशा दिवा ... संप धु
वृत्ति ... मार्दवं अत्यर्थं मदं ... यत्सम्यक् ... स्थितः सम्बन्धात् ...

×व२

यति। अत्र प्रतापकर्म ... गुणात् ... लवसिद्धयायतीति विप्रलब्धा लवसिद्धनिर्दिष्टानि
यथा तत्र लवसिद्धिकाः व्याख्यातं यः सत्तमस्य आसंसारं इति ... आषाढाचार्य ... इति। एतत्संग्रहगाथा। उच्चारणम् ... दिक्
×घनवाताः ३ तत्रत्ववाम इति ... एवं पृथ्व्यां तनुवाता ... घनोदधिरिति। घनोदधयः सप्तवदिति। नरकपृथिव्यः सप्तैव। दीव
×असंख्याता ४ यति। जंबूद्वीपादयोऽसंख्याताः एवं मा गलवणादयः। ... इति सर्वाण्युभयसूत्राणि ... इति देउ
कः अस्थिय ति। अस्तिकायाः पंचमम यत्रिकालविनाशः का ... लक्षणः षट् ... मिथ्यात्वादयस्त्रिशः। दर्शना ×६५
×अर्थ६ तिवज्जा ... पंचास्तिकायाः भवति। ३ पर्यायाणोऽहि ... चतुर्दशाः अनन्ता पर्यवाश्च
तथा अस्ति अतीताद्धा अनागताद्धा सर्वाद्धा इति॥ किं उक्तं भवति त्रयं तत्रालापनिर्देशः तथैव प
श्चिमसूत्रालापं दर्शयन्नाह। उक्तं भवति ... इति पत्तनिवज्जस्य ... ज्ञानादिवादनिराश्रावि
शिष्यान्यथा ... एकत्वेऽपि सर्वान्निषेधार्थमीश्वरादिकृतत्वनिरा ... अनवस्थाने लोककान्तादिलोकप्रदार्थ
स्वाभाविकगौतमस्य ... लोकस्थितिप्रज्ञापनायाह। कइ विहा णं भंते लोगट्ठिई आकाशप्रतिष्ठितो वायुः तनुवातघनवातरूपः ×अर्थसूत्रातिला पः४
तस्याकाशान्तरेण प्रतिष्ठितत्वात्। आकाशं तु स्वप्रतिष्ठितं ... ततोऽतिष्ठावित्यस्ति ... वातप्रतिष्ठितं उदधिः घनोद
धिः ... घनवातोपरि स्थितत्वात् ... प्रतिष्ठिता पृथिवी घनोदधेरुपरि स्थितत्वात् ... जल्पाप्रभृति
विदग्रहणमन्यात् ... पृथिवी आकाशप्रतिष्ठिता ... वातप्रतिष्ठिता ... स्थावराः ... प्रायिकम्॥

वायवा आकाशप्रतिष्ठिता विमानप्रतिष्ठिता अपि न संतिष्ठंति तथा अजीवाः शरीरादिपुद्गलरूपाः जीवप्रतिष्ठिता जीवेषु तेषां स्थि-
नगाणइति तत्वात् ॥ तथा जीवाः कर्मप्रतिष्ठिताः कर्मसु ॥ अनुदयावस्थकर्मपुद्गलसमुदायरूपेषु संसारिजीवानामाश्रितत्वात् अन्ये त्वा-
हुः जीवाः कर्मभिः प्रतिष्ठिताः नारकादिभावेनावस्थापिताः तथा अजीवाः जीवसंगृहीताः मनोभाषादिपुद्गलानां जीवैः संग्र- ×षा
हीतत्वात् । अथ अजीवा जीवप्रतिष्ठितास्तथा अजीवा जीवसंगृहीतास्तत्तयोः को भेदः उच्यते पूर्वस्मिन्वाक्ये आधाराधेय-
भाव उक्तः उत्तरे तु संग्राह्यसंग्राहकभाव इति भेदः यच्च यस्य संग्राह्यं तत्तस्याधेयमप्यर्थापत्तितः स्यात् यथा अपूपस्य त-
लमित्याधाराधेयभावोऽप्यत्र द्रष्टव्य इति ॥ तथा जीवाः कर्मसंगृहीताः संसारिजीवानामुदयप्राप्तकर्म-
वशवर्त्तित्वात् ॥ यच्च यद्वशं तत्तत्र प्रतिष्ठितमपि यथा घटे रूपादय इत्यवसितायामाधाराधेयतापीति ॥
॥७॥ से जहा नामए केइ त्ति ॥ स यथा नाम कोऽपि यथाकार नामा देवदत्तादिनामेत्यर्थः । अथवा नामए त्ति सः याव-
तिदृष्टांतार्थः । नामेति संभावनायां ए इति वाक्यालंकारे वत्थिं त्ति बस्तिं दृतिं आडोवेइ त्ति आटोपयति वायुना पूरयेत्
उप्पिं सियं बंधइ त्ति उपरि सितं ग्रंथिं बध्नाति । बंधनात्मकप्रत्ययस्यैव भावार्थत्वात् कर्मार्थः मज्झेणं गंठिं बंधइ त्ति मध्यमे ग्रंथिमित्यर्थः । उत्ता-
कारति इत्यर्थः । अथवा उप्पिं सिणित्ति उपरितनमिति बत्थिं सत्थआउयाए त्ति स अट्ठाकायः नस्स तु कायस्स उप्पिं ति उपरि उपरिला
वस्थय वक्षातता विस्मादित्यतः आदंड उपरितल सार्धप्रतीत्यर्थः यथा वा उवराधाराजलस्य दृष्टेपि समाधाराधेयतावाला वति
। आकाशपवनवातोदधिप्रतिष्ठिता वः आधाराधेयभावरूपा वसुंधरा पृथ्वी तिष्ठतीति अथादसताररामाणाचिं स्मिन्ति अ ६१
×षा२

अथ मविग्धमानस्थाघमगाधमित्यर्थः अस्ताघवा निस्ताघस्तमूलमित्यर्थः । अत एवातारंतरा उमस्त्राक्कांगावोंतारणा पौरुषेया-
रवहिर्तं उस्ठबमाणमस्तीति । पोसापयंतस्त्रतिष्ठदपोसापयं ततः कर्मसंघरयतिस्त्रसमकारास्त्रदाला करणिकः । एवं वा-
त्यवारास्याद्वेषतांतरता भूत्रार्थः ॥७॥ लोकस्थित्यधिकारादेवेदमाह । अत्थिणं मित्यादि । अन्यथोक्तः अजीवाजीवपइट्ठिया
इत्यादौ यदुक्तं भूत्तलावनार्थमिदमाह । अत्थिणं मित्यादि । पोग्गले त्ति कर्मशरीरादिपुद्गलाः । अन्नमन्नबद्ध त्ति । आन्योन्यं जी-
×७५ वा पुद्गलानां पुद्गलाश्च जीवानां संबंधा इत्यर्थः । कथं बद्धा इत्याह । अन्नमन्नपुट्ठा ॥ पूर्वं स्पर्शनामात्रेणान्योन्यं स्पृष्टाः स-
ताः अन्योन्यं बद्धागाढतरसंबद्धा इत्यर्थः । अन्नमन्नमोगाढविपस्पारेण लीनावगताः ॥ अन्योन्यं स्नेहप्रतिबद्धा इत्य- ×ली६
त्र रागादिरूपः स्नेहः यदाह ॥ स्नेहाभ्यक्तशरीरस्यारेणुना श्लिष्यते यथा गात्रं रागद्वेषाक्लिन्नस्य कर्मबंधो भवत्ये-
वात्यवमिति । अत एव अन्नमन्नघडत्ताए त्ति अन्योन्यं घटामस्तुदायो येषां तदन्योन्यघटास्तद्भावस्तत्ता तया अन्योन्य
घटतया । द्वायमिय त्ति ॥ हृदनेद स्याइव नाउन्ति तिठ्ठ । ताजलसंमवृ किंचिन्नानाविधवदारत आदत आदाउघाम
×मा४ पूरेमाणि त्ति । पूर्णप्रमाणः पूर्णसवाजालनालानामानंतवासमसर्पतमानाः वोलट्टमाणे त्ति । व्यपलोघनेअतिजलभरणाद्भव्य-
मानजलइत्यर्थः । वासट्टमाणे त्ति । जलप्राचुर्यादेवविकरान् स्फारीलवनवर्द्धमान इत्यर्थः । समभरघडत्ताए त्ति समानवि-
षमाघटिकादयम नाश्रिता वनारोजलमस्तुदायायस्ससमभर: । सर्वथाचतावासमभर: समरइभस्मसर्वत्रापार्थत्वात् ।
समभरस्था सो घटश्चेति समासः समभरघटइव समभरघट: तद्भावस्तत्ता तया समभरघटतया । सर्वथा घटाकारतायाः

×शानाश्रवा

आचा०टी० त्यर्थः॥ आह्वणंति आदशाश्रवाः अथार्थः अथशाश्वस्थानंतर्यार्थः णमिति वाक्यालंकारे। सदेति सदा। सयायसवंति। आश्रवंतीषद्कर्मति
जलेपिस्य आश्रवाः। स्वस्यंश्रणिमंता विश्वमानाःसदावासर्वदासतसंख्यावा आश्रवायस्यांसा सदाश्रवा वा अतस्त्रां। एवंसय छि
इं। नवरं छिद्दं सदन्तरं सं कं वगादश्च ति। अवगाहतेप्रवशायत् आसवदासदिति। आश्रवच्छिद्रैः आश्रमाणामिति। आश्रयेमाणाज
लानितिशषः इदहिं वनमाली रूपासत्यादि। प्रान्वत्रवरंवासहमाणा इत्यादीवाहिरयं विराप्रक्रः वासहमाणास्तृता सत
यांत इव निमज्जति सा स्यात। समसरघटन्नायत्रिकृदृक्षि। त्रसमसरघूवत्। कृदस्याधस्याद्वाकनस्रदति शतीत्यर्थः। यथा
नीश्रवहृादादकं वाप्यप्पावगाहनव गेणां एवं जीवा श्रवकृलाश्रुति॥ लावना॥७॥ लोकस्थिताववदमाद। आ
जीवादि। सदा सर्वदा समियंति। समपरिमाणं। नवा दश कायवदपरिणमितमपि। अथवा सादति सर्वे श्वसा
मितमितिगम्यं। दिवसमयव्रत्वीपरायाः शदरायास्त्र शपिकालस्य स्रिायतस्तावमापस्य व जन्वमल्पत्वं वा वास
यमिति। यदाहा। पढमववरिसाज मिसिरागि हत्य दंडमनामि वथिनां पायं ववमिणे। दाइंकाणाहोपाव सवाले पिनणवं वा
दिनेस्थापायत्। स्वदादिरक्ष्णायेति प्रक्षा। सन्दकाय इति। कायविराधइत्यर्थः। उहहति। कर्द्धलो। कव्वई लविताद्या दि
। आदति। अथलोकग्रामपंति रियति। तिर्यग्लोक। दाहकालं वह इत्ति। तडागादि शणा। त्रिविहं समागवछ इत्ति। अल्पत्वा
त्यति॥७॥ प्रथमशतप्रथः॥८॥ अथसमममआरभ्यते। न सविवं संबं छवि धंसमागछती। एककं। प्राणिदत्त हिपर्यययत्
दोसिधायात। अथवालोकस्थितिः। प्राककाइत्यामिले वं तथा नरकप्रति। यडकमंगदणोतथावमस्यायात मिदा उतइति। ६२

MEMORIAL

। नरकादिष्ठत्व। नारकपत्नं नारकंपक्षवच्चगमाणे निष्कृ त्यक्षमानपत्रकर्घ्वं नारकाइतिव्यपदिश्यते। अत्र उत्पन्नव्यायतिर्यग्गादिव दि
त्यत्राप्यत। उत्पक्षमानउत्पन्नपवतघाउक्षादयादन्यघाति यगाघाप्रक्षालावानारकाघक्षादायपियदि नारकानासोतद
त्वः क्षाश्ववितिकिंदासणं दसंज्ज ववछइत्ति। दाशानवादशनवयड त्यतनं प्रहतं तदाशनादर्शं। वंदसघाघाव्यलावप्रतिरू
पसमाम ःएवयुतरशापितरजीवः किंदाशनस्थकायावयावनादाशाननारका वयविस्लांतायात्यघात। अथवादाशनादा
शनाश्रितात्यादयाघतिराप्रपवमन्यत्रापितघादासणंस घेतिदासनस्थमार्धणावयत्प्रहत्तंतदाशानमर्धं। तनादाशान
घाव्यावनमर्थतःमर्थात्मनानारकावयवितायात्यघवइ त्यर्थः। अ दाश्वित्मार्धणासर्वात्मनादशातानारकांशतापा
त्यघात। अथवामर्धणामर्धात्मनामर्धातानारकवावति प्रश्नः। आशात्तरं। नादाशान दसतायात्यघातंयातानपा
रिणामिकागणावयावनकायविघावानिवर्त्यातातंज्ञना पतप्रतिबद्धपटशदशावत्। यथा दिपटादशस्य तमेतंज्ञनाप
वाप्रतिपबद्धः। पटादाशाननिवर्त्यते। तथा श्रवि यवप्रति। वाहनतहाशनानस्रावयविदाशाननिर्वर्त्यतइतिभावः। तथा
नादाशानसर्वतायात्यघात। अपरिशर्मिकाशणावानंजनापटशवति। तथानसार्घणादशतायात्यघात। संशर्मापरिणामिकारणावा
समस्तघटकारणेर्घटेकादशवतु। सर्वेणउसर्वंउत्पद्यात। शर्मिकारणसमवार्यघटवदिति हर्मिकारव्याख्या। टाकाकारस्त्वद
माह॥ किमवस्थितएवजी। वादशमपनायपात्यत्रवंतजादशातउत्पद्यात। अथवा दाशानमर्वतउत्पद्यात। अथवामर्धात्मना
नायात्यतवांतस्मादाशाउत्पद्यात अथवात्मनासर्वात्रति॥ पातउपास्थात्यतंगोग्राह्यो। यतः मार्धणसर्वात्मपादशाव्यापा

×सर्वा१

भगवतीवृत्ति

रणाणंतिकाणगतौ ये जात्यत्रव्यंतरमादारज्जत्यघाते नाहारानंतरं निष्ठानादेशात्सिद्ध्यासमवात्। कंडकगतौ वा सविग्रहगतौ जात्य-
हारा विग्रहगतेर्व्वाहकेष्वासमिति। एतच्च टीकाकारव्याख्यानं बाहुल्यमाश्रित्य विषयमिति॥ ॥ उत्पादिग दारकस्त्या दारस्त्रंतरादत्तानादिग-
मितिं श्रामादत्ताना स्थवदाय इव्यादेशामित्यवंगम नायं उत्तरं महाणावादेशमादारस्त्रि उत्पन्नंतरसमाय एवमबोत्यशदारा
दारएकलान् कासिंदादात्रंकाश्चिद्विसंवति। तमता पिकागतति लग्रादकविसाखका इणवदतन्त्यपि। देशमादारयतीति। स
हणावासंवंति। सर्वात्मपदारोत्पत्तिसमय आदारए। लानादत्तपदेशघमतासिलत्ततनतापिकाशरुम समयपतिता
इणवदित्पव्यात। सर्वमादारयतीति॥ ॥ उत्पादस्त्रदारा णामदशागुदंडकात्पाश्रक्ताप्रतव्यादपतिपस्त्राहर्त्रमा
नकालनिदेशमाधर्म्याद्यादर्त्रनादंडकस्त्रदादारा। दंडाकनसदतदंतसंखलाहर्त्रनात्रिमत्पत्रेमादित्यदत्य ×स्था०
त्ततदादारदंडकोत्पत्तशतिपस्त्राद्याहत्ततदादारदं डकाविति। उत्पत्तकांतारउत्पादतदादारदंडकानंतरमुत्पा
दसत्यत्तः स्यादित्यत्वन्ततदादारदंडाको। ततस्त्रुत्पाद। श्तिपस्त्राड हर्त्रनातदादारदंडाकोत्रहर्त्रनाया॥
योद्वर्त्त स्यादित्यद्वततदादारदंडाकोकंव्याख्येतश्ति॥ ॥ एवंताव दष्टानिदंडाकादेशसर्वोत्पाभ्युत्पादादिविंतितम सा- श्रानि
×पुत्पाइ रवाहसर्वोत्पादायवतितयत्वादापारशणामित्यादि। जस्यापट्टमित्वाणंति। यथा दात्वनवत्तादेशमपवाईसवाकोविताश्रवत्य
त। दव्याश्रितामादिसनकधर्षदत्वकाधावति॥ ॥ उत्पन्निकहर्त्रनाव शायागतिश्ब्दिकालवतीति। गतिसूत्राणि विग्रहगइसमाव ६३
न्नायत्ति। विग्रदावकेत्तर्त्वश्वनागतिविग्रहगत्ति। तत्रयदावक्रणगच्छति तदाविग्रहगतिसमापन्न उच्यते। अविग्रहगतिसमा-

पन्नस्त्वृजुगतिकः स्थितोवा विग्रहगतिनिषेधमात्राश्रयणाद्यदि निषेधमात्राश्रयणाद्विग्रहगतिसमापन्नः ऋजुगतिक एवो-
च्यते तदा नारकादिपदेषु सर्वदैवाविग्रहगतिकानां बहुत्वं स्यादिति। ततश्च स्यादेकादीनामपि तत्स्यादश्रवणात्॥ टीकाका-
रेणाऽऽकिनाप्यविशेषेण विग्रहगतिसमापन्न ऋजुगतिक एव व्याख्यात इति॥ ॥ जीवाणं भंते इत्यादि प्रश्नः तत्र जीवानामानं-
त्यात्प्रतिसमयं विग्रहगतिमतां तन्निषेधवतां च बहुत्वाद्बहुत्वावादाद॥ विग्गहगई इत्यादि। नारकाणां त्वल्पत्वेन विग्रहगतिमतां क-
×अतिप दाचित्संभवात्संभवेऽपि चैकादीनामपि तेषां भावाद्विग्र हगतिनिषेधव- तां च सदैव बहुत्वान्नालावादाद॥ साधितावादा।
यं त्रविग्रहेत्यादि विकल्पत्रयं॥ अत्र च दिषितदवाति देशत आदेशपवमित्याहि जीवानां निर्विशेषाणां पाकेंद्रिया-
णां वाऽऽकत्तका विग्रहगतिसमापन्नावेत्यतिषिध वबहुत्वामावति। तत्रंगत्रयं। तदा एष नञुयासवति
। तिथंगानि। त्रिकरूपानंगम्विकलंगानंगत्र यमि त्यर्थः॥ भंगत्य प्रिकाराम्नव नसूत्रं॥ महिड्डियत्ति। महर्ष्टि-
कः विमानपरिवारादिरूपयासंहद्युईपति॥ महज्जुति कः शरीरामरणादिप्रकृत्यासंहबलेति॥ महाबल: शारीरश-
ाणाप्रकृत्यासदाय सत्ति। महायसादिहत्याख्यातिः माहासारकत्ति॥ महासामादस्यरइत्याख्यातिअनंतस्पामीमहासाख्यः
महासारकत्ति॥ क्वचित् महाणुभावत्ति॥ महानुभावो विशिष्टविक्रियादिकरणाचिंत्यसामर्थ्यो॥ अविउक्कंतिं। यं चयमा-
णत्ति॥ च्यवमाननताकिलात्पत्तिसमयत्पत्यात॥ इत्यत आह॥ व्युत्क्रांतिरुत्पत्तिस्तन्निषेधादव्युत्क्रांतिकं अथवा व्युत्क्रांतिर्म
रणं तन्निषेधादव्युत्क्रांतिकं तत्रूपं यथा भवत्येवं च्यवमानो जीवन्नेव मरणकाल इत्यर्थः॥ अविउक्कंतियं चयमाणा

×पत्र२

नगा०वृत्ति
त्ति॥क्कचिदिदृश्यते॥तत्र्वेवयंसरारेवयमाणो त्ति॥एतदाह॥किंचिक्कालंतिक्कियंतमपिकालं॥यावन्नादारयतीति ।योगःकृत
इत्यादि॥इत्थं प्रत्ययंलक्षयतिमित्रंमपिद्धवनसमावश्रुतपरकांतपर्वा।प्रत्यक्षत्तिस्थानमात्मनाइत्थमर्थताइदमनवधिशब्दहशंतद्रू
षपरिक्षुद्धमानस्त्रीगणीगवस्तुपं विद्धतिंद्धियादनादारयति॥तथाङ्गग्रामात्त्ययंकृस्नानिमित्रंसत्र्हादसत्यतिक्कारणाम
कृस्नादत्तव्रात्॥पराम्पदवत्रियंति॥इदमपक्कमात्परीवदशाक्षनारतिपरावधारणासंप्रतस्थारतिपरावदर्शिमित्रंदृश्यत
वारतिअत्ययाल्लाकिप्यादाररुदाणविक्तु रूयमिति॥ आदारंसनमातपाविधतद्गलापादानरुपंआदाणंति॥अथ
×यद्द लक्षादिक्कणाणंतरमादारयति॥वृत्तक्कावदर्नोस्य। विरिंमादुमशक्यदादिति।आदाविश्वमाणाआ वारि
।इत्यादीनावार्थः।प्रथमसूत्रवदनन्तव क्रिया कालनिष्ठाकालायामानदाविधानेननदायादारका
लम्यात्यताक्का।तदनंतरंवपदाणाणयआगयनव॥ इति।वामसङ्ग्रावश्रक्काणांपक्कीणांवाआक्ष्वीवतितनस्थय
त्रात्मघातमत्तजत्वादितमात्रयंति।तस्मतजत्वादिराः वृत्तदाषु।प्रतिमंवदयत्मजनवती ति॥तिरिक्काजाणियाव
×तस्यध यांवत्यादीदिवनारकाद्युपाःप्रतिषिध्यादिवमूतेत्राजत्यादिति।उत्पत्यधिकारादिदमाह।जीवाणमित्यादि।गर्भवा
क्कमसाणत्ति।गर्भव्युत्कामत।गर्भेउत्पद्यमानइत्यर्थः।इन्द्रियादितिनिर्वृत्त्युपकरणलक्षणानिता निर्दिंद्रियपयो
गात्मतयानविद्यंतेत्यनिंद्रियउत्पातेतानिविंद्रियाइति।लब्ध्युपयोगलक्षणानि।तानिचसंसारिणःसर्वावस्थाभावीनीति॥७॥
ससरीरित्ति।सहसरीरेणेति ससरीरीइत्र्यसमासांतनावात्असरीरीत्ति।शरीरवान्।शरीरीतत्रिपक्षदशारीरीवक्कमइ ६४

×तिर
त्ति।वक्कामति।उत्पद्यतइत्यर्थः॥७॥तप्पढमयायत्ति।तस्यगर्भव्युत्क्रमणस्यप्रथमतातत्प्रथमतातया।किमिश्रितत्यात्तंकम
उत्तयंति।माउगओजः।जननग्राआर्तवंशेणितमित्यर्थः।पितुःसुक्कंति।पितुःशुक्रंइदमपिदितिशार्थंतिआदारमिति।योगःन
उत्पत्यसंमिष्ठंतितायाःसन्वंढयंतदुत्पद्येतत् संश्लिष्टंवसंसृ ष्टंवासंमग्रेवत्।तदुत्पयसंश्लिष्टं।तदुत्पयसंसृष्टंवाजंस
त्ति।यातस्यगर्भसत्वस्यमातारसवतीअत्रिरसरूपाविकृतीउ गर्भधारसविकारावातादगादाम्रणांति।तासांरसविकृती
नामकादशास्पादिकादशास्त्रनस्वत्तत्ज आदारयतीति ।उपाशइवनि।अवारविष्ठाइतिरूपप्रदर्शन।वाविक्क
त्यारवालानिष्ठीवनंसिंघाणांतिनाशिक्रामलंश्मांकशामं सुरामनदद्राद्यति।इदमक्कणिकुर्व।केशाःरोमाणि
कक्षादिकेशाः॥७॥जीवणमित्यादिसुद्धमत्ति।स र्गोमनोज्ञतिरक्कणांति।उत्तः।उआदद्वमिकदाचिदा
दारयति।कदाचित्रादारयति।तथाविधत्वात्।य तद्धमर्थतःआदारयतीत्यादि।तातस्थारवननप्रत्तुः।
कावलिकमादारमादत्तुमितिनाव।अथकथंसर्वतआ दारयतीत्याह।माउजीवरसहरणीत्यादि।रसाद्वियात
आदीयतेयवासारसहरणी।नाभिनालमित्यर्थः।माउजीवस्यरसहरणी।माउजीवरसहरणी।किमित्याह।पुत्तजीवर
सहरणी।पुत्रस्यरसापादानकारणत्वात्।कथमेवमित्याह।माउजीवपतिबद्धामतासायतः।पुत्तजीवंफुडत्ति।पुत्तजीवं
स्पृष्टव ती।इदमपति वद्दतागाढसंबंधप्रदर्शनार्थत्वात्।स्पृष्टनावसंबंधमात्रमतदंशनात्।अथवामाउजीवरसहरणीः
प्यति।इहनाभीसंबंधाद्यासाउजीवपतिबद्धापुत्तजीवंस्पृष्टति।तद्दिति य स्मादेवंतस्मा न्माउजीवपतिबद्धयाः

×ग्तः१

नगाणइति मदगाण   पुत्रजीवस्य घातात्। आहारयति। अवगाविय त्ति। ओवजीवस्स मदगाण पिउ ओवजीवउ त्ति वहासत। माउजीवस्स संबद्ध
ता तस्य त्ति। तस्मादेव तस्याहारनाति। गंगरी। वक्कवंत   वंतारा। ओवस्यना लोमाउ स्वल्पदिनाडी निरुध्याता यथा सा ओपि माताम्नातिकाः
दारुवद्यकल्पायति॥ ४॥ गर्भाधिकारादेवदमाह कइणामित्यादि। माउअंगत्ति। आर्तवविकारबहुलानीत्यर्थः॥ ४॥ मत्थुलुंगंति। म
स्तकस्नेहकं। अन्ये त्वाहुर्मेदाफिफिसादिमस्तुलुंगमिति॥ ४॥ पिइअंगत्ति। पितृविकारांगानि शुक्रविकारबहुलानीत्यर्थः। अट्ठिमि
ञत्ति। अस्थिमध्यावयवः केशादिकं वश्मश्रुमानरूपत्वाद   कामवाज्जयवत्ति किंचानि तत्र शुक्रांगाणि तानि समविकाररू
पत्वात्। मातापितृसाधारणानीति॥ ४॥ अम्मापिइअंति   अंबापितृकंशरीरावयवार्वरूपशरीरात्। वक्कल
कालान मातापित्रंगानीत्यर्थः। जावइयं से कालं त्ति   यावन्तं कालं त्ति तत्र स्य वाजीवस्यालवधारणीयं तद्वंध ×ति१
णाशयाजननंभवधारणादिनावाप्रायदकमित्यर्थः। अहाव   पत्ति। अविनष्टं। आहारत्ति। आपव यंति समसमयादनं
तरसमतन। अंताणपितिकंगगगंवाय मिद्धमाणेत्ति। यावक   घसमाणं वायमानं॥ ४॥ गर्भाधिकारादेवापरंसूत्रं। गर्भगाय
समाणेत्ति। गर्भगत :सन्नुपात्तेति। राष्ट्रः प्रागिञ्जितिमगवंगाजादि गर्भरूपः संज्ञित्वादि विशाषणा निवाग्रहस्या पिनरकरायो
ग्यकर्मबंधमीलवानिधायकतायाका निवार्डेलब्धाविक्रियलब्धा संग्रामयतीतियागः अथवावाधेलब्धिकाविक्रियलब्धि
कस्य सत्तिति। परानीकं गउ सिन्यं। सामपति। आकर्षणं निकुतइति। गर्भादध्याहृदिः क्षिपति। संग्रामादव्यनइति समवदंति। समवद
तानवति। तथाविधंपुद्गलग्रहणार्थं संग्रामं संग्राम॥ परास्यामनसा वधार्यपरसनि ×यति हुहंकारोति। अत्र कामायत्याः ६५

×इर दिअर्थकामाम इच्छवांछामात्रंयस्यासावर्थकामः। एवमन्योपि विशिषणा निनवरं राज्यं एपुर्वलाभा गंधर्व सस्यर्थाः।
कामाः शब्दरूपेका कामइति राज्ञ क्रिशिष्यर्थः अर्थकांक्षासंजातास्यति अर्थकांक्षितः पिपासरवपिपासा गागप्यार्थ इति तत्रार्थी ×नतिनेति।२
लिप्सितेसामान्यापायागरूपं यस्यासीन तच्चित्तं तस्माणति तत्विवार्थादीमनाविदाधीपायागरूपं वस्यतस्मनाः तल्लेसिति। लेश्या
स्तपरिणामविशोषः तदश्चवसितात्वयति। इद्रा ध्यवसायाः ध्यवसितं तत्तच्चित्तादित्यावश्रकस्यमत सूक्ष्मित्वर्थादावदाध्यवसा
सितं परिणामक्रियासंपादनविषयमस्यति तद्ध्यवसितः।   तत्रिव्रश्चवसाणात्ति तस्मिन्नवार्थादीतीव्रमारंभकालादारभ्य
प्रकर्षयायिप्रअध्यवसानं प्रयत्नविशेषलक्षणं यस्यस   तथोतदाहोवउत्तेति। तदर्थमर्थादिनिमित्तमुपहोका बहि
तस्तदार्थोपक्रमः तदपियकरणत्ति। तस्मिन्नवा   र्थादावर्पिता न्यादिता निकरणानीन्द्रियाणि। कृतका
रिताद्रुमतिरूपाणि वायनसंतथा तिआवणाभाविय   त्ति अर्थादना दीसंस्कारतत्राव नयाअर्थादिसंस्कारेणाना
विशायः। मतथांपर्यं सिणांअंतरसित्ति। एतस्मिन् संग्रामक   रणाव मरकालमरणामिति॥ ४॥ तदारुव स्सत्ति। तथाविधस्य
उचितस्योत्पर्थः। श्रमणस्यमाहः वारोहा दवालाकोत्यादर्देवत्वं प्रतिश्रमणमाद। नस्वनाया स्तुल्यत्वकाश्रनार्थमाहणा
स्सत्ति। माहनत्यवमादिशाति। स्वयंस्थूल प्राणातिपातादिनिवृत्तत्वाद्यः। समादनः अथवा ब्रह्मणो ब्रह्मचर्यस्यादशातःसा
श्चार्थं ब्राह्मणा दशविरतमस्यवा आरियंत्ति समीपंकमप्यात्माभनकं आरियं आगछद्यंपापकर्मतः इत्यार्थं। अतएवधा
र्मिकमिति। तउन्ति तदनंतरमेव संवेगजायसद्वत्ति। संवेगेन नवतरायनाजाता श्रद्धानं धर्मादिविषयस्य मतथा। तिव्वधम्मोणुरा

गरः त्रिविलाञायां धर्म्मे विरागो धर्म्मवञ्जमानः स्तेन रक्तः द्ववः। मतया। धर्म्मकामाय त्ति। धर्म्म श्रुत्वा विरलक्षणाः उत्पन्नवष्ट
नाणवत्ति लक्षणं श्रुतकाम्मेति। श्रुवरबुष्यवत्ति। श्रावफलवञ्जकाः। श्राब्रुष्ति। श्राशीत्रिमामान्यतः। पतादवविाग्नष्ठतख्याता विहिष्ठ
त्ति। ऊर्ध्वस्थानान निसीयघत्ति। निषदनस्थानं उयाद्वष्ठत्रिमेवातामममागच्छइत्ति। समं अविषमं समंतिपरीयसमयकुअउपध
×ति४ तावदवत्तावदागच्छति। मावरुदराण्यान्यानि कार्मूतिगियमागच्छइत्ति। तिस्थीणा वशोडवगानिग्गंथेवव्वतेता। यदितदाविनिघातं
मगाणमा पद्यता। निग्गंथाणवादिति। निग्गंथेनिग्गंथमपवा। यस्यात्रदाद। वत्तव्वशाणिपत्ति। वर्षासाघाव ध्यौदनताव्यात्रि
पंताणिवर्णिध्या। निअषवाव ससिद्धाश्या। निवर्षवाम्यान्य श्रुतानीत्यर्थः। स्वरा। ष्टावाक्यांतरवाद्योतनार्थः। समित्तिसमुग
म्र निग्गंथसम्बद्धाइंति। सामान्यातावद्धानिं वद्धाइंति। पाचिताणि। गाढतरबंधनानि धत्तानि। उद्दवनापवत्तेन× ×करणवज्जो घक्का
गाणा। पाणपावनमवस्थापितानीत्यर्थः। अबद्धाबद्धानि। कथंचत्तः शुद्धस्पृष्टानीति। कडाइंति। निकाचितानि सर्व
करणायोग्यत्वेनव्यवस्थापितानीत्यर्थः। पट्ठवियाइंति। मनुष्यगतिपंचेन्द्रियजातित्रसादिनामकर्मसमादादयात्वेनव्य ×वं
वस्थापितानीत्यर्थः। अभिनिविठ्ठाइंति। तीवानुभावतया निविष्टानि। अभिसमन्नागयाइंति। उदयाभिमुखीभूतानि। तितत
श्रुवदिन्नाइंति। उदीर्णानि भवंति उदीरणाकरणाकरणानाक्षिप्तानि स्वतोदयमागतानि। उवसंताइंति। अनिशादीनि व्याख्या
तान्यावेकार्थानिवा। दीणस्सरत्ति। अल्पस्वरः। दीणस्सरत्ति। दीनस्यवदुःस्थितस्यवस्वरो यस्य सदीनस्वरः। आणाइयवयण ६६
एप वयणपच्चाया वि त्ति। इदिवसद्भावाघटनोपपत्ता जातस्यापिसश्रुत्याज्ञापिता नादेयवाक्यतानामवतीति। ॥ ७ ॥ एवमेवा

×ठा१

तमप्पमः। ॥ ७ ॥ गर्ब्भवक्कंतामणुस्सा इहगाकम्मांतवक्कागर्ब्भवासस्यापूर्विमतीत्याश्रनिरूपणायोंतिघादिगाथायां एकंतबा
लत्ति। तदभिधानायघाष्ययाइहगाकम्मस्वमूत्रं। एगंतबालइत्यादि। एकांतबालामिथ्यादृष्टिरविरताबा एकांतग्रहणेनमि
श्रतांव्यवछिन्नत्ति। यद्यपिकांतबालत्वेसमानेपिनानाविधमुत्पद्धिदनंतमदारंभाक्रन्मार्ग्गादअनादितउकपायवायकामा
निर्जरादित उविराधकराविरत्वेनवबालत्वसमानेप्यविरतसम्यग्दृष्टिर्मउघ्योदवाउरवएकारीतिनाराणाणि॥
॥ ७ ॥ एकांतबालइतिपदस्याद एकांतपंडितसूत्रं। तत्त्वएगंतपंडियाणंति। एकांतपंडितः साधुः। मणस्साति। विराष
णं सक्कृपकाणपनार्थमेव। अनेउभ्यस्येकांतपंडितद्यायोमा भदाया मप्रमर्षं विरतस्यस्यानावादिति। एगंतपंडि
याणंमयणस। आउर्ति एपकारइमिपक्कापकमइत्ति सम्यक्त्वसद्भावकरूपितनवक्षाति। आउ तः साधः। आ
वीकृउनबंधनीत्यतख्याता। स्यातुएकारातीत्याधिकव लामव लोगाईउपवाइंतित्ति। केवलः
आदः सकलार्थाम्नसमाकाल्योनिवाह गती इना यातः वउ ष्यात। केवलिनानयार्थसन्वादितिं अंता
किरियत्ति। निर्वाणंकायावत्ति कल्पघउनरविमानांतादवालाकेउपपत्तिकम्मत्ति। सिवकाल्याणपत्तिकाइ
×वै३ दवकल्पयाइः। सामान्यनिर्वृतिकादवावामानिभ्रायकइति। ॥ ७ ॥ एकांतपंडितहितीय स्थानवर्त्तिवाबालपंडितस्या
बालपंडितसूत्रं। तत्र। बालपंडियाणंति। दशोउवस्मइत्ति। विलक्षिपरिणामोदशा उपरमात विरताभवति। तानादसे
स्थलेषाणातिपातादिकं उत्तारवांति। वर्ज्जनीयतयाउतिज्ञामीत। ॥ ७ ॥ आपवेंधस्यक्रिया कारामिति क्रियाग्रुत्वा

×विमा३ ×श्रावकः२

×गद्दणं सिवत्तिा ३

नगणहत्ति ।णिपतेत्रकण्ठं सिवत्ति। कण्ठेनदीजलपशिवष्टितंद्वक्षाटिमतिश्रदाशदिद्रं सिमित्ति। क्षादशनातौ। उदगं सिवत्ति। उद्मकजला
जायमाादवणियं सिवत्ति। इविकरणाादिद्रव्यमद्रवाया। वलयं सिवत्ति। वलायद्रवाकाशनछोक्ष्ढकक्रुटिलगतिश्रकषदा।
गात्रमंसिवत्ति। श्वास अवतमामृंगद्दानहक्षव· ल्लालना वितानदीरु अनुदायगच्चा विडर्यसिवत्ति।मादनविडार्षपठेति
×येध कादश्याव स्थितवहक्ष्ट्ष्याादिमश्रुदायोपर्ब सिवत्ति। पर्वातप ययविडर्य सिवत्तिपर्वतमध्वायवांसिवत्ति। वातपकजा
नीयद्रक्षमश्रुदायैवाा विडर्य सिवत्ति। नानाविध द्रक्षमङ्गद्रे ।सिगवत्रीयत्तिश्टगदेशिाोर्टत्तिजा। विक्वायस्यमश्टग
वर्त्तिकः।मवष्टगर क्ष क्वापिस्मा दित्यादि। सिपमंकायत्ति ।श्टगमसंकालावधधवस्थाकं। मोश्टगसंकल्पः।मवद ×षेदनयस्माद
लवितनयाधिनवतीत्यादि।सिवणणिदााणाति।श्टगवधि का अविन्नः।सिगवदाणत्रिश्टगवधयगंतत्रिगवा
।कश्वादाविति।याग·कृडणमंतिकृत्वंश्रगग्रदाणकारणा॥ गत्रादि।णमस्थतद्वंधनमिति।कृटणमं।उमाशत्रिउद्दा
तिखयतीत्यर्थः णताणंति।ततः कृदणमकगाात्।कदक्वि॥ रिणत्ति।कतिक्रियः क्रियाश्वका यिक्वा दिका।जनविणत्ति
।जनावा।याग्नः कात्रतियावत्·यावंणमितिारामः।यावंतंकालमित्यर्थः।कस्माः कात्रेत्यादा।उद्दगायाणत्ति। कृत्यााशधमरग
णायमाशत्यश्वदमार्षिकःताक्वणंतिाता वंतंकालंकाश्यायत्तिग मत्रादिका यथ्वश्टाकृप याश्रक्किाशतियाणत्ति।
अधिकरणानकृष्टोण त्रिर्हत्ताोमातग्नवया।णउसियाणत्ति।शढमोश्टगार्गलावस्तनतिर्हत्राशाहमिकी। तया तिदिकिरि
×श्वेर यादिति।क्रियंतइतिक्रियाः। श्रविगाग्नः।णरितावणिायाणत्तिर्परितणनश्रयाजना।णरितणनिकीमार्थद्रसतिश्टगनवति।श ६३

×णगकृर ×डुश्टर ×ब

णतिपातक्रियावघातितइति॥ऋमविपत्ति।उरार्थ सिक्किञाणत्यर्थः।ऋशैकायतिवानिमिरइति।निश्वजातिकिपतिया
वदितिारामः॥२उमुंतिवाणंरआयपवन्नायपंति।कर्मयावदायतंआरुश्टकर्मायितः।आयतंश्यत्रवत्वायग्नलवतीत्यवंक
×आर मायितः।आयतकर्मायितः।तंआयामेत्रत्ति।आयम्यांर्मग्नः।ममगत्ति।श्टतः मयणणिणत्ति।वकदणणिनाशूकदाक्षनउ
बायार्मणायायत्ति।शर्हाकार्षणनामणंनंतउशिमत्ति।मशिशयत्ताउमक्षःमिपावरणंतिमिदविंर्गुदउवाद्रुःणायंवावि ×निरध
शदउथ्वादिति।अवशिरम्प्रटउमघदउकत्वादिश्रनिपात स्यकधंधउर्हरउमााश्टगवाधनस्यश्टशत्याक्तवाताणे।
तमस्यतदक्षपगतमिवार्धउत्ररतयापाद।क्रियामााणंध उकोडादिक्वतमितियपदिश्रणात।उक्तिस्ररागवृातग्राम
धायमानंश्रत्यवायामामेयमााणंकांडंधउद्वाराष्पा मााणश्रत्यंवसंदिनंक्ततंमधनंलवतितग्नानिर्हत्यमानंनि
×मंकलाकारंकृतेद तरांवउंली।क्रियमाणंश्रत्यंवार्धणणानिर्हतितंर्हत्रिकृतं× लवतिाबग्नानिश्चर्मानंक्रियमाणं कांडंनिश्टर्हंलवति।या ×आदमनिद
×आपु दानिश्चर्मानंनिश्टर्ह।तदानिश्चग्नमाननतायाधउर्हरणाकृ तवानतकांडंनिश्टर्हंलवति।कांडनिमग्नविश्टगदासमिवमा
स्तिः।ततश्चाग्नात।जमिपं मारयात्यादिति।इदवक्रियाः।श्क्रांताम्राद्यानंताराक्र इगमदिवाधयावंत्यग्नवकालविलागल
वति।तावतस्रेउदः श्वियनादा।श्रंताव्रमित्यादि।णमामानूर्यावतुश्वदारादउकंमरणंपरतमुपरिगांः मंतगा
पादितमिति।कृवाग्नमिमादर्हशाणतिपातक्रियानस्मा दितिद्वंधामतंवश्ववदाकृतयाप कृयाशाणतिपातक्रियायपदश्र
माग्नापदर्शनार्थउक्रमनपग्नयदाकदायधिकृतश्रदारादउकंमरणंलवति।तदिवशाणतिपाति क्रियविाणामत्रीयत्ति॥

लगावद्वत्ति ।त्ता क्वा वृद्ध्या वितरा णम समति धीम सृष्टिदे स्यात् सम पा णि णा ति। स्वकद्व स्वना म तितं स्य का यिया प्रति। का यिक्या गरा रस्यं द्वा
रूपयाश्च अधिक रण्णि क्यां रा क्रिस्व ज्ञ्या णा रूपया शा हष्विक्यां मा ना ङ्ग णि ध्या नन्त पारिता प नि क्यां परिता पन रूप याशा
णातिपात क्रियया र्प्राण रूपया आ म साल्या दि रा क्या लि धं सा क्यां मिना वा गरा स्त्रुतां पर्वत्ति: क्रियाभिः स्पृष्ट स्पर्श वकर्मा वरणा व
स्पृष्टः। मारितं च रूपा वि स्नाव न: क्रिं ज्ञात नात ।त्याद। आम न्त्राव श्लेय स्माद्दि गतू न घा त ना म त्र व धा कना रवति वदि राह श्ले
×जन्मनिप ×वीप×गृह् वधकस्या तामव वध्य मान मा स्व त्या ता वां न विवृंड्म्सां त सं ध दादा वद मा रणा द्व्य स्का णा दा णा प र धा णा वि ला व णा न्माण। स्मा
व ज्ञ द्धा न्ना वदजं दं म गु णि तू द्वं कु मि क्र या णां तिदः। स मु द्वा प ।अनव क्रां कू णां प रशा णा निरा प कां स्थ ग ता णा य प स्त्रिा
र नि शा प क्रा वां हूति वि र्त नय त्रा वि रं त न धा न ना न वक्रा क्र णाश्च ति का नति॥ ७॥ क्रियाधिकार णा व द मा द्रमेरिस
याति। ता हृ श क्रोक्रो रा ल प मा णा णा दिता न्म रिन्न यति। मद्दृ नू श्रो स्मर्ह रा न्न वा सरि त्रि य ति। मद्द व य मो स मा न यो व न
। घव श्वोमरि मल ड म त्रा व ग र णा त्रिलां ड्वा जतं स्व म या दिमा। रो मा त्रा स्तुक्त: उप भि: स्व कां रूप न्न ज ना दि ना ज तं ल ङि का लां
ड मा त्रा वि गणि मा दि ड्व्य रूपं परि शिवद: । उप करणा न्या न क्व धं व रणा व द्ध णा दा वि तत मद्दशा निलं ड मा त्रा प क रणा नि य्या
स्त्रो त घा त्र्या नन व स म मा न विद्वति क्रू धं ता या र ति दि तं स्व वी रिय ति। स वी र्य: वी रिय व त्रा ई ति। वी र्यं वि ष्ठ प पं ता नि त र्प्ण वी र्यं
व स्ना वा दि द मा द। जी व णा मि त्या दि। सि द्धा णां अ वी रय त्ति स क र णा वी र्या ना वा द वी र्या सि द्धा:। मा ल मि प ङि व त या पे ति। रा ल
गा: सर्वे स्वर वस्तू पत्व रणा वृत्त:। त स्या य म व स्था रि। ल रा सि ला ज्ञा वा म म मू ष्मा स्य व या व स्था स्थि र ता मा ध स्य ति मा गो ल रा ंमा य

×स्था ×त्रा

सर्वथा यम निपा ध प वं ह स्वा क्रा रा स्वा र काल मान तां ग ति पत्र क्रा यौं ते घा ल द्दि वी रि य णा मे वा रियं ति। वी र्यं ति राय क्रू य क्रा या
प रा म ता या वी र्यं स्य लब्धि सि व त हृ त्र या त्र वी य लब्धि वी र्यं ता न म वा या: पात धां व क्षा यि क म व ल ब्धि वी र्या क र णा वी र्या णि तां ति। ल ब्धि
×कार्यं वी र्य क्तां क्रिया क रणा तंत्र पं वी र्यं क र णा वी र्यं। क र णा वी रि य णां स वी रि य। वि श्र्व वी रि या वि ति। त त्र स वी र्या व ज्ञाना दि क्रिया वं त:।
अ वी र्या स्व ज्ञा ना दि क्रिया वि क ला स्त्र प र्या प्ता दि का ल: व व त व्या ड ति। अ न व रं स्थि द्व वधा ल णा य व ति। ७ अ धि क ज्ञा वि
श सि द्धा। मं ति स ज्ञा ष्ट् हु ज्ञा त म ति स त्र ष्व दंड के वा र्यं भूमि द्धा। ध रूपं ता ध्य य मि ति॥ छ। प्र थ म ग ता तृ म:॥ ८॥ अ ष्ट ×सिद्धंप
मा दि रा क्लां त वी य स क्तं वी यौं वृ जी वा गृ ह्व त्रा मा दि। यं ती ति गृ ह वा दि त्र ति पा द न प र स्त्र धा सं य द पा पं य उ क्तं गृ ह
य ति। त त्र ति पा द न प र स्व न व मा द्दि रा क स्त्र स्व स्व रां क्व सिमित्या दि। ग ह यं ति ति गृ ह क व म स्तु न का स्मि प्स व या:
रू प म ध स्मा ज म ना द त्र्र त लें त क दं वा गो र व वि प रा तं पवं। आ व ली का रं ति ति। इ दि वं श घ: श र्वा क्रा सि ला ध: सं स्व ना:
धं स दे वं क रू णि तं त ज्ञा वा सं मा गं आ व ली का रं तिं गा ट मा पा। णा ति वा पा णा मि त्या दि। पव ड त र रा पि त त्र आ व ली का रं ति ति।
प्र ज्ञ रा ज्व द्धे ति कर्म्म। ति रि त्य र्थ:। परि ती का रं ति ति। सा कं ज्व द्धे ति कर्म्म ति र व दा वी का रं ति दा र्घ सु र का ल मि त्य र्थ:। ज्व स्मा का रं ति
ति। अ ल्प का ल मि त्य र्थ:। अ ण परि य इं ति ति। पो न: ता णे न त्र मं ती त्य र्थ:। वी या व यं ति ति। व्य ति व जं ति व्य ति क्रा मं ती त्य र्थ:। प स
द्या व ना रि ति। ल घु व परी त व ज्ञ सूं व्य ति व ज न दं ड का:। श रा स्था मो सं ग ता त् अ प म द्या व ना रि ति। गु रु वा ज ल व दी र्घ वा ता:
परि व क्तं दं ड का त्र श रा स्थां अ मा स्यां ग ता दि ति॥ ७॥ ग रू वृ ष्ठ त्रा धि का रा दि द मा द मे ना मा णा मि त्या द्दि द्द स्व यं गु रु ल घु व्य

×ग्र ×ला

×सु१

वस्था निश्चयतः परमाणुरूप एव पुद्गलद्रव्यं विज्ञायते। व्यवहारतः स्कंधरूपेणापि पुद्गलद्रव्यं ज्ञातव्यं। अणुपुद्गल स्कंध परमाणु पुद्गलादि २ भेदा। नगराएनि
पार्वं तिनाय पुद्गल समासतः उत्कृष्ट परमाणु पुद्गलरूपा निश्चयनयस्य वर्णपरमाणवः। स्कंध परिणामा अत्र कृष्ट परमाणवः। बादर पुद्गल
स्कंधरूपा उत्कृष्ट पुद्गल स्कंधरूपाः इति। व्यवहारतः पुद्गलानां स्कंधादिभेदाः तेषां निदर्शनानि। पुद्गला भेदागमनात् पूरण
गः। कर्ह गमनात् पुद्गल ऊर्ध्व तिर्यग्गमनात्। अणुपुद्गल कार्यांतरस्कंध पुद्गलादिति। एतानि व्यवकाशांतरादि सूक्ष्मा जानाति।
×७३५ पातस्माराणाव गीतव्या निरूपा। तत्र स्वभाव पूर्वादिरूप [illegible] वि दावायमागारावासा। नारक्यादी अस्थिप समयाकर्म्मा
शलस्याद्यदिहोदं मानाना समक्रमरा राया जामाववगो [illegible] दिहप [illegible] दमाण प्रवर्तीया आगामिस्वर्गं वृत्ति। ब। देवत्रि
यातया इप उत्पत्ति। नारका वैक्रियतैजस शरीरप्र [illegible] तीत्य पुद्गलपुद्गलकापव। याता वैक्रियतैजसवर्गणा।
मार्कांतायास्त्रु पुद्गलपुद्गलकापवयदा दोत्रालियावत्र [illegible] हिप आदामानयपुद्गलपुद्गल इति। जीवेकर्मस्कंधंप
द्रवति। जीवापि रूपा कार्म्मणशरीरांप रूपा नारका [illegible] यव। जीवस्य रूपित्व नायुपुद्गल द्रव्यात्। कर्म्मणः शरीरस्यकार्म ×व५
×क१४ म्मणावर्गणात्मकत्वात् कर्म्मणावर्गणानां पुद्गलद्रव्यादात्रुयोक्य परमाणुनामाई पयाइ अपुद्गल जयाइ इति। ब। नारकानि ×रू४
यव्रसरारादिति। यस्यानिशरणराणिव तिनस्पतानिज्ञाव्रात्र स्वराक्षिस्त्राणप यवानाति इदयो। तत्रासुरादि देवाना रूक
दहा [illegible] या। पृथिव्यादयस्तु औदारिक तैजसमप्रतीत्य पुद्गल याव। जीवं कार्म्मणंच प्रतीत्य पुद्गल यव इति। वायवस्तु औदारिक दृप्य
वैक्रियतैजसानि प्रतीत्य पुद्गलपव। एवं पंचेंद्रिय तिर्यंचोपि। मनुष्यास्त्वौदारिक वैक्रियतैजसाहारकाणि प्रतीत्येति।

×सु२

। धर्म्मास्तिकायेः [illegible] इत्यावकरणादस्माधि कायः आगामस्तिकायनि। इत्यंवन्नव्रपायणेति। यानत्रुगपुद्गल पइत्यानन पादन
[illegible] वाच्या। तत्र पाणी उ [illegible] निशेषः। कार्यो धर्म्मास्तिकायादीनां [illegible] मरूपित्वया पुद्गलद्रव्यादिति। ब। उक्त लास्तिका
यस्य वन्तव्रनिश्चयनयाः श्रयामकांत पुद्गलत्वानाम्मात नानावात्। पुद्गलरूपलक्षणाय दव्याइति। अदारिका [illegible] दीनिध पुद्गलज
×न:५ यदव्राइति कार्म्मणादीनि। नेसमयाकर्म्माणि पंचवन्नवपाणंति। समयाकृष्ट्रो। कर्म्माणिवकार्म्मणावर्गणात्मकानीत्य पुद्गल
द्रव्यामष्टा वदेवात्मसंपद्धत्तं तिपायणेति। इत्यर्थः कुस्माल [illegible] त्रणअदारिकादिशरीरवर्गः। अदारिकादिकंतु पुद्गल
तिरूव्रात्पुद्गलघ्रित्यानन्नतीय विकाल्यनव्यपादत्रणाः [illegible] नावालत्रणाउ जीवपरिणतिस्त्रमाश्च स्वर्तव्रादपुद्गल घिय्ने
नव्यपादत्रा इत्यत आदानावलसंप्रदुव्रात्वन्नपणं [illegible] तित्वंदिहो दंमणीत्पादि। हत्रणादीनि जीवप्यायानन्नंपुद्गल
लद्रव्रा। दपुद्गलपुलरूणे नववर्षपादनवाच्यानिञ्च [illegible] ज्ञानपदं विहज्ञानविपरूत्वादधीतमन्यप्राहारञ्जानप
दमवद्भत्रणानोद हिहोति। औदारिका दीनि तितिपायणं। तिपुद्गलपादनपुद्गलद्रव्यवर्गणात्मकत्वात्। कर्म्मयाव्रवन्नप
पणंति। अपुद्गलद्रव्यात्मकत्वातर्कर्म्म [illegible] णायोग्यणामाना [illegible] योगवागयोगोवन्नंपादनदा प्योतइव्याणमिपुद्गलद्रव्रा
त्। काययोगः कार्म्मणवर्जस्तु तायनपुद्गल द्रव्रात् इव्याणामिति। वंमवदाववत्यादिपर्वइव्याणि धर्म्मास्तिकायादीनिसर्व
प्रदशाः तस्य [illegible] सर्वनिर्विनागोत्रंशामर्थपर्याय [illegible] वर्णादयसगादायाइव्यधर्म्मापाद उक्तला स्निकायवत्वणपादत्रणा
पुद्गलद्रव्यमापुद्गलवान्नवपर्यः। यतः स्थूलाण प्रत्तास्तिव इव्याणपुद्गल घूनि। इतराणितु पुद्गलप्रनिपादत्रापर्य
×पु२

×ग१ ×व१

नगाठछंति वास्तुनमहृव्यसंबंधिविनतमस्वभावाइति॥७॥ गुरुलघुत्वाधिकारादिदमाह॥सहणामित्यादि॥लाघवियंति॥लाघवमेवलाघविक
मल्पोपधित्वं॥अप्पिच्छंति॥अल्पमिच्छा आहारादिषु॥अमुच्छति॥उपधावसंरक्षणानुबंधः॥अगिद्धि॥लोलुपतादिभ्यः परिभोग॥
कालभावाशक्तिः॥अपडिबद्धतोघ्रजनादिषुस्नेहानाव॥शत्यनसंवकमितिगम्यं॥अप्रमाणानांनिर्ग्रंथानांप्रशस्तं सुंदरमघवालाघवि
कं प्रशस्तंकथं हुतमित्याह॥अपडिबद्धआलंबाइपमित्यर्थः॥एवमितराण्यपिपदानि॥आत्मकालाघविकस्यप्रशस्ततांतथाकांक्षा
प्रनावाविनाशनमिति॥कोधादिदोषाभावप्रशस्तानामि॥ धनार्थांकोधादिदोषाः संविनाशनकांक्षाप्रदोषकृपंकाया ×वा५
निधनार्थंकृमणाशाश्वाकांक्षानवर्कांक्षादर्शनांत रागदोषद्विष्टोमिथ्यककाष्टादोषः॥कांक्षाप्रदोषः कांक्षाप्र
द्वेषरागाद्वेषाविसर्पः॥७॥कांक्षाप्रदोषः प्राप्त कांक्षाप्रदोषदंस्वकांक्षायाप्रद्विषयप्रकृतदर्शनांतरस्याविप
र्यस्तवादिति॥दर्शनांतरस्याविपर्यस्ततांदर्शयन्नाह॥ ष्टअन्नउत्थियत्यादि॥
अन्यथर्थंविचक्षितसंघादपरःसंघःतदस्तियेषांतेअन्यत्र थिका॥ इत्यर्थः॥एवमितिवक्ष्यमाणंआइक्खंति॥आ
×ति४ ख्यांति मासायंतःसामुंत्रिविशेषतःपन्नवयंति॥ उपत्तिमि॥पशावतित्रिं लदकप्रमं॥द्वायोर्डावायारकस्यावासमयान
दिनाउद्धंयकरणामासिविशेषधस्त्रकं॥पगाडीवइस्यादिदाआउयाइंपकारइति डीवाविडपर्यायस्यडस्वात्मकः॥स्व
यदिक्रमायुः॥पर्यायंकरोति॥तदात्मप्रकारोति॥स्वपर्यायवांज्ञानमम्यक्षपर्यायकर्षपर्यायकटंडवजीवस्य॥स्मपंगा
तव्यामवाल्पघामिहवाविपर्यायाणामउयोतादवसंगइतिनावः॥उक्तार्थस्पेवनावनार्थमाह॥जमित्यादि॥विनक्षिपरिणा ३०

×तृा२

मायस्मिन्समयेइहलावावर्त
मानमार्थयन्नाउम्मिविशाततकलनयातदिहलवाऊः॥एवंपरलवाऊप्यातननावइहलवाउः॥करणासमायपरलवाउःकरणंनियमि
तमवपरलवाउः॥करणासमयेइहलवाउःकरणंनियमयन्ना दंजंसमयंपरलवियंउयमित्यादि॥एवमकसमय कार्यताद
यापरपनिधायेककियाकार्यतामादइहलविपाउयास्मत्यादिपकरणायापत्रि॥करणानंपर्वंवित्यादिनिगमनं॥जन्नंतअन ×खव४
×नत्रअहंसुविा१५ उवियापदमाहरुकंतायाघउदादवाक्यसंपातनत्ततातंन क वलमित्यर्थंवाक्यारंभाद्दरपः॥जातपदमादंसुमिशंताप
घमाद्दंसुमि॥तिकवंतः॥ऊवा यंवत्रमाननिर्दिश्याधिकात उती तन्निर्देसः समावीवर्तमान कालोता॥तानवतीत्यस्यार्थ
स्य ज्ञापनार्थः॥मिथ्यावंवामिपवंणाकनाधवसाये नवि रुहायाराअघावैधापामाव॥यथाख्यात॥पर्यायं
तरकरणपर्यायातरंकरोतिस्वपर्यायवादिति॥तदानिकां तिकंमिहस्वकरणासंसारिवाकारणादिति॥कांकार
व्याख्यानंउइहलवाउर्यदापकारातिविदयातइत्यर्थः॥परस्ना वाउस्मदापकरामितिप्रतीत्यर्थः॥इहलवाउरूपप्याग
नपरलवाउर्वप्रतीत्यर्थः॥मिथ्यावितत्परमतंयस्माज्ञातमात्रजीवइहलवाउवेदयातितदिवातनवदिपरलवाउर्वहंत
दादानाध्यवनादीनांविपर्यस्यादिति॥तथाउर्बंधनकालादन्यत्रावसयमव्ययाउर्बंधकालइहलवाउर्वं दय त॥परल
वायउप्रकारात्यावति॥७॥अन्यथविकउप्तावादिदमाद॥तणामित्यादिपमावच्छिद्यत्रि॥पाश्वपित्यानांपा॥ श्रीजिनत्रि
व्याणामयंपाश्वपित्यीयम॥ येरंतिं॥श्रीमन्महावीरजिनशिष्याःस्थत इहाः सामाइयंतिसमनावरूपं॥याणंतित्रिन

×मिति। एवं व्युत्पाख्याता ×त्याद्यर्थ
३६

आयाणेइति जानंति स्थविरा। तत्र सामाइयस्स अट्ठं ति सामायिकस्य कर्मानुपादाननिर्जरणादिरूपं प्रयोजनं॥ पच्चक्खाणं ति पौरुष्यादि नियमं तदर्थं तथा
श्रवाद्वारनिरोधं। संजमं ति पृथिव्यादिसंरक्षणं तदर्थं च अनाश्रवत्वं संवरं ति इंद्रियनोइंद्रियनिवर्तनं तदर्थं च अनाश्रवत्वमे
×वेगंति ३ व वि विशिष्टबोधं तदर्थं च त्यागादिकं विउस्सग्गं ति कायोत्सर्गं कायादीनां तदर्थं च निर्ममतां। अज्जा त्ति हे आर्याः एवं कालास
वेसियपुत्तेनाक्ते। कालेति किं भवंतो मित्यर्थः आयाणे ति आत्मा नो अस्माकं मतेन सामायिकमिति। यदाह। जीवो गुणप
डिवन्नो नयस्स दव्वट्ठियस्स सामाइयं ति सामाइकार्थोपि जी	व एव कर्मानुपादानादीनां जीवगुणत्वात्। जीवाव्यतिरिक्त
त्वात् गुणानां गुणिभ्यो तथा। जइ भे अज्जो त्ति यदि भवतां	हे आर्याः स्थविराः। सामायिकमात्मा तदा अवहट्टु
त्ति अपहृत्य त्यक्त्वा क्रोधादीन् किमर्थं	गर्हध निंद	ध। इति गम्यं। हे आर्याः यावता सामायिकवतां क्रोध
दी न च। अथवा अवहट्टु मिति गम्यते। अयमभिप्रायः यः सा	मायिकवान् स क्रोधं त्यक्त्वा भवति। कस्मात् किमपि निंदति
निंदा दिकिल द्वेषसंभवति। आचार्याः संयमार्थमिति। अवद्य	गर्हितं संयमो भवति। अवद्यानुमतेर्व्यवच्छेदनात् तथा
गर्दा संजमे त्ति गर्हायां संयमं त्यावतं केवलसामायिको गर्हा कर्मानुपादानहेतुत्वात्। संयमो भवति। गरहा वि य णं ति। गर्हा च सर्वं दोषं ति दो
षं प्रयोगादिकं। पूर्वकृतं पापं वा बालबंधं वा। पविणेइ ति क्षपयति। किं कृत्वा सर्वं बालियं ति बाल्यं बालतां मिथ्यात्वमविरतिं च। ×गरहाविय ×३.३
परिण्णाए त्ति परिज्ञाय ज्ञपरिज्ञया ज्ञात्वा प्रत्याख्यानपरिज्ञया च प्रत्याख्याय। इति। इह च गर्हायाः इत्येतस्मात् तदादि कर्तृ परिज्ञा ×कचेन ।२
य संयम एव हेतुत्वेन विधिः ह्यष्ट इति। एवं खु त्ति। एवमेव णे इत्यस्माकं आयासंजमे उवहिए त्ति उपहितः प्राप्तो ७१

स्थापितो भवति। अथवा आत्मरूपः संयमः उपहितः प्राप्तो भवति। आयासंजमे उवचिए त्ति आत्मा संयमविषये उपचितो भवति। आत्म
स्थापिता संयम उपचितो भवति। उवट्ठिए त्ति। उपस्थितः अत्यंतावस्थायी। एएसि णं ति एतेषां पदानां इत्यस्य अदिट्ठाणं मित्यादिना सं
बंधः कथम् एतान् इत्यादि। अन्नाणयाए त्ति अज्ञानतायाः निर्ज्ञानः तस्य भावात् ज्ञानता तया अज्ञानतया स्वरूपेणानुपलंभादित्य
र्थः। एतदेव कथमित्याह। असवणयाए त्ति। अश्रवणाः श्रुतेर्व जिनेभ्यः श्रवणात् तया। अबोहीए त्ति अबोधिः जिनधर्मान
वाप्तिः दैवपक्षमात्मपक्षा वा। जिनधर्मानवाप्तिर्या। अथवो	त्पत्तिक्यादिबुद्धेर्भावेन। अणभिगमेणं ति विस्तरबोधा ×णाइ
भावेन। अदिट्ठाणं ति अदृष्टानां साक्षात् स्वयमनुपलब्धानां अन्नामस्स	तोऽश्रुतानामकथितानां। अमुयाणं ति। अस्मृतानामद
×लाविनी र्शनात् कथनाच्चानुत्पन्नस्मृतीनां॥ अतएव अविज्ञातानां विशिष्ट	बोधाविषयीकृतानां एतदेव कुत इत्याह। अव्वोगक
डाणं ति। अव्याकृतानां विशेषतो गुरुभिरना	ख्यातानां	अव्वोच्छिन्नाणं ति। विपक्षाद् व्यवच्छेदितानां अणिज्जू
ढाणं ति। महतो ग्रंथात् उद्धृत्य संक्षेपतो नियमितानां उपधान	गुरुभिरनुद्धृतानां। अतएवास्मानिरवधारिता नामन
वधारितानां पदानामर्थस्य सद्दहामि। एवं प्रकारोऽर्थः। अथवा अर्थो नोमइद्वीरिएत्ति नो श्रद्धितः नो प्रत्ययितः॥ नो निवयमिवं ति॥ प्रीतिरु
च्यात् आयात्। पत्तियाए॥ तिविषयीकृतः। अथवा न प्रतीतः न प्रत्ययितो वा देशतः नो रोएसि॥ नो विशेषितः एवमेयं से
जहेयं तुब्भे वदह त्ति॥ अथ यथा एतद् द्धस्वयं वदथ एवमेतदस्त्विति भावः। चाउज्जामाओ त्ति चतुर्महाव्रतात् पार्श्वनाथजिन
स्य दिवसाभिमतात् जिनाः। परिगृहीतां प्रत्याख्यातः। इति॥ सप्रतिक्रमणाधर्मं पडिक्कमणं ति। पार्श्वनाथधर्मे हि

×ग२

सागरइति दिअइतिक्रमणः॥ ॥कारणवशतिक्रमणाकरणादन्यथा करणात्सदोषहितमपत्त्व अइतिक्रम-
णः।कारणं विनाऽपवशंइतिक्रमं करणादिति॥देवाणुप्पियत्ति।प्रियासंबोधनं माउंडिबंधति माकार्षीत् तेऽकार्षीतिगम्यो मुंडनाव
त्ति॥मुंड नावादो छित्वं फला ॥सज्जात्ति॥एतलायतविष्कंभस्य तु काष्ठस्य णार्कडि सज्जात्ति अर्ध्वसंस्कृतकाष्ठस्यायतं कष्ठ
यावो अमाना न्नावसितः लहावलहीति॥लट्ठीबलानां अपल विस्य॥अल्लालाअपरिशिल्पिलालावाले अप्रलछिअस्वावयत्ति॥उ
ह्नावव्वा अत्र कुलइतिकुलाः अप्रमंज मावा॥गामकंटयत्ति ग्राममास्यं इंद्रियसमूहस्तस्य कंटका इव कंटकाः।शत्रवावा ×नाथ५
ग्रामकंटका कथ्यतेऽत्याह॥वावासंपरसमादावमयत्ति॥परीष। दा॥ क्षुदादयः।तथा उपसर्गाः।उपसर्गेनाहत्यस्यस्मि
नात्॥परीषहदायसर्गाः।अथवा हाविंशतिः॥परीषहदा।तथा उपसर्गो दिव्यादयः॥कालस्यावेशिकइत्तः।इत्या
×यह ख्यानक्रियासिद्धइतिति हि पर्यवस्तुता अइत्याख्यानक्रियेति रूपणा सूत्रं तंतत्यादि।तत्रांतत्रिदिवदंतइति एवं अ
भंत्र तिहाव।अथवान दंतइति कत्थाग्र रिति कालवत्थःसे ठिसत्ति॥श्रीदवताधामितामोवर्णपद विसृष्टितत्रि॥स
×तणूयस्स४ विइहाणितपोरडनवायकस्मं त्रिदशिंद्रस्पकिविणस्मात्रिरंकस्मात्रि।रंकस्यरवत्रियस्मात्रिराज्ञः।अपद्वरवाणाक्रियत्रि।पा
णाख्यानक्रियाया अनादः अइत्याख्यानक्रियावाकर्मबंधः।अविरंडति।इबोयाअविहत्रिमादिसर्वसंसासिवति॥उ॥अ
×या:२ इत्याख्यानक्रियार्थस्मावादिसादाआदोकस्मित्यादि।आधयामाध्रुप पिधानतयस्मादततमावतत क्रियात
आवततंवाख्यात वाहवादिकंतु यातवावस्मादिकं।तदाधकर्मो।किंवधइत्रि।इकृतिबंधसाइत्यस्पष्टबख्यापक्रा ५२

×पे१×प्रतिरतद्१ ×अघिरत्निध ×क्तानिधत्तापे१

यावाकिंपकाइति।स्थितिबं धर्मस्यार्थहावस्थापकृ यावाकिं विणाइति॥अनगारंवधार्मस्यावाकिंअविणाइत्रि।एदत्ताबं
धापक्रयानिकाख्यानापक्रयावति।आयाए त्ति।आत्मनाधर्मचास्थिधर्मस्कृतधर्मेवा उदविकायंनावकंवइत्रीणपक्तानाउकं ×ना२
एतइत्यर्थः॥उ॥आधाकर्मोविपक्रस्थ घाश्विकिणायसितिसूत्रं॥उ॥अनंतरस्याव संसाख्यातिउज्ञउक्तंतथक
र्मणा।अस्थिरतया घालाटानस्मातिलवतात्यस्थिरस्रवंतंतउ अस्वाउडवांलादिशलाटति।परिवर्तंत अध्यात्मचिंतायामस्थिरंक
र्मतस्याजीवइदरीत्यः इतिसमयस्वलनानास्थिरत्वात्।घाला टतिबंधदयनिर्ज्जराणादिपरिणामैःपरिवर्त्तता।स्थिरशिलादि
वघालाटति।अध्यात्मचिंतायांउस्थिराजीवःकर्मक्षायपि तस्याअवस्थितत्वात्तासो घालाटति।उपायागलक्षणस्वता
वात्तासोपरिवर्तत।तथाअस्थिरंतत्रस्वतावंशाणोत्तप ता।विदलयति।अध्यात्मचिंतायामस्थिरंकर्मतत्रइघात।व्य
पेति।तथास्थिरमनंगर प्रयःशलाकादिनस्यात। अध्यात्मचिंतायांस्थिराजीवः।सवनक्षात।स्थास्थात्याति
ति॥उ॥जीवस्माचादिदमाह।सामायबालयत्रि।बालाकाव वदातःशिशुनिश्चयातां संजाताजीवःस्वसास्वातऽव्यवा
तबालियत्वंतिशदकइत्यायस्मस्याधिकयाद्यालत्वंव्यवदारतशिशुत्वंनिश्चयतस्वसंयतेवाराप्तंपर्यायत्वादिति॥उ॥पर्वपंडि
तस्वत्रमपि।तवचंपंडिताव्यवदारणात्राप्तज्ञाजीवःनिश्चयतंउसंयतइति॥अ॥इवमक्षातनवस।॥अनंतरोदिताक्तस्थिरंक
र्मेतत्कृतंकर्मादिष्टेता।धिकाति पद्यांत।अनस्यादिइतिपत्तिनिराशवतिपादनार्थसंग्रहणांवलणाउत्रियडक्तंतत्वतिपादना
र्थंस्वटशामा।दिशाकाव्याख्यायात।तत्रस्वत्रं अनउविथाणा मित्यादि।वलत् माणाअवलियत्रि।वलरकर्मोउ

×वऊ२ ×पुति२

नगण्वृत्ति

लितं चलता तन्न चलितकार्याकरणात्॥ वर्त्तमानस्यातीतत्व व्यपदेशमसमंजसत्वादवमन्यत्रापि वाच्यमिति॥ गतवर्त्तमानयोः संगति
त्ति॥ युक्तः प्रकारान्तरेणैकसंबंधे तत्पक्षः॥ नमदंतपातेनसंदाती मिलिती स्यातां॥ न हि मिलितदकादयिति॥ स्वदपदेयकाशितन्त्रसिद्ध
त्वात्॥ आदितया गन्छलवाक्यात्रि॥ उक्तन्यायेन कर्म्मणि तत्रि॥ पंचेन्द्रियलाः संदत्यज्जःस्वतया। कर्म्मतया क्रियंते। त्वंतीत्यर्थः। उदारकति
यणेति॥ कर्म्मापि च॥ सत्रिंशतो वाच्यतमनादित्वात् स्यचत्रि॥ सदृदीमसमायंति सम्यक् परिमाणं वाच्यातवर्यंया नि॥ अप्रचीय
ते॥ अप्रचयंयाति॥ तथा उदीर्यंतिता यणात्॥ शकुलासत्रि॥ वागइ वासंदति: नामसत्रि॥ सत्या दिभाषास्यात्र कार्तु विलंगज्ञानिष्वन ×रणावा५
वति छांमतमाउमतन्निरूपयत्रिं कथंमतकवत्रनवदमान दापयत्रिंत्यर्थगावषणायासर्ष्ठेरापीति॥ तथा नासिद्धमाणा
नामाअलामसत्रि॥ निस्पष्टमानवाकृडवा पयनाषा वर्त्तमा नसमयस्यातिष्टस्याद्यनव्यवदारतं गदादितिनामासम
यविरुद्धं तत्वाणाति॥ इदकथं त्यस्यमनावार्थत्वात्॥ विलक्ति परिणा माद्यनाषासमयव्यतिक्रमस्वलासिद्ध त्रि॥ निस्पष्टा
मतीनाघासवतिर्घतिपाष्टस्यानिषवक्तव्यायानादकत्वादि ति॥ अलासउगांलासत्रिं अलाषमाणस्मत्रि॥ नाषानाषणातर
र्वंप्रश्वाद्वतस्यदपगमात्॥ नोखलुनामउत्रि॥ नाषा माणायाश्चस्याअनन्तरपगमादिति॥ तथा उदीर्घं किंशियत्वादि॥ क्रियाकायिक्या
दिकासापावत्क्रियते॥ तावत्तद्दुःखकत्रि॥ दुःखादउक्तमाणे ति॥ क्रियमाणा क्रियानदुःखानदुःखादउः क्रिया
समयव्यतिक्रान्तं वक्रियाया: क्रियमाणतायतिक्रान्तकृतासता क्रियादुःख मिति॥ इदमपि तन्मतमाउमवनिरूपयत्रिं कमघवा
पूर्वक्रियादुःखा त्यासात्॥ क्रियमाणा क्रियानदुःखान्यासात् कृता क्रियादुःखाउपातश्चमादकरणाउदुःखकत्रि॥ कर ७३

णमाश्रत्यकरणकालअधेतद्व्यर्थः॥ अकरणाउदुःखकत्रिं अकरणमाश्रित्य अत्रुर्यतिइतियावत्॥ नोखलुमाकशाउदुःखकत्रि
॥ अक्रियमाणा त्वदुःखतयातस्यां अप्यपगमात्॥ सर्वं वक्तव्यं॥ सियाअथ एवं शब्दोक्तं वक्तव्यं स्याद्दुपपन्नत्वादसमिति॥ अथवा
न्यच्चविकोतरमतमाद॥ अकृत्यम् नागतकालापेक्षया अनिवर्त्तनीयं जीवेरितिमम्पंदुःखमसातंतकारणं वाकर्म्म॥ तथा अकृ
तं वा दवास्सम सवंधनीयेतथाक्रियमाणं वर्त्तमानकालकृतं वातीतकालतन्निषधोक्रियमाणा कृतंकालत्रयापिकर्म्मणो विध ×दृ१
निषेधसदक्ता अनीक्त्वाद्विर्वृतंदुःखमिति॥ पुद्गलनाम वा॥ कइत्यादेशण भूतजीवसत्वाःप्राणादिलक्षणास्वदेशा ×वे५
:द्वित्रचतुःप्राणाःस्मृता भूतास्तवस्मृताः जीवाः पंचेन्द्रियाः ज्ञ या:शेषाःसत्वाउदीरिताः वदाणांति॥ अशात्रुशलकर्म्मावेदनां
पीडांवावेदयंत्यनुभवंति॥ इत्यतदकृत्यं स्यादत स्यो वा पपञ्चमानचात्याइत्रिकं दिसर्थीला॥ कथदुःखदुःखमिति
॥ पर्दर्दे अतर्कितापक्षितस्वसर्वे वि. वेञ्जनानांदुःखद खलाञ्जिनांकाकस्यतालनयघाभिघातांतिउहिशार्वोरद
घातिमानः॥ सकदासपंतिश्रु वक वमततूनदतपवमन्यच्च घिकाकृत्यायानतिउश्रं ज्ञानातआनवछिायत्याकृत्नरं।
वायाओप्पवत्तं मिथ्यावितादवउपमसमयचलितंनलावत्तदा द्वितीयादिषु पित्तचलितामावतिनकदापिनापिवालदतणवव ×वाअसाध
र्त्तमानस्यापिविवरूपाअतातवंन विरुद्धं॥ पतदुपाागवनिर्णीतमिति॥ न उनस्यात॥ वायस्यात॥ चलितकायाकिरणाद्वलितमे
वितिनदचुक्तंपत: इतिक्रणाउत्यघमानपुञ्जासाकाल्यादिवउवंत्यकृणानाविव छाआत्यक्षणाषकार्ये नकारणात्यस
त्वादातापदंत्यसमयचलितकार्यं विवक्षितं णाणातदाघमसयचलितंयदिनकारानिदाकद्वादाषोत्रं कारणानांत्सचका

×ता१ ×या१

पेक्षणाच्चभावत्वादिति। यथोक्तं। द्विपरमाणुनमंदत्वात्ऽस्कन्नतयास्वभावात्रुदइक्कासकस्यापिपरमाणोः स्कदमंलवा
नणात्वति त्मार्दइङ्गलस्य संदेनाथनीतिरवास्कपगमाञ्च यतउक्तं। त्रिप्रदेशाणु पोमलाणगत्र्यमादक्षंतितत्ति घमाणाऽद्यावितिद्य
विकर्षति॥ उदाकछमाणापगऽविवाद्दति आनदिमार्दइङ्गलस्य दंतत्वास्कपगमस्य स्यास्वादास्कपगतावेत्यतकथं पर
माण्वोः स्वदाखावनमंघ्रूनावऽति। यथोक्तं। भक्तःमार्दपक्तः। मार्दइति। तदप्यवारु। परमाणोरद्दीकरणात्परमाणुत्वाना
वश्संगात्। तथाचउक्तं। पंचइङ्गलाः मेदताः कर्मतयानवेति ।तदप्यसंगतंकर्मणोऽनंतपरमा णुत्वयानंतस्कंधरूप
त्वात्। यथाणुकस्यस्कंधमात्रत्वात्। यथाकर्मजीवावरणस्वभाव प्रिद्यातेरूपंपरमाणुस्कंधमात्ररूपं समस्तंख्यातशदइत्या
त्मकंजीवमात्मकंजीवमात्रत्वादिति। तथाचउक्तं कर्मचइतात्स्वतंतदप्यसमीचीनंकर्मणोः आस्थितात्वक्रा
त्पापश्रमाभ्रलावित। ज्ञानादीनांद्यानरू कर्षस्ववानाव ऽसंगाद्यउपात्वज्ञानादिद्य निरुद्धीतथायडक्कंकर्म
x अपवाद्य ५ मदाचीयातावति। तदप्युक्तं। नशास्वनात्वाताप्यछइति॥ य थोक्तं। साधणाश्ङ्केलाषातात्वुत्वादउक्कासावाप्यारित
वाउपकारस्यवतवाता अवस्तुवाक्किंत्याप्यवास्याविकवङ्गनिमतिरवतीतिता त्रिकीलाषासा। तिमिद्धां यथाक्तंलाघमाणाञ्च
नाषावर्तमानमसस्यसयां नाषासमायत्वा दितदप्यसाधुं नाषमाणोनापाद्याश्च लावनाषासमयउत्पस्यायमिलापस्याना
वश्संगात्॥ यश्चउतिण छस्या तिघयउत्यापात्पादिकत्वादिति दुःङः स्याः निक्कंतिकः॥ करादिवडानासमिलिधयश्तिणदक ७४
त्वसतपि नाषत्वासिद्धांशाघायडक्कम नाक्तस्मलाषतितदसंगतरं मिवेद्विमिद्धस्याकतनस्यवानाषाशासिऽसंगाऽतिपर्वक्ति

१ व्यावहारिकत्वा न वण्यमस्यच्च वर्तमानसमयस्यैवास्तित्वनयव्यवहारांतदीगवादनीतानागतयोश्चविनष्टानुत्पन्नत्वयाः सत्वनयव्यवहारानंगत्वा
दितियद्धीकेऽत्रा ३-३

यापिवर्तमानकालएवउक्तात स्यैवसत्वादितियुक्तानत्याभाऽत्यामादिकं कारणाउक्तंतथानैकांतिकमनत्यासाद्यावपि॥ य
तकाविस्तुरखादिरूपेव। तथाचउक्तंसकरणतःक्रियाऽःखेत्तितदपिप्रतीतिबाधकंयतःकरणकालएवक्रियाऽःखावाछखा
बाहस्यातनेछनः ऽवंपस्यावातदसत्वादिति। तथाचउक्तं किंधमित्यादियउत्तावादिमता श्यणात्तदप्यसाधा। यथातोयछ
करणादवकर्मउः। खछखंवास्यात्नदाविविधेदिकणारलोकिकाउष्टानानावश्संगास्यात्। अस्कपगतंवर्कि विपासलो
x ज्ञा किकाउष्टानंतिरपिवति॥ एवामतस्प्रूतविज्ञं स्तिडक्तंच उस्वंपरतिक्षियवत्रवयपदम सायदसमसमर्थमिऽद्याल
विज्ञंगाणादमामऽलयायाविमासद्या॥ सञ्जयमसन्धये रंगात्वत्राशिद्धांतितिविज्ञंपण॥ उमत्नवायसरिमंताअनाणं
तिमिद्दि ह्वं॥ उसङ्गायपरमाणो अ सङ्गतमद्दादि॥१॥ अमझतमध्येगात्मनिमझतविदत ॥ऽसङ्गमपरमाणोम
ज्झति। श्दश्रावंरं अमझतमघेगात्मनि। अमज्झतक र्मत्नमिति॥८॥ धअर्द्धछगागयमाएवमाऽस्कामात्यादि
उश्तातापीमावति॥ नवांदाछ्रंपरमाणपायलाणंअवि मिणंदकायेत्तिपकस्यापिपरमाणोः सालासप्रिग्धरुद्द
स्पर्शनामत्वातरदविरुद्धस्पर्शद्वयासकादिवासि॥ तातादयारपितायाप्रिग्धत्वत्वावात्प्रदकायास्यवतंत्रस्ततो विषमत्वे
x मता३ दासंदत्वात्॥ इत्यंवपरं उद्गात्यात्मस्यप्राहरूद्धाव विश्वरूत्वविषयस्यमंदत्वात् एवं यदोद्द॥ समनिद्दयापर्वाक्षनाद्दाइस
मञ्जरत्याङविवादाश्वमायनिद्छरत्नाणणावंस्पउरवधणोति। रवंधिविपाणांसमञ्जनासणात्॥ अप्रवयापर्वाः यिवक्ष
दर्पादा। मथाममिन्त्यादिछत्रंनासालामत्तिलाषतइतिलाषानाषणात्र प्रंद्धेनलाप्य्वश्वंनलाष्पं इतिनलाषेतिलामिद्ध

x ता१ x यमि१

नगOवृत्ति माणीत्यामन्त्रि। शाषाषप्रिपात्र ।त्मियाऽत्यामन्त्रि। द्वाधविद्यागात्। उक्तिंकिरियाऽडरकत्रि। करणात् श्हेंक्रियेवनास्तीत्यस
त्वादव्वेनउःरवांउरवाप्रिवामावमत्वादवाकवलेनरमतात्तत्यात्र्उःरवत्फस्कांजदासामत्रिवत्वनात्। कदमाणीकिरियाउ
रकासत्वात्। इत्यापियक्रियमाणाक्रियाउःरवत्फस्कांतत्यरमतात्तहृत्रावात्यघांउरवापिक्रियमाणावक्रिया। तमाकिरियास
मयविति कंत्रंचाणमित्यादि। हवपमितिकिचंउरकमित्यादि। आनत्वकम्मंसत्रांधमाणामिहवादस्य। तथाहिंइदयहवारि ×वेदिताध
हशाहादिविषयसुखमाधनमापतायारकमउःरवलक णां। फलमन्यास्मतरतूनहिरि। शाह्उमंतराणसंलाव्यातका
यविधघटवघस्त्रामोविशिाषाद्उःसकाम्मीति। आवृ जाउल्लमादणणांफालविमिमणामाविणादउ। कघ
×डोग णाउमायमद्‌ वाद्कय मेकमंति।।७।।उनरप्पः त्यधृषिकांतरमतउपदशंयत्रा। आत्रउक्रियाणामित्या
दिनत्रवेइरियावहियंतिंईर्यो मनंतहिषयाःपंथामार्गः ईर्यापथः।तत्रलवाप्रयांपथिकाकवलायागइत्ययः।क
म्मबंधइत्यथंः। संपराईयंवत्रि। संपरेतिपरिद्रमति। शाणीनाव प्रतिरितिसंपराईयाकषायास्तत्प्रत्ययायासासांपरायिकीक
षायादउकःकम्मंबंधइत्यथ। परउत्थियवत्तव्वंनयव्वंइदसत्रऽत्यरथिकवक्कव्वं वसुव्वाणाय। ग्रंथगोरवलायनालिखि
तव्वाव्रस्पतद्वदंजेसमयंसंपराइयंपकरइतंसमयंइरियावहियंपकारइ। इरियावहियाएपकरणयाएसंपरायंपकारइ। सं
पराइयपकरणाताए। इरियावहियंपकारइ।एवंखलुएगजीवएगणसमायणांदोकिरियाउपकारइ। तंजहा। इरियावहिय
वसंपराइयंचवतिममयववत्तव्वयाएणायव्वं। सत्रमितिगम्यं। मावेवंसकडामदंसंतएवंणायमा। जंसांतअन्नउक्रियाएवमाइ ७५

×स्कं१ ×ह५

तिधजावसंपराइयंचवेजातएवमादंसंमिव्वातएवमादिंस। अदंउणाणायमा। एवमाइरकामि। धएवंरवलुणाजीवएगणं
समायणांएगंकिरियंपकारइ।।तंजहा।।इत्यादि। शब्दांक्ताउमारणाव्ययमिति। मिथ्याव्वंचास्यैवं। प्रयांपथिकाक्रिया। कषायो
दयशवेन तराग्रुकषायहलावति। कथमेकास्मिकदाताव्याक्रिये धदिति।।७।।अनंतरंक्रियोक्ताक्रियावतांचात्पादाभवतीत्द
त्पादविरहप्ररूपणायादनिरयगइत्यादि।।वक्कंत पयंतिक्तत्स्कांतिजाविनामुत्पादस्तदर्थप्रदंउकरणां व्कस्कांतिपदं।।तद्य
व्हज्ञापनायांषष्टंत्वाषंलशातएवंद्व्यं। पंवेडियतियमतो मउष्मगतोविाकषोताहादशाउल्लतो।।जहन्यास्व्रकसमय ×देवगाताः५
उत्पादविरहइतितथा।।चउवीसईउज्जता। समत्र आदारत्र तदयपत्ररसधमामायधादायधतउगादवम्मामाविरद
कालाउ।।उक्कोसा २६ णाइउमवाउजदसउलाव समत्रापामवयश्वेहाणसंखाउणाउरवकउद्यामारिव ×ह्रौ७
णायादाउतिवियसंरवमसरवाउणासपण।।उववाव धुंतवहूंताविपामव।।तियंमातोवविरकालायघा।।ति ×पा३३ह्रंइ
नउजलाविगिलिंदियाणसंमुछिमाणायताद्व।।वारस। मुजूणाउक्वाउदसउमस।।पाकंडियाणांविरवपवं
नास्ति।।मउघगतोउवारसमउजत्रगात्रमउजत्रसंमुछिमेवउवीस।।उकासविरद्कालमदाउवियंजदत्रसंउमउ।।दे
वगतोउ।।तवणवणजाइसादमासाणावउवीसइउजत्राउ।।उद्कासविरदकालापंचउविजउ णावदिणाहीस ×हमउमम।३
उजतावारसदसवदिणाउजत्रावधवादीमात्रविधपण यालदउसाइउदिवसमयंउसंखघामासाघाणाय.णपा
णायउरणतदआसणा।उपरवासासंखघाविपयाणावघउआतावोद्धं।।दहिामवासमयाइमाज्ञसदस्साइ
×स्प२

भग० वृत्ति

उवरिमलक्खा॥ संखेज्जा वित्थडा जाव संखेज्जाओ ति॥ पलियाऽसंखेज्जाभागो उक्कोसा दोइ विरहकालाओ॥ विजयाइ
सु निद्दिट्ठो सव्वेसु जहन्नओ समओ॥ उव्वट्टणाविरहकालो इय एसो वन्निओ उदोवेसुं॥ उववाइ विउव्वमाणसंखाइ विन्नेया। जह
स्सीणं पगसमओ उक्कोसेणं उ दोन्नि समया सा वि रायसिद्धिगई। उववट्टणा विच्छिया नियमत्ति॥ छ॥ प्रथमशते दशमोद्देशकः॥ छ॥
इति गुरुगमभंगैः सागरस्याहमस्य स्फुटमुपचितजाड्यः पंचमांगस्य सद्यः। प्रथमशतपदार्थावर्त्तगर्त्तव्यतीतो विवरणवरपोतो
प्राप्य सद्धीवराणां॥ १॥ इति श्रीमदभयदेवाचार्यविरचितायां भगवतीवृत्तौ प्रथमशतं समाप्तमिति॥ छ॥ व्याख्यातं प्र

× ज्ञानमघह

थमशतं अथ द्वितीयं व्याख्यायते तस्य चायमभिसंबंधः प्रथमशतांतिमोद्देशकांते जीवानामुत्प
दविरहादिनिर्दिष्टः इह तु तेषामेवोच्छ्वासादिर्निरूप्यत इत्येवंसंबंधस्यास्योद्देशकस्यादिसूत्रं॥ जइ
मित्यादि यच्चैगिंदियाणं आणमादि आणमंति वा श्चैवं प्रतीयते तथापि तदुच्छ्वासादीनामाकाशे तदुपलंभा
जीवत्वं शरीरस्य चनिरूच्छ्वासादेरपि कदाचिद्दर्शनात् किं च्छ्वासादिविषया शंका स्यादिति तन्निरासायात्यासुच्छ्
वासादिकमस्तीत्येवं स्यागमप्रमाणेन सिद्धस्य दर्शनपरमिदं सूत्रमवगंतव्यमिति॥ छ॥ उच्छ्वासाद्यधिकारात् जीवादिषु पंचवि
धातोपादेयोच्छ्वासादिद्रव्याणां स्वरूपनिर्णयाय प्रश्नयन्नाह। किन्नं तं जीवेत्यादि। किमात्मकानां सामान्येन इंद्रियादिकानि
किंविधानि द्रव्याणीत्यर्थः। आहारगमा नेयव्वत्ति। प्रज्ञापनाष्टाविंशतितमाहारपदोक्तसूत्रपद्धतिरिहाध्येत्यर्थः। सा च
यं दव्वओ इति। तन्नाइं जाव पंचवन्नाइंपि। जाव अनंतपएसियाइं कालओ अन्नयरकालाइं जाव अणंतगुणकालाइंपि इत्यादि रिति

॥ छ॥ जीवे गिंदियत्यादि। जावा एगिंदिया एवं ण वाघाए निव्वाघायं वति। सव्वलोए बाहाव्याघातं निर्व्याघातं तस्मिन् निर्व्याघाते। इह चैवं ग
तिरपि निर्व्याघातशब्दः। छद्दिसिं इत्यत्र संदर्शनात्पस्य ससूत्रतामिवं दृश्यमानत्वात् तत्र जीवानिव्याघा वं सव्वाघाताः। सूत्रएवदर्शितो प
रकं डियाण त्वेवंतदविकाइयाणं ति तेकइदिसिं आणमंति॥ धणायमाणो निव्वाघाएणं छद्दिसिं वाघायं पडुच्च सिय तिदिसिमित्यादि।
एवमक्षायादिष्वपि तत्र निर्व्याघातेन षड्दिशं त्वत्र दिशं यद्वमनादौ तत्र व्याघातेन तत्त्यस्य व्याघातं प्रतीत्य स्यात् त्रिदिशं स्याच्चतुर्दिशं स्या
त्पंचदिशं आनमंति। यदा लोकाद्यकोणनिष्कुटे तदा लोकेन व्याघातः संभवति तदा नियम
छद्दिसिं ति। शेषा नारकादित्रसाः षट्दिशमानमंतीति॥ छ॥ ते दिक्षु उच्छ्वासादितया जलचराणामिव व्याघातादिशामुच्छ्वासादिजल यद्वा स्यादेवं

× ॐ १

ति॥ छ॥ अ एगिंदियाणं उच्छ्वासादि नागाउच्छ्वासादिसु वाउरूपत्वात् किं वायुकायिकानामपि उच्छ्वासादिना वा
युनैव भवितव्यं तत्रात्येनाकाशादिपृथिव्यादीनामिव तद्धि लक्षणमन्यत्र कायांतरस्य तत्राप्येवं वाउयाएणमित्यादि
याश्वासमस्य पिवाउ त्वादन्यान्युच्छ्वासवायुनानावंतस्यापि ननिवमनवस्था तेवमाहुन वायुः किं वायाएव उच्छ्वास
वायुः। सवायुत्वेपिन वायुसंस्तावोदारिकादिवैक्रियशरीररूपः। तदीयउच्छ्वासानामानप्राणसंज्ञितानामौदारिकवैक्रियशरी
रकालेष्वानंतगुणं प्रदेशावनस्पतयापि तच्छरीरा। अपादेशेपप्रांतवप्रायद्वत्तच्छ्वासादीनामल्पत्वइति॥ नानवस्थावायुका
यिकानां तत्र त्यादि। अयं च प्रशस्तवायुकायस्वभावादीद्दितोत्पद्यापि धियाक्रामिकादीनामपि स्थावरकाय त्रत्यमदाद्यवस
र्षिणामपि काय स्थितेरसंख्याततयानंततया वोक्त वाद्यदाद। अस्सं खाओसप्पिणिउस्सप्पिणीओ एगिंदियाणं च अणंता

नाग०इति

वक्त्रग्रंथानां नावणाम्प्रती ए३ा बादृष्टा । तत्रवाग्भिकायावां प्रत्रुकायुवानक्रमनमदृत्यरूवः उदाहत्रत्रि । अथ रूपान्याख्यातानाद्बव
ति । वाग्भिकायपदपत्रावाइत्रि ॥ उत्पाजायतां उत्पद्यते ॥ भाद्ववृत्र इत्रिस्पष्टः स्वकायत्री स्वापरकायत्रास्त्राणावाधदृवति ।
प्रियात । नाश्रुभाहत्रिंसापक्रमापदृस्पिदं ॥ निरवमइति । स्वकाद्भवगन् मियमरोगित्रिंस्पात्कर्षवित् । उगालियवग्रविया
इंविषयपद्यायेत्यादि ॥ अथमर्थः अदाविकाविक्रियापक्तर्या शरीरोनिः क्रामतीति ॥ वावाग्भिकायस्य भवः भवस्वाविवा
नत्रित्तवतीत्फक्रमष्ठकस्याविस्तानरपिसंसारवक्त्रापक्त्र यावुनः भवस्वात्रिवात्पत्रिः स्यादिति ॥ दर्शत्वत्रादामडा
र्शांतंतनियंवइत्यादि । इतादाशग्भकालाज्ञोउपलक्त्र णत्रादयाणात्यादीवतिदृश्यं ॥ निर्ग्रंथः साधः इत्यर्थेमा
स्वतीतियाम : किंविधं मत्रियाद । नानिरुद्धलावत्रि । ॥ अनिरुद्धाणतनजन्मावेरमतव प्राप्तइत्यर्थः ॥ अ
क्नवद्वयशमपापात्कार्पिस्पादित्याद ॥ नोविरुद्धवव यदंवति ॥ शमप्यतवक्रिसारइत्यर्थः । अर्थवादवमत्रय
त्वउपंचापक्त्र्यासोपिदित्यतआदंनापदाणसंसार त्रि ॥ अप्रहीणाचउगति गमनइत्यर्थः यतएवमतएवानाप
हीणसंसारवयणिछत्रि ॥ अप्रहीणसंसारावष्टकर्मासंयंचसर्क्ततउगतिगमनातापिस्यादित्यादि ॥ नावाछिन्नसंसा
त्रि अत्रुटितचउगतिगमनाभवबंधइत्यर्थः ॥ अतएवानावाछिन्नसंसारावयणिज्जत्रि ॥ नानिवयवछिन्नमष्टबंधव्यवाधाद
नचउगतिगमनावष्टकर्मयस्य सतथा ॥ अतएवानानिदिवयदत्रि ॥ अनिष्टितशायाजनः अतएवाजानिष्टितउ यांजनः
अतएवजानिदियदकरणिज्जत्रि ॥ नानिव त्रिष्टितार्थनामिवकरणीयानि कृत्यानिय स्यस तथा यतएवं विधसाध

×सं१ ×३४

:भवणीतिअनादीसारइर्थत्रामसिदानोभवछिन्नहूचरणावासः सकाणादसंताववतीय ॥ इतत्रति ॥ इत्यर्थमितमर्थअने
कशतियं रनाकिनारकगतिगमनलक्षणं ॥ इत्रत्रमिति । एवोतत्तत्रानतवक्तारणाइत्रंतत्रावरत्र र्थमत्रपादित्रमि
तिलाव : अत्रस्यागलापथ्यप्राक्तनत्वात् । दर्घतिरोघांत्रागत्रइत्रि । आगतिअलिधीयातत्वकपायादयात् प्रतिपतितत्वर

×परिद्वय४ णानांवाशिवतांसंसारसागर मणं ॥ यवाद । जइर्मंतकमाचलदइअणंतभाणाविपडिवायेति ॥ सच संसारवक्त्र

गतोत्तुनिजीवः शाणादिनामप्राक्तनकालसादनप्रागपत्रवा च्यः स्यादिति बिन्नणिभः इश्रयत्रादीमणमित्यादि ॥ तत्रम
निर्ग्रंथः जीवः किंशाह प्रश्न । मासान्यवाचिवानभुमकलिं गाननिर्दिष्ट इतिपवमवर्त्तभक्तावत्यर्थः । वक्तव्य :
स्यात्प्राक्तनसाधवतन भुंसकलिगानास्यातिअव्ववर्थवक्त शाइरूपमानकिमसोवक्तव्य स्यादितिलावः । श्वो
×एतनेप्रतिव्य६ त्रांपाणणत्रि वत्तव्यमित्यादि । तत्रपाणइतिवक्तं स्यात् यार्दो मादिमत्वमार्ने तस्यनिर्दिशाक्रियात ए त्वंत्रवनादिध ×मा मृत्य६
र्मविवक्ष्यात्तत्वादिशाइपंचकवाच्यतानस्यकालसादनव्या ख्यया । यदात्तुत्वामादिधर्मनेभागद्दसोविवक्ष्यात ॥ त
दाप्राणाइताजीवः सत्वांविज्ञावदृष्टिताइति । एततंप्रतिवाच्यंस्याद प्रवानिगमनवाक्यमावदसातानभुगपद्यक्त्वागया
कावेति । जघ्नजावइत्यादि । यस्माज्जीवआत्मासोजीवतिशाणानधरयति । तथाजीवत्वमपायागलक्षणंआयुःकर्मत्वक
र्मउपजीवतिअनुभवतितस्माज्जीवइतिवक्तव्यंस्यादिति । सात्तुता भावदिकस्यादिति । सत्त्वः आसत्त्व ॥ शाक्तावासमर्थ
स्पंदतशुनवशुभअथवाशाक्तः संबद्धः अनाभुलेः कर्मणितिति । नअनंतनाक्त स्पेवार्थस्यविपर्ययसादामडाई

×दृष्या१

त्याद्रि। पारगाः पारंगताः। संसारसागरस्य पारं निस्तीर्णा इत्यर्थः। अथवा इति। परंपरगताः। परंपरया मिथ्यादृष्टिगुणस्थानकादारभ्य
नगाठहति उत्कृष्टगतीनां वा पारं पर्यन्तं गताः सर्वलोकाग्रपारं गताः परंपरगताः। अक्रमेणानंतरं संयतस्य संसारं त्रुटि तदा लोकाग्रं सि
द्धं। विकल्पद्वये नाभिहित एवमायं कं दर्शनावरणीयं कर्मक्षयं इति विविक्ता इदं सादि अनंतं कालं। मिथ्यादि। उप्प न्न
नाणदंसणधरे इत्यादिवचनात् अरहा जिणा केवली सव्वण्णू सव्वदरिसी। आगमा णं णं वा अरिहंता इत्यादि समवसरणे त्वा
×वे ख्यामिति। गर्हणालक्ष्मा गर्हणा लालिक्षण परिव्राजकस्य इदं वक्ष्यमाणं सामाचारी इदं अथ विवक्षितं इदं च प्रवक्ष्ये
ख्यानालापदर्शनात्। कषायदयज्ञा विदं सामाचारी दशविधं विदा नामिति इत्यर्थः। इति दशसु स्थानेषु सामाचारीविधानं तथा
तथैव उक्तं व्याख्यातं तिविहा पयदेतिर्यंच णं ति। णि। घोरानामाकारः संगोवंगाणं ति। अंगानि शिक्षा
दीनि षडंगोपांगानि तदुक्तरूपाणि चत्वारः वेदाः अंगैः समेतास्ते णं ति पदोपदेशकानां सारगाय ति। सारकाश्च अध्यापनद्वारेण
प्रवर्त्तकाः स्मारकाः वा अन्येषां विस्मृतस्य सूत्रादेः स्मारणात् वारकाः इत्युक्तं पारगाः। वारकाः अशुद्धपठननिषेधकाः। धार
णंति। कचित् वारएत्ति धारकाः धारकाः धीतानामर्थानां धारणात् पारगामी। षडंग ×पारद्दवि।४
गविदिति षडंगानि शिक्षादीनि वक्ष्यमाणानि तेषां अंगानां विचारकत्वात् षडंगविदित्यर्थः। तदिदं परिकरणं अथ वा षडंग
वदित्यत्र तद्विचारकत्वं एव पदार्थविदेवावाणंति। तथा वेदानां विदित्वा उपलक्षणमिति इतिहासपंचमानां वेदानां इति संहितं विमर्शयति कापिल
याणं च पंडितः तथा संख्याणे त्ति। गणितस्कंधे सुपरिनिष्ठित इति। णं ति। अर्थस्य अविशेषत्वं अविनाशि प्ररूपणं करोति। ३८

×डे१

।शिक्षाकल्पव्याकरणच्छन्दोनिरुक्तज्योतिषं शास्त्रं कल्पः तथाविधसमाचारनिरूपकं शास्त्रमेव ततः सामाचारकं ह्वाशिक्षाक्ष ल्यावा गर
णं त्ति। शब्दशास्त्रं छंदत्ति। पद्यलक्षणशास्त्रं निरुक्तत्ति। शब्दव्युत्पत्तिकारकशास्त्रं जोइसामयणेत्ति। ज्योतिःशास्त्रे अन्नेसु य
बहूसु बंभण्णएसु परिव्वायएसु नएसु त्ति। परिव्राजकशास्त्रेषु नयेषु नीतिषु दर्शनेषु सुपरिनिष्ठिते त्ति। निर्ग्रंथः श्रमण इत्यर्थः।
वेसालियसावए त्ति। विशाला महावीरजननी तस्या अपत्यमिति। वैशालिकः भगवांस्तस्य वचनं शृणोति तद्रसिकत्वादिति
वैशालिकश्रावकः तद्वचनाश्रवणनिरत इत्यर्थः। इणमक्खे वेति। इदं वक्ष्यमाणं प्रश्नमुक्तवान् ईदृशं वानुमोदतीति मागध
पदज्ञातत्वात्। मागधः तस्य मंत्राणां मागधा। वदइत्ति। स पृच्छति एवं अथ पृच्छति परिवर्त्तनावता वात्यादिना तानि प्रश्न ×परिवर्द्दनात्
जातं तावद्वाख्याहि। उज्जमाने अन्यमाने एवमादिन्नमकारणं तस्मिन्नाख्यातजनरन्येन पृच्छामीति हृदये। ×परिदानाविह
संकितः इत्यादि किमिदमिदानीमरिदं ब्रूते ति। संजातसंशयः। इदमित्थं न मया ज्ञातं नमाधुइदं चेत् न मया श्रुतं कथं मया त्र ज्ञलानं
इत्यत्र रलानाकांक्षावान्। कोउहल्लः किं भविष्यति स्वरूपं दानं किमस्य। इतिविकल्पश्च उत्पन्नः। अन्य इत्यवं विचिकित्सितं। आदं समापन्नो मतर्नौ ×वि।
गं किं कर्त्तव्यता व्याकुलक्षणमापन्नः कलुषमापन्नो नाम किं विज्ञानमात्र आयं वस्थितं सम्यक् पत्र इति। नाहं पवित्ताइत्रिन्नइ
क्काति। शास्त्र स्मर क्का इति। पृष्टवता पर्यटतां यागवंधनादि नानातिथसाक्रतरस्मारथ्यां तं वद्धा अहवाजाणा सप्तम हंस्या वाजु
णा बाद इ वा इत्यत्र इदमत्र हंसणा जाणे बालइ वा जाव अंकलेइ वा। जाव अलाइ वा जाव अंक लियाइ वा जाव सन्निवायइ वा
वज्जेणागत्र स सरसा इसकुइ वधवंखडा द वाजियावासम। णारत्ता इमार आवसं भाविव काम। उग्रा

×कला२

अ।

×अरिहं।२

भग०वृत्ति पुव्विं चरमाणे गामाणुगामं दूइज्जमाणे कयंगलाए नयरीए बहिया छत्तपलासए चेइए अहापडिरूवं उग्गहं उग्गिण्हित्ता संजमेणं

तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरइ तं महप्फलं खलु देवाणुप्पिया तहारूवाणं अरहंताणं भगवंताणं नामगोयस्सवि सवणयाए

किमंग पुण अभिगमणवंदणनमंसणपडिपुच्छणपज्जुवासणयाए एगस्सवि आयरियस्स धम्मियस्स सुवयणस्स सवणयाए

किमंग पुण विउलस्स अट्ठस्स गहणयाए तं गच्छामो णं देवाणुप्पिया समणं भगवं महावीरं वंदामो नमंसामो सक्का

रेमो सम्माणेमो कल्लाणं मंगलं देवयं पज्जुवासामो एयं णे पेच्चा हियाए सुहाए खमाए निस्सेसाए आणुगामि

×अ६ यत्ताए भविस्सइत्तिकट्टु बहवे उग्गा उग्गपुत्ता एवं जहा उववाइए जाव माहणा भडा जोहा मल्लई लेच्छई अन्ने य ब

हवे राईसरतलवरमाडंबियकोडुंबियइब्भसेट्ठि सेणावइसत्थवाहप्पभियओ जाव उक्किट्ठिसीहनाय

बोलकलकलरवेणं समुद्दरवभूयं पिव करेमाणा सावत्थीए नयरीए मज्झंमज्झेणं निग्गच्छंति त्रिश्रमा पवमट्ठं। याव

स्यां नगर्य्यां यत्र महद्यत्नि प्रश्नात् जनसंमर्दः। तत्र बहुजनो नामस्वेव माख्यातीति व्याख्यार्थः। तत्र जनसंमर्द इव राशिः। एव

इति सूपदर्शनवासमुदायः। पावंति तस्रैशाहृ इति वा जनव्यूहः चक्राद्याकारजनसमुदायः। बोलो अव्यक्तवर्णो ध्वनिः। क

लकलः स एवोपलभ्यमानवचनविभागः। ऊर्म्मिः संबाधः। कोलाहलो कारावो जनसमुदायः। उत्कलिका समुदाय एव लघु

तरः। जनसन्निपातोऽपरापरस्थानाज्जनानां मीलनं यथाप्रतिरूपमित्यादि तेति तथारूपाणां नाम यायसवनिर्नारायणाह

त्रिकस्याभिधानस्य गोत्रस्य गुणनिष्पन्नस्य श्रवणतया। श्रवणेन किमंगपुणत्ति किंपुनरिति शब्दार्थविशेषद्योत ७०

×ध२

नार्थः। अभिगमनं अभिमुखगमनं वंदनं स्तुतिर्नमस्यनं प्रणमनं प्रतिपृच्छनं शरीरादिवार्त्ताप्रश्नः पर्युपासनं सेवा

।तेषामभिगमनादीनां नामश्रवणतया आर्यस्य सुवचनस्य एकस्यापि धार्म्मिकस्य धर्म्मप्रतिबद्धत्वात्। वंदामीति स्तुमः नमस्यामीति

। प्रणमामः सत्कारयामः आदरं कुर्म्मो वस्त्राद्यर्च्चनेन वा सन्मानयामः उचितप्रतिपत्तिभिः किंभूतमित्याह। कल्याणं कल्याणहेतुं मं

×तदवं५ गलं दुरितोपशमहेतुं मंगलं देवं चैत्यमिष्टदेवप्रतिमा चैत्यमिव चैत्यं पर्युपासयामः सेवामहे एतत् णो अस्माकं प्रेत्य

जन्मांतरे हिताय पथ्यान्नवत् सुखाय शर्म्मणे क्षमाय संगतत्वाय निःश्रेयसाय मोक्षाय आनुगामिकत्वाय परं

परानुबंधसुखाय भविष्यतीति इति कृत्वा इति हेतोः बहवः उग्रा आदिदेवावस्थापितारक्षिकवंशजाताः भोगाः ते

नैवावस्थापितगुरुवंशजाताः राजन्याः भगवद्वयस्यवंशजाः क्षत्रियाः राजकुलीनाः भटाः शौर्यवंतः योधाः

ततो विशिष्टतराः मल्लकिनो लेच्छकिनश्च राजविशेषाः राजानो नृपाः ईश्वरा युवराजास्तदन्ये च महर्द्धिकाः

×२५ तलवराः परितुष्टनरपतिवितीर्णपट्टबन्धविभूषिता राजस्थानीयाः माडंबिकाः संनिवेशविशेषनायकाः कौडुंबिकाः कतिप ×विशे।

यकुटुंबप्रभवो वा राजसेवकाः उत्कृष्टाः आनंदमहाध्वनिः सिंहनादश्च प्रतीतः बोलश्च वर्णव्यक्तिवर्जितो महाध्वनिः कलकल

श्चैव्य क्तवचनः स एतल्लक्षणो यो रवस्तेन समुद्ररवभूतमिव जलधिशब्दप्राप्तमिव तत्स्थानमिव तद्ग नगरमिति गम्य

ते इति। एतस्याधीम्यसां दृष्यं ऊर्ध्वं नादं परिस्थिति निग्गच्छंति ॥ तानि तानि ॥ तातानंतरं समुप्पज्जित्था ॥ अयं वत्थमाणतया वक्ष्यम

वक्षितो य मानान्नाधि कापि लवती त्वतः आह। एतादवरूपं यस्मा सावतरूपं अन्नत्थिप त्ति ॥ आध्यात्मिकः आत्मविष

नगएवृत्ति यः क्षितिपतिस्मरणाद्युपलक्षितत्रिप्रार्थितं श्रुतिलाघात्मकः मग्गणमयन्ति॥ मनसः परापायम तानवादिद्वावनताः कारणा
अंतयामं कालयाविकल्पः ससपत्त त्रिभवत्यनवान्।सयं ति अथः कल्याणंभवंतारत्रियोगः इसाइयाणंति॥ प्राकृतत्वादिमा
ननंतासाकार्यनवत्वर्थमनात्सरागाद्वंदत्वांसाणयाइवाइंतिं पतत्द्वाणाकसवइपाए।अथवापतत्तामिवानंतराकानामथो:
×सांइधन्सारा नांरूपायेश्चवंनामोधर्मा आघातानथीनलावाउल्लोकमांतत्वामदव्वांसदरइति॥ अन्वयव्यतिरेकलक्षणादवगम्यत्वा
द्धेतुर्वालोकस्यान्तवादयएवंत दव्वाश्चतस्मात्।पसिणाइंति ।प्रश्नविषयत्वात्प्रश्नाएवतदान्यथासमात्रकारणाइं
तिकारणानिउपपत्तिमात्रंतद्विषयत्वात्।कारणानि एतएवतद प्रयोतस्यानि वागरणाइंति।व्याक्रियमाणत्वात्
व्याकरणानि एतएवतदन्यथात्मानिउबिन्नपत्ति॥ एहु तिकड इति कृत्वा ज्ञानककारणान्।पुवंसंपादेइ
त्ति॥ एवमप्रकारंलगवइंद नादिकरणामित्यर्थः।संप्र स्थान।पर्यालोचयति।परिव्वायावसहे त्ति॥ परिव्रा
जकमठः ॥त्रिदंडकं कुंडिकांच कांचनिकांकरोडिकां॥कारा टिकांषड्नाजनविशेषः वृत्तिका: आसनविशेष
किशरिकाप्रमार्जनार्थंचीवरखंडं।षड्नालकंत्रिकाष्टिकांअंकुशकंतरुपल्लवग्रहणार्थमंकुशाकृतिपवित्रकं अंगुला
यकंताणत्ति कांकलाचिकालरणविशेषः।क्षत्र रत्नात्त्रिशाटिकाइतिविशेषः।त्रिदंडत्वादित्रिदंडकादीनि।दशाक्षात्र
गतानिस्थितानियस्मात्तथापि चारवत्ति।प्रधारितवान्संकल्पितवान्।गमनायगंतो।गायमाइत्ति॥गोतमइतिपवमामंत्रयति
शाप:।अथवा अप्रायामंत्रणार्थएव॥मकादेवत्ति॥अथकदा वाकस्यांवलायामित्यर्थः।किंदवतिंकिनञकारणमाक्षा ८०

×द्वानतः१ दर्शनं ग्रवणाताया॥कियच्चिरणवत्ति।कियंताकालेनमावडोनामंनगराच्चति॥विलक्षिपणिमादसीत्यर्थः।अथवा
कालस्यावसर्पिणावात्थमिदुरण कालांतरपवालवसदानानमिति।अहन्नाईपत्ति।अहमाश्रगतः।स्वावधिस्थानाएकस्यापिस्मा
दथवाहस्मागेणकृत्या॥ग्रंथाग्रं॥२०००कारणादिकमधाहरंम्यादतत्र्यातावजमंपात्राईछइनःसंप्रा नावजमंप्राप्तः।स्वविश्र
मादिहातागरामदिगतापिस्यादतत्र्यात।अहवाणाडिवअत्ति॥मार्गप्रतिपन्नःकिमुक्तंलवति।श्रेतरणवदइसिविवक्षितस्थान
पयांतरालमागेवर्ततइतिज्ञानजस्वसणाकथंइत्यामातास्या नरउक्तं।कथंयाता अहरगतादिविशेषणस्य माक्षादवदशी
नंसंलवतितथाअरुवणांदवमीत्यजकियच्चिरादित्यस्यो नरमुक्तं।कादत्यस्यावान्तरंमामथुणिस्यात।यदित्र गवता
मध्यात्कसमायदयंवात्री।अतिदितातदामध्या ह्रास्याप रिमलविघतिकामणायावलात्सवतितस्याइस्यतीति
सामथ्योडक्तं।अहरागतादिविशेषणस्यदिताद्दशामो उहलवादिसवकालःसंलवतितवजमरइति।अगारात
त्ति।निःक्रामतिशेषः।अनगारितं साधुत्वंपव्वइत्तएंतं।अथ वाविलक्षिपरिणामादनगारितयाप्रव्रजितं प्रव्रज्यांप्रतिपत्तुं
।अच्छितिस्त्रिआश्नंत्यनति।यच्चलगवतागोतमस्यामंयतप्रत्यभ्युत्थानत ज्ञाविसंयतावितस्यप्रभृपातविष्यवाञ्ज्ञातमा:
स्यदास्यामरागत्वात्तथालगवदादिःकृततदाचविकल्पस्यतस्माणगमवतस्यकथनालगवङ्ज्ञानातिशयप्रकाशनातलगव
त्यतीवत्कमानात्पादनस्यविकीर्षितत्वादिति।दरखंदयत्ति।संबोधनमात्रं सागयंखंदयत्ति।स्वागतंशालनमागमतंतवा
स्कंदकमदाकल्याणानि।धर्मगवायस्यदावारम्यसंपरकीणतवकल्याण निर्वधनत्वात्तस्य उमागयंतिश्रुतिशयनस्थमातं।क

×आ २ ×ग १

र्थं चिदकार्षीद्वा शास्त्रे वा तौ प्रकार्षं शास्त्रे रागं वक्रिय माणेन स्थंतु मनि मित्रत्वादस्येति। अणुरायं खंदयंति। एफस्या गमि
लगवाहृति कृत्वादत्वागतमश्रुरूप मागमनं स्कंदकतात्। इति। हृत्थ्यं मागय मणुरागयंति। शोलन वा तद्रूपश्लक्ष्णधर्म्महायापतंतवाग
मनमित्यर्थः॥ जाणा वइदं तीयस्यामवदित्वाद्रौ नावश्यमवशारणांतयाणावत्रितस्यामव दि शि आण्ड ममाव्रत्रि। अस्याषा।
र्थः आहमस्माद्धत्रिणावंतरांकांक्षावदमाध्यायांतनस्वार्थः किंसमर्थः संगत इति प्रश्नस्यात्। उत्तरं तु दंता अत्थि। मङ्गणायमर्थः
इत्यर्थः नाणी त्यादि श्रेस्यायमभिप्राय ज्ञानी ज्ञानसामर्थ्यात् जानातीति तपइति। तपस्वी वा तपःसा मर्थ्याद्देवतासांनिध्या
द्वा नातीतिप्रश्नः कृतः। रदस्सकोडति रदः कृतः। प्रश्न कृतः। हृदयप्रवादवक्षरितत्वात्प्रश्नस्यायरितयत्र। कृत इत्य
३ तश्चादं धन्मावाप्र मन्त्रि। उत्पन्नज्ञानदर्शनधारयं मदा मंसुह: अर्हन्वंदनाछर्दत्वात्। जिनाराग्यादिज इत्वा
त्। केवली असहायज्ञानत्वात्। अतीतवातीतप्रत्युत्पन्ना नागत विज्ञायकः सव्वादशाज्ञापिस्यादित्यादि। सर्व
ज्ञः सर्वदर्शी वियट्टछाइति। व्याहृत्य व्याहृत्य शाय हेतु कृत्वा लवं शीलाव्याहृत्य लाजाप्रतिदिनासाज्ञात्यर्थः उरालेति
प्रधानं सिंगारेति। शृंगारालंकारादि कृत्या शालाता छाया शृंगार। शृंगार मिव शृंगार मतिशाय शालावदित्यर्थः। कल्याणा
ष्ययः शिवमुपद्रव दितुवा। धन्यं धर्म्मधनं लब्धतरवा सा धुतहारदेति। मंगल्यं मंगल द्वितार्थप्रापकः साधुसां
गल्यं अलंकृतं कुटादिभिर्विभूषितं वस्त्रादिभिस्त्रिविधं दनलंकृतं विटं तोलस्फणावं जाणगुणा वव
यंति। लक्षणा मानोन्मानादितेर मानं जल द्रोणमानता जलस्य तत्कुंडिकायां दिमातव्य: ब्रुकच: पाव अपात तत्प्रमाणाच ८१

×घि २

×२३

यच्छलं तातां निस्सरति। तच्च निद्रोणमानं भवति तदा सोमानाण्यत इत्यात॥ उन्मानं तु अर्द्धभारमानता। मानत्व तुरुष्कादि। तुल
या धार्तयच्चार्द्धभारमानात् भवति। तदोन्मानोपनोमा भवतात। प्रमाणं तु न स्वांगुलमष्टोत्तरांगुल शतोच्छ्रयता यच्चादाज्जलादाण
मद्वर्णेसमुत्पांईसमृद्धिसिद्धताजाणवउम्माणप्पमाणपडिपुण्णंति। इदं खलु लक्षणं पद्यो व्यंजनं मषतिलकादिकं मषवा सहजं लक्षणं
पश्चाद्भवं व्यंजनमिति। गुणाः सौभाग्यादायालक्षणव्यंजनानां वा या गुणा सि रूपयतं यस्य सा। उपअपइतइत्यत स्यत्स्वानं निम्न
क्रियशाद्रपापतंन्नवती॥ ताशायरित्रि। लक्ष्यासाशालयावाद इ उह द्विश्रमाणं दायत्रि लष्ट उष्ट मत्य षेत्र पूर्वाविस्मितं॥ उष्टंरात ×ड्ढ ४
ययष्ठित्रं मानाय स्रत्तरपातन्तु हृ ष्टत्र ष्ट विलेयघास्तवति। एवं आनंदितं इष्ट तत्सुखासो मतादिस्वावि: सष्ट हिस्तुपगतःन
तस्थेतं दियत्रितिं दितस्नि रवसमूहतरतांत्रुपगतः॥ प्रीईमाणा त्रि। प्रीतिः शोणतमाप्यायनेमनसियस्य सतथाप
रमसामणं सियात्रि। परमं सौमनस्यं सुमनस्कता यं जातं यस्य सं परमसासौ मनस्यितः। तद्दाउगसातिपरमसौमनसि ×न ६
कः। हरिसवसविसप्पमाणहियए त्रि। हर्षवशेन विसर्प्पदिस्पार विजहृदयं यस्य स तथा। पकाधिकानि चिंतान्यिदामादञ
कर्षयतिणादनाद्धनाति। इवं वर्णपमालापेसञांतत्रि। पंचास्तिकायमयिकद्रव्यत्वान्नाकस्य सांतासो। आयाम विष्कं
णां ति। आयामादिध्यंविष्कंभो विस्तारः परिमकावाणं ति। परिष्कतो विंशत्युत्रि। अलवतं इत्यादि निस्वपादः शाश्वतः पदनामव
नात्ययभक्षा। ध्वाव त्रिकाल अचलवात् स्वानित्य तथा णा पिस्यात तत्र आदीया यत्र नियतं पकस्वरूपत्वात् नियतरूपः का
दाविकाणि स्यात तत्र आद्यासाम निगाह्वातः प्रतिकाणसंजातास्वनियतकालाय भव्य पिस्मादित्यत आदा अरक्षयत्रि

नगा०वृत्ति

।अक्षायाअविनाशात् अयंच बहुतरएादेशाएक्षयापि स्यादित्यादा अवाएत्ति। अव्ययस्मत्वादेशानामव्ययत्वात्। अयं च इ

वतयापि स्यादित्यादा अवट्ठिए त्ति। अवस्थितपर्यायाणामनंततया अवस्थितत्वात्। किमुक्तं भवति नित्य इति। भावपछो त्ति। वर्णावि

शेषाःपर्यवाःकालवर्णादयः पवमान्यपि गुरुलघुपर्यवास्ते हि येषां बादरस्कंधानां अगुरुलघुपर्यवाश्च येषां सूक्ष्मस्कंधानाम

मूर्त्तानां च नाणपज्जव त्ति। ज्ञानपर्याया ज्ञानविशेषाः बुद्धिकृता वा विभागपरिच्छेदाः। अनंतागुरुलघुपर्यय वा। अदारिकादिश

रीराणाश्रित्य। इतरे तु कार्मणादिद्रव्याणि जीवस्वरूपं वाश्रित्येति। जविविया तखंदया उणंते त्ति। अनंतमनगं सिद्धिवश्व

त्रयुपलक्षणायावृत्तस्य चांगस्थस्थति तस्य वृद्धयम प्यवां जविया तखंदया इमेयारूवे जाव किं सअंता सिद्धी

अणंता सिद्धी। तस्सवियणं अयमट्ठापं वखउमए खंदया चउव्विहा सिद्धी पण्णत्ता तं जहा दव्वओ खेत्तओ काल

ओ भावओ त्ति। दव्वओ णं एगा सिद्धीति। इह सिद्धि ...येष... पिंप्रमार्धतः सकलकर्मक्षयरूपा सिद्धिः आकाशादेशरू

पा वा। तथा सिद्धिः आकाशादेशरूपा तत्राप्यष्टम्याः पृथ्व्या सा गृह्यते। सिद्धिरूपा किंचिद्विशेषमादिपक्षे विवर्णिति किंचि

न्यूनाः द्रुतहृत्याधिकाद्वयाजनशातपार्कनपंचाशज्ज्वारलवतेइति। बलयमरणात्रिके लाला बलुत्स्योपभिगतात्वेन वलवला

यमाद्दाज्ञस्यातामरणां वलमरणं तथा वशार्त्तमिंद्रियवशानकृतस्यपीडितस्य दीपकलिकासुपातिपक्षिवस्तुषः शलज इसावय

मरणं तद्वशार्त्तमरणं तथा अंतःशल्यस्य द्रव्यतः अहृततोमरादेर्भावतः सातिचारस्य यन्मरणं तदंतःशल्यमरणं तथा तस्मिन्

वायमसुष्या दावर्के द्वाआसाय मरणं। तत्तृद्भवमरणं प्रिदंवंनर इस्थास्मवे त्ति। मनुष्यगादागाग्नित्वा ख्वण विकादिना अ

×गम्यासंयमा३

वपाटनं विदारणं दहस्य यस्मिन्मरणं तद्वेहापाटनं। वृद्धाणमसत्ति। विद्वायस्याकाशल वेहेक सारवाक्षसद्वावनयत्र

निरुक्तवशाद्विहानसंगहपट्ठुत्ति। गृह्रैः पक्षिविशेषैः गृह्धिर्वा मांसलुब्धैः शृगालादिभिः स्पृष्टस्य विदारितस्य करिकर

भादि शरीरान्तर्गत्वेन यन्मरणं तद्गृध्रस्पृष्टं गृध्रस्पृष्टं वा गृद्धैर्वालक्षितस्पृष्टस्य त्वग्रहृष्टं द्वालस्य विदेगं

बालमरणं त्वतिअपलक्षणत्वादन्यान्यपि बालमरणानि पातिनामरणानि प्रियमाणाइति वेहइव वहइत्ति संसारव्हेन

नरइंगवइ तेजीवः। इहदेहिद्विधंचनरइगार्थइति पाउवगम णा त्ति। पादपस्यावापगमनम संदतयावस्थानं पादपोप

गमनं इहदेवच्चउविधमद्दारपरिदारनिरुत्रमप्यव। तवती ति। नीहारिमस्य त्ति निर्हारेण निर्वृत्तं यत्तन्निर्हारिमं। ३ तिश्र।

यया भ्रियतेतस्मैततं तत्कडे वरस्य निर्हारणात्। अनिर्हारिमं तु यदटव्यां भ्रियतइ तियच्चाब्याउ दस्ता

तइंगितमरणमपि भी दास्ताचन्सुरुवत्याख्यानस्यैव विशे षइति। नद्रस्याद्ननदर्शितमिति॥७॥ धम्मकहा णाणिय

घरति। साविंवं। जइद जीवाअणंता शुवंतोजइयसंकिलिस्संति। जइ उरकाणं अंतं कारंति॥७॥ धम्मकहा णाणिय व त्ति॥

।कहंअप्पडिबद्धा। अहनियहिय विन्न॥

जइद जीवा उरकमागरुभावंति। जइ वरयञ्च वगयाकम्मस मूग्गं विद्धाउडंति। इत्यादि। इहवअहनियहिय वि त्ति। आ

र्त्तनिद्ध त्ति तं वित्त यत्त तथा आर्त्तेदासा अनिवर्त्तितचित्तयिस्संज्ञा आर्त्ता निवर्तितं चित्ता। समद्दाय मित्ति। नियं धवववनमप्रति

घाति पाइप्रत्रिया मिति आतिं अत्ययं वासत्यमिदमित्य वेरूपं तउकाराम आत्यर्थः। रोयमित्ति। विकार्षमात्मधः। अभुट्टमित्ति।

×क्षि३

नावता। वृत्ति

॥तदंगीकरणमित्यर्थः॥ अथ ग्रहणासूत्रं दर्शयति॥ एवमेतन्निर्ग्रंथप्रवचनं नामान्यतः॥ अथ त्यागेन सूत्रं वदाघति याणा
त वासयंति॥ तथेत हिताषतः अवित सयंति॥ सत्यमेतदित्यर्थः॥ अस्य दिक्षयंतिसं ददवर्जितमेतत्॥ इत्थियासयंति॥ इहास
तत्॥ पडिक्षियमेयंति॥ एतामितं प्राप्तमिष्टं॥ इच्छियपडिच्छियंति॥ आपादिता एतास्मा विषयत्वात्॥ तिकट्टुत्ति इत्याकृति अथ वा एव
मेवं नान्यथेत्यादि निषेदानिषेधायामासंकार्यानुमादर एव दर्शनायाक्ता॥ आलित्तेणं ति असि विधिना वलितः॥ लोए त्ति जीव
लोकः॥ पलित्तेणं ति प्रकर्षेण वलितः॥ एवंविधश्चासौ काल लादनादि स्मादतत्थ्यातात् अवो नव्वदानइति॥ जराए मरणे
णायति॥ इदवक्तिमतिवाक्यात्राषादस्याः शियायमाणे मित्ति॥ ध्मायमाने ध्मायति वादसमानेत्यर्थः॥ अप्पसारे
त्ति॥ अल्पं च तत् सारं च तत् अल्पसारं॥ आयेत्ति॥ आत्मनाएकां तं गृहीत्वा एगंतमवक्कमइति विवक्षितकालेण। आल्हाद ×स्य७
×समवेद ×वेद दैत्यर्थः॥ घाघतित्थियधर्मयोगा स्तोयाविस्सामिकोवि स्याम एयाजन त्वात् संमतस्य तस्करकाय्याणां संमतस्यैव
जम तोव जात्या वयस्यः॥ सकारणाद्दजस्सितिवा मता व जम तः॥ अत्र माता त्रैविधियकरणं स्थापस्यादपि माताजम तः॥ लंड ×य५
करंडगसमाणेत्ति॥ लंडकरंडकमात्रस्य भाजनं तत् समानं आदयत्वादिति॥ माणोमातमित्यादि मातापिता निषेधर्थः॥ मित्यलंका
रार्थः इदवस्यरां त्रितियधायामं॥ याजनायं॥ अथवा मापनमामानमिति व्याख्यायं॥ वालत्ति व्यालाः श्वापदजंगाः॥ माणां वायुस्य
प्रि त्रियमिति त्वसं नियमन्निवास्य त्ति॥ इदवघमावकुवचनालाणादस्य॥ गणाणं करित्ति॥ रोगाः कालसहा व्याधयः॥ आतंकास्स ×त२ ८३
एवमाद्यायातिनः॥ एसमादाव्मयत्ति॥ असंमाणामित्यानन संबंधः स्यांतं त्वत्रुत्रं वंत्रित्यर्थः॥ तिकट्टु इत्यनिसंधय णा

/ग्री/ ×पं१

लितइति राग्रः॥ सकिमित्य दापसामइत्यादितं इच्छामित्ति॥ तस्मादिच्छामि सयमेव त्ति स्वयमेव न गव नावत्यर्थः॥ एवाजितंर
जादयणादिवषदानन आर्लनमिति गम्यते लावयाकुशल्यायस्मैन॥ एव्वाजनमित्यर्थः॥ मुंडितेति शिरो लुंचनेन॥ सेहाविअंति॥ स
क्षितं प्रत्युपेक्षणादिक्रियाकलापग्राहणया त्रि॥ सिक्खितं सूत्रार्थग्राहणात आह आचारः कृतज्ञानादिविषयमनुष्ठानं कांध्ययनादिगो ×ला३
चरा भिक्षाटनं एतयोः समाहारइंद्व॥ तिस्सदाख्यात मिच्छामीति योगः॥ तथा विनयः प्रतीतो वैन यिकं तत्फलं कर्म क्षयादि ×वरणे च नाहि४
करणं पिंड विशुद्धयादि॥ यात्रा संयमयात्रा मात्रा तदर्थमेवाहारमात्रा तातो विनयादीनां द्वंद्वः तत्सर्व तिनादीनां वृत्ति वृत्ति र्वर्तनंय
त्रा सो विनयिक चरणयात्रामात्रा वृत्तिकः तं धर्ममाख्यातम सिक्षित मिच्छामीति योगः॥ एवं देवाणुप्पिया गंतव्वं अग
माउच्छ त्यस्यइच्छितं त्यर्थः॥ एवंचिट्ठियव्वंति निक्रमणेन दिवर्जित स्थानसंक्रमालम्प्रत्वस्वनबाधपरिहार
णाई स्थातव्वं॥ एवं निसीइयव्वंति॥ निषत्तव्वमुपवेष्टव्यं संदंशकप्रमार्जनादित्यायमत्यर्थः॥ एवं तुयहि
×मा५ यव्वंति शयितव्वं सामायिकोच्चारणादिपूर्वकं एवं भुंजियव्वंति॥ धूमांगारादिदोषवर्जनतो॥ एवं भासियव्वंति सदुरादि
षेणणएवन्नतयेति॥ एवं उट्ठाय उट्ठाय प्रमादनिद्राव्यापादन विबुध्य प्राणादिषु विषयेया॥ संजमेण संजमियव्वंति
तव्वं तमाणणायत्ति तदनंतरमालयाआ आदाराण इरियासमियत्ति॥ ईर्यायां गमने समितः सम्यक्प्रवृत्त ईर्यासमितः॥ सम्यक्
×म२ प्रवृत्तस्वरूपं दर्शितंवं॥ आयाणे भंडमत्तणिक्खेवणासमियत्ति॥ आदानेन ग्रहणेन सह भांड मात्रायाः उपकरणपरिच्छद
स्य या निक्षेपणा न्यासस्तस्यां समिता यः स तथा॥ उच्चारपास वणखेलसिंघाणजल्लपारिठावणियासमिए

मणामभिणत्ति।संगतमनः प्रवृत्तिकः सगुणत्तित्ति। स नातिसाधवान्गुणत्ति।मानोत्तम बादीनांनियमनं।एतादवयित्रा.ष.णाद

सगाथद्वि ।गुत्ति।दिणत्ति।गुत्तबंधयात्तिगुणं त्रसगुप्तिकृतं त्रसस्थरितय :मतबाह्यइत्ति।संगत्यागवान्।लज्जात्ति।संयमवान्र्येष्ठविवार.

घरवकृत्यव्यवहारः।धन्नेति।धन्यात्धर्मधनेनलब्धत्वर्षः।रवंतिखमत्ति।क्षांत्याक्रमातेनवसमर्थतयायामोक्षांतिक्रमः।जितें.

द्रियः।इंद्रियविकाराभावात्।यद्वाणुणांइंद्रियस्तुकंतदिंद्रियविकारणायनमाहणपिस्या दिति प्राह।सादियत्ति।सा

नावांशालित्वा।निराकृतिगाख्यात्।सोहदंमि मर्वज्ञाणि धनाष्पामाशोहादावा।अणियाणत्ति।प्रार्थनायदित

।अणुसुगत्ति।अल्पास्तुकः।त्वगारदितं। ।अवहिलेसत्ति।अविद्यमानाव

हिःसंयमाद्वहिर्मात्लेश्यामानाहृत्तियस्यासोव हिर्लेश्यः। सुसामन्नरणत्ति।शोभनश्रमणत्ववतःअतिशाय

नवार्थमाणरतः।दंतत्ति।दांतःक्रोधदिदमनात्स्यातावत्। गाहय।यांतर्थत्तृत्वात्।शणामवति।इदामवत

त्रुतंश्रुतकांतति।आयविषयमार्गे न ज्ञोमार्गज्ञानर मिवतु रस्कृत्यवाण्यसीकृत्यवे रत्नत्यासइति।पूर्वरसत्रंगा

इंअदिद्यति इदकस्त्रिदार।नवाननस्कंदकचरितात्शाणवएकादशांग।मिय त्रिवस्या यात्पंचमांगांतरीतंत्वस्कंदकचरितं

मिदसुपलस्यात।इतिकथंन विरोधः।अत्रत्यश्रमणमहावीरतीर्थकालनववावनाःतेचसर्ववाचनासुस्कंदकचरितातदृ

र्वकालापस्कंदकचरितासिधयात्र यांत्वचरितांतरद्वारेणापज्ञापित।स्कंदकचरितालय त्रोच सुधर्मस्वामिनांजंबूनामानं

स्वशिष्यमंगीकृत्याधिकृतवाचनायामस्यास्कं दकचरितामवाश्रत्यतदर्थ उक्तएणाकाततिनविरोधः।अथवासाविशा

‹३›

×नि१

पर्यागणधराणामनागतकालत्वाक्षिचरितैर्वधनमदुष्टमिति।नाविशिष्याणंतानाएरूपा।तीतकालनिहोशा।पित्रदुव्यइति

।मासियंतिमामासपरिमाणं।तिरक्कायडिमंति।तिरकृत्यंतिमतिग्रहवित्रा षाणनत्रिप्रेपंचगाथाविनिरकमितापविधग्रहसा

मिवंमहाएडिमं।दानगतायाएस्साणाणामविधा ज्ञामासमिता दिनेत्वयामकाद्शांगभन्नएवितःइतिमासविशि

ष्टाहनवानवकारा ति।यदादागात्तत्रिवियनिमारज्ञा भवदसनावत्रमनत्रो णावमस्मातद्स्वदर्दादाइजलमासयाति

×३१५ गामा।इतिकथंनविरोधः।अत्रानभवत्र गांतरविधो यं ऋतनियमःतस्यतुसर्वविषयदिवासनत्रवनवानादाष

×आ६ इति।अदासुत्रंति।मासानुसरेणतिक्रमणात्र दाकप्ति ।पतिमादल्यानतिक्रामणनकल्य वएवनतिक्रामणं

वा।अदन्मयंति।ज्ञानादिमारमागीनतिक्रमेण क्षायोपशमिकभावनति क्रमणावा।अदातत्तंपि

×मानि६ ।यथातत्तंतवानतिक्रमेणमासिका।सिसुप्रतिर्गेष्ठा सम्तिलंघाननत्यर्थः।अदासंमंति।यथासामस्यंसमता

वानतिक्रमेणांक्रायपणंति।नमानार्थमावएणफासद त्रिवचितकाल विधिनाग्रहणात्।पालइति।मिकृडएयो

गा नवति जागरणात्।सादइति।शोस्यतिपारणकदिनगुर्वादिदत्तशेषभाजनकरणात्।शाधयतिवांतिवार

पंकृत्तालनात्।तीरइति।शमिपितदवधोमाकका लावस्थानात्।शरइति।तत्कृत्यपरिमाणात्ग्रहणात्।किहइत्तिंकी

र्तयतिपारणकदिनइदंचेतस्याःकृत्यंतञ्चमयाकृतमित्यवंकीर्तनात्।अणुपालइति।तत्समाप्तातदनुमादनात्

किंतुकंनवतीत्याद।आज्ञयाआ रायतीतिपावासतांःमन्नमममासांताःतातामहमंसमत गतिदिवासमा

नागपद्धति

ध्वरात्रमानात्। एवं स्वमादशमीचतिः। एता मिश्चापि चतुर्थेनाकनापानाकलतिं यानकादिष्ठानकृतस्त्रविशाषः राइंदियत्रि
। गत्रिं दिवाएका दशीश्चादारात्रपरिमाणाइयंचष्टलाकनंपारात्रि। णारात्रिका यंचाष्टमनन्तवतीरुणारयाणसंवत्सर
यंति। गुणानांनिर्ज्ञेरा विशेषाणांस्वनेकराणांसंवत्सराणांसम्भिनागर्वर्षणाय मिश्रंस्वपमितद् गुणास्व नसंवत्सरं। गुणापवत्र र
त्रानियत्रमतथागुणात्रतः संवत्सरायत्रतद्गुणात्रसंवत्सरंतपः। इत्व त्रापादशमामाः समदशादिनाधिकास्पप :का
लस्मिमसतिश्चदिनानिणरणाकृकालशति। एवंवाचोप त्रसवीमचैवच्छवीमपन्नवीसाय। वत्रवीमपछवी साव
त्रवीमासत्रवीसाय। नीमातत्रीमविपचत्रवासत्रवी मत्र। मवत्रवी। ठवीमाय। तीसावत्रासाविपासालस
मासस्त्रतवदिवसा। एत्रसमदमठठपंचवत्रपंचस्त्र यतिन्नि तिन्निनिपंचस्रादादायतदामालसमाम
स्त्रुणागाणाग्र। इत्वयत्रमासम्भ्रष्टमादितप्सायावं तिदिनानित्रष्टीतातावंत्यायतनमासादाकृष्ण्य
णीयाम्पधिकानिवायतनमासम्भ्रव्यानि। वत्रवंवत्र त्रणंतिविचत्र घेतकंयावत्रकृतं तापत्रतत्रवत्र मुपवास
स्पसंज्ञा। एवंषष्टादिकस्तुपवासहयादशिति। अणिखित्रणंतिश्रविश्रांतनदियत्रि। दिवादिवसइत्पर्थः। वात्र उणत्रि
। स्थानमासत्रस्तकृडकमाधारस्त्रतालगानहृपंयस्यासोस्थाना कृडकः वारामाणांति। मिंदासनापविष्टस्यंनूनस्याप
दस्यापनातमिंदासन स्पवयदवस्थानेतद्वासनंतना। अवाडाणायत्रिशवरणालावनवत्रगालणामित्यादि। अगले
णाश्रमंसारदितनयाष्ठानना। पुष्टनंवाल्पमपिस्यादित्यादा। विञ्जलनविस्याणीनवज्ञदिनव्रात्रविञ्जलंवयुग्म ति

६५

रनञ्जातःमपिस्यादश्वयनत्रकृतंगास्यादतश्चाहाण्यत्रणंति। एदात्रनश्चुज्ञातनगुरुलिः श्वयनेःनवाश्वयनवताश्मादरहि
तमित्यर्थः। एवंविधमपिसमासान्यतःश्रतियत्रंस्यादित्यादं। शयुदीतनवज्ञमानश्वकर्षादाष्ठितनातद्याकल्याणानवीरामाकारणे
नास्थिवनशिवादत्तनाथदयनवधर्मेधनसाधनामंगाल्पनाडशितापूरामसाधनासश्रीकनंसमकुपालनंसंगणानना। उदाय
णेत्रः स्वतपर्वस्मानननेत्रवारात्रंहद्दिमितत्यर्थः। उदात्रनेत्रनतलावचताश्रामणंति। कह्दंतम सात्रज्ञानाद्यन्तवातन
ज्ञानत्राकानत्यर्थः। तत्र मतुमष्ठ मितितव्याद्यात्रमन। उदा णांज्ञदार्यवतांनिस्पद ज्ञातिरकात्। मवाक्स्नागनमस्ता
शयावणाभाक्नितिञ्ज्ञानारमगराखात्। भारकनिञ्ज तुज्ञावसमनइलीष्टतवज्ञात्रश्रस्त्रीनिश्रमीवनज्ञानि
यस्यामास्त्रिवषीवनढ। किटिकिटिकानिमांसास्थि संवंधात्रपावस्थानादिज्ञियामतुवः ज्ञषविशाषस्यात्र
तथाप्तापः किटिकिटिनवारतः। कृशाङवलःधमनी संततानाडीघ्याप्तामोस्य कृपणाद्वयमाननाडीकचा
तृडीवंजीवणानि। अवस्थारस्यागमिकवाष्ठावष्ठीवनजीव वालनगात्रतिनशरीर। वालानत्यर्थः। नासंना मिनिइत्यादोक
लत्रय निर्द्दिशाः। गिलाइन्निशायतियानानवतिमज्जदनामप। त्रिासगतिअर्थः। यषितिहद्दी। तार्थः। नामतिसंनावनार्वा
णइतिवाक्यालंकारसंकहइसगडियत्रि। काष्ठस्तारशकटिकाष्ठशकटिकापत्रमगडियत्रि। पलाशादिपत्रक्षेगंत्रीपत्रतिलनः
डगमगडियत्रिपत्रस्त्रकृतिलानांखांडकानांवष्टमयत्ताजनानांच्छ्वागंतीत्यर्थः। तिलसंवव्यसग डियत्रि। कृवित्याठः। उ
तीता घंष्टाएरंडकठसगडियत्रि। एरंडकाष्ठमयाएरंडकाष्ठस्तावशकटिका। एरंडकाष्ठयत्रणांवातघामसाराचनतत्र

नाग०वृत्ति

कटिकाया:शुद्धाया:सत्या अतिशायनगमनादौ समर्थत्वं स्यादिति अंगारराशिकटिका अंगारस्तूपाग्रेती।आह च दिन्ना शुक्का
समाणि तिविसिद्धाणं हयं कायादीनां साहीणाणमेव संजमवत्तिं यथा संखमायाद्यमिति।ज्ञाताशान इव अस्मराशि उतिष्ठन्नः तदा
तपणं तणलक्खणाणा तत्र उमाश्रय पलिशायां यथा समस्तद्वाना मिबंदिहत्यात जायविता नर्दुत्या उज्ज्वलति।एवं स्कंदाकापिलिव
×द्व४ तमांसमस्माणि तत्राह दिनिस्त जाअंत उस्तुत्रध्यानत्वप्सालितीति।अक्रमेयार्थमादौ तवातायत्यादि।उत्पन्नावस्तकालसमयंसि।
पूर्वरात्रिसमाप्त:पूर्वरात्रः।अपररात्रस्य अपकृष्टा रात्रिः पश्चि मतज्जागरइत्यर्थः।तल्लक्षणाय:कालात्मकः समय:सतथात
उ॥अथवा पूर्वरात्रा परात्रकालसमय इत्याहप्त... लाण उ।उत्पन्ना वरत्रकालसमयं सित्रिस्यात् धर्मजागारिकां
जागरत:।अर्थतइत्यर्थः। अभितामसत्रितादवसपिश्र स्नि।तावन्मसञ्चाना दिनं मर्दघा रूपाणि मितिलाव:तंजा
वतासिअहि।तेत्रस्मात्यावत्तालति लोमा उपसमा स्निजा वयंति।जावमुद्दतिनि।श्रुनार्थीलव्या तु इतिमुत्स्नावा।
उत्पवरगंधस्नाएतस्त्रावतर्सत्तिका तशानवि।थिर्म दाफलालतवताप्रमिशायणालगवत्र वीणाशोकउ:रक्तला
उतं।मास्तृतुमद: त्पतिशायणावावितितमानान्तिकमलमित्यादि।कमलंतिष्ठ:श। उ:शाकाहस्य तत:प्रकाशाप्तस्तायां
उत्पांकमलोत्पलकमलाकामलोन्मीलितकमलं विकसितं।तस्रत उत्पलंच कमलात्पलं।तस्य कमलस्य हरिणा विशाषः।उल्लाप
लकमलोत्तायां कामलमकमारसुन्मीलितंदलानांनय नयास्वान्मीलनंयस्मिंस्तत्रथा।तस्मिन्नाश्राथतिरजनी विलातान्तं
तं पाण्डुरसत्प्रातरेकाशाकपकाशान्त किंशुकस्याकेउरवस्ययुंजार्हस्यचरागाणशाह्रहशाय:।सतथातस्मिन्नथा कमलाकर

×खा६ ×दु१

६६

×घ४

।कृतादयास्तउखंडादिनलिनीखंडानितबोधाधकाय:।सकमलाकरखंडावबोधकंत्तस्मिंउत्थितेसूर्ये सहस्रकिरणे दिनकरे तेजसा ज्वलतीत्यादौ।सू
रउन:किंभूतइत्याह।सहस्ररश्मिमित्यादि।कडाइदितिइहपादिकाद्देशात्यदसहदायादइत्यर्थतः।कृतयोग्यादिलिरितिस्यात्
।तहकृतायोगा:उ त्थापकृणादिव्यापार:।येषांसंतितकृतायोगिन:।आदिशब्दात्स्वियधर्माणागाइह धर्माणाइत्यादिरिहपृतइ
ति।विपुलंति।विपुला।विस्तीर्णमहांतं महास्तनिगमंति।घनासमघनसहशांसांइउजलदसमानकालमित्यर्थ :।दवसजिवाद्यंति।दवानां
सन्निपातोसमासागासारसणा।यव्याघ्रत्रसतथातं।उहविशिला पहयंति।पृथिवीशिलारूप:पहक:।आसनविशेषःपृथिवी
शिलापहक:काष्ठशिलापिशिलास्यादतस्तद्वावाव दायपृथिवीग्रहणं।संलदाणसणाजूसियस्स।संलिख्याति
कृशाक्रियातेनायतिसंलेखना।।तस्यसल्याजाव णामस्वातयाउष्ट:सवितानूषितावाकृपिताय:सतथा
तस्संलेखनाणापउियाइक्खियस्सति।।उव्याख्यातलक्षणा नस्यकालंतिमरणंविकहुत्ति।।इतिकृत्वाइदं विषयीकृत्यएवं
संपदइति।।एवमुक्तलक्षणामवसंप्रेक्ष्यातप्र्यालोच्य तिसंगतास्थंगतविलागत:।उद्यारपासवणह मिंपडिलाह
इति।।एदमापगमनादासाउ ज्ञारादस्नस्यकर्तव्यत्वाउ ज्ञारादिहमिपत्यापकृणांनतिरर्थकं।संपलियंकनिसन्नस्तिएत्रा
माना पविष्ट:सिरसाअत्ते ति।।सिरसाअप्राप्तमस्पृष्टमथवा शिरसि आवर्त आवर्तनिरावर्तनेपरिभ्रमणं यस्यासावसम्पोला
पाहिरस्यावर्तसमहितकाउंति।।एतिदिनेंलाउनकृत्यस्य त्याग। त्रिंशता दिनै:षष्टिर्नक्तानित्यक्तानिभवंतिअणसणाएत्रिाशा
कृतवाइत्तत्राननाबइत्ति।।श्रियापरित्यक्षेआलोइयपडिक्कंतत्ति।।आलोचितंगुरूणां निवेदितंवारजातंततःप्रतिक्रांतम

भगवतीवृ०

कारणाविषयीकृतं येनासावनालोचितइति क्रांतः अथवा आलोचितम्नासावालोचनादोषानु इति क्रांतस्य सिद्धाद्भूतदा
नादालोचितइति क्रांतः॥ एवं रि त्रि आराविप्रियं तीर्ये रिनिर्ग्रांमरणांतरत्र यक्षरास्य परिणानंतदपि परिनिर्वाणामेवतदेव त्वाया
देवर्यस्ममपरिनिर्वाणं त्वाया। तस्मं कदिंगातत्रि॥ कस्स्णं गातो कदिजववानत्रि॥ कुदेवालोकाद्वा विति। एगइया णंति॥ एकषं
नइसावेषिं आउरकायाणं आउक्कायणंति॥ आउक्ककर्मदलिकनिज्जरणानंतवक्कायणंति॥ देवत्ववतिबंधनहेतुकर्मापे
गत्यादीनां निर्जरणान्नैतिक्कायणंति। आइक्कक्कमेणाः। स्थितिर्क्षयेन आणंतरंति। देवत्वसंबंधिनं चयं तिशरीरसं
इत्रत्रि॥ त्यक्ता अथवा चयंतिच्यवं च्यवनेवइत्रत्रि॥ कः वास्त्रा अथवा च्यवं कृत्वा अनंतरं कृताम् इष्यती। त्यक्तमनंत
×मा६ रशरीरस्य वंधः। कार्यइति॥ ७॥ द्वितीयशतस्य उमा। देशकसमाप्तः॥ ७॥ अथद्वितीयआरभ्यते॥ प्स्तावायंसं
बंधः॥ कण्णवा समरणामरणेणा जीवेह इति॥ घातुकं मरणं वमारणांतिकसमुद्घातेन समयवदतस्यां अन्यथावल
×त वतीतिं समुद्घातस्वरूपमिदोच्यतइति॥ विसंवधस्यास्य दं सूत्रे॥ कइणं भंते समुग्घायपत्ता॥ तत्रहंतादिस्यागत्योरितिव
चनात्रं हननानि घाताः। समकीभावत्वा बाल्यत्वप्राबल्येन वघाताः समुद्घाताः अथ केन सह केकोभाव उच्य
ते॥ यदा आत्मा वेदनादिसमुद्घातगतो भवति तदा वेदनाद्यनुभवज्ञानपरिणत एव भवतीति॥ वेदनाद्यनुभवज्ञानेनसहै
कीभावः अथ प्राबल्येनघाताः कथं उच्यते। यस्माद्वेदनादिसमुद्घातपरिणतो बहून् वेदनीयादिकर्मप्रदेशान् का ८७
लांतरानुभवयोग्यानुदीरणाकरणेनाकृष्योदये प्रक्षिप्यानुभूय निर्जरयति। आत्मप्रदेशैः सहश्लिष्टान् शातयतीत्यर्थः।

×ए२

॥ अतः प्राबल्येनघातइति समुद्घातइति ॥ वेदनासमुद्घातादयः प्रज्ञापनायामिव दृष्टव्याः॥ अतएवाह॥ छाउम
स्थियवज्जादि छाउमत्थियसमुद्घायवज्जंति। कतिणंभंते छाउमत्थियासमुग्घायापन्नत्ता। इत्यादिसूत्रवर्जितं। समुद्घातपदं
ति प्रज्ञापनायाः षट्त्रिंशत्तमपदं समुद्घाताभिधानं तच्चेदं। कइणंभंते समुग्घायापन्नत्ता॥ गोयमा सत्त समुग्घायापन्नत्ता
। तंजहा। वेयणासमुग्घाए। कसायसमुग्घाए इत्यादि। इह संग्रहगाथा॥ वेयणकसायमरणे वेउव्विय तेयए
य आहारे केवलिएचेव छाउमत्थासमणुस्साणं सत्तेव वेदनासमुद्घातादयस्सप्तवाच्या नारकादिषु चतुर्विंशतौ यथायोग
मर्थः। तत्र वेदनासमुद्घातेन समवहत आत्मा वेदनीयक र्मपुद्गलानां शातं करोति। कषायसमुद्घातेन कषाय
पुद्गलानां मारणांतिकसमुद्घातेन आयुःकर्मपु द्गलानां वैक्रियसमुद्घातेन तु समवहतो जीवप्रदे
शान् शरीराद्वहिर्निष्काश्य शरीरविष्कंभबाहल्यमात्रं आयामायामतश्चसंख्येय योजनानि दंडं निसृजति। नि
सृज्य च यथास्थूलान् वैक्रियशरीरनामकर्मपुद्गलान् प्राग्बद्धान् शातयति। यथाह सूत्रं। वेउव्वि
यसमुग्घाएणं ति। समोहणइ संखिज्जाइं जोयणाइं दंडं निसिरइ। अहाबायरे पुग्गले परिसाडइ। अहासुहुमे पुग्गले
आइयइ ति एवं तैजसाहारकसमुद्घातावपि व्याख्यातौ॥ केवलिसमुद्घातेन तु समवहतः केवली वेदनीयादिकर्मपुद्गला
न् शातयति। सप्तविधोपि समुद्घातश्चतुर्विंशतौ दंडकेषु यथायोगं वाच्यः। तत्र मानानवरं केवलिको
ऽ मायिकः एकेन्द्रिय विकलेन्द्रियाणामाद्यास्त्रयो नारकाणां चत्वारः देवानां पंचेन्द्रियतिर

×ति२

नगा०वृत्ति

स्यांसपंचमसप्तम्यागौत्तमेति॥७॥ द्वितीय द्वितीयः॥७॥ २ अथ तृतीयमाह। अस्य गाथायमनियंबं द्वितीयाद्देशाके स
मुद्घाताः स्पृष्टिताः सप्तममारणांतिकसमुद्घातमनसमवहताः॥ कियत् क्षेत्रं स्पृशंति इत्यपेक्षं संबंधं सम्यग्दृष्ट्यादिसूत्रं क
रणीयंतत्र चेदं इत्यादि॥ इत्यजीवाभिगमनारकद्वितीयोद्देशके अर्थसंग्रहगाथा॥ पढवी ओगाहित्ता निरया संठाणमेव बाह
ल्लं॥ विक्खंभपरिक्खेवा वन्नो गंधो य फासो य॥ सूत्रे प्रोक्तं च स्वाहीमवलिखितं श्रेणीनां विवक्षितत्वानं यावत् इत्यनु
चि तद्वादिति। तत्र चेदमिति॥ १ षष्ठ्यां वाच्यां सप्तव्यां केऽ सीमंतक एवा उपमानां॥ गायमा सत्र॥ १॥ तं जहा रयणप्पभे
त्यादि॥ ओगाहित्ता निरयंति॥ १ पृथिवीमवगाह्य कियद्दूर नरका इति वाच्यं॥ तत्र रत्नप्रभायां असीति सहस्रोत्तर
योजनलक्षबाहल्यायां उपर्येकं योजनसहस्रम वगाह्याधोऽप्येकं वर्जयित्वा त्रिंशन्नरकलक्षाणि भवं
तिएवं शर्कराप्रभादिपृथ्वीनां वाच्यं संठाणमेवत्ति। नरकसंस्थानं वाच्यं॥ तत्रावलिकाप्रविष्टास्ते वृत्ता
॥ त्र्यस्राश्चतुरस्राश्च॥ इतरे तु नानासंस्थानाः॥ बाहल्लं ति॥ नर काणां बाहल्यं वाच्यं तच्च त्रीणि योजनसहस्राणि॥ कथं॥ अ
धः पीठं मध्ये शुषिरमुपरि संकोच एकमिति॥ विक्खंभपरिक्खेवेति॥ प्रतीतौ वाच्यौ। तत्र संख्यातविस्तृतानां संख्यात
योजनआयामविष्कंभः परिक्षेपश्च॥ इतरेषां त्वसंख्यातेति तथा वन्नादियाचाच्याः तंतमनिष्टा। इत्यादि व्याख्येयं॥ यावद् ×ते३२
यमुद्देशकोऽतायः। तं किंसव्वपाणा इत्यादि अस्य चैवं प्रायणा अस्मो रत्नप्रभायां त्रिंशन्नरकलक्षेषु किं सर्वे प्राणादय
उत्पन्नपूर्वाः॥ आवात्यंत असकृत्त्यमनंतकृत्वः इच्छाबलादयोऽवापिस्थादातात्यंतबाहुल्येनानित्यादनाद्यादाःअसा॥ ८८

वत्ति॥ अथवा अनंतखुत्तो त्ति॥ अनंतशो वारानिति॥७॥ द्वितीयः शतस्य तृतीयः॥७॥ ३॥ तृतीयोद्देशके नारका उक्ताः स्ते च पं
चेंद्रियाः इति इंद्रियस्वरूपाय चतुर्थोद्देशकः। तस्य चादिसूत्रं॥ कइणं भंते इत्यादि। पंचेमिल्लाइंदियत्ति इंद्रियलक्षणयुक्तानि प्रज्ञापना
यामिंद्रियपदस्य प्रथमः पंचदशपदस्य प्रथम उद्देशको ज्ञातव्य इत्यर्थः तत्र तत्र चैवं द्वारगाथासम्यगवसाद बाहल्लं पोहत्तं कइपए
समोगाढे॥ अप्पाबहुपुट्ठपविट्ठ विसए आगार अद्दाए इत्यस्य द्वारसंग्रहवाक्यवृत्तद्वाराण्यामवलिखितं श्रेष्ठाभिमत दर्शयामवश्या
ख्यानस्त्वितः तत्र संठाणं च भवादीइंद्रियाणां वाच्यं॥ तत्र च श्रो त्रेंद्रियं कदंबपुष्पसंस्थितं॥ चक्षुरिंद्रियं मसूरकचंद्रसंस्थितं म
सूरकमाभनविशेषः। चंद्रः शशी अथवा मसूरकचंद्रो धान्यविशेषदलं घ्राणेंद्रियमतिमुक्तकचंद्रसंस्थितं॥ अ
तिमुक्तकचंद्रकः पुष्पविशेषदलं रसनं द्वितीयं क्षुर प्रसंस्थितं॥ स्पर्शनेंद्रियं नानाकारं॥ बाहल्लंति इंद्रि
याणां बाहल्यं वाच्यं। तच्चेदं। सव्वाणि अंगुलासंखेयभाग बाहल्लाणि १ पहुत्तं। तच्चेदं। श्रोत्रचक्षुर्घ्राणानामंगुलासंखे
यभागो जिह्वेंद्रियस्यांगुलपृथक्त्वं स्पर्शनेंद्रियस्य च शरीरमानं। कइपएसत्ति। अनंतप्रदेशनिष्पन्नानि पंचापि श्रो
त्रादीनि। असंख्येयप्रदेशावगाढानि॥ अप्पाबहुत्ति। सर्वस्तोकं चक्षुः अवगाढं ततः श्रोत्रघ्राणरसनानि इंद्रियाणि क्रमणासं
ख्यातगुणानि स्पर्शनं असंख्येयगुणमित्यादि पुट्ठपविट्ठत्ति श्रोत्रादीनि चक्षुर्वर्जितानि स्पृष्टमर्थं प्रविष्टं च गृह्णंति॥ विसय
त्ति॥ सर्वेषां जघन्यतो अंगुलासंख्येयभागो विषयः उत्कर्षतस्तु श्रोत्रस्य द्वादश योजनानि। चक्षुषः सातिरेकं लक्षं शे
षाणां नव योजनानीति॥ आगारत्ति॥ अणगारस्य समुद्घातगतस्यायनिर्जरापुद्गलास्तान् छद्मस्थामनुष्याः पश्यंतीति

लोगंधत्ति आदारत्ति। तिन्नि राउ कलाग्रारकादायो न जानंति न पश्यंति आदारयंति वा त्वगादि बज्जवायं। अथ किंभूता यस्तु आह शोक
इत्यादि यावद लोका। लोकस्य त्वं तत्र उद्द आलोकं तं ति किरणं ऋडक इदं वा कार्ये दिक्करडो गाय मो नाधर्मास्तिकाय
णं ऋड जाव नो आगासत्थिकायणं ऋडा। आगासत्थिकायस्स दसणं उड आगासत्थिकायस्स पदेस इहं ऋडा नो उदेविका
यणं ऋड जाव नो अद्धासमयणं ऋडा। अजीवदवदेसा अगुरुलहुय अणंत इं अगुरुलहुय यणादिं
संज्ञात महागागाम अणंतना शणत्ति। ना। लोकाधर्मा स्तिकायादिना पृथिव्यादिकायैः समापन्न वस्त्रापश्याम तः
णंतरा सहवात्। आकाशास्तिकायादि शादिरित्यस्य स्पष्टास्त्र घांत अस्तवात्। एकस्मा भावजीवद्व्यादि आकाशाद्व्याद
शअकाशाद्व्यादेशास्स्येति ॥ ७॥ द्वितीयशातव उर्धः ॥ ७ ॥ ४ अनंतरमिंडिया उक्कानि तह शाचपरिवा
रणास्यादिति तन्निरूपणाय पंचमाह शाकस्यदमादि स्त्रं। अन्नउत्थियत्वादि देवस्येयत्ति। देवाशातन आत्मना
×दि५ करणत्रूपतनाय प्रविचारयतीति यागः। मणंति अस्रोनि ग्रंथं देवलोकानानिवअन्नत्ति। अत्यात्मा। आत्मव्यतिरिक्तानाद
×देवा:तुत्र ५ वादेसु रमयानाः स्वपर्वादिवानां संबंधिनादेवी अभिजुंजिय त्ति। अभियुज्य वशीकृत्य अपरिचारयत्ति। परिभुंक्ते
। ना अप्पणा विवियाउ त्ति। आत्मीया अप्पणा मैं अप्पणा विउविय त्ति। स्त्रीउरुषरूपतयां कृत्य एवं चश्चि त्वेण वियणमि ×वि३
ये ना व एडतं सम यंइ त्थिवयं वा वएइ तं समयं उरिसवयं वा वएइ जं समयं उरिसव
यं ना वएइ तं समयं इत्थिवयं वा वएइ इत्थिवयस्स वयणयाए उरिसवयं वा वएइ उरिसवयस्स वयणाए इत्थी वयं व. ८५

एइ एवं खलु एगे जीवे एगेणं समएणं दो वेदे वेएइ तं जहा इत्थिवेयं च उरिसवेयं च इत्यादि। मिथ्यात्वं चैषामेवं स्त्रीरूपकरणमपि स्यादेवस्यउभयरूपत्वा तद्रूपभावदास्योविकत्वसमाय। उ
दायोनस्त्रीवेदस्योवेदपरिहारश्च वास्त्रीवेदस्योदयनउरुषभावदस्यादयः परस्परविरुद्धत्वादिति। देवलोएसु त्ति देवजानेषु महाद्युतिष्व
एवत्ति। यावंतीति। प्राकृतत्वेन तु पणतालवंति महिड्डीएसु महज्जुइएसु इत्येवाव करणादिदं द्रष्टव्यं। महज्जुइएसु महाबलेसु महायसे
। महासोक्खे महाणुभागे दारविराइयवच्छे। कडयतुडियथंभियभुया। त्रुटिका बाहुरक्षिका। अंगय कुंडल मट्ठगंडकपाल
कण्णपीढधारी अंगदानि बाहुभरणविशेषान् कुंडलानि कर्णाभरणविशेषान् मृष्टगंडानि वाल्लिखितकपोलानि कर्णपीठानि
कर्णाभरणविशेषान् धारयतीत्येवं शीलायः। स तथा। विचित्तहत्थाभरणे विचित्तमालामउ. लिमउडे विचित्तमा
ला च उत्तमशृंगारपेलाम त्रिणकमउडं च यस्य स त था इत्यादि यावत् रिद्धीए जुईए पभाए छायाए अच्चीए तेयए
णंलेसाए दस दिसाओ उज्जोएमाणे पभासेमाणेत्ति तत्र ऋद्धिः परिवा रादिका द्युतिः इष्टार्थसंयोगः अन्ये त्वा हु दीप्तिः छायाशो
भा। अर्चिः शरीरस्थरत्नादितेजोज्वाला तेजः शरीरार्चिः लेश्या देहवर्णं एकार्था वा एते। उद्योतयन् प्रकाशं कुर्वन् प्रभासयन् प
दार्थान् शोभयन्निति। इह स महताहतेत्यादि यावत् करणादिदं द्रष्टव्यं। पासाईए दरिसणिज्जे अभिरूवे पडिरूवे इत्यादि जन कः दरिसणीज्ज
यं परस्परस्तु तत्र अप्पाति। अप्पणो विउव्विय रूव पडिरूवत्ति। इष्टार्थ इति रूपं यस्य सनघटिका एकानेकदा एक एव वेदो
वेद्यते कारणमाद। इत्थीइत्थिवायएणमित्यादि। वा परिचारणायां किलग। स्त्रीः स्यादिति उपकरणं। तत्र देवगाणं। क्वचि
दृग्गाणं। कचिदुग्गाणं ति इहपातत्र उत्कालकालानंतरणं देवः उत्पन्नपरिणामः तस्यवा व

२०१०२०

स्या . नंतञ्चनंतः समयसमयानंतरामव। ञ्वर्थणा तेउत कृष्टतञ्चषण्मासान्। ष्ट्वामास। मंसुण्णिवर्षाणां। अयंकसायं च शीर्षापोसादि
ष्ठविशाषोतभमं धारणासाधात्यादादि लिंगालवति। यदाहाणे पिसमो ग्रेशा। र्भसंध्यारागांबुदाः सपरिवषाः। नान्यर्थमाग्रेशिर
शीतापेषति हिमपातइत्यादि। कायवलवन्नं णा लंनइत्यादि। कायञ्जनन्यदरमध्यस्थितनिजादयवायानावाग्नसमकायत्त
वः तत्र तिष्ठति यः सकायस्वष्ठः सवकायनवष्ठइति। पातनपर्यायाणां त्वर्थः। चउवा संसवभ्राइंतिस्त्रीकायहादशवर्षा
णिस्थिरावतः। श्रवातस्मिन्नवालेसशरीरउत्कृष्टात। हाद शवर्षस्थितिक तयाऽत्यंवउइंशतिवर्षाणिस्त्रवंतिकेः
चिदाः। हादशवर्षाणिस्थिरापुतनपरिकाल जी वि ननवशरीरउत्कृष्टातहादशावर्षस्थि तिरिति। गापुणजी
वाणं तइत्यादि। मउष्याणां तिर्यंवबीजहाद शमुहूर्तेयावद्यानिहतेनवतिनत्स्थगवादीनां शत
पृथक्त्वस्यापिबीजंगवादियो निप्रविष्टं बीजमवतिव बीजमनुष्यादयाकाजीवः। उत्कृष्टातः तथानन्तरीजस्य
×सहस्स ५ ×घ४ मिनां मषधंधात्तशरत्ववतीत्यत्र कः। उघाससुणां मधुं उ ञ्ज नासनत्यादि। वंसपसदन्मञुजन्ते ति। मनुष्यादीनामक
मंजागनिश्रातमहस्र पृथक्त्वं गार्भत्वेनिःप्पद्यातिवात्यकमपकत्तवग्रदणालस पृथक्त्वं प्रवाणांनवतीतिमनुष्य । ये
नोउनकत्वनाञ्अपिवदावाननिष्पद्यंतइति। इत्येपउवरिसस्मयइत्यतस्यामञ्जणावत्रियनासंमाया गासमुपष्ठञ्च
इत्यनवसंबधः कस्याममाउत्पद्यात। इत्याद। कम्मकडायाजाणाणणि। नामकर्मनिवर्तितायां यानौ। अथवाकर्म १७७
मदानादीपाकाव्यापारः ततः कृतेयसांसा कर्मकृवा। अतस्यामंमिउनस्यइति। श्वइत्यितस्त्रिसंमिउनइतिकोर्षे

×नामकडा पञोणी पञि२

उनेवाघनमपार्गातउर्य सितरसोचा र्णिकतउत्पायामउनउत्पयिकः। नामंति। नामनामवतारत्नादापवाराद तन्नामत्य
र्थः। संयागसंपर्कः। तेइतिस्त्रीउमसौ उदउत्रिउत्यतः। स्प्रदंरत । शाणितलकृणं संचिउतःसंबध्यतइति। वा। समज्ञावत्रि
×समय३×दूरं४ पनामंसं जायइतिप्राग्कर्मसुनस्वैवसंपमदे उताप्र कृपणाण्क्तं प्रदृयनालियंवतित्कृतंकःणिमकारमहूतामालिकायुष्टि
खंगादिकूपारुतनाडिकानां। पवंञ्यनालिकामपि। नवरंवनस्पतिविशषावयवविशषः सम सिर्घासज्ञति। त्ताहिसमसिर्घ
मनादिस्वायंवाक्यांशाषाहञ्यः। पवंसिउनं सरमासानायानिग नमवा स्मवाननाशिष्ठ मयादातवकिलग्रंथांतरपंच
ङियाः श्रूयंतइति। पणिसणणमित्यादि। वृत्तिगमनमिति॥ वा॥ श्चैतिर्यग्योन्यात्मिविधवारि ताश्चादावात्मशिच्छिया ×जुइ
रण याः प्रस्नावनायदमाद॥ नवाणंसम णा इ त्यादि। श्चदत्रिश्चध्यावन धमात्रिविस्तिः परिशान्ताः दिम
त्रिदीक्षाः। शसिक्षाः। दमावादर्णि. ताः विछिनविउलमवण सयणासणजाणवादईसा। विस्तारणाविस्तारवं ×णा६
ति। विउलानिप्रचुराणिसवनानिगृहाणि। शयनाशनयानवाद नियाकाणानियषांतनथा। अथवाविस्त्रीर्णाविउला
नि सवनानियषांतनथा। नञ्चयानेगंवादिवादनंवश्वादि। वहुधणवहुजायरूवरयया वहुपद्रतंधनंगणिमादिकं तथा
बाहल्यजातरूपं सुवर्णं रजतं वरूप्यं यषांतनथा। आउगपउगसंपउत्ता। आयोगाः द्विगुणादिवृद्धार्थंद्रव्यदानंप्रयोगश्च
लांतरं तोश्रसंपउत्ताः व्यापारितायेस्तेतथा विछ ड्डिय वि उलमत्तपाण। विछर्दितंविविधमुज्झितं वडजनालाकभाजनम
उसृष्टावाशषसंमवात्। विछर्दितं वा वि व धविछि त्तिमत्। विउलंसहुंसानकं वायषां तनथा। वडदासीदासा

×ते१ ×थिक्वा२ ×म१

गाम ।दिसगावलगपञ्चूया। वदावासीवासायषत्तं।गामदिसगावलकाश्चत्तनायषांतनघोविलकाञ्चन्ना:।बञ्जगण
वगा०१० स्सञ्चपरिहया वादालक्विस्सञ्चपरिनवनीया:।आसवत्यादीक्कियाकौट्टिका।अधिकरणांगंशौर्यंद्कादि।कुशलत्रि।छा।
श्रवादीनांदायपादयताश्चरूपावदिन:।असदित्यादि।अविद्यमानंमादायंपरमादायकमर्त्यनसमर्थंयाघषांतश्रद्दो
सेव्यास्सवातादवादयाश्चतिकर्मक्षपय:।अथवाव्यसामावदंतनञ्चसदाय्या:आपद्यादिवादिसादायकानापका।।स्व
यंकृतंकर्मस्वयमेवालाकव्यमित्यदीनमानाहत्रइयेत्यर्थ:।अथ वाणषंडिपि:शारभ:समपकाविचलनंइतिनपस्सा
दायक्रमापक्रांत।स्वयमेवनतुइतिप्यातसमर्थवाघिनशा मनात्मंतनावितवाश्चति।तत्रदेवावैमानिका:।अनु
रत्ति।असुरकुमारा:नागकुमारा:वलायपमालवनप ति विशाषांस्तवत्रीतासवस्मछिोतिष्का:।यक्षराक्षसा:
सकिंनरकिंपुरुषा:व्यंतरविशेषा:गरुलत्ति।गरुडध्वजा:।सु पर्णकुमारास्तवनपतिविशेषा:।गंधर्वामहोरगाश्च
व्यंतरविशेषा:अणतिक्कमणिज्जत्ति।अनतिक्रमणीया:अचाल नीया:लहहत्ति।अर्थश्रवणात्।गदियहत्ति।अर्थावधार
×दि४ णात्।इवियहत्ति।संशयिकार्थेइप्रकरणात्।अभिगयहत्ति।उपिकार्थस्याभिगमनात्।विणिच्छियहत्ति।एदंपर्यार्थस्यापल
ंभात्।अतएवअहिमिंजा।पमाणुरागरत्ता।अहीनिचकाकस्यानिमिंजाचतन्मध्यवर्तीधनु।अपिमिंजास्त्रा:प्रेमानुरागेणसर्व
ज्ञप्रवचनप्रीतिरूपकुसुंभादिरागेणरक्ता येषांतेतथा।अथवाअस्थिमिंजास्तुजिनेंगताप्रमाणुरागेणरक्तायेतेतथा।केनाक्लेखे
नमाह।अयमाउसाइत्यादि।अयमितिप्राकृतत्वादिदंआउसोत्ति।आयुष्मन्जितिपुत्रादेरामंत्रणं।सेसत्तिशाषंजिनप्रवचन ।ग१

×आशान२

×मित्र

वनव्यतिरिक्तधनधान्यपुत्रकलत्रेकुप्रवचनादिकमितिकुमियफलिहत्ति।उच्छ्रितस्फटिकमुद्दटिकमिवस्फटिकंचित्तंयेषांते
उच्छ्रितस्फटिको।सौनौद्रएवध्वनावायाणंरिकुमानसाइत्यर्थ:।इतिहद्व्याख्या।अन्यवाज:उच्छ्रितासर्गलास्ता नादपनीयो
द्दोरुतानतिरश्चीन:।कपाटपश्चाज्ञागादपनीतइत्यर्थ:।परिघापर्गलायेषांतउच्छ्रितपरिघा:।अथवाउच्छ्रिताद्दद्मारादपगत:
परिघायेषांतउच्छ्रितपरिघा:।औदार्यातिशयादतिशयदानदायित्वनभिक्षुकाणांगृहद्वारशावेशार्थमनर्गलितगृहद्वा
राइत्यर्थ:।अवंगुयदुवारत्ति।अप्रावृतद्वारा:।कपाटादिभिर स्थगितगृहद्वाराइत्यर्थ:।सद्दर्शनलाभेनकुतश्चित्पाषंडिका
द्विभ्यतिशाभनमार्गपरिग्रहेणाद्घाटशिरसस्तिष्ठंतीति भावइतिहद्व्याख्या।अन्यव्याज:भिक्षुकप्रवेशार्थं
मौदार्यादस्थगितगृहद्वाराइत्यर्थ:।वियत्तंतउरघर प्पवेसांवियत्तोत्ति।लाकानांशतिकरणावरोधांत:पुरवा
गृहद्वारप्रवेशायेषांतेतथा।अतिधार्मिकतयासर्वत्राना शंकनीयास्तइत्यर्थ:।अन्यव्याज:वियत्तोत्ति।प्रतिक ×नाइ
।तरांत:पुरगृहद्वार:।प्रवेशाशिष्टजनप्रवे शानांयेषांतेतथ ।अतीवर्मिताप्रतिपादनेपरगृहेविशेषणमिति।अथवा
वियत्तोत्ति।त्यक्तौअंत:पुरगृहद्वाराय:परकीयायेषांतेकथंचित्प्रवेशायोषांतेतथा।वहूंहंदीत्यादि।सीलव्रतानपणुव्रतानिविरम
णानिअविरतिमस्तागादिनिवृत्तय:।प्रत्याख्यानानिपौरुष्यादीनिपौषधअष्टम्यादिदिनानुष्ठेय नंतहायपवासाश्चैवानंतेपौषधउपवा
सा:।पर्वंदिवसाअवातेर्हिकाइतिगम्यंपोषधोपवासइत्यर्थ:।पोषधंचपदायपाविधंवातकंक्षैनोविहरंति।तहत्रेोय व्राद्रव
चहसत्थादि।इदाभिशाअमावास्यापडिउत्रांपास्रुदंति।आदारादिलदाव ववियमपिमहंत:।वत्थपडिग्गहकंबलपा

नागदत्ति

यथे ब्राह्मणं तिष्ठद् पतद् वद्धा पात्रेण दक्षिणेन तेन राजा दक्षिणां पीठ दत्वादि। पीठमासनं फलकमव स्थैन फलकं शय्यावस्त्राणि: ह
दर्भस्य भाजनाम्बाः संस्तारकालत्वं तरः प्रणामसमादरः हस्ता तालनाथ दानशिरोदिपादिति। यथा ह स्थितत्वेन तनर्द्दिंशितानि: घर
निष्कलहग्राः स्ववसंपन्नत्रिःष्ट्दरूपं स्वविदितानपथ्यं राशिस्वंदत्तानि वातनसंपन्नाश्वस्थानस्वप्रसंपन्ना: लघालाघवसंपन्नत्रि॥ ल

× लेषा ४ घाश्चिहास्व यथा गलाघवं इत्याता अपधिकं तावातम्यौ स्वत्याग: उयं मातितेन स्थिनामानस्मावस्थं तस्थानः तयंमीति

।तेन स्थिनः शशिस्थलानाश्च वस्थं मा ति। वस्थितानां विशिष्टस्वेन स्थानः उ

मंसीरव्यातिमंतः अवस्थानस्थीतप्रशस्ततात्।जीवियाम मरणनयविषस्थके त्रिजीविताशयामरणानायनत्व

× गुणष्पहाणे १ विश्वस्था यातत्माइदंवावकरणादिदंहरूपं।तव यहाणगुणास्वसंयमगुणा: तप:संयमश्चदणंवदद

प:संयमायाः श्रमनामास्तांगताति श्रमनार्थतघांकरणाय दाणांचरणं हाणा।तत्रकरणं पिंडविशुद्ध्यादिवरणं ब्रतं × ४६

श्रमणधर्मादिनिग्रहमयदाणानिग्रहाः न्यायकाशिणाद ड।निश्रयपदाणा।निश्चयाव श्रंकर णान्दपथ्यमः।वं

निनायावा म हवप्दाणा।अज्ञवपदाणानवजितांका मदिव्यानां माईवादिश्रमनवमवगम्यताद्वतकिं माईवत्यादि वा

उच्यंता तावद्यविफलताक्षा माईवादिश्रमनाद्भूदयाता व्यावति॥लाघवपदाणांलाघवंक्रियासुदक्षत्वं स्वंतिपद

णा मतिपदाणां वंविघ्रमंतावयवंतनय नियमस्वभावयपदाणां वाक्रपत्रामतसूत्रा:।मोदीश्च हिदेवाद्वनाशधय:सं

हादावा।मिश्राणि जीवानां मितिगम्यं अणियाणात्र पु स्मृयाश्रवदिलमासुमा मंतरया।अच्छिदपमिणावागणा त्रि॥ उ

× विशिष्टवचनात्यता।ववस्थि ना ५

५८

× करः २ × यावलवणत्यनि॥ २

विशायविरलानि॥निद्देषाणातिवा।उस्त्रवर्णाणनियद्यांतनघातमाकुर्तिंजरिकंस्वश्रम व्यणातालतक्षणाह मिश्रयं तस्मंत

वंव स्वयिक्रकिं तस्मैणदक्षायणोदह: क्षत्रिकापणा।।तह्वता:सद्वता:समादिता श्रमणदनलाश्च स्वस्तावृत्त मकलं णाय × गु२

× म२ तावनवातडपमा।मिद्धित्वामा हूदत्यर्थ:।संपरिहता:समयकूपरिवारिता:परिकरलाश्वणपरि करिताइत्यर्थ:।पंचलि:श्रमणाश

निरव मिघाडगत्रिमिंघाटकफलाकारंस्थानंत्रिकंरघ्यात्रयमीलनस्थानं वउक्कं घावउष्टमीलनस्थानं चरं वेवज्ञतस्त्र

घामीलनस्थानं महापथाराजमार्गः पंथारथ्यामात्रंयावत्। करणात्।वज्जनाममाहद्दवाइत्यादिद्देवाख्यातमत्र दहश्यं

।पडिस्तुणतिनि।अत्यप्सगन्तेति।मद्याइतिघकायान्। कयबलिकम्म त्रि।स्नानानंतरंकृतबलिकर्म्मा।येग्रहद

देवतानां तनघाकृयाकाऊमंगलपायच्छितत्रि कृतानिकोउमेकमंगलान्यवश्यायश्छित्तानि ड स्वना

दिविप्पाता र्थमवश्यकरणायनात्।ये स्वतघात्र न्यंवाजः।पायछित्तविणादनपदेवाउमावज्ञाहेपपरि

हारार्थपादत्तु मा: कृतकोउकमंगलाश्चात्पादत्त माश्च तिवियद: तत्रकोउकानि मषीतिलकादीनिमंगलानि उसि

द्धार्थकदध्यक्षतदूर्वाकुरादीनि सुद्धपावसाइंति।सुद्वात्मानावरणाणिवेषोचिता नि।अथवा सुद्धानिवता निपाववस्थानिवरा

णा दिमसत्या प्रवाणा चितानि।सुइप्पावस्थानिवत्थाइपरिक्दियत्रिकृतविद्दस्मार्तकचि वहाइ पवरपरिहियत्रि तत्र वमणावो

यकः। हिताय सुववरंयघास वतोतवंपरिहिता:।पवरपरिहिता: पायविद्दारस्वारणं तिपादविहारेणानियानविद्दारेणाय

स्थारागमनेन न घाताशिगामणीति। ।वतिपत्या तिगछंति।तस्मापंणवंतिसविहीणं तिपद्यनांबला।

×गा१

सागपवृत्ति दीनां विउसरणायागत्ति । व्यवसर्जनयात्यागेन । अविन्नाणित्ति । वसुस्तिकादीनां अविउसरणायापत्ति । अत्यागेनेत्यर्थः । माडिणंति
। अनाकाउवगपसाटकानां निष्कर्षकं उवगसंगकरणाणंति उवगसंगउवगरीयस्माद् दत्ताणविराधः स्वकस्य दीर्घविपाता ।
। एगत्ति   करणाणंति अनेकस्यानेकालं नवस्यानेकालं नस्यापकस्यकरणा । एकालं नवकरणं एकस्याकरणंति ना
ति विद्यापज्ञावामणापत्ति । इहपर्युपासनाविविधं मानाद्यकायलदादितिमहस्यत्वालियाणत्ति । आलस्यत्वस्यापिकस्या
त्मस्याति सद्   त्या । आणहयफलेत्ति   । अनास्रवः अनाश्रवानवकर्मानुपादानं । फलमस
स्यत्यनाश्रव   फलसंयमाचावाणफलत्ति । । वापूल   वान । अथवादेपूजाधनेइतिवचनात् व्यवदानं शब्देनकृत
कर्मवनगहनस्यलवनं । शाकृतकर्मकचवराशा   धनं वाफलं यस्य तत्तथा वदानफलं तपइति किंपत्तियं तिक
:प्रत्ययः कारणं यत्र तत्किंप्रत्ययं ति : कारणासद्वादेव   लोकः प्रत्यर्थताताह : संयमायानह्नतात्यातदकारणयादि
त्यनिश्राय : । उत्तरत्ववणंति शब्देनपः स्यात गावस्था   ये   यासगगावस्थायाः शब्दकालत्वावितत्रा त ।
एवंसंयमापि । अथवाख्यातत्वातिः इमिथर्थः । । ततस्यमागकृतेनसंयमेनतपसा वादवत्तावाति । गणांस   सकर्मकेशधाद्रत्वा
त् । कस्मियाणत्ति । कर्मविचारतयस्मात् सोकर्मास्वजातस्यवतातयाकर्मिं तया अनात्यवाज्ञः । कर्मक्षितिकारः । का   क्षिकातया
अक्षीणनकर्मीन्ना प्राणादवत्ताबाधितियर्थः । सिगियाणत्ति । संगायस्याशुस्निभिंगा । सज्जातयामत्तनातयासञ्जगादिद्रव्याविशेषाम
यमादिदाकाणिकर्मवध्नाति । ततः सिगियाद्दव्रतावासितिति । आस्त्वा   उत्तरवस्तुंयमाप्नोति गणाणपत्तिमासराग ९३

×नव२   ×गृहं४   ×बहुवचनं०

सरागसंयमाद्गुत्राप्तसंजमाकर्मसंज्ञानान्तागेसत्यामिन्यादि । सान्यायमर्थः । कस्मादित्याह । नामकजनमित्यादि । निवासमानवक्रव्य
तया अयमर्थः । आत्मनावपवस्याधिकायर्वेस्त्वतत्त्वकाव्यावाच्यांनिमाना छायांते आत्मनावरकव्यायच्छांनावः आत्मनावव
कव्यता । अदंसानिनानया   वयमदामानितायेवत्र्तु मापित्तप्रमार्थपरायामवं विधइति नावना । अत्रविथंति । काचिक्त्वराहस्ति
×सं४ अ   वलंति मानमत्वापलरहितं अर्नेतत्ति । अन्नं तेज्ञानकः घरसमुदाणस्मर्थेसमुदानं लेदं हृदसमुदानं तस्मै ददसमुदानायचि
द्वाणयिपाणत्ति । तिशासमाचारेणज्ञानंतपलायणापत्ति ।   उगंजुपसत्वमाणेमंतंस्माददादशासाहति   पातादि
त्रा सच्चवदवधनं । उलोकयति । यासापत्रयोगतत्त्वलोक   नातयाहस्याचिर्यति । ईर्यागमनं । सकदामयं माषापवंति
अवकृपामतत्सविस्तवचनंसमस्यइतिवितफामिति   पाव : । एवमस्वनाशकारणाणे । निपिजंति । इत्तवः समथा
स्त्तमसियाणंति । सस्थिरिति । शर्मसाघानिपातास्सनमस्य   स्कव्याकर्तृवत्तीत अविपर्यासाउस्सइत्यर्थः । समंततीतिवा
ममस्यं मसितावासमुपकतनेनयः अमितावान्न व्यासवंत   । आवन्निपत्ति । आयगिका : उपायायावंतोज्ञानिनइत्यर्थ
: । ज्ञानंतीतिनावः । पलिउच्चियत्ति । परिसमंतानायोगिकाः परिज्ञानिनइत्यर्थः । परिज्ञानंतीतिनाव : । बाअनंतस्पर्शमणापर्युपा
सनामविधानकन्यकसमधमापत्पलातदहशनामेमादातदाह्रपिंत्याति । तयाहपूर्वत्तवानावं । कंवनमस्कृत्यसमणंवानाणाय
कं उपलब्धयाणवाद स्याज्ञरवणावंतमित्यर्थः । सादनंवाखंदनमनिर्यतयात्पर्य्युपतिमादनात्तिवा दिक्पलब्धयाणवादव शल
गणाक्रकनिस्तिनाव । विहार धीमत्तवचे । अथवा अमणा : माध : मादनः आवकः सवणेफलत्ति । सिद्धांतश्रवण फलानाणफलत्ति

×मि३   ×सुप३   ×न२

।श्रुतज्ञानफलं॥ अवग्गहि श्रुतज्ञानमवाप्नोति। विन्नाणफलंति। विशिष्टज्ञानफलं श्रुतज्ञानाद्धि हेयोपादेयविवेककारि नगाणहवि
विज्ञानमुत्पद्यते। पच्चक्खाणफलंति। विनिवृत्तिफलं विशिष्टज्ञानाद्धि पापं प्रत्याख्याति। संयमफलंति। कृतप्रत्याख्यानस्य
हि संयमो भवत्येव॥ अणण्हयफलंति। अनाश्रव फलः संयमवान् किल नवं कर्म नोपादत्ते। तव फलंति। अनाश्रवो हि लघु
कर्मत्वात्तपस्यति। वोदाणफलंति। व्यवदानं कर्मनिर्जर णं। तपसा हि पुरातनं कर्म निर्जरयति। अकिरियाफलंति। योग
×निर्ज्ज निरोधफलं कर्मनिर्जरातो हि योगनिरोधं कुरुते। सिद्धिपज्जव साणफलंति। सिद्धिलक्षणं पर्यवसानफलं सकल फल
पर्यन्तवर्त्ति फलं यस्याः सा तथा गाहति। संग्रहगाथा। त हरूवाणं ति। तथारूपं श्रमणं वा उचितस्वभावं साधुमित्यर्थः। अहि
ति॥ वंदनया पर्युपासनया च श्रमणादेः पर्युपासनाय श्रुत फलं भवति। नान्यथा श्रुतस्य संभवः। आचिता आदिष्टा
महता चिरं कालं विद्धि दर्शयन्नाह। अन्नउत्थि यत्ति क्षिपद्भिर्यस्माद् आदित्वं अधस्तात् स्पष्टं यद्वा वर्तते ऽस्यार्थः। हर
×अणहियिप यत्ति। ह्रदः। अणाविभूतः क्वचिद्दहत्ति। न ह्रस्वात् अपि इत्यस्य हेयान्याप्ति हृदयात् तच्चायामः। अपांपूरकः कु
व्यावतीत्यरः लाति विस्तार्यः बलाहतिः। मेघाः संमयंतीति। संस्वि द्यंते उष्णात्तिष्टोभवंति। संमूर्च्छंतीति। संमूर्च्छंति उत्प
×तथ्यइरिमति ३ द्य यंते पवित्रीक्षिदद्धरणादि ति वर्षकालेतरस्यार्थः। आउयाए त्ति अप्कायः। अभिनिस्सवइत्ति। अभिनिःस्रवति ×आर
इत्यतिसिद्धांतपवमाइक्खंतित्ति। मिथ्यात्वविवाख्यानस्य विभंगज्ञानपूर्वकत्वात् तेषां समीक्षवचनविरुद्धत्वं विदारि १५४
कत्वात् अनागोप्यायाम् गोप्यपलंताववगंतव्यं। अन्नउत्थियामंतति   नातिदूरे नात्यतिसमीप इत्यर्थः। उ द्यांतीति ज्ञापादि
×वार

। नाप्यदर्शयामानमतानि विरामं पामणाणि त्ति। आतप्यवर्आतपः उष्णतामदंश्चामावातप्यस्वति प्रदानपः महानपस्य
उपतीरंतीरसमीप एवं उत्पादा यत्रासौ महातपोपतीरप्रभवः प्रभवतिस्त्रिरतीति प्रभवण ः प्रस्यंदनस्यार्थः। वक्केति उ
त्पद्यंते विउक्कमंति विनस्यंति। एतादेवं त्यादिनादिः च्यवंतत्यद्यंति च्यवति उ कत्पस्वार्थेनिगमयन्नाह। एसाणामित्यादि। एषाने
तराकृत्पो एववेत्यर्थः विभिक्तप्रविकल्पिता यस्य संज्ञा महातापो प तीरप्रभवः प्रभवणाच्चायते तथा एवायामेतदाकाउ
मिणोज्ञाणी प्रत्यादि समवायादि एतीरप्रभवस्य प्रभवणस्य स्वीअभिधानार्थः। प्रज्ञप्तइति। वहितोव्यक्तातिपवेणः। आयुप
वायामाहगौकमपातञ्जनस्य। पिकामिष्यानाभिणाउक्ताः अथ षष्ठशतस्य द्वितीयोद्देशकात् प्रार्थनायांत इह इति
हारिणोन्नामदित्ति। अ राहः। अथपार्थे। अवर्षोवादयाप न्यासेनमुपमानावधारणांतर्भूत प्रश्नादेशः इत्यावध
रणाजदंत इतिप्रवीमंत्रण मद्येयमञ्जवदाहद इति। एवंसु वध्यते। आवगम्यते। अनाय त्यवधारणा। अवबोध
बीजत्वात्यर्थं ताष्यत इतिताषोताषोपतयण्यरिणामिनतिस्व प्रनिस्पन्नमानद्यमंदतिरितिहृदयं। एषपदार्थः। अयंउ
वीक्ष्यार्थः। अथनदंतएवमदंभन्यअवउपमव धारिणोमपति। एवमस्तुनाहउक्तमणेत्यादिद्वापनायामकाद इतिति
तदामिदृष्टानाइदत्त्वमाषाइत्याक्रकालनावि-मत्यादिनिश्चलदिदात्येषवजतिः पदोपिविकिंवार्य इइति॥ आहितीय
शातषष्ठः॥ दृ ताषादिश्रहार्दव्वंजवतीतिदरोहृशक मममः तस्पारदंशइ। कइणमित्यादि कइणंति। कतिदेवाजा
त्य पक्कायतिमर्पोकातिविधादेवाइतिहृदयं। जलदेवाणमुत्ति। यथायत्यकारायाःशीघ्रज्ञापनाया हितापि

×ण२ ×स्थव२

नगाठहत्रि स्थानपदाख्यात्पदादवसेयं वक्तव्यतास्तीति। तथा इह कासरत्नप्रभायाः पृथिव्याः विस्तंवर्णितमिति। क्वचिद् इत्थं तत्पदलं न सम्यगवगम्य
मादेवं कृतविवं। इमीसे रयणप्पभाए असीउत्तरजोयणसयसहस्सबाहल्लाए। उवरिं एगं जोयणसहस्सं ओगाहित्ता हे
ट्ठा वेगं जोयणसहस्सं वज्जित्ता मज्झे अट्ठहत्तरे जोयणसयसहस्से एत्थ णं भवणवासीणं देवा
णं सत्त भवणकोडीओ बावत्तरिं भवणावाससयसहस्सा भवंतीति मक्खायं इत्यादि
×विशेष५ तत्तमेवाभिधेयविशेषणं द्रष्टव्यमिति। उववाएणं लोयस्स स्स असंखेज्जइभागे ति। उपपातेन भवनपतिस्थानप्रा
प्तानि भवंति। तेन उपपातमाश्रित्येत्यर्थः। लोकस्यासंख्ये य तमभागे वर्तन्ते भवनवासिन इति। एवं समुद्घा ×ते६
तेपि वक्तव्यं। एवं स्वस्थानेनाप्यनेकशिनगतेस्वेष्ठदे। समुग्घाएणं लोयस्स असंखेज्जइभागे सट्ठाणेणं ति का
द्विसमुद्घातवर्त्तिनो भवनपतयो लोकस्यासंख्येयभा गवर्त्तन्ते। तथा सट्ठाणेणं लोयस्स असंखेज्जे
भागे स्वस्थानं स्वस्थानात्मका भवनावासास्ते अतिरिक्ताकाशासमलक्षणाः स्याल्लोकासंख्येयतमभागवर्त्तिनो दिति। एवं असुरकुमारा
णां एवं तथाभवदा क्वचिणात्यानां मोदाव्यानां एवं नागकुमारादिभवनपतीनां वि विशेषेण व्यंतराणां ज्योतिष्काणां विमानि ×त४
×य३ कानां वस्थानानि वाच्यानि किं इह रयावदित्यादि। यावत् सिद्धगंडिका सिद्धस्थान इति पदेन परिसमाप्तिं करणं। सा चैवं कहि णं भंते सि
द्धाणं ठाणा पन्नत्ता। इत्यादि। इत्थं च देवस्थानाधिकारे च सिद्धगंडिका लिक्षनंतत्स्थानाधिकारवलादि त्यवसेयं ताच द
म ए र म पिंडा वा वियाम च सिद्धं वाच्यं। तच्छक्ताकप्पाणपतिट्ठाणं। कल्पविमानानामाधार। वैरोचाव इत्यर्थः। सविवं सा दम्मी ५५

×दुन२ ×य२

साणसु णं भंते कप्पेसु विमाणा किंपइट्ठिया पन्नत्ता गोयमा घणोदहिपइट्ठिया पन्नत्ता। इत्यादि अर्थ दवं घणउ
दहिपइट्ठाणा सुरभवणा दोसु तिदासु कप्पेसु तिसु वाउपतिट्ठाणा तदुभयपइट्ठियातिसु तेण परं उवरिमगा आगासंतरपति
ट्ठिया सव्वइति। तथा बाहल्लेत्ति। विमानपृथिव्याः पिंडो बाहल्यः। स चैवं सोहम्मीसाणेसु णं भंते कप्पेसु विमाणपुढवी केवई
यं बाहल्लेणं पन्नत्ता। गोयमा। सत्तावीसं जोयणसयाइं इत्यादि आदेव। सत्तावीसमयाई आइम कप्पेसु पुढवि बा
हल्लं। एक्केक्कहाणि सेसे सु दुगदुगे च गेवेज्जे य णे विचाकरणह्रदविंशतियोजनानां शताति। अणुत्तरा रेषु रव
कविंशतिरिति। उच्चत्तमिवत्ति। कल्पविमानादे वं वाच्यं तच्चैवं। सोहम्मीसाणेसु णं भंते कप्पेसु विमाणा
केवइयं उच्चत्तेणं पण्णत्ता। गोयमा पंचजोयण सयाइं। इत्यादि। आदेव पंचसयउच्चत्ते णं आइकप्पेसु
होति उविमाण एक्केक्कवुड्डिसेसेसु दुगदुगेव उच्चत्तेणं गेवेज्जे यादिकं नवदशयोजनशतानि अणुत्तरेसु
एकादश शतानि संठाणंति। विमानसंस्थानं वाच्यं सोहम्मी साणेसु णं भंते कप्पेसु विमाणा किंसंठिया पन्नत्ता गोय
आवलियापविट्ठा य वट्टा तंसा चउरंसा य आवलियाबाहिरा नाणासंठिया पन्नत्ता। इत्थं शेषाणामपि तिदिशीनाद जीवा
भिगमादि। सविमानेन नाम आयाम विक्खंभगंधादिपुतिपदेनार्थ इति। छद्वितीयशतसप्तमः। छ। अथ देवस्थानाधिका
रादेवस्थानाभिधानादेवस्थानादिश तिपादनायाह सो हिंदा एकस्यादं सूत्रं। कहिं णं भंते इत्यादि ।अ
सुरिंदस्सत्ति असुरकुमारेंद्रस्य सभा वणोपिमा इत्यादि। असुरगाउसप्पनसमवायी सुरगतिकायस्यत्यर्थः। उप्पायप

×ना३

२१०४अ

श्वायति।तिर्यक्लोकगमनायचेत्॥ योयत्तत्रिमत्रत्वात्तपर्यंतइति।एतद्भुतस्यत्वादितत्रगोअलोलवगामसहङसाध्यस्त्र
स्त्रंस्यां दिति।नागराजावामपर्यंतः।तस्मवादिमध्यांतश्वविकंतश्रमाणमिदांकमस्माविक्षंलास्तदसवावीसाइजावणास
याइ।सत्रसातलवीमश्चत्रारिमयायवज्रवीमश्चदेववित्राषमादानवरमित्यादि।ततोस्वदमाणत्रे।स्थलदसवावीसश्चो
यणाशातक्षिकंलगो।मग्निचत्रारिवज्रवीमश्चरिमत्रतवीस।शलतित्रिजायणमदस्माइंदात्रियबत्रीससराजायण
सपकिंचिविसस्रगो परिस्कावणो।मासत्रयोजायणास दस्संतित्रिपईयालाजायणामायकिंचिविसस्रगो परिस्के
विणो३वर्दिदा त्रिजायणासदस्साइं।दात्रियबल मापाजायणासातकिंचिविसस्रादियपरिस्कावणो३
स्त्रकोत्रराचत्रसकलसाम्यवतिविस्वशविष हिय त्रिवरवज्रास्यवविग्रदत्रातनियसासद्याधिक
श्वत्वादसमतिवरवज्रविग्रदिक्रामध्यक्रामश्चत्वर्थः ।एतादवाद।मदामजंदत्यादि।श्वक्रोदावाद्यविराषःश्र
विभिस्थः आकाशस्फटिकवत्।यावङ्करणादिदंद ग्रंसा(एञ्ज्ञ क्रूः स्तू श्वजलनिवत्ति वात्।लच्छमस्त्रणाःय
द्विष्टस्वघृष्टः स्वस्मानयां ३तिमिवामाहष्टृष्टवृष्टः सुकुमारशानयाशतिमिवा।श्रमार्जनिकामवाशाधितः।अत
एव नीरए।नीरजारजारहितःनिम्मलाकठिनमलरहितंनिष्यंका।आईमलरहितानिकंकडमाणानिरावरणादीप्तिःसप्पमे
सश्रनावास मिरितास मकिरिणाःसउजोयाश्वत्यासत्रवस्तुप्रकाशनकः।पासाईएाधदमस्राविश्याणदेस्सपवत्रतत्रिव
दिकावासीकायथा।मायोपत्रमवरावयैया।ग्रहजायणो।इदंगैवेज्ञेणोपंचधणुसयाइंवि ष्कंभणोसवरयणामईतिगिरि

१०६

क्रुङश्चवरिमतलपरिस्कवसमायपरिस्कावणोतिस्मणोपउमवरावइयाएइमयासवचत्रावासपत्रत्ता।वण्णिकल्पासावर्णि
कविस्तरःवज्ञामयादमाइत्यादिनेमत्रिसंतानंस्त्रलणादाःवनखंडवर्णिकाश्चवं।समणोवणसंड देसूणाइंदाजायणाइ
चक्कवालविस्कंलणो।पउमवरावइयापरिस्कवसामपरिस्कावणो।किएहेकिएहेंगासइत्यादि।वजसमसणिाञ्जति।अल्वंतः
समारमणीयस्त्वत्यर्थः।वत्रतत्रिवणीकसमयवाच्यःसवायं।सजदानामए।आलिंगपुस्करंअजश्चव्वंतह्यसमश्त्यर्थः।मु
इंगपुस्कारइवा।सरतालइवा।करतालइवा।आयंसमं डलइवा।चंदसंडलश्चवत्यादियामायवादंम यिविशसादो
वंतमदुश्वासरवरकउश्वश्वक्रत्रात्सामादावतंम कःपसायवत्रज।सा सादवसीकावाच्यःसवेवां अणुमयस
सियपदसिनअस्फजतमात्राजतंवायघालव यय अच्छिताःश्ववामर्कस्यागमिकत्वान्।अस्फपगतस्था
मात्रहतस्त्वतस्फस्तातास्थितः अत्यर्थश्वइत्यर्थः। श्ववमिकवद्वेनलापश्वात्रदरुपःतवाश्वदसितइवश्वसाप
टलपरिगततयाश्वदमितइवश्वसापटलपरिगतयाश दसितःस्त्रवावासितः श्वलः संबद्वावाश्वासितइति।मणि
कणगरयणा रत्रिविन्नमाणिकनकरत्रानांतक्रिलिविविधित्रिचित्रविमाविचित्रायः।सतयाइत्यादि।उल्लायस्त्रमिवत्र
उत्रि।उल्लाकवर्णि कःपासादस्यापरिभागवर्णिकासवेवांतस्सणंपासायवडिंसगस्सश्मवाइस्यउल्लाएपमलते।पउ
मलयसत्तिविवाजावसवत्तवणिद्व माय।आवजावपडिरुवचमिकर्णिकाश्चवं।तस्सणंपासायवडिंसय स्सबजु
समरमणिजिस्त्रसिलागमसात्रातंजदाआलिंगपुस्कारइवत्यादि।मणिविमंनिवमस्संबंधपविरासिं सानापतीत

त्रि वेतस्स णं सीहासणस्स अवरुत्तरेणं उत्तरेणं उत्तरपुरत्थिमेणं एत्थ णं सूरियाभस्स देवस्स चउण्हं सामाणियसाहस्सीणं चत्तारि भद्दासणसाहस्सीओ पन्नत्ताओ पुरत्थिमेणं । एत्थ णं सूरियाभस्स देवस्स चउण्हं अग्गमहिसीणं सपरिवाराणं चत्तारि भद्दासणाइं सपरिवाराइं दाहिणपुरत्थिमे
णं अब्भिंतरियाए परिसाए अट्ठण्हं देवसाहस्सीणं अट्ठ भद्दासणसाहस्सीओ । एवं दाहिणेणं मज्झिमाए दसण्हं देवसाहस्सीणं दस भद्दासणसाहस्सीओ । दाहिणपच्चत्थिमेणं बाहिरियाए परिसाए बारसण्हं देवसाहस्सीणं बारस भद्दासण साहस्सीओ । पच्चत्थिमेणं सत्तण्हं अणियाहिवतीणं सत्त भद्दासणाइं चउद्दिसिं
[illegible] आयरक्खदेवाणं सोलस भद्दासणसाहस्सीओ चउ मउ ति तत्थ णं तस्स सिंहासणस्स उवरि [illegible] लोमा निविसिद्व [illegible]
नाग कणगा तुतो उवरि यल णं सिं बव्वयदेवसमा णं पुव्वकल्पो ससयमाणं विमाणिय प्पमाणस्स अहिव
ति अयमाणीय तस्स णं रायहाणी पागारपासाद सत्ताइ वत्तव्वया तस्स सर्वसपुन्नयादिसमाणां सोहम्मे विमा
णिका विमानपाकारपासाद समानादि वत्तव्वता समान स्साहि न वच्चो तं पासादिस्स सोहम्मे विमानिकानां विमानपाका
र पायाडनामानं तीनि तानि भवंति त्ति सूरियाभस्स तं तप्पासा सोहम्मे विमानिकानां हुल पासाद पंचायाजनतारा तानि
न वायस्स त्रा परिवारस्स तानि आदि हि स्थान शत कंचान पोंव उसीमिमध्य परिवारस्स तासु वारस पादस्सतं पवमज्जत
णिवार तानि सहिहस्थि । एवमनुपम दिकत्तिंशत इद तुहल पासाद सम हिहा योजन शतानि एवम हि हिदीनां सदपु
र यावद तिसा पंचदशा योजनानि पंचशाया जनस्या प्रासाद तावदवत्त्वानतर स्वकं तस्या रिप डिवाडी पासाद वडंसगाणं
अर्द्द द्दाणा उत्ताणा पणं भगमा यनां च तस्स पिपरिपाटिस्सू त्रिगताता व्यक्त वारिशा दधिकानि सर्वतित तस्य उत्र

ग्गाठवरि ×५४ ×सद्दपू ×नेसद्द४ ×ना५ ×नोः४ ×भासाद्दपः

४
१६
६४
२५६
१०२४१
१०१

रस्स सं दिसि समनासुधम्मा सिद्धायतनस्सु पपातसभा ऊदा भिसेक सभा लंकार सभा व्यवसाय सभा वति । पता निवसुधर्म्मे स
भादीनि विमानिक सभा दिव्य समानानां इति मा णा नितत व्याख्या इदि संपदे जंज्ञो यो लनानि । पंच शत योजनानि विकसत्य
पंच विंशति शितानि पादं च कियाद वस्संबंधिनां सिव आगमस्स पस्संति विहा अस्य उपयक्त कर्कंद्र स्यादि स्यादि कीकाव
यः तत्थावरा ताणं उप्पिं बहाव अट्ठमंगल गा इयादि । रलंकार सभा दानां व्यवः समचं जीवाभिगम
कि विजयादवसंबंधि वरसस्सवाच्यं यावदु पपात सभा यांसं कलस्मा सिनादात्य त्रस्या किं मम पुव्वं पच्छा वा करणीय
इत्यादि रूपा अभिषेकस्याभिषेकसभायां समद्द सामानिकादिदेवकृतः विभूषणावस्त्रालंकारकृतात्र
लंकारसभायां व्यवसायस्त्र व्यवसायसभायां उ स्फुकवाचनं ता अर्च निकं च सिद्धायतन सिद्ध प्रतिमादी
नां सुधर्म्म सभायां समस्तं सामानिकादि परिवार सपच भर सपरिवारस्य सामानिकादिः । अहिमवंपवंमदि
द्धि इत्यादि वक्तव्यताम्मि स्पति । पत्व वाचनां तरस्थ तपा र्यवाला क्यातवाव ति । तं हितायमाणः ख्यच्च मस्स च बाल
रूणां सह्मछ सहसा रुकस्मघरु आधिकादा वे सिचसमयाह रुव्यव व्रपतां सं हस्या दं स्वं । किमिदमि
त्यादि तत्र समयः कालस्त्रा पलक्षितं रुत्वं समयाह रुं । कालादिदिन मासादि रूपः । इन्द्रादिसम स्वीयमध्य
वाह्यत्व पवपत्तः प्रस्तुत हि दिना दिनयाः सं च रिसवशति । एवं जीवाभिगमवत्तव्वयाव त्ति । वचास्ति वंगणं जायप समय
इम्मं आयाम विक्खंभेणं मित्यादि । जाइमिय विक्खंभेणं । तत्र जं बूद्धीपादि म उ व्याक्षेत्र रुक्ष्यतायां जीवाभिगमाद्दा

×अहत्४ ×वस्त्वे३

×लटेर

णाम्बातिक्कवक्कमणाय स्थितत स्पष्टिदीनंपमाणवापयंजीवाभिगमवक्तव्यतास्पताव्यति । वाचनांतरेतु जावइमस्त्रहविल्ल
नगाशति णिस्याटिकणइंष्टगाता । तत्र जंबूद्दीवाणं तकस्वर्दपलामित्रवानंकस्पष्टियातवित्रवान कइनरकनातानोजावंवाव ×यंर
त्यादिकानिशव्यकेछ्यातिकरत्नाणितिवानाकोणंनंतावंबुद्दइजंबुद्दीवेणायमाजंबुद्दीवेणंदीवमंदरस्सपव्वयस्स
×ऊ४ उत्तरेणांलवणस्सदाहिणाणंजावतनूवडदावजंबुकलाइजंबुणाणाजावउवसादेमाणाचिटंति । समयणाहणांगायमा
पवेबुत्त इ । जंबुद्दीवदावस्त्यादि निशत्यकमर्घ स्त्रंगिवसंति तत्र स्थितहिदी नंपमाणवाण्यंजीवाभिगम
वक्तव्यतयातिवमस्याइत्रकमस्त्रजावहमाणा इत्तियंग्रदणाधां साचअरदंतसमयबायरविद्युघाणिया
वलाहगाअगणिअगारनिदिनइउवराणनिग्रास वुद्विवयाणंचाअमास्थाधेयस्त्रानेतसंबंधनायातःजंबू
द्दीपादीनांमाउयानंगंतानामर्घातोवर्गानिंमयाणंतइद त्रकेजाणंवाणांमाणुसुत्तरपव्वतावत्ताणंअस्सिलाएत्तिप ×पद
बुच्चइमनुष्यलाककइत्यर्थः । तथाअरदंतत्तिजीवे वाणंअरदंताविज्ञाजीवस्साविपाउमणुयाणगतिन्हव्याविगे ×वक्कू५
णीयातावंवाणांअस्सिलाइत्तिपवुच्चइसमयत्तिजावंवाणांसमयाइवाआवलियाइवाजावअस्सिलाएत्तिपवुच्चइणवे
जावचणांबायरविद्युयाइकयाबायणिवसाइजावंवाणांबुदावउरालावलाइक्याणंसमुपतिआमाणित्ति । जावंवाणांबाय
रतेउयाएजावंवाणांआगराइवानिदीइवानत्राइवाउवरागत्तिवांदावरागाइवासूरावरागाइवाजावंवाणांअस्सिलाए ЮG
त्तिपवुच्चइउम्माकेइसमयात्रदत्तां । निग्रमत्तद्वियपावत्ति । पावंनिरोमादीनांवचनेवज्ञायंनंतावमत्तघ्यलाकइतिवक्तातंतत्रजा
×इ१ ×ङ्क१

वंदणं वंदिसह इयि । जावतावहवाणं अतिगमणं निग्रमणं । वहानिवद्दी आयरियइत्तावंवाणांअस्सिलाएत्तिपवुच्चइअतिगम
नमिदाअमायणं निग्रमनं दक्षिणायनं । वहिदिनस्यवर्द्दनं निहानिस्यास्यवदा निरिति ॥ श्लोकितायरातनवमः ॥७॥ अनंतरंकत्रंस्त
कंतथास्तिकायादव्याख्यमित्यस्तिकायानिधनन्तरसूद्देशामादेशाकादिसूत्रेकइगामित्यादि । अस्तिआधनशादराअवांता । अत
स्तेषांकायाराशयाअस्तिकायाः अथवा अस्तीत्ययं निपातःकालत्रयाभिधायी । अतोसातिआसन् । नविष्यतिर्कयाःशादरा ×संतिध
शयाअस्तिकायाशतिधर्मास्तिकायादानांचाणस्यामर्यायाम वक्तमः । तथाद्धिधर्मास्तिकायादिपदसामांगलिकत्वात्ध ×रद्धानूह
र्मास्तिकायआदावुक्तस्तदनंतरंस्यात द्विपक्षत्वादधर्मास्ति । कायस्ततदाधारत्वादाकाशास्तिकायततानंतरंअ
मूर्तत्वसाधर्म्याधीवास्तिकायस्ततपंइ नककत्वात्पु । जलास्तिका यशति अवनिइत्यादि । यतपंवर्णोवि ×बा७
तवपवाहू अमूर्त्तःनतुनित्यस्तावानुअ ॥ पर्वदामस्त्र त्रिवृता शाश्वतात्यव्वतः । अवस्थितः शादशातालागदवि
त्रालोकस्यपंवास्तिकायात्मकस्याशरतंइयालाकइवा । सावतइति । पर्याय तेगुणउत्तिकायततःगणगणणत्ति । जी
वपुत्गलानांगतिपरिणतानांगत्युपष्टंभादउर्मस्यानांज लमिवन्निगणगुणेत्ति । जीवपुत्गलानांस्थितिपरिणतानांस्थित्युप
ष्टंभादउर्मस्यानांस्थलमिवत्ति । अवगाहणागुणेत्ति । जीवादानामवकाशादउबंदिराणांकुंडमिवाउवगाहणागुणेत्तिउपाया
गस्तियनंसाकारमनाकारसंदंगयणागुणेत्ति । ग्रहणांपरस्पराणसंबंधनं । जावनअवादिकादिनिःएवकारिरितिखंडव
त्कइत्यादिायधागवेडवक्तैलवति । खंडचकमित्यवंतस्यायपदेशामानत्वादपितसकलामवक्कंवक्कंसवतिपवंधर्मा
×वक्र१

नगाढवृत्ति स्तिकायाः। प्रदेशानाञ्च मानं धर्मास्तिकाय इति वक्तव्यः। स्यादेतत् निश्चयनयदर्शनं व्यवहारनयमतं तु एकादेशान्
न मन्यते वस्तुत्वेनाग्रह्यस्य खंडादिप्रिघटादयो एवं भिन्नकाले प्याय्यस्यैव तेषां नित्यैकादेशा विकृतमनन्यवदिति। स किं स्यादिति। अथ किं
प्रतारित्यर्थः। मावत्तिमसमसमापतत्वादेशाप्रकृत्यापि सर्वेति। प्रकारकारकर्मप्रिमप्रदेशाष्टप्रदेशैरित्यत आहाकृमिणात्रि। कस्मान
तु तादृकादेशाप्रकृत्यास्म विंइत्यर्थः। तत्र प्रदेशावस्थिता अपि सर्वतो त्यादि। उतिप्रश्नः। आत्मप्रदेशप्रणादिकलांतरप्रद
गांतराप्रकृत्यास्थप्रतावस्थाना अपि तथा व्यंत इत्यत आहानि एवमसमत्ति। प्रदेशांत। प्रियप्रदेशावस्थानास्थाना तथा एग्रर ×तोप
द्दणगदियत्ति। एकप्रदेशानिकरा एव धर्मास्तिका यश्चैवं लक्षणानपदीताः अत तथा एकशष्टातिथ
याइत्यर्थः। एकार्थीविविताशाः प्रायसो अर्थातानापि। यवत्ति। धर्माधर्मायांरसंख्येयाः। प्रदेशा उक्ताः।
आकाशादीनां तु अनंतप्रदेशा अनंताः। वाच्याः अनंतप्रदेशि कत्वाभ्रयाणामपीति। उपयोगगुणो जीवास्तिकायः
प्रागदर्शितः अथ तद्द्वारेण जीवत्वं ज्ञानादिगुण इति दर्शय आदि जीवाणामित्यादि। इहचा सप्तदशाण इत्यादीनि वि
शेषणानि सुकं जीवव्यादयार्थानि। आयनामणेति। आत्मनाभावनान्तु ज्ञानशयनगमनालाज्ञानादिस्यएणात्मपरिणामविशे
षेणाजीवत्वावेति। जीवत्वं चितत्वं उपदर्शयति। उपकारायति। इति वक्तव्यं स्यात् विशिष्ट स्याज्ञानादविशिष्टा च चेतना इत्थं
त्वादिति। अणंताणमाभिनिबोधिकेत्यादि। पर्यवाः प्रज्ञा कृताः अविभागाः परिच्छेदास्तेषां तानि आभिनिबोधिकज्ञानस्या पप
ता। नंतानानाभिनिबोधिकज्ञानपर्यायाणां संबंधिन मनंताभिनिबोधिकज्ञानपर्यवात्मकमित्यर्थः। उपयोगावतनावि

शेषं गच्छतीति योगः उत्थानादावात्मभावे वर्त्तमान इति। इदयस्य अथयच्छ उत्थानाद्यात्मभावे वर्त्तमानो जीव आभिनिबो
धिकज्ञानाद्युपयोगं गच्छति। तत्किमेतावति वजीवत्वावश्यदर्शयतीति वक्तव्यं स्यादिति शंक्याह उच्यत इत्यादिना तदुप
योगलक्षणं जीवत्वात्मभावस्थानाद्यात्मभावेनापदर्शयतीति। वक्तव्यं स्यादिति॥७॥ अनंतरं जीवास्तिकायस्तदुक्तमथ तद
धारभूतं आकाशास्तिकायस्य सूत्राणि। कतिविहेणं भंते इत्यादीनि तत्र लोकालोकाकाशयोर्लक्षणमिदं धर्मादीनां वृत्ति
यस्यामणे वति। यत्र तु अणते इदं विः सदा लोकस्य वहिः परा तं सालोकाकाशमिति। लोगागासेणमित्यादि। प्रश्नः। तत्र लो
काकाशः धिकरणाजीवत्ति। संप्रश्नो जीवाइयाणि जीवदेशात्ति जीवास्यैव बुद्धि परिकल्पिताः तास्या देशा भागा
गाः जीवप्रायमत्ति। तस्यैव बुद्धिकृताप्रकृष्टाद शांनिविभागानिभागा इत्यर्थः। अजीवत्ति धर्मास्तिका
यादयः नत्वलोकाकाश जीवा अजीवाश्च एके तादृशप्रदेशाः सामान्यावलंबेतीति। जीवाः प्रत्यतिरिक्तः ×प्रदेशा०
स्त्वादीनां तान जीवाजीवा देशादयः किं देशादिप्रदेशा न तिनिवं निरवयवा जीवादय इति। मतव्यवादार्थत्वाद स्याति।
आवत्तरं। गोयमा जीवा दीत्यादि। आनन्तदाघ्रप्रयत्नस्य निर्दिश्यनच्छकमघोतस्य प्रतिभेदस्य निर्देशनमात्र जत्र जीव
त्यादि। इह वीयत्ति प्रश्नः। उमलाइत्यर्थः। अरूवीयति। अस्रवोधर्मास्तिकायादयः इत्यर्थः। परमाणु प्रचयात्मकाः स्कंधदेशाः
स्कंधादायाविभागाः स्कंध प्रदेशा एवास्येव निरंशा अंशाः परमाणु उज्झलाः स्कंधत्वावसापन्नाः परमाणव इति। नानालोकाका
शप्रदेशव्यापकत्वाद् अजीवाविः अजीवादेशादि। अजीवप्रायमाविः इत्यत दर्शितः स्यादेषां स्कंधानां वा जीवप्रदेशा

×पिअ१ ×म्न१

प्रदेशानाविजश्रुवातपंचविदत्यादि अन्यत्रांश्च प्रणोदशाविधाऽनंतास्त्रथा। आकाशास्तिकायस्य प्रदेशाः प्रदेशास्तावदुक्तं ध
नमवनीहृति र्मा धर्मास्तिकाययोः समयाश्च तिदेशाः पुद्गलस्य कालस्याप्य एवं न विवक्षितत्वात् तेषां यत्रा समवकालवर्तिन्यां ×ञ्र२
विवक्षिताव कुमारा कारणाषेव विवक्षितास्ताना दा पंचास्तिकाय इत्यादौ धर्मास्तिकायस्यादि इह जीवानां पुद्गलानां च
उत्पादकस्य पि जीवस्य पुद्गलस्य वाधातेर्सकायादित्य विध परिणामवशाद्धवा जीवाः पुद्गलाश्च तथा तादृशास्तत्रैव
शास्त्रमंत्रवीति कश्चा जीवाश्च जीवादेशाश्च जीवप्रदेशा। अत्रापि प्रविश्यापरस्यास्त्रजीवास्त्र अजीवादेशाश्वाजीवप्र
देशाश्चेति। संगतामकत्रा प्याश्रयादव वाताव स्वत्वत्य स्वसमजावात्। धर्मास्तिकायादौ तु छितयास्वभुरूपं यदासे ×यतो६
श्रीवस्तु विवक्ष्यातत्दुधर्मास्तिकायादीत्यद्युता। तदेशा विवक्षायांतु तस्याद देशा इति। तथा मवस्थितरूप
त्वात् ताद्दशाकल्पनाबंधात्। तेषामनवस्थितरूपत्वादि तायः पिचानवस्थितरूपत्वे जीवादिदेशानामपि स्थित
यापि तेषामकत्राश्रयालादन संभवः स्वरूपणाकारण मिदं तत्रास्ति धर्मास्तिकायादावेकत्वात् समकाया दिधर्मक
त्वाच्चेति। अत एव धर्मास्तिकायादिदेशानिषेधयाद् नो धर्मास्तिकायस्यादेशोनेप्यानो अधर्मास्तिकायस्य देशोऽनेति।
वृ स्तिकायस्य प्रदेशा अरूपिणामादेवसमुद्दयमाह नानंतानीति। समापायास्वदिवानामसमालणिच्यानादासणातस्त्र अणवद्वि
यस्समाणानगातानपनादासणानिहसाजाडणादमहाणपउकत्रासासा विसपगयववहारत्वं परदव्वकसणादिग 100
यववहारत्वंचेति। तत्र स्वविषय धर्मास्तिकायादि विषयायादशाव्यवहाराय धर्मास्तिकायः स्यादाशानार्द्धला

×स्तूत्रप२

काकाशं व्यामातीत्यादि। दर्शितयास्रशाव्याणऊर्ध्वलोकाका शादिनायः स्वस्वरूपेणादिणातोव्यवहारायाधा द्व
लोकाकाशेन धर्मास्तिकायस्यादेशे तइत्यादिसद्वैमिति। ऽ हाममायेत्ति। अद्धाकालसमयरूणासमयः कृणः। अद्धासम
यः मविक एव वर्तमानकालरूपः। अतीतानागतयोरसत्त्वादिति॥६॥ कृतं लोकाकाशगतश्च प्रदेशस्य निर्ह्नवनमथालोकाका
शेपतिकल्पयन्नाह। तथ्यातदाववल्लिय धालोकप्रत्तत्यादि। अ लोकाकाशाणंलंतकिंजीवयजीवदेशाजीवप्रदेशा। अजी
वाश्चजीवदेशा। अजीवप्रदेशास्ति। निर्ह्नवनं व्यांचनामपि निषेधस्वयापर्णाजीवदव्वदिशति। आलोकाकाशस्यादशावं
लोकालोकरूपाकाशद्रव्यस्य देशागहपत्वात्। अगरु यलअयत्ति। अगुरुलघुपर्यायवद्देशत्वात्। अगोतदिं अगरुय
लअयगुणेहिंति। अनंतैस्वपर्यायपरपर्यायस्वरूपे गुणैरगुरुलघुरूपलाविशिष्टः। सर्वो अणंतभाग ×गासे३
णत्ति। लोकाकाशस्यालोकाकाशस्य एकत्वादनंत भागरूपत्वादिति॥७॥ अथानंतराक्तान् धर्मास्तिकायादीन्
प्रमाणतो निरूपयन्नाह। धम्मत्थीत्यादि। किमद्दालायत्ति प्रज्ञापनावृत्त्ययवात्तिहेश स्याकि महत्वं यस्यासो किंमहा
लायत्ति। लोकालोकप्रमित यावत्। लोकव्यपदेशहाश्चत्वात्। पंचास्तिकायमयोलोक इत्यादि। लोकवासोवत्तेतोऽवंवा
पस्थितसमस्तक्षंशिष्ट दितवादाचार्योस्यति। लोकमात्रालोकपरिमाणः सर्वकिं विन्नानापि अव्व दरितः स्यादित्यत आह
। लोकपमाणा लोकप्रदेशप्रमाणाः। सर्वे प्रदेशानां स्वात्मनापि वंधनत्वितः त्यतदाहालोयफुडत्ति। लोकेनलो
×का१ काशेन सम्पृष्टः प्रदेशेः। स्पृष्टोलोकस्पृष्टः। तथालोकमेवचसकलप्रदेशैः स्पृष्ट्वा तिष्ठतीति॥८॥ पुद्गलास्तिकायो

×ला१ ×त्र२

भग०वृत्ति लोकं स्पृष्ट्वा तिष्ठतीत्यनंतरमुक्तमिति स्पर्शनाधिकारादधोलोकादीनां धर्मास्तिकायादिगतां स्पर्शनां दर्शयन्निदमाह । अहो
लोए णमित्यादि । सातिरेगं अद्धं ति लोकव्यापकत्वाद्धर्मास्तिकायस्य सातिरेकसप्तरज्जुमानत्वादधोलोकस्य असंखेज्जइभागं ति
। असंख्यातयोजनप्रमाणस्य धर्मास्तिकायस्याष्टादशयोजनशतप्रमाणस्तिर्यग्लोकः संख्यातमानत्वात् तस्यासंख्ये
यभागं स्पृशतीति । देसूणं अद्धं ति । देशोनसप्तरज्जुप्रमाणत्वादूर्ध्वलोकस्येति ॥ ७ ॥ इमा णं भंते इत्यादि इह च पृथिवीपिंडसू
त्राणि । देवलोकसूत्राणि द्वादश ग्रैवेयकसूत्राणि त्रीणि अनुत्तरसूत्रमीषत्प्राग्भारासूत्रं चैवं पंचदशसूत्राणि । धर्मास्ति
कायस्य किं संख्येयभागं स्पृशतीत्यादि प्रश्नोत्तरमेवमे यानि तथाविधावकाशांतराणि संख्येयभागं स्पृशतीति । गाथास्व
संख्येयभागमिति निर्वचनीयानि पृथ्व्यादीनां धर्मा स्तिकायलोकाकाशयोरिति । शेषाक्षरसंग्रहगाथा ।
ताविताविवति ॥ द्वितीयशते दशमः ॥ १० ॥ समाप्तं च द्वितीयं शतं ॥ १० ॥ श्री पंचमांगस्य सूत्रपिंडशतं स्थितानक
शतद्वितीयं अनिपुणेनापि मया विवृतमिदं सूत्रशयागतैव विवृतमपीति ॥ व्याख्यातं द्वितीयं शतमथ तृतीयं व्याख्यायते
×२४ । अस्य चायमभिसंबंधः अनंतरशते अस्तिकाया उक्ताः इह तु प्रायो जीवास्तिकायस्य विविधधर्मा उच्यंते इत्येवंसंबंध ×२४
स्यास्य तृतीयशतस्यादावुद्देशकार्थसंग्रहाय इयं गाथा केरिसविउव्वणा इत्यादि तत्र केरिसविउव्वण त्ति । कीदृशी चमरस्य विकुर्वणाऋद्धि
रित्यादिप्रश्ननिर्णयार्थः प्रथमोद्देशकः । चमर त्ति चमरोत्पातार्थो द्वितीयः । किरिय त्ति क्रियाप्रश्नादिविषयः । किरिय त्ति
क्रियार्थस्तृतीयः । जाण त्ति । यानं देवेन विकुर्वितं जानाति इत्याद्यर्थनिर्णयार्थश्चतुर्थः ॥ इत्थि त्ति । साधुर्बाह्यान् पुद्ग १०१

×र्यादाय१ लानपर्य ह्य स्त्र्यादिरूपाणि विकुर्यादिति कटवित्याद्यर्थनिर्णयार्थः पंचमः । नगर त्ति वाणारस्यां नगर्यां समवहतो राजगृहे नगरे
राजगृहादरूपाणि जानातीत्याद्यर्थनिर्णयार्थः षष्ठः । पालय त्ति । सोमादिलोकपालवक्तव्यताप्रतिपादकः सप्तमः । अहिवइ त्ति
। असुरादीनां कति देवा अधिपतयः इत्याद्यर्थपरोऽष्टमः । इंदिय त्ति इंद्रियविषयार्थनिर्णयार्थो नवमः । परिस त्ति । चमरपरिषदि
प्रश्नार्थो दशमः इति ॥ १ ॥ तत्रोद्देशकविकुर्वणाद्यर्थस्य प्रथमोद्देशकस्येदं सूत्रं । तेणं कालेणमित्यादि सूत्रमेतच्च क्रम
दिह निर्णयकनमूलगणमद हिकः किंरूपा वा मदहिरस्येति । किम इह का इत्यन्यः सामाणियसाहस्सीणं
ति । समाना ऋद्ध्या तुल्यया चरंतीति सामानिकाः ताव त्तीसाए ति त्रयस्त्रिंशतः तावत्तीसगाणं ति मंत्रकल्पानां
यावत्करणादिदं दृश्यं चउण्हं लोगपालाणं पंचण्हं अग्गम हिसीणं सपरिवाराणं तिण्हं परिसाणं सत्तण्हं अणिया
णं सत्तण्हं अणियाहिवईणं चउसट्ठीए महीणं आयर क्खदेवसाहस्सीणं अन्नेसिं च बहूणं चमरचंचारायहा
णिवत्थव्वाणं देवाणं देवीण य आहेवच्चं पोरेवच्चं सामित्तं भट्टित्तं आणाईसरसेणावच्चं कारेमाणे पालेमाणे महया
हयनट्टगीयवाइयतंतीतलतालतुडियघणमुइंगपडुप्पवाइयरवेणं दिव्वाइं भोगभोगाइं भुंजमाणे विहरइ त्ति तत्राधिपत्यमधिपति
कर्म पुरोवर्त्तित्वमग्रगामित्वं स्वामित्वं स्वस्वामिभावं भर्तृत्वं पोषकत्वं आज्ञेश्वरस्य सेनापत्यं कारयन् आज्ञेश्वरसेनापत्यं पा
तकान्नियुक्तकैः पालयन् स्वयमिति । महया महता रवेणेति योगः । अहय त्ति आख्यानकप्रतिबद्धानीति वृद्धाः । अथवा अह
य त्ति अहतानि अव्याहतानि नाट्यगीतवादितानि तंत्री वीणा तलताला हस्ततालाः ताला कंसिकाः तुडिय

भग०वृत्ति

त्रिजाचवर्णा।तथाघनाकाराधनिमाधर्म्माणा इदंगामदलः।पइनादक्वुतरूपाणगप्रगादितशत्यतिषांहंहा। तणोयोरवत्स
तथापनालमाल्पगाइति।लागादविज्ञाशादीनुणपमविद्विहिरितिणवंमद्दहिंकइतिमदहिंकइयत्र।मद्वहिंकइत्यास्य।पडनानाम
यस्यादि।यथाभवतिंइवाद्दास्मनदस्मरइत्थाति। कामवशागाढयदाणा।निरंतरदस्यांगुलितायत्वर्थः। इहथंतातरमादावृक्ष
स्यत्यादि।वरूस्यवानासिः।किंभूतान्नरगाउ त्रि।अच्छेराभक्षास्निविधिनाहिताअरकाभक्षा।सियत्रि।स्याज्ञावत।अथवाश्र
रकाउत्रा।सियाअर्फालिताययांस्या।अराकान्ना।सिताःप्रवामव त्रि।निरंतरतायत्वर्थः। इत्तुंडं रुदीर्घं ज्ञसार्दवादिसिराका
संकर्तुमिति।आयाराः।इहहिस्तुघ्याख्याता।यथायाज्ञादिंभूस्तवति वधागातिवज्ञालाकपूर्वितादपा।एवंयानिरूप्यादि ×श्रीनाकृहस्यप्रति
ऊहिता।निता।त्यकस्मिन्नुकत्ररित्यतिवधानि।यथावाचक्र स्यनालिरकाबज्ञालिररकिः।शतिवधाघना तिस्र
ज्ञा।एवमात्मशरीरस्यतिवहिरस्तुरावदव्रि।दवादिस्थश्रायदि ति।वडहिंमस्तुग्यायणत्रि।विक्रियकरणायश्यत्र स्यद्द
विराधणासंमादवइति।मस्तुपत्स्यता।मसुपदहातालवतिम सुपर्द्दति।वा शादस्वानु विक्षिपति।तिं तत्स्वरूपमेवाह।सं
खेब्राइत्यादि।दंडइवदंडः।ऊर्ध्वाधायतः।शरीरबाहल्याजीवप्रदेशकर्म्मपुद्गलसमूहः।तं चविविधपुद्गलाना
दत्तइतिदर्शयन्नाह।तथाभूतानांकर्कशनादीनांइच्छयथापरिरुद्धदिभिक्ष्णलाअदारिका।विक्रिय.समुद्धातत्वविक्रियापव
ग्रादानवंति।यथापादातधारत्रादि। पुद्गलानामिवमारता।इतिपादनायत्रानांमित्याद्यवत्रानामिवत्यादिव्याख्यायां
अत्यथाजातादारिकात्रपि।तइत्यतासांतविक्रियतयापरिणमंतीति।यावकरणादिदंइस्य।वइगा।वसालियाणालादि १०२

यकाणं।समारगह्वाणं।दे माग्गाणं।अलयाणं।मागंधियाणं।जाइरसाणं।अंसाणं।अंजणाणं।रययाणं।जायरूवाणं।अं
जुगलयाणं।फलिहाणंति।किमतआह अदबायारति।यथावाहलाम्पा गरभृज्ञलान्परिस्यातयतिदंडनिमर्गे इहातान्।य
थोक्तं पूर्वत्रापनादीकायांयथास्थलानविक्रियशरीरनामकर्मपुद्गलान्शारबधानेवाशातयतीतितस्मुदघ। समर्थनार्थमेवेक्रि ×मनाताम्सिकव
यशरीरकर्मनिर्वर्त्तिणामाश्रयंति।अहाजुडासमिति।यथास्कस्मानुमारानुपरिआइयति।पर्याप्तदंडनिसर्गेहत्वाता नमाम
स्यनादत्तइत्यर्थः।दोच्चंपित्ति।द्वितीयमपिवारं समुद्घात करोति।विकाषितरूपनिर्माणार्थंतत्थपन्नुत्तिसमर्थः।।केव
लकप्पंति।केवल:परिपूर्णः।कल्पतइतिकल्पः।स्वकार्य करणसमर्थाःततःकर्मधारयः।अथवाकेवलकल्प
:।केवलज्ञानसदृशःपरिपूर्णतासाधर्म्यात्।संपूर्णपर्याया वाकेवलकल्पश्राद्धात्।आकिन्नमित्यादयः।एका
र्थीअत्यंतव्याप्तिदर्शनायारोक्ताः।अदुत्तरंच णंति।अथ वाइदंचसामर्थ्यमात्रापवर्णनंविसयपत्ति।णावसाविक्रिय
करणेशाक्तः।अयंचतत्करणेशक्ताविस्यादित्यतआह।वि सयाम त्रित्ति।विषयएवविषय मात्रं।क्रियासूत्रं।बुइत्ति
उक्तमतादवाद।संपत्तीयत्रि।यथाक्तार्थसंपादनेनविकुव्विंस वा।विकुर्वितवान्। विकुव्वंतिवा।विकुर्वीष्यतिवा
विकुर्वइत्यपंधार्तः।सामय एवतिविकुर्वाणत्यादि।शयागदर्शनादितिणवरंसंखेज्जाहिवसमुद्देति।लोकपालादयः
नांमाना।निकस्याअल्पतरर्द्धिकत्वेनत्वतरत्वाद्विक्रियकरणलब्धिरिति।अभदवागारणंति।अभदस्मतिशतिपादगं।।७।।
वशरावणीदत्ति।दाक्षिणात्यामुरकुमारराजस्यशकाशाद्धिंदिश्रैशानवंदीप्रेतायथासस्थिताविराचना।ऊदीच्यामुरा

ष्ठमाणइंद्र:। एगमस्स णं भविरावणेद:सामानियाणं कवलकप्पेति। कदाचिंद्रक्षनवालविशिष्ट तरलष्टिकच्चादिति। एवं जा
नगा०२त्रि वधितियक्कमारत्ति। धरणाइकरणमिवच्चतानं दादिमदाघाघांतरनवनपती इष्ठकरणान्यथयानितिंत्थ्ठइंद्रनासमाव्यत गाथा
उमारमावाव्यानि। वमार। धरणा२तद्दावणुअदवरद्दरिकतध्यअगिशादेयपउापाजलकंतविपठ्अमियछविलंबयपेद्या
मयाणएतदक्षिणानिकायंशाहत रेतुबलि रुयाणंदशवणुदालिरदरिम्मदिधअगिमाणाव। एवमिहठजलपमाठ
अमियवादाणाएएहंडाणालमहाप्पा। मा०एमछांतवन संख्यावउतासावअवतार२इत्यादि२ाघ्वकगाथावदवस्सया
×सङ्गी६ मासानिकामरकामंख्याविवंवअसहर्षिवलुवर्षदस्सा उअस्तुरवधाणं। मासानियाउएएवउगुणाआयरक्षाउ
अग्रमहिष्यस्तुयात्यकं धरणादीनांबद्इस्तालिलाष ष्टुभ्यास्तर वकार्य:। वाणमंतराजाश्मियाविहि। वं
×वा६ तरंगाअपिधरणांडवअपरिवर्सांच्या:। एतछुवइतिनि कायंदक्षिणोत्तरालादनादोहावं डिस्यातांत घाका
लयमहाकालिस्सरूपपडिरूववउअगादवरअमरवर्द माणानहद्धलीमयतदमहालीमधकिंनरकिंउरिसख
लुपसउरिसमहवतहामहाउरिसह्अनिकायमहाकायंगीयरतीदिवगीयजसस्सएतेसांखाति त्यांणांचतायस्त्रिंशा
लोकपालाश्चनसंतीति। तनवाणांसामानिकास्तुवउ:सहस्रसंख्या:एवंषउ शेणाग्मलरक्षा:अग्रमहि ष्यस्तुसः इति
। एतउक्तमार्थिंधपिदाक्षिणात्यानिशानादितांवामित्यति:श्वति। कदाच्चिंद्रवाउद्व तिस्रउदाक्षिणात्या दि
त्याकेवलकल्पांजंबुद्वीपंसेस्तुतमित्यादि। कदाचेउचवं इउक्तमातिरकंजंबुद्वीपमित्याक्षिवाच्यायासदाधकत १०२

ऋवनायामस्वितसपिव्याख्यानंनचनंतरस्तपजा। व्यतिलावनायमितितान्उकालेइस्त्रनिलापएवंकालणांतत
पिमाइंदपिमापतायाकमदेद्धिपदाकवडप्पेवणांपस्वविउन्निनायोनायमोकालणांमादिहि एइस्रणंतजअसंखधाणांत
गमावासमयमहस्साणांवउईसमपाणिपसाहस्साणां। मालसउहंआयरक्खदवसाहस्सीणं। वउहअग्रमहिस्सीणांसपरि
×पि४ वाराणं। अन्नसिंचवहूणंमायाणंदवाणंदवीणायआहेवच्चंजावविहरइ एवंमहिड्ढिएघाकवइयंवणंपभूविउव्विर्णंडा
वाकेवलकप्पंजंबुद्वीवंदीवंजावतिरियंसंखाषदीव मख्यादइत्यादि॥वा॥श्रा कृष्ठकरणाजाकुत्ऊहवउरासीणमित्य
उयावतकरणादिदंद्दश्यं। अऽहइंअग्रमहिस्सीणांस परिवाराणां। चउइंलोगपालाणां। तिइंपरिसाणांसत्तइंअनि
याणां। सत्तइंअणियाहिवतीणांति। तंसरूपविकु र्वणिक्रिअधतसामानिकानामावक्कव्यांतर चइपती
×त६ तंसामानिकविमानाथमाश्रित्यतत्रारितावाईसाग्ग यत्रादः। एवंखलुइत्यादि। एवमितिवद्यमाणन्यायेनसाम
निकादवतायात्वत्रइतिवाग:। तीमणति। तिष्यकालिध नःसयंसि तिस्वकिविमानपंचविदाएपहत्ताणति। पर्याप्तिरा
उत्ताराराहीनांनिर्देत्ति। मनलयडमाटोकाइदउपंचधन्नाषामन:पर्याप्तोर्जकत्वानिमताकनापिकारणानिकत्वविदूरणा
तालदतिजम्मातरतडपार्जनापदूकयाएतन्निश। मादकनवाएकयाअनिमसत्राणपत्रिनिाताराणमएकयाजावचरेसस्र
त्रिश्चाननालाकपालाग्रमहिषीणांतिरियंसंखाइदावसमुद्दतिवाच्यमितिश्चवितं। अइंमाणाणांतंत इत्यादि। इमानेइवक
राणमिदवा। एवंतादवत्रि। आनन्तयद्यपिशक्रसमानवक्तव्यमीमाविइउकरणांवितं। तमापिविशापोपि। अायमाधरणा

रायप० वृत्ति

एदाए रूवा दितिा दश। स्सति। सूर्याभस्स णं अहा वा मायी विमाणा वा सम्मय सहस्साणं। असी ए सामाणिय सा हस्सी णं। जाव
वत्तउं अ सीईणं आय रक्खा देव साहस्सा णं ति॥ ७॥ ईशान वक्तव्यतानंतरं तस्सामानिक वक्तव्यतायां सूत्र ते तत्र हि। २२॥ सूत्र
ततश्च रिता उवाद तः अस्य यन्नादाणवं खलु ज्ञातादी। उद्दवा दावणि शिवयत्रि। प्रश्न विश्व वक्तव्यः। एवं सणं कुमार विदा सन
दंसु वितं सणं कुमारा णं ता देविंदा देवराया कस हि द्विप धाक वतिय वणं पष्ट वितिविश्रा वोणाय मासेः णं कुमारा णं देविंद
शसहि द्विये द्वा समणं बारस्स सहं विमाणा वा सम्मय सहस्साणं। बा | वतरीय सामाणिय सा हस्सा णं। जाव चउ सउं बावत्तराणं आय र
रक्खा देव साहस्सी णा सित्या दि ति। अग्र महि सी णं ति। य | पुप्फिय सनंकुमार स्वाणा सुवति नो स्थितधा पिया। सो धम्मी
य वताः सम याधिकपाल्यापमा दिदशपाल्याप मंत | स्थिता या। परिस्ट दीता देव सत्ताः स नंकुमार देवा नो ला
गा य संपत्तं तह तिकं ता अग्र महि षिइत्यर्क मि ति॥ ७॥ | वमा हिंदा दि सूत्रा ण्यपि गाया उ सारणा विमान मानं सामा
निका दि सान्य व हि ज्ञाया उस य। नीयानि। गाथा सूत्रं वं | । बंबत्री म अट्ठा वी मा बारस्स अट्ठ चव चउरा य सय सहस्सा अर
णा वंसलाया विमाणा संख्या वेलाव प मा। पन्ना सचत्ता वा छ व्वस हस्सा लंतग सुक्कस हस्सा रा सयचउर आणय पाणाय सुति न्नाए
उयत। स्सामानिक परिमाणा गाथा। चउरासीई असीई बावत्तरि सत्तरी य सट्ठी या पन्ना चत्ताली साती सा वीसा दस सहस्सा इद्द
शक्रादि कानं प्रति कांतरिता न गिरितिष्टव ति। ईशानादीश्वर सेवा वा धरति रिति। वईशाणां वे क्रियरूपं क्रिय रूपाणा प्रक्रमा
दी। ड्डाण कारि तसा वा ज सावेक्रिय रूप करणा साम र्थ्य स्यात्। जालश्यणसामर्थ्यस्य प्राण वरीता ये समाहा तणा सि

१०४

×श्राना १

×सिंहासना २

त्तादि। जा देव यावप्पासणाणा शद्धत्रि। यथे वराजप्रश्नीयाख्ये ध्यान शरिकात्त देवस्य वक्तव्यता तथेवा दशाने उस्या क्रिमंत
त्या दा। जावदि ब्वं देव ढि मि | ति सा खयमर्थ मां रूप तः सनायोमाशीर्जि असी त्या सामानिक महाचि स्वत्र उनि लोकपाले रष्टाभिः
सपरिवारा भिरग्र महि षीभिः सप्तभिरनीका धिपति भिः वत्स्व उ स्सुधर्मा या॥ शित्या शाति शिरालय | दिवस्य हस्त्राणा सत्स्पवज
ति विधा देवी भिश्च परि | वृतो मह ताहतनाट्य गीत वादि त्र तंत्री ताल तूर्य घन मृदंग पटु प्रवादित रवेण दिव्यान् भोगान् भुंजानो विहरति स्म इतश्च जंबुद्वीपं अवधिना लो
कय नू त्तं तं महावीरं राजगृहे ददर्श दृष्ट्वा च स संभ्रम मासनात् | नात्तस्थौ उत्थाय सप्ताष्ट पदानि तीर्थंकराभिमुख
मा गत्य। ततो ललाट तट घटित करकमलो व वंदे | दिव्या च विद्यापि कादेवान् आह्वयां वकाय एवं वता त्रवा
दी। तां गच्छत लोकं प्रदक्षिणी कुरुत भगवंतं वंदध्वं। | योजन परिमंडलं चाकारं शोधयत
कृत्वा च एवं समनिवेदयत। ततः प्रिताधिकारः। ततः सोऽपदा | त्यनीकाधिपति देवा सय वादीन्। त्वरित देवा नो प्रिय
ईशानवतं सक विमाने घंटानास्फालयत | यो घणं कुम | य उ ति गच्छति। तो ईसाने उज्जासह वीरस्स वंदना वत्ततां सू
ये सीधं सहर्षात तस्या तिक्रमा गच्छत। कृताय चाल नत समं बहवो देवाः स्व स्व लादि भिः तस्सपि पणागताः शिष्यरि | ततो सोयो
जन लक्ष प्रमाण यान विमाना रूढो अनेक देवगण प | रिवृतो नंदीश्वरद्वीपे कृत विमान संक्षेपः राजगृहे नगरे समागम्य
। तत्रा भगवंतं त्रिः प्रदक्षिणी कृत्य च उत्तर पूर्वे दिग्भागे स्व विमानं | विमुच्य भगवतः समीपे समागत्य वंदित्वा पर्यु
पास्ते स्म | तदा धर्मकथा विवसरा वधा नाटकं तं दर्शयं सबैज्जानी च प्रश्न वाच कदर्शनं गौतमादी नां महर्षीणां दिव्यं नाट्य विधि मुपदर्शी

×रा ७

×कू ४

नगर वृत्ति
यउमित्राम।त्यमिध्यय दिवांमंडपंविकूर्वितवान्।तम्राध्यमणिपविकांतस्वसिंदासन।त तस्मुत्रावं।तेशप्रास्यनाताणविव
त्रा ततसुवतस्यदवित्गांकुनादवावरं।गतादिवकुमाराणांवा।माघादवकुमारीणांनिर्गवतिस्म।ततश्चविविधाता रवगीत।
ध्वतिरंजितजनमानसंहाशिंगांदिविनाघविधिप्रपदर्शयामासेति।नत्वणंमासेइसाणे।दिवादवतंदिग्वंदविदियावकगणादि
दसणंवाह्यायक्रतदिश्वादवयडदिग्वादवाणुनागंणंडिमादरडा।मादावत्ताणगणाणंजाणाणगात्र।ण्यातातणंईमाणाइसमणं
गावमहावीरं वंदित्रानमंमित्रानियगणरियालमंणगिडाड त्रिंयरियालत्रिणरिवारासाव कू डागारसालादिंइंतात्रि।
× खुइ कूडाकारणाशिरवाराकारत्याणकिताशालायामातघात याहहंहातापःमतवामहिवेमंत्रगवंतंगोतमएवमवादी
तरईशानस्सणमादिवादवहिः कूगताणगोतमशारी रकमरुद्गविश्यज्ञप्राकनाघनिवड्याणगोतम
× अघाइ वधानामकूडागारशालास्यात्रसयाःइसमदानूजन म इदक्षिष्टतिमवमहाद्यादिकमागच्छंतंपरुषं तिहः
ग्रा चतोकूडागारशालामहडविशेतिपवमेसानंडस्स सादिवादवहिशरीरकमन्तुप्रविष्टनिक्किमत्रिकिन
दिउनाकिंवादावत्णादि।इदक्षा गनादिप्रकांतंणंतादिकवातपःकल्याणादिमाववर्ततत्पुणकाडमार्जनादिवाक्य × वघ४
म्यतांत उपणशणार्जितमिति वा कयाशास्याइस्य।जंणतिपस्मात्नयाजणमित्यलंकाराश्रीदितामऽरोणाणमित्यादि × कसवेत्यादि४
।आशूईक्रतानामितियागः।अतवाणरणाणंतिउराणानाश्वविमाणंतिदानादिसुचरितरुपणांस्नु ण्यरकंताणं
तिस्तुणराक्रांतंणाक्रमसमणः इदतिकंपउतानि।तघातमेत्रस्नानामधावदावनकल्याणानामनाधप्रगामादेत १०७
× णाराइ × त्रवे२

× रस्सावतघ२ × नि२ × तेध
तिाऋातास्रीत्यादाजोणादमित्यादिाशरीरामवकिंचित्रुविभ्रमादाविलधाकाणमरणाणमणिाल्पात्रियसंखसिलप्प
वालरत्नरयणमस्तसं एतिाइदमवंतंगणिमादिारत्नाद्विकार्जितनादेमणयश्चंद्रकांतादयः।शिलाप्रवालानिविद्रुमाणि।अन्ये
त्वाहुःशिलाराजपट्टादिरूपाः।प्रवालेविद्रुमं।रक्तरत्नानिपद्मरागादीनि।एतद्रूपंयत्संतिविद्यमानंसारंप्रधानंद्रव्यंतदत्रा
× नवानांध तनाएतेनस्याकयंति।एकोतनस्वयंलित्यकर्मणाप्रउपार्जनमित्यादि।तदामित्राणि।सुहृदादाज्ञातयःसजातीयाःनिजकाः
णाडजाःसंबंधानाप्रायःपत्नीयाः।स्वसुरकुलीनावाणरि उानात्मसादिःआदाडत्रिआदियातणरिजाणाइतिपरिजना
× याइ तिस्वामितपाणासापतिाशणामोत्रिविघयतयायस्य माशणाणमातयाभार्ईयणातिस्वपरास्वादिवद्वितंकरंति
मन्नस्वानातिमिम प्रुक्तयः।एकविंशतिवारानित्य धःआमाय माणत्रिईषतुस्वादयत्वाय्रसमाणत्रि
× णाइ विराणर्धादयत्वाघादितित्राधंणश्चिमायमाणत्रिद क्ष्मणसिज्ञानमाणतिातासंणरिजानःजिमियमुत्तुत्तरागय
णत्रिाजिमियत्रि।उवमिकवचन लोपात्जमितावक्क वार्तानानतरातिचाकांतरंालाडानांतरकालोआगतेप्रायवा × आगयत्रि५
नत्रावानिनकातरागतःविंत्तःसत्रित्यादाआयंतत्रिआचांतःशुद्धादकायाणनाहारकेतिदारूंलएसिका घपनय
नातपरमशुचिरत्ताशतिआजंजत्रणमयत्रिायमिजादिकंपडादाकालवायाणतिातम्यतत्राणमे गोकिारातीतिवाक्य
शेषोदृश्यः।खंदवत्रिाखंदकात्रिकियांकदवामहादवंमिवंवत्रिावंतरविभ्रमाकारविभ्रमधंवालडामवावमणागविति
।उत्तरदिक्पालोअश्वंवत्रिआर्यप्रशांतरूपंवंडिकांकाद्धिकिरिंयवत्रिावेडिकामठंरोडरुपा मरिषकुहवकिंयावता

×तन्नवरंचा१

मित्यर्थः। रा यंवा इत्यत्र यावक्करणादिदं हृष्णोइशरं वर्णोमि उंबियंन्ना। क्वोडंबियंना। सेहिंवाऽत्रि। पाणांवत्रि। वंडालं अक्षंतिा। दृष्टो।
नाग०इति उद्धंपणामेति। अतिशायनशाममतीत्यर्थः। नायंति। अत्र हृष्टे। नायंणाम मति। अत्र त्यर्थश्शाममतीत्यर्थः। एतादवनिगमयन्ना दांजंज
दित्यादि। यंउरुंषंपश्चादिकं यथायत्र कारं। हृष्टाऽहृष्ट स्थानादौ। नस्य ष्ठरुषादः। नथाः हृ छा हृष्टा। विततया। अणित्रुजागमियं
ति। अनित्यत्वितंदिहाराढंयत्रि। महत्रना छितनं उरुसंगऽणेयत्रि। हर्षसंगतिका। नहृदस्त्रावणरिवितान नियत्रियमंडलेति॥ वि
वर्त्तनं। कउमानविशाषाऽस्यत्व। रिमाणां निवर्त्तनिकां निजत उत्पमाणा मित्यत्यणाउवगमर्णाणि वंक्षत्रि। पादपोणामनं। निप
नऽपसंपन्नेत्राश्रुतइत्यर्थः। अणिंदिवि। इंजानावातोऽत्र युमाद्वियत्रि। शांतिकर्मका शिरदिता मिंड्ष्वादवभ्रमादि
तादीऽस्वनवतितदलाच मावितिा इंवादीमात्रि इंजाधीनाइंजवउपत्वात्। इंदाहिंठियत्रि। इंजाधितास्वक्क ×ह्रि३
कवादतापवादाः। इंदादाण कर्षणित्रि। वितिपणंतित्रि तोऽअवस्थानवलिवंचाविच्चायशकल्पः। संकल्पः। स्थितिउक
ल्पांतस्वताग उक्किाहा यस्यादितया विवक्षितया॥ उरुष्टया। उकर्षवत्वादवगात्यति। यथाः। नृशितया। आकुला
तयाऽन जायत्यर्थः। अंतगरुतातायुधस्मादिति आदावपलया। कायचापलापनयाचंडयारोऽयांतथा विछेकर्ष
यो मान ज यत्यांगत्यंता जिदृत्वात्। वेकयानिजा पायाऽपायहृत्रितः। सिंदवासिंदगति समानयाश्चमाजावना।जी
हृयावगवत्वादिव्ययाउधनयाउहूतया। वह्यादीनांसु हृतावनाउहूतयावा। मदर्ण या॥ वा। मपस्विंतिमिमाः माहिप
क्षाः पार्श्वीऽवीपरदक्षिणा अरायञ्चस्थानतस्यापकंऽकार :प्रारूतमत्रवः। म माः मर्वाः प्रतिदिशायवतस्य प्रतिदि १०६

×नयाविछेकर्षयोग४ ×जुना३ ×त्य४

×यर ×धदप

काबत्रीम विदिंनहविदंति। ग्राहिंशाछिधंनाच विधिंनाछविषयवसानादा शिंशाछिधवाऽनघय गराजश्रीयाध्ययाननया
वामयमिति॥ अत्रंर्वं ध्रृत्रि। पायाजानिक्षयंऊरुतइत्यर्थः। निदमंशार्षनाविशाषंएतादवा दा। विईयकर्णति। शास्व
त्॥ आस्तुतःत्रि। आजुरुमा॥ शाछुकाप विहृदवईं अथवास्फरिताकापविक्काः। ऊव्वियत्रि। जातकापोदया। चंडिक्यित्रिउ
कटितारोऽरुपाः मिमिमिमसमाणात्रि॥ ददीप्यमानाः क्राधधालानतस्थावणतिरछाऽहृदंतित्रि। अवष्टायांतिनिभावनेऊर्ध्वेति
×२५ । आकंविकहिंति। आकर्षविकर्षिकादीलिंतित्रि। तात्या छदूर्नतः ऊसंतितिविंदतित्रि। चितमाऊसंतितिपरदेतित्रि। लाकस
मकुंऊ सात्यर्थः। अवमन्नेतित्रि। अप्रमत्यंता। अवज्ञा। स्पदंमत्यंपाता छितित्रि। अंगुलाशिरस्थलननातालितित्रि। ताऊ
र्यतिहृया दिना। परिव हेतित्रिमर्वानाव्यधाता कद धंयंति। पव्रुहिंतित्रि। प्रव्यधाताप्रकृष्टव्यधामिवा त्यादयं।
ति। नाव्रवसयाणि खवरगपत्रि। तहिवशायमीयवर स्थितइत्यर्थः। तिवलियंति। त्रिवलिकांऊऊ टिंहष्टिविन्यासविशे
षंमम जाऽहृयत्रि। ममाधाति हा भिनाऽहृतासप्रधाः तिहृतालीयत्रि। जातलयातव्रत्रिहसाभयाघातांकंपादिलयना
वाः। तस्मियत्रि। खपितमंवस्मात्र विमत्रि। तस्यागमानस्याः किंउवंकलवतीत्यत्र आदामंजातलयात्रा ध्वनवत्रिंडघणवंतिपरि
ध्वंवंतिाम हृता ध्वनवंती तिस्मयऊरंग माणोत्रि। समास्त्रिष्यंतः। न्यायमऊयविशंतऽभिवहृहाः। नोऊ व्याप वंकरणया अ्धत्रि
पेवहृयपवंकरणायसंपस्यामाहृऽतिाशपः। आणाऊवबायवयणानिहृस्मत्रि। अज्ञाकर्त्तव्यामादमित्या हयादशाउ
पयातः स्मवावंनम नियायाहृर्षक आकारनिर्देशः निर्दशाः उक्षितकार्यनियताधभुऊरांतनपणांहहृहृतमत्र ठईया

×वा१

२०॥ वृत्ति

नेइव कूव्वताइ सत्ताणं छकूव्वतासंबद्धमावाहइशकसमा त्रियावइ सुरंहंदमादासमकुस्समणा दिउछत्तगा एवत्रिाउवर्वेशमा ए
तःउन्नततराए वत्रिाउन्नततं गुणातः अथवाउवर्वे शमादाणक्कसुनततर्वेउआमाद पीणाएकृमिति। यशाच्य एताएसमयउशतणाः
आइसकाए पसादो उविमाणात्रिा तस्मिन्दरत्याएसगीकृत्यावासयंतन किंविकृसराव पितघानविमाधइगिदि सउछादिस
अन्नायत्रिा इमाणाताए गाताइशुति। आलावेवा संलावेवत्रिा आलाप संलापाणां संलाप्साद वउत्तनं किन्नाइं त्रिशयाउमानि। कर ×धनः ४
णिछा इति विधयानिसकदमियाणिपकरिंतित्रिा अथकमपमिदानामस्मिंकालकार्यासरलक्षणाएकूरतः का
र्यांणीतिगम्यं इतिलाति। इत्यतकार्यमस्मिलाश्च इश्चामंञ्चाणइतिलाइंत्रित्रि। एसमगलापाउकराणांलासर्वइं ×तिलाह×य
तस्स आणाए वायवएणा निद्दम त्रियदाज्ञा दिक्मसोव दतितरंज्ञादिाकतिश्वतइतिवाक्याथः तरंज्ञा
दयः पूर्वव्याख्याताएवत्रि ज्ञानादीनां माराधयि ताचरिमत्रि। चरमएकलाएसमाणान सिश्चत्रि॥ दवत्नावावा
×आराहणत्तिह
चरमावसकरनवात विमाति यस्मवरमः हियक । मायत्रिदितेसुवनिर्वधनं वस्तुद्कासमायत्रि। सुरवरांम पत्र
कामयत्रि। पद्यं इः खवाणां कस्मादवमित्यादा आगुकेपियत्रि। इत्यावसन् आतएवाइ। निस्सवमियत्रि। निःथयसंमो
क्षः। तत्र निश्चकूइ वनिः पायमिकः हियसुदनिस्समकामायत्रि। हितसुखमड़ः खाउवंधमित्यथः। तन्नि: राशाणां साधं
यांकामयतनेव तियः मतघाश्चयीका धर्मसंयतचयमाघा। बाहत्यादि। इंघ्रगाघा यांश्चवीईपदानायेष्वार्यपादेः। मइयश
संस्वयंसंयकार्यः। तघाहितिघ्रकऊंदत्रसा येरूस एघ्रघ मण्ड्सेंवतपः। तघासा माईमास सच्चतनपरिसा त्रि। अनशानवि १०७

×रु१ ×दा२

×न२

धिरकसमासि क्रममतरानमथ्यसमवाईमासिकमित्रिाव: तघिकस्याछवर्षाणि पर्यायो यस्य चछद्मा माइति॥ द्वितीयागाघा
गताघ्रमायामसत्रि। साकालिक्र यायामस्स्याद्दशकाघ्र समकोदशविकूर्वाणास्यतावकृपासाकूवान। स कियावऊाइश
कऊ्यतइति॥ वा॥ इतीयशा। तपथमः॥ ग्रंथाग्रं॥ ४०००॥ प्रथमाद्दशकादवानांदिकूर्वाणका द्वितीयउन्त द्विशघ्राणां
सिवासुरकूमाराणां गतिशक्रिपकृपणाएव्मादः॥ तणमित्यादि। एवं असुरकूमारत्वादिएवमानन सुवकासाणातिसावे
वंउपरिएणेजायणसदस्सांउ आदित्रादद्वावेगासायण मदस्संवउ वृत्ता अठदत्रराजायणमदस्सपव्वणं असुर
कूमाराणादवाणांचावडिभवणावासमयसदस्साव वंतीति मरकायमित्यादि। वितहेमाणावत्रि। संगता
महद्धिक्रियशरीरंकूर्वतः एरियारमाणा वत्रिप
रिचारयंतः परिकीरादवीनांलागंकत्त्वेकामाइत्यर्थः ॥ अहालकूस्स गाइति। यघतियाघाचिता निलउकानि
×गोयमचिउं५
अपदाएकूया एि मरतोक्षितघांतवेंवाशाक्याद्विति। यघालकूयकानि॥ अघालक्कनिमद्ांतिवरिघ्नानातिवक्तव्य
×कथ
अ: यायत्रि। आतमनास्त्वयमित्यर्थः। एणांततिविज्ञतंअं तंतिदर्शमंदमियाणिपक्कारांतित्रि। अघकिमिदानीरत्रपदणा
नंतरमकांताएकृमणकालएकूर्वेतिविमानिकारत्नादा आर्णमिति। तताएइनाकाएएवाद्दतित्रि। तमारत्नादानातुपत्र
त्रि। अनंतरांमत्रि। एषांरत्नावाशणामसुराणांकायंदइंघव्यघांत। श्रवारेमग्रंतिविमानिकादवा। तषांवश्यघितानां
विकूलावति॥ जघान्यं नीतर्घ्यंकूत्रघकूष्टतः। शणमामाघ्यावत्समवराईत्यादासवराघया नार्थविशषः।

×वे१

×विसमंवत्ति २ ×त्ति २

गत्तो ऽयं वत्ति। जलऽर्थ्यो द्दिरिंवत्ति। दरिंपुँत कंदरोविसमंगत्तेत्वीद्याकुलउ सिंरुवं निस्सापत्ति। निस्सार्थ आस्रत्पाधणुव (लगाए हत्ति)
लेवत्ति। धउर्दखलो आग। लिंति। आकलयंति। जघापसइत्यवरणंनाति। निमग्निमिनउ निस्थितमेव इदालोका। अथवा। अरहं (×निस्सापइ)
तिं वा उइंउप्पयंति। नाय्यउतत्निस्यापाआलउनाननतांविनातांवितत्पर्थः। दाणायत्ति। दानमप्पाखमउकालिया
पत्ति। छउंसुकालावेरुग्नमुकालिकातस्यांदाविपायसादङ्गत्ति। संहत्यसंदतोरुवा। जिनमुडायत्पर्थः। वगयारियपा
णित्ति। पलंवितभुज: इसिपरगगणाणंति। भागनाम। अग्र ।ताम्ररवमवनतत्वा अदाणत्ति। दिणदिगापदियमापणिदि
ति।। यथास्थितिः वीसमापत्तिस्तनावतपवापामइयच त्ति पउपत्तिवाउसोधर्म्मकल्पमघवंतिमघामदामघाास्
यमव्वसमेत्यमोमघवाततसंपाका नामवल वा नु रि भुसंयः सासिनिगकाणत्पमोपाकशासनोतस्सं
सयकउंति। रातंकरुनांउतिमानानमति इह विराघा णं असमाणापाराकपंचमउतिमारुपाणांवाकात्तिकाउष्टि
सवापक्कयायम्पासोरातकउउरतस्य। सदस्सरकंति। सहस्रमक्षुंयस्पासदस्राक्षातस्य। इंद्रस्पकिलमंत्रिणांपंच
शतानि तदीयानांत्या सिंद्रप्पाजनप्पाहनतायेंद्रसंवंधित्वनविवरूपाणामस्पासहस्राक्षत्वमितिभुरंदरेति। असुरादि भूरा
णांपुरंदरो। जावदसदिसाउत्ति। इदयावत्करणात्। दाहिणड्ढलोगाहिवई। वत्तीसविमाणासय सहस्साहिवई। एरावण (× दारणा ३)
वाहणोसुरिंदो। अरयंवरवत्थधरो अरजांसि चतानि अम्बरवस्त्राणि च रुतया। कात्ताकलवरानांत्पराजोवरवम्त्राणि
तानिधरतियः। सतपातो। आलइयमालमउडो। आगेलितमालेमुकुटयस्मसतघातो। नवहेमचारुचित्रचंचलकुंड
×य२ ×हा ×पागसासणंति ७ ×उ २

×हि १ ×तं ३

लविलिंख्यमाणागंडतवास्पासिवाहसास्पकात्पां चारुचित्रासोचंचलात्पोकुंडलात्पांविलिख्यमानोगंडोयस्पसतथातो।
इत्यादितावद्वाच्यं जावदित्रिणांतव्याणं दिव्वायेलस्पायत्ति। अधयत्यावत्परिवारेणकदर्वाणंतपज्जपति।। तथाद्धर्धयउमाद।।
सादाम्सइत्यादि। अप्यत्रियपद्माच्यत्ति। अपाद्दिपार्श्ववर्त्तितयः। मतपाऽइरंतपत्नलरक्खाणत्ति। रुतानिद्दष्टावत्रानान्यतपव
पांतानि अमातासालिलरूणानियस्यसतपादाणउमस्मवाउहसत्ति। दीयांनाउाणपवउ ईशाणासातालि नउाणपवाउ ईशा
। किलवउईगोतिथि: पाणजम्माश्रित्पलवत्ति। सावइ सीत्पर्त्ति वालाजम्मानिब्यवतिभुत आकाशातावकदाणउ (× सामपप)
पिवा उहसति। जसिंसंतिसुम अस्यासत हुणायां दिव्यायांदिवाहो संत्यांतमदिव्यायां दव इतिसंत्यांत (× अथमाइत्यादि ६)
पादिव्यादवाउ णगलघ्रसासोलिसमवागातस तोउपिलतिसामेवअप्पकस्मायत्ति। अल्पोत्सुका: अथवा
माइत्तायत्ति। अत्याशातविउरायाउत्रापिउमितितिउ सिमाणत्ति। कापसंतापणत्कांपसंतापजोवाश्रवंसपचि (× कह)
तास्त्तावातापिस्पादित्पाद। उसिणापायत्ति। अस्यानावि कासो अथपासइत्यर्थः। णगात्ति। सदायासावात। एकवंवव
कुपरिवारत्याव पिविक्किनसदायासावाग्यवदाशतात्नवतोत्कत आद।। अवीइपत्ति। अविचि :डिनरुपसोऽस्पापिहितो (× तीथ)
यस्पासावा दिति। णगंमदंति। एकोमदंतो। वादो। मितिवाण :पयारंतिदिश्याकथं याताप्पारार्कांदिश्राक्रतिसा संतिनीमांवि
कशलवत्नत्यवनिको कथंयाताणा साकारांतयवननकाकृतिंनाअरंति। नाइरां। तयाणांणांति। तयमानांत। यामात
यानीता। अतस्या। अथवानवसयादउवाटनीकंतत्परिवारखतउन्काभ्प्रलिंगा दिसेवंयस्या। सातयानीकांतस्पा

× मदाबोदितिमहाप्रनावतन्त्रे।२ × ग१

एगाप्रवृत्ति

गंत्यरुं तिगंत्यां त्रिकोणविपञ्चवीत। अत्रमार्गायेति। अग्नौ निकोवमी उद्दीगइ तिवचनात्प्रग्राणान्याप्याद्दत्रजनिकोमहाभ
नावतत्वो आपाडइत्ति। कराग्र्यटंकाग्रतिगायटद्दगंतित्राम: पादनास्फाटनो आत्राल तत्रि अथातो स्वांचपटंददातिप
स्रोलइत्ति। पृष्ठतो स्वांचपटंददातितिवइं स्त्रिटत्ति। मलइवंगात्रमो त्रिपदीबदंकारातिरूपवइत्ति। उरुतंकारातिद्विडांवङ
त्रि। ग्रिट्टतंकारातिसाकहं तिवत्ति। मयाकर्षटनिवाविश्राय मार्ग। त्रि। कज्रभमान:। ग्रानमानविह्नं समाणवाक्ष जा जय रु
। बरवालपरिघर स्मितियाग ।।ईदक्रोलेति गोभरुकणट भुगमं निाद शब्दानंतहितत्रि। निवतव कुलिंगजालेत्या

× यातंतदपिकर्वे दपिवित्रामणसे मुद्याया। ३-७

दिस्फुलिंगानांज्वालानांवयासालासा - मांयानिसरुया प्रिताित तघाति:। चक्रुषिद्रिरूपश्च चक्षुर्वेम:द्दष्टिपतिप्यात
श्चदर्शनानाद:चक्रुर्ब्धिरूपदृष्टिघ्रतिं ज तवाद त्पादि। क्रतव हातिरक्षाायात्रजास्वनदीप्यमानेय
नन्नघाजग्राणांति। जयीत्राषवगवहिज्ञयावागाय स्पष्तनचप्रा सदभ्रयं ति। मदतीत्रयमस्मादितिमदइयो क
स्मादवमितयत्रआद। नयेकरं। नयकर्तृमियाइति। ध्याय तिकिमतदितिचिंतयतितघापिवाइत्रि। स्म दयत्रिायछिवं
विधंपदगांममापिस्मादितिवं। तदत्रिलष त्रि। स्वस्यानगमनंगलिलिषत्रि। अथवापिदाइत्रि अहृगाणिधपानि मालयत्रिपि × पि४
वाइमियाइत्रि। शूर्ब्बाक्रामवक्रियाद्वयंनियापनकराति। आनन्दतस्यातिप्राकुलाताद्वात्रादवत्रि। यघाधातवांजाछिव
तत्रूणपवेत्यर्थ:। संलग्नमञ्जविडावत्रि। संलग्नाछकटविटप: उोचरकविस्तारोयस्य मनघामालंबदशारगाणित्रि। मदसाल ११५
वेनफलं वनेवत्रेतयालं वानितानिदस्यासरणायस्याध्रमर्गंमनवशादमोसालेवदसासरणा:करकागाव क

× न१ × नि१ × घ × सयेपिवत्रि१ × नयानिरकारात् १

स्यागतस्वदमिवरुचंनदवानांकिलस्वदानस्वतीत्रिसंदर्शनाष्ठा। पिवशाघ्र: अत्रिविगणांति। वागनममपतित:कथंकगि
ति। अ टितिकवापत्रित्रिशज:। ममसत्रिसंगतछायाजन:। दा दाइत्यादि :संस्कारायं दाआदादती
दमस्मातिक्रवाव्यक्तंचितना। अविघाइंति। अपिचेति। अत्यन्तायाआईतिवाक्यालंकारास्तुविवायणंति। अतिवागनवजयदगा
यथा वंधनवातजयत्राप्तोस्तुष्टिवातस्तनमोष्टिवाततवक्षसटति। कगायापिवीइत्रांवजितवान्। इदमागायत्रि। तिर्य

× मुद्र२४

लपकइदसप्पासाहृत्रि। संभूमारभराइदसंपन्नत्रि। वघा नइदवत्रि। इदोवाघानत्रुघत्रि। अथअस्मिन्नदति। अथवा
दआर्यपापकर्म्मवद्दिरूतआर्यवापामित्र। उदसंप घितांणां उपसंपद्य अपसंपानात्वा विदारासिवर्त्त नाइंठ
छात्रि। निवसथव कराणायापत्रि। एवंकरणात। यावत्रिाछइतिगाघ :दाणित्रिइदानांसंपतीत्यर्थ:। इदले
ष्टा दिकंफलं चित्तंगछेतेरूपकमस्तुछसावदय दोतंनशप्पातीतिद्दश्यतादवस्तु किंशाकतियन्नशाक्त
गावज्ञांक्षिसंसंहतंवतघावज्ञांचद्दष्टदोतमर:कस्मात्र हदीतडत्यलिशायत:। प्रमावमापतंपशात्रमादासंतइया
दिमाहित्रि। गाघोवरावानसवशायगममनशाक्रिमावापरूयापि सपदतआद। सोदगतिचवत्रि। सो छगतिरवनाशीघग
तिरपिएवंचतस्यकायामरूयापिस्पादत आदाउरिपरित्रि। रितिःवपवानस्वगतस्यमापिस्पादित्पतआद। उरियगइत्रिछरि
तगति:सांनसोस्तु कायवत्रिताद्वगवजतिसितिएका र्यचितराधः संवाइपत्रि। गं कित आदत्रि। ति। स्वदस्मनागइविमपत्रिइद
यघपितातिगावरद्दतंक्रूरंगतिविच्छयशाछनात्यातातघापिगतिरावदश्यातशो षा दिविघणानास्पत्रस्तुधमानवादिति

× त्रो१

नगा०ह्नि

।सो दसो द्दाखवत्ति।सो आगमाणुसरणं निक्कंतिका विसया देसा आ दासा द्दखवत्ति।शा पुण वणताद्दस्वकधं द्विविशति पादनाय
ऊर्ध्वांतराणां द्दा।यदि तस्य वित्तिष्ठेव तिष्ठे थेअ पे चवत्ति अतिशायनाल्पा तिशा कश्त्यर्थः।मंदश्चवतिअल्पेतमंद ःछाण
तिनयादवानां गतिश्च इयमावश्यकामतास्मिंश्च गतिश्च इयमतिशाऊर्ध्वत्वमराणामेकमानऊर्ध्वादिकस्तु गंताल्पयः कालानदो
नवतितेशल्पकं दर्शयन्नाह।जाव इयमित्यादि।७॥अर्थंडास्यार्थः।ऊर्ध्वगमानकं लिदंआह।सक्कस्स णं भंते देविंदस्स देवरन्नो उड्ढं ×२४.
ऊर्ध्वलोककंडकं कालखे डेऊर्ध्वलोककंडकं कईलोकगमनऊतिशाघ्यात्मस्य
अधोलोकगमनकंडकं कालखंडमधोलोककं। डकं।संखेज्जगुणंऊर्ध्वलोगकंडकं उवयाह्वितापामित्यर्थ
ःअधोलोकगमनऊऊस्यमंदगतित्वात्।द्वितु ।एवं चमरस्स णं भंते असुरिंदस्स असुरकुमाररन्नो। कालं
एणांव तिविहसकांतिवाजावतिर्यं खवनंचमरस्स अहे ऊवय शाणं भंते समयएणं तं सक्कादाहि तिवश्च्यामा
णांवनउयमाम धर्ष्ये लक्ष्यामिति।७।जाव इयमित्या दिख्यरसयमधःऊत्वागपठं ऊवतत्वाख्ययं यद्धं खलु इत्या
स्थितिमसं।७।अपराकादीनां शल्पकं गतिऊत्सरस्याल्पबहुत्वाप्रदर्शनाय अस्य उपमाह।सक्कस्स णं भंते
ऊर्ध्वमधस्तिर्यक् च गतिविषयाणामितिविषयस्य तं ऊर्ध्वमानकविधं तस्यमाधाकं तरागतिविषय ।कतरस्मान्न तिविषयात्त
कायाद्दल्पा दिरितिप्रश्न ः।उवतं सर्व्व स्तोकमधःऊत्वं समयेनावगतत्वात्मंदगतित्वाञ्च ऊर्ध्वस्य।तिरियं संखेज्जाण गछ
इति।कल्पनयाकिलोकेन समयेनायाजनमाध्यानत्ति।३ऊर्ध्वस्वयाजनद्विभाऊतद्वोत्ताणो नवतस्याष्टेक

× ३२

११०

×१२४

स्मिन्नद्वित्नाणामीलितऊयःसंखयामाणामवंति।अतस्मात्तिर्यग्गच्छति।माहोयाजनमित्यर्थः।तिर्यग्यतोतस्माघगति
चाशेऊर्ध्वं संख्येयत्नामाणाब्व इति।यान किल कल्पनयात्रीन्द्विभागा स्तिर्यग्गच्छति।तश्च ऊर्ध्वंतस्मिन्नद्वित्नागमीलितत्व
त्रामा द्विभागरूपाःसंखातत्नागा संभवंति।अतस्मात् ऊर्ध्वं गच्छति।अपकधंपंचार संख्यातत्नागमात्रयद्दाणसति।इदं नियतत्नाग
व्याख्यानं क्रियाते ऊथातजावतिर्यं खवनं चमरस्स अहे ऊवयइ एक्केणं समएणं तं सक्को दोहिं।तथा सक्कस्स ऊप्पयणका
लवरेमे स्सयऊवयणकालएणं विसेसाहिए इति च ऊनातान्निश्चीयात।श ऊपावदधो गच्छति समयात्स्यां गच्छति
नामवतितावड़ऊर्ध्व सोकऊतिद्विगुणमधःऊत्वात्सौह्न ऊणतया साणंतरा लेवत्तितिर्यक्व ऊत्सयमानापांतराल
प्रमाणानिवातन वितव्यमित्यर्थः।ऊत्वायस्या तिर्यक्वऊर्ध्वमांदं योजनं स्वतीतिव्याख्यातं आदवक ×२०
।भिकारःएगाणं समएणं ऊवयइ आदाजायणंएण णो कसमएणं तिरियं दिवइं गच्छइ उद्धं दोर्दियणाणिगछ
ति।७।चमरस्सणामित्यादिमवत्नावनं च ऊवमारस्स ऊहे एणपइ एक्कोणं समएणं ऊर्ध्वंगतिमंदगतित्वातस्यतस्त्वकिल
कल्पनयाविणागस्ऊंगच्छतऊयांतिरियं संखेज्जत्नागाति।तस्मिन्नेव पूर्वोक्ते त्रिनागस्ऊनमच्छतऊाय ×त्रित्नागमऊनग
ऊनपद्धे।४

मीलितायसंखयत्नागान्नवंति। योजनद्वयमित्यर्थः।अथ कथं संख्यातत्नागमा
त्राणांवान नियतसंखयत्नागार्थं व्याख्यायात ऊच्यतेऊर्ध्वमाधीगतेष्व मरस्याधोगति ःसमत्वमुक्तं।मऊर्ध्वगतिगम

×उप्पय

नगाढवृत्ति

नेममायनायाजनद्वयरूपं कल्पितमतश्च मरस्याधोगमने सप्तायनायाजनद्वयस्यैकं । तथा जावईयं सक्के देविंदे उड्ढं उप्पयइ एगेणं
समएणं तं वज्जे दोहिं जं वज्जे दोहिं तं चमरे तिहिं तिवचनसामर्थ्यात्तथाय त शक्रस्याधस्तवगतिरुक्तं तस्य त्रिभागमात्रं रूपं च म
रस्याधोगतिरुक्तमतो व्याख्यातं त्रिभागस्तनेति गच्छतमानं दितेति । ऊर्ध्वं स्वशक्राधोगतिरुक्त्वा या स्वापं तरालवर्त्तितिर्यक्क्षेत्र मिति ×कूर
रूवाश्रित्य भागद्वयं स्तनद्वयगच्छतमानवद्व्याख्यातमिति । यच्च क्षेत्रलिंकारणात्कंठं मारा उड्ढं जाय एवमित्यादि तदा वगतं ॥ ७ ॥ व
×नध छंडदास क्कस्सोदवत्रि । वज्जमाश्रत्यमात्रि विषयस्याबज्ज वेदाश्चां यथा शक्रस्य तावेव विशाघाताधनावैद्याद नवरं विस
मादियं कायद्वं तितत्थेवं । वज्जस्सा लेतडं उआदतिरि यं गति विसयस्सेकयारहिंता आप्यवाधस्या यमासद्वाया ×कयरह
वां खत्तं वाघ आद उवयएचपाक्कणी समयणां तिरियं विसमादिपत्ता गोगच्छ इ। उड्ढं विसमादियत्ता गोगच्छति
वाच्चनांतर हितत्सा स्वादावा ऋमितिश्व स्यायम र्थः । स्रो केक्क उवज्जमध्ये वज्जात्याकनसमायनाक्रमंद गतिवात
स्यावज्ज किलकल्पनया त्रिभागन्यूनं योजनं तिर्यक विशा पाधिकं त्रिभागोगच्छति समघतरगति वाताति च किलयोजनस्य
षोत्रिभागो विशेषाधिको स त्रिभागं गच्छतत्र्यमित्यर्थः । तथा ऊर्ध्वं विशेषाधिको भागगच्छति यो किल तिर्यक् विशेषाधिकोंग ×आघं४
च्छति तावता द्वे गतो किंचि विशेषाधिको ऊर्ध्वगतो सा घसमग तिवात्परिस्फुर्दे योजनमित्यर्थः । अघकं ग्रंसामान्यतो विशेषा ×आगाध
धिकात्वा । तिदितति यत्तत्रा गवेध्या स्यायत । उच्चाता जावइयं चमरस्स आदउवयइ । पाक्कणी समयणेतावइयं दोहिं तं वज्जे
तिहिं तिवचनसामर्थ्याच्च ऊर्ध्व गत्यायरूपावज्ज स्व त्रिभागन्यूनाः षोमा तिलविति त्रिभागन्यूनं योजनमितिस व्याख्या ११२

×सक्के२

वा तथा सक्कस्स उवयणा कालवज्जस्स य उप्पयणकाले एसणं दोवि तुल्लत्ति वचनादवसीयते । यावदा क्कनसमायन
शक्रो अधोगच्छति तावद्वज्जमूर्ध्वं । शक्रस्त्रोक्तनाथः किलायोजनं य वंवज्जमूर्ध्वं योजनमिति । सा च्वाहं योजनं तस्याक्को क्क
वीर्क्कगत्यो स्थितिर्यद्यात्परांतरालवर्त्ति त्वान्नदपांतरालवार्त्यवस त्रिभागगन्यूनत्र यलरूपां तिर्यग्गतिप्रमाणमुक्तमिति ॥ ७ ॥
अनंतरं गतिविषयस्य क्कउस्यात्यबज्जवउक्कमघगतिकालस्यतदाद । सक्कस्सणमित्यादि । एवउयंत्रा ॥ शक्राद्वीनांगति
कालस्य शल्यकमल्यवज्ज मघपस्य रायपक्काया त दादपयस्सणं तं तवज्जास्यत्यादि ५ पणं वत्ति विउद्धत्ति । शक्र
×मह चमर यो : स्वस्वानयोनेउति ॥ ७ ॥ वेगसमस्सम वाउत्य तनावपतनकालो तस्यास्त्रल्यो ऽपरस्य रणसहाज्जवत्ति व
स्यमा णायक्कायतितथास क्कस्यादोएसणं दा एवि उत्पलति । उनायार्धपिउल्य : शक्रावपतनकाला
वा त्यात्कालस्त्र शक्रा वद तनकालस्यातुल्य इत्य धीसं खबाहुगुण त्रि । शक्रा त्यात
चम रावपातकालाय यावद्वमनंतर स्त्रमपिरावनीयं उववयमाणे संकाप्पति । उपदाता धस्सामनसः संकाल्याद
पंडपीदि इत्त्वा वा विकल्पोयस्य सतथा चिंतासामसणरमणेण्य विहरितिविंता शब्देरता उस्मरणे । स्या क्कादित्यंता त्ववसाय
रक्षति । वियद्वतात्संकरतलपर्य्यसाह त्रि करतालपर्य्यस्तमधोमुखतया न्यासंमुखे यन सतथा । जस्संमिपदावणो त्रियस्य
उत्तावयोऽनुमानासिनवमीतियाग : किंभूतसन्नित्याद । अकिठत्रि । अकठ : अविलिखितः अक्लिष्टवा अ
बाधिता निविदनइत्यर्थः तादवक घमित्या दअ बदाय ति । अव्याधितं अना डितः । अता डितत्व पिनलनकल्यज्ज लि

×उड्ढ२

ग्रामं निकर्षति। परितापः स्यादित्सर्वं निषेधयन्नाह। अपरितापि इत्यादि इह मागणत्वादि विवक्षया इत्येव प्राण्यव्ययं इदं वाद्य
नगणइति त्यादि इदं च स्थानं अथ मिन्नं तद न्यपसंयपयसंतात्त्वा विरो हेमि तो॥ ३॥ इत्येव स्थानां नवत्व। त्यादि स्थानं बंधः सो
धर्मागमानादि वस्तुका॥ अथ तद्विवादे वैनयिकी ध्वनाया इदं। क्रिया इत्यन्न मित्यादि तत्र किंक्रियेति किः इत्य यः कारणे यत्र तत्क्रिय
त्वर्था। अज्ञाणावत्वनाणां ति उत्तमाणं वरिमत्वज्ञाणावति तत्त्वसंस्थानं गं सरइत्यर्थः॥ ३॥ इतिहता यश्चात् ×अवनाध
हितायस्थमराख्यः॥ स्वंहिता या इदं आ कृत्वमरात्यातउ कः सर्वक्रियाध्यापात् क्रिया स्वरूपाभिधानाय द्वाभ्याद्वश
कः। स्ववात्ता कालणा मित्यादि तत्र पंच किरियाउत्ति करणं क्रिया कर्मबंधनिबंधनाचेष्टेत्यर्थः॥ काइयत्ति वी
यत इति कायः शरीरं तस्य वा तेन वा निर्वृत्ता कायि की अहिगरणियात्ति अधिक्रियते नरकादिष्वात्मानेन ×अ३
तदधिकरणमनुष्ठानविशेषो बाह्यं वा वस्तु खङ्गादि तत्र भवा तेन वा निर्वृत्ता इति अधिकरणिकी पाउसि
यत्ति प्रद्वेषो मत्सरः तत्र भवा तेन वा निर्वृत्ता स एव वा प्राद्वेषिकी पारितावणियत्ति परितापनं पीडाकरणं तत्र ×नं०५
भवा तेन वा निर्वृत्ता त देव वा पारितापनिकी पाणाइ वायकिरियत्ति प्राणातिपातः प्रसिद्धस्तद्विषया क्रिया प्राणातिपातक्रिया तत्र
वा क्रिया प्राणातिपातक्रिया। अपच्चक्खाणकिरियत्ति अप्रत्याख्यानमविरतिस्तन्निमित्ता कायिकी क्रिया इत्यादि अविरतस्स भवति
।दुविहा कायकिरियत्ति॥ दुष्प्रयुक्तः सावद्यकायस्य दुःप्रयुक्तकायः तस्य क्रिया दुःप्रयुक्त कायक्रि ११३
या अथवा दुष्टं प्रयुक्तं प्रयोगो यस्य स दुःप्रयुक्तस्य कायक्रिया दुःप्रयुक्त कायक्रिया दुःप्र

×ब६ ×यवा४

×अहिगरणियाक्रिया४

प्रमत्तसंयतस्य वा भवति विरतिमतः प्रमादसति कायदुष्प्रयोगस्य संभवात्। संजोयणाहिगरणिकिरियायत्ति॥ सं
योजनं हलगरविषकूटयंत्राद्यंगानां पूर्वं निर्वर्तितानां मीलनं तदेवाधिकरणक्रिया संयोजनाधिकरणक्रिया निव्वत्तणा
हिगरणिकिरियायत्ति। निर्वर्तनमसिशक्तितोमरादीनां निष्पादनं तदेवाधिकरणक्रिया निर्वर्तनाधिकरणक्रिया जीवपा
×भ४ उसियायत्ति॥ जीवस्योपरि प्रद्वेषात् प्रद्वेषकरणमेव वा अजीवपाउसियायत्ति अजीवस्योपरि प्रद्वेषात् प्राद्वेषि
क्रिया प्रद्वेषकरणमेव वा सदेवणियावणियायत्ति। स्वहस्तेन स्वपरस्य तदुःखस्य वा परितापनाद्या ताडना
या क्रिया परितापनाकरणमेव वा स्वहस्तपारिता पनिकी एवं परहस्तपारितापनिकी पाणातिपातक्रिया
पि स्वहस्तक्रिया प्रतिघ्नकर्मतापादनं वाधि कृत्यादि पूर्वं तत्त्वादि क्रियाकरणात स्वप्नमात्रकर्म
पि क्रिया अथवा क्रियत इति क्रिया कर्म वा वेदना उक्तप्रमाणलक्षणः माच पश्चादवतिकर्मं इत्येव कात्तदनुज्ञा ×नब६
वन स्यात्॥ ३॥ अथ क्रिया मव्यापिता वाता निष्ठय नाद अच्छिणमित्यादि अस्याय पञ्चाय उत क्रिया क्रियात क्रि
या भवति प्रमादप्रत्यया विघातः दुःप्रयुक्त य क्रिया अन्यकर्मा योगनिमित्तं वयाधिपा पधिकं कर्म॥ ३॥ क्रियाधिकारादिद
माह॥ जीवण मित्यादि इह जीव ग्रहणेपि संपाणएवा सोपास्तोयणमिजमादरमंतवात्॥ तदनित्यं समियं ति॥ सप्र
मणे ॥ यत्रि॥ एजति एजकं पनहति स्वनात् चवहतिविवेचित विविधं कंपनचलइति स्पा नां तरंगच्छति स्पंदतात् किंचिञ्चलति
मादि किंचिच्चलन इति स्वनात् अन्यमवकाशं गच्छ वाउपरि प्रबलतया उत्पतत इत्यर्थ सर्वदिक्षु चलति प्रदार्थांतरं वा स्पृश

×का४

×पदेपणा२

वगा० इति तिखवइ इति॥ इच्छत्यतिशयितं वा विशति। रूपयतिवा ।ईयितौ बिलतिवा। उदीरइत्ति। प्रावाल्यमानुरयतिपदार्थांतरं इति
पादयतिवा॥ अयाचक्रियालदमं यदा एवमादि। तं तेनावं परिणामइक्रियाद्यणा। कं रतनस्मरणा। दिकं परिणामं यायात्यथैः एवं
चराजनादिनावा नां रूपस्तावितत्त्वसामान्यतः मादितिमंतव्यानुभवात्। क्वापिरूपारूपस्ताविनां वणादयं वादिति। तस्मजी। ×ता३
वस्मत्वं तनिमरणीति ग्रंत क्रियित्वासकलकर्मक्षयरूपा आत्मनइत्ति। आरभ्यातथपि व्यादी उपडवयतिमात्मनइति
मंस्कृतातत्तु विनाशमंकल्पंकस्य तिमपारन इति समारम्भतातन्यवपरितापयति। आदवामंकायामंरंभापय
नावकारानवसमारंभा। आरंभानाउद्द वउमव प गं विक्षेपणां इदेवक्रियाक्रियावानाः कथं विदालद इ
त्यनिक्रमनापनाया समानाधिकरणात् सूत्रम्रु म हतायाः कथं विज्ञाताप्यस्तीति दर्शयित्वं शब्दोक्रमेवा
यंव्याधिकरणातआदा। आरंभस्यादि। आरंभधि करणात्वातवर्तात जीवः एवं मंरंभसमारंभच॥ तेत्र नंतसे
×२५ कवावार्थंद्वयातुवादं उरुतयाजर्नमादा। आरंभमा णः संरंभमाणा ॥ समारंभमाणा जीवइत्यानन्तय्याभावात्का
र्यो न्वदितः आरंभवर्तमानइ त्यादिनाउ द्वितीया डरुकाव पायाइत्यादीनाशहस्य शक्तत्वनवचारा॥ ड रखापनावांमर
×लक्षणे२ णं डःरवडाणायामथ वाडद्व विप्पणादि डरवाद्तुयापणायांवर्त्ततइतिप्यागः तत्रायाकापनायांदिन्यपाणायां ×
अरखणायायात्रिणाकातिरकावररजीर्णतापणायांतिप्यावायापत्रितपापनीयांत्रिं इत्यद्वरणायीवितिक्वनात्
शोकातिरकादव अरु लालादिद्रणा यापणां सिमवणायापत्रि। पिद्दनयापणायां ततश्चपत्रिपनायो ज्ञाराः मंताप ११३

×५२

×कचिन्मयातः१ ×कमतिधीः१

वर्त्तितोडरवणायाइत्यादि। तत्रव्यक्तमिवयत्तत्तक्किलामणायापत्रइवणयाइत्यर्थियात तत्रकिलामणायापत्ति। सानि
नयनेउद्दा वणायापत्रितन्नामरा॥ वाउकार्थविपर्ययमादाजीवाणामित्यादिणाणव्यइत्ति। शैलशी करणायामनिमाक्ष
त्राएउतइत्ति। एजमादि। रदितस्तुनाम्नादिक्षवर्त्ते तो तपायचनशणोदा मां डःरवापमादिष्ठ। तथावायामनिरोधस्ति धानस्त्रकथा
ग्नसकलकर्मध्वंसरूपातक्रियालवतित्वं तस्वदृष्टांतत्वमादासनवत्यादि। तिणाद्वयंति। हणाश्लकं जायतेयमितिव
लोमममममा विघइत्ति। ग्रामदद्यात। इत्थदृष्टांतदयस्यापि पनकनार्थं आमवर्षंगाम्पायमापवमेज्ञानादिरहितस्य ल ×३५
ध्यान्यउर्तदानालनक मंदाद्दद्र्नंस्य। दीवा। अथवा क्रिय म्यवांतक्रियालवतीतिनिदृष्टांतमादोसभसाना
मएइत्यादि। इदश्यष्टार्थः आम्रवरंतदाइत्यविघाति डलास्यापरिवर्त्तात। अत्रनामंडडे ति। आत्मना
मनामंहतस्य इतिसंलीनस्य तर्थः। णादवइत्यिमस्मिय स्मत्यादिनाडर्थयति। आअत्रंति। आउरूपयायांगत्र
वंकमित्यर्थः। जावत्ता सुएवइ निवायमवितिकिंबजनात्रा नु रूगमनादिना इतलक्रियाजालना। तेनयावत्रुतः एस
निपातापिपुनतत्वालिंगव्यत्यय ःगामणानिमषमात्रक्रियापि। आसंगमनादिकानवदिति। शाव प्रमायत्रि। विविध
मात्रात्रंतर्थ त्वर्त्ताद दोशानश्रवीकायपर्यंतस्य क्रियाकालस्य विविचदात्। इद्यःइमारवमाऊ। यावत्र कुर्पो निमाषात्म
वमशापि क्रिया क्रियताजावता पिकालनतिमावयापाकया मिमात्रयाइतिक्ववि दिमात्रतस्य स्थानसाप्रदापत्ति इत्य
णतिवस्यापुरूपयावकुः पं निपातानदप्रकतत्वउपमतिः इत्सबंधादिकालाइति यावदियनिईर्यापथागमन

×इमा१

×गुणर

भगव०१० मार्थस्य अस्य वा प्रेर्यापथिकी केवलाया मइत्यायाति ना ‸ किंचिदितिकर्म्मेत्याताव वनायमित्यर्थः कथञ्चित्क्रियात्तवती
त्यर्थ उपशांतामोह क्षीणमोह सयोगिकेवलि लक्षणस्थानकत्रयवर्त्तिवीतरागाणांपि हि सक्रियत्वात्सातावेद्यं कर्म्म बध्न
तीति भावः। सा तिर्य्यापथिक्रिया पट्टसमयस्थितिबद्धसन्निबद्धाकर्म्मतापादनात्स्पृष्टाजीवप्रदेशैः स्पर्शनातन। कर्म्मधार
त्वेन स्पृष्टा बद्धसति प्रथमसमये बद्धस्पृष्टा। तथा द्वितीयसमये वेदिता उदयप्राप्तस्वरूपा द्वितीयसमये वेदिता। एवं तृतीयस
मये निर्ज्जीर्णा अतउदतस्वरूपत्वेन जीवप्रदेशेभ्यः परिशाटि ततिरेतादेव वाक्यांतरेणाह बद्धस्पृष्टा प्रथमसमये ×माव५
×नाद द्वितीयसमये उदीरिता उदयमुपनीता किमुक्तं भवति वेदिता न त्वेकस्मिन्समये उदीरणाविदयस्य संभवतीत्येवं
व्याख्यातं तृतीयसमये निर्ज्जीर्णा तत्र समयकालस्थिति कालत्रयकर्म्मं वा ठिति अकर्म्मापि भवति इत्य
यथाप्यतृतीयसमयेकर्म्म अकर्म्म भवति तथापि त स्थानापन्नत्वात्तावत्कर्म्मरूपत्वेनेइ कर्म्मवात्तृतीयसमये ×व्याद
×वप प्राप्तां कर्म्मेति। यच्च दिगंबरपातं चतुर्थादिसमयेषु कर्म्मेति अतत्रायुसंबंडास्यत्यादिना यद्उक्तं। यदि संयतासंय
तः कर्म्मबध्नातिदेतस्य तस्मात्तैवैः। आनत्वजीवनावः कर्म्मजलपूर्यमाणा तयाऽर्थतत्र निमग्नस्तु कं सक्रिय
स्य कर्म्मबंधकारणत्वात्। क्रियस्य तद्विपरीतत्वात् कर्म्मबंधकत्वात् वक्तृस्वभावजीवनावानाम्अवतायास्तदंगमनंसामर्थ्याउप
×वार नीता सर्वास्मयमिति। तत्र प्रवचउक्तं प्रमाणानोप्रमाद इत्यर्थो यास्तवतीति तत्त्व प्रमादपरत्वं तदिदंपरूपत्वानदितस्य संयता
यकालातानिरूपयन्नाह॥ पमत्तत्यादि। सर्वावियोगपमत्त इति संब्धापि सर्वकालसंख्यावाणिरुप्रमत्तापायप्रमत्तगुणस्था ११४

×क्रिर

×नवतिद्दिर ×घर ×तिकयंर

नकृकालः कालतः प्रमत्तादयस्य स्वदल स्थाणं कालमास्त्यत्क्रियश्चिरं कियंतं कालं यावद् भवतीतिप्रश्नः तत्रकालतश्ति वा
च्यांक्रियच्चिरमित्यानतिवगतार्थत्वात्तिवृत्तिरतत्त्वस्य व्याचष्टदार्थत्वात्तत्वतिक्षिक्तरतः क्रियच्चिरमित्यपिशास्त्रीयवाक्यवधिज्ञा
नंकुरत। कियच्चिरं भवति इयत्त्विं इत्यागारायमाणिकालतस्तुमानिरकाषट्टिति। एकंसमयं उत्त्यादीश्च मत्तसंयमश्ति
×समयघ प्रतिसमयं तरामवमरणात्। देशोणाउव्वाकोडिति किल पूर्वकमंतर्मुहूर्तप्रमाणाणि एवं प्रमत्तगुणस्थानकात्वपर्यायेण जायमा ×प्रमत्ताध
नादानानुपूर्वी कोडियावउक्ताष्टा नवतः संयमवानादिरू पु कोटिरेवपरमायुः। स च संयमस्त सागारेण त्यागवादि गातावल
लात। मर्वत्तितवा प्रमत्तांतर्मुहूर्तत्वात्प्रकृत्याग्रमत्तांतर्मुहूर्त्ता निकल्पत। एवं तांतर्मुहूर्तप्रमाणां तां प्रमत्तांतानां सर्वासां
मील तनादारानानुपूर्वीका दीक्षात्मानं भवति॥ अत्यपदाउवरश्ववार्षानां पूर्वाकोटिंयावदुत्कर्षतः प्रम
त्तसंयततास्यादिति। ॥ एवमप्रमत्तसूत्रमपिनवरं जघामणं। अंतोमुत्तंति। किल अप्रमत्ताणयां वर्त्तमानस्यां
तमुहूर्त्तमाध्यमृत्युर्न भवतीति। देशोनि कोटिमतं अप्रमत्तसंय तकाः सर्वोपिसर्वविरतः प्रमत्तभ्यात प्रमादानावात्। स
विषयामाप्याणीप्रतिपद्यमानास्तुद्धवास्यतरेकालं कदाजघन्यकालालप्यतश्रति। दशानरः पीकाटीन्याकेवलिनमाश्रित्याति
। प्रतेनाणजीवपउत्ता संवद्धमित्यन्न मप्रमत्तवोधनानि एतपणायाद्दांतं तत्रिस्यादि। अतिरंगतितिथं भ्राय अ्क्रियाप्रकत ×करर
रमित्यर्थः। लवणसमुद्रेवत्वत्वायानयनिश्चि। जीवाप्रितामाक्रियकिय हूरंयावदित्यादा। जीवालायमित्यादीसा विवमर्थं तस्मा
द्देतलवणसमुद्रस्यउद्दत्याद्रिश्रुतिराकणावद्दतात्वदीयात्वदीयातवाउद्दश्यास्त उत्तरंलवणसमुद्रस्यमध्यत्वाणादि

×कल२ ×त्रि१

ऌव्वागमदापातालकलशा।।याजनलक्षप्रमाणाः संति।तच्चंवाधस्तनस्त्रिभागवायुर्मध्यवायूदकमुपरितनस्तूदकमिति

नगप्रति ।तथान्यस्तुद्रपातालकलशाः।योजनमहस्रप्रमाणाःावत्तुरास्तात्क्षुद्राष्टश्तांधिकसप्तसहस्रसंख्याः।वाद्यादिसुक्तवि

सावात्तः संति तदीयवातविक्षोभवशाच्छलहृदिहानी।अष्टम्यादिषुस्यांतांतलवणशिखायादशयोजनानि मक्रियावि

शेषमाश्रयविविज्ञतयादर्शयं स्वत्तार्थादेशकमाह।तस्याबदेसुजे।ऊर्णागपुराणमित्यादि।तत्राविप्पत्तिनाविनात्मासंय

×वं×नाम५ मतपोलमर्विभ्रमगणांदिशायावधिज्ञानादिलब्धावानवं तीतिकृत्वातावितास्तिकं।वर्गविषयसमुद्गघायणांसमो

द्ववंति।विदितात्मवविक्रियशारमित्यर्थः।जाणमावाणं तिायानप्रकारेणशिबिकाछ्हाकारवताविक्रियविमा

नानव्यर्थ।जाणमाणंति।यांतंगवंतंजाणइत्तिज्ञानेन। पामतित्निदर्शननावत्ररमिदचउर्सगीतिविरवाद

वधिज्ञानस्यातीतस्त्रेष्ट्रात्रि।मध्यंकाछ्मारादि वादिंति ब्रहिर्वत्रिवक्यावसंचयादिवि।।एवंशलणमित्यादि

×शूलन५ एवमितिशूलकंदसत्राहिलायनेंमदस्कंधमविपदानिवा च्यानि।यावद्बीजपदं।तत्र। शूलंकंदस्स्कंधःा२स्कंधरा

खाप्रवालेक्षपत्रंपउष्फंफलेपवीजंरणविदिशापदात्मषांवयंचद्वारिंदिकमेयागापतावंतावदवउत्तंगामूलाण

यिवानीति।पतादेवदर्श विउमाद।एवंकांदणावीत्यादि।।वा।।दिवंवउविंयसमुग्धायणमासादवंति।प्राणुक्तमताविक्रि

याधिकारादिदमाह।पञ्चणामित्यादिजाणंतिशकटं।तुग्रत्रिगालविषयप्रमिहजंपानंहिदप्रउ माणंवदिकोपण्णा

लितं गिल्लिथिदित्तिनउपरिकाछ्त्ररूपायामाउपंगिलतीवा।थिल्लित्रि।लाटनांयदउपत्यानंतदव्यविषायउ थिल्ली

×त्र४

×सहस्राणि।विष्कं
मः।पाउत्रागुयः
योजनार्द्धमुपरि।
इहितानी।इत्या
दि।अपकस्मात्
वातणा।जंबूदीवेणं
तूवयणि।अर्दे।
यादिपत्ताया।ही
कस्थिति।वीप्रति
पतद्वाहात्राय।
गियत्ति।लोकथा
वस्था।लोयाणुता
वत्ति।लोकपत्रा
वहति।।तलायश्र।
तत्र 110 नीय।।
अनंतवाद्दशकेकि
याऽत्रा।साचज्ञान
वतोप्रत्याहाति।त
त्दव।।ऊर्ध्वी२

×य३ ×संदमाणयत्ति।उरुषप्रमाणायामाजंपानविशेषः।२×सूर्व१×य२

त्कृष्टात।सीयत्ति।शिबिकाकूटाकाराछादिताजपानविशेषः।एगांमदंपडागंमंविउंतिसदत्तउसा णामदत्यापताकामं

स्थितंस्वरूपणे ववायापताकाकारशरीरत्वाहि क्रियावश्चायामपितस्य।तदाकारस्पेवलावादिति।ऊहीडणत्रि।आत्मऋपि

ऋत्यास्वलप्ताा।ऊर्कम्युणति।आत्मक्रियया।आयप्पयोगेणंति।नपरप्रयुक्तःइत्यर्थः।उप्पिउदयंति।उर्द्वतकर्द्धउदयतीत्या

मायआमानतद्विताटयंऊर्ध्वतोपेकमित्यर्थः। क्रियाविशेषणं।वदं ।एतउदयं पतितपताकंगवति।ऊर्द्धपताका

स्थापनयं ॥ पतितपताकास्थापनाविय ॥ एगउपडागंति। एकतपकस्यांदिशिपताकायत्रतादकतःापताकंस्थापनावे

वेत्रं दउपडागंति।।ति एपताकंस्थापनाविवा।।तं रू पांतरक्रियाधिकारातलादकसत्राणि।वलाहएत्तिमेघा

।परिणामितायत्ति।वलाहकस्याजीव त्वनविकुर्वणा यात्रपंतवात्।परिणामयित्तेमित्यत्तकंपरिणामपश्चात्स्य

विधमारूपः।।नाउाडहीपत्ति।आवतनत्वात्।।मघस्यावित रिताधाःशाकरत्वात्त्र्वात्स्वधर्मागमनमपि।वाहनादः

×नम५ वनवाणुरितस्यउस्यादपिगमेतातिथायात।परिहीपति।।वा।। एवं उरिमआसदंठितिविषी रूपस्य्उमिवउरूषरूपा

ऽस्वरूपदसिरूपस्त्रणाधनत्वानितियानरूपस्नवशिलासासीतितदृशेयत्ति।तेयपुणतत्तवलादपयगंमदंजाणरूवंपरिणामम

नाइत्यादि।।पतादयंपिगमहरात्यतंदेवीरूपस्त्रसमानसव विमाघः:उत्मयं।सुनांतकिपग अवक्कवालंगाछइउदअवक्क

वालंगहइ।।णयमाणगवक्कवालेपिगह्रइ।उदअवक्कवालेपिगह्रइति।।आत्मायात्तरूपमंशमात्रात्रवरंपगउइत्या

दि।इहयानंशकटं।।चक्कवालंचक्र।।पार्श्वस्तत्वद्वयंविशेषणानास्ति।शकटएवचक्कवालसज्ञावानतत्रस्यस्त्रिगिल्लिथि

×तं३

×प्रति२

२।१०२० त्रिशि विकारसंदमानिकारूपस्यशाणिस्वीरूपस्वववदध्यानि। एतादवाद। ज्ञापगिन्नि त्रिन्निसीयासंदमाणियाणंतादवत्ति
।।७।। परिणामाधिकारादिदमाह। जीवाणामित्यादि। ज्ञत्तर्वियायागपः क्रिलसभुत्ति। कारूस्यादीनामप्यतमालरूपाये
षांततघातेभ क्रिलस्यभमाध्यजालसमाहत्ति। यालक्षणापर्वंद्वयाणांतानियलक्षणानियस्याः लक्षणायासंबंधिनात्वर्थः। प
रियाङ्गत्रिणयादायपरिग्रहलाख्यरिणामनकालंकागताति हृयत्वात लक्षणमुभनारक्रहृत्यघात। सवत्ति। तत्रगाघास्य
ब्राह्मिलसादिपदाममममयंमिमंपरिणायादि। लाकस्यविव ववाउपरत्नावऋत्ति जीवस्यासहादिलस्याक्रिंशिमम
मयंमिमंपरिणाया हि। लाकस्य विववाउपस्ति वत्त्रत्ति जीवस्य। श्रंतभुजतं मिगपश्रंतभुजत्नं मिमंमपाववा
लस्यादि परिणामयादि। जीवागह्वंतिपरालायां। ब्रुवउर्ह्नि शतिदंडकस्यागाघपदध्यतिदिरूपनादाः एवमित्या
दि। एवमितिनारकसूत्रात्तिलाप नत्यर्थः। जस्यत्ति। अभ रक्रमाणादर्यालक्षणाक्रुष्णादिकामालक्ष्यातस्यास्तुप
क्रमाणादत्तणितावति। नत्ववतावतिवविवक्षितार्थेसिद्धः किं मर्थीलादि कंजाघजीवाणांतंतथा दिउच्यता दंडकार्थ ×नो५
दयानस्तदर्शनार्थमवंतदिहेमानिकसूत्रमेवाचंस्यात्तत्राघाति कस्तुमितिसर्वं किं उघातिघातेमानिकाः उग्रस्याल
क्षणाः एकत्ववतात्वस्यार्थस्यदर्शनार्थं तथातदनातिधनं विविक्तत्वास्तुश्यातशिति।।७।। द्रव्यपरिणामाधिकारादनागारूपद्रव्य
दव्यपरिणामस्वरूपाणि वादिरायत्ति। अदारिकशरीरख्याति रिक्तानुवेक्रियानित्यर्थः। कत्ता रंतिविशरराति स्पर्शरातउरूवडाप ११६
र्द्धतोउत्स्यपित्रायावत्यादितारालंघनेसरूपलेघनेभनः इनरिति।।नाडशापसमाहत्ति। वैक्रियवभलपर्यादानेविनावे

×व४

×विषमं२

यकरणास्येवानावात्।।७।। बाघभक्तलपर्यादानउमतिपर्वतास्यात्संघ नादीयत्तुः स्यात्मदतः पर्वतातिक्रामिताः शरीरमे
वादिति।।७।। जावईयाइंड्यादि। यावंतिरूपाणिपभुउरूपादिरूपाणि। एवइयाइंति। एतावंतिविउघित्रत्ति। वैक्रियाणिरूपा
विलारंपर्वतंस्पर्शसंतविषमंतुमस्मंकउमितिवंध। किंकावत्वाद। श्रंतस्वीष्यविलारस्येवाउपविउप।।७।। मायीतिमायावाउपल
रूपात्वात्स्यमकषायः शमरूद्रियावत्। अउमानादिनविक्रियंकरुतइतिपणीयंति शणीतंगलास्वदविडकं। लाघाला
घावामितित्रि। वमनंकरातिविार ववंवाकारातिवर्मीवला ध्वर्थेयघाइणातालाजनंतदमनंचविक्रियास्यत्वावंमायिश्राड
वात्यवंवेक्रियकरणमपातितात्पर्यं बदलात्ववंतित्रि। घ नालवेति। उपातसामर्थ्यात्पयणुयत्ति। अघनं। अर्दवापरि
त्रिाय घाचित बादराः। आदारभक्तलाइत्यर्थः। परिण मंति। स्थाइडियादित्वनअन्याशरीरस्यदार्थ्याअसंत
वात्।।७।। त्वर्दतिरूद्राशणातंनावामेत्रित्रि। अरूपायत याविक्रियायामनर्थित्वात्। पामवणा त्रायद्दयावत्कर ×तदि
णादिदंइअं।।स्वलत्रायमिघाणात्रायवंतनाये पित्रताप। इयत्रापत्रिरूद्धाता जनं। अबरादितायेवादार्थउक्तलाः परि ×१०५
णमंति। अन्यघाशरीरस्यासारतानापत्तरिति।।७।। अघमायमायिना फलमाह। माईणमित्यादि। तस्मठाणस्येत्तितस्मात्
स्थानात्। विकुर्वणाकरणालक्षणातउणीतालाजनलक्षणाद्वा अमाईणमित्यादि। शर्वमायित्वाद्विक्रियेउणीतालाजनंक्रत
वान्पश्चाजातउणा मायासन्नतस्मात्स्थानाचालाचितवतिक्रांतःसन्कालंकरातियस्यस्याराधनति।।७।। हतीय
शतवउर्थी।।७।। चउर्थोहिशाकविकुर्वणा कापंचामपिनामवविराधतआद।। अणगारणमित्यादि।। अमितवस्माण

भगवती वृत्ति

यंगच्छयत्ति ॥ असिचर्म्मपात्रं स्फुरकः ॥ अथवात्र मिश्रवक्तः ॥ चर्म्मपात्रं चर्म्मस्फरकः । खड्गकोशको वा ॥ असिचर्म्मपात्रं तद्दी
ञा ॥ असिचम्मपायहत्थकिच्चगएणं अप्पाणेणं ति ॥ असिचर्म्मपात्रं हस्ते यस्य स तथा ॥ कृत्यं संघादिप्रयोजनं गतः आश्रितः कृ
त्यगतः ततः कर्म्मधारयात्तेन आत्मना ॥ अथवा असिचर्म्मपात्रं कृत्वा हस्ते कृतं येनासौ असिचर्म्मपात्रहस्तकृत्वाकृतः स्वप्र
कृतत्वाच्चित्तं समासः अथवा असिचर्म्मपात्रस्य हस्तकृत्यं हस्तकरणं गतः प्राप्तो यः स तथा तेन पलियंकं ति ॥ आसनविशेष ॥ प
तितस्थापयति ॥ एककः दावय त्ति ॥ एकपदविशेषः ॥ उभय त्ति ॥ ऊरुकः तस्य त्ति ॥ व्याघ्रविशेषः ॥ पर्य्यस्तिका स्वः ॥ इदं चा
न्यत्रिशृगालादिप्रदानिवाचनां तरे दृश्यते ॥ अभिउंजित्तए त्ति ॥ अभियोक्तुं विद्यादिसामर्थ्यतस्तदनुप्रवेशेन व्या ×२६
पारयितुं यच्च स्वयमावेशनं तन्नाभियोजनं तद् हि विद्यादिसामर्थ्योपेतबाह्यवस्तुप्रवेशेनैव नष्टादिति ॥ कृत्वा ×२७
च्यात ॥ मायी विउव्वइ त्ति ॥ आभियोगिकं विकरोति अणगारे [gap] णं भिन्ने ॥ अनगारो भावितात्मा न च तानिनामाभियोग्यविहितविवे ×२८
×पुं५ कोऽनम्रादिप्रमाणात् ॥ मायी अभिउंजइ त्ति ॥ कषायवान [gap] मित्यर्थः ॥ अधिकृतवाचनायां मायी विकुर्व्वति इत्युक्त
म् ॥ तत्रापि आभियोग्यं विकुर्व्वणेति मन्तव्यं ॥ विक्रियारूपत्वात्तस्येति अन्नयरेसु त्ति ॥ आभियोगिकदेवाः अच्युतान्तास्तेभ्य
इति कृत्वा अन्यतरे संचितक्रियाकः इतिहत्यर्थः ॥ उत्पद्यते च तत्रानियोगिकभावनायुक्तः ॥ आभियोगिकदेवेषु करोति च वि
द्यादिलब्धिप्रयोक्ता अन्यत्र विचक्षितवाचनांतरे तदुक्तं ॥ आयते धम्मं ओगाहमंतरातिकम्मं ॥ आयस्स ह्यं इदं त्रभियोगिकात्रा
चाराः ॥ इत्यादि ॥ संग्रहगाथा गतार्थाः ॥ ॥ इति तृतीयशते पंचमः ॥ ॥ विकुर्व्वणाधिकारसंबद्ध एव षष्ठोद्देशकस्तस्य ११७

चादिसूत्रं ॥ अणगारे णमित्यादि ॥ अनगारो वेत्यत्रासत्वा गात्वा वित्तादिसम्यग्दृष्टिरसावित्यत्रासा अदृष्टिः मायीत्यपलक्ष्यते । अ
घायवान् सम्यग्दृष्टिरप्येवं स्यादित्यादि ॥ मिथ्यादृष्टिरन्यतीर्थिकइत्यर्थः ॥ वीर्यलब्ध्यादिभिः करणभूतैः वाणारसीं नगरीं समो
हए त्ति ॥ विकुर्व्वितवान् ॥ राजगृहे नगरे रूपाणि पशुपुरुषप्रासादप्रभृतीनि ॥ जानाति ॥ विभंगज्ञानलब्ध्या नातदानाति ।
यथावस्थितभावात्पश्यति ॥ अंबिधियं वजानति ननस्तत्वं ॥ अथवा वाध्यमंपध्यानः तथैवनावाभावाद्भवेद यत एव तथा भावे ॥ अन्यथाभा
वायत्तद्भावत्वं क्रियाविशेषणाभावात्सदिमन्य [gap] ते दं राजगृहं नगरं समवदतः वाणारस्याः रूपाणि जानाति पश्यत्या
स्येत्यवं सत्ति ॥ तस्य [gap] नगारस्य सत्ति ॥ अयमसौ दर्शनेवि [gap] पर्यासविपर्यं यात्रवत्ति ॥ अन्यदीयरूपाणामन्यदीयतया
विकल्पितत्वात् ॥ दिग्मोहादिवशत्वात्संभवति पश्चिमामप [gap] त्यमानस्येति किंचित्समदंमं [gap] विवरीए विवक्षामसि
॥ इत्यतात्तस्य च तस्यतर्हि दर्शनं विपरीतं दृष्टं त्वात्र [gap] प्रतिकृतौ विपर्य [gap] समित्यर्थः ॥ ॥ एवं द्वितीयसूत्रमपि ×श्रोद्द
×रायगिहंनगरं ५ इतीयसूत्रे वाणारसिं नगरिं रायगिहं च नगरमंतरा एगं महं जणवयवग्गं समोहए वाणारसीराजगृहेतयोरन्तरालवर्तिनं ×सि५
जनपदवर्गं देशसमूहं समवदतः विकुर्व्वितवान् तथैव च नानि विभंगज्ञानी जानाति । पश्यति केवलं नातथाभावेन यतोऽसौ
विक्रियाणि प्रविष्टानि मन्यते । स्वाभाविकानीति मन्यते ॥ यशआदिस्त्यपहरः नगररूवं वा इत्यादौ करणादिदं न
ऊप निगमरूवं वा । रायहाणिरूवं वा । खेडरूवं वा । कब्बडरूवं वा । मडंबरूवं वा ॥ दोणमुहरूवं वा । पट्टणरूवं वा । आगररूवं
वा । आसमरूवं वा संवाहरूवं वा [gap] त्ति ॥ ॥ विकुर्व्वणाधिकारात्समर्थस्य विशेषप्ररूपणाय सूत्राणि ॥ चमरस्स त्ति ॥ आमरस्स

×सो ×गि२

नागोद्दति

दिवानांवश्म कांवाच्य सचांतं मत्रछबछव म्रियकवया। अथालियमरासगापदीयाणिवामाव छावछ अविछविमल
वस्थिंधपदामादियाउत्पद्रगाणितिणयाइतिसंधायाति वज्ञमयाकाडीणिधछइं अनिनिगस्तायउत्पविसाइयकंदकला
वानालपाणिणगणपीयपाणिणो। रत्नपाणिणग एवंवारुणावचंमदंडरवगणमणाणिणग नीलपीवरत्नयास्वंमदंडखग्र
पासवरधरा। आग्ररत्का शर्कवापया। नाग्रवपालिया। जनालग्रपालिया। पात्रयंशममयउः। विगाँउ। किंकरस्थयाइवचि ×स्थ४
वेतिग्रिा। अस्य। वमर्थं संनद्यसंनद निर्कयाकृतमत्रा दाविछ् श्रावेधनतः वम्रितस्त्ववर्गीकृतः शरारापणात। क
क्वः कंटोके। येस्मिनघा ततः सत्रदगाहनकम्मेधार ः। नमाउत्पीडितापउत्पंमाणपणो। नमग शानपद्दिका। धउ
वीछ्यिसितषा। अथवाउत्पीडिताबा। दिवद्याम रामनपद्दिका नम्रउयेछिपियेस्मितघा। अथवाउत्पीडिताबा
दिवद्यामरामनपद्दिका। धउद्दंरउतीता। येस्मितघात घापिनदंपरिदितंयेवटकंग्रीवालरणांयेस्मितघा। तत्राव
द्वारं पिदानना श्रीविछस्य शिस्यपारणाणना। विमालावस्थ चिकपादाया धनश्रवाकानजादिवस्तुरूपः सो
वासीवावाद्यामे स्मितघारदीतान्यापउक्षविपदरणायायास्मितघा। अथवा रदीतान्यापउक्षनिलाकण्यास्त्रीणि पदरणानिवत
दिवाणिणयेस्मितघा। तघाविनतानिमध्यपार्श्वछयलक्षणानाज्ञानत्रयांविनतानि त्रिसंधितानि त्रिभुस्थानभङ्गतसंचिकानिति
कोगिकानीत्यर्थः। वज्ञमयाकाटीनिधन्वंप्रति घ्रस्वपदतः पादस्तुहिस्थानतिष्ठंतीतियंबंधः। पसिमाविकः सर्वातामासा
वान्। कांडुकलापाणायघांतितघा। नीलपाणाय इत्यादि श्रुनीलादिवर्णंडंघत्वानीलादयाबाणास्दा। संशावांतानास्त्रा ११८

पणाणयइत्यअस्याएंधउारवा नाराणितछम नानभुनन्दकृतं वाच्यमेपाणायइत्यअस्यग्रहनस्फुरकउज्ज्वातदंडाटयः प
नाना: उत्क्रामवार्थसंगादपाणवाः। नालपीपत्यादि। अथवानीलादीन् सर्वानिव भुगपताकचिदारर्यंतिदवगाकृतितिदत्री
यन्नात्। नालपीपत्यादि। नवात्मरत्नानसंज्ञामाह्मणी बल्यादा। आमरत्का:स्याम्यात्मरत्काइत्यर्थः। तपवंशिपांतरत्कापगतार ×विर
क्ताउपगता सनतंपउक्तरत्काइत्यर्थः। एतादवक्ष मित्यादाग्रनाउ तदह्नतयः तघाउर्मपालीका स्रदव्यानावाहनं ×मनोहृत्तिक४
मंडलीकाः भुक्ताः पसस्पसंवद्धाः उक्तमालीकाः निरंतरसं डलिकाः अपकामाकिंकराः समय तःपदानिसमाचा
राणाक्रियतांचिनायन किंकरद्दताइव। उपधवशमाइ वति। अथवंवज्ञस्कांतारमाक्षाद्दम्रतपावति। एवंमाद्ध
सिमिंदाणंतिपवमितिच्चमरवत् मार्व छमिशणामात्म रत्नावाचा स्रदायशेतं पत्समर्छछामिंडाणं सासानि
कत्वमुणा। आमरत्का। तच्चवउ छछिसहर्म्रणिवमस्से उमा मानिकानां वालस्तछछिः। वाघरवक्नपतीजाणां
पत्येकं छद्मसद्माणिवाक्रमस्यवउरसीतिः ईशानस्या श्री तिःसनत्कुमारस्यछिमततिः सौँहस्यमगति। वारुणाः छ ×द्वें५
छिलां वक्रस्यपंचाशात्शुक्रस्य चत्वारिंशात्। सहस्रारस्य विंशात्प्राणतस्य विंशतिः। अच्युतस्य वसमदसा णिसामानिकाना
मिति। यदाहा च अमद्दिसहीखलु छवमदस्या उअमुवछाणं। सामाणियाउपवउग्गणा आयरक्खा उ वउगामीइ अमीई
बावत्तरिसत्तरी छसट्ठीवाप न्नाचत्तालीसा वीसा दससहस्सा त्तिा। इतीपरा तछ्छः। प्रम्रा दहा कइं डाणा मासमरहाँउ ×त्रकार
छमपसा। हरा केतिपा। सर्वालान् दर्शयउमाद। गयगादइत्यादि। बल

×लाकपा २

×सय१

वणउइत्ति इंजोयणाइं इच्चाइ वक्कमणादिदिट्ठंपं। वल्लइंजोयणाणसयाइं वल्लइंजोयणाणसहस्साइं वज्जइंजोयणाणसहस्साइं वल्लजोय
णाकोडीउ। वल्लजोयणाकोडाकोडीउत्ति हूदंवी ज्ञावइ ज्ञाणत्तणोसद्दमनासंकाणणणत्ताणाईणणडीणायछोउदीणा
दाहिणविहि।मा।अह्वं दसंतणोसंठिया उ विमालित्तमगाणिवें तिअसंखेज्जाउजोयणाकोडाकोडीउआयाम वि ×आउ३
क्खंभेणं असंखेज्जाउजोयणाकोडाकोडीउपरिक्खेवेणं पत्तं।सादसमाणं देवाणं बत्तीसविमाणावाससयसहस्साइं
वंतीतिअक्खायाततेणं विमाणाणसव्वरयणामया अच्छाजावपडि रूवातस्सणोसादसमकण्णस्सवज्जमज्झदेसभाएपंचवडिंसं
×याइ इतत्ति।वयतिवज्जवयतिक्रमतजाइ वंसविमाणस्सत्ति।स्फटि कालविमानंराजडव्वाया।णांगाकरूपं।तदक्कव्यात
दृश्याख्या।तस्समानलक्षणा।वादत्पतितिकियतीमावात्वे त्याह।यावदतिषक्व अलिनादातत्रस्यायामस्य
डायिषकंयावदिति।माच वातिवज्जवाज्ञलिखितति अव्दइतितिर्यग्लोकावमाणियाणंपमाणस्सत्ति।वि
×आउ५ मानिकानांसोधर्मविमानमज्झइसमादइकारदीनांइमाण। स्यदन्नमयीमई ज्ञातव्या।सेमानाद्वित्रिसुधर्मादिका:सना
इदनमं तिउणत्तिठ्ठानाष्ववतासंतावत्।सामल्लाइयत्ति।सामस्सकायानिकायायेषामस्तितासामका यिका:सा
मपरिवारभूतांसा मादव्यकाइयत्ति सामादेवतासमानिकादय।।तासांकायायेषामस्तितासामदेवताका
यिका:सामसामानिकादिदेवपरिवारभूताइत्यर्थः।तारा वतितारकरूपा:नक्षत्रियत्ति।तत्रसोमस्यत्रिकं सेवावज्जमा ११५
नायेषांतेतन्नक्षि कानतष्णकियत्ति।सामपद्धिका:सोमस्यत्रयाज्ञनेभ्यसदायाःतज्ञाणियत्ति।तज्जायौसोमासमस्यत्रायाँ

×स्प१

×क४

इवनायांअत्यंतवउपवातणामणोटवावत्तितज्ञायौ।।तज्ञारावायेषांवाउ व्यतयास्तितज्ञाविका:गदडंडत्ति।दंडाइवदं
डायतियगायताःश्रेणय:ग्रदीयांमंगलादीनांश्चिवउगादीनांदंडायदंदंडापवंगदसमलानि।नवरंरुर्यि:।गदञ्जियत्ति।ग्रद
×यावक्करणा संगलादीगज्जितानिस्तनितानिग्रदगज्जितानिग्रदयोमकनकावदक्षिणोत्तरापसमस्थिणियौविस्थानानि।ग्रदसिंघाटकानि ×तदुह
दिदंट्टइत्यादाह ।ग्रदाणांसिंघाटकफलाकारेणावस्थानानि।ग्रदा पञ्चव्वातिग्रदाणामपसव्यगमनानि।वतीपगमनानीत्यर्थः।अञ्चममकाइ
णवायाइवा।उ काअञ्ज इकाःगंधर्वनगराणिआकाशव्यंतरकृतानिगा गगाकारइतितिबिंबानिउल्काप्रता:सारेखा:सप्रद्योवातारक
दीणवायाइवा। स्यावपता:दिगदाद:अध्यतमस्यांदिशिअंधसेअंध काराउपरिपकाशात्मका:दस्यमानमदानगरइका
उदृवायाइवा। मकल्पा:।जूवत्तिशुक्लपक्षपतिप दादिदिनत्र यंयावदिह:संध्याछेदाआधियंतेतइणका:जक्खा
अदोवायाइवा लित्तयत्ति।यदाकाशमानिइआकाशव्यंतरकृतज्वल नानि।धूमिकामहिक यघर्ममाताविशेष: तत्रधूमिका
।तिरयवायाइ धवर्णाधममरत्यर्थ:महिकापांडुरातिरजउग्घायत्तिदि ग्रांरजस्वलत्वानि।चंद्रावरणा।सूरावरणा।चंद्रसूर्यग्रहणानि
वा।विदिसीवा। पडिचंदत्ति।द्वितीयचंद्र:उदगमच्छत्ति।इंद्रधनुःखंडानिकपिहसियत्ति।अनाभ्रेयाविद्युदसातकपिहसितमध्यवाउक:क
वाइवा।वाउभा पिहसितंनभस्यदाकाशभवानरकुरवसहशास्यविकृतउरवसद्दसनंआमादत्ति।अमाघा।आदित्योदयास्तमययाभादित्य
माइवा।वाउक्क किर२णाविकारजनिता:आताम्रा:कृष्णस्यामावाशकाटाकिमंस्थितादंडा।पाइणवायत्ति।पूर्वदिग्वाता:पदीणवायत्ति।पती
लियाइवा।वाय चीनवाता उक्कलिकावाता:।उक्कलिकाभिर्यवांति।मंडलिकावातामंडलिका लि
मंडलियाइवा।
गुंजावायाइवा।।
संझावायाइवा।
इदवातोइमा:
अनवच्छिनवाता
।वाताउक्कलिका।
मध्वडाकलिका
वाता।वातमंडलिका।वातोत्पा:।२

×निर ×इति२

नागपद्धति र्यवांतिगुंजावातागुंजम्मः सद्दाइं वायंतीति। संजावाता अप्पुन्नति इहाः संवर्त्तकवाताः तृणादिसंवर्त्तनस्वभावा इति। अथ मंत्रणका
नीग्रहदंडदानौपायिकफलानि दर्शयन्नाह। पाणा स्फुयंति। वलक्खा याउप्परकयंति। लोकमरणानि गमयन्नाह। वसणा इत्या
मणाहिया। जेयावन्ने तप्पगारा त्ति इह द्विवमकरणस्स। नाकेवलं श्राणक्कयादयएवायका मिणतद्धा रिका मनुष्यकाराः शाणक्कया
दिकल्पाः व्यसनहेतवा आपकमाः। अनार्याः पापिष्ठकाः। जातअज्ञाता इति यागः अन्नायंति। अणुमानतअदिट्ठंति। इत्यक्खापक्ख
या। अणुवयंति। जक्खवनगमारणा अणुमयंति अस्मृताः मानसयः क्खया अविन्नायंति। अव अपक्खायंति। अदक्खंति। यमाअ
पत्या नितयोत यमापत्यादवा उत्तस्थापनीया इत्यर्थः॥ अ सिन्नायंति॥ अभिमताः अभिमतवस्तुकारित्वादितिदृष्टांति
॥ अन्नवतू उपलक्खणं वंचास प्पत्तं वंतिताल विग्धंतातिव इष्टवं अदाएवादि नायाणं तियमाअपत्यामवमंति
ज्ञाता अवगातायमा पत्याप्ति ज्ञाताः अपवायमापत्याअ तिं सिन्नाता अस्थिकर्म्मप्परयः। तेषां मारकादयः। इहावी
×यक्षप क्काः पानडुव किंडऋवायावर्वलक्का घयिकं पाल्यापसंत घाप्पा धिक्कप्पा वि व किंवादं गारकादीनां वयद्दानपाल्याप ×तप
मास्यिवसनाववा तूपल्यापमसित्यऋमिति। वा॥ पियकाइयन्ति। श्रुतकायिकाः वंतर विराधाः प्यादवयका इयंति। ते तमद्द
देव तानां संबंधिनः कंदप्यंति। पकंदर्प्पेना वतानावितावनकां दर्प्पिकादावत्तत्पन्नाः कंदर्प्पशालाश्च कंदर्प्पस्थाति कालिः॥ आ
भिउगिणियंति। अभियोगजनावनानाविताव न अभियोगिकादावत्पन्ना अभियोगवर्त्तिनस्था आभियोगस्थाद् गारहितं। तिं वाइवन्ति
डिंवा विघ्नाः डमरा निपकारायएवराजकुमारादिकृतादि वा। कलहन्ति वचनराटयः बोलेत्ति अव्यक्ता क्षरध्वनिसमूहः खार १२१

×धार२

मि। परस्परमसराः महारुचकत्ति। महाऊपदनियवस्था विदानमहारणाः महासंग्रामत्ति। मत्स्यवस्थकादि द्रदस्थानापतमहारणाः
॥ महाशस्त्रनिपातनादय स्तत्रार्थम्महावृत्तादि कार्यहता। इत्यंति। दुष्टाश्चनेन्याडीनामनुपद्रवाद्वत्राइताः सद्वा हृकामज्ञ
णा। इरतिदुष्कृतावाइत्ता ईतयइत्यर्थः। इंइग्रहादय अप्रतऋतादतवा प्रकादिकादायाग्नरविगणाः उवक्खांति। उम्मगकाइ
ष्टवियागादिजन्याः उराहगाः उहुजकावाला कालिहजकारिणा स्वोपादयः कष्टाकादन्तिक ज्ञाणं शरारावयव विराधाणां
चगदनानां क्रोधाः कृवित स्यविशादनानि वाकताकोधाः। वा अस्तिइत्यादयः॥ पंचदशप्रकरनिकायां तवंत्ति
न ॥ परमाधर्म्मिक निकायाः तत्रायादावावारकान्न तक तालनाचाविहंव त्यसारां इत्यत्तिधायात॥ यस्तुनारकान्
कल्पनिकालिः खंड शः कल्पा इपाकायाप्यात्के रातात्यसायं प्रराछम्पन्ना ईस्य संवंधदंवराछपावाप्यात
। श्यमशालघंस्मातनादिकारातिवक्ति सुस्यामसस्पामइ। तिश्रसवालविचावार्क्षिसपलइतिवापाराद्दवइतिउद्दमः
स्वचातर्धामेवहृदयादीन्युत्पाटयति वर्ण्णतत्स सवलः क ठुरइत्यर्थः धयः शक्तिकुंतादिप्रनारकान्। प्रापयतिसरोइत्वा
त्वोइइति॥ पयस्तानवाधवांगापांगानि रौद्रकर्म्मतंतरोद्वादुपरौ इति द्ययः भनः कंवादि प्रपचति वर्ण्णतश्चकालः सकाल
×इति।महा३ (कालेत्ति याउवारन्ति। महाकाल इति यापारादवइति उ कमसूत्रयः यांशानिखंडायित्वासादयति। वर्ण्णतश्च महाकाल
ः समहाकाल इति॥ असी यन्ति। याादावाअसिनानाश्वितन्ति सोनिर्ग उ असिपत्रयन्ति। अस्याकारपत्रवनविकुर्व्वणादसि
पत्रा॥ धणुं त्ति। धणुत्ति धणुः। अर्द्धचन्द्रादिभवाण्यवनारकं कंजश्या कर्णान्यात॥ असिपत्रधणुंत्ति। तवअसिपत्रकलो इर्ष्वतकाषतन्ति। यो

×कुम्भ३

स्थानं इति

धर्मोदयिके कार्यं शादिविदिशो: कर्पूरादीनां प्रदर्शनादिकाराति। सधर्मोरिति वायुश्च। कदंबवृक्षश्चाकारवालुकाश्रयः। पव
तिसवालुकः इति। शवशयनाद्यन्ति। वितरणी नित्यादव इति श्मशानः। तत्र इयमधिष्ठिता वितरण्यलिखननदी विकृता
णादितरणीति॥ ३। यावत्कंटकाकुलं शाल्मलीवृक्षस्य रावणनारकं स्वसंस्थं रूपं तं कुर्वन्नयाकृष्य सोऽखस्यरः॥ अथ पुनीतान्
पलायमाना नारका नु पश्यन्ति व नाटरूपदायाश्चं रूपं नि स्रग्वादि समस्त घोषइति॥ ४॥ सप्त नरमादित्यन्ति पवत्र कन्यायेन पदन्व
मयघापत्यादवा: पंचदश आख्याताः इति॥ ५॥ अतिवामेति॥ अतिशायवर्षा वनावर्ष घ्राणो सं मंदवामेति सानिर्घोषणानि। तु
वृष्टिरिति धनत्वादि निष्पत्तिदर्भा ७ वृष्टिरिति धनत्वाद्य नि सतिदेव दवाग्नयति उदाकाडवः गिरितटादिस्थाजला
प्लवाः उदपीलति। उदका श्रीला: तडागादिषु जलस मूदाः उवाहति। अपरे प्लव्यत्वात् पदकत्वद्ध नितान्य
वत्कर्षति॥ एवाद्यः इदश ण। कृत्याद्याजलकृता इष्ट्याः॥ कार्कोटकेति॥ कर्कोटकाभिधाननागोऽवलंबनस्य
राजावासस्थतः पर्वतालवणसमुद्रादिशं नादि शिखि तन्निवासी नागराजः॥ कार्कोटकः कद्रुमपुत्रि॥ आग्नेय्यां तत्रैव
विघ्नम्लपर्वतस्य कर्दमाकानामसनागराजेण॥ वलंबाभिधानवायु कुमारराजस्य लोकपा। लोकानाभिधानः संखवाल
पति॥ धरणाभिधाननागराजस्य॥ लोकापालकानामस॥ सा पश्चात् प्रादायाः वतीनाइति॥ ७॥ वज्रदारेति ताधिंकरजन्मादि शाका
श्याद्ध वृष्टिः दिशायवायेति विरुपाक्षस्य घटिकावर्षमित्यर्थ॥ वर्षाल्पतारा वृष्टिश्च मध्ये तीति मध्ये घोषो नदामाल्पं उपश्चित उष्ण
ति॥ विस्मवदनं॥ श्यामगंधजव्यस्य बंधीगंधनकं इषुपाटका: सुमिरकावइति॥ सुकालचः कालवाभिलुकाणिति इत्यस्म इह (२)

× श्रेजय × तर

× चूतप

पः उर्लिकाश्च कुविपरीता: सन्तिहन्ति॥ घृतगुडादिस्थानानिसन्तिवयन्ति॥ धन्यसंचयानिवास इवन्ति। लड्डादिषु माणाइव्य स्थाप
नानि॥ निदाघाइववित्रु सिगतमदस्तादि संख्या द्रव्य संचया: किंविधनात्याह॥ विराणारणाइति॥ विरुपति ष्टितावनचयणा विवि
४ उराणि नि॥ अतएव वपदार्णा सामियाइति॥ स्वल्पा घृतस्थामाकाणि॥ पदाणसउयाइति उदाणा: अल्पावृताः सक्ताश्चमेवका
ध्न उाकसा सायघंतानितघा॥ उदाणमपाणिवा॥ उदाणगानागाराइति॥ उदाणंविरलापृतमाउघंपाशागारंतद्या मिमा
उष्टदं ययांतानितघाउहन्नसामियाइति॥ नि:सत्वाकांक्ष णि॥ नागरनिहवाणसुन्नि॥ नागरनिहंवानसुनागस्जलनिर्गमाव
७। तुसाणानि किंदरसंतिसालावहागा नवणाणिादस्तुदि॥ इह श्राय उात्यकं संवंधनात्॥ स्वसानवदं पिहवनवदं गिरि
वदं॥ पर्वतापरिवदं॥ कंदरस्दंयदा॥ संतिवदं शां तिकु स्मैस्थानं शिलवदं पर्वतस्थकांयतवदं उपस्थानंह × स्थानस्थानं
दं॥ आस्थानमंडपणलवनवदं॥ अडंबिवसंस्दमिति॥ ८॥ इतीयोतमस्य: ॥ दववकव्यताउतिवच्पव्यापसाहश
कः॥ सवसुगमपव॥ नवरंसारकारवित्रपधतिप कदर्जयत्र एकापेश्चारण्ड्यानना करदशाकन दक्षिणोलवनपतो श्र
णांवधमालाकपालनामा निस्त्र चितानिवार्च नेवस्मामायां मावयांसामयरकालवालरविन्नरम्पस्तधतउपतद ह
वपावबद्धजलतदं उरियमनीयाय कालपेश्चावन्न ०पदमाउ॥ पवं द्वितीयादयो पप्रस्याः इहवश्चकोणरायमाघदिश्य
ता। दक्षिणास्य श्वालाकपालश्चपतिष्ठं परोहनायचतसानावि दाव्यञ्चचतर्थ इतीया। विनिप्सावनत्र वासवस्तु विक
ष्यस्तुपपायवरनाणियह सिपघासाधर्मसा नाकावकव्यतासर्वं श्वपिकालश्वइडनिवासद्वातश्चनणितव्यासनकृसा

× अंतरवेता

×या१

भगवृत्ति गं देवीउग्गामस उरुग्गहे इ । एतदर्थाः इंद्रसंबंधिनां लोकपालानां । तृतीयस्य उद्देशकस्यार्थो व्याख्यातश्चायं इत्यर्थः । तिष्ठिवर्णं समासादयः उ
ति देवालोकं व्याख्यानंतरमनंतरोद्देशके लोकपाला देवा उक्ताः अष्टमे तु देवाधिपतय उच्यंते इत्येवं संबंधस्यास्येदमादिसूत्रं
देवलोकव्यवस्थापयइं इदमादिसूत्रं ॥ ८ ॥ तृतीयशते अष्टमः ॥ ९ ॥ देवानां चाधिपतयो नवमे इंद्रियोपयोगात्सर्वत इंद्रिय
विषयं निरूपयन् नवमोद्देशकमाह । रायगिहे इत्यादि । जीवाभिगमे जोइसियउद्देसओ नेयव्वो अपरिसेसो सोइंदियविसए ×वि४
जाव फासिंदियविसए । सोइंदियविसए णं भंते पोग्गलप- रिणामे कइविहे पण्णत्ते ॥ गो ॥ दुविहे पण्णत्ते सुब्भिसद्दपरिणामे ×यक्वाम५
य दुब्भिसद्दपरिणामे य । शुभाशुभशब्दपरिणाम इत्य- र्थः । चक्खिंदियविसए पुच्छा ॥ गोयमा दुविहे पण्णत्ते सुरूवप-
रिणामे य दुरूवपरिणामे य । घाणिंदियविसए पुच्छा । गोयमा दुविहे पण्णत्ते सुब्भिगंधपरिणामे य दुब्भिगंध-
×मह परिणामे य । एवं जिब्भिंदियविसए सुरसपरिणामे य दुरस- परिणामे य । फासिंदियविसए सुहफासपरिणामे य दुह-
×दध फासपरिणामे य इत्यादि वाचनांतरे इंदियविसए उ । अथ पर्युपासना इंद्रियविषयस्वरूपं दर्शितमेवा
उ शब्दस्य ब्रवीति । सुब्भिसद्दपरिणामे दुब्भिसद्दपरिणामे सुरूवपरिणामे दुरूवपरिणामे इत्येवं संबंधसूत्राणि दर्शितानि यथा
च्यादिसुब्भि इति इत्येवं अनुयोगं सुब्भिसद्दे दुब्भिसद्दे सुरूवपरिणामेति दर्शितानि गोयमा इत्यादीनि ॥ ९ ॥ तृतीयश
ते नवमः ॥ ९ ॥ इंद्रियाणि क्वचित् उक्तानि इंद्रियविषया अथ देवा इंद्रियवंतः तत्परिषदः सम्यग्दर्शनदेवाः संभवंति
। इमे कारणं तु तच्च भवतीति तत्परिषद्वीप्सायाः परिषदादिकाः तत्परिषद्व्याख्यातैतावता इत्यर्थः १२२

×नः

×मध्य२

ज्ञाताप्रवाच्या तत्र भवनपतिदेवानां परिषदः ततश्च व्यंतरादीनां ... ज्योतिष्कादीनां
ज्ञातव्यानि तत्र अभ्यंतरिका समिता मध्यमा चंडा बाह्या जाता इत्युक्तम् ... शेषा देवाः
मागच्छंति तां बाह्यपरिषदं इति । मध्यमापरिषदः प्रयोजनं गौरवविषयत्वात् अभ्यंतरा सा तु
पुच्छति । पृष्टे कार्ये मध्यमा ... गौरवविषयत्वात् तस्याः ... तत्
यांव इत्याह पृच्छतीति तृतीयायां बाह्यपरिषदि ... एषा दिशा ... ज्ञाता निष्क्रामणादि च
ति सा देवा इति तथा देवानामाभ्यंतरमध्यमबाह्य- तीया परिषत् प्रमाणादि ... देवानां तत्समीपकं ×वि६
। एवं बालरायभवनदेवरूपस्तनादीनां देवानां ... अधिकमिति आत्मीयं
मपि नाटकवरपरिवारादिकमधिकमिति । एवमचलातोत्रा नाममिन्द्रादीनां प्रत्येकमिति ... तस्य ताभ्यां देवानां
×कवितृप एतःशिवमात्मानं तथा किं विशेषादनंतरं देवत्वं ... तत्र देवा सायाह्ने इत्यादि अर्थात् देवानामग्रः ॥ १० ॥ समाप्तं च तृतीयं शतं
॥ श्रीपंचमांगस्य ज्ञाते तृतीयं व्याख्यातं शतं ... दिवानं पञ्चात् ... अनुयाने ॥ ३ ॥ व्या
ख्यातं तृतीयशतं देवाधिकारश्चतुर्थे शतेऽपि देवाधिकार एव उद्देशार्थः ॥ तत्र चत्वारि उद्देशकाः ... संग्रहगाथा चत्तारि
चत्तारि विमाणेहिं चत्तारि य होंति रायहाणीहिं ... लोकपालानामिति ... रायहाणीहिं
चत्तारि उद्देसयाणि ... एवं लोकपालानां ... सोमस्स देवरन्नो ... विमाणाणि पण्णत्ते ॥ गोयमा

×ने ×समम१

भगवतीवृत्ति समणस्स भगवओ विमाणस्स उद्देसए खिंस्यादि । शर्वीकाउत्तरेणं जावाणिगामाक्क विजयरायधानीवजिकाउत्तरेणं विक्किम
उद्देशाकाख्यातव्य इत्ति । नावतारायधानाः किल समापादी नो रायकास्यशानस्य चमरे धिनो लोकपालानां शत्यकं च तत्रापका
दशाकुंडलवरानिधानद्वीपद्वीपसागरपउत्तस्यांशुयं ताउक्कंदितसंग्रहणीकुंडलणगस्स अंतरणासारादितिरायदाणीउस्सा
लस उत्तरणासमासा लिमभगादक्खिणा पासाजे उत्तरेणासालस्सनाउईमाणालागपाल समस्सकस्सालागपालाणा द

×वेश्रमणस्य 4 क्खिणासालमस्स वंति । पताश्च सोमजमवरुणवेसमणा ... एतासिधनानां शत्यकं च तसदिक्षालवंति । तत्र विश्रमणाणगरी ×पवैनानो
गादीकट्वात्रिविदितं मात्रशाहाश्चं वेसमणाणपालानयु त्रसासालोश्करणपश्चयसमासांगवेजवत्र विंलातस्स ×कंद्
यनगरमस्स उत्तउहिंसिं दोति । रायदाणीउजे नेदोसमासाउविरकंलायामउनाउ । भावणाउलेमहासम ×यउ
कमागयदातिदादिणाउ । अवरणाउकाबरावण पसाउत्तरणासाणणावक । मणवरुणस्स विदांति अवर
णमेसि वरुणपसासलस्स विवउहिंसिं रायदाणीउाउ विणादाइकरुणपसादक्खिणा दिसीलाण । अवरणादाइजभया ×वरुणप
उत्तस्वेउश्तिणाया । पणावकामणासामस्स विदांति अवरुणपभंसि । सामपसासलस्स विवउदिसिं रायदाणीउ । उाद्या
दोश्समासा मपसादक्खिणादिसीलाण । मिवणागारावरणादाशालिणायउत्तरउाणाव मणांश्रेतकस्स विय ×कउ
दांति अवरणा । समवत्रिपुत्तसलस्स वउहिसिं रायदाणीउ । उावणाउकविमालाउई विसालाउदादिणा पासास संपत्ताव ।
णा । अमणाउाणाउत्तरणास इति । इक्कयंापसोधर्मावतंसकादीसा नावतंसकाशासंख्याजाजन क्रोटाव्यतिक्र 123

म्यशत्यकं पूर्वादिदिक्षु स्थितानि यान्नितं धाप्तादीनि सौमन : प्रभृतीनि च विमानानि तेषामधो असंख्यातायोजनकोटीर
व्यतिव्रज्य क्रमकिकानगर्यः ताततः कथं न विराधस्त्वस्याता । अन्यासमनगर्यो वा : कुंडलअत्तिधीयंते । एतच्चान्याय इति
यथाश्च क्रिशानाव्यमहि्षाणां नंदीश्वरद्वीपकुंडलद्वीपयति ॥ ॥ तृतीयशतं अष्टमः ॥ अनंतरं देववक्तव्यताक्का च विक्कि
यशरीस्याधर्मात्रारकवक्तव्यताप्रतिबाहानवामा उद्देशाक अथाता । ताद्दमादि सूत्रं । णारइयाणं सिद्यादि । लक्खणप्रतिप
अट्टशापदेतितउद्देसअत्तागियाबां । तिकचिवितायइ ति इत्यात । सर्वपणव इति । सात्रिवं ॥ एतदयमानेरइयानेरइयाउ
उववज्जइ । नाउ नेरइयानेरइयस्सुववज्जइ इत्या दिाउवंचामपाये नेरयिकानेरयिकइयप उपतनेउनर
नेरयिकः कथं उनारतउ व्याप्तादसन्नारका दिशाव्यपद्याद्कमाउायावाताना रकायु ४४ समसम
यमेवदेनकालप्रवनारकादिव्यपदेशाला वति ॥ ऋजुसूत्रनयदर्शनेनायतउक्तं । नयावग्निःऋजुसूत्रस्य
रूपनि रूपणं कर्तीज्ञिःपलालं न दह्यते मिथिग्रातनघट :कपिकूत्मन्नाद्वीगृमोसी दनत्वस्वनतंप्रविगपाता नारकव्य
तिविक्कायनारकाना पव्याता । नरकानारक स्यासनकस्थिति हितत्रस्याता इत्यादि । ति जावनाणाइंति । अथसूत्रह ग्राकर्ज्ञा
नाधिकारादवशानानाख्यातव्य । मक्कयोवाकप । लोसाणं नंदजीवकइसुनाणा सुद्दाषाणायमपदासुवाति सुवावउसु
वा नाणार्थं तिसुदायमाणा । आसिनिरानदियसुवणाणासुव्वाणाइत्यादि । इवचउत्थशतनवमः ॥ ७ ॥ लक्खणाधिकारा ।
नवमपवटनामा उद्देशाकस्यादमा दिसूत्रं । सरणा मिल्पा दिनासवमापत्ति । तन्नपचत्याना लालस्यास्वभाव नोपतादव्य
×दोसा २

बगा०वृत्ति

नन्नि तावन्नतायेति। तस्याः स्वनीललेश्यायाः स्ववार्त्तायस्याः मानुष्याणि नावस्सनीतयाः तेषांतियायं चेत्तआत्माउइसउइ
त्यादि स्वनादवंडष्टव्यं। तांगधनाण। तारसत्थाण। तांफासनाण। उवघाउपरिणामेति। ढंताणायमांकडलेसा नीललेसंपप्प
ताइवनाए उवघाउपरिणामेति अयमस्यार्थः। वार्यायदाकृष्णलेश्याप रिणामा जीवा नीललेश्यायोग्यानि द्रव्याणि गृ
हीत्वा कालं कुर्वन्ति। तदा नीललेश्यापरिणामतयोत्पद्यते। जल्लेसा इंदव्वाइपरियाइत्ता कालं करइ तल्लेसे उववज्ज
इति वचनात्। अतः कारणमेव कार्यं भवति। कृष्णलेश्या नीललेश्यां प्राप्य तद्रूपतया परिणमति। कृष्ण नीललेश्यायोग्यान्द्रव्या
णि प्राप्य तद्रूपं सद्विकाशं गच्छति। स्वाकारं भावमात्रेण धारयति। एवं बुद्धाशक्ति कृष्णलेश्या नीललेसं पप्प तारूवत्ताए ताववन्नत्ताए उवघाउपरिणामं
गायमासद्दाणमोएत्थामिति प्यतक्क मित्युक्तं। मुहवावक्रमीरंगं प्यत्तारूवत्ताए उवघाउपरि
णमति। सेएएणं द्वेणं गोयमा। एवं वुच्चइ कण्हले से इत्यादि। तेनिवानिलापना नीललेश्या कापोती ति
जम्पति जम्मो पाप्माअक्कापाप्त तद्रूपता दिनापरि णमतीति वाच्यं। अथ कियद्दूरमेव तादृशाकारभावमात्रतयादि
जायत्यादि परिणामत्यादि। तारगाथोक्तवारसमासितिं यावदित्यर्थः। तदुपरिणामादविशिवयात स्वक्तत्रिकृष्णादिल
नांनावार्त्तावाच्यः। यथावेवकृष्णलेश्यां तेजोमिश्यावात्मानं पर्युत्यादि। उत्तरं तेऊ पाडीमता दिवना नीललेश्याना
लाइंगादिवना कापोतीकापोतवर्त्तारवदिस्वरादिवता। तेजसा लोदितातुतार त्मदिवना पद्मापीताः पद्मादिवना शु
क्लाशंखादिवदिति। तथा सखिरसस्वास्सेवाच्यः। तत्र कृष्णाति कैमालिंबादिवत् नीलकैरसानामारवना कापोतीक्क

MEMORIAL

×कृष्णनलेश्याउ

१२४

×नेइ ×दुका

यथारसा। अथ कृवदरवता। तेजोलेश्या अम्लमधुरापक्वाम्रादिफलवत्। पद्मलेश्या कडकषायमधुरस्वादा इ स्वाम सुरा
दिवत्। शुक्लालेश्यामधुरस्मा गुडादिवत्। गंधत्रि। लेश्यानां गंधावाच्याः। यया मिर्यैः द रसिीं धन्त्वंत्याद्दितदितराः। शुभत्रित्वं
त्याः शुभाः। आद्यास्तितराः अप्रशस्ताः। आद्या अप्रशस्ताः स्त्रीत्याः प्रशस्ताः। संक्लिष्टत्रिं। आद्याः संक्लिष्टाः अंत्यास्तितराः उ
ष्णत्रि। अंत्यास्तुष्णाः स्निग्धास्था आद्यास्तु शीतरुक्षाश्च। गतित्रि। आद्यादुर्गतिहेतवोंत्याः सुगतिहेतवः परिणामत्रि। लेश्या
नां कतिविधः परिणाम इति वाच्यं तत्रासो जघन्यमध्यमोत्कृष्टलदात्रिधा उत्पादादिलदाघात्रिधेति एए सति। अस्सांत्र
दशापाव्यास्त्रत्रयप्रत्येकमनंतशावशिकाप्याडविउ गादेति। अवगाहनासां वाच्यातवितानः असंख्याताकाशप्रद
शावगाहः वर्गणात्रि वर्गणा असां वाच्या। तत्रवर्ग णाः कृष्णलेश्यादियोग्यद्रव्यवर्गणाः। ताश्चानंताः ज दारि
कादिवर्गणादिवत्। द्वाणत्रि। तारतम्यकृतविचित्राध्यव सायरूपाणि स्थानादि डव्य दंदाणि तानि चासंख्ययानित्र
धावमायस्थानानामसंख्यातत्वादिति। अप्पबहुत्तिलेश्या स्थानानाम्मल्पबहुत्वं वाच्यं। तच्चैवं सव्वत्थोवा काउलेसाठा
णा जहन्नगा दव्वट्ठयाए। नीललेस्स ठाणा जहन्नगा दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा। एवं तेऊलेसाठाणा
जहन्नगा असंख गुणा। दव्वट्ठयाए। नीललेसठाणा जहन्नगा दव्वट्ठयाए असंखे गुणा। जहन्नगा कीलेसा ठाणा दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा। ज
हन्नगा तेउलेसाठाणा दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा। जहन्नगा पम्हलेसा ठाणा दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा। जहन्नगा सुक्कले
साठाणा दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा इत्यादि। विभावत्तीर्थमानं स्वात्मसमाप्तं। लव्वांशतेतु। बोध्वनःशुभेबोधिनाबलायो

×बंधनाकः

×स्तूर

×यु२

लग्नवृत्ति व्याख्यामयाका विदिग्विदिक्षा ऽग्नमदाश्वादयस्वरा वात् क्षयाणनऽक्रः क्षिप्रमस्क्षीरायाः॥ ब॥ एवऽमुर्द्धानांतोल
रपाऽक्राः॥ पंचमयोगतश्चात्वाल रणवंता निरुष्णंतश्च त्यंबर्कंमंकस्या स्या द्विराकमेयग्रहायगाष्टयंवे पदायादि तश्चं पाया
रविविषयश्च निर्णयार्थः। प्रथमगद्धराकः। अनिल निवाऽवि पयपश्च निर्णयार्थो द्वितीयः। गविद्यत्रिजालग्रंषिक्षा ज्ञातश्चा
पतायार्थ निर्णय प्रसूतीयः। साष्टनिराष्ट्र विषयश्च निर्णयार्थश्चतुर्थः। व जस्मठनि। त्र दास्वकचर्यावे पंचमः॥ आञ्चनि ×ताश
आश्चाष्टालाब्दा दिशनिपादनार्थश्वष्टः पयपानि। वृक्षलाना मननाष्टश्वशनिपादकः सप्तमः नियं वनिनिर्घ्ना वश्वाहिष्ट
नानगाव विदिनवश्च विचारसमाराष्टमः। गयगिदंतिश्च ज्ञप्रदनगर क्षिवाशाण पानवमः। अंपाबं दिमाय त्रैण ×वेंद
यंनगायंचिंश्रमस्य वक्ष्यतार्थे ट्ठराम॥ ब॥ नव। श्वष्टगाद्धराक किंचिल्लिख्यात सुरिपत्रिा त्रिस्वार्यो।
डांश्च घाप वायास्वला वम् उदीणपाईणीति उदाग वनदीवानं। प्रागे व शवानं उदीचीनं चतऽदाच्यानाम्
त्रवात्। प्राचीनं चतस्राच्याः प्रत्याप्रवाच उदीचीनप्राची नंदिर्गतांक्षर दिगाप्रकृत्या। शब्दोत्तर दिगित्यर्थः। उग्रवनि।
उक्तत्वक्ष्माणतस्याक्षर्मक्त वित्यर्थः। पादीयादादिणीति प्रावानं दक्षिणं दिगेतं पूर्व दक्षिणामित्यर्थः। आग्नेति नि। आग्नेत ×नेध
अमाणे वासंया तश्चत्यर्थं न श्दायाक्ष मननमश्रमयं चऽड लाकविवक्षयावासर्यो। नषादियाघामहाशोंतीनायातांक्व ×संशद्रेयोर
णारुक्षमनंव्य वदंतिापघोऽद्ध। शैयासंनावह। स्योश्च स्वतायास्त्रमयंव्य व दंतीत्यनिपना वुदया स्रमयावादृत्वा। उदरु १२४
स्रमायंश्वस्यंश्चरस्नस्क गगयाणा नदंमस्व विमित्यमाजायश्रयणाच्चनाचाद्वा। एवं चमतिनराणां उदयश्चमाणा दोत
×२११ ×तद्दृ१

×घार

। सिंयाशं मस्रादमनाएक्षम् क्षिंचीवचदिस्मा नियमांमयाचव यमिक्षिटाम् हस्वृतानाक्षणासाम्बसिं। क्षसिंवादाणिं
पियविस्रयपमाणो रवीश्चसिंश्चत्यादि। आनन्तराग्रासूर्यस्यचतस्रष्ट दिक्रागतिक्रमा। ततश्चप्रमन्तं तस्र्यः पश्चिमसमुद्रे
प्रविश्चपातालन्नगष्ठाऽन। मर्दमत्रुष्ठरादतीत्याक्षितिस्मतं। पिद्वमिति॥ ब॥ इदक्षसूर्यस्य सर्वतागमनापश्रतिनियतवाच्य
कालाध्याप्रतिक्षिम विनागास्नीतितांक्षराणादनदर्शयन्नाह। अजग्याणमित्यादि। इदक्षसूर्यवस्ता
वादकादिव दिग्रपाश्चिमः॥ः इत्वयश्चपिदक्षिणा दितघात्रा। ईश्वतुक्तं तथा पिदक्षिणा नागत्ररनागाविति
बाह्यमईश्राश्चसनागमाञार्थवात्। यमायंदिदक्षि णा। ईश्वर। क्षिमसमग्रपवदिवसः स्यानदाक्रमशाश्वेणा
×ष्ठ७ पारणस्रातिस्यादिनिवक्तं श्रायता। अर्द्धय्यपद णनमवादन्त्रस्य प्रदीतत्वात्। इस्मृदक्षिणाच्चदिश
प्पनदक्षिणा क्षिणागमयाशमवासमयंनवर्षयातावदा क्षिणा वगयासार्धक्षष्टा दिवाम नवति। नद
×विदृद पिडंश्च घापस्पदशानागत्रवप्रमाणामवतापक्षवंतयो :घात्यकंस्याद्दशनागदय मानंवश्चव्यपश्चिमायाः आत्प
कंशात्रिक्षत्रंस्यान्न वाद्विषश्गश्चक्षं किलश्चार्याभूमंडलं श्रयति। उक्तश्च दिनंवार्षदशनिर्श्चलान्निस कसप्त दशाचषाष्ठ
दशनागनितयश्चपानवंति। नथायदाशदश शह्नान्तो दिवाशालवति। तदा रात्रिर्द्वादशाश्वत्त मानवति। द्वादशा च षाष्टद
शनागत्यक्ष्पालवंतीति। तत्र्चास्मिदंप्रतिनवाधाजन्मसदृशाणिवर्धादि शानामिष्ठऽशीत्यधिकानिानक्वदशानागाये
जनास्यात्यतस्राधोक्रष्टदिवशादशनागाउयस्रपं तापाक्षत्रश्चमाणां नवति। [५४०६] कथंमंदस्य गिरुपस्यां किंचि

सू०प्र०वृ० ऽनन्तरस्याविंशत्यधिकत्रयष्टदशशताधिकैकत्रिंशद्योजनसहस्रमानस्य ३१८३१ दशभिर्भागे हृते यल्लब्धं तस्य त्रिगुणित
त्वं तस्य तावद्दिति॥ तथा लवण समुद्रे उत्तिरंतर्वर्त्ति योजनानां सहस्राणि अष्टौ च शतानि पंचपंचाशदधिकानि वक्तव्यानि स्फुट
शतभागाद्योजनस्यात्यंतरूक्ष्मदृष्टिपरिताप क्षेत्रं सहस्राणि ८५५ ताप क्षेत्रस्य तिकस्तंबंद्वीपपरिक्षेपः किंचिन्नाभ्यधिकत्रिंशत्तमस्र
शतपंचाधिकानि षोडशसहस्राणि योजनलक्षत्रयमान ३१६२२८ दशभिर्भागे हृते यल्लब्धं तस्य त्रिगुणित
त्वात्तस्य तावद्दिति। जघन्यरात्रिकृत परिमाणं तापक्षेत्रं परिधिर्दशभागानां द्विगुणत्वात्कार्यः तथाहि योजनानां स
दशाणि त्रीणि वचविंशत्यधिकानि षट् दशभागा योजनस्य ६३२४ द्विभागानां वत्रिषष्टिः सहस्राणि द्वे पंचचत्वारिंश
विंशत्यधिकानि योजनानां शतानि द्वे च दश भागा योजनस्य ६३२४५ चत्वारिंशद्योजनानां सहस्राणि
ताणि च त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि त्रिशतानि त्रयस्त्रिंशदधिकानि त्रिभागाश्च योजनस्य। ३३३३३ उत्तरमील
नि त्र्यशीतिः सहस्राणि त्रीणि शतानि त्रयस्त्रिंशदधिकानि योजनत्रिभागश्चेति ८३३३३ ८ कास्माच्छ्रिष्टा
दशमुहूर्त्ता दिवसो भवति। इह किल सूर्यस्य वर्षभ्रमणात्यधिकं मंडलशतं भवति। तत्र किल जंबूद्वीपे मध्ये पंचषष्टिर्मंडला
नि लवणे त्रिणि च नवविंशत्यधिकं च शतं तन्मंडलानां सर्वाभ्यन्तरं भवति। तत्र सर्वाभ्यंतरे मंडले यदा वर्त्तते सूर्यस्तदा अष्टादशमुहू
र्त्तो दिवसो भवति। कथं यदा सर्वबाह्ये मंडले वर्त्तते तदा सर्वजघन्यो द्वादशमुहूर्त्तो दिवसो भवति। तत्र द्वितीय
मंडलादारभ्य प्रतिमंडलं मुहूर्त्तैकषष्टिभागाभ्यां दिवसस्य हानिस्त्र्यशीत्यधिकशत मंडलेषु षट्मुहूर्त्ता वर्द्धते इ १२६
×सर्वेलघोर्वाद्देतस्मतापक्षेत्रमनंतरमेकरात्रिक्षेत्रत्वं रात्रिक्षेत्रवनंतरमेकतापक्षेत्रत्वमिति। आयामतस्तु ता
पक्षेत्रं जंबूद्वीपमध्यं।

×रवि:२

त्यव समष्टादशमुहूर्त्तानि दिवसो भवति। अत एव द्वादशमुहूर्त्ता रात्रिर्भवति त्रिंशन्मुहूर्त्तत्वादहोरात्रस्य॥ ८॥ अष्टादशमु
हूर्त्तानंतरमिति। यदा सर्वाभ्यंतरमंडलानंतरमंडलवर्त्ती सूर्यस्तदा मुहूर्त्तैकषष्टिभागद्वयहीनोऽष्टादशमुहूर्त्तानि दिवसो भ
वति स चाष्टादशमुहूर्त्तान्तर्वर्त्ती न अष्टादशमुहूर्त्तानंतरं इति व्यपदिष्टः। आसां निरंशोऽल्पकालस्य मुहूर्त्ता राशिरिति। सप्तदशमुहूर्त्तैः
कषष्टिभागाभ्यामधिकाऽष्टादशमुहूर्त्ता रात्रिर्भवति द्वितीयमासमंतं नवतीत्येवं यावता कालेन दिनं दीयते तावता रात्रिर्वर्द्धते त्रिंश
न्मुहूर्त्तत्वादहोरात्रस्येति॥ ८॥ एवं पूर्वोक्तमासमानं निरवमित्यादि सं हारपदं तथाऽनंतरोक्तेन जघन्येन तं जंबूद्वीपवदी
पदादित्वादिह सप्तानंतर्य। अस्मिन्पक्षे तिदिनमानं कार्य॥ तदेव दर्शयति। सततमस्तादि तत्र सर्वाभ्यंतरमं
डलादारंभ्यैकत्रिंशत्तम मंडलादि यदा सूर्यस्तदा सप्तद शमुहूर्त्तानि दिवसो भवति। शर्वरीका दानिकृतमण्डल
त्यादशमुहूर्त्तानि रात्रिरिति सप्तदशमुहूर्त्तानंतरमिति मुहू र्त्तैकषष्टिभागद्वयवर्द्धमानसप्तदशमुहूर्त्तकमाणो दिवसो
यं च द्वितीयादारभ्य त्रिंशत्तम मंडलादिर्भवति। एवमग्रेऽपि भावनीयं। प्रस्तावासांतिरिक्तस्य मुहूर्त्ताराशिरिति मुहूर्त्तैकषष्टिभागद्वये
नातिरिक्तः स एवं सर्वत्र। लसमुहूर्त्तादि दिवसमिति। द्वितीयादारभ्य एकषष्टितममंडलात्पंचदशमुहूर्त्तादि दिवसा भवति। पंचदशम
मुहूर्त्तादिदिवसमिति द्विनवतितममंडलादिवर्त्तमाने सूर्ये चतुर्दशमुहूर्त्तादिदिवसमिति। द्वाविंशत्यधिकशततमे मंडलादारभ्य त्रयोदशमुहू
र्त्तादिवसमिति सार्द्धद्विपंचाशत्तमशततमे मंडले द्वादशमुहूर्त्तादिवसमिति त्र्यशीत्यधिकशततमे सर्वबाह्यमंडले सूर्ये वा सत्यधिकः का
लाधिकारादिदमाह। जयाणं जंतजंबूद्वीपे दीवे दिवा मासाणं पढमसमयंसि पडिवज्जइ इत्यादि। वासाणं ति वर्षाकालस्य मासा॥

वर्षाकालसंबंधी प्रथमः समयः स्यात् प्रतिपद्यते तदनंतरं भवतीत्यर्थः ॥ अणंतरपुरक्खडेसमयंसि त्ति ॥ अनंतरो निर्व्यव
नगापहुति धानाद् दक्षिणार्द्धवर्षाप्रथमतया पुरस्कृतः पुरोवर्त्ती दक्षिणार्द्धापेक्षया अतः पूर्वोत्तरवर्त्ती समयः समयः प्रतीतः ॥ तत्र
पदेन यस्य कर्मधारयात्तस्मिन् ॥ अनंतरपच्छाकडसमयंसि त्ति ॥ जोपरविदेहवर्षाप्रथमसमयात् पुरस्कृत्या नंतरः पश्चात्कृतो ती
तः समयस्तत्र दक्षिणार्द्धे वर्षाकालप्रथमसमयो भवतीति ॥ एवं जहा समएणं ति ॥ आवलिकानिलापश्चैवं जहा
गाथानां जंबुद्दीवे दीवे दाहिणड्ढे वासाणं पढमा आवलिया पडिवज्जइ तया णं उत्तरड्ढे वि जयाणं उत्तरड्ढे वासाणं पढमा आव ×टी५
×लियापाखड६ लिया पडिवज्जइ तया णं जंबुद्दीवे दीवे मंदरस्स पव्वयस्स पुरच्छिमपच्चत्थिमेणं अणंतरपुरक्खडसमयंसि वासाणं पढमा आवलिया पडि
वज्जइ हंता गोयमा इत्यादि एवमानपाणादिपदेष्वपि आवलिकाद्यर्थः ॥ असंख्याता आवलिका असंख्येयसम
×प्राणा६ यात्मिका ॥ आनप्राण उच्छ्वासनिःश्वासकालः स्तोकः सप्तप्राणः लवः सप्तस्तोकप्रमाणः मुहूर्त्तः ॥ अहोरात्र
सप्तसप्ततिलवप्रमाणः ऋतुर्मासद्वयमानः ॥ दसमेत्यादिसूत्राणि सुगमानि एतेषु आलापकेषु ... वरं ऋतुसूत्रे दक्षिणा
यनं श्रावणादि ... ॥ ३ ॥ कालप्रस्तावादिदमाह ... श्रावणादिकं ॥ इत्येव
मिदमसुसमादि ... उत्सर्पिणीति उत्सर्पत्यरकापेक्षया वर्द्धत इत्युत्सर्पिणी ... हीयमाना वा अवसर्पिणी ... गुणाः
न भवंतीति ॥ ५ ॥ पढमा ओसप्पिणि त्ति अवसर्पयति हीनान् भावानवसर्पिणी ... उत्सर्पिणीत्यर्था ... ॥ ३०
सप्पिणि त्ति उत्सर्पयति भावान् वर्द्धयति ... ॥ पंचमशतस्य प्रथमः ॥ ॥ अथ प्रथमोद्देशके दिक् दि
×३१२

वर्षादिविभागा उक्ता द्वितीये तु वाता उच्यते इत्येवं संबद्धस्यास्येदमादिसूत्रम् ॥ अत्थि णं इत्यादि अत्थि त्ति अस्ति
पक्षार्थे ईसिं पुरेवाया ईषत्स्नेहवाताः पच्छावाया मंदावायमहावाया ... ॥ पथ्या वनस्पत्यादिहिता वायवः
वः मंदावाया मंदवाताः महावाता इत्यर्थः ॥ महावाया उद्दंडवाता अनल्पा इत्यर्थः ॥ पुरच्छिमेणं ति आसन्ना इ
ह स्यादि इत्यर्थः एवं सर्वासु दिक्षु विदिक्षु ... ॥ इत्यादि गाथा पवनस्य पुरस्तात् ... तथैव
तदादि दिशां इत्यादि ॥ इत्येवं प्रदिक्षु सप्तविदिक्षु ... ॥ अथ प्रकारांतरेण वातस्वरूपनिरूपणसूत्रम् ॥
×विह तत्र दीविच्चगा इत्यादि ... ईसिं पुरेवाया इत्यादि अन्नमन्न विवच्चासेणं ति अन्योन्यविपर्या
सेन यदि केचन पूर्वा वातास्तदा ... तथा विवहंतीत्यर्थः ॥ वेलं नाइक्कमइ त्ति तथा विधवातद्र
व्यसामर्थ्यादिलायास्तथा ... ॥ अथ वाता ... प्रकारांतरेण दर्शयन्नाह ॥ अत्थि णं इत्यादि इह च ×उत्तरसप्त६
प्रथमवाक्ये ... ॥ अहारियं रियंति त्ति ... इत्यर्थः तत्स्वभावत्वाद्गतिक्रमेण यथा
रीतं रीयते गच्छतीत्यर्थः ॥ उत्तरकिरियं ति वायुकायस्य हि शरीरं औदारिकं वैक्रियं च तत्र ×उत्तरा४
उत्तरशरीराश्रयाद्गतिलक्षणा ... गच्छतीति ॥ इह विकल्पे ... वायुवातकायस्य
×स्कंधकुंगाक्त उनयनुसवत वकारणे ×२ यंकरणं तथा क्रिया ... वातवर्जितानां हितार्थं च ... दवातव र्जिता
नां इत्यर्थं ... ॥ वायुकायाधिकारादिदमाह वाउकायेणमित्यादि जहा खंदए इत्यादि तत्र

×दुसं५

नगपहिति प्रथमोद्देशितत्वा। आणमन्तादि द्वितीय :॥ सचित्तं कम्हयायाणां नि वा त्थयाणवां आणाणमपमद स्कंधानाउदायि न्नागं तान्वव
न्नाग्यानाउ द्वाया ५ द्वीता॥ गोयमा जाव ८ हइ हुग त्ति हता य: सचित्तं। मेसंपन्नद्विउ ८ हइ दाग्स गयो। गोयमा ८उ ६उदाग्ना ८उ ६। सम
गनत्ता क्रिडउर्ध। सचित्तं वास तातकिंमसराराणिं रुक्मस। असरारा॥ गोयमासिय ससरारा त्या थिउ॥ वायुक्काय स्थितिताघव
नस्पतिकायादीन्॥ ७।२।२तस्थितयत्राद्य आदत्त्वादि। णणांति वतानिणा मित्यलंकारा किं उशरा। त्रि।॥ ठचंशरारा णि किंशरारणि।
उहाय थ: ठधणिम्मि सरायं ८ इ व्येस्यातां घनेड्व द्वयंवात ३यदघन द्वयं ३ प्पणाव प्र ठणि। पडत्व त्रिा अतीतपर्याय हू
णाम गा कुत्प वनस्पतिशरारा णि। पूर्वं दिउदनादउवन स्पतय :। तादा पक्क त्रि उनस्पतिजावशरार वाच्यवानंतरं
छमि जावशरारा णि तिवक्तव्यं स्यादिति संबंध: किं हता निस्मि तीत्यादा सच्चादीन त्रि। श स्त्र णाइ स्थलशराल
वेनकादिनाकरणाास्त्रातन अतं तानि अतिक्रातानि इ ई पर्याय मिति शा स्त्रा अतीतानि सह परिणा मियत्ति शास्त्र
णपरिणा मिता निरुता जिवपर्याया णि शस्त्र परिणा मिता नितत्त्व अगणि ज्या मियत्ति विकिमा शमिता मिति द्विकाय वशा ×गणिमे ऊता णि५
त्वाज्ञात्। तथा अगणि त्रूसियत्ति। अग्निनः शामितानि पूर्वस्व भावरूपणात्यागि परि णत्र विता निरा अगणि परिणत नायांरित्यस्य धा
त्वः। प्रयोगात्। अगणिपरिणामियाइं तिसंजानाग्निप्रणा मानितत्त्व योगात् इति अणवा मतीता मइत्याद्विघ्न सहसंव २२८
अ: णि तमियाइत्या। स्कित्र याखा नप्रावतिा छ॥ अकालत्रि इ इद गष्ट पारवा णाकि अइस्थिवि कहें॥ छ॥ अहिसोमरिता अ
स्थितद्याम वा ज्वियामली मलतं अपादिपर्यायांतरमित्यर्थ॥ छ॥ इंगालत्यादि अंगार्राणि नितिधनं वाणियत्ति स्नपिके

व स्या छसिति। उसं गोर्यं मे ति: गणां। इ ८ अनु सरणमायोरत्पर्याय ७ हव्यादस्ताव स्नेगयास्तो अन्यथा मिथ्यामिता निवह्य
मा। अ वि: शषणेनामव अण ति: स्यादिति। पातर्छेलाव ६ का पंनां घ तात्य णादेंडिय जा वि: शरारत्या शयाग। णास्थापा। णाय
रिणामिता। ययात तथा पाकेंडियशराराणा मछं। असिम छायाया वतकरणा द्वीडिय जावशरारत्रयाणपरिणामिता अपथा
दि इवर्णं द्वीडियादि जावशरारपरिणातत्वं दयवां संस्वप्नवनन्तु म द्वीपाद्घिति तरहर्वेसंगारा सम्व पाकेंडिया द्विशरास्थरूपं
वति। एकेंडिया द्विशरारणामि विधनवात्। उसंज्ञयवाणा ध्र मदितावस्थाया मकेंडियशरारं॥ गाये में स्मरणाद्रव्यायामे
केंडियशरारं। द्वीडियादा नांतगवादि निरूपणे द्वीडियाद्विशरारम पि पृथिव्यादिकायाधिकारादत्काय
रूपस्य लवणाद्वे:। स्वरूपमाह लवणाणमि त्या दि। एवं नयवंति। गालीभिलापणाउणा तथा कनवं जा
ॐ ×सद वालिगासा कलवस्ते उड सूत्रे। किमंत मित्यादा जा वालिगेत्यादि तोक्वें। कटतियं परिस्कवणां। गोयमा। दि ज्ञो
×सेप दणमदस्सदस्साइं विक्कदा लविस्केणां। एवं सम सय मदस्साइं। एका साइं स्वमयसमदस्साइं मदवंकइगवाले किंवि म् ×वि५
कणां परिस्कवणां एवं इत्यादिपतस्य चांतिकस्या णं तलवणस्स प्य वाहि अंबूद्वीपं दावाना अ वीलशइत्यादि श्र आगे
×दीवरु द्प्ता। डे न्द्वा। किंनराहे स्वएउवास सुत्रदं तावकदवी ता देहनरागंवस्थाता। लागवि इइत्यादि इष्टव्यमिति॥ छ॥ पंचम
शातद्वितीयो अनंतर ककलवणा समुइदिकं मनुत्य सम ज्ञात प्रतिपादितस्वा मिथ्याज्ञानिश्रतिपा दितं वस्तुम पि
स्या दितिदर्शयस्त्रता। याद्दशाकस्यादिस्त्र मिदमाह। अन्नउत्थियाण मित्यादि। जालगं ठियत्ति जालमस्य बंधनं

तां सम्यग्ग्रंथाया यस्यास्सा जालग्रंथिका ऽवलिका किंस्वरूपास्यात् इत्याह उद्दिट्ठादियत्ति। आ उद्दिष्टाद्यि(दि)रिणा ग्रंथितायु
पिता आह स्थितग्रंथोनां आदी विधुनाद्वितां स्थिता नो चक्रम गोत्पकरणात्पतादवा पंचयत्नात् आत्तात्स्या टियन्नि। इह मयं
पीनामनंतरत्व वस्थापिते ग्रंथिनि:सह ग्रंथिता अनंतर ग्रंथिता एवं पइरिव्यं वदिते: मद्य ग्रंथिता परं परग्रंथिता: किंस्वकं न वति
अन्नमन्ना दियत्ति। आसन्नं परस्परा पातन ग्रंथिता सद्दा न्याग्रंथिरप्यनंत्र समदात्म इत्येवं ग्रंथिता अन्यान्य ग्रंथिताय वोत्र
न्नगरुयन्ना यत्ति। अन्यान्यन ग्रंथनात्गुरुकता विस्ता सीता अन्यान्य गुरुकता तया। अन्नमन्ना रियन्ना यत्ति। अन्यान्य
स्यायात्तार: सविस्तातयत्रवदात्यान्यन्ना रिकंतद नावस्तन्नात या पतस्येव शल्यका कांक्षित्व यस्य मंजा भानन
*त याराव इकषिमत्तिव्रउमादं अन्नमन्नगरुय मंतारियन्नायत्ति। अन्यान्य गुरुकेय अंतारिकं वतत्नघात
*श्लो ६ या अन्नमंघडन्नायत्ति। अन्यान्यं घटा सप्तवायस्व मायजतदायान्य घटं नज्ञावस्त्रनातया विट्टियत्ति। आसन्नइति
इत्थं ता अघवादा यो तिकंजात। एवं स्याद्वत्ति अने नेवन्यायेन बद्धानां जीवानां मिबंधीतिविजन्तुआंजा ज्ञानस्स
त्ति। आनाकंश्यदेवादि जन्मसु इतिजीवकमइयात्र अधिकरणेशात उवल्लन्याय कर्मसत्वाणि तस्या मिजीवान्स्यामाजातीनां
चबज्ज्ञमदत्तसंख्या यात्। आउत्थं श्रीग्रंथितानां त्यादि। वर्धवद्ध्यास्स्वयं नवरमिदन्ना स्कित्वं कम्मेउन्लायिक्क्या यवा वायात्र
ग्रंथितामा ज्ञायां का वदन्न विधिरित्यादा। पगाविपत्ला टि। गाकाण्डिजीवस्य आसामनकः पाकेन समयानत्यादि। इहमशानव
ता। अत्रात्ररोज न एवमादंशा इत्यादि मिथ्यात्वं विणाम वे। जा मिदि बद्धानां जीवानां वकर्मणां ग्रंथिजालग्रंथिकावत्ति इति

तानियघायंजीवप्रदेशादेव संबद्धानि स्पर्शसंबद्धानि गाढादिसंबद्धानित्यर्थः कथं भितर्जीवस्थितानां तेषां जालग्रंथिकाक
ल्पनाकल्पयित्वेशाकारात् पाठिकल्प ना। जीवानामपि जालग्रंथिका कल्पत्वं स्यात्तत्संबंध वात्॥ तथा सर्वजीवानां मधौउ
:संवदनंनमसंत्व वरनप्रसंगइति॥ अथजीवानां समसंबद्धान्यात्म षि॥ तदा तद्वराह वादिजा स्वति नस्यात् संबंधादावतित्य
ग्रात्म योक्ता जीवपाकेन समायनाह आउ षीवदयति। तदपि सिद्धा आउ इयसा वत्नावगप त्वदद्य प्रसंगादिति अद्द
उणमायमत्यादि:। इह पाह जालग्रंथिका संकलिका माइंपगाम गास्सत्यादि। पाकिकर्म ते उवद्धानां बज्जवाजातीस *श्लोक ५
दसम्बइम सहनिश्चतातकालिक श्रुतकाला पक्ष यासस्सा बल्लया उ:सद्दसा णि अतीतानिवर्तमानवत्ता
ता। अनत्नविक मत्पनविकल प्रतिबद्धमित्य वेसका णि। एस्सरं शति बद्धानित्वंति न वनारकत्वं वपव
वद्धानि। इहन्नविया उपयंवत्ति। वर्तमानत्वाक: पस्स वियाउपयंवत्ति। पस्सवपायागंपं यहत्नमानत्वाविबद्धत्व
एव्यावगाताय वा वदयति। तदाप्यपदिउपलापरवरवि अउपयंवत्ति॥ ७॥ आउ:प्रभावादि दमादाजीवणामित्यादि स
स्सोतत्रि। अथत्त इदंताकिंकिंडत्ति। कर्मवद्दं समाइत्तित्ति। सम्मवरितं ताहकंसमाचरणा वाजंजंतविपयाजा ति उव
वज्ज्ञितायत्ति। विरक्किपरिणामाद्यायस्सावो नाबुत्यउया गएइ त्यर्थ:। मणुस्सा उत्थं उविदंता पंचइत्थिमगसंवुकातिक लद्धान्
छिषाट वा उपयंवउ छिदेति। सवनपत्यादि मिदादिति॥ ७॥ एवमशानइतीय॥ अनंतराद्देशाकं अत्र पत्यइ विकल्प अस्तम
उद्यव कत्याता का। रत्तउद्येउ मउष्या णां ग्रहस्थानां केवलिनां व शाय: स्याद्यन इत्येवं संबंधस्या स्य दमादि सूत्रं॥ ब उमहु

१२१७

MORIA

नगणद्वृत्ति णमित्यादि। आवडिज्जमाणइंति। जडबंधनइति वचनात्। आजायमान त्ति। संबध्यमानत्वात्अबद्धस्पृष्टादि नामदसंख
पदप्रकृतत्वादित्याणछवि शाफस्य आक्रम्यमानत्वात्पल्यपवावद्धाता। शषा मि आजायमाना पवआक्रम्यमानाः प
ववाञ्चेता आतम्ना। ताजायमानानाक्रम्यमानावाशषावृस्थाणाति। इदव शकतावनशहस्यनतंमतिहिइंशः। अथवाञ
×परस्परमणति हन्यमानानि४ ।उडिज्जमाणाइंति। आक्रम्यमाना निर्मद्यइंति। शषानिशहइव्याणि। शंखादयः स्त्री तानवरं संखियत्रिमं खिकाजस्वरा
खः। स्वरउदित्रिकादला। पाया मदताकादला। पिरि पिरिय त्रिाकालिकउटकावनहसुाखावाघविशषःणाव
त्रि। नाडणवलघुपटालावा। तदन्यत्तु पटहइति। तता त्रि। ढक्कादारलत्रिहहिमम्यालरित्रि। मलाइच्छादल्लरित्रि
।वलयाकारावाद्यविशेषः। आघाकावक्रसंग्र दघाराणादाततारिणवत्यादीनि। ततानिवीणादिवाद्या
×त६ नितघतितशद्वाअर्पितांवमन्य दयिपदस्वपानव रमयंविशषसमतादीनां। ततंवीणादिकं ज्ञेयं विततंपटह
दि कं। घनंतुकांस्यतालादिवंशादिशुषिरंमतमिति॥ वडाइंसुणाइइत्यादिवत्तवृषमशातआ दाराधिकारद्धव
समयमिति। आरणयाइंति। आराद्भागस्थितानि इंद्रियग्राहकरसागतानित्यर्थः। पारगयाइंति इंद्रियविषयात्परतो वर्तितानि
नि। सवहरएसुलगमणं तियं निमर्वयाह्रर्वविप्रकृष्टसूलं निकटस्सर्व हरएसुलं तागयणहिाद्दि। सर्वेहरएसुल आतसंज्ञेय
हरएविनमत्वंतामव्रेव त्यर्थः। अतिकमासवेततिथि प्रद नतिकंनाज्ञात्यावृत्तातंतमेतिकं। अहरामवमित्यर्थेताद्या ×बा२
गावाद्यप्यनेतिकांतसंग्रहवामव त्रि। आनतमवअसमंतात्सुपलक्ष्मितो। हरएसुलेतिआनादिकमितिह्लदयंआणंतियं १३०
×पणवत्ति। लोडपटहा। लघुपटहस्तावा। तदन्यस्तुपटहइति। ततंतत्रि। ढक्का। एलरंतत्रि। रूढिगम्या। तेरत्रि। मदाढक्का। ऊल्ल
रित्रि। वलयाकारावाद्यविशेषः। हुडुक्कत्ति। दववाद्यविशेषः। ३-७ऊपिली॥

×दिर

ति। अनंतिकमित्यर्थः। मियंपित्ति। परिमाणवत्। गर्भजमनुष्यजीवइत्यादि। अमियंपित्ति। अनंतमसंख्येयं वावनस्पतिपृथिवी
जीवइत्यादि। सव्वं जाणइत्यादि। इत्थंपृच्छायां कंअथकस्मात् तेजाना ति केवलीत्यादिप्रश्ने नत्यं गायः। अणंतत्यादि। अ
नंतज्ञानमनंतार्थविषयत्वात्। नयाति तुडनाणकेवलिस्म ति। निव्वुडेंनिरावरणंज्ञानं केवलिनः क्षायिकत्वादित्यर्थः। वाव
नांतरउतितुडविति मिरविस्त्रहत्रि। विशपणानयंज्ञानदर्शनावरणीयानां। नस्व निव्वुंतं निष्ठंगतं वितिमिरं ज्ञा णावरणमतप
वविसुद्धमितिशाशा अथउनरयिवमस्समउच्छ्रासत्वात्स्फुरत्ता दावमानत्यादि। उम्मुयायणइति। अनुमुक्तउस्सुकाशावडजु
कायदे विषयादानंशक्त्योस्सुकांक्त्यांदित्यर्थः। जाया जीवत्ति। यस्मादकारणाद्धीवानामतोकेवलिस्सणत्रि। तत्र
नइक्षा रित्रामाहनीयंकस्मीकवलिनानास्तीत्यर्थः। ।७। एवंजाविमाणि पत्ति। एवमितिजीवाभिलापवदा ×ब१
रकादिदंडकावाच्या। यावाद्येमानिकपर्यंतसहितं। स्मरसपाणांतं तत् हमसमाणवास्मियमाणावा। कईकम्म
पगडीउवंधइ।। णायमा सत्तविहबंधयवा। अहविहबं धयवाइत्यादि। इदप्रथिव्यादीनांदामाः शयत्रविकतव्यणामा
दवसयइति।।४।।पोजनत्रिपदिति।।६५ कम्मरउवजस्थनस्थव वजीवाणंतनहसमाणावा कइकम्मपगडी
उवंधेति। गायममसत्तविहबंधगा वित्रहविहबंधगा विइत्यादि। जीवेगिंदियत्यादियेत्यादि। जावप दामकेंद्रियपदानि ×प३
चपृथिव्यादीनिव धयित्वाअन्यपणकान विंशतिनारकादिपदकविकलप्यंगकवययंवाच्यो। यातजीवपदपृथिव्या
दिपादकव्ववजन्वाज्जीवानांसमविधबंधकास्वात्प्रति धवंधकायात्यवांसक एकसंगाकालस्य ते। नारकादिवत्रयं। तथा

नाग०ह्रति दिप्रदेशावगाढविग्रहबंधकाः स्पर्शात्यक्तः। अथ चावगाढविग्रहबंधकास्य अविग्रहबंधकास्याप्युपपातं द्वितीयः। अथ चावगाढविग्रहबंधकास्याष्ट
विग्रहबंधकास्यैवं तृतीय इति॥ ७॥ अविग्रहस्य केवलाधिकारादिदमाह॥ ८॥ अत्रैवत्वादिति ह्यवग्रहनिर्दिष्टं स्पृशति। बंधल
क्षणां कुर्यादिति इत्येवं॥ पंचलापच्छवत्ति स्वलोकर्ध्वस्थितविज्ञाकरणालक्षणां कुर्यात् तच्चलायत्॥ ८॥ केवल्याधिकारात् केवलि
नामदोवारस्यसं विधानकमाशियत्वदमाह। दशाणादि॥ इत्येवमचेष्टिमन्ना … वीर्स्सविधानातिथयकांदनं इत्यातामा
पिदशिनिगामसचेतिक्षवनात् पदवामायाता। दशिनिगामसचि … तात्वावातागर्भीतानयनात् यदिज्ञतः सामान्यालोम गर्भदशाणि
वक्तानिविघ्नवादादेवाणांतात्यवक्ष्यति तिनद्दश … तिइस्संबंधिन्याह दशि निगामसचेतिनामा॥ सक्षुत्रायनिश
कम्हताः समागादयाकारपदात्मनाकाक्षिपतिः ये … नगशासदशान्तगर्वास्मस्तवीगादवानंदागर्भ त्रिशि
लागर्भसंमत इति॥ इस्त्रीगर्भेति स्त्रियाः संबंधिनी … स्त्रीः सजीवःसुक्रुलपिंडकः सागर्भसंसाररस्वात्त्रि॥ अन्य
स्त्रनयनस्व वजंशगिका तगर्भ आयादवधः ग … गर्भस्त्रियायांतर संहरति अवशायति॥
गर्भसजीव जलपिंडलक्षणमिति। वक्र त्वमित्युक्तं तचागर्शदव्यापया निर्गमं निर्गमगार्भसंहरति। यान्या
दशानरंज्ञाव ज्ञायती त्यर्थः॥ इत्वथा योनि … ज्ञाय निगमणार्गसंहरति। गर्भात्स्यैव अवशायति त्वथायोना … सकाशा
तु योनिसंहरति॥ यान्यादशानि काशयणा निगमणा … दशांतरं अवशायतीत्यर्थः। अथ तद्र शायतिस्वदशहे तीर्थ मनुजानन्ना। १३१
दापरामसि एवादि॥ पराष्टउपरतथाविधकर्तृत्वात्॥ संस्पृश्य स्त्रीगर्भेत्र आवाधमबाधा॥ यत्र च्छवच्छ स्वयनत्यर्थः। योनी

ताया निगमणा निःकाशयगार्भे गर्भाशयं संहरति॥ गर्भे सिति स्पृष्टं यावदायानीता निर्गमनं स्त्रीगर्भस्पार्श्व॥ तल्लाक्षयवश
रात्र यत्नात्र्यो … निष्णाता बाधा रेः स्पर्शाबाधा नैव निर्गच्छति सि॥ ७ अत्रेयं च नस्य गर्भसंहरण अचारवक्तः। अथ तत्राम
र्धदर्शयितादापद्रतणामित्यादि॥ नदर्मेमित्रानरस्यप्रमादरियत्रस्संदर्शेभवशयितेनादारीनाय … त्रिविक्रियपरिणामस्तन
नखसिरसारामरूपाहाविदर्शेनिःकाशायितं आवादेतिः स्यहार्थ। विवादेति विशिष्टवा वधं च विद्धयति। शयरसहदंउनः कुर्या
नागर्भस्यादिन्न विशिष्टम रूत्या स्वाया दीवशायित्वा … शक्त्वात्पउक्रमं चाणिनिइति स्वामित्युक्तं बलस्थिति॥ ८॥ अन्नं
तंसस्वा वारस्वासंबंधिनातं संक्रमणलक्षणमास्वर्य … वक्रमपवतच्चिष्यसंबंधितादेवदर्शयितुमाह। नाणासित्यादि
क्रमः स्त्रमणानि। छद्मस्थ जातस्य च जितवादाश्च … वचरिमानवइत्रनिर्ग्रंथवाइज्ञानावयाणिति तनादव
×सु चौथमिदानुपावमसिकारानस्य उपासादितिक … रकपदिगृदत्यार्यया नि॥ करायां प्रतिग्रहकंरशाक्षा हर
गाच्छादाय त्यर्थः॥ विद्यामनि॥ नौकाडोलिकासम … समरूपितिविकल्पयन्नतिगमनानि विवदनं तिनाविकह
घ्नोवाद्कहवमावहोणि॥ अयेति अभावति युक्तकलसनि शतिग्रदकं श्वाद्यवतिगम्ना तावंत्क्तस्यस्म॥ क्रियच्छाला
वच्छावलादि तिअदरकत्रि … अद्वादृष्टवतः॥ तेच तदायान्तताउ क्लिाउ तिरिवशं इक्षानउपदमतं इवक्तावतंप
एक्षु एवंस्वलु इत्यादि दोलदत्ति॥ आणा यक्षदमहनंतः निदंदत्ति मनमा॥ स्थिमदत्तिजनस्य अशगद त्निमस्स स्थ
वमत्रदत्ति॥ तउत्तिमर्घिप उस्यकरणाना प्रसिवदत्ति। कश्चिन्त्याव सनपश्चिमम्भस्य शबोक्त्याद्रकरणाना अगिलापनिअ

नगहति

ष्याना। आस्वादनसंगिादहृति। संस्ह्रीतस्याकृतज्ञवएह्कृति। ३०१ ह्रीत। ३०१ ष्टेंतं कृतो। एतादेवाह। विधाविडियंति। विया
हृतं कृत नासेतिराप। अंतकार एवति। नवाविदकरः। स्प्रहस्सरलावेपिस्यातआह। अंतिमसारीरिणवत्ति। अंतिमसरीर
इत्यर्थः॥ ७॥ पघायमतिउक्तः। काल गवत्तिष्ठो तिमसारीरा नवादेवमायुपि दवंतपत्तिष्ठा। अंतिमसरीराः संजहाय्यावंताद
शीयिवंपसावनामादातणमित्यादि। महत्सुदासनम दिवालोकांतुणाणंतरियापत्ति। अंतस्पतिठितं स्वकणामंतरिकाध्या ×२४
नस्यांतरिकाध्यानांतरिकाआरद्धध्यानस्यममामिरश्व स्याणारसेंणा मित्यर्थः। अथ नस्यांवत्रमानेंकष्याउत्ति। दवालो ×२५
कान्सगाउत्ति। सप्रीढदेवालोकानंदज्ञातवसदादित्यर्थः विमाणाउत्ति। प्रस्ताटिकादशादितिवागरणाइंति। व्याक्रियंत
इति व्याकरणाधेन्ये अ थिरुतापकल्पविमाना दिलहणा॥ ७॥ दवपसस्थादिदमाह। देवे णमित्यादि
॥स किंरवाईणंनेतादेवाः इवक्तवंमियत्ति। मइतिअषा धर्मुवाइंतिउनरर्थः। देवाइतियदवतद्कृत्यंस्यादितिणंनासं ×किमिति घस्सा धः।१६
जयाइवक्तवंसियत्ति। नासंयताइत्यतद् कृत्यंस्यात्। असंयतराष्टपर्यायावपिनासंयतवाहयस्यानिष्ठुरवचवान्
तराष्टापकृयापरलोकानृतराहवदिति॥ ७॥ देवाधिकारादवदमाह। देवाणमित्यादि। विसि स्पइत्ति। विशिष्यमविशि
ष्टोलवतीत्यर्थः। अद्धमागदत्ति। सा किलषहिधमववतीयदाह। प्राकृतसंस्कृतमागधपिशाचनापाचमोर स्सेनासषाष्टाऽत्र
शिरोदेशाशविशेषादपतंश। तत्रमागधभाषालक्षणंकिंचि किंचिच्चशकृतभाषालक्षणंयस्यामस्तिसाद्धमागध्याइति
कृत्यत्त्या अर्द्धमागधीति॥ ७॥ केवलिचमस्थस्यवकृव्यतादशावणावदमाह। केवलीणमित्यादि। यथाकेवलीजानाति

×२० ×णेवाकयालंकाराधः।१६ ×न५

×नाप ×तउ

तथाछमस्थानजानाति। कथंचितुउनजानात्येणात्यतादवदर्शयन्नाह। सोच्चत्यादि। केवलिस्सवत्ति। केवलिनाजिनस्यअ
यमंतकरोत्ववित्यत्तात्यादिवक्तव्यं स्यानजानाति। केवलिसावगस्सवत्ति। जिनस्यसमीपयःश्रवणार्थीसनुशृणोति। तमाक
र्ण्यास्यो केवलिश्रावकः। तस्यवचनं श्रुत्वा जानाति। सहि किलजिनस्यसमीपवाक्यांरणिशृणोत। अयमंतकरोभवित्यत्तीत्यादि
कमपिवा कंस्यचिद्या ततस्तद्वचनश्रवणाज्जानातीति। केवलिउ वासगस्सवत्ति। केवलिनउपास्यःश्रवणानाकांक्ष
उपासनामात्रपरःसनसौकेवल्युपासकः। नस्यवचः श्रुत्वाजानातिसान्नापायः शब्दवतात्पर्यमिरिक्तियसत्ति।

केवलिणा ऋिकस्पष्टयंबुदस्यत्यर्थः। इह व्यकृतातिव्यानन एकाम्बि
वचनमात्रंज्ञाननिमित्ततयागमसत्यंन आगमस्त्युतमपउ माणगृहीतंनगदीष्णमाणाघादिति। पमाणोत्ति। प्रमीयतेयेनार्थ ×उमितिवीप माणो।४
स्तत्प्रमाणोप्रत्यक्षत्ति। अक्षं जीवं। अक्षाणीन्द्रियाणिप्रतिगतं तत्प्रत्यक्षं। अणुमाणत्ति। अनुलिंग्रदर्शनसंबंधस्मरणा दः पश्चान्मा
यतेअनेनेत्यनुमानंउवमेत्ति। उपमीयतेसदृशतयायत्पदार्थोवत्तुनायत्तदुपमासैवउपमानं। आगमेति। आगम्यन्ति
गुरुपारंपर्येणेत्यागमः। एवं सूत्रस्य शास्त्रलाघवार्थमिति दर्शित आह। जाहत्यादि। एवं चैतत्सूत्रं हिविधं प्रत्यक्षमिन्द्रियान
इन्द्रियात्तवानो इन्द्रियप्रत्यक्षं पंचधाश्रोत्रादीन्द्रियात्तदात। नो इन्द्रियप्रत्यक्षं त्रिधावध्यादिततदादिति। त्रिविधसउमानं शव्

×व३ ×गा४ ×पं२

नगाऽवलि

वल्लभ दृष्टसाधर्म्यं विषयत्वात् ॥ तत्र दृष्टवत् । शब्दो पलब्धमाधर्म्यात् लक्षणा आत्मा । दिश मात्रः त्वत्वादि परिज्ञाने । शब्दवत् कार्यादि
लिंगात् यः कार्यज्ञानं । यथा मयूरा वरक कापित्तानि दृष्टसाधर्म्यवत् यथा कस्य कार्यापणादर्शनात् तत्पर्व विषयत्वेऽपि
मित्यादि । अणुमयं यथागो र्गवयस्तथा गवयादि । आगमस्तु द्विधा लौकिको लोकोत्तरस्त्र दाविश्च वाक्याद्यो न यालदाता । अन्यथा गतिश्च
आत्मागमानंतरागमपरंपरागमस्तदानां तत्र आत्मागमाद त्यार्थतः अस्य जिनगणधर रतस्त्रिष्याणस्थायाइ दृष्टव्य ।। सूत्रतस्तु गणा
धरतस्त्रिष्यशिष्याण स्थायतिपत्तस्य प्रकरणस्य सौमाक्य गामा । अ ईन्नादाजादेत्यादिगणपरंपरा गणधरशिष्याणांसूत्रातो नंतरा
र्थतस्तु परंपरागमस्ततः परंपरशिष्यप्रशिष्याणामित्यर्थः ॥ ७ ॥ केवलीत
स्व स्वादय्वदमपरमादा केवलीत्यादि विवरम् कर्मेयस्थालस्थावरमस्तमाधत्वदृष्यात् वस्मनिज्ञेरात्रय त्रो
नंतरस्यमपडीवशादस्याः परिशोलीति ॥ ८ ॥ पणीयंति । पणीतं स्वत्तयाप्रकृष्टं प्ररेषपति । प्रकायवद्या प्रशायदित्यर्थः ।
एवं अणांतरत्यादि । अत्र णाय मर्थः । यथादि मालिकादिवि धउकामा अथि मिथ्यादृष्टीनां च ज्ञान निषेधः । एवमसाविषमय
दृष्टयो । नंतरपरंपरापरंपरापरकामादेनडिधया व्याख्याः अनंतरोपपन्नकानां च ज्ञान निषेधः तथा परंपरापपन्नकाः । पर्यासका
पर्यासकास्तदनद्विधया व्याख्याः अपर्याप्तकानां च ज्ञाननिषेधः तथा पर्याप्तकागपञ्चकं स्तुकते दनद्विधयावाख्याः अचरमा
नां ज्ञाननिषेधाद्याकानंतरस्थितिः स्वप्रमाणा दावापलस्यतरति । अनालावंदनिषमञ्छलांसालावंदनि । उ जन्मजन्नलया १३३
नसिकाम्यविनिलद्वाउत्पन्नितदवधिनामान्यतः पराः परिच्छिन्नाइत्यर्थः । अतिसमन्नागयाउनि । प्ररिलाशन्तः । परिच्छिन्नाः ॥

×तद्वषे विष
यत्तावेगताः
पत्राऽवलि ।१

×नूर×यति२

×२६ ×३प३

स्तनः संनिन्नालोकनाली विषयासि कथं नमनाइव्ययादीन विषयति । इच्छात्मा । लोकसंस्यायत्तागावधर्मनोद्रव्यग्राहि त्रेय
दाद । संस्वदमाणादावित्तागालोगपलियस्मावधत्वाति ॥ अतुतरस्तुराधिकाराद्दिदमाह ॥ अणुत्तरस्यादि ॥ उदिसमाद ।
यतस्मामवधिज्ञानं संनिन्नालोकनाडीविषयं यत्रालोकनाडी ग्रादकं तस्मात् ग्रादकं तवचस्तवदालोकालोक
संख्यायत्तागविषया त्ववधिः साधिम नाइव्यया दीयु । परिवारणायाः कर्थं छिदन्ति पतवन्तं अमर्षणप्रशांतमा
दाउपशम स्थानाः तेषामस्ताबाधानास्त्राणमादनि कणकाश्रणाय्याबाधिति ॥ ८ ॥ पूर्व तस्त्रा उस्केवल्यधिकारादिदमाह ॥
केवलीत्यादि ॥ आयाणादिति आदीयात् । इस्तात् अर्थपरिच्छित्यादानं समिद्रियाणि विन जानाति केवलि वा त । अस्मिसमये
मिति । अस्मिन् वर्तमानेसमायउग्गादिनागंति । अवग्राहा ऋम्पासयकालेमिविनिपछ्काल पाति । तदाशयसंजागम इव
यापनि वीर्यवीर्यंतरायक्षयप्रलवान्किः । तस्स्यनं । संयोगसमम्यादिव्यापारउक्तां यस्त्र हि छमानं द्रव्यं जीवद्र
व्यं तत्र यावीर्यसज्जावपि जीवद्रव्यस्य योगा चिनाचलत्वं स्यादिति । संयोगशाइनस्मद्रव्यं विशेषितं
मदिति विशेषणं चत स्यसदास्मनाविधारणाधीउगवा स्वआत्मात्रद्रव्यं स्वद्रव्यं ततः कर्मक्षयः । अथवा वीर्य
प्रधानः । स्मायाणायगवानवीर्यसालापः सवीर्यसद्रव्य स्वामनः प्रस्तिवगणा आत्मवीर्यमायागंसद्रव्य स्वस्य स्वात्मा
नातया दउहतया । चलाइति । अस्थिरा णिउ वकरणाइति अंगानिचलावगरणडपायन्निवलापकरणालक्षणाणि । यार्थ
स ज्ञावस्थालापकरणा धंतात याउ अथ ; उ नरर्थ । केवल्यधिकाराच्छुतकेवलिनमधिकृत्याह यो उनसंनिन्नालोकविषयो
लोकर्थं अस्ताइव्ययादीन विषयति । इच्छ निवालोकमांस्वयत्तागाइच्छिमानाइव्ययादि वायदादसांस्वयस्याणादइत्तास
गालामापलियस्मावाधत्वाति ॥ ८ ॥ अउत्तरउत्राधिकारादिदमाह । अणुत्तरस्यादि उदितसमाहनि । उक्कटविदमोहनी

तिउकटविद
मोहनीयाउव
संतमाहनिअ
नुस्कटावदमा
हनीयाउलीर

०

×३॥२ (नि॰)

नगाण वृत्ति घडा उघड सद्दसंति घटादवधंघटनं थां रुवाघटस्य वस्तं अति तिव्वाद्दिता इति योगः। अति तिवृ ग्रंथि धायस्क तमवत्व
लब्धिविधिणाउ यदर्शी यितं रुचरिति प्रश्नः। उच्छाविय लायाणं तिहदउफलानां तद्दः एवं धम्मत्वदि। खंडा दिलयानर खंड भेदः।
खंडस्यायाख्वतिं लाष्टादि विवाप्रत राल दो च पटलानामिवत्सिकालदघिलादिम्रसो वृत्तान्तटिकालादौ नटलद
वताउ क्कारिकालद्द्यएं डबीजानामिव तितत्राकारिकाशादतविच्छयानां लिलवार्द्रतिलयिविरा धादयद्दाणाविधयताग
तानिया पत्नाइंति ततयदवद्दहाता तिअसिमम्हागयाइंतिघटा दिरूवणाय शिामयिउमास्थानि ततासे घटसद्दआदि निर्वृत्ते
यतिआदास्करारवति वृतस्य दर्शायतिजनानामि दायाकारिकालदग्र्हणांतजिता नामवड्ढाणां विवक्षि
तघटादिनिः पादमामघम्मस्त्रि। मान्यथामितिक्र विति॥७॥ एवं मरणावउघ्नो गंथाग्गं॥५००॥ अनंत
राद्दशाकवउहराधविविदंसदा उलावतोकासं वमर्दावृत्यादिवघमास्वायिसेअतीतिकस्यायाणं कारणा ×उ॥६
×२५ दतस्येणानादाय एवं पाहाद्दशाकस्यैसा द्विरे॥७॥ उउस। द्विणमित्यादि। जदा उउसम पृदत्यादितस्त्वघ्नस्त्व : अधो
वधिकः। परमावधे वधिकस्याकेवलिनः संयमादिनानमिच्छतीत्याअधिपरंताव नस्यायावडत्पन्नज्ञानादिधरः केवली अ
लमस्तितिवक्रव्यस्यादिति। यावदं शत्र्वाधानमपांदाधीतंतस्मं वंधविराचास्यउमर्त्यादद्दशाकयाततायामुक्तायावति॥७॥ स्व
न्नव्वकव्यतानंतरमन्त्रइधिकव्वक्रव्यतास्वरंतस्वयावंततावयणं ति। यथाविधंकर्म्मनिवद्दास्वंस्सतं। इकारलाया १३४
यन्नाविदनामसायादिकाम्मा दयांवदयंतउसवंति। मिथ्यावं चेतघादिनामस्वंतद्दियथावर्द्धेताविवस्य चैकर्म्माउरु

×२५

×ता॥१

याता। आवृः कर्म्माणाः व्यसिवायजधादिदीर्घकालाउमलवतो यस्यायाउकर्म्माणालयोयमापिकाल सर्वुउसदति। कधमव्य द्याय
स्वत्पयणादशाः सर्वुडतउमिहस्याक वंवामदामंउमात्रिजीवल कणणमायकादिवहुत्क रूणपद्योत ति। आगावंस्वयं पितिाय
धावद्दं कर्म्म निवंस्ता अनवंरता तस्यांस्थया तया गमकर्म्माणः स्थितियास्मयतादयइति। एवंजावावमायायांसंसारमंडले स
यवंति। एवमुक्रकामणाविमानिकावसानं संसारि जीवव्यवरूवालेनतव्यमित्यर्थः। अथावद्द्याविवाच्यनोपारकलकरमीर्धकरा
दिवकव्यताद्दशाततस्यसंसारमंडलशाद्दनपा स्त्राथ कमंजयाम्युद्दस्वाविततिमंतावइति॥७॥ एवमज्ञातपंचमः॥
॥७॥ अनंतराद्दशाकजीवानांकर्म्मावदनाकाय ह उकर्म्मणएवंवंधनिवंधनविराधमाद्द तस्यव्याक्षिस्रउमिदे
।कद्दमित्यादि अप्पाउयमायत्रि। अलमाउयं स्यासावल्याउ छस्सालात्कर्मसाये अल्या उ कतावि
अल्पजीवितव्यनिबंधनमित्यर्थः। अल्पाउयकतयावाक र्म्मआउकलक्कां प्रकर्षतिबंतिशाणान् जीवाननिपा
त्यविनाश्य अमंवदत्रि। इथावादमुञ्जातदाख्वंतिनधा विक्षव्रलावंतक्रिदानाचित पाइमित्यर्थः मसमणंव
त्रिाम्मायितपस्यतीति श्रमाणां तस्मांमादणंवत्रि। माहनात्यवं यानांशतिवक्तेस्वयदनन महिः समस्यामाद्दनः
उस्तवाउरसवयंज्ञशलाव्रह्मा ह्नेवासणामीति। आसाणांतिस्तं वाराहोमसुजाय अफासुयणंति। वशतातअस्या
अस्तुमंतायस्माद्दयाउकंपनाव मित्यर्थः। आणे सणिं ज्जणं तिपयतशणयणं यंकल्पंत विधं घमदूनणणं यंत नस्य
शानादिनाश मिद्दनापडिलाभिति नाशतिलस्यलाभवंतस्य वाजधनिगमयताद्वाएवमित्यादिएवमुक्क लव्हणं

×सुर

नमा०हति नक्रियाशयाणाति अयमत्रभावार्थः अध्यवसायविशेषादेतद्यंजघन्यायुःफलं भवति अथवाप्रासुकाअल्पायु
ष्कतायाहेतुः यतः किलजिनागमाभिसंस्कृतमतयस्तु नयः अथ मवयमंलागिनं कंचन प्रतं हिंसावस्माशलवंति ऋतमन
नस्सवंधप्रकिंचि संप्राणिघातादिनास्यवितस्रवकल्यवा सुनिस्यादतांयनाशं सायपत्तुल्यावु संह ऋइति अल्पेत्राऽ
याजीवाजिनसा धयुणा कृणतितयात सूत्राथेहघिवास्मसंताण धनांजस्मत्याकर्षणादिनाधकर्मादिकरणान्तवश्रा
तिणतादिदृवर्त्तातस्यवधादिविरतिभिरवष्ठदानतिमि नावृह्रापेसायपमल्पावुष्कतामवसेया अथनिवं निद्वि
शषणावा सूत्रस्याल्पावुष्कत्वस्यरक्तु लकसवग्रह गाह्रूपस्यापिश्राणातिपातादिद्वतावुघमानत्वाद्तः अ
धमत्तिधयते अविशारार्णातिपादिवतोजीवश्रा पृष्टिकावाल्पावुष्कानति अथाता अविशषणावपि
सूत्रस्यआणातिपातादष्टिशषणस्यस्यवाच्यंयतः तस्थ तीयसूत्रआणातिपातादितएवअशुभदीर्घायुष्कता
वक्ष्यतिनहिंसामात्पादातो कार्यविष्मयोग्र घातमई वनास्वाम एतसंगातवघमममाणावायपस्साशंतततहतवे
समणांवा १ अफासुएणं २ असणं ३ अपडिलाभमाणास्स किंकदृशणायमावज्जीवरियानिघवाकघशत्रथपुत्रसेतपावे
काम्मकघइत्तिवकुमाणमस्यनादसीयता।नावृयंकुलकसवग्रहगाह्रूपाल्पायुष्कता। नस्त्रिवल्पापवज्जनिज्जरा
निबंधनस्याउहानस्यकुलकसवग्रहणानिमिततामनाम् ता।जिनभृजाछुश्शनस्यपितसाञ्चसंगारतायवंधस्माद्ध्रशणा
तिणतशुषवादावप्रासुकदानेवकर्तव्यमापन्नमिति।अत्राचायाअपघंतांनामश्रयसिकाप्पदू याक्तदोस्रवाशा यति १३५

×णश्रा×नाउ

×स्ना ×प्राा ×दिहंतनार

धर्माशाकस्यगृहस्थस्य दार्यवहारण णातिपातादिकशुकामवयवस्तान दानाधिकारेऽशुषातहिविधंशसमाणाणम्
काासंविम नाविताश्चलवंति।याघाकं।संविग्नाविपाणालाहर्यविपाणेवामाज्ञाणारवनकालताव
चकहिंतिसुत्रुक्तातन्तुअकहसंतला विताआगमायांनसित्वाघघाकघंविज्ञवंतिसंविम्नाविताआगमज्ञवासाधुमंय
मवाधपरिहाराचावमपश्चतकधा।वोचितपन आगम श्चेवमेमएणंसिअश्रुहे दाप्हविगिह्नंतदवणणहिवंआत्र
दिहंतणंतावदिपंअसंवरण।तदानायागयाणं कप्पणिज्ञाणं।अन्नपाणाईणंदवाणमित्यादि।अघावदा
घाश्रुकदानमल्यायुष्कतायांश्रवंकारणमितरउ सदकारिकारणइतिवाख्येयं।श्राणातिपातस्साावा
नायाद।नविशषणावात्तघहि।श्राणातिपातत्या धाकर्मादिकरणातहघोतायघायघालाःसाधः
धार्थमिदंसिद्धंनक्ताहिकल्पनीयंवातानामपणा यमितिशंकाकार्येतानतःप्रतिलंपतघाकर्माहबंत्यति
प्रकमहति।गंसारार्थविदांसूत्रमातात्पयापियागमं। मावनीयमिति।अपदीघायुष्कताकारणा त्याहकदस्स
मित्यादिलवतिह्निजीवदयादिमातादीर्घमायुर्यतात्रापितिधिवसवंतिदीर्घायुष्क हहावक्कामाज्ञावदयादिप्रवेकृत ×मध
नातनावंदीर्घायुःसंहतःविघासि हमवदधादिविरतदीर्घमायु समस्य हवगतिहेत्वादादस्याअणुवयमदव
पदियबालतवाकामनिघराएणादेवाउयंनिबंधइसमाहिडीय।जाजीवाएवमादियविवक्षयादीघमिवायुःदा
नवाश्रयायदिव।वक्ष्यतिसमाणावासयपसमणांतं पतदाह्रूवेसमणांवा २ पासुएणं २ असणं ४ पडिलाभमाणस्स

×माहणं समणं ४

ठाणा०वृत्ति

×समणा ४

किंचघट॥४॥यमाणं तमप्पा निघराकछइत्यियद्यनि ज्ञीवाकारणं तद्वि शिष्टदीर्घत्व: कारणात्याव सिद्धं द्वामद्यावतव
दिति। व्याख्यानांतरमपि सूत्रेवादावति॥७॥अथ त्कं एवदीर्घसूत्रस्य द्वायनाशुभत्वकारणान्याह। हं दं सिसित्याहि
प्राण्वतवदांश्रमणादिकं हीलनादिकरणात: शविलं त्वमकरघटना। तत्र हीलनं यात्या सु घटनतकृष्य निंदनं मनसा स्वि
मनंजनसमक्षं अपमानं स्पदनानादिकरणं। अन्यतरणा वक्रनामकनामनअमानाज्ञनेमव रूपाता। शानानकदं
आदिना अतएवोशीतिकारकाणारक्कि मंतस्वअमना। त्वमपिमानाज्ञामव फलत्वात्। इहवसमावः श्राना
दिशब्दक प्राशुकवादिनानविशासितां हील नादिकर्तृप्राशुकादिविशासणस्य दानस्य फलवि
शार्व प्रसुकारणात्विनमअसज्ञनितहीलादिवि शोषणात्। संवत्वप्रश्ननतयातकारण त्वनविवक्षणा
दवाचनीतारव अप्राशुकाणंअ णासपोसुआंति इत्यातातस्य प्राशुकदानमपि हीलादिविशासितमशु
भदीर्घायु: कारणमप्राशुकदानंतु विशासितमप्य दशय तो अप्राशुकाणात्याहक्ष मितिश्राणतिपातमृषावा
दयोर्दानविशेषणत्वं व्याख्यानमपि घंतदा। अवज्ञादानमपि प्राणातिपातादहेतुप्रमानत्वादितिलवनिवृत्ताणाति
पातादस्तुलदीर्घाश्रुभायांनारकगतिहेतुत्वाद्धदाहाभिन्न दिदीमहास्पपरिग्रहादि निवालादनिमाला। निराज्ञ
निवंधजपावमई साहपरिणामा नरकगतौ विवक्षयादीर्घमवाशुभ॥८॥विपर्ययस्त्रमंशुभनिवदंतहत्वापि
प्राशुकाप्राशुकतयादानेनविशासितं सूत्रसूत्रविपर्ययवादस्य शुभसूत्रे चाविशासणतयाप्रहत्वात् नवशास्त्रकार

×२४ ×स्या

शुकदानायाः फलं शतिनिविशासात्। शुभसूत्रायाश्रसप्रतिपादितमसम्या दिवप्राशुकेषणीयस्य दानस्य कल्पशानावि
तैस्य त्वदफलमवास्यं वाचनांतरेऽफासुयएसणिज्जेणमित्यादि हृष्यपदवेति। इदव प्रथममल्पायु: सूत्रं द्वितीयं सहिपकसूतीय
मशुभदीर्घायुस्त्रं चतुर्थंतद्धिपक्ष इति॥९॥अनंतरं कर्म बंधक्रियोक्ता: बंधक्रियांतराणि विषयनिरूपणाया दायादाव
समत्यादि॥ एव प्रतिषद्दी। मित्यादंमणाकिरियासियकच्च इत्यादि। मिथ्यादर्श नप्रत्ययास्याः क्रियातानवतिस्यात
माक्रिय। ताकदा किंनवति यदा मिथ्याद्दष्टिर्दयति अदासोनवति यदा तु सम्यग्दष्टिस्तदानलव नीत्यर्थः॥अ
बक्रियास्त्र वविशासपादा अहत्यादिश्राचतिप क्रांतराघातनाधः मेलांडनि। तत्रांडाअनिसमन्नागापति
गावघ्यतालधंनवतित नोनिसमन्नागमनात् समितितसपप्पाताः पश्चा अमन्नागमं नंतरामव महावत्तिया
मांसमतावासितारंभिक्यादिक्रियाः पतश्वत्वं तिनि। एततत्कात्सर्वति अपहतलांडगावप्रणाकालविसदत्य
स्याद्यासम्। अयत्रविशसरपरत्वाद इदपातस्य लास्त कालेतु श्रयत्रविशसषः स्पोप्रतत्वान्नाक्रस्याः सर्वतीति॥४॥
कडएलंडे साशब्दत्ति॥ कृत्यिकाग्राहकालांडस्पादायत् मतकारदानत। स्वीअर्थात् अरुवणीयमियत्तिकृयिका
या समर्पितस्यात्। कृत्स्यसमणांतात्प्रत्युईसवंति। अथानसांडस्वित्वनगतक्रियाणाममल्पत्वादितिश्र
दपातस्य मदत्वात्तोलांडम्प्रतदीयत्वात्॥७॥कृयिकस्पलांडमसमर्पितमदत्वस्याः इदणतस्तु पतनकाः॥७॥एइदंलांडस्या
उपनीतापनीतत्वतातुस्वरचयशुक्लामवं धनमाणिवाच्यं तस्यप्रमामतगंगाद्वावतिस्माणांतेतलांडे विक्कणमाणस्याकड

×कदावित्तु ४
×ना ३
×कस्मालवति ६

भग०५ति णं भंडं साइज्जिज्जा भंडे य से अणुवणीए सिया । कइयस्स णं भंते ताउ भंडाउ । किं आरंभिया किरिया कज्जइ ॥ गाहावइस्स वा
ताउ भंडाउ किं आरंभिया किरिया कज्जइ ॥ गोयमा ॥ कइयस्स ताउ भंडाउ हेट्ठिल्लाउ चत्तारि किरियाउ कज्जंति । मिच्छादंसण कि
रियाभयणाए गाहावइस्स णं ताउ सव्वाउ पयणुईभवंति । भांडे अनुपनीते क्रायकस्य ममेदमित्यभिमानेन तदीयत्वात् हृ
।पातस्तु तानि तु क्रायकस्य तदानीमेतदीयत्वात् । एवं द्वितीयसूत्रसमाधानमिदं इति वंचनेवाद । एवं द्वि जवाहं भवंति
इत्याणपयंति ॥ ७ ॥ द्वितीयसूत्रसमीपितत्वर्थः ॥ ७ ॥ एव मोयंयमाध्ययं । गाहावइस्स णं भंते भंडं विक्किणमाणस्स कइए भंडं ×२५
साइज्जिज्जा भंडे य से उवणीए सिया गाहावइस्स णं भंते ताउ भंडाउ किं आरंभिया किरिया कज्जइ ५ कइयस्स वा
ताउ भंडाउ किं आरंभिया किरिया कज्जइ ॥ गोयमा ॥ गाहावइस्स ताउ भंडाउ आरंभिया ४ मिच्छादंसणव
त्तिया किरिया सिय कज्जइ सिय नो कज्जइ कइयस्स णं ताउ सव्वाउ पयणुईभवंति ॥ भांडे उपनीते तु क्रायकस्य तद्वात्र्या
सांप्रतं मदीयत्वात् क्रायकस्य गुरुका ४ धनस्य त दानीमतदीयत्वाद् एवं च धनसूत्रसमानमिदं तदुर्गमिति तदक्त
मारणात् सूत्रे उपलभ्यते ॥ ७ ॥ क्रियाधिकारादिदमाह अगणीत्यादि अहुणो उज्जलिए त्ति अधुनोज्ज्वलितः
मृत्युः प्रदीप्तः महाकम्मतराए त्ति विध्यापमानलोपे क्रुद्धायतिशायनम हंतिकम्माणि । ज्ञानावरणादीनि बंधमाश्रित्य महा
महाकर्मतरः एवं महाकिरियाए । महाकिरियादादरूपार्थ आश्रवा नवकर्मणो बंधनाश्रित्य महावेदनाए ति विनीतकर्मजन्याय १२७
रस्य रागादिसंबंध महत्त्वाच्च कम्मिस्समाणे त्ति विध्यापकत्वे एवमाणे अप्पकम्मतराए त्ति । अंगारावस्थायामाश्र

×२५

यात्रामय । त्रिकाधः स्फारावस्थायां ज्वालावर्धः ॥ ७ ॥ क्रियाधिकारादेवेदमाह पुरिसे णं भंते धणुं परामुसइ त्ति परामृश
ति गृह्णाति । आयय कन्नाययंति आयतः स्फुरणयस्मात् इति ः कम्माययतः कर्णायतं वाद्यधरणस्य तत्र कर्णयेत्तो आयतक
र्णायतः । उसुं इसुं बाणं उड्ढं वेहासंति ऊर्ध्वमिति विहायसि हि वाणा तथा व्युपर्यादयेत्याद । विहायसीत्यस्यार्थः आकाशे उवि इत्
ति ऊर्ध्वं विजयति ऊर्ध्वं क्षिपन्ति त्यर्थः । अभिहणइ त्ति अभिमुखमागच्छतो हंति । वत्तेइ त्ति वर्तुलीकरोति । संघाए इ ति कादाय
श्लेषण्यासंघाएइ त्ति मिथः संघातनं करोति संघा ×१२६ ए इ ति । अल्पा तं गात्राणि संघातं करोति । संघट्टेइ त्ति मना
×स्थानांगवृ क्स्पृशति । परि तावेइ त्ति । समंततः पीडयति किलामेइ त्ति मारणांतिकादिसमुद्घातं नयति ठाणाउ ठाणं संका
मेइ त्ति स्थानांतरं नयति जीवियाउ ववरोवेइ त्ति जीविता च्युतं करोति । किरियाहिं पुट्ठे त्ति । किं क्रि
याभिः स्पृष्टः क्रियाजन्यकर्मणा बद्ध इत्यर्थः । धणु त्ति धनुर्दंडं पुण्यादिसमुदायः । न केवलं पुरुषस्यैव क्रिया
पंचकायादि व्यापाराणां तस्य ह उपमा न वरं धनु रादि निर्वर्तक शरीराणां जीवानांमपि पंच क्रियाः । ननु धनु
रुपादि तदीयस्य तदानीमचेतनत्वात् तत्कायमात्रादपि बंध इत्ययमसिद्धान्तः पापादिषु संगस्य दीय शरीराणामपि
शाणा तिपातहेतुत्वे न लोकादिष्वरिव नीमान त्वात् किंच यथा सिद्धादीनिकायिकादिक्रियाहेतुत्वे न पापकर्मबंधका
रणानि भवंति तथा वाना मिरयोत्र दंडकादीनि ॥ जीवरक्षा हेतुत्वेन तु न कर्मनिबंधनानि स्फुर्त्य ष्यसमानत्वादिति
। अत्राख्यातः अविरतिपरिणामाद् धो अविरतिपरिणामस्य च यथा पुरुषस्याप्यविरतिबंधहेतुत्वादिनिवर्तक शरीरजीवानामपी

स्थान० २ उ० तिसिद्धानंतानामभावितिनबंधःपाराद्धिजीवानांवनधे बंधदत्तत्वंताहितादिवक्तादासंक्षात्वादिति॥किंच सर्वज्ञवच
नश्रामाण्यं यथाकं॥ तत्प्रापासद्धयाभवति॥१॥ इति तिसारंफलादिसत्तावायः॥ श्रद्धासत्यमहत्वादिइहधत्तश्रदादानांचसर्व
सर्वक्रियासु जद्वचबिनिमित्तत्वाभावात् तथाविवक्षितबंधेउत्पत्तमुख्यप्रवृत्तिकरत्वाविवक्षितवधक्रियायाःसौकृत किनाविव
क्षाया॥ तत्क्रियायाश्च निमित्तत्वाद्भावप्रापितकृतावतविवक्षायामवतयत्वाज्ञः॥गाथा दिजीवज्ञानप्रमाणाविष्णकाद्यधक्रि
यायांप्रवृत्ताः॥ एवंवति॥ अथसमम्यक्तवस्य प्रतिपादनाधिकारा मिथ्यात्वस्यपरिणामस्य सर्वं कंसम्यक्त्वस्यपरिणामसवदर्शयन्न
दा॥ अज्ञानक्रियत्वादि॥ ब्रह्मसमाहप्रतिअत्यंतमाक्रांत मिथ्यात्वं च तद्दर्शन क्रियं ज्ञानस्वेकत्वाद्वा सत्यमिति ×२६
॥८॥ नेरई दिहत्तम कमाताना रकवक्तासूत्रं॥ प गतंति एकत्वेप्रदर्शनानां एदत्तेति॥ एवं क्रं बज्रत्वं प्रदर
णा नामवा जदाजीवा तिखमइत्यादि आलापकाश्च वं॥ गोयमा॥ एगत्वं पिपत्त विउवित्राय॥ उदत्तं पि पद्धुविउ
वित्राय॥ एगत्वं विउवमाणा एगंमहं समाग्रस्कवंवा॥ एवं सं लिङ्गवं वाइत्यादि॥ उजत्वं विउवमाणा मायास्वरूवाणि वाइत्या
दि॥ ताइं संखेज्जाइं नाअसंखेज्जाइं॥ एवं संबद्धाइं विउवंति॥ विउवित्ता अन्नमन्नस्सकायं अभिहणमाणा वेयणं उदीरं
ति॥ उज्जलं विउलं पगाढं कक्कसं कडुयं फरुसं निठुरं चंडं तिव्वं दुक्खं दुग्गं दुरहियासं ति॥ तत्रोज्ज्वलाविपक्षलेशेनाप्य
कलंकिता॥ विपुलो शरीरव्यापिका॥ प्रगाढा प्रकर्षवती कर्कशा कर्कशद्रव्यमिवाप्रियाम निष्ठुरा॥ एवं कटुकादयो
पि निठुरा वति॥ पिडाताखंड निष्ठुरा शरीरव्यापिका॥ दुःखासु खरूपा दुर्गा दुःसाध्य वा॥ अतएव दुरधिसह्यामिति

१३८

॥८॥ इयं च वेदनाज्ञानात् राधनाविराधनासंभवतीति आराधनाला वंदर्शयितुमाह॥ आराकंमित्यादि॥ आरावाह त्यादि॥ अ
नवद्यमिति निर्दोषमिति॥ सर्वप्रकारसंत्ति॥ मानसंपद्धापयित्वा आपयितासंवर्तितारिंचानंतिसादकस्थाणीदितं नासीदकावि
तयारक्षिताभोहगृहिकासदरूपंकंतारत्तनेति कंताकमराणतत्तलिङ्गकाणांनिर्वादार्थंयदिदितेत्तक्कंतक्कार्तलकं॥ एव
मन्यान्यपिनवरंवादलिकाभिघडुकिंतिगिलाणसंत्ति॥ मानमध्यनीयाताप्रेरितिक्षकदानायप्रकृतेत्तकंतदूयातेत्तकं
आधाकर्मादीनांसाद्यावनागमसिद्धितानांनिर्देशे एताकल्पनांतत्र एवस्वयं॥ लाजनम समाधुल्पाउपदापन
स्त्रायांनिदोषतालाणानंचविणरात्रयदानादिरूप॥ चानि धात्र्यादितत्त्वज्ञानादीनांविराध
नास्थाटीवतीति आधाकर्मादीस्थपदाधाना वायोदयः उज्ञापयंतात्यावाययीदीक्षलानादर्शयन्नाह॥
आय रियत्यादि॥ आयरियउवज्झायाणंति आचा र्याणसमादाणमायः॥ आचार्योपाध्यायः समिसंपन्नमिति॥ घ
स्थापयअर्थदानसूत्रदानलक्षणगणांतिशिष्यवर्गः॥ आस्वादनसंघट्टनात्वा अघट्टनाउपघट्टनात्उपघट्टनयत्वादिति
यस्तुतीर्थकाबामसउपस्थाराधोदेलंवंतरितासहस्ताःवाति गिलायति॥ वाता॥ नंतारादवसवएवलवतिनवतत्रसिद्धि
रसीति॥ वा॥ परंजउग्रहस्थानंतरंफलस्तत्कसमपरायघातदादायणामित्यादि॥ अलियणंति अलीकमनृतंनिर्लवयाप
गाणलितउसत्वयंसा ध्विधयपिनानानउस्तवयंम पालितमित्यादिस्थाणणा॥ असब्भयाणं अनृतामाज्ञावनरूपणा॥ अचौ
रावोरायमित्यादिना॥ अप्रवाअलीकनअसत्यनातत्वज्ञयस्तापिनवति भिष्ठकादिना शुगादीनूपहस्यजानाति प्रिसादे

×ख्या२

नगरबुद्धि ज्ञानामीत्यादौ निश्चितः ॥ आह ॥ अमङ्गलं तत् दशान्तिमं धिक्वा दशास्त्रस्य ... यो वार चोरादयमित्यादिना । अभ्यन्तरका
णां । तित्र प्रतिज्ञानयमस्याख्यानां दाशकैः करणमस्यास्येनो ततनप्रत्याख्यातिष्ठात । कदम्पयारात्रिकः स्वंशकारणात् किंचिका
×र्थः२ रणीत्यर्थः । तद्रूपयाररात्रिप्रत्याख्यानफलानि तथैः ज्ञानवाणमित्यादि । यत्रैवमात्रप्रवादादिवसिमभागरत्नतित्र्यणहः । त
त्रिवर्षतिसंवदयतस्याख्यानफलंकमीत तः प्रश्नाह दयति । निर्जीरयतीत्यर्थः ॥ ७ ॥ पंचमस्यानतं चन्द्रलाभहेतकाद्यस्य
त्रिकर्मोत्तकूलनिशीराकामिर्जीरयच्चलनमितिसमय उत्कूलवलनमधिकारात्वमादा । परमाणुरन्यादि । मियपथइति ।
कदाचिदेजाति । कदाचिदेकवाद्सर्वे ज्ञानाद्येज नादिधर्मिणां ॥ ८ ॥ हिप्रदेशिकत्वया विकल्पादेजने ॥ रस्या
दमजनंप्रदेशाविजनं । दिरानामजनं वरतिर गंगाद्यानस्यति ॥ ७ ॥ त्रि प्रदेशिकेपंच ॥ आद्यावृत्यस्य
वृक्षत्रुकस्यापितदीयस्यैकस्यांशतंप्राविधपरि णाममिकादशातयाविवक्षतत्वात् । तथादेशस्याजनंदेश
या स्वात जनमिति वत्थं तथादेशायारजन मिति । पंचमः पदेतः प्रदेशिकपितवं सदाततप्राप्ताद्दशयो
रजनेदेशायारवदामजनमिति ॥ वक्तृलाधिकारावेवंदस्य दंदे । परमाणुरन्यादि । उद्यादिष्यत्रि । अवगादत आश्राय
तस्थिष्टतविधवान्यायातुमिष्टतविदंरात्तावमारंवायात् । नावस्त्वत नमसंकम्पतित्रि । परमाणुवाद्त्यपरमाणुवाम
व स्यादिति । आवगाहपक्षिष्टघ्रति । तथाविधवादपरिणामत्वात् । आवगाहपरा छिपघ्रतिः सूक्ष्मपरिणामयाता उत्लेसि
यत्रि । आदितावगाविति हायमावघघ्रत्रि । शस्त्रिवलनमाप्छतम । परियावछिघत्रि । पर्यापिघतविनस्यतः उपायसि १३७

×सद्द

×पर६ ×ल७

यत्वादियस्यस्कंधस्यसमाः प्रदेशाः समादीयमुत्तविषमाः समसंधः संख्यप्रदेशिकादिस्कंधः समप्रदेशिकः इतरस्त्व
×समपुद्देशकः २ तरयःसमाहीमध्यतरस्तुविपरीतः इति ॥ ७ ॥ परमाणुणामालंबनतस्यादिकादसूणांदेशमित्यादायानवविकल्पाः तत्राद
गोनस्वकाप्यनादशंतदेशंस्पृशति । दिशोनत्यनत्रदेशं । दिशामसर्वाम त्यवं शर्च्छयपरणात्रयः । एवं दिशो त्रियतनवमावे
णात्यानत्रवत्रय वेति च्छायनः ॥ ७ ॥ दितानरदेशादेशदेसाद्यैणादा । अक्वसादोमसर्वेमित्यकाप वघटतापरमाणाणत्रि
संशात्रिनराषाणाम्सं संवत्वान्नाशु दादेशदेशादेसमः देश । यदिमादोमसर्वेस्पृश्य तत्त्वच्छाततदापरमाणावास्का
धापत्रिकधमपरापर्माणुयामा दसादेसमा मा मा नघटादिस्कंधनिष्ठातिविशिष्टस्यात्यात्सर्वोणाम देश
शतीतिफार्थः । स्यात्स नानाविन्यास्पर्शगतानज्ञ र दीर्घशानअर्धादिदि गम्पत्ययारतावादघटाद्यसार्वपरित्त
दिव शस स्त्वतेयदातस्यात्कथायत्रिलेवनायमासूक्ष्मत्वादात् सन्नमतवामविरुध्यमहत्रिमसर्वेणदेशं सार्वेणसर्वमित्यात
स्यामित्यर्थः । तत्रयदाहिप्रादेशिकः प्रदेशाह्य यावस्थिताल्नवतिदातस्यपर माणुमार्वेणादेशं स्पृशति । परमाणा
साह्य शास्यैवविषयत्वात् । यदाउहिप्रदेशिकः । परिणामसोक्ष्मादेशास्थानवति । तदातपरमाणुः सार्वेणसर्वस्पृशतीत्यव
ते ॥ ७ ॥ णाप्यक्षिमप्रदेतिति द्विकसहत्रिविशदेशिकमसोस्पृशं घ्रिलिनयस्पृशति । तत्रयदात्रिप्रादेशिकप्रदेशत्रयस्थितास्व
तितदातस्यपरमाणुः सार्वेणादेशं स्पृशति । परमाणोस्वाद्दशास्यैवविषयत्वात् । यदाउतस्यैकप्रदेशगाढो प्रदेशात्रयस्त्रय
कोवस्थितस्यात्तदाएकप्रदेशस्थितः परमाणुदयस्यपरमाणोः सार्वेविषयात्तत्सार्वेणादेशोमस्पृशतीत्यव्यात्तान्तत्त्व

×कपदे४ ×तु४

×प्रदेशाः ×प्रकृत्या ×सर्वैरप्यागमानिरुपादिति। द्व्यणुकादिपरिणामित्वात् नतियनवमहिफुसंतित्रियदाद्विप्रदेशा

अणवत्वि दशिकपरिणामाच्चौदारिकत्वाद्यापि द्विप्रदेशात्मकस्य स्कंधस्य परिमाणत्वाद्विरूपत्वेन स्कंधे द्विप्रदेशात्मा उपचारात्प्रदेशानि। कस्मात्प्रदेशात्
स्यातिन्नैकरूपत्वात् स्कंधस्यैकानेकावगाहित्वात् तस्मात्प्रदेशादेकस्य द्विप्रदेशिकस्य स्कंधस्य वानियमात्प्रदेशमेकावगाहत्वादितिप्रदे
शिकस्य प्रदेशावगाहित्वादेकस्य दृष्टान्तः नवमाः। वा। द्व्यणुकादिपरिणामित्वादिय द्विप्रदेशिको द्वावपि द्विप्रदेशाव
गाढो नवा देशानामेकमिति विभाग यदा वैकप्रदेशावगाहित्वादेकाप्रदेशमिति द्वितीयः। तथा सर्वेषां प्रदेशमिति समस्तः प्रदेश
×पुद्गलाधिकारादवाप ववर्तमानवृत्ति। इत्यादि श्रावणैकत्वप्रदेशत्वात्। पुद्गल नाद्यप्रदेशावगाहत्वात् कालतः स्थितिरयं तीति तत्र परमाणवादि
द्रव्यस्थितं तावत्कालमसंख्येयं कालं तिष्ठति असंख्येयं कालं। पुद्गलानामेकप्रदेशादिस्थितानां उत्कृष्टायाः
स्थानादिस्थितिरसावपि तत्रैव पतितास्वामिति सकंप। तं निरवद्या नानि अधिकरणं वा अनेकत्वे अधिकरणानां
द्विप्रदेशादिस्थानामावलिकाया असंख्येयभाग इति पुद्गलानां कालमिकवाचन स्थाननिरवद्याद्वीनां मिता
संख्येयकालं असंख्येयकालं परस्पर गाढो निश्चयत्वादेशः वगाढस्यापि द्विप्रदेशावगाढस्यैकं निरयेति। निरवद्यानि
कंपः। वा। परमाणुपुद्गलस्य इत्यादि परमाणोः परमाणुत्वेनैव परमाणुत्वेन वर्तमान सपरिमाणुत्वप्रणीत तत्सदंत स्कंधसंबं
धकालः समयादिकेवलेन संख्यातहति। द्विप्रदेशिकस्य उ। शेषस्कंधसंबंधकाल परमाणुकालस्य नरकाल सर्वप्रमाणमनंत
वातप्रत्येकेवलेकृष्टासंख्येयस्थितिकत्वादनंतत्वप्रायानिरंजस्य कालः समयेजस्यांतरमिति। स्थावरकालेनिजस्यांतर
मुत्कृष्टानां संख्यातः कालः स्थितिसंयोजनाकालः समयेनिरंजस्यांतरमितिरेवाकालेनिरंजस्यांतरमुत्कृष्टानामावलिकायाः

×पुगात४ ×पु४

कोद्विप्रदेशस्य
सदापरमाणुदे
शेनसर्वस्य सहित
इतीयः प्रदाव
कप्रदेशावगा
ढोऽसौ तदा सर्व
णसर्वमिति। ३

×संबंधादसंख्या
३५

१४०

×२१

असंख्यातानाम इति। एकगुणकाल आदीनां तेन समयगुणकालत्वादिकालसमा नाम वा तद्वत् हि गुणकालकत्वादी
नाम नंतानां नतदंतस्थानं तत्वं स्वनप्रमाणात्। सूक्ष्मादिपरिणतानां स्वस्थान उत्पाद सर्वोत्तरं यावत्तावद्दिवकस्मात्स्थानं त
दवाप्य स्थानं तस्यासंख्येयकालमानमिति। मा इत्यादि सूत्रसिद्धं पय स्थानां नांतदवगाढाया यस्मात्। द्रव्यं पुद्गल द्रव्यं त
स्यस्थानं सकंपरमाणु द्विप्रदेशिकादितस्मात् स्थितिरेवा द्रव्यस्याणुत्वादिनावेन यत् स्थानम् स्थानं तत्प्रमाण द्रव्य स्थाना
युः सम्यग् वक्तव्या यस्मात्। क्षेत्रस्याकाशस्य स्थानं तत् देः पुद्गलावगाहकृतस्य स्थायुः स्थितिरित्यवा क्षेत्रैकदेशा ×१५
दिस्थानं यत्पुद्गलानामवस्थानं तद्रूपमायुः क्षेत्रस्य नाप्रणवमवगाहनास्थानायुः भावस्थानायुश्च नवरमव
गाहना नियतपरिमाणक्षेत्रावगाहित्वं पुद्गलानां सा क्षेत्रकालत्वादिः। तत्र क्षेत्रस्यावगाहना या स्वकोत्ता
दन्यात्। क्षेत्रमवगाढा मवाव गाहनाऽविवक्षि ताक्षेत्रादन्यत्रापि पुद्गलानां तत्परिमाणावगाहित्वमिति। क
शरइत्यादिकं यत्किंचिदपरस्याणुत्वं वक्तव्याख्याना घाउस्थानायुर्वस्तितास्यासः। वाक्तागादणादावेव नावगा
उ अप्पबहुत्यात। थोवा असंख्यगुणिया तिन्निया सामान्यादितिया। खेत्ताई नागतासमं बंधएवयासावा। तातापुग्गला
थोवा। खेत्तावगाहणकाला। अप्पबहू। क्षेत्रस्य इति क्षेत्रावगाहसदपुद्गलानां वशिप्रबंधत्वपरस्पराच्छ्वादंता वा
निकेवलविरिष्टांतिति तत्र यः। यस्मादवं ततइत्यादि यद्भावा घावगाढना बहुवंशाख्यातअ नात्रेवगाहस्स वितं
विधमाणं चिरं परिबंधरशाअगाहणानाम उणो भेदवदा इदं प्रधादिनात्मकगमयाअधिकावगाहना इत्येकगुरुणा।

×ख×णाते१

×सा॰दा॰३ ×देव॰१ ×ह्री॰२

लग०१ति

क्षेत्र अवगाहनाद्वारतानाधिकारस्त्राह इति। कथमेतदित्यत्याह। अवगाहनाया बहुत्वेन हानिक्रियायां वह इष्टय। न अवगाद
नाकालात्वेन हानिसंबंधः। अवगाहनायामागमनक्रियायां नियतास्त्वविवक्षितावगाहनास्थानसंवरणक्रियामेतावत्
त्वस्यालाबाद्यपेक्षयातिराकर्त्री। अवगाहनाशब्दस्यात्मनियता स्वात्मसायाश्रयाविपितस्यालाबादिति। अथ निगमनं जघन्यत
स्त्वेन्द्रिय मध्यावगाहनात्रयस्य ज्येष्ठावगाहना हान्यसंख्येयगुणा पुष्पवद्धोपत्व्यात्। संकोच
विकोचनपिण्डसिद्धयावगाहनायां विलम्बितयस्त्वेन्द्रिय यथेदं सिद्धावत्व द्रव्यसंकोचाविकाश्चनायपरतायास
स्यावगाहनायांयावतिष्ठत्याणि। एकैमासंस्थावतामव विरमपितपांसवस्त्वानंपेरनवति। अनेनावगाहनानिवृत्तावपि
द्रव्यं निवर्ततेऽत्यक्रमबद्रव्यनिवृत्तिविशार्थेव गाहनानिवर्ततपवेत्यत्याह। संघायस्ते उवादाघावरमे
।अणांऽसंख्यनियमात् द्वावगाहणानासान। संदर्भा। ग। संघातनत्वकूलनांसादनवातथामव्ययः सं
क्षिप्तस्याकावगाहनः संकोचनतत्पाकनावगादनस्त्रवयो ईव्यापरमाणुव्यान्यपावंतरमति। नवसंघातनसंक्षिप्तः स्कं
धोनवतितत्रमति स्वस्नतरानापितत्परिणामः स्ववणात्। नियमात्तत्पांद्रव्याणामवगाहनायानास्तोनवति॥ कस्मादवसि

×उच्या॰१२ तत्वेगाहना विसंकायविकायत्रयअववगाहनाद्वसंकायाविकायमित्रमिसंबद्ध। अवगाहनाहाद्व्यअवव
हानियतत्वनसंबद्धा। कथं संकोचविकोचाहिपरिक्षानत्यर्थ। अवगाहनाद्विद्रव्यसंकोचविकोचायाः स्त्रावनवति
तस्माद्धावत्वनत्वतीत्यवंद्रव्यावगाहना नियतत्वनसंबद्धत्यत्याह। क्रमावखदिरव मिवतिउक्तविपर्ययमाह निवर्त ×प॰१ १४१

न द्रव्यसंकोचनविकोचनस्मात्समत्यव्यवगाहनायांनियतात्वनसंबद्धां संकोचविकोचनस्यामवगाहना निवृत्तावपि
द्रव्यं न निवर्तते स्यवगाहनायां तन्नियतत्वनासंबद्धमित्यत्याह। खदिरवृक्षमत्ववदिति। अथ निगमनं जघन्यतरवदः
वेदस्मादगाणोतांववादवहा संख्ययुणा तथा उगास्याहाउपेक्षं पत्ताव्यावृर्द्धजन्ततव्याद। संघायलयउवादाघावरमसविपक्षवा
संतितं कमितायुणा वि रामखणाऽदवेनउगाहा॥१०॥ संघातादिना द्रव्यापरमाणुपंचा संतियथाहृष्टदैश्लक्षादिगुणा ×प॰४
:। सकलगुणापरमउनस्मद्रव्येनवाव्याहनाउवतीत । अनन्तपर्यायाणां विरस्थानेद्रव्यस्यवविरक्षित्यकं अथकस्मादव
मित्यत्याह। संघायावयवंषणवत्तिणा भिवामव दवहा नउगुणकालासंघायत्तयमेतत्स्संबाहा संघातनादल
कणात्सांधम्मास्सो यावंधः। संबंधः तदउवत्तित दउमारिणासंघाता छसावपवऽद्व्याहायाः। सत्ता वाक्याव
×ना॰वा॰६ वोत्र उनगुणकालः। संघातसदमात्रकाल संवं धः। संघातादिनावपिगुणानामउपवसेनादिति अथ निगमनं उ
स्यातवमतवयदावखनावगादणाछंवातवावपक्षवासं ति। तादेतेहा असंख्यगुणा॥१२॥ आदउत्ता गतायेदाघावरमे
गुणाणव द्वाणां गुणविपरिणामं मियदवविसमायणागांत। द्रव्यविशाषाद्रव्यपरिणाम विपरिणाईसवउगावांकस्मिवि ×मियदव्येक मिंगुणपरिणा ४
उणातदवाव विदाऽगुणाविपरिणामा॥१४॥ नन्तरसमवं किंउणागुणबाह्यानमवगणणा। मादवस्सतद्धात्रविवजनतया
णंगुणाणाहितित्ति॥ अनंतरमाउमदकमपाउम्भतआरंलादिनावउविंशतिदंडाकनरहापव्याग्रहइत्यादिलंडमता
वगारणात्त्रि। इदस्वंडातिष्टन्मयराजनानिमावाणिकोऽस्त्राजनानिप्रकरणानिलोदीकक्षुकादानि। पाकहियाण

×दृ॰२

×२३

तगा०इति परिग्रहादा इत्यादि व्याख्या नाद वासय: । बादिरयानंडमानावारणति । उपकारस्माधर्म्मादे। डियाणां शरीर रक्षार्थं तत्कृतगृहदकादीन्य
वासयोनि । टंकत्ति । छिन्नटंका: कूडत्ति । कूटानि शिखराणि दूष्या दिबंधनस्थानानि वा । सेलत्ति मुंडपर्व्वता: । सिहरित्ति । शिखरि
णः शिखरवंतो गिरयः । पब्भारत्ति ईषदवनता गिरिदेशा: । लेणत्ति: उत्कीर्णपर्वतगृहं उज्झरत्ति । अवझरः । पर्व्वततटादुदकस्याधः
पतनं । निज्झरत्ति । निर्झरउदकस्य श्रवणं । चिल्ल लत्ति । चिक्खल्लमिश्रोदकोजलस्थानविशेषः । पल्ललत्ति । प्रल्हादनशीलः सप्र
वावप्पिणत्ति । केदारवान् तटवापी प्रदेशः । केदार एवेत्य वृ अगडत्ति कूपः वावित्ति । वापीचतुरश्राजलाशयविशेषः । वृक्ष ×५५
रिवित्ति । वृत्ताकारा गोल्लाकारा इत्यर्थः । वृत्ता पुष्करिणी वा । दीहियत्ति सारणी गुंजालियत्ति वक्रसारणी: सरत्ति सरांसि स्वयं
संभूतजलाशयविशेषाः । सरपंतियाउत्ति सर: पंक्तय: सरसरपंतियाउत्ति यासु सर: पंक्तिषु एकस्मान्सर
सोन्यस्मिन्नन्यस्माद्वन्यस्मिन्नेवं संचारकपाटकेनोदकं संचरति । ता: सरसर: पंक्तय: बिलपंक्तय: । प्रतीता: आराम त्ति
आरामंति यत्र माधवीलतादिषु दंपत्यादिनि तत्र आरामा: उज्जाणत्ति: उज्जाणानि उद्यानानि पुष्पादिमद्वृक्षसंकुलानि उत्सवादौ बहुज
×५४ जनोपभोग्यानि । काणणत्ति । काननानि सामान्यवृक्षसंयुक्तानि नगरासन्नानि । वणत्ति । वनानि नगरविप्रकृष्टानि वणसंडत्ति
वनखंड एकजातीयवृक्षसमूहात्मका: । वणराइत्ति वनराजय: वृक्षपंक्तय: खाइ त्ति उपरि विस्तीर्णा: अधः संकटखातरू
पा: । परिहत्ति परिखा । अधउपरि च समखातरूपा: । अट्टालगत्ति प्राकारोपरिआश्रयविशेषा: । चरियत्ति । चरिका गृहप्राका
रांतराले हस्त्यादिप्रचारमार्ग: । दारत्ति द्वारं खंडकिका: गोउरत्ति गोपुरं पुरद्वारं । रायमग्ग: मग्गडत्ति पासाय तालो दित्ति पासादीसं १४२

×खाइयत्ति ३

उच्चादिघरत्तिका । लोहकडाहत्ति । कावल्ली । कडुच्छुयत्ति परिवेषणार्थघृतादिभाजनविशेषः । भवणत्ति । णाभवं नगरउताली
। पासायत्ति । पासादा देवानां राज्ञां च भवनानि । उच्चत्वाउच्छ्रयबहुला: । पासादा: घर त्ति । एकाणि । सामान्यजनानां सामान्या
नि वा सरणत्ति । सरणानि । तृणमयावसरिकादीनि । आवणत्ति । आपणा हट्टा: । सिंघाडकत्ति ट्टिकस्थापनापट्टकस्थापना । ⌂ । चउष्क
स्थापना। × चच्चरस्थापना ⌗ चउमुहं चतुर्मुखं देवकुलिकादि महापहत्ति राजमार्ग: सगडत्ति । पत्तित्ति । लोहित्ति
लोहमंडकादिपचनिका । लोहकडाह त्ति । कावल्ली । कडुच्छुयत्ति । परिवेषणार्थघृतादिभाजनविशेषः । भवणत्ति ।
भवनपतिनिवासा: । तथा भवणत्ति कारवादय: श्रम पच्चक्खदेवदेवताविवादतं कथ्यं तस्मिन् भवणत्ति निरूप
यतादिपंचादिकरणादिलक्षणवर्तमाना: उक्तपादवरवनडपार्श्वनिष्पन्नाः । पंचविधं चेयाद्यस्य क्रि
याप्रमादादिप्रत्याख्यानादिजातत्वाश्रित्य तं साध्य विनाशतं साध्यनिश्चयार्थं जानाति विशेषतः सम्यग्वा गच्छतीति स
म्यग्दृष्टिर्वादि तं पंचविधेऽपि सम्यग्दृष्टिर्मतिज्ञानि घाद्याह: सत्यादि पाताकरूपमाण वादिनिवर्त्तक: पर्वादि तं पस्य
तिसामान्यतपवाववाधदिति द्वितीय: पर्वादि तं तध्यानात सम्यकश्रुतज्ञान वाधि: सम्यकश्रुतज्ञानपर्यायवादिति तृतीय: । तत्राद्वि
तं श्रमिसमागच्छति । साध्यसिद्धौ प्रोतात: सम्यक्प्राप्नोतीति चतुर्थ: । तत्रादि तं बउ मायत्यादि । इत्यर्थे वसानादि मर्या
णकारणीताध्यागामरणमपिद्धमदित्यर्थ: । चर्यमरणं नाम केवलिमरणं । तस्यादि वातनाष्टज्ञानमरणमतस्यमसम्यग्ज्ञा
नितात् अज्ञानमरणास्पदवरूपमाणवा तृप्रियातकमानीतिपंचम: । ५ । पकारांतरणाख्यानवाद पंचत्यादि । इत्येवं ×ग।०

×स्थू२ ×उक२

नगापवृत्ति

अनुमानोत्थापकं न जानाति। अनुमानं सम्यग् नावगच्छति। सम्यग्दृष्टित्वादेकः। एवं पश्यतीति द्वितीयः। एवं बुध्यते श्रद्धत्त इति तृ
तीयः। एवमभिसमागच्छति। साधयतीति चतुर्थः। तथा अकेवलित्वात् हेतुना अध्यवसानादिना छद्मस्थमरणं म्रियत इति पंच
मः॥७॥ अथ मिथ्यादृष्टिमाश्रित्याह हेतुं नेत्यादि। पंचक्रियास्तदा। हेतावादेऽव्यवस्थितत्वात् तत्र हेतुं लिंगं न जानाति न
नः अनुमानोत्थापकं न सम्यग् अवगच्छति मिथ्यादृष्टित्वात्। एवं न पश्यति २ एवं न बुध्यते ३ एवं नाभिसमागच्छति ४ तथा हेतुम् अध्यवसानादि
हेतुकं अज्ञानमरणं म्रियते। कुमरणमिति मिथ्यादृष्टित्वात् नासम्यग्ज्ञानित्वादिति॥७॥ हेत्वनवच्छकारांतराण्यादि। पंचसूत्र्या
दिहेतुना लिंगेन न जानाति असम्यग्वच्छेगेति। ए वमन्यान्यपि चत्वारि। अथातः विपर्ययतानाह हेतुनादं पंचत्यादि
ष्टत्यहेतुनेत्यादिना। हेतुश्चाव्यवहारित्वादहे तवः। केवलिनश्च पंचक्रियास्तदा तत्र प्रथमं अहेतुना जाना इ
त्ति। अहेतुं न हेतुना जानाति सर्वज्ञत्वेन अनुमानात्। प्रत्यक्षत्वाद्धूमादिकं जानाति। सम्यग् न तु अनुमानोत्थापकतया प्र
थः। अतीमावादहेतुरेवं पश्यतीत्यादि। तथा अहेतु केवलिमरणं म्रियते। अहेतु निर्हेतुकमनुपक्रमत्वात् केवलि
मरणं म्रियते। कुमारमित्यादहेतुर्मोप्येवमिति॥७॥ इकारांतरणादहेतुनवादः पंचसूत्र्यादीति पूर्ववत्। अहेतुना दृष्टत्वात् अव
नाकेवलित्वान्न जानाति। यावतावादहेतुरेवेत्येवं पश्यतीत्यादयोऽपि। ५ अहेतुनाऽकेवलिमरणं मरइति। अहेतुनानुपक्रमणेन
छद्मस्थत्वात् केवलिमरणं म्रियते। केवलिनो निर्हेतुकस्यैव तस्य सद्भावादिति॥७॥ अहेतुस्य पंचकारांतरेणादा। पंचअहेतुकइ
त्यादि। अहेतावादेऽव्यवहारिणः अपंचज्ञानादिस्तदा तच्छमा अहेतुं न जानाति। अहेतुनादहेत्वादिनस्मादनुमाना १४३

×घा२ ×न२ ×धरू ×वा१ ×मरण३ ×मछ्र२

उत्थापकतयेत्यर्थः। न जानाति सर्वथावगच्छति। कथंचिदेवगच्छतीत्यर्थो नात्यादहेतोर्विपक्षपंचात् ज्ञातृत्वावध्यादि क ×नानिज्ञा१
थंचिज्ज्ञानत्वं। सर्वज्ञानं तु केवलिन एव स्यादिति एवमन्यान्यपि त्रीणि तथा अहेतुं छद्मस्थमरणं मरइति। अहेतुरध्यवसानाद
×द्विज्ञानिवृत्ता ३ रूपक्रमकारणस्याभावात्॥ छद्मस्थमरणमकेवलित्वान्न च ज्ञानमवर्णितिग्रातस्यति॥७॥ अहेतूनामवपर्यादि। पंचत्वा
दितथेवनवरं अहेतुनादेशतो न न जानाति कथंचिदेव जानातीत्यर्थः निकामा३ मेवेदमहेतुनामाख्यं सूत्राणां
सार्थं तु बहुश्रुता विदंतीति॥७॥ पंचमहानसमहः॥ ॥७॥ सप्तमत्वाद् हेत्वाकछन्दना। स्थितिरिता निरूपिता॥ अष्टम
उत्तरत्र शब्दज्ञाना निरूपितेत्येवं संबंधस्यास्य दशस्थान कसूत्रं॥ तत्र मिथ्यादृष्टि शब्दस्थानीति। इत्यत्र कारणाइ
व्यतेत्यर्थः॥ परमाणुर्वाह्यान्यपीति यावत्। स्थान दास्थानीति। एकप्रदेशावगाहनादिनत्यर्थः। कालादि ×ए३
स्थानीति। एकादिसमयस्थितिकानंतवादास्थानीति ॥ एकगुणकालकत्वादिना। समस्तपुद्गलास्तकपसादात्य
×क्रो५ दि॥ इदं चास्य विपर्ययस्मान्नहीदं तुल्लक्षणारत्नात्म्य देशापेक्षवातद्रूपिता। स्नातसापंप्ररूपणास्वाह्यवादिप्ररूपित ×प्रदेशा५
मकलवतीति। स्वावत्यवासर्यं। तथाहि मंत्रादेशाः सार्द्धाः समधावा। इतारवनहीं असध्याश्चिति। अणंतत्रिप्रत्यरिमाणज्ञा
एनपरंतस्वरूपाति क्षनं॥७॥ अथ द्रव्यात आदेशस्यास्य ज्ञातस्यात्मातादेशादित्वं निरूपयन्नाह। जदव्वओ णं दसमइत्यादि
द्रव्यात्। अप्रदेशः परमाणुः। सर्वाणुशतानि सप्रदेशा दशप्रदेशादयः स्यादसोऽरवाश्चैकाविवशादेशावगाहदात्॥ प्रदेशाद
याधवगाहेतातस्यानप्रदेशत्वमवनस्यानुकालतस्तु च समावकसमयस्थितिकस्यादा अप्रदेशत्वा॥ अनेकसमयस्थि

भगवृत्ति

ति कश्चसप्रदेशइति।यावतश्चनयंमेकगुणका लकं द्विप्रदेशा नकगुणकालकादिश्चसप्रदेशइति॥७॥नि
रूपितोद्वयानाप्रदेशाः प्राक्तनाप्रदेशानिरूपयन्नाह।जीवेनजञ्चप्रथमसइत्यादि।यान्क्षेत्रतोप्रदेशाःसप्रदेशतयाञ्च
प्रदेश ॥ इय्युक्तादेशेकप्रदेशावगाढित्वात्॥सप्रदेशाःप्रमाणाद्यनेकप्रदेशावगाढित्वात्।कालञ्जनयाणिविहि।स्थि
तितःप्रदेशायः।सकालानोजनयाप्रदेशादिवीचः।तथायक्तप्रदेशावगाढःसकसमयस्थितिकत्वादप्रदेशापि
स्यादनेकसमयस्थितिकत्वात्तुसप्रदेशोपिस्यादिति। नावञ्जयाणाणिविद्धत्वा। प्रदेशाप्यसावेकगुणका
×दवह लकादित्वादेशापिस्यादनेकगुणकालत्वादित्वात्तु। सप्रदेशापिस्यादिति॥७॥अथकालाप्रदेशानावाप्रद
शंवनिरूपयन्नाह॥जलास्वनञ्जएवंकालञ्जनावञ्ज त्रि।यथाक्षेत्रतःप्रदेशाउक्ताः।एवंकालतोनावतञ्ज
×दवबइ सोवाच्यः।तथाहिजकालञ्जप्पदासप्पेसियस पएसमिवअप्पएसम एवंक्षेत्रतानावतश्चातथाजरा.
×मेपयश्च वञ्जअप्पएसासदव्वञ्जसियसप्पदेसियअप्पएसएवंक्षेत्र तःकालतश्चेति॥७॥अत्राःप्रदेशा सप्रदेशामाहाजदव्व ×अथप
उसमपएसइत्यादि।अथमार्गायाइवोंमणुकादिवनेप्रदेशः।साक्षेत्रतःसप्रदेशाद्यादिप्रदेशावगाढित्वादवेका
लानानावतश्च ७ तथायःक्षेत्रतःसप्रदेशाद्यादिप्रदेशावगाढित्वाद्व्यतःसप्रदेशएवाइव्यातोप्रदेशस्यद्यादिप्र
देशावगाढ कालतोनावतश्चासोद्विधापिस्यादिति॥७॥तथा यःकालतःसप्रदेशःसद्व्यतःक्षेत्रतोनावत
श्चद्विधापिस्यात्॥७॥तथाया यावतःसप्रदेशःसपर्द्दक्षेत्रकालेद्विधापिस्यादिति।स प्रदेशस्त्रगणंनावादेइति. १४४

×सो४ ×या१ ×स४

×गाथा१ ×स१

॥७॥अथैषांमवद्भ्यादितःसप्रदेशाप्रदेशानामल्पबहुत्वविभागमाह।एएसिणंमित्यादिसूत्रसिद्धं।नवरमस्येवश्यात्र
कोल्पबहुत्व स्यनावनार्थंमुपर्वीपाद्वाःकाअभिधीयत।वाद्धंअप्पाबहुयंदव्वखेत्तद्धनावञ्जवावि।अपएसप्पएसाणंपा
ग्गलाणंसमासेणं।दव्वाणंपरमाणुखवेत्तोगप्पएसमेगादी।कालेणेगसमइयाअप्पएसापोग्गलादोंति।श्नावेणंअपएसा
×गा४ पोग्गलाजदवंतिवनाई।वसीदितिशिष्यर्षः।तेवियायावाजंगुणकालत्वंपायस्यादावःएइवेंप्रायएणद्यादिगुणाअनंतगुणा
×दप तःकालकर्णायावंति।एकगुणकालकादयस्त्व ल्याइतिनाव॥पत्ताकालानिसमाणति।अपएसाला वेअसंखगुणा
।किंकारणंगुणांनावनवपरिणामवाजाइत्ताधञ्ज यमार्गायादिवस्मिन्समायवर्त्मांगंधरस स्पर्शसंघातादे
दसूक्ष्मत्वबादरत्वादिपरिणामांतरमापन्नःस
तस्मिन्समायतद पेक्षयाकालतोप्रदेशउच्यते।तत्रैकसमयस्थितिरित्य
र्थःपरिणामाश्चबहवइतिप्रतिपरिणामं।कालाप्रदेश संनवात्बहुत्वमिति।एतदेवनावयतिनावेणंअपएसाजतिका
लेणंवेदोतिदविदाविदुगुणादएविएवंनावेणंजावणंतगुणावनावातिाय प्रदेशाएकगुणकालयादायासवंतितेका
लतोहिविधाअप्रिसवंति।सप्रदेशाःअप्रदेशाश्चेत्यर्थः।तथानावतोगुणादयायानंतगुणांतएवमितिद्विधाःसवंति।तत ×वि३
श्चकालापएसयाणंएवंनावानन्तरदवक्ष्यासोएकगुणाणां सिएगगुणकालयाइश्च।इएगगुणाकालादिश्चगुणास्ता ×कालद्विगुण २
नेषुमध्येएकेकस्मिन्गुणास्थानाकार्लप्रदेशानासंकाकाराशिनवति।तत्रस्थानेतद्याद्युणस्थानकराशीनामनंता

×के१ ×द्वि३

×राशा ×नथ

नगपइति एवकालाएसदसोयासवंति। अथपरकः आदाणंतगुणाअणामवंकालाणायसयाणंति। जमणंतगुणहाणाणहाइदोतिरामोवि
जअणंताणएवमितियदिइतिगुणस्थानकंकालाएसदगराणाणं तिधायंतइति। आग्राग्रं। सन्नइएगगुणाणविअंतराणेमि ×णे२
जंअणंतगुणा॥ तणासंखगुणाच्चिय दवेतिनाणत्तगुणियत्तं॥८॥ अथपसिणाणायएणंतगुणकालवादीनामनंताणश
यप्पघाणकगुणकालवादीनामनंतगाणएवमवर्ततिइत्तिहारणकालाएसदशानामनंतगुणाअमविद्धसंखगुणाअमे
वित्ति। एवंतावमिणेएडवकालाणायसयामिहाए रमाणएणणलाइसुदाद्वविजाए साववग सएएवंतावन्नावंठ
र्णादिपरिणामे। इसंउक्तरुपमकाद्यनंतगुणस्थान वर्त्तिनमित्यर्थइतीत्यकालाएसदशकाः। पुद्गलाः सिद्धाः।
कालाएदसावाएुद्गलानांसिद्धाइतिस्थितं। इावादिद्रव्यपरिणामसमचंगीकृत्यएरमा एवादिद्धिं ×कग
×व६ द्धावएरिणामोकएवग्गाणाव्वाख्या। एमवादा इखवतएणएसावगा णाईश्रावाणंतस्संकंतिएदुद्गकाल
णामएणाया॥१०॥ वामवइव्यपरिणामवत्तत्तवतिके तंमधिकृत्यएकपदेशावगाढादिद्ध। पुद्गलादेशाणंत
गमनेइतीत्यकालनकालाएसदशा। नंसारीणायघाद्भवनएवमवगाढना दत्वाणीत्यतद्ध्यात संकाच विकाचंपिल
पइद्धवगाहणाणयएसवात दव्वजमवायरविरयमेयसहाइएरिणामे। श अवगाहनायाः संकोचवंवतीत्यकालाएसद
शाः स्फव्यमासूक्ष्मवादरस्थिरास्थिरसूक्ष्मनः कर्मादिपरिणामेवइतीत्यति। एवंजोसव्वेविययरिणामोपोग्गलाणइसम
माय। तंतपडुच्चएसिंकालणंअप्पएसत्ता। १२। एसिंतिपुग्गलानामित्यर्थः॥ कालणअप्पएसाएवंसावाएदसमएहिंता। होति १४५

×केत्र५

×गुण२ ×पसे२ ×२३

असंखिद्यगुणासिद्धापरिणामवाजत्ता। १३। एवनादव्वाअप्पएसादवंतसंखगुणा। कडगाणतएरमाएकदातवडव्वि
तंगाणसु॥ १४। अणुसंखद्यपादसियपशअसंखंअणंतपादसियावदवअसावियरासाउ।एग्गलाणलायअणंताण।१५
तर्व्वणंतदितासंताण तप्पादसिएविंता। जाणएयसहाएकाणियाअणाउ अणंतगुणा॥१६। अनंतेपणंतेशदशिकसंकाधद्र
:शदशाघतयापरमाणावोनंतगुणा।एतेचदोसद्भन्नावाअणंतपएसियाखंधादवद्वयाएतातवएयेमद्वया। तअ
णंतगुणा। परमाणुणाग्गलादवद्वयादमद्वयाएअणंतगु णासंखद्यपदसियाखंधादवद्वयाएसंखद्यगुणातावएदे
सद्वयाएसंखद्यगुणा। असंखद्यपादसियाखंधा दवद्वयाएअसंखद्यगुणा। तावएदसद्वयाएअसंखद्यगु
णाति। संखद्यइएसणासंखद्यपादसियाणवद्वं तिणावरमसंखद्यएसियाणसाणाअसंखद्यगा॥१७
संखयतापसागसंख्यातशदशिकानामसंख्या तेशदशिकानामएावावर्ते। तोउक्तसूत्रशमाणणांवित्ति। यति ×मेववाअसंख्याता६
विअसंखद्यपदसियाणातसिंअसंखगातवाअत्तं सादिद्यइकडमवसमाहिंरासाहिं॥१८। संख्यातशदशिका
नंतशदशिकासिद्धनास्याभिदवसंख्यातशदशिकराशेः। संख्यातस्याएहविज्ञाघषांचरूए तावजवमवगम्यात। अ
न्यघातस्यापसंख्यायस्याणनंतस्यागवात नविप्यतिति। जाए वकरासिणाच्चियअसंखसाणनसमसमीणंता। ताए सं
खद्यगुणावेकालाएदसद्दि॥१९॥ नागाघराउणरित्यस्यायमर्थः। अनंतशदशिकराशेस्तंतगुणास्सासंख्यातशदशि
कराशंसुसंख्यानास्यासंख्यातस्यामस्यचविवक्षयानाव्यंतस्य तःकालतःशदाग छाद्यापावज्ञतिमताम

×१ण२ ×स्वा२ ×था२ ×बद्धवाकाउपदेशानां

×पृ४

नगणव्रत्ति ×स्थियार वसामा यिकाः समात्यंतमल्पत्वात् कालाः प्रदेशाश्चाल्यासंख्याततुल्यास्तेभ्यः प्रदेशाश्चानामिति। पन्ना असंख्यगुणा यावदवंति खन्ना
ण्यसमाय। जंततास विविय अणसाखन्नअाणाव॥२०॥ मिया इपच विणवस्वपरिवहिप्पसुद्धाणेसु। लम्हणक्काक्काक्वि
पएसा खन्नापदमाणं॥२१॥ पन्ना खन्नापमाणा वसमए मया असंख्यगुणा। पएपएमाणाहमाा ऊंमसमावगाहणया॥२२॥ तेउ
णाउपादमाणा चणाइ यासघाणग्लासमा॥ ते असंख्यगुणा अवगाहणाहणा णाऊल्ला॥२३॥ दविणाण तिपाता सपाप
माणग्गलाविसमसदिया। काल णपक्तावणायपमव। नावविसमसहिया रधलावादीयावद्दी असंखग्गुणियाजम
णएसाणंनासमएसयाणंखन्नाइ भिन्नेसुपरिवद्दी॥२४॥ तज्ञावनायवद्द्धमाणघाणनाता वासया। मासाणसं
कमं पइसमएसाखन्ना अंसंखगुणा। नणिपास नाणेउणाघावद्वियातणादयवा॥२५॥ मिस्सगा मिश्यदे
×सइ ह्रोंपदेशानां मीलितानां संक्रमणं इति अपदाता स्यःसपदेसेष्वल्पबज्ञत्वक्विर्वसंक्राम क्षेत्रतः सपदेशा ॰१२६
:असंख्येयगुणाः क्षेत्रतो अपदाशस्य मकासात् स्थानस्थानजनः केवल पदशाविनायोस्पाकापवातः क्षेत्रतः
सप्रदेशा इति। एतदेवाच्यातावस्त्राणा समएसाघावाद्दवहेनावज्ज अविया समएसमाण वज्जयंसहाणो अणउपवं॥२८
अर्थतइतिव्याख्यानाणक्कया। पठमं अपएसाणं बीयं ज्ञाणाहाइसमएसाणं तइयं उणमासाणं अपवज्ञे उत्तिन्नि॥२८॥ ×अ३
अर्थतो व्याख्यारणेत्राणलावज्ञानित्वंति। सावतकामव मिश्राल्पबजत्वतक्क मिति। प्राणी प्राणावद्दस्मावादी १४६
णंजमए एमाणं। तंविपत्तावाईणं पत्तिसमहसमएसाणं॥३०॥ यथा किल कल्पनया लक्षं समयस्वजनलाः तत्र्याव

×स्थ्याउर

×समपूणाउ६ ×णद्द

कालद्रव्याक्ष त्राता अपदेशाः स्वमणाणद्द्वित्पिंवदशमदसमसंख्याः। सप्रदेशाः स्वनवनवत्य छनवतिपंचनवतिसहस्र
संख्याः। ततस्वत्राववपदेशस्य कालापदेशाः पसदश्चवर्धत नादक्षत्रा वसप्रदेशस्यः। कालक्षपदेशाः पदायतइत्यवम

व्यापतितिस्थापना॥	क्षेत्रतः	कालतः॥	द्रव्यतः॥	भावतः॥	स्वयं। प्रअदवाखन्नाईणंजमएण
माणाहायपद्कमसो	अ३१०००	अ३२०००	अ३५०००	अ३१००००	तंविपात्खन्नाईणंपविद्धसमए।
सोणं॥३०॥ अवरो	स३५००००	स३६००००	स३५४०००	स३५००००	एमिमावद्दीद्याणपदाशदाएपि ×२पृ५

अपएसाणाण ग्गलाणं सलक्खेउइत्यतविव्यातवउदिवि जउववरिष्वंति। पायग्गला ऽविना। गणुउवद्दीवपणीतमिंअत
व्यात्रसंखिथा॥३१॥ अवउदिदितिताविकालादिदि।ञपव यंतइति विणपांतापएसिणमाणंपाणिदस्पिण मिदंनणामि
पववरक्तं। ववाएसवपाग्गलजावंताबाणल क्षाउ ॥३२॥ कल्पनयाया वंतःसर्वपुद्गलास्तावंतःलेशिताप ×स्वा६
केषांदायपंचयदसमयमदस्याइंअपणमाणं नावदी णंकमासाचउण्हविजाहवद्दाणं॥ अप्पाउईपंचाणुईअहा
×ण णाउसादंवसउइ। पवसइयाइंसवस्साइंसपएसाणा विव रायं॥३४॥ एसिज वासंतपमाणाणं पंकारघरासीणं। सस
त्वउयणाण अत्रअाणंतत्रिगाणति दिपत्रि॥३६॥ अनंतसंजक्लानिद्दपिताः स्वजीवा पदादिणाइतिजावो स्वितयन्नादजी
वाणमित्ताहि॥ वरईयाणंतातक्कवइयं कालअवहि याणायमाक्क्हाणणंपक्कंसमयेउ क्कासाणं वउपसइपउजौत्ति। कथं ×नैर
समएपि॥ ववियाउदादशाद्दक्लुनस्याव क्कपदउधातउदत ताकाक्रशतावरिदकालासवस्परा दायाउ नद्दी।

×श्रा१ ×नर ×नका।४

नगाण्हत्ति दंसुह्यत्रिभयावंतउत्पद्यंत।नावंतएकोहत्तेतइत्यकंउभिंशतिमुहूर्त्तान्यावश्यकाणामकरिमाणावादेवस्थितत्वं।वृ
द्दिदानोरत्नावस्थर्द्धःएवं:रत्नप्रभादिषुपायायाउायायाउत्यादोहर्त्तनाविरहकालस्यउभिंशतिमुहूर्त्तानिकाःश्वक्रांतिए
दिशिदितःसप्तत्रैतुल्यसमसमसंख्यानामुत्पादोहर्त्तनाकालस्यापालनाहिगुणितःसप्तरवस्थितकालात्र्ष्टवनात्रिंशन्मुहू
र्त्तादिकःस्यात्रा।क्षामवति।विरहकालस्यउतिपदमवर्षालाहिम्रतःस्थयमप्रस्यइति॥७॥एगिंदियावट्टंतिविन्नि।तउविर
हाल्लावएविकल्पतराणामुत्पादोदलपतराणांचोद्वर्त्तनात ।दायंतिविन्निविकल्पतराणामुद्वर्त्तनादलपतराणाचात्पादात।त्र
वद्दियाविन्नि।तल्यानामुत्पादोहर्त्तनाविन्नि।एतद्दिं तिन्नि।एतउ तिश्चएएकेंद्रियद्वयादिषुावलिकाया
असंख्ययभागसन्तःएवंयथायोगंद्रष्टव्यादिसाता तानोश्चंतमुहूर्त्तं।एकमंतर्मुहूर्त्तं विरहकालाद्दिती ×नाद
यंत्तसमानमुत्पादोहर्त्तनकालइति॥८॥श्राणयए गेसंख्याःमासाश्चारणा।चुयाणसंखयावासमिद्दिदविर
हकालमसंख्यातमासवर्षरूपस्यद्विगुणितात्वएसंख्या तथामवत्पतःसंख्यातामोइत्याककं।एवंगावूएंति।इदयक्ष ×याणंइस्मा ५
एविवेयकाधस्तनत्रयेसंख्याताविवर्षाणांशतानिमध्यमेलक्षाणिविरहश्चातनयोविद्दिगुणेनापिसंख्यातवर्षत्वेन
विरुध्यात।विजयादिष्वसंख्यातकालोविरहःसवद्दिःसहस्राणित्रपरिमाःगुणिताविसएकसद्दोर्धस्थितिद्वपल्यपमसं
ख्ययभागःस्यापिद्विगुणितः ।संख्ययभागएवस्यादतउक्तंविजयादाजयंतापरिजिया १४७
णोअसंखपाइंवाससहस्साइंइ मादीति॥७॥जीवादिनक्षत्रांतरणाद।जीवाएमित्यादि।साम्प्रतंयाः
×घरवा५

×घा१ ×ना१

:संहृद्यःशाकातदान्यषामुत्पादाप्राप्यवयाः॥शाकानस्पःकथंचिदुद्वर्त्तनस्वातयःसोपक्रमासोपक्रमायात्पादो हर्त्तना
स्यांहद्विदात्वाद्विगुणजावानिरुपक्रयनिरुपक्रयाउत्यादोहर्त्तनायारत्नावनहद्विदात्योस्वावान॥सोपक्रमायांहृद्दिरुपक्रयस्य
दानिद्विगुणहृयमहृयंनावस्थितद्य।सकंचशाहमलदव्यतिरिक्ताकानायाःहत्रापास्तदश्चातःहर्त्तअपरिणौसमवाप्रतमिद्द
उतदगुणक्रमु त्पादोहर्त्तनामात्रंततस्यदहतीयंनगाकरप्रवींकृद्यादिकल्पानोउपमपिस्यात्तथाद्दिवज्ञतारात्पादे
द्दहिवज्जतासहर्त्तनिवदानि:सामात्यादोहर्त्तनाचाश्चाव स्थितवमित्यवंलदइति।एगिंदियातउपपत्ति। सो
एवयःसाएवयाइत्यर्थः।अगएउत्यादोहर्त्तनास्यांहद्दि दानिस्तावात॥राष्ठतंगाकउ एनसंतवंति।इत्यकमुत्पा
दोहर्त्तनायास्तरैद्दिदस्यवात्नावादिति।अवट्टियहिं तिनिरुपक्रयनिरुपक्रयायउवक्कंतिकालात्रायाघाति
।विरहकालावाच्य:॥७॥पंचमशतसप्त॥६इदंद्दि लार्थजातंगोतमाराजगृहदेशायःदृष्टवान्।वज्ञानाभगवत
स्तत्रविदाणादिति।गजगृहदाद्विद्दरूपनित्रेयपत्सूत्रंपंचम वामाद्दिशकमादः॥तामित्यादिजदाप्याणद्दइएति।
।जमाद्दशालाऽअस्यवपंचमशातस्यसप्तमः।तउपंचेंद्रियतिर्यक्कयनातंकालदासलासिदरान्यादिकामहत्तेणिता
थेति।श्रावान्तरं।उटवाविनगरमित्यादिद्दिद्दिवादिसउदायाराजएदंनहद्दिवादिमउदायाद्दाति।राजएदशाख्यहृतिः
।उटवीजीवाइयअजीवाइयनगरंराययगिद्दंति।एक्कयचिन्ति।जीवाजीवस्वात्वराजएदमितिउतातंततस्थविवक्षिताद्द
।ष्ठिवीमस्वतनास्वतनात्रेनेजीवाश्वेति।राजएदमितिप्राच्यतइति॥८॥उजलाधिकारादिदमाहासरणमित्यादि।दिवास्तु
×जीवाश्रा॥१ ×१५

×तुा२ ×ला२

नगण्ढत्रि त्ताणपलति। दिवा दिवसस्तत्ता: उज्जलावंति॥ किंतु कंतवतिस्तत्तः उज्जलपरिमं ण॥ सचार्कक्कस्पंपर्केति। रत्रिसिराज्ञोन
स्पयाणं अस्तत्ताणपलति॥ तेकिंतस्पउज्जस्तत्तानि मिन्नरनरविकराद पकाशाकवस्तु वजितवात्॥ असुरकुमाराणांस्तत्ता पो
पलति नदास्तयादीनांलाभुरवात्॥ उदविक्कापयत्यादि॥ पृथिवीकायिकादय : ओद्रियांतायथा नेरयिकाउक्कासूधावा
या:॥ एषां द्विनास्फ निमेलो अंधकारा वास्निउज्जलाराम स्तत्तवादिव्हरवयंत्तावता ॥ ० तेकिनेसमत्यपिरा द्विसंपार्कपारंवकु रिं ×तुाधर विकम
डियासावनहस्पव स्तानादर्शनासावात् स्तत्तउज्जलका र्लकराणानास्तत्ता: उज्जलास्यांत॥ ततस्थेषामंधकारपावति
वउरिंदियाणंस्तत्तासत्ताणपलति। एषां द्वि कु: सत्ता विनरविकराद्भिसत्तावहज्ञापार्थांवबोधाद्भवाइत्ता: उज्ज
लारविकराघसावस्थाई वाबाक्षसजनकत्वादस्तत्ता इति॥ ७॥ उज्जलाड्यमितिनस्थिंतानंतरंकालद्रव्यचिं
तास्त्रंतत्थगयाणंतिनरकस्थितेः प छास्तृतीयायथिंद्वा ता एवंपन्नायइति। एवंप्रज्ञायातेइदंविज्ञायतेसमयाइ
इतसिति इदमत्र पाक्रतेतषांसमयादीनांमनंपरिमाणं आदित्यगतिसम लिव्यंग्यत्वात्तस्य आदित्यगतस्त्वमत्र प
क्रेवेएवसावात्॥ नरकादौ तुसावादिति॥ इदंतसिपरिमाणंति॥ इदमत्रपाक्रतेतषांसमयादीनांपमाणंपकृष्टमानंस्
स्वमानमित्यर्थः॥ तत्रउल्लंतेसावन्मानंस्वदापक्रयालवः स्वस्नवात्॥ पमाणंतदापक्रयास्तोकः प्रमाणंलवउमानमित्येवं
नियंयावस्समयइति॥ तत्थुर्शंतसिमित्यादि॥ इदमत्रोलोकमउाडेः तेषांसमयादीनांसंवेधिपवंवरूमाणास्वरूपंसम
यत्वाछवज्ञायते॥ तद्यथासमयाइतिवत्यादि॥ इदस्वसमयाद्दशाद्वदिर्व्हिनांमर्व्हेषामपिसमयाद्यज्ञानमस्वमस्यंतत्र १४८

×दं२ ×वत्रिासमयाइतिवाइ।६

×पि२ ×ना१ ×ष१

समयाविकालस्यासावितंतस्ववदाराभ्नावात्॥ तथापंचंइडियतिर्यग्वानव्यनपतिर्वतीत्याग्रातिष्कात्स्वयय॥ पिकविनसर्वोस्ताउणिसं
तितर्थ्यार्वल्याःश्रयस्त्वद्यवदारिणास्यतारउव्रहवृश्तितद पक्रयातत्ज्ञानंतीत्पकल्पतइति॥७॥ कालनिरूपणाधिकाराद्यथिदि
×स३ वलक्षणकालविशिष्ठनिरूपणार्थमिदमाद्यणंकालणमित्यादि॥ तत्रअसंखयाश्लोपत्ति। असंख्यात असंख्यातशब्दवालक
वालोकवउईशरज्ञाभाकाशरूशलोकाआक्षररूपत्तअणंतराइंदियत्ति॥ अनंतपरिमाणानिराशिदिवान्यदाराशणि॥ उपणी
छिस्तुइत्यादि॥ उत्पन्नानिवाउत्पद्यंतवाउत्पस्यंतश्च तामययम्तिशायायदिनामासंख्यातोलोकस्तदाकथंतत्रावंतानिरादिउ
मर्हंति॥ अल्पत्वादाधारस्यमदत्वाच्चा: ध्येयस्यति॥ तथापरित्रारराइंदियत्ति॥ परीतानिनियतपरिमाणानिनानंतानि॥ इ
हाप्ययमतिशायोयद्यनंतानितदाकथंपरी तानीतिविरोधःउदितत्वाछत्तरं॥ अस्त्वायमतिशायोयासंख्यातप ×तन३
देशापिलोकअनंताआवावंतेण॥ तथाविधस्व रूपत्वादेकत्राप्ययमदृष्टादिसंख्या पदीपप्रकाश्ववत्विक
दिवसमयादिककालोनंताउत्पद्यंत॥ किंस्यतिर॥ सर्वसमयादिकालःनउसाक्षर णशरीरावशायामनंतश्रात्पक
×स४ उपादास्त्राव्यांवपंतउर्द्धकंवतीतःतस्थितिलक्षणपर्यायरूपत्वात्तस्यतथावकालोनंतापरातस्वसवतीत्येवंवासंख्यये
पिलोकिपिलोकराशिदिवान्यतानिपरीतान्निवकालश्रयपिउष्टंतइति॥ एतादवश्वस्पूर्वकंतत्संमतडिनमातनदर्शयन्ना
हासन्नणमित्यादि॥ तत्रसवतांयंदंक्षिणास्वछोत्रितस्वायी:॥ उस्मिादाणपणांति॥ उक्तषाणांमाध्यआदानीयआदयः॥ उ
स्पष्टादानीयः॥ तत्रमासपत्रिाशतिक्कास्त्रायीस्थिरइत्यर्थः॥ उपशिाउक्तस्थिरस्तउत्पत्तिलक्षणादप्यारत्यस्यादित्यतआह॥

×नं३

×सं३ ×५६ ×तो१

नगाणवत्ति । आणाईयत्तिम्मक्षमांतोपिस्याद्व्यवदित्यादि। छाणव्याण त्ति। अनवदग्रो नंतः। परित्त त्ति परिमितः। आदर्शो तेन लोकस्यासं
सव्यवं पास्थीडि नस्यापि संमत मिति दर्शितः। तथा परिवुड त्ति। आलोकेन परिवृतो दृष्ठा विछिन्न त्ति। समरङ्गविस्तृत ब्र
तस्मासाणि वनत्तिपकरङ्गविस्तार वात्। उपविंशालत्ति। तुल्लोकादस्य पंचरज्जु विस्तरत्वात्। एतदेवापमानतः प्राह अ
हपलियंकसंठिय त्ति। उपरिसंकोचित्वाछेन्नतयात्यंमाक्षवरवज्र विग्रहिय त्ति। वज्र वद्विग्रहः। शरीरमाकारो मध्ये
। मध्ये न यस्य स तथा। पार्थिक शकप्रत्ययः। उपविंउ मइंगागार संठिए त्ति। कहं निट्ठः तिस्थीर्णाया मृदंगस्य स आकारो
संस्थितायः स तथा महोकपंक्तकारेत्यर्थः। अ णंता जीवघणा त्ति। अनंता परिमाणतः। अस्मादि साधारण शरीरा
णां विवक्षितत्वात्। संतत्यापेक्षयानंता। जीवसं ततानामपर्यवसानत्वात्। जीवाश्च ते घनाश्च अनंतपर्याय समु
दृहपद्वादसंख्येय प्रदेशापिंडरूपत्वाद्वा जीवघ नामित्यादि। उपज्जित्तादि। उत्पद्यात्प्रविलीयंते विनश्यंति
×कि६ । तथा परीत्ता। प्रत्येकशरीराः। अनापेक्षितातीतानाग तसंतानतया वासंख्येयाः। जीवघना इत्यादि। नाथेव। अनंतत्वश्चेत्
यदुक्तं अणंताइं दियाइ इत्यादि। तस्यानुरंग समवितं। यतो नंतपरीत जीव संबद्धो लो विशेषात्। अनंताः परीतास्थ अपदिशंप्र वि
राध परिहृतानुवती ति। अथ लोकमेव स्वरूपतः आह। से नूणं त्ति। यत् जीवघना उत्पद्य निलीयंते स लोकस्तेः समुपेत
त्वनधर्म्मावलाम। तत्भवाद्भवत्ति। कोपिस्याछ्छा नयमतेनाकारामत आह। उत्पन्न एवं विध्वस्तानस्थाराप्रिस्यात्। यथा विव
क्षितघटपटादस्यत आह। विगतः सवान वापापि किलनवतीत्यत आह परिणतः पर्यायांतराणि प्रात्ता नेति स्वय १४८

नामानन्तरं अथकस्मयाम वं विधे निश्चायतस्यात आह जीवेति। अ जीवेः पुद्गलादिभिः पत्तानिचविशिष्यतेच मानेवि
ग ह्यति। परिणाम त्ति। आलोक्यतेनवलोक्यते निश्चाययते। लोक्यते प्रकाश्यतेनिश्चीयते तादिधर्म्मोकापमिति।
अतएव व्यपार्थनामासा वितिदर्शयन्नाह। जो लोक्कइ सेलोए त्ति। यो लोक्यते विलोक्यते प्रमाणेन स लोकालोकशब्दा
वाच्यानक्तो ति। एवं लोकस्वरूपाभिधायकपार्श्वजिनवचनसंस्मारणानेन भगवान् समर्थितवानिति। सपडिक्क
मणंति अदिमांतिम जिनयोरेव तीर्थे सप्रतिक्रमणो धर्म्मो। तेषां तुकादाचित्कं प्रतिक्रमणं आह च। सप
डिक्कमणो धम्मो पुरिमस्सय पच्छिमस्स य जिणस्स म ज्झिमगाण जिणाणं कारणजाए पडिक्कमणं ति। बाउ
अनंतरे देवलोए सुउववन्ना इत्युक्तमतो देवलोक रूपणासूत्रं कति विहा णमित्यादि। ब। पंचम तेनवम
:। अनंतरोद्देशकांते देवा उक्ता इति देव विशेषवक्तव्यं इं सम्भवदि रूपदेशकसाद्दारोकमाद। तस्य चेदं सूत्रं। तेणं
कालेणंमित्यादि। एतच्चेव जातिलोप नवंचमशतप्रथमोद्देश कवन्नेमिति। ब। पंचमशतेदशमः। ब। समाप्त वपंचम
शतमिति। ब। श्रीरादरणाड रिव पंचमस्य शतस्यादशानिव साधुगम्हानां विरचितं सु। मावबुध्या मया पदिष्टाउक्का
ज्ञिताः सन्मणितन्मयावथं। ब। व्याख्यातं विचित्रार्थं पंचमश नमस्थावरशरायातंतथा विधमथ बहुमा रन्यतेतस्यावाद्देशा
कार्थसंग्रहणी गाथेयं। वयणाइत्यादि। तत्थवयणा त्ति सिद्धा वेदनामहा निर्जरेत्यर्थ। प्रतिपादनपरः प्रथमः। आहार
प्रभृत्यभिधायिको हितीयः। महस्सावयेति महाश्रवस्यपुद्गलावधात्। इत्याद्यर्थाभिधानपरः। हतीय सपाय

×न्या।५ ×ता।३ ×ज्ञी।५

स्यात्रिःसप्तदशाडीनांछप्पदाशावास्पाछ्यर्गभिक्षयक –ञ्चत्वारिंशत्प्रत्येकनामस्थापनार्थनिरूपणार्थः प्रथमानु
स्या० हृति विपत्रिलोच्यानारकत्वादिनात्वादस्यायामः। तदक्तव्यताऽऽगतः षष्टःस्यात्वि। शात्यादिध्यान्यवक्तव्यताष्टतः सप्तम
:पुटवित्रिरवप्सादिप्रवृत्तिवक्तव्यः। षष्ठष्टमः कर्म्मत्रि। कर्म्मबंधस्थितिमयकानवमः अनन्तवित्रि। अन्ययुद्धिकवक्तव्यता
धिदशमःत्वित्यस्यांतानामदारव्याख्याऽऽ त्यादिष्वावक्तव्यपमयादिसमुद्भूतविशिष्टःऽऽमहानिर्ग्रन्थाविशिष्टकर्म्म
×यः।१५ क्षयं ॥अनयोःस्वान्योर्विमाकृतत्वात्क्रियाविनायजसदानिर्ग। त्यादि। प्रत्यावर्तनमित्येकः प्रश्नः। तथामहावदनस्यात्वा
×न्द विदःस्वमध्येमाच्यानयः प्रश्नः निर्ज्जरकःकल्याण। तबंधनिर्जरज्ञाय्यष्ठाद्वितीयःप्रश्नःप्रश्नताचकाङ्क्षया
वग। म्यादंतत्याछन्मा। इत्यप्रथमप्रश्नस्याऽस्मरमदे। प्रस्तयर्थकालऋगावाम्मदावीराज्ञानंद्वितीयस्यद्विम
प्रदाणमर्गीवस्थायामितिप्रायमहावदन।समदानिर्ग्र रतियङ्को। तत्रप्रजिवारंशांकमानआदाबहीत्या
दिऽङ्हायनशायत्रिःऽकरतरध्ववनयक्रियंडवामतया प्रतिङ्गीमतरकंडर्मसूत्रकंडंप्रतिकर्म्मत्र्यापत्रि ×कर्ता।५
कष्टकर्तव्याप्राप्ताजनतं गकरणादिपक्रियंआनन्तविशेषणात्रयणापिङ्वित्रिशाष्टमितुक्तोगाढीकयाईति। आलप
दाशेःसदगाढबद्धानिसामास्वगाढबद्धस्त्रीकलापवत्। चिक्कणीकयाइंति। स्वकर्म्मस्कंधनांसस्पतयापरस्परंगाढसं
बंधकरणात्ऽर्त्तदाकृतानि। तथाविधस्पर्शिंडवत्। मिलिंदीकयाइंति। निहतानिस्वबद्धाग्नितप्तलादंगलाकाकलापव १५०
तूक्षिलीकृतानिर्ग्र्। पायांतराणाक्षपयितुमशक्यानिनिकाचितानीत्यर्थः। विशेषणचतुष्टयेनाप्यतनऽविशो

×त्तत्वनिवृत्तिरिक्तौ।१

×वि४ ×२१

ध्यानिनवंतीत्यर्कतवति। एवंचएवासार्वत्याक्षपनयवाक्यंगुर्वर्थसम्पाद्यतश्रुतानिऽर्थिशाध्यानिस्पष्टतःसंप्रगाढमित्या
दि। तामहापर्यवसानानिवंतित्रि। अनन्तमहानिर्ज्जरा आत्मावसानिनिर्वाणतावलक्षणंफलमुक्तमितिनाथस्त्रतन्न ×स्याशीका।२
नीयमिति। तदेवंत्यामहावदनःसमदानिर्ज्जरइति। विशिष्टत्वावाप्तक्षमवातंत्यानऽनरिकादिक्लिष्टकर्म्मजीवापऽस्या
दपियामहानिर्ज्जर मर्ज्जविदनइत्यर्कं। तदविशेषयिकैयातासवत्यावार्यमहानिर्ज्जरामहावदनऽयजनायति। अग्निसा
णि। त्रि। अधिकरणीयञलादकास्। आयाघननाला। ता निऊरुईयति। आउसमाणात्रि। अधःउद्यहमाहणति। आयाघन
पातश्चावीणाप्रनिर्वाउकृत्संकृतिच्छपण्णाघामणं तिनस्योवाडनादनपरंपराघायणं। तिपरंपराणिरंतरस्यात्य
र्थानाघात्मनाऽनंपरंपराघातस्त्रनपद्येपरियातने त्यर्थः। अहावायपति। स्वलक्षकारम्। एवामावत्याछ्पन
यगाढीकयाइंत्यादिविशेषणारंगाक्षणाऽःप सिशारीयानिनवंतात्सर्कंतवंति। हृद्येपत्तमावस्यादि
अनन्तविशेषणंवंतीत्यर्कंस्यात्। अहापायराइंतिस्त्र लत्तस्कंधप्राणमानरणात्यर्थःसिढिलीकयाइंति। सघात्ता
निमंदविपाकीकृतानितिनिद्वियाइंकयाइं। निःसत्ताकानि विहितानिविपरिणामियाइंति। विपरिणामंनीतानिस्थितिघा
तसंघातादिभिःतानिचक्षिप्रमेवविध्वस्तानिनवंति। यादृशविशेषणोःस्वविशेषणानिनवंतीत्यर्कंस्यातत्रच। बावईयमि
त्यादि। वा। अनंतरवदनाकास्यावकरणानासच्चातिर्क्करणंति। कर्म्मविषयंकरणंजीववीर्यंबंधनसंक्रमादिनिमित्त
मूतंकर्म्मकरणं। वमायाप्यत्तिविधमाइयाकदाचित्सातांकदाचिदसातामित्यर्थः। महावेयणाइत्यादिसंग्रहगाथा

×करणसूत्रं।तत्रकर्म्मा।२

भग०वृत्ति

गताथी॥८॥ छद्मस्थातउद्यमः॥८॥ अनंतराहारकेत्यादि भावेनाजीवाउक्ताःप्रत्याहारकाअपि नवंतीति आहाराहा
रकः। सचपत्रादासनाद्यसिद्धउपः॥एकेत्यादिएगसमयेणं तंत किंसचित्ताहाराअचित्ताहाराणीसाहारा॥गोयमा नोस ×तर
चित्ताहाराअचित्ताहारानामसाहाराइत्यादि॥८॥ छद्मस्थाधिकारादेवइदम्॥८॥ अनंतराहारकपुद्गलाआहारस्थितिनाइदं
बंधादितइत्यवंसंबंधस्यदृतीयाहाराकस्यादावर्थसंग्रहगाथा हृयंबज्रकाम्मत्यादि।बज्रकम्मत्ति।महाकम्मणिस ×तप
द्धं तःपुद्गलाबध्यंतइत्यादिद्विवचनायल पायाग। स्ताठसमायत्ति।यथावास्तुपुद्गला शयागाता विसुमातेस्य
चीयंत।किमेवंजीवानामपति वाचांसाइपत्ति।वस्त्र स्यसादि।पुद्गलचयः।एवंकिंजीवानामपाद्यसावित्यादि।३
स्सउत्तसंवावाच्यंकम्मठितित्ति।कम्मस्थितिर्वाच्या थीइत्तिकिंस्त्रीपुरुषादिर्वाकर्मबध्नातीतिवाच्यं।संजय
त्ति।किंसंयतादिःसम्मदिट्ठित्ति।किंसम्यग्दृष्ट्यादि एवंसंज्ञीत्तिभव्यापदर्शनापर्याप्तिकानाषकपरातज्ञानी
त्यागीउपयोगीआहारकःसूक्ष्मचरमःबंधयति। एतानाश्रित्यबंधोवाच्यः॥अप्पबज्जत्ति।एषामवस्त्रावस्थानां
कर्मबंधकानांपरस्परतोल्पबहुत्वंवाच्यमिति।तत्रबज्रकम्मीहारामहाकम्मस्यत्यादि।महाकर्मणःस्थित्यादिप्रकृ
यामहाक्रियस्य अलघुकायिक्यादिक्रियस्यमहाश्रवस्यवृद्धमिथ्यात्वादिकर्मबंधहेतुकस्यमहावेदनस्यमहापीडस्य
सर्वतःसर्वासुदिक्षुसर्वाजीवप्रदेशानाश्रित्यबध्यंतेआस्रकलनतःचीयंतेबंधनतःउपचीयंतेनिषेकरचनतःअ १०१
थवाबध्यंतेबंधनतःचीयंतेनिधत्ततःउपचीयंतेनिकाचनतःसमयाससमियंति।सदासमुदायेन्वेदारतोऽसंततंपिस्या

दित्यतआह। सितंसंततं।तस्सआयत्ति।यस्यजीवस्यपुद्गला
बध्यंतेतस्यात्मत्वाद्यात्माशरीरमित्यर्थः।अणिठत्ताएत्ति।इष्टायाअविषयतया।अकंतत्ताएत्ति।असुंदरतया।अप्पियत्ताएत्ति:
अप्रेमाद्धेतया।असुहत्ताएत्ति।अमंगल्यतायेत्यर्थः।अमणुन्नत्ताएत्ति।नमनसासोयतोज्ञायतेसुंदरायमित्यमनोज्ञस्तद्भा
×स्तर४×तया ४ वेतात्।अमणामत्ताएत्ति।नमनसामात्यतेगम्यतेसंस्मरणतोत्रमनामस्तद्भावस्तत्तया।अणिच्छियत्ताएत्ति।अनीप्सितयाप्राउ
मवांछितात्वनअहिज्झियत्ताएत्ति।अभिध्यालोभःसासंजातोय स्यसलिपितानित्तिष्ठितस्तद्भावस्तत्तयाअहत्ताएत्तिऊध
त्वतयानाउद्दत्ताएत्ति।नऊर्ध्वतया।अहहयस्सत्ति।अपरि उक्कस्सत्ति।प्रस्वेदापिरहालितस्यातंउगायस्स
वत्तितंत्राउरावमाद्रपत्नातमाउत्तरावस्तत्वादिनाप दउरायणादवत्रस्यपुद्गलानांचयाष्टानस्संबंधउकर्ष
उक्कःलिखंतत्ति।प्राक्तनसंबंधविनाशत्यागात्।विद्धंसंति तदाव पतात्।परिविद्धंसंतित्ति।निःशेषतयापतात्।अ
यस्सत्तियनिस्सयसमलगतधम्मीपेतमलउक्कस्स पंकि यस्सत्ति।आर्द्रमलापेक्षयापंकिलियस्सत्ति।कठिनमल
उक्कस्सारइल्लियस्सत्ति।रजोउक्कस्सोपरिकम्मिज्जमाणस्सत्ति।क्रियमाणपरिकर्मणःसंस्कारविशेषस्य॥८॥वत्थेत्यादिहाराप्ययोग
सावीस्रसायत्ति।स्वभावात्।प्रयोगतोपुरुषव्यापारेणविस्रसास्वभावेन।जीवाणंकम्मोवचयपयोगसाबावीस्रसाति
प्रयोगेणो।व।अन्यथात्रीयोगस्यापिबंधप्रसंगः॥८॥सादियेत्यादिकबंधस्येत्यादि।ईर्यापथिकमनमार्गसूत्रंनवमेर्या
पथिकंकेवलायोगप्रत्ययं कर्मत्यर्थः।तद्बंधकस्याद्यत्सामादस्यक्षीणामादस्य मायागीकवलिनश्चत्

नगणवति

घः। पर्याप्तिकः कर्म्मणो दि अबद्धश्चेदं स्य बंधनास्मा दि चेत् आयाग्रवस्था यां ख णि इति णातवा अबंधनाम्र प्रदीवसितत्वं गइ
रागा इ पञ्चत्रिनारकादिगतिगमनमाश्रत्यमादयः आगतेमेमाश्रत्यचमप्रदीव सिताऽत्यघं।सिद्धागयं पञ्च वसाईया अप्रद्ध
वसियति इ द्वारूपणरिदाग दिवं।साई अपज्जवसिया सिद्धा। नयतामतीयकालंमि। आसिकयाइ विछमा सिद्धा सिद्ध दिसे
होतामवं साइ समीरं। नयतामादिमयादस्सशावो। कालाणाइत्ताणउ जदादवा ई दियाइणं।सद्धो माई सिद्धानयादिवा
विज्ञाईतरा तंवा। सिद्धा सिद्धायमपा निद्दिहा। रादवञ्जापत्ति । इतंव ति।तव सिद्धा

×सी६ नवसिद्धिकानां नव्यञ्चलबिः सिद्धा च पितिक्रया।मादि। सपर्यवसिता वति॥७॥ कर्मस्थिति द्वारं इति त्रियवा
समदस्सा ई अबाहा अबाह्णणियाकम्महिति कम्म तिमयाणा तिं।वाधलोदान बाधतइति बाधा। कर्म्मणा
उदयः। न बाधा अबाधा कर्म्मणां बंधासादयस्यांतरं। अबाधया उक्कलरूपा या अंतिका अबाधानिका कर्म्म
स्थितिः कर्म्मावस्थानकालउक्कलरूपाः कर्म्मनिषेकोनव तितत्र कर्मनिषेको नाम कर्म्मदलिकस्य अनुसवनाय
रचनाविशेषः त पथमसमये बहुकं निषिंचति द्वितीयसमये विशेषहीनं। तृतीयसमये विशेषहीनं एवं यावदुउ
त्कृष्टस्थितिकं कर्म्मदलिकं तावद्विशेषहीनं निषिंचति। तथा चाह। माहणाएसगामवाहंपदमाएहितायबहुतरं
दव्वं।सममविसेसहीणं जावुक्कोसंति मव्वासिं। दस्रकं तवति। बहुम प्ति ज्ञानावरणा कर्म्मेत्रीणिवर्षसहस्राणि वावमानमा
त्रा तत ॥ उक्कनकाले समानचवर्षसहस्रत्रयन्यून त्रिंशत्सागरोपमकोटी इमानति। अयमत्र भावः अबाधाकाला

×नी१ ×याउ

×नातिचमब्ध
तयतः।सिद्धीः।
सिद्धाइत्यादी।
नालव।सिद्धा।
याल।हिकिल्पः
दिउसी ५

१५३

वर्षसहस्रत्रयमानो बाधकालस्तदूनसागरोपमकोटीकोटीत्रिंशल्लक्षणाप्त द्वितयमपि च कर्मस्थितिकालः स बाधाकाल
वर्जितः कर्म्मनिषेककालो ज्ञातव्यः एवमन्यकर्म्मस्वपि अबाधकालो व्याख्येयो जानवरमात्र चित्रयचिंशत्सागरोपमनिषे
षेकः द्वेवर्षकोटी त्रिभाग अबाधकाल इति। वयणिज्जं उदासणं वसमयत्रिविहबंधयमइत्यबद्धे बाधाप्रकृत्यावदनीये द्वि
समयस्थितिकं सवति। एकउ बध्यातो द्वितीयसमये वेद्यतेऽवेद्यात्रवयणिय स्सउदसाता रमतानागाणयाण अद्यदसउज्ज़नमि
। तत्स कषायस्थितिबंधमाश्रित्यतिरदितम् भितिः॥७॥ स्त्री द्वार णाणाक्कर णिज्जाणं संतक म्मं किं इत्वाबंध इइत्यादि प्रश्नः
तत्र नस्त्री न उरुषान न पुंसको बादरादय तिः स्त्री निवृत्तिबादरसंपरायप्रवृत्ति गुणस्थानकवर्त्ती सवतिः न
त्वा निवृत्तिबादरसंपराय सूक्ष्म संपरायो ज्ञानावर णीयस्य बंधकाः सप्तविधषड्विधबंधकत्वात्। उपशांत
×वकइ मोहादिस्तु बंधकोऽविधबंधकत्वादेव अर्कास्याद्भ्र ति। स्यान्नबध्नाति॥ आत्रगमं तेनेत्यादिप्रश्नः। तत्रस्यादिव
यमाद्यः स्याद्बध्नाति स्यान्नबध्नाति। बंधकाले बध्नाति अबं धकाले तु नबध्नात्याशयः। सक्का दाविकस्मात्। एवं बध्नाति इत्य
स्मादि। वदस्त्रनबध्नाति निवृत्तिबादरसंपरायादिगुणस्थानकेषा वेदबंधस्याव व -- त्रित्वात्॥८॥ संयत द्वारा नाणावरणि
ज्जं मित्यादि। संयतः आद्यसंयमत्रयवर्त्ती ज्ञानावरणं बध्नाति यथाख्यातसंयमेतस्यरपूर्णता मोहादिने बध्नाति। अत्र
कः संज्ञाय सिायमादि। असंयता मिथ्यादृष्ट्यादिः संयतासंयतस्तु देशविरतसोऽवध्यानः। निषिद्धसंयमादि सिद्धस्तु सिद्ध
सन्नबध्नातिदृष्ट्वावादिति। आउगादहिल्लातित्रिलयणा यत्रि संयता असंयतः। संयता संयतस्यादुवेदंधकालबध्ना

×नः६ ×संयउ

×ह२ ×तो१

लाप्तवृत्ति ति। अन्यदा तु नेति भजनायत्येकं उवरिल्ला ण बंधइ त्ति। संयतादिषूपरितनः सिद्धः स च न बध्नाति।।७।। सम्यग्दृष्टिद्वारे स
म्यग्दृष्टिः सिय त्ति। सम्यग्दृष्टिर्वीतरागः।। न हि बंधस्य तत्र वीतरागो ज्ञानावरणं न बध्नाति आत्मकविधबंधकत्वादितरस्तु बध्नाति मिथ्या
दित्येकं। मिथ्यादृष्टिमिश्रदृष्टी तु बध्नीत एवेति।। आउए हेट्ठिल्ला दो भयणाए त्ति। सम्यग्दृष्टिमिथ्यादृष्टी आश्रित्य स्याद्बध्नाति कस्य
र्थः न घाटि। सम्यग्दृष्टिरपूर्वकरणादिरायुर्न बध्नाति। इतरस्तु आयुर्बंधका ... लेतु बध्नाति। अन्यदा तु न बध्ना
त्येवं मिथ्यादृष्टिरपि। मिश्रदृष्टिस्त्वायुर्न बध्नात्येव तद्बंध ... ध्यवसा ... यस्थानाभावादिति।।८।। संज्ञिद्वारे सन्नी सिय बंध ×सप
ति। संज्ञी मनःपर्याप्तियुक्तः स च यदि वीतरागस्तदा ... ज्ञानावरणं न बध्नाति यदि तु नेतरस्तदा बध्नातीति तस्या
दित्येकं। असन्नी बंधइ त्ति मनःपर्याप्तिविकलात्व ... आत्ववान् नोसंज्ञी नोअसंज्ञीति केवली सिद्धश्च। न
बध्नाति हेत्वभावात्।। वेयणिज्जं हेट्ठिल्ला दो बंधंति त्ति। ... संज्ञी असंज्ञी वा वेदनीयं बध्नीतः अयोगिसिद्धवर्जाना
तद्बंधकत्वात् उवरिल्ले भयणाए त्ति। उपरितनो नोसंज्ञी ... नोअसंज्ञी। सयोग्ययोगिकेवली ... सिद्धश्च तत्र य
दि सयोगिकेवली तदा वेदनीयं बध्नाति। यदि त्वयोगिकेवली सिद्धो वा तदा न बध्नाति। अतो भजनायत्येकं। आउं हेट्ठिल्ला ×देध
दो भयणाए त्ति। संज्ञी असंज्ञी वा तु स्याद्बध्नीतः अंतर्मुहूर्तमेव तद्बंधनात् उवरिल्ले न बंधइ त्ति केवली सिद्धश्चायुर्न बध्नाती
ति।।९।। भवसिद्धिकद्वारे भवसिद्धिए भयणाए त्ति भवसिद्धिको यो वीतरागः स न बध्नाति ज्ञानावरणं दन्य स्तवश्यं बध्नाती १५२
ति भजनायत्येकं। नोभवसिद्धिए नोअभवसिद्धिए त्ति सिद्धः स च न बध्नातीत्यर्थः। आउयं दो हेट्ठिल्ला भयणाए त्ति। भव्या अभव्या

×केवध ×सेप

×नबध्ना५

स्वायुर्बंधकाले बध्नीतां नान्यदा अन्न बध्नीत इत्यतो भजनायत्येकं उवरिल्ले ण बंधइ त्ति सिद्धो न बध्नातीत्यर्थः।।१०।। दर्शनद्वार
हेट्ठिल्ला तिन्नि भयणाए त्ति चक्षुर्दर्शन अचक्षुर्दर्शन अवधिदर्शनिनो यदि छद्मस्थवीतरागास्तदा न ज्ञानावरणं बध्नंति वेदनीयस्यैव बंधकत्वा ×बर
त् ... सरागास्तु बध्नंति। अतो भजनायत्येकं उवरिल्ले ण बंधइ त्ति। केवलदर्शनी भवस्थः सिद्धो वा न बध्नाति हेत्वभावादित्य
र्थः। वेयणिज्जं हेट्ठिल्ला तिन्नि बंधंति त्ति। आद्यास्त्रयो दर्शनिनश्छद्मस्थवीतरागाः सरागाश्च वेदनीयं बध्नंत्यथ केवलदंसणी भय
णाए त्ति। केवलदर्शनी सयोगिकेवली ... बध्नाति। अयो ... गिकेवली सिद्धश्च नेति भजनायत्येकं।।११।। पर्याप्तकद्वारे पज्जत्ते
भयणाए त्ति। पर्याप्तको वीतरागः सरागश्च स्यात् तत्र यो ... वीतरागः स ज्ञानावरणं न बध्नाति सरागस्तु बध्नाति अतो भजन
येत्युक्तं। नोपज्जत्तए नोअपज्जत्तए न बंधइ त्ति ... सिद्धो न बध्नातीत्यर्थः। आउगं हेट्ठिल्ला दो भयणाए त्ति प
×१पर्याप्तका ६ र्याप्तकोऽपर्याप्तकश्चायुर्बंधकाले बध्नीतां नान्यदा नेति भजना ... उवरिल्ले नत्थि सिद्धो न बध्नातीत्यर्थः।।१२।। भाषकद्वारे दोवि
भयणाए त्ति। भाषको भाषालब्धिमान् स च यदि वीतरागस्तदा ... भाषको वा अयोगी ज्ञानावरणीयं न बध्नाति। सरागस्तु बध्नाति। अ
भाषकस्त्वयोगी सिद्धश्च न बध्नाति पृथिव्यादयो विग्रहगत्या ... पन्नाश्च बध्नंतीति भजनायत्येकं। वेयणिज्जं भासए बं
धइ त्ति भाषको ... वेदनीयं ... भाषकस्य वेदनीयबंधकत्वात् अभासए भयणाए त्ति। अभाषकस्त्वयोगी सिद्धश्च न बध्नाति
पृथिव्यादिकस्तु बध्नातीति भजना।।१३।। परित्तद्वारे ... परित्ते भयणाए त्ति।। परीत्तः प्रत्येकशरीरी संसारपरीत्तो वा स च वीतरागोऽपि
स्यात् ततः स ज्ञानावरणीयं न बध्नाति सरागपरीत्तस्तु बध्नातीति भजना। अपरित्ते बंधइ त्ति। अपरीत्तः सा ... धारणकायोऽनंत

×१ल्पर

व०गा०वृत्ति संसारावस्थव बध्नाति। नापरित्तो अपरित्तो न बध्नातीति। सिद्धा न बध्नंतीत्यर्थः॥ आउयं परित्तो वि अपरित्तो वि भयणाए त्ति।
प्रत्येकशरीरादिः आयुर्बंधकाल एवायुर्बध्नाति। नेतरस्मिन्काले तदिति। सिद्धस्तु न बध्नात्येवेत्याह। नोपरित्तो इत्या
दि॥७॥ ज्ञानद्वारे। हेट्ठिल्ला चउनाणी भयणाए त्ति। आभिनिबोधिकज्ञानिश्रुतज्ञानिनो ज्ञानावरणं वीतरागावस्था
यां न बध्नंति। सरागावस्थायां तु बध्नंतीति भजना। केवलणाणी हेट्ठिल्ला चउरो नाणिणो बंधइ त्ति। वीतरागाणामपि छद्मस्थानां वेदनीय
स्य बंधकत्वात्। केवलनाणी भयणाए त्ति। सयोगिकेवलिनां वेदनीयस्य बंधनादयोगिनां सिद्धानां चाबंधनाद्भजने
ति॥८॥ योगद्वारे। हेट्ठिल्ला तिन्नि भयणाए त्ति। मनोवाक्काययोगिनो यदुपशांतमोहक्षीणमोहसयोगिकेवलि
नस्ते ज्ञानावरणं न बध्नंति। तदन्ये तु बध्नंतीति भजना। अजोगी न बंधइ त्ति। अयोगी अयोगिकेवली सि
द्धश्च न बध्नातीत्यर्थः। वेयणिज्जं हेट्ठिल्ला बंधंति त्ति। मनोवाक्काययोगिनो वेदनीयं बध्नंति। सयोगिनां वेदनीयस्य बंधकत्वा
त्। अयोगी न बंधइ त्ति। अयोगिनः सर्वकर्मणामबंधकत्वादिति॥९॥ उपयोगद्वारे। अट्ठसु वि भयणाए त्ति। साकारा
नाकारानुपयोगो सयोगानामयोगिनां च स्यात्। तत्र सयोगा उपशांतमोहादयो ज्ञानावरणादि न बध्नंति। शेषास्तु बध्नंति। अयो
गास्तु न बध्नंति॥१०॥ आहारकद्वारे। दोन्नि वि भयणाए त्ति। आहारको वीतरागोऽपि भवति। न चासौ ज्ञानावरणं बध्नाति। स
रागस्तु बध्नातीति। अनाहारकोऽपि न बध्नाति। तथाहि अनाहारकः केवली विग्रहगत्यापन्नश्च स्यात्। तत्र केवली न बध्नाति। इ
तरस्तु बध्नातीति। अनाहारकोऽपि भजनाए त्ति। वेयणिज्जं आहारए बंधइ त्ति। आयोगिवर्जितो आहारको वेदनीयस्य बंधक 154

×न२

त्वात्। अणाहारए भयणाए त्ति। अनाहारको विग्रहगत्यापन्नः समुद्घातगतः केवली च बध्नाति। अयोगी सिद्धश्च न बध्ना
तीति भजना। आउए आहारए भयणाए त्ति। आयुर्बंधकाल एवायुर्बंधनात्। अन्यदा त्वबंधनाद्भजना। अणाहारए ण बं
धइ त्ति। विग्रहगतिगतानामप्यायुष्कस्याबंधकत्वादिति॥११॥ सुहमसंपराए भयणाए त्ति। वीतरागबादरसंपरायं ज्ञानावरणस्या
बंधकत्वात्सरागबादरसंपरायाणां च बंधकत्वात्। एवं भजनेति। सिद्धस्तु न बध्नात्येवेत्यादि। आउए सुहुमसंपरा
ए भयणाए त्ति। बंधकाले बंधनादन्यदा त्वबंधनाद्भजना। तिचरमसहास्र। अट्ठ विहे भयणाए त्ति। इह यस्य चरमो भवो भविष्यति
स चरमः। यस्तु नासौ भविष्यति सोऽचरमः। सिद्धश्चाचरमः। चरमस्त्वायुर्बंधकाले भवति। अयोगी च सिद्धश्चाबध्ना
ति। अयोगित्वेनाबंधकत्वात्। अचरमस्तु संसारी अष्टापि बध्नाति। सिद्धस्तु नाष्टावपि बध्नातीति
×३६ ॥१२॥ अथाल्पबहुत्वद्वारं। इत्थिवेयगा संखेज्जगुणा इत्यादि। यतो देवेभ्यस्तिर्यकूकरुपेभ्यो दुःस्त्रियः। कथमेवाति
शात्। सप्तविंशतिगुणाद्विंशत्यतिरूपाधिका स्त्रीत्वेन। अवेदगा अणंतगुणा त्ति। अनिवृत्तिबादरसंपरायाद
यः। सिद्धाश्चावेदकाः। ते च अनंतत्वात्। पुंवेदकेभ्योऽनंतगुणास्तेषां अनंतकायिकानां सि
द्धानामनंतगुणत्वादिति॥ एएसिं णं भंते संजयाणमित्यादि। एतेषां च प्रज्ञापनातृतीयपदसंयतादीनामल्पबहुत्वं चेदं। सर्वस्तोकाः
संयता संख्येयगुणत्वादल्पबहुत्वं विचित्रं। तच्च प्रागुक्तमिति। असंजयाणं संजयासंजयाणं नोसंजया
नोअसंजया नोसंजयासंजयाणं। कयरे२हिंतो अप्पा वा बहुया वा। सव्वत्थोवा संजया। संजयासंजया असंखेज्जगुणा इत्यादि।

×विंशति५ ×वं५

भग०वृत्ति

जया॥ ना असंजया अणंतगुणा॥ असंजया अणंतगुणा इत्यादि॥ एवं एतेनाभिलापेनाहारकानाहारकयोः अल्पब
हुत्वं॥ तदेवाह। जाव सव्वत्थोवा जीवा अचरिमत्यादि॥ अचरिमा अभव्याश्चरमाश्च भव्याश्चरमभवत्वं प्राप्स्यंति॥ भव्यस्य भंते
त्वरंतर्गतचरमत्वस्यानंतगुणा यस्मादेतावंतः सिद्धाः अनंतगुणास्तथोक्ताः॥ एवं तस्य सिद्धाः साधवंते नवचरमाश्च यस्माद्भवंतः
सिद्धाश्च ते ताहायोंतावंत एव भव्यास्तनामानताहायामिति॥ १॥ एवं शतके तृतीये॥ २॥ अनंतराद्देशके जीवा ज्ञानितास्पिताश्च
अर्था ॥ द्वितीयोद्देशके पितमन्वंतपतापराणा निरूप्यंते तदाह। ॥ जीवाणमित्यादि॥ कालाएसेणं ति॥ का
लप्रकारेणं कालमाश्रित्येत्यर्थः सपएसत्ति॥ स
प्रदेशः नियमात्सप्रदेशास्तिष्ठति अनादित्वेन जीवस्यानंतसमय
तत्स्थितिकत्वात्सप्रदेशता॥ यस्त्वेकसमयस्थि
तिः स अप्रदेशः द्यादिसमयस्थितिस्तु सप्रदेशः इत्युक्तं
याग्गाथया लावनाकार्या॥ जो जस्स पढमसमए
वट्टइ भावस्स सो उ अपएसो॥ अन्नंमि वट्टमाणो कालाएसेण[?] सपए समपएसो॥ ६
नारकस्तूपपत्तिसमये प्रथमसमयोत्पन्नः स अप्रदेशः द्यादि
समयोत्पन्नस्तु सप्रदेशः अत एवोक्तं॥ सिय सपएसे सिय अपएसि
य अप्पदेसः एवं तावदेकत्वं नजीवादिः
॥ सिद्धावसानः षड्विंशति दंडक कालप्रदेशादिना
चिंतितः अथ पृथक्त्वेन चिंत्यते तत्र जीवानामादावाह। सब्बे वि णं जीवा पंति कालप्रदेशेन असंख्यातानामुत्पत्ति
नां बाढं सारेपि सप्रदेशा नातु सेवंति तथा शतयाद्यावत्कालसमयापन्ना अत्र प्रारभ्य कालेन कालाः उत्पद्यते तथा ततः प्रथमसमयोत्पन्नत्वा
न अप्रदेशश्चाल्पं लभ्यंते। इत्यादि समयोत्पन्नत्वात् सप्रदेशा बहवः स्यात॥ सप्पएसा य अपएसा य सिय त्ति॥ एवं विशेषत्वेन १५५

उत्पद्यमाना भवंति॥ नारकोत्पत्तेरसमयापन्नाः उत्पन्नाः सप्पएसा य अप्पएसा य त्ति॥ उत्पद्यंते चैकाद्येकादयो नारकाः यदाह। एगाय दो
य तिन्निव संखमसंखा वा एगसमएणं। उववज्जंतेवइया उव्वहंता वि एमेव॥ ३ ॥ एवं विकल्पद्वयं मित्यादि॥ तावद्विकल्पं यदा
पूर्वोत्पन्नानां उत्पद्यमानानां च बहूनां सप्रदेशत्वं भवति तदा अप्रदेशस्य एकस्य अपि प्रदेशा वाद्यापि तदेवाह। सप्पएसा य अपएसे य नारका
अपि च एवं पुनः समयापन्नाः प्रदेशत्वेन स्थिता उत्पद्यते तदा बहुवचनात्॥ सप्पएसा य अपएसा य विरहं स्पृशंति नरकादिका धत्पत्रा स्थिता एवम
हारका नाहारकेषु विशेषितोर्विकल्पो प्रथमे दंडके कालप्रदेशेन मध्यमायं॥ आहारकाणंभंते जीवा का
लाएसेणं किं सपएसा अपएसा॥ गोयमा सिय सपएसा सिय अपएसा इत्यादि सुविधावाच्या त्रय
दा विग्रहादौ केवलि समुद्घाते वा नाहारकाश्च तत उत्पादादारका एते प्रथमसमये अप्रदेशा
द्वितीयादिषु तु सप्रदेशा इत्यत उक्तं॥ सिय सपएसा सिय अपएसा सिय त्ति॥ एवं सकायमावेषु पिनाहारकेषु॥ अ
नाहारकाश्च नियमा सपएसा त्ति वाच्यं प्रथमदंडके एवं मणुस्सा णं इत्यादि आहारकाणां तजीवाकालाएसेणं
किं सपएसा अपएसा गोयमा सपएसा वि अपएसा वि त्ति॥ तत्र बहवो नामाहारकाश्च नाम स्थिता नं तथा समुद्घाताः ति
या बहूनां विग्रहगतानंतरं प्रथम समये आहारकत्वसंभवात् अप्रदेशत्वमप्याहारका णां लभ्यत इति॥ सपएसा अ
पएसा अपरस्य त्रिकं॥ एवं विवक्षया पृथ्वीनारकादयः षड्भंगविकल्पा यथाबाध्याः सपएसा॥ आहारयाणं नेरई
या किं सपएसा अपएसा गोयमा सव्वे वि ताव होज्जा सपएसा अहवा सपएसा य अपएसे य अहवा सपएसा य

२।१० वृत्ति

×नोह

मायअप्रदेसाय त्ति। एतदेवाह। आहारगाणं जीवएगिंदियवज्जो तियभंगो जीवपदाणं एकेंद्रियपदं च वर्जयित्वा त्रि
कभंगाः स्युरेकत्रयाणां त्रिकभंगा एकत्रयमत्र मित्यर्थः। सिद्धपदं चेह न वाच्यं तेषामनाहारकत्वात्। अनाहारकदंडकद्वयमाश्रम
स्समगीयं तत्रोद्दाभकेदि विग्रहगत्यापन्नाः समुद्घातगताः केवलिनोऽयोगिनः सिद्धाश्चानाहारकास्तत्र समयाः सप्रदे-
शाः स्थिता यादिसमयेष्वप्रदेशा स्युरेनस्मात्। सप्रदेशाः इत्यादि षड्भंगकदंडकाविशेषप्रादि। अणाहारगाणमित्यादि। जी
वानामेकेंद्रियाणां च वर्जयित्वा जीवाः एकेंद्रियवर्जास्तेषां वर्जयित्वा जीवपदमेकेंद्रियपदं च ये च पाय मायअप्र
देसा यात्येवं रूपं एकादिरंगकाः बहवो न वक्तव्याः दगत्या अल्पानां सप्रदेशानां च लाभात्। नारकादीनामेकेंद्रियादीनां च
साकृतगणाः स्युस्तात् सत्रादिकल्या दीनामनारका णांलाभात्। अहंगिकासंभवस्तत्र वाहो बहूनां व्यवहारतोऽ
प्येक एवं चेकत्वेनैव संभवात्। केवलिकवच नलंगकादि न संभवः षड्भंगसाधिकत्वादिति। सिद्धेति तिय
त्ते भंगा त्रि सप्रदेशाप्रदेशबहुत्वेनोत्पद्यमानसंभवात्। तव सिद्धाय अणवसिद्धाय जादीव दियत्ते अयमर्थः। अधिकदंड
कद्वये पंचेत्यकेदंडकद्वयं तत्र च आह्योविजीवा नियमात्। सप्रदेशा नारकादिषु सप्रदेशाः अप्रदेशाः बहवो जीवा
सप्रदेशाएवं सनारकाद्या षड्भंगा वंतः एकेंद्रियाः पुनः सप्रदेशाश्चाप्रदेशाश्चेत्येकभंगा एवेति। सिद्धपदं च न वाच्यं
सिद्धानां तत्र व्याख्येव विशेषणाप्रसिद्धेः इति। तथा भवसिद्धीया अभवसिद्धीया तिपतद्दारा षड्जीवादि दंडकद्वयमध्ये
यं तत्र वास्तिलाभः। भवसिद्धी याः अभवसिद्धि एषां जीवास्तस्य अप्रदेशस्य इत्यादि षड्भंगदंडकादि। केव

×भवो४

×भादेश्याया १६ ×भाः६ ×छिववनबहु

सपउ

सप३५प१

सप३५प२

लसिद्धजीवपदं सिद्धपदं च नेति। द्युपम भावनारकादिपदानां नानात्वमत्र व्यक्तव्याविशेषणासंभवात्। इत्येवं षड्भंगदंड
कद्वयं संगतमहत्त्वमत्तम ... द। जीवसिद्धदितियसंगत्ति। संज्ञिष्वाये दंडकेतावाद्वितीयदंडकजीवा
दिपादषडंगकत्रयं संभवात्। मत्रादित्याह। तत्संज्ञिनो जीवाः कालतः सप्रदेशाः सर्वतिष्ठतो नाम प्रकृत्यादि
रत्नानंतरं चेकाद्याश्रयात् तत्रोत्पद्यमाना सप्रदेशा अप्रदेशाश्चेति स्यात् बहूनामुत्पत्तिर्यथायमप्रदेशाश्चाप्रदेशाश्चेति स्यात्
तादेवं भंगकत्रयमिति। एवं सर्वपदेषु। केवलामतयो दंडकाया एकेंद्रियविकलेंद्रियसिद्धपदानि न वाच्यानि तेष
संज्ञिविशेषणस्यासंभवादिति। असन्नीहा त्यादि। अ यमर्थः। असंज्ञिष्वसंज्ञि विशेषद्वितीयदंडके पृथिव्या
दिपदानि वर्जयित्वा भंगकत्रयं प्रदर्शितमेव वा च्यं। पृथिव्यादिपदेषु सप्रदेशाश्चाप्रदेशाश्चेत्येक
एवभंगो बहूनामुत्पत्तिस्थानेषु अप्रदेशानामभावात् प्रसंभवात्। नैरयिकादीनां च व्यंतरांतानां संज्ञिनामप्यसं
ज्ञित्वमसंज्ञिभ्य उत्पादाद्भूतभावतया वाच्यं। तथा नैर यिकादिष्वपि संज्ञित्वमर्वाचीनकालिकेषु बहुत्वसंभवात्
॥ षड्भंगाः स्युरिति। न च इदर्शि ता पंचेंद्रियवाच्यानरश्चैव मप्युत्पत्त्यादि। ज्योतिष्कवैमानिकसिद्धाश्च न वाच्याः संज्ञित्व
स्यासंभवात्। तथा नोसंज्ञिनोअसंज्ञि विशेषणदंडके च द्वितीयदंडके जीवमनुष्यसिद्धपदेषु भंगकत्रयं भवति। ते
षु बहूनामवस्थितानां लाभात् एकद्विकमानामानामेकादीनां संभवादिति। एतयोश्च दंडकयोर्जीवमनुष्यसिद्धपदान्यव
सेयानि। नारकादिपदानां नासंज्ञिनोऽसंज्ञी विशेषणस्यासंघटनादिति। सलेश्यदंडकद्वयमधिकदंडकवज्जी

×पतष ×कुर

×संह ×चपु

लगाप्रवृत्ति वनारकादयो वाच्याः सलेश्यतायां जीवश्चूर्णिना दिशितं विशेषाभावादेकत्वात् । केवलं सिद्धपदं नाध्येयं ॥ सिद्धानामले
श्यत्वादिति ॥ कृष्णलेश्यानीललेश्याकापोतलेश्याश्च जीवनारकादयः । एतत् कदंडकद्वये न आहारकजीवादिव
त्पृच्छावाच्याः ॥ केवलं यस्य जीवनारकादेरेताः संति स एव वाच्यः । एतदेवाह कृष्णलासत्यादि । ज्योतिष्कवैमा
निकानां न संतीति सिद्धानां तु सर्वा न संतीति । तेजोलेश्या द्वितीयदंडके जीवादिपदत्रये वाच्या तेजोलेश्या । पृथिव्यब्वन
×षड्भंगाय स्पतिषु तेजोलेश्या उत्पद्यते ... तेजोलेश्यायां कादयो देवाः प्रपीत्वा अप्राप्नुमाना तेजोलेश्या संतीति सप्रदेशाः ... विकत्व ×मप्रदेशाय
वक्तव्यं भवति । एतदेवाह तेजोलेश्यायाम् इत्यादि । इह नारकादीनां पृथ्वी विकलेन्द्रियसिद्धपदानि न वा
च्यानि । तेजोलेश्याया अभावादिति । पद्मलेश्या शुक्ललेश्यायां द्वितीयदंडके जीवादिपदत्रये एव
च्याः । तेजोलेश्याः कांऽपत दवादापह ... इत्यादि । इहैव पं चेन्द्रियतिर्यग्मनुष्यवैमानिकपदान्येव वाच्यानि । अन्ये
षां तासामभावादिति । अलेश्यदंडके तु जीवमनुष्य सिद्धपदान्येव वाच्यानि । अलेश्यपदस्योऽगतस्य जीव ×संतवाय
सिद्धपदेषु गकत्रयं ... अलेश्यतां च प्रतिपन्नानां प्रतिपद्यमानानां च काप्राप्तानां मनुष्याणां सत्त्वेन स
प्रदेशत्वेऽप्रदेशत्वे विकल्पत्रयसंभवादिति । इदमेवाह । अलेसे णं इत्यादि । सम्यग्दृष्टिदंडकयोः सम्यग्दर्शनप्रति
पत्तिप्रथमसमये अप्रदेशत्वं द्वितीयादिषु सप्रदेशत्वं तत्र द्वितीयदंडके जीवादिपदत्रये भंगत्रयं वाच्यं विकलें १५७
द्रियेषु षड्भंगा सास्वादनसम्यग्दृष्टयः एकादयः । प्रतिपद्यमाना च स्तोकाः पूर्वप्रतिपन्नाश्च अतः सप्रदेशाप्रदेशत्वे

एकत्वबहुत्वसंभवः । एतदेवाह । सम्मद्दिट्ठीहिं इत्यादि । इह च एकेन्द्रियपदानि न वाच्यानि तेषु सम्यग्दर्शनाभावादिति । सिद्धा हि
दृष्टयो दिविधाः मिथ्यादृष्टिद्वितीयदंडके जीवादिपदत्रये भंगत्रयं मिथ्यात्वं प्रतिपन्नाः । सम्यक्त्वभ्रंशात् तत्प्रतिपद्यमानाश्चैकादयः
संतीति कृत्वा । एकेन्द्रियपदेषु तु ते सप्रदेशाश्चाप्रदेशाश्चेत्येक एव भंगः । अवस्थितानां प्रतिपद्यमानानां च बहूनां संभवा
दिति । इह सिद्धा न वाच्याः । तेषां मिथ्यात्वाभावादिति । सम्यग्मिथ्यादृष्टिदंडकद्वये सम्यग्मिथ्यादृष्टिद्वितीयभंगा अयमर्थः । स
म्यग्मिथ्यादृष्टित्वं प्रतिपन्नका । प्रतिपद्यमानाश्चैकादयः लभ्यंते इत्यतः षड्भंगाः संभवंतीति । इह चैकेन्द्रिय
×तेद्द विकलेन्द्रियसिद्धपदानि न वाच्यानि । असंभवादिति । संजयादि इत्यादि । संयतेषु असंयतेषु च विशेषणवी
वादिपदत्रये त्रिकभंगाः । संयमं प्रतिपन्नानां बहूनां प्रतिपद्यमानानां चैकादीनां भावादिह च जीवपदम
×वद्द नुष्यपदे एव वाच्ये अन्यत्र संयतत्वाभावादिति । असंय नद्वितीयदंडके असंजयएहीत्यादि इह असंयतत्वं प्रति
×बहूनां ५ पन्नानां संयतत्वादि प्रतिपातेन तत्प्रतिपद्यमानानां च एकादीनां भावाद्भंगत्रयमेकेन्द्रियाणां तु
त्वीकप्रत्ययासप्रदेशाश्चाप्रदेशाश्चेत्येक एव भंग इति । इह सिद्धपदं नाध्येयमसंभवादिति । संयतासंयतदंड
के । संजयासंजया इत्यादि । इह देशविरतिं प्रतिपन्नानां बहूनां संयमादसंयमाद्वा निवृत्य तां प्रतिपद्यमानानां
चैकादीनां भावाद्भंगत्रयसंभवः । इह च जीवपंचेन्द्रियतिर्यग्मनुष्यपदान्येव वाच्यान्यन्यत्र संयतासंयतत्वाभावादिति
नोसंजयेत्यादौ सिद्धत्वान्नान्यमिद जीवसिद्धपदे एव वाच्ये अत एवाह नो जीवे सिद्धे इति । तयोश्च सकप्रदेशी

×दिइ×भुवसप्रइ ×स१

नग०४० गाइत्तियसंगा ति ॥ अयमर्थः । सकषायाणां सदाऽवस्थितत्वात् पृथ्वीदगाग्निवनस्पतीनां कालसंगा णाए शाम स्थानीतः अव्यवमानत्व
सकषायत्वं इति पच्छमाणाए कायत्थालस्संतत्तस्स मशदगाग्नि पृथ्वीदगाग्निवतस्स मशदगाग्निवनस्पतीदगानां स्वल्पप्रसंगक इयमि
ति ॥ नारकादित्रयस्तीत्तमवस्संगा यां एगिंदिएसु अस्से गति संगकानामस्तावास्संगकं सशदगाग्नि पृथ्वीदगाग्निवात्यक
पाविकलप्रश्च बहूनामवस्थितानां भवत्युच्छमानानां तत्र भूलस्सादि ति । इहच सिहपदेनाथेयमकषायिशादवंक्रोधा
दिदंडकश्चणि ॥ क्रोधकसाई दिं जीव एगिंदियवज्जातिय संगा ति ॥ अयमर्थः ॥ क्रोधकषायिहितीयदंडके जीवप
दे पृथ्वीपादं शाम्वाशदगाग्निवात्यकपवसंगः । शपे भवइयः । तत्र सकषायिजीवप दवत्कषायिसंगक
त्ववीनलस्मान्तत्व्यात् । इहमानमायालोभस्था निदृता । एतेनो वंपछमाना बहवः पवलस्माता । भवे
कंतडाणीनामनंतत्वान्नारकादयायापाणाशामस्य णीतः । प्रव्यवमानाः सकषायिवत्त्वतिपन्नाइं ति ॥ देव
×वप दिंवशेगत्ति । देवा दस्सवायादशाग्निपिच्छसंगात भङ्गा धदयवतामल्पत्वेनैकाद्यवमशदशाग्निदेशत्वयाऽसंस
वादिति ॥ मानकषायिमायाकषायिहितीयदंडके नेरइयादेवदिंवसेगत्तिनारकाणां देवानां चमध्ये अल्पाणवमानमा
याइयवंतोत्तवंतीति । शर्वोभूतत्वात्तपवेंगात्तवंतीति ॥ लोभकसायी दिं जीव एगिंदियवज्जातियसंगा ति । एतस्याभा
स्वववज्ञावना ॥ नेरईए दिंवसंगत्ति नारकाणां लोभोदयवताम अल्पत्वात् शर्वाकाः । पड्संगा रवेतीति आदयो ॥ कोहमाणे
मायाबाहवाभूरगाणा दिं वसंगा । माणमायालोभा नेरइए हिं पिच्छसंगा । देवा लोभप्रभूराः । नारकाः क्रोधप्रभूराइ १०८

×तंउ

×देता

ति । अकषायिहितीयदंडके जीवमनुष्यसिद्धपादेषु संगात्रयमव्ययाणमसंतवादेवादि । अकसाई इत्यादि । उदियनाणत्था
मिनिबोहियनाणेसुयनाणे जीवाईत्तियसंगा त्ति । अधिकज्ञानं मत्यादि विशेषविवक्षितं तत्र ॥ मतिश्रुतज्ञानयास्वव
×सउ
×नमु न्नवदंडके जीवादिपादेसु आयोसंगाः शर्वोकालवंति तत्तेयं ज्ञानं मतिश्रुतज्ञानिनां सदाऽवस्थितत्वे न पृथ्वीदगानां तावा
×ना शदगाग्नित्यकः । तथा मिथ्याज्ञानात् त्याद्विज्ञानमात्रं । मत्यज्ञानान्मतिज्ञानं श्रुताज्ञानाच्च श्रुतज्ञानं । शतिपछमानानां नारकादीनां
लालात् । मशदगाग्निवदगाग्नित्वशेमशदगाग्निवादगा स्थिति । हाविवत्यक्तं यमितिविगलिंदियादिंवसंगा त्ति । हित्रिचउ
रिंद्रियपृथ्वीसादनस्सम्यक्त्वं संसारवनात्तिनिबोधिका दिज्ञानिनामकादीनां संसवाऽरपछेंगा । इह च यथायोगं
×म पृथ्व्यादयः सिद्धाश्चनवाच्याः असंभवादिति ॥ ७ ॥ एवमवध्यादि यस्मिंगकत्रयस्योचनादेवलमवधि
डके पञ्चादकं इयविकलेंद्रियाः सिद्धाश्चनवाच्याः ॥ मनःपर्यायदंडके पञ्चजीवामनुष्याश्चवाच्याः ॥ केवल
दंडके पाश्चजीवमनुष्यसिद्धावाच्याः ॥ अतएववाचनांत रदृश्यते विकलेंद्रियसंगा ज्ञानेत्ति ॥ उदियअन्नाणे इत्या
दि । सामान्यअन्नानमत्यज्ञानादिविशेषविवक्षितं मत्यज्ञानश्रुताज्ञानवां जीवादिकेषु संगालवेतिएत हिंस दावस्थि
×आपदगाउ तत्वाः शदगाग्निकः । यदा ऽत्र तदत्यज्ञानं विभंगमत्यज्ञानादितयापरिणमंति । तदा कादिसंसवनमशदगाग्निस्था
क्षिगोंडयमित्यवं संगत्रयमिति । पृथिव्यादिषु अभशदगाग्निवादगाग्नित्यकपावत्यात् आदोएगिंदियवज्जातियसं
गा ति । इह च यमिसिद्धानवाच्याः । विभंगज्ञानादिषु संगत्रयं तंज्ञाननावमत्यज्ञानादिवत् । केवलमिहैकेंद्रिय

×कर

नगाणह्त्ति विकालेंद्रिया । सिद्धाश्च न वाच्या इति । सजोगी जहा ओहि त्ति । सजोगी जीवादि दंडकद्वयपि तथा वाच्या यावत् ओघिक
जीवादिः । मनोयोगे सजोगी जीवा नियमात्सप्रदेशा नारकादिषु सप्रदेशाश्चाप्रदेशाश्च वा । एवं वचोजीवाः सप्रदेशाप्रदेशा वा ना
रकाद्यास्तु त्रिभंगवंतः एकेंद्रियाः अभंगकं तृतीयसंगाह इति इह सिद्धपदं नाध्येयं । जोगी इत्यादि । मनोयोगिनो योग त्र
यवंतः । संज्ञिनश्चाप्रदेशा । गानि एकेंद्रियवर्जाः कायायोगिनस्तु सामान्याः एकेंद्रियादयः । एतेषु जीवादिकः त्रि
विधेर्भंगस्याभावात् । मनोयोग्यादीनामवस्थितानां घसाः अमनोयोगित्वादित्यस्याच्च मनोयोगित्वाद्यत्यादेर
प्रदेशाश्च लाभेनन्तभंगकद्वयमिति नयरां कायायो गिनो ये एकेंद्रियास्वस्थानेकांसप्रदेशा ध्यात्पद ×१पदेशाद
एवं भंगकइत्यर्थः । अयोगी यथा अत्र यदंडकद्वये जी वादिपदा नियमासंतवमाध्ययानि सिद्धिपदं च न वाच्यं
मिति । अयोगी जहा अलेसा इति दंडकद्वयमाल त्रयसमवक्तव्यत्वात्प्रथमा हितीयदंडके । योगी जी
व वसिद्धपदाप्रिभंगकत्रयं मनुष्याणां अवधेर्भंगतीति सागारेत्यादि साकारोपयुक्तं नारकादि ×१नाकारोप शुद्धस्पृवाप
ष्वत्रयोभंगाः जीवपदे पृथिव्यादिपदेषु च सप्रदेशाश्चाप्रदेशाश्चेत्येक एव तत्र चावान्तरेण योगादन्यतरयोगप्रवृत्तिप्रथम
तरसमये अप्रदेशाः सप्रदेशाश्च लभ्यते सिद्धानां त्वेकसमयोपयोगान्तरं साकारस्य तस्य चोपयोगस्य सकृत्प्राप्तौ ×साकार
अप्रदेशत्वं सहत्वशासाप्रदेशत्वमवाप्यं । एवं चासकृद्वासम्यकारोपयोगात्बहूनामत्यन्तप्रदेशाः इत्यादि १५८
भंगः । तानेव सकृद्दोपसाकारोपयोगं विकमास्यात् द्वितीयः । तथा तानेव सर्वदा अनाकारोपयोगांश्च बहून् अधिकृत्य

×ने२ ×वे२

तृतीयः । अनाकारोपयोगे च सकृज्जातानां अनाकारोपयोगमात्रस्य प्रथमः । तानेव सकृत् अनाकारोपयोगं विक
मास्यत्द्वितीयः । अत्रायमर्थः । सर्वेष्वपि कर्त्वनायशतिसमवयगाजहासमकसाइत्ति सवेदनामपि जीवादिपदेषु भंगकत्रयमस्ति
एकेंद्रियेषु विकलत्रयमंगजातं तुर्य्यं स्त्रीवेदक पुरुषवेदकत्रयं नपुंसक... त्रयं भवति प्रथमानत्वादिमाप्यत्रयभंगकत्रयं सवा ×ने का२
नीयं । स्त्रीवेदादीनां स्त्रीवेदादीनां संक्रांतौ प्रथमसमये अप्रदेशत्व मितरे तु सप्रदेशत्वमवगम्यत्रिभंगकत्रयं ह
र्वेदाद्यं । नपुंसकवेददंडकायामेकेंद्रियाणामेका भंगकः । सप्रदेशाश्चाप्रदेशाश्चेत्येवंरूपः । प्रागुक्तवचोलत्ववे
×वुरष६ ति स्त्रीदंडके पुरुषदंडकं च देवपदेंद्रियतिर्यक्मनुष्यपद नामेव नपुंसकदंडकायां देववर्जा निकाया ति
सिद्धपदं च सर्वेषु न वाच्यमिति । अवेयगा जहा अकसाइ त्ति । जीवमनुष्यपदेषु भंगकत्रयमक ×सिद्धा
षायिवदाच्यमित्यर्थः । ससरीरा जहा ओहि त्ति । अ षिकदंडकवत् ससरीरिदंडकायां जीवपादे सप्रदेशा
×शा५ एव वाच्याः । अनादित्वात्सशरीरस्य । नारकादिषु तु कायत्रिभंगकत्रयमेकेंद्रियेषु तृतीयभंगइति । उरालि
यवेउव्विय सरीराणं जीवएगिंदियवज्जा तियभंगो त्ति । औदारिकादि शरीरिणां जीवपदे एकेंद्रियपदेषु च बहुत्वात् तृती
यभंगएव । बहूनां उत्पद्यमानानां प्रतिपद्यमानानां चाउ कालाता तारा पिण्ड संगत्रयं बहूनां तत्पत्तिप्रपन्नानां वैदारिकावे
क्रियत्वागतो दारिकां विक्रियंवत्पद्यमानानामकादानां लोत्तात् इहहेदारिकदंडके कायानारकादेवाश्च न वाच्या
। विक्रियदंडकायास्तु पृथिव्यादिजीवनस्पतिविकलेंद्रियान वाच्याः यस्य विक्रियदंडके एकेंद्रियपदे तृतीयभंगो

नग०वृत्ति

ऽत्रिधायात। मवाइनामसंख्यातानां इतिसमयं वैक्रियम शामाश्रुत्यतथायश्च पिंचेंद्रिय तिर्यंचो मनुष्यश्च वैक्रियल
ब्धिमंतः ऽ ल्पेतथापि तेनां कतयवनसामर्थ्यबलनां वैक्रियावस्थानसंभवश्च पिकादीनांतत्व तिपश्चमान्नानागवासया
आहारगात्यादि। आहारकशरीरंजीवमनुष्याः प्रदेसंगा काः। शब्दान्यवाहारकशरीरिणामल्पत्वात्। इहष्टजीवानां उ
तत्रसंभवतीति। तयागत्यादि। तैजसकार्मणाशरीरसमाश्रुत्यजीवाः दत्रस्पा वाच्याया पोष्ठिकास्थानेनत्रजीवासपदे
शएववाच्या॥ अनादित्वात्तिजमादिसंयोगस्यनारकाद यत्रदितेगका। पाकेंद्रियाश्च प्रतापसंगाः। एतत्त्वशरीरा
दिदंडाकश्चद्वित्रिंदानाध्येयमितिश्च शरीरेत्यादि। ऽशरीरश्च जीवादिभुप्रदेशात्। दितनवकाल्पश्चजी
वमिद्धप्रदाया। शक्तिक्षात्रिंनगावाच्याः। अन्यत्र। शरीरबस्यलावादिति॥७॥ आहारपद्मश्चीपश्च त्यां
दिश्वजीवपादप्रथिव्यादिपादश्चवबहुलनामाहारा दिपर्याप्तीः। पतिपन्नां तदपर्याप्तिलागनाहारपर्याप्ति ×लोद्द
दितिः। पर्याप्तिनावंगच्छतांबहुनामपवलालात्। सप्रदेशा श्चात्यकापदसंगाः। शाश्वच्चायसंगा इति। तामामाणाऽ
त्यादि। इहत्नाष्ट्रामनसाः पर्याप्तिर्नामनः। पर्याप्त्योश्च वजश्चता तिमाहेनाकत्रा। पिकाराणांनिकवंविवि
क्षितं। ततश्च तयापर्याप्तिकार्यपवासंज्ञिनश्च प्रासप्रदेशादितयावाच्याः। मबंधप्रदेशसंगात्रयमित्यर्थः। पंचेंद्रियपदालवा
पश्च वाच्यानि। पर्याप्तीनां चदंस्वरूपमाजःप्यनकरणनतुक्रमादाहारंखलरसंचकर्तुंसमर्थोभवति। तस्यकरणस्यनिष्प
त्तिराहारपर्याप्तिः। कर्णांगाक्षिरितिपर्यायो। तथा शरीरपर्याप्तिर्नामयेनकरणेनौदारिकवैक्रियाहारकाणां शरी १६०

राणां योग्यानि द्रव्याणि गृहीत्वा औदारिकादिनाविनपरिणमयति। तस्यकरणस्य निर्वृत्तिः शरीरपर्याप्तिरिति। तथा येनक
×इंद्रियरु रणेनकार्दानां पंचेंद्रियाणां योग्यानि द्रव्याणि गृहीत्वा स्वायान्विषया न्ज्ञातुंसमर्थोभवति तस्यकरणस्य निर्वृत्ति ×स्पर्श
पर्याप्तिः। तथा येनकरणेनानप्राणयोग्यानि द्रव्याणि अवलंब्यावलंब्यानप्राणतया निःसृष्टुंसमर्थोभवति। तस्यकरणस्य निर्वृ ×स्पर्श
त्तिरानप्राणपर्याप्तिरिति। तथा येनकरणेनसत्यादिभाषायाः योग्यानि द्रव्याणि अवलंब्यावलंब्यचतुर्विधतया भाषया परि
णमय्यत्यक्तुं समर्थोभवति। तस्यकरणस्यनिःप त्तिर्भाषापर्याप्तिः। तथा येनकरणेनचतुर्विधमनोयोग्यानि
द्रव्याणि गृहीत्वामननसमर्थोभवति तस्यकरणस्य निष्पत्तिर्मनःपर्याप्तिरिति। आहारश्च पञ्चेत्यादि। इ
हजीवोत्पादप्रथिव्यादिपादश्चव प्रदेशाश्चात्य कपदसंगाः अन्यत्र विग्रहगतौमनाहारपर्याप्तिमतां ×मना
बहूनांलालात्। शाश्वच्चयसंगाः शब्दान्यवाहार प र्याप्तिमतामल्पत्वात्। शरीरश्च पञ्चन्नी इत्यादि। इहजीवे
षोकेंद्रियश्चविकलेन्द्रियाणां। निरंतरचयं। शरीरा इप र्याप्तिकानां कालतः सप्रदेशानां सदैवलाभादप्रद
शानांच। कदाचिदेकादीनांलाभात्। नारकादवमनुष्याश्च त्रयभागावति॥७॥ तासत्यादि। भाषामनः पर्याप्तयाअपर्याप्त
कासाय सांज्ञातिता भाषामनायोग्यत्वमिति तदसिद्धि। स्वपंचेंद्रियापव। यदिचनतु भाषामनसास्वमानापनेव
पर्याप्तिकाअत्रविवक्षिता दोकेंद्रियाश्च पितृतिविष्यंतस्य जीवपादप्रतीयपदसंगाः सणज्यात चाजीवाश्चेतियसंगाः ति
। तत्रजीवश्च पंचेंद्रियतिर्यक्चवबहूनां। तंदूपर्याप्तिप्रतिपन्नानां प्रतिपद्यमानानां चैकादीनांलाभा त्। शब्दीक्षामवत्

×त१

नग०५त्रि गत्यं॥तस्यादवसण्णायसद्यतं॥त्रि॥निरयिकादिषु मातोपर्यामिकात्तामल्यतरावतनसप्तदशांनां मिकादीनां लाभात्
ततगवष्टत्वंगाः॥७॥उवपद्यौपपर्याप्तिदंडकेषु मिहपदं नाद्य्यसमेत्तवादिति॥शुद्धोक्तद्वारगाथासंग्रहगाथा सपादिसुद्ध
त्यादि॥सपायमति॥कालाता जीवाःसप्तदशाद्य्तरवाकत्वबद्धत्वाद्याश्रुक्ताः आहारगत्ति॥आहारका अनाहारकाश्चतथैव॥
॥त्रिवियत्रित्वा अवत्वा उनयनिःषेधश्चतथैव॥समित्ति॥संज्ञिना असंज्ञिना इयनिःषेधवंतश्चतथैव॥लेसत्ति सलेश्या
कृष्णादिलेश्याःषा॥अलेश्याश्च तथैव॥द्वितिदिदृष्टि सम्यग्दृष्ट्यादि काः त्रतद्वैत तथैव॥संजयत्ति॥संयता अ
संयताःमिश्राश्च यनिःषेधिनश्चतथैव कसायत्ति॥कषा यिणःक्रोधादिमंतःषड्अकषायाश्चतथैव॥नाणत्ति॥ज्ञा
निनआभिनिबोधिकादिज्ञानिनः॥अज्ञानिना मत्यज्ञानादिमंतश्च तथैव॥जोगत्ति॥मायाजोगिन आ
दियोगिनाः अजोगिनश्च॥तथैव॥उवउगत्ति॥साका रोपयोगाः तथैव॥वेदत्ति॥सवेदाःस्त्रीवेदादिमंतः॥इ
×सप अवेदाश्च तथैव॥सशरीरत्ति॥शरीराः औदारिकादिमंत :॥अशरीराश्च तथैव॥पज्जत्तित्ति॥आहारादिपर्याप्तिमंतःपंतद
पर्याप्तकाश्चप॥तथैवाकाइति॥॥जीवाधिकारादेवाह॥जीवाणमित्यादि पच्चक्खाणित्ति सर्वविरताः॥अपच्चक्खाणित्ति
अविरताःपच्चक्खाणापच्चक्खाणित्ति देशविरतइति॥॥सम्मादापडि सहिदिय इत्ति प्रत्याख्यानादत्रय प्रत्याख्यानेन निषेध
मायाया॥अविरतवाच्ये नैरकादीनामिति॥॥प्रत्याख्यानं च तज्ज्ञाने सति स्यादिति ज्ञानसूत्रं तत्र च ते पंचेंदियातेति विति
॥नारकादयो दंडकाः कपंचेंदियाः समनस्कत्वात्॥सम्यग्दृष्टित्वे इति ज्ञपरिज्ञया प्रत्याख्यानादित्रयं जानंतीति॥अव १६१

सासतादि॥एकेंद्रियविकलेंद्रियाःप्रत्याख्यानादित्रयंन जानंत्यमनस्कत्वादिति॥॥कृतं च प्रत्याख्यानं च वतीतिकरा
णसूत्रं॥प्रत्याख्यानमायुर्बंधहेतुरपि भवतीत्यायुःसूत्रं तत्र जीवा यच्चादि॥जीवपदे जीवाः प्रत्याख्यानादित्रय निबद्धायु
ष्कावाच्याः॥वैमानिकपदेच वैमानिका अप्येवं प्रत्याख्यानादित्रय वतांत इत्यादावत अत्वाभसत्ति नारकादयो प्रत्याख्या
नानिर्वृत्ता एवायुष्काय तास्तेत्तत्ते च ना विरता एवायुष्कं त इति॥उक्तार्थं संग्रहगाथा पच्चक्खाणमित्यादि प्रत्याख्यानमिति प्रतदर्थ
एकादंडकपदमेतस्यः॥॥षष्ठस्य तुर्थः॥॥ग्रंथाग्रं ॥६०००॥अनंतरोद्देशके जीवाउक्ताः अथ
सप्तदशे सर्वत स्कायादिकं तत्पादस्यैतं पंचमोद्देश कमादा॥किमियमित्यादि॥तमस्काय इति॥तमसांरा
शिरुह्यतानो कायादि सिदतमस्कायःसमस्वतयतपाव द्रस्कंधःकश्चिदिवक्षिवःसस्वतो देशः स्कंधोरजः
॥स्कंधस्य वा स्कापु दकरजः॥स्कंधं वातन्त्वन्य स्याताद्देशो वादिति॥पृथिव्याविषयसंदेहादाह किं
पुढवीत्यादि॥पुढवीकाएणमित्यादि॥पृथिवीकाय कश्चित्तु तस्य स्वरः॥यः किंविध इत्याहादेशं विव
क्षितास्त्रस्य प्रकाशायतिासर्वत्वान्नपुण्यादिवत्र या अस्पकाकः॥पृथिवीकायो या देशं पृथिवीकायांतरं प्रकाशय
मपि न प्रकाशयत्यस्ताश्रस्वादं॥ध्रुपलवतिवंभनरस्कायस्तस्यमद्वेस्पाण्प्रकाशकत्वात्तस्तमस्कायस्य सर्वथैव
प्रकाशकत्वाद स्कायपरिणामतेवा॥एगपएसियाए त्ति एकप्रदेशात्प्रत्यक्षरा धर्ययेप्र तिपादिशायस्यांसातघातया समश्रे
त्रितायत्पर्थः॥नवनागमकशादेशप्रमाण्यत्रि॥असंख्याः तप्रादेशावगाहस्वजावत्वज्जीवानांतस्यांजीवावगाहना

वऽसंगा नमस्काय मस्सव सिंभकाकारास्काधिकजीवा मकवाद्वादल्यमानस्य प्रतिपादयिष्यमाणत्वा दिति। एत्वां
नगाणवृत्ति ति। प्रज्ञापकालख्य लिखितस्य प्रमाणादस्सडादेरधिकरणताप्रदर्शनार्थमुक्तवान् आदइत्यादि। अधः अधस्तान्नरकरुग्र
लसंस्थिता। सप्त वबधसंस्थाना समतलोत्तमस्पर्शि समद्यायामविस्तारात्कति शतान्यधिकानि। यावद्वलयसंस्थानत्वा
तस्थापना ⌂ केवतियं विक्खंभेणं ति। विष्काराउच्चत्वादायामविक्खंभेणं ति। इत्यादि तत्र स्वायामतत्वद्वमिति। संखेज्जवि
त्थडत्यादि। संख्यातयोजनविस्तृतः। आदितआरभ्य ऊर्द्ध संखे यायोजनानि यावन्नातो संख्यातयोजनविस्तृतउपरित
स्यविष्कं मित्यनाका। असंखेज्जाइंजोयणसहस्साइं परिक्खेवेणं ति। संख्यातयोजनविस्तृतानि पितस्
स्माद्यस्य संख्याततमद्वीपपरिक्षेपतो द्वद्वरत्वात् त्यपरिक्षेपसंख्यातयोजनसहस्रप्रमाणत्वमंत
रवर्त्तिःपरिक्षेपविन्नागणनाकत्रय स्यास्य संख्यातत यात्वल्पत्वादिति। दोवरणमित्यादि। अथ किमिदं
।देवस्यमदवादिके विशेषणमित्याद। जाव शणा। सावत्यादि इदयावकशणदेप्रसंख्याताद्वस्यमद
द्यादिविशेषणानिगमनसामर्थ्यं प्रकर्षप्रतिपादनात्ति। एवमेवप्रतिपादितानि। एणामवशतिक इति
।इदंमनमव मिति। शीघ्रत्वादकच भटिकारूपदस्वव्यापारामदर्शनपरं। अर्थमेषगश्रवाणांवशाकृतवादि हि स्वन
क्वाग्रत्वातिशायोपदर्शनपरं इति ह्रदर्शनार्थः कृत्वा विध्याय ति। केवलकल्पं परिक्षिप्यमित्यर्थः। इह व्याख्यानां केवल:
:संपूर्ण:। कल्पत इति कल्पः। स्वकार्यकरणसमर्थ इति यावत्। केवल: स्यात्सो कल्पश्चेति। केवलकल्पस्तं 163

ति दिश अन्तरालविवायदिति। तिर्यक्चिटिकादिरित्यर्थः। तिमनक्षात्रात्। ति गुणाः समतिमन वारान् त्रिसप्तकृत्वाके
विंशतिवारानित्यर्थः। इदं च। समयेण अनुगइत्यमित्यादि। संख्यातयोजनमानत्वात्तिगडदितदेव्वतिं। उगलावलादय
त्रिसप्तांतासघा:संमयंतिनि। संक्षिप्यंति। तत्र तद्भक्षकल्पमदसंपन्नासं इसिति देवल मालमान्नदाकारतयोत्र तंच
तत्रितसंक्षिप्दर्संसत्ते नंबर्षाणां वगाया सविक्त्यासत्ति।इदनवादमतत्र ज्ञाविकामंत्व्याशदेवतत्तारि छिमाणत्वात्
।किंउदेवप्रपत्रावजानितानाम्यराऽकलासेइतिनत्र च विमदगइमाविद्याणांति। नइति। यावनित्यसिबादरप्रथि
व्यातजसाः स्पर्शविग्रदगतिसमापन्नात् विग्रहग त्यिवबादरा तव्रत:। पृथिवीदिबादरास्तत्रपरस्यायाम्बह
स्यपृथिवीणि विमानभवत्वात्त जस्तु मतजाक्षरपाति ।।इतीयावदपंसत्याधेशाकृतत्वादिति। पलियस्मा उ
वणुअवित्ति। परिणाम्यतः अनः संतितमः कायस्यचेडा वयइत्यर्थः काहसणियाण गामाइ ति। तत्तत्तस्यासँतःचं
द्रादीनां सज्जावात्तस्तनापि तत्रास्मि। सत्यां केवलंकमाला नेहप्रवति। नमस्कायपरिणामनपरिणामनात् इह णिका ×कद्द्दवणासव क
दीपतादप्राकृतत्वात्। अन:सत्यप्रमाव मतीति। कालतिरुम:। का लोतासन्ति कालाणिक ईसिक्त्ताणिकालिनावत्सासत
आद। कालावलाया। कालदा सिर्घोगंनारालामदरिसजणाणाति। गंनास्यासो तीणणब्धा इमदर्षजनननाश्वति। गंनारो
मदर्षजननेसामदर्षजनकत्वा दिउमादारासन्ति। निम उत्तासणा प्रत्रितंकंप दे। निगमयनाद। परासत्यादीयत
एवमतपवाद। प्रवविणमित्यादि। तथ्यदमयाणत्रिदर्शनप्रथमतायां स्वजायप्रापि। कुत्सायात्। ज्ञास्पद्। अहोमित्या

×द्विर

वगा०वृत्ति दि। अथेनं तमस्कायम सियमाण स्तत। श्विगातातानयात्। सावंसीदंति। कायगात इति वा मानगात इति व
गाव्रुकिंच कंसवतितिर्त्रिमवाव ईवायश्चपिव्यतिभाजदिति।।७।।तामत्रिवत्तादि। तमः अंधकारस्वरूपत्वात् इतिपनतु वा
विकल्पार्थः। तमस्कायइतिवा। अंधकार   रात्रिरूपत्वात्। अंधकारमितिवा। तमोरूपत्वात् महांधकारमितिवा। महातमो
रूपत्वात्। लोकांधकारमितिवा। लोकमध्ये तथाविधस्यान्यस्यांधकारस्याभावात्। एवं लोकतमिस्रमितिवा। देवांधका
रमितिवा। देवानामपि तत्रोद्योताभावेनांधकारात्मकत्वा   त्। एवं देवतमिस्रमितिवा। देवारण्य   मितिवा। बलवद्दे
वभयात्त्रस्यतां देवानां तथाविधमरण्यमिवशरणभूतत्वा   त्। देवव्यूहइतिवा। देवानां दुर्भेदत्वाद्व्यूहइवचक्रादिव्यू ×वद्द
×तृद्द हइवदेवव्यूहः। देवपरिघइतिवा। देवानां त्रासा   त्पादकत्वेनगमनविघातहेतुत्वात् देवप्रतिक्षोभ
इतिवा। तत्क्षोभहेतुत्वात्। अरुणोदकइतिवा। समुद्रः   अरुणोदकसमुद्रजलविकारत्वादिति।।८।।वहूवं पृथ
व्यादिस्तमस्कायशब्दवाच्यतायां प्राप्तायां पृथिवीकायपर्या   यं पृथिवीकायादीनां जीवपुद्गलरूपाणि विनिबंधपर्यायतां वस्तु ×वादरव
यत्राह। तमुकायाणमित्यादि। बादरवनस्पतयस्तु तत्रासंभविनस्तेषां त्रिचर्मवरवन्निचितानां स्वस्थानत्वात्।(... ...) १६७
नक्षत्रं तारकरूपमित्यादि।।७।।तमस्कायमादृश्यणतरूमरुभिरकरणांकृष्णराजेत्रि।कृष्णवर्णपुद्गलरेखाःदृष्टितिसमं
किलत्रिावृत्तिः कारःशब्दःअरकाडगमादिद्रव्यटकःषट्कोष्टानआसनविशेषलक्षणसंस्थिताः स्थापनाचेयं
नाअस्याराद्दशादित्रिअनुस्नागकमाराणां।तत्रगमनासंभवादिति।कृष्णराईतिवृत्ति।पूर्ववत्।मेघराजीतिवा।काला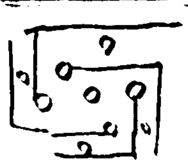
×तां५×ऽ५५ ×सेर

×द्दर

घारम्वा तुल्यत्वात् मघेतिवा तमिस्रतया षष्टनरकपृथिवीतुल्यत्वात्। माघवतीतिवा तमिस्रतायैव सप्तमनरकपृथिवी:
तुल्यत्वात्। वातफलिहेइवत्ति। वातोत्रवात्या तद्वद्ध्वांतमिस्रत्वात्। परिघश्च दुर्लंघ्यत्वात् वातपरिघा वायुपरिक्खोलेइवृत्ति
वातोत्रापिवात्या तद्ध्वांत मिस्रत्वात् परिक्षोभस्य परिक्षोभहेतुत्वात्। वातपरिक्षोभइति।।देवप फलिहेइवत्ति। देवानांपरि
घइवार्गलेव दुर्लंघ्यत्वात् देवपरिघइति। देवपलिक्खोलेइवत्ति। देवानां परिक्षोभहेतुत्वादिति। अष्टसुकृष्णराज्यंतरेसुत्ति   इ
ष्णराज्यंतरमवकाशांतरं। तत्राभ्यंतरोत्तरपूर्वायाश्च कृष्णराजी पूर्व   पार्श्विकीतीयं। अभ्यंतरपूर्वदक्षिणायास्तृतीयं। दक्षिणायाश्च
तुर्थं। अभ्यंतरदक्षिणापश्चिमायाः पंचमं। पश्चिमायाः   षष्ठं। अभ्यंतरपश्चिमोत्तरायाः सप्तमं। उत्तरायाः अष्टमं। लो
गंतियविमाणत्ति। लोकस्यब्रह्मलोकस्यांतम   समीपेभवानिलोकांतिकानितानिचतानिविमानानि
निवृतिसमासः। लोकांतिकावादेवास्तेषां विमाना   नीतिसमासः। इत्थंवकाशांतरवर्त्ति   ×लोकुयवरुत्ता५ त्ति भविमानमच्चर्वा   रुणोमध्यभागवर्त्ति रिष्टं विमानं न वमत्ति   कत्तिविमानइत्यादि देवास्तेषां मारसंम्पमाडव्व्या
मित्यादि। इदमारचितादित्यायाः सूत्रादेवासमादर्शना मिपरिवारश्रुत्वाउसारगाव सीयात। एवसुत्तरुत्तरेपिअर्चिरा
साणेति। अर्च्यावाधाम्मयत्ति   स्थानांएवेनयपेति। शब्दक्षिप्रआप्तवर्णप्रभासिलापेन लोकांतिकविमान
वक्तव्यता ज्ञातोनतथ्यो। नादेवशब्दांकेनसमर्दर्शयति। विमाणाणामित्यादि। गाथाई। तत्र विमानप्रतिष्ठानं दर्शितामेदा
बाहल्लंउ। विमानानां पृथिवीबाहल्लं। तच्चपंचविंशतिर्योजनशतानि। उच्चत्वं सप्तयोजनशतानि। संस्थानं तुतानि

×प्रदितायाःसा४ ×ऊ४

नग.०२ति

घं नानाविधमनावलिकाप्रविष्टा । दावलिकाप्रविष्टानि दि। वृत्तत्र्यस्रचतुरस्रसंस्थाना ए
क्लवंतीति वंदनालोयत्यादि। उत्तालोकया विमानानां देवानां च जीवाभिगमोक्तावर्ण्यतास्तात उभितवर्णः त्रवर्णा। किय
ह्रमित्यतश्चादोजा वयत्यादि। मावयंलगतः लोघंतिय विमाणाणंतं तकतिवन्नति वन्नालादियां दालिद्यांसुक्किल्ला। एवं
पनाए निद्यालायांगंधगं इहगंधा। एवं इहफासा। एवंसद्दरयाणमिया। तत्र देवा समचउरंसा अहमज्जगवन्ना। एहलसा॥
लोयं तिउविमाणाणु णंतनस्सघणाणं॥ ४ उट्ठविकाइय न्नाएपादवन्ना यरउववन्नउघाटंतत्यादि। लिखितमदा। क
वन्नियंति छोदमव्वातकियत्यासमावया। अंतराणालो कोतारणालोकोतः प्रज्ञप्तइति॥ ७॥ पट्ठज्ञातपंचम
॥व्याख्याता विमानादिवक्तव्यताउगतःपंच माहइग.का अपष्ठकस्सघाविधर्व्याख्यायते॥ तत्र क ×व७
इणामित्यादि सूत्रं इदुस्घघिव्यानरकरमवाईघत॥ भाग्नारायाअनधिकरीघमाणावातांइदच्चशत्वांक्रम
पियतसघिव्याद्धकं तत्रदाए कुमारणांतिकसमुद्घातं निघ्नतार्थमितितलनरुकतातव्याएचवत्रिर्न कावासा
भागपवा आवारखवा। उक्कलानादघातुः पणिणामधविशि। तथामवरखलस्सविलागंकर्यातग्गगरेवा बंधघत्रितिरव
शरीरं निष्याद यता आनगरपाविपस्सस्मिन्नवसमुद्घातस्थियातं तांप्तडित्रियवशत्रिताता नारकावासात्समुद्घाता
घाइव्वसमासाइद्वइत्रिस्मइवारारकिवइयंगखज्जति। कियहूरंगाहज्ज मनमाश्वया। किवइयंपणणाघत्रि। कियद्दूरं गाउ
यावा अवस्थानमाशृत्य। अंगुलस्स असंखेज्जइभागमित्यादि इहहितो यासमनस्यार्थइश्वव्यो अंगुलइहयावक्करणा १६४

दिदंहस्वपं वेदन्तिवा। पयणिवांऊखिवा। धपुवा। कासंवाजायणांवा। जायणामयंवा। जायणासहस्सेवा। जायणामय
सहस्सवाश्तिलोगांतविन्नि। अत्रावतिमाछःततः आयमर्घः। उत्यादस्थानान्नचाराणां गुलासंख्यमात्रादिकेक्षे
त्रिसमुद्घाततागच्छा। कूघमित्यादं। गणपादमियाम हिंमाह्ण त्रियदुख्यसंख्ये यप्रादशावगाहसवलावाजीव
स्यापि निकप्रदेशाश्रेणीवर्त्त संख्यप्रदेशावगाह्नन गच्छतीति तथा स्थलावगादित्वतः सांशात्कृतदकमिति॥ ७॥ छट्ट
ज्ञातघट्ठः॥ ७॥ पमाहइशाकजीववक्तव्यताक्ता। समासत्र जीवविज्ञपायानिवक्तव्यतादिरवंश्च्यातात्त्रविदं सूत्रं अद्द
न्नंतत्यादि। मालीणांति। कलमादीनां। विद्धीणांति। मा सात्यतः जवजवाणांति। जवविशाघाणांगत सिणामिति
उक्कविवनउत्यक्षाणं। कोडाउत्ताणांति। कोटक पालआयुमानिततूशक्षपाणानसंगक्किणानि। कोष्ठा
गुप्तानितर्घो। पल्लाउत्ताणांति। इह पल्लोवंशादिम योन्याधारविशेषः। मंचाउत्ताणांमालाउत्ताणमित्यत्र मंच
मालयोर्भेदः। अकुड्यो वाइसंग्यामालायगरावरिं। ड्डाउलित्ताउलित्ताणांति। द्वारदेशपिधानेन सह गोमयादिना
वलिप्तानांलित्ताणांति। सर्वतो गोमयादिनावलिप्तानां पिहियाणांति। स्थगितानां नघाविशनाद्वादनेन मुद्दियाणांति मृत्ति
कादिकृताव लांछियाणांति। रेखादिकृतलांछनानां। जोणिति। अंकुरोत्पत्तिहेतुः। तेणपरंति। ततःपरं पमिलायइ
त्तिप्रम्लायतिवर्णादिना हीयते। पविद्धंसइत्ति। क्षीयते। तावच्च बीजमबीजंभवति। उप्पन्न विनांकुरमुत्पादयति। किं
हुक्तं भवति। तेणपरंजोणीविघ्वायपत्ताति। ७॥ कलत्ति। कलायाः। च्छत्र चनकाश्चत्यन्ये। मसूरत्तितिलिंगाः। चनकि

×पृ२

कालाइत्ति

काऽन्यदपि निष्पादयन्ति। वक्ष्याः ऊलक्षत्ति चवलकाकाराः विपिटकालवंति आलिसंदगा त्ति चवलकाः उकाराः चवलकापदा
दपा। सयाणा त्ति उवरी। पलिमिंथगा त्ति। इक्षवनकाः। कालवनकाइत्यर्थः॥६॥ अथ मिसि। गता। जस्तंलत्ति। लघ्वांचग त्ति वा
गढ्यां। गलग त्ति। कंठविशेषः। कोद्रमग त्ति। कोड्डवविशेषः। मासा त्ति वग्गेय नतालां अन्यविशेषः। असिसव त्ति। सिंगार्थका
। इलाबीय त्ति। इलकबीजानि। शाकविशेषो बीजानामर्थः॥६॥ अनंतर स्थितिः क्काः स्थिता स्व विशेषाणां स्तवनं
दानं च प्ररूपणा निषध नाथ मादो। असामग्र्या विद्यादि इति। अत्र सामाद्याः उच्छ्वासप्रमितकालविशेषाः। व्याख्याताः उक्तास
बहिरिति। अत्रान्तरं। असंख्येयत्यादि। असंख्याता। नामसमयानां संबंधिना जसमुदयाः वृंदानि। तेषां याः
समितिः मीलनं ति सांचः समागमः समुदय यस्य मितिः समागमस्तेन यः कालमानं भवति ति गम्यते
। सैकावलिका इति गम्यते। संख्याता आवलिय त्ति किल षट्पंचाशद् अधिक शत द्वयेनावलिकानां क्षुल्ल
कभवग्रहणं भवति। तानि च समत द्वासप्ततिर् कानि। उच्छ्वा स इति श्वासकालः एवं च संख्याताः आवलिकाः उच्छ्वासकालो
भवति। हठस्सेत्यादि। हृष्टस्य उष्णानवकल्पस्य सानिरुपतस्य निरुपक्लिष्टस्य व्याधिनाभाचः तं प्राणवितस्य जंतो
मेरुपादारकं उच्छ्वासनमः दः। स्वासः उच्छ्वासनिःश्वासः एक इति गम्यते। एषः प्राण इत्युच्यते। सत्तपाणूत्यादि गाथा। सप्तप्राणा एक इति।
। प्राकृतत्वात्। समस्तप्राणाः उच्छ्वासनिःश्वासा एक इति गम्यते। सप्त प्राणाः स्तोकः इत्युच्यते इति वर्तते। एवं सप्त स्तोकाः एकः लवः। लवा
नां सप्तसप्तत्या एषाधिकृतानां उच्छ्वासानां व्याख्यात इति॥६॥ ति त्रिसप्तत्यागादौ अस्यानावाधीयं मिसमिस उच्छ्वासैः स्तोकः स्तो

१६५

×सन्न१ ×स्प४

×ता७
×सेयाणाःसा७

×ति१

काश्चलावसम तातालवः। समलियोणितानातिकानपंचाशत्। उक्ताऽपि समसमसतिलवा इति। सागाकानपंचाशतागुणि
तानिजातं। चाषाकांसानमिति। एतावता अगणितस्य विषयत्रि। एतावान् सौक्ष्मादलिका शासचरा सिपरिमाणः। तावदिति
मार्थः गणितविषयाय गणितगावरः गणितच्छेदयर्थः॥६॥ उच्यमिपत्ति। उपमया निर्दिष्टः सो उपमिकं। उपमांतरणाय
कालप्रमाणमनतिशयिना ग्रहीतुं न शक्यतेत्तेद्दौपमिकमिति भावः। अथ पल्योपमादि उष्णिया परमाणुवादि स्वरू
पमभिधि स्तूरादेस्सत्थ णात्यादि। सुउ सितिपज्ञा दिर्नहि। छकर्त्तु। लक्षुण्यादिना। सुछिदं कर्त्तुं वा विकाल्पो ल
त्ति लक्षाण। सिवाम्य समभिधीयते। न उ नत्वां कापि छलतुं वारत इत्यर्थः संस्खनाधीमिद्द त्ति। ज्ञान सिद्धा
ः केवलिन इत्यर्थः। न उसिद्धासि छिगतास्त्र। बांवदनस्यासंभवादिति॥ आदि उष्ममंप्रमाणानां
व्यहमाणोश्लक्ष्णश्लक्ष्णिकादीनामि तियरूपिच नेश्चयिक परमाणोरपीदामवलक्षणं तथा परिमा
णाधिकाराद्यावहारिक परमाणुलक्षणमिदमवसेयं अत्र छपमाणांतरलक्षणार्थमाद। अणंताणमित्यादि। अनंता
नां व्यावहारिकपरमाणुपापुलानां समुदयाद्यादिसमुदयास्तेषां समितयः मीलनानि तासां समागमः परिणामवशा
दकीभवनं समुदयसमितिसमागमस्तेनयाः परिमाणेनेति गम्यते। सा एका उत्श्लक्ष्णश्लक्ष्णिका इति श्लक्ष्णश्लक्ष्णि
का उत्तरावाल्पनस्य श्लक्ष्णश्लक्ष्णिकापेक्षया श्लक्ष्णश्लक्ष्णिका। इति प्रदर्शितार्थमिव उदाय। एतवक्ष्यश्लक्ष्णिकादयो गुलांतादष्टगुण
माणा महानाविषा उत्तरमष्टगुणाः संतापित्यत्यकमनंतगुणं निवरतं तर्कं अहरमछियाश्वत्यादि। सहस्र छियत्रि

×सू५×कि५

×कू२ ×स्मा३ ×परमाणुत्वेन।१×ता१

×लि३

।शक्रनगमाणायेकृत्वा अष्टगुणत्वाद् इह इदं समापकृत्वात् । अष्टमागत्वात् । सलक्ष्मसक्लिकत्वात् । इह समणत्ति ऊर्द्धाधः
नगाणद्वति स्तिर्यक्चलनधर्मोपलम्भात् सणः । तम्मारणत्ति । समतितोरस्मा द्विभाग इति तागस्थतिया सणः स्वसमणत्ति रथमात्रा
स्वाता । इह स्फुरणः कालाय क्रान्तपः ऋतीता । रथणित्ति दक्षः । तालियत्ति यथि विशेषः । अरक्ष्यत्ति शकटावयव वि
शेषः । तेतिवणंसविसमंघ रिरणं ति । ताघाजनं त्रिगुणं । सविशेषं हृत्वपरिधिः । किंचिन्न्यूनषड्भागाधिकत्रिगुणत्वात् । प
×३५ ल्यादिपात् दियत्ति षष्ठजम्बूनालापात् । एकाहिक द्या दिकत्र्याहिकानां वालाग्रसमित्ति उत्कर्षतः सप्तरात्रप्ररूढा
नां च ताता वालाग्रकोटीनां मितिसंबंधात एकाहिको मुंडिते शिरसि एकाहेन या वालाग्रवंतीति । एवं त्री
णि च । प्रभावनाकारी किंचित्तरस्यादासंहृत आकर्णपूरितः । संनिचितः । प्रचयविशेषान्निविडः
किंच कर्तनाएवं चतासोयनातणणा । तानि वालाग्रा णि न कुथ्यन्ति । न कुथ्यतः । प्रचयविशेषात्सुषि
राभावाद्वायोरसंभवाच्च नासारतां गच्छेयुरिति । अत एव नापरिविध्वंसन्ते कतिपयपरिशाटमेवांगीकृत्य
न विध्वंसंगच्छेयुः । अत एव नाग्निर्दहेत् सागरेषु इति । नप्ततितयापूतिभावं कदाचिदागच्छेयुः । ततणंति ततो
वालाग्रस्य एगमेगं वालग्गं अपहाय तेति । एकैकं वालाग्रमपनीय कालो मीयत इति शेषः । ततस्त्रावईएणमित्या
दि । यावता कालेन समपल्यः खीणत्ति वालाग्राकर्षणात् यत्रपूतः । अस्कृष्ट धन्याकोष्ठागारवत् । तथानीरएत्ति ।
नि र्गतरजः कल्पं सूक्ष्मवालाग्रापकृष्ट धान्यरजः कोष्ठागारवत् । तथा निम्मलत्ति । विग तमलं सूक्ष्मतरवालाग्र १६६
×रू२ ×गा२ ×कल्प१

।प्रमार्जीति कोष्ठकोष्ठागारवत् । तथा निद्विवत्ति अपानयद्व्यापनयनमा सृत्यनिष्ठांगत । विशिष्टप्रयत्नप्रमा
र्जिताव कोष्ठागारवत् । तथा निष्ठवत्ति अत्यंत संश्लिष्टतमयतां गतवालाग्र प्रचागदपनीतमित्यादि गतधान्य लयकोष्ठ
ष्ठागारवत् ।। अथ कस्मात् विलेपकृत्यत आह । अवदाडत्रिाति । शेषवालाग्रलवापहारात् अतएव वि× त्रिशुद्धामलक ×शुद्धि२
ल्पवालाग्र विगमकृतसुद्धत्वाप कृत्याल यकल्पवालाग्र पदाराण नविशेषतः शुद्धाविशुद्ध ।।एकार्थाविति शब्दा व्यावहा
×सं५ रिकं यद्वमध्यापल्योपमं सूक्ष्मवयवानी रवयवखंडीकृ तिकिकवालाग्र श्वतपल्यात् वर्षशतेन बहिग्रात्स्वंडशस्य पा
हारः क्रियात तदा स्पष्ट व्यवस्थापात मसयायणाहारत द्वि पि व्यावहारपल्योपमं भवति । तथा तिरक्ष वालाग्रेरियम्
श्च पुद्गलाम्बुधां श्वतिम समयापहारापः । सालस्म्ब मा वस्त्रा रिकाद्व स्पल्योपमायः पुनस्त्रि रवासंख्य
यखंडीकृतेः स्फुत्वा स्पृष्ट त्वांतस्वित वापहारैकाल सूक्ष्म स्थाद्धापल्योपमा मपुंसागरोपमम पिविज्ञेयमि
ति ।।७।। कार्लाधिकारादिदमाह जंबुद्दीवणमित्यादि । उ स्मिन्द नागति । उत्सर्पिण्या कालात् । इयो त्कृष्टार्धयोर्नोस्रोत्र ×युक्तादीनाय
मकाशेष्ट्रा मा शावाभ्रकृ श्रम्भांगतोतस्यांत्रगारम्भावपाडाया त्रिक्ति । आकारस्याक्षतनो वापर्या थां अथवाकार श्वसि ×उत्सर्पिण्याम्
३-४
वाष्ट्र आकार तावास्ते बां त व त्य व तारावत राणि मा विलावे आकार स्वावप्रत्यवतारः । वज्जसमसर मोहत्ति । वज्जसमान्वं ×णि३
तसमानवसमणी । याय सतया आलिंगाणरक्तत्ति ।। अलिंगवशस्त्र करेंसमरजमुरवं वटंलाधवायस्वत्रेमतिदिशन्नाद । एव
मित्यादि । उत्तरकुरु वक्तव्यतावर्जा । वामिगामा किंवं हत्तणमुझेवरक रङ्वा मितलस्वमम्मलें पवेकरतलेवा क
×स१

नगणह्त्रि रत्नलंकरणवइत्यादौ व्यक्तमिममतायाः शिलागमतद्याममणीनां कर्पूरकस्यत्तरसिगंधस्यो हडम्यनर्गस्याऽत्रनउइस्या
वाण्यादीनां वाच्याश्चउगाता त्यातपर्वताद्दीनां मुत्यातपर्वताद्याश्रितानां दंमामनो(लता हत्वादीनां॥ शिलाप
इक्कादीनां च वर्ण्य । काचाव्यस्नदं तत्वेतहृश्यां । तत्रगांबवावरारद्यामणुस्सामणुस्सो अजआसटांति तिनिमायंति । उयहंतं
त्यादीनि । तत्र तत्वेत्यादि तत्र तज्जातं रूपरवं डशदाग(र्ह)तहितहितदिस्यां गरज्वलकादायाहरूविरागष्ठ
यावरूरणात् । कयमाला ग्राहमालाइत्यादिहरूपं ॥ कृष्णावितृष्णविष्ठहरूरकस्थलत्रौ कृष्णाः दर्शीः वितृष्णा
बद्धज्ञादयस्त्रा॥ विराधास्ते विष्ठहानितदाणतानिह स्थलानितदधोलागायेषांतत्रघाया वक्करणातार्हलमं
वाकंदमंतइत्यादिहरूपंश्रणुमछिन्नत्रि । अत्रशाक्क वेतु कालांतरमउहत्वं नः । यन्हगंधत्रि॥ पउमसमगंधः ।
मियगंधत्रिहगामदगंधयः । छमममत्रि । ममकारह दि ता । हष्ठकालात् । । :ततलिति । तजस्त्र तलेवस्त्रपंयेषाम
स्त्रितते ज्ञस्त्र लिनः मदत्रिमदिह्लवः समर्थाः । मणिंवा रित्रि । मनिमंद त्रुस्त्र कलाला वाहरंती त्येवंशालाश निश्रागाः
॥७॥ षष्ठशतसममः ॥७॥ उममामाहिशा कलमतसंच्छ्या तृक्कमष्ठामउहप्रिथवीनांतउयातानिःस्याद्धिहत्रो कइणामित्यादि
। बादरअगणिकाएइत्यादि । मनुयघ्राबादयास्मर्भउघ्राक्तउपवंतनाववानिषधंगदाच्यातोपवंबादरहधिवीकायस्यापिनिषे
धेवाच्यः स्यात् । हथिव्यादिषिवहस्त्रादषुतम्पनावादिविस्परं । किंउतदयंयज्ञनास्ति तत्रसमबेनिबिध्याताम उष्पादिव
त् । विदिजयास्त्र गातेगतां तोपीदहषिवीकायस्य न निषधउक्तः । अष्कायवाउवनस्पतानांत्रिदा यानादषादिना

×सर्यतिविहो ३-३

१६७

नासा वानिषधस्त्रावाः स्त्राममणावतिर्नैनाइत्रि । नागकुमारस्य इतीयायाः हथिव्या अधोगमनंनास्तीत्यतएवाउमायात
तोऽसुरानानागात्रि । इत्यापत्तएवबज्जनाइउधादीनामध्येअसुरकुमारनागकुमारयोर्गमनंनास्तात्यउमायात । सो
धर्मेशानयोश्वाधस्ताउत्राणाइतिचमरवजनागकुमाराणशक्त्वादतएवाह ॥ दावाएक रइत्यादि । देइवाबादरहथिवी
तजामा निषि(त्रिगमणवाअस्यस्यानत्वात्रघात्रघाउव नस्पतीनामनिषधेपिउगमणव । तायारुदधिघतिष्ठितसावनः
घनस्पतिसंत वा दायास्यमयंहत्वाचादितिपवंमागं कुमारस्माद्धिदस्त्रत्रि । इत्यातिदशातामादरा घनस्पतीनासं
जावाउमीयात । स्वतम स्त्रायसज्ञावातावासय इति पवंबनलायस्माउवरिसह दितिअच्यतंयावदित्य
र्थः पगलादवस्याणिगामानाम्नीतिमनतूरुता । बलाहकादत्वविः । उधियाबायत्रि । बादराअपकायो
मिवनस्यातिस्त्रड हवाः । अनंतावनत्रि । अवना त्रिषधस्त्र । याता म्नविगाणाकादन्यस्त्रर्थं ग्रीकमे ×१२६
ववाच्यामिनिस्त्रविनं । लघाश्रिवयकादावत्याग जारातउहाद्धोकंसदंगादादि कमथिकतवाचनायाम तु
रूमपिनिषधानाच्ययमिति ॥७॥ अष हथिव्यादयापयवाध्यवासांप्रतरसंप्रदगाघायाह । तत्तुकायगाहा । तत्तु
कायतितमस्काय वक रणाघाउारूा । कणपाणप्रतिअनंतगन्धमोधर्मादिदवालाकपंचाकोअगणीचउवायत्रि । अः
ग्निकायहथिवीकायावध्यताद्धो । अ त्रांत्रांतबादरउहविकायबादाअगणिकायनाहणाहसमहनसिघ
विग्रहगतिसमावन्नेगांइत्यानना विलाापनतघाअगणिति । अग्निकायाः थेतव्याः । उहवा उत्तरन्नउसाटिहथिवी

नगा०इति

स्वाव्र भ्रअग्निर्गोसेतरुग्मी । सरया । यत्ताग्उत्ववी । अदिबादरअगणिकायस्याद्य निलायानेति । तथा अग्नातउवणा
स्पर्शनि अक्काया । ज्ञावनस्पतायाधृतया । अग्निगोसेतबादरअउकायबादरतेउकायेबादरवणस्सइकायेना
श्रा इत्यादिना निलायनाकषित्वादीकष्टवरिमत्रिकल्पपंचाका । परिमकल्पस्वत्रभ्रतथाकरपराइत्ति । शायाकम्म
राशीस्तुवइति । इस्तुभ्रलाका । पतितनस्थानानाम । धायाधनम्यतिनिषेधः । सियात्वमात्व तिष्ठिता नितथामधः अ
नेतार्थं णाबायारक्खावादाकाराप्रतिष्ठितानांबाका ज्ञात्वेवतावादवर्गेताव्यां मस्त्रस्थानादितिअनंतरंबादराक्का
यादायाशिदितास्वताश्चेद्विमतिलवंतीत्याश्चर्वं धसूत्रं । तत्र जातिर्मिनिदन्ना उणि । जातिरार्कं इन्द्रियजातिः । ×नाद×त्याद
पंवक्कासे वनामइतिनामकर्माणि तत्रपञ्चइति विशाणाजीवपरिणामावर्तितस्मद निषंनिषिक्रयदा
श्रुस्तज्जातिर्नाम निधत्ताश्र । निषेकश्चकर्मभ्रत लानांप्रतिसमयमनुभवनार्थं रचना तिगतिनामनिधत्ताउप
त्रिंगतिर्नारकादिकावतद्वी । तोषंतथिवावितानामति धत्ता उपत्रि । स्थितिरितियत्स्थातव्यं कर्मविहिवस्तितस्यावजीव
नाश्रः । कर्मणाणामेवनाम । परिणामो धर्मः स्थितिनामः । तन विशिष्टंनिधत्तं । यदाश्रद्दैलिकरूपं तत् स्थितिनामनिधत्ता
श्रः । अथावस्थात्रजातिनामगतिनामविगाहनाना मग्रहणाज्जातिगत्यवगाहनांग्रहणमात्रमुक्तं । स्थितिशब्दश्चानुनाग
नामग्रहणाज्जातासामवस्थित्वाद्यः उक्ता । तेनजात्यादिनामसंबंधिवान्नामकर्मरूपायावतिनामश्राद्यः सर्वत्रकर्मणोपि । १६०
यत्तऽति स्थितिरूपनामकर्मस्थितिनामातनस्यदनिधत्तंयदाश्रुस्ततुस्थितिनामनिधत्ता श्रुरिति । उगाहणानामनिधत्ता

×नाउ

×ना२

उणत्रि अवगाहतयस्यां जीवः सावगाहना । शरीरमौदारिकादि तस्यानाम औदारिकादिशरीरनामकर्मेत्यवगाहना
नाम । अव गाहनारूपावानामः परिणामावगाहनानामस्ततस्मदयनिधत्तमाश्रस्यदवगाहनानामनिधत्ताश्रः । ... इति
। पाशनाम निधत्ताउपत्रि । प्रदेशोनामाश्रः कर्मद्रव्याणां नामस्तथाविधपरिणतिः प्रदेशानामः प्रदेशरूपं वानाम
कर्मविशाषस्तत्र्थः । प्रदेशनामातनस्यदयनिधत्तमाश्रस्यप्रदेशनामनिधत्ताश्ररिति । अनुभागनामनिधत्ता उपत्रि ।
अनुभागआश्रर्द्रव्याणामवविपाकस्वलक्षणोवनाम परिणामोऽनु भागनामोंतनस्यद्विनिधत्तं । यदाश्रस्तद ×अनुभागरूप
नुभागनामनिधत्ताश्रयिति । अथ किमर्थं जात्यादिन ामकर्मणाश्रविशिष्याते उच्यते । आश्रुष्कस्य प्राधान्यो वानामकर्मा अ
पदर्शनार्थं यस्मान्नारकाद्यायुरुदये सतिजा । त्यादिनामकर्मणामुदयोपस्त्रवतिनारकादित्वाप नुभागनाम ।
प्राहकं चाश्रव । यस्माद्भुक्तमिदिवानरुनाणां नरतीपुत्रउववज्जति । अनरइथानरइएसुउववज्जइगो
यमा । नरइएपरस्तुउववज्जइ । नाअनर इपानरपरशु उववज्जइत्ति । पतदक्तंरवतिनारकाश्रः प्रथमसमयसंवेद
नएवनारकउच्यते । तत्सहचारिणीं च पंचेन्द्रियजात्यादिनामकर्मणामप्युदयइति । इत्याश्रुर्बंधस्य प्रहिधात्तउणक्ति
श्रूयदाश्रुष्क । प्रहिधवमकृतदाश्राषाबंधव्यतिरकाहंदांस्पेवपाउच्चपादउाविषयत्वादिति ॥ ७ ॥ दंडउत्रि । एड्याणं
वेतकइविहे ॥ आउयबंधे पणते इत्यादिर्विमानिकाँतश्चतुर्विंशतिदंडकोवाच्या ॥ अतएवाह जाववेमाणिया
याणंति ॥ ८ ॥ अथकर्मविशेषाधिकारात्तद्विशेषितानां जीवादिपदानां द्वादशदंडकानाह । जीवाणमित्यादि । आ

भगवती तिनामनिहत्त त्ति। जातिनामनिधत्तं निषिक्तं विशिष्टबंधं वा कृतं येस्ते जातिनामनिधत्ताः। एवं गतिनामनिधत्ताः। यावत्क
रणात्। ठितिनामनिहत्ताउगा ओगाहणानामनिहत्ताउ पएसनामनिहत्ताउ इति दृश्यं। व्याख्या तथैव नवरं जात्यादिनामसंबंधि
तिरेव प्रदेशा आत्मायुष्कस्य स्थित्यादिनाम। अथवा दंडकनाम गतिनाम इति। अथायुष्कादंडकाधिकारे मानि कानि॥ तथा
जातिनाम। निहत्ताउय त्ति। जातिनाम्ना सह निधत्तमायुर्येषां जातिनामनिधत्तायुषः। एवमन्यान्यपि पदानि। अथ यमन्यादंड
कः। एवमायु(?)दंडक ... इत्यादौ दंडकाः संति। तत्र द्वा ... दर्शितावपि संख्या ...
नद्वेरयि ति। जातिनामनिहत्ताउ इत्यादि एकः। जाति ना मनिहत्ताउ इत्यादि द्वितीयः।
जीवाणं भंते किं जातिनाम निहत्ताउ इत्यादि तृतीयः। तत्र जातिनामनिउत्तं नितरां
विद् उत्तं संबद्धं निकाचितं वेदने वा नियुक्तं येस्ते जातिनाम नियुक्ताः। एवमन्यान्यपि। अथ जा तिनामनिउत्ताउ इत्यादि
दिः चतुर्थः। तत्र जातिनाम्ना सह नियुक्तं निकाचितं वेदयितुमारब्धं वा येस्ते तथा। एवमन्यान्यपि जातिगोयनिहत्ता इत्यादि
। पंचमः। तत्र जातिः एकेंद्रियादिका ... जातिगोत्रं नीचैर्गोत्रादि तद्यथा ... जातिगोत्र निधत्ता एवम
न्यान्यपि पदानि। जाइगोयनिहत्ताउया इत्यादि षष्ठः। तत्र जातिगोत्रेण सह निधत्तमायुर्येषां जातिगोत्रनिधत्तायुषः। एवमन्यान्य
पि। जाइगोयनिउत्ता इत्यादिः सप्तमः। तत्र जातिगोत्रं नियुक्तं येस्ते तथा। एवमन्यान्यपि। जाइगोयनिउत्ताउया इत्यादिरष्टमः 157
। तत्र जातिगोत्रेण सह नियुक्तमायुर्येस्ते तथा। एवमन्यान्यपि। जातिनामगोयनिहत्ता इत्यादिर्नवमः। तत्र जातिनामगो

×भा॰२ ×३५

त्रं च निधत्तं येस्ते तथा। एवमन्यान्यपि। जाइनामगोयनिहत्ताउया इत्यादिर्दशमः। तत्र जातिनाम्ना गोत्रेण च सह निधत्तमायु
र्येस्ते तथा। एवमन्यान्यपि। जाइनामगोयनिउत्ता इत्यादिरेकादशः। तत्र जातिनाम गोत्रं नियुक्तं येस्ते तथा। एवमन्यान्यपि। जा
इनामगोयनिउत्ताउया इत्यादिर्द्वादशः। तत्र जातिनाम्ना गोत्रेण च सह नियुक्तमायुर्येस्ते तथा। एवमन्यान्यपि
। इह च जात्यादिनामगोत्रयोरायुषश्च प्रकृतत्वात् प्रकृतस्यापि प्रकरणं जीवा विशेषिता। आयुर्बंधादयो वा प्राप्ता
दंडकाद्दश्यो तइति॥ ३॥ पूर्वं जीवा शुभाशुभकर्मणः उक्तास्तत्र शुभ लवणसमुद्रे शुभकर्मणः प्रकृतत्वाल्लवणसमुद्रादि
शिउदए त्ति। उच्छ्रितोदक ऊर्ध्ववृद्धिगतजलः। षोडशसहस्र साधिकानि योजनानां सहस्राणि प्रसार्याद्विधारिकेन्द्रा
दकः समजलः स्थूलपृष्ठः। खुब्धियजल त्ति। वेलावशा त्वं वेलावशमहापातालकलशगतवायुक्षोभात्। पत्थ
डोदए त्ति। प्रस्तटोदकः। सूत्राद्यपेक्षया जीवा विरमे तथा धान्यं तत्र बहवो जीवाः। पागंतरं लवणसमुद्रे व्याख्येयम् ऊसिओद
ए नो पत्थडोदए खुब्धियजले नो अक्खुब्धियजले। तदा। एवं जहा जीवाभिगमे जाव से तेणं गोयमा। बाहिरया णं दीवसमु
द्दा नो ऊसिओदगा पत्थडोदगा नो खुब्धियजला अक्खुब्धियजला। पुण्णा पुण्णप्पमाणा वोलट्टमाणा वोसट्टमाणा समभरघडत्ताए चिट्ठं
ति। अस्थि णं भंते लवणसमुद्दे बहवे ओराला बलाहका संसेयंति संमुच्छंति वासं वासंति। हंता अत्थि। जहा णं भंते लवणसमुद्दे बहवे ओरा
ला पत्तेयं बाहिरएसु वि समुद्देसु बहवे ओराला पत्थडा। हंता समट्ठे। से केणं भंते एवं वुच्चइ बाहिरगा णं दीवसमुद्दा पुन्ना
जाव घडत्ताए चिट्ठंति गोयमा बाहिरएसु णं समुद्देसु बहवे उदगजोणिया जीवा य पोग्गला य उदगत्ताए वक्कमंति वि

×वर्यंति१

नगाए इति उ.कम्मं ति उववज्जंति ॥ गाथं ऽलिखितासव्वाण्यक्षरा वदमिति ॥ संवाए उ इत्यादि ॥ एकैकविधिनाऽक्षराणि वक्तव्याललक्षणाना
विधानं स्वरूपमक्षराणां यथा एकविधिविधानाविस्तारतो नंदविधिविधानाः । कृतइत्यादि ॥ उप्पण्णा इत्यादि ॥ इयं वेदक्षराणा
दिदं ह इत्यं ॥ विच्छरमाणाउवकउम्मलपउ मजक्षयनलिणा उलगमागं धियडं इगयमदाडं इरायमणुपन्नमदं स्मपन्नाकममरज
ह्मावइयाउमलादीनां कइगारे: कालिष्वा पाएताइत्यर्थ: । उनामसमाणाबीइंय निश्चलानामसत्ति ॥ स्वस्तिकश्रीवृंदा निश्चलाइ वत्ति ×क्का४
। शुक्लपाताद्दानिदिवादानिवाछलागंधनिश्चरनिगंधलदा ।गंधवंतावाकपूरादय: । छलारसत्ति ॥ मधुरादय: । रसवंता
वाशकेरादय: । छलाफासत्ति हडफासनय: स्पर्शवंता वानवतनवनीतादय: । एवं नयणा छलानामसत्ति ॥ एवमि
तिहाएसमुद्दादिध एकतयाननव्वानिश्चल नामा ॥ शब्दांश्चानितिमात्रइहा णा नित्ति हाएसमुद्दाइश्च हा राान
तव्य: । सविवेदीवसमुद्दाणांतंताकवइयाउहारसमाय एपमुसना ॥ गोयमाजीवइयाउहाइच्छाणांउहारसमागरे
वमाणांउहास्समयापवइंयादीवसमुद्दाउहास्समएणंपए ना ॥ पनिश्चिकनसमायनिश्चिकंवालायउछियाताहसाउहार
समयाताम्रनानिमायरिणामानित्तिपरिणामानन्तानयामसमुद्दाइउसविवेदीवसमुद्दाणंतंत किंवडविपरिणामा साउज्जरिणा
माजीवपरिणामा पायागलपरिणामा ॥ गोयमाउढविपरिणामविवाउदीनाममघनावाणांतिसर्व्वजीवानांहाएसमुद्दाइ इत्यादानत १००
वः । सविवेदीवसमुद्दाणं तंतस्वपएणा ॥ वउढविकाइयनायोजावतसकाइयत्ताए उववन्नवपुव्वा हंता गोयमा ॥ असइ
ॱ२ ॥ अडवा अणंतखुत्तो त्ति ॥ ७ ॥ छठश्यात छम: ॥ ७ ॥ दीपादिशुजीवा: पृथिव्यादितयानां तयन्नश्चाइत्यर्थमा इच्छाके उक्कं लिवम

तत्पादस्यकर्मबंधस्वरूपं कत्वात्समावेवा पुरुषतइत्यवेसंबद्धस्यास्यादमादिसूत्रं । जीवाणामित्यादि मत्तविदबंधएति । ज्ञावरबं
धकालेऽष्टविदबंधए त्ति । आउबंधकाल । छव्विदबंधए त्ति । सुहुमसंपरायावस्थायां मोहायुषोरबंधकत्वात् बंधाद इत्यादि
। बंधाद इत्यादि: उवसंतमोहा: संबंधाउ उभिज्ज तितमपदासाकात्रस्थानानातावीधितव्या: । सवायंनाइएणांतंतनाणावरणिज्जंक
म्मं बंधमाणा कति कम्मपगडीउ बंधइ ॥ गोयमा सत्तविदबंधए वा अट्ठविदबंधए वा जाव वेमाणिए णं वरंमणुस्से जहा जीवा
इत्यादि ॥ ७ ॥ जीवाधिकारादेवजीवमधिकृत्याद । दोवा मित्यादि । एगवन्न त्ति । कालाद्येकवर्णोपेतं स्वरूपं कृविधकारं ।
स्वशरीरादिइच्छा एमि । वजाएकारूपाइयाउद्गतानउ जाएक इत्यज्ञामत्ताकत्र स्थितामित्यर्थ: । तत्थगए त्ति । देवःकिल
शायादवस्थानएववतीत इति तत्रगतान्नादवाला कादिगतान् । अन्नत्थगए त्ति । जाएकारूत्वाद्वस्थानातए
त्रस्थितान् । तत्त्वस्थस्थानएवशायाविकुर्व्वन्ति यत: कारातान्नवैकियकएपव शायात्यत्रगच्छतीति । नाइदुगतानुउक्क ×क्का६
लान्पयो दायत्योक्कमिति ॥ ७ ॥ कालवंणाइगलंती लउगलत्ताए इत्यादौ कालनीलालादित्तहारिदृशुक्कलक्षणानां
पंचानां वर्णानां दशदिक्संयोगाइत्ता एपाछवानि । एवं एयाएपरिवाडीए गंधरसफासत्ति । इदसुरभिदुरभिलक्षणांगंधद्वयस्य
कामवतिमकइकपायाम्लमधुरलक्षणानां पंचानां रसानां दशसूत्राणि । अष्टानां स्पर्शानां सत्त्वारिंसूत्राणि । परस्परविरुद्धानक
र्कशाष्टहादि: नाहयानेकस्यत्रनिष्पादनादिति ॥ ७ ॥ देवाधिकारादिदमाद । अविशुद्धलेस्याकिशुविशुद्धलेरोणंति । अविशु
द्धलेश्याविभंगज्ञानीदेव: । असमोहएणं अप्पाणेणं विशुद्धलेसतमुक्तत्मनाऽविशुद्धलेस्यो ॥ असमवदना त्मादेवः ॥२

नगाधवृत्ति

अविशुद्धालापादेवादिकं द्वात्रिंशत्पदस्थस्य द्वादशविकल्पाः संति। तद्यथा। अविशुद्धालापस्यादावसंयतादयोगानां अयोगानां अविशु-
द्धालापं देवं ज्ञाणि शोणमसंज्ञानि शणिमह्नसमाहृत्यो प्रथमो विकल्पः। अविशुद्धालापस्य असंयतादयोगानां विशुद्धालापं देवं ज्ञानाशणाह
त्रि द्वितीयः। अविशुद्धालापस्य संयतादयोगानां अविशुद्धालापं देवं ज्ञानाशणाहृत्रि तृतीयः। अविशुद्धालापस्य प्रमत्तादयोगानां विशुद्धालापं देवं
ज्ञानाशणाहृत्रि चतुर्थः। अविशुद्धालापस्य असंयतादयोगानां अयोगानां अविशुद्धालापं देवं ज्ञानाशणाहृत्रि पंचमः। अविशुद्धा-
लापस्य असंयतादयोगानां विशुद्धालापं देवं ज्ञानाशणाह त्रि षष्ठः। विशुद्धालापस्य असंयतादयोगानां अविशुद्धालापं देवं ज्ञानाश-
णाहृत्रि सप्तमः। विशुद्धालापस्य असंयतादयोगानां विशुद्धालापं देवं ज्ञानाशणाहृत्रि अष्टमः। तिरश्चि त्रिकालिन्त्रं जानातितत्र
×दृष्टिज्ञातृ२ प्रतिनिमिष्टार्थ्यसमं च प्रत्यक्षत्वादिति। विशुद्धालापे संयतादयोगानां अविशुद्धालापं देवं ज्ञाणाहज्ञाणाति इति। ×अविशुद्धालापे
नवमः। अविशुद्धालापस्य संयतादयोगानां विशुद्धालापं देवं ज्ञाणाहदंताज्ञाणाति इति दशमः। विशुद्धालापस्य संयतादयोगानां संमो- ×ता७
दयानां अयोगानां अविशुद्धालापं देवं ज्ञाणाहदंताज्ञाणा इति एकादशमः। विशुद्धालापस्य संयतादयोगानां अयोगानां विशुद्धा- ×संमोदयाय५
लापं देवं ज्ञाणाहदंताज्ञाणाहृत्रि द्वादशः। परिः प्रत्यक्षस्त्रिविकाल्पैः सम्यग्दृष्टिज्ञातृप्रत्यक्षत्वाज्जानाति। प्रमाणानामुप-
योगपरिक्षयापायानां सम्यग्ज्ञानं। प्रत्यक्षवादिति। परादवादात्परं प्रमाणमिदं तत्वादित्य नंतरमुपर्युपमावदं संज्ञा हृद्य्यन्तरिति॥७
पृष्ठज्ञातनवमः॥७॥ प्रागविशुद्धालापज्ञानानामवज्ञानं प्रदर्शनमदृशाकपितामह दर्शयन्निदमाह। अत्रज्ञीत्यादि। प्रमाण- १७१
क्रियतिनिरज्ञयात। जीवाकालहिदयमावमविति अमीसं प्रज्ञतरंवायावज्ञवलास्तिकमात्रमपितरज्ञवलास्तिकं वदरज्ञल

×समप्लुक्२ ×वङ्गु१

क। निष्पद्यावत्रि। वल्लाः। कलत्रि। कलायः। लयत्रि। युक्तात्र्यायत्रमित्यादि ईशांतापनयं प्रवदयाणं ध्रवरुलानामति स्वस्मात्र
ना। इत्तकल्पत्वात्। केवलास्तिकमात्रादिकं दर्शि पितृशाक्यात। एवं सर्वजीवानां स्वरूपः स्वस्यावित्रि॥७॥ जीवाधिकारादाव
दमादाजीवाणां तज्जीवरूपदर्पकनजीवरूपाष्टनजीवाणां प्रत्ययस्यात। द्वितीयमवचित्त्यमित्यतः प्रश्नः उत्तरंप्रवनं नावचितत्वाया
स्वरूपाणां विनाप्तः तत्राजीवस्थित्यमेव। चितत्वमपि जीवाणामपर्वसमर्थं तवं नारकादिसुपादेयतनजीवव मयस्त्विवा
रिंजीवरूपनारकादित्वं व्यसिचारात्मन आदः। जीवाणांतात निरूपणस्यादि॥७॥ जीवाधिकारादवादः जीवतितांतजी-
वि जीवदति। जीवतिशाणानुधारयतियः सजीवः। तत्रयाजी व। सजीवतीतिप्रश्नः। तत्रंतयाजीवतिसतावन्नियमा
जीव। अजीवस्यत्र्याश्च कर्मास्त्रावनजीवनामपाम् जीवत्वस्याज्ञावतिस्यानजीवतिसिद्धस्यजीवस्यात्
वादिति। नारकादित्व नियमाज्ञावतिसंसारिणः सर्वस्यप्रा णाधारणा नेकत्वात्। जीवतीतिप्रश्नः स्यात्रास्त्रादिः प्रा-
×नत५ णाधारणस्य सजीवत्वंसज्ञावादिति॥७॥ जीवाधिकारांतरं तामे वास्यता ष्टिं कवक्तव्यतामाह। आणव्रतिपत्यादि। अदद्य
मायंति। कदाचिस्सातां वेदनां कथमिति विवक्ष्यमाणवदाया वमायं णारकादव कंदणा वा विआदद्वत्रमायंति। कदाअ-
दननत्रिय विशयागादिषु सातां वेदनां वेदयंतीति वमायापत्रि। विविधयामात्रयाकदाचिस्सातां कदाचिदसातामित्यर्थः
॥७॥ जीवाधिकारादावदमाह। नरइयाणामित्यादि। अत्रमायापत्रिशालनाआदायस्वदीप्तत्वर्थः। आयमरीरस्वत्रांगाद-
त्रि। स्वशरीरस्यत्र अवस्थितानित्यर्थः॥ अणंतरसरवत्रावगाढत्रि। आमशरीरावगादस्थपकृपायदनंतरस्त्रंतआवगा-

भगा०वृत्ति

ढानिरुद्धः।।परंपरसिद्धानावगाढत्ति। आलक्षणकत्वाने तमाकाशमवगाढस्तु नेतेनावगाढा निरुद्धः।।७।। अनन्तरसमायादावक्षमतवाहा
नसाधुर्मात्न्केवलीणामित्यादिसूत्रं तत्रैव आयाणादि तिहिद्वियिः।। दशामाहदशकार्थसंग्रहगाथाः।।७।। जीवाणमित्यादि
गाथा।।७।।षष्ठशतदशमाद्देशकः।।७।।षष्ठशतं विवरणतः समाप्तं।। व्याख्यातं किलमालिकरं षष्ठशतमनुष्ठितं तत्रैव जितधारि
विहसमस्त शिलायां निगमेन तस्यापरमायायां। व्याख्यातं जीवादयर्थप्रतिपादनपरं षष्ठशतं अथ जीवाद्यर्थप्रतिपादनपरमे
वसप्तमशतं व्याख्यायते। तस्यादावेवाद्देशकार्थसंग्रहगा माआहारत्यादि तत्राहारत्ति।आहारकानाहारकवक्तव्य
तार्थः प्रथमः विरइत्ति। विरत्याख्यानार्थो द्वितीयः।। थावरत्ति वन स्पतिवक्तव्यतार्थस्तृतीयः।जीवत्ति संसा रजीवप्रज्ञापना
र्थश्चतुर्थः।पक्खित्ति खचरजीवयोनिवक्तव्यतार्थः पंच मःआउत्ति आयुष्कवक्तव्यतार्थः षष्ठः।।अणगारेत्ति
अनगारवक्तव्यतार्थः सप्तमः।।७।।छउमत्थत्ति छद्मस्थमनु ष्यवक्तव्यतार्थोऽष्टमः।।असंवुडत्ति असंवृतानगारवक्त
व्यतार्थो नवमः।अन्नउत्थित्ति कालोदायिप्रभृति परतीर्थिक वक्तव्यतार्थो दशमः।।७।।कं समयं अणाहारयत्ति परभ
वंगच्छन् कस्मिन्समये अनाहारको भवतीति प्रश्नः।उत्तरं तु यदा जीव ऋजुगत्योत्पादस्थानं गच्छति तदा परभ वायुःप्र
थमसमये आहारको भवति। यदा तु विग्रहगत्या गच्छति तदा प्रथमसमये वक्रानाहारको भवति वक्रस्थानानवाप्तत्वा
दाहारात् वृत्तलानामसत्वात् तत्र आह पढमसमयसिय आहारए सिय अणाहारएत्ति तथा यदा एकवक्रा ग्रहाद्यां सम
याभ्यामुत्पद्यते तदा प्रथमे नाहारकोऽभिहितो द्वितीये त्वाहारको यदा तु वक्रद्वयेन त्रिभिःसमयैरुत्पद्यते तदा प्रथमेऽभिहितो

×नर

×होर

द्वितीयेऽनाहारक इत्यत आह बीयसमयसिय आहारए सिय अणाहारएत्ति तथा यदा वक्रद्वयेन त्रिभिःसमयैरुत्पद्य
ते नीरेकेन त्रीयसमये अनाहारकः यदा तु वक्रत्रयेण चतुर्भिः समयैरुत्पद्यते तदा तृतीयसमये वानाहारकोऽतएवाह तइयसमए सिय आ
हारए सियअणाहारएत्ति।।चउत्थसमए नियमा आहारएत्ति वाच्यं।।वक्रत्रयं च यत्र भवति तत्रायमर्थो विदिग्व्यवस्थितात् यत्रापि च लोका
दूर्ध्वं लोकस्य त्यादेनाद्यावदिकदिशि भवति।।प्रथमसमये नरकसमयेन विश्रेणितः समश्रेणिं प्रतिपद्यते द्वितीये त्वनवि
श्रविशति।। तृतीये त्वधो लोके गच्छति चतुर्थे त्वलोक नाडी निर्गत्योत्पत्तिस्थानं उत्पद्यते।इदमेवाश्रित्य समयचतुष्टयाव
क्रत्रयमवगंतव्यं।समश्रेणीप्रवेशसमयस्य।।आतुवाक्यतः वक्रत्रयं पुन समयपंचकं च भवति। यदा विदिशि यस्तोत्पद्यते
।तत्रसमयत्रयेणैव भूत ।तत्र संसमयेननाडी तानि गत्यसमश्रेणिं प्रतिपद्यते।पंचमे च त्वात्रिस्थानं प्रा
प्नोतीति तत्राद्ये समयचतुष्टये यावदाहारका स्यात्तत्र चा नाहारक इति इदं च सूत्रे न दर्शितं प्रायेण समयत्वात्तत्रि
तिपर्वदंडगत्ति। अधोलोकत्रसनाडीबहिर्भागाद्दिकं दंडकाव्याः।तत्र जीवपदादौ केइ पदं दर्शितं कस्तावन्नपद्य
तेष्टसमये नियमादाहारकइति वाच्यं।।शोषपदेषु वृत्तौ समये नियमादाहारकइति।।तत्रापि नारकादिस्त्रसस्त्र
सेष्वेवोत्पद्यते तत्सर्वनाड्याबहिर्भावागमनं वनाभावात् तृतीये समयेनियमादाहारकत्वं।।तथाहि यो मत्स्यादिर्भरतस्य
पूर्वभागादैरवतस्य पश्चिमभागमधोलोकेन नारकत्वेनोत्पद्यते।स एकेन समयेन भरतस्य पूर्वभागात् पश्चिमभागं याति।द्वितीयेन तुतत
एरवतस्य पश्चिमभागं तृतीये नरकमिति।।अत्र चाद्ययोरनाहारक स्तृतीये आहारकः।।एतावद्वक्तव्यताविवरणं जीवाएगिंदिया

×सुत्र५

×तोतदाथर

×विदइयोद

×३६ ×णव

नगोदवृत्ति

यकउत्क्रमसमायामध्यातःइत्यसमयत्रि। कंसमयंसवप्याव्दारयेत्रि॥ कस्मिन्समयसर्वलोकम थेधाप्त्वाकानन्यस्मात्प्यस्ताक
तरास्मिन्सङ्गादा रायमध्यसर्वलोकव्दारः। सएवसर्वलोकव्दारकः। पंचमसमायायावक्राप त्रि। षष्ठम समयपूरितलोकसमयसप्त
थमावसमायायउतत्रषष्ठसमयेतऽत्यत्र निर्वसमतथा॥ उत्पन्नः षष्ठमसमायऽत्यर्थः। तदारद्गपाल्पताः शरीरस्यात्य
यात्सर्वलोकव्दारतानवतीति। षष्ठमसमयतत्क्षणयत्रि। सप्तमसमायकस्वसयाजीवितस्थितिष्टतिकसमतथा॥ आउष्कस्थर मसम
यइत्यर्थः। तदानींशरीरानांसंहृतानानाल्पस्वशरीराव यावस्थितत्वात् सर्वलोकव्दारतेति॥७॥ अ नान्नारकरूंच
जीवानांविग्रहगतौलोकसंस्थानवशाङ्गवतीति॥ लो कस्यरूपाणस्वर्गास्पतिहमसंविधायत्रिःस्थपतिष्टकंशरयं
अकंतच्छद्‌उपरिस्थापितक लसादिकंग्राह्यं। तथा विधनिवलाकस्याहरूपाणपात्ररिति। एतस्थैवशावनार्थं
मात्रादेहविविधमिइत्यादि। याक्कशणान्मस्वसंस्थि त्रोउपिविस्त्रालंआरूपलितंकसंवणासंविपमाञ्जवस्थ
ञ्जविग्रदिप्यत्रि। इत्यं। व्याख्यावासमञ्जस्यदिति॥७॥ अनंत रलाकस्वरूपमुक्तं। तत्रस्वयाकेवलीकारातितदृश्यिन्नाद
।तंस्मीत्यादि॥ ष्ठ॥ अंतंकारइत्य क्रियाक्लांअप्रतिहितसाधप्रवअप्रमाणायोस्यदर्शयन्नाह। समगात्यादि। मामाइयकउस्यत्रि
क्तसमामाइकस्यतथाअप्रमाणायात्रायमाउवमतावासीनस्यतिष्टः। तास्मित्रि। योयथार्थस्वप्रअप्रमाणायासकाम्पतिकिला
रुतमामाइकस्यतथामाध्रथार्यूवतिष्टत्यानवति। सांपरायिकीक्रियाविशेषाण्ववायागभ्रनरियापविकीअक्षानिरुद्द
कषायस्यावितयाशंकातायदश्॥ अनंतरंआयाअदिकरणास्वइत्रि। आमाजीवः अधिकरणानिदलशकटादीनि

×ऽन ×सकाय

×प्रवर्त्तीत४

।कषायाश्चयद्रतानियस्यमसिमाऽधिकरणा॥ तत्रश्रायादिकरणावत्रिपंचधानि॥ आत्मानाऽधिकरणानिआत्माधिकरणा
निताव्यवहात्यकःकारणंयत्रक्रियाकरणेतदात्माधिकरणाउत्यथंसांपरायिकीक्रियाक्रियतइतियागः॥७॥ अप्रमाणापाशा
काधिकारादवसमाणावामगात्यादिव्रकरणे। तत्रवतमपाणसमारंभत्रि। त्रसवधःमास्वलुसतस्यअतिवायायेअर्थत्रि ×देर
।नस्वन्त्वसीतस्यत्रसपाणस्या तिपातायवधयआवर्तंतुइतिनसंकल्प्यवधो। सोसंकल्पवधादववनिहत्तासो। नविष
तस्यसंपन्नइतिनामावतिक्रतितवं॥७॥ किंवऽयत्रि। किंददा तात्पर्थः॥ जीवितंवयइत्रि। जीवितमिवदात्मनादिइ
वंधच्छत्रजीवितस्यैवत्यागंकरातात्पर्थजीवितात्स्ये वात्रा क्षिद्दवध्यऽस्यजव्यादतादवाद॥ ऽन्नवंवयइति। ऽ
स्यष्ठमितव्यागस्यऽःकरंकस्तातित्रपवाकिंत्यऽ तिकिंविर मतिव्यातुंजीवितंकर्माणादा घां ×जीवितमिव१
त्तिनि। ऽषु वंति। ऽष्टकर्माइत्यसंवयंऽ:कुर्व ति। ऽ क्रमपूर्वकरणातायंथिविदां। ततस्थऽस्वसल ति।
अनिवत्तिकरणंलनात॥ ततस्थाबादिवसति॥ बाधिसम्यद शनस्थानःऽनवति। इक्वअप्रमाणापाशाकःसाधूणसना
मात्रकारीयस्वस्वदायकायिवासपस्रवार्थस्यप्रमानत्वात्तत्रउपवत्रि। तदनंतरंसिध्यतीति॥ शापत॥ अन्यत्राप्यक्तं। दानवि
त्राथस्यावाधिगात्वंयदाह। अणुकंपकामनिच्छरवालतववाणाविणायत्यादि॥ तथा॥ कश्मणकल्याव णाणिवुध्यासबक
स्मस्मतच्छंकादईततिपत्तवणं सिझिस्संतीजिणसगासत्रि॥७॥ अनंतरसकर्मचस्त्रकस्मात्ऽकर्मसङ्गंगऽ
त्र यइति॥ गतिःप्रज्ञापनात्स्नपामसनइति ।निस्संगयायत्रि ।निःसंगतयाकर्ममलापगमेन। निंग

×यावत्१ ×त३

नगगवत्ति णयात्ति इति नीरागतया मोहोपगमेन गतिपरिणामेणंति गतिस्वभावतया अलाबुद्रव्यस्येव बंधणछेयणयाएत्ति कर्म्मबं
धनछेदनेन एरंड फलस्येव निरिंधणयाएत्ति कर्म्मेंधनविमोचनेन धूमस्येव पुव्वपओगेणंति सकर्म्मतायां गतिपरि
णामवत्त्वेन बाणस्येवेति ॥३॥ एतदेव विवृण्वन्नाह कहंण मित्यादि निरुवहयंति वाताद्युपहतं दब्भेहि यत्ति दर्भैः सशले
:आस हियत्ति कुशैः दर्भैरेव छिन्नमूलैः भूयंभूयंति पुनःपुनः अट्ठाहिं इत्यादि अष्टभिर्मृत्तिकालेपैः लेपेत्ति तत्तेत्ति धूयावितः अस्याघे ×ञ्ञ४
×अत्ता२५ अतएव अतएवापोकाचाय अत्थाहथाहमाणंकलसिंबलिया इवा कला सिंबलिफलिका मिंबलि वृक्षवद्रावाशेः ×नञ्ञ५
एरंडमिंजिया एरंडफलं एगंतमंतंगच्छइत्ति एकदेशमवस तानिश्च यायव्राभावकोतएकस्त्य थीतस्यो अंतेऽर
×ञावव साणंगच्छतित्ति इत्यादि उड्ढं मग्गमन पियक्कलायसिंबलि कारस्म कं नवाया रम्मोदाघ्रावादिति ॥७
उड्ढंवीससाएत्ति ऊर्ध्वं विश्रसया स्वभावेन निघ्घाघाएणंति करूंद्रादनाभावात् ॥८॥ अकम्मेणवक्कव्वाताका ×घाद
१५॥ कर्म्मविपर्यवद्वतस्य सकर्म्मणा वक्कव्यमादा दुक्कीनं तिदुक्खेणं फुडेत्ति दुःखमिति दुःखहेतुत्वात् दुःखं कर्म्म तद्वत्‌जी
वाः दुःखीति तदुक्खेनः दुःखहेतुना कर्म्मणा स्पृष्टो बद्धो नाद्दुःखी तथा विनानिर्दुःखो अकर्म्मा दुःखेन स्पृष्टः सिद्धस्या
पितत्प्रसंगादिति एवं पंचदंडकानयव्वत्ति एवमित्यनेनसाक्षाभिलापेन पंचदंडकाः नेतव्याः तत्र दुःखेन स्पृष्ट इत्येकः
रूपः दुःखी दुःखं परियाइयइत्ति द्वितीयस्तत्र दुःखी कर्म्मवान् दुःखं कर्म्म पर्यादादाति सामस्त्येनोपादत्ते निधत्तादिक १७४
रोतीत्यर्थः उदीरइत्ति तृतीयः वेएइत्ति चतुर्थः निज्जरइत्ति पंचमः उदीर्णा वेदननिर्ज्जराणानितु व्याख्याता निधानिति ॥८॥

×२१ ×दुःखी३

×छः२ ×गा२ ×तेर२

कर्म्मबंधाधिकारात् कर्म्मबंधचिंतान्वितमनगारसूत्रं अनगाराधिकाराच्चतत्पानकलादानसूत्राणि तच्चव्यक्तमित्यर्त्ति अत्र
दिता सइंगालस्सत्ति चारित्रेंधनमंगारमिवकुर्वतीति सज्जनविषयरागाग्निः सांगारस्तमाचक्षते नेमटपदहनीत्पानकादि सांगा
रमस्यम धूमस्सत्ति चारित्रेंधनधूमादवटूयक्षूमाद् षःतेनसद्यनपानकादि सधूमं सस्पसंजोयणादोसदुट्ठस्सत्ति सं
योजनादव्यस्य गुणविशेषार्थं द्रव्यांतरेणायोजनं सैवदोषस्तेन दुष्टयत्नवपातस्पणत्ति णंति विलक्षिप्रशिष्यामाष्टमादार
×सु५ यतीति संबंधः क्षिणत्तिमाहवान दोषानसिज्ञानात् हिहित्ति तहिरिशाषकोस्कावात् गडियत्तिनद्द तामदृर्ठत्ति पदसि नः ×तं५
अस्वावव्वत्ति तादिकाय तांगतः आदारं आदाइरइत्ति ला जनंकरोति एसणंति एषआदारसांगारं एतावान्तज्जं स
हया अप्पत्तियंति महद्दन्नातिकमिरानमोक्‌वद्दिकलामं तिक्लाथत्तक्रमः शरागयासाकोध क्लामोंतस्संगु एया
यणात्‍उंतिरसविरा णात्याद नायत्यर्थः वीइंगालस्स त्ति वीतांगारंगारोऽस्मात्र वीतांगारंखवताइकंतस्सत्ति ×रांगाइ
क्षेत्रेसूर्यसंबंधिता एकत्रेदिनमित्यर्थः तदतिक्रांतंयत् तत् क्षेत्रातिक्रांतं तस्य कालाइक्कमंतस्सत्ति कालंदिवसस्य
प्रहरत्रयलक्षणमतिक्रांते कालातिक्रांतं तस्य मग्गाइक्कंतस्स त्ति अर्द्धयोजनमतिक्रांतस्य पमाणाइक्कंतस्सत्ति द्वात्रिं
शत्कवललक्षणप्रमाणमतिक्रांतस्य उवायणा वितत्ति उपादायप्रतिपद्येत्यर्थः परं अद्धजोयणामेरायत्ति अर्द्धयोज
नलक्षणामर्यादाया परत इत्यर्थः वीतिक्कमावइत्तिव्यतिक्रमय्यनीत्वेत्यर्थः अक्कडिअंडगमाणंति अक्कुक्कडकस्येया
त्समाणमानं तत्परिमाणायेषांते तथा अथवाक्कु टाकुटीरमिवजीवस्याश्रयत्वात् कुटीशरीरं कुत्सितामकुवि

×तु। ×कु१ ×श्रापदु३

नगाण्हत्ति गायव्वात्। ऊटाउ उवटीतम्मा अंडकमियोडकमुव्वयकव्वा वक्रार: उक्कुडुंडको। तम्मपमाणातमाव्वाद्दाविंशतमा
अकृष्णायपमातउक्कुडंडकपमाणामात्राअतम्मपमा अप्पमत्तिआयायावत् पमम्रअप्पमत्तादाप्पमत्तादारम्मद्वात्रिंशतामात्रा
×हदामवइ गम्रअक्कपाणऊयाकवलमानमात्रत्वयसिद्दकवलवउ: पद्मादिमानादासम्पाणिअकुप्पमतात्रिंशताकवलि:पमाणपा
मातापणवामात्रा। अद्दिवालाअरम्मादेविकवंत:पमाणपायण्णपपद्यात। पढमव्वा ख्याने तउपायिकापरूणप्पक्कर्मवर्गतव्य
मिति अप्पावारति। अल्पाहारसाधर्व्वती तिगम्यो अपे ऊक्कुडंडकपमाणमात्रां कवला नाहारमाहारयत्ति।
ऊर्द्वे तिसाधे अल्पाहारासादकआहार:। आहारवत् वेंत्रा द्रव्यवामयावस्तत्रवापि। आहारमाणाशत्यतदे
लोपद्यमिकव्वमातं। मध्यम्य कव्वनातेवव्याख्येयो। अवाद्वाभायरिचत्ति। अवमस्यातारेच्छिदसम्पकरा।
मवमादरिका अपक्कृष्टकिंचिदूनमर्द्वयस्यामापादीहा त्रिंशत् कवलाप्पकऊपाद्वादशनामपादेहूपवात्। अप्पा
द्वचिमा वमादरिकावतिमिममय:मावव्वतापिवंमम यंतव्या ख्यानानेयं। प्रथमेतव्याख्यानं अधर्मध र्मिणा रम
दादणार्द्वावमादरिकासा धर्मवती त्येवंनतवो। इत्यागमत्ति इह आगोद्दैतन्यानाद्दित्यागपायः। आहारावती तिगम्य
ह्नाागावापाप्पात तिद्दित्यागपायः। सा धर्मवती तिगम्यो विप्रायचरियत्ति। अवमादरिकात्र वतिधर्मधर्मिणापा लदाग्राग्र
वमादरिकासाधर्मवतीतिगम्यो। पुकामप्पमसाइत्ति। पकामप्र धे प्पमानामधुरादि प्पदानांपागी। प्रकामप्रकामप्पमारागीति
॥६॥ पद्मातीतप्पमत्ति। अग्नाटप्पादरतातपत्रीसंहप्पातीत ए बंत्रतंवतमाविधप्पवकाविवदपशि तमपिम्माद तत्रा

दामजपरिणामियम्मत्तिवर्णदावामप्पत्यघाकराणामान्ति जात्रतमा त्यघ:। आनवपाजक्रवस्तुक्कोपमियमत्तिापणीयम्पगवे ×त२
पणाविस्त्र ह्यावागावचितम्पावमियम्पत्ति विगापणा विविधे वां उकाराररचितां घोचितजदाणेघणाणा मिपणा विशाधितांपू
म्मां अध्यवावपोउनिजपर्यापादउर्लालियम्मत ह्रिषिको आकार मावदर्शनादवांगताचावर्जनवाअनन उनम्म
त्पादनावापापादमादा। मण्डनाणियम्मत्ति निम्मरूपम्याकिंचूतानि गेपट त्याँनि क्किमम वउमालत्ति। त्यक्क खक्कादिग
खवशल जवव्यायमालावजागविलवाणत्ति। व्यपगत उपमलावंदनाउलपन:। सरूपविशेषणावमानजव्यवाघदा
धिनिग्रेघानाममवंरूपवाद्ववति। व्यगयतुपवस्य वत्रादद्दति। व्यपगता:। सर्वेपवगरनूता साघवस्तुसंगवा
आगेउक्तावाकमादय :क्कताष्ठताघतएवपराताव्यम्यवदार्य: वस्तात्मका। प ×ग्निह
घिवाकादय: वरचत्ति। त्याजितामाघउव्यात्। प प्पक्कारिति। दा यावनवत्तिघियामवदावाकनत्पर्कनरुड
×रु५ व्यात्। पघकृताद लदा। विवरूयाादहितायम्मात्। मतघातमादम्य। पहव्याख्याताघपगत:। अघतप्लतनापर्यायाद
पतव्कत। जीवनक्रियाता उपः व्यापितपूत्तणवाउक्क क्ऱ्यापणं शित:। त्यक्कादेह:। परित्यक्ता जीवसंमर्ग: जनिताहारसवा ×स२
पवय।। ततपषां कर्म्मप्पस्य:। अतम्मं क्विसुक्कं तवतात्पादाजीवविपाजादति। णसुक मित्यर्थ:। अकायमकारिवमसंकोप्पिय
म णाहृयमकीयगडेमण्डहिंहां। अकृतंसा धर्मम निर्वर्तितं वा यदिदन। पवं अक्कारितं दायाकम्पिवाअननविाग पणप
पनानाधकम्मिकउणा तु:। असंकल्पितं साधुसंकल्पं वेतासाधर्वतया असंकल्पितं। अननापनाधाकम्मिकापवपदी

नगाणवृत्ति

नः।स्वार्थमारब्धस्य सप्तमवर्थं निर्गतस्य पिंडा आधाकर्मिकत्वात्तं न विद्यात् आहृतमाहारमामंत्रणे नित्यं मद्दृष्टदायापाधसाधुमनं
ग्रहणमित्येवं रूपं कर्मो करोत्यकारणं वा साधुर्थं स्थानीत दत्ताद्यानयनाचयत्राभ्यानाहृता। नित्यपिंडा। नव्याहृतातावत्यर्थ
।:स्यहीवा हृतं तं सिद्धस्व ना हृतादायाकनोस्यद्वृयादीयमानइत्यर्थः। अनन्ताबाताप्रणितालिक्षनपक्षणाद्वाषनिनिष
धः।गाका अतस्त्वं अकात कृतकापणस्थाद्वाद्यं नकृतं अनुद्दिष्टमनो द्दिष्टिकोन्वाकाडापरिस्तु दंति।इत्याकादाया विलगास्था
स्थमाज्ञावादिकं जीवनद्वितानयातयति। ग्रंतनाद्वम त्यंतरणवं न प्रव्रातिरन क्रीणातित्र अत्यवरूपाः दस्मादासवित्यपा
सुद्धेति।दोषाः शंकितह्रक्षितादय।उग्गमुप्पायण मणाशुपरिस्तुदंति। उग्गमस्य आधाकर्मादिःषोडशविध
उत्पादनायश्च धात्र्यादिकाषोडशविधेवा एव मात्यादानापतद्विषयोपयापणापि अविस्तु
ह्य यास्तु परिस्तुद्धयः सवक्षमाया दानिषणास्यप रिस्तुद्धा अतस्त्वं अननवाकातक संयमः कृत वीतांगार
दीतिक्रियाविशषणमप्यितं विप्रायानिवृपासि पणाविशुद्धिरुक्ता। अप्पुरुवं ति।अनुकरणाशाष्टायपवं अवव
×ज्ञ४ बौमित्यादि।अहुवंति।अशीघ्रमविलंवियंति।नातिमंथरं अपरिसाडिति।अनवयायाघने।आरकावंडन एवणाणुलवणाइय
ति।आक्षाणंजनवंशाकटअस्य क्षणावणाबालपनेव उ नास्याध्रधनविलपनं।आक्षापांजनवणावालपनातइति
विवक्षितार्थः सिद्धिरमादिनिरतिशयंगताधार्यादृि सोक्षणाजनवणाणुलपनभूतात् प्रक्रियाविशषणं वा संजमजाय
।मायावृतियंति।संयमयात्रा संयम उपालने सेवमात्रा अनेकनमस्स्वरूपा संयमयात्रा मात्रा तदर्थं द्वितीयं जा सा संय १७६

मयात्रामात्रावृत्तिरुक्तांतस्य।संयमयात्रामात्रावृत्तिकं वा यथा भवति।संयमयात्रामात्रा वा वा इत्यायायकमत प्रोतस्य।संयमया
त्रामात्रायेत्ययं वा यथा भवति।एतादेवद्य कांतरणाह।संयमसारवदणाहया।ति।संयमभवसार स्मस्यवहनं पालनं सपवार्थं
।संयमसारवहनार्थं सज्ञावस्मात्रातस्यो।बिल मिवपन्नगभूएणं अप्पाणेणंति।बिलइवरंध्रइवपन्नगभूतेन सर्पकल्पनात्मना
करणभूतेनआहार सुकावियायुणं।आहारयति।शराराकार्यक पक्षिपति यथा किल बिलं सर्पः आत्मानं प्रवशयति।ण
स्वभि।असंस्पृशन्नेवं माध्वर्दन कंदरपार्श्वान् असंस्पृशन्नाहा राणतदसवा राणातञाहार बिल आहारं प्रवशयतीति।प
सणंति।एषोनंतरोक्तविशषणआहारः शस्त्रातीतादि विशषणसपानलाडनस्यार्थोपि विधः प्रज्ञप्त इति।।७।। ×सत्थमतीतेय घन्नः६
प्रथमादेशकप्रत्याख्याने लावकव्याता द्वितीयत्तप्रत्याख्यानं निरूपयन्नाह सरणमित्यादि
×प्म६ ।संयमप्पश्नरकायं सियडस्वरकाय मितिश्रति पाठ्यं पाथ धमंडः प्रत्याख्यातं वर्णनं कृतं तथा संख्यान्याय
त्याथानसत्तलन्नायमंगाकारात्रतिष्ठेडेवं नापवं अस्तिसमना गयंभवतीति।मानि वपवमिति।वक्ष्यमाणप्रकारसत्तिसम
न्वागतमवगतं स्यात्।।नोपञ्चक्खाणं भवतीति।अनारताबक्षययावदणुपरिपालनास्तुप्रत्याख्यानवाजानवःसव पाणोदिति
।सर्वप्राणाः सर्वभूताः विद्रंति शिवध्रुतकारिता उमतिनिवद सर्वेयामास्त्यतिविदणेति।त्रिविधन मनो वाक्कायलक्षणे पकर्म्म
।अतएवमकिरियत्ति।कायिक्यादिक्रियायुक्तः सकर्मबंधनावा।अतएवा।असंवुडत्ति।असंहृताश्रवद्वारः।अतएवएगंत
दंडापकांतनम वांयेवपराभ।दंडयतीतिएकांतदंडः अतएविकांतबालः।सर्वथा बालिशोज्ञइत्यर्थः।।८।। प्रत्याख्यानाधि

×नकरणीना अभ्रमंत्र यविरयपडिहयपच्चक्खाय पावकम्मत्ति।संयत व अद्दिपरिहार प्रयतः। विरतो व ...
×सु४ ×क्र३ नि रुद्धः। प्रतिहतान्यतीतकालसंबंधीनि निंदनतः। प्रत्याख्यातानि वा नागत प्रत्याख्यानेन पापानि कर्माणि
।यनसनमा।ततः संयमादि ... कर्मव्रताय स्मालिप्त ... संयन विरत ... प्रत्याख्यानपा ×उत्तो ३

×गुण५

नमो० वृत्ति कारादेव नमस्कारादीकृति विधेयमित्यादि। मूलगुणपच्चक्खाणं चारित्रकल्पवृक्षस्य मूलकल्पा गुणाः प्राणातिपातविर-
मणादयः। मूलगुणानाश्रित्य प्रत्याख्यानं निवृत्तिर्मूलगुणविषयं वा प्रत्याख्यानमन्यपदार्थो मूलगुणप्रत्याख्यानं। उत्तरगुणपच्चक्खाणं
पर्यन्ते। मूलगुणापेक्षयोत्तरभूता गुणाः वृक्षस्य शाखा इवोत्तरगुणास्तद्विषयं प्रत्याख्यानमुत्तरगुणप्रत्याख्यानं। सर्वमूलगुणप्रत्याख्यानादि
। सर्वथा मूलगुणप्रत्याख्यानं सर्वमूलगुणप्रत्याख्यानं। देशतो मूलगुणप्रत्याख्यानं देशमूलगुणप्रत्याख्यानं। सर्वतः सर्वमूल-
गुणप्रत्याख्यानं। महाव्रतानि देशमूलगुणप्रत्याख्यानं च देश- विरतानां॥६॥ अणागयमाइ॥ अनागतकरणादनागतं प्र-
षणादावाचार्यादिवैयावृत्यकरणान्तरायसंभावनादार तपस्तत्पूर्वं करणमित्यर्थः। आह च। होही पज्जोसवणा मम
य तया अन्तराइयं होज्जा। गुरुवेयावच्चेणं तवस्सि गेलन्नयाए वा॥ सो दाइ तवोकम्मं पडिवज्जइ तं अ-
णागए काले। एयं पच्चक्खाणं अणागयं होइ नायव्वंमि तिक्कंतमतिक्रान्तकरणादतिक्रान्तं भावना प्रागुक्ता॥ पज्जो-
सवणाए तवं जो खलु न करेइ कारणज्जाए। गुरुवे- यावच्चेणं तवस्सिगेलन्नयाए वा॥ सो दाइ तवोकम्मं प-
×पज्जं४ डिवज्जइ तं अइच्छिए काले। एयं पच्चक्खाणं अइक्कंतं होइ नायव्वंति॥ कोटीसहितमिति मीलितप्रत्याख्यानद्वयकोटिचतुर्थादि
×उ२ वान्तं समक्षं वा दिक्करणमित्यर्थः। आह च। पट्ठवणाओ पच्चक्खाणस्स निट्ठवणाए य जहिं दिवसंमि समयं ति मिलिज्जा
मिलिज्जा। नियंत्रितं नियंत्रितं नियंत्रितं। प्रतिज्ञातदिनादौ ग्लानत्वाद्यंतरायभावेऽपि नियमात्कर्तव्यमिति। ह-
ट्ठं। यदाह। मासे मासे अ तवो अमुगो अमुगे दिवसंमि एवइओ। हट्ठेण गिलाणेण व कायव्वो जाव ऊसासो। एयं पच्चक्खा- १०७

×वा३ ×यदिवसो३ ×द्दी२

×याकार३ ×द्विः३

णं नियंटियं धीरपुरिसपन्नत्तं। जं गेण्हंतऽणगारा अणिस्सियप्पा अपडिबद्धा॥ साकारमिति। आक्रियंत इत्याकाराः। प्रत्या-
ख्यानापवादहेतवो महत्तराकारादयः सहाकारैर्वर्तत इति साकारं। अविद्यमाना कारमनाकारं यत्र विशिष्टप्रयोजन-
संभवाभावे कांतारदुर्भिक्षादौ महत्तराद्याकारमुच्चारयं [illegible] क्रियते तदनाकारमितिभावः। केवलमनाभोग-
सहसाकारावुच्चारयितव्यावेव काष्ठांगुल्यादेर्मुखप्रक्षेपणात्। [illegible] इति। आह। अनाभोगसहसाकारावुच्चारयितव्याम्
वेदे साकारमेवेति। परिमाणकृतमिति दत्यादिभिः कृत- परिमाणं। आह च। दत्तीहिं व कवलेहिं व घरेहिं भिक्खाहिं
अहव दव्वेहिं। जो भत्तपरिच्चायं करेइ परिमाणकड- मेयं॥ निरवशेषं समस्तमशनादिविषयं [illegible] अ-
सणं खाइमं पाणगं सव्वं च ऽपयविहिं परिहरति सव्वभावेण एयं तु निरवसेसं [illegible]
×द्वे६ तत्थि। महत्तरादिसाकेतं। दीर्घतरगत्यादिकेतवाक्। संकेतं गृहस्थस्य [illegible] अंगुष्ठ [illegible]
ग्रंथिगृहाद्यं सस्वेदस्तिबुकोच्छासजोइसके च संकेतं यामपदं [illegible] अद्धा [illegible] अद्धा कालस्त-
स्याः प्रत्याख्यानं पौरुष्यादिकालस्य नियमनमाह। अद्धापच्चक्खाणं जं तं कालप्पमाणछेएणं। पुरिमड्ढपोरिसीहिं मुहुत्त-
मासद्धमासेहिं [illegible]
[illegible]
[illegible]

×श्राण१ ×ण२

नमोऽर्हते

रूणमिति मिश्रणामेव । तामश्रणां तेष्वेव क्षेत्रव्यामाश्रणोति कामं लिख्यातक्रश्री क्रियात । अनया शरीरकश्च । यादीनि संलख्यण
तपो विग्रहबलक्रणात ततः कर्मक्षयाद पश्चिमामाश्रणोति कमं संलखना तस्यावयणोऽभवतीं तस्याबाधनं । अखंडकालकरणं
। तन्नावंप श्चिममाश्रणोति कमं संलखनायाघणारा धनता इत्यर्थमत्र दिगंबरा देशा नारगुणापवासे खेलिनाउत्र डनयात ।
घातिं मादिशा नासगुणाव । तादिशा नारगुणा आवश्यकेतधास्ति क्षमा दितस्यउभयो नारगुणा । साकारानाकारा दिश्चत्या
ख्यानरूप श्रा वितिसंलखनास वगणव्यमत्र दाशान्नर गुणा इत्यर्थः । अस्याश्चैतत्पूर्वा दाशा नारगुणाश्च्चरिणापि
यमंत विभ्रमतावास्य स्यार्थस्य ख्यापनार्थं इति ॥ ७ ॥ अथ कालादनत्र त्याख्याननत हि पर्यायेण एव जीवादिपदानि
विभागयन्नाह ॥ जीवाणामित्यादि पंचिंदिय तिरि क्खजोणिया मणुस्साय जहा जीवत्ति ॥ मूल
गुणपच्चक्खाणि नउत्तरगुणपच्चक्खाणि नो अपच्चक्खाणिनअनरूपं पंचिंदिय तिर्यंचो दशांतपवसूलगुण
पच्चक्खाणिनः सर्वविरतस्याप्रमत्तावात् ॥ इह बाच गा धया ॥ तिरियाणं चारित्रं निवारियं अहतानाभाणा नमिंशुबहुं
बहुयाणं वियम दव्वयाभाव णं समयं ॥ परिहाराविगाथ पेव । मदव्वयसम्भावविवरण परिणामं संनवानमिंनबहु
गुणाणं पि ज दाक्कव लसंस्कृति परिणामाविति ॥ ७ ॥ अथ मूलगुणपच्चक्खाणादिमतामवाल्पबहुत्वादि चिंतयंति पणसिणं सित्या
दि ॥ सव्वत्थोवा जीवा मूलगुणपच्चक्खाणीति ॥ देशतः सर्वतो वा यगुणवंतस्तथाकादशमर्यादाउत्तरगुणाः वतो मसंख्ये
यगुणा ॥ इत्यर्थः ॥ देशविरतानाउत्तरगुणावंतस्य वश्यं मूलगुणावंता मूलगुणावंतस्तूस्यादुत्तरगुणावंत

×तू१

×व२

: स्यात्मेदिक लायणवक्तव्य हि कलाधवादस्मूलगुणवंता ग्रामे स्या । स्तावतस्तस्याकापवा ॥ बहुजनस्य तनोदशविधत्या
ख्यानयुक्तत्वात ॥ तदपि मूलगुणिनः संख्यातगुणा एवन्नासंख्यातगुणाः सर्वयतीनां मपि संख्यातत्वादशविरतेभ्य ऊनः मूल
गुणव ति नाअपि उत्तरगुणि नो लभ्यंते तत्र मद्यमांसादि विविक्ताः स्युर्दवशा इत्यनासवंतीति रूपादशविरतानरगु
णवंता अधिकात्या नारगुणावंतां मूलगुणावंता स्यासंख्यातगुणा वंतवयनं पवादेऽनारगुणपच्चक्खाणी असंखेज्ज गुणा त्ति ॥ अ
पच्चक्खाणी अणंतगुणा त्ति ॥ मणु स्सपंचिंदिय तिर्यग्वपवत्त्याख्यानि ना अनअपच्चक्खाणिनवा ॥ वनस्पतिरूपतिक
याच्चतमानंतगुणाः मिति ॥ ७ ॥ मणुस्सत्र अपच्चक्खाणी असंखेज्ज गुणा त्ति ॥ यद्यस्तु संमूर्छिममग्र दणाना वासय
मितनर संख्यातत्वादि । एवं अप्पाबहुगाणि ति नि विजह्यापदमिव्यपदं इवति ॥ तत्रैकं जीवानामिदामेव
हितायंपंचेंदियतिरश्चो ऽन्तायेनमणुस्साणामताऽन्य यथा नि हितावण मूलगुणा दिइति बहुदंडकउक्तानिप
वमिद वीणयिवाख्यानि विशपमाह ॥ जवा मित्यादि ॥ पंचें दियतिरिक्खजोणियामणुस्साय पदे हवंति ॥ यथा जीवास
त्रिनारगुणपच्चक्खाणस्यादयश्चक्खाणि वंपंचें दियतिर्येचा मणुष्याश्च वाच्या ॥ इहपं चेंद्रियोपादि सानां नारगुणपच्चक्खाणिनो
नवंतोपवमवोदशविरतानालशातः सापविनरगुणपच्चक्खाणस्य सान्निमत्वादिति ॥ ७ ॥ मूलगुणपच्चक्खाणि नि ज्ञाचत्वसंय
तानि वंतीतिसंयता विरतं तिनि विनि जीवाइ विभ्रम अपिचर्थं ॥ एवं जहावत्यादि एवमन नाभिलापेनयाथेवञानयांन
चिंवस्तत्रमि दमाध्यं ॥ नचिवं ॥ मरइया णं तेन किं संजा या असं जया संजयासंजया ॥ गायमा ॥ नासं जया असंजया ॥ नासंजया

×२।ए२

नगा०३नि संजएणं भंते इत्यादि। अप्पा इत्यादि। अल्पबहुत्वं संज्ञितानां विषयसूत्रं ज्ञानमायाओं नित्यविति। जीवानां पंचेंद्रियतिर्यक्सर्वस्तो
स्तोकाश्च तं सर्वस्तोका संयता जीवाः संयता संख्येयगुणाः असंयता अनंतगुणाः पंचेंद्रियतिर्यक्सर्वस्तोका संयता। ×संयता२
असंयता असंख्येयगुणाः मनुष्या सर्वस्तोका संयताः संयतासंयताः संख्येयगुणाः असंयताः असंख्येयगुणा इति॥ ७॥ संयताद
×ना४ य स्वयत्यादि। वित्तस्य तिर्यगंतीति। प्रत्याख्यानादिसूत्रे। नवरं प्रत्याख्यानं सर्वविरतिरप्रत्याख्यानादयः प्रतिषिद्धा इति। किंच न
प्रत्याख्याना। नामप्यप्रत्याख्यानं। किं चाल्पबहुत्वचिंतायां इति सूत्र प्रतिषिद्धा इदं तत् प्रत्याख्यानसंबंधं अंतर्वात्यपर्याप्ता इति॥ ७॥ जी
वाधिकारात्तदाश्रित्य सूत्राणि तेहचरत्यपर्याप्ता जीवा। इच्छाद्यपर्याप्तस्य पर्याप्ता। नारकादिपर्यायपरिणत्यर्थः ×ने६
॥ ७॥ जीवाधिकारप्रतिबद्धमेव सूत्र दर्शयन्नाह। जेवणास्ये इत्यादि। कं कालं तिष्ठति तस्मिन् कालपर्याय इ
त्यादि। प्राग्दृष्टादिबहुवाग्जलसूत्रं दसपदमेवाद्यतनाः। प्राग्दृष्टवर्णादिः वर्णवर्णस्वरजादिः। स्वरादिसमस्त
×सप्तमशात द्वितीयः१ पार्श्वे सार्धादिः त्रयचालादारान्वंतीति विवयो। ग्रीष्मसमर्थाल्पा हरितास्त्रोवव्यवसायप्रत्या दारितारूपमण्डप्रत्य
ति। हरितमरिद्यमानात्रिंदरितकाश्चात नीलुकोटरिच्छमानाश्चादीप्यमानादरितकारिच्छमानांसि गएत्रि वनलस्यापाठा
सिणाणाणीयत्रि उल्लासवायानियमांपत्रे आयानिका। सूलासूलजीवकंदत्रि। सूलानिसूलजीविस्पृष्टानिवा मानात्यर्थ
यावत्करणात् स्कंधत्वजीवकंदाएवंतपोसालाणवालात्रप्फाफलत्रि। इत्थं इत्यामित्यादि यविस्फिदंतसूलादीवाणा
सूलादिजीविस्पृष्टानितदाकदति। कस्मात् कंदादत्ताकथमित्यर्थः। वनस्पतयः आदारयंति। आत्मस्पृष्टमिगमना

तु सूलादिजीवानां सूलादिव्याप्तोवावस्थितत्वात् कथंचित्तदपरस्परावद्धानतत्त्वाम इति विद्याविशेति आतायां। सूलानिसूल
जीवस्पृष्टानि। केवलं पृथिवीजीवप्रतिबद्धानि तस्मात्पृथिवीं धादाता। पृथिवीरसं सूलजीवा आदारयंति कदात्क
दजीवस्पृष्टाः केवलं सूलजीवप्रतिबद्धाः तस्मात्तेभ्यः सूलजीवाणाद्वा पृथिवीरसमादायंतीत्येवं स्कंधादिष्वपि वाच्य। आ
लुयेत्यादि। आर्द्रकप्रकारावर्णादिलदासरवायपन्नानंतकायिकवनस्पतिविशेषास्तता। अन्यावेकस्य शरीरजीवा
नंतजीवत्वसाधित्वात् कायामादविविधविवित्रका। मंतयाः नकविश्वः सत्त्वायपूर्वानंताविविद सतत्रि। कविद्दश्य
तित्व विविचविधापालवायपंतनात्तमस्वाय शततया॥ ७॥ जीवाधिकारादिदमाह। सिय भंते कण्हलेस
नरइपत्यादि। विइप्रकृत्वत्रि। आहयं णं वा सप्तम पृथिवीनारकः कृष्णलेश्यः अल्पकर्मस्थितिबद्धकृत्वितायां
तरावृषवर्तमानपंचमपृथिव्यां सप्तदशसागरोपमा स्थितिर्नारको नीललेश्यः समुत्पन्नः तमाश्रित्य कृष्णलेश्य
अल्पकर्म्मा। व्यादिश्यतत्पवमुत्तरसूत्राण्यपिभावनीया निभाइमियस्थ तमेवइति। एकस्याप्येतासंलेश्यायास्त्रस्यस
भावात्। संपामागानास्तीति॥ ७॥ लेश्यजीवाश्रयवेदनासंतानवंतीति वेदनासूत्राणि। कम्मं वे यणानि उदयप्राप्तं कर्म्म
विदनो धर्म्मधर्म्मिणां शादवितरूणात्। नाकर्म्मनिर्घरइति। कर्म्माभावो निर्जरा तस्या एवं स्वरूपत्वादिति।
नाकंम निज्जरेसुत्ति। वेदितस्य कर्म्मणो नाकर्म्मतन्निर्झरेसुत्ति। वेदितस्य कर्म्मणो कर्म्मतन्निर्झरी व्रत कर्म्मइतस्याक
र्म्मीणां निर्झरणासंतवादिति॥ ७॥ पूर्वकृतकर्म्मणां आवेदनातस्तांकथंचिच्छाश्वतमतीत्यगतइति तच्छाश्वतत्वसूत्राणि तत्र

×वानंतकायतव्या
लोकाइतिमया
नवधमामात्रि
नमासकारगणाल
कादिसरशाः स
णंतजीवत्रि स्वनं
नता वायवपनेत
वाविविरसमत्रि
विविधा×३.४

ग्गाएवत्ति

य।आग।छित्तिनयहयाये त्ति।अववत्ति त्ति।अभानानावा अवत्तित्तिनयमस्सायोइ यव छित्ति।नयायसजावस्सहांतयाअव
वछित्तिनयायितयांइयमाष्टमसासवताइत्यर्थः।वोछित्तिनयहयाएत्ति।अव्ववछित्तिउभानायानयमस्सायर्थः।पर्यायलक्ष
एस्सयायानावःसाव्ववछित्तिनयार्थ तानयापर्यायानाष्टत्वामासवतानारकाइति॥७॥ससमसाउद्देसोय॥७॥हमीयाइद्दे
किसंमा।गा।स्मा सवचादिसरूपाता।निरुपिताश्चउर्थोद्देशाकेउतानिवलदाता।निरूपयन्नादाकतिविहाएमित्यादि॥
एवंजहाजीवाभिगमेति।एवंचनविवतस्सूत्रंश्चाउक्का ईयाजावतसकाईयास्सकिंतंछट्ठविहाईयाछट्ठविहाईयाइ
विहापन्नता।तंजहा।सुउमछट्ठविहाईयाबादर छट्ठविहाईयाइत्यादि।श्रंतःसुत्तस्सएगेजा।वएगएंसमाये
एपद्धंकिरियंपकरइ।तंजहासमत्तकिरि यंवा॥मिछत्तकिरियंवा॥अतएवाक्के।जावसस्मानत्ताइ
वावमाताएतिदंद्रष्टयात।जीवाववित्तिदछट्ठविजी वाएंठितासवढितीकाएतिलव।अएगारकिरियासम्मत्ता
मिछातत्ति।तश्चवहिधजावा दर्शितापवंछट्ठविहा॥ हिधबादरपृथिवी॥सहूाश्चहा।खरावालुकाश्मनःशिलाधराकेरा
पखरपृथिवीःलक्षातवैषामवपृथिवी।स्तजीवानांस्थितिरंतर्मुहूर्त्तादिकाययायोगंद्वाविंशतिवर्षसहस्रोतावाव्याःत
यानारकादिभुमाउभवस्थितिर्वाव्या॥सावसामान्यातांतर्मुहूर्त्तादिकाव्रयस्त्रिंशत्सागरोपमांता।तथाकायस्थितिर्वाच्याःसा
चजीवस्यजीवकायेसमर्द्दइमित्यवमादिकातथानिल्लेपनावाच्याःसावैवंप्रत्पन्नपृथिवीकायिकाःसमयापहारेण॥
जघन्यपदश्वसंख्याताभिरुत्सर्पिणि वसर्पिणीनिरपह्रियंतापवमुक्कृष्पदेवि॥किंतुजघन्यपदादुक्कृष्ट 160

पदमसंख्येयगुणामित्यादि।अणागारेत्ति॥अनगारवक्कव्यतावाच्यासामव्वं॥अविसुद्दलेसेणंअणगारेअसमवहतेणं
अप्पेणंअविसुद्दलेसंदेवंदेवीअणगारंजाणातिपासइत्यादिकियासम्मत्तमिछत्तत्ति॥एवंद्रष्टव्यं॥अन्नउत्थियाएवमाख्यं
ति।एवंखलुएकेजीवसमयेदोकिरियाओपकरेति।सम्मत्तकिरियंमिच्छत्तकिरियावेति॥मिथ्याचैतदिति॥ससमस्यातृतीयोद्देसकः
॥७॥तृतीयसंसारिणामवेदतमुक्ता:॥पंचमसूत्रेतिर्यग्योनिसंग्रहंवेदतश्चाहा।खहयरत्यादि।जोणीसंग
हेत्ति।यो निरुत्पत्तिस्थानंउजीवस्यतयासंग्रहोनेकेउ धाजिस्सस्थंयोनिसंग्रहः॥श्रंडका।हंसादयः॥पोय
यत्ति।पोतवहस्त्रवजराउवर्जिततयाउत्पादेनायेति विशाद्याजा। पोतादिवस्यावित्रायाता:पोताइवउ
खसंमंजिताइवजाताःपोतजा।वल्गुल्यादयःसंमूर्छिम त्तिसम्मूर्छनेनयांनिविशेषधर्मेणनिर्वृत्ताःसंमूर्छिमाः
वृश्चिकादयःएवंजहाजीवाभिगमेत्ति।एवंचतत्रैवंत सूत्रं॥अंडयातिविहापन्नातंजहा।इत्थीपुरिसानपुंस
या।एवंपोययावितावएंजेतेसंमूर्छिमातेसव्वेनपुंसगा इत्यादि।एतदंतसूत्रंविदंत्ते।उतिंसंसीतविमाणाइविजयाइ
वेजयंताइंजयंताइंअपराजियाइंदंताअत्थितएंतेसतविमाणाकिमहालयाएपन्नता॥गोयमा।जावइएंचएंसूरिएउद
इजावइयंचएंसूरिएअत्थमइ।एवइयाइंतिन्नवासंतराइं।अत्थेगइयस्सदेवस्सःएगेविक्कमेसि
या॥सेणंदेवताएउक्किट्ठयाउरियाएजावदिव्वाएदेवगतीए वीईवयमाणेजावएगाहंवादुयाहंवाउक्कोसेणंछम्मा
सेवीतीवएज्जा।अत्थेगतिएविमाणेवीतीवएज्जा।एतावदंतसूत्रंयावच्च राणिदर्शितेति।वावकंतरेत्तिदंद्रष्ट

×अंडयत्ति।
अंडाघायंत
३-५
×ताः६

×गाउव

तौ।। जोणीसंगहलक्खणादिट्ठीमाणा य जोणी वव्वूर्द्धाय इतिसंक्षेपार्थः ग्गायवयणाजोईकूलविहीउ। तत्र योनिसंग्रहादर्शितः॥
लगाएइति वालेस्याद्दीनिबद्धतादर्शितः। एणीलक्षणाः षट्स्थानस्थ स्थि ग्रं ज्ञा। नानिज्ञाणेण्डा निश्चलनयाश्च ज्ञानानित्रज्ञाणिस्तस्य विवाया॥
गाहुच १३०यागोहोगु। पातःसामान्यतश्च तवाल्पावगतिस्य: स्थितिरं तस्त्रेद्धवतीदिको पल्योर्मासेसंख्या पत्तगणएर्थं ज्ञानानीमस्तु ×प३
×चा४ दृष्यातः केवल्यादारकवज्ञापवातघार्थ्य वृगति चउष्टायप्रियोति तिरयप्रियंज्ञा तीहाद्यशक्तुलाद्यादीलक्षणवेनीति॥ वा॥ समय स्य
तियंवसः॥ वा॥ अनंतरं पानि समयक्ष्यादिरपीरः स्वाद्भूतां त वतायात्वदादिनि रूपणार्थः मुष्टः। तस्य एगंतदुःखं वियणं
तिसर्वं घाडःखरूपां वेदनीयकर्मेविसृति॥ आदत्वमा येतिकदाचित्सुखरूपां नरकपालादीनामसंयोग
कालाएगंतसायंति। स्वप्रत्ययात्॥ आदचअसायं ति प्रत्ययान्नेय नियतानाम कर्कशवेदनीयोद्या का
×का५ मत्रिकर्कशेनी रोडुःखवेदंत यानिता निकर्क शवेदनीयानि स्कंदकाचा र्य साधूनामिव तिअक
र्कसवयणि घ त्रिअर्कशानावेधंतयानितान्यकर्कश वेदनीया नि भरतादी नमिवाएणापवादापवेरस णणं
तिसंयमासानताः पः नारकादीनांतुसंयमासादावानंदनादावासप। अडुःखणायापति डःखस्यकरणं डःखनंतद विद्यमानं
यस्यासावडःखनस्तत्नावस्तत्तायेति॥ अडःखन याअडःखकराणानित्यर्थः। एतादेवसंख्याति आमावेणयापति दि त्या
उत्पादनन अज्ञूरणयायपत्ति। शरीरा पचयकोउत्पादनन अतिप्पणयायपति अश्रुलालादि क्षरणकारणाश्चाकायत्व २८१
दानन अपिट्टणायायपति। यष्ट्यादिर्भिता ड़नविदारणा अपरिताव णायायपत्ति। शरीरपरितापोत्पादनेन। डःखद

×उ१ ×रिशेका२

×णं२ ×सा३ ×हा२

स्वावादिदमाह। जंबूद्दीवणामित्यादि चत्रसमकइए पत्तां त्ति। परमकाष्ठप्राप्तायांउत्तमावस्थांगतायामित्यर्थः। परमकष्टप्राप्ता
यांवा अणासवाए डायार त्ति। आकारभावमात्राद्वतिलक्षण पर्यायस्त्रप्रत्यवतारावतार आकारभावप्रत्यवतार रूपत्ति। दा
दाशत्यतस्याशष्टस्याडःखार्तोलाकेनकरणादाशब्दात्॥ तत्र ऊर्ता शमायाः कालः महादाहदता तंदरूपत्ति। तंतान्त्यस्याशष्टस्य डः
खार्तेगवादितिः करणं तेनान्याताततूनाः समं तमात्ररूपातंनावाल्लसप्तयावांतः शून्यातातानंतवया। कालाजनकदुयाव्रज्जा
सत्तोत्पाइत अत्यातीकालाद लक्षणत्ति॥ कालादलइदार्तेश अनिमगर्दधनिः तंदतःशमाकालाद लंतरस्मर्मं पृजावण ×या५
×णं६ र्यति। कालविशेषसामर्थ्यनेव णामित्यलंकार॥ ख रफरुसधूलिमइत्तात्ति। खरपरुषाः अत्यंतक ठोराधू
लीचमलिना यवातास्तत्प्राडत्रिमदत्ति। डःस हाः वातलत्तिवाकुलाः असमंजसास्त्यर्थः। संवट्टयत्ति
। तृणकाष्ठादीनांसंवर्तकाः इदति। अस्मिन्कालेअ तिरदं ति। अत्यर्थं धूमादिंतिायदिसत्ति। धूमायिष्यन्त्य
धूमसहमिघ्यंति दिशः उनः किंभूतास्ताइत्याह समंता रजमललित्तिमसमंता सर्वतारजसलेणडाउका। अतएवारेणु
×लध कलुसतमपडूनिरालोयात्रेणुनामल्याकलुषामलिनारेणुकलुषाः तमपटलनांधकारश्चंद नतिरालोकात्निरस्त
प्रकाशानिस्त्वद्दषिपश्यत्यांवातम पटलनिरालोकास्ततः कर्मधारयः। समयलुक्खयापयणंकालरूक्षतयायवत्य
र्थः। अदियंतिविकं अदितंवाः एयंमोइंतितिमाइंति। अडयस्यवरित्ति। अधापरंच। असमेदत्ति अस्मामनोज्ञा
×मनोज्ञा१ रसवजितजलयोपमयोस्तत्रघातविस्मासहत्ति। विसदरसं यापेतदिवापि त्युत्पात खारामदत्ति। सर्ज्यादिक्षारसमान

×मे१

नगरवृत्ति मज्जालापेतामघाः स्वत्रामेदति। करीषमसमानमज्जालापेतामघाः। खदु मेदति। कश्चिद्दृश्यते। तत्र। जलाद्वयर्घः। अमि ×मूर
मेदति। अमिवद्यादकारि जलाद्वयर्घः। विघ्न मेदति विघ्नत्व धनाद्वर्जलवर्जिताद्वयर्घः। विघ्नतिपातवंताव।
विघ्नतिपातकार्येकारि जलनिपातवंताव। विमम्भदति। जनमरणाद्वजलाद्वयर्घः। अमणिमेदति करकादिनिपातवंता
पर्वता छिद्राणामघः। जलात्तवतावज्ञामघा। अपिवणिघादकति। अप तव्यजलाः। अजवाणिघागोवेति। कवि
दृश्यते। तत्रवाप्नीपेतयाप्ताघायाजनस्वदकायघां तेऽआपनीयादकानावाहिमा गावयाणादोषागासि। लि ×परिणामय
लन्विव्याध यः स्थिराः कूपादावागगाः माघाघाति नः स्थलादयस्तजन्यायावदनीयावादोषणासि। वपरि
मेणापस्य सलिलस्य तत्र घातादवं विधेसलिलं पेषांततघा। स्रुतपवामानाजपानीयकाः। चंडातिलप
दयं तिरकधराति वायपउरंति खंडातिलनयदता नांतीचूर्णवगवतीनां धराणांपा। निपातः। मवत्तरायचव
×लप चैमतघातसां। झणांति जनवापिणाकर्पूरातनशर्वाकृवि णघणामघा विधेमयिष्यंतीतिकेवंधः। जणवयेति। मज्जाला
केवत्रपयगावलण्विः। इदन्वजम्मदराष्ट्रनमहिघादाघाह्यंत्योजाष्टनगाव। पलकशाष्टनजत्राः। खदयारयतिस्वव
रंस्थकानिताद। पक्किसंघतिपक्किसंघात्। तघागामाजेपयारनिरपत्रि। ग्रामास्यायार्कः व्यारसव निरतायाततघातात्
कानिव्याद। तमपाणावजयायारत्रि। द्वी ह्या दिनिव्यर्घः। रुद्रके त्यादि। तत्र हूस्वः। स्वतादयः। गुर्वाद्दमाकाप्रस्रुतयः। गु १८३
ल्माः नवमा× कापस्रुतयः। लताः आगाकलतादयः। वाप्यावात्तुं कापस्रुतय। दणानिदीरणादीनिपर्वगाःस्कुंप्रस्रुतयः।
×लि१

दृगिता निदृर्घादीनि। अपथः शाल्यादयःप वालाः पल्लवांऽराः। अङ्ग राः शाल्यादिवीजस्याय। तानाहृष्णादानोदृकात
तास्य आदिर्येषांततयातांश्च आदिशष्टतः। कदल्यादिवलयानिपसादयश्चजलजविद्यापास्याः। कातवविधनित्यादात
णावणस्मतिकाश्यत्रि। बादरवनस्मतीनित्यर्घो। एवायत्यादि। यघपिएवंतादयोऽन्यत्रकार्यतया हृदाग्रघापादविद्यागाघाहृश्यप
घाहि। पर्वततताऽस्यविसारणाद्यर्थताः औडापर्वतोयपंतविद्यारादय। हपणितिशा पपांप जनविवास्ताविनतिगिस
यः गणापलगिरिविवरूटप्रस्रुतयः। डंगानांशिलाहृदानांपे रहृदानांवा अस्त्रिद्या। डंगरांशिलाहृयमानरूपाः। अञ्जलत्रि।
उत्तरजतानिस्वलानिधलकवचयरूपाए दृष्टानि कवि डस्य क्षेन दृश्यतानहि त्रि। पोश्वादिवर्जिताः। हृमयाः तत
एषांदृष्टः। तताम्स आदिर्येषां ततघा तात् आदिशा श्वतपासादसिरवरादिपरिग्रहः। विगावहितित्रि। विज्ञा
×नि वयिष्यंति। सलिलत्यादि। सलिलविलानिवरूमिज्जरा गर्त्ताश्चवेचाणि। डगाणिरवातवलयप्राकारादिउर्ग
माणि। विघमाणिच विघमह मिघतिष्ठितानि विघ्नानता निघ नीतानीतिहृर्हात्स्मानितत्रसमजाडिमविज्ञघः। व ×कूं
लन्वमाणाः कर्दमस्थलनीत्यन्यांत। डनिक्रमति। डखेन नितरांक्रमः। क्रमणांयसांसाडत्रिः क्रमाडस्पवत्रि। डस्वरावाः
अणापस्यवयणपद्यायायत्रि। अनादाय स्वनपत्याजात येषांततघा पत्याजातंजन्मरूढत्यादौ। रूढंचांतिज
नकडव्यो। कपटं स्वनायांवघांतरादिकरणो। गुरूनिबागविगाप्यरदिं यायत्रि। गुरूपूमाश्रादि। पुनियागमावरपंतघाया।
विज्यास्मरदितापाततघा। व मजुवापविकलरूवत्रि। असंशोहृणाः। खरं मनोमवत्रि खरणरूपाः। स्पार्यपातानीव
×हृयत्रि। तपेनतापनसमात्वात्याघातिघावज्ञिनात्तताजाता। यासा तघाधूलिवद्दालत्यादौ। धूलीपांशुः। रणुर्वालिका। पंकः
कर्दमः। पनकः स्वतलः। ३-५ ×फरूर

×पलिता २

नागोद्वत्ति दारुणाः आमयः सीत्रुत्तकालवर्म्मा स्नातः कर्म्मक्षयः ॥ कूट मित्ति ॥ विकृत्तो सिमिरा नाइत्यर्थः । कविलपलियाकसत्ति । कपिला
अस्य कुच्चाः केशा येषां ते तथा । वड्डद्वामगोयंपोहा वड्डइमपोछद्धवत्ति । वड्डघ्राउ त्तिः संघियाए तुहमतवं ... नटउसीनाटं
प्रेयषां ते तथा । संकुडियवलीतरंगपरिवडिंवंगमंगासंकुडितं वलीलक्खणातरंगो । परिवड्ढितं च अंगं ॥ अंगं येषां ते तथा । कुड
वत्वं तत्रादः । जरापरिणाया घरणारित्ति । जरापरिणता स्थविरनराः इवेत्यर्थः । स्थविरा पंचनियघाविल्लए ... जरापरिणतस्य
तथा ए विरलपरिस डियदंतसेढी । परिविरलादंतविरल तेन परिसडिता दंतानां कपोलविवरतितदंतवादंतश्रेणि
×३६ येषां ते तथा । उब्भडघडमुहत्ति । उब्भडं विकरालं घटस्येव मुखं मुख खंडघटकाननं कुण्डं येषां ते तथा । उब्भडघडामुहत्ति । उट्ठ ×२६
नरउद्दा टस्य ... टाउसुखशिरः ... येषां ते तथा । वंकवली विगयालक्षणाउद्दत्ति । वंकं वक्रं पादांत
... सलंबवं ... विरूपत्वं ... येषां ते तथा । कंबुकंठसिरलद्धा । कंबुः पासा ×सह
तयाकसा रिस्थ ... शिरता या सा येषां ते तथा । अतएव ... तिरक्ष नरककंडूस्यपक्षिरुक्षयतणुत्ति । खरतीक्ष्णनखानां कं
डूयितनविकृता । कृतव्रणा तनुः शरीरं येषां ते तथा । दहु किडिव्व सिन्नउड्डीयफरसछविति । दहुकिडिभसिंधुमनिर्ह्रद्
×मा२ ...विरा ... मला स्फुटिता पुरुषा वर्णविशरा ... येषां ते तथा । अतएव चित्रलंगत्ति । कर्बुरावयवा ॥ टोलगत्ति । टोलगत
चाः उद्वादिसर्म वारः । पादांतरगाटोला कृतयो अवशस्थाकाराः विषमा ति दीर्घह्रस्वत्वाद्विनासंधिरूपाणि बंधनानि ये १८३
षां ते विषमसंधिबंधनाउक्कुडुकानियथास्थानमिति विघातानि । अस्थिकानि कीकसानि विविक्तानीक्षवहस्या मानांतराला

×५२

×ऊ३ ×ऊ३

नीवायेषां ते । उक्कुडकाट्ठिकविरूकात्थषदोऊडकस्थिता असामध्यादंचाद्दिकाथलाजनविद्याभरदिता । याततथाउब्बे
लाबलद्वाना ऊर्म्मंदनना सरावर्त्मंदननाः ऊहमाणाः ऊमाणा दानाऊर्म्मंस्थिताः । ऊः संसाराः । तनयेषां टोलगत्यादिपदानां क
र्म्मधारयः । अतएवऊस्हवत्ति । ऊरुर्णा वाणासणा ऊसमर्थालोहणो विकिछता अथवि घरऊ स्वपनऊ लोजनाः । अऊशरणात्ति
अस्थवपः । स्नानऊस्थवयाविवर्जितत्वात् । अस्थता पावा शास्त्रवर्जिताः । खलंतविवलग यत्ति खलंती स्खलंती विह्वलावाद्धी
विनहीगतीर्येषां ते तथा । आनकव्याधिरागपीडितत्वात् । विगयचिहन तयत्ति । विकृतचेष्टात्जसाझ्त्यर्थः । माय
त्यादि । शीतातापाभ्यां खरपरुषवातेन च विच्छडियक्ति मिश्रितं व्याप्तमित्यर्थः । मलिनं च पांशुरजसा उद्दर
जासद्यर्थः । उच्छुडियंति । उच्छलितं च अंगं अंगं येषां ते तथा । अच्चछडऊनखलाणित्ति । उत्कालबंधः ऊः खला
भिन्नइत्यर्थः । उच्छणंति बाधा जल्लन्यसक्लनत्ति । अग्गिशा हाः स्यणिप्यमाणा मत्ति । रक्ताद्भ्यत्वे माणमंगुलव
उविंशातिलक्षणात्तनमात्रापरिमाणं येषां ते तथा त्तिहमाणा मात्रा ॥ सालसा वीसञ्चासपरमाउसात्ति इदकदाचिता उस्त
वर्षाणिकदाचिव उविंशतिवर्षाणि परमायुर्येषां ते तथा । उत्तराउपरियालपणयबहुला । उत्तराः सुताः नप्तारः पि
आदो हित्रा स्थपततस्नत्क्वाणाय । परिवारस्तवयःसरःसर्वज्ञालाबहुगार्यषां ते तथा । पाठांतरे उक्कस्स उपरियालपाबहुगात्ति । तत्र
×भा२ उ दीनांपरिपालनं बहुलं बाहुल्यं नायषां ते तथा । आननाल्याउग्गादपिबहुपत्य । तातषाउक्का आल्य नापिकालेनायो कन
मुत्तावा छितो निस्साएति निश्राय निश्रांकृत्वत्यर्थः । निर्यत्ति । निगाहाः ऊडुबामानात्वर्थः । बीयं ति इति मिवबीजं तत्र विधतां उत्त

×वृ३
×योः ×बी१

नागउहेति

समदावाणं देवत्ताए बीयासतत्ति । बाडासप्पवमाणाए सिमाणपिच्छाएतवाजमात्राः स्वल्पाः स्वरूपतस्तथैव रहएवेति । रयणप्पभारज
दवरूवयस्स सितमार्ग्यः । असंकमणायएमा णमेत्ति । असंखाएविसाणंकाउरासंधे । तादेवउसाणामरूपाणाः असाणांतमात्रा
परिमाणमवगाढ तामस्सतत्रया । बाडा इति त्ति । वस्तुतः आवबतालत्ति । वज्जस्यायमित्यर्थः । विह इति त्ति । निवो विध्यंतिवि
ध्येमिध्यंति गाव इति त्ति । आद विध्यंति । आपविध्यंति । सालवस्सापविध्यंति त्यर्थः । विहित्ति काण्यसाणोत्ति । डावि कोऊर्ध्वत । निष्क्री
लत्ति । महाभवाणु वृत्तविकलाः विरूपात्ति । अरूस्राणाविक ला । निस्सरत्ति । अविद्यमानकलादिमर्यादाः । निष्फष्टरूदा ण
णासमाववासत्ति । अस्मताएम्प्याद्वि निय मां अविद्य मानाष्टमयःदिपार्श्वोपवासाश्चेत्यर्थः । असंभतिशादमं
मादाराः क्रमसित्यादि । सेसा वारायतः तथा सवादा दारत्ति । सर्व्वला जिनःशास्त्रदातनवादारायणांत
द्वादाराः । ऊणिमा दारेत्ति । ऊणपः शवानरसोपि क्वमादिः ऊणाप्सदादाराः । तणां तियतदानां जोणावम्प

×अह्लनिप
प्राप्तत्तपपदाः । कवलत्तविध्यंतो । कवलाः । तरववत्ति । वा पतिरापा । प्रसूत्ति । सलाः रंकत्ति । रूपाकाः सद्गात्ति । सकरो ×२५
भालवायसाः । मिवत्ति । सङ्गाः ॥७॥ ससमसातणट्टः ॥७॥ अनंतरायाद्देशाके सरकादावुक्तास्तिरूकामात्रसंहतानासांघेतदिप
दीपरतस्य संहतस्य पञ्चवतित्त सप्तमादिशके आदेसं वृडत्यादि ॥७॥ संहतस्य कामसोगाना हत्यस्रवती तिकामसागरू
रूपाणायरुवीत्यादि । रूवीत्यादि सव्वहं सावसानर रूपत्तित्ता । तत्र शिपणातरूपिणाः । तविपरीतास्तरूपिणाः । कामांतासिल
षितप्रवनउ दिशिष्टशरीरसंस्थानाह । नाणापस्थांतापातकामाः । मानाड्राः क्षित्रो निवर्याश्या । ज्ञानास्यरूपिणा । कामाः नोत्र १०८

×शश्वः १ ×ना १

रूविणो ॥ पुग्गलधम्मोववन्नत्वेणं रूवत्ति वादिति ॥७॥ सचित्ते त्यादि । सचित्ता अपि कामाः समनस्कप्राणिरूपाण्यपेक्षया अचित्ता अपि
कामा भवंति । शब्दद्रव्यापेक्षया अर्णजिडाअवशरीररूपाणापेक्षया वेति ॥७॥ जीवत्यादि । जीवा अपि कामा भवंति
। जीवशरीररूपाणापेक्षया जीवा अपि कामा भवंति । शब्दापेक्षया चित्रशत्रिकादिरूपाणापेक्षया वेति ॥७॥ जीवाणसित्यादि । जी
वानासेव कामा भवंति । यह्काम हेतुत्वात् अजीवानां नकामा भवंति । तेषां कामासंभवादिति ॥७॥ रूवमित्यादि वैउष्टांतश
रीरउपस्रेताः इतिलागाः । विशिष्टां धसस्यपशोविद्यादि । रूविणोगमित्यो रूपिणो भोगानाः अरूपिणा । पुग्गलधम्मोव
नातयां सर्वत्रादिति ॥ सेसचित्तत्यादि । सचित्ता अपि ता गाभवंति । गंधादि दिश्यप्रत जीवशरीराणां केषांचित समन
स्कवाहात्मा अचित्ता अपि । लागा भवंति । तषांचिदं यादि विशिष्टजीवशरीराणां मनस्कत्वात् ॥७॥ जीवाविहो
गत्ति जीवशरीराणां विशिष्टांधादिगुणापेक्षत्वात् ॥ अजीवाविलागत्ति । अजीवदव्याणां विशिष्टांधादिगुणा ×री ५×स०
पेत्त्वादिति ॥७॥ सव्वाणं वाकामसागत्ति त । संवत्तरिहि यायस्यानरस्यात्कापव । नाकामी । नालंगत्ति । सिद्धास्तु अन
न्त्या नंतरूपापव । लागित्ति । एक दिंधि डियाम्यवनस्पतानंतगुणा । वनस्य तीनामनंतगुणत्वादिति ॥७॥ लाग विकारादि
माद । वउमत्व इत्यादि । स्वस्वउक्तः । तत्र सस्वस्तात्ता सरूपासलागित्ति । आसत्ति । असोमत्तव्याप्तनं निश्चित्वत्तदंतसत्ति । अ ×यम२
र्थः । अपश्चादस्त्वपरिवसार्थः । खाणसलागित्ति । लागोजीवस्य अशल्लितत्ता । गिरःशरीरं ता दाणांत पासमाहिति । दंतसमः दाण
। लागीक्षीणतउद्धंवलइ तियावत् । लापउत्ति । नसमर्थः । वड्डाणाणांति । ऊर्ध्वोलवसनना । कामंतांतिसप्त नादिनाउअल्लवे

तिदिद्दप्राणान वेदियणंति जीवालना उविरमकाः पूर्व्वक्षामणंति उरूणा विमानेनतानेवप्रमाधितस्थउ योजनानत्यर्थः
नगाणवनि त्वागालणाइंतिमनोज्ञशब्दादीन् अन्नाणीतात्पर्यमहं पवंवयद अथनिश्चितेनदेतएवमनंताराकमर्थं एवमस्नेवत्का
र णावदव्वय्य मितिप्रश्नः पृष्ठातायमस्तिशायायएषमोनउत्तस्यदामोलागालाजनासमर्थं वानलागाछतएव नेला
ग त्यागातनः कथंनिर्ज्जरावान् कथंवादेवलोकगमनपर्यवसानाउतरं नाइणाछमम इति कस्मायतःपरूणांमनि
स्मस्कणालासर्षीमउच्यः अनंतराइंतिएकतरान् कांस्थि तूद्दणाणशरीरसाध्यवितानवावावितलागउक्तिसमर्थनाजी
गित्वंतस्यव्याख्यानाछतस्यागितांतत्लानिर्ज्जरानाता पिवादेवलोकगतिरिति॥७॥ आहोदियणंति आधोव
धिकः नियताक्षेत्रविषयावधिज्ञानी परमाहोदि एणंति परमाधिज्ञानी अयंवरमशरीरएवस्लवतीत्यत
अदानाणाव लवग्रहणाणं मिसित्रायइत्यादि॥७॥ अनंतरंचवस्त्रादिज्ञानिवक्तव्यताका छद्मस्थाश्च ज्ञानि
वक्तव्याताव्याता जइणमत्यादि एगइयातमसि एकाकच नवसार्थसंसुष्टिमाइत्यर्थः अधनि अधमइंज्ञाना छदनिम
स्मस्वप्रहानेउतिएवएवाएमस्याघ्यांतानमंपविद्वनि तमःप्रविष्टाइवातमः प्रविष्टाः तमपटलमारुहाजालपलिछूति तम ×त्वध
पटलमिवतमःपटलं ज्ञानावरणं मोहजालमोहनीयंतदेवजालंमोहजालं तास्या प्रतिछन्ना आछादितायतनथा अका
मनिकरणंति अकाममानदताअनवाजअनिछाअमनस्कत्वात् मएवनिकरणं कारणं यत्रतदकामनिकरणं अज्ञानप्रत्य
यमिति नावस्पष्टमा नवतीत्यवेदवेदनांसुखदुःखरूपांवेदनं वाअवेद नैवेदयेत्युत्तलवंतीति॥७॥ अधमंज्ञिविप

क्षिमाश्रुत्याह अधीत्यादि अस्थयंपहावयडनापश्रविति पकुरुमिसंज्ञिवनयथार्थं एादिज्ञानसमर्थाणामस्मसंज्ञिव
विनाप्रउरित्यपिशब्दार्थः अकामनिकरणमनिछाप्रत्ययम नालगावतेअत्पत्याज्ञअज्ञानमानिछयानिकरणंक्रियाइत्यर्थ
प्रामिलक्षणायाअनाभावप्रवदनाता घातप्रयाजवनीत्यवेंवेदनांवेदयेमीत्यवेंवेदनांवेदयंतीमति
प्रभ्नः उत्तरंतुजणंतिवः प्राणीसंज्ञित्वेणायसज्ञावन्नादयादानांहानादीमम एधिप्रिनापज्ञतिसमर्थः विनाप्रदी
पनांधकारेरूपाणिपासिउपत्ति इच्छुपाअक्रामप्रत्ययं वेदनांवेदयतीतिसंबंधः प्रउत्तिअप्रतःअणि पितृणंति ×इ
अनिद्दायचक्षुरूपाएर्थः मश्रेतिइहत अणव यविनाणंति अनावक्षपश्याज्ञागमनवालोक्यत्ति॥७॥
अकामनिकरणंवेदनांवेदयंतीत्युक्तमथतदि पर्ययमाह अत्यिणमित्यादि पहुरपिसंज्ञित्वेनरूपद
र्शनसमर्थोपिकामनिकरणंतिप्रकामइप्सितार्थ प्राप्तिः प्रवर्तमानतयाप्रकारांपेलाय एवनिकरणंका
रणंयत्रवेदनानतन्नणंअस्थया अवकामनीवाणिलाय मतिप्रकामंवाअर्थंनिकरणइष्टार्थसाधक्रियाणामसा
वायत्रतत्प्रकामनिकरणंतथाविवतीत्यवेंवेदनांवे दयंतीतिप्रश्नः उत्तरंतुजणमित्यादि यानप्रभुः समुद्दस्यपारंग
त्वंतगतइत्यपायविदेशमत्यपितथाविधशक्तिविकलादेत एवचयानस्तुसमुद्दस्यपारगता निरूपाणि इहंमतदाता निला
पानिरूकात प्रकामनिकरणंवेदनांवेदयंतीति॥ अमममशातमममः॥७॥ ममसामा हगकस्मोतवा ज्ञस्थिकांवेदनउक्त
मध्मिस्माददवर्ज्जस्थवक्तव्यताव्याता तावदंस्रमेत्यमावाण मित्यादि एतस्यव्याख्यातं तत्राइत्या अनंअग्री

नगोपइति

वाधिकारादिदमाह । सरयणमित्यादि । एवं जहा रयणप्पभाए तहा इ च्छत्ति । तत्र चिंतनस्य असंमाणं माववजीवा सरागं संतनहोत्र
कं च त्र ण कम्मनरगा एव श्र ण किरियतस्साव । श्र णसवतरा एव वा कं च त्र च दश्री महाकम्म श्रा एवव । र हं तागा यमा
कथ्यां तं तन्नहि स्सयं कं पुस्स य समाणव जीवा गा यमा सज लनाम या । रूडा गारसाला मिया । उदुत्र लित्ता श्रां तन्नइ वारा ।
निवाया निवाय गंभीरा । श्रवणां कइत्युरू सपई वं जो इल्गदायते रूडा गार साले श्रां ता श्रां ता श्रु तुप विमइत्ता । स रूडा
गारसाला एष वश्र समंताघा निचिय निच्छिद्रा इ उवारव रवयणा इ पिहइ । तीस य अजम शब्द सा एतं पतावपली व
घ्रा । सपयपदी वरूडा गारसा लेश्रां ता इ उसासइ । उष्ठा पइ । नवइ पत्ता सइ । तावव ण रूडा गारसालाए बाहि
नत्ता सउ विसतं पई वं इच्छा रा णपिहेइ । तातणां सप ईवइ दुस्स श्रां ता श्रासइ । नाववणां इ दुस्स बाहिं
×वेद्र×३६ ए वंगाकलिं जए णा पागि वा णिया पं पिछि पिडएणा । श्रा हा वणा श्र द्वा पं हणां पं ठणां श्र हं पत्र एणां । रूडा वणां इ श्र
इ रूडा वणां व श्रा इया । श्र हहा ई या णसालपि पाणी वत्री मिया णा व श्रम हि या या तातणां सउ विसतं पदी
वंदीवावं पणा यणां पिहइ । तातणांसपदी वतंदी वावं पणायं श्रां ता इ श्र सइ । ता वव णां दी साणां पणाय सव बाहिं ताव वणां ×वे४
श्र म हि या एव बाहिं जा व ता वव णां रूडा गार साला एव बाहिं वा सव वा गाय माजी वि थिजा सिपं एव व कम्म निव इं वां हिंति
एव इ तं श्र सं र वा ह हिं जा व पाद सिं हिं पि ति ती कार इ । तापं उलि हिं माम वा सत्र स्सगाय म वं ः रू टाकारणा श्रि स्वगरूया । १०६
युक्कसाला रूटाकास्माला उहुत्र लित्ता इंदि तं त्र श्रागाम या दिलि मा गु मा श काराघा इ ता गुत्र उवाराकया टा हि च कहा रा

×ना१

×२३

। निवाया वाउ उ व श्रा र हिता हि लमहदु इ हं ज्ञाया निवा तं न स्व वीत्पत श्राह । निवाय गंभीरा निवातविशालत्यर्थः । पदीवं
तिलट श्रा ला जना जा इं ति श्रु मिः घणा निचिय निरंतर निच्छिद्दा इ उवार वय णाई पिहइ त्ति । हारा एण ववदना निगुरवा निहार व
दमा तिपिधा तं कोइ ट्या निच्छाव तपा द । घ न निचिता निकृपाटा दिहारा पिधा नानां हूर्गारवा दिश्रा ट नि पापा लनन्तानि वतानि
निरंतरं कृपाटादी नामं तराला वना निष्छिद्रा णिचा नामं श्व णि । घन निचित निरंतर निच्छिद्राणि । इहार णां ति । गं त्री त्वंवाकन पाकि
लजए णां ति । गो श्र प णा घंमन्नावं श्राम पता जन विशाषणा ड ल्पायणात्पर्थः । गं ड वा णि या ए ति गं इ णा णि का वं श्राम यत्ना ज
न विशाप एव य पां उ व श्रम नइ हा सन इ त्या ता ड ल्पाता लघुतरः । पछि पिंडाय णां ति । पछि कालक्षण पिटकेन श्रा
च्छा दी ति पहा ता निन वसं व श्रा रा इ यत्नि । पट कस्य रूं मान विशा च स्य च उ संरागमा त्रा मान विशा षः । श्र ×स१
इ मा इ या तंसि वा इ रा गमान विशा च एव सा लमि का शा इ श्र रागमा ना वत्रा सिया तं स्ये व का शि गज्ञा गमात्रा
च उः । पछि का तस्ये व चउः पछिमा ं शं रजाया पल मिति ता त्पर्थे दीवा वां पणा णां ति । दीपकवं पाकन दीपा च्छा दनन कौ
शा क नइत्यर्थः । एत श्र सर्वम पि वा च नां त र स मा क्षा लि खित मे व इ श्य त इति ॥ ७ ॥ जीवा धि का रा दि दमा ह । णा रइया णं मित्या
दि । माव स इ र कन्नि । इः खा द उ संसार त्रि वधन वा ड रा खंड नि घ त्र सम्पा द त्ति उ रव घ्र इपमा । दि उ त्ता छ न्नि घ्रीसं
कर्मीत श्रु रक्षच्यम ॥ ७ ॥ नारका दयः संज्ञिन इति संज्ञा श्रा दा कई णा मित्या दि । तत्र संज्ञानं संज्ञा श्रा ला गइत्यर्थः ॥ मानावि
ज्ञान मित्यन्या संज्ञा याता वा ना च ति संज्ञा वदनी या मा दनीयो दया । य ज्ञान दर्शनाव रणा क्षयाप शमा च या च ः

×श्रा१ ×रू३

नगण्ड ति

विविश्रावारादिशामायक्रियेतिवत्पर्थः।सावयाधिस्वतादिष्ठमानादशावकाशलवतीतिघयाअदासंज्ञतणादिनवडुः।इद
नावादयाकावलिकाघावाराष्ट्रेहजालाणवानंक्रियेतिवसंज्ञायातमयातम्नविद्यादासंज्ञांतमावयामावनावादयाअं
तदृश्विदनविकारासमांवाञ्जनादिक्रियेतिवसंज्ञायातनायतिसयसंज्ञा।तथांवदाक्षदयाम्निष्ठनायस्याष्ठं गालाकन
उमनवदनसंस्रं सिनारू। वपश्रक्ष्टतिलक्षणाक्रियेतिवसंज्ञायातअनायतिमिष्ठनसंज्ञातथालालोदयातउक्षनलवकार
णासिष्ठंगाश्ठिकामविन तरङ्गायाणादानक्रियेतिवासं ज्ञायातनायतिपरिग्रहसंज्ञा।तथाकांक्षेदयादाविश्राम
लाप्रदकनयनदंतन्नदस्कन्धादिविदिष्टिवसंज्ञायाता। ऽनायतिक्राथसंज्ञा।तथामानादवादद्दंकारालिको
स्मक क्रियेतिवसंज्ञायातमायतिमानसंज्ञात थामायादाय नाञुनसंल्कशादनृतसेनाणणादि
क्रियेतिवसंज्ञायाता।ऽनायतिमायासंज्ञा।तथालोला दयालोलस्यास्थितासचितसविनतरङ्व्यसार्थनिवसं
ज्ञायातमायतिलोलसंज्ञा।तथामतिज्ञानावरणक्षयापा। शमाल्लष्टाध्यर्थगावर्गसमान्याबाबाधक्रियेतिवसंज्ञायात
।वस्तनाये र्यसंज्ञा।एवंशब्दाध्यर्थगावर विशपावाबाधक्रियेतिवसंज्ञायांतःऽनायतिलोकसंज्ञा।तथाश्रोयसंज्ञाद
शानायपागः।लोकसंज्ञानायायोगइति।वत्पवंत्पम्पअल्पउनरिस्रमसिदधतिमामान्यश्हत्रि संज्ञा।लोक दृष्टि
स्थलोकसंज्ञा।एताश्चस्वरवेश्रतिपन्नापसर्वृष्टरूपाः।पंचेन्द्रियानधिकाल्याकोपाकं डियादीनांउशायावाक्षाकक्रियानिर्व
धनकास्मृदयादिरूपाएवावगंतव्याइति॥७॥जीवाधिकारान्तरश्लत्यादिपवं परूपारवसं॥७॥शाग्वेदानाकाराान्वक   १०७

×ज्ञा३ ×ष्ट२ ×श्रेति१ ×घो३

×म२

र्मवशाविक्रियाविशाणाश्रवम हताम्रितारषांच्यमायावतिद गयिउमाद॥मन्नानतदश्रिस्सत्या
धिा॥७॥अनेतरेविश्तिमस्कासावसयतानामयणाध्यकर्मीलाजिनाकघविदमीनितः श्वतिमश्वतिअदत्यादि।मामघपडि
यन्तंअमामयति॥७॥अथमार्गाजीवः।गास्थतः पडियममास्थतेवाविश्वस्यघशादिति॥७॥मिममशातअष्टमः॥७॥पूर्वमा
ध्यकर्मीलाडावनअमहतवक्षव्यातोकानममोद्दशाकाविनत्वक्षव्यतिवाच्यातानवघादिहत्र।अमहडिणामित्यादि॥७॥अ
महतः प्रमत्ताः।इदगणानि।इदउद्धाको।गौतमस्वर्दापक्षा। वाश्दशाहवाच्यामउध्यालोकस्वतश्चइदगतान्नशलोकच्य
वस्थितात्।तस्थगातत्रि।विक्रियकृत्वायवयस्यातश्य वश्वानित्यर्थः।अनश्रगावत्रिउकस्थानहव्यव्यतिरिक्ता
स्थानास्थतानित्यर्थ॥नवरति।अथविशापः।इद यति।इदानअनगारश्तिइदगतान्स्वकला नितिववा
वा।नवउादवश्तितनगतानिति॥७॥अनतरउकला पशिणामविशापउकः।सवमयामसविशाषानवती
ति।संयामविशापवक्तव्यतानणानायश्रावयत्नाद।मा यामयमित्यादि।ज्ञानमामान्यतपतहहयमाणवस्वदंना
नगवतामदावीराणामधेज्ञयानयामउयतिस्मतस्यहश्रतिलामत्तावात।विज्ञातविशापः किनदित्याद।मदामिलाकंडप
संगामश्रित्रि।मदाशिलवकंटाकाडावितलदकवामदाशिलाकंवकस्नतस्थयहणाहकादिनाव्यतिदनस्यादसंख
शिलाकांकमवान्याद्तस्यावदनाजायात।ममथामामदाशिलाकंटकपावाघाता।द्विवैवनेवउत्नरखस्यात्तकराणा।
पववकिलायसंग्रामः सजातः वणायाक्षणाकागजावल्गवा।तस्यवाउनोदस्नविदस्रालिधानोन्नातगामवनानिधन

स्वा०पु०नि

गंधर्वस्मिन्निमामाछाद्ये दिव्यकुंडलविं दिव्यदेवविच्छितो विलसंतो हृद्द्याप्यावत्यलिख्य नारुणिकराजस्यलार्यामस्त
राहेति नाप्यद्वासंराय तंशरित्वती। तेन तीतया वितोतोवतस्याहि शाल्यं नगर्यां स्वकीयमातामदस्यावटकालिख्य नस्य रा
ज्ञोतिकंमदस्मिक्लोमातः उरपरिवारो गतवानो रूणिकेन वतइराशयणातामार्गितोनवतेनशछितो नत। रूणिकेन ला
णितं यदिनाशछयमितो तदा शुद्धमाघालवा। तेना पिनाणितं यद्यमछा। स्मिन्ततः रूणिकेन कालादर्शस्वकीयालिखमाष्टम
काः। चातारागज्ञानस्वटाकेनमदसग्रामायाकृताः तत्र किमस्यश्रीणि। शदस्मिनामदस्थाणि। एवंरघानामस्थानावमठ
याणां उशाल्यकांतिस्रः। काटयः। रूणिकस्याप्यवपतं यावतिकरज्ञावावटाकेना पिछुष्ठादशराडोमालिता
ह्राषोवटकस्यवश्यात्यकामवामवदस्यादिपरिय माणानातां ड्रुहंसंयलग्न। वटकराजस्यप्रतिपन्नवृतः
स्विनदिनमध्यएकामवशारंभ्रवतिश्रामाप्यवाणस्था सः। तत्र रूणिकस्मेत्या॥ ग्रंथाग्रं॥ ७००० ॥ गरुडस्त्र
स्वाविरवितः। ततश्च रुणिकस्य कालादंडयाकाशद्यमा। नस्याव द्रुतायावघटकः। ततस्तानेकशर निपातनासो नि
पातनासो निपातितानग्रवद्रूणिकवलांगतवाहस्पिवलनिडं तिमावासस्थानामवद्दशाहदिवासशवटाकेन वि
नाशितादशापिकालाटया। एकादशाहे दिवासात्वटकेन याघं। देवताराधनायरूणिकाष्टमनक्षघञग्रादा। ततः शाक्र
वमरावागातो ततः शाक्रावनाणा। वटकः स्थावकश्यदंनतंशतिशदरामि। नवरंनवतंमरस्थामितातामोत डस्त्रार्घवज्र
प्रतिरूपकं श्रावस्त्रकव्वं रुतवान्। वमरस्तुहासंग्रामो विकृष्टितवान्महाशिलाकंरयष्टशालंवति। छजश्वस्ति। जि १८८

नवान् परराजयिष्ठस्ति। परराजितश्चवान्ब्राह्मितवानात्यर्थः। वशिष्टि। वज्री इंद्रविदंडरात्रि। रूणिकः एताववतत्राजना
रानान्याकस्थितिति। नवमल्लइति। मल्लकिनामानोराजाधिराजपः नवालस्त्रइति। लस्त्रकिलनामानोराजर्विशेषाएवना
कासीकामलस्त्रिकामावाणारमी तत्र नपदादि। कांसीतस्संवंधानोः श्राघानवः कुशलाश्राया ध्यातछनपदादिको
शालातस्संवंधि नानवद्धियाः गाणरायाणणति। मस्तुत्यत्रे ग्रायाज्जनो यगताणांकुर्दंतितगाणशक्वनाराज्ञाणागणणराज।
:।मामंताश्त्यर्थः। तवततदानो वटकराजस्य विशालानग रोनायकस्यमाहाय्यायगाकृतवंत इति॥ वा॥ अष्टमदा
शिलाकंटाद्संग्रामवमासा विकृष्टितमति रूणि। कायदकारानहदर्शनार्थं मिदमाद॥ ततणमित्याह
दि। ततामहा। शिलाकंटकसंग्राम। विकृष्टणानं तरा उदायंति। उदायिनामान्दस्तिगायति। दस्तिशक्षर
नं। पडिकाया दस्तिमन्नहेंअकृतं। पहस्थिणा श्रत्यर्थ्य तविनिावदयातत्यर्थः दहड इ दयावक्करणादवह
रयं। दहड उडवित्रमाणां दियाप्रिसमणाश्त्यादि। तत्रहस्तु ष्टमत्यर्थं उष्ट्रहृष्टंवो विस्मितां उष्टवातापवद्धिरंमानाय
द्रुतत्रघाततहष्टुउ ष्टविरनं द्विया। तयघालवतिशत्यवमानं दिताई एतउखामो मयतादि। लाविः सष्टहिडपगताः तत्स्व
नं दिताः सष्टहतरता उपगताः ज्ञाति। ज्ञाणनमाप्यानंमनविस्मियचाितशतिमनमाः। अंजलिकहृति। दांच्चवंहशया। क
रयलपरिग्रहियं दसनवं सिरमावत्तंमच्छ अंजलिकट्ट। तत्रसिरसाअग्रावनमंस्पृष्टमस्तकांजलिकृत्वत्यर्थः। एवंसामी
तदस्ति। आणाय विणायणां पडिसुणांतित्ति। एवंस्वामिनतान्तस्ति। आज्ञयाऽत्यवंविधशब्दनाानरूपाया विनयाः। सा

रायप्रवृत्ति

तथा तेन च च नागज्ञमंत्रधिपतिश्च एवेति। अस्यपगछंति। तथा प्रतिज्ञवत्समासः कृष्णा विमाख्ये दिति॥७॥ कानि भाणा
यः आचार्यः शिल्पाचार्यः तस्मात्पादशात् यात्रितिर्भ्रहिमस्यापकल्पना विकल्पाः कृतिलदाः। ततः घातिः। प्रति
कल्पयंतीति योगः। छनिगाणि हि ति। किल्पना विकल्पाना विशापण। नरेंद्राम्च निभाणाः एवं जन्हात्रवचाश्यात्रि। तत्राव
दस्त्व मेव। अचल तत्रचन्द्रप्रविष्टिये। तदचलात प्राप्यते निर्मलावाणपवंतिशी श्रुवपरिपक्षितः। परिहातायः स
तथा तत्र मध्या वृक्षिव सन्न द्वव हकवस्य अप्पालियव। वक्र आगवष्टा व छगलगवरन्मणा विराश्यं वमीति नि
श्चक्राव सिंका रिवः सन्नहः कृत सन्नादः वार्मिक सन्नव हः कृतसन्नादः वार्मिक सन्नहः बद्धकवतिकासन्नाद
विराधिव मम वहक वचिकः। अप्पा ब्रिताणा दाकृ ताव क्षिमिक का हृदवरच्छइयेस्स मतथा यिवया
कबद्धगलाकय स्स मताया वर स्वण विराजिताय स तथा ततः कर्मक्षरगया तस्स। अदियातजातंविस्स्या
वरकाराश्वरम लिलयपलेव अकलवा मारायर कपयध का गं। त्रिशति व स्कारोश्रात्व अन्न लाणि लरणा विराशो यस्स मता
या। मललिता निष्ठलं बालाच तुला नियस्स मतथा वामाराकोणा कृतम धका गं च त्र मतथा। ततः कर्म क्षरत्याता तस्स विप्रणिष्ठाय
प्रत्वरचे विशः प्रशिद्ध कोलय। पश्चादाव सुविशयातस्स मतथा। तस्स। कागगय घडियच्छन्न गगत्रबहकच्छकनकघवित स्ना
त्रा कणा सुवब्रह्मा कस्त्रा गरावेधनंचस्सतमत था। तोवञ्जपद्दसणा वरणा वरियञ्जसमछं वज्र नाभद्दसणा नामा वरणा नाव १८५
स्स कक्कंता दीनां रत्ना वह मध्य स्वकः सतथा तस्स मन्नंतंसघटापंवास लियपरिमंडियाः निरस्से। एव निरापी डिकानि॥

स्वडानि। परिमंडिता। निरामस्य रस्यायः सतथा तस्स। अमारियजमलजयलघंटं अवसारितमवलवितयमलसमंसुगलदयं
घटायायंत्र सतथा तस्स। विष्णा हवकालसहलाय भ्रद्दसणा नराणादीनां विघ्नकल्पना कालवागसजस्याम घसमतेति
अप्पाश्य पायवं वसंक्रू। सत्ता तिकाय ईत भिवमाक्ष्यादित्यर्थः। सतामहमिव गुग्गुलुगुलितं। मणा प्रवणा जश्णा वतां। मनः प्रवनत्र
यांताणायस्स सतथा। अतस्मात्राश्च लिखितामिवास्तां वावनां तारथिंदमाकृत्ताल्लिखितामिवाद्दश्यतइति। कय वलिकास्
ति। दवतानाकृतवलिकर्म्मा। कयाकाउयमंगलपाय चित्तनिरुतानि कौतुकमंगलानुवशायश्चित्तानि वडः स्वप्ना
दिव्याघातायावश्यंकर्तव्यत्वात् आवश्यत्वानि यनत तथा तत्र कौतुकानि मषीपुंड्रादीनि मंगलानि सिद्धार्थका
दीनि। सन्नद्धबद्धवम्मियकवाये त्ति। सनद्धः संनद्ध तिकायां तथा बद्धा कसा बंधनतः। धर्म्मिता धर्म्मितया कृ
ता। गानिविरानात्र ववः कंकवाय न सतथा ततः का र्म्मधरस्यः। उप्पीलियसरासणपट्टीयत्ति। उप्पीडिता गुणसा
रणान्कृता व पीडा सरासन पट्टिका धनुर्दंडो येन सत या अप्पीडिता वाबाद्धा व हासरासन पट्टिका वाजप्रहाकाये
न सतथा पिणद्धगेवयविमलवरबद्धचिंधपट्टे त्ति। पिनद्धं परिहितं ग्रीवायां वयकंठाभरणं येनसतथा। विमलवरावद्ध
स्थितिपादा येनसतथा ताः। कर्म्म धरच्यः। गहियाउहपहरणाति। गृहीतानि आयुधानि शस्त्राणि प्रहरणाय पराघवारक
णायिय येन सतथा। अथवा आयुधान्याक्षेपशस्त्राणि खड्गादीनि प्रहरणानि तु आक्षेपशस्त्राणि नाराचादीनि। तातोप
हीतानि आयुध प्रहरणानि येन सतथा। साकारंटमछ्रदामेणं ति। सकोरंटप्रधानः कोरंटकनि कुसुमगुच्छ्मील्यदा

मतिउच्छमालानियंत्रतथा॥ तत्र वठ्ठमामरवालवीऽध्यां गात्रि। वत्तुर्णांवामरणावालेवी। जितमंगलयस्य स तथा। मंगलजयं
सद्दकयालापत्तिमगाल्यो जयशब्दः। कृताजलिर्विहितश्च आलोकदर्शनं यस्य स तथा। एवं जहा उववाइए जाव इत्यनेन दं
सवितं। आणगणनायगदंडनायगराईसरतलवरमाडंबियकोडुंबियमंतिमहामंतिगणगदोवारियअमच्चचेडपी
ढमद्दनगरनिगमसेट्ठिसेणावइसत्थवाहदूयसंधिवालसद्धिं संपरिवुडे धवलमहामेहनिग्गए विव गहगणदिप्पंत
रिक्खतारागणाणमज्झे ससिव्व पियदंसणे। नरवई गिहाउ घराउ पडिनिक्खमइ २ जेणेव बाहिरिया उवट्ठाणसाला ते
णामेव उवदावाद त्ति गयातणामेव उवागच्छइ त्ति॥ तत्रानेकाये गणनायकाः प्रकृतिमहत्तराः। दंडनायकाः
तंत्रपालाः। राजानो मांडलिकाः ईश्वरा युवराजाः। तलवराः परितुष्टनरपतिप्रदत्तपट्टबंधविभूषिता राज
स्थानीयाः। माडंबिकाः छिन्नमडंबाः काः छिन्नमडंबा धिपाः। कौटुंबिकाः कतिपयकुटुंबप्रभवावलगकाः
मंत्रिणः प्रतीताः। महामंत्रिणो मंत्रिमंडलप्रधानाः। गणको ज्योतिषिकाः भांडागारिका इत्यन्ये। दौवारिकाः प्रतीहाराः। अ
मात्या राज्याधिष्ठायिकाः। चेटाः पादमूलिकाः। पीठमर्दा आस्थाने आसन्नासीनाः सेवकाः वयस्या इत्यर्थः। नगरमिह नगरनि
वासिप्रकृतयः। निगमाः कारणिकाः। वणिजो वा। श्रेष्ठिनः श्रीदेवताध्यासितसौवर्णपट्टविभूषितोत्तमांगाः। सेनापतयो
नृपतिनिरूपिताश्चतुरंगसैन्यनायकाः। सार्थवाहाः प्रतीताः। दूता अन्येषां राजादेशनिवेदकाः। संधिपालाः राज्यसंधिरक्षकाः। प
तिपोठः ततश्चेह तृतीयाबहुवचनलोपो द्रष्टव्यः। सद्धिं ति सार्द्धं सहेत्यर्थः। न केवलं तत्सहितत्वमेवापि तु तैः समिति १५०

समंतात् परिवृतः परिकरित इति। दाराब्रवयस्तु कयरऽध्यवात्र। हारावस्थितेन हारावस्थादानेन तु स्तुतः इति केवक्का
उगायस्य स तथा जहा उववाइए त्ति। तत्र चैवमिदं सूत्रं। पालंबपलंबमाणपडसुकयउत्तरिज्जे इत्यादि। तत्र पालंबेन दीर्घेण
प्रलंबमानेन झुंबमानेन पटेन सुकृतमुत्तरीयमुत्तरासंगो येन स तथा। महयाभडचडगरवंदपरिखित्ते त्ति। महता भटा
नां विस्तारवत्संघेन परिकरित इत्यर्थः। उणुउ त्ति। उपयात उपागताः। अलग्नकवयं ति। परप्रहरणालग्नावरणं। वइरपडिरूवगं
ति। वज्रमहऽशणगद्विणा विन्नि। पाकनाधिगाडा नत्यर्थः। प गजिणाउय त्ति। पराजितेन विठ्ठमित्यर्थः। हयमहियपवरवी
रघाइयविवडियचिंधद्धयपडागं त्ति। हताः प्रहारदानतो मथिता मानविध्वंसनतः प्रवरयोधा। प्रधाननटघातिताश्च
स्थापिता तथा विपतिताः चिह्नध्वजाः वज्रादिचिह्न। प्रधानध्वजाः। पताकाश्च तदन्या यस्य तं तथा तत्। क
म्बे ध्वरप्या तस्मात्। किच्छपाणगयं ति। कृच्छ्रगतप्राणानक ष्टोपतितप्राणानित्यर्थः। दिसोदिसिं ति दिशः सकाशाद
न्यस्यां दिशि असमितदिक्त्यागा। हिंगंतरालिसुत्तवे नत्यर्थ। अथवा दिसावापडिकमइ। शनालिष्ठायणाय उशतिष्ठिध्मत
हिंग अपिदिका। तच्छयाानवाल्पंपडिम्मदित्ति। शतिसिधितवान्। उद्धानिवर्त्तितवानित्यर्थः। मासरुहत्ति। संरुष्टमनसा परिक्कु
विय त्ति। रागात्समतापूर्णितकोपविकाराः। ससरवादिय त्ति। संग्रामस्थिताः। रत्तसूत्रालत्ति। यत्रशयरादिगशालेन हुक्तः परिक्ष
तनसहाजनस्य यं कृतवान् सोरवेधस्तु शालः। समवत्ति। स्त्रमत्तः। आयसंति। लोहमयां किविणपडिरूवगं ति किविनवं राम
यः। तायसमसंबंधनाजनविशयः। तस्यति रूपकं तदाकारं वस्तु आणामयं त्ति। आक्षरदितः। असार दिय त्ति। असारदिकः आणा

भगवइवृत्ति गेहवइत्ति। अनागमकारियाध्वर्जितः। भद्दयाए णारुहयइत्ति। भद्दएण विणा रंगणावेइत्ति। जणवूहं। जणवूहंवा। जणायम
द्देति लोकस्य गाणं जणासवद्दहयइत्ति। जनसंवर्त्ते इवालोकसंदाहश्व जनसंवर्त्तकाल्या। तस्यणां देवालोग्गवद्धवाताय
गा सद्धकुलपच्चायायइत्ति। पच्चायातपवद्धइत्ति। समं संगयइत्ति। कात्तिक शुद्धावस्थायां गाकमरूपाणि कडीवा मित्रमलवाता। य
त्रियाय संगइयत्ति। इरणतायमावस्थायांवर मस्यामा। तायमपर्यायवर्तिमित्रमासा। दिति। जासां सवजू जाणा अत्रमत्र स्य
यवमाइरकइत्यावि कवद्वनश्रकाम भाजात पवमादच्चइत्यत्र यावज्जवदननिद्दिशः सवसकायकावास्त्याः। अद्विगया
डीवाडी वित्यत्र यावत्करणात्॥ ३वलद्द ऊनयावइत्या दिहरण पडिलाल माणा त्रि। इदंवसमणात्रि। ग्रेथफा
सुयणं यसणि छिणा असणपाण खाइम साइमणं॥ वजं पडिग्गहं कंबलस्स दगरणेणं। पीढफलगासिद्या
घारयणं पडिलालमाणा विहरइ। गत्वं वदहर्ण। वाचय टतिपंट वद्धइण्या पतं आमरदेति स्वेअस्य वदनीयरघं
ज्ञानामवति। उक्का मवस्थ मामाय तिणमंसा मवच मित्यत्र। यावत्करणादिवंदह णमंसह संहर्जमणडागा। माणारणा वरमनंदि
याणामंसंखि खिणो दमजाणापरतपरिखित्ते। सर्कि किणा किन ह्वाइघे टिका सामाहमजालनपर्यंत उपरि क्रिमायः
मतयातो दमवत्य डि विततिणिमकणगतिजतदा मयाकदेमवता निदिमवविहिग्जाता निविचाणि विवित्राणि तिति मानि
।तिनिमानिभनच्छ रूसं बंधानि मदिहटा लवता।ति। नदृ प्रद्दणो कनकनिक्षुक्का नि निक्षुक्काकनका निदाहणि यत्रसतघातो। छ १५१
सं विवक्कमंडलेधुगगा। सुहमंधिवि दिवा रुयंच मंडलावदृता भंयव मतयातो। कालाय सम कदान मिञ्जंत रूस्सा। काला

यासनालावविराणणा सुहुरूता। नामस्व रूगाउमालायायकर्म बंधनक्रियायत्र मतयातं आइन्नवरयसमंयउत्तं। जाणय
क्षनाम्थि सुरूमं उत्तूकामित्यथा। उगलतात्वयमार दिसमयगद्दियउगलन रूणायः। बकमार स्थितरूपा जितातन
मुसमरूडी तायः सतघातो॥ मरमयवत्तामाताणपरिमंडियसागणां रात। शत्पकांय तातरार सम्पिहा त्रिसततातरणे॥
त्रारविनिः परिमडिताष। सतघात। मकमडवाडमकां मदकंकटिः कवविरवतां मिस्थग सरणको शिरस्थाणानिनिर्पा म
तघातान सवाव मरपवरणावरणानविरियाजादहुहुम छे। मदवायमरेयानिय दरणा निखकादानि आवरणानि
वस्फरकादानि। पापानाता अतणवाया क्षनांसुइम घसुदंगापाणायः सतघाति वाणरध टिआमदहजाम
वंत्रि वाचनां तारुसामन्नादददहरूयतइति॥ अय मियाहवति। प्राकृत्यादिमामतहूपव रूसमाणरूवा
पामरिमपत्रि॥ मदहशकः समानः। मरिमायत्रि। सा हद्यावक्कमरिघयेत्रि। मदहकवचाः मदहगलडमात्रावगर
णात्रि। मदहगलांडमात्रा यदरणा कण्ठादिहणा यपकार गावकंकटादिकं यस्य सतषा॥ पडिरदं तिरघंयति आरुह
त्रितिआ सुराघस्मनः कोयादयाद्दिशाटा रूपसुपविमावा नाइगिवदनात स्फुरितात्कोयलिंगाया। यावत्करणादिद
हरण। फाहलविाय वडिग्धिणत्रि। तत्र रूहरविततहदाकोपादयः। वडिक्यात: मंजातवांडिक्य: शुकुटितारोड रूपस्य
र्धः सिमिसिमिसमाणात्रि॥ क्रोधामिनादोयमानश्वाहक्रोधिकाविता। ग्राहाः। कोयश्चक्षर्घतिपादनार्थमुक्ताः। वाणात्ति
पादन्यामविरापलक्षणांवाइत्रिकरोति। आयवयंकनायपति। आयत आरुह्यः सामाल्यनमयवकर्षायतआकर्षासा

रूपश्चायतकाणायतस्य । एवमादयो ऽपि । एकादशादनन्तप्रदेशा यावज्जीवितव्यमपि गणाः ॥ तदेकादशत्वं तथापि न वेति ।
रूढादयोऽपि । रूढ्यैवं तथाविधपापानां मण्डलादेः कालविलंबनादेवमाधर्म्मालंदत्वादेकं । यथा रत्नतरूढो लादतं आश्रित्य मन्ये
। अस्मा मा मा मा त्वतः शङ्किविकल्पः । अबालत्रि । शरीरशङ्किवर्जितः । अबाधित्रि । मानमशङ्किवर्जितः । अपरिमद्धा रक्ष
मन्त्रि । व्यक्तनवरक्तदूषालिमानः सप्रवनिः । पादितस्वपायोजनः परक्रमः । अप्रशस्तोऽपि । आत्मनाथ शक्तर्त्रं मराख्यं । इ
तिकत्रि । इतिरूपाश्च विदाता विपर्यः । उत्पत्तिमिति । अस्थानगमनाति निरूपादीलयर्थः । पतितसंतति । एकान्तिकजनत्र
तन्त्रमिलागंशीलाङ्गति । फलानापहृत्वाः पप्तत्रयः । तारुष्ट प्रकृमाश्चनाः । वयाङ्गति । अदिमादानिगुणा इति । मामा
त्यनगरादि विशयापञ्चरकाणाममन्नावदामा इति पत्याख्यानापोरूषादिविषयापिपञ्चपवासः ।
पञ्चादिनापवासः । गीवंगंधवृनिनायातिगीतं गा नमातंगंधपितादवरुरज्ञादिध निमनाद्यं तल्लक्षणाणि
तादः । शास्त्रगीतं गंधर्वनितादः । कालमात्रत्रि । मशाण मा समामस्यापलक्षणाद्यात् कालदिवासंख्यात्र एव च ।
कादिगपक दिवववासात्रि । ४ सदयामाद मरुत्याष्टकामावातरगामपर्यकचाउत्यादास्यात्तदानिध्मगामनेमामर्थी
दिवगतामावत्यनिशायादिति । आउरकयाणं ति आ ३ः । कर्म्मदलिकनिर्ज्जरणानलवरकायाणं ति । दवनवननिवधनद
वगात्यादिकर्म्मनिर्ज्जरणानविरकयाणं ति । आतुरादि कर्म्मणास्थितिनिर्ज्जरणान त्रि ॥ ७ ॥ समप्रशातनवमः ॥ ७ ॥ अनं
तराद्दशाकपरमतनिरामत्तक्कादशामपिमपावात्यात । इत्येवं संबंधस्यास्येदं सूत्रं ॥ ७ ॥ तत्पामित्यादि । पगउमठवा १५७

गयाणं ति ॥ स्थानांतरस्यापकत्र स्थानसमागतानामागत्य वा सन्निविष्टाणं ति । उपविष्टानां उपवेशनावाक्यद्दक्षादिना
पिस्पादत आहा । समन्निसन्नाणं ति । संगततया निविष्टानां कथामानानामिति यावत् । अस्तिकायति । शब्दशाराशीन् अजीव
कायत्रि । अजीवाश्चात । चेतनाकायास्थ राशयो । अजीवकायाः । तान् जीवत्विकायमित्यत्स्वरूपविशेषणायाद्य । अ
रूपिकायं ति । अरूपिणोऽसत्यर्थः । जीवकायति जी । वितनीवाजानांष्टपायाग स्वपधानः । कायोजीवकायो । तन्न ॥ किंच
जीवास्तिकायादाउत्तयात्मपगम्यात । तन्नन्मतव्यदा मावदप्रक्रमिति । मकादामयमानएवनिअयकमामतदा
स्तिकायावस्तुमात्यइतिवितर्कार्थः । एवमप्रनाआव तनादिविनागनवती ति । तपामसत्ल्लापा । इमाकदा अवि
पक्कडत्रि । इयकथापपा अस्तिकायवक्तव्यता इत्यात्तक्काल्येनप्रकृतापेउक्तांता अयवानविशाषाप्
प्रकटाप्तीता अविषकटा । अविउप्पकडत्रि । पा वातरंतर अविहृत् । प्रस्ता अधिन्नप्रस्ता अप्रवानविश
प्रतः पावल्यनश्वप्रकटा अक्कत्सकटा । अयंवत्रि । अय प्रनः । तावदमाइत्रि । यस्माद्दयं मध्येमस्तिलावपवाम्नाति । वदा
स्मात्तथाविधमवादद्शा निननवतामपिउमिहमिदं । तन्नस्मात्तमामसमावदमन्निणवंतार । ज्ञानतश्माणवाधितं प्र
त्यक्षणानपापायमहंति । अस्तमति । अस्तमस्तिकायस्वरूपलक्षणामर्थं स्वयमवलपत्यपेक्ष्यवेपर्यालावयानति ।
मवाकवापडिवानत्रि । मवाकमाश्वाधनमवाजनस्यतत्वादशानापयमिपांतिपतस्मित्रक्रमस्वरूपव क्रियावंश्त्रि ।
। मञ्जयात । कश्चित् । पयमिपानतापायतत्रिकायमीत्यादि । अयमस्यनावार्थः जीवमवधीनि । पापकर्म्मा

१०२ वि

णि॥ अष्टौ निष्यन्दफलस्य। विपाकद्वयाद् विरुद्धफलानि कायनन्वेति॥ आवर्तनात्वनात्तु लवव्यतिक्रान्तस्य नास्त्येव। मिकाय
पवृत्ता निनयानवेति। अत्तलवद्वक्रमवान्नास्ति॥ ७॥ प्राक्कालादावविरुद्धानाणकर्म्मवक्तव्यतात्। अथ नात्तननस्यहाना
णिवतात्यव। यथापायफलविपाकादीनि लवति। नाषापदादर्शविरुद्धतानामित्यादि। संविधानाकासपलानानश्वैकमिव
मादात्रष्टिणामित्यादि। अस्मादेवसुयस्तजा। वानापाणा निकर्मणोपापायः फलहूपा विपाकस्वरसयुक्तानि नवती त्यर्थः
। वा पी पाकविरुद्ध इति स्कालपात्त्स्वभावाणाकाव ख्यततस्था लीपाकमत्यत्रदिपक्रमपक्रवानतथाविधस्मात्। इतीदविशे
पणोऽहलक्षादापवर्जिता ततः कर्म्मधर्म्मयास्थाली पा क्रिनवास्तुहमिति विग्रहः। अहारमवज्ञाणारलेति॥ अष्ट
दशानिलीक्षवतीतिव्युत्पत्तेः शालनाकिन्नस्या॥ दितिनिर्णीआकुलसंकीर्णवत्रतथा। अवक्रष्टादशा
लदवतस्मजनकलावति। अत्रालदपदालापनम मामाः। अघादशालनास्थितस्यात्दाणाज्जवान्नाऽतित्रि।
वस्मा इहाणाशमायन्नासार्वरकाप्यतुललावणिया १० मूलफला ११ दलिया १२ डा १३ शादा १४ मालवय १५ वतदाया
। १५ पाणीय १६ पाणा १७ वद्धवा १८ अहारमामाला १९ । २० निकवद्वगलाऽत्रपिडा। तत्रमांसमत्स्यजलजादिसंक्रान्ताणास्तज्ञत
तुलजारककतुलाडादिमानस्याणिरवंडस्वाद्यादीनितुलल्लावणियायायुलपर्ण्णटिकालोकम्मिद्वायुडधनावाप्तलफला
लात्मकामवपदा। दधिरक्तजीरकादा॥ जागावादिनत्रिंका। रसाद्धमछिका। तल्लक्षणाविदा। दाप्पयपलामज्जपलंदवि
यस्महादाया। निरियवीमा॥ टमरवंडगुलपलाइपमरस्याक्षितिवःजाग्रापानत्तरादि। पानीयंजलपानकादि स्पापानः॥ १०३

क्कादिशाकस्वरूमिठइतिआवाचति। आपातः तत्वधमतयामं सर्व्वः लहायतिमध्यधन्यानादग्गडहूवन्नाप्त्रि। उहूपतया
दत्तहूतयाजन्नामवायत्रि। पश्चात्तस्मृतीवाहशाकामदाश्रावक्तत्रयापदत्तं। तापदाख्याख्यय। पवामवत्रि। विपमित्रा
लाजनवत। जावाणपणायिवाचइत्यादीनवती तिशाप:। तस्मात्प्रतितम्प्राणातिपातादः। तातापन्नाविपरिणममाणत्रि। तता
पश्चादायातानंतरंविप्रतिसमतपरिणमांतरणिगन्नतप्राणातिपातादिकार्यकारणापवारात्प्राणातिपातादुत्तकर्कम्मीडहूवन्ना
पत्रि। उहूपतादत्तवया परिणमति। उहूपाकाराती त्यर्थः ३ सदमिश्रत्रि। त्रसपधमस्मातिक्रकहूतादि। परिवामवत्रि। अपमि
श्रलाजनवत। तस्मादिति। प्राणातिपातविरमणादौ। आ वापानालदपवलइत्रि। इडियत्रानिक्रवात्। परिणममाणा
त्रि। प्राणातिपातविरमणा दिवलवं। तणपकर्म्मपरिणा णिगञ्जत॥ ७॥ अनंतरकर्म्माणिफलानानिरूपितान्यथक्रि
याविशेषमास्त्यतकर्त्तकमपचयाकारणकर्म्मादौ॥ नामल्पबज्ञान्निरूपयति॥ दानेतइत्यादि। आग णिकायस
मारंभतित्रि। तज्जस्कायसमारंभता। उपइवयतः। नविक प्रह्लालाननअत्यन्तविज्ञाणानन्तत्राक्षलनिवज्ञतरतजमा
मुत्यादपिअल्पतराणविनामाप्यत्रि। तथैवदर्शनात्। अतत्कृततुणपाणइत्यादि महाकम्मतरायावत्रि। अतिशयेनमा
वनकर्म्मजानावरणादिकंयस्मात्मयाविवशदाःसमुद्भायापवंमहाक्रियतरापवत्रि। नवरंक्रियादाट्र्या। महामवत
शपावत्रि। कृदनूक्षमबधपादत्तदःसदावधपातशपावत्रि। सदता। वेदनाज्ञावानायस्मास्ततथात्। अनंतरमप्रियकर्व
लाक्ता अप्रियस्वभावतनः सनवनामतपवनविवात्रपितकलाः। किमवनामतईति। पश्चप्रयनादा अष्टिणामित्यादि। अवि

स्थाoवृत्ति

न्नाति त्ति। मावतनात डास्का यिकादय स्मावदवनामंतपावत्या द्वित्रा थार्थः। उन्नामंति त्ति। प्रकाशालवंति। उब्भडति त्ति। वस्त्रा
च्छादयति नवति त्ति। तावंएकयंति। पनामंति त्ति। तथा विधवस्तुदाव्दकादनउनावंललंतत्रुद्दस्मत्ति। विनक्कि परिमाणात्रुक्र
ह्नह्रंगताह्रंनिवयइ ति। ह्रंगामिनीति ह्रानिपतीत्यर्थः। ब्भवदाह्राग्गवाह्रारनिपततीत्यर्थः। दसंगतादसं निवयइ त्ति। त्रु
त्रिपतमगंतवसंख्रुसगातादादागतदह्रीदोगमनस्वलादतिादागतद्हीदानिपतीतत्यर्थः। कृउत्पयणकाप्पवास
वजद्विडादिवत्ति। यतयव हारवातह्दगवामातालाल उपानिपतातिदितत्रहारतदृशवाततिताजालउपामंबंधि
नः॥७॥ ममममस्यदसम॥७॥ ममा मवममम सातंद्वत्ति तः। शिष्पादि ह्यियद्यापदवित्यामंशानेरदत्रुद्देनुमस
मशात विहृत्ति निपंघल पितवानृहृहदमपस्वा। स्वा॥ १थ्यैतदृजलादयालावा। उड़पिताइस्वा पितपवउका
रांतारणाइहृद्यत्रशत्यवमंबंधमथाश्मशातविधियात नस्यावाह्रशकमंग्रदार्थ। उज्ञालत्यादि। गायामाहा। उञ्ज
गलत्ति। उग्गलपरिणामार्थः। उद्यमगदुहशकः। उज्जलपा॥ वामत्यत्रापि। आमा विमत्ति। आमीविघादिविघाया द्वितीयः म
रुद्दत्ति। मख्यातजीवि ह कविपयस्तीय। किरियत्ति। कायिक्यादिक्रियाइ निश्चनार्थः। स्वरूपं आसीजीवत्ति। आजीविका
व्यर्थः। एवम: फारुगत्ति। प्रासुकदानादि विधय: ५१: अवल्लादान विचारणार्थः। ममम: एडर्णायत्ति। गुरुधत्यनीकार्यव
हुपोणार्थश्चम। वधत्ति। शयागवंध निश्चनार्थानवमः। आगदात्ति दिशाराधनार्थाद्दशमः। पायोगपरिणयत्ति। जीवा। १५४
व्यापारेणशरारादितया परिणताः मीमायपरिणयत्ति। मिश्रकपरिणाता प्रयोगविस्रसाभ्या परिणामसमत्वंडालाविस्रसया

स्वभावातरमापादिताः उक्तकाडवगादिरूपा। अपयोगादिविशेषणादिवर्णाहपाविस्रसया निष्पादिताः माणाएडाव्रथयोगगोणो
किह्रियादि जगरभावति पशिणामांतरमापादिताम्रमिश्रपरिणताः नउशयोगपरिणामा मावविश्रवतनः कपणं विजे
पमत्वं कि। उपयोगपरिणामसमत्वंजाता विस्रसाउविस्रमामत्वपिन विवक्षिता विविस्ससापरिणयत्ति स्वभावपरिणता॥७॥
अथ पयोगपरिणायाणामित्यादिना प्रायनवदंडकैः। शयोगपरिणतउक्त्ला त्रिरूपविवतत्राकंइदियादिसर्वार्थमिह
दवानजीवालदवितापितउयोगपरिणतानाउञ्जलानां उघामाहृडकह्वरवआरक्काइयापगिदियएवंविवत्ति।
थिवीकाायिकंकं इदियउयोगपरिणताइव अपकापि किंकंइदियप्रयोगपरिणातावाचा इत्यर्थपवडपत्ति।
हृद्यच्यायउयोगपरिणातथिवह्विकाहिपरिमाणो हिपादाबालदः। स्त्स्वादविशपणारूताम्रनस्का
पिकेकंइदियपरिणतादि श्ववावाइत्यर्थ। आणायविद त्रिउलाकरूमिकादिलदवाह्नीडियाणांत्रिडिय प्रया
गपरिणाता अप्यातकविश्चः। कुंवपिपीलिकादिलद्वाच। पाउत्रिंडियप्रयोगपरिणाताअप्पातकविश्चपवासक्षिका
मशिकादिलिदवात्रपा। एतादवस्वयमाद। एवंतदियत्यादि॥७॥ सुजमउदविश्वाइयेत्यादि सर्वार्थ सिद्धादवान पर्या
मकाायिकाप्पणाह्विताचाचादडकः। नउपाक्षाकृत्यादि। एकिकम्मिन्कायस्त्स्वादगलदाह्नि विश्चः उज्जलावाच्यास्त
प्रात्यकंपर्यासकालदातउनहि ध्रवाच्याइत्यर्थः॥७॥ जअपच्छत्ता उज्जमउदवीत्यादिगिदारिकादि। शरीरविशपण
स्वती पर्याप्तका। याउदंडकम्त्रउउरालियाकम्मशरारापउगपरिणयत्रिअदारिकातिजमकार्मणशरीराणाय: श

योगपरिणता येन ते न यान्ति पृथिव्यादीनामौदारिकादिशरीरत्रयमेव भवतीति कृत्वा तत्प्रयोगपरिणता एव ते न भवंति। बादरपर्याप्तकवा-
यूनां चाहारकवर्जं शरीरचतुष्टयं भवतीति कृत्वाऽऽह। नवरं पज्जत्तेत्यादि। एवं गब्भवक्कंतियेत्यादि। अपर्याप्तकानां वैक्रियाहारकशरी-
राभावात् वर्जनमिति। अथ तृतीयः पर्याप्तकापर्याप्तकशरीरविशेषणो दण्डकः ॥३॥ जे अपज्जत्ता सुहुमपुढवी इत्यादि इंद्रियविशे-
षणश्चतुर्थदंडकः ॥४॥ जे अपज्जत्ता सुहुमपुढवीत्यादि। औदारिकशरीरस्पर्शादीन्द्रियविभागेन पंचमः ॥५॥ जे अपज्जत्त-
सुहुमपुढवीत्यादि वर्णादि गंधरसस्पर्शसंस्थानविभागेन
षष्ठः ॥६॥ एवमौदारिकादिशरीरवर्णादिना च विभागेन स-
प्तमः ॥७॥ इंद्रियवर्णादिविभागेनाष्टमः ॥८॥ शरीरे-
न्द्रियवर्णादिविभागेन नवम इति ॥९॥ अत एवाह नव
दंडकाः। मिश्रपरिणतेष्वपि नवैव दण्डका इति
॥९॥ अथ विस्रसापरिणतेषु लक्षणस्थितयतिः। विस्रसा-
परिणतानामित्याह ॥९॥ एवं वन्नपरिणयेत्यादि
मिदं सूत्रं। रसपरिणतानां पंचविधानामानां ॥९॥ एते च
इति गंधपरिणता द्विधा कृष्णवर्णपरिणता अष्टविधा
परिणता ये स्पर्शपरिणतास्तेऽष्टविधा इत्यादिना
कर्कशस्पर्शपरिणता यावत् एवमेते संस्थानपरिणता इत्यादि ॥९॥ अथ एकं पुद्गलं
मास्रित्य परिणामं चिंतयन्नाह। एगे इत्यादि। मणप्पओगपरिणए त्ति मनस्त्वेन परिणतमित्यर्थः। वइप्पओगपरिणए त्ति। भाषा-
त्वेन द्रव्यं गृहीत्वा वाग्योगेन निःसृज्यमानं वाक्प्रयोगपरिणतमित्यर्थः। कायप्पओगपरिणए त्ति। औदारिकादि-
कायप्रयोगेणौदारिकादिकायतया परिणतं कायप्रयोगपरिणतमित्यर्थः। सच्चमणप्पओगेत्यादि। सद्भूतार्थहितं तन्म-

बंधनस्य मननं मनःप्रयोगः सत्यमनःप्रयोगश्चेत्यादि। एवं सत्यान्यपि। नवरं मृषा असद्भूतार्थः। सत्यमृषा मिश्रा यथा। एवमुत्पन्ना
गकृते जातेत्युदशदारकजातानीति। असत्यमृषा सत्यमृषास्वरूपमतिक्रान्ता यथा देवदत्तादि। आरंभसच्चेत्यादि। आरंभो
जीवोपघातस्तद्विषयं सत्यमारंभसत्यं तेन विशेषितो यो मनःप्रयोगस्तेन परिणता ये ते तथा। एवं सर्वत्रापि। नवरमनारंभो जी-
वोपघातः। सारंभः स्यात् संरंभस्तत्र संकल्पः। समारंभस्तु परितापन इति। ओरालियेत्यादि। औदारिकशरीरमेव पुद्गलस्कन्धरूपत्वादु-
पचीयमानत्वात् कायस्तदौदारिकशरीरकायतः तस्य च यः प्रयोगः
गा। औदारिकशरीरस्य वा यः कायस्य प्रयोगः स तथा। अयं च
पर्याप्तकस्यैवावसेयः। तेन ये परिणतास्ते तथा। ओरालि-
यमिस्सासरीरकायप्पओगपरिणय त्ति। औदारिकं च
तन्मिश्रकालेन सह कार्मणेन मिश्रकं कार्मणेनेति। औदा-
रिकमिश्रं तदेवौदारिकमिश्रकं तल्लक्षणं शरीरमौ-
दारिकमिश्रकशरीरं तदेव कायस्तस्य यः प्रयोगस्त-
दारिकमिश्रकशरीरस्य वा यः कायः प्रयोगः स औदा-
रिकमिश्रकशरीरकायप्रयोगस्तेन परिणता ये ते तथा। अयं च
यं पुनरौदारिकमिश्रकशरीरकायप्रयोगोऽपर्याप्तक-
स्यैवावसेयः। यत आह — जोएण कम्मएणं आहारई अणंतरं जीवो। तेण परं मीसेणं जाव सरीरस्स निप्फत्ती॥ एवं
तावत् कार्मणेनौदारिकशरीरस्य मिश्रता तस्यैव प्रधानत्वात्। यदा पुनरौदारिकशरीरी वैक्रियलब्धिसंप-
न्नो मनुष्यः पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकः पर्याप्तको वा वैक्रियं करोति तदौदारिककाययोग एव वर्तमानः प्रदे-
शान् विक्षिप्य वैक्रियशरीरयोग्यान् पुद्गलानुपादाय यावद्वैक्रियशरीरपर्याप्त्या न पर्याप्तिं गच्छति तावद्वैक्रियेणौदा-

षडशीतिवृत्ति

रिकशरीरं कर्मणा मिश्रं तावत् शरीरं न समाप्यते तस्य प्रधानत्वादेवमानारिकेणाप्यौदारिकशरीरस्य मिश्रता वदितव्या कृतानि वैक्रियश-
रीरकायप्रयोगपरिणतेति॥ इदानीं वैक्रियशरीरकायप्रयोगा वैक्रियपर्याप्तकास्येति॥ वैक्रियमिश्रशरीरकायप्रयोगप-
रिणतेति॥ इदानीं वैक्रियमिश्रशरीरकायप्रयोगा देवनारकस्योत्पद्यमानस्यापर्याप्तकस्य मिश्रता वैक्रियशरीरस्य का-
र्मणा नित्यालब्धिवैक्रियपरित्यागकाले औदारिकप्रवेशात्तेनौदारिकेण तदा तत्प्रधानत्वाद्वैक्रियप्रारम्भकाले दारिकेणा-
पि वैक्रियस्य मिश्रतेति॥ आहारकशरीरकायप्रयोगपरिणतेति॥ आहारकशरीरकायप्रयोगा आहारकशरीरनिर्वृत्तानाम्
प्तानां दानीं तस्यैव प्रधानत्वात्॥ आहारकमिश्रशरीरका- यप्रयोगपरिणतेति॥ इदानीं आहारकमिश्रकशरीरकाय
प्रयोगा आहारकास्यौदारिकेण मिश्रतायामाहार- कत्यागेनौदारिकप्रवेशात् तिरुक्तस्य पुनरुक्तना
वति। यदाहारकशरीरं निर्वृत्य कृतकार्यः पुनरप्यौदारि- कं प्रविशति तदाहारकस्य प्रधानत्वादौदारिकेणा
ग्रहणतिव्यापारतावात्परित्यजति॥ यावत्सर्वथैव नाहारकं ताव- दौदारिकेण मिश्रमिश्रतेति॥ ननु न तत्रतत्र सर्वथा संहारः श-
र्वं निर्वर्तितमित्यादि॥ तच्च युक्ताति समयेति इति तत्र यथा प्रादारिकशरीरप्रादानार्थं प्रवृत्तस्तिष्ठत्यतोऽवतदल्पतां॥ श-
तिकर्माश्रशरीरकायप्रयोगपरिणतेति॥ इदानीं कार्मणशरीरकायप्रयोगा विग्रहसमुद्घाते गतस्य वा केवलिनस्तृतीयचतुर्थ-
पंचमसमयेषु भवति॥ उक्तं च कार्मणशरीरप्रयोगी वर्तते केवलसमुद्घाते चतुर्थपंचमसमयेषु॥ नियत्योदारिकमिश्रा-
शरीरकायप्रयोगादीनां व्याख्याताः नतु कथं कार्मणतः॥ उत मिश्रकायप्रयोगाणामयं वक्तव्यमौदारिकमिश्रकं दारिकपर्याप-

रिश्चाणि मिश्रत्वाभावाय यादौ मिश्रं दत्तिनपडतयानादारिकेनतया प्राप्तदिशयात्॥ नन्वत्र्याप्यपरिसमाप्तिवादिनात्स्यौदारिकमि-
श्रपदश्चा॥ एवं वैक्रियाहारकमिश्रावप्रतिकर्तव्ये॥ नवखायखावच्छाश्याशि॥ ययौदारिकशरीरकायप्रयोगपरिणाता
पृथ्वीकायिकादयः प्रत्येकापर्याप्ताः॥ तथा औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगपरिणता अपि त्यान्वखसंमयविराचश्च
पर्याप्तपृथिवीकायिकादयः॥ पर्याप्तापर्याप्ताविशेषणा श्रधिताऽसद्भावाद्वादरवायुकायिकाः गर्भजपंचेन्द्रियतिर्यङ्मनुष्या
योनकायस्यैकविशेषणा अधिकृताः॥ तथापर्याप्त- काविशेषणापवयाता वादरवायुकायिकादीनां पर्याप्तका-
वस्थायां शरीरकौदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगाल- भ्याता विशेषणेऽनपर्याप्तकावस्थायामवेति॥ जघन्या
हृणीमंहाणात्रि॥ पुनः प्रज्ञापनायाः पर्यवस्थितिमपप- दातव्यं वमिदं सूत्रं॥ जइवाउछाइया गिडिया वेउ-
व्वियशरीरकायप्पओगपरिणया किंपज्जत्तबायरवा- उक्काइय एगिंदियजाव परिणया॥ जाव बायरवाउकाइयएगिंदिय
जाव परिणया॥ गोयमा नो पज्जत्तजाव परिणया अपज्जत्त- जाव परिणया इत्यादीति॥ एवं जहा ओगाहणासंठाणे त्ति। तेज
विवमिदं सूत्रं॥ गोयमा॥ नो अमणुस्साहारगसरीरकायप्पओगपरिणया मणुस्साहारगसरीरकायप्पओगपरिणया इत्यादि
॥ एवं जहा ओगाहणासंठाणे कम्मगस्स जहा लेसनिमवाया तहा॥ वइंदिय कम्मासरीरकायप्पओगपरिणया॥ एवं तेइंदियव
उरिंदियइत्यादि रिति॥ इत्थ इह सव्वत्थ वि तयन्नाव॥ कोणं तइत्यादि॥ इदं प्रयोगपरिणतात्किंपडेत्तयापकावत्रयावि
कल्पादिकायागापिणतयपावादवं पुनरेवं मनोवाक्कायादितिवयपि॥ मनसः प्रयोगपरिणता दीनितु उवज्ञादिपदानिता

१०६

व्या०वृत्ति वक्रियवक्राः। द्विकयोगेऽप्येवमष्टाविंशः॥ आरंभसत्यमनःप्रयोगपरिणतादीनि नव पदानि तावत्कायप्र-
द्विकयोगे तूपवदशमार्गण्यकविंशतिः। स्त्रैवं च दावामारंभसत्यमनःप्रयोगपरिणाय इत्यादि। तद्द्विकयोगेषु सत्यम-
एवं तावत्कादर्शितः। शेषास्तु दन्यपदसत्यवाकृतिदाशोनं तु नेदर्शयता। एवं प्रयोगपरिणामित्यादि। एवमातनयामनारंभ-
सत्यमनःप्रयोगादिपदद्वयदर्शितेन द्विकसंयोगेनानेनैव सम्मसहसहपदत्रं। द्विकसंयोगस्य विकत्व विकल्पानि च्छाः
न इष्टेऽकत्वादेकत्वविकल्पोऽस्मिति द्रष्टव्यः। तत्र च वचनारंभ सत्यमनःप्रयोगादिपदमसहादयावतां द्विकसंयोगेन त्रिशंति
संघातनत्रन्नतिव्याः। तत्रारंभसत्यमनःप्रयोगादि षट्दर्शितापदा। आरंभादिषष्ठविशेषापातपडनरिंभस
वच्छसहमनःप्रयोगादिषट्कत्रुवमत्यवाक्॥ प्रयोगादिषट्प्रत्येकामकात्वएद्विकसंयोगेऽपव
दशत्वं प्रत्येकामवत्र्द्धाप्यकविंशतिः। कदारि कशागरकायप्रयोगादिषट्कं तु पादावकात्वसमसहित
कायायोगेकविंशतिरित्येवमष्टाविंशतिरित्यवमाकं॥ डियादिश्विध्यादिपदचतुष्टतिनिः श्रुगौक्रकामगादारिका
दिकायप्रयोगपरिणतं द्रव्यं पंचपवनो वक्रियद्वैयावत्यादावजावसव्वट्ठसिद्धगाति। एतवेवं जइ सव्वट्ठसिद्धअणु-
त्तरोववाइयकप्पातीतगवेमाणियदेवपंचिदियकम्मासरीरकायप्पओगपरिणया किं पज्जत्तासव्वट्ठसिद्धजावपरिणया
अपज्जत्तासव्वट्ठसिद्धजावपरिणया॥ गोयमा॥ पज्जत्तासव्वट्ठसिद्धजावपरिणयावा। अपज्जत्तासव्वट्ठसिद्धजावपरिण-
यावा। अहवा। अपज्जत्तासव्वट्ठसिद्धजावपरिणएणाअपज्जत्तासव्वट्ठसिद्धजावपरिणएति। एवं वीससापरिणयावि १५७

त्ति एवमितिप्रयोगपरिणतवद्व्यत्वेन प्रत्येकविकल्पाः द्विकसंयोगास्तु विश्रसापरिणतअपिइयेवमिश्रस्सवीमा
ष्टानेषुएवादिलन्दपुवायामिश्रद्वयायावदित्यादजावअहवायइत्यादि। अथ पवालयमश्शनस्यदशानां द्विकसंयोगाना
दिशमहति॥ ४॥ अथ डव्वत्रयवितयञ्चाव वितयाद्विदप्रयोगपरिणतादिपदत्रयपकत्रयात्याविकल्पाः। द्विकयोगेतुष-
ट्। कथमाद्यस्य द्वितीयेन। आद्यस्य तृतीयेन। द्वितीयस्य तृतीयेनापायाः कामणीकायश्रन्त्येद्वितीयाद्वितीयास्यकाव्यस्ता
तीयस्यवद्विवि। सदासदाद्वितीयस्यद्वितीयस्य विकाव्युन्तद्यवंपटात्रिकयोगास्त्वेकावार्त्यमार्गदशापवम
नःप्रयोगादिपत्रायति। अतएवोदाएवामकामा॥ प्रयोगास्त्यादिसत्यमनःप्रयोगादीनि त्रयवत्रिपदानीत्यतः
एकाद्वववाना द्विकयोगेषुडादश। कथम ख्याम्येकाव्यनाशपणाख्यायाकामगानकाव्यनयायाल
भ्रः। तेनतस्यत्रयआद्यस्यानकाव्यनाशपाणां कामाणविकाव्यनतथाद्वितीयस्येकाव्यनाशपाः कामा-
णानाकाव्यनद्वितीयनद्वितीयस्यानकाव्यनाशपाः ःकामणाविकाव्यनथावक्। रतोयचत्र्गलोयावारकवीनाः
कः। तेनविंशावायणोकइत्येवठादशात्रिकायागेव्ववाहत्येवमार्गेपिविंशतिरिति। शावत्तुकं स्विहपदनपिआपान
तिदशानञ्जाद। एवंतवामप्रयोगाइत्यादि। एवं वितादवत्रितावन्निश्रवापिडव्वत्रयाधिकारत्वेवाव्यप्रत्रयवाडव्व
द्वयाधिकारावकतेतत्रवमानावाक्ष्वायशदालवाय्नायःप्रयोगपरिणाम्मामिश्रतापरिणामावर्णादिलटत्स्वविश्वमाप
रिणामवकः। इन्हापिवाव्यइतिलावः किसंततसूत्रवाव्यमित्यादजावत्यादि। इच्वएरिमडलादीनिपञ्चपदानि तत्रेवि

रागविवृत्ति

कल्पाः द्विकयोगे त्रिंशतिः क्रमसाम्यमेकत्र शेषाणां व्युत्क्रमेण । अनेकत्र तथा अयमनेकत्र शेषाणां व्युत्क्रमेणैव क
ल्पितो एवं द्वितीयस्मिन्नेकत्र अनेकत्र वा शेषत्रयस्य वानेकत्र वा कल्पनया अष्टौ । तथा तृतीयस्मिन्नेकत्र अनेकत्र वा हि योऽस्यानेक
त्र पक्षत्रये वक्तव्याः ॥ तथा चतुर्थस्मिन्नेकत्र अनेकत्र वा एवमनेकत्र वा विकल्पा इति पञ्चविंशतिः त्रिकयोगे सप्त चत्वारिंशत्
वक्ष्यमाणगणितमार्गेण इत्यादिना त्रिकयोगानां दशानामादर्शितमिति ॥ ७ ॥ अथ पञ्चस्वरक्रमसंख्यामाह ब्रवीमीत्यादि
। इह पञ्चयोगपरिमाणादित्रयपञ्चत्रयोर्द्विकयो गेत्रनवक्रमसाम्यमेकत्र सदा व्युत्क्रमेण त्रिपञ्चाशत् मध्यमादि
त्रिधा पारपि क्रमेणोवद्विद्विज्ञान्यो द्वितयो हस्य त्रिद्विद्वयो व्युत्क्रमेण विकारानोद्दे । तथा द्वितीयस्यैकत्र
त्यस्य त्रिंशत् तथा द्वायोरपि द्वित्रत घा द्वितीय स्य त्रिद्व अंत्यस्य विकारानत्रयोपान्त्यस्य मध्ये ति नवउ
त्रयोद्योगे त्रयोद्योगपत्रयत्रयप वनवंती त्यव मध्ये पिबदशति उसप योगपरिणाम्याक्रमणोप्यायोगा
त्यादिनावाक्रमाशपदस्थवत्तक्रमवक्करणायुपलक्षि तानतद्वशर्वोक्ता त्रमारासमस्थानं स्त्रत्रातयुपविततत्रमाकायेतसमा
स्वम ध्ययमिति ॥ ७ ॥ अथ पञ्चादिष्वक्रमयोगान्यतिदशता दर्शयन्नाह । पञ्चयोगमित्यादि । पञ्चवानिलापः । पञ्चानां दशा
क्रियायोगपरिणा वात्रयोग व मावयोगपरिमाणावान अष्टवाणयोगपयोगपरिमाणवव्वयारि मा माणपरिमाणाऽत्यादि द्विज्ञवा
द्विकसंयोगे विकल्पा द्वादशक्रमयोः कवर्गाशिवाः दशाणितवा शत्रीणि द्विवत्रववत्रार्थकावात्यववत्राणां विकल्पाऽव्यप
वक्रमास्थात्यैकत्र द्विकायोगपदत्रयस्य त्रयो द्विकायो द्विकायोगाः त्रवत्तवनिंगुणितानामादशा तित्रिकायोगेत्रयस्थाक १५८

षत्री ॥ एकक्रमकव ॥ २ एकक्रमकत्रीणि वज्ज्ञाद्व एकं वधाहपकाद्विवपएकद्वाशावात्यवपद्द । जावदशमयोगानीति । इदयो
वक्रमणा षत्रक्राद्विम योगाः । शवितानत्रवद्वव्यपवकापक्रयामत्यमनः शायागादित्रवत्रर्थपादप्रद्विकत्रिकवत्रक्रमा
योगानवंतितत्रवद्विकसंयोगा नवंति । तत्रवद्विकसंयोगास्त्वत्रर्विंशति । कथंचत्रणिपदानाद्विकसंयोगा स्वत्रवि के
कस्मिन्शर्वोक्तक्रमेण ववारा विकल्पा । एवं ववत्रनिगुणात । वत्रर्विंशतिरिति । त्रिकसंयोगा अपि वत्रर्विंशतिः । कथं व
त्राणिपदानां त्रिकयोगाश्चत्वार एकैकस्मिन्शर्वोक्त क्रमेण षड्विकल्पाः वत्रष्णाव षड्भिर्गुणान वत्रविंशतिरि
ति । वत्रक्रमसंयोगत्रववारः । कथं अन्ते द्वित्रत्र विकल्पा । तथा द्वितीयस्थाने द्विशापत्रविकल्पाः । एतया
तृतीयस्थाने द्विशापत्रविकल्पाः ॥ ३ ॥ यावत्रर्विंद्विशापत्रवाविकमित्यववारइति । एके
डियादित्रत्रपवत्रपादत्रद्विकत्रिकवत्रक्रमपवक मायोगानवंति । तत्रवद्विकसंयोगास्त्वत्राशितकथं पं वा
नांपदानां दश द्विकसंयोगा एकैकस्मिन्द्विकसंयो गाःशर्वोक्तक्रमेण ववारा विकल्पादशानां वत्रर्निर्गुणानव
वाशिशदिति त्रिकसंयोगा त्रत्रयष्टिः कथं पं वानां पदानां दश त्रिकसंयोगा एकैकस्मिन्त्रिकसंयोगे शर्वोक्तक्रमेण
षड्विकल्पादशानां षड्भिर्गुणानिषष्टिरितिवत्रक्रमसंयोगास्त्वविंशतिः कथं पं वानां पदानां वत्रक्रमसंयोगाः पव विकल्पाए
कैकस्मिन्शर्वोक्तक्रमेण ववाराः एवं वानां ववत्रनिर्गुणान विंशतिरिति । पवक्रमयोगाः पकावति । एवं पदादिसंयो
गाश्च पिवाच्या नवार्थक्रमसंयोगा आरनमत्यमनः । शयोगादि पदात्व श्रित्यम नक्रमसंयोगस्त्वादशिकादिकायवत्रौ ।

स्था०वृत्ति

गमाहत्यत्र इक्कसंयोगस्तु व्यंतरानादीन्वक्कसंयोगस्तु ग्रैवेयकादेवानदात्। द्वाकसंयोगस्तु नवनपतिसदाना। ष्थित्यादि
क्रियशरीरकायप्रयोगापेक्षया मसवामया:। एकादशसंयोगस्तु। नसूत्राना क्क शब्दक्रपादेभ्रुतस्या: सनवात्। गादशस
योगस्तु कालापपन्नादेवालदाना थित्यविक्रियशरीरकायप्रयोगापेक्षयैवतिपाव सणाप त्रि। नवसमूतस्य सक्क त्ता। यो
हेशाकगयानिभ्रना नारकक्रतनरकादिगतिप्रवशन विवार। क्रियंति तदेउसाराणाडव्या णिवाच्यानी त्याह। जीवउसा
रवक्षेत्रि असख्यातान नारकादिवक्कव्यता सूत्र हितसूत्र ॥इदंउप्रयोग विराधसमादउपता इत्यादि। एतदेवानिलापा
तादर्शयन्नाह। जीवउणं तत्यादि॥७॥ अघितणमे वाल्पवउवविंतयनाद। एप।मणमित्यादि। सदैशेणगला
पयोगपरिणायत्ति। कायादि घृतवाजीवउतु। लसबंधकालस्यास्नाकवात्मासाप्रणाविऽणतगुणास
त्रि कायादिप्रयोगपरिणतस्य: सक्कातता। मिश्रक्प रिणताजनगुणायत: प्रयोगक्रतमाकारसपरित्यज्ञातादि
श्यसयोगपरिणामांतरउपगतास्तुक्कादेवरायवयवदु णाक्वनांता: विश्रसापरिणतास्तत्यापानतगुणा: एसायवा।
दानाजीवाग्रहणप्रायोग्याणासयनतानतत्वादिति॥७॥ अथ सहातद्रवमः॥७॥ एवाससद्रन्न परिणामाच्चाकाठितीय
उसएवासी विछटाणाव्यात। अत्यवसमब्धस्यान्यादिसूत्र। कईत्यादिसूत्र। कइत्यादि। आसीविसत्ति आशी विषादंष्ट्रावि
ष:। जाइ आसीविसत्ति। जात्याजन्मनाशीविषा: जात्याशीविषा:। कम्मआसीविसत्ति कम्मीणा क्रियया शापादिनापघा
तकरणेनाशीविषा:। कम्मीशीविषा इत्यपावि इयतिर्यांवक्कियतिर्यी वासउच्यत्ये कम्मीशीविषा: पर्याप्तकाएवाएत। ना १००

पतक्कितप्रसरणान्नष्टानतावागुणा: रवल्वासीविषलब्धि आठवर्षादारानिवलावादयतीत्यर्थ:। एतद्वासीविषलब्धिस्वभावा स्व
र्गातगादेवाघवाव्यघाता देवास्तु तद्वायाद्वयांनात्यन्नाास्य उपयोगकावस्थायामत्र इत्तवव तयाकर्म्माशीविषाइति व
क्रवरा घरार्घलक्ष सह हिलाय्यकारणआसी दादातप्रथमसह विसासी विसाउ विक्रालया। तकम्मजाजलणा। णागवानव घिवावि
गप्पा। क्रवशत्ति क्रियानविसायत्ति। णावागविषास्यत्तिगम्या अहइनदप्रमाणमित्ति। अईभरतप्रमाणमात्र मातिरेक
त्रिपथमि कायाजनरातप्रयलक्ष्णातादवमातमातावा हितिाताविसणाति। विषायणव्नकायाशा घलाचणकरणा
न्नातन विसपरिगयतिविष लावशक्कनत्वा निर्दशस्य विषतापरिगताप्रसाविषयपरिणतातस्रा अतएव विसहमा
णिति। विदमती विदलता करिष्यति। कत्तवि। णायासत्ति णावगाणमो अधवा मतस्यत्र स्थिकस्य वि
सहयाएत्ति। विष प्रवार्थ: तच्चावसन्नातस्याविषार्थ नाया। विषत्रस्यतस्याप्ययाना पवत्ति निवत्यर्थ:। संपत्तीएत्ति
सपत्यापवंविधवादिसंप्राप्तिकारणा। कारसुति अकाल र्थवस्थिकाशतिगम्यात। शदविक वननप्रकामणिवकवनवि
निदैरशाइस्थिकाशीविषाण। वज्जनजाएनार्थसंवद्ध इतिकरिष्यतीति। विविकालनिर्देशस्यामाणविकालिकवञ्जा
एवार्थ: समायारवल्लत्नि रवलत्नि समयाद्धइसंउप्यारुत एवजल। एउवि छिषसरीरस्यालउत्ति यथाविक्रियनाणताजीवा
लादानणित:। नापन्ना वििपिवाप्याप्रासाविल्यर्थी सवादागायमानाइदसस्तु छिसणव दिति रिकाजाणियाकम्मा स। तिमागा
प्रवन्नंतियएवि हियतिरिक्खजोणियकम्मासा। विसाउइरीप्रवक्कंतियएवि दियतिरिक्खजोणियकम्मासी विस।

नमोऽर्हते

किं संखेज्जवासाउयगब्भवक्कंतियपंचिंदियतिरिक्खजोणियकम्मासा विसे॥ गोयमा। संखेज्जवासाउयजावकम्मासा विसे
णा। असंखेज्जवासाउयजावकम्मासा विसा जइ संखेज्जवासाउयजावकम्मासा विसा किं पज्जत्तसंखेज्जजावकम्मासा विसे अ
पज्जत्तसंखेज्जजावकम्मासा विसा। गोयमा। गोयमा पंलि खित्तप्पवाल्लो॥७॥ एतान्येवाह ज्ञानं ज्ञायतेऽनेनेति ज्ञानं ज्ञात्यनेक स्वविदशावस्तु
नि कर्मभित्तजानातीति दर्शनावरणाद् क्षयक्षयोपशमात् निर्वृत्तिर्जायते पर्यायाश्रितत्वात्। स्वयं सर्वदा अद्याहतिर्नवविकलास्य
स्यात्। अन्यथाऽस्य स्वजीवनधर्मान्विकाराद्यज्ञानत्व विरम्मात्मादि ज्ञानात्मत्वात्मोऽहं तत्त्वात्मस्मममस्त्वं इत्यद्य
घावधि विरामस्य। अथमर्वत्वावानत्वकं। ततस्य तत् कथं विज्ञानत्वमनन्ततया तं जानातीति सत्यादिकवालमव
दात्रि तिसंख्यातियमायद्यः स्यात्। घटीनामेव क्व॥ नामधीनांमिकेवलिनामर्हत्पर्याय तथा जात्वमनाक्य
त्वात्। मर्हनावनवमाक्षात्। कारणावक्षित्वत्वाक्षणा॥ इदंयाक्षपज्ञानादि नान्नमाक्षातकारणजानात्यभिजीव
अन्नोरीरपाडिवहंति। देवविसुकंमिह मित्यर्थः। परमाणा णापलेति। परमाणुस्थासोवकुलस्थिति। उपलक्षणात। व त्ता
नमणुका टिकमपिकस्विनज्ञानीति व्यक्त॥ केवणाणी जिनावानरागानविघाति। नवा न वि घातीति। नवमं अयमित्यादि
वदशाम॥८॥ वक्ष्यति रकमादपथाणीत्यादि। मघनावणाजाणाइत्ति। मईनावनमाक्षातकारणानानतिकेवलज्ञा। त्र
नि तिहृदयं॥७॥ जानातीत्यर्कमाता ज्ञानमत्र। तत्र च। आभिणिबोहियनाणेत्ति। अर्थाभिमुखो अविपर्ययरूपत्वान्नियतो
स्थिरो यस्तुरूपत्वाद्वोधः। संवेदनमभिनिबोधः। स एव स्वार्थिकप्रत्ययोपादानाभिनिबोधिकं ज्ञानं तज्ञायते वाऽऽनेन विज्ञानमा २००

भिनिबोधिकं वा तज्ज्ञानं वत्याभिनिबोधिकज्ञानमिन्द्रियानिन्द्रियनिमित्तो बोध इति सुयनाणेत्ति। श्रूयत इति श्रुतं शब्द
: स एव ज्ञानं भावश्रुतकारणत्वात् कारणकार्योपचारात्। श्रुतज्ञानं श्रुतौ वा यदश्रवणतो श्रुतज्ञानमिन्द्रियमनोनिमित्तः श्रुतग्रं
थानुसारी बोध इति ओहिनाणेत्ति। अवधीयत इत्यवधिः अधोऽधो विस्तृतं वस्तु परिच्छिद्यते। अनेनेत्यवधिः। स एव ज्ञानं। अवधिना वा म
र्यादया मूर्तं द्रव्याण्येव जानाति तेन रूपीति विवक्षया ज्ञानमवधिज्ञानं। मणपज्जवनाणेत्ति। मनसा मन्यमानानि मनांसि द्रव्या
णि पर्यवः परिच्छेदो मनःपर्यवः स एव ज्ञानं मनःपर्यव ज्ञानं मनःपर्यायाणां वा तस्य विशेषणां ज्ञानं मनःपर्यायज्ञानं
केवलनाणेत्ति। केवलमसंकं मज्ञानं निरपेक्षत्वात् शुद्धं वा आवरणमलकलंकरहितत्वात्। सकलं वा तत्प्र
थमतयैवाशेषतदावरणाभावतः। संपूर्णोत्पत्तेः असाधारणं वा अनन्यसदृशत्वात्। अनंतं विज्ञाया
नंतत्वात्। यथावस्थिताशेषभूतभवद्भाविभावभा सीति भावना। तच्च ज्ञानं च तत्केवलज्ञानं। उग्गहोत्ति॥ अ
सामान्यार्थस्याशेषविशेषनिरपेक्षस्यानिर्देश्यस्य रूपादेः अवग्रहणमवग्रहोऽवग्रहो दर्शनमित्यनर्थान्तरं इति। अवगृहीतार्थविशेष
पर्यालोचनं ईहा। ईहितार्थविशेषनिर्णयोऽवायः। अवगतार्थविशेषधरणं धारणेति। एवं जातत्वादिवस्तुकर्म्मणाय यथा राजा भवश्रुतिहितायो
पांग ज्ञातानामालापनप्रमाणवाचनादिषु विदाविलोणितव्याः। सर्वे वसंति व्यग्रादाव्यग्रादविधाद्यन्तं अन्नादपमादयव ज्ञाणाय
दिशस्त्वादिरिति। एवं च वा वनाताः श्रुतज्ञानाधिकारमधानग्नामालभरूपणात्स्मिन्विषयज्ञानवविषनविधानता मिश्चा
अभिद्याप्रत्यक्षं। तस्यायमर्थः। श्रुतज्ञानमत्रावमातक्रियलं तस्याः श्रुतज्ञानविषयं दर्शयाते दसविहित्तं। इत्यर्थं भि। ऽ

नंदीवृत्ति

वालसमयाणि पि हु ॥ अण्णाणा नाणा अण्णाणं अमाणा नाणं अण्णाणं च मिच्छिया । अण्णाणं मिच्छा । अण्णाणं अमिद्धपमाणत्वमनवस्थ
स्थाया मयहणामा । नाम नावा दे उमादक्कक्करणंमकारणं । जीवा । अथवा नवियअनवियाणंताना मित्ताअमित्ता ‾ त्ववस्थात्
वस्थणं त्वमस्याः । खंडमिदामवर्त्तनंरूपतज्ञानस्य त्र मिथ्याध्यवसिति ॥ ॥ ज्ञानविपर्ययज्ञानमिति तत्सूत्रात व अण्णाणं त्ति । न
ञः कुत्सार्थत्वात्कुत्सितं ज्ञानमज्ञानं कुत्सितत्वं च मिथ्यात्वसंवलितत्वादज्ञानं ॥ ॥ अविसेसिया मइ सम्मदिट्ठिस्स
मा मइ णाणं । मइ अन्नाणं मिच्छदिट्ठिस्स सपरिणामवत्ति नगनाणं त्ति ॥ विरुद्धा भंगा वस्तु विकल्पा यस्मिन् सद्भिंगं तद्ज्ञा
नं च । अथवा विरूपाणि भंगानि अवधिलादावि भंगाः सवाभे ज्ञानं वति विभंगज्ञानं स्ववक्तव्यसा विभंगज्ञानमिति वा मिति
तिन ज्ञानत्रान्याविशामितः । आत्मागादयति । अर्थ नइत्यर्थ समस्या वयादा घविग्रहः सकल विशेषनिग्र
पेक्षानिर्दिशार्थग्रहणं सामान्यमात्रिकमिति । नावा र्थः । वंजणाणं वग्गहोदयति । व्यज्यते अनेनार्थः प्रदीपेनेव
घट इति व्यंजनं । तच्चोपकरणेन्द्रियं । शब्दादि परिणत द्रव्य समूहो वा तावा तत्स्था । व्यंजनानोपकरणेन्द्रियाणि व्यंजनानां
वा शब्दादि परिणत द्रव्याणाम व ग्रहो व्यंजनावग्रहः । अत्रा ऽर्थावग्रह सम्बल रूपा स्वकाले इंद्रियार्थ व्यापकस्य घट घमः
खण्णस्य सः । एवं जादितत्वादि । याथवापि निबाधिक ज्ञानासवीतं । घेव सत्यज्ञानमप्याध्यवं । तचैवामिकिंतवंजणाणग्र
हे वज्रादिदिपणा वातं जहा ॥ सोइंदियवंजणोग्गहो । जिब्भिंदियवंजणोग्गहे । घाणिंदियवंजणोग्गहे फासिंदियवं
जणोग्गहे । याश्च विशेष सामाद । नवरणं इंद्रियवपति । इन्द्र पि निवाधिक ज्ञानानं । उग्गिण्हणया । उवधारणया । सवणया

। अवलंवणया ॥ सा देत्यादीनि । एवपविकार्थिकाअवग्रहादीनामधीतानि मत्यज्ञानेऽत तनान्यध्ययानि तिनावः । नावनो
इंदियधारणंति । इदमत्य पदयावदित्यर्थः । जं इमअन्नाणि यदि इति । यदिदम ज्ञानि कि ज्ञानस्य त्राल्पज्ञानलनावादधनदशालव
हामम्यगृहर्थपाद्याज्ञानिकाः ॥ प्राख्यातं । अतआह । मिच्छादिट्ठि लिजदानदोयत्ति । तविवामतस्त्रं । सम्यग्दृष्टिम्मति विभा
षियतं । सा स्वंशामायणमित्यादि । तत्रावग्रहादवेउहिः । अवायधारणा वमिति । स्वस्वदि नस्मा लिंग पयणतव्वतः । मतिश्रुतणा
ताधीउसाभ्यतरणोउदिमतिन्या विकल्पितं । स्वस्वदेउ हिकल्पन । शिलिपिनि मितमित्यर्थः । वद्धस्यादयत्रिसाम । सूत्रा
पदाः । अधर्वावति । समागावंत्रि । इदं सा निमित्हादी ॥ छट्ठ । उपगाविव ॥ तदाख्यातरूपाणि समस तिष्ठति । शा
मालंवनयादग्रामा कारमवसन्यान्यपि ॥ नवर वासमविपत्ति ॥ सरता दिवर्णकारवासदरसविपत्ति दि
घवटादिवर्ष धरपर्वताकारं ॥ स्वयमविपत्ति । अथवा कारपरायति । पमसविप ॥ तत्रवपरायअद्दाव्यादि उरस्थ
उष्यदविशेषः ॥ एवं वनानाविधसंस्थानसंस्थितमिति । ॥ ॥ अनंतरंज्ञानानिविकाल्पयन्यज्ञानानिवान्यकान्यपज्ञानिनो
अज्ञानिनस्थ निरूपयन्नाह ॥ जीवाणं तइत्यादि ॥ इत्थंवनारकादिजधिकादिजनाणं तनियमा तिनाणी ति । सम्यग्दृ
ष्टिनाज्ञानकाणं नवत्यथमवधिज्ञानियमा त्रिज्ञानिनालअन्नाणी तअन्नगइया उअन्नाणी अन्नगइया । तिअन्नाणी ति
॥ कथमुच्यते असन्निनः सातायनारकत्वपद्यंत ॥ तयामपर्याप्तकावस्थायां विभंगाभावादाद्यमवाज्ञानद्वयमिति ॥ त
घज्ञानिनः । येउ मिच्छादिट्ठि सन्नित्वमत्यद्यंतं । तथानव पर्याप्ता विभंगालवतीति ॥ त्र्यज्ञानिनो । एतदेव निगमयन्नाह

ठाणवृत्ति

णवंतित्ति। अन्नाणी तिविध पण्णत्ति॥ बेइंदियाणं मिच्छादिट्ठी द्वियाः कथं ज्ञानिनो येषां सासादनसम्यग्दर्शनलाभेनापर्याप्तका
वस्थायां संभवंती तत्र च्युत आह। नाणीति। अन्नाणी विति॥ ७॥ अनंतरं जीवा दिष्ट इत्युक्ता ते चाज्ञानस्वरूपज्ञानिनश्चितिता अथ तानेव
गतीन्द्रियकायादिभिः प्रविचयन्नाह॥ निरयगइयाणं मित्यादि गत्यादिमार्गाणि कृत्वानि॥ गइइंदिय एकाय जोगा सम्यक्
त्व उववज्झ॥ दवमिहिंदिए वा॥ सन्नी लद्धी भव्वा ज्ञाणं पंच॥ लेसा कसायवेए आहारनाणगावार काले॥ अंतर अप्पाब
हुयं पञ्चवक्खंभ व दवत्ताए इ। तत्र निरयगा निर्गमना॥ पा पातनिरयगतिकाः स्वं य॥ इदं समष्टि दृष्टया मिथ्यादृष्टया वा
ज्ञानिना ज्ञानिना वा यथार्थं इंद्रियतिर्यं च च्युत्वा नरकत्वे दिक्कामाः। अंतरगतावर्त्तमाना निरयगतिका वि
वक्षिता॥ एवं सर्वपाद ... तिर्यग्गत्याम् इति ग्रहणात् स्यात् इति श्रिनाणाइं नियमस्त्रि॥ अवधिर्नैव प्राप्यते नरकगतावपि
नावात्॥ तिन्नि अण्णाणाइं॥ भयणाए त्ति॥ असंज्ञिनां नराकगत्वा ताह अज्ञानत्रयं परिग्रकात्र विभंगस्याभावात् सं
ज्ञिनां तु मिथ्यादृष्टीनां त्रीण्यज्ञानानि नव इत्यय विभंग सम्यग्भावादनन्तरीण्यज्ञानानि॥ एवं माणवक्का तरगति॥ तिरियग
इयाणं॥ तिर्यग्गतिं मनः प्राप्ता तिर्यग्गतिकाः प्राप्तान्तरालवर्तिनो॥ दो नाणा त्रि॥ सम्यग्दृष्टयो अवधिज्ञानप
तिपतितथा दोअज्ञाननइति॥ मणुस्सगइयाणं मित्यादि त्रिनाणा पत्रि॥ मनुष्यगतो दिगव्रतं॥ किं विज्ञानिनो अवधि
ज्ञानं सह वागं इति॥ तीर्थंकरवदकल्पितत्वं स्यात्॥ तथा त्रीणि वा द्वे वा स्यात्ता मितिपश्चनरज्ञानिनाम नयप्राग

नात्रय कार्मास्मणां स्तिपतितपवविनंगता तायति मयादित्यत इक। दो अन्नाणाइं नियमसइतियमत्रिदेवगतियानंदा
निरयगइयत्रि। देवगतौ यज्ञानिना यो कार्मास्मणं सविच्छेदन्यायादेवा॥ देवा च्युः एवमसमयपरावतात। असंत्रिप
नारकाणां मिवावातेति त्रिनाणाइं नियमत्रि। यथज्ञानिना स्त्रं असंज्ञिप्य उत्पद्यमाना अज्ञानिनाः पर्याप्तकत्वे विभंगस्या
भावात् संज्ञिभ्य उत्पद्यमाना अज्ञानिनां नव इत्यय विभंगस्य सद्भावादेतत्स्या नारकाणां मिवाव्यात। तिन्नि अण्णाणा भयणा
एत्रि। सिद्धिगतिवाणं मित्यादि येषां सिद्धा केवलज्ञानिनएवं सिद्धिगतिका अपि वाच्याः इति लाघवात् एव सिद्धानां सिद्धिग
तिकानां वा तरगत्यभावात् विशेषाप्रेक्षिता यथापि च मतिद्वा रं लब्धातत्या तदर्शिता। एवं मार्गणातप्रयोगस्यानंतरनीव
पितृगिरा पापरूप्यां अपरोक्षज्ञानवनावमिति ॥७॥ आर्ष इंदियाद्वारसइंदियाणं दि। सइंदिया दिइंदि
याः पर्याप्तकाः॥ वत्र ज्ञानिना अज्ञानिनश्च नत्र ज्ञानि नाव्यारिज्ञानि नि निरूढन यास्मात् सज्ञात्रीणि रूपादय वा
के वल ज्ञानंतत्रं नास्तिर पञ्चगिरिंद्रियज्ञानतत्रात्रमया। ह्या दिनावस्थुज्ञाना नालप्रापरूक्या उपयोगात्परत्र्या तम
र्थ्यात्संकेकामवज्ञाना अज्ञानिनां त्रीण्यज्ञानानि नलसा नायेत्मात् सत्रात्रीणि त्रीणि। सन्ना एवं विकाइयत्रि। एकंदिया
मिथ्यादृष्टित्वाद्ज्ञानिन अवज्ञाप्रवत्पयो॥ ७॥ वइंदियत्यादि॥ पंचेंद्रियज्ञानसासादनाप्रशत्ययात इति कृत्वा सासादना
स्वास्थ्यतः प्रज्ञावलिकामात्रात्मज्ञानानतश्च लभ्यत इति। अणिंदियत्रि। केवलिकः॥ ७॥ कायद्वारसकाइयाणं मित्यावि
सदकाययानादिनिकादिनाश्रीरणां पृथिव्यादियज्ञायान्यतरगात्यानि काय नायातम कायास्ताएवसकाइवाः। तव

केवलिनामिष्टमिति । सकायिकानां सम्यग्दृष्टित्वे ज्ञानानि मिथ्यादृष्टित्वे त्वज्ञानानि भजनया स्युरिति ।। अकाइया
इयाणं ति अकायिकाः षट्कलक्षणकायरहिता अकायिकाः सिद्धाः ।। ८ ।। सूक्ष्मद्वारे जहा पुढविकाइय त्ति । सूक्ष्मा
ज्ञानिनः सूक्ष्मा मिथ्यादृष्टित्वादित्यर्थः । जहा सकाइय त्ति बादराः केवलिनोऽपि भवन्ति ततस्ते सकायिकवद्भजनया
पञ्चज्ञानिनस्त्र्यज्ञानिनश्च वाच्या इति ।। ९ ।। पर्याप्तकद्वारे जहा सकाइय त्ति पर्याप्तकाः केवलिनोऽपि स्युरिति ते सकायिकवद्भ-
जनयोक्तकारणाद्वाच्याः । पर्याप्तकद्वारे बेइंदि ङाकपर्याप्तकनारकाणां त्रीणि अज्ञानानि नियमात् । पर्याप्त-
कानामिव । असंज्ञिनारकाणां विभङ्गाभावादित्यर्थः पर्याप्तक वस्थायां तेषामज्ञानद्वयमावश्यं ।। एवं जाव चउरिंदि-
य त्ति । बेइन्दियतेइन्दियचउरिन्दियाः पर्याप्तकाः ज्ञानिनो वाच्या इत्यर्थः । पञ्चेन्द्रियतिरिक्ख-
त्ति पर्याप्तकपञ्चेन्द्रियतिर्यञ्चामवधिविभङ्गाभावात् पीवि तम्हा नाणी वि अन्नाणी वि ।। ३ ।। त्रीणि ज्ञानानि त्रीण्यज्ञानानि वा
ज्ञानाज्ञानानि वा तेषामस्माकमिति ।। बेइंदियाणमिदानी णंत्यादि अपर्याप्तकद्वीन्द्रियादीनां केषांचित्सास्वादन-
सम्यग्दर्शनसम्भवाद्द्वे ज्ञाने केषांचित्तु तदभावाद्द्वे अज्ञाने ।। अपर्याप्तकमनुष्याणां तु सम्यग्दृ-
ष्टीनामवधिभाववर्जितानि ज्ञानानि ... मिथ्यादृष्टीनां तु द्वे अज्ञाने ... विभङ्गस्यापर्याप्तकात्व-
तेषामनवाप्तत्वादिति नियमतो वाच्यमेतदित्यादि । व्यन्तरा अपर्याप्तकनार-
काइव तिन्नि नाणा तिन्नि अन्नाणा भजनया ... अपर्याप्तकानां विभङ्गाभावात् ... विभङ्गस्य

स्वकालावाप्ताः ... इत्यादि ... पर्याप्तकादिव्यवस्थावधिर्विभङ्गस्य वा ... नो-
त्रीणि ज्ञानान्यज्ञानानि वा स्युरिति ... सिद्धाः ।। १० ।। भवस्थद्वारे निरयभवत्था णमित्यादि निरयभवे तिष्ठन्तीति निरयभ-
वस्थाः ... ज्ञानानि ... अज्ञानानि ... वाच्या इति ।। ११ ।। भवसिद्धिकद्वारे सभ-
वसिद्धिका ... केवलिनामिव ... सकायिकवत्पञ्चज्ञाना ... अज्ञाना-
श्च वाच्या इति ।। अभवसिद्धिकानां ज्ञानत्रयं भजनया स्यात् । सदा मिथ्यादृष्टित्वात्तेषामत एवाह । दो नाणा तिन्नि अन्नाणा-
णि भजनया ... ।। १२ ।। संज्ञिद्वारे जहा सइंदिय त्ति । ज्ञानानि च ... अज्ञानानि ... इत्यर्थः । अस-
न्निजहा बेइंदिय त्ति । अपर्याप्तकावस्थायां ज्ञानद्वयम् ... पर्याप्तकावस्थायां अज्ञाना-
द्वयमावश्यं ।। १३ ।। लब्धिद्वारे लब्धिरात्मनो ज्ञानादिगुणलाभस्तत्कर्मक्षयादितो लभ्यते ... ज्ञाना-
णां तत्कर्मक्षयादितो लाभः ... तस्याः ... ज्ञानावरणा-
क्षयोपशमाल्लब्धिर्ज्ञानलब्धिरेवमन्यत्रापि नवरं दर्शनं ... परिणामः ... क्षयोपश-
माज्जातः ... परिणामः । तथा चरित्रं ... सामायिकादि ... प्रत्याख्यानक्षयोपशमात् ... क्षयोपश-
माज्जातः ... परिणामः । दानादिलब्धयस्तु ... क्षयोपशमसमुत्पन्नाः ...
दीनां लाभः ... सर्वथा ... इन्द्रियाणां ...

दीनां मतिज्ञानावरणक्षयोपशमसमुत्थानामाकांडियादिज्ञानानामकाम्मोदयनियमितक्रमाणां पर्याप्तकानामकर्मादि
सामर्थ्यमिह ज्ञानां ज्ञानावरणाल्लब्धिरात्मन इत्यादि लब्धिः। अथ ज्ञानलाभविपर्ययभूताः। ज्ञानलब्धिरित्यज्ञानलब्धिनिरू
पणायाह। अन्नाणलद्धीत्यादि। सम्मदंसणलद्धीत्यादि। इह सम्यग्दर्शनमिथ्यात्वसादनायकर्म्मणि विदितानि। एवं मश्रपुद्गलसमुद्भव
आत्मपरिणामः। मिथ्यादर्शनमशुद्धमिथ्यात्वदलिकोदयसमुद्भवात्मपरिणामः। मिश्रमिथ्यादर्शनं तु अर्द्धविशुद्धमिथ्या
त्वदलिकोदयसमुद्भवआत्मपरिणाम एव। सामाइयचरित्त लद्धित्ति सामाइकं सावद्ययोगविरतिरूपं। एतदेव चरित्रं सा
मायिकचारित्रं तस्य लब्धिः। सामायिकचारित्रलब्धिः। सामा यिकचारित्रं द्विधा। इत्वरं यावत्कथिकं च। तत्राल्पकालमि
त्वरं। तच्च भरतैरावतेषु प्रथमपश्चिमतीर्थकरतीर्थेषु नारोपितव्रतस्य शैक्षकस्य भवति। यावत्कथिकं तु
जीवयावदेव। तच्च मध्यमविदेहतीर्थकरतीर्थान्तर्गत साधूनामवसेयं। तेषामुपस्थापनाया अभावात्। नहि
तस्याप्रियावज्जीवतायाः प्रतिज्ञाताया अपि व्याघात उपस्थापनायां परित्यागात्। कथं न प्रतिज्ञालोपः। आज्ञाख्यात्। अभिना
गलावानस्येव सामान्यतः। सावद्ययोगनिवृत्तिरूपेणावस्थितस्य शुद्धतरगुणादाननमंत्रमात्रविशेषादिति। छ। छेदोपस्थाप
यचारित्रलद्धित्ति छेदः पूर्वपर्यायस्य उपस्थापनं यस्मिन् तच्छेदोपस्थापनीयं। तस्मादेवस्थापनीयं तत्र छेदपर्यायाव
च्छेदेन महाव्रतानामारोपणमित्यर्थः। तच्च सातिचारं निरतिचारं च। तत्र निरतिचारं यदित्वरसामायिकस्य शैक्षकस्या
रोप्यते। तीर्थान्तरसंक्रान्तौ वा यथा पार्श्वनाथतीर्थाद्वर्द्धमानस्वामितीर्थं संक्रामतः। पंचयामधर्मप्रतिपत्तौ। सातिचारं तु मूलगुणा

घातिनो यत्पुनर्व्रतारोपणं। तदेतद्द्विविधमपि चारित्रं छेदोपस्थापनीयं चारित्रं तस्य लब्धिश्छेदोपस्थापनीयचारित्रलब्धिः। परिहारविसुद्धियचरित्त
लद्धित्ति। परिहारस्तपोविशेषस्तेन विशुद्धिर्यस्मिंस्तत्परिहारविशुद्धिकं। तच्च द्विविधं निर्विशमानकं निर्विष्टकायिकं
च। तत्र निर्विशमानकास्तदासेवकास्तदव्यतिरेकात्तदपि निर्विशमानकं। आसेवितविवक्षितचारित्रकायास्तु निर्विष्टकायास्त
दव्यतिरेकात्तदपि निर्विष्टकायिकमिति। इदं च नवको गणो भवति। तत्र चत्वारः पारिहारिका भवन्ति। अ
परे तु तद्वैयावृत्त्यकरा अनुपारिहारिकाः कल्पस्थि तो वाचनाचार्यो गुरुभूतः। इत्थं च एतेषां निर्विशमानका
नां परिहारः पारिहारिकाणां तत्त्वोक्तमप्राप्तानां तद्वत् ह्यामा। सा उष्णवर्षाकालभेदात् त्रिधा। तत्रोक्तं
गिम्हे चउत्थछट्ठट्ठमाइ जहमज्झिमउक्कोसो पत्ता सिसिरे पुण छट्ठाई दसमंता वासासु अट्ठमाई बारसम
वरिसगाथेति। वासासु अट्ठमाई बारसपज्जंतओ णेओ॥ पारणगे आयामं पंचसु गहदोसु अभिग्गहो भिक्खा। कप्पट्ठि
याय पइदिणं करंति एमेव आयामं॥ इह समानप्रमाणा उ सा त्य आयामपारणकप्रवृत्तावपि पंचसु उग्गहेसु त्राप्यक्तस्यानक्रमे
कृतस्यावष्टानकमित्येवं षण्मासान् यावत्तपो अवगन्तव्य इति। एवं षण्मासान् वहंति परिहारिगा अणुपरिहारिगा वि। अणुपरिहारिगपरिहा
रियपए ठिया वि छम्मासा। एवं कप्पट्ठिओ वि छम्मासा। तत्र एवं अट्ठारसमासा उ। अणुपरिहारगा वि वहंति कप्पट्ठियत्तं वा एवं वासा अ
ट्ठारसमासपरिमाणो तस्य कप्पो। सारववत्ते विसामसाउत्तापयस्स नायाभा। एकप्पसमत्तीए तयं जिणकप्पं वा उवेंति ग
च्छं वा। पडिवज्जमाणगा उण जिणसगासे पवज्जंति। तित्थयरसमीवासेवगस्स पासे व नायन्नस्स एवं मिजं चरणं परि

द्वारविशुद्धियंतेत्रिप्रश्नोत्तरव्याख्यानप्रतिरिक्तानामिकवतपाञ्चादितयश्चरति। यस्मात्परिहारिकवरित्रलब्धिर्भवतीति।
इदंवापरिहारमन्त्यामयात्राख्यातामावमस्मात्तिपरमंजन्मपालछामसजग्गामादमतस्तत्रमत्रअलिम्नापालादवाइताबावयम्
णाई। अथ मर्थः जम्मजयन्नाम नवमपूर्वं ईतीयवसुयावन्नवति। उक्कोसेणं दसपुव्वा तिस्थानातिस्थितार्थां तातवति। इत्यादयश्च
स्मानिग्रहालन्नावल्यादिवतपः तस्मात्परिहारस्तापादीयात। तदानवनिरूपअर्थपीनाद्यायाअग्रेविधिपातसूलवनाहस्थाद्वि
नयतिपतिम्नमागुरुस्कुतत्यमादितवयावनावायोश्रय वमीतार्थमाधु। मद्याघात्माञ्चपमाधवाविद्याव्यायमाप्रेत
वापडिवमइतदिविश्रालवदश्रमहवितामावायाउ तनकायामा। तमा कथमदमालापादिरिहितः। ससूत्रके
रिणामीत्येवंविलसतम्नस्यनत्यापदारः कार्यः। कस्य? लम्भितस्थतामितकारातिकाक्मस्वपञ्चिडशापरिया
पडिवन्नेवपिमादडामाविषगुरुस्सवविडेइ। उदत वडभित्रकहरइदपरिहारत्याख्यानं। इतिहन्नान्नालायके
तामामिप्रवाम्रानामृतःमतहानादिस्थयंकर्तनशाक्नाति। तदालणाकंतपक्षानादिकमूलीकापवदलिप्रतमसमसमपिंडे
रोति। आदावत्रादत्व तिमीपद्यालिस्क दिडसहसंगपानक्त वियपियवधवसावकाइ इयाविउमिणोउ। तप्पन्नतसगीअसि
खितिरवर्णम्सजयन्यादिलादनवउर्णादिहादशानइर्घाकामावतिमुक्तसंपरायवरित्रलब्धिति। सपरितिसंसारगमलिविति
परायः। कषायाः। सह्या लोनंशावतोपरूपामपरायाः। पतनस्वसूक्ष्मसंपरायं। तांशवपनवपिद्विडाविशुध्यमानकं संक्लिश्यमा
नकंवा। तत्रविशुध्यमानकं क्षपकोपशमश्रेणिद्वयमारोहतो भवति। संक्लिश्यमानकं तूपशमश्रेणीतः प्रच्यवमानस्य २०५

स्येति। अहक्खायचरित्तलद्धित्ति। यथाख्यातप्रकारेणाख्यातमभिहितमकषायतयेत्यर्थः। तच्च तदथाख्यातं तदपि
द्विविधं उपशमकक्षपकश्रेणिलिदाच्चायंतं चिवतिवरितावरितत्याहापगामारतिं। मूलगुणाणविरगुणादीनानाजदानामविवक्षणा
छितायकषायक्षयोपशमलक्षणपरिणाममात्रस्यैव विवक्षणाद्वरित्तावरित्तलब्धिरेकाकारैमावाशयं। पवंदानलद्धादीनाम
प्येकाकारत्वं दानादीनां विवक्षणात्। बालवीरियलद्धीत्यादि। बालस्यासंयतस्य यद्वीर्यमसंयमयोगे तु प्रवृत्तिनिबंधनं तद्वा
नस्यपालक्षिस्मारिवामा वादव्यादीर्यातरा। यक्षायापशामा मूमातया। पवंमिताशपिअपियाधाध्यागवाथ्यावेनवरंपडित
ःसंयतावालपंडितस्तुसंयतासंयत इति। तस्स अलद्धीया णंति। तस्य ज्ञानस्य अलब्धिका अलब्धिमन्तो ज्ञानलब्धिरहि
दिता इत्यर्थः। आभिणिबोहियनाणेत्यादि। आभिणिबोहिकज्ञानादिलब्धनयापाक्कवलिनानाम्यानिनि
बोधिकज्ञानमिति। मतिज्ञानस्यालब्धिकास्तु ये ज्ञानिन स्ते केवलिनस्तु विकज्ञानिनस्तथा ये ज्ञानिनस्ते अज्ञानाः
द्वयं वा ज्ञानत्रयं वा तावाप्वेस्थातपित्रिज्ञानालब्धीत्यादि। अवधिज्ञानलब्धिकास्त्रिज्ञानाः केवलमनःपर्यायमज्ञा
नवर्जज्ञानवान् केवलिनोवा। अवधिज्ञानस्यालब्धिकास्तु ये ज्ञानिनस्ते द्विज्ञानामतिश्रुतभावात् त्रिज्ञानावामतिश्रुतमनःप
र्यायभावात्। एकज्ञानावाकेवलभावात्। ये त्वज्ञानिनस्ते ज्ञानाभावात्। अज्ञानावायवस्थापिनावात्। मणपज्जवेत्यादि। मनः
पर्यवज्ञानलब्धिकास्त्रिज्ञाना अवधिकवलाभावात् चतुर्ज्ञानावा केवलस्यवाभावात्। मनःपर्यवज्ञानस्यालब्धिकास्तु ये ज्ञा
निनस्ते द्विज्ञानाः। आद्यद्वयभावात्। त्रिज्ञानावा आद्यत्रयभावात् एकज्ञानवा केवलस्यैव भावात्। ये त्वज्ञानिनस्ते।

भगवद्वृत्ति

नाऽऽभिनिबोधिकज्ञानाद्वा। अज्ञानाद्वा। अज्ञानत्रयस्यापि भावात्। केवलनाणेत्यादि। केवलज्ञानलब्धिका यज्ञानिनास्ते
केवलज्ञानिन एव केवलज्ञानस्यालब्धिकास्तु यज्ञानिनस्तेषामाद्यज्ञानद्वयं तत्र च मतिश्रुतमनःपर्यायज्ञानानि वा केवलज्ञा
नवर्जानि चत्वारि ज्ञानानि भवन्ति यथाऽज्ञानिनस्तेषामाद्यमज्ञानद्वयं तत्त्रयं वा भवतीत्येवं भजना वाच्येति। अन्नाणलद्धिया
णमित्यादि॥ अज्ञानलब्धिका अज्ञानिनस्तेषां त्रीण्यज्ञानानि भजनया द्वे अज्ञाने त्रीणि वाऽज्ञानानीत्यर्थः। अज्ञानालब्धिकास्तु
ज्ञानिनस्तेषां पञ्च ज्ञानानि भजनया शब्दोपदेशीति यावत्॥ वा ति। अन्नाणेत्यादि। अज्ञानलब्धिकानां त्रीण्यज्ञानानि
भजनया। किमत्यज्ञानश्रुतज्ञानलब्धिकानामपि तानि त्रि वा तथा अमज्ञानालब्धिकानां पञ्च ज्ञानानि भजनयेति
काः। मत्यज्ञानश्रुतज्ञानालब्धिकानामपि पञ्चज्ञा नानि भजनया विवक्षणानीति। विभङ्गेत्यादि। विभङ्ग
ज्ञानलब्धिकानां त्रीण्यज्ञानानि नियमाद्विभङ्गलब्धिका नां पञ्च ज्ञानानि भजनया अज्ञाने च द्वे अज्ञाने विभ
दिति। दंसणलद्धियाणमित्यादि। दर्शनलब्धिकाः श्रद्धानमात्रल ब्धिकास्ते च सम्यक्श्रद्धानवन्तो ज्ञानिनस्तदितरे चाज्ञा
निनः। तत्र ज्ञानिनां पञ्च ज्ञानानि भजनया। अज्ञानिनां तु त्रीण्यज्ञानानि भजनयेति तस्स अलद्धिया न सन्ति। सम्यग्दर्शनस्य
येषामलब्धिस्ते न सन्त्येव सर्वजीवानां रुचिमात्रस्याविभावादिति। सम्यग्दर्शनस्य येषामलब्धिस्ते न सन्त्येव सर्वजीवानां रुचिमात्रस्या
स्थित्यादि। सम्मद्दंसणलद्धियाणं सम्यग्दृष्टीनां तस्स अलद्धियाणमित्यादि। तस्यालब्धिकानां सम्यग्दर्शनस्यालब्धिमतां मिथ्या
दृष्टीनां मिश्रदृष्टीनां च त्रीण्यज्ञानानि भजनया। यतो मिश्रदृष्टीनां मत्यज्ञानादिमत्ता अधिकसम्बन्धादुक्ता मिश्रा स्यादिति। मिच्छा २०६

दंसणलद्धियाणं ति। मिथ्यादृष्टीनां तस्स अलद्धियाणमित्यादि। तस्यालब्धिकानां मिथ्यादर्शनस्यालब्धिमतां सम्यग्दृष्टीनां मिश्रदृ
ष्टीनां च क्रमेण पञ्च ज्ञानानि त्रीण्यज्ञानानि च भजनयेति। चरित्तलद्धियाणमित्यादि। चारित्रलब्धिका ज्ञानिन एव तेषां च पञ्च ज्ञानानि भ
जनया यतः केवल्यपि चारित्री चारित्रालब्धिकास्तु ये ज्ञानिनस्तेषां मनःपर्यववर्जानि चत्वारि ज्ञानानि भजनया। एवं तिक्षयमसंय
तावस्थायां ज्ञानद्वयं तत्त्रयं वा सिद्धावस्थायां केवलज्ञानं सिद्धानामपि चारित्रलब्धिशून्यत्वाद्यतस्ते नोचारित्रा
नोअचारित्रा इति। ये त्वज्ञानिनस्तेषां त्रीण्यज्ञानानि भजनया। सामाइयेत्यादि। सामायिकचारित्रलब्धिका ज्ञानिन
एव तेषां च केवलवर्जानि चत्वारि ज्ञानानि भजनया॥ सामायिकचारित्रालब्धिकास्तु ये ज्ञानिनस्तेषां पञ्च ज्ञानानि भजनया
छेदोपस्थापनीयादिलाभवन्तः सिद्धलाभवन्तः सिद्धा भवन्ति। ये त्वज्ञानिनस्तेषां त्रीण्यज्ञानानि भजनया। एवं छेदो
पस्थापनीयादिष्वपि वाच्यम्। एतदेवाह एवमित्यादि। नवरं यथाख्यातचारित्रलब्धिका ज्ञानिन एव तेषां च
पञ्चापि ज्ञानानि भजनया स्युः। तदलद्धिया अह यथा ख्यातचारित्रालब्धयश्च ये ज्ञानिनस्तेषां पञ्च ज्ञानानि भजनया। ये
त्वज्ञानिनस्तेषामज्ञानत्रयं भजनयैव। यथाख्यातचारित्रलब्धिकानां छद्मस्थावस्थायां मतिश्रुतदर्शनायामिति। नवरं मइक्खावियत्वा
दि। सामायिकादिचारित्रचतुष्टयलब्धिमतां मनःपर्यायवर्जानि ज्ञानानि भजनया यथाख्यातचारित्रलब्धिमतां च छद्मस्थ
तानामेव पञ्चापि भजनया भवन्तीति तेषां मध्ये वीतरागाणां केवलज्ञानमिति। चरित्ताचरित्तेत्यादि। चारित्राचारित्र
स्यालब्धिकाः श्रावकादयस्ते च ज्ञानिनस्तेषामाद्यं ज्ञानत्रयं भजनया। ये त्वज्ञानिनस्तेषां त्रीण्यज्ञानानीति। भजनयैव

दाणलद्धीयत्यादि। दानान्तरायस्य क्षयात् क्षयोपशमाद्वा दानलब्धियुक्तास्तदानलब्धयस्ते ज्ञानिनोऽज्ञानिनश्च। तत्र
ये ज्ञानिनस्तेषां पंच ज्ञानानि भजनया। केवलज्ञानिनामपि दानलब्धेः सद्भावात्। ये त्वज्ञानिनस्तेषां त्रीण्यज्ञानानि भजनयै-
व। अदानलब्धिकास्तु सिद्धास्तेषां दानान्तरायक्षयेऽपि दातव्याभावात्। सिद्धानामज्ञानाभावाच्चादानल-
ब्धयः केवलज्ञानिन एव नियमात्। केवलज्ञानिन इति। लाभलाभोगपरिभोगवीर्यलब्धिमतां सूत्राणि दानलब्धिवद्वाच्यानि। तदलब्धिकास्तु
नामसिद्धा अयोगिकेवलिनश्च। ... केवलिनां दानादयः सर्वे कार्याभावान्न भवन्तीति। वीर्यान्त-
रायाभावात्। ... इति। बा- लवीरियलद्धियाणमित्यादि। बालवीर्यलब्धिकाः संयतास्तेषां
त्रीणि ज्ञानानि भजनया। ... ज्ञानिनो भजनया भवन्ति। तदलब्धिकास्तु संयताः संयतासंयताश्च ते
च ज्ञानिनस्तेषां पंच ज्ञानानि भजनया। पंडिय- वीरियेत्यादि। तस्मादलब्धिकाणां ति। असंयतानां संयतासंयतानां सि-
द्धानां च। तत्रासंयतानामाद्यज्ञानत्रयमज्ञानत्रयं भजनया। संयतासंयतानां तु ज्ञानत्रयं भजनयैव भवति।
सिद्धानां तु केवलज्ञानमेव। ततः पर्यायज्ञानत्रयं पंडितवीर्यवतामेव भवति। न त्वसंयतत्रये। सालप्रत्ययात्। सिद्धानां च पंडि-
तवीर्यलब्धिकत्वं पंडितवीर्यस्य चारित्रप्रत्ययत्वात् तस्य चाभावात्। बालपंडियेत्यादि। तस्मादलब्धिकाणां ति। अध-
वकाणामित्यर्थः। इंदियलद्धियाणमित्यादि। इन्द्रियलब्धिका ये ज्ञानिनस्तेषां चत्वारि ज्ञानानि भजनया। केवलज्ञानिना-
मेव केवलिनामिन्द्रियोपयोगाभावात्। ये त्वज्ञानिनस्तेषामज्ञानत्रयं भजनयैव भवति। इन्द्रियालब्धिकाः पुनः केवलिन एव

त्येकमेवात एवाज्ञानमिति। सोइंदियेत्यादि। श्रोत्रेन्द्रियलब्धय इन्द्रियलब्धिकाः इव वाच्याः। तत्र ये ज्ञानिनस्ते आद्यकेवलिवर्जि-
तज्ञानचतुष्टयवन्तो भजनया भवंति अज्ञानिनस्तु भजनया त्र्यज्ञानाः। श्रोत्रेन्द्रियालब्धिकास्तु ये ज्ञानिनस्ते आद्यद्विज्ञानिन-
स्ते अपर्याप्तकाः सासादनसम्यग्दर्शनिनो विकलेन्द्रियाः। एकज्ञानिनो वा केवलज्ञानिनस्ते हि श्रोत्रेन्द्रियालब्धिका इन्द्रियो-
पयोगाभावात्। ये त्वज्ञानिनस्ते पुनराद्याज्ञानद्वयवन्त इति। चक्खिंदियेत्यादि। अथ सामान्येन श्रोत्रेन्द्रियलब्धिमन्तः चक्षुः-
रिन्द्रियलब्धिकानां ... तदल- ब्धिकानां द्वे वा ज्ञाने एकं वा ज्ञानमज्ञानमेव चक्षुरिन्द्रियल-
ब्धिकानां घ्राणेन्द्रियलब्धिकानां च वाच्यानि। तत्र चक्षुरिन्द्रि- यलब्धिका घ्राणेन्द्रियलब्धिकाश्चाद्यपंचेन्द्रियाश्चतुष्कांकाः
केवलवर्जानि चत्वारि ज्ञानानि भजनया। ये त्वविक- लेन्द्रियास्ते चक्षुरिन्द्रियघ्राणेन्द्रियलब्धिकास्तेषामादेना-
सम्यग्दर्शनतावशाद्यज्ञानद्वयं तदभावेऽज्ञानद्वयमेवा- ज्ञानद्वयं। चक्षुरिन्द्रियघ्राणेन्द्रियालब्धिकास्तु येषां चक्षुर्घ्रा-
णेन्द्रियाद्यभावो विकलेन्द्रियाः स्याज्ज्ञानद्वयमज्ञानद्वयं वा। केवलिनां त्वेकं केवलज्ञानमिति जिब्भिंदियेत्यादितस्मात्। द्वीन्द्रियादि जिह्वालब्धि-
वर्जिताः स्थावराः केवलिनश्च एकेन्द्रियाः स्थावरा आदिमद्वीन्द्रियादयः। ये ज्ञानिनस्ते नियमादज्ञानिनः एकेन्द्रियाणा-
मास्वादनलाभवतामपि सम्यग्दर्शनिसम्यग्दर्शनिसाभावात्। केवलिनां केवलित्वाविशेषादिति। फासिंदियेत्यादि। स्पर्शनेन्द्रियलब्धिकाः
केवलवर्जज्ञानचतुष्कवन्तो भजनया अज्ञानत्रयवन्तो वा। स्पर्शनेन्द्रियालब्धिकास्तु केवलिज्ञानिन एव इन्द्रिय-
लब्धिमतामेवमधिकृतत्वादिन्द्रियसंबंधिलब्धिकत्वादिति॥ उपयोगद्वारे सागारोवउत्तेत्यादि। साकारोपयोगविशेषा-

नगा०वृत्ति

त्त्वेन मत्याद्याबाधः समकालाविर्भावप्रसङ्गाद्वा वाच्य इत्यर्थः। अस्मिन् पक्षे अस्मिन् वदकायाम्नमाकारप्रत्यक्षास्तत्र ज्ञानिनो
अज्ञानिनश्च तत्र ज्ञानिनां पंचज्ञानानि भजनया स्यात् द्वे स्यात् त्रीणि स्यात् चत्वारि स्यादेकं ॥ यदा द्वे स्यात् तदा द्ये त्यातानि लब्धिमाश्र
मणीकृत्योपयोगापेक्षया त्वेकमपि ज्ञानिमज्ञानं वदति। अज्ञानिनस्त्रीण्यज्ञानानि भजनयैव ति॥८॥ अथ साकारोपयो
गानिदोपक्रमाद अनिणात्यादि उद्दिनाणमागारत्ते दि। अवधिज्ञानमागारोपयोगोपयुक्ता अवधिः अवधिज्ञानलब्धिकाः आद्यत्रस्मात्रि
ज्ञानिनो मतिश्रुतावधियोगात्तस्मा चतुर्ज्ञानिनो मतिश्रुतावधिमनःपर्यवयोगात्तथाचाह मणपज्जवत्यादि मनःपर्य
वज्ञानमाकारोपयुक्ता यथा मनःपर्यवज्ञानलब्धिकाः। ... आवक्ता स्यात् त्रिज्ञानिनो मतिश्रुतमनःपर्यवयोगात्स्याच्चतु
र्ज्ञानिनः। केवलज्ञानोपयोगास्तथैवाख्या इति॥ ॥८॥ अणागारोवउत्ताणमित्यादि। अविद्यमान आका
रावृत्तदनाकारं तत्रोपयुक्ताः तस्मावदकाया तत्र यानवज्ञानिनो अज्ञानिनश्च तत्र ज्ञानिनो लब्ध्यपेक्षया पं
चज्ञानानि भजनया। अज्ञानिनो भजनयैव एवमित्या दियथा अनाकारोपयुक्ता ज्ञानिनो अज्ञानिनः स्थाक्षापवच
क्षुर्दर्शनिन्नोपयुक्ता अपि नवरंतिविशेषः। चतुर्थं चक्षुर्दर्शनोपयुक्ता॥ केवलिनो नवती ति। तेषां दृष्टिज्ञानानि भि
जनायति॥ सयोगद्वारे सजोगी णमित्यादि सजोगी ति सकारः यथा पूर्वोक्तकायदारयथासकायिका भजनया पंचज्ञाना
अज्ञानाः स्युः अपि वाच्या॥ एवमेव मनोयोगादयोऽपि केवलिनोऽपि मनोयोगादीनां लाभान्नयथामिथ्यादृष्टयो मनोयो
गादिमतामज्ञानत्रयं भजनया अजोगीजहासिद्धत्ति। अयोगिनः केवललक्षणैकज्ञानिन इत्यर्थः॥८॥ लेश्याद्वारे

२०८

जहा सकाय त्ति। सलेश्याः सकायिकवद्भजनया पंचज्ञानाः त्र्यज्ञानाश्च वाच्याः केवलिनोऽपि शुक्ललेश्यासंभवेन सलेश्या
त्वात्॥ कण्हलेसेत्यादि। जहा सइंदिय त्ति कृष्णलेश्यास्तु ज्ञानिनश्चतुर्भजनया पर्यायः शुक्ललेश्या जहा सलेस त्ति। पंच
ज्ञानिनां भजनया अज्ञानिनां भजनया अज्ञानिनस्त्रिष्वित्यर्थः। अलेसा जहा सिद्ध त्ति। एकज्ञानिन इत्यर्थः॥८॥ कषायद्वारे स
कसाई जहा सइंदिय त्ति भजनया केवलवर्जचतुर्ज्ञानिनस्त्र्यर्थः अकसाई णमित्यादि अकषायिणां पंचज्ञानानि भज
नया कथमुच्यते उपशान्तवीतरागाद्यैः केवली चाकषाय स्तत्र छद्मस्थवीतरागस्याद्यज्ञानचतुष्के भजनया भवति। के
वलिनस्त्वेकमेवमिति॥८॥ वेदद्वारे जहा सइंदिय त्ति। सावदका सेन्द्रियवद्भजनया केवलवर्जज्ञाना
नामज्ञानिनश्च वाच्याः। अवेदगा जहा अकसा इति। अवेदका अकषायिवद्भजनया पंचज्ञानाः
। यतोऽनवृत्तिबादरादयो वेदकाः भवन्ति। तत्र छद्मस्थानां चत्वारि ज्ञानानि भजनया केवलिनां तु एकमेवमि
ति॥ ८॥ आहारकद्वारे आहारगाणं दि। सकषायानज। नयावर्ज्ज्ञानानामज्ञानानां स्वास्या आहारका आह्यावासवन वर्
काणं केवलमप्यस्मि केवलिन आहारकत्वादपि ति। अणाहारगाणमित्यादि। मनःपर्यवज्ञानमाहारकाणामेवा ये
उत्त ज्ञानत्रयमज्ञानत्रयं च विग्रहे केवलं केवलिसमुद्घातशैलेशीसिद्धावस्थासु अनाहारकाणामपि स्यादतस्तेषां मणपज्ज
वत्यादि॥ ८॥ अथ ज्ञानगोचरद्वारे केवइए त्ति। किंपरिमाणः विषयत्ति। गोचरो ग्राह्यः स इति यावत् तं चालं द्रव्यं मणिना
त द्रव्यादेः। समासओ ति। संक्षेपत इत्यर्थः आभिनिबोधिकज्ञानविषयभूतद्रव्याभिनिबोधिकज्ञानमिति समासः। सङ्क्षेपः शब्दैनालव्दवत

नगा०४०

जीवानन्यर्थः। एवं शेषस्यापि वेद्यं। द्रव्यतो द्रव्याणि धर्मास्तिकायादीन्याश्रित्य क्षेत्रतो दत्याधस्तमाकाशमात्रं वा क्षेत्रमा
श्रित्य कालतोऽतीतानागतद्रव्यपर्यायावस्थितियामसमाश्रित्य भावतो द्युदाविकादिनावान् द्रव्याणां वा पर्यायान् समाश्रित्य दर्श
नानीति। द्रव्यमाश्रित्य मतिश्रुतावधिज्ञानविविधद्रव्यं वाश्रित्य च तत्र मतिश्रुतावधिज्ञानं तत्र। आदेशेनेति। आदेशः प्रका
रः सामान्यविशेषरूपस्तथा चादेशेनौघतो द्रव्यमात्रतया न तत्र तत्र सर्वं विशेषतोऽपि केषांचित्तेनावः। अथवादेशेन श्रुतज्ञान
विकल्पितत्वात्सर्वद्रव्याणि धर्मास्तिकायादीनि जा नात्यवायधारणापेक्षया वेदनात्ज्ञानस्यावायधारणारूप
त्वात् न पश्यतीति। पश्यति अवग्रहेहावापेक्षयाव बोधात्। अवग्रहेहयोर्दर्शनत्वाददवतानुपकार। णाण
मवायविचुइ दंसणमिह। जत्तुग्गहेहाओ तद् तत्र ईत्तमस्पृष्टाइच्छइ ज्ञानेनाण। तथाः ज्ञानमन्यग्रह
णं दंसणं सिद्धि विसमिति वा नाणंति। अवग्रहे वमा मान्यर्थग्रहणरूपो। अवायधारणा वा विशेषणग्रहस्वभावे
इति। तच्चाविशेषतिलक्षमातिनिबोधिकज्ञानं च द्य्य तिपदादे। आभिनिबोधिक इत्यनातो उद्देशो मद्वतिपद्यते
ति। अथ च व्याख्यानं स्याद्। बाविलादन इह लक्षणावायधारणायोर्हि दशविधमतिज्ञानेषु मतत्याश्वाविलदनिवा। घट्टा
लिङ्गत्वायविग्रहपश्चावायेभ्य जानात्युद्वस्य वचव्वञ्जिता वा प्राकृ इति धवद्धग दिदेश निमिति। याव मितिकथं न विवि:
। मत्यामत क्षिंव विवक्षा विशाम तिज्ञानव द्युगादि दर्शनायालेद मतिज्ञानम द्दा विशतिवा व्यत इति। इच्छामात्र कृत इति।
खवरउत्ति। क्षेत्रमाश्रित्य भिनिबोधिकज्ञानविषयः क्षेत्रमाश्रित्यच्च आभिनिबोधिकज्ञानं तत्र। आदेशेनेति। त्रय्यत

श्री

:श्रुतपरिकर्मितया वा सर्वं क्षेत्रमिति। लोकालोकरूपं। एवं कालतो भावत इत्यति। आदेश्वतो तायकारः आपासा विपर्यासेन
प्यादायणी सर्वद्रव्याद्धर्मास्तिकायादीन् जाणइ न तु सर्वभावान्। खेत्तं लोगालोगं कालं सव्वद्धं भद्दव तिन्निवि इति। पंचादश
याई एवाव। जाणेपासइ। आगमे त्रिवत्रं सुत्ते वलाइसुत्तमप्रतिनाण। सपरइतज्ञावापाविणाविसुत्रामुसा एण। इदं
व स्तत्रं नं दामिदि वचनाव नंतार नपासति। पावां तरणा वीतासं वंवं नं दिवीकाकृता। व्याख्यानं। आदेशः प्रकारः सवसामा
न्यतो विशेषत स्य। तत्र द्रव्यजातिसामान्यादेशेन सर्वद्रव्या णि धर्मास्तिकायादीनि जानाति। विशेषतो पि च धर्मा
स्तिकायप्रदेशाद्यापि। न पश्यति सर्वान् धर्मास्तिकाया दीन्याश्रदीत्वायामादेशावस्थितानपश्यत्यपीति। उत्क
र्षेति। नावश्रुतानप्रज्ञाप्यानतामपश्यतो सामिति निध्रुवा दालधवशतिप्रत्नसामार्थलवनातिवाशपणा सुपात्र
। सर्वद्रव्याणि धर्मास्तिकायादीनि विशेषतो नावगच्छति ।। श्रुतज्ञानस्यतत्स्वरूपयात्। पश्यतिव श्रुतानुवर्तिना
मानसेन। वक्षुर्दर्शनेन सर्वद्रव्याणि। वामिलायाप्यवज्ञा नातिपश्यति वा भिन्नदश पूर्वधरादिः श्रुतकेवली। तदा त्र
स्तुतजनासाश्च नसाति वि शाघातातानाप्यति। घाट्टः उत्त। पश्यतीत्याद् वहत्क। नत्तपश्यतीति कथं न सकलागाववदहीना
पोगादवताध्याति। प्रज्ञापनायां श्रुतज्ञानपश्यत्तायाः प्रतिपादितत्वाद् वज्ञविमानादीनां वालरव्यकारणा सर्वं प्रावाद्द्द
स्यालस्यकरणा उपपत्ता। खवाकृत्रादिश्वप्तिनावनायमिति। आत्यन्तरणा मइत्ति। पठंतीति। नउमानावशणां सुपनाणीउइड
त्तमहलावजाणइत्ति। ए उक्कसिद्दतं। सुयवारि त्तिणेण घवामाघिसिज्ञानतमद्दकवंन विद्धयात। उपात। इदश्च सर्व

नंदीवृत्ति

ग्रहणानपोवेदयिकादायानावाद्यातनोयमर्थान्जानातिताजानाति। अथवाचक्षुष्यनिलाप्यानोनावनामनंतलागंपवञ्
तनिवद्धस्थमापिश्रमंगात्तश्चमगतः मार्थोपिलप्याक्षतविपवत्तव्यातअतस्मदापक्ष्यामर्थनावात्जानातीतिउक्तं। अनंतिला
पलावापक्षवातस्थायवगिनणपछवामाघा। इत्फक्तमितिनविमावः। दष्टव्याणमित्यादि। अवधिज्ञानीरूपिद्रव्याणिजघन्ये
व्याणित्यर्थ। नानिवजघान्यनानंतानितेजसभाषाद्रव्याणमयांतरालवर्त्तीनि। यतउक्तं। तयानामाणादव्याणअंतरापछल
दइपद्धवत्ति। उक्तं पुमर्थवादरसूक्ष्मालदत्तिनानि। जा॥ नातिविशेषाकारणाज्ञानत्वात्स्यापश्यतिसामान्याकार
णाऽवधिज्ञानिनावधिदर्शनस्यावश्यंभावात्। मनत्वा दिदर्शनतातोज्ञानमितिकमस्याक्तिमइत्योमनःपरिज
क्षत्रमज्ञानातीत्फक्तमात्राव्यात। इत्यवधिज्ञाना। धिकारातश्चमन्यव्याख्यानामिमादिजानातीत्फक्तं। अ
वधिदर्शनस्यवधिविभंगमावसरणावनाश्रमनया त। पश्चात्प्रपश्यतीति अथवासर्वोपवलथसमाकारणपश्यो
गापउक्तस्यात्पश्यतालब्धिश्चावधिज्ञानमितिसाकारोप पयोगापउक्तस्यावधिज्ञानलब्धिजायते। इत्यतस्यार्थस्य
ज्ञापनार्थं साकारोपयोगानिश्चयकज्ञानातीति प्रथमसुक्तं। ततोऽनाकारोपयोगेऽथतः पश्यतीति। जघन्येनदीपत्ति। प
ववतावदसूत्रं। खेत्तञोउदिनाणी। जहण्णेणअंगुलस्सअसंखेज्जइभागंजाणइपासइ इत्यादिव्याख्यातुनावाक्षेत्रतोव
धिज्ञानीजघन्यनांगुलस्यासंखेयनागमुक्कृष्टतोऽसंखेयान्यलोकेअलोकमात्राणिखंडानिजानाति
पश्यतीकालतोवधिज्ञानीजघन्यमावलिकायाअसंखेयनागंउक्कृष्टतःअसंखेयाउत्सर्पिणीअवसर्पिणीः अतीताअना

अनागतश्चजानातिपश्यतितञ्चतइतिद्रव्याणामात्अधिकृत्यावदितंदीसूत्रंवाच्यमित्यादि। भावतोव्ऽत्ति। भावा
धिकारंयावधित्यर्थः। सविवेतावतोऽवधिज्ञानीजघन्यनानंतान्भावनारुडव्यानंतरज्ञानातिपश्यतीति। तत्तइतिद्रव्यमि
ति॥ उक्कृष्टताअनंतान्नतानावानजानातिपश्यति॥ तमिवाकृष्टथदितिः सर्वपर्यायाणामनंततमागइति॥ उक्तमइति॥ मनमन
तिःमावदनमिर्थः कृत्तोसामान्यप्रादिणामति॥ अज्ञमतिर्घटाननविशितशत्यव्रवमाय निर्देशमामानाइयपरिभित्रिरित्य।
र्थः। अथवाऋजुमतिर्यस्यासाऋजुमतिःअतमवज्ञानवदप्य तज्ञणतित्ति॥ अनंतानपरिमितान्अणंतापमियत्ति॥ अनंत
परावात्मकान्जघन्यनदीपत्ति॥ तत्रावदसूत्रमेव॥ खव्ध जाणतिपासइतितइ। तन्स्कंधवविशिष्टकपविसाणमपरि
णातान॥ सञ्जिनिःपर्याप्तिकैः प्रातिनिर्दिष्टतीयवा पञ्चेन्द्रियावत्ति नि मैतास्थ्नपरिणामिता नित्यर्थः। जाण
इत्तिः। जाणइत्तिः। मनःपर्यायज्ञानावरक्षयोपशमात्ति स्यापउत्ताभाक्षाकारणविशेषत्वविपरिचिन्तदात्। जानं
नातीत्फव्यात॥ तदालेवित्तउन्नरर्थघनविलक्षणमनःप पर्यायज्ञानस्वरूपाध्यक्षतानजानाति॥ किंतुतत्परिणामान्यथा
घाउपपत्त्या। अतःपश्यतीत्युक्तात। उक्तंवनाध्यकारणं। जाणइव — पुमाणाइत्ति॥ इत्येवतदगाकर्णंया॥ यातस्थउइत्या:
लवनामादद्मेनार — ॥ सविधर्माश्विकायादिदमेत्यव्रनवतदनिनमाक्षाऋजुप्रज्ञान्यात। तयावङविर्धवत्वत्तइर्शी
नादिदर्शनछद्मस्ताताविज्ञालवनामवदमवासय॥ तवदर्शनमलावात्पश्यतान्मितउ॥ एवझमात्रापक्ष्यानदा:
ननरलादि — स्थापनमस्थमित्यलमतिविस्तारणानावाविउलमईअभिदियतराणवञ्जनगणावतिनिरतरयाप॥ विशुद्ध

२२०

नं०वृत्ति

तरयाए॥ जाणति पासइ॥ तं चेव खंधे विउलमति विउलमती विशेषग्राहिणी मति विपुलमतिः। घटोऽनेन चिंतितः सर्वा
सौवर्णः पाटलिपुत्रकोऽद्यतनो महानित्याद्यध्यवसायहेतुभूतानि मनोद्रव्याणि विज्ञानं विपुलमतिर्यस्यासौ विपुलम
तिस्तं तदेवात्यधिकतरकान् स्कन्धान् मतिश्चैवं स्कन्धमात्रपद्यावबद्धतरान् इत्याद्यतया वर्णादिभिश्च वितिमिरतरकान्वा तिरा
न विगततिमिराश्च वा यतो तिवि वितिमिरतरा स्फुटं वितिमिरतरकान् अतस्तान्॥ अत एव विशुद्धतरकान्॥ विस्पष्टतरान् जानाति पश्य
ति वा तथा खेत्तओ णं उज्जुमई अहे जाव इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए उवरिमहेट्ठिल्ले खुड्डगपयरे उड्ढं जाव जोइसस्स उवरि
मतले तिरियं जाव अंतोमणुस्सखेत्ते अड्ढाइज्जेसु दीव समुद्देसु पन्नरससु कम्मभूमीसु छप्पन्नाए अंतरदीवा
गेसु। सन्नीणं पंचिंदियाणं पज्जत्तगाणं मणोगते भावे जाणइ पासइ॥ तत्र क्षेत्रतो ऋजुमतिरधस्तात् यावद
स्या रत्नप्रभायाः पृथिव्या उपरिमाधस्तनात् यावदस्या रत्नप्रभायाः पृथिव्या उपरिमाधस्तनान् क्षुल्लकप्रतरा
न्। तावत् किमानागतान् भावान् जानाति॥ पश्यतीति यावत्॥ तत्र रुचकादारभ्य तिर्यग्लोकमध्याद्यावन्नवयोज
नशतानि तावदस्या रत्नप्रभाया उपरिमाः क्षुल्लकप्रतराः क्षुल्लकप्रतराद्ध्यधोलोकप्रतरा पूर्वोक्ता अधस्तादध
लोकग्रामान्साधवः। अधस्तनाः क्षुल्लकप्रतराः ऊर्ध्वं यावज्ज्योतिष्कस्योपरितलमिति तिर्यग्यावदन्तर्मनुष्यक्षेत्रमि
ति। तिर्यग्लोकप्रमाणक्षेत्रमपि यावद्दिव्यर्थः। एतावद्विलोकयत्यत आह अड्ढाइज्जेसु इत्यादि तथा तावद्विउलमती अड्ढाइज्जेहिं
अंगुलेहिं अब्भहियतरागं विउलतरागं विसुद्धतरागं वितिमिरतरागं खेत्तं जाणइ पासइ इति। तत्र तावद्वक्ति। अर्द्धतृतीयाधिकार

१११

स्पर्शाधस्तनान्यधिकानि मानुषक्षेत्रतोऽपि समस्तं जानाति तथाऽन्यधिकतरकमायामविष्कम्भबाहल्यं। विपुलत
रकं वा बाहल्यमाश्रित्य। विशुद्धतरकं। निर्मलतरं वितिमिरतरकं तिमिरकल्पतया वरणाभावविशिष्टतरं क्षायोपशमसद्भावादि
ति। तथा कालओ णं उज्जुमती जहन्नेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं। जाणइ पासइ। उक्कोसेण वि पलिओवमस्स असंखेज्ज
इभागं जाणइ पासइ। अतीयमणागयं वा कालं तं चेव विउलमती विसुद्धतरागं वितिमिरतरागं जाणइ पासइ किंचिन्नदीसेव
मित्यर्थं भावितमेव। भावओ णं उज्जुमती अणंते भावे जाणइ पासइ सव्वभावाणं अणंतभागं जाणइ पासइ सव्व
भावाणं अणंतभागं जाणइ पासइ। तं चेव विउलमती विसुद्धतरागं वितिमिरतरागं जाणइ पासइ इति॥ ७॥ से
किं तं केवलनाणं केवलनाणं दुविहं पन्नत्तं। एवं जाव इत्यादि सूत्रं। तावत् केवलवि
चारणिका यतो नन्द्यध्ययनादिवाख्यायतामेवेत्यर्थः॥ ७॥ तच्चैव॥ खेत्तओ णं केवलनाणी सव्वं खेत्तं जाणइ पासइ। दव्व
स्तिकायादिसर्वद्रव्यग्रहणं न कार्यादवस्थासमुदायोऽपि यच्चान्यपादानं च समस्तं अनन्तत्वादिति। कालओ णं
केवलनाणी सव्वं कालं जाणइ पासइ भावओ णं केवलनाणी सव्वे भावे जाणइ पासइ त्ति॥ ८॥ मतिश्रुतज्ञानस्वरूपादि। मइ
सुयनाणपरिग्गहाइति। मत्या ज्ञानमिति दर्शनं संकलितं नावग्रहादिभिर्बुद्धिकादिना वा परिगतानि विविधानि ताणि णित्ता
ए। ज्ञानात्मका या हि ता। पश्यत्यवग्रहादिना वा व्यक्षरणादिद्वयं। खेत्तओ णं मइसुयनाणपरिग्गहे। खेत्तओ णं जाणइ पा
सइ। कालओ णं मतिसुयनाणी मतिसुयनाणपरिग्गहं कालं जाणइ पासइ त्ति॥ ९॥ छउमत्थनाणं सिद्धादि। श्रुतज्ञानप

नंदीवृत्ति

परिमयाइति। श्रुतज्ञानमित्यादि परिहृतं तन्न सम्यक् श्रुतेनालोकि कश्रुतेन श्रावक निश्रुतेन वाच्या निप
रिपतानि विषयी कृतानि तानि नियमा। आघवइत्ति। आघवयति। आप्पायपति वा। आख्यापयति वा। प्रज्ञापयति वा। प्ररू
पयति सर्वः॥ प्रज्ञापयति लिदत॥ कथयति। प्ररूपयति। उपदिशति॥ कथयतीति। वा वर्ननात रनरि दम धिकमवालोक्य
ता। दर्शयति निदर्शयति उपदर्शयति॥ तत्र दर्शयति उपमा मात्रतः यथा गौस्तथा गवय इत्यादि। निदर्शयति हेतुदृष्टा
न्तोपन्यासेनोपदर्शयत्युपनयति गमनाभ्यां मतांतरद र्शनानावरति। दहअं विभंगनाणी त्यादि जाणइत्ति। विभं
गज्ञानवशमइत्ति। अवधिदर्शनमिति। सस्य सकाल ज्ञानामाईपइत्यादि। इदाष्ट केवली हित वस्तुमत्या
दिमात्रतस्य सममाख्यापयति वा मितानि॥ ... कालः प्रतीयत इति हित। पश्यत्येव जघन्येनावरालदसु
प्रदर्शयितुमिदमाह। तत्रापि जाणइसमासईपइत्यादि। त ववजदाणाणं तासु जनेति॥ आद्यं ज्ञानद्वयमाश्रित्यो
क्तं। तस्यैव जघन्यता ... गांबावहिंमागाम वमाइमाणा इत्यादि ... ज्ञानत्र
यमाश्रित्य तस्य सक्रोपणाय ... संस्थितिः। मा ... विजयाइ ... इ। अइरे
गंतरं न वियं नाणं जीवाणं संवहइति। आभिनिबोहियपत्यादि स्वमातं पवत्तइ। आभिनिबोहियनाणीणं तत्र आभिनि
बोहियनाणि त्रि कालं कथंचित् ... आभिनिबोहियनाणी त्यादि॥ अयमर्थः पवमित्यनन्तरोक्तन आभि
निबोहियप्पोदिना स्वकमणाज्ञांत्यानि निबोधिकज्ञानं श्रुतज्ञानमवधिज्ञानिमनःपर्यायज्ञानि केवलज्ञानिमत्यज्ञा

विभंगज्ञानि विभंगज्ञानिनां संविष्ठाणं ति। अवस्थितकालो यथाकाय स्थितो इ ज्ञापनाया अप्रमादममादनिदितस्य यावाक्या
त्रज्ञानिनां पूर्वकक्षुन्नपवावस्थितिकाय। यथा पूर्वं ... उत्कर्षेण ... वासय॥
आभिनिबोधिकज्ञानादिद्वयस्य जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्तं उत्कर्षतः सातिरेकाणि षट्षष्टिः सागरोपमाणि॥ अवधिज्ञानस्य
वा जघन्यतो विग्रहः ... समयः ... कथं विभंगज्ञानी सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते ...
मप्रावविभंगम अवधिज्ञानं भवति॥ तदनंतरमेव ... प्रतिपतति ... अवधिर्भवतीत्युच्यते। मणपज्जवनाणी
णं अंतोमुहुत्तं॥ ... एगं समयं। उक्कोसं ... कथं संयतस्य ... प्रमत्त ... व
र्तमानस्य मनःपर्यवज्ञानमुत्पन्नं ततः ... समनंतरमेव विनष्टं ... कं समयं तथा उक्कोसं का
लजघन्यादिना पूर्वकोटी ... मप्रवव ... मनःपर्यवज्ञानमुत्पन्नमा ... तदा न
भवति मनःपर्यवस्याक्रांतादिना पूर्वकोटी ... केव लनाणीणं ... अपज्जवसिए। अन्नाणी मइअ
न्नाणी। सुयअन्नाणीणं ... अन्नाणी मइअन्नाणी सुयअन्नाणी ... अणाईए वा अपज्जवसि
ए। अभव्यानां। अणाईए वा सपज्जवसिए भव्यानां। साईए वा सपज्जवसिए ... सम्यग्दर्शना ... जातासमा
ईए सपज्जवसिए। जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं। ... सम्यक्त्वं प्रतिपन्न ... अंतर्मुहूर्ते परिभ्रम्य ... प्रतिपन्ना ... उक्कोसेणं अणं
तं कालं अणंता उस्सप्पिणि उस्सप्पिणीओ ... कालओ खेत्तओ अवड्ढं पोग्गलपरियट्टं देसूणं। सम्यक्

भग०टी०

इत्थ सम्मत्तस्साइ विघनताउ सप्पि व मणिजा। तिवायंतरनःगामसम्मत्तदर्शनास्पति विभंगनाणीणं भंते सन्नाणे। गोयमा जहन्ने॰
णं एक्कं समयं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं देसूणाए पुव्वकोडीए अब्भहियाइं। इद॰
ज्ञाना पूर्वकोटी तिर्यगितयामनुष्येषु ज्ञानित्वेनातिवाह्य त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमेषु नारकेषु विभंगज्ञानी सम्भवति॥ अंतरदारं॥ अंतरं सव्वं जहा जीवाभिगमे॥ प॰
वेयणा॥ अप्पाबहुयं जहा नाणापमाणं तस्य यथा जीवाभिगमे तथा वाच्यं। तथाहि। आभिणिबोहियनाणिस्स णं भंते अंतरं कालओ केव॰
च्चिरं होइ॥ गोयमा जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं उक्कोसेणं अणंतं कालं जाव अवड्ढं पोग्गलपरियट्टं देसूणं। सुयनाणि॰
स्स वि। एवं चेव। ओहिनाणिस्स मणपज्जवनाणिस्स एवं चेव। केवलनाणिस्स णत्थि अंतरं॥ मइअन्नाणिस्स सुयअन्नाणिस्स
य भंते॥ गोयमा जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं साइरेगाइं। विभंगनाणिस्स
भंते॥ गोयमा॥ जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं उक्कोसेणं वणस्सइकालो॥ २॥ अप्पाबहुयदारं। अप्पाबहुगा॰
णि तिन्नि जहा बहुवत्तव्वयाए त्ति। अल्पबहुत्वं तु ज्ञानिनां पंचानां परस्परेण ज्ञानिनां च त्रयाणां ज्ञानिनां च यथा अल्पब॰
हुत्ववक्तव्यतायां। तच्चैवं। एएसिं णं भंते जीवाणं आभिणिबोहियनाणि॰
णं एवं कयरे कयरे हिंतो अप्पा वा बहुया वा तुल्ला वा विसेसाहिया वा। सव्वत्थोवा जीवा मणपज्जवनाणी ओहिनाणी असं॰
खेज्जगुणा आभिणिबोहियनाणी सुयनाणी दो वि तुल्ला विसेसाहिया। केवलनाणी अणंतगुणा। इत्यादि। एएसिं णं भंते
जीवाणं मइअन्नाणीणं कयरे कयरे हिंतो अप्पा वा ४। गोयमा सव्वत्थोवा जीवा विभंगनाणी मइअन्नाणी सुयअन्नाणी। २१२

। दो वि तुल्ला अणंतगुणा। इति द्वितीय। एएसिं णं भंते जीवाणं आभिणिबोहियनाणीणं मइअन्नाणीणं कयरे कयरे
हिंतो जाव विसेसाहिया वा॥ गोयमा सव्वत्थोवा जीवा मणपज्जवनाणी। ओहिनाणी असंखेज्जगुणा। आभिणिबोहियनाणी सुयनाणी
य दो वि तुल्ला विसेसाहिया। विभंगनाणी असंखेज्जगुणा। केवलनाणी अणंतगुणा। मइअन्नाणी सुयअन्नाणी य दो वि तु॰
ल्ला अणंतगुणा त्ति। तत्र ज्ञानिसूत्रे स्तोका मनःपर्यायज्ञानिनो यस्मात्संयतानामेवामर्षौषध्यादिऋद्धिमतामेव तद्भवति। अवधिज्ञानिनस्तु
तेभ्योऽसंख्येयगुणाः। आभिनिबोधिकज्ञानिनः श्रुतज्ञानिनश्च द्वये अपि तुल्याः अवधिज्ञानिभ्यो
विशेषाधिकाः। यतो ह्यवधिज्ञानिनोऽपि मनःपर्यायज्ञानिनोऽपि अवधिमनःपर्यायज्ञानिनोऽपि अवध्यादि॰
रहिता अपि ते भवन्ति। सास्वादनसम्यग्दर्शने संज्ञिपंचेन्द्रियाश्च विकलेन्द्रियाश्चावधिरहिताः मतिश्रुतज्ञानिनो लभ्य॰
न्त इति। केवलज्ञानिनस्त्वनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तत्वात्। अज्ञानिसूत्रे विभंगज्ञानिनः स्तोका
यस्मात्पंचेन्द्रिया एव तद्भवंति। मत्यज्ञानिनः श्रुताज्ञानिनश्चैकेन्द्रिया अपि। ते तेभ्योऽनन्तगुणाः परस्परं तु तु॰
ल्याः। तथा मिश्रसूत्रे स्तोका मनःपर्यायज्ञानिनः अवधिज्ञानिनस्तेभ्योऽसंख्येयगुणाः आभिनिबोधिकज्ञानिनः श्रुतज्ञा॰
निनश्च तुल्याः प्राक्तनेभ्यो विशेषाधिकाः। इह युक्तिः प्रागुक्ता। आभिनिबोधिकज्ञानिभ्यो विभंगज्ञानिनोऽसं॰
ख्येयगुणाः कथं यस्मात्सम्यग्दृष्टिभ्यः सुरनारकेभ्यो मिथ्यादृष्टयस्तेऽसंख्येयगुणा उक्ता। स्तन विभंगज्ञानिन आभि॰
निबोधिकज्ञानिश्रुतज्ञानिभ्यः संख्येयगुणाः। केवलज्ञानिनस्तु विभंगज्ञानिभ्योऽनन्तगुणाः सिद्धानामेकेन्द्रियवर्जे

भग०वृत्ति

ज्जीवाल्पा । अनंतगुणत्वात् । मत्यज्ञानिनः श्रुतज्ञानिनश्च येभ्यो ऽन्ये तुल्याः केवलिज्ञानिनः । स्वनंतगुणा वनस्पतिष्वपि तेषां ना-
वात तेषां च सिद्धत्वाच्चानंतगुणत्वादिति ॥ अथ पर्यवद्वारे केवइयाइत्यादि । आभिनिबोधिकज्ञानस्य पर्यवाः विशेषा धर्म्मा
आभिनिबोधिकज्ञानपर्यवाः ते च द्विविधाः स्वपरपर्यायभेदात् । तत्र ये ते अवग्रहादयो मतिविशेषाः क्षयोपशमवैचित्र्यात् ते स्वप-
र्यायाः । ते चानंताः कथं । एकस्मादवग्रहादेवान्यान्यवग्रहादि अनंतभागहीनादि विशुद्धान्यसंख्येयभागहीनानि संख्येय-
भागहीनान्यसंख्येयभागहीनान्यनंतरः संख्येयगुणहीना न्यादि अनंतगुणहीनानि संख्येयगुणहीनादि अपरे अनंतगुणहीना-
नि एवं संख्यासंख्यातकालदृष्टादसंख्यातस्य वा असंख्यात कालदृष्टादनंतस्य वा अनंतकालदृष्टादनंतविशेषभावत्वादिति । अ-
थवा तावच्यस्यानंतत्वात् शतिज्ञेयं ततस्य विषयमानत्वा त् अथवा मतिज्ञानमविभागपलिच्छेदैर्बुद्ध्या छिद्यमा-
नमनंतखंडं भवतीत्येवमनंतास्तत्पर्यायाः । तथा ये परा घटादिपर्यायास्ते परपर्यायाः । ते च स्वपर्यायेभ्योऽन-
तगुणाः परेषामनंतगुणत्वादिति । ननु यदि ते परपर्यायास्त दा तस्येति न व्यपदेश्यंते परसंबंधित्वात् तस्मात् तत्त्वात्
परपर्यायास्तव्यपदेश्याः स्वसंबंधित्वादित्याशंक्यते यस्मात्तेषां संबंधोऽस्ति तस्मात् ते परपर्यायव्यपदेशोपयोगः तत्र प-
रित्यज्यमानत्वेनानुवृत्ता स्वपर्यायाणां स्वपर्याया परतयात्मीयं विशेषणादि विशेषणवत्त्वमिति तस्मात् तस्य पर्यवा इ-
ति च्यागतया त्वमेवस्तविधनेस्वधनस्पदज्ञेषमात्रदिति । आह च । जइ एतपरपज्जवा ते तस्स उ दृतस्स नपरपज्जवा । आवा
ये ऽग्रादाजत्तमिअसंबुद्धा तापरपज्जा यवचपरा ॥ वायमपयायविभिसमयाशणात्तस्स जमुवजपंति । मवण सिवासं वा- २१४

इत्येवंविधा पर्यवास्तस्येति । केवलइयाणं भंते सुयनाणपज्जवा । एवं चेव त्ति । श्रुतज्ञानपर्यायाः । इत्यादिः । तत्र स्वप-
र्यायाः । परपर्यायाश्च । तत्र स्वपर्यायाः श्रुतज्ञानस्य स्वगता अक्षरश्रुतादयो भेदास्ते चानंताः क्षयोपशमवैचित्र्यविषयानंत्या-
च्च श्रुतानुसारिणां बोधानामनंतत्वात् । अविभागपलिच्छेदानंत्याच्च परपर्यायास्त्वनंताः सर्वभावानां सर्वतः पृथक् । अथवा श्रुत-
ग्रंथात्मा ज्ञानं श्रुतग्रंथश्चाक्षरात्मकः अक्षराणि चाकारादीनि तानि चैकैकमक्षरं यथायोगमुदात्तानुदात्तस्वरितभेदात्सा-
नुनासिकनिरनुनासिककालभेदात् अल्पप्रयत्नमहाप्रयत्न भेदादिभिश्च संयुक्तसंयोगात् संयुक्तसंयोगभेदात् अनंतभेदं भ-
योगभेदविविधानंत्याच्च । भिद्यमानमनंतभेदं भ वति । तत्र तस्य स्वपर्यायाः परपर्यायाश्चान्ये मता एव । एवं चा-
नपर्यायास्तेन । आह च । एक्केकमक्खरं पुण स परपज्जायत्तिन्ना तं मयदहपज्जायरासिमाणं तु
णायव्वं ॥ जं लब्भइ केवलोसमयंतमदिवयप ज्जावगारास्तत्तमसपज्जाया समाएरयछवात्स्माएवंवा-
क्षरात्मकाद्वनाक्षरपर्यायात्तत्त्वादनंताः । श्रुतज्ञानस्य पर्याया इति । एवं जाव त्ति करणात् इदं दृश्यं । केवतियाणं भं-
ते । ओहिनाणपज्जवा पन्नत्ता ॥ गोयमा ॥ अणंता ओहिनाणपज्जवा पन्नत्ता ॥ केवइयाणं भंते मणपज्जवनाणपज्जवा पन्नत्ता
॥ गोयमा अणंता मणपज्जवनाणपज्जवा पन्नत्ता । केवतियाणं भंते केवलनाणपज्जवा पन्नत्ता ॥ गोयमा अणंता केवलनाण
पज्जवा पण्णत्त त्ति । तत्रावधिज्ञानस्वपर्याया ये अवधिज्ञानभेदाः भवप्रत्ययक्षायोपशमिकभेदात् । नारकतिर्यग्मनुष्यादिदेवरूपत-
त्स्वामिभेदात् असंख्यातभेदतद्विषयक्षेत्रकालभेदात् द्रव्यपर्यायभेदादविभागपलिच्छेदाच्च । तथैवमा-

भग०वृत्ति

नंताइति। मनःपर्यायज्ञानस्य केवलज्ञानस्य च स्वपर्यायापेक्षया सामान्यादिलोकालोकनभोगताविशेषाः सर्वेऽनंता। नंतद्रव्यपर्यायप
रिच्छेदापेक्षया अविभागपलिच्छेदापेक्षया वेति। एवं मत्या ग्रंथाग्रं॥ ८००० ॥ ज्ञानादिविषयानंतपर्यायत्वसूत्रमिति॥ ७॥
अथ पर्यवाणामेवाल्पबहुत्वनिरूपणायाह। एएसि णं भंते इत्यादि। इह चैव स्वपर्यायापेक्षया विचारणामल्पबहुत्वस्यावसेयं। स्वप
रपर्यायापेक्षया सर्वेषां तुल्यपर्यायत्वादिति। तत्र सर्वस्तोका मनःपर्यायज्ञानपर्याया तस्य मनोमात्रविषयत्वात्। ताभ्यो
वधिज्ञानपर्याया अनंतगुणा मनःपर्यायज्ञानापेक्षयाव धिज्ञानस्य द्रव्यपर्यायतोऽनंतगुणविषयत्वात्। ताभ्यः श्रु
तज्ञानपर्याया अनंतगुणा रूप्यरूपिद्रव्यविषयत्वा त्तेनानंतगुणविषयत्वात्। ताभ्योऽभिनिबोधिकज्ञानपर्य
याः अनंतगुणाः सर्वाभिलाप्याद्यादिविषयत्वा तानंतगुणविषयत्वात्। केवलज्ञानपर्याया अनंता
गुणाः सर्वद्रव्यपर्यायविषयत्वात्तस्येति। एवमज्ञान त्रयस्य बहुत्वकारणं सूत्रानुसारेणावनेयं। मिश्रसूत्रे
स्तोका मनःपर्यायज्ञानपर्यवा इत्यादीनि प्राग्वत्। ताभ्यो विभंगज्ञानपर्यवा अनंतगुणा मनःपर्यायज्ञानापेक्षया
विभंगस्य बहुतमविषयत्वात्। तथाहि विभंगज्ञानमूर्ध्वाधः उपरिमग्रैवेयकादारभ्य सप्तमपृथिव्यां तावत्तिर्यक् चासंख्या
तद्वीपसमुद्ररूपाणि रूपिद्रव्याणि तानि विविधानि जानाति। कांश्चित्तत्पर्यायांश्च मनःपर्यायज्ञानविषयापेक्षयाऽ
नंतगुणानीति। ताभ्योऽवधिज्ञानपर्यवा अनंतगुणा अवधिः सकलरूपिद्रव्यप्रतिद्रव्यासंख्यातपर्यायविषयत्वेन विभंगापे
क्षयाऽनंतगुणविषयत्वात्तस्य। श्रुताज्ञानपर्याया अनंतगुणाः। श्रुताज्ञानस्य श्रुतज्ञानवदादेशात् समस्तसत्त्वा। २१०

रूपद्रव्यसर्वपर्यायविषयत्वात् केवलिधिज्ञानापेक्षयानंतगुणविषयत्वात्तस्य। श्रुतज्ञानपर्याया विशेषाधिकाः। तथाहि। विश्वा
तानाज्ञानाविषयीकृतपर्यायाणां विषयीकरणात् तानानंतस्य श्रवणात्मनस्तान्मतिमत्यज्ञानपर्याया अनंतगुणा यतः श्रुतज्ञा
नमभिलाप्यविषयमेव मत्यज्ञानं तु तदनंतगुणाभिलाप्यवस्तुविषयमपीति। ताभ्यो मतिज्ञानपर्यवा विशेषाधिका मत्यज्ञान
विषयीकृतभावानां विषयीकरणात्। श्रुतज्ञानाद्भावरूपास्फुटतरमिति। तेनाभिकेवलिज्ञानपर्यवा अनंतगुणाः सर्वथा
ऽविनाशस्वद्रव्यपर्यायाणामनंतसाधारणावलोक नत्वादिति॥ ७॥ अष्टमशते द्वितीयः। अनंतरमाभिनि
बोधिकादिकज्ञानपर्यवाः प्ररूपिताः तेन च ह्वासादयो ऽवगम्यन्ते। अतस्तृतीये वृक्षाद्यधिकारवाचकः [illegible]
त्यादि। संखेज्जजीवियत्ति। संख्याता जीवा येषु ते संख्यातजीविकाः असंख्यातजीविकाः। जहा[illegible]
त्ति। यथा प्रज्ञापनायां तथा वक्तव्यमिति। तत्र चैव मतत्। तालतमालतक्कलितेतालिपत्रसालकल्लगासरला
जावइकेयइकदलितवम्मरुक्खयतिगु रुकलवंगफलनालिकेरउज्ज्वला बोधः ... वृक्षमूलाकवृक्षा बोधा
नालिमेतुवाइति यावन्ति यत्पत्राणि अत्थि। यावन्तस्तथाप्रकाराः। इह च विशेषात्मसंख्यातजीविकाः इति एकत्रसमासः। पगा
याप्ति। एकमस्थिकफलस्यापि अप्रस्थानात्तनपकाः। बहुबीयगा प्पत्ति। बहूनि बीजानि स्वमालत्वं तालप्रमुखया
मस्थग्रामादिसमानावत्रलप्यवाला। सिकाद्याइत्यादि। तथा संक्रितवहुवीयगा त्ति। बहुबीयगा। अणेगविहा पण्ण
त्ता। तं जहा। अत्थियाकदुविंबचिंचावादिमासालगविल्लया। आमलगफणसदाडिमआसोट्ठउंबरवडणग्गोहादि।

नगाण्हति

।अतिमेभिरिनदेश्वमव।एतमिश्लाविश्रमागच्छत्।विद्याकन्दा।विरवध्रविनया।विमाला।छिपनापात्रवजा।विद्या।भाः
ष्ठा।आगाजा।विद्याफलावजवीयगत्रि।एतदेतविद।वाच्यमितिदर्शीनायाद।ज्ञावत्यादि॥८॥अथजावाधिकार।दिः
वमाद।आदत्यादि।आम्मत्रिकर्मकव्यपः।अम्भावलियत्रि।कम्भावलिकाकव्यपपंक्ति॥ए॥दक्षिणाभ्रमरास्त्रपविराप
:।जमिअतरत्रि।यान्यंतगलानि।तत्रतरति।तान्यंतराणि।कलिवि्वणत्रि।कुदका।घट्घपण।आस्तुममाणवत्रि।आम्र
याद्दीपत्मृजानित्यर्थः।मंसममाणवत्रि।मम्मृजान मामाम्पनमृजानित्यर्थः।आलिदमाणवत्रि।आलिखम
ईपत्मरूनाकर्पत्।विति।लिदमाणवत्रि।नितराम नकाराावाकर्षत्।अछिदमाणवत्रि।ईयत्मरूद्वाछिद
ना।विछिदमाणवत्रि।नितरामसमरूतदाछिदन मामाडदमाणात्रिमछपदन्।आवादवत्रि।ईषद्बावाः
वावादवत्रि।व्यावाधाप्रकृपीडा॥८॥कर्म्मादिजावा धिकारात्रडत्यत्रिकर्मम्-रत्नप्रलादर्शरमावरमविनामाः
दर्शयनाद।कर्शणामित्यादि।तत्रइमाणोनातरयणाय नाभदवाकिंवशिमाअविरमत्रि।अथाकथंकशिमावरमपरि
नामत्याववात।वरमनामघांतंपर्यंतवत्रि।आपरूकववरमेवयडरूमन्यरव्यापरूपादवरमइमिति।यथाघर्घरा
रायापरूपावरमेशारीरमिति।तथाअवरमेनामअपातमव्यवत्रि।आपरूकवावरमत्वा:।यडरूमन्यरव्यापरूपादव
मवरमघवव्ययघात्यशारीरमिति।इदस्थानयज्ञानिपनादजामपदवाव्यमितादवाद।वरामत्यादि।नवपदद्वयदर्शितामव
त्रापा।उदशपोतावशिमाईवशिमंतपादमा।अविरमतपादशा।णायमा।इमाणरयणाणलाभदवा।नावशिमानाअवशिमा २१६

नावशिमाइनावशिमंतपादमानाअवशिमंतपादमानियमाअवशिमववशिमाणियावशिमंतपादमायाइत्यादि।तत्रकिंवशिः
मा।अवशिमा।शत्यकववनातग्न्म।वशिमाइइतिवजववनाता:ग्नवशिमतशदमाअवशिमतशदमत्रवशिमाणपवातरवत्रिया
दंतास्वरमांता:।तपाशदत्राइतिमममः।तथाअवरमामवातोविनाणा।वरमांतग्नस्मशदत्राअवशिमांतशदत्रा।णायमानो
अवशिमावशिमव॥नातनापक्तिकं।आपरूणीयस्मानावाबकवंवरलाविपति।अवरमवमप्पापकायिवनवति।ततःकघमाः
त्यस्मापव्यास्मानाव।वरमवंलवति॥यदिदिरत्रवनाया माध्यअन्याघछिवीस्मात्रदावस्मास्वरमवद्घात।नवास्त्रिमातस्मा
त्रवरमामा॥तयायदितस्मावाच्यातान्याघछिवातस्मात्र नवातस्माअवरमवद्घात।नवास्त्रिमातस्मात्रावरमामाविा
ति॥अयववाक्याघांत्रा।किमित्यरत्रनपलापस्त्रिमाव तमध्यामविातादतत्त्वितवमपियपानमनवति।तथोक्ताः
अथवानावशिमाइअवशिमाइतिकथयवास्मास्वर मध्यपादामापिनास्त्रितदावरमाणानि।कघनविघ्नतिापवमाः
गणपितथाव्यवशिमंतपपमा।नावशिमंतपपसनि।अत्राप पिवरमवस्मावरमवस्मनावात।नत्रादशाकल्पनायाअपना
वपवत्यतउक्तं।नावशिमातपादशानाअवशिमांतपादशारत्नपलावति॥किंतर्हिनियमाछियमात्रियामनअवरमववशिमा
णिवापनइक्तनवति॥अवउपंतयथाकवलनावाव्यानि।अघयवावयविरूपवादमंरुच्यपशदशावगादत्राम्रापाक्तानि
वंवनविघवावति॥तथाहिरत्रनपलानावदानेनचकारणव्यवस्थिताइति।विनयजनाउपदायलिखाप्त।एवमवस्थितायाया
निघातश्यवेस्थितानितदध्यामितारूत्रखंडानितानितयाविधविविशिष्टेकापरिणामउक्तत्वावरमतिणियस्त्वनर्म्मान्त्यम

ठाण०वृत्ति

वतरत्नप्रभाकाण्डस्य खरकाण्डं तदपि त्रिविधं परिणामस्वरूपादवसीयते तस्य समुदायस्य रूपाव्ययमन्यथा तदभावात् श्रमणात इदे
शापरिकल्पनाया उपरमान्तप्रदेशा अपरमान्तप्रदेशाः स्वरूपेण वा खण्डप्रदेशा एवं मध्यखण्डप्रदेशाः पूर्वापरमान्तप्रदेशा
स्तु अपरमान्तप्रदेशा इति ज्ञानेन विकान्तं जायते तथा सर्वेषां निर्वचनं स्वावयवावयवि॥ रूपवस्थितत्वादतायास्थलदावे
दइति॥ एवं पर्यवादिषु॥ अथ क्रियाद्वारं तच्चमित्यादेर्ज्ञापयत्यादि येवैमानिकत्वं स्पर्शनं लभ्यते उत्पन्नत्वात् तदन्तु
क्रियासम्बन्धविमानिका मार्गविशेषणपरिमाय चतु नर्त्तस्यातानवस्था इति॥२॥ अथ मध्यात्तु तृतीयः॥३॥ अनन्तरो
द्देशकेवैमानिकानां सक्रियावत्त इति वचना द्योद्देशकेनातत्वात्॥ नवायमित्यादि सूत्रं एवं किरि
यापचति एवमानन्दमणक्रियापदेशप्रज्ञापना याख्याविंशतितमात्रिविधपाउविमियारियावणियाणए
स्वायकिरियाइत्यादि। अतिसंघनरिद इच्चमत्रापद यामिणनं त। आरंभियाणं परिग्गहियाणं अपच्चक्खाणकिरिया
ण। मिच्छादंसणवत्तियाणं यावज्जावा उक्ता वाविमसमादिया वा॥ णव मायासवत्ता वाग
मिच्छादंसणवत्तिया उक्किरिया। मिच्छामवतं नावात। अपच्चक्खाणकिरिया उ। विसमादिया उ। मिच्छादंसणविरतसम्मद्दि
द्वीवतामणावात। परिग्गहियाउविसमादियाउ। द्वयोरेषा नान्दरो विरतानां वतामानावात्। आरंभियाउकिरिया
उविसमादियाउ आगुरकानां प्रमत्तसंयतानां वतामानावात्। मायावत्तियाउ विसमादियाउ। द्वयोरपि नाम समनमसंयता॥
नांवतनावादिति। एतदनवदवाच्यमिति दर्शयन्नाह। यावत्यादि। इदमानुयोगसिद्धा। अपच्चक्खाणपरिग्गहारंभमाय

२१७

८

किरियाउ कमामा मिच्छा अविरयमाममप्पमत्ताण। मिच्छत्तवत्तियाउ मिच्छदिट्ठीण। एववता। यावासमाण पाढाकावद्दइशमा
नउअक्रियत्ति॥३॥ अथ मध्यातवउर्घाद्देश॥३॥४॥ क्रियाधिकारानपवाप्राद्दाकपरिग्रहादिक्रियाविषयविवारदर्शयन्ना
हाणायामित्यादि यो नापरानावंतमवमवादीन। आजीविकाणा शालकशिष्याणां दंतस्तु विपत्रिष्टानवनः। एवं वस्तु वमाण
शक्काश्मवादिषु यथाततान्त्रयावादिषु यथाततान् घत्वा दिशुत्रास्तीतमः स्वयमवश्यवाद। समणाणामागस्सत्ति। दि॥
णामाशपदरेस्सत्ति। रूतमामा पिकस्य वत्ति सावुत्तस्य समणाणपासाय दिश्यावकः। सामायिकस्थायः इति पष्ठात।
इत्यतउक्त। समणाणपाप्रथया। आसामान्यतिकिरइत्तिका। ष्टितस्य पः। खंडति। वस्त्रादिकवत्सप्पवनिसाधूपात्रय
वन्निवा। अवद्दारषपि। अपद्दारउ समविस समणाणपा मकः। तलंडति। तदहृत लाइ। अणुगावसमाणात्ति। मा
मायिकपरिसमापना नंतरगावपयन्मलंडति। चकि। यलाडं। परागयति। परकार्यति। दष्ठातायमनिश्राय। स्यं स
वंधिवात् स्वकावमामायिकमतिपन्निवपरिग्रहस्पत्वा ख्यानत्वादस्य कायमनः प्रश्नः अद्याहर। मलंडति। स्वलांडा
तक्किति। तेविक्किति तें पाढा चोपशमं द्दति रित्यर्थः। शीलमात्यादि तत्र शीलवता मणुव्रतानि। गुणाणुव्रतानि। विरम
णानि। रागादिविरताः प्रत्याख्यानमनमस्कारसहितादिपोषधोपवासः पर्वदिनेषूपवसनं। तत्पषाठ इति। तस्मिः। इदं च शील
व्रतादीनां ग्रहणं एषामाव छायागविरमणाद्यापातयाशायाजनंतस्पापवपरिग्रहस्य परिग्रहता निमित्तत्वनलांडस्यास्य
लांडवानवनादन्त्रयादिति। मनांडअनेलांडत्वं इति। तदयदततलांडत्वमध्यवसायत्वात्॥ मातिकणेति। अथयालनारवासा

नम०वृत्ति

ति। भदन्तः। आह्वानं ति। आर्षत्वाद् भदन्तादेवं लक्ष्यते। एवं ह्युतामनः प्रणिधानमावर्तिनामदिशाण्येत्यादि। दिशाणादिपरिग्रहस्य
त्रिविधं त्रिविधेन प्रत्याख्यानवत्त्वात्। उक्तं चकारोऽर्थे समुच्चये। नामस्थापनादिभेदं गणिमादि सवादिका॥ कनकं पुनीतरत्ना निक
क्षेतनादीनि मणयः पञ्चविधा दयः। मौक्तिकानि माणिक्यानि प्रवालानि विद्रुमाणि। अथवा शिला शुक्ता शिला
छाः प्रवालानि विद्रुमाणि। रक्तरत्नानि पद्मरागादीनि तत्प्रधानं स्वापतेयं द्रव्यं विद्यमानादीयते स्वनन्दघा। सन्ति विद्यमा
नानि सारत्रिपक्षभवं सारखापतेयं। स्वापतेयं द्रव्यं तत्स्वपदत्वा। यस्य कर्मक्षयं विदितज्ञानं लब्धं भवति तथा क्षपक्षको
पवनम्। विपर्यतीत्याशंक्याह। ममत्त्वा त्यागे विरिग्रहादि। विधायमानो वा क्रियमाणो करणकारणानुमतत्रयेण प्रत्याख्याति
ममत्त्वलावः। भदन्तः हिरण्यादि विषयममत्त्वपरिणामः। भदन्त द्विजा तत्प्रत्याख्यानं भवति अनुमतेरप्रत्या
ख्यानत्वात्। ममत्त्वलावस्य वा अमविछूरत्वादि तिकाडि। कायेनेत्युक्तं। कथिडपरति रित्यर्थः। जायानार्ये इति
नामावतमावतानुकृष्टं। उपादवसेतापि प्रवधमानि। रवि विवशी अनवबंधनात्मकबंधनं। ततो भदन्तः स तस्मात् परस्य मद्य
वह्निर्जन्तौ। अनुमतेरप्रत्याख्यानात्। अनुमतेबंधनानामतिप्रसंगादिति॥ बाह्यमाणवामयमाणं इति ताधेन्द्रातपद्याः अम
णपाराशिकानित्यर्थः। सर्वधर्मादिवि सृपाणिभये। उद्धासवति। ज्ञानकालमवमसद्भवति पत्रिममभंतरामावत्यर्थः। अप्रवक्ता
प्रविशि। नप्रत्याख्यातानवति। नवादृशविरतिपरिणामस्य जातं वाहत स्वामिण्णति। अप्रमाणपदवाराकः॥ प्रत्याख्यानानि पानवि
शति कालापरवक्षमाणनि प्रत्याचक्षाणो पाणो निपातमितिगम्यते किंकारणमिति प्रश्नः। वावनानारंभ अप्रवचरक्षाणनि परक्षा २१८

पिरयेस्यास्थानपदवरक्षा। ति। परवरक्षा रमाणाणाइत्यस्य व स्थानप्रक्षरक्षावमाणनि। इणातेन व प्रत्याख्याता: सथामत्प्रत्या:
ख्यानपरं स्वगुणमणादेवकर्तृणानि निपातप्रत्याख्यानं गुणमाणेस्मानं ज्ञादपत्रत्यर्थः। इतिततामित्यादि। नीनमतानतकालकृतं च
णानिपातं समिति। मता निदाग गणार्वणा निवर्त्तते इत्यर्थः। प्रत्युत्पन्नेति वर्तमानं वर्तमानकालं नामाणानि पातं संवरणाति। नकारान्ती
त्यर्थः। अनागतं च विद्यकालं विषयं प्रत्याख्याति नकरिष्यामीत्यादि। इतिजानाति। त्रिविधं त्रिविधेनेत्यादि। इत्यत्र नवा
विकल्पा भङ्गा गाथाति मितियाति त्रिपक्षे काय इत्येव ति। जाभा। निडयंति ज्ञमकाविवकरणं शाख। तत्र च किंविक
ल्पाधिकाद्याविकल्पा। आदृवाणति त्रिया। ति त्रिवचनवगमेन गमस्यचरणात्पत्रामं। स्थापा
नावयं। योग्याः ३३३ ३३२ ३३१ करणानि। लक्षानतिविदंति विदाणानि। त्रिविधं त्रिकारकरणं
करणानुमति। ३२३ ३२२ ३२१ विदा प्रणाणा॥ निपातयाणमितिगम्यते॥ त्रिविधमानावत्तनकायलक्ष
णानवतिक्रम ३१३ ३१२ ३११ ति॥ नानानिदानन। विश्मति। निविडिविद्या। विदाणंनित्रि विधवधकरणादिलक्षणात्
। द्विविधं द्विविधेन करणानां नः इत्यती नामकतरवर्जितानानावापनति विदः। एणविदाणानि। त्रिविधतावा एकविधेन म
नप्रवृत्तीनामकतमानि। इविदतिविदाणानि। द्विविधकरणादीनां मनसमय इत्यादि त्रिविधेन मनः प्रवृत्ति करणानां
वमान्यथि त्रिविदति विदाणा प्रतिक्रमणमाणाइत्यादि। नकारान्तिनपदं विदमोश्न्नती तकालशाणानिपातं मनसावादाताः
दायनमयानदामोनदतशत्यवमज्ञ ध्यानानात्। तथा नानिवकारयति। मनसमनमिवयथावानमक्षां कृतंयदामोपराणाः

नागाङ्कह्नि तथा निन्दति इति विनिन्दता । तथा ऊर्द्ध्वं ति विदध्वस्तु प्रलक्षणाद्या । काश्यं तद्वाममतज्ञानं तत्प्रसात्प्रानतप्राणा । निमतनात ज्ञ
ज्ञाना ति । नाज्ञामादयति मन मिववधेत स्मरणानतदत्तमादनात् । एवं तद्वारा तिनकारयति ऊर्द्ध्वं तिनाज्ञज्ञानाति । यवसा
तथा विध ववनश्च वर्त्तनात एवं कारा तिनकारा तियति । ऊर्द्ध्वं तिनाज्ञज्ञानाति काय्यनतथा विध्यमा विकारस्करणादि नावदत्त
थामं स्थाना मायानकारा तिमनदायति वावा तज्ञानाति काय नात्यवलक्षाणा तमा रणा । यावकृति वस्थाधान त्राश्चर्द्ध्न्या
याना । वक्ष्यमाणा विकल्पा वति । एवं ति विध त्रि विधानत्र त्रिविकाल्पयकाय विकल्पः । तदात्मक्षतनहिता यद्वता । या
वत्तयम्बयः । एवमवयानेव ममामश्वयः । अष्टमनव मयानावनावति । एवं मात्री मात्रानप्रवशात् । एवमियम
तीतकालमाश्रित्यस्तानकरणाकाराणादियाज्ञ नाश्रयविव मिथाश्रती तकालमनः । श्वत्तिनाश्रुतका
रितमतज्ञानं वाधकक्रामणाक्कारा ति । नकारयति । न वाजुज्ञानाति । नतज्ञानाति । तन्निदानतदत्तमादननिः
सिधस्वातो निर्वर्तते स्यर्थः । तन्निदनम्यानावदितदत्तमा प्रादनानिहात्ताः कृतादिरामा क्रियमाणादि विरिवस्मादिः
ति । वर्त्तमानकालं त्वा श्रित्य स्तुमिवानविष्यति । कालाय कृत्याद्यवमामोनकारा तिमनमातं दनिष्यामी त्यस्य विनता तन
कारयाति मनमिवा तमदयातविष्यामा त्यस्य विनना ॥ नाज्ञज्ञाना तिमनमानां विनाविधमतश्चात्यस्वर्षकरणात् । एवं वा
कायनवताथास्मथाविधयाः करणा दिति । अथविवामपालविष्यतकालमनः । श्वत्तिनाकरिष्यमाणां कारयिष्यमाणामतः
ममामानं वावधकामणा । नकामति । नकारयति नवाज्ञज्ञानाति । तता निहत्रिमस्थपगङ्खती त्यधी सर्व्वं पञ्चविषामीलान २२८

ममवद्यारिशादधिकेनंगकशातलवति । इदवत्रिविधं त्रिविधानति विकल्पमाश्रत्या रूपपरिदारोष्यशकानावदवनकारङ्घा
इतियोगिदिणाकदादाइदमविरयमा । तत्रइविमयम्नवहिपडिमादाश्रमणुमगापविकईणां तिगिदिणा तिविद्नं तिविद्वणत
क्किमवरणां तजञनिहिहद्भदवशत्रविसामगाता जिदनिष्कत्रापणमतिनिमाद्वारिमिमविमयंमि । मामनवमाक्षतिविदं तिवि
दणाक्कादामा ॥ इदवमविमयमिन्नि । स्वविणायपतातमतिरनि मामा न्मवाश्रभिशाणाण शत्यास्वानिमति । श्रतवगत्रिविः
शाप्रस्वयमुरंमणाजलधिमस्थाविा । भत्राइनिमित्रामकार मिपवत्रम्ना । जंपतिकइरिदिणादिरकानिभुवस्मातिविदवि
यथावदित्रिविध त्रिविधानत्यवारूपपरिदारोकाती ॥ तथा न्यत्रापिकार्योयत्रातमातस्वशावाशारस्ना तित्रथा
कथमनमाक्कारणादि । अपाता यथावाक्कायायारि । तित्र्यादवा ॥ श्रादकदंशणामणमाकरणांकारवाणांश्रः
षुमइयाजदवइतणुजाणादिकरणाइनावमणमात । पवाणत्रावइतणुकरणाइणावश्रवदवमणकाशा । मावक
जोगमणपन्नवीयरागोहिं । काश्वणांवणमणमाविंतइ । कारवणमणावच्छविंतइयकपवणामहुकवयत्रणुमइवाइ
त्रि । इदवपवस्वणुवातवशतकंमभवव्वारिशादधि । कस्मनगकशातस्यलावाता । नंगकानांमशशतानिपवविंशादधिकानिन
वंती तिह्वायवस्वविराश्रजाविकिा । श्रमाणा पाशकगतवपुहइणागोतामनलगवाघ्नत्रावदतकमयानंतरोकशीला: श्रमाणाणगा
कापवनवंति ॥ ७ ॥ नवनराजा विकाणशाका श्राजा विकानात्राणावनमिमताश्रपातिदर्शयन्नाह । पातस्वचुपवप्रविहशय
मानानिर्ग्रंयमकाइत्यर्थ ॥ इदहिका: शाणानादिषतानवतिकमणादिमंतानारवतुत्रि । नवपरिमगत्रिश्रकइपावकाधीनाम

उपा०द०वृत्ति

पि ज्ञानात। आजीविकाणां समयत्ति॥ गोशालकशिष्यश्रावकाः। आहेतास्यवादीनामविजयतः। समर्थनार्थमाह। विकममस
ार्थस्य तस्य गोशालकविशेषस्य स्वरूपमवाविष्करोति कमाह। विकापोशालाया एकया अमात्यगोशालकादेकर्षयंतमाह॥ आजी
जी विआजीविगादि। आजीविकसमयस्य गोशालकसिद्धांतस्य अर्थमाहत्ति। इदमनिधिपद। अरको णयरिलाश्णामघ
मत्ति। अकोपा मकरणाणा उच्चमंश्रुकंपत्तिनुजनतश्लवंगाला अकोणपरिलागिनः॥ अपापउयलयपन्न पिकन्नादक्षा
णपरिलागा अनपगतादाश्लागाश्चक्षयश्चयधमर्धमवाः अस्यंयतमर्थशाणिनः याख्यवंततः किमित्याह समवंतादश्या
दिपमेत्ति। ततः दतत्ति। दवालपडादिना। अन्यवदार्थघ णोजात। छित्रा अभिपुंविकादिना हिअम्भवाम्पलादिना
निअस्त्र। छेद्माप्रस्पापनन विलुप्पन्नवाधिलापि लना। अपजाष्टविनाश्यादाश्माद्यपतितश्वितत्रपवं
स्थित अस्यंयतमघावार्थदननादिलाधपगवणाश्त्यर्थ ः। आजीविकसमयवाधिकरणात्राहदादशातिविशपा
नवक्षात्पलित्ति। ता आनंदादिश्रमणोपासकवदस्यश वद्ववाम्ब्रतालिप्ति। तालपिष्ठनपवंतालश्वलंबादयापि। अर
हंतादेवयागत्ति॥ गोशालकस्यत काल्यनया अर्हत्वात्। पंचकफलमहिकनतत्ति फलपंचकात्ति दत्ताः। उडंबरादीनिपंचफलानि
दानिपंचमा। बउवदनाना निघतिकानदापाउमस्तश्णादिति। आनलं विपपक्षिवि। अर्वहितकिः। अनजितिः गातपितावत्रहित
शिक्षयापत्रविकलपाश्त्यर्थ। एवंश्चत्ति। अमुनाउकारणवावदतिधर्मसिंतिगम्य किमंगपुणात्यादिकिपुनःयेपुमसाम १२०
णोपासकानवंतीति। ततवंतीतिगम्य। इत्येत्यवतिविशिष्टतरादवगुद्दव वन अम्मासिंतत्त्रानरण। कम्मा दाणाइत्तिकम्मा

णि ज्ञातव्याणि न समाचरितव्यानि। विसमानिकर्मादानानि। अथवा कर्माणि जीवनानि आदानानि च कर्मादानतव इति विग्रहः। इंगा
लकम्मादि। अंगारविषयं कर्म अंगारकर्म अंगाराणां करणविक्रयस्वरूपं। एवमन्यदप्यग्निव्यापाररूपं यदन्यदपि इष्टकापाकादिकं का
र्यं तदंगारकर्मोच्यते। अंगारशब्दस्य तदन्यदुपलक्षणत्वात्। वनकम्मेत्ति। वनविषयं कर्म वनच्छेदनं विक्रयरूपं। एवं बीजप
षणाद्यपि। साडीकम्मेत्ति। शकटानां वाहनघटनविक्रियादि। भाडीकम्मेत्ति। भाटकेन कर्मान्यदीयद्रव्याणां
। शकटादिभिर्देशांतरनयनं गवादिसमर्पणं वा। ना टीकम्म। फोडीकम्मेत्ति। स्फोटिः शब्दः स्फोटनं हलकुद्दाला
दिभिः भूविकर्मा स्फोटीकर्म। दंतवाणिज्येत्ति। दंतानां द श्नि विषाणानामुपलक्षणत्वाच्चर्मचामरशंखादीनां केशा
दीनां वणिग्क्रयविक्रयादंतवाणिज्य। लक्खवणि ज्जेत्ति। लाक्षाया आकरप्रदेशात् विक्रयः पतद्वस्म
संघातकनिमित्तस्याश्त्यापिशिलादेर्द्रव्यस्य च णिघत स्योपलक्षणं। केसवणिज्जेत्ति। केशवतां जीवानां गाम
हिषीस्त्रीउष्ट्रिकानां विक्रयः। रसवाणिज्जेत्ति। मद्यादिरस विक्रयः। विसवाणिज्जेत्ति विषस्योपलक्षणत्वादस्त्रवाणिज्यस्या
प्य। निना। वाराधः। जंतपीलणकम्मेत्ति। यंत्रेण तिलक्षादीनां पत्याइक्षोर्देवकर्मयंत्रपीडनकर्म। निलंछणकम्मेत्ति। नि
र्लांछनमवर्द्धितककरणमेवकर्म निर्लांछनकर्म। दवग्गिदावणयत्ति। दवाग्नेर्दवस्य दापनं दानं दघयाजकयदु
पलक्षणत्वादानं दवाग्निदापनंतादवशान्दवालइग्निदावणया। सरदहतलायपरिसोसणयत्ति। सरसः स्वयंसंभू
तजलाशयविशेषस्य ह्रदस्य तडागादिउ निम्नतरश्चादशालक्षणस्य तडागस्य कृतिमजलादविशेषस्य परिशोषणं

।यन्त्रघातादेव पालनत्वात्। स्वाधिकानां वत्याया। सरदहतलायपरिसोसणया। असईपोसणयत्ति। असईपोषणं त
भग०वृत्ति द्भाटीग्रहणाय। अनेन च कुक्कुटमार्जारादिक्षुद्रजीवपोषणमप्याक्षिप्तं दृश्यमिति। इच्चेइत्ति। इत्येवंप्रकाराः। एते निर्ग्रंथ
सक्कासुक्कत्ति। शुक्लाः अभिन्नवृत्ताः अमत्सरिणः कृतज्ञाः सदारंभिणो हितानुबंधाश्च। सुक्काभिजाइयत्ति। शुक्लाभिजात्याः। प
शुक्लप्रधानाः॥७॥ अनंतरादेवतायाउपपातोऽनंतरं तद्धेतुक्रम(?) आदेवादिदत्तमाह। कतिविहाणमित्यादि॥६॥ अष्टमशते पंच
मः॥५॥ पंचमे श्रमणोपासकाधिकार उक्तः षष्ठेऽप्यसावेवोच्यत इत्येवं संबंधस्यास्येदं सूत्रं। समणोवासगस्सेत्यादि। किंक
ज्जइत्ति। किंफलं भवतीत्यर्थः। एगंतसोत्ति। एकांतेन निज्जरत्ति स्य श्रमणोपासकस्य नत्थियसेत्ति नास्ति चैतत्। सतस्य
पापं कर्म क्रियते भवति। अप्रासुकदाने इह वत्ति। बहुतरियत्ति। पापकर्मापेक्षया। अप्पतराएत्ति। अ
ल्पतरं निर्जरापेक्षया। अयमभिप्रायः गुणवते पात्राय अप्रासुकादिद्रव्यदानेन चारित्रकायोपष्टंभो जीवघातश्च
व्यवहारतस्तच्चारित्रबाधश्च भवति। ततश्च चारित्रकायोपष्टंभान्निर्जरा जीवघातादस्तु पापं कर्म तत्र च स्वस्थादनुसामर्थ्यता
तयापेक्षया बहुतरा निर्जरा निर्जरापेक्षया चाल्पतरं पापं भवति। इह विवेचका मन्यंते असंस्तरणादिकारणत एव। प्रासु
कादिदाने बहुतरा निर्जरा भवति नाकारणे। यत उक्तं। संथरणंमि असुद्धं दोण्हवि गिण्हंतदेंतयाणहियं। आउरदिट्ठंते
णं तं चेव हियं असंथरणे॥१॥ अन्ये त्वाहुः। अकारणेऽपि गुणवत्पात्रायाप्रासुकादिदानं परिणामवशाद्बहुतरा नि २२१
र्जरा भवत्यल्पतरं पापं कर्मेति। निर्विशेषणत्वात् सूत्रस्य परिणामस्य च प्रमाणत्वात्। आह च। परमरहस्समिसीणं समत्त

गणिपिडगझरियसाराणं। परिणामियं पमाणं निच्छयमवलंबमाणाणं॥१॥ यच्चाख्यातं संथरणंमि असुद्धमित्यादिना असुद्धं
ग्राहकदात्रोरहितायेति। तद्ग्राहकस्य व्यवहारतः संयमविराधनाद्दायकस्य च लुब्धकदृष्टांतेनाविशुद्धं न वाददत
:शुभाल्पायुष्कतानिमित्तत्वात्। शुभमपि तावदुरलमदिति विवक्षया। शुभाल्पायुष्कतानिमित्तत्वं चाप्रासुकादिदानस्याल्पायुष्का
ताफलप्रतिपादकसूत्रात्। प्राग्दर्शितं। यस्तु नरहितं तत्केवलिगम्यमिति॥६॥ तृतीयसूत्रे असंजयविरयेत्यादि। नाअसुणा
वात्पात्रविशेषकः। फासुएण वा अफासुएण वेत्यादिना। प्रासुकाप्रासुकादिदानस्य पापकर्मफला निर्जराया अ
भावोऽस्यासंयमोपष्टंभनस्योभयत्रापि तुल्यत्वात्। यस्तु प्रासुकादौ जीवघाताभावेन अप्रासुकादौ च जीवघात
सद्भावेन विशेषः। स चात्र न विवक्षितः। पापकर्मणो निर्जरायाश्च भावस्यैव विवक्षितत्वादिति। सूत्रत्रये
येणापि चानेनाक्षरार्थमवयत्नानंतविति यस्तु नरस्तु कं पावानमो विपदानहि तित निर्जराया सद्भामाय
करणीयत्वादेव कांप्येवित्यायाऽरवावाप्करणीयत्वादिति। उक्तं कवाऽऽभारकल्पं जं दाणं न पणासामा विदी मसुरकाउं असु
कंपादाणं उणा जिणेहिं न कयाइ पडिसिद्धं॥७॥ दानाधिकारादेवेदमाह। निग्गंथं चेत्यादि। इह च शब्दाः पुनरर्थाः। तस्य वि
वपदिन्ना निर्ग्रंथायानंतरं तावन्निदि गिराहवणाय। प्रासुकादिदानस्पदपतिरेकांतेन निर्जरा भवति। निर्ग्रंथं पुनः गृहपतिकुलं
।प्रविष्टं पिंडवायपडियाएत्ति। पिंडस्य पातो लाभस्तत्र प्रतिज्ञा ज्ञानं बुद्धिः पिंडपातप्रतिज्ञा तया
।पिंडस्य पात्रे नवत्तिति। वा इत्यर्थः। उवनिमंतेज्जत्ति। भिक्षा एवं गृहाण दोहिं पिंडेहिमित्यादि व्यक्तं। तत्र एगं आउसोत्तित्या

दि॥ सेय त्ति सेव निग्गंथी। ततिष्ठविरपिंड। छगामय मत्ति। स्थविरा उन स्यस्य निग्गंथस्य सिय त्ति स्फलवंतो व्यर्थः। दावाय त्ति॥
दद्यादापायद्दा अदत्तादानवर्मगादष्टदपतिना पिंडादी॥ स्थविरक्तितस्थविरत्यवदात्तानान्या स्मेइत्ति। पगात त्ति। जना॥
लोकप्रज्ञित अणाविया यत्ति। जनसंपातपज्ञित आवत्तित्ति। आवतालोवतनमारणावत्यतआद्। वज्रपाउय त्ति। वज्रुप्र
मुद्रवज्रप्रमुक। तत्रआननवाविरकालकृतविस्तीर्णहूरावगादवसप्राणवाउरक्षितविति मंसृष्टा वा तंदृष्टव्यमिति। सेय
मिति। सेयति त्ति। सव निग्गंथ। तीस्थविरपिंडापडिगादेह त्ति ॥इतिसूत्रोक्ता पादिति॥८॥ निग्गंथस्य गावादिदमाह। निग्गं
था पत्यादि इ दवरीष्टः उन्नरथस्स छटनावेवा। निग्गंथक। स्थितपिंडपात प्रतिज्ञाया प्रविष्टपिंड। द्विनापनिमंत्रः
यात्तिनव निग्गंथन प्रतः अकिंचणाण त्ति। कृत्यस्याक णाम स्थानमाश्रयः। कृत्यस्थानतत्ति। सेप्रकृत्य॥
स्थान। स्थलणादि प्रतिसेवनया। कार्यविशेषः। तस्माणं त्ति। तस्य निग्गंथस्य संज्ञातो उतायस्याएवं नवति॥ एवा:
प्रकारं मानानवति। एयस्सठाणस्स त्ति॥ विनक्षिपरिणामात॥ एतत्स्थानमनंतरासेवितं॥ आलोवनाया मिथ्याएनावा
यतिविदावना प्रतिक्रामामि मिथ्यादुःकृतदानेन निंदामि स्वसमक्षं स्वस्याकृत्यस्यापनस्यवाजुसानन॥ गर्हामि समक्ष
मानन॥ विउट्टामि त्ति॥ वित्तावक्ष्यामि तदनुबंधविनामि विशो॥ धया मिथ्या यस्थितपंकशाय स्थितान्यपगामनअकरणा:
तया अकरणतान्म्यत्ति इमान्यत्थि तानववामी ति॥ अहा रिहं पायछितंपतप्रणमाता ईतायामलनवति॥ नान्यथा
अतिचंति॥ समावंगतइति शाघः। घिपाय अस्तत्तासियत्ति॥ स्थविराः उनरस्तस्यानिर्वाव: स्फवतोदिदयाततः तस्याला: २२३

वनादि परिणामस्य तिनालावनादिमा॥ छतइत्यत: प्रायश्चित्ति। सेणामित्यादि॥ आगढप्रति सोक मार्गस्या राधकः स्वछ
त्यर्थः॥ नाव स्य उक्षा त॥ नवति बालावना परिणतो मत्यारूष विनदश मावस्या राधकत्व॥ यतउक्तं ममणामाश्रृत्य आलोय
णा परिणओ सम्मं संपट्ठिओ गुरुसगासं। जइ अंतरा उ कालं करेज्ज आराहओ तहवि॥ स्थविराणामेव एनादपि अस्थवत्र॥ एवं
वस्त्रादि सूत्र समरणारम्यौ सूत्राणि संवाद सूत्राणि एव वस्त्रार्थव॥ एवं मितान्यपि पिंडपातार्थं दपति कालशविशेषस्य॥ एवं विचार
दृश्यादाधवष्टपवगामगामाना पिंडवामता निवउ विंशति सूत्राण्येवं निर्ग्रंथिकायाअपि। वंउ विंशतिः सूत्राणि॥ ॥
अथानालोवितएवकथंसाराधकइत्याशंकाचनरवादा साक्छ्णमित्यादि॥ तण सृष्टवंति॥ नृणाग्रं छित्त्वमाणो
स्थितत्ति कियाकाल विशकालयो: गलदनप्रतिरूपण कार्यस्य निष्पात्त॥ छिद्यमानं छिन्नमित्युच्यते॥ एवम
मावालोचनापरिणतो मत्यासाराधनाइत्वन: आराधक एवति॥ अहव यवत्ति॥ अहदतंनवधंयतिपुरुषालितं॥ नउ
मवति॥ तत्रानवत उ उ विवमादिकस्ताशीमारसंजिहादाणि प त्ति॥ सोजिष्टाग गलाउवा॥ ८॥ आराधकदादवत्सातइ
तिदीपस्वरूपयन्नाह। पदीवस्यत्यादि॥ झियायमाणस्सत्ति॥ ध्यायतो ध्यायमानस्य वाजलतइत्यर्थः॥ पदीवेत्ति॥ इवीएयप
ध्या दिसउवाया॥ क्रियाइति ध्यायति ज्वलति चेति॥ दीपवर्ति: वतिरि॥ दसादीववापवत्ति दीपस्थानकाजाएतिअपि॥ ८॥ ज्वल
नप्रसावादि दमाह॥ अगारस्सणमित्यादि॥ इहवाणरूप वाहदक्कु इति तिन्नयाः कडणेति॥ नहिकाअरणत्ति॥ वलदरणाव
लदरणत्ति॥ धारणाया मएप रिवात्रतिर्यग्गापतनकाय शेषाइयतिर्यग्ब सितावंस त्तिवशा॥ विदुराधारत्वतः मध्यत्विमन्या

भग०वृत्ति

ःऊर्द्धावष्टंभनस्थानानि वावलंबनस्थानानि । वाठिंसरा धारस्तंतानि । ऊर्द्धायतानि काष्ठानि वागंथि वल्कावंशादिबंधनस्तानवटादि
त्रवः । ठिन्नरगि त्ति सरगणिवंशादिमयो वा निबादना धारस्तंतानि किलिंजा नातिबाणा त्ति बाटनंद त्रोदिमयं पटलमिति ॥ ४ ॥ ५ प
वातेनमानेन क्रियापंचशरीरराश्रयत्ति । पंचशरीराश्रयिति । पंचतीर्शरीराण्यौदारिकाद्याश्रित्य जीवस्य नारकादेश्च क्रियाः प्र
रूपयन्नाह । जीवेणमित्यादि । ओरालियसरीराउ त्ति । औदारिकशरीरात् परकीयमौदारिकशरीरमाश्रित्य कतिक्रियो जीव
इति प्रश्नः । उत्तरं तु सिय तिकिरिय त्ति । यदा काजीवाश्रयस्य पृथिव्यादेः संबंध्यौदारिकशरीरमाश्रित्य कायं व्यापारय
ति । तदा किं त्रिक्रियः कायिक्याधिकरणिकाप्राद्वेषिकी नोलावादेतामावपरस्यारणा विनाहतत्वात्स्यात्त्रिक्रि
य इत्युक्तं । न तु न स्याद्वैक्रियः स्याद्द्विक्रिय इति । अ अविनाभावस्थतामास्यव अधिकृतक्रियास्त्रवीतरा
गाणां वान्नतमया तथाविधकर्मबंधहेत्वादधातरा कायस्य चाधिकरणत्वेन प्रद्वेषान्वितत्वेन च कायक्रि
यासद्भावे इतरयोरवश्यंभावः । इतरभावे च कायिकीस द्भावः उक्तं च । प्रज्ञापनायामिहार्थे जस्स णं जीवस्स काइ
या किरिया कज्जइ तस्स अहिगरणिया किरिया कज्जइ । जस्स अहिगरणिया किरिया कज्जइ तस्स वि काइया किरिया नि
यमा कज्जइ इत्यादि । तथा चतुःक्रिया उपजातप्रस्तुतक्रियात्रयस्य पंचकस्य च भवति । यदाह । जस्स णं जीवस्स काइया किरिया क
ज्जइ तस्स पारियावणिया सिय कज्जइ इत्यादि । तत्स्थवना कायव्यापारद्वारेणाद्यक्रियात्रये प्रवर्त्तते । न उ परितापयति न वा
तिपातयति । तदा त्रिक्रियः पावत्यानां पिप्प्या त्रिकिक्रिय इत्युक्तं । यदा तु परितापयति तदा चतुःक्रिय आद्यक्रियात्रयस्य त ॥ २२३

त्रावस्य । यदा घातयति तदा पंचक्रिया आद्यक्रियाचतुष्कत्रावस्यभावात् । उक्तं च । जस्स पारियावणिया कि
रिया कज्जइ तस्स काइया नियमा कज्जइ इत्यादीति । अतएवाह । सिय चउकिरिए सिय पंचकिरिए त्ति । तथा सिय अकिरिए त्ति । वी
तरागावस्थामाश्रित्य तस्यां हि वीतरागत्वादेव न संत्यधिकृतक्रियाः इति । नेरइएणमित्यादि । नारकाः परस्मादौदारिकशरीरं पृ
थिव्यादिकस्य शरीरं परितापयंति विनाशयंति वा तस्मादौदारिकात्त्रिक्रियत्वादि अक्रियस्त्वयं न भवत्यवीतरागत्वे
न क्रियाणामवश्यं भाविन्यादिति भावः । एवं च त्रिसप्तत्रिक्रिया इत्यादिसामर्थ्यं वसुरादिपादेवतामिति अर्थः । मणुस्से जहा जीवे त्ति
त्ति जीवपदवदकृतिपादे अक्रियत्वमपि वाच्यमित्यर्थः ःजीवपदमनुष्यमिहापरूपियावत् क्रियत्वासंभवात् ॥
। ओरालियसरीरेहिं ति । औदारिकशरीरेभ्यः त्यिवव जत्वापुहत्तापमथारादंडकः । एवमाति जीवस्य
का एकत्वे दंडकाच वचजीव वजीवना [illegible] । माव व मौदारिकशरीरात्रयमध्याश्रित्य दंडकचतुष्टयं न निरूपि
कादाजीवानां क्रियत्वं चतुःक्रियत्वादाकांपंचक्रियत्व उ । निवारितमारयित्वमशक्यत्वात्रास्ति अवनारकस्याधि । लो
कवर्तित्वादाहरकाश्रा रस्यचमनुष्यलोकवर्तित्वेनतत्क्रियाणामवि विषयत्वाक्त मादा रकशरीरमाश्रित्यनारक
स्यात्त्रिक्रियःस्याच्चतुःक्रिय इत्यातं । यतपदयतःनापातत्यातानारक पूर्वभवदेहो नारकस्येव । तदुत्तानवम
नुष्यालोकवर्तिनात्त्र ष्यादिहरणापातपदादारकशरीरस्यापरितापनातवादाताहारकादवारेन कस्त्रिक्रियः
स्तु क्रियावान्भवति । कायिकीनाचइतरयोरव्श्यंभावात् परितापनक्रियाया अवश्यंभावा च इति । एवमि

नागपद्धति

वान्तदपि विग्रममर्थं तव्यग्रातत्समकाम्भणारारारााप्रकवाजीवां श्रिता एक वनादादारिक्रियाश्रितात्रनतयारवामयं
स्वरूपाणतयाः प्रशिताण विद्रमत्राक्यवा मिति॥ ब अष्टमत्रातपष्टः॥ ७॥ प्रष्ठा हूशाकक्रियाव्यतिकरश्वक्रशति। क्रियाश्वस्मात्।
मम ण्याहूगाकश्वह्रषक्रियाति मित्राद्या। व्यष्टषिक्र विवादव्यतिकरवव्यतशत्यवमंवहस्यादमादित्या दितत्रआछात्रि। दआ
र्यतिदं तिविदिणतिवि विधकरणा दिकायागमाष्टत्य विधनमनः पष्ट क्रिकरणान। अद्विनमाऽघ्वत्रि। अदत्रस्तदधिअत्तम
न्याध्रिऽत्यर्थः। दिष्ठमाणाअदित्रिऽत्यादि। दायमानमदत्रा दायमानस्यवर्तमानकालत्वात्। दत्रस्यवअतीतकालवर्त्ति
त्वाहृत्वमानातीतायास्त्र यंतं तित्रत्रादायमानदत्रनत वति। दद्दामवदत्रमिति व्यपदिश्यात। पवश्रतिष्टव्यमाणा
दावपि। तत्रदायमानंदयिद्याप्रकृत्या श्रतिष्टद्य॥ माणाग्राद्क्याप्रकृत्या निस्तद्यमानक्षियमाणापात्रायाः
क्रायतिायदानृतह्रीयमानमहृत्रंतदाणत्रप तनला॥ क्रणमदत्रस्यतिाशमामिति। निर्ग्रायात्ररवाक्यभआछा
दिष्ठमाणादि। नऽतादिव्रड क्रतव क्रियाकालतिष्टक्ये लायारलदाह्रीयमानत्वादहितत्वादिममवमयमिति॥ ८॥ अ
घदीयमानमदत्रमित्यादर्लवन्मतत्वा स्वयामवाः मंयतत्वादिगुणाःऽत्यादिदनायात्मत्वविकात् शतिष्ठविरः। आऊ भाजणअ
ष्ठाअप्पणा वावत्यादि॥ ८॥ रीयरीषमाणागदूतागश्चतागमनऊर्ष्याणाऽत्यर्थः पष्टविपायदह्य षिवाअक्रामाषत्यर्थः। अलि
दणत्रि। पादात्यामा लिभ्रारव्यनदृषवात्रदत्रि। पादालिक्तरव्यनदपवात्रदत्रि। पादालिघातनिववर्तयघातनिववर्तयधस्म
तानयघालामदत्रि। म्लषयवहर्म्यास्नि शंकुमत्समस्तादपात्रिपमयात्यत्यवमंदताऊरुघहृदत्रि। मंघहृयमअप्राणायाः २२४

लावहत्रि। प्रशितापत्ययः। ममताष्ठावमनाणांक्रमघ। किलामदत्रि। क्लिमयघ। पाणणातिक्रमसुद्याततगमत्यायत्यर्थः। वघद्दाव
दत्रि। पणस्वत्यघमारव्याघत्यर्थ॥ कायवनिकायशारीरंवतात्यरघ्राग दिकायकार्यमित्यर्थ। यामपवत्रि। यामपसानवियाहत्या
दिव्याणशघत्यन्यशियंवाप्ढघ॥ त्रि। क्रमंसत्यंघतात्यह्याया दिजावमंहरूणः। मंयमाश्चतत्यर्थः। दमादाम्यांवयामात्रि। पत्र
तायाशघित्या पविवक्षिताद्दिशास्तघ्जापानाविग्राषाणाणयामि मितिपरायणात्वनमावतनादशाप्रदृिहारताावतनादः
विाईजामहत्यर्थः। एवंपपामपणमणावयामाऽत्यपिनवशाद शाहूममर्दतावरवडंपादरात्तलष्ठतशमिति॥ ८॥ आघाक्र
यणायागनवामाक्रमिविर्षागमनमस्तात्य लिपावतःस्व विगः शूयामवशघियाक्रमणादिताामंघतत्वाविगुणाःऽति।
पतिपादनावान्यस्त्रधिकात्पत्याक्जः। आशणाआयाऽ॥ त्यादिगऽप्यवायंतिगतिःशापातावत्रतहृत्रिावाद
पातद्योशिह त्राङ्क्रियायाःइपातः इपतनमरवः। शयागा॥ दिघामेत्तवर्तंगतिइपातः। ततशतिपादक्रमध्यवनगति
इपातंतन्पज्ञापितवंताग तिविद्यावारव मावादिति अघग॥ तिशयायामवलदातालिधत्तमादक्रश्विदणमित्यादिप
ऊगगह्रत्रि। ऽस्यातिइपातालदशक्रामयक्रतिलदणानतक्रतिध्मर्घातवणतस्यगतिलदनाणागतिइपातालदाषवनणिता
निवंता तित्यायादवामयंनत्रवायागायमत्यमनः। इत्यतिकम्पवदशाविधस्यगतिमनः पष्टत्रिःशायागगतिः। ततस्ययाम
नगगदिकंगपहृत्राद्ववनतवासात्रनदंतगलपर्धवर्गमानतघावमारिवक्रमतायानविस्तारं। गतस्यगतिकृत्यातिः। तताः
दाअवाधहृतयामादनेराशादिगतिःशाक्तताद्वनतयगती। अमिष्ठस्यानऽत्यतहृत्रादाहस्यपत्रापनायाणाडयापयोग

स्था०वृत्ति

पदं ॥ सुखविहायगती ॥ एततसूत्रं यावत् प्रमादवाद। एतत्र इत्यादि। तद्विविधं विधाविहायगई उववायगई विहायगई इत्या
दि। तत्र बंधनविच्छेदगति र्बंधनस्य कर्मणः संबंधस्य वा विच्छेदेन ऊर्ध्वं गतिः। जीवस्य शरीरात्। शरीरस्य वा जीवाद्बंधनच्छेदगति
उपपातगतिः त्रिविधा क्षेत्रभवनोभवभेदात्। तत्र नारकतिर्यङ्नरदेवसिद्धानां यत्स्थानं तत्प्रातुर्भावाय या गति स्तेषां गमनं सा क्षे
त्रोपपातगतिः। या नारकादीनामेव स्वभवे उपपातरूपा गतिः॥ सा भवोपपातगतिः यत्तु सिद्धपुद्गलयो र्गमनमात्रं सा
नोभवोपपातगतिः। विहायोगतिः स्पृश्यद्गत्यादिः अनेकविधेति॥ अथ अष्टमस्थानकसमुद्देशः॥ अनन्तरोद्देशके स्त्रीवि
मानप्रत्यनीकविधिकाप्रत्यनीका॥ त्रया॥ अष्टामगुरुद्यादि
प्रत्यनीकाव्याख्याता इत्यविमेवसम्बन्धस्यास्यादसूत्रत्रयस्य गुर्वि
इत्यादि। तत्र गुरून् प्रतीति गुरुन्नाश्रित्य प्रत्यनीका॥
त्यानुस्वरूप्रत्यनीकमिवप्रतिकूलतया वृत्तिप्रत्यनीका
काः तत्राचार्योर्थव्याख्याता। उपाध्यायः सूत्रदाता। स्थविरो
वि विरुद्धजातिश्रुतपर्यायैः तत्र जात्या षष्टिवर्षजातः। श्रुत
स्थविरः समवायधरः पर्यायस्थविरो विंशतिवर्षपर्यायः॥ एतत्
प्रत्यनीकता विवा जच्चाई हि समवज्ञां विदसइवइ इन्यादि
ववाया॥ अहितश्च हा पदे परमसकाई अणाण लोसा॥ अदवाविवप्रवञ्चवपमपरस्मादेति एवं उपदसविहावयावघत्थो
वद्धमयं कहेति गतौ ॥ सि मित्यादि। गेतिमा उत्पन्ना दिकांप्रता त्यनावदालोकस्य प्रत्यनीकामपमाउ पवलरूपपर्यायस्य प्रत्य
नीक इन्द्रियार्थप्रतिकूलकारित्वा त्पंचाग्नितपस्विवदिहलोकप्रत्यनीकः॥ परलोकाज्जन्मांतरं तत्प्रत्यनीक इन्द्रिया
र्थतत्परः द्विधालोकप्रत्यनीकश्चौर्यादिभिरिन्द्रियार्थपरायणश्च परः॥ ७ ॥ समूहं ण मित्यादि। समूहं ण मित्यादि। समूहं साधु २२५

समुदायस्ततो त्यनेकं कुलं चान्द्रादिकं। तत्समूहो गणः कोटिकादिः। समूहः संघः प्रत्यनीकता चैतेषामवर्णवादादिभि रि
ति। कुलादिलक्षणं चेदं। एत्थ कुलं विन्नेयं एगायरियस्स संतई सा उ। तिण्ह कुलाण मिहो पुण सावेक्खाणं गणो होइ सव्वो
वि नाणदंसण चरणगुणविभूसियाण समणाणं। समुदाओ पुण संघो गुणसमुदाउत्ति काऊणं। त्रअणुकंपमि त्यादि
दिअनुकंपामनुकंपनानिरूप्य स्व प्रतीत्य तपस्वी रूपकः। ग्लानो रोगादिभिरसमर्थः। सेक्षोऽभिनवप्रव्रजितः एते
ह्यनुकंपनीया भवन्ति तदकरणात्प्रत्यनीकतेति॥ ७॥
सुयन्नमित्यादि॥ ७॥ श्रुतं सूत्रादि तत्र सूत्रं व्याख्येयं अर्थो
ऽस्य व्याख्यानं निर्युक्त्यादि तदुभयमपि द्विविधमेतत्प्रत्य
नीकता नीकता च। काया वया ते च्चिय ताते चेव पमाय अप्प
पमाया वा मोक्खाहिगारियाणं जोइसजोणीहिं किं कज्जमित्यादि इत्यादि। भावनं। भावमित्यादि।
भावः पर्यायः स च जीवाजीवगतः तत्र जीवस्य प्रशस्तो
अप्रशस्तश्च तत्र प्रशस्तः क्षायिकादिरप्रशस्तो विवक्षा
तः औदयिकः। क्षायिकादिः उत ज्ञानादिरूपः प्रशस्तो भावः ज्ञा
नादिप्रतिप्रत्यनीकः। तेषां वितथप्ररूपणतो दूषणतो वा।
वाघ यापाणपयसु तनिवड कोवा जाणं रुपाणि वा कोणं ए। किं वा चरणेणं तु दाणेण विणा उ विणा उ वव इत्ति॥ ७॥ एतत्त्व प्र
त्यनीकास्तु नः कराणां ना लक्षितेः उड्डिम्पदेति। उड्डिम्प व्यवहारादि ति व्यवहारप्ररूपणमादः। कइविहेण मित्यादि
। व्यवहरणं व्यवहारः मुमुक्षुप्रवृत्तिनिवृत्तिरूपः तत्कारणत्वात् तत्कारणत्वाज्ज्ञानविशेषोऽपि व्यवहारः। तत्र आगमत्यते परिच्छिद्यंते
। अर्था अनेनेत्यागमः। केवलमनःपर्यायावधिपूर्वचतुर्दशकदशकनवकरूपः। शेषं श्रुतं। आचारप्रकल्पादि। नवादि

वा।।व ९० पूर्वाणां वस्तूनां च पिंडो नोडिया चेव विशिष्टज्ञानादेतान्वनमातिगा यित्वादारामव्यपदेशः। केवलं च इति शेषः तथा आज्ञाव
हगानार्थस्य उरतारूढार्थपदादेशान्तरस्थगीतार्थनिवेदनाय ता वा गलावनमितरस्या पित छिवस्तु हिदानं तथा धारणा गीतार्थः
संविग्नेन द्रव्याद्यपेक्षया यत्रापराधे यथा या विशुद्धिः। कृतामवधार्य यदन्यस्तत्रैव तामेव प्रयुंक्ते इति विधाहत्यकारावर्णा
श्लोपग्रहकारिणः गाथात्रवितस्य प्रायश्चित्तपदानां प्रदर्शितानां धरणमिति धारणा तथा जीतं द्रव्यक्षेत्रकालभावपुरुषप्रति
संवादहत्या संहननधृत्यादिपरिहाणिमावेक्ष्य यत्प्राय श्चित्तदानं यो वा यत्र गच्छे सूत्रातिरिक्तः कारणतः प्राय
श्चित्तव्यवहारः प्रवर्तितो बहुभिरन्यैश्चानुवर्तित इति॥ आ गमादीनां व्यापाराणां सर्वपदादिवादे। नादत्यादि
याघतिपघाप्रकाशकेवलादी निमित्तनमः। मतस्य व्यवहर्त्तैः मवात्रकूलदृशाणां व्यवहारात् तत्रात्र पव
रव्यवहारेऽप्रमाद्यतस्मिन्नाघाय श्चित्तदानादि व्यवहा रकालव्यवहर्त्तव्यवास्तु निषिविषाये आगमः। केवा
लादिस्मृज्ञावत। नाहंसानतिशायः। आगाम नव्यवहारं प्र वश्चित्तदानादिकं प्रस्थापयेत्। एवर्त्तीयतां नप्रापिः आग
मपिषहिधिकेवलनावंध्यावाधवानस्यतदनावमनःपर्यायपाण्पवं प्रध्ननतरानावइतरागाणात्रि। अथ नानवव्रगाहाापवि
शाद्वाघीवतस्यमवः तत्र व्यवहर्त्तव्यादावागमा स्यानायथावस्तुकारं मतस्मात् व्यवहाराद्या दोषत्स्यात्। नाहंसानश्रा
तनव्यवहारंप्रस्थापयदिति। इघपपदिं इत्यादि निगमनं सामात्मनडव्हाशमइत्यादि। तिशाउ निगमन मितिपाते व्यवहर्त्तु
फलं प्रस्थाहारणाद। मव्किमित्यादि। अवक्रिंदानइतनद्वारक आज्ञः। प्रतिपादयंति। कि आगमवलिकाः व कृज्ञान वि। २२६

ओघवलवतः श्रमणा निर्ग्रंथाः। केवलिप्रभृतयः शघयति। शल्यतद्दक्सामाणां अथवा इत्यवइति उक्तरूपं तं प्रत्यक्षं पंचविध व्य
वहारं प्राय श्चित्तदानादिरूपमसंव्यवहारमाणाति। सव ह्यात। व्यवहारं प्रहन्नयनित्यर्थः। कथंसम्मतिमस्यक्त्वादिवकघमि
त्याह। यदा यदाय स्मिन्यस्मिन्नवसरे यत्र प्रायोजनाः। कालावायायत्र तितप्तमिति शाघः। तदा तदा कालतस्मिन्नस्मिन्न
प्रयोजनादीकथहन मित्याद। अनिश्रितः सर्वसमारहितो हृपाश्रितां गाह्यानि। निश्रितां प्रश्रितम्। अथवा निश्रितस्य शिष्य
वादिप्रतिपन्नः। ब्रप्राश्रितस्य। मपववविया हत्यकरत्वादिना श्रुत्यामनत्तरास्त्राअथवानिश्रितं रागः। उपाश्रितं वातादृषः
अथवा निश्रितवादाश। हिलिप्साउपाश्रितं वशिष्यप्रती प्रकुलाघाप हृतानाम्नाय व्रतन्नायति। क्रियाविशाघ
णं। सर्वथापक्षपातरहितान्नयथावदित्यर्थः। इद ह छव्याख्या। रागोद्वाद्वइमिस्सा उवस्सिआदासतडाः
त्वा। अहवा पा आहाराईदा दामस्सउपमनिस्सा उगसा। मपडिस्सव वादाइउववस्सा कुलाईयन्ति। आज्ञाया व्रि
तापाद सामा स्यारा धकालवती निहत आज्ञारावत्तिउमव वनगामयमितित्वा सत्तुास किमाज्ञानतइत्याद घंव्याख्या।
ति। अथ किमाज्ञलंद तागमवलिका श्रमणानिग्रंथाः। एवंविधव्यवहारस्यफलमितिशाघः। आत्राज्ञरमाद। इघ वमित्या
दि। स्व आज्ञाराधकस्वकर्मरूपपतिस्तुलं वातद ध्नति निवंधनिहृपयन्नाद। कइत्यादि॥ वंधनिइव्याता निगडादिवंध्यता
वतः। कर्म्मवंधइदवा। प्रकस्मात्कर्म्मवाधधिकनः ईर्यावदिया वंधिपन्ति॥ ईर्यागमनं तत्सूत्रनः॥ पघा मार्ग ईर्यापथः॥ त
त्रः लवामेर्यापथिका कथवल। यागघत्यात्ययं कर्म्मतस्यायावंधः॥ सतघासावेकस्यावटनानव्यस्यमपरारवावंधयन्ति

भग०वृत्ति

सपरैतिसंसारंपर्यटतिप्रतितिसंपरायाःकषायास्तेषुभवंसांपरायिकंकर्म्मतस्याबंधः। ससांपरायिकबंधः। कषायप्र
त्ययइत्यर्थः॥ सवावीतरागगुणस्थानकेषुमार्यइति। णोनेरइएइत्यादि॥ सत्यपूर्विवन्नएत॥ तस्माडुपशांतमोहक्षीणमोहसयो
गिकेवलिनामस्वतहंधनमितिएयपरिवन्नएत्यादि। पूर्वप्रतिपन्नकालप्रतिपन्नमैर्यापथिकबंधंयेषांपूर्वंप्रतिपन्नकास्मात्॥ तद्बंध
कद्वितीयादिसमयवर्त्तिनइत्यर्थः॥ बहवःसंतिबहवः॥ उभयपाक्षिबहुत्वमंति॥ उपशांतमोहकेवलिनांबहूनांसदैवभावादतउक्तं॥ सं
ख्यायेस्तुपुरितिप्रतिपद्यमानानाम्॥ पडिवज्जमाणए ति पद्यमानकास्तु ऐर्यापथिककर्म्मबंधनप्रथमसमयवर्त्ति
नइत्यर्थः॥ एषांविरहसंभवात्एककालमेकद्यादिसंभवः याश्चएकैकायोगेएकत्वबहुत्वाभ्यांद्वौद्वौ॥ विकल्पा
द्विकयोगेतुचत्वारएवप्राप्तमार्गद्वयस्योद्धा एनावयामध्ये। उत्तरगाथा उपशा। उस्त्री। एतादृशा
दि॥ सत्युपस्मावाइत्यादिएषांवउस्त्रादितत्त्वलिंगापेक्ष यानउपवेदापेक्षक्षीणमोहोपशांत ११ विवक्षाद
घावपाएक्षत्वांत्राघधिकृत्यादि॥ तंनांतकिमित्यादि॥ णोइ श्रीइत्यादीनावएवइत्यतिप्रधिनावेदक १२ :एस्थितः॥
उपउपाशांपदानांनिषेधःसघमपादाक्षसुप्पणगतावेदस्त्रवघघेप्रतिपन्नाःप्रतियध्यमानकाश्चनवंति २१ तत्रपूर्व
तिपन्नकानांविगतवेदनांसदावजघनावात्॥ आदवाउघपडीत्यादिप्रतिपद्यकानांउमासामायिकत्वात् २२ ॥ विरहला
वनिकादिसनवात्॥ विकल्पाछ्यंश्चैतपवादि॥ पडिवज्जमाणाए इत्यादि॥ अपगतवेदमतैर्यापथिकबंधमाश्रित्यस्त्रीत्वादि
रूपतावापेक्षया विकल्पपत्रादि॥ जइभंते इत्यादि॥ तंतंततदानंदततदाकर्म्मइत्थीपच्छाकडाति॥ तावपुष्पन्नत्वातिहि

आत्मस्त्रीत्वपश्चात्कृतवेदत्वंतितितावत्वद्वेदकिंतासोपापश्चात्कृतः एवमन्यावपिइद्धिकायोगएकत्वबहुत्वाभ्यांषद्धिक
ल्पाः द्विकायोगेतेतिविद्विकायोगेउक्तविकल्पाद्विकायोगेउनस्त्रीषाशवातवसमर्ह्यबद्धविंशतिः इयाप्रापस्त्रा

एना	स्त्री१ पु२	न० स्त्री१ पु२ न३	वप	हीन	उन	उस्त्रा न	
आव	१११	ऐर्यापथिककर्म्म	११	११	११	१११	
बधी	११२	तिवद्धवान्बध्ना	१२	१२	१२	११२	११२
नेरउ	१११	नवध्नातिनाव	२२	२१	२१	११२	२२१
दण	१११	नवाकर्षस्यघती		२२	२२	१२२	२२२

इत्थवउवेगाहस्तंमानाप्रथमविकल्पादर्शिताः सघीतिमष्ठेति॥ वा
बकालउयएएविकल्पयन्नादतंनांतइत्यादि। तदैर्यापथिकंकर्म्म
तिनस्पतिविनोकाविकल्पा। एवमन्यपिसमएएवस्थापनाउत्त
आनकाउपशामादिश्रेणिप्राप्याआकर्षपर्यापथिककर्म्माणिग्रा
त्यआस्माकालनवात्यकः। कश्चिद्भाव: प्रथमविकल्पिकाः तथाहि पूर्व
पादउपशांतमाद्त्वमात्पर्यापथिकंकर्म्मबद्धवान्। वर्त्तमाननावाएशांतमोदत्वबध्नाति। अनागतवउपशांतमोदाःम
वस्थायांनस्यतीति। द्वितीयस्तुयः पूर्वस्मिन्नावउपशांतमोदवलध्वांवर्त्तमानवक्षीणमोदत्वपामः। सपूर्वंबद्धवान्
वर्त्तमाननवबध्नाति। शैलमुक्स्थायांउनर्नस्यतीति तृतीयपूर्वजन्मनिउपशांतमोदत्वबद्धमानतत्वइतिपतितानवध्ना
ति। उनर्यादाएशांतमोदत्व। प्रतिपत्स्यते। तदानस्यतीतिश्वत्वेर्षस्त्राशैलशीपूर्वकालवद्धवान्॥ शैलगणवनवध्नाति
। नवउनर्नस्यतीति॥ धएवमस्तुपूर्वजन्मनिनाप्रशांतमोदत्वं। लब्धवानितिनवद्धवान्। अघवालघमितिवध्नाति। उनराप्ता
प्यकालउपशांतमोदावस्थायांनस्यतीति॥ ७॥ पर! उन: क्षीणमोदत्ववानितिनपूर्वबद्धवान्अध्वमानात्क्षीणमोदवल

भग०वृत्ति

घमिति बध्नाति शैलेश्यवस्थायां तु न भंत्स्यतीति॥६ सप्तमस्तु न लभ्यस्य। स हि अनादिकालेन बद्धवान् अधुनापि कश्चिन्न बा-
ध्नाति कालांतरे तु भंत्स्यतीति यच्च अष्टमः स च भव्यस्य भवप्रतीत एव॥ गहणागरिसमित्यादि। एकस्मिन् भवे ऐर्यापथिककर्म्मपुद्गला-
नां ग्रहणाय आकर्षो ग्रहणाकर्षः तत्र तस्मिन्नेकः कश्चिज्जीवः प्रथमादिकस्य घादि॥ उपशांतमोहादिर्य ऐर्यापथि-
कं कर्म्म बद्धवान् बध्नाति तदातीतसमयापेक्षया बद्धवान्। वर्त्तमानसमयापेक्षया बध्नाति। अनागतसमयापेक्षया भंत्स्यती-
ति॥१॥ द्वितीयस्तु केवली स ह्यतीतकाले बद्धवान् वर्त्तमा- ने बध्नाति। शैलेश्यवस्थायां तु न भंत्स्यतीति। ३ तृतीयस्तु उ-
पशांतमोहादिर्बद्धवान् प्रतिपतितस्तु न बध्नाति। पु- नस्तत्रैव भवे उपशमश्रेणिं प्रतिपन्नो भंत्स्यतीति। एकत्र भव
वोपशमश्रेणीद्वि संभवात् चतुर्थः तु नः सायोगित्वे बद्धवान्। शैलेश्यवस्थायां न बध्नाति।
न भंत्स्यति। पंचमस्तु नरान्तः। एकेन गुणोपशांत- मोहत्वादिना लब्धमिति न बद्धवान् अधुना तु लब्धमिति बध्ना-
ति। तदद्धायापवादविष्यत्समये तु न भंत्स्यतीति॥५॥ ष- ष्ठस्तु नास्मिन् भवे न बद्धवान् बध्नाति त्वनायाकरणपक्षमान त्वपिन
भंत्स्यति तस्मात् उपपन्नमानवानघात्यपादृशः। एकेन गुणोपशांतमोहत्वादिना लब्धमिति। न बद्धवान् क्षीणमोहसमये बध्नाति
ति ततो अनंतरसमये तु बंधाभावात् न भंत्स्यतीति। समयमात्रबंधस्य संभावात् यस्तु मोहोपशमनिर्ग्रंथस्य समयानंतरं
णा नैर्यापथकर्म्मबंधः समयमात्रे भवति। नासौ एतद्विकल्पादनंतरैर्यापथिककर्म्मबंधकाभावस्य नवान्तरबद्धे वा ग्र-
हणाकर्षस्याबद्धक्वातत्वात्। यदि पुनः सायोगिसमये बध्नाति। ततोऽनंतरं न भंत्स्यतीति। विवक्षितदायस्यायोगित्व २२८

त्वसमये बध्नातीति तदर्धग्रहणाकर्षमेव स्यान्ना बंधग्रहणाकर्षं ततः सप्तमसमये तु तस्याबंधकत्वादववहितो यथा बंगः स्यात् तु नष्टः।
ति। इह सप्तमस्तु न लब्धविशेषस्याष्टमस्तु भव्यस्येति इह भवाकर्षापेक्षया एते गाथेः तु बंधी बंधइ बंधिस्सइति इत्यत्र प्रथम-
भंगे उपशांतमोहः बंधी बंधइ न बंधिस्सइ इत्यत्र द्वितीये क्षीणमोहः बंधी न बंधइ बंधिस्सइ इत्यत्र तृतीये उपशांतमोहः
बंधी न बंधइ न बंधिस्सइ इत्यत्र चतुर्थे शैलेशीगतः न बंधी बंधइ बंधिस्सइ इत्यत्र पंचमे उपशांतमोहः न बंधी बंधइ न बंधिस्स
इ इत्यत्र षष्ठे क्षीणमोहः। न बंधी न बंधइ बंधिस्सइ इत्यत्र सप्तमे भव्यः न बंधी न बंधइ न बंधिस्सइ इत्यत्र अष्टमे अभव्यः। ग्र-
हणाकर्षापेक्षया तु नरात प्रथमे उपशांतमोहः क्षीणमोहो वा द्वितीये केवली। तृतीये उपशांतमो-
ः। चतुर्थे शैलेशीगतः। पंचमे उपशांतमोहः। षष्ठे र्थे शैलेशीगतः। पंचमे उपशांतमोहः क्षीणमोहो वा ष-
ष्ठः स्नातः॥ सप्तमो नव्यानां विमा उपशामना विमा ष्ठे क्षीणमोहो वा अष्टमस्तु अभव्य इति॥७॥ अथैर्यापथिकबंधमेव
निरूपयन्नाह तमित्यादि। तदैर्यापथिकं कर्म्म साद्यपर्यव- सितमित्यादि वक्तव्यं। तत्रैर्यापथकर्म्मणः प्रथमप्रवाहे
बंधे आत्मतदसद्भावादिति। तमित्यादि। तदैर्यापथिकं कर्म्म देशेन देशं इति देशेन जीवदेशेन देशं कर्म्मदेशं बध्नाति
त्यादि वक्तव्यं। तत्र देशेन कर्म्म देशं सर्वेणाकर्म्मणां देशं बध्नाति। किंतर्हि सर्वात्मना सर्वमेव बध्नाति। तथा स्वा-
भावस्यैति। अथ सांपरायिककर्म्मबंधनिरूपणायाह संपराइयमित्यादि किं नेरइया उदयः सप्तसंख्या उत्तराणि बंधसेव
त्तु एव मनुष्यमनुष्याणां पंचसांपरायिकबंधकापवमकषायत्वात् मनुष्यमनुष्याणां तु मनुष्याकायात्सुमतिमां पसरायिकं ब-

घातीति न भवन्त्यादेति ॥ ७ ॥ सांपरायिकबंधमवश्यमाश्रित्य निरूपयन्नाह । सांतकिंचित्यादि । इदमादायाविवक्षितं
कर्मबंधं न्याय्यं सर्वदा सांपरायिकबंधेति अपगतावेदस्य कदाचिद्वेदवतस्य कदाचिद्बंधं तस्मादयाकेवलावंधस्यग
गतावेदमहितास्थितस्य यदा अपगतावेदमहितास्मादाद्यतो अथवितवेदमादायाबंधं त्वपगतावेदस्य तस्मै कस्मादिम नव
ता । अथवितवेदमादायाबंधं त्वपगताविदास्थितस्य बद्धनाम सपिम नवात् । अपगतावेदस्य सांपरायिकबंधकोविद चाव्यपग
गतवेदस्याणावा वद्ध ध्याख्यातो । बद्धाप्तानिता वद्धमानदं तीत्यवबद्धं च तिपन्न इति पृच्छमानकः । विवक्षानन्तादायार
पकवेवाभावयोन । वेना । निविशिपञ्चान्तघायपग ताविदाद्यवसांपरायिकवावल्पकालो नपवा । तत्रवाया
पगताविदस्यैत्र तिपन्न इति ॥ सांपरायिकवन्धन ॥ मावविमानिवावास्मादेवं इति पृच्छमानकापीति ॥ ७ ॥
अथ सांपरायिककर्मबंधनमेवावालव्रत्याविक्रिया । ल्पयन्नाह । तेनातकिमित्यादि । इदवर्गोक्तिभूतश्रुविक
ल्पभावाभावाद्धारणं समनवेति ॥ तेता इज्ञावानां सांपरायि ककर्माबंधनस्मानादि चिन्तनवंधात्मस्मात् पृच्छमानवान्नत्र
पथमः । सर्वपवसंसारीयधाख्यातं संप्राप्तापरा सरूपकाश्वसाना । सदि पूर्वं वद्धवावर्तमानकालेऽवश्यत्वनागतकालापि
रूपाद्दनस्तीति । यद्वितीयभुपामादहस्यात्पूर्वं सतीतकालापरूपावद्धवा वर्तमानकालेऽवश्यतिनावि । सादहरूयापक
यानतस्पति । ३ वृतीयस्तु नरूपशांतसाविन्यातपूर्वं वधवान उपशांतसादाचिनवद्धातितस्माधुनाः भूतनेस्पतीति ॥ ३ चतु
र्थस्तु मादहस्यात्पूर्वं सांपरायिकं कर्मवद्धवान् । सांशायत्नव भातिनच नस्पतीति ॥ ७ ॥ सांपरायिककर्मबंधमवाश्रित्या

ह ॥ तमित्यादि । साईयेवामपङ्कवसियंबंधइति । उपशांतसादहाः भूत न रूपशांतसादहतारूपासादहतावाइति पृच्छमानः ॥
अणादीयवामपञ्जवसियंबंधइति आदितारूपकापरूसिदं । अणादीवा अपञ्जवसियं बंधइति पतञ्चावद्याप रूपावाव
वाणं साईयं अपञ्जसियं बंधइति ॥ सादिसपरायिकबंधस्य दिसादिपशमाख्रतासेवनवतितत्पूर्वावगणासारूयायिच्यात्
सांपरायिकबंधस्याववाद्धदमनवस्तत्थानसादिरूपर्यवसानः सांपरायिकबंधस्त्रीति ॥ ७ ॥ अनंतरं कर्मबंधव्याख्यातं सा
अथकर्मणस्थवन्यायागोपरायदावतारा ॥ निरूपयित मिह : कर्मप्रकृतीषु सप्तदेशस्थिताविवादाकतित्यमित्यादि । परीषह
त्ति । परीतिसमंतात्सहादेनिरुदीरितामार्गः स्थव ननिर्जरार्थम ध्यादिविपरीषहान्विवहाकिंरातितितिदिति ब्रतिष
भृत्युक्तास्सेवपरीषहः नापार्थमः । तपाणोयवा ॥ रूपरिवाधेवा । अष्टविद्धणाप्रियसमा णावादिति वापरयमा
दित्रिपवंपि पासापरापात्विणवद्धदत्वंसर स्थानासवंहत्या । सायपरीसादि । वसिणपरीसादि ॥ सीतोतोला
परीषहावातापानाध्ये सातो । जयवाभयायाययमिति ॥ वाश्रन्ता नाघनव्यपरिवद्धेनार्थवा । सुत्तवृत्तिणतायापरिष सम
णवादिक्त्वस्मरत्नापि । दंसमसगपरीसादह्वाम शकाश्वत्तेरिद्रिय विशेषा । उपलक्षणवाद्विणस्त्रकामक्षुणामक्षिकादि
परिषह: परापहतावितणीदक्षव्याष्ट्र्यादयन्तविति च निवारणानन्तयाहृष्यतावतः । आवलपरीसादावलातावास
सामवाविता अवलंतवपरीसादा । अवलतायां जामासिलिनादिवलच्छादित्याकोहायकरणानपरीषह समापाणादिति
। अरतिपरीसाद । अरतिर्मोहनीयाजामसना विकारः सावपरीपहोंत निषिधनमहनादिति । इत्थियापरीसाद स्त्रियाः पा

नगाण्वृत्ति

राधदाणं वत्ति विरूपे कृत्वस्वपरव्यर्थमित्यर्थः। वसहियाए गमणे। वयग्रामनगरादिषु संवरणं तस्यातिचारो वा प्रतिवद्धतयात
क्रमणं निसाहियाए गमणे नैषेधिका स्वाध्यायभूमिः स्थानागारादिरूपा तस्यातिचारो वा। नावापसर्गे छवासाः। सम्पापरा
मणे। आवश्यकातिः। तस्यातिचारो वा। तत्स्यावतः खाटक्षपक्षाः। आस्कामपरामणे। वदामपरामणे। आकाशादुर्वर्तने। व्यापा
धवायष्ठादिताडने। तस्यातिचारो वा। कायवलेवने। जायणपरामणे। या — निक्षणां तस्यातिचारो वा। तत्र मानवर्धने। अला
नपरामणे। अलानःप्रतीताः। तस्यातिचारो। तवदित्वा लावः। गगापरापदिरासा दृकतस्यातिचारो वा तत्स्या डामंडन वि
किष्णावर्धने ताणप्रमणपरामणे। शरणमायाः नत्र। ज्ञादिस्पर्शयतस्यातिचारो वा कादाचित्कत्वागदाणं तस्य
शजितव्यः खाधिमदने। जलपरामणे जाला। मलस्तस्यातिचारो वा दशनः। मषीतावा। स्नानादत्तेनादिव
र्जने। मकारवडकाणपरामणे। मह्यगामवस्तादि पृडावरस्कागारडादिकृतान्नदानादि स्तस्यातिचारो वा। त
स्नाव आत्मासर्ववन्धने। तदनावदिव्यवर्जनात दनाकोस्नावति। पन्नापरामणे। पज्ञामतिज्ञानविशाषस्तस्यातिचार
णं वा। पज्ञायाश्रनावछ हिंगाकरणं तज्ञावद्वनदाकरणानाणपरामणे। ज्ञानं तस्यादि। तस्यातिचारो वत स्यावित्रि हस्यम
ज्ञावमदवर्जनमनावदिव्यपरिवर्धनग्रंथानांतरखज्ञानपरीषहः इति। पव्यात दिमणपरामणे। दर्शनतत्वश्रद्धानं तस्य
अतिचारो वा जिनानां जिनाख्यस्वरूपानावानावा। श्रद्धानवर्जनमिति कि ज्ञकम्मपरामणे सामायारति। कृतिछविधकर्म
प्रकृति छविधाय परीषहाः समवतारभंजेतीत्यर्थः। पन्नापरामणे त्यादि। पज्ञापरीषहो ज्ञानावरणां मतिज्ञानावरणात्

णसमवतरति। पज्ञायाअज्ञानाव मात्रयतदनाव स्यज्ञानावरणोदयसनवतनाव। यद्गुतदनावदिव्यपरिवर्जनं। तस्मज्ञाव
वामानवर्जनं तद्वारित्रमोहनीयक्षयोपशामादिति। पवज्ञानपरीषहोपि। नवरं मत्यादिज्ञानावरणं। वतरति। क्षया
दिगाथा। पावव श्रुतधाति। अथिपाशो। तामंदसमशकपरीषहाः इत्यर्थः। पात छवपाडि वावदनाचोद्यातदधिम
क्वनं छवारित्रमोहनीयक्षयोपशमादिमंनवसधिसदनमपवारि विरूपद्यादिवि। पागदमणपरामणे सामायारङ्ग्वि॥
याता दर्शनतत्त्वश्रद्धानरूपदर्शनमोहनीयस्यक्षया पशमादीनवत्वदायछ। ननवत्तात्वनश्रद्दर्शनपरीषहः। स
मवतरतीति। अरत्यादि गाथा। तत्रचारति परीषहो अरति मोहनीयतस्यनात्। आचेलपरीषहो। जायपा
मोहनीय लज्जायरूपाचा परीषह छरूपावद। मादनपरूपाङ्छरूपदम्प्रावदमोहात तननग्रा
छतिलाप रूपत्वास्पानिषेधिकापरीषहो नयामा दिवछपसर्गनयपेरूपा। याचनापरीषहो मानामावे
तडः कपरूपा। आक्रोशपरीषहः। क्रोधमादि। क्रोधतंत्वाणरूपा सकारपरीषहो मानमोहमोदात्त्वाप
रूपा समवतरति। मामात्यत समर्थाप्यातव्यारित्रमोहनीयसमवतरणीति। पावत्रलानपरीषहा सामायारङ्ग्वि। अलानपरी
सहपवातरायसमवरत्वं अंतरायविदलानंतराय। तडवपवालानानावावदधिमदनवधारित्रमोहनीयक्षयोपशम
इति॥ बा। अष्टविधवंधकानान्याश्चत्यपरीषहानिविवायतनादि। सत्तविहत्यादि। सत्तविधवंधकआयुर्वर्जाणपकर्मवं
धकः। ज्ञमसयंमायपरीसहमित्यादि। पत्रसमायणी तपरीषहावदयति। नत्रा लपरीषहमा। ताश्चायाः परस्पररम

नगपद्वृत्ति

त्पत विरोधानिरूढिकत्वामनवात्। अथयस्य प्रतिज्ञाता। प्रायोरकादिकत्वामनवस्य घाप्यातिक्ग्राततघाविक्षमिम त्रिधे
स्वापादावकस्य सपकस्यादिति ज्ञातमन्यस्यावालमित्यवहावारप्रतिज्ञाता। तत्पगपदावाव प्रतिज्ञाता। तत्पगषादावारा
त्रिमनवः। नितादवाकालरूतज्ञाता। लाष्ठयत्रादधिरूतश्च स्पिवविधश्च तिकरस्य वाप्रायणावपस्थितामलावादिति। तथाउ
ममयंवरियापरामव्वमित्यादि। तत्रवर्यामामादिशुमंवरण। नेपधिकावग्रामादिशुमंवरण। नेपधिकावग्रामादिशुमा-
वरण। नेपधिकावग्रामादिशुरतिपन्नमासकल्पा॥ दः व्याख्यायादितिमिन्नंशप्यात। विविक्षितारापाश्चावगत्वा
नेपटनपववानापाविंद्वाराग्वस्थानरूपात्व नपरस्य रविरोधानिकदामनवः। अथनेधिकावद्यापिवर्णया
मदविमाहति। ततयोरकदामनस्यतस्वेकान विज्ञातारपरापदगाम्युक्तर्णाकदावदनज्ञानमिति
नेवयातयामादिगमन्वहानापदाकश्चिदिस्तु क्यादनिरूत्ततत्परिणामपवविश्राम नाजनाछर्थमिवरम
व्यायांवृत्ता॥ नादानयमप्यविमहामवा। तत्रतश्चर्या याश्रममामत्वादाश्वयप्रवाश्रयणादितिपाक्षवंतर्द्दिकव
पद्विधवधकमाश्रत्यवक्ष्यति। अममयववरियापरिमवाव्यवहावातममवामछापरामद्वावपश्यादि। अत्राव्यात। षद्वि
धवंधकामादनायस्याविद्यमानकल्पत्वात्। सर्वात्राशुक्यानाविनशप्याकालरा व्यायामवत्वत्ता॥ नतु वारगगवदि
श्रुत्यावविद्वारपरिणामाविशिवावर्यायामप्य। तत्रवादपरूप्यातयोपरस्परविरोधक्षापदमंनवमतस्य साधिवजनमम २३१
यवपरिपत्यादीनि। अथिदवंधित्यादि। षड्विधकस्याश्रमादवज्ञानाबंधकस्यस्तस्य संपरायामत्यर्थः। एतादवाद

सगगाश्चमश्वस्यात्रिस्थस्वालाला एतावदनास्मगाग। अजल्पनाकवलत्वाद्वस्या। ततः कर्मधारया। तत्रस्यावाहसपराम
दिति। अज्ञानांमादनीयमंनवानातस्याप्रावानावनालावाद्याविशातः। रोपस्यञ्च ईरापरीपदाऽक्लिनद्धस्व संपगयस्य
वजईशानामवलिअनात्। मादनीयमंनवानामश्वानाममनवऽत्यकः। तत्स्वसामर्थ्यादनिवृत्तिवारसपरायस्यामादगा-
नीयमनवानामशानामपिमनवः शामा। कथवितक्रव्यात। यात दर्शनमनाक्ता पज्ञामवादरकषायस्य दर्शनमादन-
याद्यातावनदर्शनपरापदानावात्। समानामवम नावानाधाना। अथदर्शनामादनीयमत्रापिरूप्या अमाव
पाश्चतइत्यस्थावततस्यपज्ञामकस्य स्वसंपगयस्या॥ पिमादनीयमत्रामज्ञावातकधतऽश्नः सर्वपराणदान
मनवतातिन्यायस्यसमानत्वादिति। अत्राव्यातय स्याहर्शनममक्तापगमस्यापार्थवनत्रंमकावदाश्च
पज्ञमकालश्चविनिवृत्तिवादरसपरायानवति। सा वावरपकादिव्याप्तिरिक्तग्रथांतस्मातदर्शनत्रयस्य
ह्रदतिलागतपज्ञातादावाञ्जपज्ञातपवस्यातनञ्जमक विदवामीतनमादापज्ञामविञ्जपक्रमात। तत्र स्वनञ्जम
कावावापशमावशारानिवृत्तिवादरसंपरायस्यमातादर्शनामादस्यशदश्वातवदायागि। तत्रमत्रैवातवस्वत्वाया॥
दशानिपरापदस्यास्याशाति। नतस्या। सावपिनवतीति। स्वसंपगयस्यञ्जमादमत्रायामपितपगपदावञ्जस्वतःश्वस्ना
पिमादनीयादयाश्च। तिनामादजन्यपरापदेमनवा॥ आदवा। अष्टविरायरशागपगमदाकिदपकिदवाञ्जजम
मरागतावातिज्वमामसवश्राधार्थश्रादसमगपरज्ञविषयाणवायाअवमावमेममि। सर्वग्रिह्नमिञगिह्नलग्रहता।

नगपद्वृत्ति

दमणाशृणावि। लक्षण्रपदकसम्पद्दघश्चामादत्तेतत्रअह। तस्मनणिया नतुत्रामनतस्मचञामादत्रविजत्रि। यश्च
हस्नमंपरायस्यक्षशृष्टस्मालादकिहिकानामुदपाना। सोपगपदद्वालनिदत्रकमपरामदस्मानलिक्षताद्धदि
वकाविपक्षविदामोस्मानदामदा। ल्यावनाविवाकतिपगविदवधपस्मत्रि। विदनीपवधकामत्यघः। कम्पतास्पततत्रा
दावीयगगवत्रपत्रातमादस्मकागा। मादस्मावत्यघः। णवाविवत्पाटिवत्रहद्दत्रश्जन्नामादशत्रतार्वदयतात्यघः। श्चा।
ता। मयापश्चर्याशाप्पया। श्वपर्यायणावदनादिति॥ ब॥ त्र नतरपरीपदात्रकामुभावा। नपरापदस्मादनवश्चश्र्या
ऽत्यतः श्र्चवक्रव्यतानिरूपयनादाजबहा। वत्यादि॥ हारवश्लयदीमंतित्रि। हरवडहस्थानापकृयाव
वदिताददाश्लवश्रामान्नरहुत्रत्यात्यपकृया। स्वर्चाहश्यातादद्यदिस्वरूपातावजलियांजनमद
त्रिव्यवदितभुकमाश्चमयाया। श्र्चपत्रपति। आसनत्र नर्मन्यातामश्वतत्रविश्वकर्पेनतमपिनत्रतिपछनऽति
। मश्चतियन्नजनसिश्लयहारयदीमतित्रि। मध्योमध्य। मातविनागागमनस्यदिवमस्यवामध्यातः मयस्यु
स्लर्वस्यात्विममध्यातिकः। मवामोछह्लर्वस्यतिमध्यातिकसुह्लर्वश्वश्लवश्रामानादारादुश्वानापकृयाहारवा
व्यवदितादाराडहुशतीत्याप्रकृयाहावेदिश्यान। हष्टादिमध्याङ्गत्रदयाश्चमयदर्शयेनापकृयामतेशविपश्यतिवो
जनशातछाकनिवतदातस्यव्यवदितयाम्नाताछतमदया। श्रमयशतीत्यापकृयाछपदितमितिमछत्रसमात्रत्रानगा
ति। ममहतलापकृयामार्घात्राघछमाछायाजनशातानीतिकृत्वा॥ लमापडिशायणाशितिनहतनरयात्रादशाम्य

त्रिरामपतिघा॥ २३३

तदश्वमराणानत्यर्घः। लक्षणात्रतिघातदिसुवहश्यावनहराम्याविस्वहपणाश्र्वयेत्रामनत्रतातिजनयति। लमादिता
विण। तश्रामानिनापनमध्याङ्गस्यामन्नतरयात्श्र्यप्रिजमाप्रातपति। गोजःरतापवडईश्यान्नतभत्यामात्रीप्यामोह
र। रश्तातिजनयतातिनखत्रंगम्नति। श्रतीतादत्रस्यानिकानयात्। पदुपन्नति। वर्त्तमानंगम्यमानमित्यर्घः। नाश्रणागयति।
गमिष्यमाणमित्यर्घः। ऽद्ववयदाकाशवडमादित्यर्घः। स्वातजमाव्याप्ताति। ततोकृवत्रव्याता। त्रनामतित्रि। श्रवलीकृय
तईयडछ्यायतः त्रहतितजमास्पष्टाजावनियम बहिमिति। ऽदयावकारणादिदहश्यंतंनातकित्रगादत्रनामऽ
। आणागाहत्रनामश॥ गायमात्रगाटत्रनामऽ॥ नाश्राणागाहमित्यादितनातकऽदिमिंत्रनामऽ। गायमा
। ऽत्यतदन्नमिति। त्राघार्वतित्रि। त्रघोतयतः। श्रत्यघीछातयतः। रत्नवतित्रिलापयतः। त्रश्चरस्मिवाशयो
ः लागतित्रि। नामयतः। गालयतः। ऽत्यघः। त्रकृम। वार्घत्रिप्यदितायश्वकोरातारणादः। जनऽत्यादिकिरियाक
धऽत्रि। श्रवलामतादिक्रियानवतात्यर्घ। त्रहत्रि। त जमास्पष्टात्। स्पर्शनात्। पामास्पष्टा। पगजायणामयात्रहता
वतित्रि। स्वविमानस्यापशियाजनशातश्माणाम्पिवतापाकृत्रस्पलावात्। श्रदारमाजायणामयाऽश्रादतवतित्रिकघं
श्र्योदष्टात्रयाजनशातछहलावायाजनमदाघ। क्षेत्रलाकयामानवंति। ताश्वयावडछातनादितिमायालासमि
त्यादि। पतघमाघोकृष्टविवामवहास्यशापकृयावामयमिति॥ छ॥ श्रनंतरश्र्चवक्रव्यताकावसामात्यनाद्यातिक
वक्रव्यतामादाश्रपणानातऽत्यादि। जदाजीवामि। गामतादवनिऽनिरवामम्मति। तत्रावदश्वत्रामव। काप्यावका

त॰सू॰ ८० न्नगा। विमाणोववन्नगा। चारोववन्नगा। चारट्ठियागऽइरइयागऽसमावन्नगा॥ गोयमा। तेणं देवा नो उड्ढोववन्नगा। नो क
प्पोववन्नगा। विमाणोववन्नगा। चारोववन्नगा। ज्योतिश्चक्रचारेणोपलक्षिते क्षेत्रे उत्पन्नाः। नो चारट्ठितीया इत्यादि चारा छ्ठ
तिप्रसक्ता नाशंक्यं। नो निव्वारस्थितिरवस्थितिर्येषां ते तथा। अत एव गइरइया। अत एव गइसमावन्नगाऽइत्यादि। किंच वृत्ता
मिदवाच्यमिन्नादेः जाव ज्झामणं अस्ससीति। इदं विवक्षु हृष्यांऽवंदनाऽऽतेनां तान्कवइ यकालेविरहितः पववाणं॥ गो
यमा जहन्नेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं छम्मासा मसि। न दाजीवा निर्गमस्ति। इदमाख्यवतः ज्ञातं देवेमस्त्रियपन्नाणं स्कं
न्नतारुद्वा। तेणं तत्तादेवा किं उड्ढोववन्नगा त्यादि। पश्चमत्रं च नवंगायमा तेणं। देवा नो उड्ढोववन्नगा। नो
कप्पोववन्नगा। विमाणोववन्नगा। नो चारोव वन्नगा। चारट्ठितीया नो गइरइया। नो गतिसमावन्नगा इत्या
दीति॥ ३॥ अथ स्नातं अथ सः। अथ प्रसंगाद्बन्धं आह। चारस्थितिका। माववेत्रमिक्खा निविश्वमिक्षं। सांप्रतमिक
बंधं प्रतिपिपादयिषुर्नवप्राह रूपाकारमाह। तस्माद्वा दमादि स्निग्धरूक्षत्वाद्बन्धः। ३२॥ स्निग्धरूक्षत्वाद्बन्धः। उज्ज्वला दिवि
रूपः। संबंधः॥ पायामगबंधयंति। जीवश्रयोगकृतः। वीमा वा बंधयंति। स्वभावसंपन्नः। यथा सन्नन्धायसोद्यताद्यावीसमे
त्यादि। धर्मास्तिकायः अत्र समन्नाग्रा इत्यादि अभावंपचयथर्मास्तिकायस्यात्मनः प्रदेशानां परस्परेण यो ऽनादिको
विस्रसाबंधः सत्त वा पर्व स्तत्प्रत्ययाद्देशबंधयंति। देशतो देशग्रहणा वर्धो देशबंधः। यथा संकलिकाकटिकानां स
र्वबंधयंति। सर्वतः सर्वात्मना बंधः सर्वबंधः यथा क्षीरनीरयोः। देशबंधो नाम सर्वबंधयंति। धर्मास्तिकायस्य प्रदेशानां। १९३

परस्परमस्थानि बंधवस्थितत्वाद्देशबंधः पर्ववंशतः सर्वबंधः अत्र शंका प्रदेशानां शदंशोऽपहितः सर्वबंधवादश्चात्यात्यातनो
ऽविनिकः प्रदेशा अन्यत्वमानाना मम प्रदेशत्वस्य मिति मग्रहतिमग्रहकाले पोऽईपवासावंधति। सादिकोऽयो विस्रसाबंधः। सत्तया। बं
धणपञ्चइयगंति। बाधारूत्रानन्तिबंधन। विवक्षितस्निग्धतादिकागुणः। सपवत्ययापादत्र्यते समतया। बंधनप्रत्ययः। परि
णामप्रत्ययस्तु नवतोऽनमानवरः प्रतिज्ञातापाद्यतमस्मानजन्न परिमाणाप्रलम्बत्वादिः परमाणुपुद्गलः। परमाणुरेवा
भावनिद्वयोर्गणि। विसमांसताय वास्त्रा विमाता मावा मो। स्निग्धता वनि विमात्रयस्निग्धता तया। एवमन्यदपि पदत्याऽऽ
दशक्षनन्तवति। समनिद्धयाय बधनानाऽसमनत्रक्ख याएविसमदृशसमायनिद्धरक्खयाणं बंधत्वबंधयणा। अयम
र्थः। समगुणास्निग्ध समगुणस्निग्धेन परमाणु अणुकादिना बंधनं न भवति। समगुणरूक्षोऽपि समगुण
रूक्षेणाद्यतोनविसमा। माताना तदा न भवति। बंधः विप समात्रा निद्धयणायवाव्यास। निद्धस्य निद्धेणदुयाहियेण। लु
क्खस्स लुक्खेणदुयाहियेणं। निद्धस्स लुक्खेण उवेतिबंधो। जहन्नवज्जो विसमाससमो वा त्ति॥
बंधणपच्चइए गंति। बंधनस्य बंधस्य प्रत्ययाद्वेतु रुक्षरूप विमात्रस्निग्धतादिलक्षणो। बंधनानामववाविवक्षितास्तादावि यत्र
बंधनप्रत्ययप्रत्ययेन। इदवबंधनप्रत्ययान् विमात्रा स्निग्धतायनेतयेदयस्तु तादिति। असंखेज्जकालं ति। असंखे
ययोत्सर्पिण्यवसर्पिणीरूपं। जाव सेसंत्यादि। तत्र जीर्णघृतयोः स्थानेन नवनलक्षणो बंधः। जीर्णगुडस्य जीर्णतंडुलाना वपि
डीभवनलक्षणोपायामबंधयंति जीवव्यापारप्रयोगकृत जीवप्रदेशानामौदारिकादिपुद्गलानां वा। अणाइपावत्या दायाद्वि

स्थानवृत्ति

तीयवक्तव्यतायां गाः। तत्र प्रथमं नामादेशनायां तत्रणाभावमित्यादि अस्य किल जीवस्य मायत एव प्रदेशिकस्याष्टौ यम
ध्यप्रदेशास्तेषामनादिरपर्यवसितो बंधस्तदपि लोकं व्याप्य तिष्ठति।। जीवस्य व्याप्यमानत्वैव तिष्ठात्यम्रत्तु जीवप्रदेशानां
विवर्तमानत्वान्नास्यनादिरपर्यवसितो बंधः। ...एवन।। ... एवं चास्य प्रदेशवन्धेन एव मातष्टो।। एवं तावत्सम दायना
ष्टानां बंधः अष्टौ आत्मा ध्रुवकोकनात्मप्रदेशा नमस्कारावर्तायमानस्य परिणमनवतीति न दर्शयति न्याद्।। तद्विशा मिथ्या द्वि।। तत्रापि
तिष्ठत्सु जीवप्रदेशेषु भगवत्यामवर्ण्यमानासद्वि केन सहानादिरपर्यवसितो बंधस्तस्यादिशब्दो उत्पत्तिकारणं
वस्थितानामष्टानां तु परितन अतरस्यः कस्यचिदिवा द्वितस्य स्यादिति पास्तवर्तिनावकस्थान्येव तायान्तरयः संव
ध्यानाशेषान्यक प्रति तत्र स्थाधस्तनानमव ध्यानामवदितत्वादेवमध्यस्तनप्रतरात्पक्व्यापीतिसूत्र।।
टीकारव्याख्याटीकाकारव्याख्यानं तरवगमवात्परि उत।। सम्मताणं माई पति।। ...णाणं मध्यमा पत्थाला।। त्वष्टो साधि
विपरिवर्तमानत्वादितेन प्रथमं गत्वा वालकाः।। अन्याना दिसपर्यवसितश्चापि द्वितीयायोगः। नसंबत्वन्नादिसं
बद्धानामष्टानां जीवप्रदेशानामपि विवर्तमानत्वं बंधस्य सपर्यवसितत्वादपपन्नं इति।। अधश्चद्वितीयायोगः त्रादित्वात तत्
प्रज्ञाणं जाव माईप इत्यादि। सिद्धानामादिरपर्यवसितो जीवप्रदेशबंधः। शैलेश्यवस्थायां सम्प्राप्त प्रदेशानां सिद्धत्व
विचलनाभावादिति। अथ च त्रयोगः आदानं आदा तत्रणाणं भाव माईपइत्यादि। आलवणं विधित्ति।। आलाप्यत आलीनं क्रि
यते परिविरिति। आलापना निरस्तादीति तिष्टंवः। तणादितानामालापनाबंधः। अलियावणबंधत्ति। अल्लियावणा इत्यादि।। २३४

स इत्यादि। तरण्डुपादीनां आलीनस्य करणं तद्रूपो बंधः समवायशरीरबंधत्ति। समुद्घाते सति यो विस्तारितसंकोचितजीवप्र
देशसंबंधविशेषवशात्तैजसादिशरीरप्रदेशानां बंधविशेषः स शरीरबंधः। शरीरिबंध इत्यन्यत्र शरीरिणः। समुद्घाते वि
क्षिप्तजीवप्रदेशानां संकोचनाद्बंधः स शरीरिबंध इति शरीरप्पयोगबंधेति। शरीरस्यौदारिकादेः प्रयोगेण वीर्यांतरायक्ष
योपशमादिजनितव्यापारेण बंधस्तत्पुद्गलोपादानं शरीररूपस्य वा प्रयोगस्यायोगस्य वा बंधः स शरीरप्रयोगबंधः। गणण
गणवत्ति। गणनाररक्कः गणनारक्षाः। तणभावस्यादि। तत्राल ताडलवशकवलादि तिनिबद्धः। वरत्रा वर्ध्रमयी रज्जुः सनादि
मयी। वल्ली त्रपुष्यादिका। कुशा निष्कलदर्भाः। दर्भास्तु म मूलाः आदिशब्दात् चीवरादिग्रहः। लेसणाबंधत्ति। श्लेषणेन श्ले
षद्रव्येण इत्यादि: संबंधनतद्रूपो वा:। बंधः सत सा उच्चयबंधेति। ऊर्ध्वं चयनं राशीकरणं तद्रू
पो बंधः। उच्चयबंधः। समुच्चयबंधत्ति। संगतत्रयादि रूपादिविशिष्टतरउच्चयः समुच्चयः स एव बंधः समुच्चयबंधः।
साहणणाबंधत्ति। संहननमवयवानां संघाततत्तद्रूपो बंधः संहननबंधः। दीर्घत्वादिवद्भाजनेन शिलाप्रवनमिति।।
ऊहिमाणंतिम णिज्ज सिद्धानां बद्धा विरचितादौ। सिलसनिग्धाधाव ... लक्खणतिजणाम सिद्धत्ति। सदेरन आदिशब्दा
त्पुस्तुलगलामलादिग्रहः। आवाराम सीणावत्ति।। कवर रामा तो। उच्चयणेति।। ऊर्ध्वं चयनन। आगडतलागइत्यादि। प्राय:प्र
ख्याप्यात्मवाम समा ... णाबंधयत्ति। देशतो देशस्य संहननलक्षणो बंधः संबंधः। शकटांगादीनामिवेति। देशसंह
ननसंबंधः। सव्वसाहणणाबंधयत्ति। सर्वतो सर्वसंहननबंधः। ... इत्यादि: शकटादी ... ख्याता

प्र०१०वृत्ति न्यापि शिष्यहिताय तद्व्याख्यायते। तत्र संगडविगत्ररदति। स्पंदनः जाणन्ति। यानलक्षणत्वाज्जप्रति। जागगाल्लविमयश्च।
सिद्धं हि वस्त्रपमाणं। वदिकाणगालितं। जणाणि लिवि। वस्त्रिनउपरिकाल्लरं। जन्माउपगिलतानाघिलिनि। अपूर्वप्लाणं।
मीयन्ति। शिविक्का। रूटक्कारणावरिदित। नयानविशेषः। सदमाणियन्ति। उरूपमाणजणानविशेषः। लोदिन्ति। सङ्क्वादिप्र
वन्तलाजवा। लोचकडादन्ति। लाजनविशेषएवा। कुङ्कुमयन्ति। परिवणालाजनआशनशयनसत्ताः शताताः। लडन्ति। सन्मा
यताजनामरुन्ति। अमत्रलाजनविशेषः। उवगरणान्ति नाप्रकारतदन्यापकरणमिति। वेषपरगणघरपत्ति। इर्वः प्रा
ग्व्यालासवितः प्रायाणाजीवव्यापारात्वदनाकषायादि समुद्घातस्यः इत्यर्थः कारणा। यत्रशरीरवा। सतघास
पवर्ष्वप्रायाणांमुत्यधिकः। प्रवृत्याया मणप्रहपयाः ति। इत्थंत्यान्नाअप्रामशर्गविर्त्तमानस्त्यर्थः। प्रायाणाकं
वलिसमुदघातलक्षणाव्यापारः। इत्यायावत्रसतघास पवपत्थंत्यत्रप्रायाणाप्रत्ययिकः। नेरइयादीणमित्यादि
तन्नतन्न त्ति। आननसमुदघातकरणाद्भवाणांवाल्पजमा दात प्रात्रप्रत्ति। आननसमुद्घातकारणानांवदनादीनांवा
ज्ञल्पत्वस्य। स मादवनमाणाणं ति। समुदहन्यमानानासमुद्घातंशरीरगाहिदिज्ञावप्रादेशाक्षपलक्षणागव्रतां। जीवप्याद
माणेति। इदजीवप्रदेशानामित्यक्षावधिशरीरबंधधिकारात्रातस्थान्नप्रपदेशाशतिज्ञायनजीवप्रदेशाष्टिगतिजसका
र्म्मणशरीरप्रदेशानामिति इष्टव्यं। शरीरबंधइत्यत्रउपालक्षसमुदघाततविक्षिप्यसंकाविताना उपसर्ज्जनाकृततानमाद्वि
शरीरप्रदेशानांजीवप्रदेशानामावति। बाधन्ति। व्यक्षरवनाविशेषः। जन्तंकवलीत्यादि। केवलिसमुद्घातनदंउाकपा २३५

टस्सअधिकरणात्तत्र करणाधलक्षणानसमुपदतस्य विमाशितजीवप्रदेशस्य ततसमुद्घातात प्रतिनिवर्त्तमानस्य प्राद
वाझंकरतः समुद्घातश्चतिनिवर्त्तमानत्वं वपंवमादिषानाकिंउपमायस्यादित्यायामाविशेषमाह। अनंतामाषवदमाणं
सत्ति। निवर्त्तनक्रियायावा अंतरसमावस्थितस्यपंवमसमयस्यैवश्चयपवष्ठादिसमायंश्रुतिज्ञमादिशरीरसंघातसमुद्घा
त्यघातवषायवस्तुतरयतायांवमसमयपंवायोनवति। अथपष्ठव्रूतश्वंतयोविनि। सत्वाअंतरागाषवदमाणासस्तृकाः
इतिति। तयाकम्मणावांधसमुद्घइन्ति। तनसकार्म्मणाया आशरायाविंधसंघातः समुत्यघातकिंकारणमिति। कौतः उ
च्यातताद्विन्नितदासमुद्घातविद्दन्तिकालासन्निनस्य केवलिनःप्रदेशाः जीवप्रदेशाःप्रसन्नागयन्ति। एकत्वा
गताः संघातमापन्नानवन्ति। तदुक्तंच्याविनिजसाद्धि शरप्रदेशानांबंधःसमुत्यघतइति। प्रकृतंशरीरवि
धस्यतुपकातयाकर्म्मणोंनातमपुपघइन्ति। तिज सकार्म्मणायप्रवृतन्वात्तैजकार्म्मणःशरीरप्रदेशाः
स्तेषांबंधःसमुत्यघतइति। व्याख्यायमिति। भा। वीरियम जोगसदव्वयावन्ति। वीर्यवीर्यांतरायक्षयादिकृतःशक्ति
ःयोगा। मनःप्रवृत्तयः सदायोगे वर्तत इति योगः। संतिविद्यमानिद्रव्याणितथाविधपुद्गलायस्यजीवस्यासौसद्व्यःवी
र्यश्चासःनः। मायागोवीर्यमायाः। सदावायातद्व्यस्त्ववितिविग्रहात्तज्ञावस्तस्तायावीर्यसयोगसद्व्यतयासदावंतयासायाः
गनयासद्व्यतयावजीवस्यायुषपयोयपवपन्ति। प्रमादप्रत्ययातप्रमादलक्षणकारणात्तथाकर्म्मवन्ति। कर्म्मविक
डिम्बजात्यादिकमुदयवन्ति। जागंवन्ति। यणाव्कायायादिकंसववन्ति। नवंवा। तिर्यगनवादिकंसववा। ति। नवव

।तिर्यग्भवादिकमनुभूयमानं। आउयं चत्ति। आयुष्कं च तिर्यगायुष्काद्युदयवर्त्ति पडुच्चत्ति। प्रतीत्याश्रित्य। ओरालियपयोगादि।
औदारिकशरीरप्रयोगबंधो भवतीति शेषः। एतानि च वीर्यसयोगसद्द्रव्यतादीनि पदान्यौदारिकप्रयोगनामोदयस्य विशेषणत
याख्यातानि वीर्यसयोगसद्द्रव्यतया प्रमत्ततया यावद्विवक्षितकर्मोदयेनेत्यादिना प्रकारेण स्वतंत्राण्यपि चैता
न्यौदारिकशरीरप्रयोगबंधः। कस्य कर्मण उदयेनेति पृष्टे तदान्यान्यपि कारणान्यभिधीयंते तद्विवक्षितकर्मोदय
यो विहितात्वेव सद्द्रव्यादिकारणान्तरापेक्षकारणात्। यावासमयदृष्टत्वस्यार्थस्य ज्ञापनार्थमिति। एगिंदियेत्यादि
।एवं चत्ति। आदिनाधिकृतसूत्रस्य समस्तमतालिखनं ति। ओरालियसरीरप्पओगनामाए इत्ययं पदः। एगिंदिय
ओरालियसरीरप्पओगनामाए इत्ययं विशेषः। इ त्युपमिति। एकेंद्रियौदारिकशरीरप्रयोगबंधः स इहा
धिकृतत्वादेव पंचेंद्रियादिवाच्यमिति। देसबंधे वि सव्वबंधे वि धिच्छितिन्नयथा। अपूपः स्नेहभृततप्ततापिकायां प्रक्षिप्तः।
प्रथमसमये घृतादि गृह्णात्येव। शेषेषु समयेषु गृह्णा ति विसृजति च। एवमयं जीवो यदा प्राक्तनं शरीरकं विहा
य अन्यद्गृह्णाति तदा प्रथमसमये उत्पत्तिस्थानगतान् शरीरप्रायोग्यपुद्गलान् गृह्णात्येवेत्ययं सर्वबंधः। ततो द्वितीयादि
षु समयेषु तान् गृह्णाति। विसृजति चेत्यप्यवादेशबंधतेत्याश्रितम्। औदारिकस्य देशबंधस्य च सर्वबंधः एकः समय इति सर्वबंधे ए
एक्कं समयं ति। अयं घृतादृष्टे तेनेव तत्सर्वबंधस्यैकसमयत्वादिति।।ब।।देसबंधइत्यादि। तत्र यदा वायुरप्कायादिर्वा उत्त
उष्णादिवा विक्रियं कृत्वा विहाय च तदनंतरमौदारिकं शरीराणां देशबंधकालो भवति।।ब।। एगिंदियओरालियत्यादि। देश

बंधे जहण्णेणं एक्कं समयं ति कथं। वायुरौदारिकशरीरी वैक्रियं गतस्तत औदारिकप्रतिपत्तौ सर्वबंधकस्यैकं समयं कृत्वा
मृत इत्येवमिति॥ उक्कोसेणं बावीसमित्यादि। एकेंद्रियाणामुत्कर्षतो द्वाविंशतिर्वर्षसहस्राणि स्थितिस्तासु प्रथमसमये
सर्वबंधकः शेषकालं देशबंधक इत्येवं समयोनानि द्वाविंशतिर्वर्षसहस्राण्येकेंद्रियाणामुत्कर्षतो देशबंधकालः स्या
दिति। पुढविक्काइयेत्यादि। देशबंधे जहण्णेणं खुड्डागं भवग्गहणं तिसमऊणं ति। कथं औदारिकशरीरिणां क्षुल्लकभवग्रहणं
।जघन्यतो जीवितं तत्र गाथा। दोन्नि सयाइं नियमा छप्पन्नाइं पमाणओ होति। आवलियपमाणेणं खुड्डा
गभवग्गहणमेयं॥१॥ पणसट्ठि सहस्साइं पंचेव सयाइं तह य छत्तीसा। खुड्डागभवग्गहणा हवंति अंतोमुहुत्तेणं॥२॥ समु
सत्तरस भवग्गहणा खुड्डागा हुंति आणुपाणंमि। तेरस चेव सयाइं पंचाणउयाइं अंसाणं॥३॥ इत्युक्तलक्षणस्य
॥६५५३६ मुहूर्त्ते गतं क्षुल्लकभवग्रहणानां मुहूर्त्तैके। स्वरूपशतमष्टकविंशतिलक्षणानन्तरोपनास्तु क्षुल्लकभवग्रहणा
श्वासनिःश्वासानामाहारयत्नव्यतितादिका — मेक्षुल्लक भवग्रहणपरिमाणं भवति। तत्र समयद्वयाधिकविग्रहेण सूक्ष्मल
क्षणा शरीरिणो भवति। अयं त्रिसमयायप्रसमयानां त्रिभिः सदाभिः समयनिष्कृतिसिद्धस्यैकशरीरक्षुल्लकभवग्रहणं भवति
।तथा कश्चिन्नरः पंचेंद्रियादिकानि शरीरादेशतां तत्पश्चाद्देशस्यास्य क्षुल्लकभवग्रहणस्यांते समयेन भवतीति। तत्र यः पृथिवीका
यिकस्त्रिसमयेन विग्रहेणागतः सन् तृतीयसमये सर्वबंधकः शेषं देशबंधकस्तस्यास्य क्षुल्लकभवग्रहणं। एतान्
सतस्य च विग्रहेणागता तादृशेनागता यदा न दा सर्वबंधक एव न भवतीति। एवं च विग्रहसमया अपनीतेन क्षुल्लकमि

कर्मप्रवृत्ति

त्कृष्टात्। उक्कोसेणं बावीसमित्यादि। सा चेत्थं भावना। देसबंधो जम्मि नत्थीत्यादि। अयमर्थः। आहारगवनस्पतिद्वित्रिचतुरिं-
द्रियाणां क्षुल्लकभवग्रहणं त्रिसमयोनं जघन्यतो देशबंधस्य यतो मृषा वैक्रियशरीरं न स्थितिवैक्रियशरीरे हि समयत्रिकसम-
याजघन्यतः। औदारिकदेशबंधः। पृथ्वीकायस्याप्येवमादि। उक्कोसेणं जाव वासमित्यादि। तत्राप्यपवर्षसहस्राणि समासेनकर्षी-
तः स्थितिः। तत्र समासमाहारशरीरित्वेनावस्थाननावर्षसहस्राणि देशबंधाः क्रियाणां देशबंधो॥ ओ इंदियाणामेकेनपं-
चाशदहोरात्राणि। चउरिंदियाणां छम्मासा तत्र पर्यायसर्वबंधसमयोनादेशबंधस्थितिरुत्कृष्टा भवतीति। जसिंदियाणा
मित्यादि। तत्र वायवः पंचेंद्रियतिर्यग्मनुष्याश्च ये पर्यायाः जघन्यतो देशबंधपरसमयोनावशेषतो। उक्कोसेणं मि-
त्यादि। तत्र वायूनां त्रीणि वर्षसहस्राणि उत्कर्षतः स्थितिः तिर्यक्पंचेंद्रियतिर्यङ्मनुष्याणां च पल्योपमत्रयं। अ-
पर्यायस्थितिसर्वबंधसमयोनात्कृष्टानां देशबंधस्थितिरुत्कृष्टा भवतीति। उक्तौ देशबंधस्य मनुष्याणां देशबंधस्थिति-
लक्षणयामप्यातिसक्तरानं साक्षाद् वनस्पतीनामाह। जाव समणुस्साणमित्यादि॥ अथ औदारिकशरीरस्य बाया
बंधस्य कालोऽयं तस्यैवांतरं निरूपयन्नाह। उरालियेत्यादि। सर्वबंधांतरं जघन्यतः क्षुल्लकभवग्रहणं त्रिसमयोनं।
कथं। त्रिसमयविग्रहेणौदारिकशरीरि आगतः तत्र द्वौ समयावनाहारकः तृतीयसमये सर्वबंधकः। क्षुल्लकभवं स्थित्वा मृ-
तः औदारिकशरीरिष्वेवोत्पन्नः तत्र प्रथमसमये सर्वबंधक एवं च सर्वबंधस्यांतरं क्षुल्लकभवो विग्रहगतसमयोना
उक्कोसेणमित्यादि। उत्कर्षतः त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि पूर्वकोटिसमयाधिकानि। सर्वबंधांतरं भवतीति। कथं समउण्णा

दिविग्रहेणागतस्तत्र वग्गसमयं सर्वबंधकः पूर्वकोटिं स्थित्वा त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमस्थितिर्नारकः सर्वार्थसि-
द्धको वा भूत्वा त्रिसमयेन विग्रहेणौदारिकशरीरं संपन्नः तत्र विग्रहस्य द्वौ समयावनाहारकः तृतीयसमये सर्वबं-
धकः औदारिकशरीरस्यैवं ये ते द्वौ समयावनाहारकसमया ये ते पूर्वकोटिः सर्वबंधसमयस्थाने क्षिप्ताः तत्स्थ पूर्वकोटी
कोटाजातिकस्य समयातिरिक्त एवं च सर्वबंधस्य सर्वबंधस्यांतरं यथोक्तमानं भवतीति। देशबंधांतरमित्यादि
। देशबंधांतरं जघन्यतो एकं समयं। कथं देशबंधको भूत्वा सन्विग्रहेणोत्पन्नस्तत्र प्रथमसमये सर्वबं-
धकाद्वितीयादिषु समयेषु देशबंधकः संपन्नस्तदेवं देशबंधस्य देशबंधस्यांतरं जघन्यत एकः समयः सर्व-
बंधसंबंधीति। उक्कोसेणमित्यादि। तत्र उत्कृष्टतः त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि त्रिसमयाधिकानि देशबंधस्यां-
तरं भवतीति कथं देशबंधकः सन् उत्पन्नस्त्रयस्त्रिंश- त्सागरोपमायुः सर्वार्थसिद्धादौ ततश्च्युत्वा त्रिसम-
येन विग्रहेणौदारिकशरीरं संपन्नस्तत्र विग्रहस्य सम- यद्वयमनाहारकः तृतीयसमये सर्वबंधकः। ततो देश-
बंधकोऽजनि। एवं चोत्कृष्टमंतरालं देशबंधस्य देशबंधस्य वा यथोक्तं भवतीति॥ औदारिकबंधस्य सामान्यतोंऽतरमु-
क्तमथ विशेषतस्तदाह। एगिंदियेत्यादि। एकेंद्रियस्यौदारिकसर्वबंधांतरं जघन्यतः क्षुल्लकभवग्रहणं त्रिसमयोनं
। कथं त्रिसमयेन पृथिव्यादिष्वागतस्तत्र विग्रहस्य समयद्वयमनाहारकः। तृतीयसमये सर्वबंधकः। ततः क्षुल्लकभ-
वग्रहणं त्रिसमयोनं स्थित्वा मृतः। अविग्रहेण चोत्पन्नः सर्वबंधक एव भवति। तथा सर्वबंधयोर्यथोक्तमंतरं भवः

भग०वृत्ति

नेति। खुड्डागभवग्गहणमित्यादि। उत्कृष्टतः सर्वबंधांतरं द्वाविंशतिवर्षसहस्राणि समयाधिकानि भवंति। कथं? अविग्रहेण पृथिवी-
कायिकेष्वागतः प्रथमसमये सर्वबंधकस्ततो द्वाविंशतिवर्षसहस्राणि स्थित्वा समयोनानि। विग्रहगत्या त्रिसमयया
च्युत्वा पृथिव्यादिष्वेवोत्पन्नस्तत्र समयद्वयमनाहारको भूत्वा तृतीयसमये सर्वबंधः संपन्नः। अनाहारकसमययोश्चैकदा॥
द्वाविंशतौ वर्षसहस्रेषु समयोनेषु क्षिप्तस्तत्पूरणार्थं ततश्च द्वाविंशतिवर्षसहस्राणि समयाधिकानि सर्वबंधकपर्यायेंद्रियाणां सर्व-
बंधांतरमुत्कृष्टमंतरं भवतीति। देशबंधंतरमित्यादि तत्रैव एकेंद्रियादारिकदेशबंधांतरं जघन्येनैकं समयं। कथं? दे-
शबंधको मृतः सन्नविग्रहेण सर्वबंधको भूत्वा एकस्मिन् समये पुनर्देशबंधक एवं जात एवं च देशबंधयोर्जघ-
न्यत एकः समयोऽन्तरं भवतीति। उक्कोसेणं अंतो मुहुत्तं ति। कथं? वायुरौदारिकशरीरस्य देशबंधक
सन् वैक्रियं गतस्तत्र चांतर्मुहूर्तं स्थित्वा पुनरौदारि कशरीरस्य सर्वबंधको भूत्वा देशबंधक एवं जात एवं च
देशबंधयोरुत्कर्षतोऽन्तर्मुहूर्तमंतरमिति॥ वाउक्काइ इत्यादि। देशबंधंतरं जहन्नेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं ति-
न्नि समय त्ति। कथं? पृथिवीकायिको देशबंधकः सन् मृतो विग्रहगत्या पृथिवीकायिकेषु चोत्पन्नः। एकं समयमनाहारको द्वितीयसमये च सर्वबं-
धको भूत्वा पुनर्देशबंधको जात एकसमयादेशबंधयोर्जघन्यमंतरं॥ तथा पृथिवीकायिको देशबंधको मृतः
सन् त्रिसमयविग्रहेण तत्रैवोत्पन्नस्तत्र समयद्वयमनाहारकस्तृतीयसमये सर्वबंधकस्ततश्चतुर्थे देशबंधकः स्यात्
एवं त्रयाणां समयानामुत्कर्षतो देशबंधयोरंतरमिति। अप्कायिकादीनां बंधांतरमतिदिशन्नाह। जहा पुढविक्काइ- २३८

याणमित्यादि। अविग्रहसर्वबंधसमतापस्थितिरर्धमात्॥ नवरमित्यादि। एवं चातिदेशात्तासामयलब्धसदृशता। अप्कायिकानां ज-
घन्यं सर्वबंधांतरं क्षुल्लकभवग्रहणं त्रिसमयोनमुत्कृष्टं तु सप्तवर्षसहस्राणि समयाधिकानि। देशबंधांतरं तु जघन्यमेकस-
मयमुत्कृष्टं त्रयः समयाः। एवं वायुवर्जानां तेजःप्रभृतीनामपि॥ नवरमुत्कृष्टं सर्वबंधांतरं स्वकीया स्थितिः समयाधिका वाच्या
। अथ तिदेशो वायुकायिकवर्जानामित्यनेनातिदिष्टबंधांतराणां वायुबंधांतरस्य विलक्षणतानिवेदिता। वायुबंधांतरं
लिखनाह। वाउक्काइयाणमित्यादि॥ नवरं वाउक्काइ कानामुत्कर्षेण देशबंधांतरमंतर्मुहूर्तं। कथं? वायुरौदारिक-
शरीरस्य देशबंधकः सन् वैक्रियमंतर्मुहूर्तं कृत्वा पु नरौदारिकसर्वबंधमनंतरमौदारिकस्य देशबंधं यदा-
करोति तदा यथोक्तमंतरं भवतीति। पंचेंदिय त्यादि। तत्र सर्वबंधांतरं जघन्येनावितामेव। उत्कृष्टं तु
भाव्यते। पंचेंद्रियतिर्यगविग्रहेणोत्पन्नः प्रथम एव समये सर्वबंधकस्ततः समयोनां पूर्वकोटिं जीवि-
त्वा विग्रहगत्या त्रिसमयया तथैवोत्पन्नः। तत्र च द्वावना नाहारकसमयौ तृतीये च समये सर्वबंधकः संपन्नः। अना-
हारकसमययोश्चैकः समयः पूर्वकोट्याः क्षिप्तस्ततश्च पूर्वकोटी समयाधिका सर्वबंधयोरंतरं भवतीति। देशबं-
धांतरं त्वेकेंद्रियाणां तद्वज्जघन्यमेकः समयः। कथं? देशबंधको मृतः सर्वबंधसमयानंतरं देशबंधको जात इत्य-
वमुत्कर्षेणांतर्मुहूर्तं। कथं? औदारिकशरीरे देशबंधकः सन् वैक्रियं प्रतिपन्नः। तत्रांतर्मुहूर्तं स्थित्वा पुनरौदारिकश-
रीरं जातः। तत्र च प्रथमसमये सर्वबंधको द्वितीयादिषु तु देशबंधक इत्येवं देशबंधयोरंतर्मुहूर्तमंतरमिति। एवं मनुष्या-

[illegible]

णाणामपर्याप्तवेदकाः। अद्धापविदियत्त्यादि॥८॥ अत्र निकृष्टस्थितिरपकर्षणात् तत्रणात्। जीवत्यादि। एकेन्द्रियस्थानाण्णा
दियानन्तरं। द्वीन्द्रियत्वादि उत्तराद्धेन्द्रियात्वमति। यत्सर्वबन्धस्तत्रयान्तरं ह्रस्वक्षुल्लकभवग्रहणं त्रिसमयोनाः कथमेकेन्द्रिय
त्रिसमयचत्वारिंशद्गात्यान्तरं त्रसत्वसमयद्वयमनाहारकोद्वौ तौ यसमयासर्वबन्धकः यातं ह्रस्वक्षुल्लकभवग्रहणं। जीवि
त्वा। शेषोऽनेकेन्द्रियेषु क्षुल्लकभवग्रहणमेव। जीवित्वा द्वीन्द्रियविग्रहेणोत्तराद्धेन्द्रियविग्रहात्यसर्वबन्धकोजातस्ततः
सर्वबन्धयोरन्तरं जातमिति। उत्कृष्टमाणानाम्यागोत्व समयाधिकाईत्यब्धवा समयद्वयाधिकाई इति। कथं अविग्रहेणैकें
द्रियः। समुत्पन्नः सर्वबन्धसमयसमयसर्वबन्धकोद्वा विज्ञ तिवर्षसहस्राणि जीवित्वा ह्रस्वमकायिकेषूत्पन्नस्त्र
सत्रस सं ख्यातवर्षाण्यधिकसागरोपमसहस्रद्वा यत्र पुनस्त्रसकायिककायत्वमपनीतं स्याद्वा
द्रियेषु वायुष्यसर्वबन्धकोजातः। एवं सर्वबन्धा प्यर्थात् क्रमनन्तरं भवति। सर्वबन्धकसमयद्वयेऽनेकेन्द्रि
योऽपि सप्तवस्थितस्त्रसकायिककायास्या। ग्राहनायोपि संख्यातवर्षानसंख्यातवालवाद्वा नसंख्यातवर्षाण्यधिकत्रसा
द्धाद्वावादितिदशावधरं जकोऽपि सदा गवग्रहणं। समयान्ति। कथमेकेन्द्रियादेशबन्धकः सन्द्वावाद्वीन्द्रियादिषु
क्षुल्लकभवग्रहणमनुभूयाविग्रहेणागत्य प्रथमसमयसर्वबन्धको द्वावतिवा देशबन्धकोऽन्तरं त्वववादेशबन्ध
नरं क्षुल्लकभवः सर्वबन्धसमयाधिकः। उत्कृष्टमाणामित्यादि। सर्वबन्धनगरारामा विना क्रमश्च कायागतावनायमिति॥ एवं
पृथिवीकायिकत्वादि। वायुवर्जानामित्यादि। एवावद्विविकरणात्रिसमयऊनाः इति द्वयं उत्कृष्टमाणमनन्तकालमिति

। इत्यवकालानन्तत्ववनस्पतिकायस्थितिकालापेक्षया अनन्तकालमित्युक्तं। तद्धैवं जनाः समादः। अणाताउत्सप्यादि। अथ
मभिप्रायस्तस्मानन्तस्य कालसमयस्य तावत्सर्पिण्युत्सर्पिणीसमयैरपह्रियमाणैरनन्ता अवसर्पिण्युत्सर्पिण्यो भवं
तीति। कालतश्च। क्षेत्रकालापेक्षया मानं। खेन उत्ति। क्षेत्रापेक्षया। उच्यते। अणंतालोगत्ति। अयमर्थः। तस्यानन्तकाल
समयस्य लोकाकाशप्रदेशैरपह्रियमाणैरनन्ता लोका भवन्ति। अथ तत्र कियन्तः पुद्गलपरावर्त्ता भवन्तीत्यत आह
। असंखेज्जेत्यादि। पुद्गलपरावर्त्तलक्षणं सामान्येन दश कोटाकोट्यो भवन्तीति। एवं पल्योपमानामेकं सागरोपमं दश
तिः सागरोपमकोटाकोट्य उत्सर्पिण्यवसर्पिण्यश्च वामवताऽवसर्पिण्युत्सर्पिण्योऽनन्ताः पुद्गलपरावर्त्तः पुद्गलपरावर्त्ता एवं क्षेत्रतोपः
लक्षणेऽत्विद्विवक्ष्यन्ते इति। पुद्गलपरावर्त्तानामसं वासंख्यावश्चात्रियमनापादः। असंख्या आवलिप्रत्या
दि। असंख्यातसमयसमुदायस्यावलिकेति द्रष्टव्यं। धतरमित्यादि। भावनात्रैव पृथिवीकायिकादेशबन्धक
। सन्द्वाता पृथिवीकायिकेषु क्षुल्लकभवग्रहणं जीवित्वा पुनरविग्रहेण पृथिवीकायिकेषूत्पन्नः सर्वबन्धसम
यबन्धसमयानन्तरदेशबन्धकोजातः। एवं समयाधिकं क्षुल्लकभवग्रहणं देशबन्धयोरन्तरमिति वणस्सइकाइयाणं दो
न्नि खुद्दाइंति। वनस्पतिकायिकानां जघन्यतः सर्वबन्धान्तरं द्वे क्षुल्लकभवग्रहणे त्रिसमयोनान्नेवं वक्तव्ये करणत्रिसमयोनानि इति हस्य।
पतज्ञावनाः। वनस्पतिकायिकस्त्रिसमयेति विग्रहेणागत्य तत्र वनस्पतिसमयद्वयमनाहारकस्तृतीयसमये सर्व
बंधकोद्भवा क्षुल्लकभववर्जं जीवित्वा पुनः पृथिव्यादिषु क्षुल्लकभवमवस्थित्वा पुनरविग्रहेण वनस्पतिकायिकेषूत्पन्नः स

प्रथमसमये सर्वबंधको भवति। सर्वबंधाच्चरमसमयानन्तरं क्षुल्लकभवग्रहणान्तरं भवत इति। उक्कोसेणमित्यादि। अयं तु पृथि-
व्यादिषु कायस्थितिकालः। एवं देशबंधांतरमपि। यतः पृथिव्यादीनां देशबंधांतरं जघन्यमेवमेव स्यादिति।। नवरं क्षुल्लकभवग्रहणं
समयाधिकं। यावता वायुष्वेवं उक्कोसेणं अणंतं कालं ति। अनन्तकालो वनस्पतौ इयं तु देशबंधांतरं पृथिव्यादिकाले पृथिव्यादिकायस्थिति-
कालो असंख्यातावसर्पिण्यादिरूप इति।। आहारगादि औदारिकदेशबंधकादीनामल्पत्वादि निरूपणायाह। एएसि णमित्यादि। तत्र स-
र्वस्तोकाः सर्वबंधकास्तेषां जन्मसमय एव भावात्। अ- बंधका विशेषाधिकाः। यतो विग्रहगतौ सिद्धत्वादौ च भ-
वंति।। तत्र सर्वबंधकापेक्षया विशेषाधिका देशब- न्धका असंख्यातगुणाः। देशबंधकालस्यासंख्यातकाला-
स्यासंख्यातगुणत्वादेतस्य वस्तुतस्तु तावतो विशे- षाता अग्रे वक्तव्यमिति।। अथ वैक्रियशरीरब-
न्धनिरूपणायाह। वेउव्वियेत्यादि। तत्र एगिंदिये- वेउव्वियेत्यादि वाउक्काइयकापेक्षमुक्तं पंचिंदियेत्या-
दि पंचेन्द्रियतिर्यग्मनुष्यदेवनारकापेक्षमिति। वीरिय- सयोगेत्यादौ यावत्करणात्। पमायपच्चया कम्मं च जोगं च भवं च आ-
उयं च पडुच्च लद्धिं च पडुच्च त्ति। वैक्रियकरणलब्धिं प्रतीत्य तत्र वायुपंचेन्द्रियतिर्यग्मनुष्याणामपेक्ष्य। तत्र वायुकायादिसूत्रे-
षु लब्धिर्वैक्रियशरीरबंधस्य प्रत्ययतयावसेया। नारकादिसूत्रेषु त्वनंतरं वीर्यसयोगसद्द्रव्यतादीनां प्रत्ययतया-
वक्तव्या इति। सव्वबंधे जहन्नेणं एक्कं समयं ति। कथं वैक्रियशरीरीभूयमानानां लब्धितो वा तत्र सर्वे समयमेकं सर्वबंधको भवती-
त्येवमेकसमयं सर्वबंध इति। उक्कोसेणं दो समया ति। कथं औदारिकशरीरी वैक्रियतां प्रतिपद्यमानः सर्वबंधको भूत्वा प्र- २४०

तः उत्पन्नो नारकत्वं देवत्वं वा यदा प्राप्नोति तदा प्रथमसमये वैक्रियस्य सर्वबंधको भवति इत्येवं वैक्रियशरीरस्य सर्वबंधक उत्कृ-
ष्टतः समयद्वयमिति। देसबंधे जहन्नेणं एक्कं समयं ति। कथं औदारिकशरीरी वैक्रियतां प्रतिपद्यमानः प्रथमसमये सर्व-
बंधको भवति। द्वितीयसमये देशबंधको भूत्वा मृतः एवं देशबंधो जघन्यतः एकं समयमिति। उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोव-
माइं समऊणाइं ति। कथं देवो नारको वा उत्कृष्टस्थितिरुत्पद्यमानः प्रथमसमये सर्वबंधको वैक्रियशरीरस्य ततः
परं देशबंधकः तेन सर्वबंधकसमयेनोनानि त्रयस्त्रिंश- त्सागरोपमाण्युत्कर्षतो देशबंध इति। वाउक्काइएत्यादि। देश-
बंधे जहन्नेणं एक्कं समयं ति। कथं वायुरौदारिकशरीरी सन् वैक्रियं गतः प्रथमसमये सर्वबंधको द्वितीयसमये
ऽपि देशबंधको भूत्वा मृत इत्येवं जघन्यतो देशबंध- कालः एकसमयः। उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं। वैक्रियशरी-
रेण समवस्थानस्यान्तर्मुहूर्तमात्रत्वादेव देशबंध- न्तर्मुहूर्तं। लब्धिवैक्रियशरीरिणो जीवा तावन्तं कालं तत्प-
रता न वैक्रियशरीरमन्तर्मुहूर्तस्यान्ते तु नैवौदारिकशरी- रस्यावश्यं प्रतिपत्तेरिति। रयणप्पभेत्यादि। देशबंधज-
हन्नेणं दसवाससहस्साइं देशबंधको वैक्रियस्य तदेवमायुष्यसमयत्रयन्यूनमवसेयं दशवर्षसहस्राणि जघन्यतो देशबंध। उक्को-
सेणं सागरोवमं समऊणं ति। कथं अविग्रहेण रत्नप्रभायामुत्कृष्टस्थितिर्नारकः समुत्पन्नस्तत्र च प्रथमसमये सर्वबंधको वैक्रिय-
शरीरस्य ततः परं देशबंधकस्तेन सर्वबंधसमयेनोनं सागरोपममुत्कर्षतो देशबंध इति। एवं सर्वत्र सर्वबंधः समयो दे-
शबंधश्च जघन्यो विग्रहसमयत्रयन्यूनो निजजघन्यस्थितिप्रमाणो वाच्यः।। सर्वबंधसमयन्यूनाकृष्टस्थितिप्रमाण

भग० वृत्ति

स्यात्सूक्ष्मादेशाद्बंधशतपृथक्त्वादेवाद्।। एवं जाव मणुस्साति। पंचेंद्रियतिर्यग्मनुष्याणां वैक्रियसर्वबंध एकं समयं।। देशबंधस्तु जघन्यतः।।
एकं समयं उत्कर्षेणांतर्मुहूर्त्तं। एतदेवाभिदधानाह। पंचेंद्रियेत्यादि। यच्चात्रांतर्मुहूर्त्तं तन्नरपश्चाद्धाराद्रवना इति तिरियमणुएसु एव
विउव्वणा सा मासो एष उक्कोसविग्रहाणां कालस्ति। वक्तव्यसामर्थ्यादंतर्मुहूर्त्तं वउव्वियं तद्देशबंधः कदाचिदपि तत्संततोत्तरमित्युक्ता
सेयमिति। अथ वाक्का वैक्रियशरीरप्रयोगबंधस्य कालांतरं प्रतिपादयन्नाह। वाउक्काइयेत्यादि। सव्वबंधंतरं जह
न्नेणं एक्कं समयं ति कथमसौ वैक्रियं गतः। प्रथमसमये सर्वबंधको भूत्वा मृतः। ततो देशबंधकाल्ल वा आहाराद्
विउव्वणा एकवा। वैक्रियशरीरिषु विग्रहाणां समयमा। नः प्रथमसमये सर्वबंधकः सत्ववामकः। समयः सर्वबं
धंतरमिति। उक्कोसेणं अणंतं कालं ति कथमसौ दशि। कशरीरी वैक्रियशरीरित्वादेवादिष्ठ मतः तत्र
वप्रथमसमये सर्वबंधको भूत्वा देशबंधकतया सृतः। स तत्परमनंतं कालं पृथिव्यादिकशरीरित्वेन स्थित्वा द्वितीय
वारं वायुत्वं वैक्रियशरीरं कृत्वा प्रथमसमये सर्वबंधको जातः। एवं च सर्वबंधयोरायथाक्रमं तरं भव
तीति। एवं देशबंधांतरमपि। जघन्येनैकसमयस्तु उत्कर्षतोऽनंतकालमित्यर्थः। भावना चास्य सर्वबंधभावनासमा नेति।। वाउक्काइ
यत्यादि। सव्वबंधंतरं जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं ति। कथं वायुर्वा औदारिकशरीरी वैक्रियमागतः प्रथमसमये सर्वबंधकोऽ
भूत्वा देशबंधको जातः। तस्यां चाऽपर्याप्तकस्य वैक्रियशक्तिर्निवर्त्तते यावदंतर्मुहूर्त्तमात्रं। ततः पर्याप्तकावस्था वैक्रियशरी
रमारभमाणो ततो वा प्रथमसमये सर्वबंधको जातः। एवं सर्वबंधांतरमंतर्मुहूर्त्तमिति। उक्कोसेणं पलिओवमस्स असं

खेज्जइ भागमिति कथं। वायुरौदारिकशरीरी वैक्रियं गतः। पल्योपमस्यासंख्येयभागमतिवाह्य ततः पुनर्वैक्रियं करोति। तत्र च
प्रथमसमये सर्वबंधकः। एवं च सर्वबंधयोर्यथोक्तमंतरं भवतीति। एवं देशबंधांतरमपि। अस्य भावना प्रागिवेति।। तिरिक्खेत्यादि।
सव्वबंधंतरं जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं ति। कथं पंचेंद्रियतिर्यग्योनिको वैक्रियं गतः। तत्र च प्रथमसमये सर्वबंधकः। ततः परं
देशबंधको। अंतर्मुहूर्त्तमात्रं। ततः औदारिकस्य सर्वबंधको भूत्वा समयादेशबंधको जातः। ततोऽनंतरमेव श्रद्धा उत्पन्ना वैक्रियं क
रोमीति। ततो वैक्रियं कुर्वतः प्रथमसमये सर्वबंध एवं च सर्वबंधयोर्यथाक्रममंतरं भवतीति। उक्कोसेणं पुव्वकोडि
पुहुत्तं ति। कथं पूर्वकोट्यायुः पंचेंद्रियतिर्यग्योनिको। वैक्रियं गतः। तत्र च प्रथमसमये सर्वबंधकः। स्यात् ततो देशबं
धको भूत्वा कालांतरे ततः पूर्वकोट्यायुः पंचेंद्रि। यतिर्यक्षूत्पन्नः। पूर्वजन्मनाम दश मासाष्टौ वा वा
सान् ततः सप्ताष्टभवानां वा वैक्रियं गतः। तत्र च प्रथमसमये सर्वबंधकः। एवं देशबंधकाराति। एवं सर्वबंधयोर्यथा
क्रमं स्यादयथाक्रमंतरं भवतीति। एवं देशबंधांतरमपि। भावना चास्य सर्वबंधांतरानुसारेणावगंतव्येति।। वैक्रि
यशरीरबंधांतरं प्रकारांतरेणाभिधित्सुराह। जीवस्सेत्यादि। सव्वबंधंतरं जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं ति। कथं वायुर्वैक्रिय
शरीरं प्रतिपन्नः तत्र च प्रथमसमये सर्वबंधको जातः। मृतश्चासौ ततः पृथ्वीकायिकेषूत्पन्नः। तत्रापि क्षुल्लकभवमात्रं
स्थित्वा पुनर्वायुर्जातः। तत्रापि कतिपयान् क्षुल्लकभवान् स्थित्वा वैक्रियं गतः। तत्र च प्रथमसमये सर्वबंधको जातः।
इत्येवं वैक्रियस्य वैक्रियस्य च सर्वबंधयोरंतरं भवति। क्षुल्लकभवाश्च बहवः। एकं अंतर्मुहूर्त्तमंतर्मुहूर्त्तं च बहूनां क्षुल्लकभवा

ना०प०वृत्ति नांघ्रतिपादितत्वात्तस्य सर्वबंधस्तत्र गाथायामुक्तं भवतीति । उक्तं समयात् अनंतकालं वा समतिकालं वा समतिकालान्ति । का
घतात्तुवैक्रियशरीरी भवनस्थाता वनस्पत्यादिष्वनंतकालं स्थित्वा वैक्रियशरीरं प्रतिपद्यमानस्य तदा वा घाकुमतरं लघिष्ठ
ताति । एवं देसबंधे पि । ताव ता वास्स वाउक्काउ सामाराणीति ॥ ॥ रत्नप्पहा । सव्वबंधंतरं मित्यादि । एतद्व्याख्यातं रत्नप्रभानारा
शकादेः सर्वबंधस्य स्थितिकस्त्वात्ति सर्वबंधकस्ततश्च्युतस्तु गर्भे उपपद्य ततश्च्युतो रत्नप्रभायां उत्पद्यमानस्य
उत्पद्यमानसमये सर्वबंधकः इत्येवं स्थात्वाकुजघन्यमंतरं । सर्वबंधव्यापीति । अप्येवं प्रथमसमये तौ समयाः
विग्रहगत्यां भवात् तदापि न द्वावप्यदस्थिति तत्र भवति । अंतर्मुहूर्ते च समयस्थे न च्यवस्ममय
प्रथमस्य तच्चवश्यकपान्वतन्त्राश्चात्यः प्रतिष्ठं । श्रेणीयांतस्य स्थानतः कालद्वादिति । उक्तं समणंवणस्स
इकालोत्ति । कथं रत्नप्रभानारकत्वेनोत्पन्नो सर्वबंधक ततो ततश्च्युतः अनंतकालं वनस्पत्यादिषु स्थित्वा ततश्च्युत्वा
पुनस्तत्रैव समयान् सर्वबंधकः इत्येवमुत्कृष्टमंतरमिति । देसबंधं । धतरं जहण्णं अंतोमुहूर्त्तं ति ॥ कथं रत्नप्रभानारकाद्देसबं
धकश्च्युतः सन् अंतर्मुहूर्तायुः पंचेंद्रियतिर्यक्त्वेनोत्पद्य पुनारत्नप्रभानारकतया उत्पन्नस्य द्वितीयसमयादेव बंधकः
इत्येवं जघन्यं देसबंधांतरमिति । उक्कोसेणं मित्यादि । सेवं तासाउक्काउसमाराणीति ॥ ॥ सक्कराप्पभानादिनारकाविक्रियशरीर
स्य सर्वबंधांतरमित्यादेरतिदेशः । नाम्नोपपत्तिमाह । एवं जावत्यादि । द्वितीयादिपृथ्वीषु जघन्या स्थितिक्रमेणैकत्रीणि सप्तदश द्वाविंश
तिस्सागरोपमाणीति । पंचेंद्रियेत्यादि । जहा वाउक्काइयाणंति । जघन्यमंतर्मुहूर्त्तमुत्कृष्टतः पुनरनंतकाममित्यर्थः । अणुत्त
२४२

रोववाइयदेवा अणुत्तरोववाइयत्ते सव्वसमये सर्वबंधकरत्वाजघन्यायांवजघन्यस्थितिमनुपाल्य पंचेंद्रियतिर्यक्षु जघन्यं
अंतर्मुहूर्तं स्थित्वा तस्मिन्नेवानंतरं वसर्वबंधकाः जाताः एवं वातेषां वैक्रियस्य जघन्यं सर्वबंधांतरं जघन्यात स्थितिरंतर्मुहूर्त्तेन
नाधिका वक्तव्या । उक्कोसेणं अणंतकालं यथा रत्नप्रभानारकाणामित्यवं वक्तव्याधाद । आउरकुमारत्यादि । तत्र जघन्या स्थितिरसु
रकुमारादीनां व्यंतराणां च दशवर्षसहस्राणि । ज्योतिष्काणां पल्योपमाष्टभागः । सौधर्मादिषु तु पल्योपमं साधिकं सागरोपमादि यावत्
यावत्सहस्रमपत्यादि ॥ ॥ आणयणगात्ता सव्वबंधंतरमित्यादि । तत्रानतकल्पीयो देवत्वेनोत्पन्नो सर्वबंधकः । अष्टादश
दशसागरोपमाणि । तत्र स्थित्वा ततश्च्युतो वर्षपृथक्त्वं । सत्त । ततश्च स्थित्वा उत्पन्नस्तत्रैवानत्यद्वये प्रथमसमये स वास्तौ सर्वबंधं
अंतरं जघन्यमष्टादशसागरोपमाणि । वर्षपृथक्त्वाधिका । नामिति । उत्कृष्टं यथांतकालं । कथं सवतस्मात् च्युतादनंतकाल
वनस्पत्यादिषु स्थित्वा उत्पन्नो वैमानिकत्वेनः प्रथमसमय । वासौ सर्वबंधकः इत्येवमिति । देसबंधंतरं जहण्णेणं वासपुहुत्त
मिति । कथं स एव देसबंधकः संच्युतो वर्षपृथक्त्वं सच्चाट्ट्याष्ट्वं सम्भूय उत्पन्नः स्ववियोगः तस्य च सर्वबंधानंतरं देसबंधस्त्वेवं
स्थात्वाकुमनंतरं भवति । इत्येवं यावत्प्रथमे सर्वबंधसमयाधिकं वर्षपृथक्त्वादननंतरं वा विवक्षया नानादेवनानमिति एवं प्राणतार
णाच्युतग्रैवेयकस्थापि पितया । अथसमकुमारादिषु सहस्रारांतादिदेवा जघन्यातानव दिनानि पुष्क्स्ट्वसतः प्रमुत्येषु नवरं इति जी
वसमासमभिधायता ते नवस्व जघन्यं तस्य सर्वबंधांतरं । नवदिवसाधिकं तत्र जघन्या स्थितिरूपदार्शनेति । सत्यामतः केवलं सनातनगामाव
दमितिरूपरविमानस्थितस्य । उक्तं समणा मित्यादि । उक्कोसं सर्वबंधांतरं देसबंधांतरं देसबंधांतरं च संख्यातानि सागरो

भग०वृत्ति

णोपमानि यतानां तत्कालमुत्तरविमानस्थतः संसरति तानि वृज्जीवसमासमतानि हि संख्यानीति ॥छ॥ अथ वैक्रियशरीर
शरीरदेशबंधकादीनामल्पबहुत्वादि निरूपणायाह । एएसोत्यादि । तत्र सर्वस्तोका वैक्रियसर्वबंधकाः तत्कालस्याल्पत्वात् । देशबं
धका असंख्यातगुणाः तत्कालस्य तदपेक्षयाऽसंख्येयगुणत्वाद् अबंधका अनंतगुणाः सिद्धानां वनस्पत्यादीनां च तदपेक्षया
अनंतगुणत्वादिति ॥छ॥ अथाहारकशरीरप्रयोगबंधमधिकृत्याह । आहारेत्यादि । एगागारेत्ति एकप्रकारो नौदारिकादिवद्बंध
वदेकेंद्रियाद्यनेकप्रकार इत्यर्थः । सर्वबंधोप्येकं समय ति ॥ आद्यसमय एव सर्वबंधभावात् । देशबंधे जहण्णेणं अं
तोमुहुत्तेति । कथं जघन्यत उत्कर्षतश्चांतर्मुहूर्तमात्र मेवाहारकशरीरं भवति । परतश्चौदारिकशरीरस्याव
श्यंग्रहणात्तत्र चांतर्मुहूर्ते आद्यसमये सर्वबंध उत्तरकाले च देशबंध इति ॥छ॥ अथाहारकशरीरप्र
योगबंधस्यैवांतरनिरूपणायाह । आहारेत्यादि । स व्वबंधंतरं जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं ति । कथं मनुष्य आहार
कशरीरं प्रतिपन्नस्तत्प्रथमसमये च सर्वबंधकः स्यात्ततः अंतर्मुहूर्तमात्रं स्थित्वा औदारिकशरीरं गतस्तत्राप्यंतर्मुहूर्तं स्थितः
पुनरपि तस्य संशयाद्याहारकशरीरकरणकारणमुत्पन्नं ततः पुनराहारकशरीरं करोति । तत्र च प्रथमसमये स
र्वबंधक एवमेवं सर्वबंधांतरमंतर्मुहूर्तं द्वयोरप्यंतर्मुहूर्तयोरेकत्वविवक्षणादिति । उक्कोसेणं अणंतं कालं ति कथं
यतो अनंतं कालमाहारकशरीरं पुनर्लभते इत्यादि । कालानंत्यमेव विशेषेणाह । अणंताओ उस्सप्पिणीओसप्पिणीओ काल
लओ खेत्तओ अणंता लोग त्ति । एतद्व्याख्यानं चैवं । अथ तयोः पुद्गलपरावर्तपरिमाणं किं भवतीत्याह । अवड्ढं पोग्गलप

२४३

रियट्टं देसूणं ति । अपार्द्धमपगतार्द्धमर्द्धमात्रमित्यर्थः । पुद्गलपरावर्त्तस्य गुरुस्वरूपं अपार्द्धमप्यर्द्धतः । इदं स्यादत आह । देशो
नमिति । एवं देशबंधांतरमपि । जघन्यमंतर्मुहूर्तमुत्कर्षतः । पुनरपार्द्धपुद्गलपरावर्त्तो देशोनो भवन्नाउइदंकाउमाराणा त्रि
॥छ॥ अथाहारकशरीरदेशबंधकादीनामल्पबहुत्वादि निरूपणायाह । एएसीत्यादि । तत्र सर्वस्तोका आहारकस्य सर्वबंधकाः त
त्सर्वबंधकालस्याल्पत्वाद्देशबंधकाः संख्यातगुणास्तद्देशबंधकालस्य बहुत्वात् संख्यातगुणा एते न त्वसंख्यातगुणाः यतो मनु
ष्या अपि संख्याताः किं पुनराहारकशरीरदेशबंधकाः । अबंधकास्त्वनंतगुणाः । आहारकशरीरं हि मनुष्याणां सं
यतानां तत्रापि कस्यचित्कदाचिद्भवतीति शेषकालं तदभावाच्च अबंधकाः सततं सिद्धवनस्प
त्यादीनामनंतगुणत्वादनंतगुणास्त इति ॥छ॥ अ थ तैजसशरीरप्रयोगबंधमधिकृत्याह । तेयेत्यादि
। नो सव्वबंधि त्ति तैजसशरीरस्यानादित्वान्न सर्वबंधः स्यैतस्य प्रथमतः पुद्गलोपादानरूपत्वादिति ॥छ॥ अणा
इए वा अपज्जवसिए इत्यादि ॥ तत्रायं तैजसशरीरबंधो अनादिरपर्यवसितो अभव्यानां । अनादिः सपर्यवसितस्तु
भव्यानामिति ॥छ॥ अथ तैजसशरीरप्रयोगबंधस्यैवांतरनिरूपणायाह । तेयेत्यादि । अणाईयस्सेत्यादि । यस्मात्संसा
रस्था जीवास्तैजसशरीरबंधनद्वयरूपेणापि सदा विनिर्मुक्ता एव भवति । तस्माद्द्वयरूपस्यापि नास्त्यंतरमिति ॥छ॥ अथ
तैजसशरीरदेशबंधकाबंधकानामल्पबहुत्वादि निरूपणायाह । एएसीत्यादि । तत्र सर्वस्तोकास्तैजसशरीरस्याबंधकाः
सिद्धानामेव तदबंधकत्वाद्देशबंधकास्त्वनंतगुणाः । तद्देशबंधकानां सकलसंसारिणां सिद्धेभ्योऽनंतगुणत्वादिति ॥

कर्मवृत्ति

॥७॥ अथ कार्म्मणशरीरप्रयोगबंधमधिकृत्याह। कम्मासरीरप्पत्यादि। नाणपडिणीययाए त्ति। ज्ञानस्य श्रुतादेस्तद्वतां वा ज्ञान-
वतां वा या प्रत्यनीकता सा तया। एवं सर्वत्र। नाणनिह्नवणयाए त्ति। ज्ञानस्य श्रुतस्य श्रुतगुरूणां वा या निह्नवनता अ-
पलपनं सा तया। नाणंतराएणं ति। ज्ञानस्य श्रुतस्यांतरायः। तद्ग्रहणादौ विघ्नस्तस्य करणेन। नाणपओसेणं ति। ज्ञाने श्रुता-
दौ ज्ञानवत्सु वा यः प्रद्वेषः अप्रीतिस्तत्करणेन। नाणच्चासायणाए त्ति। ज्ञानस्य ज्ञानिनां वा या अत्याशातना हीलना सा तया।
नाणविसंवायणाजोगेणं ति। ज्ञानस्य ज्ञानिनां वा विसंवा- दनयोगेन व्यभिचारदर्शनाय व्यापारो यः स तथा तेन। एता-
नि च बाह्यानि कारणानि ज्ञानावरणीयकार्म्मणशरीर- बंधे अथांतरंकारणमाह। नाणावरणिज्जमित्यादि। ज्ञाना-
वरणीयहेतुत्वेन ज्ञानावरणीयलक्षणं यत्कार्म्म- णशरीरप्रयोगनाम तत्तथा। तस्य कर्म्मण उदयेनेति।
दंसणपडिणीययाए त्ति। इह दर्शनं चक्षुर्दर्शनादि। तिव्वदंसणमोहणिज्जयाए त्ति। तीव्रमिथ्यात्वतया इत्यर्थः।
तिव्वचरित्तमोहणिज्जयाए त्ति। कषायव्यतिरिक्तनोकषा- यलक्षणमिह चारित्रमोहनीयं ग्राह्यं। तीव्रक्रोधतया इत्या-
दिना कषायचारित्रमोहनीयस्य ग्रहणं कृतत्वादिति। महारंभयाए त्ति। अपरिमितकृष्याद्यारंभतया इत्यर्थः। महापरिग्गहयाए
त्ति। अपरिमाणपरिग्रहतया। कुणिमाहारेणं ति। मांसभोजनेनेति। माइल्लयाए त्ति। परवंचनबुद्धिवत्तया। नियडिल्लयाए
त्ति निकृतिर्वंचनार्थं चेष्टा मायाच्छादनार्थं मायांतरमित्यन्ये अत्यादरकरणेन परवंचनमित्यन्ये तद्वत्तया। पगइभद्द-
याए त्ति स्वभावतः परानुपतापितया। साणुक्कोसयाए त्ति। साणुकंपतया। अमच्छरियाए त्ति। अमत्सरिकः। परगुणानाम- २४४

स्याशहिष्णुतापरिणामो अमत्सरिकता तया। सुभनामकम्मेत्यादि। इह सुभनामादयस्त्यादि कर्म्मोदयाए त्ति। कायउज्जुक-
तयाए त्ति। परवंचनपरकायचेष्टयाभावतया। भावुज्जुययाए त्ति। भावर्ज्जुकतया परवंचनपरमनःप्रवृत्त्यभावेनेत्यर्थः। भासुज्जुययाए त्ति। भा-
षर्ज्जुकतया भाषार्ज्जवेन। अविसंवायणाजोगेणं ति। विसंवादनमन्यथाप्रतिपन्नस्यान्यथाकरणं। तन्निषेधः। अथवा योगो व्या-
पारः स तथा तेन। व्यापारः। ननु एवं विसंवादनायोगश्च अविसंवादनायोगाश्च। ननु एवं कायर्ज्जुकतादियं वर्त्तमानका-
लाश्रयं अविसंवादनायोगस्तु अतीतवर्त्तमानलक्षणकाल- द्वयाश्रय इति। असुभनामकम्मेत्यादि। इह वा असुभनामस-
म्यक्त्वादिकाः कम्मासरीरप्पयोगबंधेणं भंते इत्यादि ॥ कार्म्मणशरीरप्रयोगबंधश्च करणादेशे सर्वशरीरप्र-
योगबंधः इत्यादि यतोऽनादिसंततिरूपत्वात् सर्वबंधो वा जीवस्य कर्म्मस्य देसबंध त्ति।
सर्वकर्म्मणां सम्यक्त्वादिविशेषेषु याउयवज्जुगुणाण बंधका: संख्यातगुणा नव संख्या-
तगुणा इत्यादिकं कस्मात्तत्रापि असंख्यात- जीवितानां संख्यातगुणा इत्यनंतका-
यिकानां ... तेनानंतकायिकाः संख्यातजीविता बंधकाश्चादेशबंधकत्वात् संख्यातगुणा भवं-
तीति। यद्यबंधका सिद्धादयस्ते अपि ... संख्यातगुणा एव तस्मिन्नबंधकानामनंतानामपि। नवका-
यिका प्रस्तुता अनंतस्योक्तादिति। ... बंधका: सांता बंधकालवर्त्तितया ... बंधका सर्वथा ...
... बंधका ... इति ॥८॥ इत्यादि

नगा०हति

नरणो दारिका दिविग्रहे णाद। जाम्मत्वाहि ना बंधयति। नत्वेकसमय इत्यौदारिकवैक्रियायां बंधे विग्रहे इति कृत्वा ना
बंधक इति। एवमाहारकस्यापि तिजसस्य तु न: सदैवाविरहितत्वात् बंधका देशबंधेन। सर्वबंधस्तु नास्त्येव तयोरिति। एवमु
का सर्वं ०णशरीरस्यापि वाच्यमिति। एवमौदारिकसर्वबंधमाश्रित्य शेषाणां बंधचिंता विहितान्तरदंडकत्रक्रा। औदारिकस्य
देशबंधकमाश्रित्य दमा। जस्मणानित्यादि। अथ वैक्रियस्य सर्वबंधमाश्रित्य शेषाणां बंधचिंता विन्यादंडकसूत्रवात
गम्मकम्मगस्सयजादावत्यादि। यथा औदारिकशरीरसर्व बंधकस्याति तेजसकार्मणयोर्देशबंधकत्वमुक्तमेवं वै
क्रियशरीरसर्वबंधकस्यापि तयोर्देशबंधकत्वं वाच्य मिति॥६॥ वैक्रियदेशबंधदंडके आहारकस्य सर्व
बंधदंडकादादेशबंधदंडकस्यसूत्रमपवतिजसादि। सबंधदंडाकि ३वबंधएवा अबंधएवन्ति। तिजसादि
शबंधकअवारिकशरीरकशरीरस्य बंधका वा स्याद बंधका वा। नत्र विग्रहदवस्थायामबंधक: अविग्र
हस्थ: ३नर्बंधक:। सावान्यत्रिदत्रघातिश्चसमसमयसम यसर्वबंधकाहितायादिशदशबंधकइति। एवं कार्म
णशरीरादशबंधदंडका विवाच्यमिति॥ अथ औदारिकादिशरीरदशबंधकादीनामल्पबहुत्वादिनिरूपणायाय। एएसीत्या
दि। नत्र सर्वस्तोका आहारकशरीरस्य सर्वबंधका यस्मात्तेर्दश: पूर्वधरा एव विधशा ज्ञानवंत एव नवंति। सर्वबंध
कालस्य समयाद वतितस्येव वादेशबंधका: असंख्येयका: असंख्येयगुणा: सर्वबंधकाल्हूत्वादेशबंधकाले बंधश्चायात्: असं
ख्यातगुणत्वात्। अथ वा सर्वबंधका: श्वेतिद्यमानकादेशबंधकास्तु पूर्वउतिपन्ना: उतिपद्यमाना कसन्यश्वउतिपन्ना

नाबहुत्वाद्वैक्रियसर्वबंधकास्यादेशबंधका असंख्येयगुणास्तेजसकार्मणयोर्बंधका अनंतगुणा: यस्मात्तेसिद्धास्तव
वैक्रियदेशबंधकास्या। नंतगुणा एवबहवस्स तिवृत्तेसर्वज्ञावस्तु: सिद्धानामनंतगुणत्वादिति। औदारिकशरीरस्य सर्वबंधका
: अनंतगुणा: तेचवनस्पतिरूतानूचतीस्याश्रयवत्या: तस्येववाबंधका विशेषाधिका: एते हि विग्रहगतिका: सिद्धादयस्च न
वंति॥ तच्च। सिद्धादीनामत्यंताल्पत्वात्तत्वाविवक्षाविग्रहगति॥ दास्य वक्ष्यमाणन्यायनमसर्वबंधकालाबहुतराइतितस्या
स्तदबंधका विशेषाधिकाइति। तस्येव चौदारिकस्यादेशबंध: असंख्यातगुणा: विग्रहाद्दापहृत्यादेशबंधकाया: अ
संख्यातगुणत्वात् तेजसकार्मणयोर्देशबंधका विशेषाधि का: यस्मा सर्वेऽपि संसारिणस्तेजसकार्मणयोर्देश
बंधका नवति। तत्रवाविग्रहगतिका औदारिकसर्वबं धका वैक्रियादिबंधकास्तेऽनौदारिकादेशबंध
कास्यातिरिच्यंतइति॥ तविशेषाधिकाइति॥ वैक्रियशरी रस्याबंधका विशेषाधिका: यस्माद्वैक्रियस्याबंध
का: शायाद्देवनारकाद्य। वाचासुतदबंधका: सिद्धश्चतत्र। सिद्धा: तेजसादिदेशबंधका। स्याति रिच्यन्तइतितविशे
षाधिका: आहारकशरीरस्याबंधका विशेषाधिका: यस्मात्तएवाणामौदारिकशरीर वैक्रियं तत्र वन्येषामपितानां
वैक्रियबंधकस्य आहारबंधकानां सोकश्चैनवैक्रियाबंधकेस्य आहारकाबंधका विशेषाधिकाइति॥ इह च वृद्धापना:॥८॥ आ

ओराल	वेउव्व	आहारग	तेजस	कम्मण।
सव्वबंधगा ६	सव्वबंध: स ३	सव्वबंधगा १	देसबंधवि ७	देसबंधवि ७
देसबंध: स ८	देसबंधस ४	देसबंध: स २	अबंधअणं ५	अबंधअणं ५॥
अबंधविसे ७	अबंधविसे ७	अबंधविसे॥		

इहाल्पबहुत्वाधिकारे वागाथानिरवयवंवातव
त: ओरालसव्वबंधेथोवा अबंधगा विसेसाहियातत्तो

नगाछति

यादसबंधअसंखगुणियाकक्रांतेयादोदारिकसघबंधकानामल्पश्रादितावनार्थः सघबंधदिस्वरूपंतावडुच्यते समसिस
घबंधसमसमासमस्वादसबंधविग्रहगईयाणायक्रियाण॥ इदं अजगत्या वाल्पघमानानाजीवानाउत्पन्निक्षेत्रशसिघ
घमसमायसघंबंधं भवति द्वितीयादिश्रुतदशबंधःमिशानामित्यशादिशाष्टाद्विक्रियाविबंधकानांवजीनामोदारिकस्याः
बंधइति। इदं वमिशानाउत्पत्तिक्षेत्रशामिश्रघसमसमायसघंबंधं भवति। बंधकस्वपापत्यतेताल्पास्वनाविवरणाद्वियद्विक्राने
वश्तीत्यसघंबंधकात्याअबंधकात्याअबंधकाविशेषाधिका उक्ताइत्यतदाद। इदंश्रुणाविग्रहेपाद्वियपडुद्वलणियाअ
बंधगाअद्विया। मिहाअणंतनागंमिसघबंधगाणिविनवंतिमा धस शाणाथपिसघंबंधवावातासघंबंधकामिहात्याअनंत
तगुणायवपवंतत:मिशासघमनंतलागवर्गतायदिव मि हा अ पितधोमनंतनागवर्गता। तदाश्रुतराविक्रियबंध
कादयइतिघतीयपतव॥ ततस्वतविदायिव। मिहपदासवे हा शतमिति॥७॥ अथसघंबंधकानामबंधाव्यत्यंतानांव
समता। निक्षनइर्घकसबंधकानांविशेषाधिकत्वंउपदर्शयितु मादावजायायपगवकागईलावतिविद्वापदमापसघब
धसमाघवायापअइंउ। ततियापतइयलागातलघाव्रइजीवाणसघबंधगाणं। इतितिव्रसघबंधरासाविन्नवयअबंधा। रासिण्य
माणउतउक्षावंधयसघबंधयसंख्याणसमाण। अबंधगाउणाजदव्यक्षिया। कशयाताययागता सघंबंधकापवाघसमायन
वात्यवामेकासघोरासि:। पकवक्रयायउत्यघाताताषायवघामसमयातअवंधकाद्विताायउ सघं बंधकाइत्यवांतघोद्विता:
योराशि:। सविकवक्रानिधनद्वितीयगात्पात्यघमानानामसहशातालवतीति। विक्रवयागत्यायउनमत्यघांतातअाघ। सम २४६

यद्दायअबंधकास्तृतीयउसघंबंधका:अयवसघंबंधकानांतृतीयाराशि:। सवमिवक्रानिधनतृतीयगात्पाघघमागहा:
तालवति। तृतीयसमसाविग्रह्रस्यपवंवया:सघंबंधकानांराशायपववाबंधकानासमयालादनगाशिलवादितापवंवातराशि
शमाणत:उल्पायघपिलवं तितघापिसंख्यावप्रमाणाता। धिकालवति। तेचवं॥ जपगससईयातपगतिगायपि। ताहि मिइति
उसमइयातिपइरियातिसमइयासमलागाउजपक्कसमयिकाक्रजागात्यात्यघमानकाइत्यर्थ:। तपकस्मिनिगादसाध
रणशरीरालाकमध्यस्थितयास्यादाम्या। उम्बएणआ गछतियउनहिंसमयिकापकवकगात्यात्यघमानाइत्यर्थ
पतत्रिघरिक्षा:। घतरवयादागछेति। विदिशावक्र णागमनात्तघतरस्वरूपमाणस्वरूप:। यउनत्रिसमयिका
:सयउायणवक्रवायनावात्यघमानकाव्रता। घलाकातस्वतरतयातिरिक्तालाकादागच्छती तिा उघ:
तरघरूपणायाद। तिरियाणयरमसंखप्यादसवाद स्वा। वइंउघावरदाहित्रराययायायादापयशा। घलाक:स
धगातिकनिगादसधिकत्युतिर्यगायतस्वतघउदिहु ह्यतरकल्पात। असंखशदशावाल्प:विवह्लितनिगादल्प
दकालाविताअवगाहनावाल्पइत्यर्थ:। तस्माद्वयावादल्पावववइंति। क्रल्लोकालाकातरमताशघोपशयदाक्षिणात
गयतास्याद्वापतराविति। अघाधिकृतमल्पबंजघहध्याता। उतिपयस्यातबाहिसिंपदितालवंतसंखगुणा। सेसाविअ
संखगुणाखवासंखवासाखघागुणियवा। पजजावास्विघतरिकापकेक्रयागात्यात्यविमंत:। तषदिदाक्षन्य:सज
गत्यारवास्यादिसाघाअगतस्य:समकाशावववंत्यसंख्यगुणा:। शाषाअपियगिसमयिका:शघलाकादागताघ्य।

नगणवृत्ति

संख्येयगुणा भवति। अतः स्तोत्रा संख्यातगुणितत्वात्। ततः षट्दिक्षु स्तोत्रा त्रिप्रतरसमसंख्येयगुणा भवंति। ते चेत्रियस्य लोकस्येति न
तः किमित्यादाः पर्वतिप्रमत्तादिया अबंधयाः सर्वबंधपादितानेतिसमस्यपविग्रदेशाणां पडहस्रेस्मादीशवस्थयमात्मायदैः
सूत्रमित्यर्थः। चतुःसमयविग्रहगतौ सर्वबहुगुणा अबंधगादीति। पणमिति टरिमणा चवणा गमनीदेवाश्वामिपट्टमादाः समदस्मा
तुसमयाइदा विलक्षणाभ्यक्षं ति समदस्याद्गुणेति त्रिविग्रहसाकांडा लावाक्षम्य॥१२॥ प्रथमसमये गत्याहा सर्वबंधकराशि
:मदस्थरिक्तिलित: स्तोत्रत्म्याल्पत्वात् द्विसमयात्यन्ताना॥ द्वितीयादौ बंधकानामप्रसर्वबंधकानां तोचशत्यकल
कसातीतास्तवस्यवज्जतरत्वात्। प्रथमस्थितिःसमये सम्यकत्वच्छेदात् तत्रोत्रावा राशयाः। नत्रवाद्याया: समयद्वा
रबंधकराशीदेवायस्तुसर्वबंधकराशिस्तवत्यो पिउल्यिकोकोटीमाना: नास्तवस्यवज्जतमत्वा। दितित
दिवंराशि वायपिसर्वबंधका:। सदसंलक्षकोकोटीव त्यवसद्गी सा कास्तुलक्षकोटीद्वयविन्यवविशेषाधि
काइति। पणमिति ज्ञवसंतवमस्त्रावण्यंक्तारथ्रणसा। णो। पणा असंखगुणियावा बंजदादसंबंधमिति। एणा असं
खेज्जगुणा वरवड्ढहाणीव वायेमि। एगनिगोदगिवंपवासमए तुविमयवा॥ अज्ञातस्तुजत्नसमुद्रिशगिवयाणां जोविणिहि
द्वा। पल्लट्ठंति निवयात म्भाज्ञाता सुजत्ता। अथानन्तवर्गाणाबादापाना वर्गना वर्गनारनाना द्वियदसमयसंतवानन्तरूक्षं
तपरिवर्तनालणानावत्रितिगादस्थितिमप्रथमानमुक्तं। ततस्थातमिहिं तिमसमयाएगविग्रहसमयादवंतिजादिमागा ए २५१
वतिनागसाघविग्रहहियासमजावाण॥ समाविग्रविग्रहियासमाएजं असंखनागमि। तणेसंखगुणादसंबंधपदि

२ गाह्रगतियआहारगात्याकंसा इपदियमिहाइ। तदविवासमाजाजऊजन्तननणा वासि। पवऊचिसघवंधो
वाद्विपदमसमप्रदवाइ। तास्मवादसबंधअसंखगुणियाक्कलोकव। एवउयातामिविपाजासमातसावसघंधाप्पे
त्रं। दो तिअवंधणातानघयासमजावाल। २०अयमर्थः। तत्रासव विक्रियबंधकानां सर्वबंधकान् तस्मायत्राणात्सर्वघवि
क्रियस्यादशावंधकानवंति। अत्रवसर्वबंधकनन्तचात्यानन्तकथमित्यस्य निर्धचनमुक्तं यागाद्गात्यानन्ताकावत्यासा
ति। अवंधस्तुतस्मानंतानवंति। नघकापनहृत्ता विक्रियसर्व दशावंधकवर्धो। रात्तजीवानवोदारिकादिवंधका॥ दा
वादयस्थविग्रहिकाइति। आहारसवबंधमावादीति। त्रिपववादसवा। सारवहगुणा। दसातिठऊजनंसदस्मा
णा॥ २२तघयासघजियाअवंधयातदवंवनातगुणा। ।सावाअवंधगातयासमसमारुछाय। २२तद जी:
आहारकवंधघजी: सर्वजीवाअवंधकाइत्याहारकाव। धकघहृपठकऋ। तवशघोल्या। नंतगुणानवंति। समाया:
दसवंधतवघातन्द्ववंतणंतगुणा। एवंकसमासलयाविवन वरिनाणनमा३मि। २२तघाञ्जर्जानाक्षसृवं। यावाआता:
यबंधसंखघगुणा अबंधयावोति। नयाकम्माणांसवबंधगाणनणाइत्रा। शधमंख्यातगुणा आहारकावधकाइतिपञ्क
तवश्यआदअसंखयगुणा। उगस्याकिमवंधगाणं मत्रत्रि। जहाअसंखलागीउवहदशगमसमणं। शय अयमनिवाय
:१ एकाअसंख्यनागादजीवानां सर्वदाहत्रेन। सवव गाढ़णा मवतद प्यषाठ हृर्वनानावा। तिन्माय ह्याघास्यवधा:
छपांसवताघस्याअसंख्यातगुणा। पवाल्यवमसंख्यातगुणा। पवाल्यवमसंख्यातगुणा: आहाराकावंका: स्फरिति।

।आहारकाता।तत्र यद्यपि समस्तकालाहारकत्वं जीवानां।बंधणकालो उण अणागतस्स आउस्स भुज्जमाणस्स।३।२६ अयमभिप्रायः
प्यातिवाहजीवत्ववकालाप्रकृत्यातिथामायुर्बंधकालः।असंख्याततमगाहत्रिरिल्यबंधकाः संख्यातगुणापवादादबलाय
वं।जीवाणविती कालेऽनायुबंधकाः एव जलच्छावक्षतमाणं आयुष्कस्याबंधयामजीवाणां।निगोदजीवानां स्थितिकाल
:अंतर्मुहूर्तमानः।सवकलनयासमयलक्षणत्वात् आयुर्बंधकाद्याः आयुर्बंधकाल अंतर्मुहूर्तमात्र।नवकलनयासमय
प्रमाणमूलक्षणानामेनतिमतियप्रबंधकलनयाशरूव पणावतिनागावर्तीता।आयुर्बंधकाः शेषजीवानां तदव
धकाना मित्यर्थः।तत्र किललक्षणापरूपयाशातसंख्यात सोनागोअंतावंधाकाल्पा बंधकाः संख्येयगुणाल
वंतीति।एतदेव लाख्यातं।जसंख्यछतिनागाविलीका लस्स अबंधकालोऽनस्यासंख्यगुणामिअबंधयाव
धायदिता।२७।मति अनुपः।सोजागप्यावज्यम् अवार गमयबंधगामावा।तास्सवादमबंधसारखयगुणाः
तयद्धत्रा।।२८।तान्नावन्नविययसङ्खबंधगादरिमियाअस खगुणा।जमसंखादवाइअववद्धगसमावणा।।२७।।
तास्सवादमबंधअसंखगुणियादवतिवतुत्ता।।तयगकम्मावंध अणतगुणियायात सिद्धा।।२२।।वाताय अणतगुणातराल
यमघबंधगा व्वाति।तास्सवतावंधपादसबंधेयवुत्ता।।२३।।तान्नातयगकम्माणादिसवंधअनविवासहिया।।ताणवाचाग
लियादसवंधगा व्वाति मवाषा।।२४।।जतस्समवंधगाजियानरइयादवा।।पहिसाइवातवाणाशकयघसमाशा।२४।।
उद्धियस्सतात्रा।।अबंधगासादिया विसमणा।।तावचयाणरइयासिद्धसंजता।।२५।।आदारगस्सताना अबंधगा साद्धिया

विसमणा तवणा कमपढ जियाअणाहारगलडियामाउ।।२७।।समासा बंधा।।६।।अथ समवसरणं।।३०।।अनंतरोद्देश
कबंधादयो भावा कम्मानुदेशतः।अभंतरानं तरूपा विचारयता।निरूपिता दिसमवसरणं पद्वतिमा पा विचारणा उद्देशम
शदहेशकमस्य वदसादि।कतररायगिदे इत्यादि तत्र वक्षणमाला समयं।ऽवतमतयुज्जसय मालमवसितमतस्य समवस
रणव्याख्या।।चालोक मिहत्ययनाऽन्न व्यविद्याः किरियावियाक्रियामात्रादवावीमोक्षसिद्धिमिच्छंति।नत्वकिं विदक्रिया
निनइयाजनं निस्पृहायदताद्विकस्यान्नावाक्या दिवदोषवत् पथ्यातवा क्रियैवफलदा ऽप्रमानं ज्ञानं फलदं मतं
।यतस्त्रीनद्रूपालाभज्ञानज्ञानात्सुखिताल्पवत्।जदा गाबदनमारवादोनारसस्य मागमस्य जवदणस्य।एवं सम्णा
णीवशणणाद्व्याणा।नात्मानस्समाग्नेजामागइप।। अतास्सउरूपयतिशीलास्त्रयः शाणातिपातादि निरस्स
णाध्यानाध्ययनादिरूपाक्रियेवनाश्रयातिरायनउम संख्याख्यउस्सपार्थमाधकया यवासमाश्रयणीयं।।उक्तं
रूपार्थवित्।पार्थविनात्रमविवउज्ञानादावभार्षसिद्धिम् इतिनक्रियातः ज्ञानविकल्पस्य क्रियावतां प्रफलसिद्ध
र्शनादात्मचात।विज्ञप्तिः फलदायमान क्रियाफलदामता।मिथ्याज्ञानात् प्रवृत्तस्य फलासयाद दर्शनात्।तथा पातय
दमना नानाताद्याप्यविह इसमंजस।।अन्नाणी किंवादी।किंवानादी।वनयाच्यं अतस्यरूपदर्शित।अतत्प्रथ्या अतत्र
तज्ञानवादवस्थायि।।ताविप्रमसमाश्रयणीय वाउत्रूपार्थमिदि हिडसउत्सात्मसुज्ञालमिति।आलउज्ञान क्रियानया।।अत्याय
विरायकान्यो फलसिद्धं ति।ज्ञानिक्रिया विकल्पासावापमज्ञानी हितज्ञानवादफलादतिनावा।नणतिवा।किंविहदमयंप।

आराधना टि

उक्तिविन्यासेन नामासमयं। आगमिष्यति तस्यानयस्यावतारयिष्यति। अतो निश्चयरूपं प्रतिरूपतां स्थयः। तथा शीलं स्थयः। छायारूपि च
त्यक्तश्च मदस्य पवित्रता निबन्धनत्वादिति। आत्मस्वभावता शीलं स्थयस्य स्वभावस्य स्वस्थत्वात्तथा कृतं स्थयः कृतमपि। स्थायागोगा
द्रव्यात्तद्रूपकारित्वादित्यर्थः। इत्यकार्यं मतं अन्यदीयमतं कृतं स्थयस्य स्वभावत्वाच्छीलमपि स्थयोगोगाद्रव्यात्तद्रूपकारित्वादित्य
र्थः। अयं वार्थः द्रव्यात्मकानां च नामप्रत्यात्मा एतस्य वयमव्याख्यानं अन्यत्र पि कृमतस्य मिथ्यात्वं शब्दं स्कन्दपदरूपयस्यापि फल
सिद्धावनंगत्वात्। समुदायपदरूपस्येव फलमिद्धिक्रमरणाच्च दादेवानां प्रयासमयासादनतावासज्ञानामवक्त्वातीति इष्टपि
मयाज्ञानाकोज्ञिनासमानोनवानित्वातयमंज्ञानोवच्च लामवानयामयागासिद्धावफलवदंति। नजपगवाच्छा:
णारत्नप्रयाशा। अंशमयपंश्यवणासमम्बातमिंप उनानगारप्रविष्टत्रि। द्वितीयव्याख्यानपारूपिमिथ्यायंस
योगतः फिलमिदं इष्टवादिकिकस्यश्यानतरविवा रूपा अमंगतत्वादिति अहंउनगातिमपवमाख्यामियाव
स्वरूपयामीत्यत्र उक्ता। शीलं स्थयशब्दतावनवाक्यत्वेपि इत्य। अयकस्मादवमात्राख्यातोवमित्यादिएवंवरूपमाण
व्यायनउनेस्मिन्नापत्रि। उरूपशकरा: शीलवं अभ्यवंतिकार्यः। उवराय अविज्ञायधाम्मत्रि। उपरितानिह्नवः उभ्रुभ्रा
पापात्। अविज्ञातअधर्म्मीलावानाअनधिकृतज्ञानावालतपश्चात्यर्थः। गीतार्थोनिश्चितनपश्यरणनिरतागीतार्थस्यात्मादव
मारादपत्रि। गोकमंममासास्मामार्गस्याराधयतीत्यर्थः। ममणावाधरदितत्वात्। क्रियाप्रश्नायति। अशीलवंउच्यंतिकोर्थ
। अणुवरप विणायधाम्मत्रि। पापादनिवृत्ताः। ज्ञातमर्म्मावि। अविरतमम्यग्दृष्टिरितिलावः। वसविरादपत्रि। देशान्नाक २४४

मसंज्ञानादित्रयरूपस्यामाज्ञमार्गस्यद्वितीयलागरूपवारित्वविराधतीत्यर्थः। ज्ञानस्यतस्यापालदानादशामवामहारा
दपत्रि। मर्वत्रिप्रकारमपिमाक्षमार्गमाराधयतीत्यर्थः कृतश्रद्धनज्ञानदर्शनायाः मंरुद्दीतवान्नदिमिथ्यादृष्टिज्ञानधम्मान
चातालवतीति। एतनमहदितायाशीलकृतायाः स्थियस्यमुक्तमिति। ममघाराव्याशङ्क्यत्फलमघाराधनामिवालदतआद
कतिविद्दणात्यादि। आराधणात्रि। आराधनानिरतिवारतयाउपालनातवज्ञाने। पंचप्रकारं कृतचातस्याराधनाकालाष्ट
प्रकारकरणं। दर्शनंसम्यक्त्वंतस्याराधनानिःशंकितत्वादि। तदावारउपालनवास्त्रिमामायिकादितदाराधनानिरतिवा
रताउद्यामियत्रि। उत्कृष्टज्ञानाराधनाज्ञानस्यात्मउत्थान पञ्चत्र्यरयन्ततामस्तिमत्रि। ज्ञानावमध्यमयन्नताजद्याग
त्वाताघवात्युतमयनयन्ना। एवदर्शनाराधनावारित्रा राधनावति। ज्ञा। आयाक्राराधनालदानामवपस्थगो।
पनिबंधनमनिश्चउमादा। उत्कृष्टामित्यादि। अजदणको मावत्रि। जघन्यावमाउत्कर्षावारूपाजघन्याकपतिनि
षधदजघन्याकर्षामध्यमत्यर्थः। उत्कृष्टज्ञानाराधनावाता स्याछद्दर्शनाराधनलवानानउनमहतीयानयास्वलाव
वात्रस्यति। जम्मउणात्यादि उत्कृष्टदर्शनाराधनावतानिज्ञानउतित्रिप्रकारस्यापिशयसंभवाशाति। त्रिप्रकाराणि
वाराधनानजनयालवतीति। उत्कृष्टज्ञानवारित्राराधनासायागस्तवननरायास्याकृष्टाराधनातस्यवारित्राराधमानात्रिविध
पि। लजनयास्याउत्कृष्टदर्शनावातादिवारित्रपतिनाल्पतमश्यनस्यात्रस्वनावत्वात्रास्यति। उत्कृष्टवारित्राराधनावतः
सुज्ञानउतिप्रयनत्रयमपिलजनयास्यादेतादेवासादशतआदजदाउद्योमिपत्यादि। उत्कृष्टदर्शनवारित्राराधनासंत

भग०४त्रि

योगश्चात्रनत्रयोः जस्सुक्कोसिया दंसणाराहणा इत्यादि। यस्योत्कृष्टदर्शनाराधना तस्य चारित्राराधना त्रिविधापि भजनया
स्यादुत्कृष्टदर्शनाराधनावतो हि चारित्रं प्रति त्रिविधस्यापि प्रयत्नस्याविरुद्धत्वादिति। उत्कृष्टायां च चारित्राराधनायामुत्कृष्टैव दर्शनारा
धना प्रकृष्टचारित्रस्य प्रकृष्टदर्शनानुगतत्वादिति॥ अथाराधनानां फलदर्शनायाह। उक्कोसियं णमित्यादि। तेणेव भव
ग्गहणेणं सिज्झइ त्ति। उत्कृष्टज्ञानाराधनामाराध्य तेनैव भवग्रहणेन सिद्ध्यत्युत्कृष्टचारित्राराधनायाः सद्भावात् कप्पोव
वत्ति। कप्पोवगा उ सौधर्मादिदेवलोकोपगा वा उ मध्यमप्रेक्षान्तमध्यमचारित्राराधनासद्भावे कप्पातीता। यस्तु
वत्ति। ग्रैवेयकादिदेवेषूत्पद्यते। मध्यमोत्कृष्टचारित्रा राधनासद्भावश्चेति। तथा उक्कोसियं णं भंते दंसणाराह
णमित्यादि। एवं चेव त्ति करणात् तेणेव भवग्गहणेणं सि ज्झइत्यादि दृश्यं। तत्र च सिद्ध्यादि तस्याश्चारित्राराधना
यास्तत्रोत्कृष्टाया मध्यमाया वा भावादिति॥ तथा उक्को सियं णं भंते चरित्ताराहणमित्यादि। एवं चेव त्ति करणा
तेणेव भवग्गहणेणमित्यादि दृश्यं। केवलं तत्र अत्थेगइए कप्पातीयगेसु उववज्जंति त्ति सिद्धत्ववाच्युत्कृष्टचारित्रारा-
धनावतः सौधर्मादिकल्पे गमनाभावतः अत्थेगइए कप्पातीतएसु उववज्जंति। सिद्धिगमनाभावे तस्यानुत्तरसु
रगमनादेतदेव दर्शयता आह॥ जहन्नियं णमित्यादि। मध्यमज्ञानाराधनामध्यमचराधनायाः अधिकृतभवापेक्षया निर्वाणा
भावात्प्रपन्न इति द्विघामिति॥ अधिकृतमनुष्यभवापेक्षया द्वितीया मनुष्यभावेनैव भवग्रहणानिति। अधिकृतम
नुष्यभवग्रहणापेक्षया तृतीयं मनुष्यभवग्रहणं यदा चारित्राराधनासंवलिता ज्ञानाराधना इह विवक्षिताः कथमन्यथा २००

BHAU DA

जघन्यज्ञानाराधना इह विवक्षिताः कथमन्यथा जघन्यज्ञानाराधनामाश्रित्य वक्ष्यति सत्तट्ठभवग्गहणाइं पुण नाइक्कमइ
त्ति। तस्यां चारित्राराधनाया एवेदं फलमुक्तं। यदाह। अट्ठ भवा उ चरित्ते त्ति। श्रुतसम्यक्त्वदेशविरतिभवास्त्वसंख्येया उक्ताः। ततः
स्वरूपाराधनापेक्षितज्ञानदर्शनाराधना असंख्येयभविका अपि भवन्ति न पुनरष्टभविका एवेति॥ अनन्तरं जीवपरिणाम उक्तो
ऽथ पुद्गलपरिणामाभिधानायाह। कतिविहे णमित्यादि। वन्नपरिणामे त्ति। यत्पुद्गला वर्णान्तरत्यागाद्वर्णान्तरं व्याप्नोति स वर्ण
परिणाम एवमन्यत्रापि। परिमंडलसंठाणपरिणामे त्ति। इह परिमंडलसंस्थानं वलयाकारं यावत्करणाद्वट्टसंठा
णपरिणामे तंससंठाणपरिणामे चउरंससंठाणपरि णामे त्ति दृश्यं॥ पुद्गलाधिकारादिदमाह। एगे णं भंते पोग्गल
त्थिकायपएसे त्यादि। पुद्गलास्तिकायस्यैकाणुकाः दिपुद्गलराशेः प्रदेशा निरंशाः पुद्गलास्तिकायप्रदेशः
परमाणुः इत्यर्थः। किं द्रव्यमित्यादि। द्रव्यावयव एवमेकद्रव्यत्वात्प्रत्यक्षविकल्पाश्चत्वारः द्विकसं
योगा अपि स्युरिति प्रश्नः॥ उत्तरं तु स्याद्द्रव्यं द्रव्यान् तरासंबंधे सति स्याद्द्रव्यदेशो द्रव्यान्तरसंबंधे सति। शेषविक
ल्पानां तु प्रतिषेधः। एकत्वेनानेकत्वस्य द्विकसंयोगस्याभावादिति॥ दो भंते इत्यादि। इह आद्या प्राक्तनभंगाष्टमध्ये
आद्याः पंच भवंति। तत्राद्याः अत्र द्विप्रदेशिकत्वाद्द्रव्यं कथं यदा तौ द्विप्रदेशिकस्कंधतया परिणतौ तदा द्रव्यं। यदा तु
द्व्यणुकस्कंधभावगतौ तौ तदा द्रव्यान्तरसंबंधमुपगतौ तदा द्रव्यदेशौ॥ ३ यदा तु तौ द्वावपि भेदेन व्यवस्थितौ तदा द्र
व्ये॥ ४ यदा तु तौ द्व्यणुकस्कंधतया न परिणतौ द्रव्यान्तरेणासंबंधमुपगतौ तदा द्रव्यदेशौ॥ ५ यदा पुनस्तयोरेकः कि

अगाद्दत्रि

वलतया स्थिता द्वितीयस्य च अवक्तव्यांतराणां संबंध स्यादवक्तव्य एव स्यादवक्तव्यादेश इति॥४॥ पंचमः स्याद्विकल्पानां तु इति षष्ठो। संभवा
दिति॥५॥ तित्रितंतनइत्यादि। त्रिप्रदेशः षष्ठमविकल्पवद्धः सप्तविकल्पः संभवति तथाहि। यदा त्रयो। त्रिप्रदेशिकस्कं
धतया परिणता स्यादवक्तव्य॥ यदा तु त्रिप्रदेशिकस्कं — परिणताः पवक्तव्यांतरसंबंधस्तु प्रागता इव्यादेशः॥ यदा तु नास्य त्रया
पि लादेन व्यव स्थिता द्वौ वद्व्यणुकौ हृता वकेवलप्रवस्थितस्य स्याद्देशादस्ति॥ यदा तान्त्रायापि स्कंधतामागता प्रवाहा वा
द्व्यणुकौ हृताव कस्तु केवलप्रव्यवइव्यंतराणां संबं ... स्याद्देशादसन्धि यदा तेषां द्वौ द्व्यणुकतया परिणता वे
कवइव्यांतराणां केवलप्रवस्थितौ द्वौ द्व्यणुक ... तया परिणतस्य इव्यांतराणां संबंधौ तदा तद्देशे व द्देशादसत्रि
॥५॥ यदा तु तेषामेकः केवलप्रवस्थितो द्वौ वल ... देनइव्यांतराणां संबंधौ तदा द्व्यं वद्देशादसायंत्रि॥६॥ यदा
तु नास्य षां द्वौ लादेन स्थितावकइव्यांतराणां संबंध ... स्यादेवाऽस्य देशादास्य त्रि। ए अष्टमविकल्पस्तु न संभवति।
त्रयत्र त्रिभुप्रदेशाभुदेशावत्तष्टयादेत्व ष्टमापि संभ ... वत्फलयत्रापि वक्तव्यवनसंभावदिति॥७॥ अनंतरं परमाणुवा
दिवक्तव्यता स्था प्रमाणवादयस्यालोकाकाशप्रदेशावगाहिता नवतीति तवक्तव्यमाह॥ केवईया णं भंते इत्यादि॥ असंख्य
येति। यस्मादसंख्येयप्रदेशिको लोकस्तस्मात्प्रदेशगा असंख्येया एव इति॥ प्रदेशाधिकारादेवदमाह॥ एगमेगस्स णं
दि॥ एकैकस्य जीवस्य पतावंतः प्रदेशा यावंतो लोकाकाशादेशस्य क एवयम्ना जीवः केवलिसमुद्घातकाले सर्वलोकाकाशं व्या २५१
प्याप्याव तिष्ठांततमालोकाकाशप्रदेशप्रमाणास्य इति॥८॥ जीवप्रदेशाश्च प्रायः कर्मप्रकृतिनिरुद्धाता इति। तद्वक्तव्यता

मनिधातुमाह॥ कइ णं भंते इत्यादि॥ अविभागपलिच्छेदत्ति॥ परिच्छिद्यंत इति परिच्छेदाः अंशास्ते च विभागेनापि भवंत्यतो
विशेषणार्थं अविभागाः स्युर्नतपरिच्छेदाः स्युरविभागपरिच्छेदाः निरंशा अंशा इत्यर्थः। ते च ज्ञानावरणीयस्य कर्मणोऽनंताः ना
कथं ज्ञानावरणीयं यावतो ज्ञानस्य विभागान् आवृणोति तावंत एव तस्याविभागपरिच्छेदा बुद्धिकल्पनया वा अनंतत
त्परिमाणरूपाः॥ अविभागपलिच्छेदे हिं ति तत्परिमाणेनिः आवेढियपरिवेढियत्ति॥ आवेष्टितपरिवेष्टितानंतानां च्छि
तइत्यर्थः आवेष्टपरिवेष्टित इति वा सिय नो आवेढिय ... परिवेढिये त्ति॥ केवलिनं श्रतायतस्य क्षीणज्ञानावरणीयत्वा
त्वादसस्य ज्ञानावरणीयाविभागपलिच्छेदैरावेष्टनप ... रिवेष्टनाभावादिति॥ मइ सम्मत्ते जावस्स त्ति॥ सिय
आवेढियत्वादि वाच्यमित्यर्थः। मउघाणपरूया॥ ... आवेष्टितपरिवेष्टितं स्यात्तदितरस्य तदभावात् तप
वं दर्शनावरणीयमोहनीयांतरायपपि वाच्य। वेद ... नीयायुष्कनामगोत्रेषु भावनया तु भावनया एव नज्ञा
नावाच्या सिद्धापरूया मनुष्यपदेतु नास्मिन् तथावदनी ... यादीनां नाघादित्वतादथाहि॥ नवरं वर्णयोविश्वास्वत्वादि
॥८॥ अस्यो यज्ञानावरणीय समये सद्भित्वात् जस्स णं भंते इत्यादि। जस्स णं भंते वयणिज्ज तस्स नाणावरणिज्जं सिय अत्थि सिय
नत्थि त्ति॥ केवलिनं २ वश्रत्यात्या केवलिना द्विवदनीयं ज्ञानावरणीयं वा स्थिकेवलिनस्तु। वेदनीयमस्ति न तु ज्ञानावर
णीयमिति। जस्स नाणावरणिज्जं तस्स वेयणिज्जं नियमा अत्थित्ति। अरूपकं वपतीत्य अरूपकस्य ज्ञानावरणीयं सा
वेदनीयं वा स्तिरूपकस्य वा सावद्या यदा वा केवलज्ञानं नात्पन्नं तदा वज्ञानावरणीयमस्ति न तु सा वेदनीयमिति। एवं

यथाज्ञानावरणीयवेदनीयेन समवधानं । त[?]घाख्यानात्मपरिणामत्वाध्ययं । उक्तं च कारणज्ञानायाः सर्वर्षीषा
न्तभावात् । अन्तरायस्य च सप्रज्ञानावरणीय । तथा व्याख्याद्दर्शनावरणे नियमेन मिथ्यर्थः ॥ एदवादि ॥ एवं जदावयम
णिक्षमस्य मित्यादि नियमाय रायस्य रंलाणियं णिक्षिकार्थः । जस्स नाणावरणिज्जं तस्स नियमा अंतराइयं ॥ जस्स अंतरा
इयं तस्स नियमा नाणावरणिज्जमित्यवसेयः परस्परं नियमाभावादित्यर्थः ॥ ४ ॥ अथ दर्शनावरणादीनि परिषङ्ग्य सह चिंतय
न्नाह । जस्सत्यादि अयं च गाथा ज्ञानावरणीयगमसमय एव ति ॥ ४ ॥ जस्सणं भंते वेयणिज्जमित्यादिना उपवेदनीयं शा
षे । सह चिंत्यते । तत्र जस्स वेयणिज्जं तस्स मोहणिज्जं सिय अत्थि सिय नत्थि अक्षीणमोहं क्षीणमोहं च वे
दीत्य अक्षीणमोहस्यैव वेदनीयं मोहनीयं वा क्षीणमोहस्य तु वेदनीयमिति । एवमायुर्नाम
गोत्रैः नियमं भणितार्थः । यस्य वेदनीयं तस्य नियमात् जीवस्य तस्य नियमाद्वेदनीयमित्यवसेयं तथा वा केवलि
त्यर्थः । एवं नामगोत्राभ्यामपि वाच्यम् ॥ ४ ॥ एतद्वादि । जस्स आउयमित्यादिषु अंतरायेण उत्तरजनायतो वेदनीयमंत
रायं च । केवलिनामस्ति केवलिनो वेदनीयमस्ति । तत्र तु अंतरायमतादवदर्शयता को । जस्स वेयणिज्जं तस्स अंतराइयं सिय
अत्थि सिय नत्थि ॥ ४ ॥ अथ मोहनीयमायुष्कादिभिः सह चिंत्यते । अथ यस्य मोहनीयं तस्य उनियमात् केवलिनश्च
स्य चतुर्णामस्य मोहनीयं च ज्ञानावरणाय । क्षीणमोहस्य च मोहनीयं नास्ति क्षीणमोहस्य च चारिणः इति । एवं नाम गोत्रः
अंतरायं च वाच्यमिति अयमर्थः । यस्य मोहनीयं तस्य नाम गोत्रमंतरायं च नियमाद् अस्ति यस्य पुनर्नामादित्रयं ता ॥ २५७

स्यामोहनीयं स्यादस्य क्षीणमोहस्य च स्यान्नास्ति क्षीणमोहस्याभावाति ॥ ४ ॥ अथायुरन्यैः त्रिभिः सह चिन्त्यते जस्स णं भंते आ
उयमित्यादि आदि विपरीतं नियमं भणितार्थः । जस्स आउयं तस्स नियमा नामं । जस्स नामं तस्स नियमा आउयं इत्यर्थः । एवं गोत्रे
णापि जस्स आउयं तस्स अंतराइयं सिय अत्थि सिय नत्थि । यस्यायुस्तस्यान्तरायं स्यादकेवलिवत् स्यान्नास्ति केवलिवदि
ति ॥ ४ ॥ जस्स णं भंते नाम इत्यादिना नामान्यैः द्वाभ्यां सह चिन्त्यते । तत्र यस्य नाम तस्य नियमाद्गोत्रं यस्य गोत्रं तस्य नियमा
न्नाम । तथा यस्य नाम तस्यान्तरायं स्यादस्याकेवलिवत् स्यान्नास्ति केवलिवदिति ॥ ४ ॥ एवं गोत्रान्तराययोरपि भजनालोच
नीयेति ॥ ४ ॥ अनंतरं कर्मोक्तं तच्च पुद्गलात्मकमतः पुद्गलाधिकारादिदमाह ॥ ४ ॥ जीवेणमित्यादि । पोग्गली वित्ति । पुद्ग
लाः श्रोत्रादिरूपा विद्यन्ते यस्यासौ पुद्गली । पुद्गल इति च संज्ञा जीवस्य तस्य ग्राह्यात्पुद्गल इति । एतद
वदर्शयन्नाह । सेकेणमित्यादि ॥ ४ ॥ अष्टमशतस्य दशमः समाप्तः ॥ ४ ॥ समर्थयाङ्कतिना विवृतमष्टमशतं पार्श्वप्रसादा
न्निजानामात्मनः सिद्धिर्दिनाति ग्रन्थनतापतः । संपादनयं नाति कर्मकरणात्मसादनीतवान् ॥ सिद्धिः शि
लिवादतदष्टमशतव्याख्यानमकारि ॥ व्याख्यातमष्टमशतमथ नवममारभ्यते ॥ अस्य चायमभिसंबंधः अष्टमशत
विविधाः पदार्थाः उक्ता नवमे अपि त एव भंग्यंतरेणोच्यते इत्येवं संबद्धस्यास्योद्देशकार्थः । संग्रहगाथा ॥ जंबुद्दीवे इत्या
दि । तत्र जंबुद्दीवत्ति जंबुद्दीपवक्तव्यताविषयः प्रथम उद्देशकः । जोइसत्ति ज्योतिष्कविषयाभिधायी द्वितीयः । अंतरदीवत्ति
त्ति अंतरद्वीपविषयास्तृतीयादित्रिंशदुद्देशकाः । असोच्चत्ति ॥ अश्रुत्वा धर्मं लभतेत्याद्यर्थप्रतिपादनार्थः एकत्रिंशत्तमः । गांग

जं०प्र०वृत्ति

यति।गंगायाः सिंधुनानगा ग्रावक्रव्यता। यथा त्रिंशन्नमः। कुंडगामसंज्ञि॥ ब्राह्मणकुंडग्रामविषयस्त्रयस्त्रिंशन्नमः। उरिमत्रि॥
उत्तरउत्तरहन्निति॥ त्यादिवक्रव्यता। यथा त्रिंशन्नमः इति॥ ब॥ कदिणंति॥ कस्मिन्नादेशाः इत्यर्थः। एवं जंबूद्वीपाणं नीलाणंय
घन्नि। सविवं। कमहालाखणंतलंडं जंबूद्वीवदीवे किमागारभावपडोयारभावणंतेतजंबूद्वीवदीवपन्नत्ते। कस्मिन्नाका
रभावप्रत्यवतारे यस्मत्तया॥ णायमा। अयणं जंबूद्वीवदीवसमद्दीवसमुद्दाणं सबब्भंतराय सबखुड्डा एवहातस्याद्य
संठाणसंठिया। वट्टेरहचक्कवालसंठाणसंठिए। वट्टे। उक्खारक्त्तिया संठाणसंठियवाईए। डिवन्नवटसंठाणस
ठिए। एसाला॥ एवं जायणसयसहस्सं। आयामविक्खं लणं मित्यादि। किं मात्रयेवाच्यत्वादं। ज्ञावत्पादि। एवामे
वत्तिजक्के निवन्नायेन शुद्धाय समुद्दंगमनदिना। सप्तभावरणंति॥ सदृशाईणंनदीहादिनी॥ एरमणा
द्याएतनिवाति समस्तिलाप्य सहस्सा। नवंताति स खलायंतिइदलिलाशलिलाशतसहस्राणिनदीलक्षाणि
तत्समख्या। विवाणरातेगवनायोः। गंधसिंधरक्तारक्तवत्यः। प्रत्येकं चतुर्दशभिर्नदीनां सहस्रैर्युक्ताः। तथा हैमवत ऐ
रण्यवतयोः रोहितारोहितांशासुवर्णकूलारूप्यकूलाः॥ प्रत्येकमष्टाविंशत्यासहस्रैर्युक्ताः तथा हरिवर्षरम्यकवर्षयोः ह
रिहरिकांतानारीनरकांतानारीकांताः। प्रत्येकं षट्पंचाशता सहस्रैर्युक्ताः। महाविदेहे च पूर्वापरविदेहेषु शीताशीतो
दे प्रत्येकं पंचलक्षैः द्वात्रिंशता च सहस्रैर्युक्ते समुद्रमुपयात इति। सर्वसंख्या च मीलिते शतलक्षाः। एवमाणं नवातीति।
वावनतीरशुतनिदहरूपीता॥ जंबूद्वीपवास्ती यतन्मणायंघं। जावइसविछाणंजय। खंडायायणावासपद्वय स

डायतित्त्वापदाउविजयद्दहसलिलाउयपिंडयाविंदाइमंगहणी॥ तत्र जाइसविछाणंतिजंबूद्वीपपन्नत्त्याश्माति क्वचक्रव्यताश्मि
नदिहोनंससस्संडं जंबूद्वीपप्रज्ञप्ति ह्व्रमास्या हेशाकमाप्तं जयं किं एर्यवमानं तत्र भदितादं। जावखंडत्यादितत्रखंडनि। जो
जूद्वीपानरत क्षेत्रप्रमाणेन खंडानि क्रियंते तस्माद्व्यात। नवत्यधिकखंडशतं जायए। द्वि जंबूद्वीपकिदंति जोडनप्रमाणे
न खंडानि स्याडव्यतमात्रवयाकाडिमयावग्या वयन्नमयसहस्साइ। वरुणाख्यवसहपासयदिवहवण्णिवएयंति। गणित्प
दमित्यवंप्रकारस्य गणितस्य संज्ञा वासत्रि। जंबूद्वीपभरत हिमवतादीनि सत्त्ववाणि। रुत्ता। गायथः एषयन्नि। जंबूद्वीप
किंयतः पर्वता उच्यते। एव वर्षधरपर्वता हिमवदादयः। ए कपवविचक्रूवः। एतान्यदवकमक्रुहोयमकावर्षाते। ए
तोवातरक्खक। ईश्यातक्कावनकान्तापातवशाता शीतोदायाः पाश्चात्येविंशतिवक्षस्काराः। वउस्त्रिंशद
दीर्घविजयार्धपर्वताः। वृत्तवैताढ्यविजयार्धाः। एवं द्विशतपवकानससत्यधिकपर्वतानानवतः। कूडनि। किं
यति पर्वतकूटानि उच्यते। षट्पंचाशत् वर्षधरकूटानि। ए न्नवतिर्वक्षस्कारकूटानि॥३॥ यडूतराणि विजयार्धकूटानि
शतानि वमंदरकूटानि एवं चत्वारि सप्तपंचाधिकानि कूटशतानि भवंति॥ तिन्थिजंबूद्वीपे कियन्ति तीर्थानि उच्यते। भरत
दिषु चतुस्त्रिंशति खंडेषु मागधवरदामप्रभासाख्यानि। त्राणि त्राणि तीर्थानि भवंतीति एवं विकेन्द्रं च द्वौ शत नवतीति॥ से
ढिओ॥ विद्याधरश्रेणयः आभियोगिकश्रेणयश्च क्रियंत्यः उच्यते। अष्टषष्टिः। प्रत्येकमामाघ्नविंशति। विजयार्धपर्वतेषु प्रत्ये
कं द्वाभ्यां सद्भावात् उदयोर्वायादवंवपट्टिंशदधिकं श्रेणिशतं भवतीति॥ विजयत्ति। कियंति चक्रवर्तिविजितव्यानि क्षेत्राणि

नागव०३ त्रि

॥ उक्तानि ॥ वज्रस्य हृदतावन्तः ॥ वराङ्गधान्यादयाधौऽग्नि ॥ क्रियातामन्दाङ्कदा ॥ उक्तानि ॥ पद्मादयपद ॥ दशावनालवदयञ्जर
कुरुमध्यवर्तिनशल्यवाणाङ्गशमलिलत्रि ॥ नष्टः ॥ तन्त्रमाणावदर्शितामव ॥ पिण्डायदाङ्गसंगदणित्रि ॥ अहशाकानां पिण्डाक
मालाकविपयहातस्यसंग्रदाणागामा ॥ नवतीति ॥ नवमद्यातप्रथम ॥ ॥ अनन्तराहशाकेडाहदापवन्नव्यातांका ॥ द्वितीये
तुडाहहीपादिवेष्टा ॥ तिष्ठवज्जव्यतालिखीयात ॥ तस्यावदमाद्विस्त्रवे ॥ रायगिदेस्यादि ॥ पवडदाजीतालिगमति ॥ तत्रविकत
हस्तमेवा ॥ कवतियाशगियात विज्ञवा ॥ तवं तिवातविस्तं ॥ तिवा ॥ कवस्यानरवदन्नाजायांजाइ स्तुवा ॥ २ ॥ कवतियास
वग्रदावारवरिस्तुवा ॥ ३ ॥ कवतियाउतारागणाकाटाव काडाउमादामादिस्तुवा ॥ ३ ॥ शानकृतवत्युस्यर्थ ॥ गोम
यमाडंहहावदावादावदापला मिस्तुवा ॥ ३ ॥ दा स्तुयातविस्तुवा ॥ ३ ॥ वध्यनरवदन्ना जागां जाइवावा:
वृराणदमयवारवरिस्तुवा ४ वजवदनमिदवादम वादिति ॥ गावमयमदस्मां तन्नामस्वस्तुनावमदस्मा ५
पञ्चहउभ्रमाकलिखितालागांजाइ स्तुवाम्नशति ॥ नवाण णांनतस्यादि ॥ पवडदाजीवालिगामत्रि ॥ तत्रावदंस्त्रमव
॥ कवस्याहशियातविस्तुस्यादि ॥ वस्रम्भवप्रधवत ॥ अत्र उगायम ॥ लवाणांमस्तुदवन्नारिवंदापनामिस्तुवा ॥ ३ ॥ वन ॥ रि
हशियातरस्तुवाणामाजन्नरवदनसयायागांजाइ स्तुवा ३ ति त्रिवावन्नामदग्रदसयावारवरिस्तुवा ॥ दान्निसयमदस्म
ामत्रहिवमदस्मा ॥ नवयसयानारागणाकाडाकाडाणां ॥ मालामालि स्तुवा ४ ॥ ह्वउपर्यन्तमाद ॥ जावनरात्रि ॥ तारकाः
ह्रवेयावहृहदर्गितावामति ॥ क्षयस्मांडस्यादि यहजदनाजीवालिगामतद्वनावनायक्षयस्मांडणांनंता २५४

दावाकवस्यावंदापना मिस्तुवा ३ पवववउवाममिशवाणानरवदनमयायति त्रिवन्नामापगवमयमदस्मांवध्यन्न क्षयई
मंडा ॥ अहवमयमदस्माति त्रिमदस्मा ३ मत्रयमयाः क्षयतिमंडदावताराणाकाडाकाडाणा ॥ मादमा दिस्तुवा ॥ ३ का
लाणांनतमस्तुहाकवस्यावंदास्यादि ॥ वस्रः ॥ अउरागायमा ॥ बायालामवंदावायालामवदिणायशदिन्नाकालादहिमिपणः
वरंतिमंवहिलमगाणारवदनमदस्मपगमगधावन्नखमयमत्र ॥ वहमयावन्न उयामदागलातित्रियमदस्मा ॥ अहावामका
लावदिमिवा ३ मयतदमदस्मा ३ ॥ नवयमयापन्नामातार गणाकाडाकाडाणा ॥ मावामादस्तुवा ३ तघाउरवदखाराणा
नांतदावाकवस्यावादस्यादि ॥ वस्रः ॥ अत्र रउपतङ्गा ॥ घाउमारणारयं ॥ वायालवंदमयावायालावव हहि
याणामपउरवदखरमिदावनमितिपपयामिता ॥ ३ दवयहमणाहकृनतसर्वोष्णादादित्यानापह्याः
दितदिउकरहापास्यंवागहवर्तिनाहिमसतिमावा ॥ तिवन्नाशिमदस्मा ३ वन्नामांववाद्धातिनरवदन्ना ॥ वघमः
यावाववरमदग्रहारसममदस्मावायालामनलवमदस्मा ॥ शवन्नाशिमया उरकरवारतारागणाकाडाकाडाणां ॥ मो:
लमामिस्तुवा ३ तघा अधितरउरकराहणांनताकवस्यावादस्यादि ॥ वस्रः ॥ तर उजावावन्नरिववदावावशिमवदिणायश
दिन्ना ॥ उक्रवरदावहवरतिपपयामता ॥ तिविसयावन्नामाम्बहमदस्मामदयवाणा उ ॥ णारवदनाणांउलावमालाइहाव
मदस्मा ३ ॥ अडयालमयमहस्मावावामंखहतावमदस्मा ३ ॥ दायमयउक्रगहतारागणाकाडाकाडाणां ॥ मादंमा
दिस्तुवा ३ तघामणुस्मारवात्रणांनताकवईपवादस्यादि ॥ वस्रः ॥ अत्र उववन्नामंववमयवन्नामांवव हशियाणामयां ॥ स्य

नगवृत्ति

लंमणुस्सालोयवं तिणिपयामिता ।। छायारसयसहस्सा वथियामालामदेग्रवाणं ३ ।। वयमयासुत्तञयानरकत्ता तिन्नि
यमहस्साश्रुडसीइं सयसहस्सा वालीससहस्सम गुयालीसं ।। मत्तवमयाञ्जहणा तारगणकोडाकोडीणं ।। इत्यादि
।। किंमतमिदं वाच्यमित्याह नावत्यादि ।। अस्यव सूत्रे उस्सासे गुनीसः ।। अहोसाइ द्दोहा अहोसाइ वाहा अहोरावीसं
वादो तिलरकत्ता ।। गमसीपरिवारापत्तानारगणवोद्वा मित्यावट्टि सहस्साइं नवावव सयाइं पंचसयराइं ति ।। ओसारादणं
गमसुहाइकिवइस्यावंदाइत्यादि ।। अस्सइदभ गरहइपं से   खद्धावंदापन्नसिडवाइत्यादि पवसाबडवि ।। दीवस
उाहडति ।। हग्घोक्कन ग्रस्ननयघासनवसंख्याता ।।   असंख्याताश्च वहादयः ।। इत्यादिना वा न्नाराणात्यर्थः
हीपमस्ड इनामानि विवउच्छारादमसुद्दादनतरो   वमणावराधपन्नातावरुणादामसुद्दा ।। व वहीसव
रहोरादो ।। घतवरहतालोहादवरहोरादीनंदी   सरादो अरुणादो ।। अरुणवरादो ।। अरुणवरव
रोलासा ।। अरुणवरावलासादो ।। कुंडलंदीसुरवरम ल   कुंडलादो ।। कुंडलवरकुंडलादो ।। कुंडलवरावलासकु
डलवरावलासादो ।। रुचकरुचकादो ।। रुचकवररुचकवरादो ।। रुचकवरावलासइ रुचकवरावलासावाविंत्यादीनां
त्यसंख्याताविवातासंख्ययाहीपसमुद्राइति ।। ७ ।। नवमगतिहितीयः ।। ७ ।। हिती यो हइशकेवरवधव्यातत्का ।। इतीदे
विप्रकारांतराणामेवेवाव्यतेशत्यवसंबंधस्यास्यदेमादिसूत्रं ।। गयणिदइत्यादि ।। दादिणिबाणंति ।। व्रतरांतरद्वीपव्य
वात्रदार्घ ।। पवंजदाजीवाविगासति ।। तत्रावदासवेसूत्रं ।। उत्तरद्दिमवंतस्सवासहरपव्वयस्सउत्तरद्विमिल्लाउवरिमंता ।। २५५

उललवणस्समुदंतितिनि जोयणसयाइं अगाहित्ताएत्थाणंवाहिणिल्लाणं एगरूयमणूसाणं एगरूयदीवेनामं दीवे पण्णत्ते
तिनिजोयणसयाइं आयामविक्खंभेणं ।। नवएगूणपत्रजोयणस्य मपरिक्खेवेणं पन्नत्ते से णं एगाए पउमवर
वेइयाए ।। एगेण य वणसंडेणं ।। सव्वतो समंता संपरिक्खित्ते इत्यादि ।। इदं चावदिकाधमपडकल्पइहक्समउघमउघावपा
व्व लिधीयाते तथा तन्मउष्याणां वउधंतक्षदादारापउव्यघात ।। तत्र हुपिविरसउघद्दफलाहाराः ।। हविवावसमतः खंडा
दिव्वल्पा तत्र समउष्यास्सामग्रां ।। मत्रवागधाघ्रतावः ।। तन्म   उष्याणांवस्थिति ।। पल्योपमासंख्येयभागप्रमाणा प्रयोसा
वासपाद्यातसिउनका नि ।। प्रस्तवायकामीतिवहित   नानिनपत्यमितउनकानियालयति ।। उत्तमितादिनावात
सूत्रादावसुत्यघंतइतिदयस्थायोन्न तिधायंतर   ति ।। वावनातारविदहरूपाता पवजदाजीवाविगास
उत्तरउमद्ववद्धपणनयाद्यानाणरो ।। अतथउमया   गस्मादावतमहो विउक्करडयाअणुसघणानविन्ति ।।
तत्रायमर्थः ।। उत्तरकुरुमउष्याणांशीणिपत्नातन्यासध   यक्कः इदवाप्तावउ शतानि ।। तथात्रमउष्याणांहइशादा
घदपंवाशानधिकपल्लकरंडकाष्टाक्षइदंउः पष्ठिरिति ।। तथा उत्तरकुरुगणां मंतकगणकइविदामउष्याउणसघंति ।। ता
यमा ।। उघिदासउस्साश्रणसघंति ।। तंजहा ।। पम्हगंधा तियगाधा ।। अममा ।। तयलीसहा ।। मितीचारी ।। इत्यवमउष्याणां मउ
घजातानाक्ता ।। इदंउमानात्रितथाविधमउष्याणां तत्राबालवाद्दवांवह्रौणितानावस्याना व्वहस्या निसति ।। उत्तरस्य ।।
त्वपिस्थित्यादीतिकिंउतान्यलिउाक्तनतावनायानीति ।। अथविदकादकहीपोहइशकस्तुतापाज्रघइत्नवावनाम

जगा०टी० त्रि

तुयपस्सायाखायाता। किमंतमिदं जीवाभिगमसूत्रमिदं वाक्यमित्यादं जावत्तादि। याव शुद्धदंतद्वीपः शुद्धदंतानिध्यनाष
विंशातितमांतरद्वीपवक्तव्यतां यावत्। सांप्रतं किय द्दूरं यावत्सावाणादा। देवलोकपरिग्रहात्यादि। देवलो। कः परिग्रहो येषां
ते देवलोकपरिग्रहा देवगतिगामिन इत्यर्थः। इह वि केकम्मिन्नंतरद्वीपे केकउद्देशकः। तत्र विकोरुकद्वीपोद्देश
कानंतरमाभासिकद्वीपोद्देशकः सूत्रं विवृत्रं। कहिणं भंते दाहिणिल्लाणं आभासियमणुस्साणं आभासियनामं दीवे
पन्नत्ते।। गोयमा।। जंबूद्दीवे दीवे चुल्लहिमवंतस्स वासहर- पव्वयस्स दाहिणपुरत्थिमिल्लाओ चरिमंताओ लवणसमुद्दं तिन्नि
जोयणसयाइं ओगाहित्ता एत्थ णं दाहिणिल्लाणं आ- भासियमणुस्साणं आभासियदीवे णामं दीवे पन्नत्ते।
एगोरुकद्वीपवदितिवक्तव्यं।।४।। एवं विसा- णिकद्वीपोद्देशकोपि नवरं दक्षिणापराच्चरमांता
दितिवक्तव्यम्।।४।। एवं लांगूलिकद्वीपोद्देशकोपि न- वरमुत्तरापराच्चरमांतादितिवक्तव्यं।।४।। एवं हयकर्णद्वी
पोद्देशकोपि नवरं दक्षिणापरचरमांतादितिवक्तव्यम्।।४।। एकोरुकद्वीपस्योत्तरपौरस्त्याच्चरमांताल्लवणसमु
द्रं चत्वारि योजनशतान्यवगाह्य चत्वारि योजनशतायामविष्कंभो हयकर्णद्वीपो भवतीति वक्तव्यम्।।४।। एवं गजकर्णद्वीपो
द्देशकोपि नवरं गजकर्णद्वीप आभासिकद्वीपस्य दक्षिणपौरस्त्याच्चरमांताल्लवणसमुद्रमवगाह्य चत्वारि योजनशता
नि हयकर्णद्वीपमानो भवतीति वक्तव्यम्।।४।। एवं गोकर्णद्वीपोद्देशकोपि नवरमसौ वैषाणिकद्वीपस्य दक्षिणापरच्चरमां २५६
तादिति।। वक्तव्यम्।।४।। एवं शष्कुलीकर्णद्वीपोद्देशकोपि नवरमसौ लांगूलिकद्वीपस्योत्तरापराच्चरमांतादिति वक्तव्यम्।।४।।

एवमादर्शमुखद्वीपो मेंढमुखद्वीपो अयोमुखद्वीपो गोमुखद्वीपः।। हयकर्णादीनां चतुर्णां क्रमेण पूर्वोत्तरदक्षिणपूर्वदक्षिणापरोत्त
रापरच्चरमांतेभ्यः पंच योजनशतानि लवणोदधिमवगाह्य पंच योजनशतायामविष्कंभा भवंति। तत्रोत्तरपौरस्त्या
द्युद्देशका भवंतीति।।४।। एतेषामेवादर्शमुखादीनां चतुर्णामंतरद्वीपानां चरमांतेभ्यः षट् योजनशतानि लवणसमुद्रमवगाह्य
षट् योजनशतायामविष्कंभाः क्रमेणाश्वमुखद्वीप हस्तिमुखद्वीप सिंहमुखद्वीप व्याघ्रमुखद्वीपा भवंति। तत्रोत्तरपौरस्त्या
द्यादिवक्तव्यतारूपा उद्देशका भवंतीति।।४।। एतेषामेवाश्वमुखा- दीनां चतुर्णामपि सप्त योजनशतानि लवणसमुद्रमवगाह्य सप्त
योजनशतायामविष्कंभाः अश्वकर्णद्वीप हस्तिकर्णद्वी- प कर्णप्रावरणद्वीपा भवंति। तत्रोत्तरपौरस्त्याद
वक्तव्यतारूपा उद्देशका इति।।४।। एतेषाम- श्वकर्णादीनां चतुर्णामपि अष्ट योजनशतानि लवणस
मुद्रमवगाह्य अष्ट योजनशतायामविष्कंभा उल्कामुख- मेघमुखविद्युन्मुखविद्युद्दंतद्वीपा भवंति। तत्रोत्तरपौ
रस्त्यादिवक्तव्यतारूपा उद्देशका इति।।४।। एतेषामेवो- ल्कामुखद्वीपादीनां चतुर्णां नव योजनशतानि लवणस
मुद्रमवगाह्य नव योजनशतायामविष्कंभाः घनदंतद्वीप लष्टदंतद्वीप गूढदंतद्वीप शुद्धदंतद्वीपा भवंति तत्रोत्तरपौरस्त्यादिवक्त
व्यतारूपा उद्देशका अष्टाविंशतितमः शुद्धदंतोद्देशक इति।।४।। उक्तरूपाः स्वार्थाः केवलिधर्मा ज्ञायत
।तदा स्फुटा पि... लिलना इत्यर्थः पूतिपादनपरामकत्रिंशत्तमसूद्देशकमयादानस्यावदमादिस्त्वरायगादित्यादित
त्ववभासात्रिस्फुटाधर्मफलादिप्रतिपादकवचनमनाकर्ण्यप्राकृतधर्माचरणादावत्यर्थः।। केवलिस्सवलिकव

लिनो जिनस्य केवलिसावगस्स त्ति। केवली येन स्वयमेव पृष्टः श्रुतं वा येन तद्वचनमसौ केवलिश्रावकस्तस्य केवलिउ
वासगस्स त्ति। केवलिन उपासनां विदधानेन केवलिनैवान्यस्य कथ्यमानं श्रुतं येनासौ केवल्युपासकतप्पक्खिय
स्स त्ति। केवलिपाक्षिकस्य स्वयंबुद्धस्य धम्मं ति। श्रुतचारित्ररूपं लभेत त्ति। उपायात्। सवणयाए त्ति। श्रवणतया श्रवण
रूपतया। श्रोतुमित्यर्थः। नाणावरणिज्जाणं ति बहुवचनं ज्ञानावरणीयस्य मतिज्ञानावरणादिभेदेनावग्रहमत्यावरणादिभे
देन च बहुत्वात्। इह च क्षयोपशमग्रहणात् मत्यावरणाद्येव तदग्राह्यानन्तु केवलावरणं तत्क्षयस्यैवाभावात्। ज्ञा
नावरणीयक्षयोपशमश्च गिरिसरिदुपलघोलनान्या येनापि कस्यचित्स्यादित्यसम्भावितं श्रुत्वापि धर्मोलाभ
तस्मात् क्षयोपशमस्यैव तत्त्वालाभसंगका रागत्वा दिति। केवलं बोहिं ति शुद्धं सम्यग्दर्शनं बुज्झेज्ज त्ति
बुध्येत अनुभवेदित्यर्थः यथा प्रत्येकबुद्धादिरवा सुत्तरत्रापि व्याख्येयं। दरिसणावरणिज्जाणं ति। इह द
र्शनावरणीयं दर्शनमोहनीयमभिगृह्यते तस्यैव बोधिसम्यग्द र्शनपर्यायत्वाद् तल्लाभस्य च तत्क्षयोपशमजन्यत्वादिति
केवलं मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारियं ति। केवलां शुद्धां सम्पूर्णां वा अनगारितामिति योगः। धम्मंतराइयाणं ति। श्रुतारायावि
न्नः साधिपत्ता। अन्तरायिकाणि धर्मस्य वा विघ्न इति प्रतिलक्षणासां तथायिकाणि। धम्मंतराइयाणं ति। पावी वीर्यान्तरायचा
रित्रमोहनीयभेदानामित्यर्थः। चरित्तावरणिज्जाणं ति। इह वेदलक्षणानि चारित्रावरणीयानि विवक्षितानि यतस्तानि मैथु
नविरतिलक्षणस्य ब्रह्मचर्यवासस्यावारकाणि। केवलेणं संजमेणं संजमेज्ज त्ति। इह संयमः प्रतिपन्नचारित्र

स्य तदतिचारपरिहाराय यतनाविशेषः। जयणावरणिज्जाणं ति। इह तु यतनावरणीयानि चारित्रविशेषविषयवीर्यान्तराय
लक्षणानि मंतव्यानि। अज्झवसाणावरणिज्जाणं ति। संवरशब्देन शुभाध्यवसायवृत्तेर्विवक्षितत्वात् तस्याश्च भावचारित्ररूप
त्वेन तदावरणक्षयोपशमलभ्यत्वादध्यवसानावरणीयशब्देनेह भावचारित्रावरणान्युक्तानि॥ ०॥ पूर्वोक्तानेवार्थानिति
:समुदायेनाह अस्सोच्चा णं इत्यादि। अथाश्रुत्वैव केवल्यादिवचनं यथा कस्यचित्केवलज्ञानमुत्पद्यते तथा दर्शयि
तुमाह। तस्सत्यादि। तस्स त्ति। योऽश्रुत्वैव केवलज्ञा नमुत्पादयेत्तस्य कस्यापि छट्ठंछट्ठेणमित्यादि यदुक्तं तत्प्राय
:षष्ठतपश्चरणवतो बालतपस्विनो विभंगज्ञानं विशेषत उत्पद्यत इति ज्ञापनार्थमिति। पगइ त्ति। प्रकृत्या भ
द्रकतया। पगइउवसंतयाए इत्यादीनि उपगत यावदीहाणं ति। विभंगज्ञानावरणीयानां ईहापोहमग्ग
णगवेसणं करेमाणस्स त्ति। इह ईहा सदर्थालोच नाभिमुखा मतिचेष्टा अपोहस्तु विपक्षनिरासः मार्गणं च अन्वय
धर्मालोचनं गवेसणं तु व्यतिरेकधर्मालोचनमिति तिसणं ति। असौ बालतपस्वी जीवाइं विजाणइ त्ति। कथंविध
न्तमाह। पासंडत्थे सारंभे सपरिग्गहे संकिलिस्समाणे विसुज्झमाणे इति। स्वचरणे सारंभत्वसपरिग्रहत्वा? किंविधः तज्जाना
तीत्याह। संकिलिस्समाणे विसुज्झमाणे इति। संकिश्यमानतया संक्लिश्यमानानपि जानाति। विसुज्झमाणे वि
जाणइ त्ति। अन्यो यस्माद्विशुध्यमानतया विशुद्ध्यमानानपि जानात्यारंभादिमतामेवं स्वरूपत्वा नासणं ति। असौ
विभंगज्ञानी जीवाजीवस्वरूपप्रापकस्य संक्लिश्यमानतादिज्ञायको मतुष्वामवत्ति। वा रित्रप्रतिपत्तेः पूर्वमेव म

ष्मति। सम्यग्लावममणा धर्म्मत्ति। साधुधर्म्मो॥३१॥ इत्ति॥ अथ ह्यान्न विकार्यतिवा। उर्ध्वोपराक्त यिगि। अवधिर्भवतीत्यर्थः। इह
वयाम्रापिवा रित्रवतिप त्रिमादाव विधयसम्यक्त्वपरिहृष्टा तं विभंगज्ञानमवधिर्भवति। तिप्स्वाड क्रान्तयापिवा रित्रवति
पात्र पूर्व्वं सम्यक्त्वप्रतिपत्तिकालएव विभंगज्ञानस्यावधिभावा इष्टत्वः। सम्यक्त्वा रित्रतावविभंगज्ञानस्याभावादिति। अ
वितामवलउपादिति निरूपयन्नाद। समाणातत्र त्यादितत्रामणा तिमायाविभंगज्ञा नाहूत्वा अवधिज्ञानवा रित्रवप्रतिप॥
न्नः। निश्चविस्तृतलमात्रावाछत्ति। यातानावलउपा   सुप्रत्रास्त्रवसम्यक्त्वादिप्रतिपद्यातदिनाश्चहास्त्रि तिति सुआ
निविनिवादियत्यादि। सम्यक्त्वमतिस्कृतावधिज्ञा   ना ना विभंगाविनिवर्त्तनकालतस्मुत्रगपद्भावादाछ॥
ज्ञानत्रयप्रवामो‾दावर्त्तवइति। नोआज्ञा॥   गामुछत्ति। अवधिज्ञानकालआया गित्रस्याभावात्
।मणावागात्यादिव। एकतरायागशक्षन्याएक   याअवगतव्या। मागारावउात्रावत्यादि। तस्यादिविभंगज्ञा
नात्रिवर्त्तमानस्यापायागस्तुद्वायपिवर्त्तमानस्यसम्य   क्त्वावधिज्ञानप्रतिपत्तिरस्ता। तिनउमष्टाउलद्वाउसागारावउ
गावउत्रस्मलवंतीत्यागमादानाकारापायागसम्यक्त्वावधिलब्धिविराध। निवर्त्तमानपरिणामडावविघयत्वात्
स्यागमस्यावस्थितपरिणामापकृत्यानाकारापायागापिलब्धिलानस्यमनवादिति। वरानास्ननारायसंघयणाव्हाछ
त्रिशमव्याकेवलज्ञानत्वात्रस्याकेवलज्ञानप्रासिस्वप्रवमसंदननप्रवलवतीति। प्रवसुत्ररत्तापातिमावयावाव्हाछत्ति।
।विभंगस्यावावउलावकालेनावटक्रायात्रीत्यसोमावदएवानाइत्तिविदयावाव्हाछत्ति। त्रियापवंविधधतिकरस्य

ष्वावउलप्रवालावात। उरिमनउंसकावयप्रवत्ति। उर्हितकत्वादित्वतउंसकः उनरूपनउंसकः। सकसाईव्हाछत्ति विभं
गावधिकालकषायरूवस्याभावात्। वउत्रुसंजलणाकोदमाणमायालोलस्त्राव्हाछत्ति। सव्हावधिज्ञानवापरिणतविभंग
ज्ञानस्वरूपप्रतिपन्नउक्रमस्यव। तकालवरणाउक्त्वात्। सज्ञलनाएवाक्रोधदायानवतीतिप सहत्ति। विभंगस्यावधिभावा
दिनाप्रज्ञात्राव्यवमानस्यनवतीत्यउक्तं। प्रशास्त्रा न्यध्यवसायानामीति। अणंतदित्ति अनंतेरनंतागनागतकालैरावितिः विसं
जाएत्ति। विमायाजयत्ति। तत्र मिायागतात्रपानादादिति   ।जाद्याविधयत्ति। याअपिवानस्ठत्यतिरिक्ताजाणियमणस्स
दिवगतिनामाउत्ति। एतदलिश्वनाः। उपरपयडाउयत्ति   ।नामकर्म्मलिक्षनायाह्लक्रातमत्ररालदहृता। तास्मिव
णंतितासांवनेरयिकगत्याक्तरवक्रतानां। वशाछ   नेदन्यासांवउवयादि। यत्ति। उपप्रादिकानउपष्टंनद्या।
याजनानअनंताउवधिनः क्रोधमानमायालालाना   क्रपयति। तथा अप्रत्यारव्यानादाश्चतवाविक्षानवक्रप
यतीति। एवं विदंनाएणावरणिछति। मतिज्ञानावरणादिलद   नासवविदंदरिमणावरणिछंतिवत्तुर्दर्शनाद्यावरणावउ
क्मस्यनिजाएवकस्यवमाजन्यत्रवविध्वसस्य। एवं विदंअंतराइयति। दानलालालागाप्लागवार्यविशेषितयात्। एवं
विधवमतरायस्य। तत्र क्रपयतीतिसंबंधः। किंकावत्यतआव्ह। तालनहाकडवाणसाव्हाछंकडत्ति। मस्तकं मस्तकस्
चीकृतं छिन्नयस्यासोमस्तककृतः। तालस्यासोमस्तककृतस्तालमस्तककृतः। गंदशायाछिदति
र्दिंशः। तालमस्तककृतडवयस्तालमस्तककृतं अयमर्थः। छिन्नमस्तकतालकल्पंवामादनीयकर्म्मायथाछिन्नमस्तकः।

उत्त० वृत्ति

ःतालछिन्नो भवति। एवं मोहनीयं कर्म्म क्षीणं क्षपितेति भावः। कदाचित्क्षीणमोहनीयादेशेषापकृष्यात्थ्यमि॥ अथवा
अथ कस्माद्देवतादृष्टान्तो दिग्वितावत्तरकृपितमतिज्ञानावरणीयादिरूपयात्यवत्यतश्चाह। तालमस्तेत्यादि। तालमस्त-
कास्य वर्त्तते क्रियाप्यतत्तालमस्तकस्तंभादेवविध्वंसो मोहनीयं कर्म्मेति। इति शेषः। स्यादेवगम्यमानत्वादिति। कृत्वा इति दोः
तावच्च कृपितज्ञानावरणीयादिरूपयात्यवति। तालमस्तकामोहनीयापायस्य क्रियायाः धर्म्मो मतः। यथा हि तालमस्तका-
विनाशक्रियाऽवश्यं तालविनाश एवं मोहनीयका- र्म्मविनाशरूपक्रियाप्यवश्यं ता विशेषकर्म्मविनाशे पि श्रा
दवामस्तकस्य विविनाशात्तालस्य यथा क्षयो भवति। ना- शः। तद्वत्कर्म्मविनाशो मोहनीयक्षये नियतं तत
श्चकर्म्मराजाविकरणादर्त्तहितरूपकंअशर्षकर -णमहत्त्वादेवमोहविनाशमत्तलविशस्यअनंत
विषयानंत्यात्। अत्र त्तरसार्द्धत्रमत्वात् निर्म्माणतऋद्या- दिनिरवृत्तिदनतात्। निरावरणमर्द्धशास्त्रावरणारूया
त्।रूस्नंसकलार्थग्राहकत्वात्। प्रतिपूर्णंसकलस्वांशयुक्तं। तायात्मत्वात्। केवलवरज्ञानदर्शनं। केवलमसंक्षिन
तावरंज्ञानांतरापरूया। ज्ञानंवदर्शनंवज्ञानदर्शनंसमाहारद्वन्द्वात्ततः केवलाधीनाकर्म्मक्षयः। इदं वरूपणाक्रमः।
अणामिश्रनामस्मअहंतउमिविवयवछंवाउनावयवखावइकाहाइएवमंजलाणा। इत्यादि ग्रंथांतरउमिद्धानवाप
मिदा श्रितायथासकथंविरूपणामावमोवविवक्षितंतत्वादिति॥ आधावछति। आप्रदाय ह्यिष्यात् अर्थापायनावतियाद
नतः। इष्यापायतृपत्रावछति। उज्ञापयाह्णदनलाणनतः। वाधयहाप्ररूवछति। उपपत्तिकथनतः। तत्रनयनानायणाव॥

२५८

स्ति। नइतियायंनिपधः। मानुत्यत्वणकश्रुदादरणांवक्ष्यमाणत्वपर्षः। तथाविधकल्पत्वादासतिएणगवागराणाणावश्चिपः
कयाकरणादाका। मरादित्यर्थः पश्चातषवति। प्रवाजायइामादरणादिङ्ग्यलिंगवानतः। मुंडावछवति। मुंडायशिराम
तुवनतः उवपसंउणाकारयति। अच्छणपार्श्वउत्राजत्यादिकछपादरांऋर्यात्। महावईत्यादिशाछापातिष्ठतयायथाऋ
मानां श्रुत्वा पघ्नस्य निशायणाविवमतदरिवछरस्याकिरत्यवातउास्वमसासानिशायणाउदिमवातिरणपवतरदरिवछरस्य
कउलवंति। तउवतस्यताव आकाशगमनलब्धिसंपन्नस्य तरमतस्याकेवलज्ञानात्पादसहावमति। मादरणांपउश्र
शि। दावननयनंइतोत्यासामएमवणत्ति। सोमनसव नंपाराहतीयंपंडगवाराणत्ति। मारोवउर्यंगडापवश्विग
र्त्व निस्तरमाणअधोलाकयामादोदरीपवत्ति। त शिव निम्नतरशदाशपायालवत्ति। मरापातालकल
याछरवादि। सवाणइवत्ति। सवनवासिदाव निवासाप नरमणुकम्मरूमासुत्ति। पंवतरतानिपांवेवता निपवस
वाइत्यवंलरूणाष्ठकम्मीणिरूपिवणिछादीति। तस्यधाः नात्मयाकर्म्महमयस्याउ। अहाइछत्यादि। अर्हत्तिताये
स्वसत्राडोवतत्परिमितावई इतीय हापमउडाम्नपांसवासोविवक्षितादशरूपोनागांशा अर्हइतीयमष्टइतदकाद
शनागसूत्रं॥ ७॥ अनंतरकेवल्यादिववनाःरूवणोयतस्मात्तउक्रमप्रतदुवाणयस्यारदाद। मोघाणमित्यादि अथयाघिव
केवल्यादिववनाश्ववणावीसवोध्यादाः केवलज्ञानछत्पछासाततघिवतछवणावावावाध्यादाः किंउप्रकारांतरणाद
शायिउमाद। तस्माणमित्यादि। तस्मत्ति। याः रूत्वाकेवलज्ञानमुत्पादयत्रस्याकस्मापर्थात्तिपत्रसमयादर्शनवारित्रा

लिंगस्य । उक्तं च अवट्ठाणमित्यादि । विवरणं नंदीटीकायां विशेषतः प्रष्टव्यं । एवंतः सोऽयमवधिज्ञानमुत्पद्यते इति ज्ञापनार्थं ॥ मिति लाप
पण्णसागरोवमाइति । लोकस्य यत्प्रमाणं तावन्मात्राणि असंख्यातानि खंडानि तेष्वपि इत्थमालस्य इति निर्दिष्टरूपवचनाद् । सण
नांतिक इत्यादि । तत्रासंख्येयानि लोकमात्राणि खंडानि प्रमाणावधिज्ञानं उत्कृष्टमनुत्तरापेक्षया । यदुक्तं बालस्यास्यं प्रमाणासंख्यातिस्थ
प्रवधिज्ञानं लक्षणतः । तथापि इन्द्रियालक्षणः इतोऽपि च इन्द्रियलक्षणाः संलक्ष्यतामस्य कुतएव तु । यदाह । संख्यासमुत्थं यद्वा स्वलक्ष
इति । तद्धालवासोऽप्येवं इन्द्रियलक्षणात्मकत्वात् इति । विभवति ॥ अवधिज्ञानस्याय ज्ञानद्वयाविनाभूतत्वादवधिकृतावधि
ज्ञानाविशिष्टज्ञानमुत्पादनादिति । वक्तव्यालापत्रि ॥ नतिश्रुतमनःपर्यायज्ञानानि अवधिज्ञानोत्पत्तौ ज्ञा
नवत्पर्यायावधिज्ञानप्रधिकृतावधिज्ञानं । नावदिति सत्यपर्यायत्वादि । अक्षाणां वदस्याव
धिज्ञानोत्पत्तौ नावबद्धकः स्वयंमवधिज्ञानोत्पत्ति ॥ क्षीण वदस्यावधिज्ञानोत्पन्नावबद्धकः स्वस्वप्रस्याव
। तावदवसंज्ञितत्वादिष्ठत्रि । उपशांतत्वादावादायमवधि ज्ञानी भवति । ह्यमत्यात्केवलज्ञानस्याप्यस्य विवक्षितत्वादि
ति सकषायत्वादिः । यः कषायाक्षायसम्यवधिलालना सकषायी मन्दावधिज्ञानीभवति । यस्तु कषाय । क्षाय ह्यसाव
कषायी विवक्षितत्वादि । यस्तु क्षीणकषायः स्ववाधलनातत्वादावात्सिद्धक्षक्षपकश्रेणिसंज्वलनकषायभवति ।
। यदा ह्युपकश्रेणिविनिवृत्तिसंज्वलना क्रोधक्षीण अवधिलनातत्वाविशिष्टसंज्वलनमानादिशुद्धः तावत्तत्पदं संज्व
लनमानादयः क्षीणायास्तदा क्षायादावमक्कावति ॥ ॥ नवमशतस्यैकत्रिंशत्तमः ॥ ३ ॥ अनंतरोद्देशके केवल्या ॥

दिवचनश्रुत्वा केवलज्ञानमुत्पादयेदित्युक्तमिहत्वयत्नाकेवलिवचनश्रुत्वावहुत्पादितसद्दर्शनेगांगेयसंप्रश्नोद्देशा
त्रिंशत्तमे उद्देशकस्यादिसूत्रं । तेणं कालेणमित्यादि । संतरेति समयादिकालापेक्षया सविच्छेदं । तत्र विवक्षितजातीयानामसमय
मुत्पादात्रिंशतरमुत्पत्या उत्पादविरहस्यापि तावसंतरमवि निरंतरं वक्तव्यमिति ॥ ॥ उत्पन्नानां च सत्तां उत्पन्नानां वा
तात्यतस्तासंविरूपवचनाद । संतरं निरंतरं उववज्जंती इत्यादि ॥ ॥ उत्पन्नानां वा कस्यविश्लेषो नारकभवनाद्भवतीत्यत उक्तं इति
पवेसणए त्ति ॥ इत्यादि । पवेसणये त्ति गत्य तरादुद्धृत्तस्य विजातीयगतौ जीवस्य प्रवेशनं उत्पाद इत्यर्थः
दी । एगं तत्तानरएइत्यादि । सप्तविकल्पाः । दोनंत न इत्यादि ॥ वत्थाविंशति विकल्पाः एकैकत्वे सप्ताधाः सप्ताधि
पृथिवी ॥ ॥ एक्कामणप्रदादोश्चवत्तस्मात्प्रदक्षसंवारा ॥ णयाइ पृथिवी नामकत्वद्विकयोगास्ते अवासया
: । तत्र विक्षिकपृथिव्यानारकद्वयात्यनिलत्क्षणो ॥ कात्वमसप्तविकल्पाः पृथिवीद्वयनारकद्वयोपत्यनिलक्षण
द्विकविंशतिरित्येवमष्टाविंशतिः पदांकसंख्या इत्यदेवा । वाइयपृथिवी । अक्षसंवारणापदक्षायदशकमिति ॥ ॥ तिण्णि
संतानरइयत्यादि वक्तरसाति विकल्पास्तया हि । पृथिवीनामकाव्समसविकल्पाद्विकसंयोगास्तत्र तासामाकाद्यावित्यात
तन्नारकात्यात्व विकाल्परत्नप्रभाया सदाश्रयाः निःक्रमणानि तावि निवृद्धः प्रदत्तावकइत्यानन्तापिनारकात्यादवि
काल्पन प्रदवालादानहादशा । एवं शर्कराप्रभयापि वपा वतिदश । पवतात्तुकाप्रभया अष्टौ पंकप्रभयापद् धूमप्रभयावा
चात्तमः प्रभायां द्वाविति द्विकयोगा द्विसप्तपंचाशत्द्विकायोगे तासां पंचत्रिंशद्विकल्पास्तावान्क्षसंवारणा गम्या द्वादव

मेतस्मादेवोद्वर्त्तत इति ॥८॥ दो भंते नेरइया इत्यादौ द्वयोर्नारकयोर्भावाद्विकल्पास्तत्र पृथिवीनामेकत्वे स
 प्त विकल्पा द्विकसंयोगे तु सप्तानां पृथिवीनामेकविंशतिर्विकल्पास्ते च रत्नप्रभया शर्कराप्रभादिभिः क्रमेण चारिताभि
र्लब्धाः षडेव शर्कराप्रभया तु पञ्च वालुकयाऽन्वतः पङ्कप्रभया त्रय एवं यावत्तमःप्रभया एक इति एवमेकविंशतिः एवं
क्रमेण विकल्पाः षट् पञ्च चत्वारस्त्रयो द्वावेकश्चेति एकविंशतिः तदेवं द्वयोर्नारकयोर्भावे अष्टाविंशतिरिति
तथा चोक्तं द्विकसंयोगेन स्थितस्त्रयस्तमःप्रभायां तिर्यक्संचरितश्च भवति ॥ तदेव मेतद्विकयोगे चतुर्विंशतिः
॥ तथा त्रयाणां नारकाणां त्रिके रत्नप्रभायां रत्नप्रभया रत्नप्रभाशर्कराप्रभा दशविकल्पा द्विकसंयोगे त्रिविधा विकल्पाः
ल्पानामष्टौ इत्यादिषु च पूर्ववत् परिभावनीयं द्विकयोगे एकविंशतिः स एव त्रिभुवने त्वेते एवं रत्नप्रभया
क्रमेण नास्माद्बहुत्वात्संयोग एवं भाविता पृथिव्यां नारकः इत्थं द्वादश एवं रत्नप्रभायां पङ्कप्रभायां च रत्नप्रभायां धूमप्रभायां च
रत्नप्रभायां तमःप्रभायां च शर्कराप्रभायां वालुकायां च शर्कराप्रभायां पङ्कप्रभायां च शर्कराप्रभायां धूम
प्रभायां च शर्कराप्रभायां तमःप्रभायां चेति वालुकायां पङ्कायां च वालुकायां धूमप्रभायां च वालुकायां तमःप्रभायां च
पङ्कप्रभायां धूमप्रभायां च पङ्कप्रभायां तमःप्रभायां च धूमप्रभायां तमःप्रभायां चेति तदेवं त्रिकयोगे पञ्चत्रिंशत् च
तुष्कसंयोगे पञ्चत्रिंशदित्येवं सप्तानां त्रिकादिषु पञ्चत्रिंशत्प्रमाणमनेन द्विकत्रिकयोगादेवं क्रमेण भवतीति ॥८॥ तिन्नि
भंते नेरइया इत्यादि त्रयाणां क्रमेण नारकाणां प्रवेशे विकल्पसंख्या दर्श्यते एकत्वे सप्त विकल्पाः द्विकसं२६१

योगे तु भवन्तीति कथं द्विकसंयोगे सप्तानां पदानामेकविंशतिर्भङ्गाः एवं नारकाणां द्वित्वे कल्पना तु द्वाभ्यां संख्या
भावना स्थाप्या विकल्पा भवन्ति तद्यथा एकस्यां द्वौ अन्यस्यां एको वा एकस्यां द्वावपरस्यामेक इति तदेवमेकविंशतिर्द्वि
गुणा द्विचत्वारिंशद्भवन्तीति त्रिकयोगे तु सप्तानां पदानां पञ्चत्रिंशद्विकल्पाः एवं नारकत्रयस्य पूर्वोक्तविकल्पानां ह्येक
स्यां पृथिव्यां एकैक इति एकैकस्य एकस्यां पृथिव्यां च एकैकस्यामिति तदेवं पञ्चत्रिंशतः षट्गुणानां द्वा
दशोत्तरं शतं भवति चतुष्कसंयोगे तु सप्तानां पञ्च त्रिंशद्विकल्पाः एवं नारकचतुष्कस्य भावनया स्थाप्या चत्वारो वि
कल्पाः तद्यथा ॥११२॥ ११२१॥ १२११॥ २१११॥ तदेवं पञ्चत्रिंश त्त्रिगुणाश्चत्वारिंशदधिकं शतं भवतीति पञ्चमा
ना चतुष्कविंशतिरिति सर्वमीलनेन चत्वारिंशता चतुष्कविं द्विचत्वारिंशदधिकानि भवन्तीति ॥८॥ पञ्च भंते नेरइया इत्यादि
इह पञ्चानां सप्तस्वेकत्वे विकल्पाः सप्त द्विकसंयोगे चत्वारो विकल्पाः तद्यथा ॥१४॥ २३॥ ३२॥ ४१॥ तेषां सप्तपददिकसं
योगैकविंशतिर्गुणनात् चतुरशीतिर्भवति त्रिकसंयोगे तु पञ्चत्रिंशत् एकैकस्य द्वादश विकल्पाः तद्यथा ॥११४॥
॥१२३॥ १३२॥ १४१॥ २१२॥ २२१॥ ३११॥ २१३॥ ३१२॥ ४११॥ एतेषां पञ्चत्रिंशता सप्तदशविकल्पसंयोगानां गुणनात् त्रीणि श
तानि पञ्चविंशत्यधिकानि भवन्ति चतुष्कसंयोगे तु पञ्चत्रिंशत् चत्वारो विकल्पाः तद्यथा ॥११२॥ ११२१॥ १२११॥ २१११॥
॥१२२१॥ २२११॥ २१२१॥ ३१११॥ पञ्चत्रिंशतः सप्तपदचतुष्कसंयोगानां दशभिर्गुणनात् त्रीणि शतानि पञ्चाशदधिकानि
भवन्ति पञ्चकसंयोगे तु एकविंशतिः एकविंशतिः पञ्च विकल्पाः तद्यथा ॥११११२॥ १११२१॥ ११२११॥ १२१११॥ २११११॥ सप्तानां च पदानां प

भ०प० वृत्ति

व्यक्रसंयोगा एकविंशतिर्विकल्पास्तथा एवं पंचत्रिगुणानएवावरंशतं मिति। षट्कसंयोगास्तु सप्तैव तत्सर्वमीलने नवनवा
शतानि वक्रविंशत्यधिकानि भवतीति॥७॥ सत्तनं तइत्यादि। इहैकत्वे सप्त द्विकयोगास्तु समानां द्वाविंशद्विकल्पास्तु षष्ठा
षा॥१२॥२५॥३४॥४३॥५२॥६१॥ षट्त्विह सप्तपद द्विकसंयोगेकसंयोगैकविंशतिगुणानात्। षट्विंशत्युत्तरं शतं
भवति। त्रिकयोगास्तु समानां त्रिंशत्पंचदश तिकल्पास्तु षष्ठा॥११५॥१२४॥२१४॥१३३॥३१३॥३३१॥२२३॥३२२॥४१२॥१४२॥
॥२४१॥३३१॥४२१॥५११॥ एते च पंचदशा तः। सप्तपदत्रिकसं योगानां गुणानात्पंचशतानि पंचविंशत्यधिकानि भवंति
ति। चतुष्कयोगास्तु समानां चतुर्गणितयास्थापनेएक स्थापनास्थापनादाया विंशति विकल्पास्तत्र सप्तमाणां
श्रुशद्वौक्रमेणकाः समाराणाक्रमं वारणाङ्गशाल नस्थयामवावगतव्याः। विंशत्यावपंचत्रिंशतः सप्तप
दचतुष्कसंयोगानां गुणानात् सप्तशतानि विकल्पानां भवंति। पंचकसंयोगास्तु समानां पंचतया स्थापने एका
एकएकएकत्रयास्थत्यादयः पंचदश विकल्पाः एतेश्च सप्तपदपंचकसंयोगैकविंशतिगुणानात्रीणिशतानि पं
चदशोत्तराणि भवंति। षट्कसंयोगास्तु समानां पाटकरणेण एवैकाद्वौ त्याद्यः॥१११११२षट्विकल्पा सप्तानां
सप्तानां षट्संयोगा सप्त विकल्पास्तथा षड्गुणने द्विचत्वारिंशद्विकल्पा भवंति। सप्तकसंयोगास्त्वेक एव तित्सर्वमी
लने एव सप्तदशसप्तानि पाण्डशान्तराणि भवंति॥८॥ अष्टन्नं तइत्यादि। इहैकत्वे सप्त विकल्पाः। द्विकयोगास्तु समानां द्विव
एकः सप्तमान्यादयः। सप्त विकल्पाः। एतानामवतिष्ठ सप्तपद द्विकसंयोगैकविंशतिगुणानात्। सप्तचत्वारिंशदधिकं शत

कानां भवतीति त्रिकसंयोगास्तु समानां त्रिधाएकाएकः। षट्इत्यादयएकविंशतिर्विकल्पास्तेश्च सप्तपद त्रिकसंयोगाः पंचत्रिं
शताताणानसप्तशताति पंचत्रिंशदधिकानि भवंति। चतुष्कसंयोगास्तु समानां चतुर्धात्वाएकएकएकः पंचदशत्रिंशद्विकल्पास्ते
श्च सप्तपद चतुष्कसंयोगानां पंचत्रिंशतागुणानद्वादशशतानि पंचत्रिंशदुत्तराणि तेषां भंगकानां भवंतीति। पंचकसंयोगास्तु
समानां पंचधात्वएकएकएकएकचतुष्कश्चत्वारस्त्यादयः। पंचत्रिंशद्विकल्पास्तेश्च सप्तपद पंचकसंयोगैकविंशतिगुणानसप्तशतानि पं
चत्रिंशदधिकानि भवंतीति। षट्संयोगास्तु समानां षोढात्व पंचत्रिंशदधिकानि भवंतीति। षट्संयोगास्तु समानां षोढात्व एकएकए
ककात्रयास्थत्यादयः॥१११११३ एकविंशतिर्विकल्पास्ते श्च सप्तपद षट्कसंयोगानां सप्तकस्य गुणानसप्तचत्वारिं
शदधिकं शतकशतं भवतीति। सप्तसंयोगास्तु नगर क्षानां सप्तधाक्वसप्त विकल्पाः। एतेतावतिष्ठ कस्य स
प्तकसंयोगस्य गुणाने सप्तैव विकल्पाः एवं च सर्वमीलने त्रीणि सहस्राणि षष्ठ्युत्तराणि भवंतीति॥९॥ नवन्नं तइत्यादि। इहा
प्यकत्वे सप्तैक द्विकयोगास्तु। नवानां द्विधात्वाष्टौ विकल्पाः एतानाप्व। तस्त्रैक विंशत्या सप्तपद द्विकसंयोगानां गुणा
णाने अष्टषष्ठ्यधिकं शतं भवतीति। त्रिकसंयोगास्तु नवानां त्रिधात्वे एकाद्वितीयस्थ सप्तकः॥११७ इत्येवमादयाष्टाविंश
तिर्विकल्पास्ते श्च। सप्तपद त्रिकसंयोगापंचत्रिंशतागुणाने नवशतानि अशीत्युत्तराणि भंगकानां भवंतीति। चतुष्कसंयोगात
नवानां चतुर्धात्वे च एककाः। षट्काद्यत्यादयः॥११६ षट्पंचाशद्विकल्पास्ते सप्तपद चतुष्कसंयोगा पंचत्रिंशताता गु
णाने सहस्रं नवशतानि षष्ठ्युत्तराणि भंगकानां भवंतीति। पंचकसंयोगास्तु नवानां पंचधात्वे चत्वार एककाः। पंचकस्थत्यादयः॥

॥१११॥ प्रमत्तविविकल्पास्तेष्वप्रमत्तपदपंचकसंयोगैकविंशतिगुणितनमदसंववारिंशेनिमध्यतिष्ठलंगकानां नवतीति पट्का
संयोगेतेनवानां षण्णवतिपंचिकका श्वेनुक्तका स्थात्याद्या॥१११॥ पट्पंचाशद्विकल्पा नवंतितेष्वप्रमत्तपदपट्कसंयोगसप्त
कस्यगुणितेन शत्रयद्विनवत्यधिकसंगकानां नवती तिप्रमत्तकसंयोगेतन नवानां प्रमत्तपंचककाः पट्त्रिकस्थात्यादयः॥१११
॥१२॥ अष्टाविंशतिर्विकल्पा नवंतिते श्वपकस्य प्रमत्तकसंयोगस्यगुणिते निष्टाविंशतिवतलंगका। पषांवसाईघांमालान
पंचमदशाणि। पंचानां पंचविकल्पानां नवतीति॥७॥ दश नेतइत्यादि। इदाप्यकान्वसमिवद्विकसंयोगेतेदशानां
द्विपंचापकानवावात्यवमादायानविविकल्पास्ते स्थु कविंशतिः समपदद्विकसंयोगानांगुणितपाकाननव
त्यधिकलंगकशतं नवतीति। त्रिकायोगेतेदस शानां त्रिप्रमत्तपकपाका शावत्योवमादयाः। पट्त्रिं
शद्विकल्पास्तेष्वप्रमत्तपदहिकसंयोगपंचविंशतिगुणि निष्टादशशतानि पट्प्रधिकानि लंगकानां नवंतीति। चतुः
कसंयोगेतेदशानां चतुष्प्रमत्तपकककत्रयं समककास्थात्यव मादयस्तेतेरमातिर्विकल्पास्तेष्वप्रमत्तपदत्रिकसंयोगपंचविं
शकृतानिवत्वारिंशदधिकानि लंगकानां नवंतीति। पंचकसंयोगेतेदशानां पंचप्रमत्तपंचकाः पट्कस्थात्यादयः पट्विंश
तिरनरस्थानसंख्या विकल्पानवंतितेष्वप्रमत्तकसंयोगपंचकसंयोगैकविंशतिगुणितानिपट्विंशतिशतानिपट्चवा
रिंशदधिकानि लंगकानां नवंतीति। पट्कसंयोगेतेदशानां षष्ठावपविकका: पंचकास्थात्यादयः। पट्विंशत्यनन्तरस्थान
संख्याविकल्पानवंतितेष्वप्रमत्तपदपट्कसंयोगसंयोगसप्तकस्यगुणितेनशाधिशतानि पंचशत्यधिकानि लंगकानां नवं

ति। तेष्वप्रमत्तकसंयोगेतेदशानां प्रमत्तपापडककाः स्युत्तमकास्थात्यकमादयस्तेतेरमातिर्विकल्पास्तेष्वेकस्यप्रमत्तकसं
योगस्यगुणिते नवतेरमातिरवलंगकानां नवति। सार्धपांचिपांमालानअष्टमदशाणाष्टानराणि विकल्पानां नवंतीति॥८॥ संखे
ज्ञानंतइत्यादि। तत्रसंख्यातपकादशादयः॥ शीर्षशब्दलिकांताः। इदाप्यकान्वसमिवद्विकसंयोगेतसंख्यातानां द्विप्रमत्तप
कः। संख्यातास्थात्यादयादशासंख्याता असंख्याता। संख्यातास्थात्यतदेतापकादशाविकल्पापातावापरितनरूघिव्यास
कादीनामेकादशानां पदानामुच्चारणामधस्तनरूघिः व्यांतसंख्यातपदास्योवाच्चारणसत्यवासयाः। यवात्यउपरितः
नरूघिव्यां संख्यातपदस्याधस्तनरूघिव्यात्वकादीना मेकादशानां पदानामुच्चारणालच्यांततइदनविविक्षिताः।
रूघिस्तनक्रमाश्रयणात्। रूघिशातेउद्दिशादिरा ज्ञानाहिविधकस्यनायामुपायीकादायालघवः संघात
लका। पूर्वत्वस्त्रामुधस्तनवादायामदांतः। एवमिदा पकादयउपरिसंख्यातराशिस्थाधस्तनवसंख्यातराशिरधः
स्तनास्येकाद्यकांशा। विसंख्यावयमवस्थितामव। उत रत्वान्नतन: रूघिस्त्रातउनवादीनामिवेकादितयः तस्थावस्थान:
मित्यातानस्ताधपकादिलाव: पिउसंख्यातमत्पवेति। नाधिकविवक्षितितवरत्नरूनापकादिलि: संख्यानांतिरकावशवि
: पदि: क्रामणविवक्षिता: संख्यातपदविवक्षिता निशषालि: मदक्रामणवारिता: पट्पष्टिलंगकाष्टनावा एवंसवषार्द्ध
राघनापंचपंचाशतं। वानिकाश्चनावउस्थवारिंशत। पंकश्चनात्रयस्त्रिंशत ॥ प्रमत्तलाहाविंशति। तम: श्चलायकादशेति।
पवचद्विकसंयोगविकल्पानांशतद्वयामकत्रिंशदधिकंनवमिति। त्रिकायोगेतु विकल्पपरिमाणमाशमवदर्शत।

ना०ह ति

रत्नप्रभाशर्कराप्रभावालुकानां भवति। एवमेव त्रिकसंयोगाः शर्करावालुकापङ्क संख्याताः स्युरिति। अथ सविकल्पः। ततः प्रथमाया
मेकस्मिन्नेव द्वितीयायां तृतीयायां च संख्यातपदप्रदर्शितस्थिति द्वितीयायामेक ... संयोगाः ... एवमेव द्वितीयाद्या अपि
संख्यातपदे भवति। एवमेव द्विकादशानां द्वितीयायां तृतीयायां च संख्यातपदप्रदर्शितप्रथमायां प्रथमा
प्रक्षेपादेव नव दश संख्यातपदे भवति। एवं वितर्कः समाप्यते ... विन्यासा अल्पपदसम्बन्धात् एवं वितर्क
मार्गाणां त्रिकसंयोगा एक विंशतिः। अनया च एवं त्रिंशतः। सप्तपदत्रिकसंयोगानां द्वादशानां सप्तशतानि पञ्च विंश
त्यधिकानि भवन्ति। चतुष्कसंयोगे तु नवशतानि सप्तशतानि। प्रथमा चतुष्कयोगाः। तत्र चाद्याः सप्त विंशत्यधिके
कस्थाने संख्याता ... विकल्पाः। ततः प्रथमाया चाद्याः पङ्कप्रभायां तृतीयायां दशमे वारे संख्यातपदे
द्वितीयाया ततस्तेषामार्गाणां चतुष्कसंयोगानां एक त्रिंशत् अनया च सप्तपदचतुष्कसंयोगानां पञ्चत्रिंशता
नां नवदशपञ्चाशीत्यधिकानि भवन्ति। पञ्चकसंयोगे तु षष्ठ्याधिकानि। पञ्च प्रथमा पञ्चकयोगाः। तत्र चाद्याः सप्त चत्वारिंशत्के
के। पञ्चमोऽसंख्याताः। अस्याः विकल्पाः। ततः शर्कराप्रभाद्याः पञ्चम्यां दशमे वारे संख्यातपदे पञ्चाशत्यपि ततः
ते मार्गाणां पञ्चकयोगानां चत्वारिंशत्। अन्यासामप्येकसप्तपदपञ्चकसंयोगानामेकविंशतेः सहस्रद्वयं शतानि
चत्वार्यधिकानि भवन्ति। षट्कसंयोगे तु शर्कराप्रभायां पङ्कप्रभायामेकपञ्चाशद्विकल्पा भवन्ति। अस्यापि षट्क
सप्तपदषट्कसंयोगसप्तकेन चत्वारिंशता नियतपञ्चाशदधिकानि भवन्ति। सप्तकसंयोगे तु शर्कराप्रभावयोः

यिकस्य षष्टि विकल्पा भवन्ति। सर्वेषामपि मीलने चत्वारि सहस्राणि सप्तत्रिंशदधिकानि भवन्ति॥ अथ संख्यातेषु
विसंख्याप्रवेशादेशनकमाह। नवरमिह संख्यातपदे ग्रामधानानि तथाऽत्र विकल्पसमाप्ति द्विकल्पप्रमाणानि भवन्ति
। सा द्विकसंयोगानां द्वे शते द्विपञ्चाशदधिके। एवं त्रिकसंयोगानामष्टौ शतानि पञ्चनवतिः। एवं चतुष्कसंयोगानां पञ्च
कादशशतानि नवत्यधिकानि। पञ्चकसंयोगानां पुनर्नवशतानि पञ्चविंशदधिकानि। षट्कसंयोगानां त्रीणि
शतानि द्विनवत्यधिकानि॥ सप्तकसंयोगानां तु नवसप्तत्रिंशताः षष्टिः। एवं सर्वेषां मीलने द्वे त्रिंशत् शतानि। अष्टपञ्चाश
दधिकानि भवन्ति॥ अथ प्रकारान्तरेण नारकप्र वेशनकप्रवादसंख्यासाम्यमित्यादि। उत्कृष्टपदे
नः। यत्रोत्कृष्टतः प्रवेशात् सम्भवति। यत्र उत्कृष्टपदि दिनाः सर्वेऽपि रत्नप्रभायां भवन्ति तत्र विकल्पाः
नानाभावात्। एवं एकाभिः द्विकयोगे षट्संयोगाः त्रिकायोगे पञ्चदशाः। चतुष्कयोगे विंशतिः। पञ्चकयोगे प
ञ्चदश। षट्कयोगे षट्। सप्तकयोगे एक इति॥ अत्र रत्नप्रभादिषु एवमेव नारकप्रवेशनकल्पादि नियोजनीया द्रष्ट
व्यामित्यादि॥ अत्र सर्वत्रोत्कृष्टसप्तमपृथिवीनारकप्रवेशनकानि तु ... सम्भवन्ति। ततः पश्चात् नैः संख्या
नगुणाः। ततोऽपि नामसंख्यातगुणाः ... नपि॥ अथ तिर्यग्योनिकप्रवेशनकप्ररूपणायाह तिरिक्खजोणि
यकम्मित्यादि। एकेन्द्रियेषु भवनावदिन्दक्क तत्र च यथा ... ये कादिविधायका ... मामानान्तसमात। अ
नन्तश्चेति समयेऽपि तासां प्रवादा भवितव्य ... । तथापि प्रवेशको ... पिलस्यात। एतावत्प्रवेशनकस्याप्यते

नगापवृत्ति

।यद्दिन्नातो।यस्त्रआगत्यविजातो।यश्चउद्विशाति।सजातायश्चजातो।यश्चउविध्यावति।किंतउभावशक्रमिति। तत्रविकस्या
कामाणोकेंद्रियादिश्चपंचअ्यादश्चत्यादपंचविकल्पाः।इयाराण्यविकस्मिंश्चत्यादपविंव।इकयोगाश्चदशाग्रतात्यवस्त्रवय
ता।अउद्वापगिंविपञ्चश्च्यातकाः अथमाकपार्थेत्यादितामसंख्यातपञ्चार्यतानातिर्यगायागि निकानावभावशानकमितिदर्शो
नदर्शयन्नाद एवंजादत्यादिनारकभावशानकसमानमिदसर्वापरंतञ्चसश्चरुष्वि।पकादायानारकाउत्यादिता:तिर्य
वस्तुतपिवपवस्तुस्थानश्चञ्चत्यादनीयाःतातविकल्पना नावलवतिकल्पनानावलवति।तथाविज्ञाकतप्रार्थ्यःस्नत्वाये
नस्वयमवगतव्यमिति।इद्वानंतानामडियाणाउ त्यादपिअनंतपदनास्ति।भावशानकास्याकलकाणस्यास
ख्यातानामवलावादिति॥७॥साद्यविनावपमिं दिपश्चादाघंति।पाकेंद्रियाणामतिवर्लनामञ्चसमा
यश्चत्यादानंञ्चत्यामंयायागाइत्यादि।इद्दधकासहि कमायायगाश्चउद्दोरिकमायायगाः।यडाः।वउपसायायगा॥
।ञ्चकपावति।मवद्वावपविदिपतिरिकाजाणियप वमाणयत्रि।पावंडियजावाना।स्थादवादिति।ततस्वउरिंडि
यादिभावशानकानि।परस्पशणाविवाणधिकानाति॥७मउघ्यभावसनकंवञ्चगमातयापिंकिंविलिख्यात।मउघ्या:स्थानदये
मसूर्छिमगर्भजकाणाउवशानानि।इयमाणत्येकादिसंख्यानातञ्चप्वावद्धिकल्पाः।कार्याः।तत्रवातिदशणानामसंख्यातपद
मिति।तद्विकल्पानामाकाद्दर्शयन्नाद्दसमासंख्याइत्यादि।इद्द हिकायामपूर्वावदकादशविवकल्पाः।असंख्यातपदउश्चै २६५
द्वादशविकल्पाः।उक्ता।इहचनारकादशोवायातायविसंप्रभिमञ्चगर्भजपश्चाःसंख्यातञ्चस्वाञ्चदाद्वादशापिविकल्पा

कल्पानावञ्चविवमिदमगमञ्चघ्याणांघरूपातायसंख्यातानामसावनंतभावशानावा।असंख्यातामसवादाता।संख्या
तपादविकल्पिकादशकदर्शनायाद।असंख्येयाइत्यादि॥७॥उक्कोसालतइत्यादि।माद्यविनावसञ्चच्छिममणु।स्सा।च्चादाघ
विसमूर्छिमानामसंख्यातानानावितउवविशतामध्यसंख्यातानांमवसतञ्चमउघ्यभावशानकंपक्कूपदितास्रञ्चमाघिपिनव
तीति।अतएवमंसूर्छिममउघ्याभावशानकमपातमापक्कयाअसंख्यातगुणमवगतव्यमिति॥७॥देवभावशानाद्का।सार्धवि
ताववाइमिएञ्चदाघति।घ्याति।कगामितावदवशति त शुक्कस्थादिनादवभावशानकवतः सार्थपिलवतातिसघाष्ठा:
वावमाणियादवपावमाणपत्रि।तत्त्वामितास्थानानावा लवादिति॥७॥अथनारकादिभावशानकास्येवाल्पवादि
निरूपपन्नाद।एयस्माणामिच्यादितत्रसर्वस्तोकमा उघ्यभावशानकमउघ्याःस्त्रपवमतस्यवासाकत्वात्तिर:
यिकभावशानकमउक्तत्रपवतस्यतावात्रस्यवस्त्रा कत्वान्नैरयिकभावशानकमसंख्यातगुणंतत्त्वामितामसं
ख्यातगुणावादवञ्चत्ररशाणिति॥७॥अनंतरंभावशानक। उक्का।तच्चनमत्यादाइह्वनाश्चपमिति।नारकादीवाञ्चत्यादमु
कुन्नेनावमांतरनिरंतरतयानिरूपयन्नाद।मनरसातइत्यादि।अथनारकादीनारकादीञ्चत्पादादा।सांतरादिञ्चवभमा
दाप्यर्थनिरूपितमावति।किंतुनमत्रिरूप्यतइतिआशंक्याति।पूर्वनारकादीनाभात्यकञ्चत्यादस्यसांतरत्वादिनिरूपितं।
ततश्चतं।ततश्चतयिवाद्दर्वनायाइदञ्चनन्नारकादिसर्वजीवितानदानामञ्चदायतः मञ्चदितायाःस्ववात्यादाइह्वन
त्यापनिरूप्यतइति॥७॥अथनारकादीनामेवउकावांतागणात्यादाइहर्मोतनिरूपयन्नाद।सवसातइत्यादितत्रवमउ

स्था०वृत्ति

नेरइयाणं ववछंतित्ति। सांता विपना। इत्यर्थंत यानं दिसर्हो थिवासक्लिष्टं त्यघांत। असंख्यादवरखरविपाणावत। स
त्वंवातपांजीव इत्याण कृयानारक पर्यायाण कृयावा। तथा दिला विनारकपर्यायाण कृयाइत्यातानारका: सांतानारकाअ-
त्यघांत। नारकाश्ताक्कादयाद्दानानवसद्भावादिति। सत्रपालगाथायाइत्यादिअननवतसिद्धात निवद्धमताण पितयत: ए स्थी-
नादेनाशास्थानालोकव्रक्का। अप्ालोकस्पराश्यतव्रासंतपव्रास्थ ववनारकादयव वे वे त्यघांत। यथालोवतिसाधिनावा
घातइति॥गा।अवगाणायानगवतो अनिशायितिज्ञान संपदसनावयरा। विक्लष्टवन्नाद। सत्यवातइत्यादि घ्वया-
सात्मनालिंगानापकृमित्यर्थः। एवतिव स्यमाणे शम कारवेत्त। असयंति। अस्वयंप्रातालिंगानइत्यर्थ:। तथा
आमाघत्रि। अस्कवाआगमानाएकृ। यात्वतिविं स्वस्वमपद विक्कसायामांपंचत्रिंशातागुणानदाद्य्
शातानिषवि शधिकानिनगक्कानां लवंनानि। रवडक संयामाउदशानारउक्ष्यीवपक्ककस्त्यसघकात्यायणतदे
वमित्यर्थ:। सावत्रिस्त्रकृणंतरव वनेकृत्रात्यामसतइत्यर्थ :सयणतवंजाणामितिघ्वयासतादवजानामि। एरसाथिक्लिष्ट
त्यसाकाकृतमसस्थवत्तस्यासघ्वनावत्रालन। त्रासयंतिनरइयात नइपस्तु ववछंतित्ति। स्वयासवनारकाउत्पद्यंत। नानाघ्यलो-
घ्वरपारतंत्र्यादित्यर्थः। यथाकेश्चइत्यात अज्ञोजंतुरनीशायमात्मन: मुखडुःखयो। ईश्वराशरितागाढ़स्वाश्चसंवाखमेव
ति। ईश्वरस्यहिकालादिकारणकलापव्यतिरिक्तस्य शक्तिर्विवार्यमाणास्याघटनादिति। वामाद त्यणंतिकर्म्मणा उदितावि
ननवकाम्योदयमात्रणनारहुत्पद्यंतकेवलिनामपितस्यभावादत आह। कम्मगुरुयत्ताएत्ति। कर्म्मणां गुरुकतासद्भावाकर्म ২৬৬

गुरुकतातया। कम्मभारियाएत्ति भारान्नायणांतानिभारिकाणितकम्मभावोभारिकताकर्म्मणां भारिकतातया। सद्ददपि
क्वचिद्विहल्यनारद्दष्टंत याधि नारत्रापिवक्विद्दिसदृद्धित्यतआह। कम्मगुरुसंभारियाएत्ति। गुरो: संभारिकस्यवभावोगुरुसंभा
रिकतावत्यर्थ:। कर्म्मणोगुरुसंभारिकर्म्मगुरुसंभारिकस्तस्यातयाअतिशकर्षवस्थायत्यर्थः। एतच्चत्रयं शुभकर्म्मोपेक्षया पिस्यादत
तआह। असुभाणामित्यादि। उदय: एदशाताविस्यादतआह। विवागाणातिविपाकोजायथावद्दरसानुभूति:। सच्चमंदोपिस्यादत
आह फलविवागाणंति। फलस्यवालाउकादिविका। एविपव्वमाननारसफबंबव स्याफलविपाक सेन। अस्तुरकुमा
रकुमारस्थाव। कम्माणायएति। असुरकुमारोविन कर्म्मणाउदयेन। शावनांतरउकम्माव साणणंतिदस्यति:
तउवास्थुभकर्म्मणा उपशसेनसामान्यत:। कम्म विवागाएति। कर्म्मणामशुभानांविगसेनक्षितिमाश्रित्य।
कम्मविसाहीए परमनाश्रत्या। कम्मविउट्टीएत्ति शा द्वशाणकृयाएकार्यविनिराइति॥ छट्टिवीकायिकस्था
वि। सुभासुभाणंति। शुभानां शुभवर्णगंधादीनाम शुभानां तेषामसविकेंद्रियजात्यादीनांवा। तण्हविश्ववत्ति। यस्मिन्नमभा
यअनंतराणं वस्त्राभगवताशतित्यादितसएवसमय: उच्चतिरादिर्यस्यतेश्च्यलिज्ञानस्यतस्थावराइद्द: उत्पन्नगर्व्भसेत्तावायवा
।सत्रिअसिएयासिजाणइत्ति। एत्यविजानातिस्पकं ज्ञातत्यादसर्वज्ञसर्वदर्शी नजानपच्छयवादिति। अवनवमज्ञातह्योविंशा:
बम:। वगांमायानवउपासनात: सिद्दताउक्कर्म्मवशाद्दिपर्यंयमपवामाति। यसायसालिशित्यतदेनायवयस्थवमनाउद्दशाक
स्यावदस्थत्यैघावनाशुत्र। अवणमित्यादिआठत्रिसश्चह:। दित्रित्रादीसमस्तजघ्नीदृसावादर्प्यवान्। वितत्रिशमिहः यावत्करण

नगाधद्रि

णान्।विचित्रविचलनवणामयणामणाजाणवाचणागवाइत्यादिदृष्टा।दियाणत्रिदि तायच्छात्रवत।कुनाणत्रि।स्वनाया
श्रीकर्मणाखमायत्रि।कुमन्नायसंगतत्रायत्पर्थ।आणगाणियनाणत्रि अवगामिकत्रायगुनाववध्यायत्पर्थ:इदंइदया
वकुरणादवंदृशः:दइउडविनमाणादिया।दृष्टउष्टमत्पर्थेउष्टवाविस्मितउष्टवाताण्यवत्रितयवतनया।तथ्याणनवात्यवा
आनंदिता।इत्यत्सुखामामयतादिनाविः।मष्टहृितुपग नाननस्यनंदियामष्टहृतनताणुण्गताणाइमणाइ ति।शाणवमाण्यान्
मनमियस्याः साशीतिमना।परमणोमणास्मियाणरम स्मामनसंस्थ ड्डुममन कृतामवातयस्याःमाणरमामोमनस्थि
तादरिमवमविष्णमाणदियया।दर्पेवामनविसर्ष्ये हिमारयायिद्गदयंयस्याःमातया।लज्जाकरणाज्जात्र।जाऽ
णत्वादिलघुकरणांशा।यक्रियादकुवा।तन खल्कोयाणिकोवप्रशासमदृशारूपत्वाद्योतोतयामः
मा।खुशस्वप्रतानाःवा लिगाणत्रि।वालध्वन खुडाब्रोयायान्नोतयामममानिलिखितान्फलिता।निश्चमाण
णायया।स्नातनाकर्मश्रगया।तस्माल्पालघुकरणा भुकायाणिकमनखुरवालध्वनममलिखितसंगकाल्याणा
गुवाल्याणुकमेवयानपवरगणयाततिसंबंधः।अनःकिंतृतस्यामित्याह।जाम्बूनद मयोसुवर्णानिष्टत्रोयोकंवानर
णाविराणुतालाणुक्तोपतिविशिष्टक्रोवपृथानोजवादिवियोतोतथातात्याडा।त्रनदमयक्लापणुकपतिविशिष्ट
काल्यारजेमाणाम्पविकारोपंटयायान्नोतयाहूत्रच छ्काककर्णामिकमत्रदवरकमध्योवरकांचानपवरछुवा
णमंडितानतनपक्ष नषुवाणीयनान्ननामिकारमूतायाप यद्दणारस्मिनात्रवपट्टीतकोवद्दोयानोतथा।ततःक
२६३

र्मध्वरायाअनत्रात्माम्जनमयपंटस्वतरक्क वरकांवनतक्षा।प्रपदावपदोतकात्यां।नालात्पलेनीलविशिष्टःशाता
विदितआमलत्रि।आणडःमारवणूपायात्र।तथातात्यां।नालात्पलरूताणेड काल्या।परवणाणजवाणाणपक्षित्रि।प्रवर
णाणुवाल्यानतामणिरत्नानामकुवंघविकाशप्रवजालकातनणिगातंपरिच्छिन्नंपत्र नयाणुजातदाकमपंचनवुणापूणा
घनसुजातपुगा।तथायाआरम्भ।काणुणावयाक्राविध्रआनरक्रकाणुमा।उजातनुगायाऋरघ्नकाणुगातपवासि।अति
स्वालगुविविति।सुपवित्रनिमितनिवशितयत्रतत्र।उ जातणुगायाऋमघ्नकाणुगपशासस्वविततिमित्र।पवमि
त्यादि।पवस्वामिनूतायति।।आज्ञयाशत्पव्रक्जवाणा। इत्यर्थविनायनाजलिकरणादिनात्यताणमादवाणाद
मादणात्यादि।इदव वावनानारादवानादाव पीक्रपवद्दश्यात।आंता।आतगरमिथ्यायाअनकर्म
छतःउरस्पशाता।आननवक्जानाःप्रियःउन्ना।। स्वांतातिदर्शितं।कृपबलिकम्याश्दादवना श्रतोण
॥ग्रंथाग्र॥१००००॥कृयाकातयमंगलापाय।छिन्नाकृता निकोउदमंगलात्यवशायश्चिनात्यवश्पंकायेत्रायाम
तथा।तथाकाउकानिमघातिलकादानिमालान्निमित्तार्थेकईपोलानि।कितकिंवात्यत्।वश्यादपत्रनवरमणिमदला।
अद्यारश्यववियप्लुगाखवडवणावलोकंवडत्रगश्चगोवद्यामाणिखनगनाणामणिरयणाकृस्पाविराऽयंगावगन्मां
णादवामनतुराल्यामणिमखलयानारणाश्चवितिरतिदिव्र अलिनिर्भिन्निःकरटकिस्यरवहुगनि।अंगुलायाक्रिस्यपकाव
ल्याववितिसमणिकमयपाकटमूवणावाउकाङनवहृिगाम्पनगेवियाकणावपतानतनयवप्रे।वयक्रागावाय्याणि

भग०वृत्ति

सूत्रकाणवक्कटाहत्राणा।नानामणिरत्नानां रूपाणि स्थविराजतमंगं शालाख्यस्याः सतथा।। वीणाभयवज्रपवरपरिहियाव तो
सुकंतामयदंड त्राणांमध्यवरतत्परिहितनिवसनं तास्रुतंयथामाङ्गु लसक्तमालनत्रविष्ठा।।ऽक्तूलाइरक्तविरायपत्रहरण
क्ताघ्रातङ्कूलवसूत्रिवाणपत्रसुकुमारसुतनुयसपरिकाया। श्वादनयस्यामातथा सा पावरयसुतनिक्कसुमर्यविरयमिरया।
मर्यत्रेकसुरनिक्तसुमिर्इंताव प्रिताः शिलाडायस्याः मातथा।वरवंदणावदियावरवदनंवदितललाटनिवशितयवा मा
तथा।वरालरगाइमिरंगातिग्रक्तं।कालागरुमहविपाक्त … त्वाविग्रक्तं।मिरमममाणावमा।श्रीदवतातया। समानानपघा
।इतः इरुतवावनाउत्रियाता।खघाहितिः।ऊज्जिका। … निःवरूडयाविरियष्टीविलाइयाहिति।विलातादाशात्य
न्नातिःयावक्कवणादिवइत्रपावमाणिया।हिऊन्न … शयशतिः वडनियाहिमदडाकाघाहि।वघरिया
हि।वउमियाहि।इसिगणियाहिघारूगिणियाहिं।। … धारुगिणियाहिं।जोणियाहि।पल्हवियाहिं।सिया।
विलउमियाहि।आरवीहिं।दमिलाहिं।सिंहलीहि। डघ … लं वोहिं।पक्कणीहिं।बहलीहिं।उलडीहिं।म वशीहिं।घो
रसीहिं।नाणादेसीविदेस।विदेसपरिपिंडियाहिं।नानादेशीत्यवक्कविधजनपदोत्पन्नाविदाशानाइशापद्यादेशातर
परिपिंडिताया स्रस्रघा।मादमानवक्कगढिघवेसाहिं।स्वादशानप्यभिव्यक्तिदीतावाषायकानिसत्राश्रयातानि।।इंगियचिंति
यपत्थियवियाणियाइहिं।इंगितननयनादिदृष्ट्या चिंतितप्रार्थितमाविलिखितविज्ञानः … निःऊ
शलाहिं।विणीयाहिं।उक्काइतिगम्यातिवडियावक्कवालवरिमधरावरकंचुइघमहत्तरयवंदपरिक्खित्ताविडावक्कवालना २६८

घातु।स्वादेशमवावनवर्षधराणांचक्रिकरणानवसमंकाइताताभित … उरमहत्तरकानां।।परकंचुकमेघत्रिषवरिक
खद्धिनामतः ऊरुअंपाउतनिवदकानापताकाशणांवा।महत्तरकानांवातःऊरकार्यचिन्तकानांवृंदेनप्रशिक्षिमाया।।
मातथा।ऽरुदवसपवरावकाता रंमाऊ्हा्द वाम्निमविनाणदमाणविउमशायायानिउप्पहता त्वला दिऊ्चा्णां यवमस्ना
ननयाच्यातानत्वर्थः।अविनाणाद्वाणेअविमायणामापविवमादीनाममाणाान्तवर्थः।मणस्मणनांसावकरणाप
ति।आतकस्पउरानपद्यतालक्षणानावकरणानठियाव … वनिऊर्द्धस्थानस्थितिवमउपविशद्यर्थः आगयपहया
त्ति।आयातश्रुवाउत्रास्नदादागतम्नानसुखस्नात्यस्य … र्थः।पच्छायालायणा।उत्ततालावना मुत्रदर्शनयवत्ति
तिनांदूालना।संवरियवलयवारांसम्पादर्श। … विभूरक्तादतिस्थरं नवातोनिषिशोबलायेक्दाकि
वलिसुजा,यस्यामातथा।कउकस्यपरिक्खिनिया।क … उकोवारवाणाःपरिक्षिमाविमागिनादर्शतिरकत्व
राह्वतशाशरवायाद्या सातथा।धराह्दयकलंबरापिवम … हसविया।गमक्कवा।।मेघधणगस्यादेतकदंबउपमिवा
मसुच्छित्ता।निरामाणिरूपावकउरोमरोधुउ … यस्याः मातथा।दवमाणा तिप्रश्रमाणा।अवलोकन्तीति
कि।नावविलदंतशल्यवमामंत्राणावववमामावत्य र्थः।अथवा।गोतमइतिनामघारणामंत्रयतिआमंत्रणाघीनि
पातादातारत्यादिवत्।अम्मपत्ति।आमज।उत्तः।उघउत्तमिणाव उरायतातिश्‍।र्थः प्रथमगर्भाधानकालसंभवो
यः उन्नस्नदलक्षणाउरागःसइर्षउन्नस्नदाउरागास्तेनमद तिमदालियापति।मदतीवामावतिमदतीस्वतिःमा

नाम०टी
५४

द्गतास्य।आलयत्वयास्वदशाकृतरूपः।इति परिमायत्रि।प्रयुक्तातिश्यपाया ज्ञानि नष्टरूपाप्य त्यरिवारं रूपि पथी
त्रासेयावङ्करणादिदंहरूपं।उति परिमाय जङ्गपरिमाय।आगमयाप्रआगमयवंइपरिवाणायत्यादि।तत्रउः
नायोवावयमायतस्तुधर्मक्रियास्तुप्रवर्तमानाः।आनन्दानिशातानिवस्यासातघा।तस्यैताताणं माउछेत्यादि।इदवादाः
वानंदायानगवता।पर्इज नकरणप्रियदायवंदनयास्तुनस्वकरणा।तत्र निवानवगताव गमकरणादिना विशेषा
ध्यानमित्यवगंतव्यमितितमाणापत्ति।तदाज्ञयाआर्यवंद नाज्ञाया।पुष्ठमाणादिति।अतिरत्नसास्फालनात्।स्फा
टनिरिवविदलनिरिवत्यर्थः।सुङ्गमस्र पदिति।हृदंन गानांमर्दलानांम्...मस्वकानिउपरिनागाः।उ
टानात्यार्थाहृदंगमस्वकानि।वन्नाम तिवाद्यदिति।त डाविंशाताअलि नतत्त्वप्रकारैः पाशिरित्याक
।वद्धानिहाशिरहृदानिति।अवनविछमाणेति।अ पट्टत्यमानः तस्तुपष्टत्यनर्तनात्।अवविछमाणेतिप
उणनात्।अवलालिछमाणानिउपलालयमानः...तायुं संपादनात्।पाउामत्यादि।तत्र प्राहृदूष्टावणादिविषेरा
त्रो।स्तुयुजादि।शरस्मार्यशाषादि।दमंतामासादि।वैतस्पैत्रादि।गोष्मोषष्टादि।तत्स्वशाहृदूर्णावत्स्वशरहदमंतः
स्वंवमंताश्चेति।प्राहृद्वर्षाशरद्धिमंतवसंताग्रीष्मपर्यंताश्चेति।कर्मधारयात्तस्मात्।षड्विधऋतून्कालविशे
षान्माणानि।मानयन्तदत्वावमत्वनवनामालमत्याणानि।गालयन्अतिवादयन्।सिंघाडगतिगव्यङ्कवघरव्दयाः
वङ्करणादिदंहरूपं।वज्रमुद्गमदापदस्यादिषि।वज्रडाम हा छति।वज्रडाणामाहरवन्निययवघंगाटकादीव २६५

कनांजनानांशाद्दरूत्रवज्रजनान्यान्यास्यवमारव्यातीति।वाक्यार्थः।तत्रवज्रवशाद्दःपरम्पराला पादिरूपाःइतिशाद्वा
क्यालक्वाणावाशाद्दाविक्वाल्य।जदाउववाशपन्नि।तत्रविदहृशमवालशातः जाणहादिवाजाणावालङ्वाजाणकलालङ्वा
जपुम्भाईवा।जपुक्कलियाङ्वा।जाणमत्रिवायङ्वा।वज्रजाणाअत्रमन्नस्मपवमाङरूदङ।पवंलासइन्नि अल्यायमर्थः।त
नष्टात्जनसमुदायः।वालाअव्यक्तवाणीध्वनिः।कलकलःसपावापलत्यमानववनविलागःअभिःसंवाधः।उक्कलिक्का
लघुतरःसमुदायःसन्निपातोवाअपरापरस्थानात्याजनाना मिकत्रमीलनं।आरव्यातिसामान्यतः।लापारक्कक्कपर्यायवव
नतः।पतद्विवाधेइयपर्यायतःक्रमणाद्दा।पवंज्ञापय। नाभिश्रदापडिरूवंइदयावङ्करणादिदंहरूपा।उपश्रदाउ
श्रदा।उगिक्कइउगिक्कन्नासजामणांतवमाअप्पाणांनाः विमाणान्नि।जदाउववाङपन्नि।मादवालश्यानावर्ण्णेता ना
मागायस्स विसवणयाप किमंगउणअनिगमणवंदाण नमंसणपडिउद्वाणपक्कवासणयापगस्म विअायरियस्स
स्सथम्मियस्स सुवयणयाप।किमंगउणविउलस्सअट्ठः स्सगदणयाप।तंगक्कामाणांदेवाणुप्पियासमणंरवदामाउ
पयांणपवृत्तावहियापयनविस्सतितिकट्टवियाउगुत्तश्ना।पवंलागाराङस्परवत्तियाअत्रअप्पगङ्यावंदणवत्तियं।पवंहूण
यणसक्कारवत्तियाक्काउदृहवत्तिय।आप्पगतियाजावासयतिकट्टुहायाकयवलिकम्माइत्यादि।पवजदाउववाइए
ताउविवादवे।सूत्रातस्याम्उवावाराद्दति।उछत्ताईपतिञुयाराइसपपांपामंति।जाणवाहणाइवइत्याइदि।अयामया सूवे
नि।अयामतद्दापाव स्यमाणस्वरूः।उमछपन्नि।आत्माधिकःआत्मास्थन।याव्ङ्करणादिदंहरूपंठिंतायन्नि।माणुस्तपत

ःपन्नि।यत्नि।शाघितः लब्धवाश्चितः मणायामपत्नि। अवदिः उक्काशितः सकाप्यन्नि। विकल्पः इदमादिश्वत्रि। इद्वमदइङ्गाः
मगापवृत्ति अवाखंडमादिश्वत्रि। स्कन्दमदः कान्तिायोअव। छगुदमादिश्वत्रि। इदउक्तादावासुदावावलदिवानाज्ञदाअवाइपन्नि।न
त्रविदामवश्वतेमाद्यानडाजादामल्लशीलब्रह्मआन्नयवदावराईश्वरतलवरमाडंविय।कोडंवियःसामन्तिपावश्रिन
त्तलवः।श्लः।याधमदश्रयाक्षत्रयःप्रत्नई।लिव्रशीगजविराग्घःराजानःसामन्ताःईश्वरास्तुवराजादय्यातलवरराजवल्ल
भाः।माडंविकाःसन्निवेशविराजपनायकः कोडविकाः। कतिपयकुंडवनायकाः। ग्रामस्वधनाःजदातवत्राइयन्नि।
अन्तवदेश्वतितकयाकाव्यमगालपापतिन्न।मि रसाकावर्णलाकृताधताद्येस्वतयाशाकृतत्राविवंनिर्दिशा
ःआगमणागाद्दियविणिन्नायन्नि।आगमानश्रदी तःकृतानिनिश्चयानित्रेयावित्सतम्ताजावणांविञ
यणांवद्दावन्नि।जय वविजयमूत्रमित्यवमासी ईवालनानावःसमागमनश्वबलननान मानादनवहयनी
तिमाव।आप्यगतियावदणावन्नियथावनिर्भ्रंतादया वकुरणादिदंदश्याअप्यगतियाभृवणावन्निया [illegible] इति
।एवमक्कारवन्नियामस्माणावन्निया।काक्र वृत्तवन्निवंअशुयाइभुणिस्मामाशुयाइंनिस्मंक्रियाइकरिस्माणागाशुडनवि
न्नाआगायावअणागारिंयपबइस्मामा।अप्यगतियादयागापावंगायरदन्निवि यासंदसाणिया [illegible] अप्यगतियायाय
विदावावारिणोवरिसवरवारिणाउरिसवरअरावरिसंकित्रा।मदयाअक्षिहिमोयनायाबालकालवरावणा।सत्त्वहस्वस्वयंन २७०
प्रियकारमाणा।खत्तियकुंडगामस्सनयरस्समज्झंमज्झेणंनि।वावयंटनि।वत्तईनाणत अासरद्देति।अस्ववासरयांजाना

मिवत्रिउक्कामवाजदाअवनाइपणरिसावन्नउन्नि।यथाक्कोणिकाम्यापयानिकपणितारवकृत्याम्यापीत्यर्थः मवायांणग
गणानायकदंडनायकराईसरतलवरमाडंवियकोडंवियमंतिमंतिगणगादोवारियअमच्चचेडपीढमद्दनगरनिगमसेट्ठि
सत्थवाहदूयसंधिवालसद्धिंसंपरिवुडेन्नि।तत्रगणनायकागणनायकाःप्रकृतिमहत्तराः।दंडनायकास्तंत्रपालाः।राजानोमांडलि
काः।ईश्वरास्तुवराजाः।तलवराःपरितुष्टनरपति प्रदत्तपट्टबंधविभूषिताराजस्थानीयाः।मांडविकाश्छिन्नमंडलाधिपाः।कोड
विकाःकतिपयकुटुंबस्वामिनोवलगकाः।मंत्रिणः।प्रतीताः। ।नद्धामत्रिणाविटाः।पादहसलिकाःपीठमर्दाःआस्थानआस
नासीनाःसेवकाःवयस्याइत्यर्थः।नगरंनगरवासिश्रा कृतयः।निगमाःकरणिकाः।श्रेष्ठिनःश्रीदेवताध्यासितसौ
वर्णपट्टविभूषितोत्तमांगाः।सेनापतयः।सैन्यना यकाः।दूताअन्येषांराजादेशनिवेदकाः।संधिपा
लाराज्यसंधिरक्षकाः।एषांद्वंद्वस्ततस्तैः सहितायाव [illegible] अवबनालापोइत्यत्र। सार्द्धंसहनाकेवलंसहितस्तम्वा
पितेतिःसमितिसमंतात्परिवृत्त ःपरिकलितइतिवृंदेणु ।।क्लित्रगायमगोरन्नि वदमाए लिमांगादिदइत्यर्थः।सहता।स
इवडगरपहकरवंदपरिक्खित्तेति।महताइवृंदाइकारणात्तिगम्यात।सन्नानांशकृतत्रातामवावटानांघायवहगरत्निवट
करवंतातिस्नरवंतःपटकरन्निसमहदास्यापंयहृदातनपरिक्खित्ताय।सतघाभूष्यतांवालाअदमाइयंति।इत्यादि शघाक्षव
रवत्रवामराद्यिपरिग्र।आयातन्नि।गोवार्धरुतजलस्पर्शा।वारकन्नि।आवमनादपनीताशुविद्र्यं।एरमसुइ ग्रपन्नि।अ
तपवात्यर्थंशुवीभूताःअत्तलिमगलियंदान्नि।अजलिनाअजलमिवकृतोदाम्नोयनमतथा।सहदामिन्नि।यहाधसामा

नागपुत्रि

न्यतः। वन्तियामिति उपपन्नेति। शब्दमि। प्रीतिविषयत्वाकाशमि। गणमिति विकीर्णमि। अनुपादमिति अनुत्पन्नमि। एवमस्येति
। उपलभ्यमानरूपप्रकारवत्तेदमस्येति। अप्रवननानुत्पन्नात्मिमत प्रकारवत् अवितदमस्येति। पूर्वोक्तमिमतप्रकारतु अक्षमपि
सदप्यदाविगताभिमतप्रकारमपि किं वि स्यादतआह अवितथमतत्वकालाताऽपि विगताभिमतप्रकारमिति अस्मतात्र विद
अद्वादमातनिष्पर्यः। दत्तात्वात् पितनिष्पर्यः। निसातनिमितामितः क्रतस्यर्थः। इ [illegible] इत्पदिति [illegible] तनिसनावनगाइति

पत्रः। अतिमद इनिप्वाद नावमिवापगतः। धन्नामिति। धन ... लक्षगुनिनवमि जायति। द [illegible] कपाव मिति। कृतार्थः क्ष
तस्य प्रायाजाना मिकयलक्षणाणि। कृतानि सार्थका। ... निलक्षणा निदर्शविक्षा नियतसकृतलक्षणा। अणिङति।
अवाप्ति। अकृतेति। अकमनायं अपि यंति अपी ... निकर। अप्रमणत्नेति। नमननमाज्ञायाता। [illegible]
[illegible]। अमणामति। नमननमा अम्यातगम्याता। उतः २ ... मंस्मरणात् नमनामाता। [illegible] रामरूवपगलत
विलीणागत्वा। [illegible] ... ति। विलीना निवक्षिना निमात्रा पीयस्याः मातया। [illegible]
वि [illegible] सातयानि त्रयानि [illegible] विमदावधपादाना [illegible]
[illegible] यस्याः मातया। [illegible]
[illegible] यस्याः मातया। [illegible]
[illegible] २२१

लानि [illegible] यस्याः मातया। [illegible]
तानि [illegible] विपक्षकानियस्याः मात या। [illegible]
[illegible] यस्याः मातया। [illegible]
[illegible] यस्याः मातया। [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] मातया [illegible]
[illegible]
मातया। [illegible] विमल [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] विमलमाणा [illegible]

स०ग०वृत्ति

प्रायोगात्। स्थितेः। वर्तमानमिति विद्यमानस्थानं सम्भावयति। संभवत्सु तत्कार्याणां समुत्पत्तौ। वर्जयति। वर्जमानः वर्जया
पि कार्येषु वर्ज्यमानत्वेन तयाऽप्रोक्तया मातापि वर्जते मः। अत्र समर्थितं कार्यं व्याप्तानस्य पश्चात् पिमाता अत्र मतः। लङ्करन्त
गमनमणो लङ् माराणां करं ङ स्पन्दनं। तस्मात् आदरात्। स्पाणि। रत्नमत्वं जातात् कृष्णात्। रजमानात् रङ्गश
त्यर्थः। रयणात् यापति। विताद्यादिकल्प। जीवितमवियति। जीवितास व। म एव जीवितास्य विकः। जीवितविषयवात्मा
आत्मनः। म स्वयं मजीवितोऽस्य वः। म एव जीवितास्य विकः। जीवितात्मकः स्थितिपावति। दियणादिजण्णात्। मनः
मष्टद्विकात्मकः। तवारत्यादितद्वर्वरत्वमे स लक्षं लवति। अतस्थानानुपमानो मवणीतायिश्वानुमित्यर्थः। किमर्थं च
णत्। कित्र नः। अंगत्या प्रत्यणा। अष्टादितावज्ञायाजा। वनावश्याहुजीवामातिश्व्यत्राघ्नताव... तयावद्यं
जीवामशत्यतावतिवविवक्षितमिहोयस्तेन। स्थावस्तु। स्याघातणां। तन्नाषसमाशमावति। वद्वियञ्जलवशातत्का
र्यमिति स्थवेरकः। तिवहियन्तिसमासकवचनालापदर्शनाद्धा। हितत्वशाणीनादिनिर्दिष्टस्थपनीता। जलस्थानवंशानावत्
स्थूपः जलवंशः। संतानः। स एव तत्र दीर्घत्वमाधमात्। जलवंशात्। स एव कार्यं कृत्यं जलवशात् तत्कार्यं तत्र। अथवाविहितशः
कर्मधारयणा सवधः। नास्यत्र सति निरवकाशकानि शण कर्मस्थकलशयाजनाना। तदे विना निनश्चितत्रोत्यर्थः। एतच्च
। अष्टद्विकालगातद्विपस्त्रिषु भि। तदाष्ट त्यामावादपत्रखलु इत्यादि। एवं कृमाणानन्यायेन आगमाऽऽगमस्य गोः
गमारीरमाणमप्रकामस्तु रक्षापयणावमणा मतवद्दवानियति। आनकानियानिजाऽऽगमस्य शस्यानिशानीदानिमा २४१

नमिकाविवप्रकाम अत्यर्थः। स्वानि। तघातपायाहदतत्त्वमतानां तु वीर्य इत्यादीनां यानिशानानिशपश्चात्यराजयोगादिक
तास्थि। तत्रतायः। मत मात्रं तपवच्छावति। नभुवः। स्वार्थदियवन्नश्तिनियतिकालवर्णना वा। अणि निवति। शनिशाष्ठ नियत
न्नस्थाण पदर्शनपूरस्य तस्य नविधावशतिय सामावानितिका। अविद्यमाननियतसूक्ष्मूपश्यत्यर्थः। ईश्वरादशपिदादिस्यादितावात्। अ
मासयति। स्थानस्थानात्। अत्रास्य तत्वाभावापमानिर्देशयन्नादासा। इत्यादिकिंशकं नवतौ त्यादिकिंशकं लवती त्यादः। अणि
त्रि अथवाशाण जीविताप्रकृत्यात्र नित्यत्वकमस्ता। शरस्य हायाप्रकृत्यात्र नित्यत्वकमस्तासरस्य हायाप्रकृत्या
तत्पादः। अणि। त्वमडणपआवहमणाधारति। शाट। नञ्चवादिनां गुल्फादः। पतनवाह्वादेः खण्डनवादिनाविः
धमतकृपयतावधर्मायमुमतयातुविवति। विवक्षितकालास्यर्थे वा। पस्नावति। विवक्षितकाला
त्पश्चाद्वा। अवमानविप्रदविधावति। अवश्यविप्र। वतष्यस्याद्यः। मात्कम्पाजाण दुति। अथाप्नामोजानात्य
स्मात्कतकापीत्यर्थः। किंचिद्विगमणावाणि। कः इत्रूपि। नाः। तत्र स्थवान्पान्पाताणमनायणशाला। कित्रस्यदाता। कः। प
स्थाजगमनायतत्रिवासदातकः। इत्रीकावापश्चात् यत इत्यर्थः। पविमिह व्रवति। पहिशिष्ट इत्येलक्षणं वंशाणणणा।
वावयालक्षणः। सन्निधयोः। स्वरवंमासमत्वविलागाम्यायाक्षित। गातायानंस्वारखाजाम्बमबस्थवितिद्वितमित्यादि। व्यञ्जनम
पीतिलकादिकं तया यार्थगणाः। पश्चाद्भवतातनत्रनमवलविशिय। मनुजनान्नमिवलवीयमात्मैर्ष्वकंयकत्रघा। नञ्चवलेशा
रा। शाणावीर्यमानामावष्टनः। मत्वात्रविशपएवयदाद। मन्नमविक्रव्याकरमध्यवमानकारवा। अथवात्रनमायावि

लगणवृत्ति लक्षयोगार्थश्चस्मत्रातन यत्रांयनत्रथा।सामादं गुणासमृत्यिर्यति।सौसौनामपगुणासमुद्दि तांवलुर्थः।अदिजायमदक्ष
मति।अभिजातं कुलानमस्ता क्रमायन्नन्नथा।ततः कर्मधारयः।अथवा अभिजाता नामथ्यमदत्पृष्ठं कर्मं समर्थंवयनत्रथा।ति
रुवदृवउटनलहपावंदियपडति।निरूपदता निरूविद्यमानवाता क्षपथाता निउदान्ना निउन्नसवर्ष्मा द्विगुणा निअतपवलक्षा
नि।मलोदानामि।पंवापीड़िया।गिपद्वनिरूवियुपयदणादक्षा।नियत्रतन्नथा।विविदवाह्निसयमनिक्रियति।इदसंनिला
तष्मानं।अहियकउहियंति।अम्बिकात्यवकाष्टानिका तिथ्यमाधर्मा तान्यापडब्रितंतत्रमा विराष्ठा स्त्रालउगहसपि
गाहति।शिरानाथाथ्यारुन्निमायवम्मामायक्ष्यालमष्टं दाम्रनउपनहंसपिनद्दमतपथंवस्थितयनत्रथा।अथ ईसं
क्षि लिहति।अष्ठविना।आमध्येनसंक्षिप्तउष्ठं यत्रत्रथा।आगोहविधमवकालसवाप्यति।अनिष्ट
पिता।ममापिताम्य वंकालसदासस्त्रापतानक्षयक्क गांयम्मतत्रघाजगत्गोमजपरपरंवा जगत्गात्पस्था
लोगिताप्रधनशावाजन्नीरप्रहवाजागगृहं।ममादार इदायरकागायनजरपूर्वतदिवकिमित्यादासडागत्यादि
५४० विउलकलांतावालिकास्मृतिविग्रहः।कलाकशलास्मृताःसर्वंकाललालितास्मृति।कलाक्ष्यशलसर्वकाललालिताम्या
स्मृता।।उारवाविताम्यतिविग्रहः।माईवगाष्ठकानिउगाायाविनायापवारस्पउपडितविवक्षणात्रत्यंतविशारदायाम्नाम्नघात
तःकर्मधारयः।सजलजि।यमन्नरनणिवविदमिथविद्यक्रियगरविलासविद्दियविमारया।उसजलाक्षामलेशाहृतःमित
पतिमितमधुरमकावारमर्याताय।गाति।तत्रघा।तयविदमियवविष्ठक्रितंवर तिश्चविलाशाक्षानत्रविक्रागग तिविलासो २२३

वाविलसंतीगतिविक्षितवविशिष्ठास्थितिरिति।इत्यात उविमारदायाम्नाम्नथा।अविकलकुलशीलशालिनीउ।अविकल
कुलाविहिपरिशुगिकुला।।शीलशालिनःस्वशीलासालिणएइतिविग्रहः।विशुद्धकुलवंसमंतागतउवहगापगम्नवयलाविणाउ
।विशुद्धकुलवंशावसंतानतउविक्षारितउमहद्दीनभावात्यादनहारणतद्वाहो उगहसमर्थयद्धाया।यौवनतस्यलाव।मत्राद्विष्ठ
तया सा नाम्नथा।विशुद्धकुलवंसमतागतउवहगापगष्ठुम्नवएनाविणाउनिपावां तरतत्रविशुद्धकुलवंगमंतानतउवहमौयत्र
ग सौ।।इरुष्ठगाष्ठानिपायः।उन्नवःसंदतिउउयाउनावमाम थंसयामामन्नितामथा मणाहरकुलक्रियपिछियाउ मानाउ
कुलास्मृताह्वदायानम्निताम्ब्रतिकर्मधारयः।अहउनुप। गावज्ञलागतिगोगोवलनायाम्नाम्नथा।विसरविनय वा
छिन्नाकोकदानति।विपाय।उराहा दिउविमतगे छिन्नमत्यंतकागांकोकदलेयमयमतथा।मागुम्नागा
कामालागति।इदकामालागदागानदाधरद्गताविष्णा पुरुषशागणगनिशनानि।उवागेत्यादि।उवारा क्षिपःसउजा
वाये ततथा।अमराउन्नउइहहतउअपूतिय पुरामपुत्राअमना।। ज्ञायात उ हारागा पूतिकउशागागवन्नसांश्वेतिविग्रहः।इदवउ ५४०
ह्रपविहृत।शतिकवक्षपित मयाधिस्तासअम्बनिस्तासउविद्यागारपृतास्यवग।वायस्यमहृतवाधःसवासोउवाहनगात्थं
मामनागलनिःस्वास।नवा।उहिजनका।उहागका।गिगाजनमायातनथा।उडामरप्रभृत्यादिनावाउगदगानिःस्वामस्तुतनिगम
:।वीनवनि।उगम्यात्यादका।लज्जका।लघुम्नलावा।कलमलाहिवा मउर्षवक्कनागमादागा।कलमलमागारामकाः उा
मदद्याविराधमाधिवामनातेथा।ततः।उन्नाउःरवहृण्गयाततथावजनतीमा। धगाणातालोगपवतनयतनथा ततःकर्म

नगा। वृत्ति ध्वस्य: परिक्लिलमक्लिष्टरकमप्राप्तिरिक्लावानमदामानमाया। मिनस्कृस्त्रस्वनवगादशगगया मिनायसाध्यांत वङ्गा क्रियांत ५
ततथाकडयफलविवागविणकपाकाषिस्पादाताविज्ञाय्यात। फलविपाकडफलविपाकायपांततथा। डडलिष्ठ त्रिशदामहणा
त्रलिकव ग्रुडहमाणा त्रि।ऽदृश्रमावजववनालाणादृश्यः। शमयातजाया। अष्ठयप्रष्ठयपिष्डप्रष्ठयागप। ऽदवतडउ आर्यका
पितामहा। शर्यकः पितृः पितामहः पितृशार्यक पितुः प्रतिपितामहः। तस्य मक्तुगा दागनयत्रतथा। श्रष्ठवा आ यकणार्यकपि:
त्रुणांया: पर्याय: परिणटिनित्यर्थः। मनागतयत्रतथा। विभल धाकागगईयावककरणा दिदहृदण। रचण मतिमात्रियसा:
खमिलप्यवालरत्ररयाामाडात्रि। तशविश्रल धणन्निव श्रुगव्रादिकाणगत्रि। ध्वन्यर्थाणात्रिकाक्षतनादीनामप।
तात्रि। वंडकानाद्या: मांक्तिकानिमंरवायवतीताः पिलप्यवालत्रिविक्रमणा रत्नस्यण त्रिपष्ठ शमा:
तान्या दिर्दस्यतत्रथा। मंतमारसावातपेति। मंतत्रिवि घमानेष्ठा यत्रमित्यर्थः मार: . त्रि श्रृध्वनंपा: श्रिवध्वन
मावातष्टत्रि स्नापातयद्व्यांतत:। कर्म्मध्वस्य: क्रियतता। दित्याव्यञ्जला विन्नि। अलंपर्वामलवतायावत्रियतप्रिमाणं
आसत्रमाउजलवमाउत्रि आमप्रमात्। जलवस्मात्। जललक्षण। वासनव: जलवर्गस्मात्। मत्रमण्डमण्याविदित्यर्थ:। स्व
पक्वामंदाउत्रि। अत्यर्थदाना। ब्लिल्यादाउ। एवलाजे यवलागन परिनायउति। परलाज पिण्डदायादादादानाशक्कामदाना
दिण्डवावत्स्यापातवमलतावदस्ना ति। हृदयं अप्रिमाविपत्यादि। अस्मादासा ध्वस्य मित्यर्थ:। दायिपसादिपत्रि। दायादा:
पुत्रादय: पतादवडव्यस्यातिपारवस्यप्रतिपादनार्थप वांचानागादा। अग्निमामतेऽन्यादि। विसयापालामादित्रि विपया: २०४

गांगप्रदाता मडलामास्त्रिडप्रहत्रिजनकात्वनाडम्लाः विपयाडालामा: तामि: आयवणा दियमि। आस्थापनानि। सामान्य
तालताति: पत्रवणादियत्रि। एजापनानिस्थवि त्रापकपति: मत्रवणा दियत्रि। संज्ञापनानिस्थसाबाध्वानि: विनवणादियत्रि॥
विज्ञापनानिस्थविज्ञासिकामि: मशायप्रार्थनि: वक्तार: मडपयार्थ:। आस्वविनायवत्रि॥ आस्थाडणवमन्यान्यपि। रुर्बपा:
दिष्डकामाणात्रराणायाजयायात्रि॥ विमयपडिकुलादिनि॥ विपयाणाशतिजलाप्रत्यस्त्रिगतिष्ठध्वकायनप्रतिलामायाम न्त
घातामि: संयमसज्ञावणांरादिति॥ संयमाझप्ततिमाहजन वव्लनजर्बनात्यवशालाया प्रापप्रघा। प्राप्तत्रि॥ माल्या:
८४ दितव्रात्। अपुत्रादत्रि॥ अविद्यमानप्रध्वनतरा। अर्पापित घाविध वविप्यतात्याद्य॥ कवालत्रि॥ कदलमहिता:
या॥ जदावम्प्रायत्रि॥ एवंवदतरुप्रत्रं॥ पडिडाव अप वर्गप्रापकगुणोर्दत: तयाउया॥ नायकामाक्षगा:
मवकमित्यर्थ:। नित्याधिकंवान्याया नायतत्रातमंगाह॥ मामाप्रनपुद। मत्रगत्राणामाया दिम: मकर्तनं: मि:
ष्ठिमाप्र: दिताधेशास्फणाय:। एत्रिमाप्र। अदितविद्मानिमण। य:। निष्ठाणामाप्रमिश्चिरुत्रगमानापाय:। निघाणामाग्रा
मकलकर्म्मा विरहडप्रारवापाय:। अवितादकालातरप्पनपगततथाविध्वनिमतपक्वार अविमंधिप्रवाहणाव्यवष्ठिन्न:। स
घडरकपद्मा णामग्रा॥ सकलाश्मर्मक्षयाणय:। एकंहियाजीवामिप्रंति॥ बध्नंति॥ छघंति॥ परिनिष्ठायति त्रि॥ अदीवागता
ह्रिद्वीप॥ अदिरिवप क्रांतानित्रयायाग्रस्या: मापक्रांता। मादृष्टिडदिर्यास्त्रिन॥ निर्ग्रंथप्रवचना व्रतिरपालनप्रत्रि॥ तादृक्रो
नष्टषिकार। अदिपारूआमिथ्रग्रवणाोकतालक्षणापक्रांतापकनिम्नयाद्विदृक्रु। यस्यमपक्रांतदृष्टिक: रम्नाराऽ: वपगतध्व

मगा॥वृत्ति १०

रणि॥ एकांतातूऽस्यैलक्षणोक्तविनागाथया प्रागवक्ष्यमाणक्रियायत्रतत्र घालादमायत्यादि॥ लाद्मयावस्ववद्दोवितव्याः
निर्ग्रंथेवत्संडकारमितिहृदयं॥ वाभ्रायत्यादि॥ वाभ्रकाकुवलस्ववनिराघादविघयिकभरवाच्चाटनाएरूयाघववनमिति॥ गं
गात्यादि॥ गंगा वणगेवमहानदी घतियातसागमनंघति स्यातेगमनतन्नावस्त्रनातयाघति स्यातागमानतां गावसूर्यंघवघनमि
ति॥ एवमस्थाडाएमावववनमपि॥ तिरकंकमियघेतियादतत्सवववनंत्रत्री क्लृप्तवक्षामितयायमादिरवक्षादिरूमितमशाक्यामवमा॥
शाक्यघवववनमस्थापालयि॥ तुमितिलावःगापयेलंघयघेतिसुम कंमहाशिलादिकंवलंघयितव्यमवलंघनीयं रत्नादिभि
र्दृष्टादिनाधरणीयघववनेगुरूकलंघनमिवत्तःकांतदि तिलावः॥ असीत्यादि॥ असिहारायस्मिन्नुतेऽत्र कमम
णीयतयावदमिध्रगाकं उत्तेनियमश्चरितव्यमासिति नव्यादतत्सववनाउपालना॥ तत्रहेतुः करमित्यर्थ
॥ अथकस्मादेतस्यडःकरत्वमाशव्यानानाइत्यादि॥ अा धकर्मिकमिति॥ एवह्वाउपरायस्वा॥ अथ्यवस्टरकडम
तिवातल्लक्षणावदामावंघलाहृदणान्नातमाभ्रघघ॥स्मूधिम करणमिति॥ [illegible]कांतारलात्रस्वत्रि कांतारम
रण्यंतत्रदृजित्तकार्थसम्क्रियाततकांतारलक्तं॥ एवमत्यापि॥ लात्रपदत्रिलाक्तेणयएवत्रि॥ पांडुवानालेति॥ नसमर्थः॥ ग्लाताघा
धिमात्तुमितिग्लानः॥ इदव्वकवितात्वनविनीयार्थघघमाहज्ञणवालत्रि॥ व्यालान्मापदनुकनगलक्षणान्॥ गागायांकवत्रि॥ इदरो
गाःक्रमादयः॥ आतंकाञ्चाशुघातिनःसलादयःकीयाणामंदसंदृनतानांकायगणांतिलित्राववर्धलवलितानां॥ अतएवकाउविमाणा
ति॥ शार्हीकाम॥ वार्यसूववयव्यतिरिक्तस्यांउनगृदादगणाइत्यादि॥ उरत्तवरडःखासवांघववनमितिघृक्तधारस्मत्रिमाद २२५

BHAU DAJ

मिकस्मात्तस्यापिनिश्चितस्यकर्तव्यमविदमिति॥ कृतनिश्चयस्यतस्यापिव्यवसितस्य॥ उपायघृहतस्याएचति॥ एववानालोके
वः स्तुःकरवंवश्वायोपाटशागएकयापिस्यादतआद॥ करणतयाकुशालनसंयमस्याउष्टानेननत्वर्थःसमरतरवादिरियतिमहान
संतारणावादिरिकयावृत्तदिलोगनयत्रतथा॥ असियसमधियउवत्रलित्रत्रि असिकक्षुदाकतसंमर्जितघमाडनिकयाउपलितवगो
यमाहिनायत्रतथा॥ जहाउववाउवइत्रि॥ एवं न्वतउसियाउगतिगवृजक्षवघरवजस्तुदमहापदमावटघ॥ आसात्रमित्रइउइयसा
स्तहरस्वनरावणावादियेआसिकानीयक्षिस्मानिमिक्कानिवव दनघाअतएवस्तुविकाविपविद्राणि॥ संदष्टानिकवरगएनया
नन॥ रक्षांतरावि॥ रघायमधा निआपणवीघयसुदहमार्ग॥ द[illegible]यत्रतत्रथा॥ मंवाइमंचकलियंनाणाविदराग
त्रसियञ्चयपडागातिपडागमंडियं॥ नानाविधरागोस॥ छितेर्वछिस्यूकमिंदादिलोखानापतिःपताकादिनिस्व
पताकोपरिवस्तिनानिमंडितंयत्रतथा॥ इत्यादिमदकतिम वाशयाजनं महरघंविमहाहृल्यं॥ मदरिदंति॥ महार्हंमहा
पूजंमहत्तांवायाग्यं॥ निरसमणादिसयंतिवि॥ कमणालिषक सामग्गीएवंजहारायपासेणइएत्ति॥ एवंवितथरा॥ अहसायण॥
रूप्पमयाणं कलसाणं अट्ठसायणं मणिमयाणं कलसाणं अट्ठसायणं सुवन्नरूप्पमयाणं कलसाणं॥ अट्ठसायणं सुवन्नमणिम
याणं कलसाणं अट्ठसायणं रुप्पमणिमयाणं कलसाणं॥ अट्ठसायणं सुवन्नरूप्पमणिमयाणं कलसाणं ति॥ भोमस्याणं ति॥ मा
स्याणं सबिहिए ति॥ सर्वभ्योमसस्त्रवादिराजविक्रुरूपयायावद्वगणादिदं दहउपा मदघूइया॥ सर्वछत्याचरणादिसर्व
धिन्या सर्वहवत्यावा॥ उवितत्रु वस्तुघटनालक्षणाया॥ सघगलाण॥ सर्वसमित्यन सर्वसमुदायाणेणोरावेमीलाननं॥ सघायवे

नगाध२ति

णा।साधो चितऋत्यकरण ग्राणा।मत्र विहरई।।सर्वमप्रदामघेरमाया।मम प्रज्ञानया।सघसंतामण।।शामादकातो सुवाक्य
नामघडप्फुरा।धमप्तालकारण।।सर्वईश्वर्यगष्ठनामीलानेयःसगाता तिनादिमत्वाषायःमतगातन।।आलेघ पिडमात्वित्रमहे
राध४२ति हत्यतआदा।मदयाऽऽ। याःमदयाजुई।मद यावलण।मत्यामसुदायण।मदयाव २३ यज्ञमगामममयवा (हि४)
शाण।यमकममकंयुगण दिव्यर्षमेरवण।।वण्डगालसिखरसहिडुङ्कडरत्नसुडंगडंडदितिगघामना इयत्ति।एणावालो।
डण्टदः।।तराम दतोढक्वामदाकावा।मघ्राआल्पोवृया।म दासुखा ऽमर्षीवनहारवसुदाकादलाउ राजमदामई
ल।।हृदंणामदेलो।डुंडनीढक्वातिशण्ययवातनः शंखा दीनां निर्घोषःमदाप्रयानात्यादितःशुषाना।दितेज्ध।।
तिमाशमतहृयलक्षणा।याश्वःमतया।किंदामा त्रिकिंदामानवदतिमातन्।किंपवासात्रितवतिपव
।अथवादयःसामान्यतःपयवामः।प्रकार्णातिविशाषा ।।कृणा।विन्निकनवा।ऊ।त्रियादणाइति।ऊरिकंपर्व
मर्त्य पातालल्कृणानूरयंतसेनविवस्पुपिऊत्रिकं।तऊ पादाकायःआयणा।दहादवाधिष्ठिता।न्नामसिक्कुत्रिकाय
णाप्नस्याद्।कामवगंति।नापितंसिंगिघराउत्ति।नंडागारात्।अनकमत्ति।अमहृताः।कराऊग्रकराधानदंमल ।णाणाति
।सुकेन दंमविहृनवा।पडमाडाय।।पटहपःशाटकः पटशाटकःशाटाकादिराटनकाशकाव्यावनइति।नद्यवः
त्वदाघैपटगृदाण।अथ।नशाटाकावस्पमात्र।मवहघुल।पायविधायतइतिपटशाटकः।अन्येःश्वभानीरत दवयावष्टिव
रदिंति दारवाविधगासिंहवार्त्रिनमुत्रावलियगामाइति।इवसिंडवारत्रिवृहुविशाणानिर्गईडीतिकविनातऊसमाति

लिन

सिंऊनगराणितानिवसुन्कानातिणमणातिपतत।अग्राकराव सु।अथवापतत्।दर्शनसिनायाणाणमित्य।लंकारतिमकन
उयादशणादितिपि सुापवणासयत्ति।पर्यणासवकार्तिका।दिशडम्पावसयत्ति।पियसंगमाविडमाहसु।डामासुयत्रिनगाणा
दिघृजासवाणसुयति।शङ्खाअवादिलाणउआपत्विमति अकारस्याममंगलपरिहारार्थं यात आपत्विमदर्शनंलविघ्नाति।पताङ्क
शादत्तनमणीनाताकशावत्रमउजर्मास्यवहर्षानंसर्वदर्शनणाख्यातंतत्रविघ्नतीतिनावः।अथवानपत्विममपत्ति माणेनः
उता।तत्रमालिङमादर्शनामनाहैशनेनविघ्नतीत्यर्थः।दा वंपित्रि।द्वितीयवारउत्तरावक्षमणानि।उत्तरस्यादिवणप
कमणासवतयांयस्याऽउत्तराणअमणाउत्तरालिसुखांश्व तव्हांलिछखणामादिति।।मयाणाया क्षितिरूपम
यिःसुवामिपिास्व त्यर्थः।पङ्लछऊमालापत्रिपद्म। वत्यासुऊमालयावत्यर्थः।गंधकामाऽस्यापत्रिगंधव
धूनयाकृषायरत्त्यारा।किकायुत्यर्थः नामानामासत्या दिनामानिस्यामवातवायमतिलवनात।वत्तुदंगलाव
नानवदायकयात।वह्णराधर्कवाघनवात।वनफशिसज्ञा। वंति।पमनवर्षस्परीमित्यर्थः।दयलालाटे सकामात्।पम
लवंदडु।अतिरिकाणातिरायनयर्इसा।कनाकनखविनंमडिता।अंतायाखलायाःकर्मावन्लक्षणंयस्यतत्रया।घार
ति।अप्यदशाशरिकं।पिणाठंति।पिनयुतःपितराविति।अदृदांति।नवमरिका।पवंजंदवाशरियालसअलकाशनादवत्रि।स
तिव्यणावलिपिणाद्वति।पवंऊवलिंकाणगावलिंगयणावलिं।अंगयाशंककनाइकडगाइ।उडियाइंकडिसुत्रयं दमसु
हियाणंतयं।वत्रसुत्रं।उरविंकतसूत्रि।कंवसुत्रि पालवंऊडलाशवृडामणिंतितत्रिकावली।हिवि(म)णिकमयीसकावा

नगरवृत्ति

लीकवलमुक्ताफलमयी कनकावली ॥ सोवर्णमणिमयी रत्नावली रत्नमयी । अंगदा [illegible]

[illegible]

२२३

[illegible]

नगपहनि तां सिंसिंसिंसितं क्विंक्विंक्वायमानमणिरत्नानां संबंधिघंटिकाजाल। किंकिणीवृंदं तेन परिक्षिप्तपरिकरितायामतघातां वाच
नां तारव नरयं वर्णिकः। साहाइदयात पादतालक्षालंकारणीतिकंशापादालंकारः कंशालंकारास्तयष्ठपितस्मृतदानां कंशाः क
ल्पिताइतिकंशालंकाराः नसम्पक्कातघापिक्कियतामितिसनावात्रजावइति अथवा कंशा नाम लंकारः उष्मादि॥ कंशालंकारास्त्र
नावज्ञालंकारणां विवन्वलक्षणालंकारणसिंगा रागा शवा सदावसात्रि स्रगा रस्य रसवि रायस्या गार मिवयावा रक्षावाषा तेन घंय
स्याः मातघा॥ अथवा स्रंगारप्रधानत्राकार स्थारस्वावाषायस्या॥ मातघाः संगातन्मादोयावकरणादवइदपं संगयगयदसिंव॥
नाणिवविहिवविलौ तल्लावनिआज्ञाना॥ वयारक्तमलनि तत्रसंगातघगतादिगुणितगणाज्ञाक शपवारवक्तसर्ल। ख्या
मातघा॥ इदवविलाग्यानवविकारायदाद। दावाल खं जावस्थित्रसंजवःविलासातत्रायाज्ञायाविभ्रामाभ्र विकारः स्या॥
मस्तजवइति। नयासंलापावामिध्यालाघाउल्लापस्तुकाक्कवर्ष नायदाद। अउलापाउज्जलोष्णप्रवलापानर्थकंववः। काम
कावर्षसंउपः संलापामानापणंमिथइति हववाज्ञावणविला सक्कलियत्रि। इदविलाशाशाख्तस्थानासनगमनादानां तत्स्थि
ष्टायाविशाषामाउध्यानायदादस्थानासनगमनानांदस्वचूनेत्रकर्मणां विवाउत्पद्यते विशषाय। स्थिष्टासोविलासः॥
स्यान ... सुंदरयणास्त्यानना सुंदरयणाजदणा करवरणानयणलायनरूवानाबणगुणावावयत्रि। स्वगिः
तत्रवस्तुंदरायस्वनादायावोस्त्रिरूपपेतायामातघालावण्यावदस्पृदणायितारूपमाकृतिर्यौवनंतारुण्यंगुणाह्रदस्वरवादयः
विमरयवक्तस्त्ययकोदिष्ट्यनागा ... मित्रिहिमंवरजातंवक्तसुदंवकवदा श्वेत अस्मतिहृदास्वघामिवष्टकाणायस्यतत्रघा॥ सा॥ २७८

कारंटमल्लदामतिमाकारंटकानिकारंटकउण्पुष्ठउत्कानिमाल्यदामा॥ निउण्यमाल्यवत्रतत्रघा। नाणामणिकणगरय
णविमलमहरिहतवणिज्जुजलविविहदडा उत्रिनानामणिकनकरत्नानां विमलस्य महार्हस्यतपनीयस्यवसक्का उज्ज्वला विवि
त्रादंडायायास्तत्रघा॥ अघात्रकनकत्मनीयायाः कार्विशाष॥ उच्यते कनकपीतं तपनीयं रक्तमिति विशायाउत्रि। दीप्यानलीते
शल्याकारं। खवलुं दद्दारप्रअमयमहियफलाउं॥ जमसिगासाउत्रि। श्वेतककुंददकरजअमृतमष्टवस्यमघितस्यसातायः॥ स्वं॥
फेनकुंजस्तस्वसत्रिकाराशसहसोयः तत्रघाइद्वा॥ कारत्रविशाषइतिवासराउत्रियघपिवासरशाषानउसकलि
णाइहस्मघापीदण्डीलिंगतयानिर्दिष्टतायिवक्तव्यि॥ इदघादिति। मत्स्यायमहासुहाकिंइसमाणोतिमस्वगडस्यया॥
मदाभुरवतस्यायास्रति रीकारस्तयासमानंयत्रत्र। घाप्रणालरवसणादियाणाद्यायत्रि। एकपकाहशाआता॥ ए॥
णावसनलक्खणालक्खाणानिर्यागःपरिक्त ... नघातयाछंसमयायत्रितघाविवक्षितानांमाधुर्य प्रघमता तस्या
प्रघमता तयाअहटमंगलागात्रि। स्वइवस्वविनिवीस्मा॥ या॥ हिवेवनोमंगलकानिमया ल्पवतूनि आत्रवाक्कः॥ अहम
स्याति अहृष्टमंगलकमजानिवस्तूनिजावदण्णात्रि। इदयावकारणादिदहस्पांनेदियावत्रवहमाणगलहासणाकलसमा।
छत्रिणात्रवर्द्धमानकः शरावउरूपा हूटउरूपहत्यान्यघ्नित्रकपवकमित्यात्य। शमादशिशाषहत्यान्डिल्लउवशपइत्रि॥
अनिनवयउपति जवनाताारमाक्कादवास्निात्रवद।दिव्याद्यवत्रपउमा दिव्यवदिव्याप्रधानाच्छत्रसहितापताका॥
उप्यारूण्डत्रपताका। नघासवासरइपउआलायदरिसणिज्ञा। वाउहुयविजयवउजयंतीयडासियत्रि। मदवासमरस्यां

भगवृत्ति यो सा सव्वासमाला[illegible]आदर्शो भविता यस्यां सा दर्शो भविता आलोकं दृष्टिगोचरं यावद् दृश्यते । अत्यद्भाव न
यालोकदर्शनीया ततः कर्मधारयः । सव्वासमादंसणा रइयआलोयदरिसणिज्जत्ति । पाठांतरेण सव्वासमाणत्ति सद्यानातीति
न्नपदं । तथा दर्शनीनेत्रमालई छिप्पाघरविता विद्विता दर्शनभविता दर्शनवासमतिर तिदाम्रखश्रदा दर्शनरतिदामाब्रामा[illegible] वा॰
लोकदर्शनीया वति कर्मधारयः । कामावित्यादावात्ताद्भूता विजयसूचिका विजयंती पर्यायातालक्षपताकिका हयजुक्ता
: पताका विराशाधावार्त हूतविड्डी वि[illegible]जयंती अस्य ता अत्राकम्पमिव गगणतलमणुलिहंती गगनतलमाकाशातलम॰ गा॰
उल्लिखंती वा उल्लिखंती अत्यन्तता पतिजदाउवता स्यत्ति अनेनयत्रवितंतदिद्द तपणीतरंवणा वइलिया
विमंतविमलदंडं निमंतनिदीप्यमानः पलंबको रिटमल्लदामावासाद्दियवदमंडलनिलासश्शियंविम्
लमायवत्तं पवरसीहासणं वरमणिरयणपायपीढं सपाउयायोगसमाउत्तं मुक्कावयपाडकाहग्गसमाउक्कं
वज्जकिंकरकम्मकरपुरिसपायत्तपरिक्खित्तं वइदावा यिक्किंकरा इतिकर्मशीलाः छत्रकारिणः कर्मकराश्च तदन्यद
पिर॰४ घाविधर्मपरवातउरुपास्थितिसमासः पादातं व पत्तिसमूहः । वज्जकिंकरादिभिः परिक्षिप्तमं यत्तथा । पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्ठियं नै॰
तयाणंतरं च णं बहवे लहिग्गाहा कुंतग्गाहा [illegible]चामरग्गाहा पासग्गाहा पासगग्गाहा चावग्गाहा पोत्थयग्गाहा फलगग्गा
हा पीढयग्गाहा वीणग्गाहा कूवयग्गाहा हडप्पग्गाहा दिलाजन विशेषः दडप्पग्गाहा दडप्पग्गाहा दिलाजन तांबूलार्थं स्थगा
फलादिलाजनं वा । पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्ठिया तया[illegible]णंतरं च णं बहवे दंडिणो मुंडिणो सिहंडिणो [illegible] २०७

यिखाधारिणः जडिणो जटाधराः पिच्छिणो मयूरादिपिच्छवाहिनः हासकरा यमद्वितीदंडमक्कराः विडुरकारिणः दवकारा परिहा
सकारिणः । चाडुकराः प्रियवादिनः । कंदप्पिया कामप्रधाना केलिकारिणः । कुक्कुइयाभंडाः भांडप्रायाः वायंता गायंता य नच्चंता
य हासंता य भासिंता य सासिंता य सिक्खवेंतः साविंता य हद्रावद्दर्शनाकवनाद्भविता त्यवंत्तवचांसिद्यावंतः रक्खंता य आ
पं॰ लोयं करेंतः आलायं च करेमाणा जयजयसद्दं पउंजमाणा पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्ठियं तयाणंतरं च णं जच्चाणं वरमल्लिहायणाणं थासगअहिलाणं चामरगंडपरिमंडियकडीणं पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्ठियं तयाणंतरं च णं ईसिदंताणं ईसि
मत्ताणं ईसिउच्छंगविसालधवलदंताणं कंचणकोसीपविट्ठदंताणं कणगमणिरयणभूसियाणं पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्ठियं तयाणंतरं च णं सच्छत्ताणं सज्झयाणं सघंटाणं सपडागाणं सतोरणवराणं सनंदिघोसाणं सखिंखिणीजालपरिक्खि
त्ताणं हेमवयचित्ततिणिसकणगनिज्जुत्तदारुगाणं कालायससुकय
नेमिजंतकम्माणं आइन्नवरतुरगसुसंपउत्ताणं कुसलनरच्छेयसारहिसुसंपग्गहियाणं सरसयबत्तीसतोणपरिमंडियाणं सकं
कडवडेंसगाणं सचावसरपहरणावरणभरियजुद्धसज्जाणं अट्ठसयं रहाणं पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्ठियं तयाणंतरं च णं असिस
त्तिकुंततोमरसूललउडभिंडिमालधणुपाणिसज्जं पायत्ताणीयं[illegible] पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्ठियं त
याणंतरं च णं बहवे राईसरतलवरमाडंबियकोडुंबियइब्भसेट्ठिसेणावइसत्थवाहप्पभिइओ । आप्यगस्या दयगया आप्यगड

राय० वृत्ति

यागयगया। आयगस्यारद्गयाउरत्रुद्दाणउद्यापा संपडियन्नितत्रव। वरमल्लिदामाणंति। वरमाला० नंउप्फबंधनस्थाने।
शिरःक्रशक्लाणायेषांतवरमाल्यक्षमानामाप्रमिदावक्रूरः। प्राकृतत्वनावावालिदामित्यादौ विवति। अथवावरमल्लिकायहुक्का
त्वितत्रवरविवकिलकुसुमवद्धाणंनामिकायेषांततयोपां। कवित्तरमल्लिवाणाणंति। द्दश्यते। तत्रतर्योगावलंवातयामलम
ल्लधराणा। ततस्तारामञ्जातारा क्षराकावगादिकारकादावनः संवस्रारावर्त्ततायेषांतेतारामल्लिदायनाः। योवनवंतस्त्यातोत्र
नस्त्रणावरउरंगाणमितियामाः। वरमल्लिदाम० एणितिकविद्दूश्यते ततउउइलनमाल्यवनामतपवदीसिमतोवत्यर्थः। वंउद्वियं
उलियउलिता विक्रमविलासियगतीणंति। वंउघतियंति।। प्राकृतात्वन्नवंधरितंकुटिलगमने। अथवावंकुसमकुतयाव
घितं उवताकरणं पादस्योत्पाटनं वापादस्येवेति। वंदुपि ततघललितं वगातिविशेषःप्रसिद्धएवविक्रमस्त्वविशि
ष्टक्रमणंकुतलंघनमितिविद्धस्ततएतत्। प्रधनाविला सितानिविशोष×वक्रौडितोउलितंप्राणाहा। सितागतिर्येषां
तेतथातेषां। कवविदिद्दविराजणाणमवद्दश्यते। वंघघियललि यत्र…लिउलियवलवंवलगइणंतितत्रवववुरितललित
उलितरूप वलानामस्त्रिणामतोवपालम्वःशकाशावंवलाअतीवव डलागतिर्येषांततथातेषां। द्दरिमेलामउलमल्लिय
काणंति। हरिमेलाकावनस्पतिविशेष. ससपडकलंकुपलमल्लिकोवविकिलस्तद्वइक्कीणायेषांततथातेषां। सुक्काइणामित्यर्थः
घामगञ्ञमिलाणं वमरिगंउपरिमंडियकडीणंतिसाप्रकादवेणाकारा आभ्यालंकारविशेषास्तैःअत्यन्तवमगीयडिआमलिनवामेंदा
डि परिमंडिता कटिर्येषांततथातेषां कवित्तु नेदि… विराएणामवंद्दश्यते सुदलंउगाढे लगाम्रसमसिलाणंवमरागंडपरिमं २००

डियकडीणं। तत्रउसुवलांडकंउखानराणां अववन्नलायपलंबमानसुद्धायामस्तनशततांःमिलाणंत्ति। पर्याणाविघायषांमितितत्रथा
सवद्धीयालापदर्शनात्रघावञ्सरागंउपरिमंडित कटलवश्तिशर्वत्वनवसुकर्मधराषातासणं कविन्वत्त एवमिदंद्दश्यते।
घासगञ्चदिलाणवामसगंडपरिमंडियकडाणंति। तत्रउअदिलाणंसुखमयंततसुघासगअदिलाणस्त्यत्रसवधीयालापानात्रपा
दतसदकर्म्मधरर्येःकार्यः। तथाईसिंदंताणंति। ईषद्वंतानांसनागदिनमिकलाणांगडकुलत्तानितितीयाणां। ईसितवंगतत्वयवि
शालधवलदंताणंउत्रसा इवत्रसंगः। पुष्पादक्षःईपङ… न ताविशालावाय योवनारलवर्त्तित्वात्तेषां। तवीतधवलदंताः
स्थितिममासातप्रणंकवांणा कासीपविद्धदाताव ासादि। याणंति। इह्रुकावनाकासीउवर्णमयाखाला रघवणीकेउ
सञ्चयाणंमुपडागाणंमित्यत्रगमह्यदिस्यपत्रका ध्वजः। तदितरावपताकाः। सखिंखिणीदमजालपरंतपरिखि
त्ताणंतिसकिंकिणीकुस्यंटिकाणंतंयनाद्दमजालंछव णीमयप्रदामाणविशागामनपर्यंतेषपरिक्षिसायानातेषां
मतंदियामाणंति। इहनंदीद्वादशतूर्यसमउदायस्तन्निविघ घानि। तंनामउप्पम इलंडवरम्मल्लिरिन्नंडक्कमाला। काहला
तितिमाबंसासंखोपणावायबासमासात्रि। एष्मवयविन्नातणिसरूपागतिङ्ञवदाच्छगाणंतिदिमवतानिदिमवत्रि रिमलवानिविशा
णाणि। विविध्यानि तेनिसानितिसानिश्चन तरुसंबधानि। कनकनिंसुवर्णखचिता नि दारुकाणि काष्ठानि येषांतनयातयाघाविह्व
क्रमंडलधुराणंति। सुकृतं विहितानिवक्राणिमंडलान्यभ्यतना धुरायेषां ततथातेषां सिलिउवनमंडलधुराणंतिक्रविद्दस्यते
तत्रच्छुसलिप्यवत्तरुवन्वमंडलाचलुत्तावधुरायेषांततथातेषां। कालायससुकृतमितिंतंकसयाणं। कालायसलानादवि

नागाण्ड्ढत्रि

।शाषणास्तु स्कृतं नमेस्व कगंडश्नरायाः यत्र कर्म्मे धनक्रियायषां ततयातषां आइत्नगवरत्रुरगत्र सपत्र नागाति। आक्षामेनौ
त्येदिरत्ररागा। सुडु संघ त्रुक्षाः त्रुक्षायाततयातषां कमलनराबयमार दित्रुसपत्र ... दियाणांति। कुः
वालितारे विंशत्रसदापेः। बक्समारधिलिस्वुदरूपा मितितिः सुडु संघ द्विदीनायाततयातषां। मरसयबत्री मातागपरिमं हियाणांति
। आरशात श्वनायद्वाविंशावाणाल स्वकास्ते: परिमंडिता याततया ... तेषां समकंकडव डिमवाणांति। सदकंकादेः कवावि
रवंतसकि स्वरोषरकेः शिरस्त्राणो घीयाततयातषां। सवाव मरपदरणाव रणानरियजहूसघाणांति। सदवापिः शरिस्वयाति
कंतादीतिश्रावरणानिवस्करक्षादीनि। तेषां नरितासुहम घास्वसुहस्रगुणायाततयातषां। शाष्ठं त्रुश्नीताघीमावति। स्व
श्रुषाधि कृतवावनात्रुरियाततयाणंतरवणांवदवे त्रयाहत्यादितत्रत्रशाश्रादिदवे नारक्षिकावनियुक्षातः
हंशाणास्वलागास्त्रानिवयुरावनव्यवहता। सहस्याष्वाडाः दावाहपत्रि। कारणादिदं हश्रयेराहस्याखत्रियाहरक्षानाः
याक्षोरघाहत्यादि। तत्रगजनाश्रादिदावनिवव्यस्पतया व्यवहताम्प्रहंशणांस्वक्षत्रियास्वश्रीताः हं... ह्याक्षावानालय
वेशाडाः। ज्ञाताहद्वाकवंशाविशाष हता। कारवति। कमदनिः। कमव। कमदवंशाः। श्रषक्रियदंतमिदंस्त्रश्रमिदा। ध्वयमि
त्यादाजावमदात्रुरिमवस्त्रुरायरिक्तित्रत्रि। वाग्रागहगावंधनवास्त्रारववाग्रामर्वतः। परिवारणामाधर्म्मात्। त्रुरूषास्वानवाग्रामाः
दताव्रामे त्रुरूषवाग्रातयापरिक्षिमायाततयामदंश्रामत्रि। मदाघाः। किंत्रताहत्यादः। श्रामवराः। श्रामवारत्रि। पावांवरंतत्रश्रस्व २०१
वाराः। श्रस्वाहट त्रुरूषाः। त्रुलायाया मितित्रिनयपास्वीया नागवराहस्त्रित्रिः नागवरादस्त्रिनौत्रि नागाः दस्त्रिनः। नागवरादस्त्रिनौ

प्रश्नमाः। रदस्रागिज्जित्रि। रघमस्तुदायाः। श्रत्रुपत्रयलिंगारत्रि। श्रस्फजाता श्रलिसुखसुत्यादिता त्रगारायप्यमतया। पत्रद्वियतालियं
टा। प्रष्टदीतंतालहतयंप्रतिमतया। कमवियासयबात्र। त्रस्थितास्वतबत्रः प्रवईयासयवालवायणोपा। प्रत्रजितास्वतवामरवाला
नांसक्षाव्यंजनिकायाश्रषवाप्रवाजित। स्वतश्रामरवालव्यंजनिकावयंमतया। जदात्रववाहत्रि। कारणादिदं हत्रपा कामत्रियालाः
त्रियाक्षामेशौन। गंधवयः लालत्रिया। धनादिलालाधिनेः। हहिमियत्रि। हडिगम्याक्षि हिमियत्रि। किंतिक्षित्रिकालाजदयहत्यर्थः। मसराङ्कपे सोगाः स्त्र४
क्षविक्षिहिमिकस्वानक्षित्रिमियत्रि। पश्चातकारांडिया। कापालिकाः। कारवादिया। कारराजादयजवंवदंती त्यवंशी। म
लाः। कारवादिनष्पवकारवादिकाः। कारवाधितावा। संत्रिया। वंदनगर्भशारवदस्रासंगल्पकारिणः। शं खवादकाः
वावक्षियावाक्षि... काः। वक्रप्रदरणाः कंलका रादायाव। नगलिया। गलावलंवितत्रवषादिमयलाग
लप्रतिकृतिक्षरिणालहविशाषक्षर्षकावा। त्रुदम गलिया। त्रुरवेनमंगलायषामस्त्रितेत्रुखमंगलिकास्वाडक्षाः
शिणाः। वहमाणाः स्कंधाराणितत्रुरूषाः। प्रसमाणायामागाः श्वः। ईश्वित्रिमियापिडिमियाघटियत्रि। क्षविहरणाततत्रवाहष्ठा
हडामिखंत्यपर्याति। वायतिशघमास्मवस्वाधिकरूपत्यपविश्वनादि ... पिकाः। पवपिंडिपिका। अपिनवंरेपिंडाला जनघटि
कामुयेघटयावरंतितावावादयंती तिताक्षितिंतानिर्विवक्षितानिरित्यर्थः। विवक्षित समवादाहत्यादिहष्यांतास्मती प्रश्नानिःप्रयो
जनवशादिश्मपिकिंवित्रत्रुहपतः कांत सादकांतावियतश्रादा कांतादिकम ... त्यर्थः। पिदा ... त्रियाधीनिम
त्रुन्नाहिमनमाज्ञायं तत्रुंदरतयायान्नामनाज्ञात्राव त ः त्रुंदराहत्यर्थमालिः मागामा ... दिमनसाश्रमांतें तत्रनः त्रनयाः
जाम

नगा०वृत्ति

:सदेरन्वात्तिशायान्नामनामान्नातिः। उगलादि। उदारालिःशा घ्राताःघंतस्था कुल्लाणीदिं कल्याणश्रामिस्वविकालिःमिवादि। उपद्रव
रदितालि। शा घाघंदूषणारदितालिरित्यर्थः। धवादि। धनलंविकालिः। मंगल्लादिमंगलश्चनघेऽतिघ। तमाधीलिःमस्मिरायादिः।शीना
वुकालिः। दियपगमणि घ्यादि। सवाधलिरित्यर्थं दिययपश्चयणि घादिं। दयागताकाणमाकादिग्रं घिविलयनकरालिरि
त्यर्थः। मियमजगालारगादिगादिं मिताकराःमधुराःकामलशाघागंलीरामदधनायाञ्चरवधार्यमप्यंघांश्चाऽनुयादयंतिया:
स्नाश्वाद्रिकास्तःपदवत्र प्रयस्यकम्मंधरायातस्मालिःमि यमजगगंलीमस्मिरियादिति। कवि दुरपातातत्वमिताकरतो
गंलीराश्रंथाता धनितस्वघम्वीरात्ममंपञ्चामांतास्वघा तालिःअह मरहादि।अर्थशता।र्निताअर्थशातिकाम्नालिः। यामुसंति
अथवामरबज्ञफलवअर्थतः।मरयाउअहम। रयाउतादिअनुपमन्नादिं. वासिगीञ्चिरेकालिवाम
पिवाशष्णानाति। अणवरयंसंततंअलिनंदताय। दिवलिखितासवास्तत्वालिनंदयाताजयजीवत्यादि।
लगानाताअलिहदिमावक्षणाः। जयजायत्याशीर्ववनं तक्तिसंत्रामवदिवत्रनंगोदाधामगणांति।नंदवहंघधार्मणपवे
जय पमाणि अथवाजयंविपक.।कनधर्मणादनांदात्यवमकरघटानति। जयशनंदालदांतजयत्वं दडागनंद।जगनंदिकरसडं
विघ्नघ तनवनादितिगम्यं।जियविणाविया।त्रि. तंवमादितांदवमिहिमाष्ठ त्रि।वमदादादवमिहिमाथ्य।दवमिहिंमथवा।
निद्र.णाद्रि।रत्यादि। नियांतयवरागाह्वमाल्लातपमाकवंधृत:। मन्नित्यादधृतिारवधृतिकमत्यर्थः। वहाकरायनमतघा।म
ल्लाविमल्लातरजमयमाघालिवतिगाढवहकक:मन्निनिकात्राक्ने। धिईधणाियत्यादि।तघाअपामान्नाइत्यादि।दरादिमिघ्दा २०२

गा। आराधना।। ज्ञानादिमम्यक्पालना।मेवप्रतावःजयशाम नरमाच्याआराधनापताकानां। गिलाकामवरंगमध्यंमल्लवुहद।
घ्रमदाजन मध्यं। तत्रदेताप्रगमदवत्रिः। दस्त्वापराघदमित्यंअथवादंताघातक:पराष्दवस्तवा। इतिविलक्षिपरिणात्। आलाघी:
कर्त्तव्यंतदादताघराघदवश्रमिति। अलिमर्दवि. घि।। अलिकूयजिवागामकटणावमघाणंति। इंद्रिय. ग्रामश्रतिकालापमर्गानित्य
र्घाणंवाकालेकाल।अथवाअलिलविताजताग्रामकंटाकायमर्याणामिति। किंवजना। धाम्मातश्त्यादि।मयणामालामदासमण
तिनयनमालाश्रणाश्चतजनलश्चक्रय।पवंज दाउ क्वाऽपत्नि। अनेनयश्वतितदिदा। क्वणामालामदाम्नदिं अलितघमा
णाश्दियमार्गमदाम्नदिं अलिनंदिघमाण२ जनमनःमस्वादिःमस्वहि उपनीयमाना जयतं जीवनंदत्यादि।पा
यालावनादिलिव:।माणारस्यामदाम्ना: दिविविणमाणाश्पंत्यादस्वालवणामइत्यादिलिडनविकाल्यः
ह्रिाराघणाम्वरपमानञ्चत्यर्थः।कतिकवासादय जाघणगणादिपविघमाणाःइत्यादिलिगीणादत्रतिःशाघमाना:
सर्वतयाम्नामितयावाजनेरिति। अंगुलिमालामदा स्मदिदाइघमाणाप्रदाद्यीवलणांनरं नारिमदस्याणांअंजलिमा इवण
लामदस्माइंपडिखमाणाश्लवणालिम्नामदस्माइंमम२श्चमाणा२ममतिक्रामन्नित्यर्थः।तंतातलतालगायमञ्चयशवणांतंत्री
वीणातलादस्वाःतालाःकंमिका।।तलतालजुगदस्वताला:।गीतवादितमातपाण यारवःमतघाततामलारणमणदार
णा।जमद्राघामममासप णांजायतिशदस्यव्याघणांलनमिस्थायः.मतघामंजुणाघोसणा। अतिकामलनधनिनास्वावम
क लोकेमंवधिना। नउरादिश्षणामंबधिनावा। अपडिरुममखमाणाति। अप्रतिरुध्यमानःशष्टांतरार्पनवधरवनाअश

ति

नगापद्मवि न्दरमानावा। अनपङ्खियमाणमानसाविरागगतमानमश्चार्थिकंदरागिरिविवरकंदरगिरिविवरयासाउदयाेदिवकूल मि नवम
घाहमतिनावग्घरवरश्रारागछाणदाणाणमत्तयवप्पादमादमतागात्रिकंदराणिर मिविदरा गिरीणांविवरकंदराणि
दाःपर्वतांतराणिवागिरिवराःवध्मनपर्वताःशमादाःमत्तहस्तिकादयःऊईंयनलवनानिउद्यानिलागदानिदवकूलानि।इती २।४
तानिश्टंगाटकत्रकचवत्रचवरगाणिप्रापवनश्रारामाःपुष्पजातिप्रधानाःवनखंडाउद्यानानिउत्फादिमहत्त्वात्कानि।कानना
निनगराद्दरवर्तीनि।मनाश्रद्रायिकाःप्रपाजला दानस्थानानिपानमांवशदशादशाद्दलागास्तिघातात।तथशाद्दा
लघुतरागाःदशायुमहत्तराःश्रयंउनर्दैकः ३ ।कविदुर्द्धायाद्दयातकंदरद रिकदरविवरगिरिपायारदालवरि
मदगायतयासायडवारनवणादिवकूल श्रारायुघाणकाणणामलपादमत्रि।जंतीतार्थश्रायं।पडिस्रु
यामयमदस्समझालकारमाणत्रि।शतिश्र तमदस्यसंकुलानशतिशाद्दकलकसंकुलानिकुर्यू:ऊर्ध्वनितिर्यग्व
२।५ तीतिसंबंधःदयादिमियदक्षि गुलुगुलाइयरहयं णाईमहसामपणामदयाकलकलशवणयजणासमजाणशांरतो
अवरममंता।छयेधवरगजमवणवविवरामारणमहलेननकारतिऊगंधानावस्काउमानानमानावश्चहिःऊईंगतायावामा:
एउवीसकरडात्मनमलिनयत्रनघा।कुलागमणयरऊडदशकउदकःधपनिवाप्ताण।डीवालामसिववामयोताकालागुरुगंध
इयविराघःपवरकुडरुक्ववरवाए।उरुदकसिल्हकंधूपसद्दवणतलकाणावापणपतमावायानिव दःसतघातनजीव
लाकंवामयनिवति।समंतानारवनियवकवाला।ज्ञलितानिविकवाला।तिजानमंडलानियत्रगमानतत्रयानत्रयानवाताया २०३

वतिर्यग्वतीतिसंबंधःपउरभत्ताणवालवडणमइयवरियपदाविपविउलाबलाबालवजुलेननकारतानाराजानाश्वअयवाप्रवा:
कजानाश्वबालाइद्दाश्वायपउदिताःथविनउक्काविताःश्वमायमत्तनःतनाथ्वजुलानामतिव्याकलानांयाबालःसवउलोयऊा
तत्र घातादवंत्नलःऊर्ध्वमिति।रुनियक्कंडया:मस्नगारस्समसत्रमात्राणं।ताम्रपत्रलिखितमेवाम्हइति।एवामवश्वि
।इदयावकरणादिदंदरुपं।ऊणादश्वा।नलिणश्वा।सुवणारश्वा।सांगधियश्ववत्यादि।पणवालादाहुठिगमप ।। कामदि
लापरिकामपवहादिश्शपउजातः।लागदिसवाठनिला। गागधरमस्परशमिउमध्यामराहाहाहिउपगतो लावलिप्पा:
इकामरयण।।तिकमलकुणांज:।कामरजासनकामर ननवा।कामाउगणामित्रणाइत्यादि।मिन्नाणिशतानाम
निज्ञानयः।स्वजातायाःनिजकामाउलादयःस्वजा।। नापिद्दपिद्यादयाःसंबंधिनःस्वसगदयःपरिजानादा
मादिःस्वसमादाश्द्वंतताम्रनानापलिप्पानान्नदतः। सबाधानलवतात्पर्यः।दास्वारिश्वयावकरणादिदंद्दरुपं
।धरासिंडवारथिनउनावलिप्यामा३।श्रंसणनिजःश्यवद्या। तिशासउमयमायामउश्यव:।कार्यः।जायादउत्र।घहि
यघंति।श्रश्रामानामयमायागानांशमायघटनाकार्याः।परकमियघंति।परकमःकार्यः।उदपत्रानिसानःसिद्धफलःकत्रे
वश्तिनावः।कियकूलवतिश्र स्मिंविदादि।असिंश्वार्थेवत्रछायावपालनलकुणानश्रमादयितव्यमिति।एवंजदाउसनद
त्रा।इत्यवननयस्वविनंनदिदानणासेवउवासविनासमणांइतिरकानाश्रावणापयाविगां पकार इस्रवंदइरवंदिनाशएवं
वयामी।श्रालिनिणसातालापलित्र।णंमातालापश्यादिया तावंदयामितिनाश्रादाश्शि।नाद्दियान नगार्थनादरवान

रगाणवृत्ति

वति। लोपरिज्ञाणइन्नि। नपरिज्ञानातीवन्यर्थः। लाविदोषाव्वनोपक्षणीयव्वातास्पति। अथसदियन्ति। द्वियुदिनिरसंस्कृतवा
दविद्यमानरामेः विरामद्दियन्ति। उरागावाद्दिगतरामेः। अंग्रमातद्दियन्ति। अरमतयामार्थअन्यांतर्हिन्नि विर्वेह्नवनकादिति: प्रा
तद्दियन्ति। तिरवेत्तु स्मावशाषाञ्चनपक्षुषितान्ववाइकार्षणातवन्नित्वात्। शांतिः प्रादद्दियन्ति ह्नस्तिः। गत्वद्दियन्ति। आल्येः काला
। इक्षांतद्दियन्ति। दृष्मावेत्तुकृत्कालाशातेः प्रमाणाइक्षांतद्दियन्तिभेत्तु स्मापिणामामाशावितिः रोगाधंकृत्ति। रोगोव्याधिः। मत्
मावातंकस्त्वकृञ्ज्ञाविनकारातिरोगातंकः। वष्ठालन्निवत्ता लाविपक्षालाशानाप्यकलंकितत्वात् विशालन्नि। शोनपिमन
ः प्रवृत्तिकानघोर. उलयतिउयतातिविउल। क्षविद्वि। मुलइत्यव्यातातऽविउल। सकलंकायव्यापकत्वात्
। प्रगाढतिप्रकर्षदृत्निः। कक्षासन्नि। कर्ष्मशाइव्यमि वकक्षीशा अनिष्टइत्यर्थः। कडायन्नि। कडकांगमा:
शादि। नदिवयः सकडाका अनिष्टावति। वंडतिरोद्व। डःखादेत्रः डायन्नि। कंमाध्वइत्यर्थः। तिष्ठन्नि। तीवंति स्मां ९
लिंगाद्विडव्यंतद्दिवतीवः। द्विमुक्तंनवति। डुरद्दियामन्नि। [illegible]
धिमत्य। दादवक्षांतियन्निः। प्रोक्षांतवत्यान्नायसामोदादवक्षातः। मापदोक्षांतिकः। सेषामघारयति। शाव्यायि:
शायनायसंस्कारकं। शाव्यासंस्कारकः। बलियतरंतिगाढः। तरां किंकाउकइत्यइति। किंनिष्ठन्। ततनिष्पाद्यातभूतेनतातीतकालनि
र्दिशानवर्तमानकालनिर्देश। तवाकृतक्रियमाणायालिंदवक्तः। प्रत्रावाप्यवमवनादवंसंस्कारककष्टसाधु। तिरपिक्रियमा
णा स्याकृताताक्ता। ततसामोष्वकायव्वनसंस्कारककष्टसाधु [illegible] क्रियमाणस्याकृत [illegible] २०४

---

५४ य

[illegible]कष्टसाधु वचनायाविंमत्रीत्। प्रकृपितवात् क्रियामाणांकृतंदस्यपरामप्यात्। तन्नसंगावात्। यातायनक्रियमाणांक्रितमि
त्यक्षपगतं। ततविद्यमानस्यकरणं क्रियाप्रवर्तिन्ना। तथावबदावादोषः। तथाद्दियकृतंक्रियमाणंतनवतिविद्यमान। अधिकंना
नघटवत्। अघकृतमपि क्रियाता ततः क्रियतानित्यकृतत्वात्। प्रथमसमयशवन्नि। नवक्रियासमाविर्नवतिसर्वदाक्रियमाण
त्वादादिसमयवदिति। तुषा। यदिक्रियमाणंकृतंस्यात्तदाक्रियाविफलंस्या. दकृतविषयएवतस्याः सफलत्वात्। तथाइष्टैम
मादवनव्हष्टपात। इत्युक्तविशावस्थातथाघटादिकार्यति घ्यात्रीदोर्घः। क्रियाकालाहृष्टपात। यातानारंतकालएवघटादि
कार्यद्दृष्टपात। तापिष्टासादिकालकिंतद्दितक्रियाव मानत्यतस्थिवं। ततानक्रियाकाल अन्नंकार्य। किंतुक्रिया
वसानपावति। आदवालाप्यकारः। डाप्सदकष्टा। माणकर्यति। तणइविद्यमाणस्यैकिरियापवत्तात्। तदा कल
यवत्रादासपडिवत्तो। कयमिदनकञ्चमाणंतदता वाउविरतणघाडाघा। अदवास्कयंपिकीरइ। कीरउतिघंना:
यसमते। इक्किरियाविफलं। पियउपुमहइयंतदासा। पउत्तं। दासइदादोइउत्तक्किरियाकालाघडादीणं। इनारंतघि
यदासइत सिवादक्षाइदासइतदाता। ताणविकिरीयाकालउत्तंकष्टंतदंतं मिति। आद्गाइयासमणा निग्रंथाप्रयमहवंतास
हृदंतिन्नि। पवतत्थद्दहंतितमंमत सिदताकृतम हृतम विद्यमानमित्यर्थः। क्रियातात अनावात्। खडष्पवत्। यदिउनरकृतमप्य
। मदपीत्यर्थः। क्रियमाणदासखरविपाणमपिक्रियात। समत्वाविशषात्। अपिवायकृतकरणपक्षनित्यक्रियादायादोपान
पिनालेअसत् करणपाक्षपिउल्पावतीत। तथाद्दिनांत्यसम क्रियात। असनावात्। खरविषाणमिव। अथात्यंतासदपिक्रि

दृश्या॰

नग०ए त्रि यातातदानित्यतत्करणप्रसंगः स्यात्यंतासतः करणे क्रियासमाप्तिर्नैवेतितथाऽत्यंतासतः करणे क्रियाविफलत्वं स्याद
सर्वाः दिवस्य खरविषाणावत्अप्रवाऽविद्यमानस्यकरणात्कपानामनित्यक्रियोद्यमः कष्टतरकोभवेतिअत्यंतानाविद्यमा
ना तु खरविषाणस्याविद्यमानत्वात्पर्यायविरोधप्रसंगात्स्यादविक्रियात्मप्राप्तिः यथा आकाशाकुसुम तथा व नित्यक्रि
यादयाद्यानलभवंति नत्वन्यस्मात्यात्यंतासतिखरविषाणदावस्थितियाकांक्षत्वेन सादावात्यंतमानं प्रतीतिः प्रत्य
क्षविरोधतस्माशास्यातायदिश्वर्षमहंतमनवकं स्मात्रया खरविषाणमपि नहश्यतायाद्या कंदादीर्घक्रियाकालोहश्यत
तस्मात्प्रतिसमयसंत्यप्ताना दृश्यतेतदापूर्वमा न्तं तमसत्व प्रपरस्परापपपद्वि लक्षणानांभवत्त्रानांस्वा
माकाशादीनामारंभसमयाघ्रवविश्वात्रया / ॥ पिनानांकार्योकादीनांदीर्घः क्रियाकालोयदिदृश्य
ततदाकिमसंघटस्याद्यातायदानात दीर्घस्य क्रिया कालाघटादीनामितियाद्याकांनारंभप्रवदृश्यतइत्यादि
तायात कार्यतया पालकार्योतरक्रमंदृश्यतां पटा पालघटवतशिवकस्थासकादयस्वकार्यविशेषास्पटस्वरू
पानभवंतिततः शिवकादिकालकमघाटादृश्यतामिति किंवअत्यसमयप्रवघटः समारब्ध भाविवयघ्रमीदृश्यतांनद्या
क्रियापःप्रवंवक्रियमाणप्रवकृतोभवति क्रियमाणसमयस्यनिरंशत्वात्यद्विसंशनिसमये पिक्रियाकालिष्ठकृतंवस्तु
तस्मात्अतिकांतकमंक्रियताकघवापद्यतिक्रियायातरतावापिविनष्टत्वात्तुल्यत्वात्वनामवादसंवध्यमानत्वात्तस्मात्क्रियाकाल
प्रवक्रिय माणंकृतमिति आह्व याराणमयं नायकेसमतावातः कोशपखभ्ष्यवअदवअकथंपिकारकारतानाम २८५

क्रिया॰

खरविरवाणापि। रिंच्छ कि दियादासामणुवृष्णामतिअहतरपात्। पघमत्पवतातदासतिकिंखरविषाणापिरपरस्म
प्रणत्ताणंपारपाण्ण्दविलरकत्णणबवक्षणां वाक्येकालाभइदासङकिंघक्लेनस्मा। अत्र ना रंल अन्नेकिंददामगजदय। डाप
घारंलमिवगादंतनआलाकिददाम तथातदह्वाय धर्त्तांतब्रियअवहाइदासहतमिववाक्यादासाअकथंवसंपतिगायः
क्रिदकांरक्रिहवपसमि॥पडत्यादिवज्ञवकमवनघविरोषावरपकादवांतव्यमिति॥७॥ उअसंवांवह्नमाणणमिति॥ वयस्थानां
शतामपक्रमणानु दकूलानिर्ग्रेमतंवपस्थापक्रमणां॥तन आवरिष्ठइनिर्देशपडियात॥ निवारिधइस्वनितंवावायीतात्रतिकृत्य
तदत्पर्धनकाप्यौंइत्यादि नशनकदा विनासीदना दियानकदाविन्नभवतिसदिवसावात्नकदाविन्नविष्या
ति अपर्यवसितत्वात्। कितर्हित्रिवावत्यापिनत्त स्थायंतितिकालम्नाविद्यनात्रुलक्षणात्वामवीदिवत्। कव
त्वादवनियात। नियतकारानियतत्वादवासायतः॥ प्रतिकृणमप्रमवस्यालावात्साप्रतर्वोकृयोनिविर्तिनाशः॥
प्रदशापक्षयाअवस्थितानादयापक्षयानित्यस्तत्वया पक्षयानित्यः इत्यापक्ष्य तकार्याविनतराश्व॥ अथया॥प
धा॰ विअत्मनाअसत्त्वावरणादिति अमत्तावानांविर्तेर्घनाउत्तावनाउत्पत्तिकृणंनिअसत्तावानवनाप्तविःमित्यत्र विनिवासक्रि
यप्रि।मिथ्यावात्मिथ्यादर्शनादयाद्या।लिनिवशाअप्रवास्तत्यातिउपादमाणणात्विक्षत्वात्तथनुविलइयदवंतअर्थेनि
त्यर्थः॥ अपापमाणणमि। कत्वादयनउर्हिदमधीअर्थेत त्यर्थः॥ कशक्रमादाणसुत्रि॥ कउकर्मादित्तअस
त्तुइत्यर्थः॥ अत्रसकाशो त्यादि। सर्वदिमासिनापमिद्वियरा:तत्वनार्थंदयः॥ अवसौष्वेपमिदिमारम्भ कार्मि॥ तनारका
दी॰

दिवा॰ प्रसव
नादवा प्रथ:

नगरवृत्ति दियामित्यश्रमिद्धिरिति। आरंभानारंभ्यादि। इदं द्वारं समादरस्यायापरूपा आरंभजीवात्यादिनं वन्दकः। शालादि प्रत्ययार्थेन नि-
न्नार्थ श्रावितिः। एवमंतजीव स्त्रियमानात्र ईत्याजीवतीत्यवंशालजयस्यांतजीवो। एवश्शांतजीवो। नवरश्शांतावहि। ईत्यावि-
नरजी विभिइदविविरूः स्था। इमंयक्रामनादितइति। अथ भगवताश्वामदावीरणमर्वज्ञाद्यदत्तं तद्धतिकरंडा नतापिति मिति। उ
वाज्जिता ॥ माविति उद्यत। अवरूपं नावि। नावानामदात्तना। वेपिशायालघयिउमं। शाक्याद्यादिहमेववागुणाविशेषदा।
हिंसावर्तो इतादस्तूठलक्षा। दीतानतिः प्रायाजनं क्रियास्त्रवर्त्तते … इति। वनवमस्यातवया विंशातम। वअनंतारादृशाव्यक्तवत्य
तीकृतयाम्बगुणाया यातजक्रमस्वत्रम्बेशातमेत्रकृत … षव्याप्यातनंदत्वजीवव्याप्यावउत्त्रतशत्यवसंबंधस्यास्यद नव
माद्रिस्तानणमित्यादि। तावरिमंदणशनिवृत्त … व्यतिरिक्तं लीवांतरं देति। आणगाजीवाव्याइत्थिा। आन-
कांशतपदिकाकृमिगोडालकादीनांतदाश्रता। … नतबरागवइध्वतज्ञधिरन्नाविता। दीस्वदंति। अथवाच्या-
कायस्याकंवनपत्राशणादितिति। वाणशनि। कवित्याव … तत्रापिमप्रवार्थः। क्रणाश्मनादिर्मप्रत्याव। वाक्जल्याश्रयावदाः
पूर्वातनत्रदंप्र प्रयावधियामस्त्रीवशात्। कश्चित्रमवदति। कश्चिदकमपिजीवंनहंतीत्यपिइष्वर्थ। वहमाणनगकत्रया
त्याश्रप्रत्रविशिविणमावपक्ष्णगामानात दस्यादयपक्षगमाः। महशाविलाषा॥ इमित्रिकपिश्रातांजीवादाणइति। कपित्रि-
प्त। तेतावजीवानहेतीय। तमदयातां अनंतानोयातानवति। इ-। तस्यविरतरनातनअनंतजीवघातकवनादादपूर्वाकपि
जीवत्। वजत्रघातिनः प्रतिबाधयति। तदप्रतिवद्धाः। ऊंकुमाणमासाहमामादवंति। पुक्ताश्यानेतानामपिसमाशिणमया। २०६

नक्शानवति। नहाधवितप्रर्वंननवत्यतस्य हाधअनंतजीववाध्मनवति। निरवद्यवृत्तिःनिगमसतं। नियमपंडशिमावरणा-
त्यादि। पक्षम्यदतत्वानियमान्। पक्षपवधमापनस्यइत्यकाला। तत्रवदिशाएतरमपित्रत। तदाक्षपविरणानाउ
रूपविरणावतिद्वितीयाः। यदिश्रवदवः। आणिनादताम्बतदापरूप विरणाताउरूपविरास्यतिहतीया। एवंसर्वत्रवर्थ
। कपित्रक्षत्राकपिवरे। नाशिलिविरास्यत्यवामकपवानशयाश्यतासांरूपास्यत्यविरातानत्रविष्यति। तस्यकपिर्वीधत्र
रिसहाश्रमम् विविःसेवनवति। अतः प्रथमविकल्पसतवः। अथवानिमप … कृमाडा। कयान्नदनतसतवमाताबहिमयशरापरूपाय
मोक्षसंगकसतवानिर्वंयातायमपिवहिमशरारोति … रूपकूमाउक्षमया। पिइहध्वयइन्नसजवराजाम
प्रविरमस्यावतिप्रथमसंगकसत्वश्तिमत्यंक्रिा … उयस्याकृपा। पापकृमापकवांपरूपस्नावअ नव
नवति। वमाश्वात्यदंसूत्रप्रदत्तंतास्विदननमपत्रस्य … इन्नापरूपकृतत्राविति श्राषायवनतप्रकृंदननारत्राः
इपव साधिविषयागाप्रतरज्ञामादिवकमयतामादाउप्रदिशो। णानं लातइत्यादि। इदश्प्रत्वाख्यायघावनस्पतिरत्वास्या
पर्यत्रः स्थितमात्राजायवणकरोति। एवं पृथिवीकायिकादायाप्यस्यमवठवानवइपं। पाणापानादिकर्त्तृत्वं। तावि
२७ क: पृथिवीकायिकाः तत्रप्रमवहं। श्रवार्लोदिझनितित्रूपउवामकाराति। यथादशस्थितकर्त्तःपरूपः। कपृश्रवत्
वमप्रसामकाराति। एवमव्कायादिकानित्यवंप्रथिवाकाविकनउतापिवाएवामवाकायादवः। इत्यकंपवश्शाति। नवत
इति। प्रविंशतिसूत्राण्यतानीति॥ ७॥ क्रियास्थानपदिपविश्यतिश्चमियतिकिशिपसिथ दाश्मिवीकायिकादिः

२४

भग० वृत्ति

धिवा कायिकादिइहपञ्चास्तिकायप्रदेशापेक्षयात्वादयति। यत्ता विदिशा पार्श्वदा सा कायिका। दितिक्रियं स्यात्। यदा
तस्य पाडा त्वादयति। न दारिका प्रतिक्रिया नावाद्य ... क्रिया। ग्राह्या तिपात मन्नावत्तपद ... क्रियेति। क्रियाधिकारा
देवादावा वक्तव्यता इत्यादि। इदं व्रवाउनाह इहलस्यव ... नवपातनवातदासंतव। तियदा नदीत्यादि सूत्र धिव्य ... न
... इतेतस्यादितिसूत्रद्वयं ... पातातत्रिक्रियाचं परितापादः। सूत्रवाडव्यात। आवतनह लाप्रकाशयति॥ आनव मशात
वउत्रिंशत्तमः॥ ८॥ समाप्तं नवमं शतं॥ अथ दशमं॥ ... चोतलश्वा विशा। स्याधर्श्वर्थम्बा। मपितजमा। इदंस्प
संमोदतमोपमां गाह्वि लज्ञामवं नवमं शतं मया॥ व्याख्यातं नवमशतमथ दशमं व्याख्यायते। अस्य चायम
भिसंवन्धः अनंतरशतजीवादयोर्थाः। प्रतिपादिता ... इहापि त एव प्रकारांतरेण प्रतिपाद्यंत इत्येवं संबद्ध
स्यास्यादिसूत्रं। अंसंग ... प्रवेदिमत्ताविदिमा त्रिदिशा मात्पत्पप्रथमउद्देशकः। संवुडअणगारेत्तिम
इतानगारविषयो द्वितीयः। आइढित्ति आत्मर्द्धादावाव ... मोतरणित्यतिक्रामेदित्याद्यर्थविषयकस्तृतीयः। सामहः
त्ति। स्यामहस्ति नामकश्रमणस्य महावीरशिष्यस्य प्रश्नवक्तव्यतार्थो दशितिवंमः। गद्य अमदिपीनहरणार्थः। पंचमः। सह
त्ति। सुधर्म्मसभाशीतिप्रदिनार्थः। षष्ठः। उत्तरअंतरद्वीपत्ति। उत्तरस्यादिसिय अंतरद्वीपा ग्रन्थतिपादनार्थाश्चाष्टाविंशतिरुद्द
शकाः। एवं दशमशते चतुस्त्रिंशदुद्देशका भवंतीति। किमियं भंते पाईणत्ति। प्रवृत्तमिति कि मतं ... व्यानव्या सू४ २०३
दीनां दिशां वक्तव्यतां प्रष्टुं ना ... प्रात्यातं। उत्तरं जीवा अजीवा। जीवा अजीवा। ... । जीवाजीवरूपा प्राची। तत्र

जीवा एकेंद्रियादयः। अजीवा वा धर्मा ... स्तिकायादिदेशादयः। इदं सूक्तं भवति। प्राच्यादि दिक् जीवा अजीवा। ... स्यमतानि। इं
दस्यादि। इन्द्रो देवता यस्याः सा ऐंद्री। अग्निर्देवता यस्याः सा आग्नेयी। एवं यमो देवता याम्या। निर्ऋतिर्देवता नैर्ऋती। वरुणो देवता वारुणी।
वायुर्देवता वायव्या। सोमो देवता सौम्या। ईशानो देवता ऐशानी। विमलतया विमला। तमा रात्रिस्तदाकारत्वात् तमा अंधकारेत्यर्थः। अन्धं
शकटोर्द्धिसंस्थिता विदिक् ४ ... अधोदिक्। अन्ये ... विमला ऊर्ध्वदिक्। ... इदं दिक्स्वरूपं ... वलयाकारा ऊर्ध्वा दिशा वस्त्रकाकारा। आइंदा सं
गउद्धिमुद्दियायुक्ता दिशा उद्दवति वत्रा रिउ जावली ... वप्रागादो ... विवयाद्योतिकयानि नत्ति। जीवा वीत्यादि। पंडी दिक्जीवा या स्या
... जीवानां मूलविषात्। एवं जीवा। दिशाजीवप्रदेशा ... त्ति। तथा अजीवानां पुद्गलादीनाम् विद्यादजीवा धर्मास्तिका
कायादिदेशानां तत्र मित्रादर्शनादशाः एवमजीवप्र ... देशा अपीति। तत्राय। जीवाश्व पश्चेन्द्रियादयः। निंद्रिया
श्वाक्वलिनः। यतजीवदेशाश्च एकेंद्रियादीनां। एवज। ... वप्रदेशा अपि। अजअरूवी अजीवात स्त्रविदन्ति। कथं नाध
म्मस्तिकायश्चवमायधर्मास्तिकाय। समं ... यावाच्यात सवप्र ... चीदिग्नवति। नादः ... कादेशाइत्याभास्याः। किंत धर्मास्तिकार्य।
स्पादेशाः मानादका देशानागइत्यवनित्ति॥ तथा तस्य प्रदेशाः। सा नवति। असंख्येयप्रदेशात्मकत्वात्तस्याः। एवं अधर्मास्तिकायस्य
देशः। प्रदेशाश्चपरं एवमाकाशास्तिकायस्यापि देशः प्रदेशाश्च। अद्वासमयाश्चेति। तद्वैवं समश्वक्रागरूपजीवरूपा पुद्गला दि
गिति॥ ३॥ आग्नेयीणं मिन्यादि। प्रश्नः। उत्तरस्तु जीवा विनिषेधनीयाः। वि ... दिशामेक प्रदेशिकत्वादेकप्रदेशावगाहजीवानामवगा
हनावाननत्त्रसंख्यातप्रदेशावगाहित्वात्। प्रत्ययेनैव। तेजीवदेशा इति नियमात्। एकेंद्रियाणां सकललोकव्यापक

भग० वृत्ति

ऽवा प्रथमे नियमादेकेंद्रियदेशाः संतीति । अत्र भावना एकेंद्रियाणां सकललोकव्यापकत्वाद्वींद्रियाणां चा
ल्पत्वेन क्वचित्कस्यापि तस्य संभवात् । एकेंद्रियाणां देशा द्वींद्रियस्य देशा इति द्विकयोगे प्रथमः । अथवा एकेंद्रि
यदेशास्तथैव द्वींद्रियस्य देशाश्च बहुवचनादेशापदोपेतवर्जवचनमिति द्वितीयः । अथवा यदा द्वींद्रियाद्यादिनिर्दिष्टोऽन्त्यांशः स्यात्तदा
स्यादिति । अथवा एकेंद्रियप्रदेशा तथैव । द्वींद्रियप्रदेशा देशपदबहुवचनांतमिति तृतीयः । स्थापना । एगिंदेसा ३ बेइंदे ३ एगिं
देसा ३ बेइंदे ३ एगिंदेसा ३ बेइंदे ३ एवं त्रींद्रियादिष्वपि । य । एविंद्रियानिंद्रियेष्वप्यात्मभंगकत्रयं द्रष्टव्यं एवं प्रदे
शपक्षे विवाच्यानवरमिह द्वींद्रियादिषु प्रदेशपदे च जीवा नाम अवयवा लोकव्यापकाव स्थानीन्द्रियवर्जं जीवा
वा नावविकल्पादेशोऽनेतो असंख्याता भवंति । लोक व्यापकावस्थानींद्रियस्य तु तत्रैव प्रदेशाः संख्यातादेशो
ऽप्यसंख्यातप्रदेशावश्यकत्वात् । नामसंज्ञावसरादस्याप्यस्ति ज्ञानामसं ख्यातानां च समवगाढत्वात् अतः सार्धभंगिकसंप्राया
।यस्य विरहितं तं लोकं हव्यावतांवेत्यपि वा च व्याद ऽ द्वविरहितत्रिकभंगादिविशेषः । विमलालिजीवाजीवाश्च
या व्याति । विमलायामपि जीवा नाम नवगाढाः । अजीवा नानादेशाः प्रति । समानवक्तव्यत्वात् एवं तमायामपि । विमला वक्तव्यमावाप्य
र्थः । अथ विमलायामनिंद्रियसंभवात् द्वित्रादायाः अप्रत्यक्षमायात्तस्मात्संभवात् । कथं तद्वव्याते । दंडायुक्तस्तमायाः स्वस्तत्सादे
शादेशस्य विवक्षयाऽनंतानि पुनः प्रवर्तते अथ तमायां विशेषमाह । नवरमित्यादि । अद्धासमयो न तत्र इति । समयव्यवहारो हि सूर्य
गतिसमुत्थो सूर्यादिप्रकाशकृतः । स च तमायां नास्तीति तत्राद्धासमयो नोक्त इति । अथ विमलायामपि नास्त्यसाविति । कथं तत्समय 200

यव्यवहारः स्यात् । सत्यं यावत् स्फटिककांडः सूर्यादिप्रभासंक्रांतिद्वारेण तत्संबंधित्वेन सूर्यादिप्रकाशसद्भावादिति । अथा
नंतरं जीवादिरूपा दिशः प्रज्ञप्ताः । जीवाश्च शरीरिणोऽपि भवंतीति शरीरप्ररूपणायाह । कइणं भंते इत्यादि । इयं च सर्वापि
प्रज्ञापनायाः एकविंशतितमं पदमिति । इह च पुस्तकेषु संक्षेपार्थमिदं सूत्रमाश्रित्य इदं वाच्यं च ओगाहणसंठाणे इत्यादि । प्रज्ञापना
के तावत् संग्रहगाथा । एतस्या च सा वाच्यं । कइ संठाणपमाणापोग्गलचिणणा सरीरसंजोगो । दव्वपएसप्पबहु सरीरओगाह
णाए य । तत्र कइति । कति शरीराणीति वाच्यं । तानि च ओरालियादीनि पंच । तथा संठाणेति औदारिकादीनां संस्थानं वाच्यं
। यथा नानासंस्थानसंस्थितमौदारिकं । तथा पमाणेति प्रमाणमवगाहनाप्रमाणं वाच्यं यथौदारिकं जघन्येनांगुलासंख्येयभागमात्रमुत्कृष्ट
तस्तु सातिरेकयोजनसहस्रमानं । तथा पोग्गलचिणणत्ति पुद्गलचयनं वाच्यं यथौदारिकस्य निर्व्याघातेन षड्दिक्षु
व्याघातं प्रतीत्य स्यात् त्रिदिगित्यादि । तथा सरीरसंजोगो वाच्यो यथा औदारिकशरीरं तस्य वैक्रियं स्यादस्तीत्यादि
। तथा दव्वपएसप्पबहु वाच्यं यथा सर्वस्तोकान्यौदारिकाणि द्रव्यार्थतयेत्यादि । तथा सरीरओगाहणाए यत्ति अवगाहनाया
अल्पबहुत्वं वाच्यं यथा सर्वस्तोका औदारिकशरीरस्य जघन्यावगाहनेत्यादि । अथ देशानंतरं प्राक् इहां कौतु
कुरीरादिप्रक्रांताः शरीरी च क्रियाकारी भवतीति क्रियाप्ररूपणाय विवक्षया दसमोद्देशकः । रायगिहे इत्यादि । तत्र सं
वुडस्सत्ति । संवृतस्य संवृतात्मनः प्राणातिपातादिसंवरसंवृतस्य वीचीपंथे स्थितस्येति वीचिशब्दः संप्रयोगे । संप्रयोगः स
योगः वीचिरिति । ततश्च द्वयोः प्रयोगे । जीवस्य वमनं च अथवा विराघवाच्यं सतस्थो विमतः । कषायवतां संयतस्य यः स्थ्याख्यानपदर्शना दे:

भगवत्ति

त्। अथवा विचिमतः कषायवतः। वीचिर्वा इति वचनात् विविच्य पृथग्भूय यथाख्यातसंयमात्॥ कषायोदयमनपवार्येत्यर्थः। अथवा विचिंत्य
रागविकल्पादित्यर्थः। अथवा विरूपा कृतिः क्रिया सरागत्वात्। यस्मिन्नवस्थाने तद्विकृतिकं यथा भवती त्येवं स्थित्वा पंथे मार्गे।
अवयक्खमाणस्सत्ति। अवकांक्षतः अपेक्षमाणस्य वा पृष्ठतः स्वरूपं वा पलक्षणत्वादस्य पार्श्वतः अधश्च एस्थिवतिइश्च व्यं। नो इरियावहि
या किरिया कज्जइत्ति। न केवलयोगप्रत्यया कर्मबंध क्रिया भवति सकषायत्वात्तस्येति जस्स णं कोहमाणमायालोभा इत्य
एवं जातीयानि तदिशादि द्रष्टव्यं॥ वोच्छिन्ना भवंति तस्स णं इरियावहिया किरिया कज्जइ। जस्स णं कोहमाणमायालोभा अ
वोच्छिन्ना भवंति। तस्स णं संपराइया किरिया कज्जइ। अहासुत्तं रियं रियमाणस्स इरियावहिया किरिया कज्जइ। उस्सुत्तं रिय वलि१४
रियमाणस्स संपराइया किरिया कज्जइत्ति। व्याख्या वा स्यादिति। से णं उस्सुत्तमेव रियति। सउनद सूत्रमग
गमातिक्रमणेनैव रायति गच्छति। संवुडस्स णंत्ति कृतविपर्ययस्तु। तत्र अवीयित्ति। अवीचिमतः। अकषायसंब
धवतः। अथवा पृथग्भूतं यथाख्यातसंयमात्। अविचिंत्य वा रागविकल्पाभावेनेत्यर्थः। अविकृतिर्वा यथा भवतीति॥ ७॥ अनंतरं
क्रियोक्ता क्रियावतां च शारीरादि निष्पत्तिर्भवतीति योनिप्ररूपणायाह। कतिविहा णं भंते जोणी पन्नत्ता इत्यादि। तत्र युमिश्रणे इति वच
नात् युवंति तैजसकार्मणशरीरवंतः संतः औदारिकादिशरीरयोग्यस्कंधसमुदायेन मिश्री भवंति जीवा यस्यां सा योनिः सा
च त्रिविधा शीता तावदिलवातरः। सीयत्ति शीता तस्यशीत उसिणा त्ति उष्णस्पर्शा सीओसिणा त्ति उभयस्वभावा। एवं जोणीपयं निरवसेसं भाणियव्वं ति॥
योनिपदं च प्रज्ञापनायां नवमपदं तच्चैवं नेरइयाणं भंते किं सीया जोणी उसिणा जोणी सीओसिणा जोणी॥ गोयमा॥ सी २८७

सी४

सी४

या वि जोणी उसिणा वि जोणी नो सीओसिणा जोणी इत्यादि। अयमर्थः। सीयावि जोणित्ति। आद्यासु तिसृषु नरकपृथिवीषु चतुर्थ्यां च क
तिपयनरकावासेषु नारकाणां उपपातक्षेत्राणि शीतस्पर्शपरिणामानीति तेषां शीता योनिः। उसिणा वि जोणित्ति। पंचमपृथिवीषु च
तुर्थ्यां पृथिव्यां नरकावासेषु च येषु नारकाणां उपपातक्षेत्राणि उष्णस्पर्शपरिणामानीति तेषामुष्णा योनिः। नो सीओसिणा जो
णि त्ति न मध्यमस्वभावा योनिस्तेषामस्वभावात्। इत्यादिना निर्देशक्रमेण यत्संग्रहसूत्रं वाच्यं। तं चेयं सीओसिणा जोणी सामाइयदेवाणं गब्भव
क्कंती। उसिणा चेव तेउकाए दुहा मिस्सा पतिविहे सा सच्चगब्भव क्कंतिय तिरियमणुस्सेसु। तहा कतिविहा णं भंते जोणी पन्नत्ता। गो
यमा तिविहा जोणी पन्नत्ता। तं सचित्ता अचित्ता मीसिया इ त्यादि सचित्तादियोनिप्रकरणार्थसंग्रहसूत्राणि। अचित्ता
खलु जोणी नेरइयाणं तहेव देवाणं। मीसा य ग न्भवासे तिविहा पुण होइ सेसाणं। सम्मुच्छिमकेन्द्रियस्स
स्स जीवनिकायमलवावनारकादेवानां उपपाता दे तत्र कश्चन विघ्नो वेति परिग्रहात मित्यवित्तात ... निगमे
वा माया निस्सिमिश्रा गर्भवासे तत्र कललानाम वित्तानां गर्भ यत्पुनः मातृतन यस्वादि तिरश्चीणाम् शिवमादीनां संमूर्छजादी
नां च संमूर्च्छनादीनामुपपातक्षेत्राणि जीवनपरिग्रहा दितरपरिग्रहात्तथा पाणिवात्वदिति त्रिविधापि योनिरिति। तहा कतिविहा णं भं
ते जोणी पन्नत्ता॥ गोयमा तिविहा जोणी पन्नत्ता। तं संवुडा जोणी वियडा जोणी संवुडवियडा जोणी त्यादि संवृतादियोनिप्रकरणा
र्थसंग्रह सूत्रं चैवं। एगिंदियनेरइया संवुडा जोणी तहेव देवाणं। विगलिंदियाण वियडा संवुडवियडा य गब्भम्मि। एकेंद्रियाणां
संवृता योनिस्तथा स्वभावत्वात् नारकाणां संवृतविवृता यत्ता नरकनिष्कुटाः संवृतगवाक्षकल्पास्तेषु च जाता महान्तो भवंति।

याम न्नः पतेति शीतान्यानि ऊष्णवेदनाः उष्णवेदनावन्नरकेषु उष्णवेदनास्तु सीतवेदिनां देवानामपि सद्भावेति वायानादेवा यत्रायादवेदनं। तो
प्रगुलो संख्यातनागमात्राक्ष्यादि तोदिव उच्यते इति तथा कतिविहाणं भंते वेयणा पन्नत्ता। गोयमा। तिविहा वेयणा पन्नत्ता। तं जहा।
कम्मुणाया संखाव्वा वेमा पन्नत्ता दि। तह कव्वतामं गट्ठिवा संखावन्ना वेयणा इ आरयणा स्मादेहविन्नया तीय उग्गा अप्पान्ना ति
यमाउविणा स्पइंगा आ। कम्मुत्र यवेयणा एतिव्वयाव क्किवा उदय गामाविय जायं तामसा पासमवेयणा उत्ति। बा। अनंतराया विक
कायातिमता वावेदना लवती ति तस्स पएणा याहा कहविदा   णि सित्याधि पुव्वाव वेयणा पयंतानि यहंति। वेदनापदवइज्ञाप नाया
पवत्ति त्रात्रमात्र तस्य लेसाता दस्रति। ते रइयाणं भंते कि   सायाव वीवियंति। गोयमा सीयं पि वेयणं वियंति एवं जाव सि
णि तो साउ मिणं। एवमसुरादायावि मानि काता। एवं   वउ द्दि हावयणा दबुआ रदतनो कालणलावन्नतेतउ ब्ध
लव्ववसंवं खेडव्याव दनानारका दिक्कउ संबंधत्वा क्कवव   दनानारका दिक्काल संबंधतु कालावदना। शोकाक्का खदि
नावसंबंधनीवावेदना साहेस मरणा सउ विधमपितयः   ति विहा वेयणा सारीरमाणसा। सारीरमाणसा समनस्का विविध
मपि। असं ज्ञिन स्तु शारीरमेवानुभवति विहा वेयणा साया असाया। साया असाया ई सं सारिणस्त्रिविधमपिसा तिविहा वेयणा। ड

दुःखा अडक्खम सुदा। सर्वे त्रिविधमपि। साता सात दुःख सुखयोः स्वायोः वियः साता साति अदुःखा मणा दयशमानोयकर्मतु
फला नाम उतन वस्तपदुःखसुखः दुःखइसा दादीपाणावेदनायाउतन वस्तेपे तथा उविहा वेयणा। अब्भोवगमिया। उवक्कमियाअ अपग
मिकायाः स्वयमस्पगर्मवियात। यथा साधवः केशोः त्यनातापनादि भिः वेदयंति। ऊपक्रमिकाउ स्वयमुदीर्णस्योदीरणाकरणा

नवादयस्य प्रनीत स्यावे। स्यातः नवः द्विविधमपि पंचेद्रियतिर्यवा मनुष्या स्य। इत्यात्मोपक्रमिका सा वितितथा दुविहा वेयणा। निदा
य अनिदा या निदाविनवनं। विमशाता उविदति। संज्ञिना द्विविधमसंज्ञिन स्तु निदा सावति। इदव इ ज्ञापनायां ह गाथा स्त्रिमावदं
। सीसाय दत्र सारीरयायतदावेदणा दव इह दुक्खा अब्भोवगमुवक्कमिया निदायअनिदायेवा। असमायहइ योहरितु। लवहागएपधिक
तवा वनायं स्ववितानियतस्य तासा वेयणा पयंतानी यथं। जाव निरइया णं भंते कि छक्केसा मित्यादि वाकतार उपादानगा गाक्का निर
विता मियत स्रशा उक्कं निदायअनिदाय वञ्चति। बा। वेदनाइ   स्यावा हि देना दे उहतां इति सं निद्धय यत्रा दसा सियं एमित्यादिसा
दयरिमाणं यस्यासामा सिकातां निदुःपतिसांसाश्च इति।   द्धा ति राधं वा सहिका येति। व्यवरथ स्थानादि एरिकर्मवर्जना
तू विया तदादि त्रि त्याक्रव धं वंधहि वाणणातू अथवा   वियानं समात्र। इति विधाय धर्मसा थान उदक्षन्त्राह रसे
ति एवमा सिया सिरवण डिमत्यादि। आननवयदति दि इ   तदिदा जाकइ परीसादावग्राउप्प छत्रि। तं जहा दिहीमा उमावा
ति रिक्ताजा णियावां उपन्नसमर्धमदशखमइतिति रक्खण।   अ दिया सई त्यादि तउमवतस्थाना विवलनतः क्रमात कान्यना।
वाति ति क्रान दिन्या नावान। कामणा वामनः प्रवृत्ति ति। कि सुकं न व ति वि मदतइ ति। बा। आराहिया न वतां। ब्रह्म म धारधनायसा वस्यातू
यथा व्रस्यानहद्वीयत्राद। निरत्नयअत्रयंअ क्किवहाणामित्यादि इदवरा हाइ दिखेत सार्वावतो। सर्व निरा रस्तस्या नामव न सा
। शायणं सं लइ दर्शनपर। उडिमविति सि अहत्वस्थान इति पधिता न व ता तिगम्यावाक्वंतारवस्य स्थान पडिमविधत्रि। इयपाति मे
णं ति। संलिङ्गः। तस्मछाणस्सति। तस्था ने। अणएरिविया दवं पिनाल निस्साम त्रि। अणपत्रिकाव्वंतर निकाय विगण छत्तूसं वा।

भग०वृत्ति

धिदेवत्रिकादेवं। तदपि नालोके इति॥ ८॥ देवा अमरा तस्य द्वितीय॥ ८॥ ब्रह्मिति। या इह शक्रो तादेव ब्रह्मऋद्धिमघवत्ती यादेव ब्रह्म
पमनिधायत इत्येवं संबंधस्यास्य दमादि सूत्रं। रायगिहेत्यादि। अथ हायणं॥ अमघोघ काय राक्षा॥ अघवा आत्मनप्रेक्षहिर्यस्या
मावात्मद्धिकादेवत्रिमामान्यः देवावासांतराइंति। देवावासविशेषानूद्धांतरानि॥ व्यतिक्रांतालंघितवान्। कृविमयतिव्रजातरानि। इ
तिणवः। त्यापरंतितनपरंपरिहीण इति। परद्यापराई ड्ढीर्वा। विमाहितापवत्ति। विमाघमद्धिकाघुंधकारकरणतामादेवत्याघष्व
ज्ञंतामवातव्यतिक्रामदिविनावः। एवं अद्धरकुमाराणं विति त्रिज्ञालावगत्ति॥ अल्पर्द्धिकमहर्द्धिकायारकः। सम-र्द्धिक
यास्यः। महर्द्धिकाल्पर्द्धिकायारपर... इत्यवेइयः। त्रद्धिणं देवाणं ... तिसामान्यनदेवनव्वमालपकत्रा
यापतः। देवदेवीदंडकाविमानिकाकातत्य :रपवामववादेवीदेवदंडकाविमानिकात्रपवायरः। रपव
मवदवादेव्यादंडकात्पइत्यवेवं वा। ा। एवातदंड॥ काः॥ ८॥ अनंतरंदेवक्रियाक्तासाप्रातिविस्मयकारिणीति॥
विस्मयकरवस्तुतरं सूर्द्धयन्नाह। आसास्मत्यादि दिय यस्सजगस्सयत्ति। हृदयस्सव यकृतस्य॥ दक्षिणं कुक्षिगातदरा
वयवविशेषस्य अंतरालो॥ ८॥ अनंतरखंडकात्रिपुरुपितानवराहः सवलाघारूपोपिस्यादितिलाघा विशाघान्यालाघणोयावनः
पदर्शी यित्रमाद अलं दात इत्यादि। आयतिपरिहस्सार्थः। नेतत्रिनंहंतात्यवंलगवंतमहावीरसामंत्रागोतमः। १८नित्रि आसइस्सामाति स्या
... इस्सामाति॥ आयविघ्यामावयमाधयणी यंवतु। मइस्सामाति॥ ज्ञ यिस्सामा ... विद्दिस्सामाति कहं छेतानसकोमेतिसिता
इस्सामाति। विछस्सामअपावकस्सामइत्यर्थः। उयहिस्सामाति। संस्वारक लविघ्यामइत्यादिकालाघाकिंद्रजा ... पतोतियाः २५०

...गः अविनवापलक्षणपरवव नेनलाघा विशाघणामेव जातीयानांश्रज्ञापनीयंऽष्टमवलाघाजातीनां तत्सूत्रमिति। आम न णिगाहा
॥ तत्र आमंत्रणीत्यादेवदात्तत्यादि: कापणावकिलवत्तानाअविक्षपकथादनिपधकत्राभत्यादिलाणत्रचल स्याविधा नस्यासत्यार्थ
स्थापति। प्रज्ञापनादात्रकापवमात्राप्रत्या दिका पि। आणमणि त्ति॥ आज्ञापनी कार्ये परस्परप्रवर्तनं। यघाकटंकुरु। जायणि त्ति। या
वनीयवस्तुविशेषस्यादेहीत्येवमार्गणरूपा...तादृतिमसुत्ताय। उन्न णीयत्ति। पृच्छनी अविज्ञातस्य संदिग्धस्य वार्थस्य ज्ञानार्थं तदभिद्वा
काप्रश्नारूपा। पणवणि त्ति। प्रज्ञापनी विनयस्योपदेशदान रूपा यथा। प्राणिवधान्निवृत्ता भवंति। दीर्घायुषा आरोग्याय। पञ्चाइप
त्रवणी प्रत्याचक्षाणाशोनादिं ...पछकाणी त्रासंति। प्रत्याख्याना नायाचमानस्य प्रदित्सा प्रत्याख्यानमायावा इत्यादि इत्याख्यानस्त्रा
णां तामाइच्छाणुलामणि त्ति। इतिणादयित्रयाइच्छा। तदनुला मा। तदनुकूला इच्छानुलामा यथा कार्यप्रेर...रितस्य एवमस्तु
ममाप्यभिप्रेतमेतदिति। वत्र:। अणभिग्गहियाभासाभासा। अनभिगृहीता यत्रनाभिगृह्यते प्रतिनियतोर्थः। डित्थादिवदसत्यार्थवाचिनी
यदं मिवाह ह्या। लाहि भासा अभिग्गहियाभासा। भाषा अर्थमभिगृह्यत्या॥ ख्याताघटनादिवत्। संसयकरणी भासत्ति। यानेकार्थप्रतिपत्तिकरी॥
सा संसयकरणी यथा सैंधवश इः पुरुषलवणवाजिवस्त्रेष्वर्थेष्व इति। वायडत्ति। व्याख्याता लोकप्रतीतार्थशब्दार्था। अव्वायडत्ति। अव्या
कृता गंभीरशब्दार्था मन्मनाक्षरप्रयुक्ता वा। अविभावितार्थेत्यर्थः। पन्नवणी णं ति प्रज्ञापयति। आर्षत्वात् प्रज्ञापनी अर्थकथ... न। वक्तव्य
त्यर्थः। न एसा मोसत्ति। नैषा मृषेत्यर्थः। ... विश्लेषण एवं वृत्तावत्यर्थः। पृष्टतायमभिप्रायः। आसइस्सामइत्यादिका भाषाभविष्यत शि∨
काल विषया सा वर्तमानयमसंभावनव्यभिचारिणि पिस्याद्विषयार्थविपर्यापि वक्तव्यवनीत न तथा ... त्यवं ... द। या धी। तथा आमंत्रणी

बा०१इ त्ति प्रवृत्तिकाधि ॥ धिश्रुतिप्रक्षस्यानमत्वलाणावद्दत्तुतिनिय ॥ तत्वत्ता किमियं वक्रन्यास्पादितिाा वत्रवृत्तेदा तत्वादि इद्धमवद्ददयमाश्चा
यिघ्यामा इत्यादि ॥ काश्चनवध्धरणावाद्धर्मानायागनात्यत इि क्कल्यगर्भश्रादाम नितृणीवि क्कार्षीन्नपिबत्नवधनम्यातेमृतत्रापत्ता
पात्यव। तथामंत्रणादि कार्याव पिवत्तानाविधिश्रुतिप्रक्षविक्षपक्कात्रपियानिरवद्यउरूपार्थमा धनीमाइझापात्यव त्रिाव॥ दशमश्चात
द्वितीयः। द्वितीयाद्दशाकादवक्कव्यातास्कावउार्थ ॥ प्रमावादाव्यतगत्यवमवद्दस्यास्पदमादिशुत्रंतणमित्यादि। तावत्रा मग्नि
वायस्त्रिंशामविकल्पाः। तावत्रा संसक्तायागाद्वावश्रित्रि रयः॥ स्त्रिंशत्परिमाणाः। सदयाः परस्पराणामाबायककारिणाः शुद्धपत
यः। कर्ड्डवनायक्काः। त्रयस्त्रिंशावर्द्देत्रा तावतः। त्रयविद्दा गीति। त्रदात्ताबाराः। सदउष्टनात्रात्। सविग्नत्रिंाा संविग्नामाहं श
तिप्रचलिताः। संसारत्नीरवोवासविग्ना विहारीति। संवि ग्नविहारः संविग्नाउष्टानमस्मिन्येषांतेतथा। पासत्थत्रि। ज्ञाना
दिषु दिघीष्टित्रः। णमत्थविहारत्रि। आकालण। स्तुंछममाव गाः। त्रमत्तत्रिश्रवमन्नाश्वस्यातश्वावमन्ना आलस्यादउष्टाना
अममयक्करणात्वसन्नविहारित्रि। ऋुषलम्मशि धिलावारःइत्य र्घः। कुसीलत्रि। ज्ञानाव्याचारविराधनात्। कुसील विहारत्रि। आज
न्माणिज्ञानाद्यावारविराधनात्। अहाछंदत्रि। यथाकथंचित्रागमपरतंत्रतयाछंदोअतिप्रायोबोधः। प्रवचनार्यभावयांत यथाछंदाः।ते.
तिv विकल्पोषिनवेतीत्यतआह। अहाछंदविहारित्रि। आल ... प्रिय। यथाछंदा पाव त्रि। तण्यत्रइंदणत्रि। यत्स्यत्रितिवद्यस्त्रिंशस्संख्या एतानित्रेषा
वकाश्रवावत्यत्रात्तत्वानृतिनशब्दार्था॥ वदशमशातवउर्घः। ववउ पोद्दशाकादवक्कव्यतासा॥ पवामउदवीवक्कव्यतावातात इ
त्यवंसवदस्मात्स्यदमादि श्रत्रंतणमित्यादि। मन्तरडियत्रि। उडिकंनामवर्षः। वत्रामणउत्रि। वज्रमायउणालवद्द सवग्रायत्रत्रिणो १८०२

त्ति
लक्काक्काराः कृतमउक्तकाम्नउ। ज्ञिणमक्कामि। जिनास्थानिक्षयणित्यावत्रि। वंदनादिनावंदित्वात्रि। सुतिति
नंमसणित्यावा। शणमतः। श्वणित्यावा। उपि। मक्कारणित्यावउवच्चादिभिः। समाणेणित्याव। श्रतिपत्तिविशेषकल्याणमित्यादि।
। सुश्रूषमाणत्वादिमणित्यावत्रि। मदया रूपश्यावह्नरणादिदइ रूपा। तहगायवाश्यततातलतालउडियघणमुइंग पडुप्पवाइ
२v यंवाणं। किश्चशलागाइतितत्यमदताइ दतात्रद तान्यस्त्रिन्निति। आख्यानकश्रतिवद्धानिवाद्यानिनादितानिनितपातां
वीतलतालत्रावा। उडियत्रि। शणहस्त्याणाव घनसमदास्य वपउनाउसायणप्रवादितस्यायारवः। सतधातेनवउालीगारुंठां
आना विदत्तेमित्रक्कतेवविन्नाघमाद। कवलपरि यारिहीयत्रि। कवलंनत्यर्थपरिवारः। परिवारणासावस्त्रात्त
इतथवाणरूपसंदर्शनादिरूपप्रायवक्कदिः। मपत्य ॥ शिवारद्दिसपया ... । परिवार । ... कलत्रा
दिपरिजनपरिकरणमावणो त्यर्थः। बोधवणामक्क एवत्रियंतिनिवत्रमिउनपत्त्ययंयमानवात्यवंलाणालयाः
तुडजालाविद्दर्भश्रुतिति शक्कत्रमिति। परिवारवज्रमो तद्दपत्रि। द्वितीयशतस्यपञ्चमोद्दशाकेऽयमर्थः। सउपरिवा
रोत्रि परणास्यकः। परिवारवावयःसविवंवदिंसामाणिवमादस्मादितावत्तीमापत्रावतीसपदिं। वउ दिलाणपालत्रि। अदिर
अग्रमहिषीत्रि। मतदिाः ... अणियदिमत्रत्रिअणियादिवधदि। वउघामा ० आयरक्कादवमास्सा। दिश्यत्रदियवन्नदिः
नागकुमारादि। दिव दियदवा दियमद्दिमपरिणिडत्रि। एवजनाजीवाविणामत्वादिश्यानत्तवयस्य, दितंतद्दिदा। तस्थाणपा
गामगायदवा एवत्रा शिववमादस्मा उपरिवारा पत्रात्रा प्रद्दणाताउपगमगादवीश्चत्रा इंदत्रा रिशदविमदस्माइ परिवा

[illegible]

[illegible]

[illegible]

भग०वृत्ति

वायंति। दाहिणेणं भंते ईसिंपुरेवाया पच्छावाया मंदावाया महावाया ३। दाहिणपच्छिमेणं ईसिंपुरेवाया पच्छावाया मंदावाया महावा-
या ३। पच्छिमेणं भंते अणियादि वर्याणं। ताते णं तस्स मंदस्स वउद्दिसिं वउद्दिसिं वाया ... यस्स ... दववउणमीसा दस्सी ३। ति-
रियायंतात्यादीति कसद्दिद्दीय इत्यावक्करणादि दिह्हरूपं। कम्मदच्छंदणकमदाणुसाणा। कमदायासाकमदा: लेसि। वन्नासमा-
विसाणा। समयमदस्साण मिदयावक्करणादिदिह्हरूपं। वगरासीईमासाणि यमादस्साणं ता वन्ना सा एन्ना वन्नी साणं। अड्डस्स-
गमद्दिमीणं जाव अद्धमिं वव्वलाणं दवाणं दवाणयश्चाद् वव्वं जायक्कारमाणाणालमाणा त्ति। ववदसमसातषट्॥६॥ छपश्चा-
त्राक्सुधर्म्मसालोकासावासयइत्याश्रयाधिकारादा॥ अथविशेषानंतरद्दो णातिक्कनूत्रासाराकत्तरदिवत्ति त्ति खं-
धिएवंतदं सामनात्। लवणसमुद्दांतर्ग्रंथिनाषावि ज्ञातिमलिधिसुरषाविज्ञातिसुहद्याकानादाकद्दिणालं-
तित्रत्ररींद्राणमित्यादि। जघ्नाडीवाविगामइत्ययमति द्दश: श्राद्धोंकदाक्षिणात्यां तर द्दीपवक्तव्यताउमारणावग-
तव्या॥७॥ दशमातरउस्थिशत्रमः॥७॥ समाप्तंदशमंशतं ॥७॥ इतिगुरुजन .. मिकाणस्त्रीनावश्यादोषस्वत्तरणन्नदद्द-
मामधीयाशदशमशतविवरहस्ताधरायधिहृदा:शाकिनिशिशुरिवादत्तवावा धेगाकापि॥७॥ ग्रंथाग्रं॥२१०००॥७॥ व्याख्या-
तं दशमशतमथैकादशं व्याख्यायते। अस्यचायमभिसंबंधः। अनंतरशते स्थाने तरद्दीपावक्काख्यवनस्पतिवज्जाला इति। व-
नस्पतिविशेषवक्तव्यतिपदार्थस्वरूपप्रतिपादनायेकादशं शतं भवतीत्येवं संबंधस्यास्योद्देशकार्थसंग्रहगाथा। उप्पलत्यादि।
उप्पलार्थप्रथमउद्देसकोसालुत्ति। सालूकउत्पलकंदस्त्रदर्थोद्वितीय:। पलासेत्ति। पलाशं किंशुकः तदर्थस्तृतीयउत्ताति। व २५४

नस्पतिविशेषस्यदर्थश्चतुर्थः। नालीयत्ति नाडीवद्यस्य फलानि सनाडीको वनस्पतिविशेषएवतदर्थः पंचमः। पउमत्ति। पद्मार्थः
षष्ठः। कन्नायत्ति। कर्णिकार्थः सप्तमः। नलिणत्ति। नलिनार्थोष्टमः। यद्यपिच तल. पद्म: नलिनानां नामकोशे. एकार्थता
ख्याता तथापीह रूढेर्विशेषोवसेयः। सिवत्ति। शिवराजर्षिवक्तव्यतार्थो नवम:। लोगत्ति लोकार्थो दशमः। कालालंत्ति। का-
लार्थएकादशः। आलभिकायांनगर्यायत्प्ररूपितं तत्प्रतिपादक उद्देशकाप्यालभिका इत्युच्यते। तातासे षाद्दशाद्दसादाय
एक्के दसिउद्देसा द्वादशाक एकादशे. अध्ययनेतीति॥७॥ तत्र प्रथमोद्देशकद्वारसंग्रहगाथा वाचनांतरद्दष्टास्वाद्यमा:। उ-
ववाउर परिमाणमोर अवहारु ४ च्चन्न ५ बंधप६ वेदय७ उ-
दय८ उदीरणाए९ ... लेसा१० दिट्ठीय ११ नाणोय १२
जोगुवओग १३।१४ वन्नरसमाई १५ ऊसासगए १६ आहारे १७ विरई १८ किरिया १९ बंधं २० सन्न २१ कसाय २२
इत्थि २३ बंध २४ सन्नि २५ दिय २६ अणुबंधे २७ संवे- हा २८ हारे २९ ठिई ३० समुग्घाए ३१ चयणं ३२ मूलाईसुयउ-
ववाओ ३३ सव्वजीवाणं ३४ एतासांचार्थउद्देशकार्थाधिगमगम्या ... माइति उप्पलेणं भंते एगपत्तए इत्यादि उत्पलं नीलोत्पलादि।
एकपत्रं यत्तदेकपत्रकं अथवा एकं पत्रं यत्र तदेकपत्रकं एकपत्रकं तच्च किलयावस्थायामुपरि द्वितीयं
पत्रं न भवति। यदा किल एकपत्रावस्थं तदेकजीवं तत्र यदा तु द्वितीयादिपत्रं तेन समारब्धं भवति तदा नैकजीव स्यात् ... द्विवा
जीवास्तत्रोत्पद्यंते इत्यत उक्तं तेणपरं मित्यादि। तेणपरंति तत् प्रथमपत्रात् परतः जे अन्ने जीवा उववज्जंति त्ति ये त्वेते प्रथम
पत्रव्यतिरिक्ता जीवाः अवयवांतरोद्गमास्तेत्पद्यंते। तेनैकजीवोश्रया: किं वाऽनेकजीवाश्रया इति। अथवा तेणेत्यादिना तता-

नेकजीव ४

वा

भग० ३० पकप्रत्यात्वता।शषप्रादिष्वित्यर्थः। यन्नुपन्नेजावत्यछंतेतेनेकजीवानेककाः।किं वानकजीवाः ... अनेकः प्र
त्यर्थः।तेणंतानजीवन्ति। पत्रत्पलपत्रमपत्र व्यवस्थायामुत्पद्यन्ते।तेजाव कुतोयेन्ति। एवमापनायाः।षष्ठपदे सर्वेवमु
पपातः।जइतिरिक्खजोणिय दितोउववज्जंति।किंएगिंदियतिरिक्खजोणिएहितोउववज्जंति जावपंचेंदियतिरिक्ख
जोणिएहिंतोउववज्जंति।गोयमा।एगिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतोउववज्जंतीत्यादि।एवंमनुष्यान्देवाच्चा।जइदेवेहिं
तोउववज्जंति किंभवणवासीत्यादि।प्रश्नानिर्वचनं।इशे ...नांतदेवत्वउत्पद्यंते ... इत्यपर्युद्युवाप्रमितितप्रदेतो
...तोपपातवक्तः।जेदाससणंकाल ... दिनाउपरिमा ... णं।तेणंअसंखेज्जासमयेइत्यादि नावपादारवक्तएवंहा
रायाजना कायोन्विइनहा रसाइरगंजायणसह ... संतित्तुसप्तविधसउइणातीर्थकादाविदेवत्त्ववंसुत्पलस्या
वसेयोबंधकोवन्नापिस्याते दापकयावअबंधकाए ... अबंधकोपिवलवंतात्पेनदेवा ... नवरमित्यादिइहबंध
काबंधकपदद्यारकवायागएकवचनेनद्दोविकल्पौ ... बहुवचनेनचाष्टौत्रिकयोगेतयथायोगमेकवचबहुवचना
वचारइत्येवमष्टौविकल्पाः।बापनावन्नंरअवंरअ३वंरअवंरवंरअवंरअवंरअवंरशवंर।वेदनीयसातासातान्यांशह्वेव
दाष्टौभंगाः।इदवसर्वत्रपवमपत्रापदायेकवचनांतनानतःपरंतबहुवचनांतनावेदनंवाउदकामादितस्योदीरणाद
रितस्यावाकर्मणाउदयःउदयश्चाउक्तामादितस्येवेति।वेदकवपहरूपणाविलवनोदयेवप्रहरूपणमिति।उदीरणा
धार नाश्रउदीरणात्तितस्यामवक्षायांतषामउदीरकवस्यासनवातु।वेयलिष्ठावयसुअहनंगान्ति।वेदनीयसातासातो। २५५

रबंधकाबंधकपर्यायवतिय कबंधकावस्था यांबंधक कंद्व्यादि ...पताव स्थायांचब धकाबहुवे दितिपवस्य

वंकमीसु आयुस्कवेउनदबंध ४३६

पत्स्याआउपितनमदारकवाउदीरकवापत्स्याअष्टौभंगाः।अउदीरकवंचाउपउदीरणायाः ...कादिकवादितिलक्ष्या
हारा।अन्ना।निर्लंगा।कथं।एककायागएकवचनबहुवचना।बहुवचनेनापिवचामपवा।द्विकयोगेतु।यथायोगमेकवचनब
हुवचनांत्याबत्रभंगा।वउत्मविपदानंपद्धिकायागग्वाबउत्रयं।णाष्टउपिंशतिस्त्रिकायोगेतु।उपाणंपदानामष्टौभंगाः।वउत्
वपदानांवृत्ताः।रष्ठिक्कसंयोगास्वाष्टविंशतिगाहेतु।बउक्कसंयोगेतु।षाडशभंगामद्धेमीलनवेशीतिरिति।अतएवाक्तंगा
यमाकइलेसावत्यादि।वर्णादिहारा।तेणंअप्पणोअवन त्ति।शरीरापेक्षयावतेपोवबवर्णादिन्ति।तदुत्पलजीवा अप्प
णोतिपहरूपणाअवर्णावर्णादिवर्जिता।अस्ववत्रावनषांमिति ।उक्षासकहाराणउस्सासनिस्सासयेन्ति अपर्याप्तवा
स्थायां।इदवयइविरातिलेगा।कथंएककायागएकव वनांतास्त्रयः।बहुवचनांतअपित्रयाद्विकाया।
उयधायोगामकवबहुवत्याअतिर्वेतनीगिकाइति।हादा ५३ रतिकायागेवयविंतिअतएवादाणत। बयोसनंगाव
वतिन्ति।आहारकहारा।आहारएवाअणाहारएवत्ति।विरइदाता। अनाहारकानवदायोहारकसुत्रवाष्टौभंगाः।पूर्वंवत्।सन
ज्ञाहारकपायहारवाराशीतिर्भगाः।।लक्षणाहारवक्ताखया।।सणंभंतेउप्पलजीवत्ति।इत्यादि।तान्यलउति।रंउबंधपर्या ८४
यामा।सणंभंतेउप्पलजीवउववित्ताजीवइत्यादि नाउसंवधत्तितिरूक्तः।तवउचत्...वादिमणंति नेउकारणवमाधिवेत्यर्थः।ज
दासेणंवानवग्रहणाइति।पकइपुढवीकायिक त्वनानाद्वितीयसुत्पलावतनाः।परंमउप्पादिगाच्छदितिकालादासंणंत्कालागा
।दाअनंतामुक्तचन्ति।पुढवी।चनांतर्षुत्लतंउनमत्पलवनांतर्षुलतमित्यवंकालाद्वशनजघन्यातादिं तर्षुलंतसेइतिए

लग्न०वृत्ति। वंद्यादियादिष्वनया। आच्छादनाय स्थलवस्त्रणाइति चत्वारिपादं इयति स्थवत्वारि चात्वल्लुप्यत्वमाप्तो नवग्रहणानुकर्षतेइति
। आच्छादनाय भाकाडायदत्ते ति वत्त्रपादं इयति यो कस्थिति: ग्रहणाइत्यलङ्गी विर्तायतास्त्वधिकमित्यवसुक्ष्मत: स्त्रीका
टापघञ्जलवती ति एवं जदाश्याम्नाक ह सपादा स्मरकाइयाणमित्यादि। आननवपदति दिष्टं तदिदं रवत्रञ्जसं रवछपादनाम
टाशं कालश्च अनन्तरकाल इयाशं। लावग्ववन्नमंताइत्यादि समर्थामनानवरं नियमाद्वहिर्मिति। पृथिवीकायिकादय: सूक्ष्मता
यानिकटनगतात्वनस्पाति स्वस्थिति ज्ञस्याद्धतपृष्ठ दिक्कृत्यादिना पिण्डकारणान्तरमाधार यंति। अत्यलङ्गीवास्तवादरा वन
तथाविधनि: क्राटघनावा नियमात्। चन्द्रदिक्कान्तारयतीति। वक्तं ते पन्ति। तस्माप्नाया: पृष्टपादन्वहे एतत्रि। ऊर्ध्वेन
धिकारतत्रावदामेवं स्थं मण्डपेवत्रववयंति। दावत्त्र त्रववयंति। पूर्वायमा। नानेरइत्यस्त्रत्रववयंति। इति
यास्त्रत्रववयंति मण्डपत्रत्रववयंति। नादावस्त्रत्रववयं। तिन्नि। अप्पलाकैरन्नापन्नि। इन्द्रकिरागणिकर्णिकापरि
तावपत्ता। अप्पलकाशियन्नापन्नि। इन्द्रकर्णिका वाजाकाश। अप्पलघिनगतापन्नि घिनगावयत: पत्राणि नवंति। ग्राए
कादशायतश्चमः। बा मालूक्काहश काद्य:। मामाइश्या: ईयत्वालाइश्याकममानगमाविराष। स्त्रनायीपत्रमतत्स्त्र
सिद्धवनवरंपलात्रयाइश्या केयच्छकादावस्त्रनप्नवयंति। तस्यायमर्थ:। अत्यालाइशाकवि दिवल्पत्रस्त्रात्रत्यप्तंतश
त्कक्किदत्रात्पलाम्तानात्यद्यांत। इतिपाद्यमन्त्र: स्त्र। यात्रस्यायताप्त्रशासिष्ठावात्यलादिवनस्पतिशत्यप्तंतइति। तथालिमा
सुत्रिलश्रणाहा। रइदमाध्ययमिति वाक्याश्रय: तादवदर्पितात एमित्यादि। इयमन्त्रलावना। पदाक्कि लातजालश्रणाश्वाता २०६

[illegible] दिवादवश्चात्तइत्यवनस्पतिष्ट्यपातानादातश्चातजालश्रणालत्यातानवपलामादावान्नाइत्रत्यपाता। पूर्वोक्तवाक्वारवा
विमातजालश्रणानसंनवतिात द लाम्बुद्याप्यवति श्रीलश्रणाइलवतिपता सुवप्रहिंशतिनिगकाप्त याणपदानामेतावतामेवा
लाघादिति। एतत्रावाहश्चाद भावानाचमंग्रहाघोन्नित्यागाघा। मालूमिधष्टत्रदत्रादाइपलामवगाउप। ससृत्रां। जायणसदस्त्र
मदियं श्रवाससामात्रवयं दि ।रकं लापनालियापवामत्रदन्नतितोगवायत्रा। दसवाससदस्याई श्रवाससामात्रवयं। ण। शर्का
लायनालियापन्नातिपलास: य.. तिन्निलमात्रवन्नारिशल मात्रवाससमापत्रपवत्पि। बा। एकादशयातहितीयादायाइष्ट
मंता। बा। श्रवंरत्नमत्तयलादायाश्रयानिष्टपिता। एवंह। तांश्वायोन्निमर्वेज एवयघाव: उमसमाचीनत्रनराताइयमा
श्रया निवन्ति वराजपिमविधानकनवसादश्याक। शार: तस्याव दमादिसूत्रात्रणकालणमित्यादि। मदयादि
सवतवन्नउन्नि। श्रामनमदयादिसवंतसं दिरमदिदमारि इत्यादीराजवर्णाकावात्यशतिश्रवितं पतरमहादिमवानियमा
दानशाष्ट्रराजापकृयात घामहालय: पर्वतविशाखमंद। पामभ: माइंइ: शङ्कादिर्दिवराज: तदस्यार: त्रधानाय: स
तथा। सुकुमालवनन्ति श्रामनवसुकुमालपाणिपादपत्यादीराजावर्णकावा क्य: इति श्रवित। सुकुमालजन्दाश्रयद्भाता
जावद्याशक्तमाणशविदश्शति अस्यायमर्थ: सुकुमालपाणिपादलक्षणावंजाणवंजाणोववावायत्यादिनापघाराजश्र
श्रकतानिधानग्रीष्वश्र्यकातारजकुमार: पसावकेमाणविदतार: इत्यतदंतनवर्णाकन्नवर्णितव्यायंवर्णयितव्य:
। एसावरक्तमाणश विदरहइलेतइबिवसिद्धसंवधिनायं सोमानि: नाइकुमारे जवरायायाविवाता। सिवस्मशस्मार.

[illegible]

[illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

वगाणइत्रि। त्रि। वृक्षमयस्नापमलाजनविशेषस्तस्थतायाः पांक्तायिका। नाराहृदनयवंकिहिणमां कादिक्। महागयशिलाकपालं।
पत्राणपत्रियंति। [illegible] ।इस्थानपरलोकसाधनमार्गेषु स्थितं हेमं। फलाछादारणाधेगा
मानवाश्वहत्रं। शिवराजपीदाश्रयत्रिमहलान्। श्रमयत्रिदर्शीन वनिर्मूलान् समिवाउयत्रि। समिधः क्राष्टिका: पत्रामाडव
उवलवा[illegible]स ।तमुशाखामाटितपत्राणि। वृदिवाहइत्रि। वदिकांद्वार्वनस्थानंव हिनी। वज्रकारिकातांस्तुंकइति। वहयति। इमाष्ठेयत।
मजाणक्रमर तर्थः। [illegible] दत्रमगस्रकलसादस्रगायत्रि। कवित्।त रुदर्तणसगाष्टांयंकलशकः। सदास्रगातायस्यमतघा। जदलम
इत्रि। इहा घाणाति। जलेनादिदस्तुहिमात्। जलकोडेतिदिदस्तुहा। वपिजालनानिशेति। जलानिपर्यंनि। जलक्रमणाश्रायंतत्रि।
पलेयनगाम यादिनास ।जलस्पर्शाता वारकात्रि। श्रस्तुविड्व्यापगमात्। कि सुकृतवतिपरमस्तुतिश्चात[illegible]ग्नि। दवपितिकयकष्ठे
मजनंउज त्रि। देवतानांपितृणांवकृतंकायेजलांजलिदानादिकं पयु४ यनमतघा। म[illegible]णांश्चरणिंसदइत्रि। शशकनतिर्मधनम
लेनसमार्ज काष्ठतश्चरणी। निर्मथनीयकाष्ठमयाति पर्षयति। श्रपि स्वदादिणाइत्यादि। पाई: श्लोकः। [illegible]घाशष्टवर्ष्ष्व च वमत्रं
नेवाशाद्ध वदश्राकल्ल गाइलपा[illegible]समादादनिष:पांगानिसमादधाति। संनिधत्ते। सकघा। वल्कलेरस्थानंरशय्या। लाङधकमंडलूपदंडवामदत्तथा
सहत्र्ग मानाः[illegible]मिति। तत्रप्रसकघातसमयपक्षणाविसिद्धउपर्यशपा। स्थानंघातिःस्थानपात्र स्थानरांघालांड शाय्यापकरणांदेहा। ना४
यत्रिदर्श दारुदंडक। श्रात्मायतीतइति। वकंमादेत्रि। वकलाजनविशेषः। तत्रपच्यमानद्रव्यसपिवकारवतत्वकवलिमित्यर्थः। साधयम
श्रकरक श्रवहास्मा तिबलिवरमादवकाराइत्रि। वलिनाविश्वानरंपूजयंती त्यर्थः। श्रतिदि[illegible]पूपंकाश्इत्रि। श्रतिथिरागंतुकस्यपूजांकारातीति २५८
तायस्यमत बा।४३२ d.२ण्ण्d४
रंमयति

ति।सिकृहसिया। मन्त्रिएवंति। श्रत्रमात्स्यशाख्याविरुध्दार्थघटितयशात नियंत्तहस्रपत्रि हितावशातपंवसाहृयाकइत्यर्थः। पाणा।
विद्विर्द[illegible]णत्रि। एकेनविधिनाइकारणाविधानंव्यवस्थानेयपांतवघा। मांहेपांइत्वात्। विस्तारगणगविद्विविदाणत्रि। द्विगुण
द्विगुणविस्तारत्वात्तषांमिति। एवंजदाजावाविगासइव्यानंयदिदस्वविततदिदाद्वगुणाद्वगुणंषड्य्यायमाणाश्पविस्तार। माणाउ।
लासमणावीड्या। श्रवनामसमानवावयः। श्वानमानतरंगामस्तुडापहृसिद्विविशेषणा। वज्रउयलजस्तुदयन। तेणाश्चगामृगंध
यत्तुंडरीयमदाशुंडरीयमदस्यपत्रयसदस्यपत्रपजास्य। कुमारावइया। वलनाश्चत्पालादीनांवज्ञमानंवज्रहानाविः
कमितानांयानिकशराणि। तरूपविता:। सशुक्राय ततघा। तारात्पलानि। नीलात्पलादीनिकुमुदानि। वद्धावि
।शिवानि। शुंडरीकाणि। शपपदानिहदगम्यानि। प त्तयश्पात्रयंश्पउमवरावइयापशिरकत्रा। पात्रयश्वण:
मइपरिक्षिवत्रि। सवत्राइपित्रि। शुक्लइवाणिसव ज्ञाइपित्रि। धर्म्मात्मिकायादीनिश्चत्रमवहाईति। परस्परंणा
गाढाश्लिष्टाणि। श्रत्रमत्रकहाइपरस्परश्रगाढाश्लिष्टाणि ।इदयावकरणादिदांसवदंदशं। श्रत्रमत्रवस्तुहाइश्चत्रमत्रय
इत्यायविहतित्रि। तत्रवात्पान्यवहस्यष्टान्यनताराकृतणहवायागात्। किंतुकनवत्रि। श्रन्यान्यघटतया परस्परसंवद्धतया
लावश्रात तिष्ठंतीतावसावसघेताएसमवइति॥७॥ श्रेनंतरंसिवराजायः। सिद्धिरुकातांवसंदत नादिति निरूपयत्रिदमाद। तंततिर
साहन्ति४ त्यादिश्रघलाघवादेश तिदशमाद। एवंजादवइत्यादि। एवमनंतरदर्शितो नादित्निलापवयाघोपपाविकस्थिरानधिम
त्पसंदननाफहलांत घेविदापिवाव्यां। तत्रवसंदननादिहाराणांसंघ्रहायमाघास्वाईसंघयणा। उघनंत्रा उपंवपरिवसणा।

लन्नापत्ति त्रितयसंहननसंक्रमसंस्थानादित्वं। तत्र संस्थानप्रमाणसंस्थानानामन्यतरस्मिन् सिद्ध्यंति। अवगाहना जघन्यतः सप्तर
त्निप्रमाणा। उत्कृष्टस्तु पंचधनुःशतिका। आस्तु पिंडवन्नीऽन्यतत्रातिरिक्ता पंचधनुःप्रमाणा। उत्कृष्टतस्तु पंचविंशत्याधिकमानपरिवसना-
भिनारवरत्नप्रभादिपृथिवीनामीषत्प्राग्भारांतानां उक्तविरोधाणामध्ये नपरिवसंति सिद्धाः किंतु सर्वार्थसिद्धमहा
विमानस्योपरि तन्नात् ईषत्प्राग्भाराख्याया द्वादशयोजनानि विमुक्तिकाख्यपृथ्वीनामपृथिवीपंचचत्वारिंशल्लक्षयोजनलक्षप्रमाणायाः अ° ओ°
यामविष्कंभा लोकांतः अस्याःतावज्जस्यतरस्याश्चि... सि तस्याश्चोपरियोजने लोकांते तावति। तस्य योजनस्योपरि
तनगव्यूतापरितन ... षड्भागे सिद्धाः प्रति वसंतीति॥७॥ एवं सिद्धिगंडिकानिरवशेषमानाणियवत्रिप
वमिति शब्दोक्तसंहननादि द्वारनिरूपणा क्रमेण। सिद्धिगंडिका सिद्धिस्वरूपप्रतिपादनपरा वाक्यपद्धति
तापणातिकत्र सिद्धाध्यया। इयं च परिवसन द्वारेया वक्षीलशातादर्शितात तत्योऽस्तु वा कश्चित् पडिदया सिद्धा॥ ग°
कदिं सिद्धा परिट्ठिया। इत्यादिका। अथ किमंतयमित्याह। दाजावत्यादि अव्याबाधमित्यादि वद्गाथा ... वग्गाईसु धी
तमसमग्गाधावतरियाम वोत्तिसिन्नसव्वदुक्खा जाइजरामरणाबंधणाविमुक्का अव्वाबाहं सोक्खं अणुहुंती सासयं सिद्धत्ति। च
पक्षादराशातनवमः। नवमादशाकस्यात लोकांत सिद्धपरिवसनात् लोकस्यातो लोकस्वरूपमवदशामशादातस्यावदमा
दिसूत्रं। रायगिहे इत्यादि दव्वलोएत्ति। द्रव्यलोके आगमतः षट्त्रिंशत्। मातादि द्रव्यलोकोलोकशब्दार्थज्ञस्तत्रानुपयोक्ता अ
नुपयोगो द्रव्यमिति वचनात्। आदव। मंगल पतीत्यप्रत्यलक्षणो। आगमनं आपत्वं नान्मा मंगलमद्दाणवामि च वत्रानन्नाए। १४०
आगमतो नो°

लद्धित्ति नोगमोवरत्ता सि तादद्दति। नो आगमतस्तु ज्ञशरीरभव्यशरीरतव्यतिरिक्तभेदात्रिविधः द्रव्यलोक ... द्रव्यलोको
विज्ञानमिता। नो आगम। शब्दार्थज्ञस्य शरीरं जीवविप्रमुक्तं यापसन्यापनं लोकपर्यायतं यास्यतं जुवलोकं सब्वज्ञशरीर
द्रव्यलोकस्यतालोकाज्ञशरीरद्रव्यलोकः। नो शब्दश्चात्र सर्व निषेधे। लोक शब्दार्थं ज्ञास्यति य स्तस्य शरीरं सचेतनं। नवि
लोकनावाद्यनमधुपटवद्भव्यशरीरद्रव्यलोकः। नो शब्दश्चात्र सर्वनिषेधपरः। ज्ञशरीरभव्यतिरिक्तस्तु द्रव्यलोको द्रव्याणि
धर्मास्तिकायादीनि। आह च जीवमजीवे रूवमरूवी सपए से अपएसे जाणाहि दव्वलोयं णिच्चमणिच्चं च जं दव्वं इ
दाणिनोशब्दः सर्वनिषेधआगमशब्दवाच्यस्य ज्ञानस्य सर्वथा निषेधात्। खेत्तलोएत्ति। क्षेत्ररूपो लोकः क्षेत्रलोकः ना°
आह च। आगासस्य पएसा उड्ढं च अहे य तिरियलोए य। जाणाहि खेत्तलोयं अणंतजिणदेसियं सम्मं। का
लोलोएत्ति। कालः समयादिस्तद्रूपो लोकः। आह च। समयावलियमुहुत्तादिवसअहोरत्तपक्खमासा य संवच्छरजुगप ने°
लियासागरउस्सप्पिणिपरियट्टे कालोएत्ति। भावलोकोद्विधा आगमनोआगमतश्च। तत्र आगमतो लोकशब्दार्थज्ञस्तत्रोपयो
युक्तः भावरूपो लोको भावलोक इति। नोआगमतस्तु भावा औदयिकादयः तद्रूपो लोको भावलोकः। आह च। उदइयउव
समिए खइए य तहा खउवसमिए य। परिणामसन्निवाए य छव्विहो भावलोगो उ। इह नोशब्दः सर्वनिषेध इति वचनात् आ
गमस्य ज्ञानस्य क्षायिकक्षायोपशमिकज्ञानरूपत्वाद्विवक्षितत्वात्। इत्यौदयिकादिभावानामिति। खेत्तलोय
खेत्तलोएत्ति। अधोलोकरूपः क्षेत्रलोकोऽधोलोकः। इह किल अष्टप्रदेशो रुचकः समयक्षेत्रमध्यवर्तितत्प्रभवायाजन
अधोलोक°

भग०वृत्तिः

शतानि। यावत्तिर्यग्लोकस्ततः परतोऽधः स्थितत्वादधोलोकः सप्ताधिक सप्तरज्जुप्रमाणः। तिरियलोयखेत्तलोयेत्तिक्षेत्रलोक
याश्चाधउपरि च नवयोजनशतमानो तिर्यग्रूपत्वात्तिर्यग्लोकस्तद्रूपः क्षेत्रलोकः। उड्ढलोयखेत्तलोएत्ति। तिर्यग्लोकस्योपरि
देशोनसप्तरज्जुप्रमाण ऊर्ध्वभागवर्तित्वादूर्ध्वलोकः। तद्रूपः क्षेत्रलोकः ऊर्ध्वलोकः। अथवाऽधः शुभपरिणामा
बाहुल्येन द्रव्याणां यत्र सोऽधोलोक आह च। अहउ परिणामो खेत्ताणुभावेण जेण उस्सन्नं। असुहो अहोत्ति भणितो दव्वा
णं तेणाहोलोगो॥ इत्यादि गाथात्रयं संठिए पन्नत्ते [illegible] उप्पकः। अधोलोकक्षेत्रलोकोऽधः। उर्ध्वमुखशरावाकार
स्थानस्यार्द्धः। स्थापनीयं॥ [illegible] झल्लरिसंठिए त्ति झल्लरी। वाद्यविशेषस्तद्वत् तिर्यग्लोकक्षेत्रलोकोऽल्पो
च्छ्रायः संस्थितः। स्थापनाचेयं॥ उड्ढलोइंगाकारसंठिए। त्ति। ऊर्ध्वऊर्ध्वमु- खो यो मृदंगस्तदाकारः संस्थि
तायः। सच शरावसंपुटाकार इत्यर्द्धः। स्थापनाचेयं — उप्पइट्ठगसंठिए त्ति। सुपइट्ठकः स्थापनकं तच्चेहा
प्रितवारकादिरूपं। तथाविधमेवालोकश्चाहाणपत्र त्ति तिस्थापनाचेयं जहा सत्तमसए इत्यादी यावत् करणादिदं
दृश्यं। उप्पिं विसाले अहे पलियंकसंठाणसंठिए मज्झेवरवइरविग्गहिए। उप्पिं उड्ढमुइंगागारसंठिए। तंसि चणं सासयंसि
लोगंसि हेट्ठा विच्छिन्नंसि जाव उप्पिं उड्ढमुइंगागारसंठियंसि उप्पन्ननाणदंसणधरे अरहा जिणे केवली जीवे वि जाणइ अजी
वे वि जाणइ तओ पच्छा सिज्झइ इत्यादी ति झुसिरगोलसंठिए त्ति अंतः शुषिरगोलकाकारो यतोऽलोकस्यालोकः उवि
रसिवालाति स्थापनाचेयं। अहोलोए [illegible] खेत्तलोए णं भंते इत्यादि एवं जहा इंदा दिसा तहेव निरवसेसं भा

३००

[illegible]

णियव्वंति। दशमशतप्रथमोद्देशके यथैंद्री दिगुक्ता तथैव निरवशेषमधोलोकस्वरूपं लोकस्वरूपं। तथैव जीवा अजीवा
देसा अजीवपदेसा। गोयमा। जीवा वि जीवदेसा वि जीवपदेसा वि अजीवा वि अजीवदेसा वि अजीवपदेसा वि ये अजीवा ते दुविहा
२ मित्यादि अधोलोकतिर्यग्लोकयोरप्ररूपिणः सप्तविधत्वात्तत्र धर्माधर्माकाशास्तिकायानां देशाः प्रदेशाः अद्धाकालश्चेत्येवं
ऊर्ध्वलोके तु षड्विधत्वात्तदाकाशास्तिकायस्य तत्र कालो नास्ति तिर्यगादित्येकस्यैव लोकस्य षड्विधकालस्याभावात्। अत एवोक्तं भवति। लोकेण
मित्यादि जीवादय स्यात्तदाकाशास्तिकायस्य अद्धासमयो नास्ति। यथा द्वितीयशतदशमोद्देशके लोकाकाशविषयसूत्र
अजीवादय उक्ताः स एव निर्देशो लोकस्यापि वक्तव्यः। नवरं केवलमयं विशेषः। एवं विसउक्तादेतत्सप्तविधश्चावक्तव्यमिति
धर्माधर्माकाशमाश्रित्य तया विवक्षितम्॥ आकाश भेदा स्तव जीवाइत्तलोकोऽस्ति कायस्य देशः अधर्मतयाः
विवक्षिता अत आकाशालदा सूक्ष्म। धम्म-- ...यावत् ते तिसमा तिवेवा धर्मास्तिकायालोक परिपूर्णस्य तस्य विद्यमानत्वा
धर्मास्तिकायादेशस्तु नभवति धर्मास्तिकायस्यैव तत्र लाभा त्। अधर्मास्तिकायप्रदेशास्ते तिस्वरूपं धर्मास्तिकायास्यापि
द्रव्यं एवमधर्मास्तिकायोऽपि रूपधनधातानां आकाशास्तिकायालोकस्य च देशत्वात्। आकाशादेशस्तु नवति तदेशवालत्वाद्रा
कस्य तस्य देशस्य मतिलाभ ति मयासु [illegible] अलोयएणं भंते किं जीवा जी
वप्पदेसा अजीवा अजीवदेसा अजीवप्पदेसा। गोयमा। नो जीवा जीवा नो अजीवप्पदेसा। एगे अजीवदव्वदेसे अगुरुलहुए
अणंतेहिं अगुरुलहुयगुणेहिं संजुत्ते। सव्वागासे अणंतभागूणे त्ति। तत्र सर्वाकाशमनंत भागोनमित्यस्यायमर्थः। लोक

तत्रारूपिण

भग०वृत्ति कलज्ञानेन समस्ताकाशस्यानंतत्वाद् गगनस्तंभं सर्वाकालोक इति। अहोलोगखेत्तलोगस्सणं भंते एगंमि आगासपदेसे
इत्यादि। नो जीवा एकप्रदेशे तेषामनवगाहनात् बहूनां तु तत्र जीवानां देशस्य प्रदेशस्य चावगाहनादुच्यते जीवदेसा
वि जीवप्पदेसावि त्ति। यद्यपि धर्मास्तिकायाद्यजीवद्रव्यं नैकत्राकाशप्रदेशेऽवगाहते तथापि। परमाणुप्रभृतिकादिद्रव्याणां
कालद्रव्यस्य चावगाहनादुच्यते अजीवावि त्ति। द्व्यणुकादिस्कंधदेशानां चावगाहनादुच्यते अजीवदेसावि त्ति। धर्मास्तिकाया
प्रदेशानां पुद्गलद्रव्यप्रदेशानां चावगाहनादुच्यते अजी वप्पदेसावि त्ति। एवमणिंदियविरहितत्ति दसमसतप्रदर्शि
तविकलंगा। अहवा एगिंदियदेसा य बेइंदियस्स देसा। इत्येवंरूपायां मध्यमभंगः तदिह विदितासौ त्रिकभंगाए
यमिति। सूत्रप्रदर्शितभंगद्वयरूपाणां त्वाद्यभंगकाभावः सोऽत्र न संभवति। यतो द्वीन्द्रियस्यैकत्राकाशप्रदे
शे बहवो देशा न संभवंति देशस्यैव भावात्। एवं आइल्लविरहिउ त्ति। अहवा एगिंदियदेसा य बेइंदि
यस्स य पदेसा इत्येवंरूप आद्यभंगकविरहितस्त्रिकभंग एव स मिति। सूत्रप्रदर्शितभंगद्वयरूपो ह्येतावन्मध्यमभंगकाभावः
द्वीन्द्रियस्यैकत्राकाशप्रदेशे बहवो देशा न संभवंति देशस्यैव भावात्। एवं आइल्लविरहिउ त्ति। अहवा
एगिंदियपदेसा य बेइंदियस्स य पदेसा इत्येवंरूप आद्यभंगकविरहितस्त्रिकभंग एव मिति। सूत्रप्रदर्शितभंगद्वयरूपो
ह्येतत्र आद्यभंगकस्य द्वीन्द्रियस्य तथाविधैकत्राकाशप्रदेशे केवलिसमुद्घातं विनैकस्य जीवस्यैकप्रदे
शासंभवात् असंख्यातानामेव भावादिति। अणिंदियेसु तियभंगो त्ति। अणिंदियस्य भंगकत्रयमपि संभवतीत्यर्थः ३०१

यमिति। रूपिणो न देवत्ति। स्कंधाः देशाः प्रदेशाः अणवश्चेत्यर्थः। नो धम्मत्थिकाए त्ति। नो धर्मास्तिकाय एकत्राकाशे प्रदेशो नवकः
त्वसंख्यातप्रदेशावगाहित्वात्तस्येति। धर्मास्तिकायस्यादेसे त्ति। यद्यपि धर्मास्तिकायस्यैकत्राकाशप्रदेशे प्रदेश एवास्ति तथापि देशः प्रदेश ४
अवयवरूपत्वं नार्थांतरतया न ववमाशस्येव विवक्षितत्वान्निरंशतायाश्चातत्त्वात् अप्यविवक्षितत्वाद्धर्मास्तिकायस्यादेश इत्या
दी। प्रदेशस्तु निरूपचरित एवाशीत्यत उच्यते। धम्मत्थिकायस्स पदेसे त्ति। एवमधम्मत्थिकायस्सवि त्ति। नो अधम्मत्थिकाए अ
धम्मत्थिकायस्स देसे अधम्मत्थिकायस्स पदेसे इत्यर्थः धर्मास्तिकायस्य चेत्यर्थः। अद्धा समए नत्थि। अरूवी अजीवा
दत्ति। ऊर्ध्वलोके अद्धासमयाभावादिति। अरूपिणः षड्विधाः। धर्मास्तिकायदेशादयः। ऊर्ध्वलोकस्यैकत्राकाशप्रदेशे
भावित्वादिति लोगस्स जहा अहेलोगखेत्तलोगस्स एगंमि आगासपएसेत्ति। अधोलोकस्य लोकस्यैकत्र
काशप्रदेशे यद्वक्तव्यमुक्तं तल्लोकस्याप्येकत्राकाशप्रदेशे [illegible] वाच्यमित्यर्थः। तावद
लोगस्स णं भंते एगंमि आगासपदेसे किं जीवा पुच्छा। नो जीवा नो जीवदेसा इत्यादि। एवं जाव अहेलोगखेत्तलोगस्स णं भंते जाव
ह्यवत्ति। अधोलोकक्षेत्रलोकस्यानंता वर्णपर्यवाः। एकगुणकालकादीनामनंतगुणकालकान्तं वर्णानामनंततमानां भावात्। अलो
कस्स णेव त्थि अगुरुयलहुयपज्जवत्ति। अगुरुलघुपर्यवा एतद्द्रव्यगतत्त्वात् आकाशादीनां तेषां भावात् सहाविति। इद्धीयावत्करणा
दिदं दृश्यं। सव्वद्दाणं असंतत्त्वादात्मनः स्वयमर्थत्वाणासवियोवाहरद्दरवक्कवालसवाणासवियय वहद्वऊक्खरकज्जियासंवाणासवि
याय अहे पडिवत्तव्वं दमवाणसगियाय। एहंजाव णोमदसंखायामविकालणेति त्तिजायामयमदस्साई। मालसमयसदा
सवरवुट्टाए सय४

भग० वृत्ति स्याद्। देशि सत्तावीसा जोयणसया तिन्नि य कोसा अट्ठावीसं च धणुसयं तेरस अंगुलाइं अद्धंगुलं च किंचि विसेसाहियं ति
तावत्त्रिदशया वक्कमणादि ईट्टइ। उत्रियाद्वलावेडापरिदावेउइयाप। जयणायाबयाणदिवापत्रि। तत्र रितया अञ्जला
या वपलया। क्वापरापलेन। वेडयारोइयागन्धकूपयागावा। सिंदयादाघे स्थितयादर्पातिशायता। जयिन्या विपक्ष्वाजरः। व
तावकूयानिउणयादिव्ययादिविनवयेति। उरन्नानिस्वादत्रिमध्येपकूया आमत्रामञ्जलवामपदीणात्रि। कलहणावश।
प्रदीणालवति। आमममादपि वंशणासममम पिवंशंया। वदितपघः। रायाउम अगतअमंखवइ मामोअगयाउमगता। अ
मंखघएणात्रि। नउइयोदिउशत्यकमइधेश्च यमा णत्रालोकाणाहीधश्वकिंविस्नाधिकमसरच्छवमाणाधाउणा
लयागत्यागवतांदेवानोकयघट्टवपिदिजगता दगतोकउअसंखयान लागमात्रा अगतापगतमसंख्यातउ
णमितिाकृतविधमादितिनावायनवउरघाकृतः। मालाकाम्येवकलितयानादाघः। नउयकूककस्वरूपयापिण्
माणगोतादेवलाकोतेवजनापिकालिनमललेतात। वाकयमकूतापिनजन्मादिउडागवतरं। ति। वकूजघाकूवस्या।
लव्याद्वतशणाका। लाप्मनि। मत्यकिंउमादयंगातित्रिनजन्माघवतशणातिघरीघतामति। अमनावपवणापत्रि। अमकृताघ
कल्पनायत्यघे। ा। इघेत्नोकाला कयक्रव्याता। कायघलाकिकघदशगतेवक्वव्विदाघदशयनाद। लागस्याणमित्या।
दिाअविणलात्रि। अस्यलवदंतपाक्षा। इदवातइतिविशमादद्वपः। जावकलियत्रिः इदयावक्कमणा दिवंइवणामंगोद ५४
मियलणियविशियविलासमलियमेलावनिउणाजात्रावयारकलियत्रिव वीमइविवस्वनइमातिहात्रिशाद्विकाले ३०२

अयमत्रतत्रघा। तस्यनात्मस्यत्रईदाइगाऊयवनउरा नर मकर विदगव्यालकक्रिन्नरादिलक्षितात्रेनामोद्भानाच्च विधिः।
पत्रवरितामितपनमितिमिनावात। पवमात्पाणक्वतिराहिधायराजवः अकृताउमागतावयागमालाकिकवदशाधिका
रादावद्मारा। लागस्याणमित्यादि। असव्याख्या। यघा किल पातउशयादशपदमेउवशपाद शवदिगकालिदिग्
दइादमाश्री निवायादशइव्याणि स्थितानि। तिमावशत्याकाशशदिश्येशयादशपाद श्वानवंति। एवं लोका
काशादीश। अनंतजीवा वर्गादिनाकिकस्मिन्नाकाशप्रदेश अनंताजीवशादयानवंति। लाकेव एकस्मिअनंतजीवात्मका
निगादाः। पघिव्यादिसर्वेजीवासंख्येयकतुल्याः। मतितम विकिकस्मिन्नाकाशप्रादेश जीवशादशाअनंतानवंतिाश
पावजाघत्वपादपकरशक्वाराशपदिराम घोषाकाः जीवशादयाः। तात्पर्ष्या। सर्वजीवाअसंख्येयगुणाः।
वक्रम्यदिउनाम्नात्याविशमाधिकाजीवशादयाइति। अयंवसूत्रायाः सविईसिक्कमाधानितविनीयालागस्य
गपदामा जदणपयंमिजियपदमाणं। उक्कामपपदेपत जासघ जियाणविकवज्याइतिचपः। उत्कर्षतमरूयायाबाउ
दमयायदजियपदमाजिया असंखगुणा। उक्कामपपदमातानविसमादियानणिया। इअविजयन्यपदमुत्कृष्टपदाबा
व्याति। तद्गुणा ज दमापयलायंतजञ्ज. समगणातिदिसि उक्कासपयं। समतगणालेसितेनत्रिरतवरायाजंघायतनय
वायाजघन्यपदं लाकातनवति। जउत्रायवगालकस्पर्शनानिगादादाशेमिस्थवेवदिक्कु लवति। शपदिशासलाके
नाहत्याद। मावरवंडगालपवेतिलावः। विहिमिति। यत्रउर्नमालकापत्रदृष्टपिदिक्कुत्तिमादादाशःस्पर्शनालवति। तथा।
नवती४

निगोदवृत्ति कृष्टपदं भवति। न च समस्तगोलपरिवृत्तिगोलकानां भवति। नान्यखंडगोलकानां भवतीत्यर्थः। संपूर्णगोलकस्यैव लोकम
मध्यवर्त्तित्वादिति। अथ उत्कृष्टपदवर्त्तिनमारभ्य क्रमानत्वाद। उत्कृष्टासंख्येयगुणा। जघन्यपदवर्त्तिदिक्षु क्रमेणा-
उत्कृष्टोत्कृष्टक्रमेण वाच्यगुणा। जघन्यपदवत्कृष्टपदमसंख्यातगुणं। जीवप्रदेशापेक्षया जघन्यकात्पदादिति गम्यं भवति।
किं उत्कृष्टं भवतीत्यर्थः। कस्मादेवमित्याह। नतु निश्चितं अक्षिमार्गवानुत्राह त्रिदिक्स्पर्शना यतः उत्कृष्टं पूर्वं तु
कृत्स्नस्पर्शनानावृत्तिगुणता दवकारुणा हेतुत्वं ज्ञातायत। इत्यादि इत्यादि उत्कृष्टपदं स्यादसंख्यातगुणं। एप
वेतदिष्यते। जघन्यपदवर्त्तिजीवप्रदेशापेक्षया। असं- ख्यातगुणं सर्वजीवेभ्यो विशेषाधिकं जीवप्रदेशापेक्ष
वान्स्यति। शब्दार्थं। यथा जघन्यपदवर्त्तिनिगोदमे- त्रावगाढाणां क्रमेण संख्या गुणा तावत्
मत्यसंख्येयगुणा। धर्मोकाजीवप्रदेशा जघन्यकप रा दोकस्मादित्याह। निगोदमात्रावगाहनायां
तेषां एकावगाहनाइत्यर्थः। तिरश्चयस्पर्शनमवगाहन। यत्पदस्मात् निगोदमात्रावगाहनस्पर्शनं तस्मात् खंडगो-
लकविषयादकं निगोदित्रस्यासंस्पर्शनादित्यर्थः। कृत्स्नामना वेरकाकाणां निप्रदेशासद्दशा विजघन्यपदासंख्य
प्रदेशाः तं वा लोकमवंधादकावगाहनायां निगोदाः स्पृशंति। नत्वखंडगोलनिः। प्रदेकांतउत्किलेघन्यपदं कल्पनाया अ
या जीवप्रतंस्पृशंति। तमावश्यकं कल्पनायां प्रदेशलक्षं त्रावगाढमित्येवं जघन्यपदकाले जीवप्रदेशानामव-
गाढात्यंसाकाशत्र जीवप्रदेशा इति। अथोत्कृष्टपदे जीवप्रदेशा इम। ण्यसंख्यातं। क्रमेणासंख्येयगुणा इति। स्पर्श 303

नायाः उत्कृष्टपदस्य पूर्णगोलकनिगोदैः संस्पर्शनायां यदसं ख्यातगुणत्वं जघन्यपदापेक्षया। तथा तस्मादाहाः उत्कृष्ट
पदे असंख्येयगुणा जीवप्रदेशा जघन्यपदापेक्षया भवंति। उत्कृष्टपदे हि संपूर्णगोलकनिष्पादकनिगोदित्वावगाहात् ए
संख्येयि त्रायाः कृष्टपदाविमावंतिकिं कप्रदिशिनिः प्रत्यकमसंख्येयोत्कृष्टपदं विकल्पनयाकोटीसर्वप्रदेशा ज्ञावा नै॰
नांस्पृशंति। तत्रप्रत्यकं जीवप्रदेशलक्षणावगाहनीयजीवप्रदेशानां देशाकाशावगाढाः। स्फुरितोत्कृष्टपदात्। असं ३॰
ख्येयगुणा भवंतीत्याह इति। ३। अथ गोलकप्ररूपणायाह। उत्कृष्टपदमासाद्य निगोदावगाहनापेक्षया। निष्पादि
षट्दिशा गोलाः पूर्णमपरिवर्त्तिमद्दिशाणि दि। ६ उत्कृष्टपदविपरि- क्षित प्रदेशमखंडनिगोदावगाहनाया। एकस्याः स
र्वतो दिग्गतानां निष्पाद्यनिवेशितान्यमत्गोलाः। का। कृ॰ लि॰ उत्कृष्टप्रदेशप्रतिबद्धिता निगोदा स्थितप्रदेशानिविष्ट
स्थितावगाहनाया उत्कृष्टमवगाढ इत्यर्थः। एवमेका गोलकाः। निष्पत्तिस्थापनाद्वयं॥ गोलकानां कल्पनाया
दशा गोलाभिमुखाः गोला उत्कृष्टपदं स्वतो ज्ञात्वा इति निगोदा उत्तमिति उत्कृष्टं गोलाः। उत्तमा वा कुल स्थलगोलकमात्रा
त्याद्वा॥ अन्यागोलकाः निष्पद्यंते कर्षउत्कृष्टपदं कृत गोलकसंबंधि विवक्षित यावत्प्रभवति निगोदस्तस्मिन्। उत्कृष्ट
पदकल्पनानंतितमात्रप्रयस्यानतान् प्रत्येकं निगोदमात्रागोलस्पर्शाद् इति निष्पत्तिः। एवं निष्पद्यंते लोके गोला असंख्येया। एव
वमुत्कृष्टकामणे निगोदमात्रं गोलकस्य भवति निष्पत्तिः विवक्षितनिगोदावगाहातिरिक्तनिगोदादेशानां गोलकांतरा कृ॰ ३॰
णि एवं निष्पद्यंते लोके गोलका असंख्येयाः। असंख्येयवत्ता निगोदावगाहनात् इति निगोदावगाहनगोलकनिष्पत्ते

नगा० इति

[illegible]

पृर्वे जो ल क

विग्रह

१क

[illegible]

३०४

मा

[illegible]

निगो

पद

पदसाकृति

[illegible]

गतसर्वगोलकसर्वनिगोदेकजीवाः अनंतजीवात्मकनिगोदसमुत्कृष्टपदस्य देवगोलं तद्वारिंतसर्वगोलकसंक्षयत्वावद्धा
दंतद्वचीयति। एवं दशस्थानं मध्यमिति कृत्गोलजीवाः। उत्कृष्टस्य संगृहायात्रेति। पदमसंख्यगुणा। यथा निगोदजीवस्य
असंख्येयगुणास्तत्पदस्य उत्कृष्टपदस्थितिगतासु एवं द्व्यर्धद्व्यर्धतयानंतपदस्थार्थतया। मध्यमिति मार्गस्य एकगोलजीवा
यांति। एकगोलगतजीवद्रव्यस्य सकाशात् उत्कृष्टपदमितिगतानि भवंति। पदस्थाः असंख्यातगुणाः। इह किलानंतजीवाः निगोदा
कल्पनया लक्षजीवाः। गोलश्च असंख्यातनिगोदापि कल्पनया लक्षनिगोदस्तत्र च लक्षसंलक्षणानि कोटिः पदस्य असंख्या
कल्पनया गोलकजीवा भवंति। तत्पदस्थानां लक्षं लक्षगुणं उत्कृष्टपदे स्थितिगतसत्कैकगोलकजीवसंख्याया
लक्षगुणा लक्षकोटीकोटीदशकसंख्या एकपदस्थ गुरुकल्पनजीवप्रदेशा भवंति। गोलजीवस्य सकाशादे
कपदस्थाः असंख्येयगुणाः जीवप्रदेशा भवंति। कर्म सप्रतिगुणकाः रचना। परिमाणनिर्देशार्थत्वात्। तत्रैके
वर्गणाद्युत्पत्तियसमासख्येयं लोकाकाशप्रदेशमात्रप्रदेशजीव इत्यासम्बद्धगोलस्थिता तस्य न अनंतानां उत्कृष्ट पदस्थितिगतजीवप्र
देशराशिसंबधिकियता किं परिमाणाः। संख्येयराशिना गुणितस्य तत्। असंख्येयेति। असंख्येयकासंख्यातगुणानां हारायां
भावस्यादितिलपात। आशांतरं द्व्यर्धतयानंतपदस्थार्थतयाश्चावंतासर्वगोलकाः सकललोकगोलकास्तावंतमिमां
सार्वोत्कृष्टपदगतिवजीवप्रदेशराशिसंतवः। सकलोगोलानां तत्तुल्यत्वादिति। किं कारणमसंगोदाणं तुल्यता निगोदगोलानां
गोलात्रांक्ष सप्रायक्षछियपदासदितात्तुल्यकिंकारणमिति कस्मात्कारणात्तावंतः सर्वगोलास्तावंत एवोत्कृष्टपदगतिका ३०५

जीवप्रदेशा इति प्रश्नः। अत्रोत्तरं सर्वगोलानां तुल्यत्वात्कृत्स्नमित्यादि। जीवनिगोदगोलानां अवगाहनातुल्यत्वे विषमं गुलासंख्ये
ख्ययभागमात्रावगाहित्वादिति। यस्मादेवं तादृशि तस्मात् गोलाः सकललोकसंबंधिनः। उत्कृष्टपदापकस्य जीवप्रदेशास्तुल्या-
तया। स्मिन्नुत्कृष्टपदैकजीवप्रदेशेन तुल्या भवंति। एतस्मिन्नेवान्तर्वर्तित्वात् गोलदिदृग्गोलाः आगत्य इज्जंतास जीवस्य अवका
शमायपदस्य असंख्येयपदस्थाः। इति गोलो गोलावगाहनाप्रदेशाः कल्पनया दशसहस्रसंख्यातानि तद्विनाङ्कितगोल इ
त्यर्थः। लोकालोकप्रदेशराशिः कल्पनयैककोटी शतप्रमाणा। आगच्छति लक्ष्यं तत्र सर्वगोलकसंख्यास्थानं कल्प
नयालक्षमित्यर्थः। तादृक जीवसमसंबंधिनां प्रदेशकाः कल्पनया लक्षप्रमाणा इति उत्कृष्टपदगतप्रदेशरा
शिना तुल्या भवति यस्मादोऽलो उत्कृष्टपदेवजीवप्रदेशोस्तुल्या भवंति इकृतमाचि। एवं गोलकानामुत्कृ त्रि०
ष्टपदगतिकजीवप्रदेशानां तुल्यत्वं समर्थितं तत्र देवप्रकारांतरेण समर्थयति। अथवा लोकपूर्णस्य पोत्कोत्कृ
ष्टपदगोलानामिह एवं उत्कृष्टपदके जीवप्रदेशसमायं ति। इत्थं अथवा लोकस्यैव प्रदेशापेक्षस्मिन् स्थापयति
धिकविवक्षितसमष्टउत्कृष्टगोलास्य किं तत्स्थापवनक्रमस्थापनात् उत्कृष्टपदपकजीवप्रदेशास्तयाते तत्परिमा
णप्राकारप्रदेशादि सर्वगोलादिति गस्मायावंत उत्कृष्टपदपकजीवप्रदेशास्तावंतो गोलकाः अपि भवंति त्यर्थः। तथा
कल्पनया किललक्षप्रमाणा इति अथ सर्वजीवा उत्कृष्टपदजीवप्रदेशाविशेषाधिका इति विलोपि उत्कृष्टपदसर्वजीवा
नां वस्तावसमस्तासाद गोलजीवानाव असमस्तासाद गोलजीवास्य समापदस्वा सर्वजीवाविसमासागादणाया सभिम
त्रि०

नगोदवृत्ति अगादतोपप्प रूर गोलाकाजीवस्थमप्रोशदशातोः वगाद्नाशदशानाश्रितकल्पनयाद्वाया रपिश्रदशं समदस्त्रामवगाहत्वा
त्।जंवनि।यस्माद्वसर्वजीवाअपि रूदन्ना नवंतिसमावगादनकामध्यमावगादनामाश्रत्कल्पनयाद्विजघन्यावगादनापंवश
दशामदशणि।अकृष्टं उपादवरशनि।द्वापास्थमालाननाहीकशगानवदसमदस्त्राणिमध्यमानवंतीति।ति। ऊडति यमिद्वंप
गादसमं मित्र जियपणमा।।नमाघजीव उत्ता उणउत्तणाजदशिमसदिया।।२४२दकिला सज्ञाव स्थापनायाकाटीशतस
ख्यशदशासजीवस्यशदशासदस्त्रावगादस्यघति।शदशं शदशालक्षंनवति।तद्रशर्विकिश्रकाराणनिगादवर्तिनाजी
वलाक्षणगुणिता।काटीसदस्त्रंनवति।ऊनरुपिवगादस्का। गालवर्तिना निगादलक्षेणगुणिताकाटीकाटीदशाक्
प्रमाणंनवति।जीवप्रमाणमाध्यतादवतघादिाका। टीशातसंख्यशदाशालाकदशासदस्त्रावगाद्विनांगा
लानांलक्षंनवति।शतिगालकवनिगादलक्ष्कल्पना त्रिगादानांकाटीसदस्त्रंनवति।शतिनिगादंचजावलक्ष
कल्पनाया।सर्वजावानांकाटीकाटीदशाकंनवतीतिश्रथ सर्वजीवप्रमाः उत्कृष्टपदगतजीवशदशादि। रामाधिकाशति दश्यंतिअंशं ति
किंशखंडागालालांगंनवतिागोश्रनाबाधरविग्रदिण हिंयत्रकामपदंजमप्रदिया।।२८यस्मा द्विधानिकिविनुखंडागालाली
कानवर्तिनश्रानति।शसोगालाकात्मासप्राश्रानाजीवरासिकल्पनया।काटीरुदशाकरूपजातानवति।शसीगालकतायां
सिवतमयघोरूसमनावातुःत तस्यायनजीवराशिनाखंडागालकाशसी ततः समसर्वजीवशमेयणीयात अमस्तशानस्य
सत्किलकल्पनयाकाटीप्रनीयात।सर्वजीवराशिसाकतरानव। तिउत्कृष्टपदेउयायाकषमा गासावतितद्वानाविशा ३०६

णाधिकंनवति।कल्पसमताउन: खंडगालाना शर्शानाविवक्षणाडकृति।तथावादरविग्रदिकिस्त्रवादरनिगादादिजावशद
ग्रा।साकृष्टपदंयद्यस्मात्सर्वजीवराश स्याधिकतत: सर्वजीवप्रउत्कृष्टपदजीवशदशाविशषाधिकानंवंती।तिः२यम त्न
बादरनि गुड़गति गादीनं वर्णसनंतानांजीवानांरहस्याविमारव्यपनामवगिनाकल्पनयाकाटीप्रायमंख्यानांशर्शास्थसर्वजीवराशिप्रमाणशक्त्पणा
नसमताप्रासावपितस्यादरगदिजीवगारा:काटीप्रायसंख्यसंध्यारुकृष्टाश्रसंरवयनासस्यकल्पनयाशतसख्यस्यवि
क्तितरूदनागालकावगादनायासवगाह्नात्पाकिकस्मि शुभदशेशतयकंजीवशदशलक्षस्त्रावगादत्रलक्षस्यवशात
गुणानिनकाटीप्रमाणशनस्यादाकृष्टरुदिशाक्षणात् ।शर्षोकउत्कृष्टपदंजीवशदशमानकाद्यधिकंनवती
ति।यस्मादवंतद्यासाविहिताजीवविहिताकडग दियस्य।शक्रामपेपायस्मावातितिसमादियानियमाउद
रदामवत्वपुरांतणालायाततश्रवबाजिणवक्रमसा उजमालणश्रवगादपापयताणाकिडजीवउदाया
विदसपालाशःशप्राततावकमसमाःशयेणमसमानाजीव संख्याकल्पनयेकिकावगादनायांजीवाकाटीमदस्त्रमा
वस्थानातरवडगालादेवनिवारपदिाराधीवदवकमदगा।रूदना: सुक्ष्मनिगादगालका।कल्पनयालक्षकल्पा।।लोके
वऊदशर्शज्ञानसकानगाश्रवगादनयाचससाः कल्पनयादशशुदसमदसप्रथवगाहत्वातस्मादिकं उनार्थंयाव
तागालकासिकप्रधाशाजीव शदशानवतिकल्पनयाकाटीरुदशाक्षप्रमाणस्नावंतएवविस्मारितशलाकासिका
सिकवशदाशानवंति।सर्वजीवाश्रयतसमा ।नागावति।श्रतएवाद एवमिमंजीवाणमपदसमगयजिय। प
प्रदशावगाढ जीवप्रदशानांजीव नांचसमतादा नार्तिमकंकं जीवप्रन्नाविरम्यात्मिकवतिसमुद्घा त्मा सताः माक यथ
३३

२३०४त्रि [illegible]

सेहिं वायरवाउजीवा उणोदीतिपादमो विमसहिया ३७ एवमपि नोकेवलं गोलोजी वायममाइत्यादि शाब्दीक्रिया
पिनसमाजी वायकशादेशागतिजीवप्रादेशीति एत्र राइ मउलावनाशप्रदेशमायति अथ शाब्दीक्रियाशीनां निदेशी
नाम्नि विधिस्तुः एस्वाद्यनादा नमिउर्णा निदेशिमया मिणा नणा मिणइ रकंसुदंगहणागदा अहवणा गमिणमाणा हिं२
ए मालाणलरकामकोणालणोलनिणा यलरकंउएकाक्षयनिणाएडी वोलस्काम आकंकां ॥३७॥ काउमिया मगा [illegible]
डीवएदेसमाणांतम वालागमस्त लोगतिउयडियाएं देसउमदेस्त्रा ममागाहे ॥३८॥ डीवामाकास्म एदेसमा
देसावगाहिणा लोगा एक्क कंसिणदोस एए मल रकंमसागाढे ॥३९॥ डीवमय मजदोसा एय सिंकोडी डीा
यए।।देसाणं उगाढाउकासपयंसिबाहं एदेस्त्र ॥४०॥ कोडिमदेसरमडियाणा कोडाकोडिदेस
एवमाणां उक्का समगा दोसघडियाव त्रियाविवाउ धकाडाउकामपयंसिवायरजियप्पादेसएरकाव ॥ सो
देसायामत्रियंविपकायदेवंडमालाणं ॥ ४५ उकृष्टए । दिशोरूपिकादीश्माणा वादरजीवप्रदेशमानोशरूपःकार्य [illegible]
॥ गतकल्यवाद्विकृतिस्त्रस्नागालकावगाढवादरजीवानातषांवप्रादेशालक्कात्मोत्कृष्ट॥ पादवस्थितवारमीलानव
कोटीसप्तावादितिनग्रामवर्जीवगाग्रामेथ्याद्बोधनकमएनयनेएविपयिपत्रिपतावता सेवाकादासंख्यानामवक
तंवाखंडमालकानांखंडमालश्षीताकरणानित्रुकर्नावानातषाममसाविकषाद्दितिएएमिडदामेनवमाकावगावेक
एघरामाणं मत्राउपजाणास्वतश्रूणांताश्रमेखा वाइस्वार्थोपनायायथास्थानंशयःशादर्शितएवाश्रूणांतत्रिनिणादंजी ३०७

वायष्विलकमानाउक्कामपयान्नता ॥ एवमईजावाश्रविनयानिगाविदायायलकमानाउक्का सप्यमयया ॥ श्रवामयाइ ७०
कादेशशातदेशस ॥ ७ ॥ अनंताराहेशकालाकवकव्याताक्का इहउलोकवर्तिकालद्रव्य वक्तव्यतानत शत्वंसंबंधस्यासेका
दिशा देशाकस्ये देसाहि मूत्रान्तरा मित्यादि पमाणकालत्ति प्रमाया तपरिछिद्यतयेनवर्षवर्षशतादितप्रमाणं स त्वासौ कालश्च
ति प्रमाणकालः प्रमाणवाएरिछिद्यतेवर्षादिक्त्सेत्र धूनश्चदार्थवाकालः प्रमाणकालः अद्धाकालस्यविशेषो दिवसादिलक्षणः
आदवाउविहो पमाणकालो दिवपमाणावाहारशय ॥ ७उपारि मिउदिवसारा ईवउणरिसाववा ॥ अहाउनिवृत्तिकालत्ति
। यथायुष्कारणाउषोनिर्वर्तितंवंधनतथायुः कालो अवा स्थिति सोयथायुर्निवृत्तिकालो नारकाद्यायुष्कलक्षणः
आ ॥ अथवायु कालएवायुःकर्मानुभव विशिष्टः सर्वेषां संसारिजीवानां सादिनारकादीनामयिति यमउ
पादवा ॥ अद्धायंडजोणं । तियत्तियमन्नाणवपालतिअद्धा उकालोसौमरणकालत्तिमरणेनविशिष्टः कालो अद्धा
कालएव । मरणमेववाकालो । मरणस्यकालपर्यायत्वान्मरणं कालः । अद्धाकालत्ति । अद्धा समयादयाविशेषस्तद्रूपः
कालो अद्धाकालः ।वंद्र सूर्यादिक्रियाविशिष्टोईतृतीयद्वीपसमुद्रांतर्वर्ती समयादिर्दिवसमयावलियमुज्जत्ताखिवसा
अहोरत्तपरकमासायसवश्चरजुगलियापमगरउसप्पिणिपरि यट्टेत्ति । अन्नअंतरवउणोरूपकादिवसमुउपित्ययाकरादिना
वनेवक्कमयाणेत्सषा समवउद्यपयत्वादगाद्यासियत्वादि । अहपवनसुउनत्ति । अष्टादशमुहूर्तस्या दिवसस्यागतर्वादिवउचार्षा
नाणायस्यादर्द्धपंवमसुहूर्तानवघटिका इत्यर्थः नता अहपंवमासुहूर्तायस्यामसातथा तिसुहूर्ता द्विादशसुहूर्तस्या

दिवसादष्ट[illegible]नाम[illegible]मुहूर्त्तो भवति। [illegible]मुहूर्त्तः। [illegible] घटिकाय[illegible]। [illegible]ति। [illegible]
[illegible]मुहूर्त्तनाम[illegible]मुहूर्त्तनाम[illegible]। [illegible]मुहूर्त्तनाम[illegible]। २ [illegible]
[illegible]मुहूर्त्तो[illegible]। [illegible]मुहूर्त्तः। [illegible] दिवस[illegible]मुहूर्त्त
[illegible] भवति [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] भवति। [illegible] दिवस[illegible] संज्ञा। [illegible] भवति [illegible]
[illegible]
[illegible] इत्यादि [illegible]
[illegible] भवति [illegible]
[illegible] मुहूर्त्त [illegible] भवति। [illegible]
[illegible] मुहूर्त्तनाम [illegible]
[illegible] इत्यादि [illegible]

[illegible] मुहूर्त्ता [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

लाणवृत्ति

त्थाकडउपरितागायवइ विल्लियंति । दीयमानं तलंवा । खेलाणायवतत्रघातवउ ववन्नमरउतिउक्कउपन्नउाजावयारकलियंति ।
पंववार्णिनमरमनमुरिणाबउक्कननिमनउक्कउकजलगाणानापवायापूजयाकलितयत्रतघा । नत्रकालागुरुपवरकुंडरु
रुक्कवमघमघमाघतगंधुद्धयाभिरामे । कालागरुउहृताकं धूपनायामघमघायमानागंध ... उद्धूत: तेनाभिरामे रम्यवत्रतथा
तत्रतत्रकुंडरुक्कंवाउउरुक्कं मिहक्का । सुगंधवरगंधियंति । सुगंधयः सज्जंधवरगंधाः प्रवरवासाः संतियत्रतत्रयातत्रगंधवट्टिभूयंति । सोगंधाति सयाभ्रं धइव्वगुडिकाकाल्प मालि गाणव ... हियंति । सवालिनवलाहारारउमाणोपक्खानतयत्रतघातआ
उमपउविघावणा । उत्पयत: शिरातणावातावाश्रितविहे ... बाणा । उपक्खनाकियउत्रतघातत्रा । उद्दउत्रमयावत्रतयतउत्र
ताससिनयगंनारासाक्षनतवनिम्रंगनारवमदघा ... घत्रतघातश । अघवासध्येनवमाक्खनाग्नताभारपत्रत्रम
उविघायणात्रिकुविउपाता । तत्रवचपरिक्कमितगंडा । ... पक्खनिहत्यघं । गंउलिणावाल्लउद्दालमालिमयागंमाउलि गा
न वालुकायायाअवदाला । अवद्धलनपालविणासत्र ... क्षेगमनमियघं । ततमहइयाकमसिंघउघतत्रया । नहदयात नव
वद्दमतूत्यादीनामयंत्यायहृति । तयविचारतामियदवहल्लपहपडिवयाणी । उवविचि । परिक्कमिंतं वाक्वेसिक्कंडरुतं । काणीपि
रूमतसासयंवावस्वात सञ्जगाताविकृयाए उह: साहक्का । समुतिवदवंयमतत्रथा । तत्रअविरइयपरवितिरंउसुवाणासाबादत्तवि
तावेअपरिनामावस्नायंयसिंसक्षीवरतंउपमंडायरक्का उक्कमंडत्रमरा ... रूहवानिक्कनवदुविवारा पानत आईणाणा
तयहरनवणायहलपदासा । अंतिमवकर्म्मसायाववविवारु । समवस्वर्णदतिक्कासलालनवति । हूतंवक्कायासपक्खाद्भुरववनत् २०७

स्पतिविवारुः । नवनीतव्रहत्या । रलसूक्किहलशति । हंहसनपणसिवसाग्रंयिसतत्रघा । तत्रउगंधवरकउमउत्रमयाणाव्या
रक्कलितंति । उगंधनियानिवश्कसमानिष्णणितसतिविकतघाविधवायमाणवागस्थति कलितयत्रतघा । तत्रअहररुकालसमा
यंमिति । समयः समावारायविनवतीतिक्कालनविरापितः कालरूपासमय: कालसमय: सर्वावहीणउरूपापिनवतात्यातात्र अहीं
णउयएवविराउपितसतस्याहीणउरुपा: कालसमायात्र अहीणउकालसमयस्सउाउत्रञायातिनातिउनातिजागंति । तावत
क्किउक्कंनवति । उदारमणीति । पवलायमानाउरालाविविरा ... घाणाविद्धंवता । उविणाम्रिसवमक्कियाया । धाराउयया । धा
रमाणाणसमक्किराणयदारयायपमहासिलपंडतत्त: रो ... रूपसरिणाणपवसापाणिध वाययरवणां हुरू:नराणअ
तिउक्क: अरूहिंसीणाणिरमणायारास्यात्रयवं वाहक्का ... पायस्वर्द्दनीपाय: मनगया: । तोइदवउलनसवाण
हालाविताह हति । घिरलहपवउवहणवरउसलिहविन ... सिहतिस्कर्दहाविडंवियमुदा । स्थिराव: शकातोलनी
मालाद्गोशद्धासिलूल्पंरायतवनाणोपसमनयातहनीा व ... तुंला: पीवरा: सुस्थिया: अविमर्षा: विशिष्टावरातीक्का: ल
ष्टिकाया: दंसा साति: रुक्का विडंवियंति । विसमउत्रवयमुमतघाततः कर्मकवयातस्त परिक्कंमियउपदकमलाकासलमाइय
साइंतलहउहंयुरिकाम्मितंरूतए श्किम्मयंघणकमलं तहाकासलोसाशिकोशमाणणपए । गो । गोनमानानामध्येलाहीअ
नाहो ... अहिंदिशनवादिपसमतघातरूपललपसअमउऊमालतांडलीवे । रक्कालपललयः वनूहूनामा एउक्कमालता
नुशिक्षयसमनयाता । वावनातरउत्तमपलसः उयमउऊमाल ... तातनीमालियमजोर्वासजातिलयनिर्मतपिगलोत्त:

नागवृत्ति तिदश्य। तत्तत्र वरक्षात्पलपत्र वक्त्र ष्टत्र सुकमालं तात्र निर्ल्लालितात्राव भिन्नाय स्यमतयातं। मधुगुडिकावत्। निमत त्रि। दायमा।
लेपितालस्कन्धिशिराणायस्यमतयातं। श्रमात्रयपत्रक्षणागतातिषि। आवत्रापत्रवक्त्र भिपिमल। मरिसनयणा। स्वाद्याधिताप्त्रा।
ताजतं। तक्र [illegible] तथवरकनकं तापितं कतमितापं आवत्राय विनि आवर्तक पाणितह [illegible] पयवर्णतः। इतपात भिदिव विमाला।
वमहाशावपरस्पारणा। तालाबतयम्य मतयातं। विमूलपीवरावपभिन्नविभलरवाय। विशालविस्तार्णपीवारवपवितकमड
पयस्यपरिशर्णा शविभलस्कन्धयस्यमतयातं। मिविमयत्र कमलस्कन्धायमत्र विभिणाकमरा। ताबमाविर्यां शवावा।
विमवनिमत्र श्रः शस्त्राः। लस्कन्धायमत्रति। प्रशामलरूणा॥ विस्तार्णाः। पावंतारणाविकार्णायाः। केशरमदः स्वधक्का
शावटा तानि रूपशानिताय। मतयातं। कमियत्रजा यश्राष्मा भियनशूल। त्रभितस्पृह्वीकृतत्रनिमित्त भा
ष्ट आश्रत्र खाकृत्तं षजातं। शालततयाजातं आस्फालितं वा। रूमावास्फालितेला। सलायनमतया। अत्र शियमवा
वलेति दरमनस्थापत्यरहितं यथालवात्पते। असंतताव मिश्र त्रष्टकपा। रायवं समरमीपत्रि। राजवंसमाति महाशात्पर्णः
३४ :। आमत्रत्रि आश्य मागतिज। मितस्पृमानावात्। वीसँति। विष्णस्मांकालानावात्। अन्तमुकाव। सदगतत्रि। वारवनत्रव्रवा।
भुवनाआमनवरंगताया मातया। धमादयनायशतरनि अत्रमवत्रमालश्यत्रि। भूलकितातः। शारं यस्यमतया। किसुरूनव
तिकमविपराममक्षावत्रि। त्रमितानि तामाणि कृपेवतडां धवयस्यमतयामश्रपाणति। आलिनिवाधिकश्रावनवहिः
विताणणांतिमतिवि शिपत्रतात्पत्रिका। दिव्र हि रूपपशिष्वादनआस्वाद्यपर्णाति। फलनिश्चयं आसन्नत्र हितीयात्रकला ३१०

णमंगल्ल कारायणाति इत्यकल्याणात्पर्वथापूर्याममंगलात्पनर्थ इति घाताः अत्रलालादवापुपिपेनविष्णातिताशब: कला:
केवति। केवश्वितृ धवज इत्यवर्यान्तरं। केवरिवाक त्र व्रतं त्रयात्। कलस्यकेवः कलाकेवस्या। पद्ममत्यशपिकलदवंति। दापड
वहीपः प्रकाशकत्वात्। कलपत्रयति। पदीताअनतिततनीयष्टिशशयताम। धर्मात् कलवभिमयेति। कलाव नमकें ला।
स्यावतंमदः। शपुरुतमत्वात्। कलतिलयति। तिलाकाविशापाकात्स्वक्वात्। कलक्तित्रिकारंति। इद कासिरकवि।
मामिता। शमिद्धिं कलतं दिक्कंति। तस्मद्धिदत्वात्। कल तमकरंति। इदयशः। मर्घ। दिग्मासी प्रसिद्धिविशाप:। कुा
लणायवंति। पादपःश्राश्रयणायत्वायत्वात् कलविवह। णकरंति। विविधः प्रकारैर्वर्द्धनंतक्षरणाशीलां अदा।
वभ्रपं विदियमरांशति। अत्वानानिश्वरपतः शणांति संख्यायाडः। पानिवाहतानि। पावडियाणि। यत्रैतथात
दिवशशरयस्यमतयातं यावक्षरणात्। लरकणवंडाणव णावावयमित्यादि। इरूपं तत्रलक्षणानिश्चस्त्रिकादनिष
डलानिमयतिलक्षादानितया। याणुणाःप्रशास्ततानिता॥ पापतावाक्राय मतयातं। मसिसामाकारंकन्न पियदमण
। शशिवस्मोस्याकारकात वक्रमतायंतत्रप भिपदशणांदयनिरूपं यस्यमतया। तो। विनयपरिणायमात्रत्रि। विज्ञपवविज्ञा:
कः मवासिपरिणतमात्रश्वक्कलादिपितिगम्यात। विज्ञ कपरिणतमात्रः। स्वेत्रि। दानातअन्यापतनिर्वाहणातावा [illegible]
। [illegible] वीरत्रिसंग्रामतः। विक्रांतत्रि। विक्रांतपरक्रायनूमडलाक्रमणतः। विक्रिणविभलवल
वाह्याणात्रि। विसाक्षीविवालअतिविनासेवलवादानामित्यगवादिकयस्यमतयारथवइतिघ्नतत्रइत्यवंमाम मित्रि। मा

नगरहति

ममासोपसङ्ख्यार्थः। उपमेति। यद्रूपं तत्प्रकाशनादिति। अर्थेऽपि शब्दप्रधानफलं। मंगालनेति। अनर्थ इति यातश्च... फलादेश य
।छमिणाजागरिये ति। छपसरूपायजागरिकाविङ्गिनिपद्धः। छपजागरिका। तापछिजागरमाणाति। इति जायते। आनिसृष्ट वहि
र्वन। गंध्रेदयमित्रसुहृत्य सम्मछिन्नवलित्रति। प्रयत्नदानमिकाश्च विकापविद्यासमाङ्गिताकवदरापरनानापलिमाछगलादि
नायामानयातां। इदं। वविशाध्यागंधेदकशिक्रमसमाङ्गितापलिमछविदासिनु। इह शद्य। शिक्षाप्रकरणविद्याह विकच्छास्य
ति। अहयामालनेति। व्यायामशालाजन्दानवदाशयतानव ... मछपाघारत्रियघोपपातिकअर्हनमाला
व्यतिकर। मछनश्चदृश्यतिकरस्यायतस्यापदाप्य व घः। मवाय। आयामवायाम जागवयावा मछपामल्लाडा।
हक्रशाणक्षिप्रातहत्यादि। स्वद्वानकामिव्याय। मार्वयानियामपादीनितानि। तथाति स्वत्राप्यामपापया
विकावल्लनवल्लनं। व्यामर्द्दनं परस्पर। गाढगासा हनमितिमछतश्चदृश्यतिकरस्ताजापावमछापाघार नो
पावत्रवाम हशानपावउवाम छिन्नामछपापारअनुपवि। मशममतजाला। निरासमसंतताजालकानिस्मपापा। विवि
नमपारयापाकुद्दिमतालस्मपि। छाछापामडव मिपापाणमपि श्यानित्रिवि... निमिछापापादमिछदनि सिवि इत्यादि। ति सम
दाघवरपदपुग्रयः। तिमदाघोवमावरपन्नातादृतावाकावरवपास्रात्यनिस्थानसनावति। ममामाता संवरपघनाछपछनरव
हनकाडङ्गतानिसिताया मातयातां। मश्चपञ्चनति मयचिन्नत्राणां। मश्चपञ्चतिस्वरमायानक्षिरातविद्वमानशकायस्यासातयातां। इ
दामियत्वाविवायाव करणादवहृशं। इत्यादिय उमनउरग। मकर। विहगवालकिश्वर। हरु मरनव्यमरकुञ्जरवालयपत्र 311

मलयवनिविचित्रनि। तत्रईहा ग्राः वृकाः ऋषमाः वृषभाः उरगा मकर विहगाः प्रतीताव्याला श्वापदउरग गाः किन्नरा व्यन्तरविशे
षाः रुरवो मृगविशेषाः सरभाः आटव्या महाकाया। पशवः परपरनिकपर्यायाः चमराः आटव्यगव। कुञ्जराजा वनलता। अ
शोकादिलताः पद्मलताः पद्मिन्यः। एतासांयद्भक्तयो विच्छित्तयो या भासिरिपिविचित्रायासातयातां। अथ नागा जवाणि यानि परनिकाञ्च
स्वावहनि। आहर्षयति। अत्रवरयमनसरागाबयति। आमरणपतीतनदसहवाद्याववष्टवाप्रमरवमाविस्मीलनसर
उमग्रहरणाद्यवष्टमाच्छादितयवनया। आग तुहामय अगत उत्सवादर्दस्थानमदेशः समतदाभवस्पर्शकाः
अहोमदाविमित्रवन्नधागयनिअप्रावयत्वयस्मदानि मिसंपाणाश्चर्यं ह तिपसिकायायादयाददाकामसदारास्मृता
तस्यायोश्चारार्थीधर्स्यतियातनयातानुनिमित्ताणाति व्याघ्रावित्रानि। अहनिमित्तनाम इहिष्यथाय गलि
रकाशानासवध अगमसरहलरश्मापवजार्विनिविदग्रा पो छद्ध। मिश्रमिसायोदकाघाविषदानिज अस्याका
कुचप्रतिपादनपशातिमिद्रपा ष्ठरियाविसाकमलमुद्वा पातिमित्र उकाः मधुणाः वरिनालिनायर्दोनि हरणानि
स्ताविमगलानि अर्हाचेशामनया। मत्रजितिनिःमवालितिनि। मवार्थनि। लसहति। स्तुत गक्षिपहति। पर्स्मात। उक्षिय हा
ति। संघायमनि। परस्परतः पिपिछियहनि। पक्ष्मान्तरा अतयवानिगतार्थाः। रविशविपात्रिमामामवस्त्रलश्चावमवात्पविपानि। मता
फलव्यारावावरहानि। विशाला। इवयाविश्चवस्मीलना विनि। गमवधमयापमिनि। गर्भेवकाममतिप्रविश्यनिरुर्धः। गायवसग
लत्वादि। इवव्र अतिमयति। लक्ष्मुनिपदः। दामभिः उपमाला। विसायानवगति। एकासवतउविमानाकारवधनः

न्यायवृत्ति

रुकारः ...विभाजनकवनमध्वादं वालोकाभावनानतिनम्रता विमानप्रत्यक्षाति। यस्तु तरक्कानतनर्मनवन सितिंद्रवमाधाया।
तेन विद्याद्रप्रत्यक्षा तस्माद्धवर्णाप्राधावत्याः स्यादृग्ग सिति। नीविद्यारिति। ना विक्षाद्वितं उगनयमाणोत्पद्यदिति॥ कातीः
...सम्मानानि याप्रिमुख्यानिपुरवादनवः प्रवृत्तानि वाताभितमातिदिर्यं ति। नामकामर्गतमानद्वयमिर्यं तिप्रशिमितानाधिकहृत्
नवा॥ पछ्वंति॥ मासमान्यनपर्यं ह्निमुक्तं नवति। गश्रणोमणाति। गर्नीणाप्रकमिति। ह्ममयत्रि। उवितन्दप्रदद्याकालयत्रि। नद्या
विश्ववमा। विविभ्रमउरापद्दिति। मिविन्न्या तिलमविभुक्ता निलाकांतरामकाणीनिवाभूडकानिवाकामलानियानिता
नितमातिः। पुरुरिक्षभुदाणत्रि। उरितिक्कावननतधाविध्वज नापक्र्याक्विजनात्वन...भुखाभुनाताया मानघानयाप
मत्वादादलत्रि। अनिष्ठमनारया। मंभुत्रादादला॥ अनिलविनार्धपृरणान्मंमाणियादाहलाग्रामस्पाति
लधितानार्धस्यालामान् अक्रिमाणियादाद्भलत्रि। कणाम पिलुप्रहाना पिवनानाशृणीमानाराधन्यधीः। अतपावाक्षिमः
दाहलत्रि। उरितवाविधर्षी॥ बाहदत्रीभ्रदामिव...भकाम सिर्निमाद्दा। वित्ती यादादत्रि। ववाण्यादिरदव्याणीमुडाताल
मुरु यंत्रीतिमाउ। पत्तिआभाअदस्माग्नाइदस्मानवाकनानर्वभुदे...प्रांआमशामयशविद्वशनिमीयशभुयदश...त्रि। दस्यातान
उवभुरुभुदाणा। गर्नानामाध्या। आमयशत्रि। आश्यन्याश्यणीयंवस्यामयशत्रि। शोना। विब्रुशत्रि। कर्तृस्थानवति ह्ति। निमा।
यशति। उपवित्रा ति। भुयदशत्रि। शप्याया वर्वतशति। पियहयाणत्रि। वियार्धतावि...मिलार्षः। पियनिवणमाणत्रि। विप्रम।
हवभुभुदजन्मलहाणा। निवदयामः। पियानदहवउत्रिपातघवियनिवदनवियनवनानवभुनदस्यहाधियनवत्रिति म ३१२

उवहवणत्रि। मङ्कटमणरत्तविद्धानात्। स्पाणावाउवितवानमस्पति। नद्धर्भना। जदामालिर्यंति। यधामालितयमाध्वरिणा। यधापरित्विम
नमित्यर्थः। इमोयंति। अवभुग्यानपशिधायातयः। माकामाक आलरणांतमह्वप्क्ष वहत्रि। अंगणतिवारिकाणामसका निक्षालयति
लामघाप्नयनार्थस्यामिनाक्षेत्रमस्वकस्पदिदामवमपणावताति। लोकव्यवहारः। प्रारगामाहणाति। इदविमावनमित्यर्थः। मा
पुम्नाणाद्वाकाराद्दित्रि। इकमानरमध्यम्वविध्यवन्मानवलाहृयं। अस्तुद्धाति। उत्तुक्ताक्षितिपनिताकायरामातिमबधः। सुलक्षउ
विजयलाडि। शतिरराजादियद्व्यानुक्करंति। नमुक्ककरा। करस्तुग वादाबइति। सुकस्तुलां...वर्णा जादयाउक्षिहिति। उा
कृपवध्वनांकर्णा। निषध्वहाआदधाति। विक्रियनिपधिता विद्यमानवातव्या। आमद्वंति। विक्रियउतिषिध्वादिवा
विद्यमानमातव्या। अविद्यमानमापाद्या। अलहमावसंति। अविद्यमाणानवरनाराज्ञादायिनाउशकमाणाउवे
हाः। कर्तृविमाव्रयस्पांमानधानांअदंडिकादंडिमति। दंडलस्पंद्रव्या। दंडप्रकृदांड नर्निर्दिष्ट। कार्दंडिः
म्रा। नशाम्रियस्यामाअदंडकदंडिमाता नरदाता अपराध्वउसा रणाराजणाद्वंदव्यां। कुर्दंडभुकारणिकानाशज्ञापराध्व
अदयापराधिना। अपराध अल्पेरराजराहदयामिति। अधरिमिति। अविद्यमानम्नरिणायदव्या। रिणाउकलनात्। गणियाव
लाडशघकलिय। गणिकावरिर्विप्राघ्नातिनीट। कायिर्नाटकमर्वधिनिःपातिः कलितायामानधानांआणा गतार्लक्षाउवरि
यानानाविध्वधज्ञाकाशिमविनामित्यर्थः। अउहृदयभुज्ञाणि। अहतावादनार्धावाकदिःविभुक्ताहदं। गायस्पांसातमा
ना। हमिलायमङ्गदाम। अज्ञानउद्यमालाना पमुदयकालियति। पभु दितजनायागान् उभुदितापकाडितजनायागा

तृ।एकादिनातः कर्म्मकरायाः तस्मात्सम्भवज्ञाणाज्ञानात्मकं।सम्भवज्ञाननज्ञनपदेनवज्ञनपदमबंधीज्ञाननयावर्त्ततामातमातां।वा
वनान्तरविज्ञ्यावज्ञईयंतिहस्तातनवात्रिशायन. विज्ञायाविज्ञयविज्ञयः२मेयाज्ञनेयस्याः माविज्ञयविज्ञायिकानां।ठिताव
ष्टियेति स्थितो जलपालाकम्पवामर्यादायांपतितागतायाउत्तरजन्ममध्यक्रियामास्थितिपतिता।तस्मादमाद्दियापत्रि।दशाद्दि
कार्यादशदिवसश्यापायांजापयति। यागात्ऽज्ञाविशाषाद्यादायपमिदायांश्वदानानि।तायिपतिलांगाङ्गुविवक्षितद्वा
यांशात्देमावणियंति।वंदस्यदर्शनानिक्षनमुसवं।ज्ञागरि यंतियाविजागरणाद्रपत्रसवविशेषांनिघातअसुद्ज्ञाय
वःप्यकरणानि।निघातश्रुतिक्रांतअश्रुवीनांज्ञातकर्म्मणां करणमपुत्रिजातकर्म्मकरणंतत्र।संपात्रवारमादश
दिवसेति।मंशासम्बादशान्यदिवसअघवाद्वादश्या गमसङ्कांसमावारद्वादशाहांतस्यदिवसासद्दा
शाददिवसायनमहयोततत्रजलापुलवंतिकालावि तंकस्मादवमित्याह।जलपरिमंतिजलंस्यवलेत
दघकल[illegible] मद्दाव लइति।नामूस्थमाहरूपमिति।जलमताणतेउदहणक
रंति।जलहरणायाः सतानः सपवतेउदीर्घत्वात्यदृष्टिनकरमंगलत्वात्घटनघ।अयामया ह्वतिइदामतद्रपागांति।ततोणांत
र्योमध्यमतइत्यत्रादाशुणनिष्पणंति।ज्ञहाणाअहंइत्यादि।अस्माकमंदारकः एलावतीदव्याःमाज्ञायस्माइलस्यराः
ज्ञःउक्तः।तस्मात्पिउत्र्रासाउसारिनामासपदारकस्यापमद्दाबल इद दटपडाग्नित्रियथोपपाकं इदशतिज्ञाधातस्तथा
यंवक्रव्यसाष्ठेवंमहाणधर्म्माअकधर्म्मइत्यादि।निवायनिघाघापमीत्यादिवाक्यमिदिवंसंवधनायाणिरिकंदरमद्दाणाः २१२

द्वंपगणयावनिवायनिघाघायसिउदद्वादणपरिवद्दति।परगामस्यां वसिसपणिपवकामणाति।पदात्यासंवारणाति।ज्ञात
कारणापिंडवहणांसि।केवलहहिकारणोपजयामणंतिउज्ञात्यनकारणकमादहणांति।इत्यादि संवचरयतिलद्याति।वर्षग्रधिक
रणावालापणगांति।मूडाधरणांति।उवणायणांसि।कलाशादणाणशावामाजन्मणामाइयाइकाउयाइकारंतिनि।गर्भादानादिउ
यानिक्रोउकानिरहस्यविक्षनानिताननिगर्भादानादात्यावाच्यंतइति।गर्भादानजन्मादिकोउकाना।त्यवंसमानाधिकरणात
यानिहिंवः कृतः।पवज्ञवादटपशाम।इत्यनेनयअविततादा वंहरणसावणांमितिदि करणानस्कनमुअंतसि।छायंकायव
लिकम्मंकयाकाउयमंगलपायछित्तामद्दालेकारविइसिन यामद्वयाइद्धिमद्दारसउदायणं।कलायरियस्मउवाणे
तीत्यादीतिअत्रग्रयदमियपदमियइवा।अस्फटता।स्थि तान त्फहानिदावंवंयारवानंहितीयावडवनली
पदमितडसि।एदसिनानिव स्फुतपलापटलशवलतयास दमतडावत्पर्धः।वणउज्ञदायगयपामणाडछइत्याननयाः
स्फविमंतदिदंमणिकणगरयणलमिविदवाउदुयविज्ञयवे ज्ञयंतीपडागछताइछत्तकलिता।उम्मगगणतलमणिलंघ
माणसिहरइत्यादि।पतथतातापैसवनवरामणिकनकरत्नानांव क्षिलिविक्षिविस्मिविक्षिविस्थिवंयातनघा।वातोहतायावि
ज्ञयइतिकाविज्ञयंत्यविधनाःपताकाश्चत्रादिछत्रातिवातैः कलितायातनघा।ततः कर्म्मधारयस्र. तस्मात्जाणगरवंला
सयमतिविइंति।अनेकश्चसत्रशातउमतिविइयदानकानिवा।सनशतानिमभित्तिविष्टानियतत्रघा।वसउज्ञदायगयपामण
इच्छापत्नायरमंडवमिति।यथागजश्चकातापु काइदमंडपविशेषायावर्षकउकतयापावायडत्वर्षः।स लीलक्षियमाण

[illegible] (left margin)

[illegible] तिल[illegible] [illegible]
[illegible] तिलकाः [illegible] तिलकाः [illegible]
[illegible] मंगला [illegible]
[illegible] संबंधः किं [illegible] मंगला [illegible]
[illegible] मंगला [illegible] सिद्धार्थकादीति [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] मंगल [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ३।५ (right margin)

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (left margin) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

नागाएकृतिः

हृदिगण्यानिविमलस्यन्ति। अस्यामवस्थायां वायादशाजितं इस्य पञ्चप्यन्ति। प्राणो रुकः शशिष्यः। अपवाशपोश्रकेशिष्यसं
नालक्षाक्रमिमामिस्यन्ति। यथाक्रमिन्नाम्नः। आवार्यस्य राजपुष्पकृताधीतस्य वर्मिक उक्तस्त्र घास्यवाच्यः। मवकुलमंपानविणयमं
पानिरत्यादिशिति उत्पाडिवनयन्ति। उक्तपत्तक्रियाः चणितानिवमहावलास्यत्यर्थः। नवरमित्यादिजमालि। शतनिविठलवालि
काइत्यधीतमिदउ। विठलराजकुलवालिकाशब्देनदाख्यतव्यं। कुलाउस्यानतमूर्विति। कुलाकमलमवकालललालिर्यस्वादाइया
उनि। शिवमहस्यन्ति। एकादशाशत॰ नवमादशकालिदितस्य   शिवराजपिंउरसयजवाअम्नाडानि। यघाणानिक्र अंमाडाधं
तस्मघायामदवाव्यातउवयावकारणादस्यशमवंहरपाग   हगाणनस्कमतारारूवाणावलरंजायणांइ। वलइंजायणा
मयाइ। वलइंजाइणमवस्याइं वलउजायणाका   डाकाडा। उउहंहूरंउप्यरत्वा। मादम्मामाणमणांकमा
रमादिदकण्णवाईवदन्ति। इदवकिलवउदंराहदंध   रसजघत्यातापिलांताकउपणतरष्यातजावंतिलंतमाउ
वाहमंउघीईल्मउववाउन्ति। वक्तनादतस्यवपवउहंराहदं   धरस्यापियहूसालाकउपणतउक्तस्यास्कनापिमनोविस्मरणादि
नाचकारणावउदंराप्रघोणा॰ एतिपूर्मवादितिमंनावयंतानि। मनोउपजाईमारणान्ति। मंडिहूणायामूर्घाजातिन्नमयः स्मरणं
यवत्रघा। अहिमामइन्ति। अधिगतत्वार्थः। डगणाणियमहंसावगन्ति। हर्यकालापकयाहिगुणावानातोश्वहामावगोयस्यम
तया। तत्स्वहातवस्वहानंमद्वेउपा 'नविकापांवासंवागालवलयांमाका निलायावतिउमनदत्रस्यन्ति। नवमशातत्वयपिंशात्र
माहराकअलिदितास्मति॥७॥ एकादशशतास्यैकादशः॥७॥   ॥एकादशा॥हशाककालउाकाहादशापिमपवेनग

तारणाक्रताइत्यवंमंवहस्यामदमादिस्वउ तणमित्यादिणगउन्ति एकउस्तुवगयाणांनि। समायातानां सहियाणांति। मिलिताण
वांमउविहाणांति। आमनग्रहणानामन्निमन्त्राणांतिसन्निहिततयानिपणानांमिद्दिन्ति परस्परंदवहितिगवियाहन्ति। देवस्थिति
विपायहस्तानापोंहदीतपरमार्थायः मतमा उगिउाहा सन्निहितायशातस्यपवामा॥७॥ एकादशशतहादशः॥७॥ एकादशशत
समाप्तं॥७॥   ॥एकादशशतमवंव्याख्यातं वहिना पियन्यविकादत्तस्मशग्रहिता श्रीवाग्देवाप्रसादात्॥ व्याख्यातं वि
विधार्थमकादशंशतम घतघाविधमवहादशमारस्य   ण तस्यावाहशकार्योगिध नार्थागाघयां मंखइत्यादिशंखश्रम
णापाशक विघय॥ प्रथमउहशकः। जयंतिध   नश्चाविकाविषयाहितीयः। उठविन्निरत्नश्रतादिहयिवाविघ
स्व यः अश्वाएन्ति। पाणातिपातादिविषयः। एव   मः। गजन्ति। राजवक्कव्यतार्थः पह॰ लोगउन्ति। लोकविषय
स्सपमः। नागयन्ति। सर्पवक्तव्यतार्थःअमः। देवन्ति   देवलदविघायावमः। आयन्ति। आत्मलदानिहः। एणायोदश
शामहतिातरपमोदृशाक किंविशिरखांता अस्माय   माणन्तिईधता। घादयांतावजवत्यजांतरकास्वंज्ञादरिवाविस्मा
एमाणन्ति। विराघणघादयांतालमवत्यजांताखर्जूरादरिवा। एरि॰ लाएमाणन्ति। ददतः। परिठंउमाणान्ति। मूर्छाएउंजा
ना। अत्यमप्यपरित्यजंतपात्रांवपदानावातंमानिकपत्ययांनत्यणातितपत्ययांततादृष्टव्या। ततस्थेउ लमशेषा घाहि
तः। संतः एकियंापामदंपरिजागरमाणा विहरिस्सामान्ति। पाहअहंहेमासनवंपाक्षिकंपोपधमव्यापारणोपधंर्गतेजाग
याता उपालयंताविहरिप्पामः। स्थाप्यामः। याहृदातीतकालानपत्ययातावपिवातंमानिकप्रत्ययादानेनात्मजा

भ०ग०वृत्ति

नानेन तस्य वाङ्क्षा प्रणामोऽध्यन्वपदगमस्य द्वेशीनार्थामवस्तुनस्त्रापि [illegible] गमनिकाकाटोत्याका। आल्पवक्तव्यत्वात्। इद
किलापि पौषधपर्वदिनानुष्ठानं न तत्। आहारस्य पौषधं न दानादिरूपमाचारादि पोऽधत्। एवं तदस्थं खण्डखाद्यलाजनदान रू
पं पौषधं कर्तुंकामाः। सङ्ग्रहणवांस्तद्दर्शयन्नद्वक्ता। तं तणं आहृतं विपुलं असणं पाणं खाइमं साइमं आस्वादयमाना
त्यादि। उत्कृष्टं खण्डं वसंमावगविग्रहवशादात्मेष्टा पोषधविनिवृत्तिमनाद्वितीयापोषधं विकार्ड्य द्वितीयं तिनवांऽस्मदस्पृक्का। ना
खलु ममायं तमित्यादि। एवं स्वस्थविज्ञयस्पृत्ति। एक स्याप्यसहायस्य एककृत्याः केवलस्य द्वितीयस्य तथाविधस्या
ऽभावादिमसहायस्य एककृत्या केवलस्यैव नाविकास्येति णानादेकाकिनावापौषधशालायां पौषधं कर्तुं कल्प
त इत्येव धरणीयं पुतस्य वशितात्वादशपत्र चापघायघानारवलनं आवकाणां पौषधशालायां मि
लनश्रवणाद्वा घ्रानान्तरस्मारणात्स्मरणादिविंम तोपघुणसंनवाघातिगमणागमणपडिक्कमइति ईर्या
पथिकीं प्रतिक्रामतीत्यर्थः॥ सुदक्खुजागरियेति श्रायेतान उमहा या जागयति। पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि त्ति पूर्वरात्रा
परात्रः पूर्वरात्रापगतो रात्रिपररात्रः समवपूर्वरात्रापररात्रलक्षणः कालसमयो यः स तथा तत्र। धम्मजागरियं ति धर्मा
याय धर्मचिन्तया वा जागरिका जागरणं धर्मजागरिका। ताणि निद्दायति। कह्लु पवंसंपादइत्ति। पारयितुं। पारे [illegible] नेतुं प
वं संप्रज्ञाता इत्यालोचयति। किमित्यादाऽइति कर्तुं मतामिवार्यस्य करणाय त्ति। आदिगामानुहिलि। एवं प्रकारः प्र ३१६
ष्टोऽक्षा। निगामा मा स्पृष्टमविशादि द्रुतव्याणां विमानीयानामलावादिति। जदा पढमेतियामवद्धमनिर्गमस्थाहि

तायनिर्गमाप्रिवाद्मइत्यर्थः॥ दिद्वाणिरत्त्य: स्वप्नदिन। सुदक्खुजागरियं जागरिए त्ति सुदरिसणा ब्रह्मसामा सुदक्खुतस्स जा
गरिया। प्रमादनिद्राव्यपोहेन जागरणं सुदक्खुजागरिया तां जागरितः कृतवानित्यर्थः। बुद्धा बुद्धजागरियं जागरंति त्ति बुद्धाः
केवलावबोधेनातो बुद्धानां व्यपोढाज्ञाननिद्राणां जागरिका प्रबोधः बुद्धजागरिका तां जाग्रति कुर्वन्ति। अबुद्धा अबुद्ध
जागरियं जागरंति त्ति। अबुद्धाः केवलज्ञानेनाभावेन यथासंभवं शेषज्ञानसद्भावाच्च बुद्धसदृशा ये ते तथा अबुद्धानां छद्मस्थज्ञान
वतां या जागरिका सा तथा तां जाग्रति। अथ भगवतं शंख प्रश्न मनाकुः पृष्ठित अमाणेण मकानां कोपपरिणामनाय
स्मोक्षादि विपाकं पृष्ठ [illegible] नाद। कोदवसहेणमित्यादि। इ पिलट्ठ उदस्सति अनंतरंसा [illegible] ता क्षाम्यति॥ द्वादश
शतस्य प्रथम॥१॥ ॥अनन्तरोद्देशके श्रमणोपास कविशेषस्थितार्थनिर्णायामवादस्कात दर्शि
तं इदं तु श्रमणोपासिकाविशेषस्थितार्थनिर्णयमत्र प्रदर्श्यते इत्येवं संबद्धस्यास्येदमादि सूत्रं। तेणं का
लेणमित्यादि। पाणंत्तिपोत्तेः शतस्यापत्यं वंडगास्सत्ति। वेसा लीराजस्य चेटकस्य नप्त्री न मातुर्दौहित्रः। लाउच्छत्ति चाऽजाय
॥छमालीमावगणं। आरंहंताणं उपासरकायत्ति। वेशालिकानां भगवतो महावीरस्य श्रावकाणां श्रावयतित्वान्नृपसिद्धिकवादितिवे
शालिकश्रावकाणां। आर्हतानां अर्हदेवतानां साधूनामिति गम्यम्। पूर्वशय्यातरत्ति प्रथमस्थानदात्री साधवो ह्यागताः पूर्वं समायान्ति मद्
प्रदेपव। इयमेव यतिं यावानतम्याः स्थानदात्रीयनश्च सिद्धवादिति। माणुस्सज्जायातराणं साधुवत्ति। पूर्णचन्द्रतः पञ्चलानां मूर्खेव
वत्। परिणामनायतः सम्यक्त्वादेवात् परूपयतात् वणावत्। सावयोणं नातनवसिद्धियाजाता मि [illegible] भिक्षंतित्ति। नयाना वि

नगाठ२वि नां सिद्धिर्येषां ते नवसिद्धिकाः प्रत्युत्पन्ननये जीवाः। स इत्थंभूतो विशेषः कालत्रयादिसमयवर्त्तित्वात् स्यात्। तत्र प्रथमसिद्धिका
जीवाः प्रत्युत्पन्न यानवसिद्धिकत्वात् नवन्याद् इति। अथ समर्थनं नवसिद्धिकानां प्रत्युत्पन्ननयेन अस्तु प्रत्युत्पन्ननवसिद्धिकः प्रत्युत्पन्नो
कस्मात् तस्य समय ज्ञानात् नयादि। सर्वथा अनागतकालसमयावर्त्तमानत्वात् स्यात्। नवतिः सनातनातीतः आगामी च कालः प्रवर्त्त
मानत्वं प्रत्युत्पन्नसमये नवति। प्रत्युत्पन्नवर्त्तमाननयमिति प्रत्युत्पन्नमात्रं न वा अनागतकालसमयविशेषितात् लोकाद् वीर्तो तीर्थसिता।
सिवाशंकाः जीवाः प्रत्युत्पन्ननयमतेन नवसिद्धिकपाकाः। प्रत्युत्पन्नयानवसिद्धिकत्वात् नवन्यादि तयोर्विशेषः कालः
समयस्य समयप्रदीपोऽथ कवनं प्रत्युत्पन्ननयमते नवसिद्धिका एवं नानवसिद्धिकपाका एव प्रत्युत्पन्नमात्रतया काले
न समर्थनं नवसिद्धिकानां सिद्धिगमनात् नन्व स्वरूपताज्ञ तः स्यादिति ज्ञेयं तत्र कालवाचि वाशब्दः ऋद्धि
वाजशब्दः सिद्धा दिसहागास समसिद्धिर्नि सर्वा कालास्य स्य स्यावन्तश्चतु गुरु तस्य आद्य स्थितिः शब्दशब्दः पङ्क्तिः सर्वा का
लाश्रितिः परित्रिता एकशब्दशब्दा कालावन विशिष्टं लालावनपरिमिता परिवृत्तत्रिशत् परिः परिकरिता स्वरूपं प्रतीत तस्याः। अत्रा
र्थे हाहाकारावनागायानवेति। ता नवाण इकित्र सिसिति। अदवकि समवसमासा समति। तिल्लवाणां नडाध्वहात सिला कारणा। अत्रा
। अथ समर्थः। यदि नवसिद्धिकाः प्रत्युत्पन्नतयापगम्यातातातालाणा तिशिष्ट। कस्मात् प्रतिसार्थ पि सिद्धन्ति अत्यप्रमानवसिद्धिकत्व
मेवानावात्। अथवा अपरं दूषणं कस्माद् नलवामप्रत्यादनव्यावारावस्थाने अन्व्यापि प्रत्यस्य तवर्थः। तथा नव्या वीतिप्रत्यन...
[illegible] तस्य नपावतिना वा। यस्माद्वे ततः कारणं सिहादेवरस्य पावतिशि २१७

कराव्यानन्तरमति समर्थनव्यानिर्लेपनत्वम् तमादिति। नव्रशत सिसमव्यविपर्ययश्च अनिल्लवणानवविशालमा। ननु समर्थन सिद्धा सिद्धासिद्धं तासि
द्धात्। अथ समर्थनाय पाठ। आह नवानव वामव सिद्धिगमनकारणं न तत्कित्र विरुत्व समन्यानव्यामसिद्धिगमनकारणा। तेषां नव्या नां
। अनव्यानपिति। अनव्यानपाश्रित्य निर्लेपनव्य वाविदः अनव्यान वशिष्यय इव्यानां निर्लेपनकृतं नदपिनतद्यर्थः। ननु नवरिहार्थ
विशेषेवा प्रसिद्धि। सिद्धांत सिद्ध्वा दनादेवादन तइत्यादि। नदि समर्थनव्यासिद्धिः सिद्धासिद्धांत सिद्धिरिति। क्लिद्वणा नववज्ञ अमवगो
समयपरसदिष्टं ता। नवि सिसिद्धि विनि ता लणा शकिम्नुनववराणं। तज इलो ऋणानवाविलिइसिद्धि नाववग अति। पवानविश्चनवाकावधि
मामासवात सिंध स्वक्राप्या वा ज्ञागागादाग्रदनियतिवाविप छाया। ज्ञागागाविद्वणान सिर्ज्ञशब्दाई स्वरकाशदिष्टं ता। पप
डिमाई एां ज्ञागाव दावागासीमवंदण उमाई। प्रति अ। ज्ञागाविद्वा अत्रापरडानडा। दनयउणायडिस्रया
पणसपरावो इसवडागाणा। सिजपिश्च सप्रवानय तसि अज्ञाआयादाशा। यकिरणाजास पत्रीसानियसावाशज्ञा
ग्रस्वकाणा। नयादाश्च आज्ञायाणा पासवयनवृ सिवणायाणसि। पिस्सतियनवासाव विविनलिणियवपत्राणां पिपय पायविपवि
हीपजवेति उवापायनव्यानासवसिद्धिशिल्पतया इष्टासातानतिअदवापउवकालनसवनसाणा वाशवाविसा। जती तनगायाउ
अहाउसा विउल्लाउ।। एउ तपात। नवाप सिवाय ताअपांतानागासि। कामंतावस्त्र धियसिद्धिशिदिइ अणागयध्दाय ११ तादाव
णांतनागाप्लोउसाधिय अणांतनागासि। एवंपिसघन वाणसिद्धिगमणं अणिद्दि।। १२ तहिवाव पनंतनागोसी लिलिसवेजीवा।
नासनंतपवनाडइ निय पुन हिदसुव्याता। इअतातावाता अवायताया नतणा णत्रि। तस्मात तराता प्यादिदं वा जं यदि द्व अपित स

भग०वृत्ति मानस्यातीताद्धात्वेनोक्तत्वादावतिक्रान्तअतीताद्धा समधिकाअनागताद्धावक्तव्या नेति दर्शयन्नाह एवं वक्तव्यमित्यादि: प्रतिकृणोक्षीयमा॥
णाद्यनागताद्धायांतान क्षीयते नातो अवस्थितत्वं सा अनंतगुणेति। यच्चानयो: समत्वं तदर्थं यथानागताद्धा अंतानास्ति। एवम
तीताद्धाया अपि इति समतेति॥ ७॥ जीवाश्च न सुप्ता: सिध्यंति किं तर्हि जागरणादवतीति सुप्तजागरसूत्रं। तत्र सुप्तत्वंति। निद्रावशात्वं जा
गरियत्वंति जागरणाजागरा। सामान्यभावेति जागरिकस्तद्भावो जागरिकत्वं। अहम्मियत्ति। धर्म्मेण श्रुतचारित्ररूपेण चरंतीति धार्म्मि
का: तन्निषेधादधार्म्मिका: कुतएतदेवमित्यत आह। अहम्माणु या। धर्म्मं श्रुतरूपमनुगच्छंतीति धर्म्मानुगा:। तन्निषेधादधर्म्मानु
गा:। कुतएतदेवमित्यत आह। अहम्मिट्ठा। अधर्म्मश्रुत रूपएवेष्टो वल्लभ: पूजितो वा येषां ते धर्म्मेष्टा धर्म्मिणा-
मिष्टा धर्म्मेष्टा। अतिशयेन वा धर्म्मिणो धर्म्मिष्ठा स्तन्निषे धादधर्म्मेष्टा: अधर्म्मिष्टा: अधर्म्मिष्ठा: अतएव अहम्मक्खा
तत्पदेशालो: अधर्म्माख्यायिन: अथवा न धर्म्ममाख्यातीत्येवं शीला अधर्म्माख्यायिन:। अहम्मपलोइत्ति। न धर्म्ममुपादेय
तया प्रलोकयंति ये ते अधर्म्मप्रलोकिन:। अहम्मपलज्जणत्ति न धर्म्मे प्ररज्यंते आसज्जंतीति ये ते अधर्म्मप्ररज्जना:। एवं अहम्मस
२ मुदायारत्ति। न धर्म्मरूप: चारित्रात्मक: समुदाचार: सप्रमोद: आचार: सप्रमोदो वा येषां ते तथा। अतएव। अह म्मेणं चेव वित्तिं कप्पेमाणा इत्यादि। अधर्म्मेण।
चारित्रश्रुतविरुद्धरूपेण दहनांकनादिना वृत्तिं जीविकां कल्पयंत: कुर्वाणा इति॥ अत्र अनंतरं सुप्तजागरतामाश्रित्य प्ररूपितमथ दुर्बलादीनां तामेवाह
वक्तुरूपयन्नाह। बलियत्तं भंते इत्यादि। बलियत्तंति बलमस्यास्तीति बलिक: तद्भावो बलिकत्वं। दुब्बलियत्तंति। दुर्बलम
स्यास्तीति दुर्बलिकस्तद्भावो दुर्बलिकत्वं। अदक्षत्वं तत्प्रमाधया नेंद्रियवशार्त्तत्वं तो इंद्रियवशार्त्तत्वं च भवति। तदाह। सोइं॥ २१८

दियवसट्टेत्यादि। सोइंदियवसट्टेत्ति। श्रोत्रेंद्रियवशार्त्त: श्रोत्रेंद्रियवशेन तत्पारतंत्र्येणार्त्त: पीडित: श्रोत्रेंद्रियवशार्त्त: श्रोत्रेंद्रियवशो वा। ऋतो
गत: श्रोत्रेंद्रियवशार्त्त:। द्वादशशतस्य द्वितीय:॥ २॥ अनंतरं श्रोत्रादींद्रियवशार्त्तो अष्टकर्म्मप्रकृतीर्बध्नातीत्युक्तं तद्बंधनाच्च नरकेषू
पि वासपर्य्यंत इति नारकस्वरूपप्रतिपादनाय तृतीयोद्देशकमाह। तस्य चेदमादिसूत्रं रायगिहे इत्यादि। किं नामा किं
गोत्ता यति। तत्र नामधेयं यादृच्छिकमभिधानं गोत्रं वान्वर्थिकमिति पढमा जहा जीवाभिगमे इत्यादिना यत्सूचितं तदिदं दोच्चाणं भंते
पुढवी किंनामा किंगोत्ता पन्नत्ता। गोयमा वंसा नामेणं म छायला गोत्तेणमित्यादीनि॥ ७॥ द्वादशशतस्य तृतीय:॥ ३॥ अनंतरं
पृथ्व्य उक्ता स्ताश्च पुद्गलात्मिका इति पुद्गलाश्चिंत यंश्चतुर्थोद्देशकमाह। तस्य चेदमादिसूत्रं रायगिहे इत्या
दि। एगयओ साहन्नंति। एकत्वत: संहन्येते एकतया संहतौ भवत इत्यर्थ:। द्विप्रदेशिकस्कंधस्य
तदपोक्तो विकल्प: त्रिप्रदेशिकस्य द्विधा भावे द्वौ शिकस्य चत्वार: पंचप्रदेशिकस्य चतुर्दश अष्टप्रदेशिकस्य
कविंशति: नवप्रदेशिकस्य अष्टाविंशति: दशप्रदेशि शिकस्य चत्वारिंशत्। संख्यातप्रदेशिकाल्पे द्विधाभावादौ ११ त्रिधाभाव
दश २ चतुर्द्धाभावादौ ३ पंचधाभावादौ ४ षोढाभावे ५ सप्तधाभावे ६ अष्टधाभावे ७ नवधाभावे ८ दशधाभावे ९ संख्यातभेदाकरणे विक
कल्प: तामवाह। संख्यातप्रदेशिकस्कंधासंख्याता परमाणुपुद्गला भवंतीति। असंख्यातप्रदेशिकस्य द्विधाभावे १२ त्रिधा-
भावे १३ चतुर्द्धाभावे १४ पंचधाभावे १५ षोढाभावे १६ सप्तधाभावे १७ अष्टधाभावे ॥ १८ नवधाभावे॥ १९ दशधाभावे॥ १०० संख्यातभेदाभावे
दशअसंख्यातभेदकरणविकल्पस्तामवाह। असंख्याता परमाणुपुद्गला भवंतीति। अनंतप्रदेशिकस्य द्विधाभावे १३ त्रिधाभावे २५

भग॰ वृत्ति

वउद्दीसइउप्पवद्धाद्ध॥ सप्पहिद्धाद्ध॥ दासमद्धाद्ध गउअट्टद्धाद्धप्पनवद्धाद्ध। पेउदसद्धाद्ध२० संख्याताद्ध। १२ असंख्याताद्ध। अनं
तादद्धणा। विकप्पविकल्पश्चासववाद। अणंतदाकद्धमाणाइत्यादि ब। दाणंतपरमाणुपुग्गला साहण्णंति। त्यादिना उग्गलानांश
का संदत्तस्कंधमनिष्ठमाणाउ ग्गदाकद्धइत्यादिना वातघातदज्ञाक्तार्थ अद्यताववा थित्याद। एएसिणं मित्यादि। एएसिणं भंते अणंताणं
आद्वरूपाणां परमाणु। उग्गलानां परमाणुनामित्यर्थः। साहण्णणादाणुवा। यणं तिमाहणंति। पाकृत शैलीवात् संदननं संघातमिदश्च
विवाज्ञनंतयोरउपातायामः संदननादाउपातास्वन॥ सर्वउग्गलद्रव्यैः सदप्परमाणूनां सायागनावृत्यर्थः। अणंताणंताणं
अनानंतगुणिता अनंता। अनंतानंता पाढातिरिहिपरमा णुद्धाणुकादिभिः। नंतापुद्गला तोइ द्रव्यैः सहसंयुक्षमानाअनंताअनंता
परिवर्त्तानल नातवंतीइत्यर्थः परिवर्त्तनावात्। अनंत व्वाद्धपरमाणूनां प्रतिपरमाणुवानं वात् परिवर्त्तानां परमाणु
उग्गलपरिवर्त्तानामनंतानं तत्र्व इव्यमिति। उग्ग लपरियट्टत्ति उग्गलैः उग्गलद्रव्यैः सदपरिवर्त्ताः परमाणूनां
सीलनानि उग्गलपरिवर्त्ताः समनगंतव्या। अवगंतव्या नवंति। इतिदाताराख्याता। एरूपितानगवन्निरितिगम्यात सका
रस्थपाकृतशैलीवनव॥ कअयउग्गलपरावर्त्त स्यैव लदाविधनायान्कहं विदणा मित्यादि। उरालिवाणायलपरियट्टेत्ति औ
दारिकशरीरवर्त्तमानेन जीवेन यदौदारिकशरीरयोग्यद्रव्याणां औदारिकशरीरतया सामास्त्यनयद्धाणमसावौदा
रिकउग्गलपरावर्त्तः एवमत्यपि। नेरइयाणंति। नारकजीवानां सिंसारसंसरतामनरविधःउग्गलपरावर्त्तः। उग्गलाःएग
मेगस्सेत्यादि अतीता अनंता अनादित्वादनीतकालस्यवा। नादित्वात् अणागयापरउग्गलाणां स्वरूपग्राहिति। भारककाडत्ति। ३२७

स्कतानविष्यंतः। कस्सइ अत्थिकस्सइ नत्थित्ति। कस्यापि जीवस्यहूरजव्यस्या नव्यस्यवाति संति। कस्यापि नसंति। उद्दृत्यापक
माउपवमासा छसिद्धिर्यस्यति। संख्यायेरसख्यायेर्गातविर्यास्यति यः सिद्धस्यापिपरिवार्त्तना अनंतकाल पूर्वात्रान्यति। ए
गत्तियत्ति। एकत्र काएक नारेद्याक्षिताः सत्वत्ति। उदारिकादिसप्पविधउग्गलविषयवासमर्ध्दका उत्तुंहित्तिदंडकानव
ति। एकत्वपुधक्त्वदंडकानांवायंविशेषः। एकत्वदंडकेएक भरस्कतउग्गलपरावर्त्ताकस्यापिनसंत्यपिबहुत्वदंडकेउ
तसंतिजीवसामान्याश्रयणादिति। शेपासमगास्सत्यादिन स्थिपाकाविति। नारकावर्त्तमानस्यौदारिकउग्गलपरा
णानावादिति। एगमेगस्सणं नंतानेरइयस्सअसुरकुमा रत्तइत्यादि॥ इदवनैरयिकस्य वर्त्तमानकातालस्यत्र
सुरकुमारत्ववर्त्तीतानागतकालसंबंधिनिएकत्वरि याद्भावअणागतवति। आनानदंत्वविनो कस्मइअ
स्थिकस्सइनत्थिजस्सत्थितस्सणं दाणाणीत्याद्यवादेवाति ॥ त्थिवा। वाकाणसणं संखेद्यावाअसंखेद्यावाअणागतवात्ति
। एवंजवावच्चियसरीरंतवएकत्तरेयाउत्ति। यत्रवायुकाएस उघ्यपांवहितियतिर्यङ्मनुष्यनरादिषुवावि। क्रियशरीरतयौकौ
वत्यादि वाच्यमित्यर्थः। जेवनवीत्यादि। यत्रद्वायायादौना स्तिवैक्रियं नरयघापृथिवीकायिकादयकावतघावाच्यंनसंतिवै
क्रियउग्गलपरावर्त्ताइति। वाच्यमित्यर्थः। तेयापायलत्यादि। तेजसउग्गलकार्म्मणाउग्गलपरावर्त्तावविषयेतएकादयःस
र्वेषुनारकादिजीवपादषुपूर्वव्याख्यातेजसकार्म्मणयाःसार्वउनावादितिमणपायलत्यादि। मनःउग्गलपरावर्त्ताःपावं।
द्वियाघवसंति। नविष्यंतस्यातपाकान्तरिकाःपूर्ववहाच्याःविगलिंदिएसुनत्थित्ति। विकालंडियग्रहणान्नावीकेद्वियाअपि ३२८

व०गा०८वृत्ति ग्राह्याग्रहणम्। औदारिकाणां समस्तसंख्यानामाहारत्वेनाद्यादानात् सूक्ष्मः पुद्गलपरिवर्त्तो भवति। एवं शेषपुद्गलपरिवर्त्ता अपि वाच्या।
वर्त्ति। तैजसादिपरिवर्त्तेषु सर्वनारकादिजीवपादेषु ग्राह्याः। नवरमक्लिष्टाय तु वैनोलाभान्न संतीति वाच्या। गनरइत्याणमिति
त्यादिना पंचसंकृदंडकानां द्वा जीवाव माणियाणमित्यादि। नायर्वाति मदंडकादर्शितः॥८॥ अथौदारिकादिपुद्गलपरावर्त्तना
स्वरूपमुपदर्शयितुमाह। सेकेणमित्यादि गदियाइ इति स्पृष्टानि बद्धाइ इति। जीवशदाशरीरालोकग्रहणात् इत्यादि उक्तम्। इति
। यतः स्पृष्टं स्पृष्टानि तनोरेणुवत्। अथ बद्धानि पिणीपितानि पर गृहणतः कृताइ इति। पूर्वपरिणामान्तरेण नीतानि। पतिया
इति प्रस्थापितानि स्थिरीकृतानि जीवेन निविष्टाइ इति। यतः। स्थापितानि तानि निविष्टानि। जीवेन स्वयं अभिनिविष्टा
इति। अभिनिविष्टानि निविष्टानि सर्वाणि जीवलग्नानि। नात्यर्थः अभिसमन्वागयाइ इति। अभिविधिना समन्वा
गताः सर्वे ग्रांता निःसंप्राप्तानि जीवेन रसानुभूतिं समा श्रित्यपरियाइ इति। पर्याप्तानि जीवेन सर्वावयवैः
त्तानि तद्भावानन्तरेण परिणामियाइ इति। रसानुभूति प्राप णामांतरमापादितानि निजिन्नाइ इति। क्षीणरसीकृतानि
निसिरियाइ इति जीवप्रदेशात् निसृष्टानि स्वकीयनिमहाइ इति। जीवेन निसृष्टानि निस्तानि स्वकीयनिमहाइ इति। जीवेन निसृष्टानि
।न० स्वप्रदेशांश्चातितानि। इत्याह्यानि चत्वारि औदारिकपुद्गलानां ग्रहणविषयाणि। तत्र त्रीणि उपस्थितिविषयाणि। ततस्त्री
णि तद्विगमविषयाणीति॥८॥ अथ पुद्गलपरावर्त्तानां निर्वर्त्तनकालं तदल्पबहुत्वं च दर्शयन्नाह। ओरालियत्ताइ। क
वइकालस्सत्ति। कियता कालेन निर्वर्त्यते। अणंताहिं उस्सप्पिणीओसप्पिणीहिंति। एकस्य जीवस्याश्रित्य ओदारिकपुद्गला ३२०

नां वानन्तानन्तत्वात्। पूर्वं ग्रहीतानां च ग्रहणस्याग्रणपमानत्वादनंता उत्सर्पिण्यादि सुगमं क्षमिति सर्वथा वैक्रियगाथा
ग्रलत्यादि। सर्वस्तोकः कार्मणपुद्गलपरिवर्त्तनिर्वर्त्तनाकालः तद्धि सूक्ष्मबहुतमपरिमाणनिष्पन्नः स्याद्भवति। ततः स सूक्ष्म
बहुत्वात् सर्वदैवनारकादिपदेषु वर्त्तमानस्य जीवस्यानंतसमयप्रदेशमायातीति स्वल्पकालेनापि तत्सकलपुद्ग
लग्रहणं भवतीति। ततस्तैजसपुद्गलपरिवर्त्तनिर्वर्त्तनाकालो अनंतगुणो यतः स्थूलत्वेन तैजसपुद्गलानां स्थानां सका
ताग्रहणमेकप्रदेशाणां वाल्यादेश निष्पन्नत्वतनैकमल्पो नामस्तत्वतैजसानां ग्रहणं भवतीति। अनंतगुणो भवतीति। ततः औदा
रिकपुद्गलपरिवर्त्तनाकालो अनंतगुणो यतः औदारिकपु द्गला अतिस्थूलाः स्थूराणां चाल्पानामेककाले ग्रहणं भवति।
अन्यतरप्रदेशास्थानवतनाविग्रहणाद्यकराल्पाः एकाणाबाहल्यानवः कार्मणतैजसपुद्गलवाल्पनां
वपादेश ग्रहणासम औदारिकशरीराणामवतद्ग्रहणात् वतोह्व्यातिवकालेनापि ग्रहणमिति ततः आनप्राणपुद्गलप
निवर्त्त० रिवर्त्तनिर्वर्त्तनाकालो अनंतगुणो यद्यपि हि औदारिकपुद्गले भ्य आनप्राणपुद्गलाः सूक्ष्मा बहुप्रदेशिकाश्च तथापि तेषामल्प
कालेन ग्रहणं संभवति। न यथा अपर्याप्तकावस्थायामपि ग्रहणात्। पर्याप्तकावस्थायामप्योदारिकशरीरपुद्गलापेक्षयातिस्वल्पा
यमानस्य ग्रहणात्। यतश्चोदारिकग्रहणाभावे औदारिकपुद्गलपरिवर्त्तनिवर्त्तनाकालादनंतगुणो आनप्राणपुद्गलपरिवर्त्तनकाला
स्यापि तावतामनःपुद्गलपरिवर्त्तनिर्वर्त्तनाकालो अनंतगुणः। कथं यद्यप्यानप्राणपुद्गलेभ्यो मनःपुद्गलाः सूक्ष्मा बहुप्रदेशाश्च
तथाप्यल्पकालेनापि तद्ग्रहणं भवति यतो एकेंद्रियादिकायस्थितिवशात् न समनस्कत्वपरावलाभात् मनःपुद्गलपरिवर्त्तबहुकालसाध्य

र्के २

नगोद्वृत्ति इत्यनंतगुणवृद्धः। तावत्पिवा क्रमेणोच्चलपरिवर्त्तनाकालो। नंतगुणा कथं यस्मात्पिमनमः मक्राशानाघाशीयतरंलन्मात्।। ही ह्रियाच्च
वृच्छायां वलवति। तथा पिमानाशव्यान्यापिनाच्छाद्व्याणमतिस्फलतयाघाकानामविकदाश्द्गानातोऽनंतगुणावाक्रमेणोच्चलप
रिवर्त्तेनिवर्त्तनाकालइतितावत्पिविक्रियणोच्चलपरिवर्त्तनाकालानंतगुणाविक्रियशरीरस्यातिबहुकाललभ्यत्वादिति। श्व।। उच्च
लपरिवर्त्तनामवाल्यबहुत्वंदर्शयन्नाह। पपमिता। मित्यादि।। सर्वस्तोकावैयणोच्चलपरिवर्त्तबहुतमकालनिर्वर्त्तनायसाति
र्घातात। नंतगुणा काष्ठि पया। त्वतरकालनिर्वर्त्तत्वादवंशायां ऋणुकत्वावश्ना राकामणाल्यपिवाव्याशति।। वद्वादशाशातवव
र्घः।। ७।।ग्रंथाग्रं।। १२०००।। ७।। ।। अनंतरा हुच्चकेणोच्चला उक्ता स्वत्वघावश्चमेणजलघ्वहूणलिश्चनायपवामा।। हा।
त्राक्रमाह। रायगिादत्यादि। प्राणाश्वापति। शणाति पातजनितंतत्र। वकवाच्च। रत्राम। दवायकामोयंगाम्राणा ना०
तियातपववबन्नर ज्ञापितमपवणोच्चलछपत्वा इर्वाद यालवत्तायतत्रकं। पववासाइत्यादिशादवा। पवरसंपववक्ष
मादित। शिवावंज्ञ द्विदशधवत्प्रामां। दविययणातयच सेव सिद्धदिअणातगुणवीणाति। वबप्रसाक्षि। क्रिमयश्चश्रीवावमा
श्रयोर। मन्त्रर्शायूक्ष्मनपरिणामपरिणातणोच्चलानानवंवतिशूकनपरिणामेवकामिति। कादत्वक्रधपरिणामज्ञानकंकर्म। दिशवाक्ष
दर्शानमज्ञानकर्म। अत्रक्रोधइतिमासमाय नापाकाणादयवृत्त क्षिराधामूस्त्रकोपः। क्रोधक्षदयात्मूस्वभावाचलनमात्रंरा
पक्रोधमिवाज्ञवक्राधादेवप्रत्राभनः परस्यवात्मूपणामतत्वक्रोधकार्या दि यावाश्रशिति मा। अक्षमापरस्वनापराधस्या
मदनांमंत्रलानाउजर्तज्ञः। क्रोधमिनाश्चलनं। कलादामदतावाहूना। त्यामसःममंजमलापणामतवक्रोधकार्या। वाक्षि।। ३२१

आभिमानः दात्मनः परस्य वा क्रियारंभात् नापि आवर्त्तनर्मितं। अप्रकाशोवा अत्तिमानादावातिज्ञन्तपन्नि ४३५
द्रो०

क्षारोकारकरणं। पतदपिक्रोधकादर्यामवालंडनंदंडादिनिर्व्वगामतदपिकाकार्यामवाविवादाविशतिपत्तिममुत्थवनानिश्रमः
पितकार्यामवति। क्रोधिकार्याविताशषः। मागान्तिमानपरिणामज्ञानकंकर्म तत्रमानइतिमामान्यंनाम। मदावयस्तुतद्विशाणाश्वम
प्रोदर्पमावं। दर्पोहस्तागम्नः। अनम्रतागर्वः। शोडायांअवज्ञामिति। आत्मनपारस्यः। मकाशागुणोमकर्ष उत्कृष्टतानिश्चनंपरप
रिवादः। पारस्यमपवदनं। परिणाताकागुणात्यः। परिणातनमिति। वाक्यमिति। उत्कर्षणं। आत्मनः। परस्यवामपाश्रि त्याकृष्टताक
शणं। उच्छासनेवा प्रकाशनमत्तिमानात्प्रकायमरश्याद। अ वक्तामत्ति। अर्पकर्षणं। त्वतिर्गवित्वंनतं रुर्वघटते नमनमा। के म ए
तिमानाइनतगविनावानयानातिरत्तिमानादवाचाया नयानावइत्पथः। उन्नामिति। उणतत्यमदाउशत्वशाउन्नम। म व०
नस्तवामः। उन्नामति। महाउष्टंनमतंउन्नमइति।। इदवनंनादी निमानकार्याणिमानवावकाविातधनय
इतिमाय त्रिसामान्यं। उपध्यादयप्रद्वालदाभूत्यवदि ति। उपधीयतायनामाउपधिः। वंचनायसमीपगमनावकृत्यं
द्वि० वः। निर्यति। निरतगुंकरणं। निकृतिरादरकारणानपरवंचनां च वंचनमायाघस्त्रादनार्थवामायांतरकरणं। वलायनिःयनना
कं व अ० वनवतय। मिववनंव्रप्रायावापरवंचनमनोवावलयंगदणाति। परव्यामोहनायपवनजालतकदनमिवगहनं। प्रमितिपर
मनतायानि वंचनायवक्रिमप्रायनस्यवाणाअयणंतज्ञमति। कल्कति। कल्कदिमादिकृपंपापंतत्रिमित्तायावंचनानिश्रायः। सकल्कामावाया
। कल्कपनिा अ तितयावावात्यवंकरणं तिविमादयतिरगकृपालंडादिकर्ममायाविशायणव। विाम्मिालवनपरवंचना। शि
ह्यपाणनिस्तक्रियाच्छमांद्यमावंवातमनावाजिह्मामावति कि हिमि त्रियतामायाविशापातमांतापूर्वविकवानाविक्रि

घा

धग०वृति

षिकः। किं पुनरिदं कालान्तरमिति लिखितमिति॥ आयतनायतनि। यतनामाविशेषादायतनमनकमकस्मात् प्रवर्तनः। कारणस्य साक
दर्शनाद्वा अस्य तस्यार्थिक वादाय गाया। आदर्शनादा प्रतनाराणायति। विधक्रियाणामावशांगृहणाया गृहनामायतनञ्च
रूपस्य वर्णाया वेदनपरसङ्गतारत्वं प्रलिङ्गवणाया इति केवल। सरलतया इह तस्य वक्तव्यत्वात् केवलमा इ। जागति। अविकल्प संब
धःस्मातिशायनवाङ्गाण्या निरतिशायस्यायामः। तज्ञतिरूपकरणा मित्यर्थः। माता कार्थविनद्धनयश्शीला लत्रि। सामान्यद्वा द
यस्मिन्निद्राधाः। तत्र वा नि लाघ मात्रा स्वर्गसंस्करणान्तर धः। को स्वाश्रयमार्थो शंसामा द्विति। इति। धर्मार्थं धर्म सिद्धिन त्वत्रि
। इत्यादि मार्थनाम व्यावहारिक ज्ञानि। अनित्या स्याद्विपया णाध्यन्ते तदकायत्व मलिध्नपिध्नता देवदकारलाणाहि
ध्या। अनित्यजति। ननित्यमनित्यन्न महाशं नावांन रान्त रहा लितिवाया लिध्यध्यन लक्षणाद्वा तस्या। अहङ्का लिनिवे
शास्त्रु अनित्य वित्रलक्षणाद्वा तस्या। ध्यानविज्ञानाया सूर्यावि शाघः जांगिरमज्जवमाणान्तज्ञाणं जावलत यत्रिनि गि अ।
सामर्थ्याय तत्र अशांसनं ममभवत्यागि ष्यस्या वद सिद्धे वत्त्वया। दित्या दिरूपा आत्माः प्रवणात्रि। शार्यनं परवति इत्यार्थयात्रालाा
ल। प्रणायत्रि। शार्थनामवत्त्वशोलपतः। कामासन्नि शाह्रूपया मिसंलावना। नाममनि गन्ध दिवा मिसंन्य वना जीवेतासाबि जा।
वशामिसंलावना। मःरणा मति। कस्याचिदवस्थायां मरणया मिसंलावना। इदं वक्तव्यं हेतुपात। नदिगामत्रि। सद्धो भूत्वा गागाद्वा
पानिदिगमः। पाकत्रि। पूर्वमत्रादि विष्टः। पिण्डा अशीतिः। कलदङ्दाघमृत्वा मादि इत्वेवं धर्मयावत्करणात्। अपरका णायत्रा सा।
। अरदरदयरव हितपसायामामत्रि इदयो॥७॥ अद्याक्तनामवष्टादशानां प्राणातिपातादिकानां। पापस्थानानाय विपर्ययात्र २२२

सांस्कृतानित्यतायाद। आदन्यादि। अव्यासत्रि। वध्यादि विरमणानि जीवापयागस्वरूपाणि। जीवापयागस्यासावौ। स्वभावत
मवध्यादि विरमणानाम स्वर्गंसाक्षावर्णादि घमिति॥७॥ जीवस्वरूपविशेषमेवाधिकृत्यादा। उपयत्रि। उत्पत्तिरवशायाजनय
स्या। मात्रत्रित्रिका तत्त्वायाः प्रश्नः। शायोजनमस्या॥ सत्यंरवचूंत संग्रहात् सर्वेष्विमा धारणा इति विवक्षात। नवायका स्वकर्मा
त्मामा क्रिकमाद्रूपत्रमति। वर्णाश्य त्रि। विनायाग मद्धस्पामकार णामस्या। तत्र धनावाविन पिका। कस्मायत्रि। अनावार्थककर्मा
मावार्थकं शिल्पं। क्वादाविकंवा कर्मशिल्पं तु नित्यव्यापारं। ततस्वकर्मणा जाता कर्मजा। पारिणामिय त्रि। परिसमंतात्रमनं प
रिणामः। सुदीर्घकालपूर्वापरार्थावलाकनादिजन्य आत्म धर्मः। मकारणाय स्याः साप रिणामिकी बुद्धिरिति वा क्वारा
पः। इयमपि वर्णादि रहिताजीवधर्मत्वाज्जीवधर्माधिका रादवग्रहादिरूपं। कर्मादि रूपं वा अरूपाधिका
रादवकाशांतरसूरं अहूरत्व विपर्ययात्तद्भावनादि रूपा णिवाद। तत्र वमत्रामणं तात्त्वावमता रत्निरूपमहितीयरू
पिद्यायदंतरा लक्षाकाशखंडं तत्सम मंतदापरूपाम मम मम्स्या अधस्तात्सयाप रिशास मम मत्र तवाताः। तस्याप रिसमा
२४ माघनवाः। तस्या अप्यप रिसमासमा घाता घिः। तस्या अप्यप रिसमसमा पृथिवी। त तवातादीनां वप्रवर्णादि रूपेण लिकाव तनस
र्वत्वात्। अष्टस्पर्शत्व ववादर परिणामत्वाद्यौवस्पर्शाः। शतानां स्निग्धरूक्षस्पर्शकविनलघुगुरुलदादि तिज्ञं हृदादि इत्यत्र।
यावत्करणाल्लवणसमुद्रादिनिपदं। निवात्यानि जीवावमानि या वाला इदयावत्करणाद्धर्मक्रमाराव सादि परिग्रहः। त
व नवनानिनयरातो विमाना निवतिर्य्यग्लोकतत्त्वगयस्थेत्रि। वत्त्वविपयात् सं घु इक्षि। विकियातत्रमवारा रहिवादरपरिणा।

भग० वृत्ति

म्गुरुलहुपज्जवा बादरस्कंधास्तु न्नायाः। नारकाणामष्टस्पर्शत्वं। कम्मगं पडुच्च त्ति। कार्मणं हि चतुःस्पर्शमगुरुलघु मतस्तूक्तः स्प
शीतरूक्षा ना स्निग्धरूक्षाः। धम्मत्थिकायेत्यादि वकारणादेवं दृश्यं। अधम्मत्थिकाए। आगासत्थिकाए। पोग्गलत्थिकाए। अद्धासमए।
आवलियामुहुत्तेत्यादि। पवालमंकुर त्ति। इह प्रवालं पल्लवारंभी। लावाल संकुरो बालत्ति। लवालद्युत्पत्त्यांतरः परिणामः। इह वृक्षा
लवणादीनि प्रतिग्रहसंज्ञावमानान्यवमादीनि जीवपरिणामत्वात्। अह रिकादीनि वा अत्यागाराणि। एवं वर्णादि विशेषणा
नि अष्टस्पर्शानि बादरपरिणामत्वाल्। इह सर्वत्र वक्तः सत्वाद्यष्टस्कंधः परिणामः। कारणां अष्टस्पर्शानि बादरपरिणाम
। कार्मणां वा कायमिति। सव्वदव्वा इति सर्वद्रव्याणि धर्मास्तिका यादीनि आत्मगस्यास्य तद्भावः पंचवर्णादिका दशकाः
लद्रव्याणि इतराणि तु सर्वद्रव्याणां मध्यकानि वित् पंचवर्णादीनीति तानि च वा अर्थः वर्णादिमात्रत्वात् दुकल द्रव्या
णि पंचवर्णानि इतराणि अरूपिणि गगनादीनि परमाणवादि व्याणि इतराणि। यदा परमाणुद्रव्यमाश्रित्य कारणमव
तदंत्यं सूक्ष्मं नित्यं च भवति परमाणुः। एकरसवर्णगंधो द्विस्प र्शः कार्यलिंगश्चेति। स्पर्शद्वयं च सूक्ष्मसंबंधिनां चतुर्णां स्पर्शान
समन्यतरद्विकं भवति। तथाहि। स्निग्धरूक्षलक्षणं स्निग्धशीतलक्षणं रूक्षशीतलक्षणं रूक्षोष्णलक्षणं वेति। अत्रास्तिकायादिधर्मा
स्तिकायादिद्रव्याणां शितव्वास्यादशपर्यवाणां द्रव्यस्यानंतरत्वं। तत्र च शब्दस्य द्रव्यस्यापि विभागश्च इति। पर्यवास्तु धर्माः। त
द्वेकरणाद्वव्यवायाः सव्वपएसा णं अनंतकरवणा उस्सा। ओगाहमा। आगासस्स मग्गपएसा णं वत्था। जाव अट्ठफासा इत्यादि। प
र्यवसूत्रमपि। इह च सूत्रे द्रव्याणां प्रदेशाः पर्यवाश्च सूत्रे द्रव्याणां वा सर्वद्रव्यवदवसादियइतिता तारादिरयं वा सूत्रे वाद १२३

वर्णादिकः। बहुवर्णाद्यधिकारादिदमाह। जीवा णमित्यादि। परिणामं परिणम त्ति स्निग्धरूपं भवति। कतिवर्णादिना रूपेण परिणमती
त्यर्थः। पंचवण्णं ति। गर्भव्युत्क्रमणकाले जीवशरीरस्य पंचवर्णादित्वात्। गर्भव्युत्क्रमणकाले जीवपरिणामस्य पंचवर्णादित्वमवसेय
मिति ॥८॥ अनंतरं गर्भव्युत्क्रामतो जीववर्णादिविविधपरिणामं परिणमतो व्युत्क्रमण भवतीति इह परिणामः पव जीवस्य पर्यायानुभवति
तद्दर्शयितुमाह। कम्मओ णमित्यादि कर्मतः। सकाशात्। नो अकर्मतः। न कर्माणि विना जीवो विभक्तिभावं विभागरूपं भावं नारक
तिर्यग्मनुष्यामरनरभवनानारूपं परिणाममित्यर्थः। परिणम ति भवति। तथा कम्मओ णं जए त्ति जगदिति तात्पर्यात् नारकादिना वा
नितिजगज्जीवसमूहः। जीवद्रव्यस्यैव वा विशेषाधाजंग मा विधानात् जगंति जंगमान्याहुरि- ति वचनादिति ॥८॥
व्याख्यातं पंचमशतं ॥८॥ अनंतरं विलक्षितावः। कर्मतः इति पंचमस्य हि शकांतरवृत्तिः। प्रथमान्तरे इस्यापि सूत्रा। ५४
विति शंकानिरासाय च यः इहाकर्मादानमपि वदमादि। सूत्रं रायगिहेत्यादि। सिद्धांतपदमाहेतु इह तद्व्यवना
मिथ्यात्वमपि प्रमाणेनावस्तु व वनसंस्कारापन्नान्तवाच्यः प्रश्ने विराजवंश्यो विमानानि पद्मं नव विमान [illegible] योगम
ग्रसनीय कर्मसंतावात्। आश्रयमात्रत्वादनेकानामिव अधिवत्ते सततमपि इति इह च विवक्षाः सत्यं सरव्वा वाद्यावादकनावस
तिनान्याश्रावादनतावनत्वमविवक्षाया मिकापिन विराधइति। अथ च द्वन्द्वसम्यक् [illegible]
इत्थं [illegible] प्रदीपा मलानित यातिः। परिणाम वापत्ति। प्रतिरिक्तं स्नेह तया विधजनाप्रकृत्या विज्ञानवतु स्वरूपस्तु ता वाचा मात्रतया
। [illegible] द्रवलत्वि। अनिय मानारमा संभमादाहला। अनिलपिता पर्यायाः। समग्रा णि या वा दला। ग्रहस्या निलपिता वर्तमाना

नगा०वृत्ति नारा[illegible]ति[illegible]नि दशारम पिलाहाना पिवनाहलीमानाशब्दार्थः॥ अतएवाबाधि न्नाबदलनित्तविद्दान्नबद्धार्थः॥ दक्ष
[illegible]वि[illegible]निक्षनायाम विणाव्यादाबल निवहमश्रव्य॥ [illegible]मीमाशपरिशामाः कस्मायं ॥ इ
दक्षालमादक्षाशयच्छोतान्या अश्वदमविष्ठशनिमाचरश्वयश्शमिश्वचरणानरस्प्रश्ने मादण्णातिमलीताबाध्यां आमयश्तिा आ
युयाश्चसाभिदव्यामयश्निमानाविष्ठशिक्ष्वीयाननतिश्रुतितिमायश्शिाउपविशतिवचश्चतिशाण्याशाश्वाशतिपियश्ा
हृश्यपियमादाश्रद्देवणाताधिखंजवानाविनिस्वजनदीप मल्लिकामलातम्पायावर्षातत्हदिाायम्मनयाालायवन्ना
लनिलावयनिवबकाताव्विदापक्काविद्वत्रादमिनितिनामरा मिनालनिमस्मराशिवर्षालनत्वकिमित्यादजयाणामि
त्यादिाआगवमाणावनि॥गवात्रिविरारणानतःश्तिति वत्समानःकलवमादिना विमानानतिरापःगवमाणावि
निस्वनावारावावरशायानवापदहायमानस्वातानविकागति कक्काविशवमाणावतिविकर्वमांकर्वनापरियारमाणाल॥
पश्चिायकामस्पडाकर्वनापनस्मिन्नायश्रतिव्ययाश्वनो मानविशक्कवावहयामविमानमममंजमवलयनिान्नधव्याः
मध्यालाविकविमानगातिशदणायाक्कमितिावदालसंश्चशिमाणाआवश्चिाणातिस्वविलमानानवंडविमानावराणावड्दामगाद्नव्याः
चंडालशाडरस्मादाश्तमपश्चिमाणावीरवयतिनिवंडापक्रयाआपराणायानयार्थः॥ डरनिमनांवदवववदामगपद्वनिमाणाराजनिा॥
गक्कापक्रयापूर्वमांदिशिवश्चआमानसुपदर्शयति॥वंडापक्रयावपश्चिमायांराजगमानस्तुपदर्शयतीत्यर्थः॥ पूर्वविधस्मुनावनायांव
गालांश्यदमधुव्यनवतितदाशजयाणामित्यानिश्रावामाणोःश्यश्हिर्वननिश्चती तिक्रियाविशाणाणवान्॥ वंदाणांराजस्कन्धः ३२४

श्री॥मितिाणदारंशाममाध्यनवंजागतश्तिवाव्यवाङणाराक्षो॥ अक्षिर्मित्रश्तिपदिशांनातिपाबाशनि॥श्त्यवमर्पमिव्याववीत
॥वानमिवांतःपरित्यक्तः॥मपक्किमपश्चिदिमिति॥मपक्रमसमानदिक्कुयशानवति॥मध्शतिदिक्कुममावाविदिक्कयशानवतीत्यवंवड्डाल
वपामाहृत्यावश्मानिश्रीत्यवंयागःअतआवराणमात्रमावदंविश्वमिकवंडमराजणाराशमननव्कार्मणामिनिावा॥ अथशालाविव
माह॥ कश्विदणामित्यादियश्वंमममादेवमनिदितःमंवश्तिमुक्कवराजःआदव॥किंश्रकविमाणाणिवंविव्याकश्रशिश्क्षियांव
अंगुलमपत्रांदृगावदस्मनवरश्तियश्रुपर्वणाणिानमाश्यमावाश्य यास्वंशदित्यायाकपराणांक्काराति॥ मपर्वराजशितिनवणाजामध
वराहस्पादीणडिवपत्रा॥ पतिपदआरत्यतिरात्रःपंचदशान गनघकायनकशाक्रुपनपंचदशालागावंदालमानि॥ विना
क्षित्यव्याद्यंश्विवसंबधिनमित्यर्थः॥ आह्पवीशा॥ श्त्य वतिश्तिपहमापनिश्वयमतिवीपणरामकृतिपंचदशा
हृदिनश्रश्रमावास्यायामित्यर्थः॥ पणारममंनाणआवश्चिाणां विष्ठश्निवाक्याशषःपंचवयश्चवतिताद॥ वशिमत्यादिव
रममममाद॥ पंचदशलाणानमपकमपकमांनिमकालविराशा पवावंजराकालवति॥ राजाणापराङ्खानवति॥ सर्वथायाव
नरत्यर्थःअथारायममाद श्तिपदादिकालवंजाश्क्षोवाविराक्वावानवति॥ अगनराजाणापराक्रमातावणावाउपरक्षंवा विना ३१८
गव्वादितश्त्यर्थःतामवन्नितमिववडालशपपंचदशानागषक्कपञ्जमांतिप दादिचितिगमगणात॥ उपदर्शयनु॥ पंचदशालागानगमच १८
मपमशानः॥ श्कदयं स्थिश्रतिावृश्चिममपत्रिापणर्णमा स्पांवं मे विरक्कोनवति॥ मर्वथिवश्रकावनतात्यर्थः॥ मर्वथाःनाश्चादितयाश्वि
तिः [illegible] श्ववायंनावार्थः॥ पाडवाः नागीकतम्पवंश्मपाडवाहावागा॥ वस्थितपवामा॥ यत्राम्मनागम्लराजः॥ श्तितिथिकिकं

नागेंद्रसपाकआहणोतिस्त्रकोउविस्तीर्णतीति। उक्कंवासोतिः कारंडाक। तोलसलागकाऊणाउडवईदावए पणरसांतनियामता:
ज्ञा० वृत्ति नागभाणाविपरिवट्टईजोहति।।३।।इदेवापाडशलागकल्पनानन्तता व्यवदाशिणांपाडशलागस्यावस्थितस्याउपलरूपादित्रि:
मंतावदामः।नउवडविमानस्यपूर्वेकषष्टिनागेंद्रायाजनभमाणान्त्रान्।राजविमानस्यवप्रदविमानन्त्रनाडीयाजनभमाणवान्।।कि
घवदाश।दिनवडविमानस्यमहत्वमंतरस्यवलयत्वनसर्वावरणस्यादित्यानांव्यातायदिट्टंग्रदविमानंनमहीयाजनमितिघमा
णतत्वाधिकांततश्वशलोग्रेदस्याक्काधिकभमाणमपिविमानं सेनावातत्र्यान्यभनराजलधीयामापिराजविमानकस्यमा:
दतातमिथश्रमिजालेनतदाविथतइतिनउकतिप्रपदिवा। मानुषावकुवराजविमानहत्रउपलंस्यातयद्दणाइवकविप
यांस्वततघति।किमनकारणामशाख्याता।यसुदिवासभत्र तद्यतममालिद्दवातशशीतस्वतद्विमानंभत्रमालाति।।प्रस
भवनीतित्र्यातामोविस्तृध्यमानत्रारुभनद्दनमानातितघावा कंवद्रस्रउकइवयदिवासध्वराजाणांविमाणास्य।दीमश:
प्रकंनदीमइजद्दगदणायघराजस्यश्रावार्यआद।अघइंणादित मसातित्र्यातजंसमाविस्तुजोतातणाणवद्दश्वगदाणश्रणा:
मातामावृजालात्रितश्रणोजासप्रावृत्यादिवायालीसाणमासाणांसादृस्यवर्षत्रयास्यापरिवद्धस्यालश्यामाहस्यातिदतीतिगम्यं हर:
मायावानवरउक्तहतयाइहवबारिंशतासंवसरणामिति।।७।।अथवंडास्येवमसिति पदलिम्रनंतस्यावर्षालिम्रनायाहासाका:
णमित्यादिमिथंकश्रि।हगविकवात्हगांकविमानधिकशात्रातासामत्रि।सो।म्यांगेइाकागोंगावांकिंतेतिकांतियागावा: श्री:
स्वदयात्रि।भनगःसोनागणभक्खाद्दलाजनस्यापियदंगमाणत्रि।प्रमकादिदर्शनः।कस्मादेवंमतआह।सुरूपः।।अथातनका: १२५

शाणतोव्यात।समीति।सद्दथियावत्तंतइतिमथ्यः नदायादवादांतांस्वस्यवकात्यादिभक्वादितिशन्ततः मासापक्कयावृसमांतिमिदं
।।७।।अथआदित्यश्च।हस्यांतर्घातिभ्रनायाद्यामाकणमित्यादि।सूत्राइयत्रि।सूत्रआदिःइघामायछांतस्तूशदिका।।द्दस्यादासमयाइवत्रि।
समयाआदाराज्ञादिकालालदानांनिविलागार्थ्याः।।तथाहिसूर्यादद वधित्वा।आदारात्रारंनकः।समयागणाता।आवलिकाभ
लत्तांदिदयस्यति।सातणात्यादि।अथतनार्थेनस्तरः।।आदित्यइत्यव्यातआदिआदाराणसमयादीनांनवआदित्यइतिव्यत्यन्नस्यञ्जत्यय
स्वार्थस्यादिति।।७।।अथतायारवाप्रसहिच्छादिदर्शनायाद।वं दासुत्यादि।पढमाजाइपुणाणबलान्ति।प्रथमायोवनाङानाः
प्रथमायोवानाजमेयंबलंशाणपूर्वयति इतिमतयाः।अविरः वत्रविवादकाणाअविरहअविवादकार्यः।वषाअमद्दसलाः
त्रि।महाबलाहदशाक्कवासरद्वर्णाकाहृशणइत्यर्थः।अत सुत्राएत्रिअतरागवतत।अविरागपत्रि।विश्रियकरासाप्य
विरक्तया।मणणतरूलापत्रिपतिमतामाःभक्कलहस्तितया।वि असमणकालसमयंमिति।व्यवशामनेभावद्दविकारा
प्रत्रामस्तंस्यय।।कालसमयःसतघातउरतावामानइत्यर्थ।।इति। लगवताहशाणेतमआदाउरालंसमणाउसोत्रि।तस्याणगाय
माउरिसंस्सकामालागडिंताइउदाप्रनपद्मात्रिश।छायाज्जात।ततस्तितस्यउत्कट्याप।लोत्थतराणांदवानामनेकणादिनिछतयाः
विवृकासलागालेवनीति।कविउपत्राशास्थानाधूयतइति।।७।।हाद्दशाशनंपक्षः।।७।। अनंतराहद्दशाकः वंश्रदीनामतिशयदित्राया:
सीरवसुकः।तवलाकस्यांसानवतीतिलाकशेजावस्पुजनमसशणावक्कव्यताइसूणार्थःसमस्याहदशाकउव्यातातस्यप्रदमाद्रि
हरं।तणमित्यादिपर। माणपासलामात्तविति।इदापि।सेनावनायाअयामदस्सतिघथी।।वउर्ष्यर्थस्यादनाशतायाअया

नग्गोइत्ति वयंति। अजावडजे अजावाटकमित्यर्थः। गच्छामणं अथ यासदर्सणं पक्खिवन्ति। यदि वा जानातज्ञायायायमवाटाकदउच्चार्य्यणं जामः
दस्युपाक्षपणामनिदिति। तत्रासामतिसंका शतियावन्तो नवाष्टवार्थमिति। पउरगायायराउपउरपाणीयाउत्ति। प्रचुरवरणप्रसमयः। प्रचुर
पानीयाश्च। अन्नवतामाश्रुतरसउत्तराष्टसनावायुत्तस्ताप्पिणामाविराहणाश्रुत्वातया विराजा विरावाक्तनादविदिवत्ति। नरगाः स्वरायउला
गास्थिः। नावविणपर्यमिपमहालयमिलोगंसिंइत्यस्यअस्विकश्परमाणुणाप्रलाम्नानविपणमइत्यादिनाश्रावीक्तापिलापनसं
वधः। मवत्रास्तिकस्यकर्षमिदमितिवदतं आवालागास्मत्या हि। स्रुपि णा स्ववंनमेनवतात्यतउक्तालोकस्यआस्वनलाप्त
वंशतात्यतियाणाः। शास्वतात्वपिलोकस्यसंसारस्यसादि। तथिवंस्यादित्यनादिवंतास्योक्तं। नानाजीवापद्रूपयाप्रसा
रस्याननादिरपि विवक्षितजीवस्यातिव्याप्ताकार्यः। स्या दातानादस्यविपक्षवक्ता। नित्याव्ययजीवस्यकर्मोल्पत्त
चिनष्टविधसंसारणानावापेक्षत पुरस्तादतः कर्म्मवाजल्पत कर्म्मोदाजल्पतलाकर्म्मवाजल्पयजन्मादरल्पाव्वनो
त्यार्थः। स्यादितिज्ञ स्यादित्तजल्पत्वकमिति॥ ४॥ पवहे वइपव यन्नाद। केइणामित्यादि। न रगतायत्ति। नरकाबासप्रथिवीकायि
कतायत्यर्थः। अथवा अणंतरवातानि। अनंतलाभः अनंतवारान् असंख्यानभवउद्दविकाइयावामसदाइसव्वत्ति। इदं असंख्यातभवप्र
थिवीकायिकावामाश्रतावतिवसिडच्यतमनदप्रयदाणतन्नामप्रतिवज्जप्रत्याख्यानमर्थ। नवयंतइदिग्गुइत्यादि। तेइंदिया जि
ह्ववज्जइंदियशब्दात् तेइंदियवज्जइंदियत्वादिनिवणिराणस्यर्थः। णा विवणादिवत्रायति। इसाानोतवर्षदिव्याउत्पातसमन्वा
मायदिक्ववर्णना विवणादिवत्राइत्यर्थः। ता विवणादिवत्रायवतिअत्तरविमानषनंतराणामान्यातानाद्ययंत। दवस्सुसवंसिवा २२६

नितिरु४ २४ देवसवेसु४

. तितावववामित्याङ्कमितिअस्त्रिाव्वति। मामान्यतः राउ नावनावस्त्रिात्रायत्ति। वस्त्रिक. रावनावाउवंधवक्तः। तस्त्र. पाय
गत्रायत्ति। मारकृतयावइत्रायत्ति। व्यवकतयाताडकतायत्यर्थः। पडिणीयतायत्ति। प्रत्यनीकतया। कार्यापघातकतयायघामित्रमा
यत्ति। अमित्रसहायतयादासत्रायत्ति। प्रेष्यदासाउत्तया। पेसत्रायत्ति। भयतया अादेश्यपालयतायत्ति। भतकतया ड। स्वा
दिायाविततया। नाइल्लागत्रायत्ति। कृष्णादिलोलस्यलागसाहकात्मालागउरिमत्रायत्ति। अाल्पदाणडितायीनां लागका। त्रिवरा
नयासामत्रायति। शिक्षणायतयावप्रसत्राइत्तिवियतया॥ ७॥ मादराशातमसमः॥ ७॥ समामजीवानासुव्वत्ति
. . . इत्थितिताप्रामपिसिवनंगयताराणाविल्पतशल्यवेम वदस्यामस्पदमादिस्त्रराणामित्यादि। विसराएउत्ति
२४ विराग्रायपणतविरागाः। तउायादिनांगरंरत्युक्ता। मउप्परागारमवायाममज्जंतविरागरागाइति। बाः
पाउत्ति। मार्य्येवदस्त्रिउ वातवहि। नागरक्तति। यत्र। अ संवत्रजातः। अक्षिपत्यादि। इक्षार्थिता विपदानपेवा
नोकर्मक्षरयप्रकृतावित्तः। वदता वितात्रहितः सत्यामपि नः। श्रुणादिका मघारितावस्त्रादिका सस्मातितः। श्रति
त्रिविराधिणादित्रिषुअमनः। मायत्रिषमादिप्रकाराणतडपदिश्यमावितयवात्। मात्रावायत्रिमत्यावणतः। म फलाभवस्य
र्थः। ऊतयतदित्यादि। मणादियणाडिदा रत्रिमत्रिकित्तमहरवस्त्रियातिवार्थ श्वंमग तिकादिदक्ता रुतं श्रतिवारकर्मयस्यम
नयमणाउत्ति। प्रथिवीकायाउलाउलाइयमदिश्वत्तिलाइयंतित्रगणादिनात्रूमिकायाः। संप्रपाक्करणा। उल्लाइयंति। सम
दिक्कादितात्रयाना धवलनापातनिवयायनमदितावः मतमा। यतत्रविशमणं प्रकृमपावायस्यावितिविप्रदादिवयात

ठाण० वृत्ति नवंतीति॥ गालेहलवेमाह त्रिगालाहलानां वानराणां माध्यमत्वात् सपवनविदग्धविदग्धपर्यायश्चाह फलेनहि ह्यस्य एवंकुक्कु
टहयालापि॥ एवं मेहकुक्कुटपालापीति॥ निस्सीलेत्ति समस्थानर हिताः णिव्वयत्ति अणुव्रतरहिताः णिग्गुणत्ति गुणव्रतैः क्षमादिरहिता
रहिताः नेरइयत्ताए उववज्जिज्जा इति शेषः इह देवउववज्जेज्जा इत्येतदुक्तं स्यात् महत्वमाश्रित्य कमानः ततोहि रारमादः समाणा
इत्यादि॥ अत्र सेलवस्थिवयवत्त सममायाणा लोहलादयो ननु सममायनारका ः श्रुतः कथं ते नारकतायां यत्पद्यन्त इति विकल्प्यमाना
नाश्रयाः स्यात् स्थाम्णा लावाभिदधीयाते तत्र भगलाहिर वाच्याकारा ति॥ यद्वत्तस्य समानवृत्ता मिति विकल्पमात्रं
याकाल निष्ठा कालापारं वदान्॥ अनामागालोहलस्तत यः नारकता यायत्कामा नारकापवर्तित्व वाक्षु
णातेरइयत्ताए उववज्जिज्जा ति॥ समणि ति वाच्यमपात्रे॥ ममममहानत प्रत्युत्तरहित॥ वा॥ सादहाशानतसमः॥७॥ ॥
अथ समादिह्याकादेवस्यताणां दिव्यत्वत्रिकका॥ नवाम •उदेवाएवहृदयंतहत्यवंमरदम्मो इमादिसूत्रंकति
विशेदाणमित्यादि॥ दीव्यंतिक्रीडादिकं कुर्वंति दीव्यंतेवा स्तू यंते आराध्यतायेति देवाः॥ भवियदव्वदेवत्ति दव्वभूताः
देवाः द्रव्यदेवाः द्रव्यतो वा भावश्च्या भूतभावतया विना भवितः॥ तत्र भावश्च्या द्रव्यदेवाः द्रव्यदेवाः यथा साधवो जस्मा
यत्र ॥ भूतनाव प्रायोत्तरतस्माद्देवत्वपर्यायस्य भूतपर्यायकारणानां वादेव द्रव्यदेवता द्रव्यदेवाः नायिनार्वितो उत्तरविनादेव पं० दुःखदवानर
त्वपर्यायस्य योग्यः देवता प्राप्यस्य मानाद्रव्यादेवा ब्रह्ममाविनावच्छ परिणामदार्थमाह॥ नव्या श्रेतद्रव्यादेवास्ते तिर्यग्मदेव ३२७
वत्ति॥ नराणांमध्यदेवाः आराध्याः क्रीडाकान्त्यादि युक्तावा नरा ह्यात देवाश्च ते नरदेवाः धम्म देवत्ति धर्मेण श्रुतादिना

दिव्य धर्मप्रधाना वा धर्मादेवाः॥ देवातिदेवत्ति॥ देवान् आराधनामतिक्रान्ताः पारमार्थिकदेवत्वयोगात् देवातिदेवाः देवाधिदेवा
त्ति क्वचित् पाठः तत्र देवानामधिकाः पारमार्थिकदेवत्वयोगात् देवाधिदेवाः भावदेवत्ति भावेन देवगत्यादिकर्मोदयजा
[illegible] पर्यायेण देवा भावदेवाः भवनपत्यादयः इह द्रव्यभावदेवानां व्याख्यां इत्थं भवति अनयोर्व्याख्यायी
गाः॥ एवं द्रव्यतिर्यञ्चामिप्रायम अयमवादाच्चवत्यत्रं तेषां ज्ञायिद्दृश्य नाद इतिगम्यः अघातना वैयतना कारणतामाणीत
मतानुसारेण वक्तव्यमिति नामद्रव्यदेवानुद्रव्यदेवा इति द्रव्यम इत्यादि॥ वाउत्तरत्वचरित्यत्रि वचनरतायाः भरवादि इह दिव्यात्
तिर्यग्भितद्रतिवादेवत्या चक्रिणो व नेवन्यालद्वा न वक्तव्य व वक्तव्यमिति भ्रातः कर्म धारय वक्तव्यतया दाणादव्यादिदेवाद्यौ
दाम तदा सा द्दितिवाक्यात्रे ॥ उपपाद मम्मवक्रत्यणाय्य दाणत्ति॥ शैर्थ्यवात्रिदिशासान्निरु समस्पृशत्वे प्रथमे
देवान् तथा सागरवरा महा लाहि वशोत्ति॥ सागरपव्वराणे खलाकांवाद मयः मासामारवरा मरवला है घ्रीनस्याश्र
यिपत्तायाय्यतथा सागरंतह व्विवाधिपत्यः इति नावः॥ मीतणा ह्यणंति॥ अघातनार्थनकारणानुगतमनानुसारेण वक्तव्यात
नरदेवा॥ नरदेवा इति जइसामस्या दि॥ यदुदीर्णगाणलगवंत॥ तदयमा विनिवाक्यात्र पः ईर्यासमिता इत्यादि॥ समणाणा हणंति॥ अ
घातना पिंनमात्रमतानुसारेण वक्तव्यात धर्मादेवा इति जहसमस्यादि॥ यदुसमस्रदीना लगवंतः तदय मा डव्यत्वज्ञानवदर्शिधरा इ
त्यादि॥ समणाहणंति॥ अघातना वैयतनात्मगतिपात्रमेव वक्तव्याता देवाधिदेवा॥ शा वतिजइ मइत्यादि॥ यदुसमनवनपत्याद
या॥ अस्यस्माद्देवगतिनामागोत्रकर्मणो वइपंति॥ अघातना वैयतानावत्यवक्तव्यता भावदेवा शाइतिपवादेवाणवहुपणातंपाने

सगा।१२०

त्वात्वादेशप्रतिपन्नाद। तद्विषयदर्शनाद्देवाणां तेनेत्यादि। प्राग्वदिति। जाड्यानुरूपादितादव्यक्तत्वेति। किं रूपाणामवृत्तं विगाणइहितो।
इत्यादि लिखितव्यं। जन्मावर्त्तनीयमित्यादि यथाऽज्ञायनाच्छादनवरमित्यादि। असंख्यजीवामात्रयति। असंख्यातवर्षायुष्काः। क
र्मभूमिजाः। पंचेंद्रियतिर्यग्मनुष्याः। असंख्यातवर्षायुषामकर्मभूमिजादीनां मासादिकस्य दीनत्वादेतस्य श्रुताद्वावव्यक्त्यादेवानंतव
ति। नावदेवाप्रवर्तिमानस्तुत्यादाने। सर्वार्थसिद्धिकाद्यनुत्तरामिहार्पणवंतीत्यनुपातलापस्य सर्वतव्यादेवतायत्वादेतीया
इति। धर्मदेवशब्दवरमित्यादि। तमन्नि। पंचेन्द्रियनतराः नावश्चिना नि। तथा च। सम्यग्दृष्टि भावाचारसंख्यात
वर्षायुष्ककर्मभूमिजन्य। अकर्मभूमिजाल्यान्तरद्वीपाज स्यास्व हेतानामातुष्वालावानराः। तिर्यक्तस्तवधर्मद
वत्वमिति। देवातिदेवस्तात। तिसृभवतीसु अवज्ञाति त्रि तिहस्त [illegible] ष्प्रिवाल्यः। उक्तादेवावत्यं
ता। समा वरवाद्यया अनिन्ना या विप्रायाणि निषिद्धमितव्याः। व्याघः। तात्स्वउक्तानां देवाविदेवप्रत्यालावादितिनाव
देवाणमित्यादि। इत्वव्यवजतरस्थानस्य। उक्तासवत्वासितावा स्यहता। असंज्ञिनामपितद्भूत्यादादेतअ। जन्मावर्त्तनीयन
वणवामाणे अवगाहत्यादि। अप्रतिपत्तिमवस्थितिप्रतिपन्नाद। तद्विषयदर्शनाद्देवाणमित्यादि। अतर्थलता सुप। पंचेंद्रियतिरश्चादेः
विस्तृत्यादाजनव्यद्व्यादवस्यजघन्यांतर्मुहूर्तस्थितिः। अकामणे तिन्निपलिओवमाइं ति। अवरकावाशिस्व जादानां दिवा छावात्याद
वातनव्यदव्यादवाप्तयोवा। कर्मधानायामाका स्थितिरिति। मनवामसयाइति। यथा उभव नस्य व उरासा उदयमयरतस्य धर्मादिवानां
जन्मानाणं अंतातुजगरिया यानर्जुजनीवारणा भूस्वा स्त्रिष्ठतियधातत दयेकमिदाऽऽकामाणं दसण्णा भवाकाड तिताया दारा॥ ३२७

नरवीकाघायुस्वा स्त्रिउतिपद्यात। तदयाकमिति। कनतावश्वीकायाञ्जघा निर्विषयश्रवणमेव प्रकृत्यादेयाद। प्रयमुपसर्गिवा
पविाप्रवजितो। तिभक्काकाविस्थामावात्काद्याविकमितिनस्तावतावेति। देवातिदेवाणं जहणेणं वाक्यं रिसाइंति। अमन्माः
कावाश्यव उकामणं व उरामाइं उवमदस्साइंति। रूपं नस्वामिनायधानागदेवानांकदाणेणदमवा ममद्दस्साइंति। यथायं
तरणां अकामणं तं नामममागरा वमाइंति। यथा सर्वार्थसिद्धदेवानां। अंतानपा मवविशुद्धवीणां अरूपयन्नाद। तद्विषयदर्शनाद्देवाण
मित्यादि। पुनः पत्र विउवित्रयति। नव्यडवादेवामतरप्प। विंद्रियतिर्यग्विशिष्टयलविसंपन्नपकयामकतृपउत्तःसमगधा
विज्ञवयिउभजतेनिमानापण्णोदेवातिदेवा उसर्वद्या सुक्ष्मवर्जितद्यात्रविकर्वातमाक्रिमजावपात्यतउव्याता। नाः
विवणमित्यादि। मंपत्राप त्रि। विक्रियपूर्वसंपादान नवि जवेयाणाक्रियुवियातनश्चविमावस्य विद्यमानद्यान्य
१२८ धानपासवा त्रिनावपुरूपयन्नाद। तद्विषयदर्शनाद्देवाणमित्यादि। इदव नविकइव्यादेवानांना विदवनवपत्नावधानाश्का टि नव
श्रयनियधा। नमदवशवउानरश्यसउवव जातित्रि। अल्पक्का कामलागानवदेवानिर [illegible] विकप्रत्ययातशापश्रायवतति त्रिय
धर्मवयर्यविकवि कृत्वत्रिकादाव। शयपानतपानिनश्चदेवउत्पात। नवधर्मदेवप्रधानाविति। नादायः। जन्मावर्त्तमारणं। अ १५
वृत्तपातदानाणियप्रतिति। अप्रत्तकमाराककजभजीवस्थानभग्नोतातिस्यापनतिनिदशाः। स्वाः। अप्रवर्तदायाप्रायानानांतः। इच्छि व्या
दिपणिमवंतीति। अथतपामवाउबंधपञ्चपर्यदयादावाणीस्यादिनविपदप्यादविनित्रि। नव्यदव्यादवस्यपर्यायमत्वजत्रिनपर्य
। जन्मावर्तं जानाभजत्रमित्यादि। इर्वकतृ। एवं जावबहिती सवचनसंविद्धणावित्रि। एवमातनन्यायनमेवस्थितिर्नवस्थितिः। श

नगा०वृत्ति

गृहितास्ते विषां संस्थितिरपि तत्पर्यायातवं पंपात्यर्थः। विशेषं स्त्वादा नवरमित्यादि। धर्मादेवस्य जघन्यातिकं समये स्थितिः॥ अजुत्तरा
नावंगमानाता निष्कन्नस्य स्तुतला वतिपत्रिसमयानंतरसमवसंरणादिति। अपितत्रामवांतरं शुद्धपयत्नादा। नविपदघादेवस्याणां नं त
इत्यादि। जघान्यणं समवासमदस्या इअंतामुक्तमवदियाइति। नव्यङ्क्यादेवस्यांतरं जघान्यनदशावर्षसहस्राण्युत्कृष्टं त्वन
धिकानि। कथं नव्यङ्क्यादेवान्तर्यादशावर्षसहस्रस्थितिर्भूत्वा नरादिषूत्पद्यततस्मिन्नाप्तेलघुभिव्यादिगत्वांतमुत्कृष्टं व्यादेवपदावपन्ना ३४
यतः शेषवासतवटी का उपडा मंव्याख्याता। इदं कस्मिदाह नतु दिवगाऽप्यतस्थानंतरमवनव्यङ्क्यादेवतायांत्पत्रिसंनवाहस्या
वर्षसहस्राण्यवजघन्यतस्मत्पांतरं नवत्यतः। कथमेतदुक्तम् नीत्याधिकानितात्यकर्त्ता नातिआत्मव्यतः। सर्वजघन्यायुर्देव
स्फुतामन्तुत्तलघुभिव्यादिशूत्पद्यनव्यादावश्रुत्पद्यात इतिटीकोंऽस्मतमवसायानानायाधाकर्मतरं नवतीति॥ कू४
आत्मभुतराजभिर्वनाभारवनव्यङ्क्यादावानिष्ठतास्व नजघन्यस्थितिकादेवायुष्कत्वा: तमुत्कृष्टस्थितिकनव्यादेव
त्वानात्पत्रसांतमुत्कृष्टोऽस्याणशिदेवाभाषावधनातुत्तायाकर्मतं रंनवतीति। अथवानव्यङ्क्यादेवस्य जन्मानामंशणायावा: नर
स्यायुद्दणायाधाकर्मंतरमितिनरादेवाणामित्यादि। उद्दरणंमातिरेगंसागरावमिति। कथमणरित्यकसंगास्युक्तवत्रिंनानरकाद
छिवीश्रुत्पद्यातः ताः तद्ययास्युक्तृष्टस्थितायानवेतिततनरादावुत्पत्तः। अथमष्टधिव्यामुत्पद्यनरवाकृष्टं स्थितिसागरोपमा
अमाणामतृत्पद्यनरादावुत्पत्ते इत्येवंसागरोपमंमातिरेकं नरदेवनावक्रमन्तात्पाद्र्भावीनकालनद्रष्टव्यं। उत्कृष्टतस्तु ३३७
स्सादाइान तुञ्जलपरावर्तार्हि कथं तत्र व्रतिवीदि समयाद्भ्रपयपवर्त्यतीति। तेषां तादशानामणर्धपुद्गलपरावर्त्तपदसंसारात्

२७८

२९८

वति। तदेतस्थापवकस्मिन्नरादेवत्वेल नतइत्येवमितिधर्मादेवस्याणामित्यादि। जघान्येण लितवमभुहत्तं। कथं वा रितवानकाम् /
स्थिनांसोधर्मपल्योपमस्थघकावृद्धं उत्पद्यततस्मात् धर्मादेवत्वेलनात इत्येवमिति। यद्यमतुपागुत्पन्नः। बारिवंदिनास्वत्तदधिका
मपिमत्यलोपमट्यकंतनांविनमिति। नादेवादेवस्याणमित्यो जघान्येणपलि[illegible]उवमभुहत्तं। कथं नादेवस्कात्तं तथा
लर्क्ष्मिनुअस्थित्वा उनरपिनावदावाजात इत्येवं जघान्यतांतमुत्कृष्टमंतरमिति। अपितणासवाविजयस्ससूह्यपयत्नादाणसिणमि न्प४
त्यादि। म.च. स्थावानरादेवत्रि। नरातेरवेव इत्यकं वादा हानामवातघास्तुत्पत्रिविजभववाभादेवसंनवानसावीसूकदा
स्तत्यान्नरिति। देवाइदेवासंखज्जगुणात्रि। मरतादि वामंखेज्जगुणा इत्येकांतेषांवक्रवत्रिंलत्पा द्विगुणत्यायात्यानविजा
यभुवंवासुदावायपातबुध्यत्यात्ररिति। धम्मादेवा संखेज्जगुणात्रि। साधुनामकदापिकोटीसहस्रकसन्नावादि
। नविपदष्वादेवाअसंखेज्जगुणा त्रि। नराहशाविरता दानांदेवगतिगामितासंख्यातनानादेवाअसंखेज्जगुणा त्रिसुव
दूमणावातथमतिवगजूवादि। अथनावादेवविभाणा णांनक्तपत्यादीनमल्पवजन्यस्वरूपणयाह। सब्बसिणामित्यादि जा
वाजीवाभिगमस्मतिविदङ्यादि। इदवतिविविक्षितिरिति वीपाधिकारङ्यर्थः। देवभूमणमल्पबजन्यमुक्तं। तयदापिदर्शयतः
छिवं। सदस्सारकाप्पदेवाअसंखेज्जगुणा। महासुक्काकप्पअसंखेज्जगुणालंतगाअसंखेज्जगुणा। बंभलोयादेवाअसंखेज्जगुणा
माहिंदादेवाअसंखेज्जगुणा। सणंकुमारकप्पादेवाअसंखेज्जगुणा। ईसाणदेवाअसंखेज्जगुणा। सोहम्मादेवाअसंखे
ज्जगुणा। भवणवादेवाअसंखेज्जगुणा। वाणमंतराअसंखेज्जगुणा त्रि॥ ८॥ तादशशातनवमः॥ ८॥ नवमाहदशाकादेवाउम

भग०वृत्ति

कात्मा यात्मा न इत्यात्मस्वरूपस्य तदाता विना निरूपणा । यदशामाह द्रव्यात्मा दति तस्याबद्धमादि स्वं कइविहाणमित्यादि आया
त्ति अतति सततं गच्छति अपगतस्वपर्यायानित्यात्मा । अथवा अतति धातोर्गमनार्थत्वेन ज्ञानार्थत्वात् अतति सततमवगच्छति उपयो
गलक्षणत्वादित्यात्मा । प्राकृतत्वाच्च स्त्रीलिंगनिर्देशः । तस्य चोपयोगलक्षणस्य सामान्येनैकविधस्याप्युपाधिभेदादष्टधत्वं तत्रा
दवियाय त्ति । द्रव्यं त्रिकालानुगाम्युपसर्जनीकृतकषायादिपर्यायं तद्रूप आत्मा सर्वेषां जीवानां कषायात्मेति । क्रोधादिकषा
यविशिष्ट आत्मा कषायात्मा अनुपशान्तकषाया णां । जोगाय त्ति । योगा मनःप्रभृतिव्यापाराः तत्प्रधान आत्मा योगात्मा
त्मा योगवताम् । उवओगाय त्ति उपयोगः साका रानाकारलक्षणस्तत्प्रधान आत्मा उपयोगात्मा सिद्धसंसारि
रूपः सर्वजीवानां अथवा विवक्षितवस्तूपयोगा गात्कषायोपयोगात्मा नाणाय त्ति ज्ञानविशेषित उ
नीकृतदर्शनादिरात्मा सम्यग्दृष्टेः । एवं दर्शनात्मा दायाप्ति नवरं दर्शनात्मा सर्वजीवानां चारित्रात्मा विरतानां वीर्य
मुक्तानादितदात्मा सर्वसंसारिणामिति । उक्तं च जीवा । नाडव्यात्मा ज्ञपः । सकृणविणां कषायात्मा योगः सयोगितेनो
उत्तरपयोगः । सर्वजीवानां ॥१॥ ज्ञानं सम्यग्दृष्टेर्दर्शनमथ भवति सर्वजीवानां चारित्रं विरतानां तु सर्वसंसारिणां वीर्यमिति । एवं
मष्टधात्मानं प्ररूप्याथैषामेव परस्परं सम्बन्धं दर्शयन्नाह तरं उद्ग्रन्थावतस्य तद् दर्शयितुमाह । जस्स णमित्यादि । द्रव्या
त्मादीनि अष्टौ पदान्याश्रित्य महाविः सद्विन्यातात् तत्र यस्य जीवस्य द्रव्यात्मा त्वं जीवत्वमित्यर्थः तस्य कषायात्मा स्यादस्ति
कदाचिदस्ति सकषायावस्थायां स्यान्नास्ति कदाचिन्नास्ति क्षीणोपशान्तकषायावस्थायां यस्य पुनः कषायात्मा २५०

स्ति तस्य द्रव्यात्मा द्रव्यात्मत्वं जीवत्वं नियमादस्ति । जीवत्वं विना कषायाणामभावादिति । तथा यस्य द्रव्यात्मा तस्य योगात्मा स्याद् योगव
तामस्ति अयोगिनां सिद्धानामिव । तथा यस्य योगात्मा तस्य द्रव्यात्मा नियमादस्ति जीवत्वं विना योगानामभावादिति तदेवं सर्वत्र प्रमाने
न दर्शयिष्यन्नाह । एवं जस्स दवि याया इत्यादि । तथा यस्य जीवस्य द्रव्यात्मा तस्य नियमादुपयोगात्मा । यस्याप्युपयोगात्मा तस्य
नियमाद्द्रव्यात्मा एतयोः परस्परेणाविनाभूतत्वात् यथा सिद्धस्य तदन्येषां द्रव्यात्मा स्यादुपयोगात्मा उपयोगलक्षणत्वाज्जीवाना स्य॰
मिताद्वाद । जस्स दवियाया इत्यादि । यथा जस्स दवियाया तस्स नाणाया भयणाए । जस्स पुण नाणाया तस्स दवियाया निय
मा अत्थि त्ति । यस्य जीवस्य द्रव्यात्मा तस्य ज्ञानात्मा स्यादस्ति यथा सम्यग्दृष्टेः स्यान्नास्ति यथा मिथ्यादृष्टीनां । स्यान्नास्ति यथा मिथ्यादृष्टि
त्मा॰ नां मिथ्यात्वं नजानत्वं यस्य ज्ञानात्मा तस्य द्रव्यात्मा निय मादस्ति यथा सिद्धस्येति । तथा जस्स दवियाया तस्स
दंसणाया नियमं अत्थि त्ति । यथा चक्षुर्दर्शनादिदर्शन नवतां जीवत्वमिति । तथा जस्स दवियाया तस्स चरित्ताया भय
त॰ णाए नियतः । सिद्धस्याविरतस्य वा द्रव्यात्मास्ति न चारित्रा त्मा नास्ति विरतानां चास्तीति । जस्स चरित्ताया तस्स ता॰
दवियाया नियमं अत्थि त्ति । चारित्रिणो जीवत्वं विना चारित्राभावादिति । एवं वीरियायाए वि सम्मं ति ॥ यथा द्रव्यात्मनश्चारित्रात्मना सह भजना
ना । क्रमनियमश्चैवं वीर्यात्मनापि सह ति तथा हि यस्य द्रव्यात्मा तस्य वीर्यात्मा नास्ति यथा सकरणवीर्यापेक्षया सिद्धस्य तदन्य
स्य त्वस्तीति न ज्ञानवीर्यात्मनस्तु द्रव्यात्मा अस्त्येव यथा संसारिणामिति ॥ अथ कषायात्मना सहान्यानि षट्पदानि विचिन्त्यन्ते जस्स त्य॰
णमित्यादि । यस्य कषायात्मा तस्य योगात्मास्त्येव न हि सकषायो अयोगी भवति । यस्य पुनर्योगात्मा तस्य कषायात्मा स्याद्यत

नगा०१ त्रि यात्मा योगात्मा नो सकषायाणामकषायाणां च भावादिति। एवं उवओगायाए वि समं तव्वादि। अयमर्थः यस्य कषायात्मा तस्योपयो
गात्मावश्यं न तत्कषायात्मा इति तस्य कषायाणाम भावात्। यस्य पुनरुपयोगात्मा तस्य कषायात्मा भजनया उपयोगात्मनाम
पि कषायिणामेव कषायात्मा भवति निष्कषायाणां तु नास्तीति भजनयेति। तथा कषायात्मा यस्य ज्ञानात्मा यावत्स्यादा
ज्ञानवियोग उत्ति। कथं यस्य कषायात्मा तस्य ज्ञानात्मा स्यादस्ति स्यान्नास्ति यतः कषायिणो सम्यग्दृष्टेर्ज्ञानात्मास्ति मिथ्यादृष्टे
स्तु नास्ति। यस्य पुनर्ज्ञानात्मा तस्य कषायात्मा स्यादस्ति स्यान्नास्ति ज्ञानिनां कषायवतां वा तदभाववतां वा
च भावादिति। कसायाया दंसणायाय त्ति दर्शनं ... तस्माद्दर्शनं
कसायाया तस्स दंसणाया नियमं अत्थि दर्शनरहितस्य घटादेः कषायात्मानोऽभावात्। जस्स दंसणा
याते तस्य कषायात्मा स्यादस्ति स्यान्नास्ति दर्शनवतां कषायसद्भावात् तदभावाच्चेति। दृष्टान्तार्थस्तु प्रत्यक्षसिद्ध एवेति
कसायाया चरित्ताया भवति नडत्ति ना विवक्षितस्य कषायात्मा तस्य चारित्रात्मा स्यादस्ति स्यान्नास्ति। कथं
न्ना४ कषायिणां चारित्रसद्भावात् संयतानामिव तदभावाच्चासंयतानामिव। तथा यस्य चारित्रात्मा तस्य कषायात्मा स्यादस्ति
सकषायोऽस्ति। कथं सामायिकादिचारित्रिणां कषायाणां भावात् यथाख्यातचारित्रिणां तदभावादिति। जहा कसायाया ...
या तहा कसायायाय वीरियायाय भाणियव्वाओ इत्यादि दृष्टान्तः प्रागुक्त इति दार्ष्टान्तिकस्त्वेवं यस्य कषायात्मा तस्य वीर्यात्मास्ति
एव समादस्ति कषायवान् वीर्यवान् कालादिषु यस्य पुनर्वीर्यात्मा तस्य कषायात्मा भजनया यतो वीर्यवान् सकषायोपि स्याद ३३१

थज्ञसंयतः अकषायोपि स्याद्यथा केवलीति॥५॥ अथ योगात्मानमुत्तरपदैः पंचभिः सह चिंत्यते। तत्र योगवाद्धर्मतिक्रि
यान्ताद्दा एवं जहा कसाया एवं उवओगाए वि समं नेयव्वा जोगाया य उवओगाए विसेसं समं नेयव्वा। यस्य योगात्मा तस्योपयो
२४ गात्मा नियमाद्यथा सयोगानां यस्य पुनरुपयोगात्मा तस्य योगात्मा स्यादस्ति यथा सयोगानां स्यान्नास्ति यथायोगिनां
सिद्धानां चेति॥१॥ तथा यस्य योगात्मा तस्य ज्ञानात्मा स्यादस्ति सम्यग्दृष्टीनामिव स्यान्नास्ति मिथ्यादृष्टीनामिव यस्य ज्ञानात्मा तस्य
योगात्मा स्यादस्ति योगिनामिव स्यान्नास्ति अयोगिनामिव॥ तथा यस्य योगात्मा तस्य दर्शनात्मास्त्येव योगिनां न्ना४
स्प४ मिव यस्य पुनर्दर्शनात्मा तस्य योगात्मा स्यादस्ति योगिनामिव स्यान्नास्ति अयोगिनामिव॥३॥ तथा यस्य योगात्मा तस्य चा
रित्रात्मा स्यादस्ति विरतानामिव स्यान्नास्ति अविरतानामिव यस्य पुनश्चारित्रात्मा तस्य योगात्मा स्यादस्ति
सयोगचारित्रवतामिव स्यान्नास्ति अयोगिनामिवेति। एव नातः पुनरिदं सर्वं दृश्यते। जस्स चरित्ताया तस्स जोगाया
नियमं ति॥ तत्र चारित्रस्य प्रत्युपेक्षणादिव्यापाररूपस्य विवक्षितत्वात् तस्य योगाविनाभावित्वाद्यस्य चारित्रात्मा निय ३४ तस्य योगात्मा ४
माद्भवतीति॥४॥ तथा यस्य योगात्मा तस्य वीर्यात्मास्त्येव योगसद्भावे वीर्यस्यावश्यंभावात्। यस्य तु वीर्यात्मा तस्य योगात्मा भ
जनया। योगवीर्ये विद्यमानत्वात् सयोगः स्याद्यथा सयोगकेवल्यादिः अयोगोपि स्याद्यथा अयोग्यपि केवलीति॥५॥ अथो
पयोगात्मानमुत्तरैस्त्रिभिः सह चिंतयन्नाह जस्स उवओगाया इत्यादि। एवं दर्शनेनाप्युपयोगात्मा भावनीयः। यस्योपयोगात्मा तस्य ज्ञाना
त्मा स्यादस्ति यथा सम्यग्दृशां स्यान्नास्ति यथा मिथ्यादृशां यस्य ज्ञानात्मा तस्योपयोगात्मास्त्येव सिद्धानामिवेति॥१॥ तथा यस्यो

नागपद्धति पयोगात्मा तस्य दर्शनात्मास्त्येव यस्य पुनर्दर्शनात्मा तस्योपयोगात्मास्त्येव यथा सिद्धानामिति॥ उपयोगात्मा तस्य
चारित्रात्मा स्यादस्ति यथा संयतानामसंयतानां च यस्य पुनश्चारित्रात्मा तस्योपयोगात्मास्त्येव यथा संयतानां॥ उपयोगात्मा तस्य
वीर्यात्मा स्यादस्ति संसारिणामिव स्यान्नास्ति सिद्धानामिव यस्य पुनर्वीर्यात्मा तस्योपयोगात्मास्त्येव संसारिणामिवेति॥४॥ तथा ज्ञाना
त्मनामर्हात्मानि शेषाणि चिंत्यानि। जस्स नाणेत्यादि। यस्य ज्ञानात्मा तस्य दर्शनात्मास्त्येव सम्यग्दृष्टामिव। यस्य दर्शनात्मा त
स्य ज्ञानात्मा स्यादस्ति यथा सम्यग्दृष्टेः स्यान्नास्ति यथा मिथ्यादृ ष्टामत एवोक्तं। भयणाए त्ति। तथा जस्स णाणेत्यादि तस्य चरित्रात्मा
यथा संयतानामिव स्यान्नास्ति यथा असंयतानामि व जस्स चरित्तात्मा यात तस्य ज्ञानात्मा नियमं अस्ति ज्ञा
नरहितानां चारित्रस्याभावादिति॥ ज्ञानात्मा वीर्यात्मा इत्यादि यस्य ज्ञानात्मा तस्य वीर्यात्मा स्यादस्ति
केवल्यादीनामिव स्यान्नास्ति सिद्धानामिव यस्य पुनर्वी र्यात्मा तस्य ज्ञानात्मा स्यादस्ति सम्यग्दृष्टेरिव स्यान्ना
स्ति मिथ्यादृष्टेरिवेति॥ अथ दर्शनात्मना सहाविचारयन्नाह जस्स दंसणायत्यादि। तावत् यस्य दर्शनात्मा तस्य चारि
त्रात्मा स्यादस्ति संयतानामिव स्यान्नास्त्यसंयतानामिव इति॥ अथ दर्शनात्मना सहाविचारयन्नाह जस्स दंसणायत्यादि ना
व यस्य दर्शनात्मा तस्य चारित्रात्मा स्यादस्ति संयतानामिव स्यान्नास्त्यसंयतानामिव यस्य च चारित्रात्मा तस्य दर्शनात्मास्त्येव
साधूनामिवेति॥ तथा आदाए समितीति आदिष्टः सतीत्यर्थः॥ आत्मा नात्मा भवति परस्पराहृत्या मतीत्यर्थः। तदुभयस्य आरहस्य
वत्तव्वंति तया स्वपरपर्यायैस्तदेव वक्तव्यं तस्य पर्यायैरादिष्टः आदाए समितीति। तदुभयपर्यायैर्वादिष्टमित्यर्थः अवक्तव्यमा ३३२

वाच्यं वस्तु स्यात् तथा हि। न शब्दोऽसौ आत्मेति वक्तुं शक्यः। परपर्यायापेक्षया अनात्मत्वात्तस्य। नाप्यनात्मेति स्वपर्यायापेक्षया स्वपर्यायाः॥ प
रूपात्मत्वात्तस्य आत्मत्वादिति। अवक्तव्यं च आत्मानात्मशब्दाभ्यां अपेक्षया चेत्युभयमवक्तव्यं च इति तस्य उभयस्वभावत्वे नित्यात्मपनत्
वानामपि नावक्तव्यं वस्तु इति शब्दे तदनभिलाप्यत्वादिति। एवं परमाणुसूत्रमपि॥८॥ द्विप्रदेशिकसूत्रे षड्भङ्गाः
तत्र आद्यास्त्रयः सकलस्कन्धापेक्षाः॥ त्रयो विकलादेशाः अवयवापेक्षया आदेशाः तत्र ... व्याख्यायते। अप्पणोत्ति।
स्वपर्यायैः आदिट्ठेत्ति आदिष्टः आदाए समिति आदिष्ट इत्य र्थः। द्विप्रदेशिकः स्कन्धः आत्मा भवति। एवं परस्स पज्जवेहिं आदि
ष्टः नात्मा। तदुभयस्य द्विप्रदेशिकस्कन्धस्य तदवस्कन्धलक्षणस्य पर्यायैरादिष्टः अवक्तव्यं वस्तु स्यात्। कथं आत्मा
तया नात्मतया वेति॥ तथा द्विप्रदेशिकत्वात्तस्य एकदेश आदिष्टः सद्भावपर्यवैः पर्या
वाय स्मिन् समस्तावपर्यवैः अथवा स्वपर्यायैरित्यर्थः। द्वितीयस्तु देश आदिष्टः असद्भावपर्य
वैः परपर्यायैरित्यर्थः परपर्यायैर्वा स्वतदाय द्वितीयदेशासंबन्धिनो यदेवं असंबन्धिनो भवति तत स्वात्मा द्विप्रदेशिकः स्कन्धः क्रमे
णात्मा नात्मा च भवति॥४॥ तथा तस्य देश आदिष्टः सद्भावपर्यवैः देशश्च उभयपर्यवैः ततो नात्मा च अवक्तव्यं चेति॥५॥
तथा तस्यैव देश आदिष्टः असद्भावपर्यवैः देश उभयपर्यवैः ततः स नो आत्मा अवक्तव्यं च स्यादिति॥६॥ सप्तमः पुनः॥ आ
त्मा नो आत्मा अवक्तव्यं स्यादिति न भवति द्विप्रदेशिकस्य अंशद्वयत्वात् त्रिप्रदेशिकादीनां स्यादिति सप्तभङ्गी॥८॥ त्रि
प्रदेशिकस्कन्धे त्रयोदश भङ्गाः॥८॥ तत्र त्रयः सकलादेशाः पूर्वोक्ता एव तदन्ये त्रयो द्विकसंयोगा ...॥प

नगा०९ति

पकववनबुजववनालदानुममभाष्मकविषयव॥स्वायनावयः॥७॥ आ१ नो१ अव१ आ१ ना१ आ१ १ दे१ नी१ आनि१ आव१
याष्टदशादशागायाष्टकववनकवितनस्यशादशाठयास्यकशदशावगादश्रादितिक्षि १ २ १ १ प १ दू १ जा
निकष्ठविवकृविवक्षायावबुजववनमिति॥७॥वत्तः॥शदशिकाप्यवंनवशम्यकोवविश तिगमाः॥नगवत्वः॥सकलाद
याः॥नाघिवाशाषभात्यकववाशाविकल्याः॥नाविवतघादिभविभ ११ ममामावर्वपवशदशिकमाविश्रतिः॥ १११ ज्याग
घाश्रयमस्वाविवा॥नञ्जनाभवविश्वशात्यकंववाशाविकल्याः॥ नाघ १२ ववा॥१६॥समामउसमतनशत्रिकमंयोगे॥ ११२ १२१ किल
श्वोनगकालवंतिनेभवमामावर्दश्रीस्याः॥पकस्वातत्तातभ २४ २३ ननएतत्यमनवादिदमाव्यतिगमाञागा॥ २११ इत्या
दिनशतषास्त्रायनाः॥या॥ १११ श्रूनष्टतनिसभनस्यां॥२ २२॥७॥षट्शादशाकशायाविशतिरिति॥७॥षादशा
शातदशमः॥७॥समाघ ११२ वषादशाशातविवरणं॥७॥ ॥गंनारकूपस्यमादादावर्वतणात॥पर्याप्ताषाणमंज्ञा
॥गताव्शाक्षापिनिञ १२२ पकत्वाकस्याष्टदशस्यविज्ञ निवेवर॥७॥ व्याख्यातंषादशानंतरवानकस्मजी
वादयः॥पदार्थनिर्कः॥त्र २११ ॥पादशाशानपित पवंलष्यंतारणांव्यांत॥शत्यवसंबंधमिदव्याख्यायाना॥नरवनरियभाष्टशासंग्रादगा
घा॥भटवोत्पादिभटवो २५ २४ निनरक पृथिवीविषयः॥उष्टमःदिवनादवपहृपणा॥षोतितायः॥आतरनिआतराशादारनार
काइत्याघर्थप्रतिपाद नपसंहृयः॥पृथिवानरवकव्यतापतिवद्धस्तूउर्थः॥आत्वारनिनारकाघाद्वारवहृपणाघः॥पंचमः
॥उववापनि॥नारकाष्ठ पपातार्थः॥ षष्ठः॥नामनि॥नामार्थः॥सप्तमः॥कम्मनिकर्मप्रकृतिप्रहृपणार्थाष्टमः॥आगाशक्रयाय २२३
नी४

पष्ठियनि॥अनगाशना॥विनाप्मालष्टिमामर्थ्यान॥कयायष्ठियनि॥रज्जीवघटिकादस्मः॥मन्विदायमिञाउदिव्यायर्थप्रतिपादना
नार्थीनवमः॥सञायपनि॥सञघातप्रतिपादनार्थोदशमः॥इतितत्रप्रथमाद्दशाकिंकिंविज्ञिरव्यात॥कवतियाकाउालसाउववा
त्नो तिनि॥रन्नप्रभाष्टथिव्यापातालशयापावायस्यदर्शना न्मातस्यवीयत्मास्यादनिमसमाशिणामिवस्यान्नास्निमिराना॥मिवयस्यव
वीयत्मातस्यदर्शनात्मान्नवसमाशिणा॥मिवति॥७॥८॥अथातिमपदर्यांजना॥जस्मवरीत्रत्यादियस्यसाधनामिवस्याद्ममस्निअ
साधना॥मिवति॥७॥अभुनिषामवामनामलवजघभज्याता॥ नउवसघान्नावाउवशिन्नायाउनि॥वारित्रिणांसंख्यावस्मात्॥ना
णायाउअणंतगुणाउनिमिथादीनामसप्तदशावारिति॥ ल्याहनंतगुणाञात॥कमायाउअणंतगुणाउनि॥मिहत्यः
कषायादयवतासनंतगुणाञात॥जागायाउविश साहियाउनि॥अपगतकषायोदयेगवर्निशधिका
इत्यर्थः॥वीरियाताउविमसमाहियाउनि॥आयागिनिशधि काइत्यर्थः॥आयागिनावीर्यवत्वादिति॥ ...
देशणा ... ... षा ... दालिशिकाइत्यर्थः॥वीरिताया ताउविमस
दिना ... अप्यागिनि ... विधिकाः इत्यर्थः॥ज्ञायागिसंदावीर्यदन्ना॥इति॥उववउगादवियदसणायाउतिनिपिउ
ज्ञाउविपमसाहियाउनि॥परस्परापवत्याउत्याः॥सार्वपांसामान्यजीवहूपत्वात्वीर्यस्तम्यः॥सकाशाड्ःपायागज्यदर्शना
मान्नाविशणाधिकायाता॥वीर्यात्मानंमिज्ञस्वमी॥ लिनाउपयागायाम्नानानवंति॥नववीर्यात्मन्यंमिहशणिनाधिकाना
वंनाति॥नवंनिवाशगासाः॥काउिसदस्मभदनंजईणाता॥षाहियाउवणायायामाणायाणंतगुणाउ ञमिलयमिवाउाणादा यो४

तिकमायायाः अग्रेतगुणाज्ञानतमसा गणी॥ ज्ञानायत्नेपि यात्र आज्ञा निवज्ञानातञ्च छिद्रो॥ एकोमालक्षिप यत्ता विलक्षाविशि रु
तत्र समस्थिया तु। उक्तगदविपर्दसमणस्सउज्जियणं तत्व उद्दिया॥ ३॥ इति॥ ८॥ अथात्मनश्च स्वरूपनिरूपणायाद। आत्मा
तनाणे इत्यादि। आत्मा ज्ञानं नायाव मात्मा आत्मा ज्ञानं नायायमात्मा आत्मा ज्ञानं नायात्मेदः। अथात्मनो ज्ञानमिति पृष्ट: तत्र उ
आत्मा स्याज्ज्ञानं सम्यग्ज्ञानमितिमत्यादि। ज्ञानस्वभाव इत्यस्य। स्यादज्ञानं मिथ्यात्वमिति तस्य म। अज्ञानादिस्वभावत्वात् ज्ञा
नं तु न नियमादात्मा॥ आत्मधर्मत्वाज्ज्ञानस्य न व सर्वथा धर्मा धर्मिणो भिन्नाः सर्वथा लोके दिविश्वरूपस्य गुणानां गुणा
मात्मा एव स इति नियतगुणि विषये एव संशयानस्य तु। दन्यान्यापि तस्यालब्धाविशेषात् तु हेतुपात तदा कश्चि
न्नितस्तत्र गुणः शास्त्रे विमर्शं दर्शनं किमपि स्वल्पं। रूपतिः तदा किमियं तावत्किमियं बलात्कारेण वा
इति नियतगुणिषायामेनाद्विधर्मिणो धर्मः सर्वेषु वा नि। तं सर्वथा लोके दिसेरायायायत्वात् त्रिगुणस्य ज्ञानम
वगुणिना पृष्टा तत्त्वादतः। कथं विदारदयकमारिव ज्ञानं। तु न नियमादात्मेत्यत्र व्यत इति। इदं तु आत्मा ज्ञानं व्यतिरिच्यते
ज्ञानं त्वात्मा। न व्यतिरिच्यते त्वदित्वनस्य तिरदिति। अगलीयं इति॥ ७॥ अनुमवार्थं दण्डक निरूपयन्नाह। आयल्लादि ना
रकाणामात्मा आत्मस्वरूपं ज्ञानं। उतान्यनारकाणां ज्ञानं तेभ्यो व्यतिरिक्तमित्यर्थः॥ इति पृष्ट। उत्तरं तु। आत्मा नारकाणां स्याज्ज्ञा
नं सम्यग्दर्शनवतां। स्यादज्ञानं मिथ्यादर्शनवतां ज्ञानं पुनः। स्यात् तन्नारकसंबंधि आत्मा न तद्व्यतिरिक्तमित्यर्थः। आया
नं तु दवि काण्यायामित्यादि। आत्मा आत्मस्वरूपमज्ञानं। उतान्यत्तेषां। उत्तरं तु आत्मा नियमादज्ञानरूपः नान्यत्वात्तस्य इति। ३३४

वार्थः। एवं दर्शनसूत्राण्यपि। नवरं सम्यग्दृष्टिमिथ्यादृष्टिदर्शनस्य विशिष्टत्वादात्मादर्शनं दर्शनमप्यात्मैव मिथ्यात्वं। यच्च हि धर्मि
विपर्ययो नास्ति तत्र नियमं प्रावाप्यते। नव तिवार यथावद्दर्शनं यत्र तु विपर्ययोऽस्ति तत्र व्यभिचार। नियमस्तु यथा ज्ञान
आत्मा ज्ञानस्वरूपः अज्ञानरूपस्तु तथा व्यभिचारः ज्ञानं चात्मैवेति नियम इति॥ ८॥ आत्माधिकारादेव रत्नप्रभादिभावानात्मादिभाव
वितयन्नाह। आयालं त इत्यादि। अत्र तिमत तं गवति तो। व्यन्यपर्यायानित्यात्मा। तत्रात्मा सद्रूपः रत्नप्रभा पृथिवी। अन्नेति। अनात्मा
असद्रूपेत्यर्थः। मिथ्यात्मा। मियालो आयतिस्मा असती सा। दसतीसिय अयत्तं तिआत्मावनानात्मा च वक्तव्य एव। दस्मंशो कि व
क्षितिवाद। कथमवक्तव्यमित्याह। आत्मत्तिवानात्मा। त्मति वक्तुमशक्यमित्यर्थः॥ अप्पणो आइट्ठे आत्मन
: स्वपरनश्वायापर्वाणो दिपद्वा यिगदिट्ठे। आ। दोशमतिनिर्व्यपादिष्टामतात्यर्थः आत्मा भवति स्वपर्या
यापेक्षयासतीत्यर्थः। परस्स आइट्ठे नाआयति पर। पराकृत आदिष्टविवक्षितः परपर्यायैरादिष्टत्वात्। न को ल
च्छादयमिति कार्याणां तालत्या नवास्थितत्वश्च: कृत इति। के वतियाकप्पा रतत्या दिपर्याय लक्षणामिदं भवादाणा
लयस्यां हासमतं संसाराले तत्त्वक्रियारखेत्र आदित्यात्र। आकप्प किं निवरक्षद्दसणा। नववत्ति विकिरंडियत्वासानंताम
शत्यन्तरितिनिदिश्रवचक्षुर्दर्शनितः कथं तत्र्यस्थोत। उच्यते इन्द्रियानाश्रित्य सामान्यपायोगमात्रस्य चक्षुर्दर्शनराट्ट। य
य स्यात्त्यादसमायपिना वाद चक्षुर्दर्शनिनस्त्वयंत इस्तु व्यतइति। इत्थाव्यामत्वादिस्त्रीउभवावदानात्यघात त्वव इत्यया
न्नउंसकावदव्यात्तिशांमाति। दिउव उत्तय्यादि। सात्राकप्पउकालानात्ययात [illegible]
इंद्रियाणं

समा वृत्ति

...तदानीमसंख्याता नो इहैव वक्तव्याः वक्तव्यं तिष्ठति । नोइंद्रियमनः । तत्र च यद्यपि मनःपर्याप्त्या नावस्थाप्यमानानामित
रथापि तावन्मनसः स्थितस्य इह समुदायस्य वाच्यत्वात् पञ्चेन्द्रियाणामेव इंद्रियाण्युक्तानि उपलक्षणत्वादस्य तद्भवस्य इति । मणि जोगी इहासा
मनोयोगिनो वा मणजोगिन स्थाने तच्चैतान्यसंख्यातसमया पर्याप्तकाः स्वस्थानानि वा जानादीति । काययोगा वक्तव्यमिति । सर्वे संसारिणः
काययोगमस्य मदिवत्वादिति । ... ॥२॥ अथ रत्नप्रभानारकाणां सामान्यानि नामानि निरूपयन्नाह इमी सेणं इत्यादि
अस्मिन्नेव उद्देशे तित्ति । रत्नप्रभादि प्रत्येकं प्रथमसमयसमा अत्र वनारकाः असंज्ञिभ्य उत्पद्यन्ते । अनंतरं संज्ञिनः । सान्त नामकत्वेन
भवति । एवं विलंबनासानां तत्र च चैता उपपादात् । १ । ३ । ४ । पक्षावक्षादिकृत्यादिभावात् त्यातित्ति । उत्कृष्टतः सर्वेष्वपि असंख्या
तान्यसंविशेषणाय ज्येष्ठा उदय हता ॥ द्वादशविध ॥ रत्नप्रभा अमीषां च दशविधत्वादि अत एव ॥ २ ॥ अनंतरं
रत्नानारकाणामुक्तानि दश चत्वारि नानात्वं समयमेव क्रम अनुत्पद्यमानसमकालं तदादाय इमी सेणं इत्यादि कइ इत्युत्त
दंतरावगमग्नि । कियंतः प्रथमसमयोत्पन्नाः एव ॥ एवं तावत् अवगमयति उत्पत्तिसमय एवोत्पद्यमानादिसमयवर्तमाना इति
अनंतरावगाढा इति विवक्षितक्षेत्रे प्रथमसमयावगाढाः परंपरावगाढा इति विवक्षितक्षेत्रे द्वितीयादिकेषु समयावगाढा इत्यर्थः
एवं परंपराहारका । आहारकवक्तव्यावसरेऽपि । एवं स्थानानि नारकत्वेनायं पर्याप्तकाः नारकत्वेन समयेन सप्त वा सत्ता संवृत्तारा । अने
नैव सप्त व्रिप्रिति च न च्चिचितेरे भवितव्यमिति आहारकत्वायेनारकत्वानामत्र आसन्न पर्याप्तकाव स्थानानि नानार्थत्वादाभ्यां वक्तव्यमिति विशेषणा इति
अवीचकं । सासमया । योजनाः प्रथम पञ्चानामेतानि इयं च पञ्चानां अनंतरोपपन्नानां अनंतरावगाढानां सप्तानामाहारकाणां । स २३० [illegible]

त्येक पर्याप्तकानां च । अन्ये तु विग्रहगत्या मिश्रकस्यादिवर्षाणामपि । संख्याता इति वाच्यमिति ॥३॥ अनंतरं संख्यातवि
स्तृतनरकावासनारकवक्तव्यता उक्ता अथ तद्विपर्ययवक्तव्यतामभिधातुमाह । इमीसे णमित्यादि तिरियमसंखेज्ज वक्तव्यं तित्ति ॥
उववट्टति । एवं चत्वारि तिरियदिसिमासाः अवधिनाणीत्यादि । दंसणीयं संख्यातवान्या यथा । वक्तव्यं इति । अत्र किं पुनः परं रासिकं इत्यनिता । तत्राना का
जीवानां संख्याता एव ति ॥ आवश्यकसंमतितत्त्वविमर्शस्य विनिमयेऽस्ति ॥ कस्मात् असंज्ञिभ्य उत्पत्तिरित्यायामस्य एव उद्धारादिभ्यः
जीवत्वात् उपपातिनां उत्पद्यमानसत्त्वसा संख्यातवाद्धानां एवं । समयानि इच्छेत्तं सर्वेषु एव विमलानुत्पत्तेः इति । तादिवा अपि गतासुना
नासंख्याता भवितानि तथ्य प्रथमसमयेषु तत्र माध्यमा तत्र वसंगतत्वात् । कालतः पादाभ्युत्थानां निर्यातानि तिष्ठ
यावदुपयोगः एवमिथ्यात्वमोहस्य ज्ञाताः पाठः समकेऽपि अन वर्ते च चिरकालं अवधिदर्शनी च अनुवृत्तिति तिष्ठ कस्माद्यात
दिति दिशायस्थाऽवधिकरुणा च ततो ज्ञातवा अनेन तस्मात् एवास्तमा तस्य तिरश्चः अवधियावत् करणात्तत्काले समकाल
भावोऽतिप्रवृत्तिः वधस्य अवधेरेव वक्तव्य विमृतः इति । नवरि ति सुनात्वे सस्येतरेव वक्तव्ये तिन उवट्ट तित्ति । ससयस्य उपपाता सदृगति
कारणात् तत्र चक्षुर्दर्शनाभावेन च तिष्ठति च ज्ञानवत्तानां एवं नापि च अचक्षुर्दर्शिन इति एवं तत्र । एवंतावत् अवधिकाः एव च प्रवृत्तसुनारकावासः
कियंतः आभिनिबोधिकज्ञानिनः श्रुतज्ञानिनः अवधिज्ञानिनश्च च ज्ञानोपयोगत्वात् उत्पत्तावेव प्रथमादिषु विवक्षितः
हेतुज्ञानां समयग्दर्शनलाभे आभिनिबोधिकादीनि ॥४॥ अथ रत्नप्रभादिनारकवक्तव्यतां समस्तग्रहणाय इमीसे
णमित्यादि तामसप्रभामिश्रादिदी वक्तव्यं तित्ति । तमस्तमिश्रा कृष्णलेश्या अभिमि तिवक्तव्यता मिथ्यादृष्टयो नरियंति नापि तावयत्या

नगाह त्रि तिषामवधिवाद्यनमिष्टदष्टयः। सेतास्वेत्यायरवृ। मस्मामिव्रहिह्मीदिांनरगा दिअविरदियाविरदियावत्रि। कादाविकत्वनातषं
ति। दसंलवादितिावा। अवनारकवकव्यतामितलंगणतरणा। च्यासरणामिथ्यादिालमरणाणात्रि। लश्यालादडसंकिलिस्समाणात्र
त्रि। अविस्त्रवित्रत्रसुकश्यलमंपरिणामसति। नमालश्यायाति। ततत्रुकज्ञलामत्यादिम किलिस्समाणाणडवाविमुञ्जमाणाभत्रि। प्रश
घालश्याणात्राण्डत्रविस्त्रविंग। वस्तुश्रामालशपात्रातणडवविस्त्रविंगवस्त्रनीलालशपापरिणमतीतिनाव। गाथावादशाशतश्य
१५ मः॥४॥ शैमाहशाकनारकाञ्याहितीाय त्थोपणातिक वमाधर्माहिवाउव्यांताशत्यवसंवद्धस्यात्स्यदस्त्रराकशकि
दात्यादि। संखिज्जविश्वडावियअसंखज्जवित्रडावित्रि२ वगाघाजेज्जेतिमवरखडाणा। संखिज्जवित्रडामजिमाउ
समाअसंखज्जत्रि। दादिंविवादिंतववजंतिा। गाथा रणिम्नाह्वदेवदायामत्यघाला तायाणवाणडवावा २५४
ताअस्मनाायहइत्रिति। अस्मा दीशानानादवानामसंति घयिदयिबादिपुत्यादातापहिनाणाावित्रिंदेयाणावणतवा
इत्रिश्रिअसुराणहत्वानाताीर्थकरादिवालावातातीर्थकरादी। नामवावविमताभिहात्रिःपवेत्राहस्मादवत्रिप्रज्ञमाकणडपू
।दावडकादाविक्काअतवक्कांमियअघीतारि। लालकणायोदयवंतडमावदिकाअतवक्का। संखज्जालालकमायाणमात्रत्रि
।तिडविगमपत्तुवद्याशिलमावनाणियद्यावत्रि। ववववस्त्रति। ववववंति। पत्रात्रायवंलत्काणाडत्रिघयिगामडवताम्रालश्याणस्मण
ज्जालस्याताल णितव्या। पताएवचसराहानांनवंतीति। जवजत्रियालवणात्रियवः निकायियावंतिलव, नलक्काणितवता
वंत्याघारणायानियघावअमत्ताअसराणांनागकमाराणादाइडलमीशवावत्ररिकाणागाणावाजकमाराणावन्तइ। दीवदि
कमप दीपल कृतनमा वीतेषु सरकुमारेषुताषवयवा प्रथमो हे राक के न ह स्याहि माहिकू मानमायाकषायेतःयवंतो। ३२६

१५ सावद्दाणाविक्काअमारिदघणायमज्झाणा। जायलाणाणात्रयवावत्रशिमामयमदस्माति॥वा॥ व्यंतरष्वानसंखज्जाविश्वडत्रि। इव्हगाघा
।डिश्वद्दीवसमारवडवङ्काामणादवातितनगरा। रवडारववसमारवडविदवसमगावमज्जिमगत्रि॥वा॥ नपातिष्कष्वात्रसंखातविा
२५ स्मताविमानावासाः। णाहिलागकाकाणाजायणामित्यादिनाग्रघनत्रमानव्या। नववश्यतानवालमश्यि। व्यंतास्मालश्यावडश्ययस्मक
।मातकअतालालोरणविकावाघा। तघावववज्जातमयपन्नातसञ्जसमन्नातस्त्रि। व्यंतरानडअसंज्ञितः। नत्यघावक्काकइद
उतत्रिपधः। पज्ञामषणादतत्रिषकः। उत्यादामेनावादिति॥वा॥ ॥सोधर्मशानाउदिनाणात्यादि। तब्धतायतस्मीर्थकाराद्यो
लवंतातःपधिज्ञात्यादयः। व्या सचितव्याः। उहिनाणाउदि दंसणावमारवज्जावयत्रित्रि। संख्यातानामवतार्थकदा
रादिघणात्यादाद्विति॥ वअमरगत्रितव्यादयस्तुयः। संभ ख्यातविस्तृतानांस्थित्यत्यवत्राणासंख्यातविस्तृताना
स्थित्यवद्धकमारानवसंशवावयाात्यावित्रियाः। मनकमा। रादिडनात्यशालानवसंतितहुनिाश्रस्फः। असन्नीतिड
विगमपञ्जनवत्रश्रि। मनकमाराादिदिवानांसज्ञिस्थाावात्या। हिनयक्रतानावसज्ञिपवतमानवगमस्याययसंज्ञिवस्यारी
त्रिमदघायांतडतिस्थायुत्यादनअसंख्यातानांत्रिघयिगामडवावादिति। नाणत्रविमाणाघालमाडयत्रितविमानडनाना
त्रावनामअवदामत्यादिनाणाघनसमवासयालश्याणडवतशिद। तकरालकरलवातउपद्धउपद्धायधापद्धवव्वायपडव्वाय
धरमबक्कायाडमुक्काशविमाणावासीणंति। इंदवमार्वघयिस्मकादिदवत्रा। तडपरमस्मुक्काति॥४॥ अवताहिशानसंखि
ज्जविश्वडत्त्यणादितत्यादिवस्यानत्यवानवसंख्यातविस्तृतवात्तविमानावासंख्यातापववंतीतिनावः। असंख्यातविस्तृत

भग० वृत्ति

प्रभूतत्वाद्व्यवनायाः। संख्याताप्रदेशा गर्भजाः। आद्यल्पप्रदेशा अनंतादिषूत्पद्यंते तत्र संख्याताप्रदेशा अनंतादिस्त्वप्रदेशाग
र्भजास्तत्रोत्पद्यंते तत्र समायेन संख्यातानां सावात्पादव्यवनसंलावाः। स्थितिस्तु संख्यातानामपि स्यादसंख्याताजा वि
तकालं संख्यातानामुत्पादादिति। एवमसंख्याता अनंताः। इदि त्रत्रत्पादि। एवं पग्रमाकाः असंख्येयावाध्याः। केवल
नाइद्वियापुच्छाकादिषु प्रदेशेयादेषु संख्यातप्रवातिषु उत्पादावसरप्रवलावाड उत्तिसंख्यातानामवतिदर्शितं शा गि ति। एवं
अणुत्तरावववाय त्ति तत्र मध्यमसंख्यातविस्तृतायाजनलक्षणमा। णघान्। नवरं कृष्णा रिकाप्रत्यादिषु सम्यग्दृष्टीनामभावात्
दान्। कृष्णपाक्षिकादिपदानामत्रापि निषेधः। अवरिमा विमाडिन्नं ति त्ति। यद्यपि वरमा उक्तयदव्रतवः। सप्रवातव
र्मः॥ तदितरवर्तरमा तवरमाः तदितरत्ववरमातवनिषु। धनीयाः। यत्स्वरमा एव मध्यमविमाने उत्पद्यंते इति अ
संख्यविमाडेष्वपि प्रनलब्धाति त्ति। इदितशति। कृष्णपाक्षिका दयः। नवरं अ॰॰व रिमा अंति त्ति। यावता स्याद्विमाने
प्रवनरूत्पद्यंते इति। तित्रिआं लावगा त्ति। सम्यग्दृष्टिमिथ्यादृष्टि ॰॰मिश्रदृष्टि विष्वयाइति नवरं ति स्त्रविअ्रालावगा प्रइत्यादि
। उत्पत्त्वा प्रवरणप्रवनालावए य मिथ्यादृष्टिः। सम्यग्मिथ्यादृष्टिस्तु नवा अत्रत्वस्थाइस्त्रतस्यानंतरादिति॥ ८॥ नायादेशाशात
द्वितीयः॥ ८॥ ॥ अनंतरोद्देशके द्ववव्युत्पाताद्वाद ॰ वाप्रशय। परिणामावंतइति परिणामनिरूपणार्थमितो यो द्दे
शकुमादि। तस्याविदमादि सूत्रं। नइयाणमित्यादि। अणंतरादारं ॰विनाणयननुवशासिमममयप्राददारयंतोत्पर्थः। तातानिष्ठत्रत्व
यत्तितः। शरीरनिर्दृत्तिः। एवं परियारणत्यादि। ॰परियारणाय उद्देशा प्रनायोत्रस्तिरात्रमं। तदेवं तातापरिणायातानापरिणा 337

मणायाततपरियारणया। तताप्रवाविउवणयादं तामायमाइत्यादि। तउपरियाणायत्ति। ततः परिणामानां अंगप्रत्यंगैः समंतादा
पान मित्यर्थः। ताताप्रविणामणाय त्ति तत आपात्यंतस्पृष्टान्तस्या प्रविणामिति इंद्रियादिविलाभतताता परियारणाय त्ति। ततः शब्दा
दिविषयोपलोगइत्यर्थः। तातावाविउवणयत्ति। तातावि क्रियानानात्त्वाइत्यर्थइति॥ ८॥ शयाद्देशशात द्वितीयः॥ ८॥ अनंतरोद्दे
शकेपरिवारणोक्ता सा च नारकादीनां नवतीति। नारकाद्यर्थइति पादनार्थं तृतीयोद्देशकमाद। तस्याविदमादिसूत्रं। कइणामि
त्यादि। इदं च व्याख्यातमेवाविदं वृत्ति। तच्च। तत्रायद्यपा। नरयप्रस्ता मद्धाणाद्दिरमिरयोगविवधलोचमाज्ञपयादि मितिवि मा
णायच्चवदावप्रवरणेअद्विकापदिपअंगपयसूमसा। ताउत्ताहरणायायपउत्तावमामगाढा॥ २॥ अद्विपयसनिस
या॥ २॥ बद्धमाइरालागसंवाण त्तिश्च अनायाद्यार्थ अद्दशकाद्वीधिगमाद्गमयप्रवति। मदत्तरावद्वति आ
यामतः। विद्विततरावदत्ति। विद्वत्तः। महायामतरावे वत्ति। अवकाशावहुलनां विवक्षितद्व्याणां स्थवस्थानयो ग्यम
द्दिरे मदात् अवकाशाय उत्तमहावकाशाः। अनिवाशये नमहावकाशाः महावकाशान्तराः। तव मदा ज्ञनसंकीर्णो अपि
लवंतो व्यतउच्यात। महाप्रशरक्ततरा ववत्ति महान्पतिरिक्तं विजनमतिशायेन नाउत्तानयो। नातदामहायावसणांतराववत्ति
॥नानिवनयातनइकारणायमा पृष्टपृथिवीनारकाअतिशायेन महत्त्वावशानंगत्वंतराननरकगातोजावनांशवावासा त्वउत्तातयाः
पृष्टपृथिव्याः कृत्याअसंख्यातपादानदान्नारकाणामिति नाशत्वत्रतपदक्षायपि संवधनीयः। यत एवानामहाशवत्ति। नात्यं
तमाकीर्णाः। संकीर्णा नारकैः आवलतरावदत्ति। इतिकर्तव्यतयाय आकुला नारकालोकास्तूपामतिशायेनवायागादाकुल

२१०७त्रि. तत्रस्थानानीत्याह छायागः॥ किंभूतं भवति आगासासाए तणवायवलये आतिठाए यत्तासंकाणाइत्यर्थः॥ अविवेनरिद. सर्वद्रव्याणां॥
आणापाणूतणवायवलये तत्रकालादतत्तः॥ व्याकुलं जातं लोकादतिठाए यत्तपदस्थानादनवर्जिताइत्यर्थः॥ सदाकस्मात्तरत्रि॥ आ
युञ्छाबद्दनाया दिकर्मणां सद्भावात्॥ सदा किंचियतत्र त्रिकायिकादि क्रियाणां सद्भावात् तत्काले कायस्य संदधात् सर्वकालव
सदा रत्नादिभ्रातः अतएव सदा सर्वतगाइत्ति सदाविषमाणत्ति सदाकर्मत्वात्॥ नानादित्याकिंनानिषधस्यादावाल्पवि धिइति॥
षधाताबाक्याइति पत्त॥ नारायस्वद्दशात्यकर्मबंधनाय॥ पद वउष्यइति तथा अपि द्वियत्तरत्ति॥ अव ओदिक्षा दरल्यवात्
॥ अप्पजईतरत्निदी सरलावादवत्पतिार्काणाद्यात॥ नातदामदिद्दिपव्यादि॥ नाराइद.॥ पदसायपिसंबंधनीय
॥७॥ सर्वोसार॥ एवंजाववणस्सइकामति॥ इदया वक्तव्याणांनंजस्काथि कस्सरीर त्रंवाउकायिकस्सरी
सूत्रंवइचिति॥ तत्रवकत्थिदाहा तउसस्सष्पिइषिवाउते जस्काथिकवर्ज्जइषिवीकायिकादिस्स शरीरस्काणांउ
कं॥ तेषां तासविहासानत्वात् बादरतउसाउ ससयाकृउाव सत्तावात् सूक्ष्मानंजसाउन सूत्रससज्ञाविपिस्सरीरं दिवावि
षयत्वादिति॥ अत्राव्यात इदातजस्कायिकास्य वणस्सा अस्मिकवि निर्मितज्वलनसद्दशावस्तुतः स्सरीरस्तिजस्कायिकस्सरीर
ति व्याख्येयं॥ तउ सास्यात्तउस्कायिकास्यैवासंतवाइत्तवांतरांउभूतांतजस्का यिकपर्यायइषिवीकायिकादिजीवस्सरीराप १४
कृयावदंव्याख्येयमिति॥ ४॥ प्रणि. धिमारप्रणिधायत्ति॥ प्रणिधिं प्रतीत्य सर्वसदत्तिप्रति॥ सर्वेषांसहतांअत्राहतिसदस्याधि
कयोजनलक्षप्रमाणांवाइत्तपनाबाहल्यस्य त्रा कराष्ट्रताबाहल्यस्यवृत्तात्रिशाद सुाधिकयोजनलक्षप्रमाणत्वात् सब २२०

खुड्डियासघातउत्ति॥ सर्वाल्पालघीसर्वांतउपूर्वोपरदक्षिणात्तरवित्तांगेउआयामविष्कंभ स्तौरज्जुप्रमाणत्वाइत्तपनाया
स्यानासदत्त्वस्याबक्षंसाइतपनाया॥ एवंजाजावाति॥ सइत्यादि॥ अननत्रसूचितमिदं॥ हंत गायमा॥ इमाणरयणप्पभाउ
ठवीनेघेउवविणीदायजावसघसखुड्डियासघात उत्तादागणांतां उठवीतधउवविणीदायसघसदतियाबादाणंपउ
स्याद्दंत गायमा॥ दायाणंउठवीजावसघसखुड्डियासघांतउ पवणणांअत्तिलाविणजावउठियाउवा अत्तसवसिंपणि
दायजावसघखुड्डियासघांतउत्ति॥ ५॥ निरयातदाप. नि रयपरिमामांतउत्ति॥ निरयावासानांपर्यंतइत्यर्थः॥ जदानत
इयअदिमाणत्ति॥ जीवाणिगमसमवधेनितत्त्रविवक्षितं त्रे ॥ अत्रकाइयातेउकाइयावणस्सईयातणंजीवा सदाक कृ॰
सतरावविबर्जावयणातराववदंत गायमाइत्यादि दि॥ ६॥ लोकमध्यमार॥ वइत्यापएकप्पनायइत्यादि॥ अधेकस्माइसउवापाजनसहसातिअतिकम्य लोकालोकावतिलोकांतयावत्सवसातिरकाः॥ सप्तर
ज्जवः॥ तसंध्यलोगस्सववघ्नाः॥ एवसाप्स्यइषिव्यायदवास काशांतरस्तवतितथ्यसातिरकंसवगास्यलवतीति॥ तथा सद
वकासाप्पणिवायाजनसहसात्यतिकम्पार्वलोकांव्यपदिश्यात लोकांतामवयाक्षः॥ सवससरज्जवः॥ किविस्मृतात्सस्यावस
ध्यलागइतिपुण्दताया॥ दाअधिमएाउमारसाहिं दाणकप्पाणांमित्यहि॥ तयाउवरिमदट्ठिल्लखुड्डागपयारस्ततिलोकस्या॥
वइसध्यधाईलायास्तकाडसर्वक्षुल्लकप्रतरइयमत्ति॥ मध्यास्थापरिमायत॥ अरलोकस्यउपरितत्रखाइहि॥ दट्ठिल्ल
त्रि॥ अधस्तानायतअरस्यलोकस्यारकेचउस्वाबहिंतायामपरिमाधस्तनायास्तडागपयारउत्ति॥ क्षुल्लकप्रतरायाः॥ सर्वल
२५

ग्रा

भग०वृत्ति प्रदेशातमयोः प्रतरयोरितिप्रज्ञप्त्याकानावतः प्रदेशमानतिर्यग्लोकमध्ये ८ प्रादेशिकारुचकः उक्तंः। यस्थतिर्यग्लोक
मध्यप्रज्ञप्तः समामध्यो तिर्यग्लोकोपि मध्यं नवात्याव ति। किंभूतातास्ताव ८ प्रादेशिकारुचकइत्याह। ज्ञातापाइमाउइत्यादितस्य
विवक्षापना॥७॥ किंभिदिग्प्रवाहरयाकिंसाइत्यत्रिकअादिः। प्रघासायस्मा माकिमादिकाअादिश्यविवक्षयाविपर्ययः। पन
प्रक्र:४हे४ ापिस्मादित्यत अादा। किंपवर्त्तत्रिप्रवदतिप्रवर्त्तीतिस्मादितिकं ः प्रर्वें पस्ता मातयाकतिपयेमाज्यति।क्र
तिशदयाअादिर्यस्याः। माकतिशदशादिका। कतिपउत्तरु त्ररत्रिकातिा श्दशाअारद्द्योयस्या। मा
नयालागाएईप्रत्तरवमविपत्रि। लोकातस्य परिमंडला कारविन मुरजसंस्थानतादिशाः। स्या
त्रतस्यालाकांतप्रतीप्रत्तरजसंस्थितत्यक्तं। पतस्य वपूर्वा शादिशमाश्रित्यन्नूर्ध्वकारक
तिर्यग्लावनाउत्तरस। पएमदाणीतदादाहिाउत्र पञ्चपरा। दामउरवादकोदिमिश्रातव
त्रयपमादहद्दा। मिजक्रयत्रउडदप्रवशत्रिापतस्यात्वयंस्याप नाः॥ अालागाप्रज्ञप्तमगउन्निविपत्रिक
वाकउडंकलमनीयमादौसंकार्याद्यान्तत्रअारातरविमार्गाद्यादिति।प गपएमविन्निस्मत्रिाकमतस्याद। अ
उप्रत्रिप्रदिवजितायतरति॥७॥ प्रवर्त्तनमारा। अागमएमाया। त्यादि। अागमनगमानप्रतीमलाषाय
क्रवचनंना छावक्रायां। वावातिवक्तान्त्रान्मप्तााक्तिव्यापारविशामः मानायागवाएमकावायागाःशती
नाप। तमावर्त्तस्वतास्मस्वमाना। ।पाःगा दवः। मामात्मस्तूपाअागमा॥ नादयस्तुतहिशषाइर्तीदानामाश्रा।ल ३३५
हे४ त्र४

वतिवमामान्यग्रहणापिविशपग्रहणंततंग्रहणप्रदर्शनार्थमिति। जयावानतदयगारत्रि। पवाय नेअागमनादिन्यापारतय
प्रकाराामना विमद्दवाचमत्तावल नादयःवलानावत्रि। वलसत्तनावाःपर्यायाः सार्वतधर्मास्तिकायसंतिप्रवर्तीतकतइत्यादा। ग
लक्षणांधर्मास्तिकाएत्रि। वाप्तानिसायएगउपगाणत्रि। कायासर्गमनशायनानिप्रथमावज्ञवनलापदर्शना नयामनसप्रअान
दयाम्पैकवस्यलवनामक्रयाताव त्रयपक्रयाातया। अागमत्रिकापामित्यादि। जावद्व्याा वाजीवद्व्याणांवलाजनन्नम
ताअाननावदउक्तंनवति। पतस्मिन्समतिजीवानामवगाहः। प्रवर्त्तितपतस्मिवप्रस्मितयादिति। सजननावमेवास्य दर्शयन्नाव
पगणवात्यादि। पाकनपरमापवाविनामिश्रिस्रमोअा॥ काशास्तिकायप्रदेशाइतिगम्यात। शर्णोत्तमग्धादात्यामपि
तात्यामामिोश्रणेः कथामतज्जातपरिणामलदान्। ।यथाःपरवरकाकाशामकप्रदोपप्रत्ययप्रज्ञापवालत
पिप्रयातचितायमपितरवमातियावप्रतमपितषातव माितिताप्तोपर्धुविमापपादितपरिणामादकत्वणरदकासि
वर्णोकर्षायवंशविशति। पारदकर्षाहतंवमादाप्रथमाप॥ सस्थितःफा२दस्यकर्षःसुवर्णास्यवकर्षोतनवति। विविक्त्वास
त्लपरिणामास्यवि। अवगाह्यालक्षणाणेतिअवगाहनाअाश्रयनावःजीवस्तिकाएणमित्यादि। जावास्तिकायान्तिअतर्भूत
लावप्रत्ययत्वाजीवास्तिकायश्चनजीवतत्वयत्वः। नदतजीवानांकिंप्रवर्त्ततइतिप्रश्नः। उत्तरंतप्रतीतांथीमवलिापग्गलस्तिकाएणमि
त्यादि। ६दाहारिकादिशरीराणांग्रहणाद्विविधादानांमानायोगानांतानामानप्राणानांवग्रहणंप्रवर्त्तनइतिवाक्यार्थउजलमयप्रत्यादि
दारिकादीनामिति॥७॥ अस्तिकायप्रदेशास्पर्शनाधिकारादिदमाह। धर्मास्तिकायपएणमइत्यादि। जदंनपएतिदिति। जघन्यपदंला

कांतमित्यादि तूच्छंच त्रिकस्य धर्मास्तिकायादिप्रदेशस्यातिस्पर्शादिमत्वेः। स्पर्शना भवतीति भावः। स्यामला पंचरकादयोनादेश।
प्रायंशब्दाणरितानिति केनचिन्नाम्नोवयाश्चितपादाविवक्षितः। प्रदेशः। स्पृष्टः। एवं जघन्यपदेऽपि ति। गाढ्ढा समयप्रवृत्तिविवक्षित
स्येक उपरिया काध्यस्त्वधोगदिक्षु शल्यं पष्ठभिरिह लोकप्रतरमाध्यस्थापनावर्य॥१ 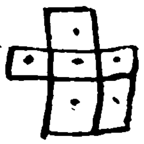 जघन्यपदविदितिधर्मास्तिकायप्रदे
शा जघन्यपदेधर्मास्तिकायप्रदेशोयस्त्रिभिः स्पृष्ट इति कथं तावत्सवज्यस्थत्वं उपर्य धर्मास्तिकायप्रदेशस्थान स्थितावि
ति। उत्कृष्टपदेषट्ठ्भिरिति कथं षिकूर्ध्व कं सर्वसमस्त धर्मास्ति काय प्रदेश स्थापनेति॥ २॥ आकाशप्रदेशैः आ
मनिरवलोकांतं पिस्तालोकांतं पिस्त्रालाकाकाशप्र देशानां विद्यमानत्वात्‌ शक्रवत्पदेशावस्त्रिकायत्वादि।
अणंतादिति। अनंतैरेवजीवसंबंधिनामनंतानां प्र देशानांत्रिक धर्मास्तिकायप्रदेशापार्श्वेतस्थ दिक्। पुः आ
यादेविद्यमानत्वादिति॥४॥ एवं पुद्गलास्तिकायप्रद शैरपिपाकवश्यदिव्याअद्धासमयपदक्षिस्यादि। अद्धासमयौः स्थच
पंचत्वपरातात्रः। स्यान्नस्पृष्टः। स्यात्रेति। जदि पुद्गलति यमंस्थ। णंतादिति। अनादित्वाद्दासमयानां अपवर्त्तमानसमय्यादि ले
गितानंतनंतानिदस्यात्‌ पैनंतापवर्त्तमसमयाः स्युरनंतैरिति स्पृष्टः इत्येवमितःइति॥७॥ अधर्मास्तिकायप्रदेशस्य एकोपाधिदेशोः स्पृष्टः
नाधर्मास्तिकायप्रदेशस्य स्थानात्‌ मार्गणावसमवा॥७॥ अनंताशास्तिकायप्रदेशस्याः दिः। सियपुद्गलित्रिलोकमाश्रित्यसियनो
पुद्गलात्रि। आलोकमाश्रित्यपदि पुद्गल स्यादिस्पृष्टस्यादाजघन्यपदेत्याकेनधर्मास्तिकायप्रदेशेन स्पृष्टः। कथं एवंविधलोकांतवा
त्रिधर्मास्तिकायिकप्रदेशानाशाधर्मास्तिकायप्रदेशस्यातिगंत। ति कात्र। नागवर्त्तलोकाकाशप्रदेशःस्पृष्टः। वक्रगत ३५०

स्यात्मो। स्यायस्य वालाकाकाशदवक्रप्रदेशस्यायता। धर्मो ऽपरिवधर्मास्तिकायप्रदेशास्पृष्टति। सत्रिविर्द्धेर्मास्तिकायप्रदेशै
:। स्पृष्टःभावे व याप्रव लोकांतकोणगताव्यामप्रदेशा भावकधर्मास्तिकायप्रदेशानन्तरगादेनान्वनावपरि
वर्तिनाः ध्यव शिलो यायस्यांवदिग्रहयावस्थितास्तास्पृष्टस्त्वववउति यंस्थाव उपरिवतथादिग्रहायतेरेव
दवत्तमानेनधर्मास्तिकायप्रदेशानस्पृष्टःस्पर्शतिःयः। पुनरधउपरिवतथादिक्षायतेत्रिवर्त्तमानेनधर्मास्तिकायप्रदेशानस्पृ
ष्टः। सप्तभिः। यस्याधउपरिवतथादिक्षुअपयतेत्रिवर्त्तमानेन धर्मास्तिकायप्रदेशानस्पृष्टः। सप्तमतिर्धर्मास्तिकायप्रदेशेः।स
स्पृष्टोभवतीति॥१॥ एवमधर्मास्तिकायप्रदेशैरपिके। वईपदिआकाशास्तिकायप्रदेशैर्विदितिति। एकस्यालो
काकाशप्रदेशस्य। लोकाकाशप्रदेशस्यपार्श्वव र्त्यव स्थितिः सर्वस्पर्शनात्‌। षडिरिस्युक्तं॥२॥ जीवा
स्तिकायस्थनमियपदेति। यद्यपि लोकाकाशप्रदेः शाविवक्षितः स्पृष्टः। स्यातः पुद्गलेति। यद्यपि लोकाका
शप्रदेशो विशिष्टो दानस्पृष्टाजीवानंतराना वादितिध॥ एवं पुद्गलास्तिकायप्रदेशैः॥ ६॥ अनंतजीवास्तिकायप्रदेश्याः
दिशजघन्यपदेलोकांतकोणलक्षणे सर्वलघ्यत्वात्‌ तस्पर्शकप्रदेशानां वक्रविरतिकथं अधउपरिवाप। दिशवदिशारकत्व
जीवप्रदेशाएवावगाढस्यत्वसमक स्यजीवास्तिकायप्रदेशएककाकाशप्रदेशादाकवलिमत्वात्‌ एवलन्नतशनितंत्रकोदा
सपदस्तदितिशर्वत्व॥ ॥ एवं अद्धासमयादिः पूर्वोक्तं तमाणानावनीयं॥ द धर्मास्तिकायादीनां॥ ४॥ पुद्गलास्तिकायस्याविः
कृकप्रदेशस्पर्शनांका अद्धसमयवद्विप्रदेशादिस्कंध अनंतप्रदेशक्वादानांतत्यादि। इह सर्वोव्याख्यानमिदं॥ ४॥ द्विप्रदेश

ख०॥१२० लोकांते द्विप्रदेशिकः स्कंधः। एकप्रदेशमवगाढः संव्यतिद्व्यावगाढं प्रदेशाद् इति नयमताश्रयणान्नावगाढप्रदेशास्तेकम
स्यापि तन्न वाह्यात्यास्पृष्टः। तथा यस्मात्प्रत्यक्षप्रागप्रदेशमंत्रस्यापि पुद्गलस्पर्शानंतनयमतादवलम्ब्य ह्यास्यांतमाणश्चैव
त्रावैकैकमणुस्पर्शातः परस्परविदितत्वादित्यवन्त्यपादषड्भिर्धर्मास्तिकायप्रदेशैर्मणुकस्कंधः स्पृश्यतो नयमतांतरा
करणात्त्वकर्त्रारिख त्र्यणुकस्य त्र्यवतः स्पर्शनास्यादिति। दृष्टिस्तत्त्वविवक्षाः इदं यदि द्वयं तत्परमाणुद्वयमिति संतव्यांत
त्वावीवांतः परमाणुः। धर्मास्तिकायप्रदेशानावीकस्थित तस्पृष्टः परलागवत्तापरलागस्थितानिवं सितघायाविः प्रदे
शा पालामांध्यपरमाणुस्थाप्यतानायायातवतांतो स्पृ ष्टावाकनिक्काहिता यइति व्याप्ताघोवावगाढत्वादव
स्पृष्टा वित्यवं प ३ कामणपवारसाद्विति। कथं पर माणुद्वयनाघोप्रदेशावगाढत्वास्पृष्टोषि वाधस्त
ना इति धाराति नोवाद्यो। द्वौ परमाश्वायास्याहोद्वादक्षिणा त्रराणश्चायामस्थाकेकद्रव्यवमात्यवामत द्वादशानि॥१॥
एवमधर्मास्तिकायप्रदेशैरपि॥२॥ केवलिसमुद्घातमस्ति कायप्रदेशैर्वारसद्विति। इदं जघन्यपदे नास्ति। लोस्ति।
।लोकांते आकाशप्रदेशानां विद्यमानत्वादिति तदुक्त्वा निरिति स्फुरा॥३॥ समस्तजघन्यधर्मास्तिकायस्य स्त्रि। अयमर्थः। दानं ताप॥
द्गलास्तिकायप्रदेशा केवलपदे जीवास्तिकायप्रदेशैः अनंतैः अग्रमाग्रणानादि॥४॥ एवं पुद्गलास्तिकायप्रदेशैरपि॥५॥ अप्र समसमा
यैः स्यात्स्पृष्टो स्यान्नयदि स्पृष्टो तदा नियमादनंतैरिति॥ इति मिलितं इत्यादि। जघन्यपदे अष्ट इति। कथं? सर्वाकाशनयमात
नावगाढप्रदेशस्थित्या। अधस्तनाधऊपरितनोपिवा द्विधादोपास्थितप्रदेशवमाष्टोत्कर्ष मणपदमदिति भावनीय। इदंच २४१

सर्वजघन्यपादविवक्षितपरमाणुत्याद्विगुणाद्विकास्त्रस्पर्शकस्य प्रदेशा भवंति। उत्कृष्टपदे तु विवक्षितपरमाणुस्यापवत्तु
णाद्विरूपाधिकाः स्पर्शना भवंति। तत्र द्विकाणुद्विगुणाद्विद्वौ च यसदिताव्यवत्ता द्वादशजघन्यपदे स्पर्शकाः प्रदेशाः। उत्कृष्टपदे द्वाद
शः एवं त्रिणुकाद्विकसद्भिावर्वसमसस्पर्शकाः प्रदेशा भवंति। एवं ध्यणुकादिषु पिस्थापनावक्य
यतावद्वाच्य। एवमपणमाणामित्यादि। आगामस्तिकायस्य समस्त उत्कृष्टपदाकसमगलात्रिय इति। स
र्वत्र कप्रदेशिकाप्रनप्रदेशिकांत द्विगुणाद्व उत्कृष्टपदे। सर्वजघन्यकमित्यर्थः। आ
कशस्य सर्वत्र विद्यमानत्वादिति। सोस्वजानंत इत्यादि। तापाव विदितातावत्प्रसंख्यकमयः। स्कंधास्ता नेव
प्रदेशां ख्यावाकानद्धितात्वाद्विरूपाधिकनस्पृ ष्टः इदमावगाति प्रदेशिकस्कंधा लोकांतेकप्रदेश
स्थितः। सव्यनयमतानविंशत्यावगाढप्रदेशैर्विंशत्ये ववनयमतातनवाधस्तात्तिरूपरितनिर्वोपदशिरोपाविर्पाश्व
प्रदेशाभ्यां स्पृश्यतइति। उत्कृष्टपदे तु विंशत्यानिसवरित रवगाढप्रदेशोपरिअवधास्तात्तु दशत्वपरपार्श्वयोश्च विंशत्याश
हाभ्यां दक्षिणोत्तरपार्श्वस्थितां त्यांस्पृष्टस्तत्सु विंशतात्पूपसंख्यातणुकस्कंधः एवमेवाविंशत्या प्रदेशावा प्रदेशाद्यन
वस्पृष्ट इति आतपालोकं। जघन्यपदाततपवसखवत्सणं पवगुणाणांद्विरूपाधिकाणि॥६॥ असंखाज्जत्यादी छ्डसूत्रे तथैव
वा॥७॥ अणंताणंत इत्यादि रविषइत्ये तथैव नवरं मिदयचाजघन्यपदे अणंगारिका अवगाहप्रदेशा। अधस्तनासारिवाना
नाधोत्कृष्टपदे तु। नहि निरुपविताअसंखेवा आकाशप्रदेशा अवगाहतस्सांति। लोकस्याप्यसंख्यात्प्रदेशात्मकत्वा

दिति । इह च प्रकरणे इमा स्थापनाक्रमगाथा भवंति : धम्माइपएसेहिं दुपएसाई जहन्नपयंमि । दुगुणदुरूवहियाणंताणं व कद्दं उक्को-
सिया ॥ १ ॥ पंचण्ह उ जहन्नपयं लोगंते तत्थ लोगमालिहिउं कमसो दावेयव्वा अट्ठदेवा खंसाइ काउ ठावेज्जा ॥ २ ॥ एएणं तेण अद्धासम-
एइत्यादि । इह च वर्त्तमानविशिष्टः समयः क्षेत्रमध्यवर्त्ती परमाणुरद्धासमयाग्रहः । अन्यथा तस्य धर्मास्तिकायादिप्रदेशैः प्रदेशैः स्पृ-
ष्टिः । स्पर्शनानभावादिति वृत्तौ उक्तमस्ति । मनुष्यक्षेत्रमध्यवर्त्तित्वादद्धासमयस्य उत्कृष्टपदस्य चालोकांतप्रत्यासन्नत्वादिति । तत्र
समयविशिष्टः कश्चन समयविशिष्टः परमाणुरद्धासमयरूप धर्मास्तिकायप्रदेशैः अवगाढस्तावत्तस्य पदं सिद्धमिति भावः । जी-
वास्तिकायप्रदेशास्त्वनंतैरेकप्रदेशोपि तेषामनंतत्वादेव । जाव अद्धासमएहिंति । इत्याद्युक्तकरणादिदं च वितोप-
क्षासमयाः स्नेति । पुद्गलास्तिकायप्रदेशैरद्धास-मयस्य स्पृष्ट इति भावना । नास्त्येवं अद्धासमयविशिष्टपर-
माणुरद्धासमयः ॥ सविक्वा ॥ पुद्गलास्तिकायप्रदेशः शान्तेति स्पर्शपात एकद्रव्यस्थानपुष्टितस्थानंतानां पुद्गला-
नां सद्भावात्पाक्षा समयैरनंतैः स्पृश्यते । अद्धासमय-विशिष्टानामनंतानामणूनामद्धासमयानां विवक्षित-
त्वात् । एवं तस्य स्थानपार्श्वतस्थ सद्भावादिति । धर्मास्तिकायादीनां प्रदेशाः स्पर्शनाः द्रव्यतस्तामाह धम्मत्थिकाएणमि-
त्यादि । न किंचिदित्ति । सकलधर्मास्तिकायद्रव्यस्य इह विवक्षितत्वात् व्यतिरिक्तस्य धर्मास्तिकायप्रदेशस्याभावात् नास्तिनि-
षात् । यत एकायुक्तं केनापि धर्मास्तिकायप्रदेशेनासौ धर्मास्तिकायः स्पृष्ट इति तथा धर्मास्तिकायः धर्मास्तिकायप्रदेशैरसं-
ख्यातैः स्पृष्टः धर्मास्तिकायस्य स्वस्थानपार्श्वतः धर्मास्तिकायसंबंधिनामसंख्यातानामपि प्रदेशानामिति । आकाशास्तिकायप्र ३४२

देशैरप्यसंख्यातैरसंख्येयप्रदेशस्वरूपलोकाकाशप्रमाणत्वाद्धर्मास्तिकायस्य । जीवपुद्गलप्रदेशास्तु धर्मास्तिकायोऽनंतैः
स्पृष्टः । स्यात् धर्मास्तिकायस्यावस्थितत्वात् तेषां चानंतत्वादद्धासमयैः । पुनरसौ स्पृष्टोऽस्पृष्टश्च । तत्र यः स्पृष्टः स्यादनंतैरिति ॥ ६ ॥ एवम-
धर्मास्तिकायस्यापि ॥ ७ ॥ आकाशास्तिकायस्य ८ ॥ जीवास्तिकायस्य ९ पुद्गलास्तिकायस्य १० अद्धासमयस्य च ११ सूत्राणि वाच्यानि । केव-
लं यत्र धर्मास्तिकायादि स्वप्रदेशैः वक्तव्यं तत्र तस्य स्वस्थाने स्वस्थाने न किंचिदपि विशेषः । इति निर्वचनवाच्यं परस्थाने
च धर्मास्तिकायादित्रयस्य पूर्ववत् असंख्येयैः स्पृष्ट इति वाच्यं अस-ख्यातप्रदेशत्वाद्धर्मास्तिकायादीनां तत्र संस्पृष्टाकाशस्य जीवा-
दित्रयस्य पुनरनंतैः ॥ प्रदेशैः स्पृष्ट इति वाच्यं ॥ अनंतप्रदे-शत्वात्तेषामिति । एतदेव दर्शयता इदमुक्तं आगासत्थिकाएणमि-
त्यादि ॥ इह चाकाशास्तिकायं विशेषणं द्रष्टव्यः ॥ आकाशा-स्तिकायो धर्मास्तिकायादिविदिशप्रदेशैः ॥ स्पृष्टोऽस्पृष्टश्च
। तत्र यः स्पृष्टः स्यादसंख्यातैः धर्माधर्मास्तिकाययोः प्रदे-शैः जीवास्तिकायादीनां त्वनंतैरिति । जाव अद्धासमएहिंति अ-
द्धासमयस्पृष्टव्यानंतत्वाणि वाच्यानि अत्यर्थः ॥ जाव केवइएहिं-त्यादि यावत्करणादद्धासमयस्वस्थाने इहपदपंचकं सूचितं । पुग्ग-
लत्थिकाय तत्र तु नत्थि एक्केणवित्ति । निरुपचरितस्याद्धासमयस्यैकस्यैव भावात् अतीतानागतसमययोस्तु विनष्टानुत्पन्नत्वात् ।
नासद्वानसमयेन अद्धासमयो नान्यावगाढेनास्पृष्टतामिति ॥ ६ ॥ । अथावगाढद्वारं । तत्र जत्थणं भंते इत्यादि । यत्र प्रदेशे एको धर्मास्तिकायस्य प्रदेशो-
वगाढस्तत्रान्यस्तत्प्रदेशानामसत्त्वादवगाढतानास्ति नत्थि एक्कोवित्ति । धर्मास्तिकायप्रदेशस्थाने अधर्मास्तिकायप्रदेशस्य विद्यमानत्वात्
एकः आकाशास्तिकायस्याप्येक एव जीवास्तिकायपुद्गलास्तिकाययोः पुनरनंताः प्रदेशाः । एक एकस्य धर्मास्तिकायप्रदेशस्य

ठाणवृत्ति

ज्ञात्वात संतीति। प्रत्येकमनंतैर्जीवासामावगाढत्वात्। स्यादेतत्। अथ समयावगाहसमयालोकेप्यवसंति। अथ यथा धर्मास्तिकायप्रदेशास्तत्
स्थानवगाढास्तित्वास्तिनास्तित्वा। यत्रास्तित्वेनाववगाढानंतानंतालोकनात्तु अवगाढता दृष्टा। अथ समयानन्याविषे। जघन्यपदमित्यादावधर्मास्तिका
यप्रदेशाणां षट् धर्मास्तिकायप्रदेशाणां व्याख्यानि।७। आकाशास्तिकायप्रदेशश्च। सिय उगाढा सिय नावगाढति। लोकालोकरूपः
त्वादाकाशस्यालोकाकाशावगाढः। आलोकाकाशावगत — दत्वादा।७। जघन्यपदेनंतानेकेषामपुद्गलास्तिकायप्रदेशत्वादि। सिय
पुद्गलास्तित्वादि। यदायमेकाकाशप्रदेशे स्थितः पुद्गलः स्कंधे अवगाढः। स्यात्रतस्तत्र धर्मास्तिकायप्रदेशे एकप्रदेशावगाढाः
गाकाशप्रदेशायामावगाढः। स्यादेतत्र धर्मप्रदे शावगाढोस्यानामित्युभयावगाढनात्तु सारया धर्मकाशा
स्तिकायायाः प्रदेशादकः। स्याद्वाविति नावतीर्याम संजदा धर्मास्तिकायस्यानि। रात्रमित्य कायजाजी
वास्तिकायपुद्गलास्तिकायायाः समयलक्षणेहं। यथाध र्मास्तिकायप्रदेशावक्त्वतायाऽऽकाउपायजघन्यपदेशावय
स्यात्तदायाअनंताः प्रदेशा अवगाढाः स्पर्शः। जघन्यपद त्ववयवसमित्यादिकास्यादि। यदाप्यापवः पुद्गलाः
गाढास्तत्रविवक्षितधर्मास्तिकायप्रदेशः। अवगाढायदाजघन्याः।।।। तदा नवावगाढा यदा उत्कृष्टः।।।। तदा त्रयः। इतिपदम धर्मा
स्तिकायस्याकाशास्तिकायस्य च व्याख्या। समयं जीवाभावादस्ति।।। जीवप्रदेशाजघन्यपदा समयाश्रितत्वं उत्पदेनैवम् याया। जघन्यपदेशश्चायो
वगाढवितायाम धतत विवक्षघन्यपदेशात्रयविंताया मय धेयो। जघन्यपदे त्रयः स्थानेऽनंताजीवप्रदेशा अवगाढा इत्यवम
धेयमित्यर्थः। एवं पंचास्तिकायबहुत्वादिशः मात्राशब्दादिति दिगस्तिकायादिति। यथा जघन्यपदे त्रयावगाढविंतायां धर्मास्तिका ३४२

यादिप्रदेशत्रयस्यासौ प्रदेशास्तत्र तद्विंताः यदि जघन्यपदे प्रदेशावगाढविंतायां मप्यादिकः प्रदेशत्रयविंतायां प्रदेशादि जघन्येनः
तवन्नास्तिपुद्गलास्तिकायप्रदेशा अवगाढास्तत्रावकश्या। धर्मास्तिकायप्रदेशा उगाढा सियएक्का सियादाणि सियतिन्नि सिय ववा।
रित्यादि नावनावास्यप्रदेशा।।।।समदिशा दिशादा दिति।।।।जीवा स्तिकायादिप्रदेशत्रयेपदेशावगाढविंतायां तदावा
।यथा तावज्जघन्यपदेशावगाढविंतायां त्रयो विंव जघन्यपदेनाभि पुद्गलास्तिकायप्रदेशामवगाढानत्वाक्रवतियाजी
वास्तिकायप्रदेशामवगाढा अप्यनंता इत्यादि।।।।जदा असंख ज्ञावंश्वपर्णातावित्रिः। अस्याये नावार्थ।। जघन्यपदे तत्र अप्यणंताः
प्रदेशालस्तिकायप्रदेशामवगाढा। तत्रैकवश्या धर्मास्तिकाय प्रदेशाअवगाढा सियएक्का सियादा तिन्ना वसिय असंख
ज्ञाएता वादरा छ्यानत्र सियअणंतत्वि। धर्मास्तिकाया धर्मास्तिकायलोकाकाशप्रदेशा दिस्याना मनंतानां
मनावादिति।।।।अध्यवकायांतराण्यवगाढदाशमवाद ।जघन्यमित्यादि। धर्मास्तिकायप्रदेशानामनंतप्रदेशासंय
व्यातप्रदेशांतराणां वालावाडव्यानपदधर्मास्तिकायायावगा। इष्टप्रदेशव्यवकायितस्य दाशावगाढ इति।।।।अधर्मास्तिका
याकाशास्तिकायायास्संख्ययाः प्रदेशाअवगाढासंख्येयप्रदेशात्मकश्च धर्मास्तिकायलोकाकाशयो जीवास्तिकायप्रदेशाव
वानंताः प्रदेशा। अनंतप्रदेशात्मा जीवास्तिकायस्तत्र प्रदेशात्वाधावामतादवादा। एवंजाव अद्धासमयानि।।।।अपि च
ध्यप्रदेशादिजीवस्यस्थानकियतः। पृथिव्यादिजीवा अवगाढा इत्येवमर्थे जीवासामा। पृथिवी इत्यादि एत्तिमाद। जघन्य
नंतपानाउत्कृष्टविकाशप्रत्यादि। एककापृथिवीकायिकावगाढअसंख्येयाः। प्रत्येक पृथिवीकायिकादयसूक्ष्मवारः। इष्याः।

लो०वृत्ति अवगाढायवादाः जन्मगात ममियमाश्रमाखज्ञाति। वनस्पातयस्थ नंताइति। अथ घास्तिकाश्रदेशा निष्ठन्नहारा तत्रवपयं मि
णमित्याद्धिपातस्मिन्नमित्यलक्का पवक्षियति। शक्तयात क्रस्थितरुष॥ अथ घवज्ञमामनिरारा तत्रवकछिया मित्यादि। वज्ञा
समितिश्रत्यतेमामालाक्ता दिक्कविदर्मानः क्कविदायमानाः तत्र निष्ठप्रधज्ञ समासाद्दछिन्नानिवज्ञितइत्यर्थः। मघविश्र दि
पत्रि। विग्रहाव क्रलक्ष मित्यर्थः। तदस्यान्नीतिविग्रहिकः। सर्वदा विग्रहिकः। सर्वसंक्षिप्तइत्यर्थः। तवरिमाद दिन्निस्वखज्ञगपया
स्थिति। अपरितलायमवधीन्नात्याईश्तरहहिः पहान्नाधर्मना स्थापमवधाकृत्याधः। श्वतरहति। पहन्नाततमायाक्ष्यरितना
धर्मनामाः। लुम्ककश्वतश्रमी यः। शणापेक्ष्यालघुतर यारज्ञ श्रमाणापामविक्कलायास्थिर्विलोकमध्यागाव
स्थितागद्वातियतयाः। श्रज्ञापकानापदेशपमानत वो। विग्रहाव क्रंतक्ता विग्रहः। हारांचस्यास्विमवि
ग्रहविग्रहिकः। विग्रहः। कंडपत्ति। विग्रहाव क्रकंडकम व्यावविग्रहरूपकंडकातत्रवसालाकणेरइत्यर्थः। य
न्नवाश्चदेश्चबधादावावक्कनवर्तिनिविग्रहकंडकतवश्राया लाकातधम्मानि। अथ लाकमस्थानहारा तत्रवमस्याधावति
रियलायति। अथ दश्चायाजनयतायामयात्। उद्दलाएश्रमांखज्ञगुणानि। किंविशनमयरक्षत्रिगयातःश्रान्नालापविसमादि
पत्रि। क्षितितसमधिकसमरज्ज्ञितयात्॥ ८॥ शयादश्चानवर्धः॥ ८॥ अनंतानाहिशाकालाकघहयमत्ता तत्रवनारस
कादायानवतीतिनारकावक्कयतापवामाहशाकनादातस्यावदमादिस्त्राणिरइवाणं नेतइत्यादिप्रवामानरश्यउहा
मकइत्यादि। अयंवप्रज्ञापनायामस्वाविशातितमप्यादास्पदस्यइवमस्याविवहरय। नरइयाणंतीतकिंमविवत्ताहारा अ ३४४

विन्नाहारामीसाहारागा। नामविन्नाहारा अविन्नाहारानामामाहारा एवमसुरकुमारादीनि॥ ८॥ उद्यादशादातएवम
॥ ८॥ अथ अतंतागाहंशाकनारका दिवकव्यानाक्ष प्रघिप्रिवाव्यतइत्यवमवस्यास्य दमादिस्त्रंगापगाविंइत्यादि...
... विग्गाणति। नवमयानमाविंत्राव
माहेशकादिदिन। दांडगत्रिवन्नत्रिदंडकः ... अवहन्नेनाइंडकस्थित॥ ८॥ अनंतरंवैमानिकानोध्यवनाप्त
क। तवाइवाइतिदवाधिकारावमर्गातिष्ठनस्यादवविरोध ... प्रहमणायादाकद्विगांनानइत्यादिमनावि लणानिङि... स्था.वास
... धमाया। पविदमना नवाव्याः। किय क्षेत्रावदियमिदवमसंवारायदाणावक्कवतानणिता
न्नत्याद जावन्वाणिमायपतीनत्रि। नास्थशाकूपदे शितापवे निन्नवाविपलयणइवनि। अयकारिकला
यानिशमाधविपावकलानि। उन्नाणिवालणाइवति उघा नगाविजना नाणपकारकहवाणि...
...नगरशवसहदाणिवा। निन्ना णियलपाविवति। नगरविमइदापिधारवाग्पलपाणिवति। धरावधनंवाः ...
हिमलंपिञ्जनानि धरावारिकाणिना निलयना निवनिवाक्या। असर्यनितिः। अयहयानइंपइजार्वीत्रि हिथंदन्मायरजातअव सर्वात०
वाश्रामसर्वतिइडकरूपं विशायंनिश्रनायनख्यवं नि। कवारायपणायणाइणमिश्रानन यसविंनतदि ति। कईसानवानभ ईदिह०
ति०४० ति। निमार्यति। उपविशति। त्र्ययदति निषस्याश्रमात दमंति। परिदासंकवंतिरमंतिअक्कादिनारतिकुर्वति ललतिईप्सितक्रि
याविशाषानकुर्वति। कीलतिकामक्रीडांकुर्वति किड्डंतिअंतइतकारिताईवादयानक्रीडयंति। मादयंति मादनंति धवगंधि

रति सं

नगरवृत्ति दधति। उत्तमानां गणानां सुविभक्तानां सुपरिष्कृतानां सुनाणकडाणं कम्माणं तिण्णा त्थावाम्पश्य दिति वसदिं उवदिति त्रिवासस्तु प
यांति। एवमप्रत्यादिपदवासवसत्त्व प्यापामोय कारिका दिलयनवृक्षमस्पृशावमरां देवआवासात निवासस्थानं केवलं कि
तु क्रिडा रहणं त्रिवंति। क्रीडायां रतिरानंदः। क्रीडां रघवा क्रीडारतिः स्वक्रीडारतिमात तत्र पृत्यायां निमित्तं यत्त क्रीडारतिप्रत्ययं
तत्त्वगच्छंतीति भावः। अनंतरमसुरकुमारावासवक्तव्यताका। असुरकुमारा उद्विगाधिनादेशसर्वसंयमात्तत्पद्यते ततस्तत्त्वोया
उत्ता उत्कृत्यनत्रदर्शनाणपक्रमतानरणमित्यादि सिद्धमावी एव त्रिसिद्धनष्टाः। आसन्नाः सौवीराः। इनयदविरासार्थ सिद्ध
सौवीरास्त्रउदीईरपत्ति। विगताईतया नयानि वयतस्त्वदी तिनयं विदर्त निकविन्नसाघात्वयवणाउत्ति। आता तद्दश
वितं स्वघातउपउफफलमतिदिराप्पनंदणावणप्पगा इत्यादीनि। नगरागारेणं तिकम्दायकानि नगराणि सार्ध
णि सुवणी फत्यत्रिष्ठा ना व्याकरानगराणि वाकरा स्थितिन गराकराश्चघांत्राता नितगराकरास्तानि तेषां नगरसमया
णीति भवित्याव। विदित्त्ववत्ववासरवालव्यपणापेति। वितः सौनिवत्ताणिवासरस्पवालत्यज तिकास्थायषां तनघाश्ची
यत्रिपणांमाणामाणामिपणोडास्फ्याति। अष्टीतिकनाष्टीतिमूलावनमतामाविकारमानमिद्धं मनमिद्धं नवहिमपलदर्प
माणाविकारं यत्र्मानामानामिद्धं। नेनकनिवं विधानत्रा इदं: स्कनमनंडमात्रे वारणमायापत्रि। घास्वकीयानां डमावाना
उवस्वपत्र रिवदंउपकरणं वरायाादिरदीवृत्यर्थः। अथवा मनांडमात्रयावडपकरणं यत्र तत्र सा। तदादाय समणु बद्ध वारेति।
अथवस्थित्रवि शिलावः। निरवयरिमामात्त उत्ति। सरकपरिपास्थितः। गाय वीत आया वान्न सुरकुम रावासउति। इदआयावि ३४५

त्रिअसुरकुमावविराणाविआषतसुनावगस्पतइति॥८॥ रायादसास्त्रातपृष्टः॥८॥ ॥यपातअन्तिमः हस्ताकाघौतकान्नि
नाषायापवनिरूपणाय समसउच्यति तस्मादिमादिसूत्रं रायगिहत्यादि। आयारांतनामतिकाक्कान्ध्ययं। आत्मा जीवलाष
जीवस्वलावानाछत्पर्थः। यतोजीवनव्यापार्यं तजीवस्यववंधमास्त्रायांलवति। नताजीवधर्मयामावइतिव्यपादशादी हनव
दिति। अथ अन्यांलाषानजीवस्वरूपास्थानइदियग्रासाविनमूर्त्ततयात्मानाविलक्षणत्वादिति शंकातःप्रश्न॥ आतानरंनाआयाल
मत्रि। आत्मरूपानामोलवति उगलमय। श्रावात्मनावविसृज्यमानत्वानूतपाविधलेष्ठादिवत्। आवतनत्वाषाकाशावत्।
याघाकं जीवनव्यापार्यमाणाषाज्ञावः। साज्ञानवन्नदा। निकानिकजीवव्यापारणास्य जीवादन्यत्र न निन्नस्वरूपापिदा
शादिदर्शनादिति रूविंतेतना सिद्धिरूपिणानंदंत नाषाधास्यस्पादवत्र व्यापघातकारित्वासमाविधकणानि
षा रणादिवत्। अथरूपिणानावश्चघाउपलल्प्समानत्वादा सौष्ठिकायादिव। दितिशंकातः प्रश्नः। उत्तरंतु रूपिणाना
कं पायघत्तरयाउवमरूपिणमाधनायाक्रंतदानिकांति एर माणवानुपिशावादीनां रूपवतामपिवक्षाः र याद्यनामिमत
सचित्तसौ वादिति। अनात्मरूपपोज्ञविषयतिजीवशरारवदितिप्रश्नादा। मचित्रत्वादि उत्तरं तु नाम चित्राजीवनिष्टक्षउगलमवतिरूप
चाप्रपाविधलहुवत्। नषाजीवानातरत्यादि। जीवतीतिजीवाप्राणधारण स्वरूपानाषाउतत दिलक्षणा तिप्रश्नः। आरानमानाजीवा
सा वदिराणानातस्पा अनावादिति। मा इदाकेसिदलक्षणगत्यात। अघोजुपत्मेकि ...विदलाषातत्मंत महस्याक्षयादी जीवा षषी
णामित्यादि। उत्तरंतु जीवानांनाषा वर्मांनांतदृश्यादिव्यापारजन्यत्वात्ता स्वादिव्यापारस्य च जी वं ... स्थितयात्। यद्यपि जीवस्य।
ल्यो

मानिचनिस्पृहाम्यसंरवेदयया जनान्मकत्वात्मनिस्थूलत्वाच्च विजियेते४३५

शब्दरूपत्वात्। तथापि नामो नामापर्यायीभिन्नत्वमेवशब्दस्यनामावन्नानित्यत्वादिति। तथाचोक्तमित्यादि। आशंक्यतां सर्वनामपणा।
नामपदवि ज्ञापा भवति। सर्वदिर्वस्थायां घट इत्यत्र मापाणिमर्गावस्थाया वर्तमानानामपूर्वावस्थायां घट इत्यपि दर्शनात्सम्यक्त्वमतिज्ञानानां नोनैव४
षामवाया निरुक्तमानावस्थानां वाचकज्ञापणानां समयमत्यतिज्ञानानां मोक्षाभवति। घटसमयानिज्ञानं नघटवत् कणलावा:
इ४ सर्ववर्ग:। उक्तं नातद्वयादि। आशंक्य तं नैव सर्वं निमर्गं समं यानामापवर्यानादनन्तमापनिघात। नाममात्रालायसिघात। अथसमज्ञानि
शय:। इत्यक्षस्थितं इत्यनावक्तं भवति मता भिन्नात्वदश। इत्यत्र निरुक्ततिविलिखमाना निवस्रत्वायानियोज्ञाना निग
वाक्यपरिणामत्वाम्नामवत्र्वति। कश्चित्तमद्वाश्यन्नी भवतिमर्वशब्दयन्नात्मानि स्थितनिरुक्तितानि वस्त्वन्सवाहज्ञा। स्वल्पाल्पन
आप्रानंतगुणवृद्ध्यावर्धमानानिभवदिच्छालोकांतमा ज्ञवति। अथवयस्यामवस्थायां शब्दपरिणामसंज्ञा नामस्मा नि४
पदि४ णतावामायति। नोनामामसमयवाक्यं तं नित्यक्रमापाप णामत्वर्थः। वस्तुभयत्र मत्तदानंविवत्राचादितिलावं। अनंत
रोतापाजक्रामावशायामन:शब्दिकालवतातिमानानिरूपणा। पादा। आयानांतमणाइत्यादि। एतत्सूत्रा णिवलापाइत्रवानयानि।
ईमसु केवलमिदमनाईस्तवायामनानामकारीमन:। पर्यासिनामकर्मोदयमेणाप्यानदस्यात पोविदिलनमात्रमिति। अनंतरमानानि।
रूपितत्वकायसात्यवभवतीति। कायतिरूपणापाद। आयानंतकायइत्यादि। आकाय:। कायनस्तत्स्थाउभवनान्यन्ना
त्मनन्वतमात्माउभवत्यमतागममंभवानु अथान्यआत्मनंकाय:॥ कायेकादशावादप्रिमंवदनस्यसंशमार्थो नालब्धपगमादि तिप्र
श्न॥ ग्रंथाग्रं॥ १२००॥ ब॥ ॥ उत्तरंच॥ आत्मापिकाय:। कर्मपूर्वत्वदत्वतिरर्कनद्वारेनारवत्। अथमयमिंडवत्। कांवनायल। इ४६
वि४

संवेदने४
वद्या अतएवकायस्यार्थमित्यामनंत्वत्यतएवकायनत्वंआत्मनान। वांतानावधानः संतानादवामतामम् इसंगइति। आत्म:वि
कायत्वं। अर्थात् त्वादवित्य शरीरशाबादजीवोशाबदप्रसंग:। तथावसंवेदनासंभवतिमात्मनाशरीरस्यदाहा। आत्मनोपिदाह
प्रसंगइत्यत:। कथंविदात्मानः स्यापिकायइति। आत्मिककार्मणकायमाश्रित्यआत्माकायइतिव्याख्यातं कार्मणकायस्यसंसार्या
त्मनस्मपरस्परानुप्रवेशादनिकपप्रकृत्याप्यवान्। आनुविकायत्रिअदारिकादिकोपिकापाजावादय: कायस्मृतिमावानन्नता: सा४
।दृष्टान्ते४ शिगितिआक्रविपिकायत्रिरूप। पिकाय:। अदारिकादि कायस्थलक्षणणाकयोंकार्मणकायस्यानिरूक्तरूपिन्नाहा अरूपपि
पिवविवक्षणालूपवंशक्कउ। अवेति। शरीक्रत्पकायाः। पाकिकस्रावस्तवाविधया। तद्यथा सचित्तनातकाप अचित्त काय:४
विकायइत्यादि। सचित्तविकायजीवदवस्थायांवित। समस्कित्तवाद। अचित्तविकायपूर्वावस्थायांवितम्य
स्यानावात्। जीवविकायत्रि। जीवापिविवक्षितातधाम्। दिप्राणप्रक्रापिनवतिकायअदारिकादिशरीरमापन्नस्य
अजीवविकाय त्रि। अजीवास्पदत्वमादिशरीरत्वा। पिनवति। काय:। कार्मणशरीरमापन्नस्याजीवाणाविकायत्रि। जीवानांसंब
धीकाय:। शारीरंनवति। अजीवाणविकायत्रि। अजीवानामपिस्थापन। ईदादीनांकाय:। शारीरंनवतिशरीराकारइत्यर्थः। सिं
पिकायत्रि। जीवसंबंधकालात्पूर्वमपिकायानवतियथानविमज्जीवसंबंधइत्तदर्शनरारीरंकाइल्लमाणविकायत्रि। जीवनजीवा
वमानोपिकायानवतियथाजीवन्नुरारीकायसमयविरहकातविकायत्रि। कायसमयाजीवत्वकायस्मकायताकरणलक्षणं॥
तव्यतिक्रांतायस्मतथासापिकायएवइतकालपरवतउत्थिपिकायत्रिनतित्रि। जीवनकायतयाग्रहणसमयान्पूर्वमपि

व्या प्रज्ञप्ति मधुघटादिन्यायेनं द्रव्यकायो नियते। इति क्षणे उज्ज्वलवद्याप्रवचना वाग्द्रव्यादिन्नमाणे विकाय भिन्ना तित्ति। जीवन्नकायो भि
यमाणे पि काया यानिव्यते। सिक्कताकणकलाप्रसंश्लिष्टहृष्णवत्पुद्गलानामुष्क्षणे पश्चिमाटेनावान् कायसमयविइक्कंते विका
ए ति ज्ञाइ त्ति। कायःसमयव्यतिक्रांते स्यपूर्वकाह्यतेनावतयाह्यते ऊर्ध्वं विष्ण्वायवृालद्रव्यउज्जलानां तत्स्य नाव: नायतिहू लेकार
णउन: कायद्दशाणि कायसार इस्य केवलशरीरावित्त्वात् तत्वयमात्रयावककम् सा नत्यत्याख्याता निपदाद्वा कायसप्तला
वमामनमशरीरकायस्याह सर्वेवां नानामासामन्यपन्नशरीरस्य मात्रंतद्यावककस्त्यन्वें। पवंत्राया विकायाममद्दष्टाणि। वि
कायमिति इदेउ क्रवत्ति आत्मापि कायः। पद्यमंक्यप्रदेश सर्वः। कायः पादयसंक्यरूपता दि ति। रूपी कायः उ
ज्ञलस्कंधमाणेरूपाऽरूपी कायः परमाणुवा पुद्गलयाः॥ सचित्तः कायो जीवद्वपुरवा प्रकृत्याऽचित्तः कायो
भव तन्न संवन्धापृक्यो जीवः। कायजस्य सादिहक्का वेमंवधरूपः। अजीवाः कायः प्राणलक्षणजीवानां प३८
कायः जीवशरीरं अजीवानां कायः परमाण्वादिराशिरिति पञ्चाशाण पि अपकाय। सेवलदाना ह। कतिविहेण
मित्यादि अपर्यवसमुविषयात्रि विस्तराणं व्याख्यातं द्दष्टांतासूत्राणि लेशतो व्याख्यायांते तत्र सालिपति। अदारिकश्शरीरम
वउज्ज्वलस्कंधरूपत्वात् उपचीयमानत्वात् कायः। अदारिक कायः। अयं च पर्याप्तकस्यैवेति। उरालियमीसयत्ति। अदारिकश्चा
सो मिश्रश्च कार्मणेनेत्यौदारिकमिश्रः अयं चापर्याप्तकस्यावस्थाविशेषे। विक्रियः पर्याप्तकस्य देवादेः। वेउव्वियमीसयत्ति। वि ३४७
क्रियश्चासौ मिश्रश्च कार्मणेनेति विक्रियमिश्रः। अयं च एतिदृशी विक्रियशरीरस्यादेवादेः। आहारयमिश्र आहारकशरीर रनि

र्वर्त्ति आहारगसीसयत्ति। आहारकपरित्यागेनौदारिकग्रहणाभ्युद्यतस्याहारकमिश्रो भवति। मिश्रता चनौदारिकेणेति
। कम्मयत्ति विग्रहगतौ केवलिसमुद्घाते वा कार्मणः स्यादिति॥ ७॥ अनंतरं काय उक्तः स च मरणे सति भवतीति तदाह। कतिविहे
णं भंते मरणे इत्यादि आवीचियमरणेत्ति आ समंताद्वीचयः इति समयमनुभूयमानायुःप्रापरायुर्दलिकोदयात्। एवंरूपा वीचिर्व
लिकाविच्छित्तिलक्षणा यत्रास्मिन् तदावीचिकं अथवा अविद्यमाना वीचिर्विच्छेदो यत्र तदवीचिकं। अवीचिकमवा।
वीचिकं तद्धि तम्मरणं अवीचिकमरणं ओहिमरणेति। अव धिर्मर्यादा ततश्चावधिना मरणं अवधिमरणं यानि हि नारकादिभवनिबं नभिमव
धनतया आयुःकर्मदलिकान्यनुभूय म्रियते यदि पुन स्तान्येवानुभूय म्रियते तदा तदवधिमरणमुच्यते। तद्द्रव्या
पेक्षया पुनस्तद्ग्रहणावधिं यावज्जीवस्य मृतत्वात् भवति। इह ह्याताः त्रिता नां कर्मदलिकानां पुनर्ग्रहणं परि
णामवैचित्र्यादिति॥ आइयंतियमरणेत्ति। अत्यंतं भवं आत्यंतिकं तद्धि तन्मरणं चात्यंतिकं यानि हि नरकाद्यायुः
ष्कतया कर्मदलिकान्यनुभूय म्रियते मृतश्च न पुनस्तान्यनुभूय म्रियते इत्येवं यन्मरणं तद्द्रव्याणेष्क
याऽत्यंतभाविनाश्यातिकमिति। बालमरणेत्ति अविरतमरणं पंडियमरणेत्ति सर्वविरतमरणं तत्रावीचिकमरणं पंचविधं द्रव्यादि
भेदेन द्रव्यावीचिकमरणं चतुर्विधं नारकादिभेदात् तत्र नारकादिद्रव्यावीचिकमरणं इति यदनाद्याह। जण्णमित्यादि यस्मा
द्धेतोः नेरयिका नारकत्वेन वर्तमानाः मरं ति ता तियाग: तान्याउयत्ताए निरयिकाउष्कतयाऽऽगतिक्रियाऽ
तिस्पृष्टान्तः बद्धाइं ति बंधनतो गाढाइं ति णाम्पिता निशदग्राह्यपतः कडाइ ति विशिष्टानुभागतां पट्ठविच्छियाइं ति स्थितिमंपा

भग० वृत्ति

दाननमिविमाइंति। जीवपएसेसुअनिनिविमाइंति जीवप्रदेशाश्च पतितास्तासानिविष्टान्यतिगाढतां गतानीत्यर्थः। ततश्च अनिसमया
णामयाइंति। अनिसमयमागतानि उदयावलिकायामागतानि निडाणि। आवीइंति। किमुक्तं भवति। अनुसमयं ति अनुसमयं
प्रतिक्षणं। एतच्च किंप्रयसमयसमाप्यपणाभिव्यादतआदनिरंतरमरं तिति निरंतरमव्यवधानमकलमायुष्कमित्यर्थः। त्रियं
तविस्तंवतीत्यर्थः।। इतिकडु त्ति इति हेतोर्नैरयिकद्रव्यावाविक मरणं तब्धतइतिराधः। एतास्मिन्निगमनार्थं सूत्रं। मातणाह
णमित्यादि एवं जावला वावीवियरणंत्ति। इह यावत्करणा तूकालावीविकमरणं नावावीविकमरणं द्रष्टव्यं। तत्रावीचं नाव
कालावाइयमरणं नातकतिविद्धप्पात्र।। णा।। व्रज्ञं ...यं निरइयकालावाइयमरणं।।४।। मोक्खणाद्वाणं
तणवेत्तुहइ। नेरइयकालावाइयमरणं।।२।। गो। जनानरइयानरइअकालवहमाणाइत्यादि पवंवा
वीविकमरणमप्यभ्यंयं।।७।। ।।नेरयिकद्रव्य। वाधमरणस्त्र। जम्मि मिव्यादि प्रवाद्व्याकारघटनानेरयिक
इव्यवत्तं मानायेनेरयिकायानिडव्याणिमाप्रतीः श्रियं। तमुडं तिता निडव्याणएनागत... कालभनास्मइति
गम्य। मरिष्यंतमद्य इत्यादि नैरयिकद्रव्यावधिमरणं उव्याद इतिराधः। मितणामित्यादि निगमनं।।७।। पंडितमरणसूत्रं। गिम
अतीहारिमंति। यत्पादपोपगमनमाश्रयास्यैकादाइविधीयात तन्निहारिमं कडेवरस्य निर्हरणाद्यत्पुनर्यत्र गिरिकंदरादौ
विधीयते।। तदनिर्हारिमं कडेवरस्य निर्हरणायन्नाता। नियमअप्पडिकम्मं त्ति शरीरप्रतिकर्मवर्जितमेव भवति छस्तरप्रत्या
ख्यानं तद्विवर्जयति। त्ति रीववत्ति करणात् निहारिमं अनिहारिमं चेति दृश्यं। सेत्तिकार्मावादेवताति। उपादशाशतंतेश्म।।७।। २४८

द्वि हे ४

अनंतरोद्देशकमरणमुक्तं तच्चायुः कर्मस्थितिक्षयरूपमिति कर्मणां स्थितिप्रतिपादनार्थोऽष्टमउद्देशकस्तस्येदमादिसू
त्रं।। कइणं भंतेत्यादि पयडिवंधवित्ति उद्देशकस्त्रितोयमानतश्चात्रप्रज्ञापनायाः बंधस्थिति बंधस्थिति। कर्मबंधस्थितिरित्यर्थः तदर्थो
उद्देशकाद्वंधस्थित्युद्देशकादाननेतव्यः सच प्रज्ञापनायात्रयोविंशतितमपदस्य द्वितीय।। इदं वाक्तं तत्र संग्रहणी गाथा
त्रिमावपयंडीणं ... स्थितिबंधविशेषादिये वापणोकेरिति मियजइदस्त्र विती बंधइ आक्कासियं वाति अस्या
व्यायमर्थः। कर्मप्रकृतीनां कालादीनां ।। मवितवं कप्रिणं नकम्मयगडीओपन्नत्ताओ।। अट्ठकम्मपयडीओपन्नत्ताओ तं ना
णावरणिज्जं दंसणावरणिज्जं मित्यादि तहा नाणावरणि ज्जाणं वंतकम्मकति विहं पं।।गो।। पंचविहे पण्णते अभिणि
बोहियनाणावरणिज्जे। सुयनाणावरणिज्जे इत्यादि दितबाचक्रतीनां स्थितिवाच्याः सा वेवं नाणावरणिज्जा
स्स णं भंते कम्मस्स केवइयं कालं ठिती पं।।गो।। जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं उक्कोसेणं तीसं सागरोवमकोडाकोडी
त्वादि तं च वाप ध्वेज्ञानावरणीयादिकर्मणां सिद्धिया उप्पात न्तवात्वा। पांकेन्दियादि जीवः कुक्कियतीं कर्मस्थितिं बध्नाति।
वाच्यः।। मविवीधपत्ताोदियाणं भंते जीवा नाणावरणिज्जस्स कम्मस्स किं बंधंति।।गो।। जहन्नेणं सागरोवमस्स तिन्निसत्तभागा पलि
उवमस्स असंखेज्जइभागेणं ऊणए उक्कोसेणं ते चेव पडिपुन्ने बंधंति इत्यादि तथा कीदृशो जीवो जघन्यस्थितिकं कर्म बन्ना
तीति वाच्यः तहा नाणावरणिज्जस्सणं भंते कम्मस्स जहन्न ठिईबंधए के।।गो।। अन्नयरे सुहुमसंपराए उवसा
मए वा खवए वा।।गो।। नाणावरणिज्जस्स कम्मस्स किं बंधंति।। एवं तह त्ति रिनिर्जवत्त्रहत्याधि।।७।।

वा॥०वृत्ति ॥श्रनंतरउद्देशके कर्म ... कर्मप्रशाद्यविक्रियकरणं । किन्नवतीति तदर्शनार्थमेवमुद्देशकः । तस्य चेदमादिसूत्रं । रा
यगिहेइत्यादि । कयापडियेति । किंप्रांतवद्दघटिकां कयायडिया किंवर्द्धमाणं ति । कयाघटिकालस्स यत्प्रकाशेनकाद्येतद्धा
स्नानंतरमुनुतद्यावत्तनाम नावहामति विनष्टिपरिणामाहि हावस्थाकाः ॥ कयाघटियकाकिंवद्धमाणा इति कयाघटि
कालस्याणंतरं दस्नानंतरमानंतिनंता । दिस्मापडेति । दिशयस्यमंतणा ॥ विपलकिडेति विदलानां वंशादीनां वंशार्गानाय । कव
ःमतद्यातं संवृकिडेति । वाराणकटा वस्मकिडेति वर्म्मकटंरव नादिकं । कवलकिडेति । कशामयंकवलकानादि । वर्मएव
ःपक्खिविशेषः । वक्कलिकिवगमणं ति । वस्त्रलालक्खणं ॥ क४ क्रियांकार्याचित्तंशमायनमतद्यातह्मएतांगतमित्यर्थः । पवेज
त्ताव्वयवत्तवयानाणियद्या । इत्यानंदंश्चविनंदं नाउप्पएणा । श्रगारा । गारांतेना विपय्याकवद्या इंपा
हवक्कलिकवाडं बिव विश्रप । गोमजवानामपउजवइंजा वाणदावोगाहोइत्यादि ॥ जालायति । जालोका रू३४
जलजादिंजियविशेषः । उद्दिडिया । शवितिउमदस्य । श्वेतंशस्यदंवायवायमवउणं त्रि । वीजं वीजकाभिधानः । शा
कतिः । मात्र । दो विपणत्रि । रावयिवमिमवउरंमणाणं त्रि । मासोउत्योउरगमात्रमपसासंदेपणं । ऊर्ध्वम्मवउरगयमाणं । मा
मवत्याटपत्रित्यर्थः । पक्खिविरालए त्रि । जीवविशेषः । उवमाणं त्रिश्रतिकामत्रित्यर्थ । वीइवइति । कल्लालोकाल्लालं वसलिय
मिदयावक्करणादिदहस्सं । लोहितक्कंममार गलंदमगवंउलगं मागंधियं । जाईरमंत्रकं अंजणरपणंजायरूवं अंजणाउ उ४८
लगांकलिदेति । कम्मदवद्धानंगइत्यवउयावक्करणादिदहस्सं । नलिणादवाणं उमनगदवाणं । मागंधियद्दवाणं । पंडरियदवाणंम

दोउंडरियदवाणं । सयवत्तवाणं ति । निमंतिविमंश्चणालं । अवदालियत्ति । अवदार्यदारयित्वा । उणालिय त्रि । नलिणीकायंउ
म्मज्जियत्ति । कायउम्मज्जउम्मंमत्तवाकिंट्ठेकिट्ठोनामत्रि । न म ः कमलवर्णाजनवनुष्वहापणाकमपवावनासातइहुणां
तिनातीति कमलावलास ः इदयावक्करणादिदहस्स । नाल । नालानालपावविपदवित्तलासे । सापसीताना नासातिहाना सति । च
तिघानासा । किंचेकिंवद्धपानालनालवापदविपदवियवाप । मापसायवाप । विघेतिवाणघपाकडियघडिवापरम्मन्दा
मिद्दनिवदंवइपत्रिनइवना लेना लाला मत्रि । शदश्चा नारा । दविपदवित्तलासत्रि उदशाणंतरपवानालस्समयूरमलवना
दवितस्सवकपिवं वनदवितालालइति हयाःसा । पमाउलापत्रिरा । तम्मरणीपक्क्याावद्यायाकातवांदिति
वइदाः । लिविलिपालासत्रि । पिायक ः इकव वर्जितानि छितियालासत्रिता । पावणी दिएणपकवा
वकिंवाइत्रिइदकमच्चइ ः कमलायइत्थवि ायएणं इतिनउनमकानांनघादि । कम ः मनकमूवी ः । साया ५४
१०४ वाकिलावसंजात्यावउविशेष ः पवउवरयादवपिघणं । कडितघडिवापडि । अमतान्मंद्यावाउशववाइदलनितंरवाया
इत्यर्थः । अणउवइजायइत्यवाइद्यावक्करणादिदहस्सं । अव उववजातवणंगंनारसीयलनला अवइवीणसजाताव
यम्मनारंघातलंवजलंयवसातघाइयावि । मकुसाइयमज्जरमरनाइयप्रिइंसामवंदहस्सं । उपवरिदिपासवणमालाकाइल
कोइलाकालगविगागाकडलगजावजीवकनंदासद्दककविलपिंगलसगकारंडवचक्कवायकलदंसमारसअगागमा ः
वणमिजाणं विरइयम ... ऽमसाइयमज्जरसरनाइयत्रितवशकादीनांसारसांतानात्रानकपांशऊनगणानां

भ०वृ०त्रि मित्युक्तं विरचितं शास्त्रान्तिकावान्नरत्नशाष्ट्कंमधुरस्वरं वमादितं लपितं यस्मात्मातमाः॥१॥ त्रयोदशशते नवमः॥९॥
अनंतरोद्देशके वैक्रियकरणमुक्तं तच्च समुद्घाते सति भवतीति समुद्घातप्रतिपादनार्थो दशमोद्देशकस्तस्य चे-
दमादिसूत्रं कति णं भंते छाउमत्थिया समुग्घाया पन्नत्तेत्यादि छद्मस्थः अकेवली तत्र भवाश्छाद्मस्थिकाः समुद्घाता इति। वेदनादिभिः सहात्मनो हनन
घातः। समेकीभावेन उत्प्राबल्येन तत एकीभावेन प्राबल्येन च घातः समुद्घातः॥ अथ केन सह एकीभावगमनं उच्यते वे-
दनादिभिः समुद्घातगतः। तदा वेदनाद्युत्पन्नज्ञानपरिणत एव भवतीति। वेदनाद्युत्पन्नज्ञानेन सहैकीभावः। प्राबल्येन
घातः कथं उच्यते। यस्माद्वेदनादिसमुद्घातपरि- णतो बहून् वेदनीयादिकर्मप्रदेशान् कालान्तरानुभवयो-
ग्यानुदीरणाकरणेनाकृष्योदये प्रक्षिप्यानुभूय निर्जरयति। आत्मप्रदेशैः सह संश्लिष्टा-
न्शातयतीत्यर्थः। अतः प्राबल्येन घात इति। अयं
च षड्विध इति वक्ष्यमाणेषु केवलसमुद्घातवर्जेषु समुद्घातेष्वेकः एवक
इति दर्शितः। समुदितास्तु सप्तविधा इत्याह। वेदना कषाय मरणे वेउव्विय तेयए य आहारे। केवलिए चेव भवे जीवमणुस्साण सत्तेव॥ ...
तिय समुग्घाए॥२॥ वेउव्वियसमुग्घाए॥३॥ तेयगसमुग्घाए॥४॥ आहारगसमुग्घाए॥५॥ तत्र वेदनासमुद्घातः असद्वेद्य-
कर्माश्रयः। कषायसमुद्घातः कषायाख्यचारित्रमोहनीयकर्माश्रयः। मारणान्तिकसमुद्घातोऽन्तर्मुहूर्तशेषायुःकर्माश्रयः
॥ वैक्रियतैजसाहारकसमुद्घाताः शरीरनामकर्माश्रयाः। तत्र वेदनासमुद्घातसमुद्घत आत्मा वेदनीयकर्मपुद्गलप-
शातं करोति। कषायसमुद्घातसमुद्घतः कषायपुद्गलशातं मारणान्तिकसमुद्घातसमुद्घतः आयुःकर्मपुद्गलशातं वि- ३५०

कुर्विकसमुद्घातसमुद्घतस्तु जीवप्रदेशान् शरीराद्बहिर्निष्काश्य शरीरविष्कम्भबाहल्यमात्रमायामतश्च संख्येयानि योज-
नानि दण्डं निसृजति। निसृज्य च यथास्थूलान् वैक्रियशरीरनामकर्मपुद्गलान् शातयति सूक्ष्मांश्चादत्ते। यथोक्तं वैउव्वियसमु-
ग्घाएणं समोहणइ समोहणित्ता संखेज्जाइं जोयणाइं दंडं निसिरतीति। निसिरित्ता अहाबायरे पोग्गले परिसाडेति अहासु-
हुमे पोग्गले आइयइत्ति। एवं तैजसाहारकसमुद्घातावपि व्याख्येयाविति॥१०॥ त्रयोदशशते दशमः॥१०॥ ॥समाप्तं
त्रयोदशशतम्॥१३॥ ॥त्रयोदशाख्यं शतं समाप्तमिति॥ व्याख्यातं त्रयोदशं शतं अथावसरायातं चतुर्दशमारभ्यते
तस्य चादावुद्देशकसंग्रहगाथेयं— चरमुम्माय सरीरे पोग्गल अगणी तहा किमाहारे। संसिट्ठमंतरे खलु अणगारे केवली चेव॥१॥
तत्र चरम इत्युपलक्षितः प्रथम उद्देशकः। उम्माय त्ति उन्मादार्थो द्वितीयः। शरीर त्ति शरीरशब्दो-
पलक्षितस्तृतीयः। पोग्गल त्ति पुद्गलार्थविषयकश्चतुर्थः। अगणि त्ति अग्निशब्दोपलक्षितत्वादग्निः प-
ञ्चमः। किमाहार त्ति किमाहारा इत्येवंविधप्रश्नोपलक्षितत्वात् किमाहारः षष्ठः। संसिट्ठ त्ति संसिट्ठोसि मे गो-
यम त्ति इत्यत्र पदे यः संश्लिष्टशब्दस्तदुपलक्षितत्वात् संश्लिष्टोद्देशकः सप्तमः। अंतरे त्ति पृथिवीनामन्तरविषयकत्वादन्तरो-
द्देशकोऽष्टमः॥ अणगारे त्ति अनगार इति पूर्वपदत्वादनगारोद्देशको नवमः। केवलि त्ति प्रथमपदत्वात् केवल्युद्देशको-
द्देशकः। इति तत्र प्रथमोद्देशके किंचिल्लिख्यते। ब्रह्मादेवावासंत इत्युक्तम् परं इति। केवली...भावितात्मा संपन्न इति। व

रसमर्द्धागतिर्नस्थित्यादिभिर्देवान् सौधर्मादिदेवलोकं व्यतिक्रान्ता लेश्यास्तद्भवनात्तद्भूतलेश्यापरिणामापेक्षया
नगणवृत्ति परमं परलोकगतिर्नस्थित्यादिभिरेवादेवावासं सनत्कुमारादिदेवलोकं असंप्राप्तोऽशुभतरकृष्णलेश्यापरिणामापे
क्षयैव दत्तकलवति। इहाल्पर्द्धिकमाय्यस्तदुपपन्नाः ते भागाः तव स्वर्गमानं आराधनाम् स्थिता सौधर्मादिगता देवस्थित्यादिबन्धायोग्याः
तामतिक्रान्ताः परलोकगतिः सनत्कुमारादिगता देवस्थित्यादिबन्धायोग्यातां वा शोऽपन्नानां ओतारत्रिः इत्थं व समाप्तकालकाले त्रिः २:४
क्रियतव्य अस्याध्यात्मादर्शनिदृष्टः तन्नरेऽप्रमत्तकेल्या अथ यतारतितायाः॥ वरमादेवावास परमावदेवावासमायाः परि
पार्श्वतस्समापन्नसौधर्मादेशमन्नाः सनत्कुमारादेवाश्रम त्राणायामध्यलोग ईशानादादित्वर्थितिलक्षमादेवावासा
त्रि यस्यां लेश्यायां वर्तमानः साधुः तस्यां लेश्यायां देवावासाः तहितितभादेवावासमवतस्थानगारस्यगा
लेश्यापेक्षे पुनैन तिर्नवतीतियतत्वात् अस्य समस्तडितपतलासत्ववम इतिसमयत्रि समनरः अनगारस्तन्मध्यवर्त्तिनि देवावा
समगतः विराधकान्नि यत्नालेश्यापरिणामनतारात्मव्रत संपन्न गितामंपदि विराधयन्नदा क्रमालस्यामावर्तिकिर्मणः सम
कारणालेश्याजीवपरिणतिः साकर्मलेश्यास्ता वालास्य तदर्थः तामवशितिपवतितस्यावशितिपतति। अनुबन्धनतरां तायानितवतुडम
द................ज्यालेश्यायाः शतिपततिमादिशाकाव्यवासमइत्यातः वृद्धितलेश्याहदेवानामितिपरिक्रान्तसमादा॥७॥ ॥
२५४ सयवास्वत्यादि सनगारस्य समादेवा समातस्मय विनविधायत परिणामेतदानामेवलेश्यां यद्यावत्यत्रः उपसंपद्यस्थित्य
विहरत्यामइति॥७॥ इदमामान्यादेवावासमसंस्थित्वाक्रमशविराधितंतामेवास्थिताहा॥७॥ ॥अणगारेणमित्यादि नवायाता ३५१

वितास्यानगारः सकृत्सम अतरकुमारस्तव्यातविराधितसंयमानांतारान्वादादिति। तवाततइवंकालापकृतालावितार्थसंयत
कालेव संयमविराधनासङ्गावादसुरकुमारादितयोपपातइतिनावसः। बालतपस्वी वायं लविनात्माइत्थव्यइतिनावः॥७॥ अनं
तरं देवानि नमानकिंतिगत्युपिकारान्नारकगतिमाश्रित्याह। नरइयाणमित्यादि क्रमसप्रदागतिरिति॥ कथं च कथइकारणकाहइतीत्य
घः। शीघ्रा गतिर्नारकाणां उत्पद्यमानानां शीघ्रा गतिर्लेवती निदर्शनं। यादशाण्वह्याशीघ्रान्स्याशीघ्रसादिति वक्तव्ये तमित्यतः
पृष्टः कृतः कदे सौ दागति विसपत्रि क्वचिमिति कोहशः ...... सादिन्नाशाशीघ्रगतिस्तत्वा बाहुः गतिविषयागति
गोवरस्य तत्त्वा कालइत्यर्थः कोहशीशीघ्रागतिः कीह। शास्यतकाल .... गतिः दोहवशीघ्रतत्का
इतितात्पर्यो तरुणान्नि प्रवर्द्धमानवयाः सवडवाला पिस्यादतआदावलवतिमाशारशणावान् बलवान
कालविशेषाबिशिष्ठलवतीत्यत आहजुगवतिजुगंगु षमडः षमादिः कालविशेषः तत्रइशाष्टविशिष्टवलः
देवभूतं यस्यासौ सोडगवान्। यादृक्करणादिदं दृश्यं जाव तावयः शसः॥ अप्पायाकअल्पशहस्यानाबाधत्वादनात
क्कोनीरागः विराग चिरमदठस्थिरायदठमः उलखवकवत्। दत्तपाणिपायपासपिठंतरोरूपरिणाए इदंपाणिपादंवस्सपाश्वा
इष्टान्तारुवअरूवपरिणातपरिनिष्ठितगातयस्यसतथा उत्तमसंहननइत्यर्थः तलजमलजुयलपरिघनिलबाहूतलौताल्लोत
क्षीतायां यमलसममाश्रेणीकंयफगलंदवपरिघस्यागलात निलीतअहारौ दीर्घसरलपीनत्वादिर्नीबाहूयस्यसतथा। वश्मि ठाः
उहिणासहियसमादयनिहियगायकाप्रावमें ध्याद्वगणनसुधिकत्वसमादतानिअत्यासवइकत्रस्पनिविताहिगशेणिः

भग० वृत्ति

यत्र स तथाविधः। कायाद्यस्य सतथावस्मिन्नादवस्थलोकस्य तीनाः। उरस्सवलसमस्सागप। अंतरवलस्सश्रेणी लेप्पा एवा। डरणावा
या समाप्ता॥ जविन् शाह:। शीघ्रवव्रन:॥ ७॥ पंचयागह:। दास्त्वशीघ्रकारोपन्नाहं अधिकृतकर्मणि निर्मागं नगतः। कुसलअलो
वितकारा। सन्दावीसुकृतदष्टकर्मज्ञो निउणो त्ति। आयारंलक:। एवंविधस्य हि उत्पन्नस्य शीघ्रं गत्यादिकं भवतीत्यतो वणविश
षाणाप्पादानमिति॥ आउंटियं ति संकोचितं वि क्खिप्पं ति। विक्षिप्तं। पसारितं सो दारज्ज त्ति। संहरेत्तं साकोचयत् विक्खिरिज्ज त्ति
दे किरतूद्धसारयन्नउम्मिसियं ति। उन्मिषितं उन्मीलितं नि मिसज्ज त्ति। निमीलयेत्। तावता स्यावत्ति। कोघ्रा छेयां का
ऊयावदावयमर्घः। स्यान्न यदुत पूर्वं मन्वासकं गोः तमसावत्र ऋय्यंनवस्सस्थलावः शीघ्रतायां नारकगतस्त्र छिद्यय स्ववा
यडक्कविशाषण उरुरुव्वा अजस्समारणादेरिति एवं गो। तम्मतमाशकालगवा नाक्षानाचमर्घः। समर्घः अ
धकस्मादवमित्यादि। नेरइयाणमित्यादि अयमभिप्रा यो नारकाणां गतिरेकद्वित्रिसमया बा ज एषां सा णादि
को त्रीसंख्ययसमायतिक घंताहशा गतिर्नारकाणामिति। नरवएगसमएणं वत्ति एकेन समयेन उत्पद्यते इति शेषो
गः। विवक्षायां ताव्वावाशोघ्रविकाल्या इदविग्रहशाच्छन्नसंबंधितः। तस्मिक समयकस्यानावात्। उस्समएण व त्ति
। द्विसमयो युवत्रस्स द्विसमयः। तनविग्रहेण तियागः। एवं त्रिसमयेन वा विग्रहेणवाकुणत इत्सिमया विग्रहएवं यदा नरत
स्स्पूर्वस्यादिशोनरकाप स्थिमायां उत्पद्यते तदिकेन समयेन अधो याति द्वितीयेन तु तिर्यग्गत्यत्तिस्थानमिति। त्रिसमयवि
ग्रहास्तु यायदा नरकस्य पूर्वदक्षिणायां दिशोनरकोपेक्षया … यायां दि … शिमावायुद्यात तदा एकेन समयेन अधस्समाश्रेणयाति। ३५२

द्वितीयेन तिर्यक् पश्चिमायां तृतीयेन तु तिर्यगेव वायव्यां दिशं उत्पत्तिस्थानमिति। तदेतेन कालेनाक्त:। एतदेव अनावष
शीघ्रगतिर्याहद्रशा तदुक्तमिति। अथ नियमयन्नाह। नेरइयाणमित्यादि। तदा शीघ्रा गतित्ति यथा कृष्टत: समयत्रयेन भवति
तथा सा शीघ्रा गति विसर्पन्तीति शेषः। एगिंदियाणं चउसमइए विग्गहे त्ति। उत्कृष्टतः चतु:समयः एकेंद्रियाणां विग्रहो भवति
वतिकथं उच्यते उसनाड्या बहिस्तादधोलोकविदिशो दिशं यात्यात्ते नजीवानाम तोश्रेणिगमनात् द्वितीयेन तुलो
कमाध्य प्रविशति तृतीयेनो ऊर्ध्वं याति चतुर्थेनत्रस ना डीतो निर्गत्य दिग्व्यवस्थितस्तुत्पत्तिस्थानं प्राप्नोति। एतत्त्व जा
लमंगीकृत्योक्तं अन्यथा पंचसमयापि विग्रहो भव तिदा एकेंद्रियाणां तथाहि त्रसनाड्या बहिस्तादधोलोक
विदिशो दिशंयात्येकेन द्वितीयेन लोकमा ध्ये तृतीयेनाऽर्द्धलोके चतुर्थेन ततस्तिर्यक्पूर्वादि विदिशि ५४
शानिर्गते ततः पंचमेन विदिगवस्थितेऽत्पत्तिस्था नं याति … वक्तव्याविदिशो दिशं एव वि
त्रिपउनी र्विविदिस ३४ ए एस मरइज्जडिमच्छंमि उद्दतेश्यः पंचमए त्ति। सुसंत विवक्षितविकएंद्रियाणां नातकषसीह गतीत्यादि सर्वं यश
थानारकाणां तथावाच्यमित्यर्थः॥ ७॥ ॥ अनंतरं गतिर्या स्थित्य नारकादिदंडक उक्ता अथ नारका … वादिवक्तव्यतापर
रंतामवाह। नेरइयाणमित्यादि। अणंतरोववन्नगत्ति न विद्यते अंतरं समयादिव्यवधानं उपपन्ने उपपाते येषां ते नार
काणांतरोपपन्नकाः। परंपरोववन्नगत्ति। परंपरा द्वित्रादि समयतोपपाता येषां ते परंपरोपपन्नकाः। अणंतरपरंपरअ
णुववन्नगमध्य … वर्तमान परंपरं वह्रित्रादि समयरूप … समविग्रहानं उपपन्नं उत्पादो येषां ते तथा। एत
वन्नगत्ति

२८७ वृत्ति -वविग्रहगतिका विग्रहगतीति द्विविधस्याप्यनंतरत्वस्याविग्रहमानत्वादिति ॥८॥ ॥अथानंतरोपपन्ना दीनाश्रित्याह॥
नेरइयाणं भंते किं अणंतरोववन्नगा इत्यादि इह च ये नैरयिका अनंतरोपपन्नास्ते एवं विधस्यायुषो बंधं प्रति असमर्था यतस्तेषामवस्थायां तथावि
धाध्यवसायस्थानाभावान् न सर्वजीवानामायुर्बंधकालो वा ऽपि तु परभवायुषस्त्रिभागादावायुर्बंधसद्भावात् परंपरोपपन्नकास्तु
स्वायुषः षण्मासावशेषायामतो नारकाः परंपरोववन्नगास्त एव प्रज्ञापनया त्रिविधमप्यायुः प्रबध्नंति भवस्थितिसंबद्धं
तिर्यग्मनुष्यायुःप्रबंधकत्वात् ॥ अणंतरपरंपरअणुववन्नगा यत्र तु अनंतरोववन्नगा तत्र त्रिविधम्मि ॥ ९ व४ अर्थमिति अनंतरोपपन्नकास्तु
विशेषस्य दर्शयितुमाह ॥ नेरइया णं इत्यादि ॥ अथानंतर निर्गतत्वादिना प्रकारेणाह ॥ नेरइयाणं भंते इत्यादि
॥ तत्र निश्चितं स्थानांतरप्राप्त्यागतमनंतरनिर्गतमनंतर समयादिना निर्गतं निर्गतं येषां ते अनंतरनिर्गताः॥ ९ व४५
ते च येषां नरकोद्वृत्तानां स्थानांतरप्राप्तानां प्रथम ॥ समयावर्तितानि ये परंपरया समयपरंपरया निर्गता
येषां ते तथा ते च येषां नरकोद्वृत्तानां उत्पत्तिस्थानप्राप्तानां द्व्यादयः समयाः ॥ अनंतरपरंपरअनिर्गतास्तु नरको
द्वृत्ताः सन्तो विग्रहगतौ वर्तमाना अद्याप्युत्पत्तिस्थानमप्राप्ता इति तेषामनंतरत्वेन परंपरत्वेन वा निर्गमस्याव्यवस्थितत्वादि
ति अथ अनंतरनिर्गतत्वादीनाश्रित्यायुर्बंधमभिधातुमाह ॥ अणंतरनिग्गया इह अनंतरपरंपरानिर्गता नारका
आयुर्न बध्नंति अनंतरनिर्गततया विग्रहगतौ वर्तमानत्वान् परंपरानिर्गतास्तु सर्वायुर्बंधकास्तिर्यग्मनुष्यायुषोः परंपरनि
र्गता हि क्रियमाणा अनंतरपरंपरा नरकोद्वृत्ताः केचिन्मनुष्याः तिर्यग्योनिकाः सन्तस्ते परभवायुर्बंधका भवंति ॥ २५२
यत्ति

॥८॥ ॥अनंतरनिर्गताद्यधिकारादिदमाह ॥ नेरइया णं भंते किं अणंतरखेदोववन्नगा इत्यादि ॥ खेदोपपन्नकानाश्रित्याह नेर
इयाणं इत्यादि ॥ अणंतरखेदोववन्नगा अनंतरं समयाद्यव्यवधानेन खेदेन दुःखेनोपपन्नकास्तत्संबद्धोत्पत्तिलक्षणं येषां ते
अनंतरखेदोपपन्नकाः खेदप्रधानोत्पत्तिकाः प्रथमसमयवर्तिन इत्यर्थः परंपराखेदोववन्नगा परंपरया द्वित्र्यादिसमय
तया खेदेनोपपन्नं उत्पादो येषां ते परंपराखेदोपपन्नकाः अणंतरपरंपरखेदाणुववन्नगा अणंतरपरंपरखेदेनानुप ॥ प३४ व४
व४ ॥ उपपन्नका येषां विग्रहगतिवर्तिन इत्यर्थः तदेवमेते त्रयश्चतुर्विंशति दंडकाः ॥ खेदनि
र्गताश्चत्वारो दंडका ग्रंथकार्येव एवं सम ॥ खेदोपपन्नदंडकाद्वितीय खेदायुष्कदंडक तृतीय
चतुः खेदनिर्गतदंडकश्चतुर्थः खेदायुष्कदंडकः ॥ ति ॥८॥ चतुर्दशशते प्रथमः ॥८॥ ॥ अनंतरोदे
शके अनंतरोपपन्नाना नैरयिकादिवक्तव्यतोक्ता नैरयि काश्चोन्मादवंतो भवंतीत्यतो द्वितीयोद्देशके उन्मादरू
पणाय अभिधीयते तस्य चेदं सूत्रं ॥ कइविहे णं भंते उम्माए पण्णत्ते इत्यादि ॥ उन्माद उन्मत्तता विवेकभ्रंश इत्यर्थः
॥८॥ जक्खाएसे य ति यक्षो देवस्तेनावेशः प्राणिनोऽधिष्ठानं यक्षावेशः ॥ मोहणिज्जस्स कम्मस्स उदए णंति मोहनीयं
मिथ्यात्वमोहनीयं तस्योदयाद् उन्मादो भवति यतस्तदुदयवर्ती जीवोऽतत्त्वं मन्यते तत्त्वमपि चातत्त्वं चारित्रमोहनीयं
वा यतस्तदुदये जानन्नपि विषयादीनां स्वरूपमजानन्निव वर्तते अथवा चारित्रमोहनीयस्यैव विशेषो वेदाख्यो
मोहनीयं यतस्तदुदये शोकोन्मत्तता भवति यदाह चिंतेइ दट्ठुमिच्छइ दीहं नीसससइ तह जरे दाहे ॥ भत्तअरोयग मुच्छा
वि४ हनी४

ठाण०वृत्ति

उत्पाद्यन्त्यां णाई मरणंति ॥७॥ एतयोश्च उत्पादोद्वर्तनयोः विरहं दर्शयन्नाह । तिण्हमित्यादि । तउत्तयामंगल्यदेव
यणतरायाववत्ति । उत्तिशायत । सुखनामादेजान्यान्मादात्कृपयालोकैरानादेनमुत्तम वनंयस्यासौ सुखादनत
रःमायत्सुखादनतरमः ॥ वेशाद्धः । स्वरूपावधारणा । सुदविमायणातरायावत्ति उत्तिशायनं सुखेन विमानं विद्यो
जनेयस्मादसौ सुखविमोवननवरः । कृष्णत्वयस्मेवेष तेषामित्यादि । मोर्द्धत्वोन्मादेनतारानवत्पनंतसंसारकारा   उ० ४ इतरा
णत्वात् संसारस्यावडःखावदनस्थानावत्वादितरत्सुखाव   दनतरपवायकलविकषादिति । तथाऽसौ हाडाम्माद२त   पेक्ष्याउः
रायकृपाडः । खविमोवननतारानवति । विद्याम२ ।   देवाउयद्वेवतामपिनातिक्रान्तेतस्मात्माध्य्वादितं   खावद्वेने
रसुखविमावननरं पवलवति । मंत्रमावरणापित   स्यनियदोत्तंरा कार्यादित्याद्व सर्वज्ञ मंवाद्यु   ४८
पियस्यनसर्वस्यातिग्रहरोकः । मिथ्यामादोन्मादः । स   कनकिलकद्यांतोउलाः । इदं वद्यमपि वउविंश
तिदंडकायाजयन्नाह । नेरइयाणमित्यादि । सुद्धविक्षा   इयाणमित्यादि पंडकं । जहानेरइयाणं तीति तदेवो
वामसुभलायायालपक्खिदेवनाशत्वतद्यद्रावशश्च ।   त्वादिश्यावश्यध्यापितं । वाणमंतरस्यादौ उपडकं । जहा
असुरकुमाराणंति । तन्त्रयमावशापवेष्यतरादिस्थावशुदावावामस्मसूचयनतरापशत्वतदध्यपितं । सोदान्मादालाप
कस्तुसर्वस्याव्वसमानइति । अनंतरं विमानिकादेवानां सादनीयान्मादलक्षणाः । क्रियाविशेषउक्ता सच पृथिवीकायिकर
णरूपं तमवादावेत्तादिदेवानां दर्शयन्नप्रमावनाशर्वकमादा अठिणमित्यादि । अठितिं । अस्यतत् । पञ्चाशा० त्रिपा   २५४

जीवः । कालावासिमि । कालशाद्वापि वर्षतीत्यवशालः कालवर्षी अथवा कालस्यासौ प्रवतिकालवर्षी पृथिवीकायं अ
र्थणता जलमसूदंषकाराति पृथ्वीति त्वर्थः । इदमानशाक्षापितं प्रकाराणातिहथ्यातरवाएडोत्यस्पष्टवषीणः क्रियां : तम
स्यामावतालक्षणाविधेः । श्रातणवांशाकृष्णवर्षणा क्रियाविधिसु प्रतीतसूतितं दर्शयन्नाह । जादल्यादि । अथवा एडोन्यइड
णावाग्रातिसवकालवर्षीकाले जिनजन्मादिमहादिवर्षति । नाजादणंति यदा सहृदमियाणिपकारतित्रिस्स
:कः काघंतदानीप्रकारातिपृथिकायमितिप्रकृतं । अथ ।   रथाव । किंपत्तियंणंति । किंप्रत्ययं किं कारणमाश्रित्येत्यर्थः
:जाम्नामहिमासुवति । जन्ममहिमासुजनानामि   अवान्निमित्तात्कालत्यर्थः ॥   देवक्रियाधिकारा
दिदमपरमाह । नादेणमित्यादि । तमुक्काइवत्ति   । नमस्कायकाशिणः । किंहारस्यासीयति । कोडाइपार
तिः अथवाकोडावेखलन । रतिस्थविधवनं कोडाशा   नानेवातवदवापस्यपः । कारणायवनकोडारतिप्रत्ययं
गुप्तीसंरक्षणाद्देवत्रि ॥ णा । पनीय इत्यसंरक्षणाद ।   तार्वेति ॥ ७ ॥ वउद्दैशशातदितीयाए ॥ ॥   ॥ विवीयाद्वा
शाकादेवव्याति करणकः ॥ द्वौ द्विप्रसपावाध्यतइत्यवं सबंधस्यास्यदमादिसूत्रं । दोवणमित्यादि । इदवद्धविक्षिप्यंग
रगाथाद्र्श्यान । सद्वक्तायसक्तापसत्कारसत्वेण वायवतिदिवाग । दोमावदयवाणा । वरेइयाणं उपरिपाससूत्रं अस्याः
स्यार्थं गाहुइ कार्यो विमावसत्पुवाति । सहकाप सहान्हद्द्रशास्वावोकावयानिकावायवस्यस महकायः । सद्वाश
रीर त्रि । हद नतः पर्वांदवदं । उवलाणियावाशि । नारकपृथिवीकायिकादानासधिकृत्यति करस्यासंनवा द्विवाद

।मेववसंतवाइहदंडकोवत्यतिकारणतव्यइति॥३॥शोदेवानांस्थित्यमध्यगमनलक्षणोऽविनयउक्तोघतेरवि
नगा।इति क्रादीनांस्थित्यविनयविशेषमाह॥४॥अस्थिणामित्यादि।सक्कारेइवत्ति।सक्कारोविनयार्हेषुवंद नादिना।आदरकर
णंउवरवसवादिदानंवा।सक्कारायवत्थवत्थमाईदितिवचनात्सम्माणेइवत्ति।सम्मानंतथाविधप्रतिपत्तिकरणं।किंतिकम्मेइ
वत्ति।कृतिकर्मवंदनंकार्यकरणंवा।अब्भुट्ठाणेइवत्ति।अभ्युत्थानं।गौरवार्हदर्शनेविष्टरत्यागः।अंजलिपग्गहेइत्ति।अं
जलिप्रग्रहः।अंजलिकरणं।आसणाभिग्गहेइवत्ति।आ सनाभिग्रहस्तिष्ठतएवगौरव्यस्यासनानयनपूर्वकमुपवि
शततिलाणेआसणाणुप्पयाणेइवत्ति।आसनानु प्रदानंगौरव्यमाश्रित्यासनस्थानांतरसंचारणं॥इंतस्स स्प
पच्चुग्गच्छणयावत्ति।आगच्छतोगौरव्यस्याभिमुखग मनं।ठियस्सपज्जुवासणयत्तिस्थितस्यगौरव्यस्यसे
वेति।गच्छंतस्सपडिसंसाहणयावत्ति।गच्छतोऽनुव्रजन मित्येवंविनयोनारकाणांनास्तिसततंदुःखार्त्तत्वादिति
।पूर्वंविनयउक्तःसत विपर्ययस्तस्याविनयविशेषं देवानांप्ररूपयन्नुत्पादयन्नाह।असुरकुमाराणमित्यादि।
मयन्नि णमसणाणंअविलावणमित्यादि।आइह्विआईदेशमशतस्य इतोयाहत्थाद्धनिरवसेसंतिसमकंपच्चमदंडकस्येवं
वंतरवालधिदिकमदढिकालापकः।अल्पर्द्धिकसमर्द्धिकालापकास्त्वालापकद्वयंसाक्षाद्दर्शितं।केवलंसमा
र्द्धिकालापकस्यांतेयस्वरूपसिष्टपः॥गोयमा॥उढिंसाव्वणंअक्कमित्तापभूवीतीवएज्जा।नोउद्धिवीईवइत्तापभास
त्थेणंअक्कमित्ता।इत्यादिसमदर्द्धिकालापकएवाभिवइरिणं नात्ताद्देवेश्हहिदयस्सः ।देवस्समब्भमाणेणंवा 300

अष्टवी

तीवएज्जादेवतावीईवएज्जासम्माणंतक्किंसत्थेणंअक्कमित्तापभूअणक्कमित्तापभूइत्याद्युत्तरणदण्डकसूत्रं॥गोअक्कमित्तावि
पभू।अणक्कमित्ताविपभू॥सम्माणंतक्किंउद्धिसत्थेणंअक्कमित्ता।पभवोवीवएज्जा।उद्धिवीईवइत्तापभासत्थेणंअक्कमेत्ता
॥णो॥उद्धिवासत्थेणंअक्कामत्तापभावीईवएज्जा।उद्धिवावीईवइत्तापभासत्थेणंअक्कमित्ताविवमाद्धिंडगानाणियव्व
मि।नत्वप्रथमदंडकउक्तालापकत्रयात्मकोदेवस्यदेवस्यदितापन्नपर्वविधएवनरदेवस्यवादेव्यास्तुपर्वंइति
यामि॥१४६॥४॥ ॥नवरंदेव्यास्तुदेवस्यवक्तव्याः ण्णवानवरंदेव्यास्त्वादेव्या।स्थिति।अतएवाह।जावम वृ
हिड्डियाविमाणिणीअप्पिड्डियःवेमाणिणीपतिम ज्झंमज्झेणमित्यादि।शर्वोक्तात्र्मारणाध्ययने
मिति॥४॥अनंतरंदेववक्तव्यतोक्ताअधिकारे ष्वितार्थेतद्विपर्ययतानारकाइतितद्गतवक्तव्य नव नव
तामाह।रयणप्पभादि॥४॥एवंवेयणापरिणामंति।उत्त लपरिणामवत्।वेदनापरिणामंपच्चत्तुलवंतिनारग
काः।नत्रविवक्षितालापः।रयणप्पभाउढविनेरइयाणंतत क्खिरिसेयंवेयणापरिणामंपच्चणुब्भमाणाविहरंति
।अणिट्ठंजावअमणामंएवंजावअहेसत्तमाउढविनेरईया।एगच्चत्तातिदेश्यायाह।एवंजहाजीवाभिगमेइत्यादि।
जावानिगमोक्तानिविंशतिपदानितयथापोग्गलपरिणामेरावंवणपरिणामेजावसमायमाणाभागपयधाअ रतोयान
पयहिसागमे खुदा॥पिवासया॥कंडुदाय॥डं॥तत्थतामाणे॥अणतावरहक्कोद॥१३॥माणायधमाय(पोंका
लिय॥१६॥वाहियसमाज॥२०॥नेरइयाणंपरिणामंति।तत्र वायपदवयस्यानिलापोदर्शितएव।रायापोनिदशादन

ठाणवृत्ति

शब्दपदव्याख्या निलावना व्याख्याता ॥ ८ ॥ चतुर्दशस्थानस्य तृतीयः ॥ ३ ॥ इतीयाद्दशाद्दनारब्धाणां उक्तः पुद्गलपरिणामश्चतुःस्थानके
चउत्थोद्देशके च पुद्गलपरिणामविशेषणं वक्ष्यते । शब्दानंतरसूत्रं प्रदमादिसूत्रं । पुद्गलानामित्यादि । इदं चानंतरोद्देशा
शक्तार्थसंयुक्तगाथाङ्कविहरणात । सावियं पुण अलखवयजीवपरमाणुसौ पवग्गसमया उविदं खलु परिणामअजीवा ११
णं वज्जीवाणं । अस्याश्चार्थः शब्दकार्थी धिगमावगम्य परिनिष्पत्तेलेति । उक्तं ॥ पुग्गलपरिणामेत्यादि धूम्र प्रस्थतीत्यादि समसामयिकं स
मयंति । निलक्खपरिणामादेः तातः नातप्रमाणागच्छात्र्या श्यात इक्ष्यत्वात् । समसामयिकालसमयं लुक्खातिसमयामक्ष
यावत् । लुक्खस्पर्शसमन्वातात् । लुक्खीकृतः तप्तासमयं अ॥ लुक्खाति । समयामक्षयावत्र लुक्खस्पर्शा समन्वाद
लुक्खा स्निग्धस्पर्शावानुवर्त्तवर्णवर्द्वयदव्यप्रमाणो ॥ स्कधिवसंभवति । तथा समयं लुक्खा । दोअलु
क्खा वत्ति समसमयाम बंधस्याल्बंधस्यादन्निद्ध लक्खण स्पर्शीतयो पातावर्त्त वर्णस्कंधमाप्रकंपाता ध्रुव
कादिस्कंधादशाल्बक्खादशास्या ल्लक्खापिलवतात्पर्यं उग प्रकृक्षस्निग्धस्पर्शसंलावावाश दौवदसमद्व्यापदि
वं लुप्स्वसमन्नासौ । किमानकं वर्णादिपरिणामं परिणाति उनस्थिकवर्णादिपरिणामः । स्यादिति इत्यत्राहं उक्तं च उच्यते कारणाए
अणागयत्तं अणागयं उवं परिणामं परिणामइत्यादि । इदं परिकवर्णादिपरिणामानुशासव कारणानशयागकारणानविश्रम
माकरणानवानेकवर्णकालनीलादिवर्णनीलादिनां अनेकरूपगंधरसस्पर्शमिश्रानालादनपरिणामं पर्यायं परिणामइति
अतीतकालविषयत्वादस्य परिणतवानिति इत्युक्तं उग्गलइतिइक्तोसमय विपरमाणु अतामसमानादनानेकवर्णादिव ३५६

परिणत वान् यदि वा स्कंधस्य देशापेक्षया परिणतवानिति अत्र दान्त ॥ अथ अनंतरं समय इति ॥ तेनकवर्णादिपरिणामानि जाणाम्स्कं । एणा
नवति । परिणामांतरासंभवकारणस्य निवारणत्वज्ञात्वतः पश्चात् निर्दिशाणानंतरं पकवर्णाप्रतवर्णान्तरत्वादकरूपोविवक्षितगं
धादिपर्यायापेक्षया णामणतवान्निमित्तमिव इत्युक्तं अतीतकालविषयत्वादस्यतिइत्युक्तः इद्दोत्रसमत्वादिति । आनतवप
रिणामितावुजगद्व्यस्य इतिपादितवि ॥ ८ ॥ परिणामित्यादि । वर्त्तमानकालसूत्रं तत्र परिणामति । ववक्षित परिणामात्मकत्वा
त्वान्वर्त्तमानत्वात्तस्यादिवतस्थानावान् । समायकालमा विपरिवर्त्तकरणान् । इदं परिवाक्षमिवहस्यामसमयं लुक्खा
समयं अलुक्खा समयं लुक्खावा अलुक्खा वत्यादि । यावत् ॥ कातंत सिद्धिनाधीतंतवर्त्तमानसमयस्यानेतद्यासंसवान्
। अतीतानागतसूत्रयोरपि अनंतमित्यधीतं तावरत तत्रसंभवादिति । अनंतरं उग्गलस्वरूपनिरूपितं उ
ग्गलस्वरूप धेयम्बिनवतीति उग्गलानन्तरं स्कंधस्य सूत्रं ॥ रूपं निरूपयन्नाह । परिणातंतरवंधइत्यादि स्कंधस्यव
देशापेक्षयाजीवानिस्वादतीअमवजीवरूप निरूपय । त्राह । परिणतंतजीवइत्यादि । पश्चात्कायजीवातीतत्र
नंतशाश्वत समायसमः यामकंडः खोडः । खडउपायाम्समयंवाअ खासुखादउपायामातुवत्त्व समयामवडः खो वात्र
डः खीवावाश छायासमुद्वयापीवाङ्कः । खीवंतक्खउपायानाभजन्तरदडः । खसुखवदनमाप्त्योक्खापयामत्राजीवस्यति ।
। एवंरूपस्वसमन्नासौ प्राक्कृतः । किमानकतावपरिणामंपरिणतमिति । उनाम्बकतावपरिणामः स्यादिति इत्यत्राह । उचिवतां
कारणाणं अणागमावं अणागतत्वं परिणामं परिणामइत्यादि । इदं परिकतावपरिणामानुशासव कारणानकालस्वलावादि

नगाद्दन्ति कारणं संभवति तथा बाह्यस्कंधं संबंधादिभ्यः तत्र अन्यथा आनंतर्यं भावः पर्यायादेः ॥ स्थितादिस्वरूपेण स्थिरं संतं यातमान
वक्तव्यता वा परिणाममिति योगः । आगमिष्यति अनंतकालं च वक्तव्यता दिवाने कथं परिणामं स्थिता वा परिणामं स्थितं अतीता
कालविषयत्वादस्य परिणतत्वात् ॥ प्रमवानिति आहारसंज्ञि अथ तत्र तु ॥ स्थित्वा चाय. कालाद्विषयत्वात् वर्तमानेति विदा
नीयं कर्मेत्युपलक्षणं तथा चास्य ज्ञानावरणीयादि विविध जीर्णक्षीणं न भवतीति तत्ः पश्चात् आगतमिति पाकं भावः । सामान्यविशेष
विपर्ययादिष्वापि विकल्पश्च स्वरूपं परमाणुपुद्गलः वातत ॥ कथंतय कस्य त्रयोदशम् ॥ स्थितानि बहुवक्तव्यं कृतं यथा तत्र विशेषा
२५४ दादिति प्रश्नः ॥ इहोत्तरमत्रादेवं एवं शाश्वतेत्रा नागतमिति अगीति । पूर्वेत्स्यं बंधः । सवचन्द्रं बंधस्य ॥ यथा गतिना श्री न
वति । एवं परमाणुरपि स्यात्त्वत्वादाकाशादिवत् परमा पुद्गलादि । परमाणुपुद्गलानां ति । ओफलः स्कंधोऽपि
स्यादतः ॥ परमाणुपुद्गला सामयत्रि । शाश्वतानवनाशाश्वतो वितः अशाश्वतस्तु तितः ॥ सिय सासय त्ति । कथंचिच्छा
श्वतः ॥ दव्वट्ठयाए त्ति । द्रव्यार्थतया पर्यायार्थतया इत्यर्थविशेषविवक्षातया स्कंधार्थतया शाश्वतः ॥ स्कंधांत
र्गतावपि परमाणुत्वस्याविनष्टत्वात् प्रदेशलक्षणव्यपदेशांतर व्यपदेशान्तरं वत्पत्त्याविति । परिसामाश्रयनावं तिसंज्ञा
तितया तत्पर्यायैर्विशेषाधर्मा इत्यनर्थांतरं तत्र वर्णादिभिर्नादानेकाधत्वात् विशिष्यात् वर्णास्यपर्यायैर्वा वर्णपर्यायैर्वा अनन्तस्ते । अ
शासयत्ति । विनाशीपर्यवाणां पर्यायितत्वेन विवक्षितत्वादिति ॥ ८ ॥ परमा । एवं चिरम । गादादवमादापरमाणुइत्यादि वि
पतितयः परमाणुर्यस्मादविवक्षितलावाद्धत ॥ सत्तु न तस्माद् नव प्राप्स्यति स तथा नावापेक्षया चरमा तत्र विपरीत स्वचरमः ॥
२५७

२२५४

ति । तत्र दव्वादेसेणं ति । आदेशः प्रकारो ऽथ आदेशो द्रव्यादेशः तेन नानो वरमः ॥ सदि इव्यते ॥ परमाणुद्रव्यात्मतः ॥ संघात म
व्याप्यापि तत्त्वाद्भूतः ॥ परमाणुत्वलक्षणां इव्य रूपमवाप्स्यतीति ॥ खेत्तादेसेणं ति । क्षेत्रविशेषितत्वलक्षणप्रकारेण स्यात् कदाचि २४
च्चरमः । कथं यत्र क्षेत्रे केवली समुद्घातं गतस्तत्र क्षेत्रे यः परमाणुः संगतो सोऽतः क्षेत्रान्तरं न केवलिना समुद्घातगतेन विशे
षितं न कदाचन तत्प्राप्स्यति केवलिनां निर्वाणगमनादित्यवं क्षेत्रतश्चरमः स्यादिति । निर्विशे षेण क्षेत्रापे
क्षयाऽचरमः । तत्क्षेत्रावगाढस्यानन्तमनन्तत्वादिति । कालादेसेणं ति । कालविशेषितत्वलक्षणप्रकारेण स्याच
रिम इति । कथं चिच्चरमः कथं यत्र काले पूर्वाह्णादौ केवलिना समुद्घातः कृतस्तद्विषयः परमाणुः परमाणुता
याश्चरः स तं कालविशेषं केवलिसमुद्घातविशेषि तं न कदाचन प्राप्स्यतीति तस्य केवलिनः सि
द्धिगमनेन पुनः समुद्घातासंभवादिति तदपेक्षया ॥ कालतश्चरमः स्यादिति । निर्विशेषणकालापेक्षया त्वचरः
मइति । भावाएसेणं ति । भाववर्णादि विशेषः तद्विशेष लक्षणप्रकारेण स्याच्चरमः । कथं विवक्षिता केवलिसमुद्घा
तावसरे यः उष्णालवर्णादितया विशेषपरिणतः ॥ स विवक्षित केवलिसमुद्घातविशेषितवर्णपरिणामापेक्षया चरमो
यस्मात्तत्केवलिनिर्वाणेन तत्संपरिणाममसौ न प्राप्स्यतीति । इदं व्याख्यानं चूर्णिकारमतमुपजीव्य कृतमिति ॥ ९ ॥ अनंता
ं परमाणौ चरमचरमत्वलक्षणः ॥ परिणामः ॥ प्रतिपादितोऽथ परिणामस्यैवाल्पादादिप्रश्नतायाः ॥ कइविहे णं भंते परिणामे इत्यादि
। परिणामनं द्रव्यस्यावस्थांतरगमनं परिणामः ॥ आह च परिणामो ह्यर्थांतरगमनं न तु सर्वथा व्यवस्थानं । न च सर्वथा विनाश

ःपरिणामनम्नं द्विर्दर्शितमिह इति । परिणामपदं यंति । प्रज्ञापनायां त्रयोदशपरिणामपदं तच्चैवं । जीवपरिणामेणं भंते कइविहे प

स्था०वृत्ति ॥ण्णत्ते । दसविहे पण्णत्ते । तं० गइपरिणामे इंदियपरिणामे एवं कसायालेसाजोगउवओगणाणदंसणचरित्तवेदपरिणामे इत्यादि ।

तथा अजीवपरिणामेणं भंते कइविहे पण्णत्ते । गोयमा दसविहे पण्णत्ते । तं० बंधणपरिणामे गइपरिणामे एवं संठाणभेय

वन्नगंधरसफासअगुरुलहुसद्दपरिणामे । लक्षणमस्य परिणामस्येत्यादि ॥ वक्तव्यदेशात्तवत्रयः ॥ ॥ वक्तव्योद्देशकपरि

णामस्त्वक्त इति परिणामाधिकारात् अतिक्रमणादिकं विवि अपरिणाममधिकृत्य पंचमोद्देशकमाह । तस्यादिसूत्रं

। तत्र इणमित्यादि । इदं च विस्तरादुद्देशकार्थसंग्रहगा घाद्वयाद्वसावसेयं । नेरइयअणंतरमाहार सव्वाणंति

रियाणमलदाघा पुढवी ति वात्ते वायसण्णावद्वति । अर्थस्त्वायं उद्देशकार्थो वाममगमाइति नो खलु ता

त्तमस्त्वं कमइति विग्रहगति समापन्नादिकार्मणशरी रराचनमस्मन्नाहतत्वत्रा स्वमतूणादिकं नक्रामतीति तत्रा

णं जामइत्यादि । अविग्रहगतिसमापन्नत्वमिति कात्रा पचाना विधीयात् । नत्वक्रजगतिसमापन्नस्येव प्रकरणेन

धिकृतत्वात् मवा यि कायस्य मध्यनव्यतिक्रजति नारकाद्वा नवा दशनिकायस्यालावासमवस्थानसरूपवंतजावस्ताथ छात्

गायन्तादि सूयात जयामणाजलंतमि ददाघ्याअणगासा इत्यादि तदा निमद्दशादवर्यतगापक्ष्यावाससंयापंनवति

व्रतथाविधशक्तिमंति इत्याणाता जालस्याइव्यवदिति ॥ ॥ ॥अबाचरकमास्त्वाविग्रहगतिकानारकवदविग्रहग

तिकस्वादाय मिमध्यतिक्रजत् यामनुष्यलादमागवतियस्वनतरवागवति अतिमध्यतिक्रजत् यतिइजानाविवनध्यमय २५७

ता ... यातामरवत्रुतत्वरा स्वंकमोतत्स्रस्तत्वादि क्रियत्रारास्यत्रायुत्वास्वतगातरिति ॥ ॥ पगिंदियाजत्वानरइय

त्रि । कथंयाता विग्रहगतिसमापन्नाः मध्येन व्यतिव्रजति सूक्ष्मत्वान्नदह्यतेवा अविग्रहगतिसमाप नकाश्चात एवानासमसिमध्येन व्यतिव्र

जंति । स्थावरत्वाद्ययाताजावाह्यनांगतिसमतया सिमिमध्येनव्यतिव्रजनं इह णातनदिद्भनविवक्षितमितिसंभाव्यते स्थावरत्वम

त्रामेव विवक्षितत्वात् स्थावरारात्र इत्थमितिकथं विनष्टांगतयोत्वावायदा याह स्थावरास्तद्वायुदिरपातत्वमघाधिरूतव्यपादश्रा

स्यनिर्निबंधनतास्यौघायदूवाद्यादिणारत्वात्मापाविद्यान्नो नामसिमध्यंनव्यतिव्रजन इह णातनदिद्भनविवक्षितं स्यात्तथ

रूतां स्मैवतम्मो विवक्षणात्रात्मक्षिका ः तत्रत्वमाद । पगिंदियाणगइ नविविताति तनगवति पनावात्रकाइयापरि

पत्तणस्यगवतिविराद्दिक्षतितिदिति ॥ ॥ पंचेंदियति यंक्रमुत्रा इस्त्विपन्नायत्रि । विकियलब्धिसंपन्ना आत्वा

इपत्रगाणिकाया स्यत्यादि । अस्येकका कश्चित्वाव डियतिर्यक्रायोमवमुष्यालोकवती मतत्रामिका यमेनवा

नृतन्माध्यन व्यतिव्रजत् यस्तुमनुष्याल्सत्राठदिनोमावन्ने मध्यनव्यतिव्राजेदा मास्वतत्रालावानदत्या वानथाविधमाम

घ्यलावान् नो खलुतत्वसक्कमइत्ति । विक्रियादिलब्धिमतिपंचेंद्रियतिरश्चिनाम्यादिकं रात्स्वंस्म इति ॥ ॥ अथदशस्थाना

नातिकारमतिक्षत्रमाद । नेरइयादसवाणाइं इत्यादि तत्र अणिवाणतिनि । नत्रअपरास्वगतिविदानागतिविनारोगतिनामो

दयसंपाद्यानरकगतिरूपावा । अणिट्टठिङ्गत्ति । नरकावस्थानरूपानरकायुष्करूपावा । अणिट्टेलावम्मत्ति । लावण्यशरीरसौ

तिविशेषः । अणिट्ठजामाकित्ति । शरूतत्वादनिष्टेति इष्टव्यं यत्रासामर्वदिज्ञामिप्रख्यातिरूपणापराक्रमेति तत्ववामदा

भग०वृत्ति कार्त्तिकादिवराशिनोप्रख्याति ह्यैनिफल इनामार्यः कोत्रिः। अविशेषेण तस्याऽः। इरख्याति हृपन्नात्॥ अणिंडजणाणादिव
श्चानादायावायांतरायक्षायापरामादिजन्यवायविराधः॥ अनिष्टवंवाणंञ्जस्नितनादितिा॥ उद्दविक्षायत्पादिबग
णाइतिष्टपिदीकायिकानामाकंङियाद्विनशर्वाक्कदशाह्यानकमध्येशष्टडपगंधस्मानविषयइतिस्पर्शादान्यवप्रतनरत्
उलवंतिाइगाणिगपक्षामति।सानामाणादयमनवानुत्तनाश्चनक्षात्यत्रिनावाद्याइणाणिगाइत्रि।यघपितणंष्ठावराव
तमनस्याणतिर्नोष्विष्टलावतस्राधापिप्रत्ययामानवं तंश्चलाश्चलात्रिनिष्टानिष्टव्याद्दशार्दास्याद्यवायघपिणय
स्यगाविर्यप्रवाविर्यप्रतिरनिष्टिवस्यातघापिर्ईषत्ता ग्राराःशतिष्टानादिक्षायात्प्रिणाराणाष्टानिष्टगातिस्पर्शा
वंतायतिापवंजाणएरक्षामतिववनादिवंदइत्याइ गाणिमाविईमाक्षानिवन्नावनीयाइगाणिहलावाणइ
देवमणिधणघाणादिङ्जलावनायंङ्कायाणि देवगण जावएरक्षामिज्ञानादिवयष्ठपितणंष्ठावरत्वाम्नास्तित
घाविशप्रनवाउत्पालाणनादिमक्षारवशाविदिष्टमविष्ट मावामयसितिविइडियामत्रगाणाइतिाशइहरूप गंधाः
नांतदविष्टपन्नान्रमसयादिश्चानानिवाराघाणिपकंङियाणामिर्देर्ह ष्टान्पवामस्यानिगविश्चातपांत्रमत्राप्रमनस्या। ढि ४४
विधाप्यवितवाणिष्टत्यत्रिश्यानविशणाणाष्टानिष्टवामायतिाबा अघविरियपोग्गलादावइत्यादि।गाम्यावेक्षावोनिधना
याहादावाणामित्यादि।वादिरपत्रिलवक्षरणायशारस्यतिरिक्षान् अपरिंयितिअपद्यनायत्थष्टदीवातिरिपव्वयंतितिरि ४११
श्चातंपर्वतंगाश्चाणामानीवराधक्षातिरियनप्तिं वत्रि। तिर्यग्गितितिर ।याई।श्चानांशाकारवरडकादिभित्रिपर्वतघदावा

तिवल्लियिरिशिमक्लेघानवपल्लिपित्रणवत्रिाउनः श लेघोंविनतिाबाबुव्दिराशातपवमः॥वा॥ ॥पंवमाहृशाक्षाः
नारकादिजीववक्तव्याताक्षाप्टपिमिवाव्यानाइत्येमवहस्याम्यदमादिसूत्रारायगोदत्याविकिमादारिन्नाकिमाहा
रयंतीतिाकिमाहाराःकिंपरिणामत्राकिमाहारितमत्परिणामयंतीतिकिंपरिणामाःकिंजापीयति।काय्यानांउतितिस्था
नांयणांतकिंयानारकाःएवंकिंस्थितिकाःस्थितिस्थावस्थानादेत्ताःआहारंतरक्षाणोवदृस्णंत्यक्ताानवरायपगालजाणीय
त्रिउगलाःशीतादिस्पर्शायानोयपांतस्याानारकादि शीतादिनवद्वायानयस्थितिाणापुलविईयत्रिउगल
लाआउक्षकमउगलास्थितिर्यघांनेरायकस्थितिादि। उत्पातगघाअघकस्मातउगलस्थितायालवं तीत्पत
आदाकाम्मावागत्यादिाकर्मज्ञानावरणादिउग लस्यपंउपगढतिबंध नहारणामयांतातिकारमी
पगाःकर्मनिदानानारकत्वतिमित्रंकर्मबंधनिमित्रंवा पिघांतकर्मनिदानाःतघाकर्मणःकर्मउगलमः।म
कारयातुस्थितिर्येघांतकर्मस्थितयःतघाकर्मणापवविप्र रियामामतितित्राकर्मणोवदेत्तप्रातनमकार आगमिका॥
विपर्यासपर्यायांतरपर्याप्तापर्याप्तादिकंआर्यतिशउवंतिाअताम्वउगलस्थितायालवंतीविाब॥आहारमवग्रित्याहन
रइयाणमित्यादिावाइदघाइतिावाविविवक्षितइव्याणांतदवयवानांएरस्पराणाहृनावाविबिद्दष्टघस्नावइतिववना
तरवीविषक्षनानिइव्याणिवाविइव्याणिपकादिशदवासूनानात्यर्थःपतिनाषकदवीविडव्याणिअयमत्रनावायावतःइ
व्यसउदायनादारःइयीतसउकादिशदाख्यानावीविडव्याण्युव्यातापरिशुभस्तुवीविइव्याणितिटीकाकाराः।इर्त्ति।काय

रा०प०वृत्ति स्वाभाइयवर्णः । अधिकृत्येदं व्याख्यानद्वारं । तद्यथा । सर्वोत्कृष्टश्चासौ दारुकव्यवर्णस्स च सा वा विशिष्टाणि यास्तु तासु
एकादिनाशब्देनानंदनाम्नी वा विदुष्याणि त्ति । एगपयसूत्राई पिदघाइं ति । एकपदाद्याना नान्यपि अपिशब्दादवाकानशब्दे
नान्यपीति ॥ ८ ॥ ॥ अनंतरं दंडकस्थानविमानिकानामादरलागउन्नाय विमानिकर्विशाय स्यका मालामापदर्शनावाक्
जावण्णमित्यादि । जावदित्ति । यदालाणालाणाई इति । दृश्यत इति लागाः । स्पर्शादयः । लागाप्ती लागाः । लागालागमस्तोन्ना
स्पशीदय इत्यर्थः । तारामस्कंदमित्याणि एकारंति त्ति । अस्य कर्षांकनद्रकाणि तदानाकरा तिशवन्नीत इत्यर्थः । नैमि
पडिरूवगंति अभिमुखरूपधारतात्पागश्चंद्रमणित मिश्च मतिरूपकप्रतयात्स हर्षे स्थानमिति शपः । तिमि
जावण्णत्यादि यावत्करणादिदं दृश्यं । मालसया जावण्णमदस्साइदावसयाइं मन्नावामाहिमाइ
क्दामतियं अगवासदियं धुमतंतरमज्जुयलाइ ति । अवरि ति । वपरिशीत वज्जमसर मणिस्नात्ति । अत्यंत सु
मारत्यम्यास्वत्यर्थः । जाव मणीणं फासो त्ति । इमिताणवर्णा कस्माव हाव्या यावन्मणीनां स्पर्शवर्णक इत्यर्थः । सर्वांगा
। सजदानामए अलिंगपुक्खरेइ वा । मुइंगपुक्खरेइ वा । इत्यादि अलिंगपुक्खरं सरजस्सरवपुटं । हदंगपुक्खरं मर्दलपु
मि.२५ स्वर्धः । तेषामन्नापादिमध्यलदिसमिराईदिसउजापादिनाणा विदर्ववांनिक्षमणी दिंउवासादिणां । किइटिहि । प । इत्यादि
वर्णगंधरसस्पर्शवर्णकामणीनां वाच्यः । अस्य प्रयमासियवसाना त्ति । अस्फफाता त्विताधि । शरादवर्णकावसइत्य
र्थः । सवइवविन । उल्लोयत्ति । उल्लोकउल्लोवावाउपरितलं उमलया त्तिवत्ति । पमानिलातास्वपन्नलतानि लीक्कि ति २६

विविनिनिमिवायस्सतघा । यावत्करणादिदं दृश्यं पासाईदरिसाणा । अलिरूवत्ति मणिपडिया अहंजाणियाजदा वि:
माणियाणंति । मणिपाविका: । वाघा । सावायामविच्छंनाल्पामदृायाजनिकावाव्य । यघा विमानिकानां संबंधिनां तउ
व्यंतरादिसाक्रवतमणा अन्यथाववरूपयावांसाउनारव । तस्सणं वज्जमसरमणि जस्सछमिलागस्स वज्जमज्ज्ञादसताएपडि
णमदंपगमणिपाढियेविउघति । माणामाणि पढिया अह जावणाइ आयामविरकालणंपन्नत्ता । वत्तागिनायणाइं वाद
ल्लाणसवरयणामईअवाज्जावपडिरूवत्ति । मयणिज्ञव व्राता त्ति । शयनीयवर्णकावाच्य: । सादिवतस्सणं दवस
यणिज्जस्सयमेयारूवेवण्णावासपण्णत्तावर्णकत्वाम सावर्णिक विस्तर: । तंजनाणामणिमयापडिपायासो
वण्णियापाया । नाणामणिमयाइपायसीसगाइ इत्या दिइतिदादिय अणिपदि ति । अनाकामैन्ताणमा
णापययत्ति । नाघं इत्यातक्कारकमतो कंजनसहदाना घानीकं । एवंगांधवनीकंतवरंगांधवगति । मदपल्या
दि । यावत्करणादवद्दृश्यं । मव्याद्यनइगायवाइयतंती तलतालतुडियघणमुइंगपडुप्पवाइयरवणंति । व्याख्या
शासग्वतुइवयतुराकू स्ततुधर्मसतालस्पणा । लागास्वानसन्नावपिलागार्यतमिशतिस्त्पादिविक्रवर्णं तज्जिनाप
स्वामाशातनापरिहारार्थेउधर्मसभायां दिमाणवादस्थालजिनास्थनिसवतुगाकतुसंति । तत्व्यासन्नावालागात्त्वदव्वे
तदवज्जमावः रूनास्याअवाशातनानति सिंदासणं विउद्धियत्ति । समकुमारादावंद्: । सिंहासनं विकुर्वति । तत्तशाक्त्रा
ग्रामावि वादवशायनीयंस्पर्शमाशणतस्सपरिवारकत्तन्नशायनीयनशयाजनमितिनाव: । सपरिवारंति । स्वकी

यपरिवारयाम्पात्मनः। परिकरितइत्यर्थः। नवरं जावसम्परिवारा णामातसम्मता णियाघाति। तत्र सनत्कुमारस्य परिवा
रऋपवा मह्दिस्यउसप्पति। सामानिकसहस्राणि वतसृस्त्रांगरक्षाणां सप्ततयः। उस्रणः।।षष्टिः। सामानिकसहस्राणां
लांतकस्य पंचाशत। शुक्रस्य चत्वारिंशत्। सहस्रारस्य त्रिंशत्। प्राणतस्य विंशतिः। अच्युतस्य दश सामानिकसहस्राणि सर्व
त्रापि च सामानिकचतुर्गुणा आत्मरक्षा इति। सामाय उद्घंजमित्यादि। तत्र सनत्कुमारादयो दक्षिणात्मा निशा णादास्याच
उत्तरा ला कलांतकाया: सन्नशुक्रसहस्रारायारसुआणा। ततस्यावत्ते इस्यवत्तावति। ईशानसनत्कुमारादयः सामा
निकादिपरिवारसहिता सत्रानमिवति सूर्याकाभंति। तस्समह्कुमप्पिस्सप्पणे दिव्वविवारणेत्ति इह द्वावक्षे २५४
२४ या नीउंतया। सामानिकादिपरिवारसमक्षंकाया। उविवाहणायाः। लक्ष्मीनायावनविरूद्धाखिति।।ब
१३४ ।।वर्ज्जे शातषष्टः।।व।। ।।षाष्टाद्दशक्रांतशणता। क्वाव इ।।योनीग्याउत्तरविसद्धा। मावतयो।। क्वचि वि
उल्पेति उल्पतीति क्षनाईसन्नुलो। साहस्राकसूउंवद मादिस्सउं। गायसिं दस्सणिवि उं किलसगवान स्सवाबा
न्ना रः। केवलज्ञानित्यसारवदस्य, गोतमस्या सिनसमा सामनायात्मनः। स्वस्यवनाविनो उत्पत्तां शति। प्रादयि उ मिवमाव
।।णायामत्यादि। चिरसंम (णमित्ति। चिरवक्ताले याव तविरवात। तस्पूतकालसंश्लिष्ट स्नेहात् सं इष्टः। चिरसंथिष्टो
सिल वसिमस्याससवात्दिगोतमचिरसंथुणत्ति। चिरं अतीतं वहुकालं याव संस्तुतः। स्नेहान् प्रशंसितां।। चिरसंथुतः।
एवं चिरपरिचितो चिरपरिचितः। पुनः दर्शनतः परिचितः। चिरजुसएत्ति। चिरासेवित। चिरप्पीता शाजाप्यशा तिप्रवनायारितिः

वतनात्विरणुवत्ति। चिरमणुगतासमाः त्वगतिकाश्वितात्।।चिरमनुवत्तितायसाने वितः उरति विदंच चिरसंश्लिष्टवादि
कं कृत्वा सिद्दितपाद। अणंतरं देवलोएत्ति। अनंतरं निर्व्यवधानं यथा न व्यवदेवलोकेः तनरदेवता च इत्यर्थः।। नानापिअनंत
रं मणुयत्तनावत्तात्यर्थे याद कव न स्मादवनाव उसमउयलतत्वायविति इदुर्णा नत्र कि ल वि ... हुनाव लग वानागोतम स्मायवि
त्वन चिरसंश्लिष्टत्वादिधर्मयुक्तामादवमा पुल्य पिल वउसलवतीति। एवं च मचितवगा ढाव न स्नेहस्य न केवलज्ञानमु
त्पद्यात। नविस्य तिवन्त वापिन्न च झायत दित्य इतिमाकू। याइतिमस्सु मिति। किंपरमरणानि किंवज्जनापं तिपर तोमु
शणानस्त्रात्या।। किं उक्तं नवति। कायस्यानदायाता।। इहा तारउयत्ति। अतः परमुत्तानमउयत्नवात् बहातोदाविवि
त्रिशावणी वोउल्योनविप्पावइतियागः। तत्र उल्ला समानजीवद्याशिपतछन्नि। पः कामविक श्वयाग्न
नावनंतस्ववश यासम्याव। एकाष्टावापकाक्सरा। थिताविसिविनवहस्तपक्वायति।। अविसस मनाणत्रवि।।
... समनानानति। अविशाषं निविशेषं यथा नवान्यवत्र नानावित्तत्प ज्ञानदर्शनादिपर्यायाविति।। इदं च किलनगा २५२
वता गौतमस्नानविसव्वदनायाषायदंगा वास्तवा गातपदगता निएवा जिता निसगुत्यनाकेवलानिवस्था सम्मदावीरसमवसरणा
माताताबि। तीर्थप्रणामकरणासमनंतरं व केवलपर्षदि समुपविशन्ति। गोतामनवाविदितत केवल्ये त्या दव्यति कारणानि दि
तानि यथा आगच्छत तावसाधावालगूततं दशमि तिजितनाया केनवा गोतामा तिद्धितायया गोतमसाक्षे व लिनामाशातना का
षी:। तातो गोतमो मिष्याडः कृतमदीनात घायानदंसइजयामि तयाः केवलमुत्पद्यात। नउत्तम्नमतः।। किलात्यस्य
वे

स्था० वृत्ति तथा वर्त्तिविकल्पादश्चेति त्रिकोरकारतानागतुल्यागादितासि समनस्समाश्रनायपया गौतमस्वामी । कूटाकारवर्त्तिस्त्रिबलादि
दलकूटस्थकर्मकटः केवलकूटाख्यात्यवशिष्यात् पिण्डांशतिवं धर्माधर्माणां वकूटसमाऽऽदयस्थत्वाप्यवनवतिनत्वं
मपि केवलकूटसमानदृश्यतस्याधर्मसमर्थताय भगवता तदाश्रितमिति ॥४॥ ॥ एवं तावित्तामात्मतुल्यतायां तथ
तानिदितायांश्चेति यियमशश्चयमितिरूप्यायथान्यायः समर्थज्ञानात्तितदास्याश्चनवतीत्यनन्तानिशायणा गौतमपवाद ।
इन्द्रियाणि मित्यादि । पयमर्थमिति । पनमर्थमावयानां वितुल्यता । लक्षणं वयञ्जणाण मात्रे । पूर्वं च व्याख्यात्मकारणाद्याः ।
केवलज्ञानेनैव । व्ययं नवडपदेशाग्रयात्तत्राणा तिकास्त्रियिदवापनमर्थज्ञानेनातिप्रश्नः । आज्ञाग्रंदता
गायामत्यादि । माणां दृष्टवमाणात्तलब्धाग्रिमितोऽ वर्गणालक्षणमिदियावधिज्ञानलब्धिमान्नाण्णद्
यापन्नावन्तिशामाम्बद्रदयणशिवदतः । अनिममंतागया उक्ति अनिममंतागता वर्गाणपर्यायपशिवदते । ॥३
पमत्तग पार्थः । अत्र नापणितिकादवाविशिष्टावधिना मानाश्च वर्गणा जानंति मनस्तात्ववतामावावपर्याप्तवस्थाया २५०४
मदर्शननतिर्वाणमसनंतिश्चिद्गतितत्स्वावयानां वितुल्यतालक्षणा मर्थज्ञानतिपरस्य तिविनिव्यादिशपतशति ॥४॥ तुल्य
तायक्रमादावद्वमाश्चादशविल्यादि । तुल्यंममतादवतुल्यकं । दयतत्तत्पत्ति । इव्यतात्कोष्ठकायाण्यसूत्यात्तुल्यकश्च
तुल्यकं । अथवाद्रव्यं व न तुल्यकंवद्यां तराणोतिर्यग्वत्तुल्यकं विराधणव्यत्ययात्तुल्यकत्वत्ति । क्षेत्रतपक्षवादेशाद्यमादा
चादिनात्तुल्यकात्क्षेत्रतुल्यकं । एवं शेषाणि । नवरं भावानारकादिर्नीबावणादिविशेषपिकादिवीसंस्थानपरिमंडलादि । इ ३६२

दवतुल्यकाति रिक्तमतुल्यनवतीतिनदणात्व्याख्यास्यति । तत्तसमावद्गणपमियत्रि । तुल्या । समाना । सख्याय उदेशाय वम
तया । तुल्यत्वदणा मिदसंख्यातालदवात्रसंख्यातमात्राणातुल्यता स्यस्माद पितसमानसंख्यातत्वानत्वस्यार्थस्यपशतिपदनार्थ
। एवमन्यत्रापीति । यद्विलानंताक्षत्रपादशावगाढत्वमनंतरसमयस्थां यिभक्त वाक्षंतदवगाढशदशाना स्थितिसमयानां वत
ज्ञानानां स्थितानंतानामनातावा वि ति । नवव्याघतिनवपवार्थानवार्थः तत्राव्यत्रानातयान वार्थतया । उदश्पनावत्रि । उदयः
कर्मणां विपाकस्यवेदयिकः । क्रियामात्रं अथवा उदये निष्पन्न औदयिको भावो नारकत्वादिपर्यायविशेषः । औदयि
कस्य तावस्या नारकत्वादेर्विचित्रत्वात्तावस्मात्मात्रमात्रा स्थित्या तुल्यः । समः । एवमुपसमिपतिः । औपशमिकस्यापेवं वाव्यः । तथा
हितवसमिपत्तावत्तवसमियस्सता वत्तव्वतात्ता ॥ तवसमितावत्तवसमियवरत्तस्सतावता । तोत्ता इति ॥ ए
वं शाश्वपिवाच्यं । तत्रोपशमः प्रदेशोऽप्यनुदयकर्मणाः । क्षयश्च तदीयोऽस्य विष्कंभितावस्थत्वं मपव औपशमिकः । क्रि
क्रियामात्रं उपशमनवा निर्वृत्तः औपशमिकः । सम्यग्द शनादिः स्वद्वयंति क्षयः । कर्माभावः । सपव क्षायिकः क्षयेण
वा निर्वृत्तः । क्षायिकः । केवलज्ञानादिस्वस्वसमिपत्रि । क्षायोपशमकर्मणां विपाकानुसारोपशमो विष्कंभितोदय
त्वं क्षायोपशमः । सपव क्षायोपश मिकः । क्रियामात्रमेव क्षायोपशमवा निर्वृत्तः । क्षायोपशमिकः । मतिज्ञानादिप
र्यायविशेषः । नानौपशमिकस्य क्षायोपशमिकस्य को विशेषः । उदयवान्यदीयस्य क्षयस्योदीर्णस्य वा एवमस्य
नावाद्यतात्क्षायोपशमिके विपाकावेदनमवनाविप्रदेशावेदनं तु नाऽस्यवं । औपशमिके तु प्रदेशावेदनमपि नास्ती

भग॰वृत्ति

ति परिणामिय त्ति । परिणामः परिणामस्तत्पर्यायपरिणाम इत्युक्तः । संनिवासानि संनिपातः । अदायिकादीनां द्व्यादिसंयोगात् सन्
निपातिसंयोगनिपातिकः । संठाणे त्ति संस्थानमाकृतिविशेषः । तत्र इह जीवाजीवानां तत्त्वात् अजीवसंस्थानं पंचधा । तत्र
परिमंडलसंठाणे त्ति । परिमंडलसंस्थानं बहिःस्थिताकारं मध्ये शुषिरं यथा वलयस्य तच्च द्विधा घनप्रतर । लवानूबाह्ये
परिमंडलामवात् शुषिररहितं यथाकुलालचक्रस्य इदमपि द्विधा घनप्रतरलवानू । त्रयाणां द्विधा समसंख्याविषमसंख्य
प्रदेशात् तदा त्र्यस्रं चतुरस्रं नवरं त्र्यस्रं शिंघाटकस्य । ३२० गाटकस्येव चतुरस्रं चतुःकोणं यथा कुंभिकायाः । आयतं
दीर्घं यथा दंडस्य तच्च त्रिधा । श्रेण्यायतप्रतरायतघनायत । तालदान् । त्रयाणां द्विधा समसंख्याविषमसंख्यप्रदेश
लवादि इदं पंचविधमपि विश्रसाप्रयोगाभ्यां लव ति । जीवसंस्थानं तु संस्थाननामकर्मनिर्वर्त्तितः
ट्पसंठाणं छोडीवा नामाकार स्वभावसे तत्र समं चतुरस्रमत्रि तुल्यारोहपरिणाहं संपूर्णांगो । पयवं वांगुल
इत्यादि समचउरंसं आरोह परिणाहेनेव समंता । प्रमाणं विषमं नव वर्तुलं च समचतुरस्रं समंततो भिन्न वर्त्तितं पर्यंत नाभिमंड यौ॰
लमिति । यथा समचतुरस्रं तथा न्यग्रोधपरिमंडलमपि नाभेरुपरि न्यग्रोधवट इक्षुः तत्परिमंडलं न्यग्रोधपरिमंडलं नाभे
रुपरि वृत्तस्थलक्षणोपेतमधस्तात् तदनुरूपं न भवति तस्मात् प्रमाणहीनतरमिति । एवं सादिकं उत्ति । इदमयावक्करणानुसार
इत्येवं वा माणा त्ति । इत्थं तत्र सादिः । नाभेरधस्तादुरुस्थलक्षणोपेतं परिमितं तदनुरूपं न भवति । वृत्तानि कुब्जं
ग्रीवादीन्यूर्ध्वं दरोरःस्थल लक्षणोपेतं संक्षिप्तविकृतमध्यं वामणं ति । वामनलक्षणं तु उरोमध्यं ग्रीवादीन्यस्य ३६२

दायारूपादिलक्षणोपेतं । हुंडे त्ति हुंडं प्रायः सर्वावयवेष्वादिलक्षणविसंवादोपेतमिति अनेन च संस्थानवक्तव्यता । मा घ
संस्थानेनावगाहस्य वक्तव्यता विशेषमुपिक्षेत्रकामसु आहारानंतरमित्यादि । तत्र लक्षणप्रत्याख्यानमिति अनशनमित्यर्थः । संजाते इत्थं
जाता राससंहरणे बंधः । तावद्विषविषयवासनात्वं लोभादस्तु व्यापारितिविवक्तानुपावकरणं विदहस्यं । गाहिए इति
तत्राहारविषयाभिलाषे जातः । संदर्शितः । ग्रंथ ग्रंथं संदर्शयितिवचनात् । गिद्धे इत्यः । प्राप्ताहारे अशाश्वतेऽस्मिन् वातनाका
क्षावान् गृद्धे निकांक्षायामिति वचनात् । आसक्ति एवेति (अथ्यपपन्नत्ति आसारविताधिलोपपन्नत्ति आहारेकाः कै॰
ग्रिति लोभ्यागादिकामादनादिकं वाध्यवसायी तीव्रतादनायकामी दयादस्मताध्यवसितऽप्रशम
नायप्रशस्तकामादारयत्त्वपत्राक्रोशादतिअश वागनंतरं विशुद्ध्याप्रकालावतः पवकालेति । काले ■
मरणं कालस्य कालोमारणं तिकस्य शुद्धानंतरं ति । तत्त्वप्रविशितानामारणं तिकमस्यद्यानत्यस्य ते स्मा
न्निहन्तरत्वर्थः । अप्रविना दिविशिष्टपर्णा आहारयति पर्यात परिणामसप्राणादित्यर्थः ॥ अथानंतरं दत्तरणायसम्यग्
निनत्तपस्वार्थवासपगतः कस्माल्लिनक्षयमाख्यातस्वहितलावस्थसप्ताणादिति ॥ ७ ॥ अनंतरं लक्षणसंख्यातरमारस्यवक्त
व्यता । कामवकश्चिदनंतरस्तारशस्यघातस्तितक्षण्यकामादा । अत्रिणमित्यादि । लवाः ॥ शाल्यादिकवलिकालवनक्रियाप
मिता । कालविभागाः । सप्तरसंख्यामात्रप्रमाणो यस्य कालस्य सोलवसप्तमः तं लवसप्तमं कालं यावदायुः प्रभवतिसति श्य॰
यि स्वास्थ्यवसायहत्नत्वस्मतस्मिंश्छिन्नतालत्त्वादः विपृत्तचनाः सलवसप्तमाः । तव मर्वार्थसिद्धाभिधानोत्तरदेवविमाना

नगाध्रूवि

निर्वामितः ॥ स्कंदान्यामप्रति ॥ सकृष्व घयानामक्षेति हि प्रतामात्रुरूपं तत्रो ॥ इत्यादेव्याख्यानं ॥ गिरवच्छाणि ॥ प्रज्ञानां
परियायाणि ॥ पर्यायागतानां लवतायावस्त्रुप्रानां देशियाणि ॥ विगी: हता नां तवप्रज्ञाप्रकृष्याप्रिनवंता त्यत्रआद्य दक्षितक्षं
डाणि ॥ पिंडाहृतनालानां नवप्रज्ञाणि ॥ नवः प्रत्यग्रं प्रज्ञाणि प्रता प्रितस्यायाछवज्ज इवनताह्लो कतस्य पायनंज लावाल
नयस्पतनवपावता ॥ त्रू अमियपाणि ॥ दावापप्रिमात् रियत्रि ॥ प्रतिम्बं त्यविकाषो नालान् प्राज्ञनामसंप्रहपदे संस्थिवि
यत्रि ॥ प्रहिप्रदाणानसं ॥ ध्यानावशाणामावत्यादि ॥ प्रज्ञाप्य ॥ कस्यलवनक्रियाश्री घाम्राण देशीनपरव प्रतिकाक्षिद्गवा
पास्मृदक्षत्रनमवलविप्रिहूयंनरतिलवः ॥ शाल्याक्षि नालस्तु प्रय स्थान् लवान् लपज्ञतिज्ञनायान् ॥ तत्रवमस
लवलवानयावान्कालानवती ॥ वाक्याशाणा ॥ इत्यू: ॥ ततः ॥ किमित्यादि ॥ तसिंदवाणि ॥ इत्यादा
द ॥ वसाध्ववस्तायामित्यर्थः ॥ तणिवत्रि ॥ यस्यनवग्रहणा स्य: संबंधिआयुर्नेशीर्णाति ॥ तिवमत्रयस्तनवग्रहणानत्य
र्थः ॥ लवमसमाङ ॥ नरा पपाति काशत्यत्रताराप्रपाणि काद वप्रहृपणायसन्नवसनिधान्नमादा ॥ अस्मिणिमित्यादि ॥ अ
त्रताणवदायत्रि ॥ अत्रसर ॥ सर्वत्र श्मानाअत्रवरेस्य दिविमयायागामपपाताजन्माप्रशाराणपात ॥ गासः स्थितिपर्यातिः ॥ त्रताराप
पातिकाः ॥ जावस्थंवङ्नित्रिप इत्यादि ॥ किलपद्य पंक्तिकः ॥ समाधुः ॥ यावत्कर्मस्रूपयंति ॥ एतावता कर्मावशापणा निर्जा ॥ ऐसा
त्रताराप पातिकादेवात्रत्यन्नाः ॥ ता ॥ बावसुदेशशातमसमः ॥ ८ ॥ ममास्यतत्यताहू पोवस्तानांवासी निदिताः ॥ श्रमयंतरकू
पः प्रणवानिर्धीयतरत्यवंसंवद्धस्यास्यदमादि सूत्रं ॥ इमामभित्यादि ॥ आवादाणअंतानि ॥ बाध्यपरस्परमाप्स्यतः ॥ पीडनेन ३६४

स्तत

वाध्यतयायदतरवधनमित्यर्थः ॥ इहोत्तरत्रामध्यविराषादिप्रार्थवर्तमानोइ यत्रसंघवाश्रदेतव्यवधनार्थपरिष्ट
वाद्यर्म बाध्यग्रहणं ॥ अमारवनाइजोयणमदस्साइंति ॥ इहयाजनशय ॥ प्रमाणांगुलनिष्पन्नं ग्राह्यं ॥ नगप्रच्छविमाणेश
मिलत्तुपमाणंगुलेणं ॥ इत्यहनगादिप्रदणास्यापलक्षणाद्यदत्यया आदित्यप्रकाशादशपि प्रमाणायोजनानामर्ययनामा
न्नघाचाध्येलो कृत्यामपतत्प्रकाशाशामिः ॥ शामान्यांगुलस्यामित्यनाव नाव्यवदारांगतयाथविप्रकाशास्पा बुयाया
नशाममप्रात्र स्याविलिल प्रवनप्रमाणायोजनप्रमित क्षराणामव्यमिचारित्वं ॥ यदीपस्यागनारा ॥ प्रपिव्यालोका
नस्यवातंरंत बुयांगुलनिष्पन्नयोजनशयामयमि त्यत्रमायात ॥ यत स्वस्योजनास्यापरितनाक्त्राशस्यषभ्रा
णमितशवणाद्नाध्वत्रस्वितागत्रक्षरयत्रि ॥ दा विक्रुध्वज्ञ ॥ शतत्रयमानानितिदितामाप्तेषुयायोजनात्रा
याणतपवर्तुजगतस्यक्षसंवाईसा पप्राराणत्रवरिजो खलुताणयणं मिताजाकामाकोः सस्यवद्वापमिया
णामादणानणिपुमिदि प्रणं जोयणंति ॥ इहमिहाला क्रयो ॥ हिमानं प्याडनमंतरभ्रष्टो ॥ आवश्यकत्रायाजनमेव
॥ नत्रवक्षिविश्वनतायाअविवक्षा ॥ नविणमंमतव्य इति ॥ ८ ॥ ॥ अनंतरंप्रथिव्याधंतरत्त्रकं तद्बुजीवानांगम्यमिति ॥ जीवा
विरापगतिमाश्रित्यदेस्त्वत्रयमादप्यण मित्यादि दिव्य ॥ प्रश्ने स बावापत्रिमत्यावप्णातः ॥ समन्लामवः ॥ कस्मादेवमित्य
नन्नादसंनिदितणडिदारत्रि ॥ संनिदितंग्रातिद्वार्येवत्रावाकर्ममानि ध्यादावनपमप्समतघामाललेठ यत्रि ॥ शालयप्रिका
॥ इदवयद्यपिरालितप्रकाशदाबीनिकेजीवानवंति ॥ तथापि प्रथमजीवापक्षइत्रयमपिनत वां ॥ एवंविध प्रश्नो वनस्पतीनां

वा०७हृति जीवद्रव्यमशुद्धमिति ॥ अथ द्रव्यस्वरूपं भगवता गौतमेन कर्त्तव्यमसमिति ॥ ७ ॥ गतिप्रक्रमा द्विदमाह तत्र मित्यादि ॥ एवं जीवा
वचाशयजीव आगादगति ॥ इदयाक्षरणा दिदमर्थतालोशनं दृश्यं ॥ अकालसमं एगा याप्रनय स्थूलतः कोपिलभरा
रिमतालवर्ण संश स्थितातितता प्रथामवीमवश्चविश्च तां इर्दश्च तां चदक्षं परिज्ञामानं स्थाए ॥ ततश्चैषा निश्चता रचकदाता
रमलसमाए आदत्र्यतदहः तां आदैतमस्था इर्दकमनगानशतिप्रमाकालंस्थावस्थलाकांगता : एगलाकमा । राध
कारति ॥ घरमएस्याद्यवंजादत्ता द्विनायकस्वितदर्थ तालाशं तिदंदृश्यं अक्षवसाति विति ॥ एतच्च अच्छा गौतमश्रा
शाकृयमतत्वदत तातालगवाञ्घा गातमसमय मे तयतम्म मा विक्रियलब्धि रस्मिनातु जनविस्मयदातारि म
अमृतातागौतमश्चवाचा पश्चजिधोमेष लगा वताममाप्य ॥ लगवाउवाव ॥ निर्वलमयमधिगतजीवा । केव०
जीवद्यादिगुणः कृताकरा । लोकशालाकाशमित्य तिमतस्थातत्र्यमदाविदाहदृश्यमि ज्ञालिधानामदर्शिके
स्वामस्यतीति ॥ ७ ॥ अथमत्रिधाश्चावक्ताप्यात्व ॥ लाशतादर्दे धिदागाहर वक्तास्वाए दाहशकममासिया
वत्तात श्च ॥ अग्राबादनिवाताधातप रंपाडयतिशतिवाबाधः तत्रिप्रमदवाबाधः ॥ तत्त्वालाकांतिकादवमधगाताशश्वा
यदाव मारम्भयमारथावक्रिवणयायादातायाया ज्ञमियाश्चवाचाश्रतिघाबृत्तिशा यत्रि ॥ श्रविप्रत्रसिद्धि ॥ श्रक्षि
वाध्वं० पत्राक्षिपदर्शि आवादंवति ॥ इमरा मपवादवत्रिप्रकर्षवावादतिक्षवितर उप्यादिविशि श्रमावाधवविलयतिशा
रिशवदाप्रस्तुतमर्वांतिशतिसूक्ष्मावश्यस्तंयघानवान्यवश्चादशीयमायविधिमितिप्रकृतं ॥ ७ ॥ ॥ मायागाएात्रिस्वक ३४५

पाणि नासक्क मियाणि पक्खाति नियदिशाक्ष ॥ मिरम : क्रमंडन्वांशक्षपणापत्रांत सा क्षपणं कयंतदाताकारातिउन्नातत
विदियविदियावाणितिविवायसुमशादिताक्षपाड । दिक्कमिवश्रमक्षखंडाकार्थः । वाशाप्येविकल्पार्थः । शक्षिणवक्रमंडघा
तिविधानि ॥ विदायोर्ध्वपातनशाटक्कादिक्कमिवाक्र दियत्रिक्र दयिवाउइस्वलादितिलादिक्कमिवाउमियत्रिशरीयिवा
शिलाउत्तकादितमाधडवादिक्कमिवानातापविति ॥ क्रमंड दूराक्षपणांतरमित्यर्थः । प्रतिमंयाप्ता ॥ त्रिमालाप्रदित्यर्थः । पस्तुत
मंवाणाप्रति क्षिविज्ञाति ॥ क्रमंडघामितिप्रकृतं ॥ ७ ॥ जलमात्रिज बातविहंतातस्वबंदक्षातितयावर्षते ॥ ...यातलं
कारिवलाक्षवामितावतशदवा ॥ प्रश्नइयप्रक्कालित श्च्यक्रदश्राडा : प्रश्नदितरक्षाडिता : कंदयाराति
त्रिश्रल्पर्थक्षिवलिरतिक्षामुदाणमालिनि ॥ निधव । तशीला : अजमत्रि ॥ उपलक्षणाद्यादस्यानर्थशश्वया
। जमतिउपलक्षणाद्यादवाप्यार्थविक्रियलब्धादिर्वशाक्ष । याविस्पामिवत ॥ यापाउग्रदक्षणासमर्थीवावश्च ॥
वमज्ञा० लद्याघातघामिति ॥ अत्रजानयत्यादि ॥ आत्मलाजनविषायतर्ग रात्यवजअसरसमतनीरसवादिकशाताहंताय
ततश्च ॥ एवंप्रमादिपविवाघं । नवंल णाति । सयनंश्वदाङ्गम्फलजंतागि ॥ वलयत्नंतगा ॥ एतस्यवशानमंतजंतगाति ॥ बु
वतातरदृश्यता ॥ अविवयत्रिजलगाति ॥ अथक्तात्राघविलागन त्नंतक्कायातनया ॥ अविजुअदिवइजंलगाति ॥ दृश्यातताव्याधि
पातिराजादिनायक्कविषायज्ञंतकायातनया ॥ मावसाववदावय हिस्त्रवि ॥ सार्वउशतिक्षित्रंतदांतावासमत् । धिकरा
तर्मासमुदीघविजयाहुं अपवतविशपवदीर्घरदाणं वरतलविजयार्धयावदाधिवित्रजमगपघणसुनि ॥ दवक्षा

सगाम्नि मुपशमाता दानघा उनयपश्यति श्चिदुत्थात्विवि इकृटस्थ पर्वतः मयाउक्तं रकंदमुपशमाता निक्षनन्यान्तरयाताप्रमत्ता निधानो
पर्वतोः तः तिर्यक्ख्यापश्च पश्चायतिउत्तरक्रंदमुपशमीतान दीसंवधिनां पंचानां नालवमा दिकृदानां ऋमध्यवस्थितानांशल्यकं
श्चपिरनटत्योर्दथार्का वनानिक्षनागिरयस्तं ति नेव .. शतनर्वात्यं दवक्रमुपश्रिशा तांदानघांसंवंधिनांनिधूमलादीना
पंचानामश्रक्षणानां निनितादवानशानापवंक्षनकांपडश्ववांगदि श्पतास्थितिः वनुदर्शानिंश्रष्टमः ॥८॥ श्रनंतरां हृशा
कांतपश्चवश्चादवानां वित्तावीगानि विषयंमामर्थ्यमृक्ता । वस्मिन्ननम त्वपियधातपांऋकर्मलक्षणपरिज्ञानमामर्थ्यकथंवि
ज्ञास्विानयामा । धरणीत्याद्यधनिनीयाधनिवमोहशाक्ता निधीयतऽत्यवंसंवद्धस्यास्पदमादिस्वृशश्रणगारः
गामित्यादि ॥ श्रनगारसाधितामामंयमनावनावासिता नः कशाश्रामनः संवधिनः कर्माणां योगाणा लोंमकृद्धम्प
दिक्तां कर्मणांवालक्षणालिशिक्षणाशतिवन्नानुसंबंध कर्मलक्षणानां नज्ञानातिविशाधातापनक्षणतिव ॥
मामा त्वतः ऋमाविलक्षणायाः कंडूयाम्बष्ठं मुत्ववातिशहसानृ न उ प्रसृज्ञा नागा व स्यानां तेषां जीवंतियोजीवः कर्म
लक्षणांसंपुनजीवमात्मानंसमृद्धविनि मदरूपैरूपवानागलदाध्वनगणवत्नातयासीसमासांत विधिः मदूयातंसक्षपि
णिंस्तू दिदि मशयरसित्यर्थः । श्रतएव मकर्मलक्षणंकर्मलक्षण पामदवत्नेमानंज्ञानातिशगीरसवतुर्यास्पनाजावस्यवक्ता
मथवितुशगोरा व्यतिरिक्तादिति ॥७॥ ॥मरूविमकर्मसिति प्रागृक्रमथनादवाधिकृत्यप्रश्नयन्नादांश्रविणमित्यादि मरूषा
विशिमदरूपाणारूतेते ॥ यातमरूपिणाव गांदिसंनसकंमालमाति । शर्ववनाः उपलाः स्कंधरूपाः । वनामांनितिशकाराल ३६६

साउनि । तंजासिव वियाश्रनितिम्मडाउनि । वदिमादनितिश्चतानिर्गमाश्दववयहपविंशादि विमानपुद्गलाग्वश्चविवा
कायिकत्वंमावनतथास्मकर्मलक्षणाः । तथापितन्निर्गतपका शवपुद्गलानांतादृशकात्वनापवास्मकर्मलक्षणंसव
गतव्यमिति । पुद्गलाधिकारादिदमाहतेरश्याणादि मित्यादि । श्रानति । श्रश्रनिविधिनाशावानङः खाश्रश्सौतेषुरा
वानुदर्यतांश्राशः श्रापावाएकांतदिताश्रतएवरमणीयाइतिदृष्टिर्यस्यानंपातवायमानान्यां शाभ्याख्याता
लिदश्याः तमाशदृत्यादिप्राप्नून् ॥८॥ पुद्गलाधिकारादं विदमाहादावणमित्यादि एगासमानामत्तिः परिणामिता
धाजीविकावानापचापांगिकवानापकासेवदिज्ञावमि कादिकपाणाणयागश्पानाननप्रयदामत्याप्रमत
रस्मोनायायांवन्नेतदानानमसामिात्याकिवनाधति । पुद्गलाधिकारादिदमाहानणमित्यादि श्रवि
गाफनपुद्गतमार्दवववालक्ष्यं । ज्ञातुमगांछमध्यगार्म ति ॥८॥ श्रमणोनामप्रहारकात ऋषमहकाशमतया
वालादितकमितिकिमिदंति किंस्वरूपमिदंहर्यवस्तु । तथा । किमिदंतदंतहर्यशाश्चार्याचर्षवस्तुलक्षः रिणतिश्च
न स्वरूपंसर्यवस्तुविमानपृथिवीकर्नामातपानिक्षनपुरुषत्नदयवन्निया रत्नादिप्रश्रास्ततयापतनयाय । ज्यो
तिश्चंहवाष्ठतथा शुनंहर्यशाश्चार्यः तपादि । शास्त्र ऋमातणादानसंग्रानादिवीशल्याशितः प्रापमवामाधुः ॥ हर्य
पनतिये मिः ताया स्नानाशतिविवंवालक्षणावर्णः ॥७॥ लक्षणाद्यकमादिदमाह ॥ ॥ वहुमश्त्यावि
वशमवश्त्यहनाः श्रजानापत्नि ॥ श्रार्यतयाणापकर्मवदि इतसयाश्रायतयावाश्रधुनानननयावर्तमानकालेश्त्यर्थः निय

नतठ्हूत्ति लेस त्ति। तेजोलेश्या सुखासिका। तेजोलेश्या हि शुभलेश्या लक्षणां मानसुखासिका हेतुरिति कार्योपचारात्तेजो
लेश्याशब्देन सुखासिका विवक्षितेति। वीईवयंति व्यतिव्रजंति। व्यतिक्रामंति। अणुत्तरोववाइ याणं ति। चमरबलि
वर्जितानां तेण परं ति ततः परं असंख्य रतः। सुक्के त्ति। शुक्लो नामाभिन्नवृत्तोऽमत्सरी कृतज्ञः। सदारंभी हितानुबंध इति निर
तिचारचरणा इत्यर्थः। सुक्काभिजाए त्ति। शुक्लाभिजात्यः परम शुक्ल इत्यर्थः। अत एवोक्तं। आकिंचन्यं मुख्यं ब्रह्म। परि
मपागमविशुद्धं। सद्वृत्तं शुक्लमिदं खलु नियमात्संवत्सरादूर्ध्वं। तच्च श्रमणविशेषमेवाश्रित्योच्यते। न पुनः सर्व
एव एवंविधो भवतीति॥ चतुर्दशशते नवमः॥९॥ ॥अनंतरमुक्तमेवक्रमबद्धतः। केवलीति केव
लीति। केवल इत्यर्थः तत्र चादौ दशमोद्देशकस्य स्यादसादिसूत्रं। केवलीत्यादि। केवलि
शब्दश्चेह भवस्थकेवलीप्रस्तावादत्रच्छद्मस्थ इत्यादि। आह्लादियं ति यथावत्। नियतक्षेत्रावधिज्ञानेन परमाहो
हियं ति। परमावधिकं नाम ... प्रवचनगारेण। त्रिहृदः। सद्भ्यः क्रियादिति। बहाणं ति। उत्थानं निर्देश्यो
न च एतं नो वदति। सिज्झंति। यावत्तं च मतिं निमाहियं ति। अल्पतरकालिकां च मतिं उपलभ्यते। क्रियादिति। चतुर्दशशत
दशमः॥१०॥ समाप्तं च चतुर्दशशतं॥१४॥ चतुर्दशस्य दशशतस्य वृत्तिर्यथा प्रचालवनकृतामवेयया ज्ञायते तत्पद्यनाज
नानां कल्याणसंसिद्धिपरं स्वनाथैः॥८॥ व्याख्यातं चतुर्दशशतमथ पंचदशमशतमारभ्यते। अस्य चायं संबंधो भवतां सं
बंधः। अनंतरशतान्ते केवली रत्नप्रभादिकं वस्तु जानातीत्युक्तं। तच्च जिज्ञानेन संबद्धिप्रधानगवतां श्रमणानां भगवतां। ३६७

लौकिविंवा गोशालकस्य सशिष्यस्य नरकादिगतिमधिकृत्य तथा नानाप्रकारात्यस्य संबंधस्यास्येदमादिसूत्रं। तेणमित्यादि
दि। मंखलित्ति। मंखो नितिसरमंखस्तु त्रः। चउवीसवासपरियाए त्ति। चतुर्विंशतिवर्षप्रव्रज्यापर्यायः। दिसाचरित्ति। दिसं
कौरवंति यान्तीति दिक्चराः। देशाटका दिक्चराः भगवच्छिष्याः पार्श्वस्थीभूता इति टीकाकारः।
मावच्छिन्ना निहुत्तिकारः। अतियत्याउ च्चवि ... समापयांगताः। अष्टविधं पूर्वगतं मग्गदसमंति। अष्टविधं अष्टप्रकार
स्रोष:४ निमित्तमिति। तच्चेदं दिव्यं। उत्पातं। आंतरिक्षं। भौमं। आंगं। स्वरं। लक्षणं। व्यंजनं। नवमिति। पूर्वगतं पूर्वाभिधानश्रुत
न स्र४ विशेषमध्यगतं। तथा मार्गौ गीतमार्गौ नृत्यमार्गलक्षणौ सम्यक् वेतदशमत्ति। अत्र नवमशब्दस्य दशमस्य दर्शितानव
मदशमाविति ... ततः मार्गौ नवमदशमावुक्तौ संपादितौ। स्वाकैः
स्वकीयैः मतिदर्शनैः स्थितिमतिभिः मत्यापादः। सू४ ज्ञानातिशयस्य परिस्फुटतानिमतिदर्शनामितिः
निज्जाहिंति त्ति। निर्यूथयंति। पूर्वलक्षणश्रुतपर्यायेण त्रिद्वारत्यांतिनद्धतां व्यर्थः। उवहाइं सुत्तिउपस्थितवंतः आश्रि
तवंत इत्यर्थः। अहंगस्स निमित्तस्स केणत्ति। केन विनयाविधजनाविदितस्वरूपेणोल्लोयमात्रेण ति। उल्लोयमाव
णइमाइं छ अणइक्कमणिज्जाइंति। इमानि षड् अनतिक्रमणीयानि व्यतिवारयितुमशक्यानि चाग रणाइंति। एतेनासता
व्यानि व्याक्रियंते निधीयंते तानि व्याकरणानि। उक्तप्रायप्रायागिव्यापेतानि षड्वस्तूनि। अन्यावानष्टसुष्टिविनोऽल्पकाश
त्रुतौ लभ्यानुपिबत्ति निमित्तमागाचरानवेति। अजिणेजिणप्पलावित्ति। अजिनोवीतरागस्सन्जिनमात्मानं प्रकष

वगा० ह २ ति णालपत्रीत्यङ्गालाज्ञिनङ लापात्रवमत्याम्यपिपदानिवाच्यानि। नवरं स्त्रदं नूरजादः॥ द्रवलापरिपूर्णज्ञाना दिः किंतर
२४ रूंनवति। अञ्जिणाङ्गत्यादि। पवंजदाबि नियज्ञातनियवृद्धिमपत्रि। छितीयाशत सपवांमा इद्राक्तउमणणपरियाणियति
परियानंछिविधव्यतिकरपरिणामंनोदवणरिय। निकवरित। उन्नानं ज्ञमनमग्रास्त्यपरिया निकाउन्नानपाशियानिकंतव्यरिक
पितलगवन्निशिनिगम्यात। मांरवत्रि। मरवः। वित्रफलकव्यरकारा लिकुकविशाष। ससूजमालङ्गव्याव्रक्षणणादवहस्यणा सू
ज्ञमालपाणिपयालरकणवज्जाणणाणावावहत्यादि। रूतंत्रसियइइयावक्षरणणादवंहस्य। रूपञ्चासितिमसि।
लपसूइयज्ञिणाजाणावइयत्यादि। व्याख्याउहर्षवत्। वित्रफलगदञगणत्रि। वित्रफलकदान्नातंयसमतया
णाडिदकंति। पकमामानंशतिजान्कंपिङ। फ। लक्षाज्ञित्रीमत्यर्थः॥ अंगारवासमज्ञवसित्रत्रि। अं
गारवासरुदवासमव्यग्घाम्वपवंजवालावणा पत्रि॥ आवारछितीयस्कतकस्कंधसपवदाशःध्ययान
हतनाविदांस्वविंत। ममत्रपङ्तनतादममणा। व्हिन्द्र। मापियरमिज्जावंतत्रिसमासालिङ्गदङत्य। र्थः॥ वृत्रविश्वा
विषावलमित्यादी। तिपदमवासतिविलक्षिपरिणामात्पञ्चत्रजाप निपतिः॥ पथमवाषनिम्नापत्रिनि शायनिश्चारूव्रयाव
मञतरवासति। विलक्षिपरिणामादवशपामन्नरमवमासवर्षस्पत्राहर्षत्रासावतरवार्षाः घवाः तारजिगमिषितारूत्रमआ
णा णियञ्जमतिमाधुलिखञपमावासा विधीयात। मातरवासावर्षाकाल स्वञवामावासति। वर्षाञ्जवासश्चात्रमोसिकमाः
वस्तानवर्षावासन्न स्पागतः॥ उपाश्रितः। वोघवासति। छितीयवर्षतञवायशालत्रि। ऊर्विदशाला। अंजलिमउलियदत्रे २६८

त्रि। अंजलिताउउलितासउलाकाणोकाती दस्तोयनमतयादस्वउहणो ति। इव्याभादनादिकंसूहसूजमादिदाणं वि
तंयत्रदाननया ततदायकस्तामणांति। दायकः श्वाद्यत्र। आशमा दिदा परदित्याचा। नयाततपवमितरदणतिवि द्वा
णति। उक्तलरूणानछिविधन। अथवा छिविधनरूतकारिताउमतिलादनिकरणसाहनमानावाकायसाहनवक्षयर
सूछति। वसुधारा इसरू। पाधाराहृष्टः। आदादाणति। आदोशष्टाविस्मायाक्तय त्वणति। रूताथः रूतस्वश्याय
वः। कृयलरुकोणति। रूतफलवलरूणाइत्यर्थः। कल्याण लिपत्रि। रूतोरूतसवतपालोअवयावसक्तापापव्ययाः
ल्लाक्लोजन्मजाविनफलत्रि। जन्मानाजावितस्य व यत्फलंतत्रया। नवास्वावसाकस्वावत्रि। तयास्वावतया
विधिअविज्ञातवतविशायइत्यर्थः। मास्त्रेश्रमा णामा षक्वापमाधकारथम्मातवासित्रि। शिल्पाना
हिरहणाषमपिडियाछालवतीति। अतघव्यात। धर्मीत रामारवजगविदोपत्रि। रवडरवाघादिजरूणलाजनव
कारणामयकामगणिवांवि। मार्दकामगणाअतिलाप विपरूताससादयःकर्मजातायवततस्वकामगणिकानेनपर
मरणांति। पमात्रिनाक्षरेर्नसुत्रयामवत्रि। आर्वमितवानत्तञजनदानसायणाविष्टतासपादाननतअथर्मावमनकाबि
नवान्। ला विनवानित्तितात्यर्थः। सर्वितरवादिशित्रि। सदान्यतारणविलामनवास्निवयत्र तथातत्र मत्राणगवसाणंति॥
अवयतासाणांणामितिरकानामवयणांतत्रमनमादारहवं स्वउंवत्रि। स्वयतइतिस्वतिः। राष्टः। तावसुमाकिलाहरणमा
नार्थः। राष्ट्रनिस्वायतशतिस्वतियवाणाहवाणाअतिः। बीक्ततता पमाण इस्मतयादिगमिकानवनातिश्दाताणत्रि

स्वा। हत्ति वत्ति। पृहतिवार्त्ती। साडियाउत्ति। परिधानवस्त्राणि। पडियाउत्ति। उत्तरीयवस्त्राणि। कविर्त्त डियाउत्ति हश्याना तत्र डिकारंध।
मादितात्रजनातिमा। कपणश्चायामस्तृत्ति। श्यादिकादानमौतृत्रा स्रणानूलनयति। श्यादिकादानत्रात्रणाल्यादन्दातीत्यर्थः। मूत्र
गोठतिसन्दत्रत्रयोज्जनामात्रारो हस्मस्त्रकं यथा ववतात्यवंलंडतिमंडनंकारयति। नापितनरणि यत्रामोनांदविश्राम
स्थानेपूर्तीतदुमो वामताञ्चद्रो श्रुतिसमन्त्रागपत्ति। मिलितः। एयमठपडिशाणमिति। अस्फपगत्रामि। यद्विनस्मायागप
स्थाप्यः पगमन्त्रदक्षीणागतयापरिवापनछास्ताहगः। नांउकं पामज्ञावान् बमक्षतयावाना गतादाणनवगामावा
वरुपंत्वा विज्ञाछितस्यार्थस्यातिनावनाय मिति। एणित हमीयत्ति। पणितहूमरारल्पशणातहृतामावामानाञ्चरू
निv मोविहृतवाँल्पितायाम्। अणि घृजाम रियति। अनि तांवितांज्ञवंति तिवाक्यशाप। पडमसायकालसमा
घौv यमित्रिसमयनाघयार्भगशाघेशीशारदनिधायात। नत्रपयमरा रक्षालसमायमागेशाप्र अण्णवृत्तिकार्थ
मित्रि। अल्परात्रिहस्तानाववनत्रादविपुमानवार्षहत्यर्थः। आन्यत्रस्टत्रकान्त्रिकोशारवित्याङ्गः। अल्पवृष्टिकावग्राघता
त्रापिविहरंतानहृषणमिति। पतद्यामर्गोमिवनगवाता ... यवशपणर्थोणास्यकर्वव्याव्यतत्रपर्त्तुप्रमादाल्पतिदितत्रादि
रेv ति। दरियगारतिज्ञमाणाणि। हरितकुडतिकृत्वा तिज्ञमाणात्रि। अतिशायनराज्ञमानइत्यर्थः। तणाश्चदंगायमागामालेमि
रवलिङ्ग्रपवेवयामित्रि। इदयज्ञगवतः पूर्वकालयतिपत्रामोनालियदस्यापिवत्फत्रारदानं दत्तं तादकादिकंवंवनंगु
कुलमित्यवमलियदणास्यसंगाव्यमानाव्ननविरुद्धमिति। तिलसगलियाणत्रि। तिलफलिकायां मंपणिका पत्रिंमा। २६७

यणिध्मयमामात्थित्यश्चयमिथ्यादीनवत्तितिविकल्पस्त्रान्ना। अत्रावद्दलपत्ति। अत्र रूपंवारोडलस्यदलकं कारणं अत्रवाद
लकं। पवणतणापत्ति। एकार्पणतणायात जतात्यर्थः। नाछादगंतिनाक्रदकं यघालवति। नाइ महीयंति। नातिकर्दमंया
घालवतात्यर्थः। परिविरलत्यर्थः प विरलप्पुसियंति। पविरला। उस्सयिका। विवाषाय ज्ञतत्रयामरव्यारसविणामणंति। राडावाती
त्यादितं व्यामवृत्तिरणवक्षहमिस्त्रिताणांशावः। तहि नाझानतडपरामकमलिलादगवामंति। शुलिला। स्थूलादिमवानघः। ना
मामिवयडदकंरसादियणसाधर्म्यात्स्यापावर्षः ममलिला दकवाणो अतस्तंवदम्हलेत्रीयत्रपतितं नैवप्रतिष्ठितः पाण।
घूयडावसम्रदयठयापत्ति। शणादिणसामात्यनयादः। यामिवार्थः। घाणादिदयार्थः। नजावस्त्रनातया। घवाघ
घ्ठदिका पवशणाताउष्मासादीनांलावाणाणाः लवन। धर्मकव्याहृताउपायामलक्षणपाञ्चावांसाद्यापापत।
मव। वातितः। कर्मध्वरयंतदर्यताधिवग्राहः। उनरार्थः। तान्ववत्ति। त्थिरः उत्तातिकिकिंनवंसुणासुणिपत्ति। किंलवान्तुनिम्ना
पत्नीजातः। सुणिपत्ति। ज्ञाततनाचसतिज्ञात्वावातवा। अथवाकिं लवान्स्वनाउणिपत्ति। सुनिकस्रापत्राति। अथकिंलवान्तुनिर्थ
तिः उतसुणाकायदहृदातः। उदाञ्ज त्रि। उतात्वाइतिविकल्पार्थो निपातः। ज्ञुयासन्नायारत्ति। पूकानांस्थानदासति। सतठप
याइंपाद्यामक्षतित्रि। एयत्रविशाछार्थसुरवड्डवडदस्वानार्थमिति: साउसिणोतउलस्संति। स्वांस्वकीयांउष्मतांजालरयं।
समगयंलगवंगयगयासवनवंति। अथगतमवगतासतन्मयादलगावत्रयस्य लगवतः। प्रसादादयंनदन्न। संत्रमार्यत्वाद्यगा
तशाहस्यउन। उनकुघारणं। इदयाजाशालकस्यसंरक्षणंलगावतांकृतंतत्र्यरागात्वनदयिकरमन्नाजगवतः। य। घसुन

बक्ष्मूलः सनुतरीव पतिष्ठिपनि ४३५

स्रेम

ब्य

नागाहनि | कृत्सर्वाणाहृतिशुनिडगवाचानेकरिष्यतित्यशीतगगावृत्तल उपजीवकत्वादवृत्पलावि : त्वाद्यवास्यमिति। सारवा
त्नविललातयेमिति। संवृतं विडलातयालयाम्भिसंह्कृताःशयागकालविडलाइयागकालताजालस्पालछिविरापाय
म्मतघासतद्वायंति। सनखत्वायस्यांपिडिकायांवध्मानायामंगुलानखाडंगुष्ठास्यालगतिसामनारवत्फल्यात। कुम्भास
पिडिकायामित्यकल्माणाष्ठविघिन्ताः। स्युजादयामाघाइत्यान्यविपडामपणाति। विकटविलंतर्संशयः। आश्चटोवास्थानेविव
टाशायाविकटाश्वायावातनश्चउंवश्वावाहुक्तमाडाहेत। जाद्यशुत्रियदा वास्मात्वामावयं। श्रीनिष्मान्नामवद्धि
मकारस्यागमिकत्वादनिष्यन्नपदा। वणास्मतिकाश्यापड हपरिहारंपरेदरंतिरि। परिहर्त्यदाःदरोति अर्द्धदीन्सप
लिदरंतिअर्द्धदीत्यर्थः। खुडपत्रि। पाटयति। पत्र। हतिपरिवर्ताः। परिवर्तवादइत्यर्थः। आयापछवक्क
माणात्रि। आत्मना आदायानायपादर्शअपक्रमणामपरः :मशांगदाग्यावत्रि। शिवराडछिवशितमदयोमृद्दा
पर्वकाविनि | वमसर्पिवंवतिशज्ञापत्कापदर्पमानाकाप :सनानादा। :विक्रुश्रपीतिमशब्धयामदवत:मियंतिसममवंविमा
इत्यविशिष्टअपम्य। अपमाइष्टांतमित्यर्थः। विरातीतापश्रवापत्रि। विरातीतकालत्याववत्रि। उ:।घाववाः। उत्रमाउन्नमाः। श्र
वलित्रि। इत्यश्रयाजनाः। ऊतपवमित्याद। श्रवलुवत्रि। उपलालमाः। श्रतएवश्रन्नगावसित्रि। श्रघगावचाणाविऊतइत्याद
। श्रवकंखियत्रि। पात्मयाघें: विविनद्गाः। श्रवपिवामियत्रि। श्रन्नाघंविषयसंजातदृष्टाः। यतएवमतश्रादि। श्रन्नगावसर्गपुश
त्यादि। पणियरऽत्रि। पणितंव्यवहारश्रदर्थनाडपणितेवा क्रियाणांकंतदृपनाडनतनाजनमिति। पणितनांडसगाडमा

मृत्वायस्यैवचनस्मातिकात्स्वश्रारीरस्यपरिहारःपरित्यागःतत्रैवोत्पादेसोपरिवर्तपरिहारस्तंपरिहरतेऽवैतावइमारिसात्ले

वा
३७०

धा

गाडा त्रिकाद्याग्नेत्रिकाः। शाकटानांमंचाविशावणांसमूहः शाकटं ततः समादारहोहाः। तास्मन्नवयापा पछयपात्रि
सलावड्याः नदपानस्कंयत्वघदनेमंवलंतन्त्वा। आगामियंति। श्रवापिकांश्च कापिकांवा श्रनलिलावविपयहूतां आ
णाहियइति। श्रविधमानडालोपिकामतिगह्नत्वनाविघमानादांवाविन्नावायंति। व्यवलित्रसार्धयाघाघापातादादमहंति
दीर्घमार्गोदीर्घका लोवा। किएं कित्यालाम मिदयावक्रणाहिदंहरूपं। नालंनीलालासां हरियंदरिउलासंतासमित्यादि। व्या
स्याबास्यशब्न। मादमावमायति। मदांतामकंवलाक्वर पिशारारापित्रिपरणात्यर्थः। श्र कुयकांउत्रि। श्रस्कजतात्या
पाजतानिवाह्यानीत्यर्थः। श्रलिनिमदाउत्रि। श्रलिविधि नानिर्गता। शाटा:। नद व्ययवरूपाः। कुमरिस्कधमटावता
यिषांतानिश्रलिनिः सटानि। इदंवातया शहगतस्च रूपमघतियंगाहा। तिरियंश्चसंपन्नियाउत्रि। उसंशृहतो
तानिशुमंहूतानितत्ति विश्राणानीत्यर्थः। श्रधः। किंहूता नीत्याद। श्रादपयगवरूवाउत्रि। सप्पांहरूपाणिवाहश
पन्नगास्यादय: श्रेनपडवतअधीकृतमहेमाध्वविश्रामी। उपचीपरिवातिश्मकूलवता। पवरूपंयषांतानितघापन्नगा
हरूपाणिवा। वर्मादिमाम्निवंत्वद। पन्नगहसंवाणंसंविद्याउत्रि। नाविनासवा। वगलदगरयपाश्रामाइस्तासाविश्रस्यायमसि
नाव | शयः। पववियश्चसितात्रिकालादक्षंलवति। वर्माकिवाबस्पीविनागात्रिश्रत:। शिववर। लादगात्र: पकागलविघ्रवितलवडलं
नविषतीति। श्रउतितिर्मलेपवविपद्याउगायरामृदडः। उद्धंतिजात्यसंस्कारहिता। नडवंतितवकत्र। जपसित्यर्थ:। फलि
यवहाानंतिास्फटिकवसविदास; नायस्पतनया। श्रतएवउरालेति। एधनंउदगरयांतितउदकासवाल्लिउदकरत्नंउदकजा

[illegible]

[illegible]

अगाएइति याएतिएद्यीयावस्थादि तिव न महसिलागतिः इदहरु व्याख्यामर्व दिगव्यापीमाध्रुवादः। क्वोति। एक्ट दिगव्यापीवासीहतौ
दिगव्यापीरा द्द। ततस्थानपवाकाकः श्लाघितियावत्। मादवमणु यातुरलापतिमदादावे मंत्र जिरतुरिश्रयपालोकाजौ
वालाकः। मनमात तउ विनिति। जु वंतमवेतिलक डूगतो विति ववतान्तउ व तिति उपोर्ण्योविव्याकुलो नवेतिाएवयाकुलत्र
इतिववनान्। धृवतिनिक्तवितत्र स्रूयांतअतिनंद्यांतत्कवितधरिलमेतातिदद्द्यों धृत्कावे तदितिंएव्यतिइतिसद्विलादि
इतिशदः। एव्याख्यात्. गुणातुवादाधः। तेतित्र स्मा दितिति गसनं लावणांतपणाति। तापाजनांतजरूपएवातनातडमा
ताडालहपाया। जनावावालणातिद धिवच्यालनतुडगो नमारक्का मितिमरंक्वाक्षिदादलयाद्मेंवामितिमांगा
पयामितकमस्थानशपणेना। एउतिपनविक्काणाशालको कस्मगशिकउमिताक। एभंएउवेवठिधविषयमा
श्राएक्षयातकपातास्थतिएनः। क्वतिविमएणमित्यादि अननवएघ मविकल्पः। इष्ट। समान्नणमित्पदिनाव्राः
द्वितीयइति। पारियावणियति। णरितापतिको क्रियांउनः। अ यदिति। अणगारणांति। मामान्यमाधना। खंमिकमेत्रिकां
क्वाधतिएतद्याङ्कमतइतिक्षांतिरुमाः। ष्वरणांतिआवार्यादीनां ज्वतपर्यायस्थविरणांपडितायणाएत्रितनमतइतिरूलावृदना
कर्तव्याः क तव्याश्शव्दनावादनानयापडिमारणाएतितनमतएतिरूलतया विस्मृतार्थस्यारणातयाक्विएकं नवति। धर्मिएण।
एण मित्यादि। एडायारेतिइत्कएवाएणेटः [illegible] वापडायारें। इति। एत्कएवागयजे। इत्कएवारेंकारेत
२३२
। एवंइत्कएकारयजणा। मिश्रविष्यडिवाणाति। मिथ्यात्वं मिर्वाचा। नार्थेवं विशापतः। इतियजइत्यर्थः। ध्रुवाणांति। अपालंनववंनाः

आत्मासाधि। देआएभन्विएडमहजीवित। कामवक्षित्कामपए.. गाावमनमपउइपरिवाणरिव गमितिमममंत्रागरातनशव
त्राकारामात्पर्थः। नवियाइति।ज पिवआइतिनिपातः वउगमाऽसवाकप्यसदस्मांऽडत्यादि। णोशालकमितांतार्थः। स्वायणाहठि
ख्याख्यानयान्। आदवानूर्णिकारः। मंदिठनाउ। तस्मिंतस्यनलिरकतिमितमाणिराद्यासमारणकिविडव्यात। वउरशीतिंमदा
दलप्रतात्मदमाणिकपयावतियोगः। तत्कल्पाः। कालविशेषाः। तवालाक्पसिनाअपिनवंतीति। तघवाष्ठदार्थसुकमन्दा
कप्यावक्ष्यमाणस्वरूपः। तणंयानिशतमव्यशणितानित धामत्र दिवति। समदिव्याग्दवनवान्। समसंज्ञा ल्लिति। सा
धमपूर्वार्नुक्वायविशेषान्। मत्रमतिशास्त्रितिमीजिगनौन्। मतउपगलेवमता। एणतवतन्मात। मा क्वणमितामममात
गलवेतिः इव्यति। वक्ष्यतिविवामवितामस्वयामावति। मत्रपउइपरिवाणतिमत्रशरांताशवत्तान्। गणतस्म
जिगलांनेतरकामपणावामसयातथापंवित्वादविदसंताप्य मा। एवंकम्माणिमयमदस्माइति। कर्माणिकर्मोष्ठिपवेकर्मा
णामित्यर्थः। एवइतसदशणिलक्षणि तष्ठियकम्मास्मेत्रिउत्री। स्वकर्मलिदान्ववतित्रति। रूपयिवामिवरामडावयादि
नामवा कल्पशमाणमादातउमजवावतिमवाकल्पः धमाणावाक्यापन्यासार्थः। जदिवाएजवठियति। यउगच्छएशिमसम्याना
एच्छितावएरतान्न्मममात्पर्थः। एममाणअवति। एएगंगायामार्गः। एएगंगमपमाणणेतिगंगाया घमांगस्य वालदान्गंगाधमा
णानवन्मं। एवामवत्रि। उत्कनिवआमणेमउ वावणंतिमदवृविएगमा विनायदपरमव्यगंगा दितनसर्वापरांतनलावः
प्रत्ययलाएदर्शनासएवा पश्तायत्यर्थः। त. मिंडवाइत्यादि। तामागंगावीमांगगादिंगतवाउकाकाणादीनामित्यर्थः। एवि
१५

धवसारउहरणीयहिविधं ॥ उज्जमाणो दिक्कालव इव त्ति सूक्ष्मा हो दौ निरुक्ता कारणिकालं [illegible] संख्यातखंडाः कृतवालुकाक
सं० वृत्ति ण्णं पाणिपात्रमारसतथा वायरवो दिक्कालव इव त्ति ॥ ग्रंथाग्र ॥ १५००० ॥ बादरा वो दौ निवादराकारणि कालव इति । वाला
काकाणि रूपाणि यत्समन तावद्भिर्न्याख्ये इहतस्थूलं व्याख्यायस्यार्थः ॥ अववायत्ति ॥ उपवायसक्कसमाकावत्ति । साकाण्गागास
मुदाहालकः । रवाणो त्ति । क्षीणमवाव [illegible] यथा क्षीणधमन्याकामागारमतवयातनारयत्तिनारजांसवत इ [illegible]
तज्जमामर्यादा । इत्यादाविलवेत्ति । विलिप इसिति [illegible] इ सिद्धनालपनावान । द्विसुकं सवति । नि [illegible] निरव [illegible]
नाव [illegible] इत्ति । सितं मात्ति ॥ अथ तद्गतकालखंडसरः सिद्ध सवति । मानममसर इत्यर्थः । मरयमाणत्ति । मरयातां कुलका
धमाणविरुयमाणमहाकल्पादिमानमरः धमाणमत्ति मानसात्रगाव ॥ यडकं वगरयाणिमहामाणि ति क० [illegible]
तत्रस्फुटितमयसमादीनां दिव्यानां वरूपाणायावात्रांता उमंतु हाउत्ति । अनंतजीवमसदायरूपात्रिकायानांदयों वेइं [illegible]
वयं [illegible] वादवनरूपावययादिदवइत्ति । [illegible] रिलत्ति । उ परित न [illegible] धमाधमनानां मानमानां । सज्जवानदल
[illegible] अपरितानइत्यङ्कमाणमत्ति । गंगादिरूपाणां । प्रात्तकसरूपमरमिसरः । धमाणमकञ्चाकेइत्यर्थः । सतादत्तिति ।
कायविशापादवउववइत्ति । वयामादिव्यनवः । संज्ञिगर्भसंख्याप्तातो । किंवापवत्ति । धमानासवसर्वाथ अत्यसव्वसदितवत
वासिंरथानितयस्वादवतलवाः । तथामाणामानरतिमहामानासःश्वर्वोऽमहाकल्पप्रमिता संकसितायथगाउकंचतुरंगातमहा
कल्पशतसवयाणिरूपायविति । तत्त्वमसमहामानमाप्रकायतिडहव्यसत्य । मात्ति समहामानामः सवजनतराणिता । निस्स १६५

रितिणतभावापरिमादितदात्ति समानमात्र । रउवाणवसंयुघानित्ययस्वादवलवाः । अदितसमसंयुघानिपहाल्वनवासहस्सदें १२४
वस्सुप्तालाका मवसंयुक्तं नवति । सूत्रसंयुघ इनान [illegible] दितत्वादिति । पाईणपडीणायपत्तइणा दाहिणव [illegible] इत्वायाम
विष्क्रमायाः स्थापनामात्रक्रमवगंतव्यं । तत्र वत्तिरुवसंव इसस्थानसंस्थितायनतायाः रूपस्वादिति । जहावाणपयत्ति । वसालाकघरु
पेतघावाव्यं । यत्र स्थानपादरजाणना हितीयउकारणा । तक्षिवंपडिसणावंदसवाणसंविणउत्रिमालीनासरामिष्यानइत्यादिश्वासागव
डिसयइ नवयावकरणातूम नवाणवडिसपवंपक वडि मापइपवडिसएइत्यादि इयाणसउजमालगनइलपत्ति । सउजमार
कयाप्तिलः इस्थलइत्तिरितिसमासालकारककाणे तुत्वाधिकाविति । सित कंडलक विवाकसपत्ति । हदवः कं
डलसिवदलादिकंडलमिवकं वितासकशाः । यस [illegible] मतव । सदगंडतलकं पादपत्ति । इहगंडतालकपोलवाक १४४
करसीवराणि विभागोयसमतथा । दवजमारवस्यलपत्ति । दवजमारवस्पलः । दवजमारसमानशलावायंतप्राकरा १२४
दः । ध्याधिकडति । कुमारियापदस्तावत्ति । जमारासयं वाके मारामिवाकोमरिकीतमापवज्यायां विशापद्तावां संख्याते
त्रुहिंशतिलानइतियामः । अविरुद्धसाणावावत्ति । जम्मतिरालाकयाअविरुद्धकार्णाअक्कतन्नमतिरित्यर्थः । णणज्ञसत्यादिइदि
गकादयः । एवं नामाताविहि ताः । [illegible] नामसहिताविति । अवलंधिरत्ति । अत्यधिरं विकृतकालयावत्वत्यस्था
यिनामा । [illegible] धनवत्सादतुपवप्पदगणिन्ति । [illegible] यायपत्तादवलावयितमाद । माणव्यादि । पवत्तंतवज्जनइ
त्याद । धिरसघयाणति । अविघटमानसंवन्ननमित्य र्थः । इतिकडत्ति । इतिसुकाइति तातेसदउशविशामाति । माडवत्ति । गतैस्वनंद

नाया० वृत्ति

रिति शृगालादिरुतश्च विवरविवराणि छिद्राणीति डः खगामं वनगादन्नादिनिषांतिनिष्टं छक्कं मरः पदस्यं विनिश्चतोतं विसमं तिगर्त्तपाषाणादि
व्याकुलं। पाणामर्द्दं वि। पाकनमदतानि। ओडपाणं वनिश्चणभ्रकुनश्चाणायणा। आयावर्त्तपश्चित्रनाहतोमावावरणम्पलक्ष्याइ। उवलतमि
ति। उवलतयमिदर्शयमीत्यर्थः। नेमाणं गामालस्ति। इहञ्जि वितिराछ: मारिह मिगामर्त्ति। इदाव्वे कर्त्त मिति। छपः। सछवातसा
स्रायति। सिवतमायामघादर्शयित्रमिश्चस्रायाश्च हृति। उघावव्यादिति। अमर्भंडमालि। आउमणादिति। हातासिथमित्यादि। निवी
वनिराकाराविराजति। उच्छिमणादिति डः। ऊलीनत्यादि तिः। ऊलाय निमानयावनार्थवंवनिः। उछासितित्रि। छूलाय निमा
नादधः पालयतीव। निशंस्रणादिति। नष्टयाममश्यापा डनमित्यादिति। प्रसप ववानिः। निशास्रतिति। निरांडश्चमलिध
त्व। निस्राडणादिति। तजास्मदायाशीर्यकरा क रा निन्यादिति। निस्राडतिति। पामसर्यत्वाञयता तिनोढा
सिकयाइतिनेष्ठ। स्वाराश्मागादमिलवमिश्चाकयाः तिस्रि। कव्यादिति विनकार्थः। अदं एवं मत्स्यडानेष्टस्रूमा
मानि। विणाहमिति। हातामिलदमिति पाहामिसप दाळपातामित्रं धर्मउपस्य योगपाघनयोगांताह क्लिष्टराहासा
तानोवियत्रि। निवातपाईग्राजाणावयत्रि। पावीनजानपदः। पाम इत्यर्थः। पदाविपत्रि। शिष्णाववनास्फपगत। अक्व मानसपछक्त
त्रिवचनातुत्तुडा विपत्रि। उडिस्थतस्य शिष्यानुनुउगमनाउगमनान्। सिद्धाविपत्रि। उतिल्वनामिधितः। उतिसमावासवाया
तस्य स्रावताद्वश्वतचान् मिस्कावियत्रिशिहिं ताजालस्पाडपादशदाननः। वज्रस्त्र ईकपत्रिनियतिवाद्वादिशतिपा
त्रिदेउहतवानुः [illegible] कामलजा पर्वैति। आयाधमादिगात्मन। वाचक्कालियाइवत्रि। पाता क्कलि २७४

क्का स्थितामरायेवातावाति। मावाताक्कलिकावाइमंडलियाइवत्रि। पांडलिकालियविं। निमलं मिवत्यादिश्नोवार्थसमसाआवरि
जमासिति मवल्पमानानिवाशिजमासिति। निवर्त्तमानानोक्कमतित्रि। नक्कमाननहलवति। लोपक्कमतित्रि। एकापीणनक्कमातज्ञावि
तसकृत तिज्ञविति नवासकृ नतनादाशनांवि। उनर्गमनमंत्रिताविश्वध्रवाश्वंसागमाननमदन्यांविगमनमंसांविर्गमागमश
त्यर्थश्चाकासाति। आमाशहत्रि। अवातिमानिव्याम। छ्रुदतिति। छ्रुदस्पीवछदस्पी। अदपक्काणोत्रि। यथाश्चमानोजनः पायः। अक्क
नश्यर्थः। आमाणिज्ञामिपत्रि। अग्निनाध्मातादार्थ्यमसि तिविषदग्धः। आगणिज्ञमियसिआत्रिनाभिवितः। इहपितावाय
गणिपविणामियवि। अमिनाएविणासितः। श्वेश्चलावत्वाज विनामलावर्तातः। ततश्चदतातजा मल्यादितागत। तिजा। क्क
विस्त्रतएव। नष्टातजाः। क्कवि। दसक्कीश्वतातजाः। च श्रातजाः। क्क विनस्थस्पश्चष्टातजाध्मसमातजाइत्यर्थः। शुर्मा
जाः। क्क विदर्धाश्रतातजाताबदना। विदिश्हिश्रनावशा तिवचनात्क्किप्तक्कवति। विनष्टावजानिस्मन्नाकारतातजा
एकार्थावितशङ्खाः। वदाति। घातिशायणवाश्चमित्य र्थः। निष्यक्षपमिणावागश्चति। निर्गतानि स्पष्टानिश्वव्याकरणा
नि वस्मस्तथातं। स्नदाइपालापमाणोत्रि। दीर्घाश्चदिञ्जप क्षिपक्षित्यर्थो मानधनानाः लक्ष्यामिदं। दोज्जहाइनासमसा
णा त्रिनिःश्वासानिनिगमात्रादो दियावालासाइंति। उन्नाराहश्रेमाणि। अवडेति। स्फाटिकाछयलिंगप्रोडमाणोत्रि। उततरा उतप
दरांप स्फटयन् विणिहुणामाणात्रि। विनिहुत्र। दादाः। दावउः। दावउः। दमस्मातिकडुत्रि। दिनिर्हुवनूम [illegible]
मस्मातिकडति। दामाअदादतादमस्मातिक्कवाइतिन णित्वत्यर्थः। अवक्कणामदर्श्यत्रि। आपधः लदस्मगतश्वक्कीर्यणाम्

ज्जाजनितवान्द्वाप्रत्ययनार्थमासांस्थिकं ... निलावः। नादयस्तु मध्यपानविकारैः। समवायमयाः। महिमाप्रणाणं ति। इतिकामिथ्ज
ललाघवत्ति ले। मृत्तिकाजलमामान्य मध्यस्यतत्त्वाद। आयं वाणिज्यणानि। इदं दीकाव्याख्यात्तानन्यनिकादकं कुलकारस्य यज्ञाजनेस्थितं तस्य
मनायत्तं ... स्वमिश्रं जलेतना। अजादिपञ्चानन्तत्वं मत्पर्थप्रयोगः। शाक्यायतनायतियामः। घातयति। दननायतः
दर्थितवन्धापकृत्यवशान्ति। वध्यायितघतन्दास्थितस्यावसायकृत्याउत्पायणियाप्ति। उत्पादनतायेभावतनः। यवनतजतवस्तु
दनायति। एतदुभयकारितरणा ... निरवतात्यत्रिपरिणामो एदशीनायादशामीकरणाययाति। वज्रस्यान्ति। वज्रस्यत्रवधस्यवा
ज्ञास्यवज्रस्यवामध्यमनादिपापमानव्यर्थः। वरामत्ति। न पुनरिदं न विध्नतीति कस्यावरमंतरणानकादीनिवशारिघा
गतानिवस्मतावियांस्यनिर्वाणगमानतभवरक्ष ... ण्यातानिवद्धिलनिर्वाणकाले ... जिनस्यावरूपेला
दीनानि। नास्यतनभावोपरतास्यतघातादमतानिदा ... ज्ञानशमादापासवामीत्यस्यव्रार्थस्यप्रकाशनार्थवादरघ
स्वादनार्थानिवर्ति। भयकालसंवर्तकादीनिवत्तीणिवाद्या ... निवृत्तताभ्यामाणिवरममासान्याजनविवर्तेननायवरमाप
कामिजलनदितया मानिश्रायमघरमतस्वभीयानानित्तः। मावाका नामात्सयाकपानकादीनाम्प्रमाभववद्व्यानदत्तिबा
कृष्णवृत्तिः घ्नन्ति। पाणानां इति जलविषयास्य। अपगारितिपानकस्मरथ्यानिशानलन्नवदानायशमादतवं। तोषण। निगोमगस्तिति
... वक्रमहियाणि। दामनाइतित्वदितमलिनमित्यर्थः। यथितदवसातन्यनिकाद का चालपाणायमि। स्यालेव
इतनान का मेवदानापरामदेनास्वालपान कंउपलक्षणाद्यवस्थाना जनातरायविप्रिदशवः। यवमन्यानाप्रिनवरवकल्यामेव २७५

लोकनादादिप्रलक्ष्यन्त्रीणाणपत्ति। दवदमममेशति। दा घालयंति। उदकादिस्थालकंदावर्तगं तिवदकवारकंदाकंवलामि।
इदकंलामवाद्दाकलामेति। कलशास्तुलघतः। जदायनमायउत्ति। प्रज्ञापनायांपाडयादानवदामवमः धयानाकवाफ
पामवादालिमवाशल्यादि। नमणांति। अपकाआसमाति। भूपआपाडाय। दोषस्यपीडायाकर्षतः। इदयदितिशाप। कलश
कालायाक्षवविशयः। मिवलति। मिलिहकविशय। उदमियाणावमवस्थत्वरवर्तनशतिशाशहरप। जाणानादावमान
इति। यस्मोदावोस्थाद तअवमस्यातनमंमिश्चिकाकमकायाइत्य र्थः। दम्भत्ति। णावालिकानणसमानाकारस्कोट कविशाप
ःजोवमम्बणः। इदयावकशाणादिवंदर्पः। निणाञ्चवकाव लीतिवागणानिशस्ववागत्त्वनप्रिशृ। विलप्तिः। यलोः
क्षितः। संजातव्यलीकः। वाडति। प्रीडा। अस्माप्रीतिजीडः लज्जापकर्थवानित्यर्थः। मूमाति। स्पर्शपत्यायणादा
नाम्पागतमतिशि। विजानन्दविलाययावंदयंवलामाणा लक्वातिकमागमनीत्यर्थः। समारक्षि। साक्षतअयघलाल
वृत्समासप्रअणमिप्रति। नानालवानामंस्क्षत्कंपरित्यजनसंह व अवाविवरु प्रमिति। नानारवलुपसअवरकृशाप्रभिनदि
दंकलामस्थिकनववतियुद्धविनामकल्पयंवरु वनाम्रास्थिकवपाविकल्पितकिंविदयसवतात्वदाम्रनवक। पतादवादम
वावयांसत्ति। इदंवनिर्वाणगमनकालआश्वर्याणिपेववकूपानत्वादस्माइतितथादयाःसंस्थानंयत्नत्समासीवदर्शयनादवंसा
फलसविपत्ति। इदवंवमीफलसंस्थितवंशणागावालिकायालोक वतानासवति। पतावत्वादि अपिशमदविकलितमनाहस्थि
स्मावकस्मादाद वाणांवाणदिशेवारगाणतादवहिरावर्तयति। पतायान्मादववनतास्पापामकमस्थ वलानाप्रिन व्यलोककाः

स्माः४ कोषं४

नगा।१० णजातीयाः क्षिप्रहिंगवप्रिसवरमांस याद्दिकारातोदिव्यवनिर्विमादितमविष्ठा दिति। दमलरक्षणां तादेः। मस्वरूपं शुक्लमित्यर्थः
॥ देमविज्ञविति। रक्षासंकारसमुदायाणां त्रि। कृष्णायसकारः। रक्षा विशेषोदयः। समुदयः। सतघातन अथवा कृष्णसमुदायेति
त्यर्थः। समुदयश्वजनानां संघः। समणायायपत्ति। अमणायोश्वाजालरणास्वपलक्षणायातदा नानु प्यातादा प्यातकावाञ्चनपद
श्रमणा: मारक्रहति। दादवक्रतोपत्ति। दादात्यत्यासंबाणात्रिवन्धकरत्वात् वहुवदत्रि। घायतक्षत्रिन। क्रव्यादवदतिद्वरणात अवस्थाम नानि४४
तः। ग्रापः। मदकिंवितुल्किपातत्यर्थः। आकहेति। आकर्ष विकर्षिकं॥ छ्यासंकारश्विराक्रशाव्यापत्रि। रक्षासंकार
याः। रवेत्रा शयाः स्थिरता दताः। यदित्रातणाशालक शारीरस्यविशिष्टरक्षानज्ञवेतितदालोका। जानाति
नाटं। नोद्दूवनवितजिनाशिष्याशल्पवम। छिरो रक्षासंकारोस्यातामितितायाः। स्थिराकरणार्थं अवयु
गांति। अ पादुर्वितिमाणाकाठपतामावस्यादा मावमवति नठर्षिकावाकः। मवविशंशाइत्यादिजावधठविमिला
पट्टवत्रि। ष्टविशशाला पट्टकवर्णकं यावत्। मवतस्पणाअसो गावरपायवस्पादवाइंक्षिरवंधीसमसखाणा इत्यादिमाहुरया
सिठकृ४ कानुवत्रि। मालुकानाम पकों वृक्षविशेषाः। नेषांयकस्रंगदतंतत्रथा॥ विशेरीरद्यापकन्ना नाराणायं केचि। [illegible] राम:पा उत्तेति४
लकाराः। सवासा वातंकस्याधिदितारागातकः। वङ्कोति। अह्मलपीडा दादलरक्षणाविपक्षालामतप्पकलंकिर्यावक्ररणा तः४
च्छिटरुपं। निवलेत्रानसमक्षा यलक्षणानर्थघ्रलवतिजवतीतिविन्नलः। पणाद्पकर्षितात् कर्णाराकर्कशाद्व्यमिवातिष्ट
इत्यर्थः। कडुपातव्यिवदरतोडः। नितमामानां स्म ति तिमरणादिः। डः। रकोनिडः। रकोः। रकोदव्यात्। डाम्रविडरांमिवा ३२६
स्मा४

अर्नीलनवनीयद्यात्क्षिप्रकंलवति। उरदियासन्नि। उर्धिसवः। मोहुमराक्षइतिदादवक्रता। त्रिदो। दोवक्रांतञ्यत्नायः
मस्वाधिकत्यायदादवक्रांतिकः॥ अविवाइतिअपिवति। अस्मद्य। यअइतिवाक्यालंकारः। लोहितयवद्यायइति। ल
दितवर्णस्यपिकधिरात्मकवराषाणपिकारातिक्रिमान्यनयाडावर्णानतिनाव:। तानिद्विकिलात्यंतावदर्णादाक्षमासति स्मा४
लवति। वाउवर्णेति। वाउवंष्पंशरणादिलोकः। सात्तं नरियापति। पकस्यध्मनस्यसमाप्तिरत्यस्यानरिल। इत्यपाध्मनो
तरिकातस्यामणामाणसिपाणांशि। मनास्यवन्नबद्धिवे वनाद्विशिरपकारितघातः। यस्मात्मिकंडः खतन्माना मानसिक
उवेक्४ वायाइत्यादवस्कृयमाणामेवार्थेकेविन्यन्यांत। अ। त्यघाञ्जः। कापोतकः पक्षिविशेषः॥ नठाद्यफालवर्णसाधर्म्य
तोयातक्षणात्कुष्मांड। अशघूकापातकाप। तक्षणात्कातवातशारीरववनस्पतिजीवादद्वाकपोतः
कशारीर। अथवाकापातकशरीरइवधूमरवर्णः। साधर्म्यांघातकशरीरकुष्मांड। फालपवनउपस्कात। तद्धि पोतन४
नोश्चाहात्रिवक्षणप्रवात्। पारियासिपत्रिपरिवामित। दस्तनमित्यर्थः। मज्जारकाडइत्यादिरपिक्वविब्रूयमाणामेवार्थमाः
त्यांतअत्येवाज्ञमार्जारावाश्वविशेषष्टडपशमनाः। यक्रतंमक्रतंअपरत्वाज्ञः। मार्जाराविरालिकालिप्तानोवनस्पतिवि
शेष। स्निग्धता। यत्रतथाकितदित्याद्। ज्ञक्ष कमांसकां वाज रक्तकदादश्राद्र रादिति। निरवद्यश्वादिति। पन्नगमो
पइत्रि। पाउकपिवरिका विरापंस्तुवति। मिक्षाकेउपरिकृतं यत्र स्यादवतारयतीत्यर्थः। जद्वाविजयस्यनियायिविद्वरातवि
जयस्य। वस्तुक्षराघकामवामतस्यात्रपिवाद्य क्रित्यर्थः। विलमिवतदाविविलइवरध्वइवपणागश्चतनमर्थकाल्यनाद

समाधिवृत्ति तांकरणाच्छादनं तमिदा. नगाराप नीतमानारं आशगकाष्टाकेश क्षिप्ती ति।दक्षिणे।हस्ते नित्यं धिः॥आगामिनि: पीडः।उष्ट
देहजाणत्ति।उष्टाम्नापवान्।लाष्टा विस्मितः।कस्मादावदमित्यादा।समणाश्चत्यादि।वाठ तिनी।रागाजातइति।लारआसापत्ति।ना
रपारि माणतः।लारस्वनारकः।उरुपाष्टद नीयविंशतिपलशतउमाणाणाघति।कुंतमामापत्ति।कुंलाडनघनुआदकानांघष्टाम
ध्यामस्तुमीत्याउकृष्टः उनः।शातानेति।उपेमवामपरयणावासेयवामिवामिदितित्ति।वार्षेष्टिषष्ठिकातिनविष्यतिकिंविधइ
त्यादापसवर्षः पसवर्षरूप ।।वरत्नवर्षइति।मणत्रिष्टे तः।कथंरूतंसंरवयल विमलसनिगामत्रि ' शंखस्पयद्दलंखंडता
लेवारूपविमलतस्स निकायः मद्द शोयम्नतथा ग्राम्रतत्वाविवं समास॥आउसिद्धिइत्रिआकाशात्दासति॥
नितांडदिइत्रि।उरूपांतरसंउधितद्दस्नाघव यवाकारणातायथमणामांस्नाताविपाजयिष्यति।नि
स्नावदित्रिआकाशव्यतिरिक्तउर्ववनानिदास्प तिपरमारि दितित्रिउमारंमरणाक्रियाशरंलेकरिष्यति।उद्दव
दिइत्रिउपडवार कारिष्यति॥आदिदिशात्रि।इंपाव स्पाति।विश्वंदिदिइत्रि।विशापा विविधतयावावस्पाति।सिर्षिदि
दिइत्रि।स्पादाटयिष्यति। पाशापस्नामतश।अवदारिदितित्रि।अपदरिष्यक्षद्दालयिष्यति।निस्नारकारवित्रि।निर्मशरनगा
रनिरूपितानलरिष्यति।रक्तस्न वित्रि।राजस्पवाराज्यवराजादिपदार्थमपदा य:॥आदवास्ना म् मात्यस्त्रराझवाक्ता॥
त्राशुणेवलेउ रूतूसघागउत्पातगउपउदि मह ममायपे।गझादयस्तुतहित्रा॥:कित्रवाझ्ड जनपादेकादशः।विरमता
णादवाणपिपायपस्त्र अउसस्त्र कारणायापत्ति।विरमाणं. ।क्रिलवदनाधायरूपापिसादतउपाता।अकरणानयाक २०१

शणतिपधरूपतया विमलस्पत्रिविमल जिनः।किलाअर्पिणणामक्रविंशतिम ।मममवायट्टशपाता।मवावमणिपा।।वउर्षनित
स्थानेशाम्नाति।तस्माघावविानजिनांतरउवक्रः।मागाराप्समकाढयातिकांतालस्पंतां।अयंवमहापसामविंशात्नमागरापमा।
णामेनविष्यतीति।उरवगममिदमह. वायामविंशातो।मागरापमातामंततीर्थकृदुअर्पिणणांविष्यतितस्यापिविमलइतिनामस
ताश्यात।आवकानिधनातिथिपश्चान्मदाउरूपणामिति।पउस्पपत्रि।शिष्यंमनानेजदाधम्माघामस्पवाणउत्रि।यथाधर्मोघाष्टमिका।
दशशातिकादशाद्दशकातिदितस्यवर्षकस्पघामवायः। मवजलमपप्यवलमपणाइत्यादि। 'ति।रद्दवयितिरवर्षा॥
पाञ्चाविदाति।नादयिष्यतिशरथिसहितमित्यादयः।म ववाझाःरतिमिस्तवध्यमन्नलाद्वबद्धतायनि।दाद्दायत्याका।
लंकाचतियागः।दादकझांतिकीवाशवतिशषः। इद्दवयाघाकझामणिवासनिश्चितायारत्नपलादिउयता।
उत्पद्यतश्य सोतघावाव्यादिनः॥आद्दव।अस्मनावेलु पटमादद्दवसिरामिवा तड्यपस्मात।मदानतिवउष्टि।अमाउा।
पवमिदटविंगदिवइत्रियाउमहामउायायमत्रसिंउदिति।स दवरविपाणाइति।स्वविधनानिलदाःकुमपरकाणनिवलालोवा
द्वतानांलामपरकाणांतिदशादानां।मउगुपस्काणांति।मउजकाकारापक्षवतांसउघाक्षवव द्विर्वत्रितां वितपक्ताणांतिविस्मारे नपा
क्षवतांममयाक्षवद्विर्वेतिं।आणगमयमदस्मरवजा।इत्यादितउयइकंतस्पांतरमवामय।निरंतरमपांवडियवलावायाक्षपीता।
पघ्नलवप्रमाणासपिवलावान।टादाघापाविंदियतिरियनगमल ठलवालवगदाणत्रि।उवापमावााणपत्रि।उज्ञापनायाःघघमप
दितशविउमिदा।मरडाणांमद्दाणसित्यादि।णारवराणांति।अस्पादीनांड स्वराणांतिगवादीनां।गदापयाणांति।दस्पादीनां।मनरव

ग्राणद्वि

पदानां मिदादिना स्वरूपाणां वा कथ्यः । नाम मिदयावत्करणादिदं द्वयं । गोधूमः । मगधा इति । मात्रिञ्जाः । इत्यजलादयस्त्रयाणां पति
। अनन्तयस्त्र वितान दिदीम बिज्ञानां मगमिञ्जा । मित्यादि । उवविपया मिदयावत्करणादिदं द्वयं । क्षितिपयाणां अं द्वयोर्दिवालिया ।
। मित्यादि । उला कि मियाण मित्यत्रयावत्करणादिदं द्वयं । किन्तिकि मियाणां स्थलमाण । मालामाण मित्यादि । स्वरूपाणि त्रिद्वयाण
मेरुमाध्विकबकुवां जकालादनकितिविधना । तत्रिरुद्धाध्विका निशुमादयः । बकुलबीजाञ्जलिकतं दकादयः । मस्राणीति । द्वैताकीप्रहनी ।
नां यावत्करणादिदं द्वयं । पुष्पाणां लयाणां वल्लीणां पद्मगाणां । नगाणां वलयाणां दस्यियाणां तस्मदीणां जलरुद्धाणां ति । नवरत्नमालानां
नवमालिकाप्रहृतीलतानां पद्मलतादीनां वल्लीनां उप्पत्ति । फलप्रहृतीनां पर्वकाणां इक्षप्रहृतीनां । स्थाणां दर्वजयादी
नां वलयानां तालनमालादीनां । दरितानां आधारा । हकवंडलाय्यकानां अपृथ्वीनां शालिमाध्यमप्रहृतीनां जल
रुदाणां कुमुदादीनां जयाणां ति । जयाणां नामार्थः । रूप्प हृद्धितिहृमासुदानां । वम्हाणां वन्नि । वाजालयन्तनः । पाईण
वायाणां ति । पर्वनानाः । नां यावत्करणादिदं द्वयं । डाय वायाणां दाक्षिणावायाण मित्यादि । सुकृवायाणां ति । मंदमिमितवा
यूना । ईशालाया मिदयावत्करणादिदं द्वयं जालायाः । छेन्द्रियाणां प्रद्युण मित्यादि । तद्वालानाम मलम्बकद्वस्वरूपाणां दर्भराणां ।
कुमुदकादीमस्थाणा मिलूपाणां अद्वितीयमनलाप्रतिरुद्धालानामिति । अमणांति । रात्रिजलानामिदयावत्करणादिदं द्वयं । दिमाणां महया
स्वौषधाणांति स्वातां वां ह मिया सुदकातिता निस्वातादकानितया । पुदवाणांति पृतिकानाम स्थाणां ति र्घेरवानां यावत्करणादिदं रूप
द्वयं । वालुयाणां वलाणांति । मणि विशद्याणां । बाट्टिकवरियनापन्निनगरव दिवेगिवस्याविनधां तजाविस्याविनित्यन्मः । अः २७८

रूप

नाखरियन्नापत्रि । नगरान्ते रावस्थान्वन विशि प्रावस्था त्वानत्ना न्यापदिरू विपणां सांकाणांति । प्रतिरूपिकाणा वितनष्ठाल्कन दाना
नन्तं डकरंड गमसाणांति । आनखलाजनतल्यां आदायनघीं । तन्त्राक्दलाध्वत्सुसंगा विद्यत्रि । तिलाकला तिलाधयाना जनविशा
षां मोरा हुगमिहः । मावघुरुसंगाप्यामांमापनायानवत्न्यपालुवति । तनत्र्थनिलद्वा निस्मादिति । वल पिडाङ्वसुसंपरिहित्रि । वेश
लापटावत्रवस्त्र संत्रापवसुकु संपरिहितानिरूपशवस्थानरहि विशिना । दाक्षिणा लिस्तुअसुरक्तमारसादवत्रापत्रववन्निहितः । विशा
धिनधामपणात्वादन्यधानग्रे विमानिकपथान्ति । निसा । दितियाघरुदा दिशि लिस्तु नि । पायातनत्र मरूरुकमीवनद
क्षिणाक्षात्रघावा त्यादग्रतिरूप्पा । अविरादियसामात्र निश्राराधिनवरणाइत्यर्थः । आराधनाविद्वरणा प्रतिपत्निमम
पादारत्न मरणांतव्यावन्न । निरतिवारतयान स्पपाल । नाआदव । आराकणायपत्रवरणापडिवत्रिसमयवप
लिरी । आमरणांतमजस्त्र संजमपरिपालणा विद्यिणा निपवं वृदयघाविवाक्ष्विपतिपन्निवावि राधनावुकाप्रसिजमार
३८० वर्जनवै नप तिजपातिकत्वाद् वनवम दितादशा । अविराधना नालवावुयाघा क्कासौधर्मादिदवालाकसवोघमिकत्वत्रिक्त । स
वः सर्वार्थसिद्धिमनमवः । यत्यवमघादशव रिजनवाजकाः । सूयात वाष्टैवलवास्था रिञ्जनवतित घापिनविरापः । अविराधनानवा
नामवप्रवादिति । अन्यवाजाः स्त्र ठनवाउवरिनस्यप हार आदानलवानांहविक तावारयात याद्वा विरुपतिपत्रिविरा पिनिपवा
नवाधाराना विराधवा विराधपोद्धार्थ मन्यघायनगवता श्रीमन्महावीरेण दालिकायप्रडञ्जा वाज्ञमितिदापितानविर्घकरयाअमप
क्तमात्रिणोववाजमात्र । स्पमिहवात्यसुवारिदानंतस्यतदष्टमवारिवसिहरतस्मस्यादिति विकल्पाजपपन्नंस्यादिति । यन्न दशा

नगा।वृत्ति

स्वविराधनाभावेनतस्याविरंजवर्णितंतद्व्याख्यानेपिस्यादिति नादोषइति।आत्मवाज्ञानदिहत्रिकृतस्वयनमात्रावष्टंभादेवअधिकरणमन्य
थाव्याख्येयं नवत्यावस्थकचूर्णिकाराणामप्याराधनायइत्यसमर्थितत्वादिति।एवंजदाअवनाशयेत्यादिना वितासेवासइप स्त्रिजकंधात क४
कइति॥७॥पंचदशांशातंसूत्रितंपरिसमाप्तौ॥७॥ ॥श्रीमन्महावीरजिनवचनावक्षोशालकावेदेशतिव नभमभस्वविग्रभसमापितंचं इ४
त्रि: शतंपंचदशा मायति॥७॥व्याख्यातंपंचदशशतंतदनंतरविक्रियादिंगाशालकस्वेवस्यानंतरकथनमनमशतंवांवामिताशायिजावस मु४
जन्ममरणाद्यवतश्यदेवसवृत्तस्यामिर्यअहद्दशाकानिबन्न इविकदाणाघा।अदिगरणीत्यादि।अदिगरणत्ति।अधिक्रियातेधि
यतेऽन्हनाधीलोवादियस्यामाधिकरणी ... ... लादकाराघ्याएकरणाविशाषः।तत्रत्तिपा
दार्घविशापितार्घविषयअहदाकाधिकरणे।७॥ स्मात।सवाभ्रघम॥जर्त्ति।जराघार्घविषयवान्नादति वि
तीयः।कम्मेत्ति।कर्मप्रकृतिः ... ।प्रकृतिकार्घविप्रायत्वा॥ क्षामित्तिततायः।जावइयति।जावइय मित्याननादिशाघ्नाय
लक्षिता जावश्यमितिवक्तर्थः।गंगा। दत्तइति।गंगदत्तदेवव कव्यतायतिवक्ताजगदनार्थप्रम।।सुमिणायत्ति।स्वप्नविषय
त्वाचस्वप्नइतिप्रश्नः।एवअगत्ति।उपयोगार्थप्रतिपादकत्वाउपयोगपवसप्तमः।लोग त्तिलोकस्वरूपाभिधायकत्वाल्लोकएवाष्टम।बलि
नवधिपदार्घाभिधायकत्वाद्बलिरेवनवमः।उहित्ति अवधिज्ञानप्ररूपणार्थत्वादवधिरेवदशम।।दीवत्ति।दीपकुमारवक्तव्यतायोग
एगादेकादशः।उदहित्ति।उदधिकुमारविषयत्वादुदधिरेवद्वादशः।दिसत्ति।दिक्कुमारविषयत्वाद्दिगवत्रयोदशः।थणियत्ति
स्तनितकुमारविषयत्वात् स्तनितएवचतुर्दशइति॥७॥तत्राधिकरणीत्यादिशाकार्थप्रस्तावनार्थमाद॥७॥ ॥तेणमित्यादि।अहिगि १३०

४५

त्ति।अयपयंपक।अहिगरणिमित्ति।अहिकरणीवाउयायत्ति।वात्तकाय।।कक्कमतित्ति।कक्कामतिआयाघनादिघात लात्तघात।अयंचभा
शंतसंवराद्भिनाव्वप्रतननतयोत्यानापियवाप्तावतनीलवतोतिसनाघतडतिव्वापुसस्मनूच्यतप्रतिपस्नयन्नाद।सवातइत्यादि।उद्दइत्ति।स्प
ष्टप्रक्का . यवाप्चा दिनामणाशरअकाडवरानुति:क्रामति।कार्मणाघाय स्याअदारिकाद्याएकत्याश्वशरीरति॥७॥अयिमद्रवत्यानूवा:
यावायुस्चातंतरमभिस्वमाद इंगालत्यादि।इंगालकारियायत्ति।अंगारकारिकाग्निशकटिकात्तस्यांनकेवलंतस्या
मग्निकायोभवति।आमावत्ति।आनाप्परवाउकायाकक्काम तियत्ता... ।मिस्रवाउरितिकस्मादेवमित्याद।नविणात्ति
॥७॥अस्याधिकाराराद्वाग्नितशालादमतिधिरत्याद।उयिसणं नातइत्यादि।अयंतिलादेहाच्चाकाठमिशिलादइनाएनार्थका
स्यलाडछिदमाणाविशि।अहिदूपत्ता।एरिछिदमाणाव त्ति।घा किंपिद्या।इंगालकहणेत्ति॥७॥अहकायालादमयपत्त:।न त्ति
त्ति।धमनखला।इहवाय:।एहतिएदार्घनिर्वर्त्तकजीवातीपंच क्रियत्वमविरतिभावनावासपमिति।वस्माद्रत्ति।लोदमय।घात:
लायगालोवादिक्कदनशयाडार्ता: ... काष्टइधिकराणीनिव। रणताउदगादोणित्ति।जललाडनयत्तसंलादंसातलीकरणार्थ
थात।अहिगरणमालित्ति।लोदपरिकर्मरएदा।७॥प्राक्क्रियाः प्रहपिता स्तासुवाधिकरणीकोमाताधिकरणमतिस्वतीत्यतम्न दयनिरू
पणायाद।जीवएणमित्यादि।अधिकरणी वित्ति।अधिकरणंदुर्गतिनिमित्तंवस्तु।तच्चविवक्षयाशरीरंमिंद्रियाणिवंधवाबाह्यहलगंत्र्या
दि परिग्रह:।तदस्यास्तीत्यधिकरणीजीवः।अहिगरणंपित्ति।शरीराद्यधिकरणाभ्यः।कथंचिदव्यतिरिक्तत्वादधिकरणंजीवः एतञ्च
द्वयंजीवस्याविरतिंप्रतीत्योच्यत।तनयाविर तिमान सोशरीरादिनावविनाधिकरणीनाप्यधिकरणमपिशति य ऽक्षामिवशरीर

लोहका
रस्य।एक
रणंतेजो
घ:।मुद्दि
कंतलघु
नखाघन:
अहिगर.
णिग्राड
ति

नाणइति दिरधिकरणत्रादिति। एतादेववर्त्तिते इतिदंडाकदर्शयति। नरइत्यादि। अधिकरणाजीवइति प्राग्युक्तं सवहरवर्त्तिनाप्यधिकरणात्तस्मापृथ
गामानित्यतः। इहतिजीवाणामित्यादि समदिगरणेति। सदसदनाविनाधिकरणानवारायदिनावर्त्तत इति समासोक्तिविधिसाधिकरणि संग्रास
गिजीवस्यशरीरं इंद्रियरूपाधिकरणत्सममर्वदिवमस्त्वा गित्रात्साधिकरणित्वमप दिश्यते। शस्त्राद्यधिकरणाप्रक्रियात्वस्थ्याभिलावस्यतदवि
रति रूपस्यमदवर्तितात्त्रावे साधिकरणीक्रयातात्। अतएवेवक्ष्यति। अविरति। इष्ठति। अतएवसंयतानां शरीरादिमशाव स्याविरतस्मा
वात्रसाधिकरणात्वं। निरधिगरणितिति। निर्गतमधिकरणमस्मादिति निरधिकरणीसमासांतविधिः। अधिकरणहूरववत्त्वं प्राप्तं। सचनलग
वर्तिगतमधिकरणं इत्ययात्र हरवर्त्तितादिति। अथवामदसाधि करणिनिः। पुत्रमित्रादिनिवर्तित इति साधिकरणी। कस्यापिजीवस्य
स्यपुत्रादीनामनावप्यतविरतत्वावास्याधिकरणित्वमव सेय: [illegible] मतएवाना निरधिकरणीत्यपिमंतव्यमिति। ७।
अधिकरणाधिकारादिवदमाह आदरा मित्यादि आर्याचि गरणीति। अधिकरणीकप्यादिमान् आत्मनाधिकरणी आत्माधि
करणी [illegible] नतव्यस्यकृप्यादिना स्विसकप्रमधिकरण पोत्सावादात। अविरत्यापेक्षायत्पत्तत्वार्थविर्यतंशतोत्यतिवक्ष्यतिप
रादिगरणीति। परसः। परेषामधिकरणाद्वर्तमानेनाधिकरणीपराधिकरणीतदुभयादिगरणीति। तयोस्सत्मापरायामनयंतद्भुनयंतत्वाधि
करणीयस्सताप्रति। ८। अथादिकरणस्सैवादउपरूपणार्थमाह जीवाणमित्यादि आयुष्प्राणीवप्रति। आत्मनः प्राणामनः प्रवृत्ति पृइ
व्यापारणीतिवीर्त्तितेनिप्प्रादितेयतत्रपाए। सप्तपि हय। ननुयस्त्रवर। वादिप्रधवत्तनवस्तुनास्ति तस्य कथं परशयामविर्वर्तितादिनविष
एतोत्याशंकाम्पदर्शयपरिहरन्नाह सोकामित्यादि। अविरत्यापेक्षयात्तिविधमप्यस्तीतिनावनायमिति। ९। ॥अथशरीराणामिदि ३८०

याणांयोगानांवनिर्वर्त्तनायांजीवादरधिकरणत्रादिप्ररूपयन्निदमाहकरणमित्यादि। अदिगरणीवि अदिगरणंपिति। इर्वक्रपर्वादत्रमि
आननजीवइत्यमिलापः। एषविवक्ताधिक्रमत्रममस्मात्रावायाऽपिदर्शितो। एवंवउशीत्यादिवक्तव्यं नतांवस्य अवितिं। इदवस्तुजीवपदस्यवांसिति ३४
व्याप्तनतत्रनारकादेवनांव्यायाः एवं इंद्रियतिर्यग्मनुष्याणांतदसातिजयाप्रमार्थमिति इदं [illegible] रकशरीरसंयमवतासवलवति। तत्रवादिरुत्तलता
विहिपन्नादादधिकरणी। समदसया। दंडकद्वितीयायांवादादं डकसमत्रव्यस्यैवसंवेद्यतत्रत्कं [illegible] एवमेतास्सविति। सवदंडसस्ति सांइंद्रयति। तस्मा ३४
वस्यामितिसाध्य:। नविकलेंद्रियविकलेंद्रियवजीनामस्यर्भास्यादिवि। ११। साष्टश्यशरीराप्रथमउद्धाः। ॥ ॥प्रथमादिद्दशाकजीवानामधिकरणी
उक्तं। द्वितीयेतत्रयानामेवजरनाकादिकार्थमेतवाात्सयाद्वंसंवध्यत्यादमादिश्चरीरायगिदइत्यादिजरतिं। इवायादनाविविव
वनानुजाणंबारवायावादतिंशासडाग्ररूपायमतो यदन्मदपिशारीरंडः। संतदनायापलक्षितंतत्रजीवानांकिंजालव
ति। सापा ति। शाविनां श्यकादितंयुलरूपाणावादवत्रा सनमकलभानमस्तुः खपरिहृदमतस्वत्रवणकालवतीतिव्रउविशातिवड
ह्लायपांगरीरमवानपांजगायपांउमाता सिंतप्रांउवयमि तिं। ११। अनंतरंविमानिकानांजलवोकाउक्ताइपातपामवविशप्रमस्त्र ३४
क्तम्प्रवबत्तातामिलिप्रवक्तुमस्थावातएकालणमित्यादि। पवंजवाईमालपोनद्वर्षेकाविनियमिशतवत्रीदशातप्रपमाइइशाकाउअत्र ५३४
श्रीयातिदाशनाविद्विनस्थानेक्रोपादवायं। सवमासप्पस्वारार्थधाद। नवरमानियामानम्हानइत्यादिनत्रकिलत्र्स। नामदादीरवविना
विलाक्यागियामिकाग्रदवाउशहधासमशाकनिवतमातरलउपशकमःपदात्पनीका। धिपतिनंदिद्यापपंटोनायनिभक्तद्रकः। इदइ ५३४
सायोपपदातोडनायः [illegible] नियामसीनिउक्तइतिवयं। नपातउपमकाविमानकारायक्तः। इदउपालकासोतपातउपमकविमानंउक्त

भग० वृत्ति

सिद्धेपालकं वा वंतघातद्दक्षिणानियोणमागोऊह्देनवावायः॥ तघातत्रनंदास्वरंवीपउन्नरस्वावीरतिकायर्देतईशानेंद्रस्यावतारायाः ॥ द्वेउ पूर्वे दक्षिणायां वायव्ये च नामकं मावित्रत्रि॥ खकायं नाम स्थावपि स्नायडनादेन दत्त्वशाक्रादेवराज्ञा नवेतं वादनम्मस्यामिव ऌयेवं॥ उआदि॥ उक्तं हस्या तस्यामिनास्वीकियात्यास्मावयद॥ दांवांदाआदि॥ दांवेईशानेईशानेवातस्यावयहादक्षिणलोकार्द्वेग्नरंव्रतादो॥ विशावयद॥ तउआदित्रि॥ राज्ञा वक्तवनातस्यावयद॥ छद्रवंडेनस्ता क्षिक्तरेराजावयद॥ गदवइआदित्रि॥ दण्डपतिमांडलिको राजा तस्यावग्रहः॥ खकायं मंडलमितिहदप्तवयदेसागरिउआदित्रि॥ सग वागारिणा गादनवहतशविसागारस्य वसागारिकः॥ तस्यावग्रहः हशमावतिमागरिकानयद॥ माद्दम्मिउआदि॥ समानधर्मणा वर्ततीति साधर्मिकाः॥ साधुपक्षया साधवः एवतेषामवग्रहः॥ तदालायपंचको शायरिमाणे॥ क्षेत्र हेउ वा ढमासमापक॥ वर्षास्वउवत्तरा॥ मासन्यावदितिसाधर्मिकावग्रहः॥ एवंउपश्चात्या शायदावाक्षोतदाः [illegible] ॥ वाक्षातदा मान्यायंचाकाशपरिमाणे॥ क्षेत्र हेउ वा ढमासमापकाव वर्षास्व [illegible] ॥ जरामस्यादिएवंवयतित्रिएवेशार्वाकत्रेदेरेउवजाणा मोलावे ऌपिवइत्यनिधानमन्यपणोषिशति॥ अथलवव्यमर्थस्मत्तस्त्रमायरूपणामम्यवादीअनत्याशंकाद्वासाक्षाणमित्यादि॥ सम्यग्वादिताशी लंस्वभावो यस्यससमम्यवादीशायणमोसमत्ताववद्दतीति॥ सम्यग्वादीशीलत्रिपिउमाद्दादिनाकिंप्रमितिवउर्दि क्षेत्ता णां ताणा तानावतिशम्य ग्वाद्‌॥ स क्षुणमित्यादि॥ सत्यापितामाकवंत्रिसायमाणेमावघानवतीतिउनःहशति॥ साक्षणमित्यादि॥ मावक्रतिसिद्धावयद॥ गदितकर्माणि तिमावघानांशादेशांतियदासुजमकायंतिस्वस्वकायंदस्यादिकैवयुउसतिहवः॥ अन्यत्राऽजःउजमकायं तिवत्वं अणिक्षादित्रि॥ अथाणा॥ २८२ ३०१

स्यादव्याद्‌स्यायाहतउखस्यद्वितायेणस्यजीवमंरक्षणाता नवघानापानवतिअन्याउमावयति॥ वा॥ शक्रामवाधिकृत्यादसाक्षणा मित्यादि॥ साउदृसपत्रि॥ टनायशातउयामादृशाका॥ अनंतरंशक्रस्वरूपउक्तंतेषु कर्मनालवती ति॥ संबंधेनकर्मस्वरूपंणायाद॥ वादणाम त्यादि॥ विययकडकम्मत्ति॥ व्रतस्थितयंजीवस्वरूपहतावतानत्यर्थः॥ तेनकृताविरवादितः कृताविकर्मणिकर्तृतिनिलवंति॥ क्वचित्रिवे दउयातजी॥ वणाति॥ जीवानामिवनाजीवानां॥ आदाशवितायाग्नलति॥ आदारस्यवयायवितः॥ संचिताः॥ यउजलाः॥ वांदिविराया॥ अलत्रि॥ हदावादिदव्यकावयशारंतानावादितयाविताय उ जलाः॥ तथाकादयशविअग्निकालवतत्याविताय उजला॥ तेवाशते णाञ्जलापरिणमेतितित्रि॥ तेन॥ उकारणेनाशादितायत्य र्थः॥ तउजलाः॥ परिणामितितिया वंदेदमंउजलाअपिजीवानाम वद्यात॥ उपरिणमन्तातिकृत्याविवत्यकृताविकर्माणि॥ अ तानिगमयति॥ नत्रिआवयकम्मकडाकम्मत्रि॥ नन्ववंयम वितः कृताव्यवितव्यकृतानिकर्माणीदद्धमणादअ उअ नति॥ अथ वावियकडाकम्माकज्जंतितित्रि॥ वियंवयनव्ययशे त्ययविधानाततकृतानिमंवयकृतानिउजलम्मंवयरूपाणि॥ कर्माणिनवंति॥ कर्मअदारवियायाग्नलत्यादि॥ आदारस्या उपरिचितासंतः॥ उजलानवंतितथावादिरूयाधिताम्मंताउजलानवंति॥ उतथाकाडवरूपाश्विताम्मंतः॥ उजलानवंति॥ किंबहुना न घातयोस्वाभादिरूपतयातउजलाः॥ परिणमंतिविवयादाद्वितिशायः॥ एववनंतिआवयकृतानिअसंवयकृतानि॥ कर्माणि एादारावादि काडद्‌रउजलवदिति॥ वयडगाणउत्रि॥ श्रीनातपदेशमशकादिय्लउकायासगीमनाया श्रायउडासन्नाउति॥ डः॥ खात्यादका वसतिउडनिसाद्दियाउत्रि॥ डः॥ खादेउस्वाध्ययनमिउतघा॥ शातनशाद्काणाबञ्जविद्धमातात्याद कतः॥ यातउजलत्रि॥ तका

सूर्धः॥ स्याव यूउ॰

वागाव्वृत्ति र्म्माण्युदये फलैः परिणमंति तस्य जीवानामसातमेवार्त्तिरेवासातवेदकत्वं कर्माणि कृतान्यन्यथा अकृतान्यागमादौ प्रसिद्धानि जीवकृः
तत्वनतषावतः कृतत्वं सिद्धमेतानि कर्माणि नहि अवेयकडा कम्मत्ति वियव्यात्वेनं विवक्षितत्वात् अज्ञानादिषु मात्र वेदयात उदय
लैः परिणमंति अज्ञानादयः कृतानि कर्माणि नूनं सर्वरूपाणि कर्मस्वरूपाणामतिसूक्ष्माववनासा तन्मादकयामेलवाद्विषलवद्वि
तिनिघाअथायाकस्यादि अपेक्षकः स्कन्धो विकारो ह्रदादिस्तत्स्य जीवस्य व क्षयमरणाय नवति पवसंकाल्यानयादि विकल्पः। मरणाप
घातेन ४ तामरणारूपतां विना शापस्यासमर्थ्यातादंडादिघातः। तच्चवर्ते ॥ प्रकारणावधजनकाकर्मोदयफला आतंकादिजनकासातवेद
नीयमेव चिन्तः। परिणमंति वर्त्तिता एवं वध्यस्य जीवानामव सावातवधादितावाः स्मृत विघ्नउदयफला जीवकृता तस्मात्। कृता
निकर्माणि नमंत्यावेवः कृतानि विपच्यमानत्वेन शावेति ३४ कालउसारणावगंतव्यमिति॥ षाषोडशशतद्वितीयः॥ ४॥
॥द्वितीयाद्देशके तुकर्मनिर्द्दिष्टं तीयप्रतादावाच्यतः एवंसंवद्धस्यास्यदमादिसूत्रं॥ रायगिहेत्यादि। एवंजह
पंनवणापदस्यादि। व्यावेवहमउत्रि वादावेदानकर्मपद्मानं ॥ एककस्य वेदयतोन्यासां प्रकृतीनां त्यागाद्देशकनिधाय
तमादवेदस्य एवाद्देशकः। पज्ञापनायाः। सप्तविंशतितमं पदं वेदावेदाद्देशकः। दीर्घतावेदसंज्ञावात्। सर्वं वेदशर्दः। गो।
तमअष्टकर्मप्रकृतीर्वेदयति समवायसमवामादेस्य कायचपशामवा। एवमणापिनारकादिषुविमानिकांता एवावाच्यमादि
ति। वेदोवेदस्मविवेदवत्ति। एकस्याः कर्मप्रकृतेर्वेदावेदानस्यासांकियतीनांवध्यतीति प्रतिपादानयचासौवेदवंधचूर्णीत
सामपितथैव प्रज्ञापनायामिवत्सर्वं। समयप्रज्ञापनायां षड्विंशतितमपदं रूपः। एवं वा सौकतिणं भंते कम्मपगडीओ पन्नत्ताओ। गो ३४२

यमा। अट्ठ कम्मपगडीओ पन्नत्ताओ। तं०। णाणावरणिज्जं। जाव अंतराइयं। एवं नेरइयाणं जाव वेमाणियाणं। जीवे णं भंते णाणावरणि
ज्जं कम्मं वेदेमाणे कति कम्मपयडीओ बंधइ॥ गो॥ सत्तविहबंधए वा अट्ठविहबंधए वा छव्विहबंधए वा। सत्तविहबंधकत्वादि तत्राष्टविधबं
बे॰ धकः प्रतीतः। सप्तविधबंधकस्त्वायुर्बंधकालादन्यत्र षड्विधबंधकस्त्वायुर्मोहवर्जानां सूक्ष्मसंपरायः। एकविधबंधको वेदनीयस्यै
कादशगुणस्थानादिः॥ बंधवेदे तादेवत्ति प्रकरणात् कर्मबंधनतो वधमतिअन्यासांकियतीनां वादानवती त्येवमर्थविधा
विदेउद्देशके उक्तान्यपि तथैव प्रज्ञापनायामिवत्सर्वं... ... समयप्रज्ञापनायां पंचविंशतिपदरूपः। एवं
चासांकतिणं ... लातत्पादि। शामिवविंशपूर्वाध्यत्वेनांत नाणावरणिज्जं कम्मं बंधमाणा कति कम्मपगडीओ वेदेति। गोति
यमा अट्ठ कम्मपयडीओ वेदेइ इत्यादि वेदबंधं त्ति एक स्याबंध्य न्यासांकियतीनां वेदइति। यच्चात्र्यातामोवं धा
वेदइत्यादि तस्य सर्वप्रज्ञापनायां सप्तविंशतिपदं। सर्वेवा कतिणं तित्यादि। नोवविंशाप: उगरस्य जीवणं भंते नाणा
वरणिज्जं कम्मं वेदमाणा कतिकम्मपगडीओ बंधति गोयमा विहबंधए वा अट्ठविहबंधए वा इत्यादि संग्रहगाथाः सुविन्हइत्युते
वेयावेयउद्देसाओ यावेतेयवावव्वेदावंधावेउतइ उववज्जउवधवधोत्ति॥ ७॥ अनंतरं बंधक्रियाभिहिता क्रियावि
शेषाश्चनाययप्रावनार्थकं सिदमाहः। तएणमित्यादि उरत्थिमेणं पूर्वनागरस्यारादेशवर्त्तः। अववहित अपगतं अं
बदिवसंपार्श्वनकल्पात् दस्याद्यार्द्धंटपितकायाः। स ग्रैव स्थितत्वात् पूर्वस्थितिमांतिःप्रस्तुमलाग अवदंदिनावंयावक्। कल्या
तिदस्याद्यार्द्धंटपितकायाः सगोलावाह्लतवहूपर्णउसागतयावाख्य नातसउत्तरस्याः क्षीरवंकायाअग्निविग्रववतः। असिया

षडशीतिवृत्ति र्मणउफलाः परिणामति। ततस्तुजीवानामवामातमेवात्रिहवासातवेउहूतकर्माणिकृतान्य त्युद्धाअकृताभ्यागमादिप्रसंगाजीवकृताः
तत्त्वनातघातवः कृतत्वमिहमाताविगम्यंते। नहिअवयवकृतकर्मत्रिविवयव्याख्यानंत्वेनायातायातडस्थानादिषुसातवेउतयाउफला
लः परिणमतिअज्ञानावयकृतानिकर्माणिनुमेवयरूपाणिकर्माणिमेवयरूपाणामतिसूक्ष्मावेनामातव्यादकथामेववाहिपलववहि
तिन्यायाअथाकइत्यादिअतकः कथ्ननीविकारिणामादिस्मतस्यजीवस्यवक्षयमरणायनवति। एवंसंकाल्यानयादिविकल्पः। मरणाय
घातेन४ तामरणरूपांतावि‍ना शायस्याअमरणांतादंडादिघातः। नचवर्तं श्रावकाणांवधजनकाचनउफलाअतेकादिजनकासातवेद
नीयमेवविन। परिणामंतिवनेति। एवंवधस्यजीवानामव ताबाताववधादिनावाःमत तचउफलाजीवकृतानास्थेत। कृता ३१८
निकर्माणिनमेत्यावः कृतानि। तयव्याख्यानंश्रावी ३४ कृउसारणावगंतव्यमिति॥७॥षाडशाशातहितीयः॥७॥
॥द्वितीयाहृशकांतकर्मानिदितंतनीयपितादावाभ्यतड त्पवंमंवहस्याभ्यदमादिसूत्रे॥७॥रायगिहत्यादि। एवजह
तनवाणाएस्यादि। वयाववहमवत्रिविवादावदानकर्मप्रकृत ॥एकस्यावदावदतमन्यासोप्रकृतीनांयउाहृशाकेनिधाय
तमावदावदस्मएवाहृशकः। एज्ञाएनायाः। मसविंशतितम ॥ एदविदावदाहृशकः। दीर्घतावदसंज्ञायात। मविवंसप्रवं॥गोमा
नमअष्टकर्मप्रकृतीविंदयतिसमवासमवामाहस्य कायउपशामवा। एवमउाणादिनारका दिउविमानिकांतात्रावावाणवमादि
ति॥वदोवंभवितदिवसे। एकस्याः कर्मप्रकृतावदावदात्स्यासोकियतीनांबंधेनवतीतिप्रतिपाद्यतयउासोवदःबधउव्यानः
मापितयिवउज्ञाएनायामिवत्यर्थः। मवउज्ञाएनायांप्रहिराजितिमपद् रूपः। एवमासोकतिएांतकम्मपगडीउपन्नत्तागो ३०३

यमा। अठकम्मपगडीउपन्नताउतं। णाणावरणं। जावअंतराइयं। एवंनेरइयाणंजावचेमाणियाणं। जीवेणंभंते। णाणावरणिज्ज
कम्मंवेदमाणेकतिकम्मपयडीउवेदेइ। गोयमा। सत्तविहबंधएवाअट्ठविहबंधएवा एवविहबंधएवाछविहबंधएवा। सत्तविहबंधएविहबंध
कः। यतानः। सत्तविधबंधकस्यायुर्बंधकालादन्यत्र। अष्टविधबंधकआयुर्बंधकाले। सूक्ष्मसंपरायः। एकविधबंधकाउपशांतमोहादि
कायउपशांतमोहादिः॥७॥बंधवेदो ३४ ताकविहएकस्याः कर्मप्रकृतेर्बंधेसतिअन्यासांकियतीनांवेदनंभवति। एवमाद्यर्थविधान
विदउद्देशकउभातमिति। वउज्ञाएनायामिवत्यर्थः। ... सवउज्ञाएनायांपविंशतिपदरूपः। एवं
धासांकतिएातिनत्यादि। घातिव्रिनिराघट्टचरिवात्मेनात णाणावरणिज्जंकम्मंबंधमाणेकतिकम्मपगडीउवणितिगोति
यमा। अठकम्मपयडीउवएइत्यादि। बंधवेदेएकस्याः एक स्याबंध न्यासांकियतीनांबंधइति। यत्राभ्यासोबंधा
वधइतात्यवात सवउज्ञाएनायांपंचविंशतिपदः। मविवं कतिणंभंतेत्यादि। मविवविंशतिः। उगरस्ं जीवेणंभंते। णाणा
वरणिज्जंकम्मंबंधमाणेकतिकम्मपगडीउ बंधतिगोयमा। विहबंधएवाअट्ठविहबंधएवाचविहबंधएवाचसंग्रहगाथाधात्रिन्नहृशाके
॥वयावउदामावयावंधेयवावउवाजाशवांवावउतह उवउउउवधवबंधोसि॥७॥ अनंतरंवंधकियायाउक्तात्क्रियावि
त्रा धातिव्रनायउपावनाश्रवंक सिदमाह्॥ तएणमित्यादि। उरसिमएवि पूर्वनामश्रम्माकिडयाः। अवहेति। अयगता वंत्र
वंदिवसंयावन्नानकल्यानद्रव्याद्याकूटपत्रिकायाअग्रेतवस्थितत्वात्पद्वतिमएातिपश्चिमनागा। अवहेदिना वंयावत्। कल्या
तिद्रव्यादाकूटपत्रिकायाअग्नितावादतत्वरूपंउसारतयाव्याख्या। तात्पउनस्माधोरवंकायायाअगांनिउत्वतःअसिया।

नगरवृत्ति ३१ उत्ति। अङ्गी मिता निवृत्ता मिकाम क्कारी तिवृर्णिकारः। तं वर्त्तितं वौ नगारस्तत्का याच्छगलिवमानार्थम। छ दरक्त त्रि। अश कीना ता।
त। श्रोमाठ दार्घ इ सिपाडति त्रि। तं मनामनेगार्हं मुपापातयति। नाया पातितस्याशीबदां क र्डशक्यतः इति। तस्मात्रि। विघस्यक्रिया।
व्यापाररूपामा वस्तुनाधर्मस्तु। स्माहिदानस्यालानादिना वस्तुना क्रियातलवति। यस्माद्विज्ञतित्रि। यस्यसाधेरशीमिठि ध्यंतावातस्य।
क्रियालवति तिर्यापारयात्। किंमर्वयाक्रियायाअनावोनिवमत आदातस्मान्वत्यादि। नइति यायं निपधीमा न्यात्रिकस्मात्। धर्मातरा।
१५ यात्। धर्मातरायल स्करा। क्रियातस्मोलवतीतिलाव। धर्मांतरा यस्तुस्तलक्ष्मनविद्विदादशी। वदाभामादनादृति। ७॥ घोड
शशातस्वतीयः। ७॥ ॥अनवूाहशकेः नगारवक्क व्यातकावत्ताघेप्यमाविवाच्यत इत्यवं संबद्धस्यास्यदमा
दिरवं। राय। गादइत्यादि। अश लायागत्रि। अंतं वि नास्रायतिशानालवतीति। अनशायकः। घत्वरक्कगादि
निष्पत्रियावत्तु वक्कात्तरतयाश्ती क्षितमशाञ्जवत् यः। प र्चुपितक्करादिशातारवत्तं क्ककरगडकशायइत्यर्थः। दर्शिका
ग्णात्तनिस्पृदवान्। मायक्करालाईअंतपंतान्वा। गशिवांरव्यातांच घकघमिदंत्याः। डंयायडतनाशक्कापवाकष्टापान्नामवृत्ता पिम
कालनतावत् कर्मन करूपयति। यावआधरल्पक ष्टापान्नाल्पकालानति। उव्यातदष्टांतत। मवायांमजन्वा नामपकइडरिमत्रिय
घतिठ घांतनामसंलावतिन्यलंकार। मत्रिसकश्चित्तमष। ज्ञानत्रि। जीर्णादानिगतादद। मवकाशवमादहक्लावपिस्यावत
आद् शराडज्ञरियादद्वतिव्यक्तं। अतएव शिथिलतयावलितरंगसंपिरणगात्रि। शिथिलयाञवावलीतरंग। अस्मं पिनद्धंपरिगतं
गाठेदव्हायस्यसतघा पविरलपरिमडियदंतामढित्रि। शविरला। कृवित्रिपरिशाटितादंतायस्य मातया विध। स्पाणिर्दंता ३८४

यव क्रितः ऊरिव
नामवैस्यसतघा। आउरत्रि। आतुराउक्का। कफपत्रिबुस्त नक्क इतिटाकाकार। ड्छालत्रि। वलद्वानः। विलातत्रि। मवः क्रमगतः
। एवं रुपादि तुरुष। वदनःसमाधीलवतात्यवं विशापितः। क्रामवगडियंति। क्रामं वमिद्दक्षविशाषः। तस्य गडिकारवड विशाषस्तोज
डिलंतिडटावती। वलिता हलिता मिविहवृागविद्वति। गंधिमंती। विक्कणातिस्स्कंध निष्पत्रा। वाइठतिव्या दिष्फविशिष्डव्यापवि
र्घवक्का मितिहवः। अपत्रियंतिअणारिक्का। अविघमानाध्सरा। पवंद्दतावगडिकाडस्थियालवतीत्यवंविशषितात्। घापरस्तुरपि।
मुंडा। वदाक्कालवतीति तुंडइति विशषितः। व्यापश्राहवाकातंया वन्। घष्टशातव्मा रव्यायमिति। ७॥ षाड्शशातवत्तुर्थ। ७॥
॥वत्तार्थाढशक्कनारकाणां कर्मेतिजीरणशक्तिस्वरूपमुक्तं ।पंवामवादवस्यायाम नादिशक्तिस्वरूपं व्यवइत्यवंसंव
ठस्यास्यदमादिरवं। तणमित्यादि। इदमर्वाप्रसंमारावा स्याद्भवजलान उपादायनकांवित्क्रियाकारातितिसि
ठमव। किंवादवः क्लिमदहिकामदहिकत्रादववगमना। दिक्रियामाकदाश्विकरिष्यतीतिसलावनायाशङ्कः। इस्ना
५४ वकायादावर्णितइत्यादिनामित्रपवायाग। रित्रपवस्तितामित्तंवक्कं व्याकडेशवरेदाडमित्यानायाविशषः। इस्त्रस्थाय इतीयः। उर
स्मया दिक्कडर्धः। आकंटनादिः। पवमः। स्थानादिः। घष्टः। विकर्वयितभिति सहसा परिवारयितमित्यर्थः। अक्रिन्नपमित्तवागरणाइ
ति। उक्तिमानावाक्रिमानिक्कविप्नारिस्वरूपाणिउस्थानीयवाप्यव्याक्कियमाणांवाघव्याकरणानियानित घासंलंतियवंदाप
णांतिसंज्ञांतिस्मघमअस्तुकांतया निर्हितंसंज्ञांतिकंयठंदवतनघा। तणा परिणामसमाणायासलानापरिणातित्रि। वर्तमानातीत
कालायावि। गधादतपवादा। अपरिणातत्रि। इदिवापसत्रिमादापरिणाम नातिक्रमानापरिणानाम्रव्यपदिश्यंतइतिम

भग०वृ० मिथ्यादृष्टिर्वा … उत्तराद्वा परिणममाणाणं पोग्गला परिणया नो अपरिणयत्ति । कुत इत्याह परिणमंतीति कृत्वा परिणताः प
रिणताः परिणमंतीति क्रियावत्त्वे वर्त्तमाने परिणामसद्भावे न भावाभावे परिणामसद्भावे परिणतत्वप्रसंगात्परिणामसद्भावे परिणमंतीत्युपदेशात्परि
णतत्वमवश्यंभावि यदि हि परिणामसमये परिणतत्वं न स्यात्तदा सर्वदा तदभावप्रसंग इति । पश्चिमा रुजा दृश्यते यत्स्मरगि । अचित्ता
दंडविहितविहिं परिमाण विमेत्तदिग्भाणि पदिं मेत्तदिग्भाणियाविंसोलस दिग्मायरेस्स दिवस हत्थ द्विमाहि । अनिर्दिष्टविवक्षैः सामा
न्याविमाणा वासा विहिं वसाणि पदि दाव दिं मह द्विंसय रिवुइ इत्यादि "युक्तं वालसंज्ञं मदमाणे त्ति इदं किल शक्रः पूर्वं भवे कात्ति
कादिधानामिनवाशुष्टीव रूवणं गंगादत्तस्तु जीर्णश्रेष्ठीति ताया श्च … शाया मसारालवता पमा वसदनं कारणे संलाव इत्यर्थः
मिथ्यादृष्टीना हरियालाविश्रात नदंस्त वितं समा दिगमित्रा … दिसापरिजमसाणि । अणंतमसारिप । तुल्लसावादिपाड
लवाबादिपआरावणविराहणविमर्शविरिमत्यादीनि ॥७॥ षोड २५ शशतपंचम ॥७॥ ॥पंचमोद्देशके गंगदत्तस्यामित
हितकामातत्यानां कथाविदेव इत्युक्तविशिष्टवितालवतीति इस्टंच … षष्ठस्वानां प्रतिशब्दं संबद्धस्वाप्नादमादि सूत्रं कति विहेणं भं
ते इत्यादि सुविणदंसणे सुत्ते स्वप्नस्यार्थविकल्पस्य दर्शनं तदनं स्वप्नदर्शनं । तच्च स्वप्नलक्षणं पंचविधमिति । अहातच्चेति यथा
यथातत्त्वक्रियाणि तत्त्वं मतं तत्त्वं वा तेनावाविवेति सो यथातथ्याय यथातत्त्वावा । सच दृष्टार्थाविसंवादी वा ततः दृष्टार्थाविसंवादीस्वप्नः किल क
श्चित्स्वप्नं पश्यति । यथा मह्यं फलं दत्तं । जागरितस्तथैव तत्पश्यतीति फलाविसंवादी तु किल कश्चिद्गोवृषकुंजरादि आरूढमा
त्मानं पश्यति । उक्तश्च कालांतरे संपदं लब्धवानिति परिणमतीति । पयतने च जनानां विस्तारस्वप्नः । स्वाप्नायथातथ्यः । तदाम्नाये शतानंदा २०५

त्मकमात्मविज्ञानादत्तपवयानाथालेद: । पवउत्तरशासिविंताउमिणं ति जाग्रदवस्थस्य याविताऽर्थविंतंतं स्वप्ने दर्शनात्मकः स्वप्नः । वि
ताश्वप्न: तद्विपरीयत्रियादर्शवस्तुस्वप्नदृष्टं तद्विपरीतस्यार्थस्य जागरणे यत्र प्राप्तिस्स तद्विपरीतः स्वप्नाय यथा कश्चिदात्मानं मेध्यावि
लिप्तं पश्यति जागरितस्तु मध्यमर्थं किवनप्राप्नोति । आन्ये तु तद्विपरीतमेवमाहुः कश्चित्स्वरूपेण मृत्तिकास्थलमारूढः स्वप्ना
त्पश्यत्यात्मानमश्वारूढमिति ॥७॥ अव्वत्तदंसणे त्ति । अव्यक्तमस्पष्टं दर्शनमनुभवः स्वप्नार्थस्य यत्र स्वप्नावस्थायां दर्शनः स्वप्नाधि
कारादिदमाह सुत्ते णमित्यादि सुत्ते जागरे त्ति नातिसुप्तानातिजाग्रदित्यर्थः ॥७॥ इदं तु प्राग्जागरस्तु इत्यत्र
वाच्यास्मान्नरद्वयोः निद्राप्रक्रियालावतस्तु विरत्यपेक्षया स्वप्नव्यतिकरा निद्राप्रक्रान्ता च विरत्यपेक्षया
जीवादीनां प्ररूपयन्नाह जीवाणमित्यादि तत्र सुत्तत्ति सर्वविरतिरू
पनिश्चयिकजागरणाभावात् जागरत्ति सर्वविरतिरूप प्रबुद्धजागरणसद्भावात् सुत्तजागर त्ति अविरतिविरतिरू
प्रसुप्तप्रबुद्धत्वसद्भावादिति । पूर्वमुक्तं स्वप्नस्तु स्वप्नः । स्विवतव्यातव्यविलागदर्शनादेतावदाह संवुडेणमित्यादि
संवृता निरुद्धाः सर्वविरतस्य पर्ध: । असंवृतजागरस्यावश्यक प्रविशिष्ट: । इहापि सर्वविरतानिश्चयवर्त्ता किंतु जागर
सर्वविरतिबाधापेक्षयाभावान संवृतस्तथाविधबाधापेक्षमर्वविरत्यपेक्षयेति संवुडेणं भंते सुविणं पासति अहातच्चं पासति
त्ति सत्यमित्यर्थः । संवृतश्च इह विशिष्टतरसंवृतश्च क्षीणप्राय: सद्भाव: क्षीणमलत्वात् देवतानुग्रहयुक्तत्वाच्च सत्यं स्वप्नं पश्यती
ति ॥७॥ अनंतरं संवृतादिः स्वप्नं पश्यतीत्युक्तमथ संवृतत्वाद्यवं जीवादिषु दर्शयन्नाह जीवाणमित्यादि स्वप्नाधिकारादेवेद

नागबृत्ति दमादकति । तमित्यादि वार्षली सं विग्नत्ति । विशिष्टफलस्य वकस्य प्राप्त्युपायाद्विवक्षा निर्देशः सांख्यायास्समं लर्चेतीति
।मद्यास्तु विग्नत्ति । मद्यस्य फलस्य वकाः । बावत्रविरित्यातथा मवमालानार । अत्र तिमराज्यं भित्रि । यावद्वर्तिमनागोत्पादस्य दितधर
ति । प्रारब्धं पद । प्रवद्दवातगारथ तियमात्पातेनाल पितार्थं तिना । लोइन्द्रविरत्र प्रमु वस्थलमवानुपि । पर्यवदृतिततस्थतालक्षा
वधिशावमालपिशावस्थ पूर्वावधिशावाथपर्यानां प्रतिपादनाया किमिं स्वप्नफलविप्रयस्त्रातिम्बद्दमा धर्मं स्वयवहृत्य स्वाक्षाइलगति
। उत्कादिलं कादिलपकापसित्यर्थः । दामज गतिमाला दयोत्रमार्वाइ स्मद स्मकलियंति । इहार्मायामप्राकाद्धालावा
वयस्य इत्यत्र प्रावामीपाणा वनाया विनिकृता नितस्वदस्य कलितंद शिवकलिय वल्मालवा नितादविनतनं लोविहर्यवा
नार्गा । प्रजीनावतिसमामप्रसन्नत्रावदिग्विति । अतिविधितंसर्व तहल्पर्थः । पशिवद्विवति । पतः । पतर्षित्यर्थः अवर्णिता
पशिगासिपद्विगतिगण्णामर्थप्रवदत्ता नां पिडकमिवपि टं अत्रायाग प्रपिटकं तानावायस्य पिटकमिवमवे
घ्राताजनमिवगापिटकं प्रायवतित्रि । व्याख्या प्रवतिमामा यत्र ... विशेषरूपतः प्रभावति त्रिमामान्यतः प्रभावमिशिष्
मित्रस्मर्थक प्राननदास मतित्रि । तदिशिवपश्च तदायहसा दिक्रियाद्दर्शनान्निर्देश मतित्रि । कथं विदस्य इत्याह तत्कथया निश्चायनत
नेदेशायति त ववदामतित्रि । मद्यलनयाक्रियेतिहि । वाउशम्भाग्नि । वजवेसंस्थामावाकाशस्थ यम्नादिगामि शिनिवजवेमाकाशस्य
तृष्णिरादावपदव्रतितित्रि । प्रज्ञा प्रयतिश्रति । बोधयति । शिष्या कारानीत्यर्थः । अतानविषयानेत नवानुमत्र व्यत्रि । सर्वस्य न
नयावतकरणादिदं दर्शयो । निवाधाति । अर्यदिनात्मप्रतित ... निरावरणा क्षायिका ३०६

श्रा न्ऋकमिण सकलार्थया दकयानां पडिंतन्नत्वात्यानापिदकायनां नत्वान्इति । व । सुविग्नतित्रि । स्वनं । तस्वप्नस्य विलागत्सव
मानवायप्रतिसंस्वयावकरणादिदं दर्शयन्ववं किन्तर किंपरिसमादाशगमधयति । परमे माणगमार्गमतित्रि । प्रश्यपृश्यमाणग्रन्थ । यत्
स्वल्पवालाकथयति । दासिणितिगवादानां बंधनहत्तां रक्ता । डइन्वित्रि । दायारपिपाश्चयाशित्यर्थः । मंदवालमणाणि । मंदवल्वयदू । संवृत्ति
यहा । मंदविलित मिति । अप्पाणं संनतित्रि । मंदविलितांनामित्यालमनामन्यातविलक्षिपशिगामादि ति । गणुपवमाणत्रि । गजायधनुकि
मादर्यं मित्यर्थः । अवनानय निष्पत्ति । यथाणो शालाका । वित्तदं शवितं पत्रगामि तिवात पारामि तिवा । उमराम । तिवा । अम
तामितिवा । अमराम । तिवा । गोयेमराम । तिवा । भगविय डञ्जतित । दृगारूपदिकटंमलतस्यज्जालापः । सतथा । मोवार
गावियडज्ञं लवत्रि । इन्द्रामोवार्दकंका जिकमितित्र नेतरंघ प्राउत्त्राः । नवा वनुविपद्यारत्र्यवहा विप्रयतासा
धमोगांपउजलवक्रव्यताम लिख । तुमाद । आदत्या । दिकाठडाणवत्रि । कार्ष्ट्रयः प्रवातवामसमदय । मादोष
पवतमउर्तांउटिका । कादोष उर्तातरायावकरणादि दंदर्शयं । पत्रउगणवानुत्रउडाणवातगारेउडाणावत्यादितत्पर्यगि ३४
नमालपरानि । वायविवकूतगंधगंधुस्याविरान्व । अगुवायमिति । अत्र तत्र लवतातामिरुदाराम । उवातांतद्रस्वयमाद्याश
प्राउगागवतिनतत्यर्थः । तेविज्ञमाणाणवत्रि । शावत्यानाईवादायमाणानांयावकरणादिदं दर्शयो । मिविज्ञमाणणवाशव
त्यालावनाश्चेपादायमाणानां उ । किविज्ञमाणाणावा । किविज्ञमाणाणावाइत्यादिशतानागसिनरास्ट । किंकाद्ववास्ति । काषट
वाममउदायावातिहदागवत्यात्प्रयाणगवाश्यलवतीतिनावः । प्राणासदगतत्रि । प्राणतइतिप्राणोगंधेपा । गंधेपलनकि

नगाण्हत्ति यावानेनमदगतोपूर्वत्तायेउगलाम्रयायामदगतागंधगुणोपेताइत्यर्थः इति॥छ॥ ॥षोडशशते षष्ठः॥ षष्ठोद्देशकांते बोधउ
लोवातीतकांताद्युपयोगानावसीयंतइत्युपयोगस्तस्यैव प्रतिपादनाय सप्तमोद्देशकस्तस्य चेदमादिसूत्रं कइविहेणं त्यादि। उपयोगपदं प्रज्ञापनायाः एकोनत्रिंशत्तमं तच्चैवं सागारोवओगेय अणागारोवओगेय। सागारोवओगेणं भंते कतिविहे सूत्रे४
पन्नत्ते। गो०। अट्ठविहे पं० तं० आभिणिबोहियनाणसागारोवओगे सुयनाणसागारोवओगे ओहिनाणमणपज्जवनाणकेवल
नाणमइअन्नाणसागारोवओगे सुयअन्नाणसागारोव ओगे विभंगनाणसागारोवओगे। अणागारोवओगेणं भंते कतिविहे प गोयमाच उविहपं० ४३५
अचक्खु० ०। ति० चक्खुदंसणअणागारोवओगे ओहिदंसणअणागा रोवओगे केवलिदंसणअणागारोवओगे इत्यादि एतच्च वक्तव्यम
वं पासणयापयं चावनेयव्वं ति। पश्यत्तापदमिदं सूत्रं॥ ताध्येतव्यमित्यर्थः तच्च प्रज्ञापनायां त्रिंशत्तमं। तच्चैवं कतिवि
हाणं भंते पासणया पं० ना०। गो०। दुविहा पासणया पं०। तं०। सागारपासणया अणागारपासणया। सागारपासणयाणं भंते नेक०
तिविहा पं०। गो०। छव्विहा पं० तं०। सुयनाणसागारपासणया एवं ओहिनाणमणनाणकेवलनाणसुयअन्नाणविभंगनाणसागारपास
पंतिविहो४ णया। अणागारपासणयाणं भंते कतिविहा पं० तं०। चक्खुदंसणअणागारपासणया ओहिदंसणअणागारपासणया केवलदंसणअणागारपासणया।
इत्यादि। अस्य चायमर्थः। पासणयत्ति पश्यतो भावः पश्यत्ता बोधपरिणामविशेषः। ननु पश्यत्तोपयोगयोः तुल्ये साकारानाकारत्वे कः प्र
तिविशेषः। उच्यते यत्र त्रैकालिकोऽवबोधोऽस्ति सा पश्यत्ता। यत्र पुनर्वर्त्तमानकालस्त्रैकालिकश्च तत्रोपयोग इत्ययं विशेषः। अत
एव मतिज्ञानं मत्यज्ञानं च साकारपश्यत्तया नोक्ते तस्यास्तत्राविनष्टार्थग्राहकत्वेन सांप्रतकालविषयत्वात् कस्मादनाकारप ३००

श्यत्तायां चक्षुर्दर्शनमधीतं न तु शेषेंद्रियदर्शनमुच्यते। पश्यत्ता प्रकृष्टमीक्षणमुच्यते। इंद्रियापेक्षयाऽतिवचनात् प्रेक्षणं च चक्षुर्द
र्शनस्यैवास्ति नान्येषां चक्षुरिंद्रियोपयोगापेक्षया स्वल्पकालत्वाच्छ्रोत्रादीपयोगात्। स्वल्पकालश्च त्वरितं दृक्त्वात् पश्यत्ताच कार्यकुटिल्यार्थपरिछे
न्न४ दार्थ इदं चक्षुर्दर्शनस्यैव पश्यत्ता न तु शेषस्येत्ययमर्थः। एतच्च प्रज्ञापनातो विशेषेणावगंतव्यमिति॥छ॥ ॥षोडशशते सप्तमः॥छ॥ ॥सप्तमे उपयोग उ
क्तः। स च लोकविषयोऽपीति संबंधेनाष्टमो लोकाभिधायकस्तस्य चेदमादिसूत्रं। किंमहालएणमित्यादि। चरमंतत्ति। चरमांतेषु
रमांतः। तत्र च असंख्यातप्रदेशावगाहित्वाज्जीवस्यासंभव इत्यत आह। नोजीवा जीवदेसा इत्यादि। नावकशब्दग्राह्यवयावस्मां
लवतीत्यत उक्तं। जीवदेशावात्यादि। अजीवावत्तिभ्रंशलक्षणाः ॥ अजीवदेशावत्ति। धर्मास्तिकायादिदेशाः स्कंधदेशास्तथ
संभवंति। एवमजीवप्रदेशा अपि। अजीवप्रदेशा इति वि शेषमाह। जोजीवदेसा इत्यादि। यद्जीवदेशास्ते एकेंद्रियाणामेके
द्रियजीवानां देशास्तेषां लोकांतः सर्वत्रापि भावात्। किंविकल्पः। अथवा इत्याकारांतरदर्शनार्थः। एकेंद्रिया
णां च ये देशास्तेभ्यो ह्रस्वा लवंति। बेइंदियस्य च देसावि त्ति तद्देशाः स्यादित्याद्यः। द्विकाया प्रविकल्पः। यद्यप
पि हि लोकांते द्वींद्रिया न संति तथापि यो द्वींद्रियः एकेंद्रियेषु त्पित्सुर्मारणांतिकसमुद्घातं गतस्तमाश्रित्यायं विकल्प इति। एवं त्रि
द्रियादिष्वपि देशास्तेषां मत्वातं तथामयोदिवसाश्रित्याक्तं तावदृष्टवसांतमाश्रित्याह तत्त्वं। अहवा एगिंदियदेसा य बेइंदियस्स
देसा य। अहवा एगिंदियदेसा य बेइंदियाण य देसा। अहवा एगिंदियदेसा य बेइंदियस्स देसा इत्यादि। पुनस्त्रिविकल्पस्य प्रदर्श
नायाह। नवरं दामसुत्तं अणिंदियाणमित्यादि तिंदियमंबंधिनां त्रिविकल्पानां तेषां यत्। अहवा एगिंदियदेसा य अणिंदियस्स

भग॰ वृत्ति

यदास्यात्येवंरूपः। एष मध्यमभंगको देशाश्च मध्यमा आत्मप्रदेशाश्च करणानि हितानि पंचेन्द्रिया व्याप्तयः। केवलिसमुद्घाते कपाटावस्थायां लो
कस्य पूर्वचरमान्ते प्रदेशा वृद्धिहानिकृता लोकवक्रक्षेत्रसद्भावेनानिन्द्रियस्य बहवो देशा न संभवन्ति। नाधिकास्पतितप्रातो मिथ्यादेशा
विधिप्ररूपितव्यौ धर्माधर्माकाशास्तिकायद्रव्याणां तस्य मलावाक्षमवि अरूपिणो अलोकस्य पूर्वचरमान्ते अद्धासमयस्याप्यला
वाभावादिति अद्धासमयस्यावृतत्वात् अद्धासमयासंभवात्। अरूप्यजीवाजीवदेशावादतपवाद। दिग्भागे अरूप्यजीवा तत्र छिद्रा अद्धासमया
न तिन्नि॥७॥ उवरिल्लचरिमंते त्ति। आकाशत्वात् एकेन्द्रिय तत्र उवरिल्लचरमान्ते विद्यन्ते तत्र पंचेन्द्रियदेशा अनिन्द्रियदेशाश्च
सन्तीति कृत्वा जीवादिदेशा त्यादि। इन्द्रियप्रदेशाद्यस्य कस्मांश्चित् त्रिकसंयोगः। त्रिकसंयोगश्च सोऽभिधीयते मध्यमभंगः। अहवा ए
गिंदियदेसा य। अणिंदियदेसा य। बेइंदियस्स य देसा। एतदेवं रूपाणां भावे द्वीन्द्रियस्य देशा इत्यस्या भंगस्य च संभवाद्द्वीन्द्रिय
द्वीन्द्रियस्योपरितनचरिमान्ते मारणान्तिकसमुद्घातेन गतस्यापि देशा एव तत्र संभवन्ति न प्रदेशा। प्रदेशाः हिद्या नि कृत लो
कवेदनावशादानुपूर्व्यात्मक पूर्वचरमान्ते वाह देशाः। उपरितन चरमान्ते स्पृष्टत्वात् तया लोकदंतकाभावेन देशानका
वादिति। अत एवाह। एवं मज्झिल्लविरहिउ त्ति। त्रिकभंगक इति भंगकः। उपरितनचरमान्ते पंचेन्द्रिया वा प्रदेशा प्रजापनायां। एवं अ
ह्लविरहिउ त्ति। यदुक्तं तस्यायमर्थः। इह शतांश्च भंगकत्रयप्रदेशा पंचेन्द्रिया अहवा एगिंदियप्पएसा य। अणिंदियप्पएसा य
इंदियस्स पएसा इत्ययं प्रथमभंगकत्रयप्रदेशा पंचेन्द्रिया। अहवा एगिंदियप्पएसा य। अणिंदियप्पएसा य। अणिंदियप्पएसाणं च दावि
इंदियस्स पएसा इत्ययं प्रथमभंगकाभावात्। द्वीन्द्रियस्य प्रदेशा इत्यस्या असंभवात् इहसंभवश्च लोकव्यापकावस्थानिंद्रियवर्जा ३००

जीवानां च विवक्षा। प्रदेशाः तत्राऽसंख्यातानामवतिष्ठमानादिति। अजीवाजीवदेशा अजीवप्रदेशा इत्याह। अजीवाः नास्ति यथा देशा
स्माद् तमाऽपि। तमालि धर्मादिशा मा स्थित्य इव मधोतेताशाऽपि उपरितनचरमा स्थित्वा व्यति छिवं। जे अजीवा ते दुविहा पन्नत्ता। तं रू
विअजीवा य अरूविअजीवा य। जे अरूविअजीवा ते छव्विहा पण्णत्ता। खंधा खंधदेसा अरूविअजीवा ते छव्विहा पं॰ तं॰ नो धम्मत्थिकाए
धम्मत्थिकायस्स देसे धम्मत्थिकायस्स पएसा एवमधर्माकाशास्तिकाययोरपि त्ति॥७॥ ॥लोगस्स णं भंते हेट्ठिल्ले चरिमंते त्यादि
। इह पूर्वचरमान्तवद् भंगाः कार्याः नवरं तदीयमध्यभंगत्रये मध्य ध्यात्। अहवा एगिंदियदेसा य बेइंदियस्स देसा इत्येवं रूपा
मध्यमभंगकत्रयवर्जनायोपरितनचरमान्ते प्रकरणोक्ता युक्तस्य मासंभवाद् तपवाद। पुढमल्लिल्लविरहिउ त्ति॥७॥ वे
शभंगकादर्शिता अत्रप्रदेशभंगकदर्शनायाह। पए मा आइल्लविरहितमाष मिडल्ला उवरिल्लविरहिउ त्ति
। प्रदेशविवक्षायां आद्यभंगकरहिताः। प्रदेशा वा व्याप्त्य घ। आद्य भंगका केवलं तन्त्र प्रदेशाश्रयासंभवात् तस्य प्रदेश
मा नाम अधस्तन चरमान्ते द्वीन्द्रियस्य नसंभवतीति। अहवा एगि दियपएसा य बेइंदियस्स य पएसा। अहवा एगिंदियपएसा य
। बेइंदियाण य पएसा इत्येतद्द्वयं मानूमितिति। द्वीन्द्रियानां। अजीवत्यादि व्याख्यातमेव वरमान्ताधिकारादेवेदमाह। इमीसे णं
मित्यादि। उवरिल्लजन्यादेशमसमय विमला दिसा तदेवं। विजया समंति। देशमवातयथा विमलादिग्भावे वरनरपालापरितनच
रमान्तावा व्याति विजया। संयथा लवतीति मा वेवं। इमीसे णं भंते रयणप्पभाए पुढवीए उवरिल्ले चरिमंते किं जीवा॥ पुच्छा। गोयमा
। नो जीवा। एवं जहेव लोगस्स तहेव चत्तारि वि चरिमंता। जीवा देसा वि। जीवदेसा ते नियमा एगिंदियदेसा य

स्था०वृत्ति देसा पएसा वा २ अहवा एगिंदियदेसा य बेइंदियस्स य देसा ३ अहवा एगिंदियदेसा य बेइंदियस्स य देसा ३ अहवा एगिंदिय-
देसा य बेइंदियाण य देसा ३ एवं एगिंदियाणं अहवा बेइंदियपएसा तिण्णि भंगा आइल्लविरहिओ तहेव अणिंदियाणं तिय-
भंगो [illegible] जहा दस भंगा एवं [illegible] तिदियाणं भंगा जे जीवपएसा ते नियमा एगिंदियपएसा अहवा एगिंदियप-
एसा अहवा एगिंदियपएसा य बेइंदियस्स य पएसा अहवा एगिंदियपएसा य बेइंदियाण य पएसा एवं आइल्लविरहिओ जाव अणिंदिया अ-
जीवा ते दुविहा पन्नत्ता रूवि अजीवा य अरूवि अजीवा य [illegible] जाव परमाणुपोग्गला अरूवि अजीवा ते सत्तविहा पन्नत्ता धम्मत्थि-
काए नो धम्मत्थिकायस्स देसे धम्मत्थिकायस्स पएसा एवं अधम्मत्थि- काए वि आगासत्थिकाए वि अद्धासमए त्ति
अद्धासमयो दिसंतो [illegible] नवरं [illegible] [illegible] बहिर्मात्रस्योक्ता [illegible] इत्यादि यथा धर्मास्ति-
कायस्योक्ता [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] लोकान्तवर्त्तिनो ऽनिन्द्रियादीना-
मेकेन्द्रियाणां [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] द्वीन्द्रियादीनाम-
[illegible] [illegible] नवरं [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] इत्यादि [illegible] कं०
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
कं० [illegible] [illegible] इत्यादि [illegible] [illegible] ३८८
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

नवरं [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] अथ [illegible] सौधर्मादिदेवलोकानां ग्रैवेयकविमानानां [illegible] [illegible]
[illegible] एवं जाव [illegible] इत्यादि ग्रैवेयकविमान [illegible] [illegible] नवरं [illegible] इत्यादि [illegible] देवलोक [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ग्रैवेयकविमान [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] अनन्तप्रदेशा [illegible] [illegible] [illegible]

भग०वृत्ति उत्तिमाणमित्यादि। वासं वासं ति वर्षे वर्षे सिद्धावष्ठितानावावर्षवर्षेति। ज्ञानार्थमिति शेषः। अवहुआलोकदि हि हि काश्याद
स्थादिस्मा। णादवगम्यतइतिकृत्वादस्मादिकं आअंट यवाधुमार्यस्मारायगाआ हितयावृति॥७॥ आक्कंटनादिसुमावादिदमाव
। दिवण मित्यादि। जीवाणं आहारावविता ण्णअलत्ति। जीवानां जीवाउगताश्यर्थः॥ आहारायविता आहारऊपतायापविताः। बं
दिविया णाअलत्ति। अव्यक्तावयवशरीररूपतया वृिताः काइवरविता णाअलत्ति शरीररूपतया। विताः। उपलक्षणात्वाघात्स्यात्म
मविताः। उजलाश्त्याघषिउश्चा आननावदमुक्तं जीवाउ। गामि मूलावाः। उजलानवृतिनतस्थयाविवक्षारजीवाश्चविम
उजलानां गतिस्यातूनघा उजलानामवयव त्रि। उजलानि वशाण्युथित्यनी। वानांवृअजीवाणायत्रि। उजलानांवगति
र्यायागतिधर्मः। आदिकृतित्रि। आख्यायानइत्थुक्त नवति। यत्राकाशे उजलानतिवजीवानां उजुलानां गति
र्नवति। एवं वालोकानेव मंति जीवा नेव मंति उजलाइति। तत्रजीवउजलानां गतिर्नास्तिदलाव। ह्यालोकादावाद
स्याघ्यांकुंट यिउंघमारयितुंवानयुजारिति॥७॥ णाउशश्शात ८ मः॥७॥ अष्टमोद्देशकादेवदत्वकव्याता कानवामउबालादेववि
णायस्थासाव्यतश्लेवंसंबद्धस्याप्यादमादिसूत्रं कविणा मित्यादि। आदव॰वमरस्सतिायघारस्मस्य। हितीयशताष्टमोद्दशा
कालिदितस्यस्तधर्मसलाञ्चरूणानिक्षयकंसूत्रेतघावाल। यवाद्यांतघततपवावामयां। एवंयमाणांजाद्ववतिगोविक्कटस्यात्रियघाल
वमर॰ सक्कस्यद्वितीयशताष्टमाद्दशकाविदितान्येवतिगिंविकूटानिधनस्यात्रतपवंतस्यषुमाणलिदितंतघातस्याःरूवाकेडस्य म४
वाद्यातघततपवावामयं। पाला यवाडेसमग्गस्सछितेदव। पमाणांतायस्युमाणाविमरस्संवेधितसिगिंविकूटानिक्षानापरिवर्तितः। प्रासा ३००

दावतंसकस्यतादर्वंलिसक्कस्यापिरूवावकेडासिद्धानान्यातपर्वताप्रिवर्तिनःस्यतदपिद्वितीयशतादर्ववासयं। सिंहासणंसपरिवा
रंबलिस्यसपरिवारणंति। प्रासादावतंसकमूध्यनागसिंहासनंबलिसक्कपरिवारसिंहासणाणां तंवाध्यमित्यर्थः। तदपिद्वितीयशताष्ट
मोद्देशकविवरणादवसेयमिति। सामन्नासियनवासां। केवलं। तत्रचमरस्यसामानिकासमतोवदुः षष्टिः सहस्राणि आत्मरक्षासंनानांऊ
ता। न्यचतुर्वृध्यणानन्तरोक्ताद्विबलंमासामानिकाससंताषष्टिः सहस्राणि आत्मरक्षासबानांऊताःन्यचतुर्गुणानीत्यतावान्विशेषः॥ आवादृ
द्ववनवरंसंयगिंदपस्त्वाइतिदृश्यः। गितिविकूटस्सयघातिगिंविकूटस्सनामावर्यानिक्षयकं। वाच्यंतघास्यापिवाच्या। कृतवलि
तिगिविकूटाद्वर्थउत्पातपर्वतस्यात्रिगिंविकूटाद्यत्यलोदीनितअसंति। तत्रतिगिंविकूटसकक्षमिदनुकवाकेउप्ला
णितानिमंतीतिवाच्यं। कवाकउस्तुरस्तिविशाणइतितनु नरर्थस्त्वयामिवसमध्ये। सासणाहणंतयावेव्वछ्इ
कयगिंद॥१॥ ३ण्णयपष्ठ्वणायस्माकयगिंदणांवकूति उष्णलाइपउमाइकुमुयाइंजावकयगिंदवनाइ। कयगिं
वालमाइंकयगिंदण्णलाइ। मतणाहणंकयगिंदि॥२॥ उण्णायप। उपत्रायघावमरवंवाव्यतिकरहश्रउक्कमिदायापितष्टिवः
वाच्यं नवरं। एणपन्नकाडाउपंनासंवस्सतसहस्साइंपन्नासंवसदस्साइं। विश्ववहत्ता। इसरयणा प्ललेउठावंति। प्रमाणतादववणिाय
घावमरववायाव्यतिकारसउउक्कमिदाापितषिववाच्यं। नवरं। एगापन्नकाडाउपनासंवसतसहस्साइंपंनासंवसदस्साइंवाईवर
त्ता। इसरयणाप्पलेउठावंति। पमाणांतदवत्तयघवमरवंवायाम्नवरं। एगांजाय णासतसदस्संआयामविक्कंलणं तित्ति। जाय
णासयसहस्साइं। सालसहस्साइं। दोनियसत्तावीसाइंजायणसयतिनियकासनावीसं। वधणुसयं तेरसायं गुलाइंअद्धंगुलंइंवमि

नग०१त्रि क्विवविमसादियं परिस्कावणं पंनाठित्रि।ज्ञावव्रलिपदस्यविनगराश्रमाणानिश्चनानंतरंशाक्वौरिकुलयतशमादावृतंसकञ्जा
धर्मसलोवित्पन॰ वानापप्रातमलाह्वदालिषकसलालंकारिकसलाव्यवसायपलादीनांश्रमाणांसर्वरूपंवतावरावांयावनवक्ति स्व४
पौवम्पतद्वस्थानांतरादवामदा।ववघाउत्रि।उपपातमलायांवालकप्रातवक्रव्यतावाव्यास विवं।तणांकालणांतणांसमवणांवला
वश्लोदणेदिश्र ज्ञाणावदनाप्तज्ञसमाणा।पंवविदाणपजन्तौपपज्ञाव्रिलावंगवतीत्यादि।नावस्थायरस्कविइदयावकरणा
दलिताक्वालकारग्रहणांभ्रमकवावनस्मिदायतनश्रतिमा। ध्वंवनस्तुधर्मसलागमनं।तत्स्वरूपवतस्यलामानिकायमदिघ्नं
पपीदानीकाधिपतयः।आत्मरक्षाश्चपाश्चीतानिषादंतोति वाव्यो।एतदवक्रव्यतात्रतिबद्धसमस्त्रस्त्रातिदशायादासठ
तादवनिरवामसंति।मवेघामाम्पपरिहारार्थमादान ति४ वामित्यादि।अयमर्घस्यमरस्यमागारापमंस्थितिःप्रज्ञा
धात्पक्रं।बालस्तुमातिरकंमाणारायसंस्थितिःप्रज्ञाप्रैवा व्यमिति॥७॥षाडशाशातनवमः॥७॥नवमाद्दशाकबाल
वेरूव्यतास्मावलिस्थावधिमानित्य वाध्यःस्वरूपंदशामकुव्यात ।इत्यवंसंबद्धस्यास्यदमादिसूत्रं।कतिविहणामित्यादि।अदी
पदंतिप्रज्ञापनायाम्चयस्थिंशत्तमं।तच्छिदातनादा॥नवपदस्यामियायादाख्नवपदस्यातेनेदा।दवणापूवेरदयाणायादा
स्वउवमामियातामणुस्माणंपंविदियतिरिक्खजोणियाणंपज्जत्तादीति।षाडशशातदशमः॥७॥द शामेवधिमतः एकादशो
क्ववधिम हिंशाम उच्यातिइत्यवंसंबद्धस्यास्यदमादिसूत्रं।दाववणादि।एवमस्यदप्पाद्दशकत्रयंप्रावयितव्यमिति॥७॥षाडशशतश्ति
तःसमाप्तः॥७॥ ॥समस्तकृत्स्नतावा रविवर्जितायदंपदशाक्वाणान्द्रतवान्विवारणं।अविघ्नमतोप्रतिषाडशंशतंवाद्दवतामानव ३८१

ताठरछिदा॥७॥व्याख्यातंषो॥डशशतमथसप्तदशमारभ्यते।तस्यचादावेवोद्देशकसंग्रहायगाथा।कुंजरत्या
दितवकुंजारत्ति।श्रणिकत्र स।।कुणिकराजस्यसंबंधउदायिनामाहस्तिराजस्तस्यसूचकत्वादिदंश्रमकवाक्ंजरएवश्रयाम।
द्देशकउच्यते।एवंसर्वत्रसंजयत्ति।संयताद्यर्थप्रतिपादकोद्वितीय।।सेलसेसित्ति।शैलेश्यादिवक्तव्यतार्थस्तृतीयःकिरियत्ति।
क्रियाद्यर्थनिश्चयकः।चतुर्थःईसाणत्ति।ईशानेंद्रवक्तव्यतार्थःपंचमः।छट्ठोविनिद्दयिव्यर्थः।षष्ठः।सप्तमसत्तमगत्ति।अपकार्थो
अष्टमानवमश्चवा उत्ति।वाउकायार्थःदशमएकादश स्थापगिदियत्ति।एकेंदियस्वरूपार्थोद्वादशः।नागत्ति।नागकुमा
५४ रवक्तव्यतार्थः।त्रयादशोसुवण्णत्ति।सुवर्णकुमारार्थो वर्ततेचतुर्दशः।विज्जुत्तिविज्जुकुमाररतिश्चयकःपंचदशः दूत४
वाउकुमारवक्तव्यतार्थः।षोडशः।अग्गिसत्तर।अ अग्गिकुमारवक्तव्यतार्थःसप्तदशः।सत्तरसमति।सप्तदशा
शातएतउद्देशकावति।तत्रप्रथमोद्देशकार्थ इतिःपादनार्थमाह।रायगिहेइत्यादि।रूयाणोदत्ति।रूतान
दालिश्चनः।कुणिकराजस्यप्रधानहस्ति॥७॥ ॥अनंतरंरूतानंदस्योदन्तादि क्रियाकृतिक्रियाधिकारादिदम
माह।पुरिसेणमित्यादि।तलेतितालवृक्षंपचालमाणेवत्ति।प्रचलयचापवाडमाणेवत्ति।अधः।प्रपातयन्वा पंचहिंकिरि
५०४ याहिंपुट्ठेत्ति।तालफलानांतालतौफलानांचयज्ञावानांचशरीरेपातनेमुत्रप्राणातिपातक्रियाकारणस्याप्राणातिपातक्रियाकारको
रमावप्राणानामपीतिकृत्वापंचभिःक्रियाभिःस्पृष्टइत्यर्थः।यचितालफलनिर्वर्तककस्तावाणःपिवपंचक्रियास्तदन्यजीवानुसंघट्टनाम
ति।तिरंपज्ञावयंतीकवाश।आदणमित्यादिश्चेउक्तकृततालफलेनादरनंतरंततालफलमात्मानामुरुकतयावावकरणास्से

ति४ ५४ पुत्रल४

नाशिकतायतिदृष्टा।एषा वयमाणेत्विति इत्यवएतघ्नं स्त्रीकायादिशरीराणि दानुजीवितादव्यपरोपयतीति तत्रापि तिस्रः काया
त्। कतिक्रियाे इत्यादौ च व्याख्येय। क्रियावधनिमित्तता वस्यात्मनः तामात्तस्य पापस्य विप्रकृष्टत्वात् तदल्पत्वं च यथा उक्तं प्रस्वतामल
फल ... प्रवलनादौ सा कातवधनिमित्ततावास्ति तत्रयाताल्पादि तडा विधिनि क्रियाश्च।एवंता लनिर्वर्त्तकं जीवाश्चाप
॥ धफलनिर्वर्त्तकादुपेव क्रियाए व सा स्याः तत्प्रायवधनिमित्तत्वात्।येवाध्यनिपतत्तस्माल्लफलाद्युपद्रवे उपकारकत्वं वर्त्तीत।जीवाश्च
पिएव क्रियावाधात तान्निमित्ततावस्थावज्जितस्त्वात्॥६॥पात पांव सूत्राणि विहिपातानां व्याख्यानं प्रवमशातो क्रकांडाद सूत्र उक्तं
पञ्चवादवायमयं। पत्रनिष्पफलवाएणाप क्रियास्थाना न्याक्तानि मूलादिषु विपाडवनावनीयानि॥ ७॥ एवं जीववायंति
॥ एवं कंदसूत्राणि स्कंधत्वकूशालप्रवत्रपुष्फ लवीजसूत्राणि प्यया नातिसूवितं॥ ७॥ क्रियाधिकाराद
वशरीरं इंदियाणी उक्रियोपरूपणा सूत्रमिदमाह॥ कतिणंतात्पादि तत्र जीवाणंतत्त इत्यादि सियतिक्कशिरः
कृ...सियचउक्किरियाए सियपंचकिरियेत्ति। यदीदाक्षि करशारीरंउपरितापदलावनानिर्वर्त्तयति तदात्रिक्रियः। यदा तु पर
स्य परितापं ... वर्त्तयति तदा चतुःप्रमाणत यं तु निर्वर्त्तयति तदा पंचक्रियइति। एवं दंडकस्पोगाक्ष
याकदापि सर्वविकल्पभावादि तिउघोमदंडकाशि। एवं शरीराणां इंद्रियाणि व ...उयस्था योगापात्तव मालितान्नेत्यादिशाप्पावया
तथक्रियायुक्तिना॥ इतिस्त्रातिति॥७॥ अनंतरं क्रियाउक्ता सा च जीवधर्माधिकाराज्जीवधर्मरूपान्नलावानभिधानमादात कतिविह
दाणं भंते भाव इत्यादि। अद‍ उदयिकादीनां च स्वरूपं प्राग्व्याख्यातमेव। एवं पणां शिलाचणांजन्दाणु उगहाद इत्यादि। भावनावदां ३०२

सूचितं। सेकिंत उदए अड्डकम्मपगडीणं उदएणमित्यु उदयइत्यादि॥ ७॥ समदशशतपुघमः॥ ७॥ इहासादृशाकातनावाद्मिसू
चेतश्च संयतादायानवंतीति। कितीयात्तथात शत्यवं संवत्स्यत्सादमादिसूत्रं। से शंतत इत्यादि। धम्मत्ति संजमे क्रियायाक इया स
मच्चएवत्ति। धर्मादि शानुयान्। केश्चिदामितं तायमर्थस्य सर्वधर्मादि सूत्रं तान्। सूत्रे एवं प्रवादिकरण्यस्मत्रशाक्यत्वादिति। अथ सर्व
च्छितत्वादिकं दंडकेनिरूपयन्नाह। जीवाणमित्यादि। ... व्याख्या॥ ७॥ संयतादयः प्राग्प्रदर्शिता स्ततपंडितादयो व्यपदिश्यन्त
। तत्रवार्थः स्पृष्टिकमत उपदर्शयन्नाह। अनइत्यादि। समणा पंडिया समणोवासया बालपंडियत्ति। एतत्कृतत्वस्य रूपं
तालिसतानमर्वोदपरताप क्षादितीयपक्षं सूप्यंतास्तद उक्ताप्यंति। जम्हाणं उगा पाणापविदाउ इत्यादि। जस्सत्ति। यत्न
दक्षिणा एकशपाणे त्वेकत्र एजीव साप राधाधिवा किंउत्त बंजभदंडो। वधः। अणिक्खिन्नत्ति। अनिक्षिप्ता
। उज्झिता इत्याख्याता नव ति सपकोतवालइतिवक्त। व्यःस्मादेवं व्यसमाणोपास कोपेवनवा। लपंडितापकोंत बालाः
त्वप्पादशाविवर्द्धन। सर्वप्राणिदंडत्यागसमतवाहिति। पर मतं चमतं तु एकप्राणिन्य पिपन दंडपरिहारः। क्रान्तामानि क्रां
तन बालः। किं तर्हि बालपंडितावि ... सर्व सवाविरमिस्व त्वात्तस्य। एतादवाह। जस्सणमित्यादि॥ ७॥ एतादृव बालत्वादि जीवादिषु मि
रूपयन्नाह। जीवाणमित्यादि। सा गुक्तानां संयतीदीना मिदोक्तानां व पंडितादीनां वयं पिशक्षत एवाह। नार्थतस्तु पि संतयतत्वा
दिव्यपदेशा। क्रियाव्यपक्षः पंडितत्वादि ... व्यपेक्षावाधविशेषपाए कइति॥ ७॥ अन्यतीर्थिकवक्तव्यतामादावदमाह। अन्नउत्थिया
णमित्यादि। पाणातिपातादिषु वर्त्तमानस्यादद्वित। अन्नेजीवत्ति। जीवतिशरीरं प्रकृतिनिःस्वार्थप्पवा।

पु॰ ६ ना॰ ४

बगा॰इति न्याव्यतिरिक्तः॥ अथ नित्यानीवस्यादस्य संबंधी। अथ॰ ह्यनन्तरसूत्रे दात्मा जीवात्मा उक्तप्रत्यर्थः॥ अन्यत्वं वा तयोः उज्जलस्वभावत्वा
त् ननु शरीरस्य प्राणातिपातादि वर्तमानस्य दृश्यमानत्वाच्छरीरमित्यादि अथ व्याख्या॥ जीवतीति जीवो नारकादिपर्यायः। जी
वात्मा उ सर्वकालोपयोगमि॰ जीवद्रव्य। द्रव्यपर्यायायोः स्वात्मन्व कथंचिदविधृतिलासालक्षणनिबंधनत्वात्। घटपटादिवत्। तथा हि द्रव्यमतेत्र
न्यथाजीरात्मा जीवात्मा स्वजीवात्मानो वा स्वेव स्वरूपमिति। प्राणातिपातादि विविध क्रियाभिधानाद्वदसर्वो वस्तु जीव जीवात्म
नोर्लक्षणापनार्थमिति परमतं। स्वमतं उ सत्त्वं जीव इमा। स्वजीवायत्ते सपवजीवः॥ शरीरं सप्तजीवात्मा जीवस्त्यर्थ
कथं वि दितिगम्यं। नत्स्वयात्यतंतादा अत्यंततादा दाद्वनस्पृष्टस्यासंवदनप्रसंगोदत्कृतस्य च कर्मणो जात्मा
तराव दनानाव उ संगाः न्यकृतस्यात्यसंवदान्वा कृतात्यागमप्रसंगात्यंतमालादवपरालाकानावश्ति
त४ व्य॰ पर्यायस्याख्यानपिनद्रव्यपर्यायायोरत्यंतलदा। स्वधाउपलब्धेः य॰ भूतिलासालादानावासात्यंतिकः। ताहृ
दक्तः किंउपदार्थानामवउल्यात्तल्परूपकृतश्ति जीवा त्मा जीवस्वरूपमिदउव्याख्यातस्वरूपवानस्वरूपमत्यंतं भिन्नं ल
दिदिनिः स्वरूपतात्सप्राप्नाति नवराथलादवउानालदास्ति। शिलाउरकस्यावउरित्यादादिवति॥७॥ इवंजीवद्रव्यस्यता
त्प॰ पर्यायस्यालदशात्का। पजीवद्रव्यविशेषस्य पर्यायांतरापत्तिवक्तव्यतामलि धउ मिदमाहादवाणमित्यादि उ वा सवरूवीत
वित्तिः पूर्वविवक्षितकालान्तराणादि उ जलसंवधन्सूत्रस्थिवार्ह॰ सत्रित्यर्थः। एवं अरूविति अरूपिणां रूपातीत मस्वर्त्मात्मा
नमिति गम्यत। पाणमित्यादिना व कायस्य वचनस्यापाप्मिवारिवापदर्शनायमाह धर्वकतादर्शयः उ॰ वस्मा। अदामय ३॥०३

जाणमिति। अदामत दृश्यमाणमधिकृतश्च अतिनयनूतवस्तु जानामि विज्ञापाणिवादनज्ञानात्यर्थः। पासामिति सामा
न्यपरिवदनादर्शनात्यर्थः। वुज्झामिति। बोधस्य हृदयावायस्य सम्यगवगमिपर्यायत्वात्। किंउ कं लवति। अलिसमागवामिति
अलिविधिनासंगात्यनवाव गच्छामिसम्यर्थः। पारिस्थितिप्रकारः। परिवितरमि अनतात्यातावर्तमानकालः घपरिवदकथउक्त
मधातीतकालप॰ भिगवधउ लिस्वदर्शयत्वाद। माइत्यादि किंतदलिसमधागतमित्याहोति। दागयस्मत्ति तथागतस्यत॥
दवधादि कं प्रकारमापन्नस्य सरूविस्मत्ति वर्णगंधादि उ गावतः। अथ स्वरूपेण प्रत्यस्यतो जीवं कर्मस्यापत्ति कर्म उजला
संबंधादिति लावः। एतदेव क धमित्यत आह समागम्स ति। रागसवधत्तुकर्मसंबंधतिलावः। रागश्च दमायालालल
करुणाया स्तुः तथा मावयस्मत्ति। स्वादिवद उ कृ स्यातथा मायादस्मत्ति। इदामार्द कलत्राहि उ अभावा।
मिथ्यात्वअविरतिप्रमादादिवासालस्स समरारस्सत्ति व्य क्तातारागी रागरूपविष्य उ क्ते॰ स्मत्ति यत्र ईर्ष्यार्हसमस्तावरा
रागादवि प्रउकस्येपवं वक्ष्यमाणप्रज्ञायातसमानज्ञाते नापितथाकालत्वात्यादिय सम्यकालत्वादि उ ज्ञायात। तान
सीतथागतजीवा रूपसन्न रूप सात्मानविकुर्वयितुः स्वाउमिति॥७॥ एतदेवविपर्ययेणदर्शयन्नाह। माथवणमित्यादि स
घवणं तामजीवसि। यादेवादिरूवतुसपवासोलदत्तजीवः। एवंभवविवक्षितकालात्रुरूविति अवर्णादिः। रूविति।
वर्णादिमान् पवं॰ एव नुपति त्रिनिवंकेवलिनापिप्रज्ञायातमर्थादस्य वैवउक्तस्य कर्मवंधादवलावे न कर्मलागतदलः वि
वरागतालावार्हणं घलावपतिनरूपी ह्वारूपी नवतीति॥७॥ समदशाशातहितीयः॥७॥ ॥हितीयादेशकांतरूपि

नागाव वृत्ति

तालवनलक्षणा जीवस्य धर्मा निरूपिताः। इतोये तु जनादिलक्षणा सो निरूप्यते शल्यवं सेवहस्या स्यादमादिसंज्ञामालेमि
मित्यादिना सूत्रगणं प्रयग्गार्णीति। नरतिना श्याहसमाद्गिनिवायं निसिद्धः। सामान्यविक्षस्या त्परछायायां गादडनादिकारणे
भुमाध्यपरभायामा गणोविक्षेनतो लेश्या मजनादि लवति। न कारणांतरा णाति नाव:॥८॥ प्रजनाधिकारादावेदमाह। कइण्यादि
। दोहयणा त्ति। इयाणं नारकादिजीवसंसृष्टभूलद्रव्याणां ... इणिजनो नारकादिक्षावर्तमानानां मजना क्षारे
जनाकालयणा त्ति कालेनारकादिकालवर्तमानामि। जनाकालि जना। लावयणा त्ति। लावूनारकादिलाववर्तमानाना
मजनानविजना सा वयणा त्ति। लाव अदायिकादि रूपवर्तमानानां नारकादीनां नतवजलद्रव्याणां विजनो अस्तातेनस्ता
ल्नस्त्यदाघवहिंसु त्ति निरयिकलक्षणं यन्नी वद्धं द्रव्यपर्यायाः। कथं वृदिलदाना सा नारकत्वा
सावत्वर्थः। तत्र वुहिंसु त्ति। इत्रवंतः। नरईयदाघ णे त्ति। निरयिकजीवसंसृष्टजलद्रव्याणां विजनालरयि
कद्वाविजनानां प्रईसु त्ति। कृतवंतात्तु नतवं तावत्वर्थः ॥ प्रजनायाएव विराधमधिकृत्याह। कईत्यादि वलणे पिंडा
निवस्फुटन स्वलावाशरारवलणा निशारारस्योदारिकादस्खलनात स्वा। याम्यं जलानां तत्रूपतया परिणाम. निर्वाणपाव: शा
रारवलना पृव मिंडियायामवलनं अपि। उरालियशरारवलणां वलिंसु त्ति। अदारिखलनां कृतवंत:॥८॥ अनंतरं वलनाध
मीलदतभ्रान्यः प्रसंवगादिधर्मानूफलाता निधिस्तुरिदमाह। आदत्यादि। आघंतिपहिपन्नार्थः। सादप्तिसावज्जनं सावगामो
श्लोलिलाप: निहिड त्ति निद्दिस्स सारविरक्तता। तस्माद्गम्यियसुस्नूणाय त्ति गुरूणां दाक्षाद्यावा यांगांवमासालयसा। हूनां। ३८४

साधार्थं कारणं

शुश्रूषणानामवासातया। आलोयणय त्ति। आत्र लिविधिनासद्वलादोषाणां लोचना: गुरुन्तरत: प्रकाशनाअलोचना सेवाप
लोचनका निंदणाय त्ति निंदनमात्मानिवात्मादोषपरिज्ञानं गरहणाय त्ति गर्हणां परसमक्षमात्मादोषाविजावनं खमावणाय त्ति पर
स्यासां तापवत: क्षमायादनं विउसमणाय त्ति व्यवशमनता परस्मिन्क्रोधं ननिवर्तयति सनिरूा धोक्ता। पत्रयोक्तं विनन हृरयते
।सुयसज्झायण त्ति। श्रुतस्य सद्रापायासामो श्रुतसहायः तस्त्राव सत्ता लावश्र प्पडिबद्धय त्ति। लावदासादोवगतिबद्धतास्त्रुता
धवर्जनं विणिवहणयात्ति विविवर्तनं विरमणमसंख्या तस्य ॥ विविन्तसयणासणसवणय त्ति। विविक्ता नि... स्त्र्याद्यसंसक्ता
निया निशाय नासनानपलक्षणा याडप्राश्रवस्थातेषां यासवनासातया। स्तोविडियसंवरादयः प्रतीताः। जोगपच्च
क्खाणे त्ति। कृतकारिताद्भुमतिलक्षणानां मनः प्रवृत्ति व्यापाराणां श्लानिषेधादि प्रत्याख्यानं निराधं इति
ज्ञानं योगप्रत्याख्यानं शरीरपच्चक्खाणे त्ति शरीरस्य प्रत्याख्यानमभिष्वंगपरिवर्जन प्रतिज्ञानं शरीरप्रत्याख्यानं। क
३० सायपच्चक्खाणे त्ति। क्रोधादिप्रत्याख्यानं तत्कारं मातिप्रतिज्ञानं संलोगपच्चक्खाणे त्ति। समितिसंकरण परलोके सोल
नात्मा क्रिनालाग: संलोगपकमंडला सांस्कृतपितिरोधं: तस्य प्रत्याख्यानं जिनकल्पादिप्रतिपत्या परिहार स्तथा। उवहि
पच्चक्खाणे त्ति। उपधेरधिकस्य नियमः तस्य प्रत्याख्यानं अकांक्षमतिक्रांतिं विरागय त्ति विगतरागताराग गद्वेषाप्रगमरूपा लाव सद्भावे
।ताव सत्यं सुद्धांतरात्मतारूपं पारमार्थिका वितघ वसित्यर्थः। जोगसच्च त्ति। योगा मनोवाक्कायास्तेषां सत्यमवितथत्वं योग
सत्यं करणसच्च त्ति करणे प्रतिलेखनादौ सत्यं यथोक्तं कंससंसमादरणं य त्ति। मणसमन्नाहरणया समितिसम्यक्... त्ति ...

भगवति

वत्तरूपयाः ॥ अडितिमयं दिया आगमा ति दितनावाशित्याद्यावादवणं संक्षेपणं समन्तात् समुद्घातदरणं तादवमनः समुद्घातदरण
तायवमितार अपिकाद विवग्गि ॥ क्रोध विवकः ॥ कोपध्याग ॥ तस्य उदंतादिनावनानादयनिरोधं च वसा अदिया समा
यन्नित्त्ववादिपाडा समवहतं मारणांतियस्स । दियासणायन्नि ॥ कल्याणमित्र उष्मा मारणांतिकाप सर्गं समवहतमिति ॥ ७ ॥ समवहतः
न्नत्तीयः ॥ ७ ॥ तृतीयोद्देशके पञ्जनादकाक्रियाक्रिया वक्तव्यतोक्ता चतुर्थं तु क्रियावान्नरत्वं संबद्धस्येदमादि सूत्रं ॥ तीणामित्या
दि एवं जहा पढमसए बीहउद्देसए ॥ अह णं दहुचित्ते ॥ माले   तक्किं गाटाकत्ता ति अपणा गाढाकडस्स ॥ ण ॥ वमा दाकत्ता ति
ना अपणा गाढाकडा तित्याद्विभाख्यावासूयशब्दवन्ना जं   समयं ति । यस्मिन् समये शाणातिपाते न क्रियाकर्म क्रियाते
इदस्थानत स्मिं निति वाक्याशेषोहइयः ॥ जं देसं ति   । यस्मिन् देशे क्षेत्रविभागे शाणातिपातः न क्रियाक्रियः
ततस्मिं निति ॥ अन्ना विशोष्टहरयः ॥ जं पएसं ति यस्मि   न् प्रदेशे लघुतमक्षेत्रविभागे ॥ ७ ॥ क्रियाप्रयुक्तकर्मावक्त
र्मबंडः खादञ्चावृडः खमिति । तन्निरूपणायाद ॥ जीवा   णमित्यादि दंडकद्वयं ॥ ७ ॥ कर्मजन्यावेदना च वतीति किं
णायदंडकद्वयमाद ॥ जीवाणमित्यादि ॥ ७ ॥ समवहताश्चतुर्थः ॥ ७ ॥   ॥ चतुर्थोद्देशके तु विमानिकानां वक्तव्यतोक्ता पंचम
स्तूद्देशके विमानिकविशेषस्यास्य वक्तव्यतेति संबद्धस्यास्येदमादि सूत्रं ॥ कदिणं मित्यादि जदावाणएण नि उज्ञापनाद्याः ॥ दि
तायपादानवाद्रसवां उहवंदिमस्थिग्गदणनरूवतारारूवाणं बलइंजायणामयाइबहूसंजायणाभदस्साइंजायवग
पुरुत्वाप्ठाणिइसाणानामकाप्पप्प ॥ नरस्यादि । एवं जहा दसमस्य भक्षविमाणवत्तव्यादि अनेन वयच्छवि तंत दिणमा   २।७५

टीका ४

वग्गतव्वा ॥ अद्वातरसाजायणशतसहस्साइं आयामविष्कम्भेणं उयालीसं जायणामयसहस्साइं अद्वयअडयालाजायणामय
परिक्खावेणमित्यादीति ॥ ७ ॥ समवहताश्चतुर्थः ॥ ७ ॥ पंचमोद्देशके ईशानकल्पः ॥ प्रशस्तकल्पादिषु पृथिवीकायिकात्मनिरूपित
शत्पर्वंसंबद्धस्यास्येदमादिसूत्रं ॥ ७ ॥ ७ टविकाइएणमित्यादि । सामादयन्नि । समवहतः ॥ कृतमारणांतिकसमुद्घातः । उववज्जित्तए । उ
त्पादक्षेत्रं गत्वा संपाउणेज्ज त्ति उफलयद्दणं कुर्यात् । गतव्यत्यय इति उपसंगायमा ॥ ७ विंशाउववज्जित्ता पच्छा संपाउणेज्ज त्ति
मारणांतिकसमुद्घातान्निवृत्त्य यदा प्राक्तनशरीरस्य सर्वथा   त्यागान् गेडकगत्या त्पत्तिदेशं गच्छति तदाब्यातरवंगत्यद्यप
त्यातूनेशाउ यांउफलाने हन्तायात् आदारायदित्यर्थः ।   उविवासपाउनि पच्छा उववज्जनिय यदामारणांतिकसमु
घातगतएवम्रियतेऽइ लिकागत्यात्पादस्थानं या   तितादाब्यात ऽवं संपाउणेउ फलानू ह्वापश्चादुत्पद्ये
त । प्राक्तन शरीरस्य जीवप्रदेशा संहरणात् समस्तजीव   प्रदेशानमृत्यज्ञा क्षेत्रं गतानावदितिभावः । दोमणा वासामा इ
णं ति । सार्धणवा समासादसन्ति । यदा मारणांतिकसमुद्घातगता   म्रियते तदा इलिकागत्यात्पत्तिदेशं गच्छति तत्र च जीवादशास्य
पूर्वादर्पव स्थितत्वात् दशस्याणत्पत्तिदाशप्रसृतत्वादेशान समवहत इत्युच्यते । यदा तु मारणांतिकसमुद्घाताच्चतीति नि
वृत्य म्रियते तदा सर्वप्रदेशासंहरणेन गेडकगत्यात्पत्तिदेशप्राप्तिसार्वणसमवहत इत्युच्यते । तत्र वादेन समवहत्यम
न इलिकागत्या गच्छतित्यर्थः । एवं संपाउणेज्ज फलाने हन्तापश्चादुत्पद्यते । सर्वात्मनानादाराब्याउगच्छति । साधुणा समासादसमा
णं ति गेडकगत्या गच्छतीत्यर्थः । एवं उत्पद्य सर्वात्मनातात्पादादेशमसाद्य पश्चात्संपाउणेज्ज त्ति उफलयद्दणं कुर्यादिति ॥ ७ ॥ समवहत

ज्ञातपदं ॥७॥ टीका सूत्रमुगमं नवरं देवसमुद्घाते इत्यादि प्रतिसमासा ॥७॥ ज्ञातसप्तदशशतस्य सप्तदशस्य ... उद्देशकान्तर्वर्ति ...
निसर्गेण । सप्तदशशते चैकादशोद्देशकः ॥७॥ व्याख्यातं सप्तदशं शतमथावसरायातमष्टादशं व्याख्यायते । तस्य चादावेवोद्देशकसंग्रहगाथा
पढमेत्यादि । तत्र पढमत्ति जीवादीनामर्थानां प्रथमत्वादिविचारणपरः प्रथमशब्दः प्रथमत्वात्सर्वासां प्रथमः ॥ विसाहत्ति
विशाखानगर्यामुपलक्षितो विशाखः द्वितीयः । मायंदियत्ति माकन्दीपुत्रानगारोपलक्षितो माकन्दिकः तृतीयः । पाणा
इत्यादि विषयं प्राणातिपातस्वरूपं चतुर्थः । असुरत्ति असुरादि । कर्मतात्पर्यान्तः पञ्चमः । गुलत्ति गुडादिस्वरूपनिरूपणपरः
षष्ठः । केवलित्ति केवल्यादिविषयः केवली सप्तमः ॥ अणगारेत्ति अनगारादिविषयोऽनगारोऽष्टमः । भवियत्ति भव्य-
द्रव्यनारकादिस्वरूपार्थो भव्यो नवमः । सोमिल
लत्ति सोमिलाभिधानब्राह्मणवक्तव्यतोपलक्षितः सोमि-
लोद्देशकः । अट्ठारसेत्ति अष्टादशे शतेऽत्र उद्देशकाः
इति । तत्र प्रथमोद्देशकार्थप्रतिपादनार्थमाह । तेणमित्यादि
उद्देशकसंग्रहगाथार्थं । गाथाक्रियेदं सूत्रं । जीवे
णमित्यादि सिद्धोपपत्त्या प्रयोजकमाह । नाणादंसणावरणादि
प्रथमत्वात्प्रत्यं । अस्यायमर्थः ॥ उद्देशकाधिगमाधिगमः । तत्र प्रथमता जीवनायाः जीवेणं भंतेइत्यादि । जीवभावेन
जीवत्वेन किं प्रथमः । प्रथमतया भवति ॥ अयमर्थः ॥ किं जीवत्वमसत्प्रथमतया प्राप्तं ॥ उत अप्रथममिति ॥ अप्रथमं ॥
ह्येवमुत्पत्त्यर्थः ॥ अप्रथमोऽपि प्रथमत्वमप्रथमत्वेति इत्यवप्रथमत्वाप्रथमत्वयोर्लक्षणगाथा ॥ जो जेण पत्तपुव्वो भावो सो तेण अपढमो होइ ॥
सेसेसु होइ पढमो अपत्तपुव्वेसु भावेसु ॥ नारकादीनां प्रथमः । अनादिसंसारे नारकत्वस्यानन्तशः प्राप्तपूर्वत्वादिति ॥

सिद्धेणमित्यादि पढमेत्ति । सिद्धत्वसिद्धस्य प्राप्तपूर्वत्वस्याभावात्प्रथम इति । जीवाइत्यादि सर्वत्र भावलिङ्गाहारक
आहारए णमित्यादि । आहारकत्वेनाप्रथमो नो इति भावनाशनाः प्राप्तपूर्वकत्वादाहारकत्वस्य एवं नारकादिरपि सिद्धस्त्वना-
हारकत्वेन प्रथमः । अनाहारकत्वानुत्पत्तेः । अणाहारए णमित्यादि । सिय पढमे सिय अपढमे त्ति स्यादिति कश्चिज्जीवो नोऽनाहारकत्वेन प्रथमो यथा
सिद्धः । कश्चिद्प्रथमो यथा संसारी । विग्रहगतावनाहारकत्वस्यानन्तशः प्राप्तपूर्वत्वादिति । एके केवलिन इत्याहुर्यथा
ऋजुकेवलि ... वाक्यमलिखितं किं कश्चित्पदप्रदानादिवाक्यं वाक्यमित्यर्थः । नव्यमित्यर्थः । नव्यमाहार । भवसिद्धीए इत्यादि । भव-
सिद्धिकः एकत्वेन जात्यन्तरप्रथमः । आदोगका निदितपदं वाच्यं अप्रथम इत्यर्थः । यतोऽनाप्तस्य भव्यत्वमनादि ... दि ।
सिद्धमानस्य भव्यत्वमनुप्रथमः । एवमभवसिद्धिका । णोभवसिद्धिए णोअभवसिद्धिए णमित्यादि द्वारं
जीवपदे सिद्धपदे च दण्डकमध्ये संभवति । तत्र नारकः नेति । नोभव सिद्धिका नोभवसिद्धिक ... पदेन सिद्ध
स्यैव ज्ञानानन्तत्वात्तत्प्रथमत्वं वाच्यं संज्ञि द्वारामणीणमित्यादि संज्ञी जीवः संज्ञित्वेनाप्रथमोऽनन्तशः
संज्ञित्वलाभानुविकलेन्द्रियवर्जं जाव वेमाणियत्ति एकेन्द्रियविकलेन्द्रियानुवर्जं यत्रादिना नारकादिवैमानिकान्तानां संज्ञि-
नाप्रथमतया वाच्यमित्यर्थः । एवमसंज्ञ्यपि नवरं जाव वाणमंतरेति । असंज्ञित्वे तेनानिजीवनारकादीनि व्यन्तरान्ता नियन्तानुसारेण प्रथ-
मतया वाच्या नारकादीनां संज्ञिक्रियात्पूर्वं तत्राऽसंज्ञित्वलाभात् संज्ञिनामसुपादानात् पृथिव्यादयस्त्वसंज्ञिनः पदान्तरा । प्रथमतमनं
तरा प्रस्तावादिति । उत्पत्तिस्थानं जीवमनुष्यसिद्धं लक्षणात नववर्तमानवाच्यमतः पदत्रीकानां संज्ञी । तोऽनादिलेश्याप्राप्तः ॥

लाभस्य सिद्धत्वादि । जहा आहारए त्ति अप्रथमः स्यादिति ॥ अनादित्वादाहारकत्वस्येति । नवरं जहा आहारए तहा अणाहारए त्ति । यस्मान्नारकादि-
र्विग्रहादिषु लब्धानाहारकत्वं तस्याप्रथमं वाच्यं । इदं प्रतीतमेव । आहारकत्वादेवं जीवमनुष्ययोर्मिश्रितयोः । तयोः प्रथमत्वं वाच्यं । तामसंज्ञिना
भावेति । पंचदंडकाः । आलस्यादि विषये एवमादि त्रीणि द्विविधादि । सिद्धपदमसिद्धपदमिति । कश्चिदुक्तं सम्यग्दृष्टिनो जीवः । सम्य-
ग्दृष्टित्वं प्रथमाप्रथमत्वे सम्यग्दर्शनलाभः । कस्यचिदप्रथमत्वे नप्रतिपतितं सम्यग्दर्शनं तच्च लब्धमिति । एवं एगिंदि-
यवज्जं जाव वेमाणिया नारकादिदंडकचिंतायामादिद्वया   नो जीवादिश्यामस्यात्प्रथमः । स्याद्प्रथमः । इत्येवं वाच्यः ।
प्रथम सम्यक्त्वलाभापेक्षया प्रथमः द्वितीयादिलाभा   पेक्षया अप्रथमः । सिद्धे प्रथमः । ए वसिद्धत्वानुगतस्य सम्यक्त्वा-
त्मतद्वानीमवलाभान्न मिथ्यादृष्टीत्यादि । जहा आहा   रगा त्ति । एकत्वपृथक्त्वे मिथ्यादृष्टिनाम प्रथम अप्रथम इत्य-
र्थः ॥ अनादित्वान्मिथ्यादर्शनस्य त्ति । सम्मामिच्छादिट्ठित्ति   दिजहा सम्मदिट्ठित्ति प्रथम । स्यादप्रथमः । प्रथमतया सम्यग्-
दर्शनलाभापेक्षया प्रतिपाद्यतः । नवरं जस्स अत्थि सम्मामिच्छत्तं   ति दंडकचिंतायां यस्य नारकादेरपि अवगीनम (?) सम्यग्दर्शन
प्रथमचिंतायामधिकर्तव्याः । संयतद्वारे संजए इत्यादि इह च जीवपदं मनुष्यपदं चेति । इह प्रत्यक्षः । तयोः संयमस्य द्वितीयादिग्रामसम्य-
ग्दृष्टिवत्सम्यग्दर्शनवाच्यः । स्यात्प्रथमः । स्यादप्रथमः स्यात् इत्यादि ॥ प्रथमसंयमस्य प्रथमतया लाभापेक्षया वा सं-
यमित्ति । असंजए जहा आहारए त्ति अप्रथम इत्यर्थः । असंयतत्वस्यानादित्वात् संजयासंजए इत्यादि । संयतासंयता जीवपंचेंद्रियति-
र्यग्मनुष्याः । देशविरतिभावपरिणामेन सम्यग्दृष्टिवद्वाच्यः । स्यात्प्रथमः स्यादप्रथमः । स्यादप्रथम इत्यर्थः । प्रथमाप्र- ३८७

प्रथमत्वं प्रथमतया देशविरतिलाभापेक्षया तु । नोसंजए नोअसंजए इत्यादि नो संयम नो असंयम नो संयतासंयत जीवः सिद्धः । अ-
प्रथम एव प्रथमभावविकल्पः । सकषाई इत्यादि । कषायित्वाहारकवदप्रथमो नादित्वात्कषायित्वस्येति । कषाई इत्या-
दि । अकषायी जीवः स्याद् उपशान्तमोहक्षीणमोहोऽत्र । यथाख्यातचारित्रस्य प्रथमलाभे स्यात् । प्रथमो द्वितीयादिलाभे स एवं मनुष्योऽपि सिद्धस्तु प्रथम एव ।
सिद्धत्वानुगतस्याकषायभावस्य प्रथमत्वादिति । ज्ञानद्वारे । णाणी त्यादि । णाणी स्यात्प्रथमः । स्यादप्रथमः स्यादिति । केवलीप्रथ-
मः । आकेवलज्ञानप्रथमज्ञानलाभे प्रथमो द्वितीयादौ त्वप्रथम इति । न   वरं जस्स अत्थि । जीवादिदंडकचिंतायां यस्य मतिज्ञाना-
दि कादि । मस्ति तत्तस्य वाच्यमिति । तच्च प्रतीतमेव । केवल   णाणीत्यादि व्यक्तं । अन्नाणीत्यादि । जहा आहारए त्ति । अप्र-
थम इत्यर्थः । अनादित्वान्नैतावत अज्ञानस्य मतिद   स्येति । योगद्वारे सयोगीत्यादि । एतदप्याहार-
कवदप्रथम इत्यर्थः । जीवनारकादिदंडकचिंतायां   स्य जीवादीनां योगादित्रिकत्रितयस्य वाच्यः । सयोगत-
यैवेति । अजोगीत्यादि जीवमनुष्याः सिद्धस्त्रयोगी नव ।   ति उपयोगद्वारे सागारेत्यादि जहा अणाहारए त्ति । साकार-
अनाकारोपयोगानामप्रथमा । नागकालादि तप्रथमाव्यास्य जीवपदस्यात्प्रथमा ॥ सिद्धापेक्षया स्यादप्रथमः । सम्य-
र्थापेक्षया स्याद्वेदप्रथमः ॥ सवेदीत्यादि जीवानारकादिवैमानिकान्ता वेदानां प्रथमा अप्रथमा अनादि भावत्वात् सवेदत्वस्य सिद्धप-
देऽप्रथमा नाः । प्रथमः । मागा वाना का योगायोगवियाप्रतिमाभिः सम्यक्प्रथमतया वर्तमानादिति वेदरहितावयागत्यादि । जहा
र एगत्ते प्रथमत्वाद्यर्थः । नवरं जस्सा जीवादाः सिद्धा । जीवादिदंडकचिंतायां यस्य नारकादेर्यानि वेदसंज्ञादिवेदा सिद्धस्य

नम० वृत्ति नस्य वाच्यः सव ऽतीत एवेति। आवयउ इत्यादि। आहारकत्वपर्याये अकषायी वाच्यः। निश्चयिपादेउ जीवसत्त्व प्यसिद्धलक्षणो उ तन्व डा
चरमत्वमण्य दायास्यान्नचरमः। स्यात्चरमः। आहारकत्व स्य चरमतरलालाणकरूया सिद्धत्व उचरमएवेति। शरीरद्वारेऽस्मसरीरत्यादि
। अचरमण्या नाहारकवदचरमएवेति। नचरमादारद्वारे रायादि। जहा मम्मदिट्ठि। स्यात्चरमः स्यादचरम इत्यर्थः। अथ द्वितीयप
मितनावाहारकशरीरलालाणिकायेति अशरीरा जीवा सा सिद्ध अचरम एवेति पर्याप्तिद्वारे पंचही त्यादि। पंचविधपर्याप्तिक ॥न पर्याप्तिः
चरमवत्तिरपर्याप्तिरपर्याप्तिकः। आहारकवदचरमइति। असंज्ञा जीवा अट्ठिति दंडकश्चितादाः ... पर्याप्तिकः। आ
... इति। जस्सजीवा अट्ठिसि दंडकविनायाचा स्यचाः पर्याप्तयस्तिनस्तदा ... इति। डा
... नस्पतावाद्यासाश्व शतीतएवेति। अथचरमलक्षणमि
क्षनायाय। जाजणमावायानाव जीवत्वादि चन्म जीवादिनाकर्वाशान्तशावीवासर्वः। नाव पर्यायसज्ञा
वादितनलावनाउ चमाकालवति। सासउठिमसस्यात्। इत्यीयार्थ भावदास्यवतिरिक्तैर्लवतिचरमःअ
किंस्वरूपैः। ... अथाप्तएवेर्नातिविहितगाथार्थः॥ ७॥ अथचरमादि विशेषचरमादिनजीवादि ... विधाद भति रूप
वंनादजीवण मित्यादि। जीवाणंजीवभावेनजीवत्वपर्यायेण किं चरमः। किं जीवत्वमपरित्यक्ष्यतः सनागः। किं जीवत्वमा
स्यतात्यर्थः। अचरमेत्ति। अविद्यमानजीवत्व चरम समयो जीवत्वमत्यंतनामाद्यतीत्यर्थः। इत्यदानश्च आहारगानिर्चरमः। पासव
जीवत्वावसानाजीवत्वस्याव्यवधानादितिनारइण मित्यादि। मिच्छगिमसियअवधिसस्यानानारकानारक्तवाडइ ...। मनुष्य ३९८

नतैरक्का निनया स्पतिन ... ति सिद्धगमनासर्वग्गामा ... स्मचरमः। एवं यावद्वैमानिकस्मिन्नजहाजीवत्ति। अचरम इत्यर्थः। न
हि सिद्धः। सिद्धतयाविनंक्ष्यतीति। जीवाणंमित्यादि। पृथक्त्वदंडकस्मिद्भावियएवेति। आहारकणारआहार ... पएगठमिमार्थ उ जीवादिपदेषु
सियअव। समत्ति। कश्चिच्चरमा नाया निर्वास्यति अन्य ... चरमइति। अनाहारकपदेनाहारकाचरणजीवः। सिद्धश्चाचरमावाच्या अनाहा
हारकत्व स्यतदापर्यवसितत्वाजीवस्तु दसिद्धावस्थायेवेति। एतादवाद अणाहारणस्त्यादि। सिद्धस्थाणे तु मित्रिनारकादिष्वपद
चुजहा आहारतत्ति। स्याच्चरमः स्यादचरम इत्यर्थः। यो नारकत्व दितजातादास्कवेउनर्नरकत्वातसवरात्रायउनें स्यात्स चा
चरम इति। भवसिद्धारलवसिद्धि इत्यादि। नाव्याजीवाज त्वनचरमःसिद्धिगमातनवैस्पचरमत्व भाग। एवमाविनि
पिलवसिद्धिकाजीवाः। नसेस्पंतीतिवचनप्रामाण्यात्। सिद्धिमितिअचरम सिद्धिसन्तः सर्वत्र जीवादिपु ए
द्वाणिनावरिमंति। अनुव्यस्पतव्यत्वनानावानानालावइ त्यादि। उलपति छिदवान्जीवपदसिद्धपदवान्नवसिद्धि
कवदचरमस्तस्पसिद्धत्वासिद्धस्यवसिद्धत्व पर्यायानपगमा दिति। संज्ञिद्वारसंनी जहा आहारउत्ति। संज्ञित्वस्याचरम स्यादः
चरम इत्यर्थः। एवमसंज्ञापि। नवसंज्ञानो असंज्ञी च जीवः सिद्धश्चाचरम सत्य च चरमजलयतिधिवा तामतउपस्य ... केवलित्व नउन
मंउ ... नादितिलेश्याद्वारसालेसाइत्यादि जहा आहारत्ति। स्याच्चरमः स्यादचरम इत्यर्थः। यादिजा। वानिर्वास्यति सप्ति
... नरकादि ... नारकत्वउननलभ्यात सचरमात्यस्त्वचरमः। सम्मादिट्ठि ...
दिएगिंदियविगलिंदियवज्जंतिपाठः ... मिथ्यालापकश्चारयितव्या इत्यर्थः। अत्स्या

नाणवृत्ति

पलक्षणा॥ यतः सम्यग्दृष्टयो लापाद्यगिंद्रियवर्ज्जा इत्य। पिंडरूपा सर्वमस्य अपि पर्याप्तत्वं भवंति। तत्र त्रसत्वं वर्जनीयं यथासं
ज्ञिपंचेंद्रियादयः। असंज्ञिपंचेंद्रियास्तिर्यंचादयः इति सिद्धवर्तिसमियअवशिमतिसम्यग्मिथ्यादृष्टिः। स्यादवस्थायस्य त्रसत्वा सिद्धे पु॰
नर्कजा विपाति। इतरस्त्वरूवरम इति। संभवत्ज्यादि। अथ समर्थः। संयतासंयतो मनुष्यादयस्य भवनः। संयतामानवविमाति। अथ मनुष्ये रसः। एवं
मनुष्यापि यतः पर्याप्त्या स्वसंयतत्वमिति। असंभवत्विनादवृत्ति। असंयतानामिति बधव यथा तारकः। स्याद्रूपस्य इत्यर्थः। एवं संयतासंय
ताताप्रियकेवलं ज्ञानादेरिंद्रियतिर्यक्नेयपादाद्यवायंवायां। अतएवाहा भवत्वं जस्मज्ज अभितिति। सिद्धिरूपे यस्मः। सिद्धा नास् स्व
ति। कषाय यथा सकषाई इत्यादि अथ समर्थः सकषायःमा। लादाजीव स्थानेषु स्थावरसः। स्यादवस्थइत्याद्याजीवानिर्वा
ण्यति। सकषायित्वं नवरूपोऽसत्त्ववरसं नारकादिस्थित्य ःसकषायित्वं नारकत्वाकषायत्वं पतनतेषां स्यातिसवराभः
न्यद्वरसंअकसाईत्यादि। अकषाय। अप्रज्ञांतानादादि। सबजीवासमपदः। सिद्धश्व स्यात्तत्र जीवः। सिद्धश्चावरसः। आनाम
जीवस्याकषायित्वं पदिपतितमवश्यं मा वि। सिद्धस्य अप्रतिपत। तावसमन्वयसु अकषायिताऽत्रमन्तव्यं। वःभवनं तलस्यात। सव
श्याद्यत्तु लस्यात्तसाविवरसइति ज्ञानद्वार। जीवा जदा सम्यग्दृष्टिः। अथ मिथ्यासम्यग्दृष्टिदृष्टांत लाष्टार्थ। नावं सिद्धस्यावरामा
दी। वा ज्ञानस्य मतः संप्रविपातपदरूपं भवतीत्विनाव रसः। सिद्धस्य ऽज्ञाना ज्ञाननारावनविपतितात्वरसः। सापाज्ज्ञानापतनारकत्वा
दीनां भवत्वं लाभे लावरसः। अन्यथा अवरसः इति। सव्वन्त्रि। मे दिगजीवादिति। तंभूतादषा वाद्विद्रियवर्जितं सुतिगमं। ज्ञानल
दा पञ्चश्यादि। अमिति। ताधिवत्यादि। जदाधार इति। करणात्रूप्याद्वरसः। स्यादवस्थइति इव्यं। इत्रादि निवौ मिकादिज्ञानयः ज्ञाण

वा स्य॰

:केवलज्ञानस्याभवनः पतनलस्यात। सर्वेरामान्यस्त्ववरसः। जम्मजं अभितियमजीवनारकादर्थं दालितिबाधिकाघ्नितस्यतथा
यां नवप्रतीतामेवाकेवलज्ञाणीत्यादि। केवलज्ञानी च रसोऽइति भावः। अज्ञाणीत्यादि। अज्ञानी सादिः। स्याद्वरः मन्स्यादवरसइत्यर्थः। या
स्वज्ञानं भवतीलस्यात। सर्वप्रायज्ञानाख्याज्ञाने। नलस्यतपर्वमावरसइति। ॥ग्रंथाग्रं॥ २५०००॥ छ॥ ॥एवं यवयत्रादारकादिद
ंगे तत्र तत्र स्यादरसः। स्यादत्रे रसइति व्याख्यायां। रापमप्यनयिवदिशास्त्रमिति। अथ चरमाचरमलक्षणा। विवक्षानायाह। जीवेणं वि स्व॰
दि तिगाहा। यो जीवनारकादिर्यं जीवत्वनारकत्वादिकमपतितप तिर्त्वोद्धा स्थातः। भवतीविनावं धर्म भातनतज्ञावाष्कायित्यथी अव प्रतिपत्तिं ज्ञाप्तिः
रमा भवतीति। तथा अन्यत्र वियोगः। सर्वथा विरहाद्वस्य जीवा दार्यननावन भातात तिवाथअवरामा भवतीति॥ छ॥ अथ द्वा
रातस्य प्रथमः॥ छ॥ प्रथमादृशा कविमानिः। कविमासि कनाव नस्याद्वरसः। स्यादवरसइत्यकृमव
विमानिकवितायायस्त्रव्वावनवरसः। सहितीयाद्वारा किंदर्पतद्याल्यवं संवत्स्यात स्यात्मादि स्त्रत्वं तणासिव्यादि। सा
गमपहमासणि आयति। इदनिगमावाणि अपका। काज्ञभव। तिाकृदन्तकरणाघवज्ञनसल्यात। दिज्ञात्यष्टकाभत्रभवति। ज्ञा
ग्रहीना दृष्ट। भपिपत्राणापणावणि ज्ञादिक्षोऽन्न वस्तिसि संवधविशपक्षमाभापद्देदेभविषय भ्रतभएवं जदाराच्य सणाइ
त्यादि। श्रावनावदस्मृविता। मानतवगाल्कसुयववदाराभय निवय सुयआभन्नणिज्जामदापमाणं आदारा आलवणां वस्नामा।
दा ज्ञात पमाणज्ञात आदाकज्ञात आलणाज्ञातनि। तत्र मावद्भवपर्यालावातश्रेयु। निभूलज्ञानीव व्यवहारगणातन्नद्दहास्याबकानाया
ण्य अति स्वभङ्ग इवमावदविधयमित्यवरुपनिर्णायभ आश्वनीय। पूर्वाः। द्विमितियाता सोम्य दित्ति। मेवास्वलकमधा

नगाहति वर्त्तिनाश्च गणाय स्यां नियमितागणं क्विर्ण्यगादयति । महद्यमालंब्य सकलनिगम मंडलकरणीयार्थ अन्यमिव विवदयति म
मिदी । तथा प्रमाणोऽत्र ज्ञादितद्यहृष्टार्थानामव्यभिचारित्वं ततश्चैव प्रवृत्ति निवृत्ति निर्णयो वा श्रुप्रमाणं तथा आधार: आधेयस्यैव स
र्वकार्य उपलोकानाम् उपकारित्वात् तथा आलंबनं रहा दितद् दापजत्वादि निस्तारकत्वात् लवनं तथा वस्तु लोलवनं तथा स्यात् कस्य वि
विधकार्य उपवृत्ति विषय उदरौकत्वाद् उक्तं इति । एतदेव प्रवृत्यतिमतिरूपजत्वादि ... दि ... तराहुत्पन्ना
नार्थ इति । जवां गंगादत्ता तित्थोडराज्ञा तस्य एवं प्रमादरा कय घोयं वाच्य इति ॥६॥ अष्टादशस्थानेह द्वितीय ॥७॥ द्वितीयाद्दशा
नक्रि किर्यानिक्ष सौक्ष्मा: ... इतीय उपपित्यादीमो व्यतश्च अत्र एवं भवदस्यात्मदेशे प्रावनास्त्वातणमित्यादि: ज
हामं डिय उत्तत्रि आनानदेश्वित्तापगति उवमातण निर्व्यण कादमायालोलक्त्यादि । इत्य एव पिव्यपनस्य
नीनामनंतरलवमात्रछन्नपया । अंतक्रियास्त्र अवतीन नाजा वा प्रनांतपमानंतं । पृथिव्या क्रियास्य वाग्क्रिया
मास्यत्मस्तरणमित्यादिना उक्त: । ज्ञातानातजावाप्रनामिति ॥८॥ अनंतरमंतक्रियोत्कृष्टांतक्रियायाय निर्जरा उफला
स्वधक्कव्यतामतिक्षउमाद । आगारास्मत्यादि । नोचितात्मोकेवलीविद समयात्सम्प्रत्यस्य सर्वकर्मनावापयोइदंतयरूपमाड्ये
लादनानिक्षनस्यमानत्वाशावदयाता अत्र उनवत: । शदशा विपाकाउनवास्यां अत्र एव सर्वकर्मनावाप्त्यादिरूपमवनिर्जरयत
॥ आमग्रादाशल्य: ॥ आतयत: तथा सर्वं सवहि: । उफलायक्तमारंमरणांश्रुतिमें त्यर्थ: । भियमाणस्य गम्यत: ॥ तथा सर्वं समस्तेग
शरमोदाशिकादि विपडदत्ता । एतादेवविशेषत रमाद । चरमंकस्यमित्यादि । चरमं कर्म आउप्रस्थरमसमय विद्यावदयत: ।

सिद्धिनिस ष५ मागे५ पीनिमानु भवज्ञातु इत: ५ मि५ ४००

नानाहि निर्जारि नाम्ना५

एवं निर्जरयत: । तथा चरमं चरमाड्यु: । उफलक्ष्याप्तकर्मारंमरणं भियमाणस्य गम्यत । तथा चरमं शरीरं चरमावस्थायामस्थित:
अडात: । एतादेव कृत्स्नसात् मारणांतिकसमित्यादि । मरणस्य सर्वा उपक्षयलक्षणस्यात: समीपं मरणांत । आत्मकचरमसम
यस्य उत्तवं मामणांति कं कर्मनावापयादित्रय रूपं व्यवयत एव निर्जरयत: । तथा मारणांतिकाउदलिकाप्तकर्मारंमरणांक्रवंत: । एव
शरीरं त्यक्ता: । यत्र एतस्य: सर्वांतिमानि निर्जरा उफलानि जार्णकर्मदलिकानि सूक्ष्माणि उफला: । एतन्नामा भगवद्भि: । इदमर्थस्य उत्तम
न्नितिगवत: । आमंगणि सर्वालोकमपि च गंतारउत्तला वाचनानि व्याप्तिप्रतीतिरूप: । अत्रोत्तरं देवानामंगं विच उत्तरणा
दि ॥ चरमंत्रणांति । कृवलाहिज्ञानात्मवतानि तितक किं विद्वृउष्टव्यमस्ति चैतसुचाडचमा चडउफस्कात्मर्षणीश्च इति स्व५
आयामादा: । आगातं वत्रि अन्यत्र अनगारचयमव घितायचउफला सूक्ष्माणि लवानाणा च मितिवर्णादि सूक्ष्मतिनाना
। एवं जदाहंदि चहृदशावप हामत्रि एवं चयापाहताप नार्थ: । एवं चशपदस्य उपपोमादृशानत्या शत्वा उत्त हीति
नाय५ इत्याशयात्तत्र यावद्वेमत्रि पदंतरमागंवियश्ठतिमिडप्यव्यं तास्वि वचप्रवक्तव्याताघदोगमनं तत्र नववाग मध्यत्वं वा । लज्जयत्र वा । क५
ज्ञाताइयासमयाना पाशगाहा समहामाकणाकरणं तत एवं उचहात्र चमावणोतानमपाग ततमिं तिरिक्ष: फलाणीनाकिं विआगा त उ५
वा । जाणइ ॥ णा यमादावविषयांक्ष विगति यावत्तात मिंनिज्जा गपो पलाणंना किंवि आणितं वा ॥ दजाणा इश्यातणां
अंगायमाए वेउव्व इच्चमनूणि मत्यमानातं मितिज्जराणा पलाणां ना किंविआणा ... तं वा घजाणा इश्य उज्जमाणां तणापलाए नमा
मिम गोत्रमा सगोला गं पियणांन उमादिनाणां विहित एतद्यथा स्मंनवरं । उम्मनं ति । अत्र सर्वं ज्ञनता । उच्चत्रं ति उचवंति: मारनानि

नाणाइत्ति वेतनकृतत्वादाबाधयाणं आत्मा शाश्वतो मत्तायन्नः प्रायणादवः जीवा भवंति । देवप्रदानं तत्वादावा ऽशिरा स्पर्शकर्कशः । का
ऽस्वदिदृशि शावधिज्ञानविकलाः यन्नणं निर्जरापुद्गलानां न किंचिदन्यत्वादि जानाति किंतु न सर्वं तत्कर्कशत्वादि विशिष्टावधिज्ञा
नस्य प्रत्यक्षाद्यनां नात्यनीयत इति जाव वेमाणिया ॥ अनंतरं त्रिःप्रदेश मानुषादि तत्त्व भाव्यमान्तत्वात् त्रानतरंक्षी
वत्तिराति दण्डकः सूत्रितः मनुष्य दण्डकः सूत्रिताः जीवतत्त्वात् जानंति पश्यंति आहारयंति सोदण्डकः । तत्र स्यात् जंति नि
ज्जराणपोग्गले किं जाणंति पासंति आहारंति उदाहु न जाणंति न पासंति आहारंति । गोयमा नेरइया णं ते निज्जरा पोग्गले न याणंति
न पासंति आहारंति एवं जाव पंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं मणुस्सा णं भंते निज्जरा पोग्गले किं जाणंति पासंति
आहारंति ॥ उदाहु न जाणंति न पासंति नाहारंति । गोयमा अत्थेगइया जाणंति पासंति आहारंति अत्थेगइया
न जाणंति न पासंति आहारंति ॥ से केणट्ठेणं अत्थेगइया जाणंति पासंति आहारंति अत्थेगइया न जाणंति न पासंति आहारंति गोयमा मणूसा दुविहा पन्न
त्ता तं सन्निभूया य असन्निभूया य तत्थ णं जे ते असन्निभूया ते न जाणंति न पासंति आहारंति तत्थ णं जे ते सन्निभूया ते दुविहा पन्नत्ता
तं उवउत्ता य अणुवउत्ता य तत्थ णं जे ते अणुवउत्ता ते न जाणंति न पासंति आहारंति तत्थ णं जे ते उवउत्ता ते जाणंति पासंति आहा
रंति से एएणट्ठेणं गोयमा एवं वुच्चइ अत्थेगइया न जाणंति न पासंति आहारंति अत्थेगइया जाणंति पासंति आहारंति ॥ वाणमंतरजोइसिया जहा नेरइया वेमाणिया णं
भंते निज्जरापोग्गले किं जाणंति ४ गोयमा जहा मणुस्सा नवरं वेमाणिया दुविहा पन्नत्ता तं माइमिच्छादिट्ठिउववन्नगा य अमाइसम्मदिट्ठिउव
वन्नगा य तत्थ णं जे ते माइमिच्छदिट्ठिउववन्नगा ते णं न जाणंति न पासंति आहारंति तत्थ णं जे ते अमाइसम्मदिट्ठिउववन्नगा ते दुवि

॥

हा पं तं अणंतरोववन्नगा य परंपरोववन्नगा य तत्थ णं जे ते अणंतरोववन्नगा ते णं न जाणंति ॥ आहारंति तत्थ णं जे ते परंपरोववन्
नगा ते दुविहा पन्नत्ता तं पज्जत्तगा य अपज्जत्तगा य तत्थ णं जे ते अपज्जत्तगा ते न जाणंति ॥ आहारंति तत्थ णं जे ते पज्जत्तगा ते दुविहा प
न्नत्ता तं उवउत्ता य अणुवउत्ता य तत्थ णं जे ते अणुवउत्ता ते न जाणंति ॥ आहारंति से एएणट्ठेणं एवं वुच्चइ तं चेव ॥ नवरं आहारयं
ति लोमाहारापेक्षया आहारयंतीत्यर्थः सर्वत्रवावहारिकाः सर्वे नाव शालोमाहारकाः पापाहारकाः पयानुपयोगयो
जीवनावश्यं भावात् सन्निभूया य असन्निभूया ॥ इहासंज्ञिभूताः पंचेंद्रियाः केवलिनोऽनाभोगात्मकत्वात् सत्तरेषु
केवलिभूताः विशिष्टावधिज्ञानरहिताः असंज्ञिनस्तेऽपि न नि
र्जरापुद्गलज्ञानविषयः विमानिकसूत्रे विमानिका अमा
यिसम्यग्दृष्टय उपपन्नकाः सम्यग्ज्ञानेतिये विशिष्टावधय
यः मायामिथ्यादृष्टय उपनजानंति मिथ्यादृष्टित्वादेवम
ति ॥ अनंतरं निर्जरापुद्गलाः स्थितिना प्रबंधम तेन
ती तिबंध निरूपयन्नादा कइविहे णं भंते बंधे पन्नत्ते ॥ इ
बंधेत्युत्तर बध्नात्यागमादिलक्षणादानकविधः केवलं इद्वजयत्यविरि
क्ताया स्यात् वक्ष्य पांत्रिदरज्ञादिनाद्ययस्पपरस्परेण वा
बंधो बंधयंति लक्षणः आगमादिलक्षणं प्रमावदनात् आगमाद्यासेवनस्वलक्षणमिथ्यात्वादितो वा स्नापा योगलक्षणः
वा गतिकाले जीवस्य बंधे लाव बंधः प्रायायबाधति जीवप्रायोगेण स्यात् बंधनं वीससाबंधस्तिविपाकतः मा ई वीससा बंधस्तिकअ
चादीनां अणादीयवीससाबंधयति धर्मास्तिकायाधर्मास्तिकायादीनां मिथिलबंधणाबंधयति ॥ द्वणाइल कादीनां धणींबंधणा २८
बंधे त्ति इषत्कादीनां मिति ॥ धम्मास्तिका इच्छिद मादाजीवाणं मिथ्यादिपयइविनाणेत्ति एजातकं पातवदसा विक्रमतवयमा

मगा० इति गुर्वलाघोः मेज्ञानावरणादिरूपया। यावत्क्षीणात्तावदपि ज्ञानावरणमित्यादि दृष्टव्यं। अथ यमनिर्जरायाः यथावदाख्याते द्विस्तेषु ज्ञानादि
कर्मानामनुमात्रं कर्मणः। कृतं क्रियमाणं च कर्म विषमाणं च रूपं तो यमं दप्रिणामलक्षणं कृतरूपं कार्यं कारणरूपं वा तम् उपमम० ३०
मिति॥७॥ ॥अनंतरं कर्मनिर्जरा तत्त्वं तद्विफलरूपमिति॥७॥ ३ फलानि मिथ्यात्वादि विरत्यादि सम्यक्त्वं मिति। प्रकृति कालाः
ग्रहणानंतरमित्यर्थः। अत्र स्वरूपज्ञानं आदाय इति। प्रतीत ३ फलानां स्वरूपं प्रथमं आगमादारोऽर्थ निर्दिष्टं तासामनंतरं निर्ज
रयति। इत्यादि दृश्यते। यस्मिन् च ग्रन्थान्। अणादशगाम यवदृश्यति। आधियानां नंतरं यथा प्रमाणं स्वभावात्। अनाधर
णां आवर्तमानक्रमं तन्निर्जरा ३ फलज्ञानं कृतिनिरिति॥७॥ अष्टादशशतं इति च॥७॥ ॥इतोऽयाद् द्वावरूपानि
र्जरा ३ फलानामानि ३ मित्यादिभिः। पदार्थतः। प्रतिम लोकाविवारितमूर्त्तार्थ ३ प्राणातिपातादीनां मार्गविवा
र्यते शब्दं संबंधस्य। स्वदमादिर्दृष्टं। तत्र मित्यादि। जीव अमरीरूप इति इहेत्थं क्रमं सर्वं ज्ञानानि ज्ञानीवः। वाचवदावाः
दिध्राक लिवरत्रि॥७॥ इराकाशधराणि नदृश्यानि काल वराणिति। निश्चलतादिदानाअथ वाचादशवंदिधरादादाक्षा
रक्षणिः काउवरात्यतिरकात्कादोडवरादी डियादायाजीवः। प्रमाणमित्यादि। प्राणातिपातादि निमामान्यातः निविध्रनिन्न
शल्यका। स्वशब्दं वा कायादाया जीवद्रव्याणि प्राणातिपातादयः स्तु न जीवद्रव्याणि त्रि०३ मूर्तांशिति न जीवद्रव्याणि पुनर्जीवद्रव्याणि। धर्मा ने०
स्तिकायादयस्तु अजीवरूपाणि द्रव्याणीति कृत्वा अजीवद्रव्याणीति। जीवानां परिणामस्वायायोगतिजा वि। परिणतं यस्य गो। तत्त्वा ६०
प्राणातिपातादेः इय । दोकाराः तितदातान् अवात। प्रत्यक्षरूपत्वात् स्वामित्वं परिणामः। अथवा वा विजामादनी यः कर्मदलिकानां ४०२

गादेवस्य तत्पादावेषामादरेण्लागाः। प्राणातिपातादि परिणामस्य। इति यावदेतां ३ परिणामा गमनशीलता इति। प्राणातिपाता
पापात्तिपाता दिशमणादना ३ न परिणामास्त्रि व्यादिविशि ति रूपत्वं न जीवस्वरूपत्वात्। धर्मास्तिकायादीनां ३ व ३ ग्रहणं सन्नत्वेन परमाः
णां। इत्यरूपत्वेन। रोलेश्या ३ ति पक्षे न गारस्य परमाणु व विषय त्वं नाऽपायागित्यां परिणामायति॥७॥ परिणामस्थानात् कपाय
वत्ता मवनवता विकपायान् ३ शाप वित्तुमाद क्रमश मित्यादि कषाय पदंतिप ज्ञापनायां व ३ देशं। न त्रिवाक्रादक्रमाप मायाक्रमाय
मायाकमायश्यादि निज्ञाणि अस्तिलेपनानि। आस्येव समबंधः विमणिव्याणां नाव करोतीति। इति अथ व्यमप्रमाणादि जिनि न्नाणि
मनंति॥ गायमा॥ व ३ दिवाण दितं ते दा। क्रोदाणं नावाला। लाणं ति। इत्यादि कादेना मष्ठपि कर्मोपादायवरांति। ३ दप
यवशीमानां वातपामवग्रं निर्जरायामस्त्रि। कपायादय वर्तितेयकपायादयः कर्मनिर्जरा लावावाका ध्रादिति तेमम३०
कर्म्म३० विमानिकानामघूति निर्जराणास्तव्यानारति॥७॥ अनंतरकाः पायानि स्थितान्मवव ३ः संख्या र्थ कृत्य कृतानामलक्ष
णां संख्याविशिष्टावाप्यस्या ताम्रम स्वरूपं प्रतिपादनायाद। कदशानित्यादि विनाशिना मन्त्रि। इत्यागाणि नपुद्गलायच्या सम्या
पि० वः। सम स्वात विष स्तुइजः इति तत्व व यद्यपि द्वाचिंतां शावुम्मशा च्यावत्यो हिंव ३ जराच्या वा च्यो ल वत्त स्म याप दस्सम हि जा प्रागजा ३०
णावि व्यक्तिताः। अन स्वपा विस्त्रमा निराशयः इत्यथ नरकद्वात्मनि। कृतंमिदं। धूर्तितत। परम्परा तिमज्ञा ततस्पानावतनाम्याध्रप्र
तिवद् ज्ञानं यत् समसमराशि विशाप। तस्त्रत ममं। ततः प्रतिनिवादितपवकृतसमामाप्रविवर्तिनिराबाविपस्मरा अशि विशाप। तम।
वादरजाम्मत्रि। समापादितपवकृतव्यमामाप्रविवर्तिस्यायदपरे समकृतत्वात्समादत्यत्र निपात नविध। वापर समं। कलि ३ पति

५७०४ति ङ्कलितापादकत आदितः ॥ अत्र पर्यवसितः । संकलनद्वयमेतत्पृथग्ध्यातं यत्र पिण्डो बहुरूपा नववत्र साप्य वारान् सीमा पिण्डः प
र्यवसितमसदेलाबान्संकलनद्वयमामविवक्षुत्रपादषष्ठि ॥ ७ ॥ अनंतरं संकलनद्वयमादिरूपा यः स्फूपितः ॥ अपूर्वतीर्थवतारकादात्मरूपं यत्र मा
। तेनस्याः मित्यादि । जघन्यपादस्कत्त्वस्प्रति । अयं तात्राकृत्वसंकलनद्वयमाः । संततमसंज्ञितः । गव्हामनपाययंत्रि । मार्गोत्कृष्टता यां यायाडः स ५४
ज्ञितः । मध्यमपादवर्त्तविधय आप्यतच्चिवमासाशामाणा दवा तत्र्यं वाणस्मंस्काश्या मित्यादि । वतस्यतिकाषिकाजघन्यपादस्कृष्ट
५८४ पादवांपदाः जघन्योत्पात्कृष्टपदस्य वातप्रमनावात्रघा । दिजघन्यपदमुत्कृष्ट । पदवतडवाता य त्रियतस्वरूपतप्तनारकादातांका
लेनार । णापिलप्यात । नतपाक्कयस्पतीनांतषांपरपरस्या मिना । मिश्रामनेनतदाशेरनंतरवापरित्याग । पनियतस्वरूपयादितिः
। मितानदावाणस्मश्काश्यत्रि । जघन्यपादस्कृष्टपाद । वापदा अजघ । न्योत्कृष्टपादवस्याकृतद्वयमादय
इत्यर्थः । तज्जघन्योत्कृष्टपदापस्तृत्याअपदत्र्यवर्धमानतया । तप्रमनियतपरिमाणनामावनायमित्रिजीवपरिमाणाधि
काराविद्स्माद्भावश्यत्पादियांवं तः । वृद्धिः अवीसामवर्त्तिनः । आयुक्तापस्तृत्याअल्पाद्वयइत्यर्थः । अंधगतः । णात्रिस्तुं ज्ञि २४
पाष्टका । पर्यावस्यपन्नदाश्रयात्रानत्पजिपवक्ताया वादशप्रजस्या यिकाइत्यर्थः । आत्यवाजरंधकाश्रयकाशकाः । पूर्वस्नानामका
पिवियायवस्त्यापमंज्ञेवव्हकवस्नायाजीवानावशत्रि । नतपरिमाणाः । परित्रिपराः । पुरुषाः स्थितितादीर्घोऽपः । इत्यर्थः । इति प्रश्नः । दांतत्या
पराव मिति ॥ ७ ॥ अष्टादशानांतवत्र्यः ॥ ७ ॥ वत्रार्थी दृशाकोतात जस्वायिकवकत्वाताकातवतापरजीवाः । इति । एवामलाप्कार
जीवविशापवकत्वाता वतशत्वं समवंधस्यास्यदस्मादिष्टत्रं । दानंतत्याधि विवत्रच्चियमरीरवि । विद्वपितशरीरः ॥ ७ ॥ अनंतरं ५०३

मडरः जमारादीनां विशापवत्काष वितामाधिकारादिदमाद्याद्वं तातनरइपत्यादि । मदाकम्मतरापवत्रवत्रि । इदयावकरणात
। मदाकिरियतरापवमदामवतराघवत्रि । इष्यांवारस्वावासपस्मवत्रापिंदियद्विलिंदिय वज्जात्रि । इदि । कंडियादि वर्जितामा
तत्रांमायिमिच्छादृष्टिविनामायिसम्यग्दृष्टिविशपण स्याउप्पमानवादिति ॥ ७ ॥ षष्मारकादिवकत्वाताकातवा उपठारति साव
दनावंतइतितषांतानिस्यपत्रादानरहपाणिमित्यादि । परछंप्यकामविति । श्वमाउ । इतिमावदानाकाअघतशापवकत्वाताम
द्यादानंत अष्ठरजमारइत्यादि । यछदमायिमिच्छादृष्टीनां मष्ठरजमारवानां इत्ता विकुर्वणाणवायामपि । ....एव
कविकुर्वपालवतिः तमायायिमिच्छाष्टप्रत्ययकमयलाना वा अमायिसम्यग्दृष्टीनां तथ्यप्रत्ययं विकुर्वणालवतिततदा
जीवापतसमकृष्टत्यपक्कमवशादिति ॥ अष्टादशरा ताएवमः । एवामाद्दशाकअष्ठरादीनामसमतताना मात
?वेतमानो मयिनानो कम्बलावाताकाषाय उर्दानामविमाव्यतशत्यवेसंवव स्यास्यदमादिष्टत्रं फाणिपत्यादि । फाणियगुललणातं इव
गुडः । गोडवतिगोलं । गोलगमापतमितियावत्र । यावहारव्दिलाक ः व्यवहारपरत्वानुदवतत्रान्यपगवति । शपरमवर्णा
दीउमातापश्चापकृतइति । निश्चइयनयमस्रति । निश्चयिकनयमतनापंचवर्णादिपरमाइनां नवविद्यमानत्वात् । पंचवर्णादि शिति
५७ परमाणपोअलाणमित्यादि । इदवर्णा गंधरसस्पर्शा पंचविकल्पाः । इफामिति । मिध्धरुक्षः ॥ यातास्पर्शानामन्यतरविरु
द्धस्पर्शद्वयमित्यर्थः । इदवन्नादि विकल्पाः । मिग्धशीतयोः । मीतरुक्षयोः । उष्णस्निग्धयोः उलरुक्षयोः अस्पर्शद्व इदिति । दुपए ५८४
शामित्यादि । मियएगवन्नेत्रि । हास्यरपिशदरायादवस्थिते इदवपंचविकल्पाः । मियइवन्नेत्रि । इतिशदश्यवसंतिरमावादाइत्व

नागएवत्ति दशविकल्पाः। एवं छद्मस्थोपि मिच्छद्दिट्ठीति शब्दस्य उपादानात् मिच्छत्तादिनावादिदिश्यावितप एवं त्रयो विकल्पाः मिच्छत्तिप्रा
णत्ति इदं चत्वारो विकल्पाः सूत्रे दशकस्य उपादानात् नावादकस्य वत्तव्यमिति मावा इत्यादि सूत्रं तद् वादकस्य एवं मतेन विकल्पाः
एवं शब्दस्य कस्य ग्रहणात् । द्वितीयः । तृतीयः शब्दस्य दशकस्य उपादानात् मिच्छत्तावात्तप विकल्पस्य शीतलावादकस्य वाचा भावादि नीयाए
वमतेनैव । ज्ञायते शब्दस्य उदकस्य उपादानात् कलावादकस्य उपादानात् एष इति मिथ्यात्वप्रामाणि त्रिकत्वादासमायादामनेगाए दसनि बादासजायकदति सि०
। विक्ष्यमाणाव्यवनादिकं एवं दि प्रदशादि उद्देशकस्य सूत्र दसणविणामितादि अनंतप्रदेशिकावादस्य विणासापि
स्कंधेष्वेव तितमधुकादिसूत्र स्वपरिणामपावत्यंततः । दिशिकस्कंधाः सूक्ष्मपरिणामाव्यक्त विणामितः । तत्रायाः स्वयं
। स्पर्शाः । सूक्ष्मरूपवादाः रूपावानप्रतिशब्दशिकस्कंधे पुनरेवं तितः दकविनतकलवस्पर्शा अस्वाद ताभावति
।। ७।। अनंतप्रदेशिकतन्ये पापाहत्वा इति यवादि सवलाः मायावप्रतिवादितिसमासमन्यत्र प्रिकमतमाश्रित्य तदु
विचार्यतश्चत्वंवदेवस्मात् अस्मादि सूत्र यथा आदि इत्यादि छद्मस्थो मनुष्यः अतीतमनंतं शाश्वतं समयं केवलेन संयमेन इति
खलु इत्यादि तत्र खलु केवलीय सूत्र एवं ज्ञानादिनामात्र अंतरंग ति या अप्प भवति अनंते शाश्वते कालेः पारयत्युक्तं ।। ७।। सत्यादि
सापायं केवलप्रमाणाः केवली अधोवधि रिक्तं वा शृंगारिकं विचित्रं वस्तुना पयत इति तद्दर्शनार्थमाह केवली इत्यादि ते अधोवधिक
सा० ता । अधोवधि ज्ञानायत अधोवधिः । नियतं लोकमात्रावगाहावृद्धिताः स्वाभाविकर्मशरीरव्यतिरिक्तं यस्तोकमात्रावगाहत्वाय
अधोवधिः । सतया । तत्र लोकमात्रस्योपजनरूपः परिच्छेदः उपकरणादिवस्त्रावलोकिनीं विषयजातं नियतं लोकमात्रादिना ४०४

अ० वि० ७

तिरस्कृतिनामासत्यप्रतिविधिप्रयुक्तास्ति । सवितरत्यादि सवितानि इत्याणिताराराः तासिं एवं तरत्याणविरतिः अत्रान्तरंगविता नैरइ
याणं तत् कस्यचिदेवदासनत्रा ।। ७।। तिथिदेवदा ।। एवं तं सविता मासात्रिः तत्र बार वाचाणं सवितापधिः । शरीरं रूपितकत्यन्निस्मात्
मिथ्यात्व ग्रहणादि वाच्यानादि उपलवलंभाति पापं वासना । वच्चनामि सत्वस्य वित्तस्य च दिति एव प्रतिवाचित परिशब्दस्य नेरयतिपरिग्रहः
प० अधिताप्यो धिस्याकालादवधिता । उपकारकस्य उपधिमि सतवगाप रिस्तायमाणाणोपरियदिति प परिणामि प्रकाशिणां निश्चितात्रा फा०
लंवानस्यनंधरणंमनः प्रदृतिशितिप्रमितं ।। ७।। आत्मजीवाकर लिताप्रिनप्रयोदविशेषतिपदयमानादिनी मानवाख्यायनविरमः सा०
नाचशल्यं तद्ययितनदर्शयताद् तदाणं मित्यादि एवं जवाम नासमातइत्यादि नानयत् स्वर्वितिः स्याण्ठौति इदादर्शितं कालो
दायि सेवालोदायिश्रुतिकानामन्य यूथिकानाम कत्रसंहितानां मिथः कथासंलापः सम्मन्त्र आचार्य महावीरः ड्रुन०
पंचास्तिकायान् धर्मास्तिकायादीन् प्रज्ञापयति । तत्र च ।। धर्माधर्माकाशपुद्गलास्तिकायानचेतनान् जीवास्तिकायं च
सचेतनं तथा धर्माधर्माकाशजीवास्तिकायानरूपिणः । पुद्ग लास्तिकायं च रूपिणं प्रज्ञापयति इति सकदा समयं मन्यप्रवर्तिताः अ
प्रकर्षमतत्वमास्तिकायादिवस्तुमात्र वितर्कार्थः । एवं भावचनावितता दिनात्स्यप्रणादस्य मानतच्चनामलवस्त्रात्स्यतिकदयं । अथ
विचयप्रकाटितः । अप्रियाश्च संभावनार्थः । तथा वात्मन प्रज्ञता प्रज्ञापयतः श्रवा अविदिसिरजान श्रितः । प्रज्ञाता प्रज्ञाप अश्रुता वा अथ
विद्मस्रुकता । जइकसं बूत्र इज्जाणमाणामामासूत्र पदितो धर्मास्तिकायादिभिः कार्यं । क्रियाततदानन कार्येण तात् जानाम ।
प्रापसम्यागश्चामइत्यर्थः । स्थसनानि मिवअघर्द यतन ते क्रियाता । तदानज्ञानामानप्रत्यासत्त्यायमविशयः कार्यादिलिं

भग०वृ० २८ गमारगोवार्वागृहस्यामतीडियपदार्थविगामान्नवतिानवधर्मास्तिकायादीनामस्त्यस्वतीतंकिंवितृकार्यादिलिंगंदृश्यतोइतितद
नावात्मनजानामपवयमितिाअथ मद्दुकधर्मास्तिकायाद्यपरिज्ञानात्स्वप्रागमवंतद्रुपालंन विद्वयान्नशाजग्मदाह।कमणोमिम
त्यादि कुणमवंमद्दुकश्रमणोपासकानांमाध्यनवमिप्रश्नमनमर्थंश्रमणोपासकं यात्रस्त्विनलक्षणांनजानासिनपश्यसिन प्रेयधर्म्मास्तिक
कश्चिदित्यर्थः।अस्तिवस्तुपालइः।सन्नामोयत्रिरहश्यमानावनवधर्मास्तिकायाद्यसंलवइत्यर्थःकृतंछिद्यटाननतानुशतिदर्शमिदं
माव।अग्निरणिमित्यादिाघ्राणमहगयतश्वितिघ्राणगंधगुणाश्वे नमहगता यस्त्रदवरिताः।नहतात्प्राणमहगताः।अरणिसहग
यसि।अरणिरस्मर्थंनि मंघनी यकाष्टतनमहगतावयः। मतवान्तंबहुणामञ्याउमतिासुष्टृवादमं३कावनगया
अग्निकायनजानतानजानीमहत्यक्रमनर्याः उा ननपियदिजानीमहस्पनीप्राअन्यदाअर्वदावानामशा
ननाकायकाल्पविद्यस्तुमितिा॥७॥एवंमंडुकश्रमणोपा वाक्रमणालविमानादवाथानात्पस्यंनइत्यक्रमथादवाः
घिकाराहृवक्रव्यतामावाहशक्रोतयावदाह।।हृतृ।। दिवग्णमित्यादितमिवांदीणंअंतरत्रिातषांविकुर्वितशरीरा
णांमंतराणि।एवंजहाअठमसएत्यादिाआनवयस्तवितनदिदापाएणवाअंगुलियाएवाकाष्टणवाकलिंवेणवाआउसमाए
णवा।आलिहमाणेवाविलिहमाणेवाअन्नयरेणवातिरकेणसमज्जाएणआछिंदमाणेवाविछिंदमाणेवाअगणिकाएणवासम
सामाढहमाणेतमिजीवपाहमाणोआवाहंवावावाहेवाकरेइछविछेयंवाउप्पाएइणोइणठेसमठ्ठेत्रिाव्याखावातमप्राप्वत३
वांदवाणंनरोणवा कहावस्त्यादिाइदंवयाहृवानाहशागाद्यपिःखुद्रपाणिनवतिानदवितंउपसंनारवशस्तुन्नमवक्रवत्रिःस्वालमि ४०५
१०

भग०२श०२०उ०२

वाअसुरगणोत्त्रयनित्पविकुर्वितानिनवंविावाहवाप्यरूपयातषांमंदातरउप्पन्नानधाविधउपसर्गणामिवत्पवगंतव्यमिति।वातावपन्न
त्रिापत्रकयादिशाव्यतिक्रामन्।एतावंतंपरियाहन्नत्रिानेवसर्वतःपरिग्रामन्।तथाविधशयाजनानावादितिमंनाव्यातृ।ाआस्थिः
रणानंतइत्यादि।इहादेवानंतादपकर्मणःपुद्गलाःप्रकृष्टतमानुनागाअगुलकर्मसहवरितत्वादनायोनंतानंतानवंति॥ततश्चासंम अ०
तिनदंतादवायतषामनंतानंतकर्मांशानामध्यदनंतानकर्मांशानजघन्यनकालनत्वनयापकादिनावर्षशतनातक्षपयत्र
ससपंतिवर्षशतानिक्षपयंतीत्यादि।इत्यःपायमत्याहअन्नअंत वव्यंतरअनंतानकर्मांशानवर्षशतनितिकेनक्षपयति।अनंताना
मपितदीयपुद्गलानामल्पानुनागतयाल्पाकनवका लनक्षपयितुंशक्यत्वात्।तथाहिकस्याप्यल्पदाहरवन्।तथा
तावतएवकर्माशान्नात्यावर्षशतात्पक्षपयंतानाअ दायपुद्गलानांदतरपुद्गलापक्षयाप्रकृष्टानुनावत्व
ऊत्तरकालनक्षपयितुंशक्यत्वात्।स्निग्धतरादारव। दिल्पवहुतरकालनक्रीक्रियत।इतिाएतदेवाहसूरशीतमह
सश॥७॥ समामाहशक्रांतकर्म।क्षपणामाश्रइत्यम उतहर्दिनिरूप्यतइत्येवंमदंधस्योदादहमादिसूत्रंशायगोदृइत्या
लिक्षरउत्ति।अप्पतःउदउत्ति।हिदंतरात्तराणस्थितःदटेतास्थित्यर्थःजागमाया।यत्रि।शूत्प्राश्याद्यायवायतिाशा।ाएरूपरत्राय
तिगतंगमनंगयमाणास्मति।ऊर्वतइत्यर्थः।अनुंडायायणत्रि।ऊर्ध्वंगडिल।त्वहापायणतिस्द।वन्तकः।पक्षिविशषः।कलिंगा
त्रायवत्रिापिपालिकादिमहशाःपरियावज्जन्तिापयापाद्यत्तमित्पत।एवंजहासत्तमसएइत्पादिाआनवयस्सवितंमाधि
लशापवाअग्राकनार्थनदंतिवत्तव्याततोतमद्वस्याकाक्षदायाव्यवस्थिता।नवंति।तस्पैयपिकाक्कवक्रियानवनीत्यादिःजा

नगा०इत्रि वज्जाउनि जिनाना॥ समवाए ठाणे त इत्यादि वाक्यस्य निगमनं यावदित्यर्थः। तत्र स्थानांगे उद्देशे तृतीये शयमना मा
ष्ठितविचारः स्थानांगवृत्तौ वाच्यः तत्र षष्ठि कमतं निषध्वतः मणा वाच्याता। तायणा मित्यादि॥ यावदिति ज्ञानमचक्षुरवधिर्दर्श
नीयत्र जा मरति यो गाः। दर्शनमनसा स्यान्नवति। तदा तु ज्ञानमाना त्यधाश्च समकूटा दि नत्यर्थः। यथा गत्र मंयमव्यायारं ज्ञाना ध
पंलकषायाज्ञानं निस्रष्टनादि नत विनत्यर्थः। रीयंते ति। समनंतरं अयमिति दिकं गमनं धारापर्यन्तो त्या थितकश्रमित्यास्यादिस्म
दिस्म त्रि। हष्टा इष्टा पि दिस्माप दिस्मति। एकाधिणे इत्युपशा केवल इत्यप व्याकर्तुं नत्र नत्व इत्यन्य समष्टव मन्यासवा स्थितोपथ
यत्नाद। ठउमत्थ त्यादि। इहवपा स्थानिर निगाययाग सू। २० जाणाइनपासइ त्ति। स्फातापर्यन्तः स्फतज्ञाना स्फारदर्शिना भावा
बदन्यत्तु न जाणाइन पासइ त्ति। अनंतपदेशिकं स्वाव वद्यायेनं गानवंति। जाना ति स्पर्शनादिना परस्पर्शिवत्र ज्ञं
। स्थितस्थः। तथा धर्मास्तिकाया ति स्पर्शना दिना परस्प तित्रवत्र जाना ज्ञात्वा वा दिति हितायः। तथापिनजानाति स्प
र्शाद्य गाव रत्ना पृथ्वादि त्रव ज्ञायतिस्थायः। तथान्यानजा नाति परस्पतिवाति पथमादि तित्र उर्ध्वं । व सम्यग्धिकाराव सर्वावि
शेषवृत्तान्नवधिकस्य तत्र परमावधिकस्या वर्णमंतरमन्तर्मुहूर्तं केवली नवती तिकृ वलिसूत्रं तत्रवा सागारमनागार नवति तिमा करेवि
शेषग्रहणात्सूपं समनस्य परमावधिकस्यतदाज्ञानं नवति। तस्मिन्पर्यायेत्र तत्त्वदर्शनमतः। एतस्य रविकृ दायारक समायना त्रि मं
नवइ त्ति सूत्रं दशशतके ॥८॥ अष्टमादिशकांता केवली सूत्राणितः नवन्तं इदमिहरत्नवत्नं इव्योत्तरमन्तरनाकेव ४०६
लीनवतीति। धिकाराज्जनवासनतस्स इव नारकादाया निधायें तशतपवे मवनस्यासमोमादिसूत्रं रायगिहइत्यादि। नवियन्द्रुवानर
गानइत्या

इयति। इव्वइत्तानारकाइव्वनारकाष्ठवत्र नारकपर्याय तयाधितवंती ति। नव्यारम्भत्र विशावितानव्यास्यात इव्वनारका स्मृति
विग्रहः। तविकलविकलवदात्र क्षो निशव्यरवनमागारवलदानवति॥८॥ नवियदव्वानरइयामम्मता दिसूत्रं तान्त्र जम्मति मंज्ञिता
नसमं ज्ञितं वानरकमा मिनमंतर्मुहूर्तलसं त्वक्रमाण स्थान्तर्मुहूर्तं स्थिति तिकृत्या। नवनवाडि ति। मउष्यं पादविंशर्थवारिथितीति। नव्यद यति४
२८ व्याउरादीनाम पिजघन्या स्थितिः स्वनावात्र्वतितिपिवलितवमाइति। ज्ञात्कर्षादि मिहनकनरदीनांस्थित्योत्कायना स्वस्तादीवा
इत्यपहतइति। द्वाघृषवीकायिकस्यमाइरमा। इंदामाग तावमाइति। ईशानादेवमा स्थितिकात्कृष्याति जामा इव्यवायास्था
जदानरइयस्य नि। अंतमुहूर्तसमकाल्यावइर्वकादा॥ देवादीनां मिहनकाना तत्राउन्यादादिति ति। पंचं
धियति स्वउत्कामणां तमसंमागरावमाइतिमष्टम पिवानारकाण स्वायाकृमिति। ॥८॥ अष्टादशशतनवम
॥८॥ ॥नवमादिश्राकलव्यइव्वनारकादिवक्तव्यात माञ्चनलव्यइव्या धिकाराइव्यइव्यादवस्यानगारस्यवक्ता
व्यतादशमवम्य तशतवंमं व कस्यास्यदमादिसूत्रं रायगि इइत्यादि। इवानगारस्तत्तुरा धरादि वशवाराविक्रियलब्धि
हंसावाई मापर्घादिवासय। पवंजलापं वमम इत्यादि। अनंनवयक्र वितंतविरं ज्ञाग्रागत्मांततनविषयणा। अगणिकायस्समज्जमाज्जा
वहस्तासे णाविईवण्जा णोइणाइ समाहाणारवत्तत्वमसंकमइत्यादीति॥८॥ इत्वमनगारस्यासि धारादिष्ववगाहनावकाअथवगाहना
संलतउति मिवसाइनालक्षण पर्याया त्रेणा परमाण्वादि षमिप्रक्तेमा दाव॥ परमाणुपाण्जालाणमित्यादि। वाउयाण्णं फाड निपरमाणुणाम
याप्त्रौ४ लोवाउकायनस्पृष्टव्या मामध्ये स्थित इत्यर्थः। नावाउयाए इत्यादि। नावाउकायः परमाणुपुद्गलेनस्पृष्टव्याप्ताला सर्वेत्र

समा०कृति माध्यस्थभावनायामेव स्वादाणास्थितिः शब्दस्याद्यनातिसूक्ष्मतयाव्यापकत्वानाबाधितिः। आणतपदे मित्राणि मित्यादि। अनंतशब्दशिः
कः स्कंधमेवानुनाव्यासान वतिसूक्ष्मतरत्वात् तस्य वा उक्तायः उनरनंतशब्द शिकस्कंधनस्यायामः। स्पात्रव्यासः। कथंयदा वा उष्ण
धापकृत्यामध्यातस्यो नवतितदावाउास्त्रनव्यासानवतन्यदाउ तनि।।७।। बहुत्वादि विक्षिहेतिः। वाउकायनस्त्राशव्यानः। स्यासा
स्येनतवि वर्णरिस्पणानानावाउकायावस्थितास्त्रशावास्त्रवीवकायस्य परितपवलावात्।।७।। अनंतरउजलस्याणिस्पृष्टवधर्म
णानिरूपितान्यववर्णादिति स्त्रान्यवनिरूपयन्नाह। अत्री तपदि। अन्नमनवत्हांइति गाथा। स्पष्टतः यावत्करणात्। अन्नमन्नो
उगाढाइंतियकान्दवाश्चितानीत्याटिदृश्यं। अन्नमन्न। घडत्ताएत्ति परस्परमडवायतया। अनंतरउजलस्यानिरूपिताः
तान्यधुना द्रव्यधर्मविशेषा ....विता। ....नान्यद्रव्यस्य विद्यमानकत्वाराणि निरूपयन्निदमाह। णाण
मित्यादि इमाइं वणेतिइमानिवक्ष्यमाणानियात्रा यापनीयादीनि। जत्तत्तियात्रा संयमयोगेषु प्रवृत्तिः। जा
वणिज्जंति यापनीयं मोक्षाध्वनि गच्छतां प्रयोजक इंद्रिया दिवश्यतारूपो धर्मः। अव्वाबाहंति। शारीरबाधानामभावः। फासु
विहारंति। प्रासुकविहारा निर्जीवआश्रयः इति। तव नियमसंयमसज्झायज्झाणावस्सएसु उत्ति इह तपोनशनादि नियमा
स्तद्विषयाभिग्रहविशेषाः। यथाशक्तिवतया। स्वाध्यायविषया वृत्त्यादिमयावश्यकरात्रिदिवादिविषयमित्यादि ..रूपः। संयमः। प्रा
णातिपाता[दि]... धर्मकथादि ध्यानं धर्मादिआवश्यकं च प्रतिक्रमणादि तत्र। यद्यपि भगवतः किं विवक्षणादानां विशेषात संभवति। ४०७
तथापि तत्फलसद्भावात् तदस्तीत्यवगंतव्यं। जवणिज्जंति इंदियजवणिज्जेति। इंद्रियविषयं यापनीयं वश्यत्वमिंद्रिययापनीयं एवं नो
ने० त्रिप्र६५

ज्ञा०
इंद्रिययापनीयं। ...नो... मिश्रवचनादिक्रियेमिश्रा। सदार्थं यो इंद्रियाणां सदवस्थितानां इंद्रिया। कषायापगमाद्यायाः।
हिंदानांमासा यिकं भगवतोर्थतन्नलगवतः। तदर्थपरिज्ञानमसंभावयं तात्तनापत्ता जनार्थजन्म कृत इति। सरिसवत्ति एकत्र शकृतरोपा
त्यामृदशावयसः। अन्यत्र सर्षपाः सिध्दार्थका। दवमासमत्ति द्रव्यरूपामाषाः। कालमासत्ति कालरूपामासाः। कलत्थत्ति एकत्र कालदिवृं
तीतिकुलस्थाः। कुलांगताः। अन्यत्र कुलत्था धान्यविशेषाः। सरिसवादिपदत्रयस्यच्छलप्रदानेन पच्छासांधहृतइति। अथ वर्णं हरि विमुंच
सम्यग्मिथ्या दि०पक्षे० भगवतोवस्तुवज्ञानजिज्ञासया कृतणेनवानित्यकत्वाक्षेप गामत्र भगवतात्मनः कातस्याद्यादिविज्ञानानामवयवानांत्वात्मनः
नित्यतापलक्षितपक्षं दूषयिष्यामीति। उग्गपर्यउायाग। सोमिलाहत्तकृतः। वीतवानिति विचित्रात्स्यपगमत्वं इत्यमित्य
कं विशेषार्थ स्यद्विव्विरोधिन द्वित्वं दूषयिष्यामीति। उ मापर्ज्जउपयागाविदिता। अक्खुयत्वमित्यादिना व्यपदेशये
णानित्यात्मपक्षं पर्यउ युक्तः। अणाग्गहूयलाव नविएलवंति। आनाकत्रूता अतीतानावा। सत्तापरिणामावालब्धाश्वनाविताः
ज्ञा० वयसत्तया। आत्मनवानीतभविष्यत्से उस्मिन्नपि ... पद्दं पर्यउयुक्तः। एकतरपरिग्रहदतासोव हूषणायेति तत्र वस्तावतास्या त्यस्ता०
हादस्यनिखिलादिषाणावरीतिज्ञांतत्वात्रमवलोक्यात्रस्यदायिप्राविशुद्धमित्यादि। तत्र आदादेवद्रव्याणामादेति। जीवद्रव्यस्यो
कात्मनिलादत्नउशब्दश्चार्थतया तया स्वानकत्वात्मासत्यवर्णवादीनामनेकावयपलेलानवाधकः। नवाकं त्रितयला वमास्थितिः
कर्थसंख्याविशिष्टस्यापि पदार्थस्यम्वलावानात्मकत्वात् पृच्छयाचिन्त्यमपि। नवि..। मनमित्यतत्रकर्णान्याद्दं सनात द्यायाश्वाविशुद्धतिना
वैकस्यवनावालादान हशपातपक्का दिदवदवादि उरूपः। एकदिवतत्रदापकत्या पिरुच्यउरवत्राहवत्राह व्यवादीनाम नन्नकान्ता

२२१०२१० स्वतावाचत्तत इति। तथा शदशार्थतया असंख्ययशदेशानां स्थित्याऋतापदे। मर्वथा प्रदेशानां ऋयाभावात् तथा अव्ययाप्यदे:
कतिपयानामपि वृद्ध्यालाबान किंचुक्तं भवति। अवस्थितापदे शितोप्यदो। असंख्ययशदेशाता दितिऋदाव्वनापिय्य पोति। अतापि
व्यताकृपणाम। पिताक्षद:। तथा अवगमऊयापत्ति। विविधविषयात्रपर्यायगतानां स्थित्य ज्ञानकृतताबलविद्याप्यदो। अतीतानागताया
दिकालापायाश्चनकविषयावोधनानामानत: कथे विदलितानां तत्वाज्ञाविज्ञाद्यत्वनित्याप्रेक्षोपितावापायपति। एवं जवारायपास्य
ग्ताशदशश्यादि आनतत्व स्रवितं तत्त्वार्थलाशादर्शितायाम गादवानां प्रियाणाम तीकबदावाराज्यस्तलवरादयस्वक्षा
दिरण्यसुवर्णादिसुडाश्च अगारादनगारतां च वृजंति॥ तरवुत्तमाराक्का मिपज जिनमिन्नाव्यवस्थत्तादिकंद्वदि
धर्मेलगवदंतिकइतिपन्नो। तता लगावानाद्वच्याखुख दिवानां प्रियमाचति बंधेसुततत्वमासोपतिपद्यत इति॥७॥
अष्टादयाशतदशम:॥७॥ अष्टादशशतवस्यतितपरि समाप्त॥७॥ अष्टादशशतवृत्तिर्विहिताबृहन्निवृत्तिस्म
ता। घाकृतनगरेषु द्दश्चनकर्मकर्त्तै प्रवत्तेनवति॥७॥ व्याख्यातम ष्टादशशतमथावसरायातमाकाजविंशतितमं व्याख्यायते। तत्र
वाद्यावृत्ता इदशाकं संग्रहायगाथा॥ लोम्मत्याविततलग्यायत्रिलेश्या: प्रथमा इदेशकवाच्या इत्या मोलाश्या इदशाकपाधवात्वातान्प
वमत्यत्रापि। वराहमसुव यिगन्नत्रि। गमीतिक्षयाका हितीय:। उहंघिवीकादिवक्रव्यतार्थ:। तृतीय:। मदामवत्रि। नारकामदाश्ववामदा
३र्थ० क्रियाइत्याद्यर्थपरस्थ्रंनवरमत्रि। वरामल्पाल्पस्थितिाल्पा नाश्काविल्य:। परमामदास्थितायामदाकर्मतराइत्याद्यर्थंचतिपादनार्थ:। पंचम
:। दीवत्रि। दीपाद्यति धनार्थ: षष्ठ:। नवणायत्रि। लवनाद्यर्थाविक्षनार्थ:। सप्तम:। निवृतिसत्रि। निर्वृत्ति:। विधिसत्रि। शशराग्रादिवहुदार्थ: ष्टम:। क

शा त्रि। करणार्थोनवम:। वणादरश्चगायत्रिवननवरश्चरादवान्यतरादवाश्वकृव्यताद्यर्थोदशमइति॥७॥ तत्र प्रथमोद्देशकस्ताव:
ष्याख्यायते। तस्यावदमादिसूत्र। रायगिदइत्यादि। एवंवणापवउवालस्सादेमउला। पियाद्वात्रि। एज्ञापनायाश्चत्वार्यालश्यापदश्
स्याद्देशाकालश्याइद्देशाकइहस्नात: स्यातितव्य: कऽशलस्यानावसुक्कलास्सत्यादिरिति॥७॥ वाकोनविंशतितमेतप्रथम:॥
अथालश्याधिकाश्वात्वहितीय:। तस्यावदमादिसूत्र। कश्णामित्यादि। एवं जदापन्नवणाए एवमानतकाम्पणायचाघज्ञाएनागलो
हिशाकगर्लश्चरापलिक्षिता। हशाकमरदशपदस्यषष्ठइशात पदवाव्यान्तन्नाधि कत्रपरिवाराथमा। ठाएवगाली हिशा
कानिरवशेषावणितव्यइति। आनव्रयस्त्रवितंतदिदं। गा। यमावलेसाउपसत्ताअंता। कण्हलेसाउजावसुक्कलेस्सा:
। जावमणुस्साणंनेता। कण्हलेस्साअपत्राअंगोल्पामउ पन्नत्ताओ। कण्हलेसाजावसुक्कलेस्सत्यादीतियाः
मुरू० निवश्तरायणा खियगालीद्द्शाकायेंसानामानि। कश्लास्स णं तंत महस्सकण्हलेस्संगब्भंजणेज्जा। देताणायमा:
जायाज्जा कण्हलास्सणंतंत मणुस्सनीलालेसंगब्भंजणपज्जा। दो। ताणायमाइणाजणत्यादीनि॥७॥ एवं कोनविंशतितमशततृ
वियि० तीय॥७॥ हितीयाद्देशाक लेश्याउक्ता। त्रथक्ता:। त्रपृथिवीकोदितिमात्मयते। इतिपृथिवीकायिकादयसूत्रायेंरूप्यतंइत्येवंसंब नि०
स्रा० धस्योंदमादिसूत्रं। रायगिदइत्यादि। इदावयंनामगायाझाविद्वरंपान। मित्यावलसरदिहिरनाणाधनाउपवउगादतवाकिमायाश
उर्पणा। तितायव उपत्राए वि इ। एमसुयायश्श ववहीत्रिश। अस्या त्राअर्थविनस्यातिदंडकाता। हशाकाघाधिगमावगन्तव्य:। तत्रस्या त्रार
सियंत्रि। स्याशावदयमर्थ:। अपर्यो इपृथिवाकायिका:। शात्यकंशरीरंबध्नंतीतिसिद्धं। किं तु सियत्रिस्याकदावित्। जावबता। रिपवा
प्राय:०

नागार्जुनीय उदविकाइत्यत्रि। क्वचित्। एवं वैयावृत्यकरणादिर्वैयावृत्यलक्षणार्थोऽस्य भ्रमणरहितः पृथिवीकायिकाद्यान्। एगयओ त्ति एकत
एकीकृत्य मेलयित्वेत्यर्थः। मात्राण्णशरीरं बध्नन्तीति। बहूनां सामान्यशरीरं बध्नतीति। अत्र इति भावार्थाय यथा गर्भजन्मस्थितेऽण्डजत्वात्। आहारं ति
वृत्ति। विशेषाहारादपि यामा सामान्याहारस्य विशिष्टशरीरं बन्धनसमये पक्षतद्योग्यं शरीरं वा बध्नन्तीति। औदारिकपरिणामितद्रव्य
लैः। शरीरस्य पूर्वं बद्धस्यापकृष्य विशेषतामेव बध्नन्तीत्यर्थः। नायमर्थः समर्थ्यते। पृथिवीकाः प्रत्येकाहाराः प्रत्येकपरिणामाः ... कृपि०
मात्मनः। प्रत्येकशरीरं बध्नन्ति। तत्पश्चात् [illegible] आहारयन्ति परिणमयन्ति। ततः शरीरमाहारयन्तीत्याद्युपपद्यते इति। किमाहारमाहार
यन्ति। इत्याह। [illegible] अत्र आहारक इति पृथिवीकायिका नाम आहारावस्थाका इह
१९ आहारयन्ति। सर्वतः प्रदेशैः सर्वतोऽपरिमितविषयम् इहकाल उत्पत्तिसमये कालस्थितियोग्यानाहारयति समन्तात्
समन्तात्। इत्यादि। तद्विज्ञ इति। तत्र जलजातशरीरनिष्पत्ति यथा परिणमतीत्यर्थः। विशिष्टाहारवशादत्र वीर्यविशेषादितरासि
२० तेऽपि जलजातमेव तत्पश्चात् विनश्यति मलवत्सारस्थास्यशरीरं। तदिन्द्रियतया परिणमति। एतदेवाह। एलिमप्यइ इति। परिसर्पति
समन्तात्स्थिति। एवं प्रत्येकशरीराणि आहारयन्तीति सूत्रार्थः। एवमनन्तरोक्तप्रकारेण पृथिवीकायिकेषु दृष्टान्ते इति शेषः। इत्येतत्र इत्यन्त
तत्त्वार्थविषयाः मतिरवा। ३। शरीरादिपातादि। तेषु एवमस्याङ्गानीत्यादि। शरीरादिपातं स्थितानि इति शेषः। शरीराणि पात
पृथग्यत्नः। उपाख्यायते। शेषाणि निधीयन्ते। यच्छेदनादिना पृथिवीकायिकानां पृथग्वादादिलक्षणाख्याने तत्प्रभृतावाद
विषयमाशित्य इति उदकादिजीवानां कायाश्रितसिद्धाविषयम् इत्यादि। ये षामपि जीवानामतिपातादिविषयसूत्रानामप्र ४०८
नैमा १९०

वा पृथिवीकायिकानां समवबन्धनातिपातादिनानिदानत्रिप्रतिपातादिकाणिज्ञानावाप्यमादिजन्तीति। अत्रियातादिकाणिणाय
तदित्याख्यायते। तेषामपि जीवानामतिपातादिविषयसूत्रानां काकबलयातकानां नाना विज्ञात्मसत्त्वनानां बालादायएतद्वय
एतेऽत्रवध कारयन्ति व। अस्य द्वयोरेकस्य अनन्तकवान्तरत्वासिद्धेः। ३। इत्यादेः शरीरेव जीवावच्छेदेत्यादि। इत्यव्याप्ताः। प्रज्ञापनायाः प्रतिपादमानन्तव्य
स्थितितदिग्विशिष्टिकाणिनिवृत्तितावन्तीति मणुस्सहिंता [illegible] तावन्तीति देवहिंताओ वावत्ति णिगमयसा तित
किंनेरइयपूर्वं नीतं वेति जीतव्वं णि०० इह उदाहरणा उववज्जन्ति तिरिक्खजोणिय मणुस्सदाताउव वज्जन्ति। दावहिताओ वावज्जन्तीति। ३। मणुस्सान हार' सामाद्या
एवंति। मनुष्यान वर्तमानाः। कृतदण्डा इत्यर्थः। असामाइ यावित्तिदण्डउपरताः। अकृतमनुष्यानाम्। ३। उद्धृतेन हारा
२० एवं प्रवृत्तानादावकन्तीति। आननावदह वितां। किंनेरइयएग्गायमानानेरइयएसु उववज्जन्तीति तिरिक्ख
जोणिएसु उववज्जन्ति। मणुस्सेसु उववज्जन्तीति सिलातादावसु उववज्जन्तीति। ३। तेऽजस्थाय दण्डाकं। नवरं उववाओ विई उव्वट्ट
णायजदा एसवणायत्ति। इदमादाविहारणि। पृथिवीकायिकदण्डकवन्नाग्यान्यकणादिष्वेवनविरोधाभिमसवप्रज्ञापना दा०
यामिव दृष्टव्यः सविवमर्थतः। तेषामुपपातः तिर्यग्मनुष्यदेवगतिभ्य इत्यादिना गवद्वयं। उद्वृत्तास्तु तिर्यङ्मनुष्येषु यान्तीति
एवं चाहात्यादिषु विशेषो मितवालेश्यायामपि तावज्जामाः प्रशस्तलेश्या एव पृथिवीकायिकास्त्वाद्यचतुर्लेश्या याद्वदमिः
वनस्पतिं तदिविन्नाः सूत्रगातरिति वायुकायदण्डकवत्त्वारि सद्गमनानि। पृथिव्यादीनामाद्याः स्युः। मनुष्याणां वीर्यनां उद्वद
नाकर्षयमाराणांतिका विक्रियलक्षणाश्चारः। मनुष्याणां सर्वे तिर्यगाम्बि क्रियशरीरस्य संगवादिति। ३। वनस्पतिकायदण्डाक

नवरं आहारो नियमं छद्दिसिं तिय ङ्क्तं तन्नावगम्यते। लोकान्ते निष्कुटान्याश्रित्य त्रिदिगादेरप्याहारस्यात एषां संभवा। बादरस्तिमादा-
न्याश्रित्य द्रमवास्य यं। तेषां पृथिव्याद्याश्रितत्वेन षड्दिगाहारस्यैव संभवादिति॥८॥ अथ तेषामेव पृथिव्यादीनामवगाहनाल्पबहुत्वादि-
निरूपणायाह। पर्याप्तेत्यादि। इह किल पृथिव्यप्तेजोवायुनिगोदानां ५॥ प्रत्येकं सूक्ष्मबादरा दशानि एवमार्तेजोकायानि प्रत्येका- दv
वर्वनस्पतिरतो वक्ष्यमाणाः प्रत्येकं पर्याप्तापर्याप्तविकल्पेन॥ इत्यपि पृथिव्यादि छ शावगाहना इत्यनेन त्रयमत्र विंशति जीवा लेदि शाम्ना कादि- दाv
पद्मा अनवगाहनाल्पत्वान्नापनाविवेत पृथिवीकाय स्याधः। सूक्ष्मबादरपादितायाः स्थः। प्रत्येकं पर्याप्तापर्याप्त पदे ते
धाम धः। प्रत्येकं जघन्यानुत्कृष्टावगाहनानि एवं भा॥ यादायाविश्वा ... या। प्रत्येकजघन्यात स्याधः। पर्याप्तापर्याप्त
एवं एतत्यास्थः। प्रत्येकं जघन्योत्कृष्टावगाहः। नति। इह च पृथिव्यादीनामंगुलासंख्येयभागमात्रमपि नाव्र जावम ४v
प्यसंख्येयांगुलासंख्येयभागमात्रतेरत शवे रूप्याः संख्येयगुणास्तेन विरुध्यते। प्रत्येकशरीरवनस्पतीनां
उत्कृष्टावगाहना योजनसहस्रमधिकमवगन्तव्यमिति॥८॥ पृथिव्यादीनां यदवगाहनानिरूपणं तत्कथं तत्कथमधकाय मा
मा मित्यात एषामवतारतयापरूप्यायः सूक्ष्मत्वनिरूपणायाह। एवमसत्यादि। कयरे काए त्ति। कतरो जीवनिकायः। सव्वसुहुमो त्ति।
सर्वेषां सूक्ष्मः। सर्वसूक्ष्म ।। सर्वसूक्ष्मं अपरं व सूक्ष्मत्वा इत्यनामावगाहनादर्शतरमनाप्यापि स्यादवगाह सूक्ष्मावायुः। सूक्ष्ममनरु
त्यत आह। सव्वसुहुमतरा एत्ति सर्वेषां मध्ये तिशायेन सूक्ष्मः। सर्वसूक्ष्मतरः स एव सर्वसूक्ष्मतरकः इति॥८॥ सूक्ष्मविपरीतो बादर इ ४०
ति सूक्ष्मत्वनिरूपणानन्तरं पृथिव्यादीनामेव बादरत्वनिरूपणायाह। एवमाणमित्यादि। शर्वी सूक्ष्मवायोपकारान्तराणां॥ कम

दालयएण मित्यादि। आणंताणं सुहुमवाणस्सइकाइयाणं जावइया सरीरा से एगे सुहुमवाउसरीरे त्ति इह यावन्त्यनन्तानामसंख्याता
नि शरीराणि आख्यातानन्तानामपि वनस्पतीनामेकाद्यसंख्येयान्तशरीरस्यादर्शनानां तथ शरीराणां मः तावान्नः शङ्क सूक्ष्मवनस्पत्य
वगाहनापेक्षया सूक्ष्मवायु अवगाहनाया असंख्यातगुणत्वलोक्यादिति। असंखेज्जाणं मित्यादि। सुहुमवाउशरीराणं तिवाउ
शरीरापेक्षया ततपासूक्ष्मस्याप्तेतवायुशरीराणां बादरवायुकायिका॥ सूक्ष्मवायुशरीराः। तेषामसंख्येयानां सुहुमवाउकाइ
याणं तिलकवित्याः सव्वपती तएव जावइया शरीरत्रिया वं तिशरीराणि प्रत्येकशरीरत्वामसंख्यातान्येवाल एगे सुहुम
तेउसरीरे त्ति तदेकं सूक्ष्मतेजः शरीरं तावद्धशरीरप्रमा णमित्यर्थः॥८॥ एकान्तरं पृथिवीकायिकावगाहनाप्र
माणमाह। उदवीत्यादि। अमगापमियत्रि। चंदन पेषिकातरुणी तिश्व ईमानवयाः। वलवत्रिसामर्थ्यवा
ती। जवावत्रि। सुपमेऽः स्वमादि वित्रि पूकालवग्गं ता॥ जवागित्रि वयंशमा। अप्पायंकत्रि नीरोगा वसाउत्रि। आनने
दंस्थित्तं। थिरग्गहत्थाद दढपाणि पायपि ठंतरोरुपरिणिकवा। संघडयाणि त्यायप्पधीनं तं दिढनवाघ्यं एतस्य विशेषणस्य स्त्रिय ष्प पड़ा दि इ हर ८v दीv
। असंभवात्। अतएवादावाम्रह दइवणामस्त्रियमाह पत्ति विधग्नत्काया व न त्ति॥ नवववासे ४काञ्चित्व्यायामक्रियायाउप
करणानि तैर्युक्ता निव्यायामस्य हस्तावेतएवनि विता निवघनीत्वानि गात्रापरं गा नियतरसतया वि धः कायायस्याः मातापति
। तिस्नाप त्रिप्ररूपाया। वश्रामरुत्रिवङ्गसम्यां माहितां रं श्लक्ष्णिता वनवति। सण्हकरणीयत्रि। श्लक्ष्णानि चूर्णरूपाणि :: द्रव्याणि
क्रियन्ते यस्यां सा श्लक्ष्णकरणी पिष्टणशिलातस्यां वज्रवरणाति। वइरमयो लोष्टकस्य ध्यानत्व द विकायियंति। पृथिवीकायि
दvनv

भग० वृत्ति

कस्मुदयः। जत्तगालो मा मए त्ति। द्विनरूपकाइनकजउगालकश्मणां नीतिमदंतमित्यर्थः। पडिमाद इत्यादि। इह प्रतिमां
दर्शा शिलायां शिलाउरकाघसंग त्वपिंडीकरणां इति संस्कृपणं शिलायाः पतत मेरुणां आह्नगस्त्ति। सात्यादाकवतआ
दिश्या शिलायां शिलाउत्कवाल मा मं संघट्टियत्ति। संघर्षिताः पतिता वियत्तिपीडिताः। उद्दविय निमासिताः कथंयत पिंडेति पिष्टाः। एम
दालियत्ति। एवं महतीशतिमहानावातिस्कंपेति नावः याता विति श्यामपिप्पणामस्याकवित्तपिशातिवर्दकमात्रेति॥ ॥ फा
आगतियासंघट्टियत्ति। आउऊममघट्टस्माकुमणालदात। आक्रांतानां इच्छियादीनां याद्दशीवद.. नानवति तस्य रूपाणां
याद्दाउच्चात्यादि। अक्कंतसमाणो त्ति आंमितोसति॥ जमलपाणिणा त्ति उच्छितातिनावं। अप्पिठमभाणा ... सम
त्तिगोतमववन। एतत्ति। उक्कलरूपाया वेदनायाः मका इदिति॥ ॥ एकानविंशतितमशतस्य तृतीयः॥ ॥
पि. कृ पृथिवीकायादयो महावेदना इति तृतीयोद्देशाक निहिता चतुर्थे तु नारकादयो महावेदनादिधर्मैर्निरूप्य
ते इत्येवं संबद्धस्यास्येदमादिसूत्रं। सिय नेरइयेत्यादि। सिय त्ति स्युर्भवेयुः नैरयिका महास्रवाः प्रचुरकर्मबंधनात् महा
क्रियाः कायिक्यादिक्रियाणां महत्वात् महावेदना वेदनाया महत्वात् महानिर्जराः कर्मक्षपणबाहुल्यात्। एषां च षो
डशानां पदानां मध्ये द्वितीयो भंगको भवति। एतच्च नारकाणां द्वितीयभंगकाराधकत्वात् ज्ञानाद्यभावादित्वस्य महत्त्वात् कर्मनिर्जराया अल्पत्वा
त्। शेषाणां उच्छितिप्रश्नाः अस्रवादिदोष उववतर्पनाः उक्ता तात् दिम ... महाक्रियाः वितिति उक्ला द्वादल्पवेदना स्वशायणा
माता दयालाबाटल्पनिर्जराप्रश्नायाः स्तलपरिणाममवाश्यपाउ निषिधनायाइति। पृथिव्यादीनां वचायपिपदानितत्परिणामत ४११

विविचयास्यपिवाणांतिप्राइस्याप्रिलगकाः भवंतीति उक्कं वा बाणउ नारइया वांति चउ नाणउरगणा माह। उगलमराग
उणमा हविपव दिलणि अघत्ति॥ ॥ एकानविंशतितमशतस्य चतुर्थः॥ ॥ चतुर्थे नारकादयो निरूपिताः पंचमेपितेएव नं
गंतरेण निरूप्यंत इत्येवं संबंधस्यास्येदमादिसूत्रं। अत्थि णमित्यादि। चरमा वित्ति अल्पस्थितयोपि परमा वित्ति महास्थितयोपि
महताक्ष्ति त्रिस्तेइतरे स्रो इत्युक्त्रं। यत्तेनारकाणां महाकर्मतरादयोस्तलकर्मापिष्कत्या भवति। ये पुनः अल्पस्थितिस्तेऽतारल्पाल्पकर्मतरा दायाना
वंतीति नावः॥ ॥ असुरस्तु यत्र नवरं विवरीयंति। सर्वाकापिस्ता याविपरीतं वाच्यं तच्चैवं। सेणं तेनं वरस ठिहिता असुरकुमाराः
स्थिता परमा असुरकुमारा ते वा अप्पकिरियतरा वा वल्पा हि। अल्पकर्मत्वं वातषाम सातापस्तलकर्मापि संत्रल्पक्रिय
त्वं वतः घाविधकायिक्यादिकश्क्रियाप्रक्रमः ल्पास्रवत्वं उतघाविधकश्क्रियाजन्यकर्मबंधापक्षं
अल्पवेदनत्वं च पापमालावापक्रमवामयमिति॥ ॥ उटविकाइयत्यादि। अदारिकशरीराअल्पस्थितिकाल्प
महास्थितयामकर्मीदायालवेतिमहास्थितिकत्वादावति॥ ॥ ॥ विमानिकाअल्पवेदनाइत्यकम्मयावद नास्वरूपमा
द्रकईत्यादि। निदायत्ति नियतं दानं शुद्धिजीवस्यादेपुरा धनइतिवचना त्रिंदा ज्ञानमाभोग इत्यर्थः। तद्यात्र वेदनामपि
निदा आभोगवती त्यर्थ चराचः सम्यग्वा अणिदायत्ति अनाभोगवतीं निदायत्ति ककारस्य स्वार्थिकप्रत्ययत्वान्निदामित्य कि
र्थः। जदापणावणाए त्ति तत्रावदं मवं गोयमा निदायपिवयणाइति। अणिदायंपि वयंणाविपतात्यादिति॥ ॥ एकानवि
शतितमपंचमः॥ ॥ पंचमोद्देशाके वेदनाक्तामावर्णपादीउ भवंतीति घा... पादयः प्रागुक्तास्तदत्येवं संबंधस्या

स०प्र०वृत्ति

स्यदमादिसूत्रं कतिविधा सिंत्यादि एवं जाव दंडकादि जाव इति पृष्टत्यर्थः। स वि कि मागारेन वणाया रागेणं ते तहा पसगवाय णो
न्ना। गोयमा। जंबुद्दीवा इत्यादी वा। लवणाई आसमुद्दा इत्यादि सवकिममाणा पिवालानि विमिश्रत आयाजातिसम कियवहा
श गवा जान्ति। इत्याति सयणाडलाति पवरसा णानमक्किता यवहुपकाणेपमगवागहवा काववव विराप सहजंसविद्धायित्यर्थः। इत्यो
तिषमंकिता वा हवाकस्थे वं जंबुद्दी वाणं लानकतिवंदाला सिंधवा। पराम्रतिवा। पसासिसमतिवा कतिस्वरियात वई आवत्यादि।
सव किय हू एंवा वाड व्रत आदा जाव एरिणासमाति सवायंदो   वसमुद्दाणं लानं किंडुष विएरिणामा पमात्र इत्यादि तपाजीव उ अ
ववा गन्ति। पमसगवाइ गउजा वापपा मावा व्यः। सवि वादीव   समुद्दाणं लानस वपाणा वड विकाइ शपद्धड ववसं उवा
देता गोयमा असंखेज्जा ववाराप्रत लिखितमवाश्र   इति पाकानविंशतितमद्वारात्पष्टः। ७।   पापाहराके
ना पमरू ईवज्ञासवादवावामा इतिदेवावासाधिकार।   देव भरुकमाराघावासाः सप्तासप्रदृप्पंत इत्यवंसंबद्धस्यास्य
दमादिसूत्रं कवईआए मित्यादि। लामसनगरन्नि हामरं   तर्रेवाविलोमयकानिता निवृताविनगराणि विनिविगदः। सः
बुप्फलियामियन्ति। सर्वस्फटिकमया। ७। पाकानविंशतितमद्वारात्सप्तमः। ७।   सप्तासप्रभवादानां लवनादानं कम्पः उ
रादयश्च निहंत्रि लवंतात्पष्टम निष्वत्रिकव्यतइत्यवंसंबद्धस्यास्यदमादिसूत्रं कतिविहाणं मित्यादि। निलेवनिनिहत्रिनिपत्तिर्जी
वस्योकं डियाहितया ... निहत्रिजीवनिहत्रिः। जम्मावद्गवंधात आगमरीरस्यत्रि। यथा सद्धवंधाधिकारात्पष्टमद्वारानव
माहवाकालिदितातजः। शरीरस्यबंधतस्पव सिद निहत्रिवापासावततएव द्वारपाते। ७। एवं जावापकत्या निहत्रिक्सा। अ ४१२

घतकार्यतत्समीपक्व्यातामादा। कइविहत्यादिकमाय निहत्ति। कषायावदनीयउफलनिवंत्रत। जम्मंजंसवाणंति। तत्राका ना०४
यिकानांप्तिबुकसंठानं। तज्जमाइवीकलपसंठानं। वाउनां पताकासंठानं। वनस्पतीनां नोकारसंठानं। विकालडियाणाज्जंत
।एविदियतिर ... श्रांमउघाणावष्टः। वंतरादीनांसमवउरस्रसंठानं। ७।   एकानविंशतितमद्वारात्दष्टमः। ७। अष्टमनिवृत्ति
त्रिकक्रमावकरणोमतिलवतिइतिकरणावसरः निधायत इत्यवंसंबद्धस्यास्यदमादिसूत्रं कतिविहाणं मित्यादि तत्र क्रिय
तअरेनतिकरणक्रियायाः साधकतमंकृतिर्वाकरणं।   यामावं तच्च मसिरवाख्यानकरणस्य निहत्तत्रस्व कालदःस्यात्रिः
हात्ररपिक्रियारूपत्वाविवंकरणमारंलक्रियानिहत्रिस्व   कार्यस्य निष्पत्तिरिति। दव्वकरणं। द्रव्यरूपंकरणंदात्रा
दिद्रव्यस्य वाकरणाद्दर्धावणवा शिलाकादिनाद्वयो   पावयपावादीकरणइंकरणं। खत्तकरणंति। क्षेत्रमेव क्षे०४
करणं क्षेत्रस्यवाशालिक्षेत्रादः। करणं क्षेत्रवाकर।   णंस्वाध्यायादिक्षेत्रकरणं। कालकरणेत्ति कालकरणं
। कालएवकरणंकालस्यवावसरादःकरणं। काल नम   कालवाकरणं। कालकरणं। नवकरणंति नावानरकादिसः
एवकरणंतस्यवातनवातस्मिन्वाकरणं। एवंलावकरणमपि। नाष्टत्र द्वहाकसमानियावस्तुगमसिति। ७। एकानविंशतितमद्वा
तनवमः। ७।   नवमकरणाद्धकंदशमवत्रतराणामादारकरणमतिधीयत इत्यवंसंबद्धस्यागमः। नवरं जाव अणिदियत्ति
आनानदसइहवा कांतिमरूवंरूवितपसिणंलानवाणमंतराणं कसालमाणं जावात अलसमाणयकयारकयारदिना अणिंदिय
यावामदहियवा। गोयमा कण्हलासदीता नीलालसाम हिहियाद ... तजलसंति। ७। एकानविंशतितमद्वात

२८०४ति दशमः॥७॥ एकोनविंशतितमशतं वक्ष्यते। परिमाणं ॥७॥ एकोनविंशस्य शतस्य टीका प्राज्ञाप्यकार्थं ... लावा ... वांग
पलेश्यं समरा क्रियागादेनं ... वा ... विषयः ४ ... ॥७॥ व्याख्यातामेकोनविंशतितमशतं अथावसरायातं विंशतितमं मारभ्यते। तस्य चा
दाववाह गाथा ... बेइंदियमादिसु ... दा। तत्र बेइंदियत्ति द्वीन्द्रियादिवक्तव्यतापरिषेधः प्रथमोद्देशकार्थो द्वितीयोद्दे
शकाद्यर्थ। ... आगासत्ति आकाशाद्यर्थो द्वितीयः। पाणवहत्ति प्राणातिपाताद्यर्थं प्रवृत्तीयः। उवचयत्ति ... ५१॥
द्रियाद्युपचयाद्यर्थश्चतुर्थः। परमाणुत्ति परमाणुवक्तव्यतार्थः पं | चमः। अंतरत्ति रत्नप्रभाशर्करप्रभाद्यंतरालवक्तव्यतार्थः। बंधत्ति
जीवप्रयोगादिबंधार्थः सप्तमः। भूमीति कर्माकर्मभूम्या | दिप्रतिपादनार्थोष्टमः। चारणत्ति विद्याचारणाद्यर्थो नवमः।
सोवक्कमा जीवत्ति सोपक्रमा आयु निरुपक्रमाश्च | अ जीवा दशमत्वाच्चेति ॥७॥ तत्र प्रथमोद्देशकार्थ
व्याख्यायते। तस्य ... विदमादिसूत्रं गयगिहेत्यादि सिय | त्ति कदाचित् ... मर्वदा ... णयत्ति एकतः एकत्र ... संज्ञा
समा॥ त्यर्थः। साहारण ... बंधति ... साधारणशरीरमानकजीवमा | न्यं बंधंति। प्रथमतया तत्प्रायोग्य ... पुद्गलग्रहणात। ... दा ...
व ... त्ति तत्त्री ... क्रियाणां ... पाक ... नवानां ... कस्मा ... यश्चा ... ५१॥
नाम्ह दिनाणत्ति प्रति द्रियाणां ... लिनामित्यर्थः। अ ... णं॥
इयापाणाइवाएत्तवक्खाइज्जंति ... अमेयता ... एतानि ... जीवाण मिथ्यादि ... ५२॥
प्रामप्रिजीवानां संबंधिना प्रतिपातादिना ... जीवा एवमाख्यायंते यथा प्राणातिपातादिमंत एत इति। ... जीवा

नां अप्प्यम ... एवं एव धार्मिक ... परमाणु ... पासं ... विज्ञातं ... नाना ... दाय ... तात
वयं वधमदय ... इति। अथ ... विज्ञायं नानारूपमिति ॥७॥ विंशतितमशतस्य प्रथमः॥७॥
प्रथमोद्देशके द्वींद्रियाद्यः। ... आकाशाद्यर्थ ... आकाशादि स्वरूप ... तस्य चेदं सूत्र
दमादिसूत्रं ... अथ अर्थः। द्वितीय ... अस्ति ... दिति विंशत्यष्टया। याव ५८॥
न धम्मत्थिकाएणं ... आलोकं च ... केवलं | लोयं चेव ... त्ति ...
णं ... अथ ... | नां ... धर्मास्तिकायस्य नामधेया ... अभिवयणा ति अभिवयणा॥
अभिधायका ... अभिवचना ... | ... धम्म ... जीव ...
धारणा ... धर्मास्तिकाय | ... धर्मस्य ... धर्मास्तिका
धर्म्म॥ ... धर्मस्य ... | ... प्राणातिपातविरमणादिरूपः ... धर्मस्य
न॥ स्तिकायस्य ... धर्मस्य प्राणातिपातविरमणादयः पर्यायतया ... इति। ... धर्म
... धर्मास्तिकायस्य ... अधर्म ... धर्म ...
धर्माजीवपुद्गलानां ... सर्व ... कारांत ...
लनात ... विषय ... इति ...

नगाऽवृत्ति नत्वानावाऽस्मा।विसामति।ऽर्गमिवाषिपमेस्यादिति।खन। नित्यावादेः नवृत्याागयस्वति।तत्पदमिति।नित्यक्रिवव्याया
विवृति।विनाषण्ऽव्यायातऽयातनदिति विवेचः।अथवाविधेयातक्रियातत्कार्यं जातमस्ति निति विधेवाऽहत्ति वृत्वादिविकल
वस्तुलावत्वामेवि।वि वर्ति।विगतवस्याकया विवरंऽथवारत्वि।अत्रवमातवज्ञनतमाधर्म्यादिवाऽलतस्य राणाहानात्रिकृतित्ता
ता।वरं।अथवारामत्वि।अथवाशवीकमुत्याऽलतश्चणाशमात्रस्यातनिषक्रियातोवरसंविहृति त्वि।विंदविदनस्याऽनिमानिदं।रुसिरश
त्वि।अथवः।शाखस्य दाना कृपिरा।माप्तविषयस्य प्रवावर्य। विषयादिति।उत्तरस्यादरनावाहितरवंअत्रहति।।अथवातमयानत्र
घातवातिकमयानामतिअर्दः।अह्नावा।वियाद्ति।मयव विशिष्टाव्याह्योव्याघावा।अदारत्ति।अ धारणा दावस्वः।वोमा
त्विविशेषणावत्वात्।व्यामतायाणत्वि।लाञ्जनाहि स्वमावृत्तयाजाज्ञतंअंतलिरवत्वि।अंतर्मध्येईरुदादर्शनीय
स्यातदंतरङ्गः।मामिति।श्यामवर्णमाव्यामाअवासेन विति।अववकाशरूपमंतरंविशेषाविरूपत्वि।मित्यव...कात्।। वति॰
वांतरंअगा।मनिमन क्रियारहिताहुनागमे।फलिदति।स्फटिकमिवाच्छ वास्फटिकोअत्रांतत्वि।अत्रवत्रिशना।।७।।उदय
त्वावृताऽकलानांवयकाशावतयितावाजयत्वि।जताकर्मवशगांअयत्वि।अत्मानानागतिमततगामिव्यानांरंगाणत्वि।रंगाणांराग
स्ताद्योगाऽईगणां।दिडयत्वि।दिडकात्वनदिंडकःपोयल।त्वि।शरणाफलनाव्यराशरादानाऽगलः।माणवत्वि।मानिप्राधनवः।प्रथ्या नारलोलेति सेर॰
त्पामान्यः।अना। ऽः।जातित्वायानिरन्वयाऽमृत्यादकत्वात्।मयंऽत्वि।स्वयंनवनास्यये।।मवमरात्वि।मदंशराराताय ११४
४ दिवात्परगाऽहृत्यर्थः।कर्ताकारकः।कर्मणां।विगतत्वि।विविधतयाकर्ता विकर्त्ता यितावाऽवदकर्मगणासवाजयत्वि।अतिशयगमना
क॰ जगत्ता।जंडत्वि।जनना।।१२

यत्वि।नायकः।कर्मणांततः।अंतरस्यत्विअंत। मध्यरूपअत्मानशरीररूपश्चंतरात्मेति।।७।।विंशतितमस्तव द्वितीयः।।७।।हिता
र्याहशकषणातिपाद्यादिकाऽथ धर्मास्तिकाद्यास्यपर्यायाअनंताः।इतीयऽत इत्याऽत्मनोऽनन्यानायतश्चत्वंसंबद्धस्या
स्पदमादिष्टं।अद्यापि निष्पन्नंअयापपरिणामंततित्वि।नान्यश्चात्मनः परिणामत्वाच्चानंदमंत अत्मपर्याया आदयोपर्यायाणांतप ऊर्द्धप्रिवाद्य
र्यायिणांमदकत्वविदकत्वादस्मरूपासर्वएवितनात्मनासिशयबपरिणामंतातिलावः।।७।।अवतरणाणातिपातादयाङावः त्रितेव॰
धर्मास्तिकायाअथकयंविशदर्मायवववर्णादयस्थितांत।जीवा। णामित्यादिजीवादिगालिव्रत्यप्रमानस्विऽमसकामणाशरीरस्य
णचवय॰ हितअदारिकशरीरग्रहणां कराति।शरीरंगादिऽकूः नितदयति।रिकस्थकस्वविज्ञानावाअतऽयात।कतिवस्म
मित्याविपर्वज्ञादत्यादिना वदस्पविनंक। तिरसक तिफासंपरिणामति।।णायमापंचवर्णावरसंस्ऽर्गधट्टथडा परिणामं॰
फासंपगुणामंपरिणामतात्यादिव्याख्याव्यस्पर्शवदि वविणा।।७।।विंशतितमशातकतृतीयः।।७।। इतीयपरि
णामऽकत्वस्वतार्धऽपरिण माधिकारादिजियापवयलकृणं।।परिणामपरावाग्रातंमंव दृस्यास्पदमादिष्टं।कऽत्यादिपव इस्मेव
तिंइंदियऽवहनऽहत्यादि।यथाप्रथमापनाजायांउ दशास्पदिस्यपदस्यद्वितीयउद्देशेऽन यायवाच्यः।मदवि।।वरिकदियउवयघा
णिंदियऽववायजिभिंदियऽववया।फासिदियउववपत्यादा वि।।७।।विंशतितमशातकस्यचतुर्थः।।७।।वत्थईइंदियापवयवत्कृः।म
वपरिमाणत्वितिपरमाणुस्वरूपउत्वतनत्वंसंबद्धस्यास्पदमादिष्टं।परमाणुइत्यादिपगवाझणकालाविवणानामन्य
तरापागात्।एवंगंधदिशयिवाच्यं।उफासत्वि।शीताझ स्निग्धरूक्षाणामन्यतरस्याविविरुयस्याहितीयस्ययोगात्।हिस्परतितत्र

तत्वार्थवृ व विकल्पाश्चत्वारः॥ शीतस्पर्शस्निग्धरूक्षाणां वर्णामणोयोगाभे॥ एवं उष्णस्यापि त्रितित्रयाः॥ एवं रूक्षस्पर्शोऽपि देशानामव
भवंति॥ ३०॥ मित्यादि द्विप्रदेशिकास्येकवर्णेन प्रदेशद्वयस्याप्येकवर्णपरिणामात् एककालादिना देशपद्विकल्पाः॥
३ ॥ द्विवर्णतायां प्रतिप्रदेशं वर्णभेदात् द्विकसंयोगजाता देश विकल्पाः॥ एवमिति एवं गंधरसस्पर्शपि तद्भेदापेक्षाया द्वियोगे कृ
विकः॥ एकवर्णकार्यवद्विस्पर्शदेशस्पर्श्यभेदविंशतितायां चत्वारः॥ शीतकाः॥ उष्ण इत्यादि सर्वस्मिन्प्रदेश द्वयमपि
शीते॥ शीतस्यैव द्वयस्य देशप्रदेशस्य एकः स्निग्ध॥ २॥ देशा रूक्ष इत्याकालंगप व मान्यपिद्वयः॥ एवमिति एवं वितस्य
शंभंगः॥ मर्दयिमातितान्व भवतीति॥ ४॥ तिपए मित्याशिमिय कालपत्रिद्वयपाम पिप्रदेशानां कालत्वा
दित्वनेकवर्णावयव विकल्पाः॥ द्विवर्णतायां विकः॥ प्रदेशः॥ काल शदेशद्वयं ज्ञानघाविध्येक प्रदेशा वगा
हादिकाशामायाश्चैकवचन विवक्षितमितिस्याल्लह कृ लोर्गः॥ अथवास्याकालस्पर्शे वप्रदेशद्वयं उतिन्नप्रदेवादा
शावगाहादिनाकारणानावादः॥ नविवक्षितम॥ तानील॰ कादिति व्यपदिष्टमिति द्वितीयः॥ अथवा द्वितीय एव कालकार
विवक्षावकवतालकशत्यवं तृतीयः॥ तदेवमेकवर्णिकायामवयाणांनावाद्देशद्विकायांमभवत्रिंशद्भंगालवंतिणतवसूत्रमिनाप
ठतितिवर्णतायां उएकववनास्यैवमनवानादेश॥ त्रिकसंयोगालवंतीतिगांधत्रिकांधत्व तिद्विमधतायां उपकवत्व तयास्यैव
वद्वय॥ जङत्यादि सिउदितस्य प्रदेशत्रयस्य त्रिस्पर्शतायां द्विप्रदेशिकवहत्वारः॥ त्रिस्पर्शतायां तु सर्वशीतप्रदेशा ४१५
त्रयस्याविशीतवाहर्षस्य स्निग्धएकप्रदेशात्माकादयोरपितायोरेकप्रदेशावगाहनादितिकांवनविवक्षितत्वादेवं सर्वशा

शतामालंगः॥ तृतीयपदस्यानेकववनांतात्र द्वितीयपदस्यानेकववनांतत्वनतृतीयः॥ तदेवं सर्वशीते त्रयोभंगाः॥ ३॥ एवंस
र्वोष्णेनापि॥ ३॥ एवं सर्वस्निग्धेनापि॥ ३॥ एवं सर्वरूक्षेणापि॥ ३॥ तदेवमेते द्वादशावउस्पर्शतायां उदाहरणीप इत्यादि॥ एकववन
नांतपदत्रउप्वयआद्यः॥ स्पापनादयं॥ 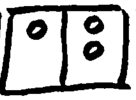 अंत्यपदस्यानेकववनांतत्वे उ द्वितीयः॥ सर्वत्र द्वयरूपाद्य शः शीतः॥ एकरू
पस्त्रय उनः॥ शीतायोरेकस्निग्धः॥ द्वितीयायाः रूक्षास्तयोरूक्षाविति रूक्षपदस्यानेकववनांतत्वात् तृतीयस्यापि एकववनां
तत्रतीयपदः॥ सविवं॥ एकस्याणादेशः॥ शीतः॥ द्विरूपस्कृताः॥ तथा यः॥ शीतायास्त्वेकस्यायारेकस्यो स्निग्धाविल्येवं स्निग्धपदा
त्र॥ नेकववनं॥ यस्येकउष्णः सरूक्षः इति वउर्थस्वानेकव वनांत द्वितीयपदः॥ सविवं स्निग्धरूपस्य त्रयास्येकः॥ स
शीतायस्त्र न स्येव द्वितीयाः स्याश्वेकोरूक्षपतावुप स्याविरूक्षपादस्यानेकववनं स्निग्धतु। द्वायारेक
प्रदेशादि स्थितवादेकववनंरूक्षास्तरूक्षायोदावति॥ प वस्मस्तु द्वितीयवउर्थपदायोर कववनांततया सवि
वेएकः शीतः॥ स्निग्धस्यान्योवष्टष्कव्यवस्थिताउल्लोरूक्षाव त्मस्मरूक्षायोरनकववनः॥ षष्ठस्तु द्वितीयतृतीयपदयोरन
रनकववनांतत्वम विव॥ एकः॥ शीतारूक्षस्याप्योवष्टपृथ्ववस्थिताउलोस्निग्धावत्कस्य स्निग्धायोरनकववनां स सप्तमस्तु
नेकववनांताद्यपदः सविवं स्निग्धरूपस्य द्वय स्योकान्यास्येकपतोद्विशीताविल्यनेकववनांतत्वमाद्यस्य अष्टमः॥ उनास्कव
वनांतिमपदः॥ सविव॥ दृष्टव्कस्थितायाः॥ शीतावरूक्षावव एकस्यावास्याचस्निग्धावत्वान्वमस्तु नेकववनांतत्वआद्यतृतीया
याः सविवं द्वयायालिन्नादेशास्व॥ योः शीतात्वस्निग्धात्वविकस्यावास्यात्वाविकस्यावास्यात्वरूक्षात्वावति॥ प उवीसनंगशिद्धि॥

लपाध्दश्री त्रिवत्तःस्य इसिद्धिनांवत्तर्मद्ध्यानवार्नमीलनात्पंचविंशतिभंगकाइति॥८॥ वत्तष्पा मित्पणामित्यादि। मिथ्कालपवनालपय ४५
त्रि॥ छिग्रावक। परिणामपरिणामविति रूद्यास्यात् कालाकानीलकास्थितिश्चमः। अंत्याया रनकत्वपरिणामेतिद्वितायः। आद्यम
त्याश्तायः। उनया श्वउधैः। स्थापना ११ पवंदशाभंगिकमंयोगभंगाइत्यक्तवत्तभंगानावाष्ठ्यारिंशद्भंगाः। जइतिचास्यादिवन
वश्वमः। कालाकाद्वितीयानालका १२ ॥ अंत्यायाश्चैकपरिणामस्यातुलावितकः॥ ११॥ इत्यकःश्तीयस्यानकपरिणामेना
यानकववनांतात्रद्वितायः॥ ११२प। २१ वद्वितायस्यानकत याश्तायः आद्यस्यानकात्रवउधैः॥ २१॥ पवामातवद्यारपा
चत्रिकमंयोगादशाभविंतभवद्यारि २२ वाछिति॥ जइवत्त वणो इत्यादि। ऽदपंचानांवर्णानांपंचवत्तकमंयोगेना
वति॥ तवद्य वमिद्यापवमाद्य नऊइ भंगश्चि। पकद्वित्रिवत्त वोसंभपवववद्यारिंशच्चवारिंशन् पंचानांभंगकानाभेला
वानवतिस्सस्यकरिति। जइपागंगंधिइत्यादिश्च। वत्र। जइति फासोइत्यादिमाद्यमाधित्रि। वत्तणमिपिशदशानांश्रीत
परिणामत्वात् ००१ दिशनिद्धित्रिवत्तसंमधे दायारकपरि णामायाः स्निग्धत्वानुशदाग। उत्तरकत्रितधिवदायाकहा
नान्॥ वृइत्य ०० कःद्वितायः भवतधिवानवरंत्रिनपरिणाम तयानकववनानश्तीयपदः॥ श्तीयस्वःनकववनांताद्वि
तायपदः। वउधैः। उनस्य धिवानकववनांतद्वितायपदःइत्य तमर्वशीतवद्यारः। पवमार्वात्तेनमर्वस्निग्धनमर्वस्त्रक्षेण
त्यवाषाडशा। जइवउफामइत्यादितत्रदशेमीपत्रि ८१ एककारपदशाद्यलक्षणादशशीतमघास्तपवाल्यादशाउष
भषधायपवशीतः। सिवनिग्धः। यास्याल।मरुक्षइत्यकावउधैपदस्यशागिवानकववनांतान्द्वितायः। श्तीयस्यवश्ती॥ ४१६

यः। श्तीयवउधैयापानकववनांतात्रवउधैः। पवामातापाडशा॥ आनयनाप्रायगाघावियामपं। अंतलजयस्याद्गाग्रुलयं
वावदामिमत्तवरिसमं। अंतलज्ञपविंश। णा॥ शरज्ञाभंगपज्ञाराशा॥ स्थापनाचियं॥८॥ ॥वत्रासंभैत्रिद्वित्रिवत्तःस्पार्शउ ग५
नि५ वत्तः। पाडशापाडशानांतावादिंइदश्च्छणाघावा पइममजहद्मेवउपपः माइपवउष्पामापगवज्ञवमयणामासावाआइ यस्तीया

१११	१२ ११	२११	२२ ११
१११२	१२ १२	२११२	२२ १२
११२१	१२ २१	२१२१	२२ २१
११२२	१२ २२	२१२२	२२२२

आकव्वंभंगाप कववनवज्ञववनमिश्राद्वितीयादय। कयंभंगकानवति। यविवपदे वेकवचने
पकववनं। पश्चकतविघवज्ञववैलुवतातिरूवा विराधवज्ञाविन प्ते५
॥ आवानशादामादमावमयादघाखवात्तवसउववरकं
प। संघा यानअतडनयलावायणकालाअव्यमार्या
दिशादशाविच्यनिदेशोनइ४पकानकवर्मादिधर्म भुक्षइष्यवाशनिकाविकावगाद। रूवावाशनवादा
शास्येकवानकश्चविवक्षणात्। अयवानणानइस्रावमंयातग विशपनाविनलदविशछ्नावनवातस्यैकवानकयविश
वक्षणाद्ववति। पंचशदशि। कजइति वणोइत्यादि। विभपादधारोभंगाः। कवलमिदसविवशस्याः। पंचशदशि। कःश्चमस्यासं
नवादवंवदशाभत्रिकमंयोगभमरानिरिति। जइवत्रवाष्पइत्यादिऽस्वउसौपदानां पाडशभंगान्धावदपंचसंनविनस्या
वश्वमिद्यापवा। पंचभवाभिपवववभ कमंयोगानवंति। तश्चविपंप्रत्यकंभावात्पंचविंशतिरितिइआलंभगमयतिपंचशदशा
कपकद्धि। त्रिवत्तःपंचवर्मामायागजानांपंचववद्यारिंशमतिपंचविंशात्यकसंख्यानांभंगानांमीलनादकात्रचवारिंः

स्यात्रिंशदधिकं भंगकशतं भवतीति । अथ पञ्चप्रदेशिकमित्यादि । इदमपि पञ्चप्रदेशिकस्यैव नवरवसीत्याय । आद्ये भंगा द्वयाः ॥ अष्टमस्याप्य ।
त्रयमनवादि पञ्चद्वयाद्वितिकसंयोगा भङ्क्त्वा इति भंगकाभवंति पञ्चवर्णस्यैव शर्दोक्तानां षोडशानां भंगकानामष्टमहादशाति मत्रया
वर्जितानांशा पञ्चकादशभवंति । एवं च पञ्चवर्णत्रिकसंयोगे त्रयात्मकं नावन्यं च पंचप्रदेशिकेति । अथ पञ्चवर्णे इत्यादि । षट्भंगाः ।
द्वादशभंगा सप्तातिचतुष्कादिसंयोगसंभवानां पञ्चवर्णत्रिंशदशाति पञ्चाधिकपंचाशात्पञ्चसंख्यानां भंगकानां मीलने त्रयस्त्रिंश
त्यधिकं भंगकशतं भवतीति । सप्तप्रदेशिक इत्यादि । इहावबृत्त वर्णान्यष्टवर्णस्थानां षोडशानामत्र मवर्जः ॥ शेषाः पंचदश ।
भवंति । एवं च पञ्चवर्णत्रिकसंयोगे त्रयात्मकं नावान्यं च सप्ततिशिति । अष्टप्रदेशि इत्यादि । इह पञ्चवानां प्रदेशाना
विंशति भंगा भवंति । तत्र वक्ष्यामानां षोडशानाम आ । द्वशात्त्र्यं वर्जितिः शेषाः ॥ अत्र वर्णवा षोडशा
नामा द्यात्रयः पञ्चमनवमो वा त्यं वर्णवर्णिडशसंभवंती ति । द्वासप्तति भंगसप्तति । एकत्रिवर्णत्रिकसंयोगा
ज्ञानां पंचत्रिंशद्दशाति पञ्चाधिकमष्टति षोडशसंख्यानां भंगकानां मीलने इद्वयात षोडशा शतरस्थाता मिति । अथ
नवप्रदेशिक इत्यादिष्वत्र वर्णस्य शर्दोक्ताः षोडशापि भंगका भवंति । तत्र एवं त्रयात्मकं पञ्चवर्णत्रिकसंयोगे नावादशाति भंग
का भवंति । एवं च षष्ठी पंचत्रिंशता भंगानां षोडशावत्र विंशा द्विशांत्यत्रयवर्जाः शेषाः । षड्विंशति भंगका भवंति । दाश
वीसा इति शर्दोक्तानां पंचत्रिंशद्दशाति षड्विंशति संख्यानां भंगकानां मीलनाद्वद शतपञ्चविंशाद्युत्तरं भवतीति । ना
वप्रमित्यप्रमत्तादि इह पंचवर्णस्य त्वशाविंशाता भंगकानामत्यन्तं भवंति । शेषं । शर्दोक्ताः समारणा नावतीय मिति । बाय ४१७

स्पर्शपरिणामेत्यादि । सर्वपदे कर्कशादयः । शी । स्निग्धश्च । एकद्विवाविरुपानां स्पर्शानां संभ वादित्याक्तभंगस्थत्र्यं । प
द्वयत्वाय हिताय षट्मात्रकादिपदद्वयविवार्षोषोडश भंगाः । पंचफास इत्यादि । कर्कशागुरुशातिः । स्निग्धरूक्षायाः कत्वातक
वत्तत्तावत्र भंगाः लक्षण्णपि चकर्कशगुरु स्निग्धत्वाता । इत्यवमष्टावाताष्टौ कर्कशगुरुत्वमेवमान्य कर्कश लघुत्वामा तात
भ्र० डंकर्कशापदेन लघु ॥ एतव वृषडपदेन लोताश्ल्यव त्रिंशात् द्वादशवाहिः स्निग्धरूक्षायाः कवाहिनालघु ॥ अन्याव
द्वात्रिंशाद्या तामायाः ॥ अन्याव युमृदुलघो ॥ अन्यावकर्कश शानाशित्यवसर्वपदे वातमीलिता अष्टाविंशत्यधिकं भंगकशतं
भवति । ८ । चफासेत्यादि तत्र सर्वे कर्कशा गुरुश्च शीतः । शाश्वशीतः ॥ १ ॥ उष्णः ॥ २ ॥ स्निग्ध पदं रूक्षाश्चेति । इह द्वादश
शांतादीनां त्रयाणां पदानामेकत्वादि नाषोडशाते गतावमर्वे कर्कशगुरुत्वं लघु । एवं च कर्कशलघु
त्वात्सताता । तादवं द्वात्रिंशादियं वसर्वे कर्कशापदा नलघ्वा इत्यवमवसर्वे षडनालत्वात इति वृत्तः । षड्विंशति भंगाः ।
२० इत्यं वृत्तुः प्रवृत्तिः । सर्वे कर्कशगुरुलक्षणात् हिकसंयोगाः नन्यविपर्ययाल्लौ आंतादवमाख्याप्य वि द्विकत्रिकसंयोगाः
३० स्पौत्नत्ताकर्कशगुरुशीतस्निग्धलक्षणानां चतुर्णां पदानां चतुष्कसंयोगाः । नाद्ववचतुष्क द्विकसंयोगे विंशतिताशा त्रि वृ० ४
शाता निवशरशात्यधिका तिलवेतीति । अत एवाद्वे संघ त्रिवातपफास इत्यादि । तद्र मञ्चफास इत्यादि । इवाद्यं कर्कशायां ।
पदस्कंध व्यापकत्वा हिपक्षा द्विता शापा तिन्न पूर्वादी निपदे धादशा श्रित त्रिदश विपक्षापातात्यवं समसप्तशीः । पंचंचतुर्वादीनांप
स्पायंदाना मिकत्वातकवासंख्याविवृतः प्र षड्विंश भंगकाभवंति । तत्र सर्वेशा श्वविंशाप्रति मादित्यत्र कर्कशापदेन लघ्वाः । ए

२५०३ त्रि वंष्टुद्दपादनापांत्यवमष्टा विंशत्यधिकंशतां एवंगुरुलघुस्थापना पि। एछि। सद १२८॥ शीतां सप्तामाणवमं वा॥ १२८ एवं सिप्र
गर्भरुध्वा स्पामपितादवमष्टा विंशत्यक्रमरशतस्य व उत्तिगुणितं एवशतानि शादाशात्रयाणि नवति ति। अत एव नादा एवं मगणा
मिपंववारमु त्रयागगमयं नवंति त्रि। अथ फणामत्यादि। अत्र गणकर्कशादिपदानां सविपर्ययाः ...। दृष्टिः स्पर्शापात। बा
द्दरस्कंधस्य हि द्वाविंकलितं सिद्धपादवावधारा। विकलाविरुतासुहिता। यथाति एवं वैकल्पानकल्पानां गंकालवति ति तत्र वरुः
रुपादनि कव्वनी तनवबन्धवत्वना तनव दिपंगतिप्रवत्तिगेः कवव्रानवलघावतां विव सिप्र बन्धवत्वनवलनात। एतत्रया
शांतवष्टउगुत्साकवउक्षाकः नष्टविताः तथापि। सिवाष्टउपादष्टसपादनबन्धववनानानाकव उत्तनागोउः ५८
कृमताप्यववंत्रास्यावंशीव पादनबन्धववनातन पतेंवाधानवाशातादापदास्यांबन्धववनानां तत्यामित ए
वाधएवविताद्यातघाल। धुपादनबन्धववनातनितए वाधतघालघुशातपदान्यांबन्धववनाता नत्यामितएवधाए
वंलघु सपदास्यांधएवंलघुशाता लपादि तिति॥ धएववामाव। पिणाडशपतद्वदर्शयति एवंगुरुपाणगणमित्यादि तघा
कर्कशादि ति कववनातनगुरुपादनवबन्धवव ना तनतएव धातघागुरु सान्यांबन्धववनानात्यामितएव। एवंगुरुशीतान्या
धएवंगुरुशीतालि॥ धा एवं वितापाडश। तथा गुरुलघुसान्यांबन्धववनानात्यामितएव धएवंगुरुलघुलि॥ धएवंगुरुलघुशीता
ति॥ धएवंगुरुलघुशीतालि॥ धाएते पिसिद्धशा। सर्वेषामादितपात व उ। एछि। करत्तंउमत्तपादिपगात्र हि ति। कर्कशाष्टद्दपदान्या ४१८
मिकववनवन्द्याव उ। एछिशतनगालक्षाशत्यर्ध। तादृति। तदनंतरकरक्तडाणपगतणणिाति। कर्कशापादनिकद्याग निकव

वनातानत्यर्धःमउपणापादरुपणंति। ष्टुडकपादनष्टयरुगानानकववनातानत्यधः। एतानवतिा एतावशर्वाक्षकमाध
उःएछिलंगाः। कर्तव्याशतिांतोत्कटकडणमित्यादि तादृतिा ततःकर्कशपादनबन्धववनानतष्टुडपादनविकववनातनव
उएछिलंगाः। शर्वाक्षकामणी वकर्तव्याः। ततश्चितान्याम्वक्कर्कशष्टुडपदान्यांबन्धववनानान्यांश्वव्रउ। एछिलंगाः। कर्तव्या ए
ताश्चादितश्चतश्च व उः एशयामालिताः। शतपधंवाशादधिकस्यातामिति। एवादवाद। साघातञ्जठफामादिव घणानामस्यानव
तिति। एतषांचमुख तरशतिपत्रायथंक्रमिदंनवति॥

	दिक	दिम	दिय	दिल	दिश	दिज	दिनि	दिग	
									वारमचमतयाशंगा
मयानवतिति। वादरस्कंध। ञतुराद्विकाःस्पर्शानवं	१	१	१	१	१	१	१	१	ति। तत्रुवचतुस्पर्शा
दिषु। क्रमणोपाडशानामष्टाविंशत्कत्तरशतस्य च	३	३	३	३	३	३	३	२	उरशीत्यधिकशतत्र
यस्यपादाशान्नशतपंवकस्यषष्टंवाशादधिकशत	२५६	१२८	६४	३२	१६	८	४	२	ढयस्यवनांवाद्यायाद्य

मानेनवतीति॥ ८॥ परमाण्वाधिकारादावदमाद्वा कर्इत्यादि तउडणरूपः परमाणुर्द्रव्यपरमाणुराकाशणुर्वर्णा दिनावाना
मविवक्षणाद्रव्यत्वस्यैवव। विवक्षणादिति एवंरुउपरमाणुराकाशउपादेशः कालपरमाणुः। समयः। नावपरमाणुः परमाणुरा
ववर्णादिनावानां घा एव्यविवक्षणा सर्वजघन्यकालवर्तित्वा। वउघादिदविषाकापिद्रव्यपरमाणुर्विवक्षत्याव ठः स्वलाव। आत्रुत
स्त्रि। बघ॥ उक्षादिनालता दिवत्रिपिएकदाबघः॥ आलस्त्रि॥ लघः। स्वादिनावमेव। निपधद लघः। अउक्तत्रि॥ अदाद्या
प्रिनास्तवाश। अरणवाशासादस्ताद। नाअणाद्वित्रिासमसंख्यावयवानावाश। असमक्त्रि। विषमसंख्यावयवानावाश। अप

नग०३ति

ग्रामस्थितिरंशा वव यवा नवा ॥ अविनाशमस्ति ॥ अविनाभावनिर्देशात् ॥ विनाभावनं कस्य इत्यर्थः ॥ विना न थिउमेताक्कावस्ति ॥ ३ ॥
विशतितमगाथार्थः ॥ ३ ॥ पंचमउजलपरिणामकर्मः ॥ षष्टेउमविद्यादि जीवपरिणामो निर्ध्याय तस्य शत्यंवेसंबंधस्यास्यदमा
दिसूत्रं ॥ उवयोगादि पवेनदामतरसममसएकेहदामात्रि ॥ आनतयस्य वितन दवं ॥ उद्दिवाउवव निरापध्वा आदारस्ता उद्दिवा आ
दारिनापवा उव वानाज्ञत्यादि ॥ ३ ॥ अस्य वायमर्थः ॥ योगा उकस्य निलम उद्यातगामीमस्थवउत्यद्यातनगध्वतीत्यर्थः ॥ प्रत्या दारा प्र
योग्यानुउजलानूष्कातीत्यर्थः ॥ अनउव्यात ॥ उद्दिवाउवव निरापध्वा आदारस्तनियाउनुष्टिलिकामनिव ॥ मउद्यातगा
मामस्थवीमानारयति ॥ उत्पत्तिकृत्वादशशकृपाणानादा रंथक्नाति ॥ तस्मनंतरखशाकूनगाराख्यशदरा उत्पत्ति
कृत्वसंदरति ॥ अतउव्यात ॥ उहि ॥ आदारियनापध्वा उववानिनस्ति ॥ विशतितम [illegible] गातथाष्टवा [illegible] वंनी
तरानिशायणा वव्यधिवयाउविधयवाउदशा कतय मिदमातोथमः ॥ ३ ॥ षष्ठी दशाकष्टधिव्यादानामादारा
निरूपितंमव कर्मणां बंधपवतवतीति ॥ मप्रामबंधेति रू ॥ यतः शत्यंवेसंबंधस्यास्यदमादिसूत्रं कृशविदणमित्यादि ॥ जीवा
पयोगबाधत्रि ॥ जीवस्यपयोगेण प्रतः ॥ प्रवृत्तिव्यापारेण बंधः ॥ कर्मउजलानामात्मप्रदेशउमस्थापोबद्धस्यष्टादिनावक्रणा
जीवपयोगबंधः ॥ अनंतरबंधस्त्रि ॥ यथा उजलानां बद्धानां मतामनंतरसमयावर्तीतेषामनंतरबंधउव्यात ॥ यथा उवद्धानां छिता या नेˇ
दि. समयावर्तीत पतषां परंपरबंध [illegible] इति नाणावरणिज्ञादउयस्सति ध१ए
ज्ञानावरणीयादयस्य ॥ ज्ञानावरणीयादयं ॥ अज्ञानावरणीयकर्मण इत्यर्थः ॥ अस्यवं [illegible] तनावबंधेरुतनावापक्कयति

रूपसा कर्म्मण ३८४

॥ अथवा ॥ ज्ञानावरणीयतयादायायस्यकर्मणः प्रश्नः ॥ ज्ञानावरण ॥ विकर्मेदि ॥ किं विज्ञानाद्यावारकतया विपाकतो विद्यात ॥ किंवि
शादशातपावत्का [illegible] यनविशषितंकर्म ॥ अत्रवा ॥ ज्ञानावरणीयादयें [illegible] तविद्यातवातदज्ञानावरणाया उच्यामवतास्यात्मवमा
नपरादि ॥ ३ ॥ सम्यक्दिवः [illegible] इत्यादि ॥ नउसंमदिवाण [illegible] दीक्षपंचदूष्टि ज्ञानाज्ञानानामपि जलिकत्वात् आदाय्यान ॥ नेदवंधानाः ॥
नक्कर्मउजलानांबंधेविवक्षितः ॥ किंउसंबंधमात्रंत [illegible] जीवस्यद्याति [illegible] धर्मिः ॥ मदास्य वजीवपयोगबंधविपाद [illegible] ज्ञव ना
मजीववीर्यप्रनावशादनपवालि ॥ निवाधकज्ञानविषयास्यत्याय पितिस्वयं ज्ञान [illegible] नसंबंधविवक्षणादिति ॥ इह संग्रहगा
था ॥ जीवपउगबंध अणंतरपरंपरयाबाधाउणडीण उदए एणवादिशादमणा मोद्दवरिनयः ॥ उगलियाउगियआ
दारगातयकम्मपावा मस्माधलमा [illegible] दिवार ॥ नाणाप [illegible] नाणक्क उरानविसप ॥ ३ ॥ विंशतितम [illegible] सम ॥ ३ ॥
मतामबंधउक्कस्स बिनागस्य कर्मेत्व [illegible] सिद्धवाधकोः ॥ प्ररूपत इति ॥ कर्मत्वस्या दिकमष्टाम प्ररूपयतः शत्यंवेसंबंधस्यास्य
दमादिसूत्रं कृशणामित्यादि ॥ कस्यकदिंकालियस्सुयस्सवाव पप्पयास्ति ॥ कस्यजिनस्य वंसबंधितः ॥ कस्मिन् जिनांतरक
या जिनायांतरकालिकसूतस्येकादशांगरूपस्यव्यवच्छेदः प्रज्ञप्तः ॥ इति प्रश्नः ॥ उत्तरं [illegible] मित्यादि ॥ इह वर्कालिकस्य व्यव
छेदवि [illegible] धिव्यवच्छेदस्याल्यावा [illegible] दस्याति [illegible] ज्ञापनमि [illegible] विवक्षिवार्थबाधकत्वस्याति [illegible] मिति ॥ मझिम
एउसत्तमनि ॥ आवनकस्सकदिइत्यास्यात्तरसमवसर्यां त प्रादिमध्यामउमस [illegible] कालिकसूत्रविधिजिनानापञ्च [illegible] विधिश्यानल जिा
मयायांतरव्यवाक्कादावच्छेदावत [illegible] वकालस्य [illegible] जिनाः ॥ [illegible] जिनांतरा [illegible] ॥ केवलंव्य

वाच्चदकालः समयश्चायमवसमयः। वज्जनाग। वज्जनामाशति स्थितवज्जनामगरूपलियासमांवधति। सवज्जयवज्जनामा॥ वज्जवज्जनाः
णायद्ववगोत्तनामानि यथत्त्वाणोति। पत्तवयुपन्नाणकालणिदव्वपर्यासा। नउ जिनांतरेउ कालिकश्रुतस्य व्यवछिदः। ग्रहणः। दृष्टिवादाय
रूपाद्याद। सवत्र नवियांवो वाच्छिणादिदिवातिनि। सर्वेषपि जिनांतरेषु नाकवलं। सत्राण्वव छविनक्रियंतमपिकालं व्यवछिन्ना दृष्टि
षिवादश्रुतं। व्यवछेदाधिकारादिदमाह। जंबुद्दीवणमित्यादि। दवाण्णुपियाणं ति। भूषाकंसवंधि। श्राद्धगासव्यासांसंखज्ज
कालं विपश्चाउश्चाणीपार्श्वनाथादीनां संख्यातंकालं। श्राद्धगति याणं असंखज्जंकालंत्रिं अप्पलादीनां। आगामस्सााणं आगमे
घतां। तविष्यतां महापद्मादीनां जिनानां कासलियस्सत्ति कोशलादेशजातस्य जिणपरियायत्ति। कवलपर्यायः
सकलवर्षसहस्रन्नेश्वलं हू मितिजा। धर्मसाबादिदमाद तित्थंतानंतस्सोत्ती धंसघस्सपंनदंतविचांति। नार्थंकरश्वा
बाजेनात्यर्थकरेस्तीर्थंबाद्वाबाधुज्जति। श्राद्धत्तानंश्चर्दव्ंताी। र्थकरस्याव। तीर्थकरतार्थंवर्तिता नवती र्थंजनः॥ ताउव
साशणमणसणमंघम्ति। वञ्चानावर्षाणिसमवउर्वसी। सवसिबाका र्थस्वकमादित्याणि व्यासस्वउर्वसां कार्थः। इत्तिंबाउवासम
सणसंघत्ति। पश्चानंतवन्द्यन्नसविति। ज्ञानसमार्थवाद। पवयणांतानंत्स्यादि। एकप्रमाणाव्यानश्रतिपर्याननिवनंआगमं।
नव्नदन्नवदयनवनइवववदाववानाकाकावनवानवतवववनीववववशणनाजिनःववननदापंतावशाकुवनावाबाणाकुष
वणादिसंघ इत्यर्थः। श्रमणाप्रम्ना दिब्जालाव्यानानवंति। तवशयः। मिध्यांतांतिदर्शयन्नाह। बाहशामस्याम्ब्रियस्मिधम्मेत्ति। श्रुत्मित्ति
ग्रंथधर्मइति॥ ७॥ विंशतितमस्थानं समाप्तः॥ ७॥ अथ सा दृशा कस्मात्तादवा जाम्नावाकाशवारिण इत्याकारवारिहयादवानवाम

नम ग्रा

परूपितेत्येवं सर्वत्र समाप्य। कहंत्यादि। तत्रचारणं गमनंतिशयवदाकाशपथ। समस्तीतिचारणाः॥ विद्याचारणत्ति। विद्याश्रु
तांनघश्चविंगता। तत्कृतापकारस्याचारणा विद्याचारणा। जंघाचारणत्ति। जंघांपारकृता पकारस्याचारणोऽस्येति जंघाचारणः॥ अट्ठसमयचारणस
मुद्घाजंघाविद्यादिचारणा। तपःजंघाडाइपदासाकेस्सकाउरविक्रियादिदपुव्वापवणावरूपमगवरमितनवपरितियाता। बाणा
नंदीसरसिवंतनपइ। नइणां॥ एपदासइंडगवाणांबीउप्पायणनंदांपइनइउप्पापणा नउइदजंघाचारणोपइ। उपदासणमाणु
सात्तरनगसने दिस्सरसवबापाणं। पत्तवत्तरपणंकयावइवं दाणाइदवंपदासणतंदणावणं विउप्पायणपंडगवणांमिपइ
इदंतइपणांजा विज्ञाचारणाबाध्ति। तस्याणेतिजाबि घाचारणान विधति। तस्यषष्ठषष्ठेनतपः। कर्मणा विद्याया
वश्वंगत श्रुतविशेषरूप याकरणच्छतया। उत्पत्र उगलबिति। उत्पन्नाणा पिंडविशुद्धादयान्नेमादवश्च
मासारणाचस्तातततस्यउत्पन्नाणालब्धिर्यालब्धि इमसमाण। स्यादिः सव्वानस्यतपः क्रतिंतइत्यर्थः। कदंसाचमगवत्तिः
कीदृशीशाघागतिर्गमनक्रिया। कहंसीहेगइविसणत्ति। का इवाः। शाघागर्तिः। शावानतरियायाध्रुधवारत्वशाघ्र
गतिविषयागतिगावरंगमनागावपिशा उगतिगारवरनौस्कि मित्यर्थः। श्रयणा मित्यादि। अयंजंबुद्वीपवद्वातानवति
।ततयादावणमित्यादि। दव्वमागन्नाणाइत्यजथयायागाय। देवस्यगतिरित्यर्थंवाक्यारणाइत्यः। समणांतसवाणत्यादि। श्रा
यमउलावायांलवध्ययदांवतंकिलशमादस्थवासबितस्ना लाबिवतनवविवारिवस्याराधनातदिराधकश्चनलनाना। वारिव
राधनाफलमिति। याघाबाजेविद्याचारणास्यगमनउत्पातहाय नागमनंविकनजंघाचारणास्यउगमनामकनागमनंवइयाव

गत्यागति ति। तद्यथा धिस्थावराः। आनयत आः। विग्रहवतस्याऽऽगमनकालविग्रहात्प्रागनन्तरानवती। त्याकनेगमानउनत्याघ्नति गत्यो। डंगवारणास्य
उल। धिस्पर्जावमानात्यसामर्थ्यालवतीत्यागमनंगत्या। गमनंत्यक्त्वा गेवति। ६। विंशतिनमस्रातनवमः। ७। नवमाः। हरामकवार्णा
त्कः। तवामापक्रमासुघरतारवलवतीति। दशमासापक्रमादितयाजीवानिरूपणात्। इत्यवंसंबध्यस्या स्यहमादि सूत्रं जीवानमिति
ति। माक्षमारचयति। ७५ क्रमणातुपक्रमा। प्राप्तकालस्याभावा निर्जरणा। तनमस्यत्र। स्योपक्रमंतादवं विधमाभ्राय यां तिन
ग्रासु ४ ययातद्विपरीतातुनिरूपक्रमायुष्कदेगा। घ्रादेवानरइया। वियञ्च मंखवासाउयावतिमिगुयाउनमउरिमायतदावरममगरोख्य
सं सा ४ निरुवक्रमा। सेसा रत्नादषञ्जामावक्रमाइयरयासाव क्रमतिरुवक्कमाल उतणिउममासेयां। ८। उपक्रमाधि
कारादिवदमाद। नेरइयाादि। आउवमाणउवव जाविति। आमनाद्वयासवआउवउपक्रमः। आयुम्मा
पक्रमस्मिनवषट्वाइ तिसाघ्रवघ्नोघ्नावरकाः। यथा। स्थितिकः। पारापक्रमिणापरकृतमरणानयशानृणाकं। ५
रूपक्रमाणाउपक्रमणालावनयराकालाघ्नोकविकः। यतः। मापक्रमायुष्काःउतारवतागात्यघ्ननइति। ७। उत्यादोहून
नाधिकाराद्विदमाद। नेरइयादि आइछहापत्रि। नेरइयादिउनानावनत्यघ्नः आयकस्सुणाणि। आन। लस्कृतकर्मणाज्ञानावरणा
दिना। आयवक्त्रेगाणां ति। आलकयायारणा। ७। उत्यादाधिकारादिवदमादा। नेरइउ इत्यादिकइ संठियत्रि। कतिसंरक्षणसंख्यावाचीन
तस्यकतिक्लनसंविताउक्रमसमायसंख्याता त्यादे नपिंडिता। कतिसिंवता। ८। अकइसिंविचयत्रि। नवरंत्रकतिं ति। संख्यानिषेधः।
असंख्याततयानंतश्चाविति। अवत्तवगसंवियति। सादि संखयाव्यवहारतः। शीर्षप्रहेलिकायाः परतासंख्यायस्यसंख्याबनासंख्या ४२१

एनवत्तवगाव्याता। असावतव्यासवप्रकाकाएनावत्तव्यं नपकाकनपकान्वात्यादनसमसंचिता। अवक्तव्यकसंचिताः। तत्रनारका
दयः। त्रिविधा अपिउकसमायेनतषामेकादीनामसंख्यातांतानामुत्पादात्। एघिवीकायिकादयस्तुअकतिसंचिता एवा तषां समाय
नासंख्यातानामवशवशाहनस्यतयस्तुयद्यपनंतात्यघ्नतानघापिशवरानकंविजाती। यस्यआगतानायशवात्सादस्पृघिवक्ति
नमसंख्याताएवाविजाती। यस्युउहनाइगात्यघ्नतइति। स्ववउक्तं। पवंजावववणस्सतिकाइयति। ८। सिद्धाना अकतिसंविता अन
तानामसंख्यातानांवाणतषां समायवासंभवादिति। पषाम वाल्पबहुत्वंविंतयन्नाह। एपसात्यादि। अवत्तव्यकसंविता स्तोका
काः। अवत्तव्यकस्थानानामल्पकत्वात्। कतिसंविताः संख्या तगुणाः। संख्यातवासंख्यातस्थानकानामकतिसंविता
स्तुसंख्यातगुणाः। असंख्यातस्थानकानामसंख्य तत्वादिति। आन्यघाउर्व घुस्वतावारकारणावत्तव्य
नर्काल्पत्वादि। कघमन्यघामिद्धाःकतिसंविताः। स्त नकवक्तव्यकास्तुस्थानस्यकावपिसं
ख्यातगुणाः। घ्नादिद्वनाकवलितामल्पनामाउः सप्तमा यंवालोकस्थनावादावति। ८। नारकाघ्नमाद विग्रहणत्न
संख्या धिकारादिदमाद। नेरइयाणमित्यादि। बक्कसमज्जियत्रि। घट्परिमाणमस्यत्रि। षट्कं तदनसमर्जिताः पिंडिताः। षट्कसम
र्जिता अयमर्थः। एकत्रसमायायामुत्पद्यमानानांराशिःसंख्या। सप्तसंमणायदिस्यात्तदातषट्कसमर्जिता उच्यंत। ७। नोषट्क
समज्जियत्रि। नोषट्कं षट्काभाव। तच्चैकादयः पंचांताः। तन नोषट्केनकादयुत्पादनायसमर्जिता स्तनधा। नोषट्केणया
नोषट्काणायसमज्जियत्रि। एकत्रसमायः। पषाषट्कस्तन्नामकाद्यधिकातषट्केनामाप्रत्येकनवसमर्जितागच्छाः। इवादकदिय

दे

समज्जियंति। एकत्र समये येषां वनस्पतिकायानां त्वक्कादयानि तेषां समर्जिता उक्ताः॥४॥ तथा बह्वादियानां बहुणायसमज्जियंति। ए
सा०७ हत्ति कत्र समये येषां वनस्पतिकायानां कायधिकानि तेषां केनापि च समर्जिताः यावत्पंच विकल्पाः द्वनारकेदानां एवाविविक्ता
ल्यासंज्ञ वाल्युकादीनामसंख्यातानां नानात्वासमायानात्यन्तरसंख्यातथापि विज्ञानिनः प्रज्ञानिष्पद्यमाणपयंति। एकेंद्रियाणां संख्या
ष तानामसंख्येयानामनंतानां च समर्जिताः। तथापि केनापि च समर्जिताः इति विकल्पद्वयमेवं संभवतीति। अतएवाहऽउद्विकाइया
णमित्यादि॥६॥ एष मूलत्वज्ञ विंतायांनारकादयः। प्रोक्त काद्याद्याः। उत्कृष्टान सिक्कत्वात्। द्वितीयास्तु संख्यातगुणाः। नाष
कष्टानां बज्झत्वात्। वंटतायवः उपपंचामिउष्टानवा। ज्झल्याः शाखाः। बज्झसमवासयमित्याक। आत्पडः वस्तुषलावा
विद्याज्ज रिति॥७॥ एवं चादशा... छत्राणि वउरशाति ।छत्राणिविति॥८॥ विंशतितमेशतमसमाप्तं॥८॥ ॥विंशतितमा दे॰
शतं वृत्तिः परिसमाप्तं॥८॥ विंशतितमशतं तत्कमले। विकाशितं वृद्धवनविक्लिमणाः। विवरणाकैर्णाः धारणासवितः
मबुलिद्वसयांव्याख्यातं विंशतितमशतमथावसरायात मेकविंशतितमशतं। तच्चसूत्रपातासकविंशतितमशतमारभ्य
ते। अस्यवादावेवोद्देशकवर्गसंग्रहायेयंगाथा। सालीत्यादि। तत्र सालित्ति। शाल्यादि धान्यविशेषविषया उद्देशकदशकात्म
कः। प्रथमो वर्गः। शालिरेवाच्यात। एवमन्यत्रापि। उद्देशकदशकंविवा। मूलकंदस्कंधत्वक्शाखाप्रवालपत्रपुष्प
फलबीयविषय१०पाकाकादोद्देशासाति। कलत्ति। कला। यादिधान्यविषयाद्वितीयः। अयसिति। अतसीप्रभृतिधान्यविष
यस्तृतीयः। वंसत्ति। वंशादिपर्वगविशेषविषयश्चतुर्थः। इक्खूत्ति। इक्ष्वादिपर्वगविशेषविषयः पंचमः। दब्भत्ति। दर्भशब्दस्योपलक्ष ४२२

णार्थत्वात् सेडियभंतियकोत्ति। यदाह इत्यादि। तृणादविषयंषष्ठः। अब्भत्ति। अभ्रसमुत्त्यानादिजातीयो वृक्षविशेषः। सप्तवगाद
कः। तत्स्थतिशाकप्रायवनस्पतिविषयः सप्तमः। तुलसीयत्ति। तुलसीप्रभृतिवनस्पतिविषयोऽष्टमो वर्गः। अह्वातिदसावगत्ति। अष्टवे ते॰
वंतरोक्ताः। ... दशानामुद्देशकानां संबंधिनो वर्गाः। समुदायादसवर्गा अशीतिः। उनाउद्देशकानां भवंति। वर्गे ३ उद्देशक
लावादिति। तत्र प्रथमवर्गस्य उपिद्वयप्रथमोद्देशको व्याख्यायते। तस्यादिमसूत्रं। रायगिहेइत्यादि जाव एवं वयासीति। यथा आ
य॰ ज्ञापनायां। वक्कीदेतरादिव्युत्पत्यादिमूलानारादृश्यत्वत्पद्यंते। किंउतिर्यग्मनुष्येभ्यः। तथा व्युत्क्रांतिपदेवानां वनस्पतिषूत्पत्तिर्ला दे॰
सा। इदंतु मानवावाहलादेवानामुत्पत्तिसंभवादि। विवस्वलउत्पादत्वात्तरतपावाकां। न वशब्दववत्ति। एकाः
न॰ वित्यादि। यद्यपि सामान्येन वनस्पतिउत्पत्तिसमय। यमनंतानामुत्पत्तिस्तस्यादिना तथापीद शाल्यादीनां प्रत्येक
शरीरत्वात् कांछत्यत्तिर्न विसाहृति। अवहारा जदा उ...पक्कुद्देशकेत्ति। उत्पलोद्देशकं एकादशशतस्य प्रथमश्र
उत्पातादयः। वातताजीवासमायश्चअवहारस्माणा शाकवलिकालमोवहारंति॥ गोयमा। असंखेज्जा समायश्च। अ
वहीरमाणा असंखेज्जाहिउस्सप्पिणीउस्सप्पिणीहिं अवहारंति। नावद्वणं अवहिया सियत्ति। तणंतत्तं वा वानाणावरणिज्जस्स
कम्मस्स। किंबंधगा अबंधगा इत्यः। एवं यहक्कंजहा उप्पलुद्देसएत्ति। अनेनेदं सूचितं॥ गोयमा। नो अबंधगा बंधए वा बंधगा वे
त्यादि। एवं वेदोदयादीरणादिवाच्याः। लेश्यासुउत्पत्ति... विशतिर्भंगा एकवचनांते व्वीः। छवज्जवचनांतात्। तथा उद्याताणीय:
दानात्प्रथमाविक्रमयाये उप्तवसंबंधौलिंगिकानावान्। एतदप्रकारवत्तिसंयाया अशीविंशति प्रविंशतिरिति। दितत्यादिहृष्टि

मगाव हृति पदादावर्लं दिग्पदे यावडत्पालाहृत्ताकवाव यांत उदाशो मिथ्याद ष्वयत्त अज्ञानिनः॥ यामकाया यागितः उपायाग।
छिदि क्षेपयामाः॥ एवमन्य दपितत्य ववाक्यं॥ सप्यं नत इत्यादि॥ ना अस खल्वं कालमं नतदात ना उवं धत्रक्षः॥ अथ काय सावधमाद
॥ [illegible] मित्यादि॥ एतदेव डदावय लुहृम ह त्रि॥ अनेनादृ द ह वितं॥ [illegible]
[illegible] कालापमपां॥ [illegible] खलं [illegible] कालमित्यादि॥ [illegible]
[illegible] दच्व अण्तत्य मियाइ इत्यादि [illegible]
[illegible]
८० [illegible] एवं समन्ता विवर्गः॥ [illegible] एकं नि मुर्ति
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ४२३
विद्येय

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
३१० [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ठा०२ श्रि

विवक्षितानां विषयस्यार्थः । मासवणा व इच्चाइ त्ति । माषपर्णी मुद्गपर्णी इत्यादि वल्ली विशेष विषयः । एवं सः । तन्नामकवल्लीवि
विनष्टं तत्तथोक्ता । दवग्गाहिइ त्ति कट्ठमाणा वगो ॥ इह वग्गो । यतएवमतः एवाइ इहशा काले वेतादग्गाह भि ॥ ७ ॥ इत्यादि व
इति निमग्गा इत्यादि तिनः समासः ॥ ८ ॥ शकुनस्थान । कम्मियं इत्यादि विशेषस्तोत्तरः । एवः । समं ता या रूप या व्याख्याताः आदि मिश्र
सा ॥ ९ ॥ व्याख्यातं इत्या विशेषतमसा समस्या तं व द्वि शिव्याख्यायाता तस्य वादावाव दंस वी इहशा कस्मात्संयद गा मा इहयं
व वा इत्यादि । एतच्च व्याख्यातं व एवा वा इति । नारकादयः उक्त अयं वा तस्मैव ए पाता वा च्या । परमाणुति । एतनारकादिः
यस्मात्तत्त्वं चकायत्वयस्त्य मानानां परिमाणं वा व्यो । संघ । तत्ति । तेषां स नारकादि श तिस्र तां संदर्शनं वा ख्या । उक्तं
तिना स्कादि त्यादि नां स्व वा गाहना श मा गां वा व्यां एवं ॥ संस्थानाय । एवमयं । अत एवं ख्यो ति । विवक्षितपर्याय ना
णा व्यव स्थिति नाव स्थानां । कायं सं वा द्या त्ति विव क्षितः ॥ कोच्चायां तार ता कार वागस्या जन स्थिय घां सं लव तां
विशेषाः सर्वां श्रया धिकृत स्यात् स्यादि इहशा कव्व णि पञ्चज्ञानार्थं गाहा माद्या उ पाइत्यादि इयं व गाथाशयानि कमार गाथा
यावत् स्थितं इह स्तुत्या ॥ वात उपमा इहशा का व्याख्यायाता । तत्र कायसं वद्धा रीमणं तं तपन्ना अ समणी त्यादि । नवाणां
गतिरिव इ कारणा दो अ गद्या इति । एकत्रासं खा स्थिते । एतनारकः । तत्तानिगति ॥ सन्निततरतयासंज्ञित्वमवलेतात । न उन्नरसंज्ञि
त्वमिति । कालावमणं तिकालः । प्रकारेणा कालतः स्वर्थः । दशवर्षसहस्राणि नारकजघन्यस्थितिः । उत्कृष्टतस्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि । असंज्ञि
नवसंवत्सर जघन्यात् महितानीत्यर्थः । उत्कृष्टा समणमित्यादि इह पल्योपमासंख्येयभागः । इत्थंनव संज्ञिनारका ऊहा ... कदा

४२४

—

। पूर्वोत्कोटी वा सहस्राद्ध उत्कृष्टेऽपि । अवसातमासान्तरन्नपल्ला नारकाः स्थित्या वा संज्ञिनः । प्ररूपिताः । अथ जघन्यस्थि
ति उत्कृष्टस्थित्या नारूपयन्नाह एवं ज्ञातव्यादि सर्वाव दशतीतायां अव ॥ ३ ॥ एव मुत्कृष्टस्थितिमुक्तजघन्यानारकाः स्थित्या वा ति
रूपणीया ॥ २ ॥ एवमेतत्रायामतानि विशेषणपर्याय संज्ञितमा स्थित्या स्त्रावसतावत्तत्व स्थितिका ॥ २ ॥ उत्कृष्टस्थितिका इत्याह स्थित्य
वाच्या घादवाभावतवगमाः । तत्र जघन्यस्थितिकसंज्ञिनां स्थित्या सामान्यनारकाणा मव्यात जघन्यादि । आवउ उज्जव सा णा व
अ पुर्वा प्रवचनेः । आवृत्तर्यु हन्त्रा सवज घन्यस्थितरस संज्ञिना धिकृतया तु अथवा मायसाता नु इहशा पूर्ववाननुत्कृष्टस्थितिक ना
ना । दीर्घस्थितिर्हि तस्य विविक्षव्यवितानि सनवति । कालः । सा वृज्या दवेवधस्य स्थितिमसा नपाव तिका एवं संबंधव नाः
रकाणां जघन्याया उत्कृष्टायाः स्थितिरूपयतेत्युक्तं ॥ त्वं वा प्रमिति । एवं जघन्यस्थितिकं तं जघन्यस्थितिक उत्कृष्ट
त्यादयन्नाद । जदन्न कालस्थितिता त्यादि । एवं जघन्यस्थि तिकं तमुत्कृष्टस्थिति उत्तमव्यादयन्नाद । जदन्न कालस्थितात्या
दिणा एवं जघन्यस्थितिकन मुत्कृष्टस्थिति उत्तमव्यादयन्नादा ॥ दान त्यादि ॥ एवमुत्कृष्टस्थितिकसामान्य इत्यादयन्नाह । एवं
मुत्कृष्टस्थितिकं तं जघन्यस्थितिक उत्तरत्या दयन्नाद । उत्कोसकालत्यादि ॥ एवमुत्कृष्टस्थितिकं तमुत्कृष्टस्थितिक ... त इत्या
दयन्नाद ॥ एवं ताव दसंज्ञिन एव विद्यति तिर्यक्ष्वानारकः शत्या दान वा वा । अथ संज्ञिनं सस्थितिवत् धिवत मादज इत्यत्रान्यादि । ति
रि नाणा त्ति । त्रिभागाणां न यणा पत्ति तिरश्चां संज्ञिनां नारकगा मि नां ज्ञाना न्यज्ञाना नि व त्रीणि भजनया न व ती ति । इवा श्री णि
वात्रीत्यर्थः । नवरं एव मसमसयाया तृतीय सु न्त्राणि ति । असंज्ञितः । एवं इय तिरस्य मयः । सम्प्रयातां संज्ञिनन्नारक ऐया सा एव या ...

सगा०४० अंत्याया दीयाः सत्र छाणामवनावादिति। जदन्नाणं दोनवग्रहणा इति। संज्ञिपंचेंद्रियतिर्यगुमनुष्येषु नरकेभ्य उत्पद्यते तामसु
च्छाश्चवमाधिकृतकायसंवेधलक्षणं जघन्यतो नवेति। एवं नवग्रहणाः उत्कर्षमपि नावतीयत्र जननादृष्टं उत्कर्षं संज्ञिपंचेंद्रियतिर्यक् इतो
नारकः। ततः। संज्ञिपंचेंद्रियतिर्यक् ततो नारकः। ततः। संज्ञिपंचेंद्रियतिर्यक् ततः सप्तम्यामेव द्विर्यानारकत्वस्यैवमष्टावेव वाराः
उत्पद्यते। नवमसत्तावत्र मन्तः। स्यादिति। एवमौघिक औघिकेषु नारकेषु इत्यादि। अत्र यावत् प्रथमगमः पर्याप्तत्यादिस्तु द्वि
तीयः। सा च वर्षाणां सकालत्वादिस्तु तृतीयः। जघन्यकाल द्विईत्यादिस्तु चतुर्थः। तत्र च नवरं इमाइं अट्ठनाणत्ताइं इति। तानि चैवं
।तत्र शरीरावगाहना अंगुलासंख्येयभागोत्कर्षेणापि धनुःपृथक्त्वं तुः। २। लेश्याः तिस्रः आद्याः। ३। दृष्टिर्मिथ्या
दृष्टिरेव। ४। तथा त्रज्ञानानि द्वे। ५। न ज्ञानं। यदुक्तं एवाज्ञाने। तथा त्रय आद्याः। ६। एवं समुद्घाता आद्यास्त्रयः। आयुः
ज्ञस्वसाणां अनुबंधश्च यथा देवानां समणोत्ति। जघन्य स्थितिकासंज्ञिगमस्य वक्तव्यः। ततस्तस्याप्युत्कर्षं तस्मैलत्नत्र अध्यवसा
यस्थाना न्यप्रशस्तान्येव तस्य जघन्यस्थितिकत्वेन दीर्घस्थितिकत्वाभावादिति अव त्रापि च संज्ञिनः। प्रथमगमे औघिकस्त्वसौ। निगमनवाक्यं
विवक्षित्वा समासेना भावगमत्रिन्निश्चानानि विनदर्शयन्नतरत्यादि भावत्रजनप्रत्यालत्वादिस्तु एवं विधायपंचमगमः। इहवाभावे
वन्निसमयप्रसंज्ञा जघन्यस्थितिकः। भावचतुर्थस्तत्वादिस्तु षष्ठः। उत्कृष्टकालत्वादिस्तु सप्तमः। तत्र चापिसिंवचनमगणित्येतन्नाम
च संज्ञिनां प्रथमगमानामौघिका औघिकेषु इत्यादिर्नवमस्तत्वादितनवजघन्यायामंतर्मुहूर्त्ता संज्ञिनः। स्थितिकत्वादिस्त्वव्यावत्य ४२५
र्थः। एवमव बोधकमिति कृपयात्र स्यदिति। तासां चानवत्यादिरष्टम। ॥ ग्रंथाग्रं ॥१६००॥ ॥ इहवाभावे वन्निसयवासष्टिस्थितिकः। सं

यति

ज्ञी। ७ उत्कालमित्यादिर्नवमः। उत्कर्षविच्छित्वज्ज इत्यादि। नास्यारूप प्रथमावनामवश्वतिगमासोविलनस्थायामववाज्यो निरूपा
स्तु निगमनं मोक्षवभावति। ८। पर्याप्तकसंख्यातवर्षायुष्कसंज्ञिपंचेंद्रियग्राय्यनिकमा स्थित्यरत्नप्रभावक्तव्यतोक्ता। अथ शर्करावा
स्थित्यरशर्कराप्रभावक्तव्यता व्ये। औघिक औघिकेषु तावद्वक्तव्यता पज्जत्ता इत्यादि। लद्धासागवनिरवसेसा ना णियरवति। पि
माणां संदननादीनां प्राप्तिर्वैव रत्नप्रभायामुत्पित्यद्गुक्तासिवनिरवशेषा शर्कराप्रभायामपिज्ञातव्या। सागरावमंत्र्या
। ता उक्तत्नमनादियं ति। द्वितीयायां जघन्या स्थितिः। सागरोप मंस्यं तस्तेत्त्र संज्ञिलवमक्कमिति। उक्कोसेणं वारसम
त्यादि। द्वितीयायामुत्कृष्टा। सागरोपमत्रयं स्थितिस्त मायत्रगुणात्वादगा। एवं चैकाट्यापिवस्तुर्मसं
१५ ज्ञिविर्यगनावस्तवर्तपाव तानि इयविईसादाद छसागरा वमानाणियव्वति। तत्र रत्नप्रभायां आ
स्तुर्द्धा रसां विधवारव दर्वसदस्त्राणि सागरोपमांवास्कं। द्वितीयादिषु भवन्त्यायुतत्वं संतत्र सागरोपमा
ण्यव वाच्या नियतः। सागरोपमं १ तिय ३ सत्त ७ दस १० धम्म सत्तरस १७। तदयबावीसा ॥ घा। तत्र मंजावविईसमप्रविकं
। भमाणुटवीसु। तथा जा। ८ट्ठमाणजहमावीयापकणिठ्ठ्यानाणिया। ततमाडा पा। पुमाटसवामेंद्रस्सरयणा पञ्ज। रत्ना १५
प्रभायां जत्थ्यानव। णिमा। क्रियदृश्यावदित्यादा। जावत्तउट्ठविति। वउग्गाकायपच्छि। उत्तकाट्टकायसंवाधइति। वा
लुयप्पभापज्जत्तवासं निंतत्रम समसागरोपमानकर्षेत। स्थितिमक्कामावचउर्थाणाहाविंशतिः स्यादवसुत्तरवाएति। वालुय
प्पभाएपं चविदसमघयणेति। आद्यायाश्वविहाबोधाः सेवार्त्तानात्यघांत। एवं चउत्थीए पंचमाए ४ छट्ठीए समसमा ३ एताकेकंस

संग्रहवृत्ति दहनं दीयत इति ॥७॥ अथ सप्तमपृथिव्यां स्थित्यादयप्रत्यादि । अस्त्विदयानंतेववक्तं तित्रि । पृथ्वीना स्वेवपृथिवी उत्कृष्टा
स्थित्यां जघन्यां तिर्यग्लवप्रदेशा इति । सप्तमसप्तमपृथिवीनारकाणामायुः उत्तमं स्यादिवापत्यो । उत्कृष्टा सागरोपमत्रय
स्त्रिंशदिति । सा त्रयस्त्रिंशत्सप्तम्यां गतः । उत्तमं स्यात् जातः । उत्तरोपि सप्तम्यां गतः । उत्तरोत्तरपृथिवीषूत्तमं सप्त ॥ यथा तथा इह उत्तमं स्यात् इत्युव
मिति । कालोपमानमित्यादि । द्वाविंशति सागरोपमाणि । जघन्यस्थितिकः सप्तमपृथिवीनारकस्य संबंधिनि । अंतर्मुहूर्तं
पृथ्वीमहतायम स्थलवसंबंधिनि । द्वाविंशति सागरोपमा इति । वार त्रयं सप्तम्यां द्वाविंशति सागरोपमा उत्कृष्टायाम् । केन
स्वपूर्वकोट्यः ॥ उत्तमं नारकस्य वांतरित उत्सम स्थलादि । पि । ति । आनतप्राणतदेवसायात । समस्यां जघन्यस्थि
तिः कर्पितः ॥ ज्ञानावरणे उत्पद्यत इति । कथमन्य विविधलवप्रदेशा कालपरिमाणं स्यादिदवक्ता
लक्षणा विवक्षितः । तेन जघन्यस्थितिरुत्तरावारलो दितपर्वेदिवस । पूर्वकोटिलक्ष्यतावक्तृष्टस्थितिउ
पुनरपि तु द्यात्वा दलात प्रहृष्टिः । सागरोपमाणि नवति इव । कायः । उत्तः । तिष्ठति । सा ववनदशकालद्विइ इत्या
त्यादि सूत्रिता यागमः ॥२॥ सा वव अकाम कालद्विइ इत्यादि सूत्रितीय ॥ तत्र व अकाम पांच वलवप्रदेशा यन्निग्रा सि स्थलवउद्दा
ति द्विव नारकस्य लवप्रदेशा ॥ उत्तपववना उत्कृष्टस्थितिं सप्तम्यां वा स्वयमावात्प्रवसायात ॥ सासा ववयजदसकालद्विइ इत्या
त्यादिसूत्रवउपः । तत्र वा साधवरया प्यलउट विजदसकालवितिवत्र हृद्योलावउर्ग गमवक्तव्यता लिता व्यानवंति नवरा के
वलमयं विशेषः तत्र वरत्नप्रभायां वधः संहननानि ति । यथा वदात्रकाः ॥ इह तु सप्तम पृथिवीवउर्गगमे उघ्यमव संहननं स्त्रीव

४२८

नारिषय इति से वस्तव

दक्षिण पश्चाद्भाव इति शेष गमास्तु स्वयमावाच्याः ॥७॥ सेउपाधिकारा उत्कृष्टामणं सेवज्ञा ववव वति त्रि । गर्भजसउपणणां सदि
ववक्तव्यता नामवास्तिकादि ति । नवरवत्रारिनाणा इति ॥ अवधदि उति पतितसति के इत्यत्र आदहवरणिकारा उत्कृष्टा सा
पञ्चवव आदारगोरीगणिलक्ष्मणं परिमा द्विजा उवववर्जित ति । जवणाणा माम उ प्र पां विजराक प्र द ति ति । इदउत्कृष्टवति मास
ठयां तर्थ अधिनाणा नारकवयाति । दसवास सहस्सा इति । जघन्यं नारकाउ । मास उवव सउक्कदिया इति । इदमास सप्तउक्कं जघ
न्यं नरकायामिमउपणउ । व वारिसागरा । वमा इति । उत्कृष्टं रत्न प्रभानारकस्य वेउ कालउ । उउ दिउघकाडाटि अब्दियाइ ४४
ति । इदववतसु । पूर्वकोटिया नारकयायि मउपणवउ कोत्कृष्टउ सउधितुं ॥ आनना विदउकंसउाथ्या दवाव
वहवणगानकस्य पृथिव्यां नारका जायात । उन सहितायें ववता ति । जघन्यकालस्थितिकत्रि
दिउ इत्यउवउ धिगाम इमाइ पवनाणवाइ इत्यादि ॥ शरीरावगाहना जघन्यतरायां अंगुलस्य उत्कृष्टउ यमगा
सउसा जघन्यायातागुलस्य उत्कृष्टउ उत्कृष्टं तस्तु पञ्चधउः शतानी । ति । तावद्दशािणज्ञानानि नीणि अज्ञानानि लजनया जघन्यस
स्थितिकास्तेषामेव नागात् पूर्वउत्तववाणि ज्ञानानि अज्ञानानि तिस्र । तथा अध्यवसायाः प्रशस्ता । जघन्यस्थितिकस्येषामेव संनवात्
१४ । प्राप्तं पङ्क्त्या जघन्यस्थितिकस्य नारकस्य समुद्घातस्यापि संभवात् ॥३॥ तथा तस्थितिरत्नउवं ध स्वजघन्यत उत्कृष्टत स्थमासमपृथ
कृष्णाद् स्थित्यउववधे जघन्यातामासमपृथक्त्वउत्कृष्टतस्तु पूर्वकोटिरिति । तिस्रगमा स्तु स्वयमभ्यूह्याः । शर्कराप्रभावक्तव्य
ताया शेषा गमाः गाधारयणउदर्णि ॥ आनानदसव सायात । द्वितीयसउमाणा त्याना तरउ माणाइ द्वितीयायां नातयात । त

प० ४

नगा०वृत्ति षोडशसागरोपमाण्युद्वर्त्तते । अनेनापि वर्षपृथक्त्वपूर्वकालादीनतरा स्थितिर्यावन्नात्युच्यते तस्यैव सोयावर्त्तते । सा
उत्कृष्टमध्यमजघन्यसम्मूलतो त्रिविधा त्रिविधा सूक्तजघन्या स्थितिः पश्चा ॥ श ॥ त्रिविधनारकाणां स्थितिः प्रवृत्तिः उत्कृष्टा स्थितिकास्त्र
प्यागमा ॥ उत्कृष्टाप्यवान्तरा नारकाणां मध्यमस्थितिः परिमाणमन्दनतादिष्वपि । नानात्वं स्थितिं च पृष्टे तत्र नारक स्थितिकालादेशे
न कायसंबन्धं ज्ञानीयात् । तत्र पृथ्वीसमस्तगामस्थित्यादिकं लिखितमेव स्थिता यत्र जघन्यकाजघन्यस्थितिः स्थित्यत्र नारका
स्थितिर्जघन्या तस्यां सागरोपमं कालात्त्वसंबन्धेन जघन्या तावद्वर्षदशसहस्राधिकं सागरोपमत्रयमुत्कृष्टतस्तु सागरोप
मत्रयमुत्कृष्टं वा वालुकाया । धिकं तृतीयायां बालुका वलं सागरोपमस्थानं जघन्यतः । सागरोपमत्रयं सागरो
पमत्रयमुत्कृष्टं स्थानं पङ्कायां सागरोपम सप्तदश कं । वाद्यमितिमादिवत्पादि । त्रयादि सप्त यावत्तत्र
संवादेऽपि वक्तव्याणि यावन्ति सविवेकानामपि स्थितिकं अधिकं स्थित्यत्र गमे संबन्धः ॥ कालादेशेन
जघन्यतः । सागरोपमं वर्ष पृथक्त्वाधिकं उत्कृष्टतस्तु तदेशा सागरोपमाणि वर्षपृथक्त्वपूर्वकोट्यधिकानि जघन्यस्थितिर्ज
न्यस्थितिकस्थित्यत्र जघन्यकालतः । कायसंबन्धः सागरोपमं वर्ष । चत्वारि सागरोपमाणि वर्षपृथक्त्वाधिकानि पूर्वेषु पृथक्त्वाधि
गामा पृष्टाः । मावावत्यादि । सप्त मादिगमत्रयं तत्र वक्ष्यमाणान्नमित्यादि । शेषागमगादेना पूर्वं तत्र पृथक्त्वं धृत्वा शतपर्वकं । कउत्कृष्टेन स्थि
विकाः कृत्वा धृत्वा शतपर्वकामवा । एवमन्यदपि नावाप्नमस्वत्वे । मनुष्यादिजीवा ज्ञाणियन्ति । तिर्यक्स्थितिर्जघन्यान्तर्मुहूर्त्तमुत्कृष्टा
मध्यमोत्तमस्थितिज्ञानिव्यामा जघन्या स्थित्यादिगामिनां वर्षपृथक्त्वं उत्कृष्टा पूर्वकोटी ॥ व ॥ सप्तमपृथिवीपृथमगाम ४२१

न४

तत्रासंख्यसागरोपमाऽवत्याकाशीयअन्नादियाऽऽति । शब्दान्तर्गतं कायसंबन्धतावं ... तमेवकालं लवति । सप्तमपृथिवीना
३४ रकस्य ततो द्व्यन्तस्य मध्यमस्थित्यादेन । नवहयनावनितावेव कालस्य नावादि । ति । वर्तविंशतितमोत्पद्यमानः ॥ व ॥ व्याख्यातः ३४
। पृथमोद्दशाकः पूर्वस्थितायव्याख्यायात संबन्धस्त्रीवपादस्त्यादिपूर्वाङ्गगायाति द र्शितपदवा एवं सा द्वितीयोद्देशाकः प्रथमोऽ
स्यावदमा । दिष्टवंरायगिदेश्यादि पञ्चपल्योपमासंख्येयभागप्रमाणं पूर्वकोटिरायुः । यतो मनुष्य स्त्रियामात्योत्कर्ष
तः पूर्वकोटिप्रमाणामायुर्लवति । मूलवाक्यतः स्थात्रक उत्पत्तिमवादवायुर्वर्ष प्रतिनाति रिक्ताः । अतपवीत्कर्षस्थितिका रणा
त्रायुपाणां मत्रयत्र पूर्वकोटिक्षावत्वो । निवतिशनयम युग्मिमायुषाच डिकायुः प्रमाणप्रमाणाच स्थितिः ॥ व ॥ असंख्या
तवर्षायुः संज्ञिपञ्चेन्द्रियतिर्यक्प्रमत्तत्रयाणां सर्वोत्कृष्ट पलितत्रयस्थितिस्त्रत्रयवत्तितत्र । इदं देवकुर्वादि मिथुन ३०४
कतिरश्चाधिकायाः । तदि त्रिपल्योपमायुष्काण नाम ख्यातवर्षायुषा लवति । तत्रयातः सहस्रादिवायुः । स्तः संत
दिद्धे वै धवतीति । संखज्ञावत्ववत्तितिः ॥ असंख्यातवर्षा । युग्मिरस्थासंख्याताना कदाचिदपानावान्वज्रऋषभनाराच
संहननीति । असंख्यातवर्षायुषा यतस्तु दवलवतीति । नवहाणपदपुरुषत्तमिति । इत्यं पञ्चिणाधिकत्वोक्ता । पञ्चिणांस्तृतीर्ष
तो धनुःपृथक्त्वं प्रमाणशरीरत्वावादवा धनुःसमयत्त्वजनवपञ्चिणुत्रि । असंख्यातवर्षायुषापितस्पर्शदादपलियासंख्यप्रको
वृत्तिः पल्योपमासंख्येयलागः । पक्षिणामायुरिति । आक्रामणोगाउयाई देवादवत्पूर्वादिदरस्यादीन धिकात्वोक्ता । तानवर्मगावाः
यन्ति । असंख्यातवर्षायुषादितत्त्वसत्त्वावदानसं लवात्यावति चक्रोमणांवपालितवसाऽऽति । व । ति असंख्यातावर्षायुः तिर्यञ्चः
उ४

नवपक्षिपूर्व तिकः । उक्कोसेणं सातिरेकपूर्वकोटिरायु तिवस्सा

अगा०इति संबंधीनियाणि ता असुरस्य संबंधीनीत्येवं च । नवरं देवत्वे वाऽहतः । असंख्यातवर्षायुष्क इत्यपद्यत इति ॥ ८ ॥ सा चेव अप्पणो
जहन्नकालट्ठिईओ इत्यादिस्तृतीयगमः । इह च जघन्यकालस्थितिकः सातिरेकपूर्वकोट्यायुस्तु स्यादेवासुः ऊर्ध्वं तातिस्त्वा साति
रेकत्वाद्धर्कमिति । उक्कोसेणं साइरेगं पुव्वसहस्सं तिय उक्तं । तस्य सप्तमकुलकरकालीनाविनादस्यादीनपेक्ष्यति संगत्यातः
।तयादिस्तासंख्यातवर्षायुर्जघन्यस्थितिकः । उक्तं तः सवसातिरेकपूर्वकोट्यायुर्भवति । तथैवागामध्यवसंतत्रावतानृवं विध
स्तुदेस्यादिः । सप्तमकुलकरकालेऽस्य ता तथा सप्तम कुलकरस्यापि च विंशत्यधिका निवेयथा । तातारत्वे स्त्वतस्या
कालता विनांवनातिसमधिकतरणितकालानद स्यादयस्थितद्विगुणाख्याया: श्रुतः । सप्तमकुलकरकाला
नावितनसंख्यातवर्षायुषां दस्यादीतांवयाद्याद्धा सवगादतायमाणलस्यत इति सातिरेगाउदाउवाकाः
तिरेकाः दुागत्रि । एकासोतिर्यग्यवसक्कान्याउसातिरेकेवाउउर नवसाक्कति ॥ ४ ॥ अउउरकुमारट्ठिईसांवदवजाणगा ति ।
तत्र जघन्या असुरकुमारस्थितिर्दशवर्षसहस्राणि संवधेत्तु । सातिरेका पूर्वकोटी दशवर्षा णि चेति ॥ पञ्चमगमास्तु स्वयास सहस्सा
वाक्यस्या ॥ ७ ॥ एवमुक्तादितामसंख्यातवर्षायुषि संज्ञिपंचेन्द्रियतिर्यग् उरस्थसंख्यातवर्षायुरसाउत्पायात । जदिसंखेज्जवा यति
दि । उक्कोसेणं सातिरेकभागरावमट्ठितियसुतिय उक्तं तद्धि लिनिकायमास्थित्य ति । तिसु विगमएसु त्रि । जघन्यकालस्थिति
कस्यंच विषेषिकादिश्रावता रिलमाउ ति । रत्नप्रभाट्पिवागामिनांजघन्यस्थितिकानां तिप्रत्याउक्का: पउउवनस्थास्वत प्राश्रा ४२०
सुरउत्ताजालिस्यावानायत्यायत इति तयारत्नप्रभाट्पिवीगामिनां जघन्यस्थितिकानां सप्वसमायस्थानान्यः प्रज्ञाप्यान्या

रवाक्कानीदउप्रश्नस्यान्यवदीर्घस्थितिकानदिह्रिविधन्यपिसंभवति । नविताउकालस्याल्पत्वात् संवादसातिरेकाणामा
गारोपमगाकार्यांत्वाति । रत्नप्रभा गमेउमागरोपमेण संवध उक्का: सुरकुमार: गामउसातिरिकसागरोपमगासोकार्यैव
लिपक्का व कूप्यातस्यैवनावादिति ॥ ८ ॥ अउयमउपाल्पाः सुराउत्पादयत्नादाजदिमणुस्सहितोइत्यादि । गक्कासणं ति पलिउव
६० मट्ठिउइ ति । देवकुर्वादिनरादिवक्कर्षतःस्वायुःसमानस्यैवायुषो बन्धकाः तः ॥ तिपलिवम ट्ठिइयउडुत्सुकको नवरं गाणगा
अधिक० गाहणात्याहितत्रप्रथमेअधिक: उट्ठीनयपाकधिका जघन्यस्थिति थिति । तातोधिका संख्यातवर्षायुर्नराजघन्यतः सा
तिरेकपूर्वधनुयत उमाणोभवति । तथासप्तमकुलः करकाले ना वा सिसुत्क: । नरउकुष्टत उत्रिगाउ: तमानाय
थादेवकुर्वादिमिथुनकनरः । सप्तघमगामट्ठि तीयवट्ठिविधिविसंभवति । तत्राद्य उत्रिगव्यूतावगाहना
एवव्यस्याद सावावाक्कष्ट स्थितिप्यल्यायम उयाचुक्के प्रत्ययात उक्कर्षतः स्वायुःसमानायुर्बन्धकत्वात्तस्येति ॥ ८ ॥
सा० असंख्यातवर्षायुःसंज्ञिमनुष्यस्थित्यादाजइसायवज्जो त्यादि । एतदुसमसुषमदिश्वार्वलाउसारेणावगतव्यमिति ॥ ८ ॥ वर्तुद्विगाति तमस्याते दि तावः ॥ ५
द्वितीयउरायगिदत्यादि । उक्कोसेणं दसणाउपलिउवमट्ठिईएसुत्रिय उक्तं तदेवादव्यं नागकुमारनिकायापेक्षयाय
२ तस्यउत्पादनात पल्योपमउक्कर्षतस्याउः स्यादादवदाक्षिणदिवइपलियंवादसउणतरिल्लाणं ति । उक्कट्ठसंवधवादादस्स
णाई पंचपलिउवमाई ति । पल्योपमत्रयं असंख्यातवर्षायुषःसंवर्धनादशोनाततनाः । गकुमारसंबन्धिनीइत्येवयाद्यासमात
नवतीति द्वितीयगमेना गकुमारट्ठिई सांवदंवजाणगा तितत्रजघन्यानागकुमारस्थितिर्दशवर्षसहस्राणि संवेधस्तुका
तिर्य० द्वि०

नगाण्टत्रि न्ताज्जघन्यः। सा निरुक्तपूर्वीकाद्दशवर्षसहस्राधिकात्तत्कृष्टः पुनः पल्योपमसंख्येयांतरवाधिकमिति। द्वितीयं गामसंक्रो
मकालस्थितीयत्रिंशत्। दाशानां हि पल्योपमायुष्कस्थित्यर्थः। तयोः स्थितिर्जादासाणांदादकस्थाणां इयं पलिउवमाइंति। यदुक्तं नदवा
मारि सर्पिण्यां सर्वैत स्थितीयारकस्य कियत्यविभागे अतीते संख्यातवर्षायुषः। तिर्यक्त्वाधिकत्वाकांतपाममिवितत्पमाणायुष्कत्वा
त्। एषामिवत्वायुः। समानादेवायुर्बंधकास्थाना उत्कृष्टस्थितिभुतानामक्रमादारभ्यादावुत्तिपलिउवमाइंति। एतद्युदिवकुर्वायुसं
ख्यातजीवितिरश्चाधिकस्यात्यक्तं तत्र पल्योपमायुषाणांपि। दिशानहि पल्योपमायुर्वद्भ्रंतियतः स्वस्थायुषः समंदीनतरं वा।
तद्बंधंति। तत्समदत्तरमिति॥ असंख्यातजीवितं संज्ञि पंचेंद्रियतिर्यंचः मा स्त्रियाद्याजातिमाखक्षवमा उ इत्यादि
॥ तत्वं श्रीवीकात्रमारणावगंतव्यमिति। वक्ष्यते वचनात् पृथिवीकायादयः संख्यातवर्षा पूर्वयोरितिमध्या तृतीयाः॥ ७॥ एवमात्मविशेषासका
दशः॥ ७॥ अथ पृथिवीकायानुद्दिश्य हवजदा वक्तं तापरस्यान्तिनावक्तव्यतं तादवस्थं। किंपुर्गिदियतिरि
क्खाजोणियदितागात्ठपंचिंदियतिरिक्खाजोणियद्विता उवज्जंतित्ति॥ ए॥ पुगिंदियतिरिक्खाजोणियदिताक्षिवज्जंत्ता
त्यादि। इतीवगामनंवरजदाणंपक्रात्यादिपाकनगमायात्वियुवक्जाद्यनासंख्यायापावात्यंतरस्वात्कृष्टस्थितियपाकादया
सरवायावावात्यंतरस्वात्कृष्टस्थितयपकादायासाख्याता उत्कृष्टस्थितिपूर्वत्कृष्टामल्पाद्यानिकादीना
मपेक्षयादसंतवात्। उक्ता मध्ये अष्टनवमदणाइंति। इहेत दमवर्तितवां। यत्र सा वा यपकेठयमामध्येकद्यापिपाकउत्कृष्टास्थिति
नेवतितथा कर्षीतामेनवग्रदणानितदन्यउवसंख्येति॥ ततास्वाद्यात्त्रिविधपरतजीवकृष्टास्थितिरि- त्य कर्षीताग्र ४३५
यो

नवग्रहणात्मकात्मात्वमुत्तरज्ञापिजावतीयमिति। तावत्तं वा समयसहस्रंति। द्वाविंशतिवर्षसहस्राणामष्टानिर्नवग्रहणा
गंणानपइमततिवर्षसहस्राधिकं वर्षलक्षं भवतीति॥ ॥ उत्तार्थगामालमागत्तिसित्ति। जघन्यस्थितिकेषु दावात्युघत इ नो
ति। ताजालस्थानतस्तनामा। ति। एवगाम। उक्ता मणा अष्टावीमाइवासमसहस्साइंइत्यादि। तत्र जघन्यस्थिकास्यात्कृष्टस्थिति।
कस्यवउ: कृष्टतत्मत्तवा द्वाविंशतिवर्षसहस्राणिवउर्गुणितानि [illegible] शी। अष्टाशीतिर्नवतिवशागिर्वांतर्मुलत्तांनीतितव स
गामजदाणांणावायालावंति। द्वाविंशतिवर्षसहस्राणां च। पनगुणानवउष्टचारिंशत्सहस्राणि भवंतीति॥ ७॥ एवं पृथि
वीकायिकं। पृथिवीकायिकत्वः उत्पादिता अष्टासा विवाकायिकउत्पादिता। जइ आउकाइए इत्यादि
क ।वउक्कवालवहि। रूस्सवादरयांपर्याप्तकापर्याप्ते लदाना मंवादातइयबाद इत्यादिमवनगाटम
नजघन्यतः। सावधः। सर्वागामवलावयवणाठयरूपः। प्रतीतउत्कृष्टस्व। तस्मि विंपिः स्यास्मातिसहस्रपीतं। नवा रे
तृतीयादिषुसुवाक्वपंचगामस्कर्षेनः। सावधोपान वय दगाति पूर्वपदर्शितायात्कृष्टनवग्रहणातिबंधनरतायात्
तीयपष्टमससा पामाघकपाकनवामवगामउलयउत्कृष्टस्थितिः। मतावात्। ससुवउचुगमपसुत्ति। ता पेवतउर्भगा
मवउवमस्थितायवउर्वपंवमलकाणाश्च। कर्षीता असंख्याति नवग्रहणात्यकशपिपाकउत्कृष्टस्थितिरलावात्। तदयगम
पकालापस [illegible] गांजदाणांणावावीसंवाससहस्साइंति। पृथिवीकायिकानंतुत्वविशानचतानात्कृष्टस्थितिर्भावात्। अंतास क
जतमत्तदियाइंति। अष्टकायिकस्यतावा त्यिवागेधिकावपिजघन्यंकालस्यविवक्षितावांतर्मुलत्तस्थितिकत्वात्। उक्तोम

णंसालभवग्रहणे वा समयसहस्राणीति। यदा कश्चित् स्थितिकः स्यात् पृथिवीकायिकानां तथा वक्तव्यं तेन वा नानात्वात्। ततो तिर्यक् स्याद्याप
लगा०हति कायिकास्योत्पत्तिकाले कालस्य द्विविक्षितत्वात्। उत्कृष्टस्थितयः स्युः। मज्जावनवग्गविंशतिवर्षसहस्राणां समानां वज्जुयुक्तं वर्ग लेहुमवति
वर्गीति। त्रि॥८००००॥२००००॥ मीलनेवाणां उत्तमसहस्राधिकं॥११६०००॥ वाहिगमसूत्यादि। एष्टेगामविज्ञयस्थिति
कउत्कृष्टस्थितिः स्यादेति। इत्यंतस्तु उत्कृष्टवर्षसहस्राविंशतिस्तु स्यात् कं वत्नेनवग्रहणा पृथिवीना वचयास्तु उत्कृष्टकालमानं स्या
त्॥८००००॥ अंत॥ध॥एवं समया दिसमाव अस्त्युक्ता॥ना। वरं नवासमामजघन्यं नवकानविंशवर्षसहस्राणि कायिक
पृथिवीकायिकाउत्कृष्टमीलनादिति॥७॥ अथ तेजस्काययि। कस्य पृथिवीकायिकस्त्वादयनादा जइत्यादिति सिः
लेस्यात्रि। अस्कायिकभावादावात्याः। तेजालस्य। सत्रावावतस्यास्त्वकोंदउतदलावाविस्तपवति। हि ३०
ईज्ञापियद्यत्रि॥ तत्रातजस्तुजघन्यास्थितिरितिरंस्तुल्यमि नमउक्ताणादारावाणानितस्यगमसूत्यादि। इतीयगमे
पृ०स्तोक अयिकास्तजस्कायिकस्यत्कृष्टस्थितिकास्थितिरिति उत्कृष्टस्थितिकस्य पृथिवीकायिकस्य ... तेजस्कायिकस्य
... पृथिवीकायिकाउत्कृष्टस्थितिः पृथिवीकायिकस्य तस्य त्रिकस्यापकास्यास्तु उत्कृष्टस्थितिकस्य सा
ला। शीलवग्रहणास्तु उत्कृष्टत्व वत्वउत्कृष्टपृथिवीकायिकाउत्कृष्ट नवग्रहणाभवाविंशतिवर्षसहस्राणां वउत्कृष्टानावत्रया सातिस्या
निलवति। तथा वउत्कृष्टं वतेजस्कायिकनावत्कृष्टतः। शत्यकमानावरात्रयपरिमाणं भवदशावेगसंराणीति। एवंसमेवाउवं
जि॥२५३३५३३५५५५ऊणालाणियाघाति। मायाति। मविवंपशाहिनवात्भगामघाघोलवग्रहणानितभवकालमानं वघायो ४२०

गमस्त्वैवाणगासभवग्रहणशताअसंख्यातनवाः। कालाघ्रसंख्यवचयवति। अथ वायुकायिकस्य पृथिवीकायिकस्त्वादयना
दजइत्यादि। सावद्दावाममदास्विदिंकाययाश्रितेजस्कायिकाधिकार अवनागविः मावत्ं। उत्तरदउवर्षसहस्रेकायिवायु :२८०
वाउकृष्टतोवर्षसहस्रत्रयस्थितिकस्यादिति। तस्यगमसूत्यादि आज्ञासणंगवासमययसहस्राणि। अत्राशीलवग्रहणानि
२० :तभववत्वउत्कृष्टअस्त्रसातिर्वर्षसहस्राणि भवनैक्यभववउत्कृष्टवायुमाक्रभवर्षसहस्रत्रयस्यवउगणास्यवउगणितानवउदउचनयः
मीलनवर्षलक्षमितिएवं सावादाउवविंशतिऊणालाणियाघा शिमद्यात्रकृष्टस्थितिसंलवश्वावत्कृष्टता शीलवग्रहणानि
तरवसंख्यात्यतदउसारणावकालाणिवायुः इति॥७॥ अथवनस्पतिस्य स्युत्वादयनादा जइवणस्सईत्यादि। वा ७०
णस्सइकाणं अउक्काइयगमसरिसानवगमगाणा॥ णियवधिवस्त्रुविरापस्स्माद्नाणासंहिपत्यादि
अस्कायिकानां स्थित्युकाकावगाहनाएणांउनावासंस्थि नातघापदमाभु इत्यादि। शबमाकभअघिकभगामभणा
स्यात्यभवाउत्कृष्टस्थितिकगामभत्रिभवघापृथिवीकायिकानां पृथिवीकायिकपृत्यघमानाना उत्क्रातपिववाद्याःअंगुलासंख्या
तभागमात्रिवित्यर्थः मावाद्दाहिईयजाणियवति। तत्रस्थितिम्याप्यतः। दशवर्षसहस्राणि जघत्यावउत्ततिवएतदउमाराणसंवघो
णिजयः। तामविकउगामदर्शयति। तस्यात्यादि। आज्ञामणअडावासु। अरर्वतिसमयसहस्राणि। इदगामउकृष्टतावाघोलवग्रहणा
नि तभववत्वारिंशपृथिव्यास्त्राविवनस्पतेः। तवउत्कृष्टपृथिवीनावउत्कृष्टउवर्षसहस्राणामष्टाशीति। तथावनस्पतेर्दशवर्षस
हस्रादुक्ष्याउत्कृष्टनावउवर्षसहस्राणांवघारिंशा उत्तयमीलनवयाघाकंमानमिति॥७॥ ॥अथद्वीन्द्रियस्य तस्योत्पादयना

नाग०१ति दोजहन्नइंदिए इत्यादि यावत् भाणियव्वाइं इति यत्करणात् संखेज्जपएसोगाढा यावत् भाणियव्वाइं इति समस्तदिग्विदिग्
भावात् सामान्यतः सम्यक्त्वाद्यपेक्षया इति इत्यं व्याख्यातो पि करणं ढियास्यो पि कष्टपृथिवीकायिकस्य एवं मनुष्य जघन्यस्थितिमि
पि तस्यो वा कृष्ट स्थितिश्रुतानि सं वा वि विराधना श्रुतवादानवरमित्यादि अठलवसदणाइं इति एकसमयस्थाकृष्टस्थितिकत्वा
द्वि० इयाली साएसं वत्तव्वं रदिन्न ग्रइदियाइं इति वत्तव्वं यस्य वाचनात् आद्यमानत्रअष्टवत्रारिंशत् ... संवत्सरा नवं तितिर्यग्
कायस्थाना तिर्यक् सदृशाणि ति द्वितीयस्यापि गमत्रयस्यापि दवकव्यता वि राय सं वादानवरमित्यादि इदमत्र ना नाथ
घा० राधनात् तेयं पृथिवीकायिकानामंगुलासंख्येय भागमात्रमित्यर्थः शकरागमत्राय तदादशायावा
... प्यादि इति तथा नाममदिना जघन्यस्थितिकत्व यामाखादनस्य गृहधीनाघत्यादाव जघन्यगमिक
र० सम्यग्दृष्टिभ्रात्मा अज्ञघन्यस्थितिकस्यापि तद्भावात् क्व० ज्ञानयाज्ञानशर्कराजात अप्यादका तथायोगदा
घन्यस्थितिकाधिनापर्याप्तकवात्नवाणागः शाश्वा सावद्ये धा तथा स्थितिविदं तथैल स्वां सव शातकसंवत्सरदशा
शतकमपि धा तथा व्यवमाना नादावरात्रान्य वशाकृताल्नयरूपा इदमस्तं नानात्वमत्र वेद इति सावधस्तु द्वितीयस्यत्रय
गमायामकृतांतावादि जानासंख्येयलवलक्षणा कालादाशानव सांख्येयकालनलक्षणा इति यत्र विशाषमादात्तइपगम
इत्यादि अंत्यगमत्रयका लाणसमयं विविक्तिकृणा मणियन्वंति यत्रादवंपथ समगमकालता क्षणिता वर्षतिर्यक् सद्धा
एष्टवर्षा ... द्वितीय ... पंचतल नैव ... या सिंहतीय समवधेलिखितवाल्हो अध ति
का०मि०

ढियस्य समुद्यात्दयत्राद जइ तेदोत्यादि वाजत्रयसयंऽअइदियाइं इति इदमष्टतायगमा माघोलवा सत्रवचन तद्दिंद्रिय वावस्यक
पतः पाकानयाराज्ञ द्विविधसमासभ्याया आकालमानं भवतीति मध्यमा तित्तिमातादवत्ति यथा मध्यमास्त्री इंद्रियगमाः सांव
त्सावचदिकालाः णियाघाति मध्यस्थिमगमत्राय नवादोशानानां कर्षतं त्र्यौकमाहोलवयारण तिकालादशेन दपस्थिमगमत्र
यस्य एव सगमसंतीय गामावृत्कर्षतो दशातिर्यक्समदशाणि षणवत्यधिकानि द्विवशतापिकानि द्विवीय तत्र यमवस्कतरंदिनरा
तमंतर्त्तदलनवतष्यालयधिकमिति ॥ अ ॥ अथ चउरिंदिय स्यसमुद्यात्दयत्राद जइ त्यादि नवरं पत्रावचवाण अत्रि
दि० वक्षुमाणा ववगावनौताना त्रिनिदौ इयपकरणाण्क्रा यावतरिंदियशुकरणं विशाधावलणितव्यानिलवं ति ता
दर्शयति त्यवढेत्र शरत्यादि समं तवद्वित्रिराषवपणातादिन मरजाति तथिवचयो त्रींद्रियस्य य समं वा विशधो
नदर्शितः सप्तवर्ष ध्रुइति ॥ अ ॥ अथ पंचेंद्रियतिर्यञ्च स्तत्पादयत्राद जइत्यादि गाढासणं अठलवसदा
णाइं इति आनातदमवगम्याता यायाकर्षतः पंचेंद्रियतिर्यश्चा निरंतरमष्टिवलवानवंति एवं समानतवांकरीतरिता अपिल
वांतरिमवाषटिवनवंतीति का लाणसमयं विविक्ति कृणा मणियव्वंति तत्रशमगमकालतः संवधः सवदर्शितः एवहिता यें स्व
स्थोसो वतत्र शवीकायस्य तदिरं तर्तलं तरिषिका इतायतनाप वाक्षमी त्यावर्षसदस्निरधिकाः तत्रगामेत्रतिद शाशरणाय
वारूपवासा ववामयइति ॥ अ ॥ अथ मनुष्यपंचेंद्रियस्य समुत्पादयत्राद जइ समणीत्यादि एवं संवादानवकविगमएतु इत्यादि
पवमुक्तानिलापनमेवनवक पि गाम तयगाद्य मज्ञि पंचेंद्रियनिरवगोपः इदवाव्या अमज्ञिनोसज्ञितो वषष्टिवादा पंश्चिम क०
क०

४११०४० ऋनां जघन्यतोंतर्मुहूर्त्तमुत्कृष्टतः ... उत्कर्षतस्तु पृथिवीकायात्पृथ्व्यादिति । लद्धी से इत्यादि । एवमुक्ताभिलापेन संवेधो । लब्धि
परिमाणः संहननादिभिः समतस्य पृथिवीकायिकेषूत्पित्सोः संज्ञिन आद्यगमत्रये परिमाणवदपि यत्तु त्पित्सोः । स्थाने समथास्मे रत्नप्रभा०
षिणः सन्नाप्युपेवलक्षिः । विशेषस्त्वयं । नवरमित्यादि नवरं नानात्वं जघन्यस्थितिकत्वाद्भवंति । तानि च अवगाहणा इत्यादि ॥ हना०
ज्ञानधरणा मसंज्ञात्वंविनत्य ... प्रवमानात । जहन्नं मत्ता ॥ अथ मनुष्येभ्य उत्पादयन्नाह । जइ इत्यादि । तत्र च एवं जहे
त्यादि । यथा संज्ञिपंचेंद्रियतिर्यग्जघन्यस्थितिकस्य त्रयो गमास्तथैव तस्यापि त्रय अधिकागमा भवंति । जघन्येति
कस्थितिकत्वात् संमूर्च्छिमस्य मनुष्यस्य नागमत्रयं संभवइ । ति ॥ अथ संज्ञिमनुष्यमधिकृत्याह । जइ सण्णीत्यादि । न
वरं प्रथमगमेनावगाहनामात्र ... इति । संज्ञिमनुष्यस्य वति विक्रमः । नवरमित्यादि । रत्नप्रभायामुत्पित्सोः द्वि
सा० मनुष्यस्य ... जघन्यतोंगुलस्य पृथक्त्वमिदं रत्नप्रभायामुत्पित्सोः अंगुलपृथक्त्वहीनमासपृथक्त्वमिदं त
त्र्मुहूर्त्तमिति । संवेधस्तु नवरं स्थितिं गमं च ज्ञात्वा पृथिवीकायिकेषूत्पित्सोः नस्य संज्ञिपंचेंद्रियतिर्यक् च स्थावेदना
वाचः । संज्ञिनो मनुष्यस्य तिर्यक् पृथिवीकायिकेषूत्पत्सोर्जघन्यायां स्थितौ अंतर्मुहूर्त्तप्रमाणायामुत्कृष्टायां तु पूर्व
कोटिप्रमाणायामिति सद्भावात् । जघन्यस्थितिकसंबंधिनि गमत्रये लब्धिस्तात्रये द्वावान्ये च गमत्रये संज्ञिपंचेंद्रि
यतिर्यक् सदृशी । साधाद्वादावादिवासयायेति । इत्यादि । उत्कृष्टगमेषु अंगुलासंख्येयभागरूपाणि वगाहनास्तंत्रपल्य
त्वंरूपाणि स्थितिमत्तामावेदनवाच्या । आतपवादा नवरं । गाहणात्यादि । अथ देवेभ्य उत्पादयन्नाह । जे इत्यादि । असंघय ४३२
६०

णाणं ... असंघयणित्ति । इह यावच्छरीरादिदं हस्तं । नवहानवः स्थिराणि वज्रानतवसंघयणानि । ...ञ्जाणस
लाइस्ता अकंतापियामणुस्सामणामा तातसि मरीरसंघायत्ताए परिणमंतीति जासा नवधारणिज्जा सा जो सा अंगुलस्स असंखज्जइ हं०
भागं ति । तत्प्रदकालमनाभोगतः कर्मपारतंत्र्यादंगुलासंख्येयभाग मात्रा वगाहना भवति । उत्तरविकिया उ जघन्या अंगुल
स्य संख्येयभागमात्रा भवत्या भोगजा तित्त्वा तस्या न तथा विधसूक्ष्मता भवति । याहशी भवधारणीयायाः इति । तेषां जातउत्त
दर० रवैक्रियात्तनाणा संठियत्ति । इहावासेन संस्थानविशेषादि । तितिमि अत्थाणानयणा पत्ता य । अच्छर सुमारा असंज्ञि
नः । आगत्यात्पद्यंततषामपर्याप्तकावस्थायां विभंगस्य नावाल्पणांतत्र ज्ञानादज्ञानि भजनानाक्तं । जहा सेणं
दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं ति । तदेवद्दशवर्षसहस्राण्यसुरेषु अंतर्मुहूर्त्तं तु पृथिवीकायिके
षिति । इहात्मवस्त्राकालस्याणामातिरेकसागरोपममित्याह पिताव नाके पतावा नवराक्ष्यं पालाध्यस्संवेधकालः । पृ
थिवीतत्व हत्यस्याशुरकुमारस्योत्पादाभावादिति मन्किंलपत्ता । प्रथिलवत्तसरस्थात्यादि । अयं च हस्थितिविशेषणमध्यमगमे
षु जघन्या सुरकुमाराणां दशवर्षसहस्राणि स्थितिरंत्यगमत्रयमाधिकं सागरोपममिति । आउ विवक्ष्यं डाक ति मिनाणाति सि अस
नाणाति यमेति । इहासंज्ञीनोत्पद्यतं । संज्ञिनस्तु त्रिसमयपर्यन्तसम्यग्दृष्टेरज्ञानानि भवंति इतरस्य च ज्ञानानि भवंत्य
ज्ञानानीति भवंतीति । अहिलागपलि ... उवमंति । अह ... मालामा अहलोगः । सपवावयायमस्तुदायोपवागदहलागपल्या
पमं । इदं वतारकाद्देवादेवारास्थित्याकं । गकास्याणपलिउवमं वासमयमदस्समब्भहियइति । इदं वयडविमानदेवानास्थित्या

नगरवृत्ति क० [illegible] मिति ॥७॥ अथ विमानिकस्य ज्ञ
त्यादयन्नाह। जईत्यादि। एतच्च समस्तमपि शर्वाक्का उत्तमारगणाव्। सर्वमिति तिमशत दशदश ॥७॥ आयादशानान्निलख्य। व्युदशार्ण उलि
ख्यात। देवस्य नन्दवस्त्रो तिन्नि दिवस्य। उक्ताः। तिर्यक्काकायिक भूतातथ्य तस्य। एवं वदशा। पि। पाडशौ लिख्यत। जादि वणस्स ड १८
का ३३६ त्यादि। अनेन वत स्यात खवीता नाउ हूति रस्मिनाम्यत स्या वदि तां। शाघा। गांदिम मस्ता नामथ्य संख्यात वा। तथा अनंता नाउत्या दावत
स्यति षवकादयांतरस्यानंतानामसाडनव्वादिव्यप्याविदितमिद व्यव्दम द्वितीयचतुर्थपंचम ग मेष [illegible]
अत्यष्टा। स्य लिख्यात। हा। दि उपवजगान हहा [illegible] [illegible]
द्वाविति यचतुर्थ पंचमान [illegible] उक्तं ह स्थिति शादावा कर्षातान वादश। तानंता निलव यदणा निवायानि॥
समयादि शु कालादशानवानंत। कालाशा यउपंचउट्टतीय षष्ठेन मिथ्रा ष्टौ नवयदणाम्फकु थ स्थितिनिता वायु द्विईमांवदंवजा
णिक्षति तदस्थितिर्जघन्योत्कृष्टावमार्धथ पिगामउ घतीति वासंवधस्तु दृतीयमौयाः जघन्या नदशावर्षसदस्राणि तत्र क्षीरत्नौ २२
षिकान्फक्कषतस्मष्टा उनवयदाणाउदशसदस्राः [illegible] प्रत्यकं तावादशाति वर्षसहस्राणि षष्टा षमायाउज
घन्यनदशावर्षसदस्राणि तत्र उत्कृष्टाधिकान्फक्कषतस्तुवशा रिंशहर्षमदस्राणि तत्र उत्कृष्टावतु ह्यायान्याधिकानि। नवाम उजघन्यात
विंशतिवर्षसदस्राण्यत्कषतस्त्रशाितिरिति ॥७॥ चतुर्विंशति तमशात ाइशा ॥७॥ अथ समदशं लिख्यात साधव उत्ट विका ४३३
इयस्सलवीति। यात्र थिवीका यिकश्रत्यांसालप्ति। प्रागुक्ताां दियथवमावव्यस। निशावववउउगमणउसतिाानः षववत्रा

उगाम उप्रथम द्वितीय चतुर्थपंचमलक्षणा उ. [illegible] सप्तममा
ष्टमनवमलक्षणाउ एवं तियमाथ पृथ्वीकायिकनमदंद्रो डियस्य संवधवक्तपवां। आमजावायुवनस्पति द्वि विवउरिंडियैः समं
संवधे वाच्यांतादवाद। चतुर्थ शर्वा क्कु उगामश्च कषतानवादशनसांख्यया नवाः पवउ दृतीया दिष्ठाष्टा नवाः। कालादशनवयाय
२० स्यः स्थिति रुसंयोजात नसंवधे वाच्य पांवडिय तिर्यगुमउष्येष्वमदंह्रो डियस्य तथिवमवगामषष्टांव षष्टो नवावाच्या इति। चा
तुर्विंशतितमशातसमदशा॥७॥ ॥ अथा। दशलिख्यत। वितिमावदवजाणं ज्ञाति। स्थितिं ज्ञाडिय श्रत्य क्त्राप्यथिव्या
दीनामा उः। मावधवत्री डिया त्यित्युत्पथिव्यादी तांत्री डि याणां वक्षितः। मायागं ज्ञानीयान्। तादवक्त्व विद्दर्शयति।
तत्रकारण उजस्यादि। तत्र ष्टवा दिक्षितत्रकाय कि: मार्हत्री डियाणां स्थितिं संवधक्षवायगामपतीति।
उत्कर्षणा ज्ञा षष्टांरा दशत्रिं विव्वशातकपंअधिकस्य त उत्कायवक्तस्य चतुर्थ नावशत्काणां आदशरत्रमानत्रा
नवस्यनादशा दिगत्राणि। उत्कृष्टस्थित त्रींडियस्योक्ता। पतः चतुर्थनावत्पुणकानपंचाशान्मान त्रिनवस्य शातं दसव
त्वधिकं नवति। रात्रि दयमीलनवाष्टानारात्रिं दिव शातस्यतामितिासहंदियस्त्यादि। अडयाली संसव द्वराइति। दाडिय
स्याक्कषतादशवर्षप्रमाण उ चतुर्थ नावथ थव्वारिंशासंवत्सराः चतुर्थ पूर्वत्रं। पिवनवय दाणा ह्कार्षणा कानपंचाशद
३२ त्र रात्रमान उपसवत्यधिकं दिनैनवतीति। तस्ेदिय ह्लात्यादि। वणा उया इति त्रिरातदियमया इति। अथ उत्त्री डिय नावहकार्ष
णा कानपंचाशदहारात्रमान उत्रणाशाता नि दिनवत्यधिकानि नवंतीति। एवंसष्टव्डजाणव्याति। आनन वउ रिंडियसंज्ञामज्ञि

नग०४त्रि तिर्यग्जघन्येऽपि ॥ मद्वीन्द्रियाणां तृतीयगमसंवेधः ॥ कार्यइति इष्टवितं अनेनत्वतृतीयगमसंवेधदर्शनेनशेषादिगमसंवेधअ
पिइष्टवितो द्रष्टव्यः ॥ तथा मध्यस्थलविकल्पात् उपमादिगमवत्तकसंवेधस्तमवादेशाना कर्षतः ॥ मरवास्वानवग्रहाणिरूपः ॥ काला न८
दिशनवसंख्याः ॥ कालादोशनत्वसंख्यातकालरूपइति ॥ ७ ॥ वेवविंशतितमशतसप्तदशः ॥ ७ ॥ पंकनविंशनालख्य मसि
विंशतितमत्रलिख्यात ॥ उक्ता सर्पाउघाकार्डिशा उपक्षेत्रि ॥ नारकाणां मसंख्यातवर्षायुष्कत्वादादिति ॥ अकुरत्रमाराणां
वात्रिये वेति ॥ पृथिवीकायिकसूत्रं घमानानामषुरकुमार णांया वकमव्यतापरिमाणादिकां शायुक्ता ॥ सद्दनारकाणां
पंचेंद्रियतिर्यग् तद्यमानानांवाच्याविशायस्वयंनवशः मित्यादि ॥ जघन्याणांत्र्यंगुलस्यअसंख्यातिलागंतितत्य
त्रिमसयापृक्तमिदं ॥ उक्ताः सर्पाणां सत्वधस्तइत्यादि ॥ इदं वचायादशस्त्रटादिशतनारवंरयणागेपदमण प्रमा८
यादवनिर्वैलणेयं ॥ वप्पाणंगुलसंखायणारयत्तमीउ ॥ उक्ता मायापगारम्मेत्यादि ॥ इत्येवलवमर्गायावगाहना
याविगुणेति ॥ मगुद्याया वृत्तागिनि ॥ विक्रियां ताः ॥ मसंताद्व त्रिशा पंडुडा दिकंत छिवयघा अशुरकुमाराणां सावावता
दिविदिता पिणामः ॥ आवासमंताद्वत्रि ॥ यापेघिकगामयघाम ॥ एवं समा विसनगमगालाणियवृति ॥ एवमित्यनतशक्कामहय
क्रमणायोगा अपिमतगमाः ॥ न्तितव्या ॥ नववितंकरणाघाट्टशा स्थितिर्जघन्याद्भ्पलदायायाग मयानारकाणा जन्मातद्वारप
वगमत्र८ व मध्यामतिमैयुपाप्रतीति ॥ आवावात जाद्वतत्रसयउहसपइत्यादियाषिवतिरयिकाद्दशस्थितिकत्व तातप्रथामसंज्ञि ४३४
पंचेंद्रियतिर्यग्रसन्नारकाणांमध्यामथतिथगामथ [illegible] स्थितिनानात्वमवतितोयिव द्वापतिवाका

याघः ॥ आशारागोष्ठाणजदाउगादणासंवाणोत्ति ॥ शावगावगाहना यथाउक्ता पनाया एकविंशतितमपादसावमासाम्नतएवंमत्रधः
पुनिसिरयणीव प्रवयअंगुलाइं उघत्तं पढमाए उदवाए विउणा विउणा बोलमासाउत्ति ॥ तिसि नारा तिसि अणुणाति यमंति ॥ हितीयादि
षुमंज्ञिस्यएवव्ययांता ॥ तवत्रिंशानामजघन्या नाव नियमाद्भवंतीति ॥ उक्ता सणांबावघामागराव माइइत्यादि ॥ इदं नावानांकालस्याववज्ञा
नरम८ वंविवक्षितंतघतघन्यस्थितिकाव नारकस्पतेइति ॥ द्वाविंशतिसागरोपमात्नरिकात्रयाणांपंचेंद्रियतिर्यङ्पूर्वकोट्यायुर्जीत ॥ एवंवा
रत्रायमः पष्टिः ॥ सागरोपमाणिपूर्वकोटीत्रयेत्रयस्याधिकादि ॥ वाकृष्टस्थितिमुचयत्रिंशत्सागरोपमाउनीरकाणुत्कृष्टवेलाकायाद्युपं
प्रति८ विंशतियंचूतघात तदावाह्यामविवज्ञत्यत्रिंसप्तातृतः ॥ अघः षष्टिः सागरोपमाणि पूर्वकोटीचयंनस्यातृतीयात्तर्तियंग्
लवत्वेकोटीनलत्यतइति ॥ नोकृष्टातनवानाकालस्यवस्याद्विभि ॥ उक्ता द्वितानरकस्य ॥ पंचेंद्रियतिर्यग्योनि
निकाः ॥ यतिर्यग्योनिकस्यस्वत्वादयवाद ॥ जहंदिरि रकत्यादि ॥ जः ॥ यव आप्पाणं मद्याणावत्त वयति पियवाम्मनः ॥
पृथिवीकायिकस्यस्वस्थाने पृथिवीकायिकेषुत्पत्तौ तत्र घमानस्यवक्तव्यतानणिता ॥ सिवाआपिवाच्या ॥ केवलं तद्यपरिमा
णाद्वारएति समयसमसंख्यायावत्पयांतइत्यक्रमिदावकादिशित्यतादवादे ॥ नवरमित्यादि तघा पृथिवीकायिकस्पोत्पद्यमाना
स्यसंवेधघा ॥ प्रथमहितायवतुर्थपंचमगमेषु कर्षतो संख्याता मिनवग्रहणान्यपह्नानि ॥ शाखवशेषे नवयहणानि ॥ इदंयुनरसावे
व नवसुपीति ॥ तथाकालाणामाणांत्रनयवहिईकारव्रति ॥ कालादोशन संवधपृथिवीकायिकस्य संज्ञिपंचेंद्रियतिरस्थितिकानाज शुस्त्र८
र्यीतघादि ॥ प्रथमगामकालादेशाणंजहलाणंदोअंतामुजत्ताइंति ॥ पृथिवीमकपंचेंद्रियमकाववति ॥ उत्कर्षतो घाशतिवर्षस

लगा०वृत्ति दस्राणि पृथिवीमक्कानिवृतस्यपृथ्वीकाय: पांचेंद्रियतिर्यग्मक्का। एवंशेषगमानप्यूह्य: संबंध इति। सप्तमअष्टमयोर्लक्षणालवालाणाश्र
वृत्ति। सर्वत्रापकायिकादिष्वउत्पद्यमानानिडियांतस्यउत्पन्नानांपांचेंद्रियतिर्यग्योनीनांउत्पादअल्पाणिनि। अकायादिसक्कालब्धि: परिमाणादिका
न्नणितव्या। मावशब्दनत्रंशाल्पावगंतव्य:॥ अथानंतरवाक्यस्थामवायिस्फुटतरमाहाजाद्दवउद्विकायउत्पद्यमानाणासिंग
त्यादियथापृथिवीकायिकस्य: पांचेंद्रियतिर्यक्त्पद्यमानांजीवानांलब्धिरुक्ता। पृथिवीकायिकादिष्वउत्पद्यमानस्यश्चउरिंद्रियांतस्य: ।उत्प
त्पद्यमानानांमावाच्येति। असंज्ञिन: पांचेंद्रियतिर्यग्भ्य: उत्पादा धिकारा। उक्कोसेणंपलिउवमस्सअसंखेज्जतिभागट्ठिइएसुत्ति। अ
तनामसंज्ञिपंचेंद्रियाणामसंख्यातवर्षायुष्कउपादा ंद्रियतिर्यक्पृत्यनिक्षाअवसेसंतदेवत्यादि। अवासमपर
माणादिद्वारजातंयथापृथिवीकायिकेउत्पद्यमा नस्यासंज्ञिन: पृथिवीकायिकोद्देशकेविहितंतथैवास
नाम्र० ज्ञिन: पांचेंद्रियतिर्यग्उत्पद्यमानस्येति। उक्कोसेणं पलिउवमस्सअसंखेज्जतिभागंउक्कोसंडिउदन्नसन्नादियेति।
श्र० ।कायुर्युसंज्ञीपृथ्वीकायाद्युत्क: पृथ्वीकायाद्युत्कोपवपेडि। यंतिर्यक्त्व. नशत्यवं... पृथ्वीकायाद्यु...
... पृथ्वीकायाद्यु अष्टमनवमयोगाउमित्युक्ततिर्यक्तुपल्योपमासंख्येयभागउमाणाउत्कृष्टत्वनइति। इतीयग
मा। उक्कोसेणंसंखेज्जाउववज्जंतित्ति। असंख्यातवर्षायुष्कपांचेंद्रियतिरश्चामसंख्यातानामभावादिति। चउत्थगमे उक्कोसेणंउ
संज्ञी० धाकाडिआउववज्जंतित्ति। जघन्यपुर्वसंख्यातायुष्कपांचेंद्रियेत्पद्यतइति कृत्वा पृथ्वीकायाद्युत्कर्षित्युक्का। अवास घे० ४३५
संजदापयास्मत्यादि। इहावगाहणापरिमाणादिएतस्यासंज्ञितिर्य क्पांचेंद्रियस्यमसिग्मउत्ति। जघन्यस्थितिकगमेषुएवंज

मंज्ञिपांचेंद्रियेस्य: ४२ हा०
दारयणप्पभाएइत्यादितद्यमेदनानाइत्यादि अउवंधसंवंधंता:… परिमाण मित्यादिनाद्दंउक्कोसेणंसंखेज्जाउववज्जं
तित्ति॥७॥ अथसंज्ञिपांचेंद्रियतिर्यगुत्पादयन्नाह। जे संवीत्यादि। अवासपंचद्दाएयस्सायुवमसिस्सत्ति। अवारागपरिमा
णादिपाथेनास्यैवसंज्ञिपांचेंद्रियतिरश्चइत्यर्थ:। केवलंतत्रावगाहनाम सधुउरित्यादिकोस्माऽउत्कर्षेणजनसहस्रमानाना
व मत्स्यादीना पित्यावस्थेति एतादवाद। नवरमित्यादि। उक्कोसेणंतिस्सिपलिउवमाईउक्कोसंडिउदन्नसन्नावियाऽति।
ना० अस्यवसावैशगिवितिलघामउत्कृष्टायुस्सावावत्यादि। एतधृतस्कृत्राउपणेवावगंतव्यं संवादंविवत्यादि। पञ्चाववत्ति अवि जहन्न
वपांचेंद्रियतिर्यग्उद्देशकमाविवाल वादेशानाजघ न्यातोहीनांविउक्कोसेणवाकालादेशनजघन्यनाद्द अंतर्मु नस्स०
त्रैउक्कष्टतस्ववस्र: पृथ्वीकायाद्यंतर्मुहूर्तैर्वउक्का धिकाएवंजघन्यस्थितिकअधिकाधिक्यवसंवंध:। जघन्य
स्थितिकाजघन्यस्थितिकाधिक्यउवांतर्मुहूर्तै: संवंध:। जघन्यस्थितिकउत्कृष्टस्थितिकउत्कृष्टस्थितिकाधिक्यउपउनारव
र्मुहूर्तै: पृथ्वीकायानित्यसंवंधइति। नवमगामनवरंपरि माणमित्यादितत्रपरिमाणंउत्कर्षत: संख्याताउत्पद्यंते। अवगाहना
नादिक्रियेतायाजनसहस्रमिति॥७॥ अथमनुष्येभ्यउत्पादयन्नाह। जइमणुस्सेवित्यादि। लद्धी से तिसुविगमए
मुत्ति लब्धि: परिमाणादिकासैतस्यासंज्ञिमनुष्यस्यत्रिष्वपिगमेष्वाद्येषुयाताता वानांगमानामौघिकयावदवगाहना: सं मध्ये०
लवंति। जघन्यातोत्कर्षिता: पिवांतर्मुहूर्तस्थितिकावानेकस्थितिकत्वात्स्येति। एवाववत्ति अविएवपांचेंद्रियतिर्यगउद्देसअसंज्ञिपं शाक०
चेंद्रियतिर्यस्य: पांचेंद्रियतिर्यग्उत्पादाधिकारानाअसंखेज्जवासाउयवज्जंतित्ति। असंख्यातवर्षाऽऽयुषामसउत्पादेपिवात्यघा: १०

२ग०४० ता। न तिर्यग्गति। लक्षास इत्यादि। लब्धि। परिमाणादिका ।। सेतस्य संज्ञिमनुष्यस्याचितस्यैव संज्ञिमनुष्यस्य ॥ पृथिवीकाय
यिकसूत्रयुग्मानस्य। उपमनामसंदिता स्वेवं परिमाणाता जघन्यतोऽपि वा उत्कर्षेणाऽसंख्याता यावदुत्पद्यंता छेलावाता यि
संख्यातव्यासंज्ञिमनुष्याणां तस्य षड्विधसंहनिनः। उत्कर्षतः। पंचधनुःशतावगाहना षड्विधसंस्थानिनः षट्लेश्या त्रिविधदृष्टयः। चत्वा
यावतुर्ज्ञानाः। अज्ञाना स्त्रयो त्रियोगा द्विविधोपयोगाः। चत्वारः संज्ञाश्चत्वारः कषायाः पंचेन्द्रियाणि। षट्समुद्घाता सातासातावेदना स्त्रिवि
धवेदाः। जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्तं स्थितयः। उत्कर्षेण त्रयः। कायाश्च ये। प्रशस्तेतराध्यवसानाः। स्थितिसमानानुबंधः। कायसं
वेधस्तु नवादेशान जघन्यता भिन्नावित्युत्कर्षतस्तेन। वाकालादेशान्ते लिखितमेवास्ति ॥४॥ द्वितीयगमस्य संवे
यत्रि४१ त्रयोऽगमासाकाः। केवलमिदं संवेधः। कालादेश नजघन्यताः तर्मुहूर्त उत्कर्ष तस्त्र। पूर्वकोटयः। वेउ
रंतर्मुहूर्ताधिकाः। तृतीयाप्यवं नवरं उगाहणाबंद। गाणांश्चंगुलउदवेति। आननिदमवसितमंगुलपृथक्त्वार्थ
तत्र शरीरमनुष्याणां उत्कृष्टस्थितितिर्यक्तुत्पद्यात। तथा। मासमुदवेति। आननादिमासपृथक्त्वाद्दीनतरास्तूक्ता। मनुष्याणां
त्रि ९ त्रिक जो लिय त्नपंचिंदि य४ उत्कृष्टस्थितिषु तिर्यक्तूत्पद्यत इत्यर्थः। जघन्यमसंपंचेंद्रियतिरिक्खजोणिएसुवउववज्जमाणास्स। त्यादि। सर्वोपदसमनापरिज्ञाराये
माद। नवरं परिमाणमित्यादि। तत्र परिमाणद्वारा उत्कर्षतोऽसंख्याता उत्पद्यन्त इत्युक्तमिदं तु संज्ञिमनुष्याणां संख्येयत्वेन सं
ख्याता उत्पद्यन्त इति वाच्यं। संहननादिद्वाराणि त्रयः उक्तं माया संठाणादि। सर्वोपदसमनापरिज्ञाराये।। नवरं परिमाणमि
त्यादि। तत्परिमाणद्वारा उत्कर्षतो संख्याता उत्पद्यन्त इत्युक्तमिदं तु संज्ञिमनुष्याणां संख्येयत्वेन संख्याता उत्पद्यंत इति। ४३६

रु४

। संहननादिद्वाराणि उत्पातनीकानि तत्र घन्यावगाहनाभिताभिः विवृतपंचसंहननानि जघन्यतोऽंगुलासंख्येयभा
गमात्रावगाहना षट्संस्थानानि तिस्रो लेश्याः मिथ्यादृष्टयो अज्ञानिकाय योगामाने पयोगोवनस्र संज्ञा चत्वारः। कषायाः
ता:४ पंचेन्द्रियाणि त्रयः। समुद्घाता वेदनाया वेदाजघन्यतोऽन्तर्मुहूर्तेमानमाश्वर प्रशस्तान्यध्यवसायस्थानानि तु समा
नानुबंधः। कायसंवेधस्तु नवादेशान जघन्यतो द्वे अन्तर्मुहूर्ते उत्कर्षतस्त्वष्टौ नव वर्षाणि कालादेशान्ते संज्ञिमनुः
ष्य। पंचेन्द्रियतिर्यक्स्थितयः। आश्रयन्तो वास्तव इति अथवा वितथः। पंचेन्द्रियतिर्यच उत्पादय नाद। जइ दावदेत्यादित्र
असुरकुमाराणां लब्धिति। असुरकुमाराणां लब्धिः परिमाणादिका। एवं जाव ईसाणा देव सामि।। यथा पृथिवीकायिके
उत्पद्यमानस्य निरुक्ताः। असुरकुमारस्माचावी। शानकादेवावीतरा विवंतस्य पंचेन्द्रियतिर्यक्षु समावाच्या। ईशा
नकांतदेवाददेवः। पृथिवीकायिकेषूत्पद्यत इति।। रुपोवदीशानकादेवास्तत्र असुरकुमाराणां विवंलधि य४
पकायसंख्याता नाति पंचेन्द्रियतिर्यक्षु समयाना त्यादः। तथा संहननानावः। जघन्यतोंऽगुलासंख्येयभागमात्रा उत्
कर्षतः। सप्तहस्तमानानवधारणीयावगाहनाः इतरा तु जघन्यतोऽगुलसंख्येयभागमात्रा उत्कर्षतः तु योजनलक्षमाना संस्थानं स
मचतुरस्रमुत्तरवैक्रियापेक्षया तु नानाविधं तथा लेश्याः। त्रिविधा दृष्टिः। त्रीणि ज्ञानान्यवश्यं अज्ञानानि वि भजनया योगा
दीनि पूर्ववत् एवानि शमीतानि समुद्घाता आद्याः पंच। वेदना द्विविधा वेदान पुंस्त्रीरूपौ। स्थितिर्दशसहस्राणि जघन्यतरा उत्सातिरे ३१४७
कं मागरोपमं। शेषं तथैव जघन्यतोऽष्टौ समा संवधऽत्राद न। वावामतोमवधव्यादिना नागकुमारादिवक्तव्यता उच्यते

भग०वृत्ति

माराणां पुढवाब्माउगादणा डदाउगादणास्वंवाणंति। अवगाहना। संघयणावगाहना॥ संस्थाने प्रज्ञापनायाएकविंशतितम
पदं तत्र विवं। देवानामवगाहनालवणावणा। जोइसादेमासा। एमत्र। देविनिरयणा उपक्षेकदा। णिलेसमगायडागवउाकइत्या
दिजघन्ना ठितिपृथत्रि। प्रज्ञापनाया अष्टमपदस्थितिस्वरूपतीतिरवति॥ ७॥ चतुर्विंशतितमशतान्विंशतितमः॥ ७॥ अधिकविंशति
तमस्थितिविशिष्टत्वात्। जघन्यतोमासपृथक्त्वस्थितिषु॥ आनानदशसहस्रस्थितिनारकाजघन्यमवघ्याउर्वं भ्रांतामास। पृथक्कंको
नतरनव भंति। तथाविधपरिणामानावादित्यवमन्यत्रा पिकारणंवाच्यं। तथापरिमाणमारउक्कोसणंसंखेज्जाउववज्जंत
तित्ति। नारकाणांमसंख्यातिमेउमवाघ्रत्वादावा गर्नजानांवसंख्यातत्वानतिवत्तित्वात्। संख्याताएवात्तउत्पद्य
तइति। जदितिरिक्खंतोएआवदितवाऽऽर्डमास। उदात्तदिमाद्देकारज्ञति स्ववायाउपंचेंदियतिरिक्खजोइ
याकारनउलानारकस्यउत्पद्यमानोपंचेंदियतिर स्वांजघन्यातांतउलमीस्थितिकत्वादंतउलत्ते। संवधः। कृता
ख्यावहुमउघ्या इहशाक्त मउघ्यणांजघन्यस्थितिमा। स्थितिमासपृथक्कोःसंवधः कार्यइतिनाववानथादिकालादास
णजदासाणादसवासमटस्माऽसामउवक्कमध्रदियाऽइत्यादि। शर्करापृथ्व्यादिवक्तव्यताऽपंचेंदियतिरिक्खजोइशकाउमारणा
वासयति। ७॥ असतिरोष्यामवघ्याउत्पादयन्नाहा। जइतिरिक्खइत्यादि। इहस्थितिवाकाव्यं उत्पद्यमानस्यपंचेंदियतिरस्यावाव ऋ०४
कव्यातामिदंउत्पद्यमानस्यमउघ्यस्यापि एतदेवाह। एवंजाववत्यादि। विशेषउनराहानवरंतईत्यादितवउतीयअधिक ४०
स्यःस्थितिकोकादिकल्पउक्कृष्टस्थितिउमउघ्यउायउत्पद्येततउक्कृष्टत॥ असंख्याताएवलवति। यद्य।।एमिमउघ्याः संमूर्छिमस ४३७

घ

प्रत्युदसंख्यातालवति। तथात्कृष्टस्थितयः। सर्वाकाद्याऽउ। संख्याताएवपंचेंदियतिर्यक्षुसंख्याताअपिलवंतीति॥ एवंद्विष्टन
१८ वामेति। जादेअप्पणोत्यादि। अयमाथःमध्यमगमानांप्रथमगामेअधिकशत्पद्यमानाः यामित्यर्थः। अध्यवसानानिप्रशस्तानितउक्का
उस्थितिकत्वानामत्यावप्रशस्तानिवजघन्यस्थितिकत्वानात्यत्रीबीयगमायत्रि। जघन्यस्थितिश्च्यावप्रशस्तानिप्रशस्तान्यवसान
त्वाजघन्यस्थितिकाद्यनाउत्पत्रिति। एवंतृतीयोपिवाच्यः॥ ७॥ असुरायिकादि। वेष्यतउत्पादमतिदारानाहा। एवंअसुरकाइयाण
वीत्यादि। दवाधिकार। एवंजावईसाणोदावात्रि। दृष्टव्याअसुरकुमारामउघ्याउपंचेंदियतिर्यग्योनिकाहइशकवक्तव्यतातिदेश
शानान्यादिताएवंनागकुमारादयईशानांताउत्पादतीयास मा।।नवक्तव्यताघ्यावतउजघन्यस्थितिःपरिमाणस्यव
नानाउजउक्कंतेयिवातक्षण्यतएवाह। पद्माणिवसमाणंचाणित्रि सनक्कुमारादीनांउवक्तव्यतायांविशाणस्मीति
ताशलादेववदशायति। सणंकुमारत्यादि। एसाउाक्कासहिईना णायघ्रति। यदाअधिकल्पउक्कृष्टस्थितिकल्पस्यादाव
स्यअधिकादिमउघ्यश्चत्पद्यतवादाक्कृष्टस्थितिर्लवति॥ सावाक्का। उसंवधः। विवक्षायांवउर्त्तिः। मउघ्यलविंकामणांतरिता
क्रियातानतस्थमनत्कुमारादिदेवानामष्टाविंशत्यादिसागारोपममानालवति। समादिसागरोपमश्माणावात्तस्याऽइति। यदाउतः
उजघन्यस्थितिकादावस्यअधिकादिमउघ्यश्चत्पद्यतानदाजघन्यस्थितिर्लवति। सावतस्त्रिवव उर्द्धणितासनत्कुमारादीनामष्टा
दिसागरोपमानालवति। भ्यादिसागरोपममानंत्वात्तस्याऽइति॥ ७॥ आणयादावणमित्यादि। उक्कोसणंछलवअद्दणाऽइ
ति। त्राणिविविकानित्राण्येवक्कामसउघ्यसक्कानीत्येवंषट्। कालाएसणंजदासणंअटारसमागारावमाऽइति। आनतादे

नगएट्टत्रि वालानां जघन्यस्थितिरेवं स्यात्। उक्कोसेणं सव्वसागरोवमाइंति। आनतदेवलोके स्थितिरुत्कृष्टा विंशतिः सागरोपमप्रमा
णया। नवग्रैवेयकानन्तरसामान्येन सागरोपमाणि भवंतीति। ग्रैवेयकाधिकारात् अनुत्तरविमानपर्यन्तं। कल्पातीतदेवा
नामुत्तरविक्रियं नास्त्यर्थः। तानुदेवा उद्धिप इत्यादि ग्रैवेयकादेवानामर्थः। एवं मत्योत्तरालयापकृत्या भवंति। के
रूलब वलं विक्रियाते समास्यां तत्समुद्घातं वैतः कुर्वंतीति करिष्यंति वा शक्त्या जननालत्वादित्यर्थः। जहाणेणं बावीसं सागरोवमाइंति। प ३०
यमाग्रैवेयकजघन्यस्थितिर्द्वाविंशतिः स्यात्। भवंति। उक्कोसेणं प   कतीसंति। नवम ग्रैवेयकोत्कर्षतएकत्रिंशत्तानीति
नेमप्र उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइंति दिव्वइ कोडाकोडी अप्पद्दिया   इंति। शब्दार्थः पुनर्वक्तव्यता। तत्र स्थितिर्भवति देवनव
ग्रहाणां स्कन्धस्थिति ... तिः सागरोपमाणामेकद्वित्रि   ज्ञाविः। भवति तेषां स्यात्। स्थितिस्कन्धे मत्र
धर्व मतिस्निग्धा। सर्वोत्कृष्टा भवंतीति॥ ८॥ सर्वार्थसिद्धि   कादेवाधिकारः। आयुषा एव आयामानवंति। सर्वार्थ
सिद्धिकादेवानां जघन्यस्थितिर्नास्ति मध्यमं नमस्त्रयं न लवस्य।   स्थितिरस्ति वा बाधित्वसि ति॥ ८॥ चतुर्विंशतितमस्थानपंच
विंशतितमः॥ ९॥ षड्विंशतितमकिंविलिखितासंख्यातवर्षायुः संज्ञिपंचेन्द्रियाधिकारः। उक्कोसेणं असंखिपलिओव
लोप्पप माइं त्रिपल्योपमायुः संज्ञिपंचेन्द्रियतिर्यक् पल्योपमायुर्वैताराजानतस्तत्वं वाअसंखिपल्योपमानि स्थितीयगामाजदेवनागकुमा
राणां वी यगमेव नत्वयंति। मावव्वद्वमगमममानिवान्नवरं जघन्यतत्त्वकर्षतश्च स्थितिर्दशवर्षसहस्राणि। सेवधस्तुकालापमगा
जहाणेणं सायारगा उक्कोडी। दसवाससहस्सट्टिइ अप्पद्दियाइं उक्कोसेणं तिण्णिपलिओवमाइं दसवाससहस्साट्टिं अप्पद्दिया ४३८

युगां
इति। ततीयगामट्टिईसे जहाणेणं पलिओवमं ... तियच्छ्यिमातिरिक्ताः। सर्वोत्कोटीजघन्यातः संख्यातवर्षायुरसामान्येन रस्थितयापि द
पल्योपमस्कं। पल्योपमायुष्कव्यंतरस्तत्वादयि ... माणाया द्यातः संख्यातवर्षायुः। स्वायुषा ह्यस्तरायुष्कायुर्देवत्वानात्मघातिः
एतदृष्टान्तमेवेति। उमादणा जहाणेणं साइयं ति। यच्चोपल्योपममायुः समासमगदनागकूतेनैवत्तरवमनुः त्रमायामिति
ति॥ ९॥ चतुर्विंशतितम ... शातत्रविंशतितमा॥ ७॥   त्रयाविंशतितमाद्दशाकर्किं विलिखितात जहाणेणं दाउठलोगप
लिओवमाइंति। द्विपल्योपमादत्नागाविर्त्यर्थः। तारोका संख्याता   युष्कसंबंधी हि तीयस्त्रनारका इत्येतिक्कसंबंधीति। उक्कोस
णं वा असंखिपलिओवमाइं वा समयसहस्समट्टिया इति। बीए   एपसंख्यातायुः समक्कातिपाकेवमातिरकंवडविमानजो
तिक्कसक्कमिति। ततीयगामहिईजहाणेणं पलिओवमं   वाससयसहस्समन्नहियाइंति। य द्यपसंख्यातवर्षा
युषां सातिरिक्ता सर्वोत्कोटीजघन्यतः स्थितिर्भवति। तथापि   हपल्योपमं वर्षलक्षाभ्यधिकमुत्क्रामतनु। उमाणाज्युष्क
ज्योतिष्क तत्त्वस्यामानत्वाद्याता। संख्यातवर्षायुः स्वायुषा।   इदनरायुष्कायुर्देवत्वानात्मघातः। एवत्र्यूडायुपदर्शितामव
चतुर्थगमे जघन्यकालस्थितिकाः संख्यातवर्षायुरोघिकज्योतिष्कश्चत्वनाः। तदवासंख्याताश्चयाप्यघ्रिपल्योपमाष्टलागा
ग्रीनतरमपि जघन्यतत्त्वायुष्कं भवति। तथापि ज्योतिषां तानाद्दान नतरंतास्मित्या वस्तुल्यायुर्बंधकास्त्वाष्टांका संख्यातवर्षायुषर
वाद्रजन्यस्थितिकाश्चपल्योपमाष्टनागायुषा भवति। तवविमलवाहनादिकुलकरकालात्पूर्वतरकालं ... प्रोदृस्यादय। ... त्रिनाप
विपा ... तिका ... त्वं वि ... इनात्रि ... त्वंवीति। अहणाणं ... पलिअ ... गमहिई ... ज्ञाण ... उा ... त्र

ठाणवृत्ति ल्पोपमं चतुर्थदन्नेति। यत्र कृतवान् पल्योपमाष्टभागमानायुषि विमलवाहनादिः पूर्वतरकालजः आदौ दस्यादपः। अधिकं ज्योतिष्का
आयुर्वर्धिष्यमाणत्वात् त्रिस्थाने भवतीति। ज्ञवादाणाणं अट्ठभागपलिओवमठिईएसु तस्या उक्तं। अगादाणाणं धणुउद्दत्तेति। यत्र
कृतवान् पल्योपमाष्टभागमानायुषि विमलवाहनादिः पूर्वतरकालजो विनादस्यादिव्यतिरिक्तं ज्ञ इत्यादेव ज्ययदानाय स्यादगोषा
ची। आकाशमार्गे सागरमाउं अठारसमधणुसयाइंति। एतस्य विमलवाहनकुलकरः पूर्वतरकालजो विमलवाहनादिः यस्यादानाय
स्युक्तं। यतो विमलवाहनो नवधनुःशतमानो वा दत्तः। न कालदस्यादयस्तद्विगुणाः। तस्मात् पूर्वतरकालजो विमलवाहनस्य आतरा
तिरिक्त तस्यमाणा भवंतीति। जदत्तकालहिइअसंखपमावद यक्कागमासाति। एवमष्टमभागयोर विवर्तमानावान्यतां पः
ल्योपमाष्टभागमानायुषि मिथुनकतिस्थं एवमः गामष्टभाग भवपल्योपमाष्टभागमानायुषि उदत्ता
ति। प्रागसा वितं वितदिति। समभादिगमसंखस्थिरं त्रिपत ल्योपमलक्षणा तिरश्चः स्थितिः। इयात्यकस्य उमिति विध ८४
ष्टमीत्येवा अष्टमपल्योपमाष्टभागरूपान्नवमस्य तिरिक्तपल्यो पमस्य पायं यद्यवस्थितदंडमाणोकार्यः। एतौ मन्नगमगत्ति। घ
घमाश्रय। मध्यम उत्पन्नान्यकः। पश्चिमा उत्तरायणेत्येवं समासः॥७॥ असंख्यातवर्षायुष्कमनुष्याधिकारादिगमादाणामाति
रगाइं नवधणुसयाइंति। विमलवाहनकुलकरपूर्वकाले नमनुष्याय कृत्यातिरिक्तगातयाइंति। एतोधिकातः समादिनावि
मनुष्यायु कृत्यामन्निमगमपत्ति। शर्वीकृता तत्त्वि निरंतरकपवायमिति॥७॥ उत्तरविंशतितमसमाप्ततायां विंशतितमः॥७॥ ४३५
अथ एकविंशतितमे मा इह शाककिं विलिख्यते। ज्ञवादाणाणं पलिओवमंठिईएसुत्ति। मोधर्मे तथाव्युत्पमानाक्स्युस्माद्युत्पन्नवागंउकों

४५

सुराणं तिपलिओवमठिईएसु त्ति यद्यपि सौधर्मे जघन्यतः पल्योपमं स्थितिरुक्ता तथापि पल्योपमायुष्कतिर्यक्षु न भवंति। तदनंतरोक्तेष्व
देवाश्चर्थं अंतोतिदा पलिओवमाइंति। एकेति यस्य मकमपरं वादवत्तवसकं। उपलिओवमाइंति। त्रीणि पल्योपमानि तिर्यक्षु मकानि
त्राणिवादवत्तवसकं ... नीति। सौधर्मे असुराणं जदत्तकालठिईउ जा उस्सादिगमत्रायाणां कागामाता क्नातुषदार्शीति वंडा
दाणाणं धणुउद्दत्तेति उक्तं कायवउ। एवमुक्तं आकाशमार्गोदागा अयाइं यत्रकाउकालवागत्रतमा नामउष्णा भवंतीति असंखि ८०
नादस्यादीनाय स्याक्रमितिा। असंख्याताउः पंचेंद्रियतिर्य गधिकारानादसुराणं जदत्ताकालठिईउ भवइत्यादौ नाः
मष्टा मिथ्यादिष्ठीति। मिश्रदृष्टिर्निषिध्यते जघन्यस्थितिकस्य तदसंभवादुघन्यस्थितिकेषु दृष्टित्रयस्यापि भावादिति। तथा
ज्ञानादि द्वाराणि अज्ञानदास्यातां जघन्यस्थितस्यता ज्ञानयोरभावादिति अथ मनुष्याधिकारात् नवरं आइल्ल
देसु८० एसुगमसु इत्यादि। आयगमाया सि उवधउ। इयकं। जघन्यावगादनाकृष्टा उत्कृष्टतमलस्यकोदवउ जदाणाणं मि८०
सत्तस८० उपमित्यादि नायगमेसु जघन्यातउक्तोय उम्मष्टुतास्पदा। नादउत्रासि। वउर्वगासउभागजघन्यातौ धउः इयउक्तउतम्नइ गुरु८०
गम्प्रतिआक्रोशद्वउजघन्यतउक्रोधतस्यागम्प्रतमेवं वा दण्डसो॥७॥ ईशानकादवाधिकारामा तिरगं पलिओवमं कायवंति। ए
ज्ञानमा तिरिक्तद्वितीयसमये कायउ ति। ईशाने सातिरेकपल्योपमस्य जघन्यस्थितित्वात्। तथा वउजगम जउगादाणां जदत्त
माणं धणुउद्दत्तेति। यस्मातिरेकपल्योपमायुषुप्रवृत्तिर्यक्षु। त्रुवमासादवा। ज्ञादतरकाया भवनापार्श्वपलं। आकाशमार्गे सागरो इदेतागा८०
उयाइंति। एतद्यवउकालमा तिरिक्तगव्यूमा नाम उष्ण भवंतिता ति। कालनवावदस्यादीनाय स्यात्। तथा उच्चगा उच्चगा उयति

३४

सगादत्ति ।।सौधर्मादेवाधिकारः।।यत्र स्थाने षष्ठं ख्यातवर्षायुर्मंडपाणांगंध्वतंत्रकः।।तस्य गणाणयइदेमा तिरिगंगायचेति।।जघन्यतः मातिः
रकपल्योपमस्थितिकत्वादीशानकादेवस्यपश्चभ्यादेवस्थित्युमारगणासंख्यातवर्षायुर्मंडपाणांस्थितिमज्जावानदाउमारणे
ववानपाणमवगादनासावादितिमिनत्कुमारादेवाधिकारः।।जदि अप्पणाजवसान्यादि।।पंचलेसाउआइत्याउकायघात्ति।।जघन्य
स्थितिकतिर्यङ् सनत्कुमारस्तस्थिस्तुजघन्यस्थितिमाममर्यादृशादीनां वतृष्णालेश्यानामन्यतरस्याःपरिणतोइत्ताप्रशस्ताकाले
प्रशस्तलेश्यामासाद्यस्त्रियानानतृप्तावायघाताः।याताधन ननवालेश्यापरिणामेसतिनीवःपरलवंगवतस्यागमः।तादेव
मस्याणंवालेश्यालवति।लेतमाईणंजदासात्यादि।।एतत्राव नावानतायाक्रन्यायेनकार्याः।संघयणाइंबलालायलंतपा
सुपेवआइल्लगाणेत्ति।।ब्रदेवस्सिसंहननतस्यवरु श्रीमवादेवालोकानांगमनतिबंधनत्वात्।।यदाह।।बिवाह
णाउगमम्मइवज्जाइउजावआइसाकप्पा।।वहिज्जकप्पज्ज यलंमंघयणाकीलियाईणं।।जवसाणेतिस्रिलवनवणा
६४ इति।।आनतादिदेवामउाच्छस्पपाद्यते।ताताघववउत्पा गनदीनातिजघन्यातानवसप्तलवति।एवंलवमस्यकमध्येकं
प्रतिलावनीयमित्यादि।।गच्छामणाणंमतावसाइत्यादि।।आनतादेवानाउक्तर्षतपकानविंशतिसागरोपमाणासुरस्म्यवलवका
ती४ यलावनमुपपंपवाशआगरोपमाणि।।मउाष्टनववउ इत्यमवधिकानिलवंति।।७।।वउविंशतितमशातवउविंशतितमः।।७।।समा पूर्वकोटीय तुषकास्य
मविवरणातवउविंशतितमशाता।।७।। ।।वरमजिनवारदशाप्रिनापथपरार्थनिरुणगणौस्याणिताविघ्नहात।।विशतिमिदशातम
लोदंर्तमीस्वउाणि।इउरगमगांनीरकिंभनमद्दिाराम्सु।।७।। व्याख्यातंवउविंशतितमंशातमथपंचविंशतितमम्रस्यते ४४०

धरेला४

तस्यविद्मतिसंबंधः।।शाकनशातंजीवाउत्पादादिद्वारैश्चिंतिताइदाउताषामवालेश्यादायानावाश्चिंत्यंते।शत्यवंसंबंधस्यास्या
इत्यादिकमस्मकगाथा..ये।लेस्सत्यादि।तत्रालेस्सायति।।प्रथमोद्देशकालेश्यादयोधिकाव्याइति।लेश्याद्देशकेपताइयउक्तं
लेश्यं... शत्यवमवीशदयत्ति।।हितीयइच्याणिवाच्यानि।संताणत्ति।तृतीयसंस्थानादयो
र्थाः।।जम्मत्ति।।चउर्थेउमादयोर्थाः।पत्नवत्तिपंचमपर्यवाः।।नियंवत्ति।।षष्ठेउलाकादितिर्यंथाः।समणायत्ति।।सप्तमेसाथिकाः।
दिसंयतादयोर्थाः।।ओहित्ति।।अष्टमेनारकादयोयथोत्प द्यंत।।तथावाच्यं।।कष्टेउपमासान्यवर्तमानालव्यालव्यादिविशे
षणोरविशेषिताइत्यर्थः।।लवियत्ति।।नवमेलव्यानव्यवि शेषणानांरकायदायथोत्पद्यंते।तथावाच्यं।।अलविया
त्ति।दशमेअलव्यायवर्तमानाअलव्यविशेषणाइ त्यर्थः।सम्मत्ति।एकादशेसम्यग्दृष्टिविशेषणाः।मिलयवा
त्रिवादशमिथ्यावर्तमानामिथ्यादृष्टिविशेषणाश्चा त्यर्थः।।उहेसत्ति।।एवमेतदशातद्वादशोद्देशकात्मकंलवतीति।।
।।७।।तत्रप्रथमोद्देशकाव्याख्यायते।।तस्यचेदमादिसूत्रं।। तेणंकालेणमित्यादि।।जत्ताणंउमस्सपविहित्तुद्देशपदेवाल
स्माविलागोति।सवानरइयाणंलंतकतिलेसाउपन्नाओइत्यादि।।अपाबहुयंवत्ति।।तच्चेवं।।एएसिणंलंतेजीवाणंसालेसाणं
मित्यादि।।अथकियदूरंतद्व्यमित्याह।।जावचउविहाणं देवाणमित्यादि।।तच्चेवं।।एएसिणंलंतेलवणवासीणंवाणमंतराणंजो
तिसियाणंवेमाणियाणंदेवाणयदेवीणयकण्हलेसाणंजावसुक्कलेसाणयकयरेश्हितोइत्यादि।।अथप्रथमशतउका
मध्यमासंग्रहरूपंकस्मातुनरच्छत्यात।। प्रस्तावांतरावतत्वात्।।तत्रहीदसंसारसमापन्नजीवानांयोगाल्पबहुत्ववक्तव्यमिति।।त

नग०१० त्रसस्थावरेषु एकाल्पबहुत्वप्रकरणाउक्तं। ततएवैकेन्द्रियाल्पबहुत्वप्रकरणानंतरं लब्ध्यपर्याप्तसंसारसमापन्नजीवानंतभागाल्पबहु-
त्वंवक्तव्यमयत्नादि। कश्चिदित्यादिसूत्रनामकर्मोदयात्। अपर्याप्तनामकर्मोदयात् अपर्याप्तकाः अपर्याप्तनामकर्मोदयात् पंचमितरेत
विपरीतत्वात्पर्यादत्वमोदयात्। एतत्वद्वात्रिंशज्जीवाः सदाः पृथिव्याद्याद्येकेन्द्रियाणांनदण्डात्कामयाम्याज्ञागमस्ति। इत्येकस्यैव
सूक्ष्मःक्वांचिद्विमिश्रमास्थित्यसपदव्यस्यांत रायकायोत्कर्षेण द्वाष्टजघन्यात्कर्षः। तस्यायोगस्यवीर्यांतरायक्षायोपशमादिगुरि
संदस्य। एतस्यवायोगस्यवतुर्दशजीवादस्थानसंबंधस्यैव स्याल्कर्षलदाघाष्टविंशतिविधस्याल्पबहुत्वादिजीवस्थानेका।
विशेषाभवंति। तत्रसघात्वावइत्यादिसूत्रस्यपृथिव्या ३४ दः। सूक्ष्मत्वाच्छरीरस्यतस्याप्यपर्या सकायनासंशर्मविशेषा।
पिजघन्यस्यविवक्षितत्वात्सर्वाल्पावक्ष्यमाणास्यो योगस्य। सकाशात्स्तोकः। सर्वास्ताःकालवर्तिजघन्यो
योगः सउत्पत्तिविग्रहिककार्मणाशरीरिकउत्कलयंद णाद्यसमयवर्ती तदनंतरेव समयपृथ्वीजघन्याक्रुष्टा।
यावत्सर्वोत्कृष्टानवति। बायराम्यत्यादिबादरजीवस्य पृथिव्यादेरपर्याप्तकस्यजघन्यायोगः। शर्वोत्कायापकृत्या
संख्यातगुणाअसंख्यातगुणः। पृथग्बादरत्वादावति। एवमुत्तरत्राप्यसंख्यातगुणत्वंद्रष्टव्यं। इदवयदपिपर्याप्तकद्वीन्द्रियोत्कृष्ट
कायात्पकृत्यापर्याप्तकानांद्वीन्द्रियाणांसंज्ञिनामसंज्ञिनांवपर्याप्तविन्द्रियाणामुत्कृष्टः काय॥ [illegible] भवति। संख्यातगुणो
भवति। संख्यातायोजनप्रमाणत्वात्तच्छरीरयोगस्यपरिस्पंदस्यविवक्षितत्वात्सर्वाल्पयोगशमविशेषमामर्थ्याद्योगान्यमसं-
ख्यातगुणात्वंनविरुध्यते। नह्यल्पकायस्याल्पपरिस्पंदोभवति। महाकायस्यवामहानेव व्यत्यापनापितस्यदर्शनादिति॥ ४४२

॥इत्याद्यंस्थापना॥

सूक्ष्मअप	सूप	बादअ	बादप	द्विअ	द्विप	त्रिअ	त्रिप	चअ	चप	असअप	असप	सअ	संप
जघयो॥१	ज८॥	जअग्रप२	जघ१०	जघ३	ज१४	जघ४	ज१५	ज५	ज१६	जघ६	जघ१७	ज७	ज१८
उकृ ९१०॥	उकृ ९१४	उकृ११	उकृ१३	उकृ१७	उ२४	उ२०	उ२५	उ२१	उ२६	उ२२	उ२३।	उ२२	उ२८

योगाधिकारादिवदमाह। दोलंतइत्यादिप्रथम समयउपपन्ना। योर्योपस्रोत्प्रथमसमायाएव त्रोत्रयत्रिपूत्पन्नरकास्त्व
।श्चामि:सर्वहायारोपविग्रहदण्डज्ञागत्वादकस्याविशे विग्रहणस्यवक्रज्ञागत्येति। समायोगित्रि। समायोगोवि
घातयोस्तोसमायोगिनो। एवंविषमाज्ञोगिनोऽन्नादि स्यावर्णादि। आहारकाद्वौरं नरकामाश्रित्यास्मति कोरा हा
।स नायकाअनाहारकाः। अनाहारकं नारकमाश्रि त्याहारकः। किमित्याह। मिथ्यादितित्रि। यातारकावि हा
ग्रहगाद्यनारकाश्रितावनागत्याहारकः एवावत्यान्ना सोनिरंत कथाऽपवितएवतदापकयोवायाविग्रहगत्यागत्यातीर नरा हा
कार्हवात्यन्नास्तोऽनाहारकः। पूर्वमनाहारकावनाउपवितञ्चाहीन। योगाश्चनवविषमायोगीस्यादितिभावः। मिथउक्तविपयोसम-
नाहा मानसमयं यादिग्रहगत्याहारकोऽष्टात्वान्नो ऋजुगत्यावागत्याप्यन्नोतायाः एकइतरापकृयाउत्यः। संमायोगानवतीतिना
वअ ॥ ऋद्धितियाविग्रहानांवनोरकएवागतास्तोविग्रहगतानाहारकाप्रक्षयाएवतैरत्वनात्यधिकाविप्रमाय्योगा
तिभावः। इदंआहारयाउवासअणाहारायइत्यानवहीनतायाअणाहारायइत्यानवहीनतअ्यायअणाहारयाउवाआहार-
हा

नगा० वृत्ति. ॥ स्यानवास्याधिकृताया निबंधनमुक्तं तुल्यताया निबंधनं तु समानधर्मतालक्षणं च सिद्धानामिति॥ योगाधिकारादेवद
मपरमाह॥ कतिविहेणमित्यादि॥ व्याख्यार्थस्य शाश्वत॥४॥ योगास्यैवाल्पबहुत्वं प्रकारांतरेणाह॥ एयस्मा णमित्यादि॥ इहापि
योगः परिस्पंदो ग्राह्य॥ इहाल्पबहुत्वं भावनाः॥४॥ ॥पंचविंशतितमशते चतुर्थः॥४॥ प्राकृतानां द्रव्याणां कतिविधधर्माणां लक्षणादी॥

जघन्यमन जघ१२ उकृ१४	अस	मि	असत्याष्ट	सत्यावाक्	अस	मि	असत्यावृष	अ	अमि	वै	विमि	आ	आमि	का
	१२ १४	१२ १४	१० १४	१२ १०	१२ १४	१२ १४	० १२ १४	४ १४	अस२ २	४ १४	३ ६	११ १२	७ ६	६

नां परिमाणं तु उक्तं द्वितीये तु द्रव्यप्रकारणेतद
व्यतिरेकेण संबंधस्यास्य दमादि सूत्रं कतिवि
दाणमित्यादि॥ जहा असंखी व पज्जत्तिय य पज्जत्तिय य पज्जत्तनायं विराया लिखान पंचमपद जीवपर्यायाः॥५॥ गो। चउविहा प।
विता स्व पुरा जीवद्रव्यसूत्राणपर्ययानि। तानि विधान्सा रूवि अजीवदव्याणं नातिकति विहा पन्नत्ता॥ तं धम्मत्थिका
एस्स्यादि तया रूवि अजीवदव्याणं तत्कति विहा पण्णत्ता॥ याणभ असंखे विहापन्नत्ता॥ तं जहा खंधा खंधदेसा दिनिधानतानं
असंखेज्जा तकिं संखेज्जा असंखेज्जा अणंता गोयमा॥ नो संखेज्जा नो असंखेज्जा अणंता॥ से केणट्ठेणं एवं वुच्चइ॥ गो॥ अणंता परमाणू अणंता
दुपएसिया खंधा। अणंता तिपएसिया खंधा जाव अणंतपएसिया खंधा॥४॥ द्रव्याधिकारादेवेदमाह जीवदव्वाणं भंते अणं
तदव्वत्यादि। इह जीवद्रव्याणि परिमाणतश्चिंतयितुमुक्तानि भावत नाम्नत्प्रादकथ्यता इतराणि पुनः परिणामात्यवतनतयाशास्त्रादि
ति॥ द्रव्याधिकारादेवेदमाह॥ अयएण मित्यादि॥ असंखिज्जत्ति असंख्यातप्रदेशात्मकस्त्यघी अणंता इंदा इति। जीवप ४४२
एसावादीनि॥ आगासे लक्ष्याइति। कंक्षा स्पेण वा सप्रसप्तासु पुद्गलचित्रादाकाशस्य लक्षणानि नित्यानि वा धारणीयानि।

त्यर्थः॥ यज्ञ तावत्प्रमाणविशायां कथमसंख्यातप्रदेशात्मके लोकाकाशे अनंतानां द्रव्याणामवस्थानं दंताइत्यादि। नात्र तावत्प्रमाणं तोमप्या
वस्थानमावतिदित॥ आवदयतस्थायमतिशायायायथा इति नियात अपवरकाकाशे प्रदीपप्रभाः उज्जल परिणामपर्यायदीपप्रभा
ला उज्जला अप्रवतिष्ठंतं तथा विधे उज्जलपरिणामसामर्थ्यादेवमसंख्याते पि हि लोकाकाशे तेनाउ द्रव्याणां तथाविधपरिणामवशा प्रदेशे
नावस्थानादनंतानामपि तेषामवस्थानमविरुद्धमिति॥४॥ असंख्यातलोके अनंतद्रव्याणामवस्थानमुक्तं तत्र चैकैकस्मिन्प्रदे
शे तेषां व्यापव्यादिमदंहवती। यत आवालाग्गामित्यादि। कति दिसमाणं लाविज्ज तिति कतिभ्यो दिग्भ्य आगत्य एकत्राकाश
प्रदेशे जीवादयो लीयंत इति ज्जति तिव्यतिरिक्तांतर्भवितेतवि ज्जतिति चिज्जंधत्य्याः उज्जलाः उज्जलीतरसंबंधाः उपचिता
वंति। अवचिज्जंति ति स्कंधरूपावशदेश विघटनेना पचीयंते॥४॥ द्रव्याधिकारादेवेदमाह कन्ना जीवणमि
त्यादि विवाइति। ठिया विजावशदेशावगाढानि। नंत रबंधीति॥ अवट्ठिता निवृतदनंतरबद्धीति॥ तुणिठनायो स्पाय
दा ठिक्यात्परपरिणामविशाषादाकृष्याऽहन्ति॥ आद्यत्वादिः॥ ठिताति निरंतरतत्विपरीताति अवठिता निकिंदंघ्योह इइन्नि॥ याणि
किंद्रव्यमाश्रित्य इहन्ति। द्रव्यतः किंस्वरूपाणीत्यर्थः॥ पर्याय अतः क्षेत्रमाश्रित्य कतिप्रदेशावगाढानीत्यर्थः। विक्रियशरी
राधिकारान्नियमेवदिमिति यदुक्तं तत्रायमतिशयादिक्रियशरीराणपायकिपवायालवति सचत्रसनाडामध्यएव तत्र वपस्था
सपि दिशामनाहतत्वम्ललालोकेन विवक्षितालोकादयाः स्पत्यतत्र्यातनियमेव॥ हिसिंयग्रवायुकायिकानां त्रसनाडया वहि निव
पिविक्रियकशरीराणि भवति। नदि हन विवक्षितमशक्यस्तत्रासंभवाः तथाविधलोकांते निःकूटवा विक्रियशरीराद्रवनसंभवतीति

भग० वृत्ति ति ॥ ८ ॥ तेजसमुद्घाते ठियाइं गेण्हइत्ति जीवावगाढक्षेत्राभ्यंतरान्तराण्येव गृह्णाति। नो अठियाइं गेण्हइत्ति न तदनंतरवर्त्तीनि गृह्णा-
ति तस्मात्कर्षणपरिणामाभावात्। अथवा स्थितानि स्थिराणि गृह्णाति। नो स्थितान्यस्थिराणि तथाविधग्रहणाभावात्। जहा भासापण्णत्ति यथा
प्रज्ञापनायामेकादशे भाषापदे तथा वाच्यं। तच्चगतं पएसियाइं गेण्हइ जाव अणंतपएसियाइं गेण्हइ इत्यादि। सोइंदियस्स जहा वेउ-
व्वियशरीरंति यथा वैक्रियशरीरस्य द्रव्यग्रहणं स्थितास्थितद्रव्यविषयं षड्दिक्कं च एवमिति। सोइंदियद्रव्यग्रहणं हि नाडीमध्य- पि८
एव तत्र च निर्व्याघातमित्यादि। नास्ति व्याघातो नाडीति। फासिं दियत्ताए जहा ओरालियसरीरंति। अयमर्थः स्पर्शनेन्द्रियता-
या तथा द्रव्याणि गृह्णाति यथौदारिकशरीरं स्थितास्थितानि च षड्दिगागतानि च निर्व्याघातेन व्याघातं प्रतीत्य त्रिदिगागतादि-
कम्मगसरीरं नियमं छद्दिसिंति। मनोयोगतया तथा द्रव्या णि गृह्णाति यथा कार्मणं स्थितान्येव गृह्णातीति भावः।
केवलं तत्र व्याघातेन त्रिदिक्कमपि नियमाच्छड्दिशां त्वेवं वाच्यं। नाडीमध्य एव मनोद्रव्यग्रहणाभावात् त्रसानां
चेति। एवं वइयोगत्ताएवि। मनोद्रव्यवद्वाग्द्रव्याणि गृह्णाती- त्यर्थः। काययोगत्ताए जहा ओरालियसरीरस्सत्ति। काययोगे [illegible]
स्थितास्थितानि षड्दिगागतानि च व्याघाते कदाचित्त्रिदिगादि। तत्र पंचशरीराणि इंदियाणि च योगा इत्याहारादयः। अनंतराणि वृत्तिः। स
व्वाणि त्रयोदशपदानि। सव्वे सरीराणि पंच इंदि। सव्वाणि चउदीसपदानि। ततः पदेषु त्रयोदशोदंडकानवंतीति ॥ २॥ द्वितीय
उद्देशके द्रव्याण्युक्तानि तानि च संस्थानवंतीत्यतस्तृतीये संस्थानान्यभिधीयंते इत्येवं संबद्धस्यास्येदमादि ४४२
सूत्रं कतिणं भंते इत्यादि। संस्थानानीति स्कंधाकाराः। अणित्थंथत्ति इत्थं अनेन प्रकारेण परिमंडलादिनाति पंचतीति इत्थंस्थं न इत्थंस्थमनित्थं-

पंचविंशतितमशते द्वितीयः ॥ २॥

त्थं परिमंडलादिव्यतिरिक्तमित्यर्थः। परिमंडलाणंति संठाणा णं परिमंडलसंस्थानवंति यद्द्रव्याणीत्यर्थः। दव्वट्ठयाएत्ति द्रव्यरूपता-
श्रित्येत्यर्थः। पएसट्ठयाएत्ति। प्रदेशार्थतया प्रदेशरूपमर्थमाश्रित्येत्यर्थः। दव्वट्ठपएसट्ठयाएत्ति। तदुभयमाश्रित्येत्यर्थः। सव्वत्थोवा परिमंडलसंठाणा-
त्ति। इह यानि संस्थानानि यत्संस्थानापेक्षया बहुतरप्रदेशावगाढानि तानि तदपेक्षया स्तोकानि। तथाविधस्वभावत्वात्। तत्र परिमं- नि४
डलसंस्थानं जघन्यतोऽपि विंशतिप्रदेशावगाढं बहुतरप्रदेशावगाढं च तेन तत्स्वभावत्वादायतानि तेषां स्तोकतमत्वात् जघन्यतः पंच व ३ ह४
स्थितिप्रदेशावगाहित्वादल्पप्रदेशावगाहान्यतः। सर्वेभ्यो बहुतरप्रदेशावगाढित्वात्परिमंडलस्य परिमंडलसंस्थाना-
नि सर्वेभ्यः स्तोकानि। आह च। तेभ्यश्च [illegible] अल्पतरप्रदेशावगाढित्वात्क्रमेण बहुतरत्वमिति। सं-
खेज्जगुणानि तान्युक्तानि। अणित्थंथसंठाणा दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा इति। अनित्थंस्थसंस्थानवंति हि
हि परिमंडलादीनां द्व्यादिसंयोगनिष्पन्नत्वेन तानि बहूनीति। कृत्वा असंख्यातगुणानि। शरीरापेक्षया निष्प-
देशार्थचिंतायां तु यथोत्तमाविति। प्रदेशानां स्वयमल्पबहुत्वभावात्। एवं द्रव्यार्थप्रदेशार्थचिंतापि विज्ञेया। प्रत्येकं द्वयो-
र्व्यानि निमित्तिः परिमंडलानि प्रदेशा असंखेज्जगुणा [illegible] दिवाच्यमिति। अनन्तानामानन्त्यतः संस्थानद्रव्याणि च रत्नप्रभाया
पेक्षया तान्विचारः सूत्रैस्सममेवाह। रत्नप्रभायाम्। कइणमित्यादि। इह च संस्थानस्य तदन्यसंयोगनिष्पन्नत्वं विवक्षणात्
पंचत्वमुक्तं ॥ ८॥ अथ प्रकारांतरेणाह। जवमज्झमित्यादि। किल सर्वोऽप्ययं लोकः परिमंडलसंस्थानद्रव्यैर्निरंतरं व्याप्तस्ता-
वत्कल्पनया यानि निम्नानि तुल्यप्रदेशावगाढानि तुल्यप्रदेशानि तुल्यवर्णादिपर्यवाणि च परिमंडलसंस्थानवंति। इत्यादि

नग०४त्रि तानि तान्येकप्रदेशावगाढानि। एवमेकैकजातीयद[illegible] एकैकं स्थानमीरयत् पर्णि सिद्धियमाणाण घल्लवजत्वलावत्। यत
वाकारैः। परिमंडलसंस्थानमसह दार्यसर्वंति तत्र किल जघन्यतो विंशतिप्रदेशिकं द्रव्याणां तु घनावनात्वाद्यावाद्याघापंक्तिः समस्तानः
प्रमाणां स्नाप्तपाणाव्रजवजतरमाद्यवर्घदार्घतरा: ततः पारवांस्त्रमप्ताणाल्पाल्पतरत्वावस्थसस्थतरापवृथावड्ज्ञ पञ्चादशानामलतमवे
तज्जस्थतमाशल्पेवाल्पसप्तान्येस्थपरिमंडलइविधेयवाकारंस्त्रं निष्पाद्यातइति। इदमेवाह शिल्पाख्यातनत्वति। यवादशिणागमि
सूत्रे सम्मते जघन्यमिति४ ।। परिमंडलत्ति। परिमंडलसंस्थानं वर्तनंइतिं गयवाम्पवम धंमधलागाणयम्बुडलवमाधम्याति घवमधंयवाकारमित्यर्थः
:। तत्र यवमध्ये परिमंडलसंस्थानानि यवाकारनिर्वर्तीनि कपरिमंडलस्थानव्यतिरिक्तानि। किंसंख्यानानीत्यादि प्रश्नः संख्या४
स्त्रः। उत्तरं तु अनंतानि यवाकारनिवर्तीकरत्यादिपा मनंतगुणान्यानतदपिकृत्यावयवाकार इति सहादकानां
मनंतगुणादीनत्वादिति।। बा। शर्वीकामवसंस्थानशहय णांस्नपलादिलादनादाजरित्वा इत्तिरमिद्धं अथ संस्थाना
न्यवशादशातावगाहनस्थत्तिरूप यवनादावाइणामित्यादि ।। अथ परिमंडलं शर्वमादावक्षमित्वकस्मात्‌ [illegible] नानत्वादि
स४ नांमिणोताभिनिरूण्यांताऽव्यातत्वाद्यादी निव्यार्यपिशल्पकं समसंख्यविषमसंख्यप्रदेशान्यतः तत्र धर्माण्ति शर्वं भूमन्यासः परि
द४ मंडलस्यूभ्नारं तैसावात्पुस्थाहि विवृत्वाहास्ववगात्तिरिति। धणावाइत्तिसर्वतः समं घनइत्तं मोदकं पयरवाइत्ति। वाल्पातादीनां व५४
तादवपलरइत्तं मंडकवत्। उयपएसियत्ति। विषमसंख्यप्रदेशानिष्पन्नं जुम्मपएसिएत्ति। समसंख्यप्रदेशानिष्पन्नं। तत्र णं जेसे ४४४
उयपएसिएपयरवहे सेजहन्नेणं पंचपएसिए इत्यादि।।बा।। इहं पंचप्रदेशावगाढं पंचाणुकात्मकमित्यर्थः। उत्कर्षेणानंतप्रदे

त्रिकमसंख्येयप्रदेशावगाढांलाकस्याप्यसंख्येयप्रदेशात्मकत्वात्।। जेजुम्मपएसिएसेजहन्नेणं बारसपएसिए इत्या
दि तस्य स्थापना।। जेसेओयपएसिएसेजहन्नेणं सत्त पएसिए सत्तपएसोगाढे त्ति तस्य स्थापना अस्य मध्यप्रमाणे
णाणुसर्वा 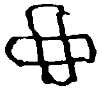 कःस्थापिता अस्थिकप्रत्येवं समप्रदेशिकघनवृत्तं भवति।। जेसेजुम्म पएसिए सेज
हन्नेणं बत्तीसेति पएसिए इत्यादि। तस्य स्थापना। अस्याधः पूर्व। इहापव एतरः प्रा
स्थाप्यस्तः सर्वव उविंशतितितः एतरह्ययस्मसंधप्र एनां वउपरिभागे चत्वारः स्थाप्यास्ततश्च द्वात्रिंशदिति। अथ
यातास जेसेओयपएसिए सेजहन्नेणं तिपएसिएत्ति। अस्य स्थापना स्थापना जेसेजुम्मपएसिएजेसेजहन्नेणं छप्पएसि
एत्ति। अस्य स्थापना जेसेओयपएसिएसेज हन्नेणं पणतीसपएसिएत्ति। अस्य स्थापना अन
स्यैवं दशप्रदेशि। कस्य घनस्यापरि दशप्र दशिकस्य घनस्यापरि दशप्रदेशिकः। प तस्या
अप्युपरि षट्प्रदेशिकः।।बा।। पतस्याप्युपरि त्रिप्रदेश त्रिकप्रतरः।। 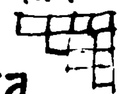 पतस्याप्युपर्येकः प्रद शादी
यत एवं पंचत्रिंशत्प्रदेशा इति। जेसेजुम्मपएसिए सेजहन्नेणं चउपएसिएत्ति। अस्य स्था स्थापना अत्रैकस्योपरि एकोऽपरिशदाराया
दीयत इत्येवं चत्वारः इति।।बा।। चउरंसमुहसु। जेसेओयपएसिए सेजहन्नेणं नवपएसिएति। एवं जेसेजुम्मपएसिए सेजहन्नेणं चउपएसिएत्ति। एवं जेसेओयपएसिए सेजहन्नेणं सत्तावीसइपएसिएत्ति। एवं मेतस्य नवप्रदेशिकप्रतरस्योपरि अन्यदा
पि प्रतरद्वयं स्थाप्यत इत्येवं सप्तविंशतिप्रदेशिकं घनचतुरस्रं भवति। जेसेजुम्मपएसिएसेजहन्नेणं अट्ठपएसिएत्ति। एवं स्थापना

स्या०२५ त्रि ओजःपर्यन्तस्त्र्यंशे त्रिप्रादेशिकः प्रतरादीयतस्त्र्यस्रं षट्प्रादेशिकं स्यादिति ॥७॥ आयतसूत्रे ॥ सेढिआयए त्ति श्रेण्यायतं प्रादेशाग्र
णि रूपं प्रतरायतं कनिष्ठविष्कंभतश्रेणिद्वयादिरूपं घनायतं बाहुल्यविष्कंभायामतुल्यश्रेणिरूपं तत्र श्रेण्यायतमोजःप्राद
शिकं जघन्यं त्रिप्रादेशिकं तच्चैवम् तदेव युग्मप्रादेशिकं द्विप्रादेशिकं तच्चैवम् ॥ ओजःप्रतरायतं पञ्चदशप्रदे
शप्रादेशिकं तच्चैवं 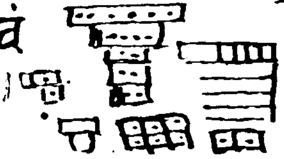 तदेव युग्मप्रादेशिकमेवं ॥ घनायतमोजःप्रादेशिकं जघन्यं पञ्चचत्वारिंशत्प्रदे
शिकं तच्चैवं अ: यस्य पर्यन्तप्रतरे ६ अ 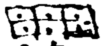 पूर्वस्याधः स्थाप्यते पञ्चचत्वारिंशत्प्रादेशिकं जघ
न्यमोजकं जघ न्यायतं भवति । त देवं युग्मप्रदेशिकं द्वादशप्रादेशिकं तच्चैवं । एतस्य प्रतरद्वये
शिकस्योपरि षट्प्रादेशिकः प्रतरान्तरः स्था प्यते ततो द्वादशप्रादेशिकं भवतीति ॥७॥ परिमंडल
णमित्यादि । शब्दोजयुग्मालादीनस्य : युग्मरूपणावति कृतरूपत्वात्परिमंडलस्येति । तत्र प्रतरपरिमंडलं जघन्य
तो विंशतिप्रादेशिकम् तच्चैवम् ॥ एतस्योपरि विंशतिप्र देशिकेऽन्यस्मिन् प्रतरे दत्ते चत्वारिंशत्प्रादेशिकं जघन्यं घन
परिमंडलं भवति ॥७॥ अनन्तरं परिमंडलं प्ररूपितमथ परिमंडलादीकृत्वा संस्थानानि प्रकारान्तरेणाह ॥ स्थापना 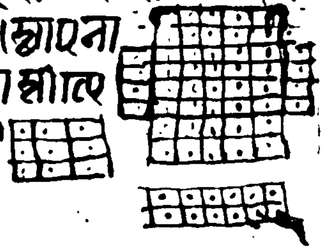 स्प०
प्ररूपयन्नाह परिमंडलेत्यादि । परिमंडलं द्रव्यार्थतया एकमेव द्रव्यं नैकपरिमंडलस्कंधैकद्रव्यत्वेकाकारात्मत्वात्
कृतयुग्मादि तदा त्र्योजादिप्रदेशः किंतु कल्योजप्रदेशस्य वा यदा तु बहूनि कृतयुग्मानि तदा कदाचिद
तद्वर्तितानि परिमंडलानि भवन्ति यावतां च प्रदेशाग्रेण निष्पन्नानि तावति प्रदेशसंख्यापरिमाणाधिकानि भवं ४४५

घ० कदाचि०

ति द[illegible] कदाचित्त्र्योजानि कदाचिद्द्वापरयुग्मानि कदाचित्कल्योजानीति कदाचित्कृतयुग्मादि कदाचिदकमित्यपवादः ।
परिमंडलाणंतेत्यादि । ओघादेसेणं ति सामान्यतः विहाणादेसेणं ति विधानादेशायस्तु एकैकस्यादेशनं
तत्तत्कल्योजति हसि ॥७॥ अथ प्रादेशार्थतां जर्वन्नाह । परिमंडलेणमित्यादि । यत्र परिमंडलं स्थानं प्रादेशार्थतया विंशा सं०
त्यादि प्रदेशत्रप्रादेशाद्यप्रदेशा परिमंडलसंस्थाननिकाय्यवस्थितास्तदा एक ः सियकडजुम्मेत्ति । तत्प्रादेशानां
चतुष्कापहारेणापह्रियमाणानां चतुःपर्यवसि तत्त्वकृत म्मा । स्यात् यदा त्रिपर्यवसानं तदा त्र्योजं एवं द्वापरं का
ल्योज इति य स्मादेकत्रापि प्रदेशा बहवो वा ॥ वगाढेत्य अथ वगाढप्रदेशनिरूपणायाह । परि
मंडलेत्यादि । कडजुम्मपएसोगाढेत्तिय स्मात्परि मंडलं जघन्यतो विंशतिप्रदेशावगाहत्वाच्चविंशा
तेस्तु । चतुष्कापहारेण चतुःपर्यवसितत्वं तत्त्वतोप्यपरि मंडलानंतरपा ति ॥७॥ वट्टेणमित्यादि । सियकडजुम्म
पएसोगाढेत्ति यत्प्रतरवृत्तं द्वादशप्रादेशिकं यच्च घन वृत्तं द्वात्रिंशत्प्रादेशिकं तत्र चतुष्कापहारेण चतुरग्रत्वात्
कृ०२० युग्मप्रदेशावगाढं । सिय तेओयपएसोगाढेत्ति यत्तु घनवृत्तं सप्तप्रादेशिकं घनं [illegible] त्र्योजप्रदेशावगाढं सियक रै०
लिओयपएसोगाढेत्ति यत्प्रतरवृत्तं [illegible] प्रादेशिकं तत् तदेकाग्रत्वात् कल्योजप्रदेशावगाढमिति ॥७॥ तंसेणमित्या
दि । सियकडजुम्मपएसोगाढेत्ति यद्घनत्र्यस्रं चतुःप्रादेशिकं तत्कृतयुग्मप्रदेशावगाढं स्यादिति । यद्घनत्र्यस्रं चतुःप्रादेशिकं
तत्कृतयुग्मप्रदेशावगाढं । सियतेओयपएसोगाढेत्ति यत्प्रतरत्र्यस्रं त्रिप्रदेशावगाढं घनत्र्यस्रं च पञ्चत्रिंशत्प्रादेशाव

भग०वृत्ति

गाढं तत्र युग्मौ । ओजःप्रदेशावगाढं सिय ... दावरजुम्मपएसोगाढत्ति । यत्पुनरत्र प्रतरं ३प्रदेशिकमुक्तं तद्युग्माप्रदेशावगा
ढमिति ॥ ओघं वृत्तं समणामित्यादि । जघन्यपदे त्रिभिः यकडजुम्मपएसोगाढमिति यातेओयपएसोगाढमिय कलिओयपएसोगाढ
त्यर्थः तत्र यत्प्रतरवृत्तं वउरससंवउः प्रदेशिकं घनवउरंसं वा ४प्रदेशिकमुक्तं तद्वउरंसं युग्मात्कृतयुग्मप्रदेशावगाढं तत्र यद्घन
वरंसं सप्तविंशतिप्रदेशिकमुक्तं तद्युग्मा ओजःप्रदेशावगाढं तत्र यत्प्रतरवउरंसं नवप्रदेशिकमुक्तं तदसौ युग्माद्वा तु कल्यो
जप्रदेशावगाढमिति ॥ आयपणमित्यादि । सियकडजुम्मपए सोगाढे यद्घनायतं द्वादशप्रदेशिकमुक्तं तद्युग्मप्रदेशा
वगाढं यावत्करणात् सिय तेओयपएसोगाढे सिय दाव रजुम्मपएसोगाढत्ति इदं यत्प्रतरायतं पंचदशप्रदेशिकं
शावगाढं यद्वृत्तं तरायतं षट्प्रदेशिकमुक्तं तत्र युग्मा ओजःप्रदेशावगाढं । यत्पुनः श्रेण्यायतं त्रिप्र
देशिकं यच्च घनतरायतं पंचचत्वारिंशत्प्रदेशिकं तद्युग्म म्मप्रदेशावगाढं सिय कलिओयपएसोगाढेत्ति । यद्घ
नायतं पंचदशप्रदेशिकं तदसौ युग्माद्वा कल्योजप्रदे शावगाढमिति ॥ ओ । एवमनेकत्वेन प्रदेशावगाढमाश्रित्य
स्थानानि चिंतितान्यथ एकत्वेन तानि चिंतयन्नाह । परिमंडलाणमित्यादि । ओघादेशेन विवक्षा सामान्यतस्समस्तान्यपि परिमंड
लानामर्थः विधानादेशेन विवक्षा । लद्दत ... एकैकं परिमंडलमित्यर्थः कृतयुग्मप्रदेशावगाढान्येव विंशतिवत्वारिंशत्प्रदेश
वगाढित्वात् तेषामिति विधानमित्यादि ओघपएसोगाढं कडजुम्मपएसोगाढत्ति । वृत्तसंस्थानान्यवगाहमानानि न चिंत्यमानानि कृ
तयुग्मप्रदेशावगाढाः सर्वेषां तत्प्रदेशानां मीलने चतुष्कापहारे चतुःपर्यवसितत्वात् ... । विधानादेशेन ११६

एतद्युग्मप्रदेशावगाढानि भवंति । यथा शर्वादिकृतयुग्मसमादिभ्यो जघन्यः इत्यादि ल एवं चतुष्कापहारे यावशिष्टतानामेवं सा
विधिपतितवत्त्वस्थानवत्वादेतत् आह विधानादेशेण मित्यादि । एवं यथा दिसंस्थानसूत्राण ... पिंडनीयानीति । एवंतावत् द्रव्यतः २४
क्षेत्रतश्चास्यां संस्थानानि चिंतितान्यथ तान्याश्रित्य कालतो भावतश्च तानि चिंत यन्नाह । परिमंडलाणमित्यादि । अयमर्थः परिमंडले नव
न संस्थानेन ... परिणताः स्कंधाः किं यत्कालं तिष्ठंति । किं चतुष्कापहारेण तत्कालसमयाश्चतुरग्राः नौ
वंति । विच्छिकाः शाश्वत्वातमविसंवतीति । इदं वितायाग्माः संग्रहगाथाः परिमंडलय वट्टे हंसेयवरंसेय आयए चेव
वा घणपयरपढमपढमजं चउपरमयजुम्मे य पुंवया । बारस य बारस सत्तय बत्तीसयं बव्वेइमितिय अक्कयप
एती सावचारायदवतितंममि वववतदावचारासन्ना वासाय अट्ठ चउरंसमतिगढगपन्नरसेवयंबाघव २४
आय१४ यंपांति ॥ १पएणयालीसा बारसअट्टनयाओयय म्मिसंद्वा णो परिमंडलेमि वीसा चत्ता यत्रतावयरसंयं धसाविवि
ओयपएमी । मइव्व परिमंडलमिकडजुम्मे । वज्जिज्ज कलिंतंमे दावरजुम्मं वासासुसुति ॥ बा ॥ इयाद्य प्रकृत्याः संस्थानपरि
माणस्याधिकृतत्वात् संस्थानविशेषस्य तत्त्वावपरिमाणनिरूपणायाह सेठीमित्यादि । श्रेणयो नभःप्रदेशपंक्तयो यथा तषा २४
ऽपि संकाशप्रदेशपंक्तयः श्रेणयोऽयःग्राः तत्र श्रेणयोऽविवक्षिता लोकालोक ... निदर्शनसामान्याः त्रिमाताः पुनःदर्वायता नोव
रदक्षिणायतास्तु अर्ध्वधश्चायताः अथवा लोकसंबंधिन्योऽलोकसंबंधिन्यश्चेति तत्र सामान्यश्रेणयो द्रव्यार्थतया अनंता इत्ति । सा नव२४
मान्याकाराश्रितकाय श्रेणीनां विवक्षितत्वादनंतास्तथा लोकाकाशश्रेणयस्त्वसंख्याता एवता असंख्यातप्रदेशात्मकत्वात् । लो
को०

भग०४०

काकाशस्य अलोकाकाशस्य च प्रदेशा अनन्ता॥ अनन्तप्रदेशात्मकत्वादलोकाकाशस्य तथा लोगागासस्स णं भंते पएसट्ठयाए
इत्यादि सिय संखेज्जा उ सिय असंखेज्जा उ त्ति। अस्यायं शङ्किका व्याख्या। लोकवृत्तान्तनिःक्रान्तस्यालोकस्य प्रतिष्ठस्यादेकस्य
यां श्रेण्यां स्थादिप्रदेशा अपि संभवंति ततः संख्यातप्रदेशालस्यात् शेषा असंख्यातप्रदेशा इति। टीकाकारस्तु मा कृपंस
परिहारवत् प्रदेशप्रमंडलं ... उक्तं सर्वदृष्टं लोपा तिरियायासढाणं संखेज्जपएसिया कि दृष्टा। शुद्धादिदिसासंप
दिकं उपविदिसा उपसकडजुम्मा पढमपरिमंडलाउ वुत्त — हीदिकरज्जावालाग्गंतेला इत्याकंपः परिहारस्तु अहं सयापस
न्नैपर्वालाग्गमन्नपरिमंडलपावहो लोकप्रदेशानामनंत — वात्वाद्वाउद्दमाहायाया उणासंखेज्जा भवंति। यतस्तासां
उन्नितानानाहहलोकांतादलोकांतालोकांताद्यो — ड्डलोकांतप्रतिघातात् तस्मात् असंख्यातप्रदेशाय
विति। या अथ अलोकाकाशातादेउलोकतिर्यग्मध्ये — ताहितिष्टं तता अपिन संख्यातप्रदेशालस्यात॥७॥
अतएव सूत्र उववनादिति॥ अलोगागासस्स णं भंते पएसट्ठ — याए इत्यादि सिय संखेज्जा उ असंखेज्जा उ त्ति। यदुक्तं तस
वेत्ता हक प्रतरवृत्तास्तन्नाकऊर्ध्वा अयता अलोकश्रेणी राशित्वव्यवसयंता क्षि आदिमा संख्यातप्रदेशा सात असंख्यातः
प्रदेशास्ततः पुरःवृत्ते प्रदेशा तिर्यगायता स्तु लोकाश्रेण्याय प्रदेशानंता एव ति॥७॥ सेढी उणं भंते किं साईयाउ इ ... सादि
आः इह श्रेण्यो विवक्षितास्ता यो लोकवालोकवतासां सर्वासां प्रदेशां सर्वप्रदेशा तो अनादिका अपर्यवसिता ... [illegible]
प्रदेशिति ... स्थापक एवं गाकोउमन्यात ... शेषवंगकउय स्त्र उपतिषधः लोगागासस्स सेढीउणं मित्यादि उ साईया उ सप ४४७

ज्जवसिया ... [illegible] ... याउ ... [illegible] ... इत्यादौ लोगतः सर्वश्रेणीनां प्रदेशसमत्वात् शेषाणां तु निषेधः ... [illegible]
... [illegible] ... लोगागासस्स सेढीउ इत्यादौ उ सिय साईयाउ सपज्जवसियाउ त्ति ... [illegible]
... वा मयः ... [illegible] ... प्रथमो भंगकः क्षुल्लकप्रतरवृत्तास्तन्नाकऊर्ध्वायतश्रेणी राशित्वाद्वा। सिय साईया सिय
अपज्जवसियाउ त्ति। द्वितीयः सर्वलोकांतादवधौ ... सर्वतोवसतः सिय अणाइयाउ सपज्जवसियाउ त्ति तृतीयः सर्वलोकांत
मानिर्ग्रेणीनामंतस्य विवक्षणात्। सिय अणाईयाउ अपज्ज — वसियाउ त्ति चतुर्थः सर्वलोकपरिहृत्य या श्रेणयः स्तदापर
काप्रति। णो ईयाउ डाणाय याउ इत्यादौ नामाईयाउ सप — ज्जवसियाउ त्ति अलोके तिर्यक्श्रेणीनां सादित्वप्रिसपर्य
सितत्वस्याभावात् ... शेषा तु त्रयः संभवंत्यत — एवाह सिय साईया इत्यादि सेढीउणं भंते दव्वट्ठयाए किं यउ
कडजुम्माउ इत्यादि प्रश्नः उत्तरं तु कडजुम्माउ त्ति कथं — वर्गत्वनावादेव सर्वा अपि अंगुलानां लोकालोकश्रेणीउ
प्रदेशार्थतया विशेषा सा तु ख्याता तत्र लोगागासस्स सेढीउणं — भंते पएसट्ठयाए इत्यादि सा कृत तदुग्माः स्याद्वापरजुग्मा इ
त्यु: ... नादवतवतायो कृतकायविपर्यये वृद्धक्षणं वालोका ... तदितरस्ता उल्पमितः प्रायः पर्यो यादक्षिणोत्तरश्रेणीय
स्थकास्ति कृतयुग्माः कास्त्रि द्वापरयुग्मा न तु त्र्योजाः प्रदेशाः कल्योजः प्रदेशा वालघ्व समानव ... यावदिदम्प्र
वी ... प्रदेशात् ... लोकश्रेणीइतत् प्रदेशात मानीय ... दक्षिणोत्तर प्रदेशाः ... लोकश्रेण्या ईता
वपि प्रदेशारातमानं ... लोकश्रेण्याः ... कृतयुग्मता भवति। तथा दक्षिणायाः
दक्षुण पूर्वा ...

श्रे०७ इति त्वः प्रदेशश्रेण्या आरभ्य पूर्वायतया लोकस्य पर्यन्तं यावत् तथा दक्षिणाभिमुखतयापि प्रदेशश्रेण्या दक्षिणायताया अन्यः
प्रदेशश्रेण्या आरभ्य अपरलोकपर्यन्तं तदपि नवनवतिप्रदेशमानं ततश्च प्रत्येकं नवनवत्यां मीलितायां षड्डभाग इति सप्तविंशतिपरायतालोकश्रेणी सप्तरज्जुमाना नवत्यं च मानं चतुर्थलोकश्रेणी च नावनालोका... इत्यादि यं संग्रहगाथा तिर्यक् आयाम यावत् कं षड्डभा
वराउ लोगस्स संखेज्जसंखावा... सदा उकड्डजीम्मा उहमाला आयतः समसंखेति गतो आलोगागासे मासडी उड्डलांतप
डासत्या दिसिपक्कडसा उणइ जहा खुल्लकपयरखप मा ... मा । तिरियं नतायां आलोकमड्डं पदेश इंता... सा तावत् सूत्रवत्ता ति नाय४
नूणतउम्मा याव करणा सिया तउ आउ सिय इ ति । ... म्मा उ तिरियं ततः व । यां खुल्लपयरवयस्याधः स्थानाडय परि ति १०
नाउगपतराउ ठिता मा ओजाः यत खुल्लकपय ... तरवयस्याधउपरि विशदशाता लोकस्य इति आव
नालोकस्य प्रदेशात् एवदा नितावु दिक्किकस्य पाद ... उस्या लोकश्रेणी आपागमा लवती ति एवं तदनेन तत्स्या
उक्ता तासु पयरखुम्मा सियकलिओगा ति तदनंतरसूत्रा आह ... आख्याता कल्योजाः । एवं न उनस्सा एवय घासं लवे । वाच्या
इति । उदेसदावया उस्यादि । इह खुल्लकपयरवयमानया उक्तिता सर्वायता स्ता । सायरवम्माः तत उक्त समध्यक्किक पदेशा
यस्या तत उम्माः कविविक प्रदेशप्रद्याम्पउत्तमाः पुत्र प्रमता वनस्पोजाः कल्योजा स्त्रिदम संलवेति । वसुधुलावाद्व
२४ तनून्नोलोकमा लिख्या किदा प्रकार प्रदेशात् हि मं ते ते सर्वता वनाय सिति । गा । ए कारा तरए आगुणि प्ररूपणायाह । क
तिर एमि त्यादि । आए यः प्रदेशपंक्त्याया जीवपुद्गलसंचरणा विज्ञायिता प्रवउछ्या पय निसज्जा स्वायता वति । ऋज्वायत ४५८
क४

तायया जीवादय ऊर्ध्वलोकादेरधोलोकादौ ऋजुना यान्तीति । एगओवंक त्ति एकतः एकस्यां दिशि वंका वक्रा एकतोवक्रा तयाया
जीवपुद्गला ऋजु गत्वा वक्रं कुर्वन्ति श्रेण्यन्तरेण यान्तीति स्थापना चेयं दुहओवंक त्ति यस्यां द्विर्वक्रं कुर्वन्ति सा द्विधावक्रा इयं च ऊर्ध्वक्षेत्रादाग्ने
यदिशोऽधःक्षेत्रवायव्यदिशि गत्वा य उत्पद्यते तस्य भवति । स हि प्रथमसमये आग्नेय्यास्तिर्यग् नैर्ऋत्यां याति ततस्तिर्यगेव
वायव्यां ततोऽधो वायव्यां याति इति त्रिसमयेयं त्रसनाडीमध्ये अथवा बहिर्भवति स्थापना चेयं ८ एगओखहा त्ति । यया जी
जीवपुद्गलो वा लोकनाड्या वामपार्श्वादेस्त्रसनाड्या प्रविश्य तयैव गत्वा ... नस्त्र नाडीवामपार्श्वादावुत्पद्यते सा एकतः खा । एकस्यां दिशि
वामादिपार्श्वलक्षणायां खस्याकाशस्य लोकनाडी । ... व्यतिरिक्तलक्षणस्य भावादिति इयं च द्वि । त्रिचतुर्व
क्रापता विक्रापि वा ऐश्वा भवति लोकवक्रान्ता ... एकावियं ॥ ⊃ दुहओखहत्ति नाड्या वामपार्श्वादे
र्नाडी प्रविश्य तयैव गत्वा तस्या एव दक्षिणपार्श्वादौ ... यया उत्पद्यते सा द्विधा खाना नाडी बहिर्भूतयोर्वाम
दक्षिणपार्श्वलक्षणयोर्द्वयोराकाशयोः स्पृष्टत्वादि । ... ति स्थापना चेयं ॥ ७ ॥ ० चक्कवालत्ति । चक्रवालं मंडलं तत्तश्च
यया मंडलेन परिभ्रम्य परमाण्वादिरुत्पद्यते सा चक्रवाला मानिवेया ० अर्द्धचक्कवाल इत्यर्धमानिवेयं ॥ अनंतरं श्रेणयउक्ताः अ
थ तासु परमाण्वादिगतिः प्रज्ञापनायाह परमाणुपुद्गलाणं भंते इत्यादि । अणुसेढिं ति । श्रेणि अनुलोम्या विदिग्गलिस्था श्रे
णिं तं तद्य अनुश्रेणि तद्यथा भवत्येवं गतिः प्रवर्त्तत इति । विसेढि त्ति । विरुद्धा विदिग्गा स्थिता श्रेणी यत्र तद्विश्रेणि इदमपि क्रियाविशे स्तानेषु४
षणं गंगत्ताश्चश्रेणि विश्रेणि गमनं नारकादिजीवानां स्यादुक्तं तद्वन रकावासादि निरूपयन्तीति संबंधसूत्राणि अपि । नरकावासा

नगाद्वि दिकं प्ररूपयन्नाह समामणमित्यादि । इदं नरकावासादिकं च समस्तमपि यन्नादशांगप्रज्ञापनादौ तत्र तत्र प्ररूपणायां यादौ कदाचिदा
णमित्यादि । सर्वं किंतं आयारोत्ति । प्राकृतत्वाद् आचारो नाम पदार्थः अथवा किं तत् प्रस्तुपदावाश्चैत्यं व्याख्येयं । आयारोत्ति । आचार १०
आ मू णमाचरणमासेवनमित्यर्थः । अधिकरणाचरणमित्यलंकार आचारगोचरस्य ज्ञानादेः सविनयं आचारगोचरेण श्य सिक्खा २०
मातृणाक्षरणाज्ञाया मा या विनाऽऽग्निः अथ विज्ञेति नियतेज्ञानाज्ञानाद्यानकालदर्शन : णाचारा निक्षेपादेविधिलक्षणं विनया ए०
ज्ञानादिविनयः विनयिकं विनयफलं कर्मक्षयादि । शिक्षाग्रह णासेवनालक्षणा अथवाऽऽचारणा तिचारा । विनयिकाविनय
यावाशिष्यस्य शिक्षा वि विनयशिक्षा विनयेन शिक्षा वा । भाषा भाषा अभाषा सत्यामृषा वा [illegible]
अलाभाष्टया सत्यामृषा वा करणं तदधिकरणं पिंड वि शुद्ध्यादिया संयमयात्रा । मात्रा तदर्थं आहारमा
वि त्रा वृत्तिर्विविधैरभिग्रहविशेषैर्वर्त्तनमाचारस्य गोचरश्च व्यादिद्वंद्वः । ततस्तासां आख्यायते अभिधीयंते इत्यर्थः
न्तत्र विद्यमानतारामपदार्थान् स्वतरगतानधीनतंतसर्वमिदं धनरत्नाप्रमाणार्थसेवा समयमिति । पर्व अंगप्ररूपणानामितम
र्था जज्ञानंदीपवि । एवमिति । सर्वेषु दशितिप्रकारवत्सु सूत्रेणाचारांगप्ररूपणानितव्या । यथातं प्रोक्तमनु मात्रतन्नवाच्य
यो । अथ क्रिया स्वरूपं मंगप्ररूपणानं ग्र्यमाद्यत्वादंगानांत्रिगणिगानं । सूत्रार्थमानं इति मादन्यादिसूत्रार्थ योगाः इति ग
मात । स्वसूत्राधस्तु वक्तार्थस्तत्र वधारणानिकलंनवति । एतत् सूत्रार्थमात्रा निधनलक्षणं पदस्थानं ताया गोचायमासूत्र
त्याभिक्ष विनयानाममतिमादह इति द्वितीयाय सूत्रस्य टीकानिर्वचनतानगणितानि ना दि इति टीका [illegible] टीकाय ४४८

यो मुक्तिमित्रः कार्य्य

नरकावासानिरवासा निरवासाष्ट्रस्य समस्तावस्तु समस्तस्यार्थकथनात् । णाणानंतरात्मः श्रुतश्चपलक्षणानन्तसिस्यात् विधि
विधानमवयाः इस्यार्थनावस्रूपतयायोगानलक्षणविषयस्तत इति गाथार्थः ॥ ७ ॥ अनंतरमंगलप्ररूपणाक्रांगप्रवत्तनारका
दयः प्ररूपिता इति तेषामेवाल्पबहुत्वप्रतिपादनायाह । एवमिणामित्यादि । पंचगतिसमासेणत्ति । पंचगतिभो विनपंचानामल्पबहुत्वं
नघावायोः यथा बहुत्वमल्पनाय प्रज्ञापनायां सूत्रायपादे स्यर्थः । तद्विवमर्थतः नरानरश्यादयो मनुष्यादिगतिक्रियाः प्रागुक्ताः ॥ षि
वअसंख्याः असंख्या अणंतगुणिया अणंतगुणा ॥ अष्टगतिसमास स्यावहुत्वं अष्टगतिसमासेनयदल्पबहुत्वं तदपि प्रज्ञा
नघावा प्रावसं स्वमतायौघः अष्टगतय श्चैवं नरकगतिस्त्रयस्तिर्यं ञ्चरामरगतयः स्त्रीत्वसपालनात् द्वे धसिद्विगति श्चै नप
त्य अल्पबहुत्वं विवमर्थतः नारा नरस्त्रानरश्चा इति त्रिविधस्वरूपादिविद्यसिद्धगतिक्रियाय एवं सर्वासंख्य
गुणावधसंख्यगुणा अणंतगुणाः दोसहंदियापएवं गंदि याणमित्यादियावत्करणात् गाद्रियादीनि वचनानि दाति
वाक्यानि । एयं यिवदा बहुत्वबहुपात तद्गति । एतदयमत्र बहुत्वं यथाल्पबहुत्वबहुत्वतायाउक्तं तमायावं । तत्र प्र
र्याप्तकापर्याप्तकानादेनापितात्रम सिद्ध तु यश्चामानयतस्मादवधार्य मिति दर्शयितुमाह उ द्वियं पयं नाणि यन्ति तान्निवम
र्थतः एणरवगर्ति इड अथ अणिं दिअपणि दियस्य इदिआक्रमातं इति । यावाः इति निअर अहिआ धदो अणंतगुणा इति समदिआ स
कारत्र अप्यावहुत्वगाताद्वउदि अं तलाणिअ इति । सकायिक पृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पतित्रसकायिकाकायिकानां यथाल्पबा
हुत्वं सामान्यतः सूत्रोक्तानामवदानित गणितयोतद्विवमर्थतः त्रसा तत्र उदविरजलवायुकायावअधाय द्रवणाप्सत्ता

नगवत्ति ऽसकायाणघावणः श्रुसंखगुणाः इंदियत्ति त्रिउपदोणांतगुणौहिंतत्रिं॥८॥ अल्पबहुत्वाधिकारादिदंमाह। एएसिणमित्याः
द्विजीवाणांपुग्गलाणंऽद्ध्याऽकरणादिदंऽव्वंसमयाणदव्वाणपएसाण॥ ति जदावहुवत्तव्यापत्रिंदिवमघेतःजीः २४
वाणपुग्गलऽसमयाऽदव्वधपएसायपज्जवावव्वद्धाणवाणंताणंताविसेसाः आदिव्याञाणांताऽइत्नावनायताजीवाश्रात्यक
मनंतानंतिः।पुग्गलिर्वद्धाःशायालवंति।पुग्गलाञ्जीवैःसंवद्धाश्रसंवद्धाश्वनवंतीत्यतःशाकाःपुग्गलाल्याजीवायदाहरणे
प्रलावःवद्धजीवैर्घाणदांतितघावा।जीवत्हिंविद्दियाः ञणपुग्गलासंतिजीवत्स्यानंतगुणाःपुग्गलाःकर्मयत्रिय एांतगुणाः
मादिश्रारायनजीवनपरिग्रहो तंत्रताजीवान्पुग्गल परिणामपाश्रित्यानंतगुणाभवतितघाहिजसरारा
त्वादन्नातानंतगुणांकर्मणांववंत्तजीवप्रतिवाहुअन तगुणजीवविप्रमुक्तरात ताल्यामनंतगुणाभवतः
शयराराभविंताहिवनकतायस्माताति सुक्तान्यपि स्वत्रे स्वानतायारत्नेतलोगवत्तेति।तादवमिद तिज़सराग
शराःपुग्गलाऋपिजीवाल्याः अनंतगुणाः।किंभूतःकामणादिभ पुग्गलराशिः सहितातघापंत्रेशविधश्रयागपरिणतोभुग्गला २४
श्लोकाः।तल्याः मिश्रपरिणताश्रनंतगुणाः स्वात्याःविश्रसापरिणताःअनंतगुणास्त्रिविधाभवंतिपुग्गलाःमर्वेपलवंतिजीवा
श्चसार्दपिप्रयागपरिणतपुग्गला तोप्यतःजीवानंतलाकाग्रवतीतयसात्सत्वेतस्माजीवेल्यःसकाशात्पुग्गलावहुवोभिनंतानं
तकिरुणितोसिमाहति आदवजीजाणप्रतिपिहितातयादिदंदसाकिञ्चं।तान्तान्समयतंतगुणांपापुग्गलपरिणामतादोऽ॥१॥तयाः ४५०
वधणाकम्भगसमयातंगणिपित्युविणिहिं।एवंताव्वहाःसंतायगकम्भाइं जीवदिंपत्तेणांतगुणाइतमिंविषयजाणिहिंति

जेजीवासवेंदियपज्जवंकमिपन्नगपंपरिणयाणोति।वहुतिपोग्गलाणंअर्णंतसाणमिनसुयमि॥१०॥ बहुसहिं अणंताणा।नहिं तेसं तगुणिया।
जियदितिसिद्धाहवंति सब्बलिंग मालासबलोगमि॥१४॥३०   श्री

सुद्धाःशः ऽदपुग्गलाद्यावत्राऽश्रसदणासमादक्षणा॥२॥ जीवतिसिद्धाऽपिदोत्तिसहाणेणं तलागंमितताणंतदेणमिदंव
धावधाणिवाद्धंविधऽद ।जयराशिगणवहविधपाप्रलाअणंतगुणाः।जीवदितादिभणासदिया अवासमरासीदिपधी
वालणियाञांतप्रन्नरसविदप्यञागपाऽमातालामासमपरिणयाणंतगुणांपुग्गलानणियाद्धतावी समापरिणयासालालणिता
अणतसंगुणितापवंतिविदपरिणयासगुहियपाप्रलालाणा॥एवंतञ्जजालात्यानंतगुणातसमयाऽतियञ्जेतनसंगतः
तस्याःलिछ्यालाकश्राताकवंतुप्यक्ष्तमात्रवत्रियात्। वमः समयानांपुग्गलानंतसकलालोकव र्तिपादितिअश्रराजात
समयाक्षात्रायाकवनऽव्यपर्यायांसंतितानसामक्षि कस्मिन्सम्मयाणि वं तीतिआदवालोतियअणांतगु सांप्रतं व नेतववसा प्रतसमयोप स्मात्समय हेत्वद्रव्यपर्य वा गुणोत्त वतिनस्माद नताःसम यापेक्ष्य कस्मिन्समये ५८
णियाअघासमयाअणप्रालदिं तिनगुणावातन एवन्न मिनवति णाउमिनाशंऽतावलाविसमयवि
समस्तंडोतिणावाक्तऽदवयज्ञायाद्द्वतिसंपर्येसमक्षाक्ष एवंसपसममाणजंसमयाखनपनं वशाघा॥तणाणंता
समयानवंतियक्षिकसमयेमिपवंचनसामानिसमयंपुग्गलालल्यानंतगुणोनवतिपकऽव्यस्यापिपर्यवाणामनंतत्वात्॥
किंवनाक्षवतनमिन्तञ्जालल्यामनंतगुणास्समयाः।सर्वलोकःऽव्यप्रदेशापर्यायाल्याअनंतगुणासमस्तवंति।तघाहियस्मा
सालाकऽव्यप्रदेशापर्यवराशः समयक्षऽऽव्यप्रदेशापर्यवराशिनालक्षालस्याति।तावसुसमायप्रतात्रिकभगातञ्ञला
कऽव्यप्रदेशा पर्यवसंख्यासमानाकणवाभिकसमयसंख्यालस्यातापतज्ञावनाविवाकिलासज्ञावकल्पनयालक्षलाकऽव्य
प्रदेशापर्यवाणांतस्यसमयाक्षऽव्यप्रदेशा पर्यवराशिनाकल्पनयासदसमाननसाणतातरातंलक्षं।ततश्च किलता

त्रिकसमयशतगतो लोकद्रव्यप्रदेशपर्यवसंख्यातुल्यासमोक्तद्रव्यप्रदेशपर्यवहसमयसंख्यालत्यात। समयाक्षत्रापक्ष
र्यासंख्यातगुणा लोकस्यैनयाशतगुणत्वात्र घान्यथपितावस्तुता त्रिकसमायभूगताभूतावंत ए वोपचारिकसमयानवंतौ त्वे
वमसंख्यातभूकल्पनयाशतमात भूतात्रिकसमयैर्भाण्यन्गतश्वनंतसमया कल्पनयासहस्र तमायांवलायोगता मेव
तिःता त्रिकसमयालोकद्रव्यप्रदेशपर्यवमात्राः कल्पनयालक्षप्रमाणा। एवं त्रिकोकस्मिंस्त्रा त्रिकसमयानंतानामेकैक
त्रिकसमयानांलावासर्वलोकद्रव्यप्रदेशपर्यवमात्राः प्र समयैरनंतगुणाः प्राप्नुवंति। किंभूताः भूकालस्य इतियदा
द। जं समयालोगदव्वपएसपज्जवगणसमसइयसालत्ति समयाक्षेत्रपएसप्रायपिंडगांएवइसमयदिंगएहिलो
गएज्ञवसमासमयसंख्यालत्ति आनादिपियताः त्रियामात्रदितावशाया। एवमसंखाज्ञादिसमयादितो
गयादिति। समयालोगदवपएसपज्जायमत्ताउ। व इयसघाला गएज्ञवरासीउ विसमया अणंतगुणा एवं
तिगणिज्ञंता। किं भूता तापाग्रलदिता। अन्यस्तु प्ररयति। उक्तप्रतापिणणा समासामवसिद्धिगतरेतरंनवति। तनवा
सितएत्सपिः सिद्धत्वाः संख्यातगुणा एवसमयालवंति। कथंभूतः सर्वजीवात्याः नतगुणानि विषंतीतिशब्दाप्योपचारिकसमया
एकत्वासमयानामनंतगुणत्वं वाच्यमिति। अथसमयाल्पाद्रव्याणि विशेषाधिकानीति। कथमाशंक्यातयस्मात्सर्वे समयो
:प्रत्येकंद्रव्याणि शेषाणिजीवपुजलधर्मास्तिकायादीनि स्थविरक्तिपानीत्यतः केवलेभ्यः समयेभ्यस्तेकाशसमेद्रव्या
णि विशेषाधिकानि भवंति। न संख्यातगुणादीनि। समय इत्यादि एकश्च यो जीवादिद्रव्याणामनंततरत्वादिति। उक्तं च प्रज्ञासमयो
त्ताविसेसाहियाइं दव्वाइं। जं लयामावन्नियसमयाद याइं पत्तेयं॥ समाइंजीवपोग्गलधम्माधम्माइं वराइंइंदव्वाइं
याएसमएव्वत्तणादव्वाविसेसाहियानत्थाद्धासमयानां कस्मात् द्रव्यत्वाभावात्। समयस्कंधप्रकृत्याश्रादशार्थवस्लापितमा
भूजप्पानत्वात्रद्यादिप्राकांक्षद्रव्यसिद्धं स्कंधप्रवयवादिपयापादक्षाः सिद्धाः एवंसमयस्कंधवर्तिनः समयालवंति प्रदेशाश्चद
वंति। आशाव्यात। परमाकृतामान्यान्यसवापक्षाक्तनक्षधयाग्यत्वंगुण्ड अद्धासमयानां भवनमन्यान्यापेक्षितामित्यतःकालः
समयाप्रत्येकाद्वय कालनिकस्कंधत्वादवर्त्तमानानांप्रत्येकत्व नयार्वेद्धा। तस्मात् अन्यान्यनिरपेक्षाः अन्यान्य। निरप
एकत्वाद्वनवास्तिवस्कंधनिष्पादकाः ततश्च विप्रदेशार्थ तति उक्तं च॥ आदद्धासमयाणं किंभूदव्वइएव नियय
मणं। तेसिएणसत्ता विज्ञज्ञतिखंधसमासत्ता॥ तं याए ॥१५०००॥ सिद्धं दंधदद्वंतदवयवाविपडद्दापएस
त्ता इयवदतासमयादोत्तिएएमायवद्देश। कतिपरमाणूण अणास्रमावरकरवयासिद्धा। अद्धासमयाणं भणाअने
नाविरक्तयानसिरअद्धासमयाजह्यापात्रयपात्रयखंधलाविय वत्तिणाछिवानतणामाएं निरावरका॥४॥ अथद्रव्येभ्यः प्रा
देशा अनंतगुणा इत्येतत् कथमवात अद्धासमयद्रव्येभ्य आकाशप्रदेशानामनंतगुणत्वात्। नभःक्रंप्रदेशानांकालसमया
नांवसमानप्यनंतात्मिकारणमाछित्याकाशप्रदेशा अनंतगुणाः। कालसमयास्तु तदनंतभागवर्त्तिन इति। तेकस्यामनादिपर्यवसि
तायामाकाशप्रदेशा अनंतगुणाः। कालसमयास्तु तदनंतभागवर्त्तिन इति। उक्तं च। एकस्यामनादिपर्यवसितायामाकाशप्रद
शश्रेण्यामलोकेकप्रदेशाभ्यावत्सर्वाणिगायकाश्रेणानां कल्पानंततात्पापिविदिकिकप्रदेशाभ्यासाराणां वा दीर्घ आयतश्रेण

णी द्विरवानर्थक्याच्च प्रदेशार्थता निष्पद्यते। कालसमयश्चएकोऽप्येवं स्यादित्यवति। न तु तन्निर्देशस्यतः काल समयाश्चाकालवा
तीति इदमाह। प्रत्येकसमयेऽपि तयोस्तयोरुत्पन्नत्वात्। अद्धासमयाणंताण जिणादि धिंनत्वं॥ अद्धासमयानंतानि रवत्वा
कालाणि किंपुण ... निमित्तालभिवर्तमानेतत्पुणः कालाय अणंता णं सिपिं अणाइया अपज्जवसिया निष्पन्ना इम्मिघम
णोनत्वकालत्वात्। यो एव्वान्नानंतगुणाः पर्यायाश्चैतत्पावनार्थमाह ... दानाय अनंतगुणाय जा
यमाणा ... कम्मिअणंता अम अलकुपज्जवाल णियन्ति॥ अपवविंशतितमस्तीयः॥ इति प्रज्ञापनाकसं
श्च नाम्नां परिमाणे च ... परिमाणं ... वालदातव्यं। ता इत्येवं समस्थानस्थानादिस्तु ... कति विहेणमित्यादि
तत्र त्रिसंज्ञा ... विशेषाः ... नियाणं अतक तिज्ञस्मेत्यादि आहारादवत्ति। सर्वार्थः। जीवानंतरस्या
वत्ताणां अवत्ताणां अवत्तामाणा पज्जवसियानंतरां रस्याकडज्जास्मत्यादि इति। वनस्पतिकायिकसूत्रे तथा
तंपद्घनियपरिवत्तं निकायिका अनंतानंतप्रमाणत्वात् द्रव्यत्वसूत्रेऽपि। तथापि गतंतरस्य एकादिजीवानां ताशत्व
दसंगीकृत्य तथा वतुरूपसमायोग एव न रखेतानत्कथ्यते। उक्तं नामतोऽपि इत्यस्मात् तत्त्वालोकवलाम्दन विढ कियते अथ कृतव्यास
माणादि निरवशेषं निर्दिश्यमानं च रूपणाये दमाह। कति विहाणं तत्समवदायिरत्यादि। तत्र कतिविधः प्रतिकृतिस्वला वा निकवीत्वर्थः। धम्म
त्थिकायाणां तत्रत्यादीकलितमिति। एकत्वात् धर्मास्तिकायस्य वृत्तकापदारूलावतिकासिवा व्यस्थानात् कालयोजप्रवासाविति। जीव
स्तोताः इतिजीवद्रव्याणामवस्थितानंतत्वात्। कृतयुग्मतिवाय अल स्थिकायादि। युजलास्तिकायस्यानंतानंतावृपिसंघातनदस्याजन

त्वात्तु विंधयम्धयं॥ अद्धासमयानां तु अतीतानागतानां अवस्थितानंत तादनं कृतयुग्मत्वमतएवाह॥ अद्धासमयदृव्याजीवहिकाय पत्ति॥
॥७॥ वर्ण्यते प्रदेशार्थतयाप्येतद्धर्मात्। धर्मास्तिकायादि असर्वाण्यपि द्रव्याणि कृतयुग्मानि प्रदेशार्थतया वस्थिताः संख्यातप्रदेशत्वाव
वस्थितानंतप्रदेशत्वाच्च॥७॥ अथैतेषामेवाल्पबहुत्वमुच्यते। एएसिणमित्यादि। उदाहृत्य तथापि। यस्मात्प्रज्ञापनायां तृतीयपदं तथैव म
र्थतः। धर्मास्तिकायादयस्त्रयोऽप्यधर्मार्थतया तुल्यं एकैकद्रव्यरूपत्वात् तदन्यापेक्षया धर्मार्थजीवास्तिकायस्यानंतगुणो जीवद्रव्याण
णामनंतत्वात् पुद्गलास्तिकायाद्धासमया अप्रदेशार्थतायां घातेषोऽपि तत्क्रमसंख्येयप्रदेशाद्गणत्वात्तस्तदन्यत्वः। स्ताकोद्ध
जीवपुद्गलाद्धासमयाकाशास्तिकायास्तु क्रमेणानंतगुणाः प्रत्यधि॥७॥ अथ प्रव्याणि वाक्येनाप्रकृत्याकृतयुग्मादिभिः प्र
रूपयन्नाह। धम्मत्थिकायेत्यादि॥ असंखेज्जपएसोगाढेति। त्ति। असंख्यातप्रदेशाकाशप्रदेशावगाढो सो लो
काकाशप्रमाणत्वात्तस्येति। कडजुम्मपएसोगाढेत्ति। लोकासावस्थितासंख्येयप्रदेशत्वात् लोकस्यापि तु न वधर्मास्ति
कायस्यापि कृतयुग्मत्वेव एवं सर्वास्तिकायानां लोकावगाढ घात्तेषांनवरमाकाशस्यावस्थितानंतप्रदेशत्वात्स्ववगाढ
त्वकृतयुग्मप्रदेशावगाढता अद्धासमयस्यावस्थितासंख्येयप्रदेशात्मकमनुष्यक्षेत्रावगाढत्वादिति॥७॥ अथैतान्द्रव्याद्रिमाह
॥ इमाणमित्यादि। जीवायपत्कृतयुग्मादिभिरवजीवादीनि पदानि एकवचनेन निरूपयन्नाह। जीवेणमित्यादि। द्रव्यार्थतया एका
जीवः एकामव द्रव्यं तस्मात्कल्योजीराशिः। जीवाणमित्यादि। जीवा अवस्थितानंतत्वादाद्याद्धानसामान्यतः कृतयुग्मादिविदाणा
दारापोंतिलदप्रकारेणापकिकैस्त्वर्थः। कालयोजा एकिकत्वात्तस्यरूपस्यानरस्याणमित्यादी। उपायामणंति। सर्वेष्वेवं प्रतिगणमा

६५

भग०वृत्ति णासियकडजुम्मत्ति। कदाचित्र्योजप्रदेशावगाढा भवंति। एवं सियातेओयावायपवर्गतत्थमिति। एकाद्यामुक्त्या जीवादयोः सूत्र
विवप्रदेशार्थतया भ्यंत जीवाणमित्यादि। जीवाणमं पडुच्च कडजुम्मत्ति। असंख्यातेष्वादवस्थितत्वाद्य जीवप्रदेशानां चतुरग्रपदं जी
वप्रदेशाः शरीरपमं पडुच्च त्योदि अवरिकादिशरीरप्रदेशानामनंतत्वेपि संघातविघातधर्मत्वाद्युगपच्चतुर्विधतास्या
त्। जीवाणमित्यादि। वयादसणविबाणादि मणविकडजुम्मेति। समस्तजीवानां प्रदेशात्मनंतत्वादवस्थितत्वाच्चैकस्य जीवस्य
च जीवस्य प्रदेशा असंख्यातत्वादवस्थितत्वाच्च चतुरग्रा एव शरीर प्रदेशापेक्षया त्वोघादेशेन सर्वजीवशरीरप्रदेशानामा
युगपच्चतुर्विधमनंतत्वेपि तेषां संघातभेदभावेनानवस्थित त्वात्। विधानादेसेणं कडजुम्मा वीत्यादि। विधानादेशेनैकै
कैकजीवशरीरप्रदेशगणनायां युगपच्चतुर्विधं भवति। यतः कस्यापि जीवशरीरस्य कृतयुग्मप्रदेशता क
स्यापि त्र्योजप्रदेशता त्येवमादीनि।। अथ प्रसंगाज्जीवा दीनेवावगाह। जीवेणमित्यादि। औदारिकादिशरीराणां वि
चित्रावगाहनत्वाद्य चतुरग्रत्वादिनस्पष्टा त्येतदेवाह। सियकडजुम्म त्यादि। जीवाणं ओहादेस त्यादि। समस्तजीवावगाढानां प्रदेशाना
मसंख्यातत्वादवस्थितत्वाच्च चतुरग्रतैव। व्याख्याधादेशेन कृतयुग्मप्रदेशावगाढा विधानादेशेन तु विचित्रा द्ववगाहनायां युगपच्चतु
र्विधा। सर्वनैरइकाणं घना विचित्रपरिणामत्वेन विचित्रशरीरप्रमाणत्वेन च विचित्रावगाहः प्रदेशपरिणामत्वाद्यावगाघनाव
र्विधत्वमपि विधान विचित्रावगाहनत्वादेकदापि चतुर्विधास्ते भवंति। एवं एगिंदियसिद्धवज्जा सव्वे वि त्ति। अथ एकादयो नारकादयः
त्या इत्यर्थः। ते विगताः कृतयुग्मादयः आयामादयो घनविधानतश्च युगपद्भवंति। सिद्धाएगिंदिया य जहा जीव त्ति। सिद्धा एकेंद्रियाश्च ४५३

६५

यथा जीवाघाघाव्या। सत्रौघतः कृतयुग्मा एव विधानतस्तु युगपच्चतुर्विधा अपि उक्तिं सूत्रं नयवादिप्राप्यवत्।। अथ स्थितिमाश्रि
त्य जीवादिते षेव प्रश्नयन्ताह। जीवेणमित्यादि। नरयानतानागतवर्तमानकालस्य जीवस्यानंतसमयात्मकत्वादव
स्थितत्वाच्चासो कृतयुग्मसमयस्थितिक एव। नारकादिस्तु विचित्रसमयस्थितिकत्वात् कदाचिच्चतुरग्रः कदाचिदन्यथेत्यत उक्तं जी
वाणमित्यादि। बहवो जीवाः ओघतो विधानतश्च चतुरग्रसमयस्थितिका एव। अनंतसमयस्थितिकत्वात्। तेषां नारकादयः पुनर्वि पुनं नरके
सर्वेषां चित्रसमयस्थितिकास्तेषां स्थितिसमयमीलने चतुरग्रादयः स्तत्र नस्यात् कृतयुग्मसमयस्थितिका इत्यादि। विधानत
स्तु युगपच्चतुर्विधा अपि।। अथ भावतो जीवादीनेव प्रश्नयन्ताह। जीवेणमित्यादि। जीवपएसं पडुच्च नो कडजुम्मत्ति।
अमूर्तत्वाज्जीवप्रदेशानां कालादिवर्णपर्यवाणां प्रकृतयुग्मादिव्यपदेशः। शरीरवर्णपेक्षया तु
भावतो व तु विधोपिस्यादतएवाह। शरीरेत्यादि। सिद्धानां इति। अमूर्तत्वेन तस्य वर्णाद्यभावात्। आभिनिबो
धिकनाणपज्जवेहिं ति। आभिनिबोधिकज्ञानस्यावरणस्य क्षयोपशमभेदेन च विचित्रसामर्थ्यस्येव यन्निविशेष परिच्छेदा अंशा
आभिनिबोधिकज्ञानपर्यवा तेषां चानंतत्वेपि क्षयोपशमस्य विचित्रत्वेनानवस्थितपरिमाणत्वाद्योगपद्येन जीवस्य चतुरग्रा
दिः स्यात्। एवं एगिंदियवज्जं ति। एकेंद्रियाणां सम्यक्त्वाभावेनाभिनिबोधिकमिति। न तदपेक्षया तेषां कृतयुग्मादिव्यपदे
श इति। जीवाणमित्यादि। बहवो जीवा ओघतो नानाविधाभिनिबोधिकज्ञानपर्यवाणां मीलने चतुरग्रा एव वा युगपच्चतुरग्रादि
वं सा बाघतः स्यात्। विचित्रत्वेन क्षयोपशमस्य तत्पर्यायाणामनवस्थितत्वात्। विधानतस्त्वेकैकदिववक्षायां इति। के

नगoवृत्ति वलज्ञानपर्यंत पर्यंतं सर्वत्र वर्तमान इमे ववाच्यानंतपर्यायत्वात् ...दवस्थितत्वात् तस्य वपर्यायाच्छिन्नागमलिखित
स्वरूपावयवापत्यानंतान्हि विपर्यासकर्वित्वात्मस्य ति॥ दोदंडगति एकत्वबहुत्वस्वतो मिदं डव्याप्ति॥ ३॥ इदं शरीरपूर्णम...
ति॥ शरीरस्पर्शावान् शरीराणि स्वरूपयन्नाद कषाणामित्यादि॥ पञ्चशरीरगमपर्यमित्यादि॥ शरीरपदं वस्तुज्ञापनाय द्वादशपदं॥ नहितं
रहस्यात् तनकृति शरीरापन्नत्वा॥ ॥ तच्छरीरापन्नाना॥ तं विग्रहियपात वपकम्पस्त्यादि शरीरवंतश्च जीवाः स्थूलस्वभावात् लं वृता ति
मामान्यतनीवानां ...वृलव्यादिरूपनाद जीवाणामित्या दि॥ ३॥ समयत्रिमहिजनवल ननमसज्ञानियत्रि निश्चलं॥ अ
णांतरमिहायंति नविद्यतित रंच्य वधनंमिद्धस्य पर्यंत तेनंतरमिह॥ यमिहत्वस्य प्रथमसमयव्यंत॥ तत्वासेजा॥ मि
हगमतसमयस्यमिद्धत्वप्राप्तिसमयस्य विकल्पादिति परपरमिद्धत्वस्याद्यादिसमयद्वतयादोमयत्रि॥ दंजा॥ क्व
तस्थला॥ साद्यन्ति॥ सर्वे जासर्वतश्चला॥ नादामयामाव यति॥ मिद्धानांसर्वात्मनामिद्धानामनास र्वेजवामवतच्चणां जवे
मिलमीपडिवगमप्रणां... निरयति॥ ... मिलहयाय त्रै त्रिपादामयाविसाद्यविति॥ इलिकागत्यात्यनिश्चानं गच्छतो नवन्नव लता
दिरोजा॥ प्राक्तनशरीरस्य स्यदेशस्य विवक्षया निश्चलत्वात् गंडकगत्याऽगच्छत॥ सादिजासर्वात्मनातप्तागमनस्वरूपत्वादिति॥ विग्रह
गतिसमापन्नगति॥ विग्रहगतिसमापन्नका विग्रहा विग्रहगत्यात्यनिश्चानगच्छति॥ अविग्रहगतिसमापन्न... का विग्रहगतिनिषेध
इलुगतिकाः अवस्थिता श्चतत्र विग्रहगतिसमापन्ना गेंडुकगत्या गच्छंतीति कृत्वा सदैजा॥ अविग्रहगतिसमापन्नकाः स्थूलस्थिता एवो
क्त विवक्षितं इति संनाद्यात्॥ तत्रादद्या॥ एवमारणांतिकसमुद्घातादिरानलिकागत्यापत्ति क्षेत्रं स्पृशंतीति दरोजाः स्वक्षावा ४५५

वस्थितावा॥ दम्या दिदशानामजनादिति॥ ३॥ उक्ता जीवव क्तव्यता या जीवविशापवक्तव्यतामाह॥ परमाणुमित्यादि॥ तत्र बहुवक्त
व्यतायां मध्ये कस्य॥ परमाणोश्चावदव॥ स्कन्धत्वादक्तवाच्च हिपादेशिकास्थाणुस्यास्था क्व स्थूलत्वादिति हृदा॥ बहुस्थूलाणादितिवास्याप
वस्त्वरखाणि शर्व शर्व ववस्व द्वाराउपाक्ता॥ दशप्रदेशिकास्य वनःसंख्यात प्रदेशिकाव दवस्य स्थौल्यान्नावं वजावाः स्थानव २८
स्त्वादव्वसंख्यातप्रदेशिकाल्यासंख्यातप्रदेशिकाव्दावानंतप्रदेशिकस्य स्वसंख्यातप्रदेशिकाप्रावदव॥ तथाविध स्कन्ध
परिणामात् प्रदेशार्थविंता यां परमाणुल्या हिप्रदेशिकावदावा यथा किलद्रव्य व्रनपरमाणव॥ शत हिप्रदेशिकाद्रव्यं हि॥ प्र
देशार्थतायां परमाणव॥ शत माभव मृणुकाम विंशतत्वा तरश्चातमेवं तव हाव गल्पेनाव नो त्वराणिकार्या॥ ३॥
अथाक्षवाप्तक्षयाउ गलाल्पवादिवित्पन्ना गुणितमि त्यादि॥ पगपपामागाढाणं उपपमागाढाणपः मिता
विकाशप्रदेशावगाढ॥ परमाणवादयो नंतप्रदेशिकस्कंधं तालवंति॥ हिप्रदेशावगाढ स्वष्टपुकादयानंताणुकांता
विसमादियत्रि॥ समधिकानउहिणादयइति॥ ३॥ वर्णादिना वविशाषितपुद्गलचिंतायामेकगुणकालादिस्पर्शवत्तु द्धयविभि
शाषितपुद्गलपुष्पशर्शस्पर्श नवनास्वाविधस्थलावचाइत्यार्थतयावद्दावाव्याप्ता॥ शाता॥ स्निग्धरूक्षलगुणस्पर्शविशाषितपुद्ग बा८
ल॥ कालादिवर्ण विशाषिता इवाव रत्ना। शर्व दशगुणान्यावतुवद्दावावाव्या स्तात दश गुणा॥ संख्येयगुणा स्त्यातंत गुणास्ति
त्वश्चासंख्येयगुणावदावइति॥ एतदेवाह॥ एगगुणकालगाडहिताइत्या दि॥ ३॥ पश्चकारांतारेणपुद्गलास्थितयमाह॥ एगमिणामिद
त्यादि॥ परमाणुपुद्गला॥ अपदसहयापत्रि॥ इच्छप्रदेशार्थतायत्कृतंतत्परमाणनामप्रदेशावात् परमाणुपामलाभ्वगव अप्रदम

ग्रंथाधिकारोपियद्रव्यदशा ४

नयवृत्ति ह्यायत्ति। परमाणोरेकस्य विवक्षायां एकस्य प्रदेशार्थः प्रदेशाविवक्षायां वा विद्यमानप्रदेशार्थ इति कृत्वा द्व्यर्थप्रदेशार्थ इत्यव्य-
ते। तत्र च कृतात्मस्थ द्विप्रदेशादिपर्यन्तमाकाशप्रदेशावगाहिपुद्गलादि द्व्यादयपत्ति। इत्याकृत्याधिकारात्। कृतस्येव प्रदेशाख्यात्परमाणुसमुत्काय
न्ता प्रकृष्टे अपि विशिष्टिकाकृत प्रदेशावगाढ। अध्यवसायाद्रागादिपरिणामादेकान्तेनव्यपदिश्यन्ते। ततश्च सहावस्थायोगपद्यसं-
गाढाप्यसंलादघटयापत्ति। लोकाकाशप्रदेशपरिमाणापादनप्रसङ्गः। तथाहि तत्र कश्चिदवं तत्त्वाकाशेष्वपि एकप्रदेशावगाह-
द्रव्य... शिणामपरिणतानां परमाणवादीनां पुद्गलस्कन्धादीनां परिणामे । तत्र परिणतेऽपि। तथा संख्येयप्रदेशावगाढपुद्गलादवघट्ट-
याप्यसंख्येयत्वेऽपि अत्रापि कृत्स्नस्येव प्रदेशस्यान्यत्र स्कन्धस्याप्यवस्थाने । विध स्कन्धस्याधारक्षेत्र प्रदेशाः प्रकाये वक्तव्यताकार्या। नवरम-
संख्यातप्रदेशावगाढा पुद्गलस्कन्धाः दर्शिता। सन्ति किलयं व्रातसमूहालोकप्रमाणत्वात्प्रदेशाः तावन्तश्च स्कन्धाः
त्वणुकादिभावेनावस्थिता लोकेऽसंख्येयेति। इमाश्च सर्वे पञ्च तेषां च संपूर्णोऽपि लोकप्रमाणाकाशस्थानाधारत्वं तदा
लोकसंख्येयालोका अपि संख्याता। तथा असंख्येयप्रदेशावगाढप्रदेशा लाटघटकाटयाष्यसंख्येयगुणास्ति सावयवा सवा। असंख्येयप्र-
देशात्मकत्वादवगाढाकृत्स्नस्यासंख्येयगुणा इत्यर्थः सुलक्षणार्थ इति॥ ॥ अथ लोकावकृतन्वप्रमादिति निरूपयन्नाह। परमाणुरित्यादि
परमाणुपुद्गलो प्रदेशतः कृतयुग्मादयो न भवन्तीति॥ अनन्तानां प्रदेशानां संघातास्तदाऽनवस्थित । स्वरूपत्वाद्धि अनन्तत्वप्र-
तिकृत्वात्कल्योजो भवति। पञ्चपदमित्यनेन परमाणुपुद्गलत्रिप्रदेशिकः। त्र्यादिकल्योज इति॥ ॥ चतुष्प्रदेशिकः सर्वप्रदेशानां त्रिप्रदेशया प्र४
तुरापरयुग्मस्वरूपेण वसंस्थानविशेषत्वात्प्रदेशोपचायणमित्यादि। संख्यातप्रदेशिकस्य विचित्रसंख्या त्र्यादिकल्योजवर्तित्वात्। मितिद्रु ४५५

पदमियाणं मित्यादि द्विप्रदेशिकाय द्वापरसंख्यात्मकत्वेति। नदा प्रदेशतः कृतयुग्मा। यदा विषमसंख्यात्मकत्वा द्वापरयुग्मा। त्रिप्रदेशिका
दामण मित्यादि। स द्विप्रदेशिकाप्रप्रदेशार्थतया एकैकस्य स्थित्यभावा द्विप्रदेशत्वाच्च द्वापरयुग्मास्त्वेति। तिपदमियाणं मित्या-
दि। समस्तत्रिप्रदेशिकसमालानन्तत्रिप्रदेशानां वक्ष्यमाणप्रकारेण भवत्र्याद्विसंख्याकल्योजनयासादनवस्थितसंख्यत्वात्। तथा वक्तव्येति तेषां मीलने
द्वादशप्रदेशास्तेषु चतुरग्रापादनाभावाद्राशिः। कृतयुग्मा समानां कल्योजा इति। विधानादेशेन च त्र्याद्याः एव त्र्यणुकत्वात् स्कन्धा-
नामिति चतुष्पादमियाणमित्यादि। चतुःप्रदेशिकानाम् घात विधानतस्तु प्रदेशास्तेषु चतुरग्रापादनापादमियाजदा। परमा-
चतुर्विंश णुपुद्गलत्रिमामान्यतः कृतयुग्मादयः प्रत्येकं त्रिय कार्षापणेत्यर्थः॥ असंख्याते मियाजवा असंख्ययमियत्ति। अघतोऽवश्य-
कृतयुग्माद्वापरा विधानतस्तु द्वापरयुग्माः इत्यर्थः। एवं अनन्तापि॥ ॥ अथावस्थातः कृतयुग्मादितयन्नाह। परमा-
णु इत्यादि परमाणुकल्योजा प्रदेशावगाढत्वपक्षः व्याद्विप्रदेशिकस्त्वार उभयप्रदेशावगाढाकल्योजत्वादिः
ब४ ज्योगाढावान्यास्यरिमाणां विशावादवमनदपिस्वरूपं नियतं। परमाणोः पुद्गलाणां मित्यादि। तीतोचतः परमाणवः कृतयुग्मप्रदे-
शावगाढा भवन्ति। सकललोकव्यापकत्वात्तेषां। सकललोकप्रदेशानां वा संख्यातत्वात् अवस्थितत्वाच्च चतुरग्रा इति। विधानत-
स्तु कल्योज प्रदेशावगाढा। सर्वेषामेकैकप्रदेशावगाढत्वादिति। द्विप्रदेशावगाढाश्च सामान्यतः चतुरग्रावाकृतयुग्मि-
ता विधानतस्तु द्विप्रदेशिकाव द्विप्रदेशावगाढा सदा परयुग्मा॥ यावदनप्रदेशावगाढा एकद्वापरयुग्मा या विकप्रदेशावगाढ-
स्तु कल्योजा। एवमनादस्त्रूपं॥ ॥ अनन्तपदमिपणं तातरवावति। इह कर्कशादिस्पर्शाधिकारेऽपदनन्तप्रदेशिकास्येव स्कन्धस्या-

लगण द्वित्रि

अनर्द्धाः संघाता

प्रदणां तत्रास्थितवादरकर्कशादिः स्पर्शोत्कृष्टयं नवति तत्परमाण्वादि स्थितिं प्रायेणेति। अत एवाह। सा च मिणं निरुत्कालवा
त्रिति। एतत्पर्यवाधिकारात् परमाण्वादयः पिवाद्या इति भावः ॥४॥ उक्कलाधिकारादेवेदमाह। परमंणु इत्यादि। सियसमह सियअणोह
त्रि यः स्यमसंख्यप्रदेशात्मकं स्कंधं समाह इत्यर संखेतई। इति। परमाणुणं पोग्गलेत्यादि। यदा त्व बद्धः परमाणुः स्यमसंख्यात
ति। तदा सार्द्धयदा तु विषमसंख्यास्तदा स्याम। वस्थितस्वरूपत्वात्रेषामिति ॥४॥ उक्कलाधिकारादेवेदमाह। परमाणु इत्यादि। से
यत्ति। चलं सेजत्वं वा उक्कर्षतात् आवलिकासंख्येयभागमा त्र। सेव निरेजतायां अ। र्ककालादत एव निरेजत्वं उत्कर्षतातासंख्ये ३४
यं काल उक्कमिति। निरेयत्ति निश्चलः वज्रत्वस्थाव। सप वद्धं ति सर्वार्थसर्वकालं परमाणवः। सेजास्संति। न हि कश्चि
२८ समयोस्तिकाल इत्यपि यत् परमाणवः सर्वेपि चलं तीत्यर्थः। एवं निरेजा अपि सर्वाद्धामिति। अथ परमाण्वा दी
नां सेजत्वाद्यंतरमाह। परमाणु इत्यादि। सट्ठाणंतरं पडु चति स्वस्थानं परमाणोः परमाणुत्वावस्थितस्य वर्त्तमानस्य यदा
तरं चलनस्य व्यवधानं निश्चलत्वं चलनलक्षणं तस्य स्थानांतरं तस्यैत्यजहन्नेणं एक्कं समयं ति निश्चलता जघन्यकाललक्ष
णं। उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं ति। निश्चलताया एवोत्कृष्टकाललक्षणं तत्र जघन्यातांतरं परमाणुरेकं समयं चलनात् परमाणुन
श्चलतीत्येवं उक्कर्षतस्तु सपवासंखेयं कालं स्थितिः। राइत्वा उन श्चलतीत्येवंद्दश्यमिति। परट्ठाणंतरं पडुच्च त्ति। परमाणोर्य
त्परस्थानं द्व्यणुकादावंतर्भूतस्यांतरं चलनस्य व्यवधानं तत् परस्थानांतरं तस्यैतात्यजहन्नेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं
ति। परमाणुपोग्गलादिद्वंना दियाला। किमुक्तं भवति यो द्विप्रदेशादिकं स्कंधमनुप्रविश्य जघन्यतास्तत्र समदिकं समयं स्थित्वा उन श्चलतीति। उ ४५६

कर्षतस्तु संख्येयं कालं द्विप्रदेशादितया स्थित्वा उ। नारकत्वायास्यतीति निरयास्स इत्यादि। निश्चलस्य न। जघन्यतः समयामकं परि
णम्य उन निश्चलं तिष्ठति। उक्कर्षतस्तु निश्चलं सन्नावलिकाया असंख्येयं भागं चलनात् उत्कृष्टकालरूपं परिणम्य उन निश्चलतयावनतीति
। स्वस्थानांतरं उक्कं। परस्थानांतरं तु निश्चलस्य ततः स्थानाच्चलितो जघन्यतो द्विप्रदेशादिस्कंधे एकं समयं स्थित्वा उन निश्चलो भवतीत्यु
त्कर्षतस्तु संख्येयं कालं ततः स्थित्वा उत्कृष्टत्वा उन सन्निष्ठति। उपएसियास इत्यादि। उक्कोसेणं अणंतं कालं ति। कथं द्विप्रदेशिकः
स्कंधः स्खलितः ताता नैतेः उक्कलेः सह कालानंतरं संबंधं कुर्वन् ततानंतकालेन उनस्तेनैव परमाणुना सह संबंधं इति प्रदृत्तन
श्चलतीत्येवमिति ॥४॥ सेजादीनामेवाल्पबहुत्वमाह। एए सिणमित्यादि। निरयासंख्यगुणा निश्चितिक्रियायाश्च
चलिकत्वाद्बहुत्वमिति। अनंत प्रदेशिका उ सेजा अ। नंतगुणा वस्तुस्वभावात् ॥४॥ एतदेव द्रव्यार्थप्रदेशार्थ
तयाधिनिरूपयन्नाह। एएसिणमित्यादि। तत्र द्रव्यार्थता यां सेजत्व निरेजत्वाभ्यामष्टौ पदानि एवं प्रदेशार्थतायां
मष्टानि द्व्यार्थतायां तु वक्तव्ये इंद्रांसेजा पाक निरेजा पाक्षव परमा णु उद्द्रव्यार्थप्रदेशार्थपदाया इद्द्रव्यार्थप्रदेशार्थतत्त्ववामका
करणानालिलापात्। अथ प्रथम द्रव्यापदं वा वावव्याद्याप्रदेशपिदार्थ अल्पबहुत्वमेवं परमाणु इत्यादि परमाणुपादप्रदेशा
र्थतायां स्थानः प्रदेशार्थतायतिवाच्य प्रदेशार्थ परमाणुरनंतस्कंधद्रव्यार्थतायां च संख्यातप्रदेशिका निरेजा निरेजपरमाणुत्यः सं
ख्यातगुणा उक्का प्रदेशार्थतायाम् तुतास्मा संख्येयगुणा वाच्या यावता निरेजपरमाणुत्याद्व्यार्थतया निरेज संख्यातप्रदेशिका
संख्यातगुणा भवंति तत्र समाधव सनांउत्कृष्टसंख्यातक प्रमाणप्रदेशत्वात् निरेजपरमाणुत्यातः प्रदेशाता संख्यगुणा

स्थि० [header] षष्ठ॰

भग०वृत्ति भवति। उत्कृष्टसंख्यातकस्योपर्येकप्रक्षेपेऽसंख्यातकस्थानाद्वादिति अथ परमाणोर्दानवमिश्रवादिना निरूपयन्नाह परमाणु इत्यादि इह
द्सर्वेषामल्पबहुत्वाधिकारे द्रव्यार्थतायां परमाणुपदस्य सर्वेऽद्भवविनिर्जञ्जविशेषणा॰ संख्ययादीनां उत्तरयाणां शतकादसो जघन्य नू॰
ज्ञानिजाविविशेषणादेकादशपदानि भवंत्येवं प्रदेशार्थतायामप्फलयामप्फलयार्थतायां च तान्येव विंशतिः सर्वेऽपि द्वाविंशतिरज
पाक्कवपरमाणुरूपद्रव्यार्थप्रदेशार्थपदयोर्द्रव्यार्थप्रदेशार्थतात्पवामकाकरणानामिलापादिति॥ अनंतरं उक्ताः पुद्गलास्तिकायप्रदे
शा इति श्रितिताधान्यानप्यस्तिकायान्प्रदेशतप्रवितयन्नाह। कतिणंभंते इत्यादि॥ अहधम्मत्थिकायस्स मज्झपएसा त्रिपतवा:
मध्यकप्रदेशाष्टकाधागा दिंनाः वामध्याः इति चूर्णिकार :इदवयद्यपिलोकस्य मात्रा॰ नधर्मास्तिकायादेर्मध्यं रत्न
प्रभावकाशांतरएवभवति। नत्ववकेनचापि दिशा म॰ उदिशावतरभवत्याद्धर्मास्तिकायादिमध्यं तत्र विवक्षि
तमिति संभाव्यते। जीवत्थिकायस्स त्ति। शल्यकं जीवानामि त्यर्थात वसर्वस्यामवगादनायां मध्येनागा एवं भवंतीति मध्या:
प्रदेशा उच्यते। जद्दाणं एक्कमि वत्यादि। संकोचविका शध मध्यत्रिपाठाक्ताः प्रणा अहस्सुत्ति। एकैकस्मिन्नाकाशप्रदेशमवगाहनाद्
नाविवण्णं सत्ततु [illegible] त्ति। वस्तुस्वभावत्वादिति॥ पंचविंशतितमशतेतृतीयः॥ अथ चतुर्थोद्देशकेतु पुद्गलास्तिकायादयो निरूपितास्तु
वशात्यक अनंतपर्यवाश्रिति। एवमपर्यवाश्च स्पतशाल्पवसंबद्धस्यास्यादमादिसूत्रं। कतिविहेत्यादि। पज्जवत्ति। पर्यवा गुणा धर्माविशे
९॰ षा इति पर्यायाः। जीवपज्जवाय त्ति जीवधर्माः अजीवपर्यवा अपि। पज्जवपयं निरवसेसं नाणितव्वं। जहा पन्नवणाए तथा पर्यवपदं विशे
षपदं प्रज्ञापनायां पंचमं तच्चैवं। जीवपज्जवा णं भंते किं संखेज्जा असंखेज्जा अणंता। गोयमा। नो संखेज्जा नो असंखेज्जा अणंता इत्यादी ४५७

आनेता॰ अ॰

ति॥ विशेषाधिकारात् कालविशेषसूत्रं॥ आवलियाणमित्यादि। बहुत्वाधिकारे आवलियाओ णमित्यादीनां संखेज्जा समयत्ति पक्ष
स्यामावितस्यासंख्याता समया बहुत्वे तु न संख्यातां वा स्यु नंतु संख्याया इति अणागयद्धाणं तीतद्धा उ समयाद्दिति। अनागतकाला
तीतकालाः समयाधिकः कथं यातातानागतौ कालावनादित्वात्समानौ तायाः सममध्येन गतः वर्त्तमानसमयो वर्त्तते। सवाविति इत्वनाः
नीतेन विशेषतात्यन विशिष्टत्वसाधर्म्यादनागतकिन्तत्समयातिरिक्तानागताद्धा भवति। अत एवानागतकालादतीतकालः समयो
नो भवतीत्यत एवाद अतीतद्धाणमित्यादि। सव्वद्धाणं तीतद्धा उ स्साति र गडंगुणाति सर्वाद्धातीतानागताद्धा इत्यर्थः। सा चातीताद्धातः सका
शात्सातिरेकद्विगुणा भवति। सातिरेकत्वं च वर्त्तमानसमयेन अ न एवातीताद्धा सर्वाद्धाया अर्द्धकोनमर्द्धमतश्चैव वर्त्तमानस
मयेनैव एवादेवाह। तीतद्धाणं सव्वद्धा ओ थोवूणा ए अद्धे त्ति। इहचक अवृद्धादेः। अतीताद्धानागताद्धा न गेयाद्धानंतगुणा ता
यदि तर्हि वर्त्तमानसमयसामस्याता। ततस्तद्वतिक्रमेऽनागता॰ द्धासमये नाना स्यातथाप्याद्दिशिर वं वसमचं नास्ति ताता
नंतगुणमावतीताद्धायाः सकाशाद [illegible] त एवामीतनो पिकालनग॰ तनता स्तो क्रायतनइत्यातावन्ति इह समवृत्तता यास्यता ला
वमाद्वाणं विवक्षितमिति वादाद्वव निवद्दितमिति॥ पर्यवाउद्देशकादावुक्तास्तवालदा अपितवंतीति निगोदालदानृद्देशयन्नाह:
५॰ कतिविहेणमित्यादि निगोदायत्ति॥ अनंतकायजीवशरीराणि। निगोयजीवा यति साधारणनामकर्मोदयवर्त्तिनो जीवाः। नवाजा:
गमेत्रि॰ वालोंत्र्यानंतदेसूचितं उजम निगोदे। णोलंतकतिविहाणं। गोयमा दुविहा पन्नत्ता। तं जहा पज्जत्तगा य अपज्जत्तगा यत्यो अनंतरं निगो ६॰
दाउक्तास्तत्रजीवपुद्गलानां परिणामभवत्तीति परिणामालदद्दर्शनायाह। कतिविहेणंभंते नामत्यादि। नमनं नाम। परिणाम:

प्रा०४हि मालावइत्य सौतरं तत्वरं स्संमतानात्रंति। अथ षट्त्रिंशद्द्वाराणि नामापि आत्मवं स्वरूपमधिकृत्य निद्दत्तसामर्थ्यमाश्रित्यैतावान् विशेषः इत्यर्थः॥ ८॥ पं
चविंशतितमशतप्रथमः॥ ८॥ पंचमाद्द्वाराक्रांतेनापकदानिर्ग्रंथानां दानतीत्यत स्वरूपं प्रतिपादयितुं तत्र इत्यनेन संबंधेनायातस्यास्यिता
:तिगाथा: २गाथा। पण्णवण१वेय२राग३कप्प४चरित्त५पडिसेवणा६नाण७तित्थ८लिंग९शरीर१०खेत्त११काल१२गति१३संयम१४
निगास१५जोग१६उवओग१७कसाय१८लेसा१९परिणाम२०बंध२१वेय२२कम्मोदीरणा२३उवसंपजहण२४संनाय२५आहार२
६भव२७आगरिस२८कालं२९तारय३०समुग्घाय३१खेत्त३२ फुसणाय३३भाव३४परिणामे३५ परवत्तु अप्पाबहुयं निये
ठाणं३६॥ एताभिः षट्त्रिंशद्द्वारैर्निग्रंथा विचारणीया इति। तत्र प्रज्ञापनाद्वारे ति। प्ररूपणा निर्ग्रंथानां कर्त्तव्या इत्यादि। नियंठ त्ति। निर्ग्रंथा म
बाह्याभ्यंतरग्रंथाद्विनिर्ग्रंथाः। साधवः। ते च पंचविधाः। सर्व विरतानामपि विचित्रचारित्रमोहनीयकर्मक्षयोपशम
वैचित्र्याद्भेदभावात्। पुलाए त्ति। पुलाको निःसारो धान्यकणः स्तद्वत्पुलाकः। पुलाकवत्पुलाकः। संयमसारापेक्षया स संयम
वानपि मनाक् संयमासारं कुर्वन् पुलाक उच्यते। बउस त्ति। बकुशः शबल कर्बुर इत्यनर्थांतरं ततश्च बकुशसंयमयोगात् बकुशः। कु
शील त्ति कुत्सितं वा शीलमस्येति कुशीलः। नियंठ त्ति। निर्गतो ग्रंथान्मोहनीयाख्यादिति निर्ग्रंथः। सिणाए त्ति। स्नात इव स्नातः।
घातिकर्ममलक्षालनादिति। तत्र पुलाको द्विविधो लब्धिपुलाकः आसेवनापुलाकश्च तत्र लब्धिपुलाको लब्धिविशेषवान्। यदाह
संघाइकज्जे चुन्निज्जा चक्कवट्टिमवि जीए। तीए लद्धीए जुओ लद्धिपुलाओ मुणेयव्वो॥ आसेवनापुलाक आसेवनातो ज्ञानपुलाकः :तास्य
पंचशील विराधकत्वात् ज्ञानादेः ... इति॥ आसेवणे पुलाए उन्नमाश्रित्याह। पुलाएणं भंते इति। नाणपुला ४५८

ए त्ति। ज्ञानमाश्रित्य पुलाकः। तस्यासारताकारी विराधको ज्ञानपुलाकः। एवं दर्शनादिपुलाकोऽप्यवसेयः। लियाइ त्ति। दिनाए सं
काइए दिसमत्तं सूत्तं तस्य ण पडिसेवणाप्रत्ययं विराधकत्वेति। लिंगपुलाए अन्नं निक्कारणाओ कारेति जो लिंगं। मणसा अकप्पियाणं निसेवउ
ग्गो अहासुहुमो। बकुशोऽपि द्विविधः उपकरणशरीरभेदात्तत्र वस्त्रपात्राद्युपकरणविभूषानुवर्त्तनशील उपकरणबकुशः। करच
रणनखमुखादिदेहावयवविभूषानुवर्त्ती शरीरबकुशः। स च द्विविधः पंचविधश्च यथाह। आभोगे इत्यादि। आभोग त्ति॥
आभोगम्मि जानाति सत्यमपि प्रकरणविभूषणमित्येवं ज्ञा नतस्तद्भावाबकुश आभोगबकुशः॥ एवमन्येऽपि दृष्टव्याः॥ अ
आणाभोगेण करोतीति अणाभोग बिसंवुडविवरीउ अ संवुडादि २॥ अच्छिमुहमज्जमाणो
होइ अहासुहुमो तहा बउसो॥ अहवाऽभिहियावि। संवुडा इत्यादि। पडिसेवणाकुशीलेत्ति। तत्र सर्वे सम्य
गाराधनात् पडिसेवनाकुशीलः कसायकुशी लेत्ति कषायैः कुशीलः कषायकुशीलः। नाण पडिसेवणा
णाकुशीलत्ति। ज्ञानस्य प्रतिसेवनया कुशीलो ज्ञानप्रतिसेवा नाकुशील एवमन्येऽपि। उक्तं च। इह नाणाइ कुसीलो उवजी
वंतो नाणपभिईए॥ अहसुहुमो पुण तुस्संतो एवसुतिति मंसाए॥ नाणकसायकुशीलत्ति ज्ञानमाश्रित्य कषायकुशीलो ज्ञान
कषायकुशीलः। एवमन्येऽपि। इदमाह। नाणं दंसण लिंगं जो जुंजइ कोहमाणमाईहिं। सो नाणाइ कुसीलो कसायओ होइ विन्ने
ओ॥ चरित्तंमि कुशीलो कसायओ जो पयच्छई सावं। मणसा कोहाई ए निसेवयं होइ अहसुहुमो॥ अहवावि कसायएहिं नाणाईणं वि
राहओ जो उ। सो नाणाइ कुसीलो नेओ वक्खाणभेएणं॥ प्रथमसमय नियंठ इत्यादि। उपशांतमोहाद्धायाः क्षीणमोहाद्धाया वा अंत

सू०८० सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानं यावत् सूक्ष्मसंपरायनिर्ग्रंथः। ए। यथाख्यातचारित्रवर्द्धमानः प्रथमसमयनिर्ग्रंथः। शा।यः प्रथमे समये निर्ग्रंथः। एवं निर्ग्रंथाद्धायाश्चरमसमये वर्तमानः चरमसमयनिर्ग्रं
थः। शा। यः पुनः सामान्येन उपशान्तमोहः क्षीणमोहो वा स यथासूक्ष्मनिर्ग्रंथः। इति। ४। कालाधिकारे संग्रहगाथा ओहे। भासं तु पढमसमयाओ उत्तमं समयं णियंठो, पढमसमय
समायेति य पढमसमयं ति पढमसमयनिर्ग्रंथः। तुम। एवं चरमसमयनिर्ग्रंथः। अहासुहुमो अ। इति। निर्ग्रंथःसामान्येन ४। सूक्ष्मसंपराय
सो अ अवीचादि अहीति ते। अस्य सूत्र। अस्य। अवियत्र अविः। अहीत तद्भवस्य निरुपमान अवभासमाना सिद्धगति। स्ना
तकस्य आहरणान्तरं। शुद्धिप्रकर्षः। च्छविरहात्। शुद्धः इत्यपि त्रिविधः पाद एतद्वा। अत्र च्छविरहितः शुद्धः ज्ञानदर्शनधरः के
वलज्ञानदर्शनधर इति चतुर्थः। अर्हत् जिनः केवली पञ्चमः। ५। इत्यादि सकलकर्मपरिहारः छद्मस्थो। संक्षिप्तः पञ्चविधः अभिहितः। अपरि
स्रावी अबंधको निरुद्धयोग इत्यर्थः। अयं च पञ्चमः स्ना
तकभेदः कार्येषु अर्हत् जिनः केवलिनः पंचमा। परिस्रावी कर्मबंधकः। एतदुक्तं भवति। स्नातकः त्रयोदशगुणस्थानवर्ती अथवा लोकनाद
निदर्शनार्थं एवं व्याख्यातः। तत्र विवरणमेवम्। पन्नवणायां अपवादः। तत्र यो प्रतिसेवादिः। अभ्युदयी।
निशितः। उ। अथ वेदद्वारे। पुलाए णं भंते किं सवेदए होज्जा अवेदए होज्जा। गोयमा सवेदए होज्जा नो अवेदए होज्जा। जइ सवेदए होज्जा किं इत्थिवेदए होज्जा पुरिसवेदए
होज्जा। स्त्रियाः पुलाकलब्धिर्नाभावात्। पुरिसवेदए वा पुरिसनपुंसगवेदए वा होज्जा। पुरुषः सन्। नपुंसकवेदकः कृतकच्छेदादिना। नपुंसकवेदी
अक्कृतयाहा। न पुनर्जन्मनपुंसकवेदकः। अतियतः। कषायकुशीले णं भंते किं सवेदए होज्जा अवेदए होज्जा। गोयमा सवेदए वा होज्जा
तिः सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकं यावत् कषायकुशीलो भवति। स च प्रमत्ताप्रमत्तापूर्वकरणानिवृत्तिबादरेषु वेदोदयात् स
वेदको भवति। सूक्ष्मसंपराये तु वेदस्योपशान्तत्वात् क्षीणत्वाद्वा अवेदकः। स्यात्। सूक्ष्मसंपराये भवति। नियंठे णं भंते किं सवेदए होज्जा अवेदए होज्जा। गोयमा नो सवेदए होज्जा अवेदए होज्जा। जइ अवेदए होज्जा किं उवसंतवेदए होज्जा खीणवेदए होज्जा। गोयमा उवसंतवेदए वा होज्जा खीणवेदए वा होज्जा। निर्ग्रं
थश्च द्विविधो भवति। सिणाए णं भंते किं सवेदए होज्जा। गोयमा नो सवेदए होज्जा। अवेदए होज्जा। खीणवेदए होज्जा। इति। स्नातकः क्षपकश्रेण्यामेव भवतीति। ५। अथ रागद्वारे। पुलाए णं भंते किं सरागे होज्जा वीयरागे होज्जा। गोयमा सरागे होज्जा इत्यादि। अथ कल्पद्वारे। पुलाए णं भंते किं ठियकप्पे होज्जा अट्ठियकप्पे होज्जा इत्यादि। आचेलक्यादिषु दशसु पदेषु प्र
थमपश्चिमतीर्थकरसाधवः स्थिता एव अवश्यंतया पालनादिति। तेषां स्थितकल्पः। तत्र चातुर्यामादिषु मध्यमतीर्थकरसाधवस्तु केषु
स्थिताः केषुचिदस्थिताः अस्थितकल्पः। तत्र अचेलकादयः। वत्। एवं सर्वत्र। अथवा कल्पो जिनकल्पः स्थविरकल्पः इति द्विविधस्तत्र
तमाश्रित्याह। पुलाए णं भंते किं जिणकप्पे होज्जा इत्यादि। कप्पा
तीते। जिनकल्पस्थविरकल्पाभ्यामन्यत्र। कषायकु
शीले णं इत्यादि। कप्पातीते वा होज्जा इति। कल्पातीते वा क्षायकुशीलो भवेत्। कल्पातीतः स च छद्मस्थतीर्थंकरस्य
सकषायत्वादिति। नियंठे णं इत्यादि। कप्पातीते होज्जा इति नि
र्ग्रंथः कल्पातीत एव भवति। यतस्तस्य जिनकल्पस्थविरकल्पधर्मा न
संतीति। ७। अथ चारित्रद्वारं स्फुटं। ८। अथ प्रतिसेवनाद्वारे। पुलाए णं इत्यादि। पडिसेवए त्ति संयमप्रतिकूलार्थस्य संज्वलनकषायो
दयात् सेवकः संयमविराधक इत्यर्थः। मूलगुणपडिसेवए त्ति। मूलगुणाः प्राणातिपातविरमणादयः। तत्प्रतिकूलं तेषामेव कः। उ
त्तरगुण इति सेवकः। एवं उत्तरगुणप्रतिसेवकः उत्तरगुणा दशविधप्रत्याख्यानरूपाः। दशविधमपि च उत्तरगुणा स्मृतिः। तत्र दश
विधप्रत्याख्यानं। अणागतमतिक्रान्तं कोटीसहितमित्यादि। प्रत्याख्यानस्य रूपं अनागतकरणादि। एवं प्रत्याख्यानस्वरूपं

नाप४० ।अत्र तं प्र ..डिमविज्ञतिप्रकारे तत्त्वाख्यानं विराधयेत् । उपलक्षणत्वाद् द्रव्यपिंडविशुद्ध्यादिविराधकत्व मिति संप्रदायत इति ।अ
ज्ञावहार ।। आभिनिबोधिकज्ञानस्य भावाद् ज्ञानविराधकत्वं श्रुतं विराधयेत् वितयत्वाद् । पुलाकानां तत कवति यं षय मित्यादि ।ज
दान्नणां अहपवयणामायाउत्ति । अहवेव वनमाइपालन हुपवाद्धारिउस्मत ह्यातां चेव वनमाइ परिज्ञानं नावश्यं तावं ज्ञानस्यकथा
२ दुवारिउस्य तस्य ज्ञानं वक्तुतादातां चेव वनमाइ शतिपादनपरं कृतं वजन्य स्य उघन्यातानवतीति । एतच्च अहणां पवयणामाईण ।
मित्यस्य वृत्तिविवरणं स्वत्वं संभाव्यात । यत्तु न मन्त्र राध्य यतश्च र ववनमाइ नामकमध्ययनं तग्रन्थाद्विशिष्टतरकृतत्वात् । अज य
न्यातान संभवति । बाकल्पाश्रये विदंष्कृतस्वमाणां ।।तनन माष उघादिनाव्यनिवाश्इति ।।उत्तीर्थं ब्राह्मितास्त्रेति संघसति । क
मायकृशीलत्यादि । कषायकुशीलः । वयस्था वस्था यांतीर्थंकारापिस्यादतस्वदाप्रक्षयातीर्थव्यवस्थादवतद
व्याप्यमोस्यादिति । तदन्याप्रक्षयावश्यतिन्ड वाद्य तीर्थव्यात तपवाद जदिस्यतिस्थादाज्ञा ।।कितिस्थकारदो
ज्ञत्यादि । उभ । लिंगद्वार । लिंगं द्विधा द्रव्यतो भावतश्च तत्र भाव लिंगं ज्ञानादि । एतच्च स्वलिंगमेव । ज्ञानादिनावस्था हेतामव
भावात् । द्रव्यलिंगं त्रिधा । स्वलिंगपरलिंगालदानं तत्र स्वलिंगं रजोहरणादि । परलिंगं त्रिधा । अतीर्थिकलिंगं हृद्स्वलिंगावस्थत
श्राद । पुलाकानांतत किं मलिंगइत्यादि । त्रिविधलिंगपिनावत् लिंगइदव्यानपक्षवाद्वरणपरिणामात्स्यतिअपरद्वारं व्यक्तं ५पाक्षत्र
१८ गारपुलाकानां तत किं कस्मिन् क्षेत्रे इत्यादि । जन्म संतिना वपइ च ति । जन्मउत्पादः सद्भावश्च विवक्षिताक्षत्रादन्यत्र तत्र वा जातस्य तत्रा
करणानावर्न्नस्थित्वमिताया च समादारहंहातचात्मती पुलाकः । कर्मभूमिानावत्रजायात । हिद्रतिवतरि विकल्पः ।।अकर्मभूमि ४६०

पुनरपमेनजायते तत्र तस्यव्यारिवालाभावात् । नवतद्वर्तत पुलाकलब्धेवर्तमानस्यादेवादिलिंसंदृत्तेमराक्यत्वात् । वकुशासुव
।।नाअकर्मभूमौ प्रवाज्ञति । अकर्मभूमौ वक्ताशानजस्मालानवति । स्वकृत ..विहारत्वा प्ररूत विहारत्वं कर्मभूम्यामकर्मभूम्यां
वसंलवंतीत्यत देवाद । संद रणांप इत्यादि । इदवसंहरणांकृतात हस्तांताराद्देवादिनिनर्यनंकालद्वार । त्रिविधः । कालोवसर्पि
ण्यादि ।। तत्राद्य कंयंजनातेरवतापहतीयस्वमसा विदलविसवतादि । सुसमदुस्समकालावाव्दाज्नति ।। अदिदवकालइत्यर्थः ।
दुस्समसुस्समकालवगिदउर्थंअराकइत्यर्थः । उक्तासम यच्यान्नात्पत्रामोजायते । संतिलावपदुत्थत्यादि । अवसर्पिण्यां स
द्भावप्रतीत्य उर्थ पंवमारकउलावत्रवउघारको ज्ञातस्य न्पं वामपि वर्ततेइतायवउघारकसद्भावश्चवद्धस्मा
इर्वकइति । ज्ञादिउस्स पिण्णात्यादि । तत्रहितायस्यां तजायते । हतीयवउवरणंइतिप्यातइतीयवउर्धयाश्च जा
यातवरणांवशतिप्यतश्चव्वसद्भावउन: स्तीत्यइती यवउर्थयाप्रवतस्यसंजातायारवरणाइतिप्रशिति । ऊदिना
उस्सप्पिणीत्यादि । उसमसुसमप्रलिभागत्ति । उपमःउप मायाःइगिलागस्माहरम्य यत्रकालसतथा । सवादवअन्तरअंमउ
।एवंसुरवमाघतिलागाद रिवषस्यकवार्षसुसुरवमउ: रवमाघतिनागादिभवंतिरम्यवात उउ:रवमसुषमाघतिनागीमहाविक
दादउतियंवासिणाज्यजवाउलाउत्ति । पतिपुलाकवहन्माव्यो विरापंउनराद । नवरं एपसिंअव हियंमादरणांनातिनहंति । उ
लाकस्य हिशरवि कबकुश मदरणांनास्यतायश्वतसंलवतीतिकथातनाव्यां । संदरणापारणावयस्यायांसर्वकालउसंलावामोश्व
संरूतायांनिर्ग्रंथस्नातकवशातोहन्नाव्या । यतानाप्रगतावदानांसंदरणमस्तीति । यदाद समणीमवगयावयंपरिहरपुल

नगा०४नि यमप्पमत्तं व ॥ बाहुसउसिंआदारगं वनय । काइसं वरति त्ति ॥ ३ ॥ १ गाति हाय ॥ ३ ॥ सो धर्मा दिकादवगति रिंडादयस्साह्यदा । द
रुवस्स पुलाकादीनां । नं निरूपयति । तत्र यश्च विराहणाय हुइ ति ॥ अविराधनाज्ञा नादीनामथवा लब्धरुपजीवनाः तस्मा इतीत्याह अविरा
धकास्ते तइ इत्यर्थः ॥ अथायारस्स उववज्जंति । नवनप्यादी नामप्यतारभाद विहृत्य इते विराधितसंयमानां नवतपत्या इत्याताम्पा
कवानुयच्च गाउक्कोवमाणि ए उववज्जति ति । तत्संयमा विराधकत्वमाश्रित्यावासयं । संयमद्वारे संयमस्थानानि तत्पुलाकब
कुशादि वियाताततपुलागस्सत्यादि । संयमस्थानं आरित्तं स्थानानि शुद्धिप्रकर्षप्रकर्षकृतानि दासंयमस्थानानि तानि चप्र
त्येकं वसर्वाकाशप्रदेशाग्रगुणितसर्वाकाशप्रदेश परिमाणपर्यवाणि तानि चैतिता नि वपुलाकस्यासंख्यानि त
वं ति विचित्रत्वाच्चारित्रमोहनीयक्षयोपशमस्य ॥ एवं यावत्कषायकुशीलस्य । एगे अजहन्नमणुक्कोसए संजा
मवाणेत्ति । निर्ग्रंथस्यैकं संयमस्थानं भवति । कषाया याणां उपशमस्यैव विचित्रत्वे नस्थाहारकविधत्वादविद्यतदज्ञा
य न्यास्सैवऊ वउघान्याऊतावमइाविदिति ॥ ३ ॥ अथ पुलाकादीनां परस्परतः संयमस्थानाल्पबहुत्वमाह । एएसिणं
मित्यादि । सर्वस्तोकं सर्वस्तोकं निर्ग्रंथस्य स्नातकस्य च संयमस्थानं अजातायस्मादकं किंतुतंतदित्याह ॥ अजह नत्यादि । एतचा
विरु वैश्वाहारकविधत्वात् पुलकादीनां तु क्रमेणासंख्यगुणानि तानि क्षायोपशमविचित्र्यादिति ॥ ३ ॥ अथ निकर्षद्वारं तत्र निक
र्षसंनिकर्षः पुलाकादीनां परस्परेण संयोजनं तत्र च स्थानविशेषं भावनार्थमाह । पुलागस्सत्यादि । चारित्रपज्जवत्ति चारित्रस्य सर्वविरति
४६१ परिमाणस्य पर्यवाः सदा आचारित्रपर्यवा ~ विशुद्धिकृतो विनागपलि छेदा विषयकृता वा सद्धाणसंनिगासेणं ति स्व
श्रीः

मा स्थायं सजातीयं स्थानं पर्यवाणां माश्रयः स्वस्थानं । पुलाकाद पुलाकादिरेव । तस्य संनिकर्षः संयोजनं स्व स्थानसंनिकर्षस्तेन मा
किंहीणेत्ति । विशुद्धसंयमस्थानसंबंधिना विशुद्धतरपर्यवापेक्षया विशुद्धतरसंयमस्थानसंबंधिना विशुद्धतरः पर्यवा हीनाः स्युः विरु
यो गाथा धरपिहान:उल्लत्ति । तल्यस्थ हिकपर्यव योगात् तुल्यः अब्भहिएत्ति विशुद्धतरपर्यवयोगाद्भ्यधिकः सिय हीणेत्ति । अ
शुद्धसंयमस्थानवर्तित्वात् । सियतुल्लेत्ति । एकसंयमस्थानवर्तित्वात् सियअब्भहिए त्ति विशुद्धतरसंयमस्थानवर्तित्वात् । अणंतभागह
णेत्ति किल असद्भावस्थापनया पुलाकस्योत्कृष्टसंयमस्थानपर्यवाग्रं दश सहस्राणि १०००० तेस्य सर्वजीवानंतकेनश
तपरिमाणतया कल्पितेन भागे हृते लब्धं शतं ॥ १०० ॥ हीना तीय तु तीयाणिउन १०० लाकवरणपर्यवाग्रं नवसह
स्राणि नव शतानि अधिकानि इदं १९९०० लागलब्धशतं ततः एकं प्रज्जातानि दशसहस्राणि तानि तासां सर्वजीवान
तकभागापहारलब्धेन शतेन १०० सा अनंततनागहीना वेत्स संख्यातनागहीनानि वर्जित्वा कल्पितपर्यायराशेर्द
शसहस्रं १०००० लोकाकाशप्रदेशपरिमाणे ना संख्येयाकेन कल्पनया पंचाशता तुल्यामाणेन लागहे । तल्लब्धं द्विशतं
द्वितीय शतं २०० याणि पुलाकस्य वरणपर्यवाग्रं नवसहस्रानि पष्टि ठवशतानि ९८०० इदं लागलब्धद्विशतं तनय इतीसंज्ञाता
लोकाका शप्रदेश निदशसहस्राणि । तानि संख्येयपरिमाणासंख्येयलागहारलब्धेन शतेन दायनदा २०० न ... इत्यसंख्येयलागा
हीनः । संख्येयलागवृद्धात् त्वति । सर्वोत्कर्षकल्पित पर्यायराशेर्दशसहस्रस्य ग । १०००० उत्कृष्टसंख्यातकेन कल्पनया दशकपरिमा
णेन लागे हृते लब्धं सहस्रं । द्वितीयतु तीयाणि पुलाकवरणपर्यवाग्रं नवसहस्राणि इदं लागलब्धं वसहस्रं तन्नइदि संजातानि ।

लग।४० दशसहस्राणि। ततो मावृक्ष्म संख्येयभागवारं लक्ष्यसहस्राणि हीन इति।। संख्येयभागहीनः संख्यातगुणहीनाण्यवन्नि। किलि
कस्य लोकस्य वर्गणापर्यवाग्रं कल्पनया सहस्रदशकं। द्वितीयप्रतिपा गि लोकवर्गणापर्यवाग्रं वसहस्रं तत्स्याकृष्ट संख्येय
कितकल्पनया दशकपरिमाणानगुणाकारगुणितः मादाग्रराशि ज्ञेयात। दशसहस्राणि सवातनाकृष्ट संख्येयकेन कल्पना
या दशकपरिमाणानगुणपकारणहीनानां। नत्य इति संख्येयगुणहीनः।।(१०००) असंख्यजगुणहीनाणावन्नि। किलिकस्य लो
कस्य वर्गणापर्यवाग्रं कल्पनया सहस्रदशकं। द्वितीय...इति याणिउ (१०) लोकैर्गणापर्यवाग्रं वद्विशती ततस्त्रालोकाकाः २४
शप्रदेशपरिमाणानासंख्येयकेन कल्पनया पवाराख्यः माणानगुणकारणगुणिता द्विशतीकारा शिज्ञेयात। दश
सहस्राणि: सवातनालोकाकाशप्रदेशपरिमाणासं ख्येयकेन कल्पनया पंवाराख्यमाणानगुणकारणहीं
न इति। असंख्येयगुणहीन इति। अनंतगुणहीनावन्नि। किलिकस्य लोकस्य वर्गणापर्यवाग्रं कल्पनया सहस्रदश
कं द्वितीयप्रतिपा गि लोकवर्गणापर्यवाग्रं वशतं ततश्च सर्व जीवानंतकेन कल्पनया शतपरिमाणानगुणकारगुणित
तः। शतिकारा शिज्ञेयात दशसहस्राणि सवातन सर्वजीवानंतकेन कल्पनया श...तपरिमाणानगुणकारहीन इत्यनंतगु
णहीनः। एवमस्य धिकषट्स्थानकरा श्राद्धिप्यत्तिारवलागमप्रारगुणाकारैर्व्याख्येयम्। यद्विप्रकस्य लोकैः कल्पनया दशसहस्रा कस्य४
णि वर्गणापर्यवमानं तदन्य नवशताधिकानि नवसहस्राणि। तातो द्वितीयो प्रथमानंततमागाभ्यधिकः।। तद्यायस्य नवसहस्राणि ष्टो
वशतानि पर्यवाग्रं। तस्मात्प्रथमा संख्येयभागाधिकः। तद्यायस्य नवसहस्राणि वर्गणपर्यवाग्रं तस्मात्प्रथमस्य संख्येयभागाधि ४६२

पङ्क्त्या४ ग४

कः।। तद्यायस्य वर्गणापर्यवाग्रं सहस्रमानं तदापेक्ष्या प्रथमः संख्येयगुणाधिकः। तद्यायस्य वर्गणापर्यवाग्रं द्विशतानि तदापेक्ष्याद्याः
संख्येयगुणाधिकः। तद्यायस्य वर्गणापर्यवाग्रं शतमानं तदापेक्ष्याद्यानंतगुणाधिक इति। लोकानंतबहुसास्मत्वादिप्रहाणासं
निगासमणेति। विजातीयापेक्षमाश्रित्याह। विजातीयस्य लोकस्य बकुशादितवलोकाव कुशहीनस्य विधविशुद्धता
वात् कषायकुशीलेणसमं ब्रं दुग्धेविजाद्वमहाणीति। लोकः लोकापेक्षयायद्यान्दितः। तद्याकषायकुशीलापेक्ष
यापिवाच्य इत्यर्थः। तन्न लोकं कषायकुशीला हीना वास्पीदं। विशुद्ध संयमस्थानहत्वात् वात्या वा समानसंयमस्थान स्थान४
त्वात्।। अधिकावास्यात् शुद्धतरस्थानसंयमस्थानहत्वात्। तः लोकस्य कषायकुशीलस्य च सर्वजघन्यानि संयम
स्थानान्यध्यस्ता न्तो भगपदसंख्ययानिता निगछन्तः ता ल्या भ्यवसानवात्ततः लोकाभ्यवच्छिद्यात। हीनपरिणा
मत्वात्। ध्यवच्छिन्न लोके कषायकुशीलपकवासंख्यया निसंयमस्थाना निगच्छति। शुद्धतरपरिणामत्वात्ततः। कषाया ग४
कुशीलइतिसवताकुशील बकुशाशुभगपदसंख्ययानिसंयम स्थाना निगच्छति ततस्च बकुशाभ्यवच्छिद्यात। इतिसवनाकुश
शीलकषायकुशीलावसंख्यया निसंयमस्थाना निगच्छतः। ततश्च इति सवताकुशीलाभ्यवच्छिद्यात। कषायकुशीलस्य संख्ययानिसं
यमस्थाना निगच्छति। ततोऽप्यभिव्यवच्छिद्यात। ततो निर्ग्रन्थस्नातकावकं संयमस्थानं प्राप्नुतइति। नियंबस्य जघाबज्रसस्मन्ति लोकानि
र्ग्रन्थादनंतगुणहीन इत्यर्थः। विहितः लोकाविराधि सप्रतिबकुशस्थितात। बकुशप्रतिसेवनादि। बकुशः लोकादनंतगुणाभ्यधिकः प
व विशुद्धतरपरिणामत्वात्। बकुशात्प्रतिसेवनादिविविधपरिणामत्वाद्दिति सवकषायकुशीलाभ्यामपिहीनादि रवानिर्ग्रन्थस्नातका

नग।६० दशमवर्गस्थानि। ततो माघवत्यां षट्संख्येयलोकगद्वारलोकच्छेदनकवासस्थानादीन इति॥ संख्येयलोकादीनः संख्येयगुणहीनानि वर्त्ति। किलि
कस्य लोकस्य वर्गपर्यवाग्रं कल्पनया सहस्रदशकं। द्वितीयस्थिति योगे लोकवर्गपर्यवाग्रं वर्द्धितं तस्मात् षट्संख्येय
केन कल्पनया दशकप्रमाणानुगुणकारणगुणितः साधारणोऽर्थे ज्ञेयः। दशमवर्गस्थानि सर्वतो नाकृष्टसंख्येयकेन कल्पना
या दशकप्रमाणानुगुणप्रकारणहीना। नन्वस्य इति संख्येयगुणहीनाः॥१०००॥ असंख्येयगुणहीनानि वर्त्ति। किलिकस्य लोक
कस्य वर्गपर्यवाग्रं कल्पनया सहस्रदशकं। द्वितीय...इति

योगे ॥१०॥ लोकवर्गपर्यवाग्रं वर्द्धितः ततस्तु लोकाकाश च॰
प्रदेशप्रमाणानामसंख्येयकेन कल्पनया प्रवाहस्य

माणानुगुणकारणगुणितो द्विशतिकारगुणितो ज्ञेयात्। दश
मवर्गस्थानि सर्वतो लोकाकाशप्रदेशप्रमाणासं

ख्येयकेन कल्पनया प्रवाहस्य प्रमाणानुगुणकारणहीना
न इति। असंख्येयगुणहीन इति। अनन्तगुणहीनानि वर्त्ति

। किलिकस्य लोकस्य वर्गपर्यवाग्रं कल्पनया सहस्रदश
कं द्वितीयस्थिति योगे लोकवर्गपर्यवाग्रं वर्द्धितं ततस्तु सर्व

जीवानन्तकेन कल्पनया शतप्रमाणानुगुणकारगुणित
तः शतिकारगुणिज्ञेयात् दशमवर्गस्थानि सर्वतो नसर्वजीवानन्तकेन कल्पनया शतप्रमाणानुगुणकारणहीन इत्यनन्तगु
णहीनः॥ एवमस्याधिकषट्स्थानकं शेषार्थोऽपि स्थितिरवलोगमद्वारगुणकारि वर्त्तिव्ये प्रथमादिप्रकस्य लोककल्पनया दशमवर्गस्था कस्स॰
णि वर्गपर्यवमानं तदनन्तवर्गताधिकानि नवमवर्गस्थाणि। ततो द्वितीयो प्रथमानंततमाग्याधिकः॥ तथापस्य नवमवर्गस्थाप्रविशो ४६२
वर्गानानिपर्यवाग्रं। तस्मात् प्रथमासंख्येयनागाधिकः। तथाप्यस्य नवमवर्गस्थाणि वर्गपर्यवाग्रं तस्मात् प्रथमस्यासंख्येयलोकाधि

प्रकृया॰ प॰

कः॥ तथाप्यस्य वर्गपर्यवाग्रं सहस्रमानं तदपेक्षया प्रथमः संख्येयगुणाधिकः। तथाप्यस्य वर्गपर्यवाग्रं द्विशतातदपेक्षयाद्याः
संख्येयगुणाधिकः। तथाप्यस्य वर्गपर्यवाग्रं शतमानं तदपेक्षयाद्यानन्तगुणाधिक इति। उत्तलापणानंतवउसास्सत्थाधिपरुछणासं
नियामणा ति। विजातीयपरिणामापेक्षितव्यः। विजातीयस्य उत्कर्षस्य बंधकादि तद्बलात्कारकर्षहीनस्य षाविधविशुद्ध्यता
वान्कषायकर्षाल्यणमबं ... उत्कर्ष उत्कर्षपेक्षयापशान्ति दितः। तथा कषायकर्षालाप
यापि वाच्यः इत्यर्थः। तत्र उत्कर्षकषायकर्षालाहीनावायादि।

विशुद्ध संयमस्थानत्वं निवृतात् उत्पाद्यसमानसंयमस्थानत्व स्थान॰
निवृत्त्या॥ अधिकावास्यात् शुद्धतरस्थानसंयमस्थानत्वनिवृत्तय

तः उत्कर्षस्य कषायकर्षालस्य सर्वजघन्यानि संयम
स्थानान्यधस्तात् संयमपदसंख्येयानि तानि निगच्छन्तः ...

न्यध्यवसानस्थानतः उत्कर्षाद्यवशिष्टात्। हीनपरिणा
मत्वात्। व्यवच्छिन्न उत्कर्ष कषायकर्षालपकवासंख्येया

नि संयमस्थानानि निगच्छति। शुद्धतरपरिणामत्वात् ततः। कषाय न॰
कर्षालइति सर्वत्र कर्षालवकर्षाद्वगपदसंख्येयानि संयम

स्थानानि निगच्छन्ति तस्य उत्कर्षाद्यवशिष्टात्। इति सर्वत्र कर्ष
शालकषायकर्षालीवमसंख्येयानि संयमस्थानानि निगच्छतः। ततस्थिति सर्वत्र कर्षालावशिष्टात्। कषायकर्षालस्य संख्येयानि सं
यमस्थानानि निगच्छति। ततस्तान्यपि व्यवच्छिन्नात्। तानि निर्ग्रन्थस्नातकावर्क संयमस्थानं प्राप्नुत इति। नियंवस्त्रजदावउसस्ति। उत्कर्षानि
र्ग्रन्थादनंतगुणहीनत्वार्थः। विति॰ उत्कर्षाविरोधि॰ सर्वोपरकर्षास्थितात्। बउसणामित्यादि। बकुसः उत्कर्षादनंतगुणान्यधिकम्
विशुद्धतरपरिणामत्वात्। बकुसा उदानादि विविधपरिणामत्वादिति सर्वत्रकषायकर्षालान्यामपि हीनादिरवनिर्ग्रन्थस्नातका

वगाउहत्ति स्यांतदीन प्रवति। बउसवद्वयालाणीयघन्नि। इति सवाकुशीलस्य यावावाप्याययाबकुशाइत्यर्थः। कषायकुशीलाबकुशावत्
तः केवलं उलाकाद्‌कुशाल्नधिकपावाक्र सकषायस्तुछद्मस्थानंप्रतीतोवाख्यादीनादिरित्यर्थः त्वरिमाणस्य उलाकापेक्षा
याल्पीनस्माधिकष्ठलावद्यादिति॥ ॥ अथपर्यवाधिकारान्तेषामेवजघन्यादिलदानां उलाकादिसंबंधिनामल्पबहुत्वादिप्ररूपयन्नाह
पुलागस्सणं भंते इत्यादि। ध्यायागमाः॥ ॥ अजोगीवाहुज्जति। इह योगा शैलेशीकरणं द्व्यपायोगमाह सुगमत्वान्नविवृतं २७ कषायद्वार। यो॰
स्रो॰ ।सकषायीहोज्जतिपुलाकस्य कषायाणां क्षयउपशमस्य वाभावा ... त्। तिउदीमाणाइत्यादि। उपशमश्रेण्यां क्षपकश्रेण्यां वासं क॰
ज्वलनाक्रोधउपशांते क्षीणे वा शेषस्त्रितुपवमानविगत ... दायामीयायां उविगतायां सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकेप्र
कषालीलनवदिति॥ ॥२७॥ लेश्याद्वारातिउविवद्धाल ... माहुतिस्वउपुलाकादयस्त्रयोलवंतिकषायकुश
शील तुषट्‌स्वपि। सकषायमवास्थित्य प्रपडिवन्नउणं ... अनयरापउालसाएहात्यतउकमितिसंलाव्यातपाकपप
रमसुक्कापछिंसुक्का अणन्यतीयलदाव सारयालेसापरम ... सुक्काअन्नदाउसुल्केवसायातरजीवसुक्कातेयापरमसुयास्ना
तकस्यपरमसुक्केति॥ ॥२८॥ परिणामद्वारवहमाणपरिणामेत्यादि। तत्रवर्द्धमानः शुद्धेरुत्कर्षंगच्छन् हीयमानस्तु अपकर्षंगच्छन् अवे स्थितस्तु
स्थिरइति। तत्रनिर्ग्रंथोवर्द्धीयमानपरिणामोनलवति। तस्यपरिणामहानौ कषायकुशीलव्यपदेशात्। स्नातकस्तुहानेर्निकारणाल
वात्नहीयमानपरिणामस्स्यादिति। परिणामाधिकारादिदमाह। उलाकोवर्द्धमानपरिणामकालकषायविशेषेणबाधितोस्मिं न॰
त्रापेक्षादिकंसमयमनुलवतीत्युच्यते। जघन्यानिकंसमयमिति। वाक्यासणांअंतोसुहुनंति। एतस्यलावद्वाहवर्द्धमानपरिणाम ४६३

स॰
स्यति। एवं बकुशप्रतिसेवकुशीलकषायकुशीलेष्वपि नवरं बकुशादीनां जघन्यतएकसमयतास ... रणादपोष्ठानयुनः पुलाक
स्यउलाकान्यमरणानावोविसरणकालकषायकुशीलत्वादिर्नपरिणमति। यत्रशाक्तपुलाकस्यकालगमनंतत्रनलावात्प्रक्रायति
।निर्ग्रंथोजघन्यानावर्षेणवांतर्मुहूर्तंवर्द्धमानपरिणामःस्यात्।केवलज्ञानोत्पत्तौपरिणामांतरलावात्। अवस्थितपरिणामःउननिः
र्ग्रंथस्यजघन्यतएकंसमयंमरणात्स्यादिति। सिणायाणेजहन्नेणं इत्यादि। स्नातकोजघन्यतोत्यंतमंतर्मुहूर्तं वर्द्धमानःपरिणाम ।शैलेश्यां
तस्यान्तर्मुहूर्तमानत्वात्। अवस्थितपरिणामकालोपिजघन्यतस्य ... तर्मुहूर्तं कथंउच्यात। यःकेवलज्ञानोत्पादानंतरमंतर्मुहूर्तम
वस्थितपरिणामोहूत्वाशैलेशींप्रतिपद्यते तदापेक्षयेति ... ।उक्कोसेणंदेसूणाउपुव्वकोडीति। पूर्वकोटीयुःपुरुषस्य
स्यजन्मतोजघन्यतोनववर्षातिगतेउत्पन्नकेवल ... ज्ञानस्योत्पद्यते सोतन्नांपूर्वकोटीमवस्थितपरिणामः
शैलेशींयावदनुविहरति। शैलेश्यांचवर्द्धमानपरिणाम ... स्यादित्यवंदेशोनामिति॥ ॥२९॥ बंधद्वारे। आउयवज्ज
ज्ञाउन्निउलाकस्यायुर्बंधोनास्ति। तद्बंधाध्यवसायस्थानाना ... तस्यालावादिति॥ ॥ बउसेइत्यादि। जीवियसेसे तइयभागइ
जीवाआउंबंधंतीतिरिस्नागहयादोतन्नवि ... बंधंतीतिकृत्वावकुशादयःसप्तानामष्टानांवाकर्मणांबंधकालवंति॥ ॥ बहमाणेत्या
दि।कषायकुशीलाविसूक्ष्मसंपरायत्वआयुर्नबध्नात्यप्रमत्तांतत्वात्तदबंधस्य।मोहनीयंचबादरकषायोदयालावान्नबध्ना
तीतिशेषाः षडेवति।एगंवेयणिज्जंति। निर्ग्रंथोवेदनीयमेवबध्नाति। बंधहेतुषुयोगानामेवसद्भावात्। अबंधएत्ति॥ आयोगावि
ध्यादरनासर्वथामलावादबंधकएवेति॥ ॥३०॥ वेदनाद्वारे। मोहणिज्जवज्जाउत्ति। निर्ग्रंथोहिमोहनीयं ... नावेदयतितस्योप

त्रीण॥ ७ नायक ७

भग॥४४० शांतर्वर्ती स्नातकस्य घातिकर्मणां क्षीणत्वात् तीर्थंकरादीनामिव वेदनमत उक्तं। वेयणिज्जत्यादि॥ ३३ उदीरणाद्वारं॥ आउय
वेयणिज्जवज्जाउ छत्ति अयमर्थः पुलाक आयु वेदनीये नोदीरयति॥ तथाविधाध्यवसायस्थानाभावात् किंतु पूर्वं ते उदीर्य पुला
कतां गच्छत्येवं अन्यत्रापि। अयाः प्रकृतीर्नोदीरयति। मताः पूर्वं उदीर्य बकुशादितां प्राप्नोति स्नातकः। सयोगावस्थायां नामगो
त्रयोरेवोदीरकः। अयोगी तु अनुदीरक एव॥ ३४ उवसंपज्जहणत्ति द्वारं तत्र उपसं
पदः उपसंपत्तिः। हानिः। जहणत्ति हानं त्यागः उपसंपत् हानं च उपसंपद्धानं किं पुलाकत्वादि त्यक्त्वा किं सकषायित्वादिकं उपसं
पद्यत इत्यर्थः। तत्र पुलाए णमित्यादि। पुलाकं पुलाकत्वं। त्यक्त्वा संयतः कषायकुशीलत्वे। तत्सदृशसंयमस्थानस
द्भावात्। एवं यस्य यत्सदृशानि संयमस्थानानि संति स तद्भावमुपसंपद्यते। छेदात्कषायकुशीलादिर्क
षायकुशीलादिषु विद्यमानस्वसदृशसंयमस्थानकानु लाकादिभावमुपसंपद्यते। अविद्यमानसमानसंयमस्थानः
नकं वा निर्ग्रंथभावं। निर्ग्रंथस्तु कषायत्वं वा स्नातकत्वं वा याया त्ति स्नातकस्तु सिद्धो भवति। निर्ग्रंथस्तु कषायकुशीलत्वं वा ...
याति वा। इह नावश्यं वालापात् कषायकुशीलत्वमित्यादि ... पूर्वं स्वत एव त्रिविधोपशमनिर्ग्रंथः। श्रेणीतः प्रच्यवमानस्य
कषायित्वं भवति। श्रेणीमस्तकस्थः तां। सो देवत्वेनोत्पन्नः संयतो देवत्वेन ... उपिवा... श्रेणीप्रतिपाती सो संयतो भव
ति। तथा पितामाविद्यात्मानं तरत याति दत्वा वादि ति॥ ३५॥ संज्ञाद्वारं। सन्नोवउत्तेत्ति। इह संज्ञा आहारादि संज्ञा तत्रापयुक्ताः
क्वचिदाहारादावनिर्ग्रंथा वा संज्ञोपयुक्ताः। नोसंज्ञोपयुक्तास्तु आहारादावनाभिष्वंगिनः। तत्र पुलाकनिर्ग्रंथस्नातका ४६६
नोसंज्ञोपयुक्ता एव। कथं तदाहारादिश्रवणे निषेधात्। ननु निर्ग्रंथस्नातक
४१

बकुशो वीतरागत्वान् पुलाकस्य तथात्वाभावान्। न हि सरागाश्च न निःसंगता भवंति। इति बकुशादीनां सरागत्वे पि नि
संगतया अपि स्थितिपादितत्वात्। न सर्वथा आहारादिविषयाभिष्वंगो भवतीति बकुशादीनां संज्ञोपयुक्तानामत्यमानादिप
श्रयोगत्वात् न उभयत्रापि। न हि सरागाणां सर्वथा इति बकुशादयस्तु तथाविधसंयमस्थानसद्भावादिति॥ ३६॥ आहारकद्वारं। आ
हारया होज्जत्ति। पुलाकादिनिर्ग्रंथांतस्य विग्रहगत्यादीनामनाहारकत्वकारणानामभावादाहारकत्वमेव। सिणाएत्यादि स्नातक
केवलिसमुद्घाते तृतीयचतुर्थपंचमसमयेषु अयोगावस्थायां चानाहारकः। शेषावस्थासु आहारक इति॥ ३७॥ भवद्वारं। पुला
एणमित्यादि। पुलाको जघन्यतः कस्मिंश्चिद्भवग्रहणे भूत्वा कषायकुशीलत्वादिकं संयतत्वं तत्र सकृद्वा अनेकशो वा
प्रतिपद्य सिध्यति। उत्कृष्टतस्त्रीणि भवग्रहणानि देवादिभवांतरितानि पुलाकत्वमवाप्नोति। बउसेइ
त्यादि। इह कश्चिदेकत्र भवे बकुशत्वमवाप्य कषायकुशीलत्वादिवसिध्यति। कश्चित्तु क्वचिद्बकुशत्वमवा
प्य भवांतरेषु तदन्यानि भवग्रहणानि। उत्कृष्टतोऽष्टौ। भवग्रहणानि। उक्तं च। अष्टौ भवग्रहणान्युत्कृष्टा
नि। चारित्रस्य तत्र च कश्चित्तान्यष्टौ बकुशत्वे न कषायत्वादियुक्ततया कश्चित्तु प्रतिसेवाकुशील
त्वादियुक्ततया पूरयतीत्युच्यते। अष्टौ भवग्रहणानि॥ ३८॥ अथाकर्षद्वारं। तत्राकर्षणमाकर्षश्चारित्रस्य प्राप्तिरिति। एगभवग्गा
हणियत्ति। एकभवग्रहणे यत्र भवंतीत्येवमादिसूत्रशतपृथक्त्वं ... पृथक्त्वं शतपृथक्त्वमिति भावना। उक्तं च। तिण्ह सहस्स
पुहत्तं सयपुहुत्तं होति विरईए त्ति। अकर्षा एते तिन्नि त्ति। एकत्र भवे वारद्वयं उपशमश्रेणिकरणात् उपशमनिर्ग्रंथत्वस्य द्वा

सम०१०

वाकर्षो विति। उद्वलनास्त्यादीनामुत्कर्षणापवर्तननानाप्रकारे उत्कर्षणापवर्तने भवतः। जघन्यादीति। पकर्ष उत्कर्ष
कर्षणा विहिता। योग्यावस्थ्य मानकत्वेना वा आकर्षाभ्यां। तं आवासेणं सत्ति। उत्कर्षणे कर्षत मिश्र उवालावे सादक उत्कृष्टं उत्कर्ष
णावा एवयं भवति। तत्र स्थापसनविषयकआकर्षेन्नयनवस्थावयस्य यस्यादिति विकल्पे: समानवर्तीति। व उत्कृष्टस्त्यादि। आवा
सेणं सहस्रसमा। वक्तव्यास्याहोनवपवणान्य कर्षितकर्म। पकर्षणवपवणा कर्षितआकर्षणेयात उक्कस उक्कोनवय
दाषाप्रविनवयवणा उक्कषेनावस्त्यकमाकर्षस्याता। निन   वेति। तदानवेनोज्ञानानाम स्थितिनिर्गणनास्त्रमदसातिशतय
१८ छिद्गानिवर्तीति। निर्यवास्त्यादी आवासेणं पवत्ति। नियं   घस्माकर्षितः त्रीणि नवयवणान्यकानि पकत्रवनावहावा
कर्षितित्यवासकवषीव। यस्य वावपरत्र विकल्पि   पकनिर्ग्रहयो कर्षकृत्वा सिद्धती तिकालत्वा त्रपंवति॥७॥
॥२०॥ कालंघार। उवलणामित्यादी। जघन्यणां आताउज   त्रेति। उवलाकवत्र तिपत्नांतर्मुहूर्तोपरि शतैरुलाकेन छियते
।ना। पिच्छितितातिकत्वा जघन्याता। तर्मुहूर्तमवतत्पुसा   णत्वादतत्त्वसावास्येति। वउत्कृष्टत्यादि। जघन्यणं पक्षसमयेतिव
१८ अवास्थवरापवतिपत्नं तरसमयपवमरणामंतवोति। णकासेणं दस्यणाउघाका डिति। पर्वीकाया आपः। पावे पां तवरापवतिपवा
विति। नियावणामित्यादी। जघत्वणं पक्षसमयं ति। अपर्याप्तामा हस्स प्रथमगमयस्य मेनंतशमवमरणामंतवात्। आवासेणं आताउ
ज्जतेति। निर्ग्रहानयापतत्समाणवादिति। मिणापत्यादि। जघन्यणं आताउज तेत्रि॥ अवक्कातिमांतर्मुहूर्तोकिवालात्यत्रावंतर्मुहूर्त
र्तेजघन्यः स्तातककालः स्यादिति॥७॥ उवलाकादीनामकाद्वनकालमानं उक्कसपवपवकनादा उवलायाणमित्यादि। जघन्यणां प ४८५

प्र.स.१०

क्षसमयंति। कथं पकस्य उवलाकस्यायांतर्मुहूर्तकाल्ल। नस्यांतस्समायनं उलाकत्वं पतिपन्नशत्यवेजघन्यत्वविवक्षायोदाया: उला
काया एकवस्समायस्सावा हित्तवजघक्कं नवतीति॥ आवासेणं आताउज्जमं ति। वेय पिउलाकाउकर्षितपकदासदप्रपवक्कपरिमा
णा: प्राप्यंते नत्वंते। तथा पुनर्मुहूर्तवत्तदपायाक्व वजापिताषामंतर्मुहूर्तमवतकाल: केवलं वस्तूनां स्थितोयदंतर्मुहूर्तेति
दकउवलाकस्थित्यंतर्मुहूर्तोसहृत्त्वमित्यवासयं। वउत्कृष्टदानांतस्थितिकाल: सर्वावाशत्यकांतषां वजस्थितिकत्वादिति। नियंठाज
दाउवलायणि। तद्विवंजघन्यतपकसमयं उक्कषोतांतर्मुहूर्त मि   ति॥७॥ एयअंतरद्वार। उवलागस्सणामित्यादि। तत्र उवलाक: उला
काभूत्वा कियता कालेन उवलाकत्वमापद्यते। उच्यते। ज   घन्यातांतर्मुहूर्तस्थित्वा उवन: उवलाकापवर्तेति। उक्कोसेणं उ ४०
नत्वेतनकालेन: उवलाकत्वमाप्नोतिकालानंत्याम।   वकालात्मनियमयत्वा॥ आणंताउस्सत्यादि। इहासव:
वानियमयत्वा॥ एवंनउ इतिसवानंतकाल: सुवाता   मीयमान: किंमानस्त्यादत्र अवद्वमित्यादि। तत्र उलपवत
पवस्थयात। किलाकना पिशाणिनाप्रविषादर्शन्मियमाणा।   नमरणोयवताकालेनसमस्ता पिलाकेव्या प्यातातावता स्त
त: उप्तलपरावर्तोनवति। सवपरिशाणोपिस्पादतआद्वा अर्धउप्पगतार्ध अर्धमात्रमित्यर्थ: अपाहीयाद्दत: पणी: स्यादतआद्वाद
पणोतिादावानवासानन्सवमिति। मियाणस्सनविअंतरं। उतिपातालावात्॥७॥ एवं वा पक्कयाउवलाकवादीनामंतरसुक्कसपपपवा
कापकयातादवादा उवलायाणमित्यादि। वक्का॥ उप्पसंघायतद्वार। कसायसमुघाय यति। वेदितवतांसंज्वलनकषाया। दयसंता
वतकषायसमुघातोनवतीति। मारणांतियसमुग्घाय पति। इहवउलाकस्समरणानावपि। मारणांतियसमुघातानविरुद्धस्तउ

[illegible]

न०० ३१ घाता निःशेषस्य कषायकुशीलस्यादिपरिणाम। समितिमरणानां वा तु नियं वस्मा [illegible] नविपाकाविति तच्छ
स्थानावस्थादिति॥ ४॥ २१॥ अथ क्षेत्रं समवगाहनालेन तत्र असंख्येयभागादयोऽवगाहन्ति। उलोकशरीरस्य लोकासंख्येयभागमात्राव
गाहित्वात्। मिथ्यादृष्ट्यादि। असंख्येयतिला गादाज्ञतिश। शरीरस्थादण्डकपाटकरणकाले वा लोकासंख्येयभागः प्रतरे कि च वा लोकाद
लोके सर्वगतानां तावान् मात्रत्वात्। असंख्येयप्रदेशा लोकमात्रा इति। अधिकरणकालप्रदेशालोकस्य व्याप्तावत्र लोकस्य चाव्याप्तः
योऽपि वा लोकस्य संख्येयभागमात्रावगाहित्वात्। लोकपूरणे सर्वलोक इति॥ ४॥ क्षेत्रस्पर्शनाधिकारः॥ ४॥ स्पर्श
नादिवदवगाहनवत्संख्येयमवगाहमात्रं स्पर्शनाद्यवगाहमात्र तान्यर्थवर्तिनः स्थितिविशेषः॥ २२॥ तावत्तत्कृष्ट व्याख्यानवशद
परिमाणमावा उत्तरायामित्यादिना उत्सर्वमव तानां कोटी सहस्राष्टक स्यात्। इदं वा केवलानामव
कषायकुशीलानां च तत्उलाकादिमानानितानां तिरियते इति कथं। अविरोधव्याख्यानात् कषायकुशीलानाम्
तु कोटी सहस्रष्टष्टकं तद्द्वित्रादिकोटीसहस्ररूपं कल्पयित्वा उलाकबकुशादिसंख्यातेऽवस्थाः। ते तत्समस्तसंयतमा
त्रैक तत्राति रिक्त इति॥ ४॥ २५॥ अल्पबहुत्वकारः। सर्वस्तोका निर्ग्रन्था इति। तेषां उत्कर्षतोऽपि शतष्टष्टकसंख्यत्वात्। उलाका
संख्येयगुणास्तेषां उत्कर्षतोऽपि शतष्टष्टकसंख्यत्वात्। उलाका संख्येयगुणा इति। तेषां उत्कर्षतः सहस्रष्टष्टकसंख्यत्वात्। मिथ्या सं
ख्येयगुणा इति। तेषां उत्कर्षतः कोटी ष्टष्टकमानत्वात्। बकुशा संख्येयगुणा इति। तेषां उत्कर्षतः कोटीशतष्टष्टकमानत्वात्। प्रतिसेव
नाकुशीला संख्येयगुणा इति। कषाय तान्तर्यामध्ये उत्कर्षतः कोटीशतमानत्वात् कथं। तत्र अल्पं किं तु बकुशादीनां च कोटीशतष्टष्ट

कं। तद्द्वित्रादिकोटीशतमानश्च इति। सर्वतो उक्तकोटीशतष्टष्टकं वक्तव्यः प्रश्न्न कोटीशतमानमिति न विरोधः। कषायिणां च संख्यातगुण
त्वं व्याख्यानवशात्कर्षतः कोटीसहस्रष्टष्टकमानतया तेषां उक्तत्वादिति॥ २२॥ एवं विंशतिसमवायतिव्व॥ ४॥ षष्टः प्रत्यक्षमेयतानां स्त्रारूपस
कं समासामयितादावाख्यातश्चैवं संबन्धस्याः स्पष्ट मादिसूत्रा कतिपयानां स्याद्वि। स्थापिशुद्धापना दीनि हारा परिवार्षिता नितन प्रज्ञापना
नाम समधिकाराख्यां। कतिपयां तत्स्यादि। इदं। [illegible] तेन समवायार्थः पनाल्पाकं कतिपयां तत्स्याद्वि सा
मायिय संज्ञपत्रि सामायि कं नामवारिशविरो समस्त सर्वता संयतः सामायिकसंयतः एव मान्यपि इति तिरियत्रि। इत्वरस्वल्पविव्य
पादशीतारात्र तालकालिकस्य सामायिकस्यात्मिवादि वशिकस्य वारायपिद्य समाणमहाव्रतः प्रथमपश्चिमतीर्थसाधु
श्रावकादिपयवि। यावत्कथकस्य तत्त्विक स्य सामायि कस्याश्चिवाद्याव्यकथिकः सर्वमध्यमजिनमहाविदेह
जिनसंबन्धिसाधुः सातिचारस्यवि। सातिचारस्ययदा ताश्च प्यानतश्चातिचारामत्वाञ्छेदोपस्थापनीयं। नद्यागामश्चाधु शपि
मातिचारं एवं पवं निरतिचारान्छेदोपस्थापनीयायागात्रिरतिवाशः। सव त्रिषद्यकः पार्श्वनाथतीर्थात् महावीरतीर्थसंक्रान्ता वाशञ्छे
दनीयसाधुस्व प्रथमपश्चिमतीर्थयात्र तवतीति। निर्विशमानाक्रियात्रि। परिहारकतपवस्य सपरिहारविशुद्धिकाः स्यवि। निर्विशमानकाऽव
स्कन्दस्यर्थः सं कि लिश्यमानस्य। उपशमश्रेणीतः प्रच्यवमानः विशुध्यमानस्य उपशमश्रेणी क्षपकश्रेणीवा समारोहतो वत
मा वय केवलीयत्रि। व्याख्यां॥ अथ सामायिकसंयतादीनां चकृष्णादयनिरूपणायामाह। एसि आदा सामायिकपवञ्छेदोपस्थानवेञ्छ
दोपस्थापनीयादीन चर्यां संवत्सर्मद्वावतं अत्र तत्र रथमेञ्छ मया धर्ममिच्छर्षः। त्रिविधमनः पञ्चतिना प्रासयाता त्रिस्वराणपालय

नाप्रवृत्ति तो यावत्कथितः सामायिकसंयतः सम्यक्त्वनिश्चितमित्यर्थः। अनयोर्गाथयोर्व्याख्या छेदसामायिकसंयतं तु स्वयं व्याख्यातः
॥६॥ छेदोपस्थापनीयं व्याख्यानयन्नाह। छेदोपस्थापनीये त्ति। छेदेन पूर्वपर्यायच्छेदेनोपस्थापनं व्रतेषु यत्र तच्छेदोपस्थापनं तद्योगाच्छेदो
पस्थः। अनयोर्गाथयोर्व्याख्या तिकारः स्वयमेव द्वितीयसंयतमाह। परिहारविशुद्धिक इति परिहरति त्ति विशुद्धमानकं परिहारतपो विशुद्धमानकः सामा
युः किंचिद्विशेषात् विशुद्धं सम्यक्चारित्रधर्मं त्रिविधेन स्पृशति। परिहारविशुद्धिकसंयतः सम्यक् स्पृशति। पञ्चयाममित्युत्तरगुणरूपम्
रमतीत्यर्थः। परस्वतस्वन्नामापालोनो वगाहालोलाहनूलो। न लब्ध्या कषायस्य किट्टिकावेदयन् यावर्तितः शतिशयः। श
अर्थ
दकं ध्वंवसंतगाहो। उपशांतमोहक्षीणकर्मणियत्र सम्यक्षीणवीयं सम्प्राप्तोजिनोऽवाववर्तते। सयथाख्यात संय
तः खल्विति॥७॥ वेदद्वारे। सामायिक संयतो वेद क्वापि लवेत् नवमगुणस्थानके श्रिवेदस्योपशमः क्षयो
वा भवति। नवमगुणस्थानकं यावत् सामायिक संयतो वापि दशमात् भवत्येकत्रगुणे लभते। सामायिक संयताः
८ सवेद स्त्रीवेदापि स्यादवेदकोऽपि उपशांतवेदः क्षीणवेदः स्यादित्यर्थः। रिकायविशुद्धिसंयतः वेदः पुंवेदो वा लगाति। उस्मवादो वा उदय
नपुंसकवेदो वा स्यादित्यर्थः। सूक्ष्मसंपरायत्वादि वेदानिवार्तिकी लपशांतवेदो वा क्षीणवेदो वा स्यात्। एवमन्यान्यथा ति
देश स्थाणपनेतारा हरा वा त्तमा श्रेणिस्तथा यमवा वा नवानीति॥८॥ कल्पद्वारे। अहियकप्पे त्ति अस्थितकल्पे मध्यमजिनम
हल्ली हाविदेहेर्षु भवति। तत्र वा स्थापत्य पनयन्न वती ति॥९॥ वा स्थितकल्पे सामायिकदण्डकं। सामाइयसंजएणं भंते किं पुलाए
त्यादि। पुलाका श्रियनिर्ग्रन्थसम्पत्तः स्थित्याद। ज्ञानद्वारे। अल्पकायसंजयस्य ज्ञानगाणे नयणाणांतत्ताणे हयमपत्ति संग्रहाणि ४६७

हृत्याकां। हुमस्यांतद्वितीयाहृत्याकस्यज्ञानवकव्यतार्थमवातार्थकपराणंलज्जना। पुनः केवलियथाख्यातवाशिशिणः केवलज्ञाना व
पस्ववीतरागयथाख्यातवाशिशिणो ध्वावा शिवक्लोज्ञानानि नवंता त्यवं द्वपाकृताधिकारयथाख्यातसोनायदिनि गंथ प्रदाध्ध्व ५
वतमा शादिवद्वंहशरर्वनिकृत। यदिश्रुतज्ञानके तदास्कृतातोतातपवाहाजधान्याप्येअष्टप्रवचणमाप्याउ इत्यादि॥१०॥ कालद्वारे पवंवे
दावहावशिश्रियविति। अन्न नवजलयासमानः कालतः बोदापस्थापनीयसंयतजंघः नवजलयस्यास्याः सप्पिणवस प्पिणी व्यतिरिक्तः
कालेजन्मनसद्भावतश्चदुःखमसुरमादित्रतिलाग्रवय निषेधे निहितोदुःखम सुरवमाशतिलागवृषिविधि बोदापस्थापनीय
संयतस्य द्वतश्चापितनिषेधार्थमाह। नवरमित्यादि॥११॥ संय मस्थानद्वारे सुहुमसंपरायत्यादि। असंख्यातान्य ज्ञा
श्रियासंजमवाणाणि त्ति संयम स्थानानि नवा न्यान्त ईल्लत्रिका। निर्धार्तनैतलभोघमाणा द्वितदान स्यात्समयं शतिसमयत्व
ग्णा विशुद्धि विशपत्रावादसु रव्यया निता निनवं तियथा ख्यातसंवक ःमवतदद्वाया वर्ण्यशाहनिर्विशाष वि
वादिति। संयमस्थानात्ययकं विंतायां द्विलासङ्ग्रावस्थापन यामम स्थाने। संयमस्थानान्येकविंशतिः तविकं उपरितनंय
नस्प्र स्मार्वतितोः ध्रुवताविद्यारिस्हस्मसंपराय स्यतानित स्मादसंख्येयगुणानि द्वस्थानि [illegible] वृतिर
[illegible] ततः परितत्ता नियानिवलायोश्ववशवांक्षानितात्याणानिवव धारीत्या
वंता निपाडवा सामायिका बोदापस्थापनीय संयतयोः पूर्वेल्पस्थ पतात्यसंख्येयगुणानीति॥१२॥ संनिकर्षद्वारे। सामाइयसंजए
णं भंते सामाइयसजयस्सत्यादि। सियहीणे त्ति असंख्याता नितस्य संयम स्थानानि। तत्र विकादीनाशुद्धिकान्यस्थितरस्व

भग०१०४० ।।त्रीतत दिका हीनास्तम्बन्धिकः यथोत्कृष्टमानसंयमस्थानवर्त्तितदा अल्प. हीनाधिकत्वं षट्स्थान... पतितत्वं स्यादत आह
।७।।८।। हाणावडिएत्ति।।७।।उपयोगद्वारे सामायिकसंयतादीनां उपयोगद्वयं भवति। सूक्ष्मसंपरायसंयतस्य तु विशेषो
पदर्शनार्थमाह।नवरं सुहुमसंपराए इत्यादि। सूक्ष्मसंपरायस्साकारोपयोग एव स्वभावत्वादिति।।७।।लेश्याद्वारे यथाख्यातसंयतः
स्नातकसमान उक्तः। स्नातकस्य शुक्ललेश्या वा स्यादलेश्यो वा यदि शुक्ललेश्यस्तदा परमशुक्ला लेश्या स्यादित्येवं यथाख्यातसंयत सले४
स्प५ स्तु निर्ग्रन्थापेक्षया निरवशेषणशुक्ललेश्योऽतास्यवि त्रोग्य स्यात् इत्यर्थमाह।नवरं तुईत्यादि। परिणामद्वारे सुः
हुमसंपराए इत्यादि वड्ढमाणपरिणामे वा हायमाणपरिणामे वा नपरिणामे वा हायमाणे वा नो अवट्ठियपरिणामे हायमाणेत्ति सूक्ष्म
संपरायः संयतः श्रेणिं समारोहन् वर्द्धमानपरिणामः स्यात् ततस्तु प्रच्यवमानो हायमानपरिणामोऽवस्थितपरिणामस्त्वसौ
न भवति। गुणस्थानकस्वभावादिति।।तथा तहा अहक्खायसंजए संख्यातानन्तरं कियत्कालमित्यादौ जहन्नेणं एक्कं स
मयंति। सूक्ष्मसंपरायस्य जघन्यतो वर्द्धमानपरिणामे एकं समयं यावत् अनन्तरं भवमरणात्। उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तंति। तदुणस्था
नकस्थितौ तत्प्रमाणत्वात् एवं तस्य हायमानपरिणामोऽपि वाच्य इति। यथाख्यातस्य संज्वलनानन्तरं त्यादौ जहन्नेणं अंता मु
हुत्तं उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तंति। यो यथाख्यातसंयतः केवलज्ञानमुत्पादयिष्यति यश्च शैलेशीं प्रतिपन्नस्तस्य वर्द्धमानः
परिणामो जघन्यत उत्कृष्टतश्चान्तर्मुहूर्त्तं तत्कालत्वात् तद्भेदात् अवस्थितपरिणामस्तु जघन्येनैकं समयं उपशमाद्धायाः प्र ४६८
थमसमयानन्तरं भवमरणात्। उक्कोसेणं देसूणा पुव्वकोडी ति। एतच्च प्रतीत वसीयमिति।।७।। बंधद्वारे सुहुमसंपराए इत्यादि
म्र

आउयमोहणिज्जवज्जाओ छक्कम्मपगडीओ बंधति त्ति सूक्ष्मसंपरायसंयतो ह्यायुर्न बध्नाति अप्रमत्तान्तत्वात्तद्बंधस्य मोहनीयं च बा
दरकषायोदयाभावान्न बध्नाति ततः षट् कर्मप्रकृतीर्बध्नातीति।।७।। वेदनाद्वारे अहक्खाए इत्यादौ सत्तविहवेयए वा चउव्विह
वेयए त्यादि यथाख्यातसंयतो निर्ग्रन्थावस्थायां मोहवर्जानां सप्तानां कर्मप्रकृतीनां वेदको मोहनीयस्योपशान्तत्वात्...
... क्षीणत्वाद्वा स्नातकावस्थायां तु वेदनीयादीनामेव घातिकर्मणां तस्य क्षीणत्वात्।।७।।उपसंपद्धारे सामाइयसंजए णमित्यादि।
सामायिकसंयतत्वं त्यजति छेदोपस्थापनीयसंयतत्वं प्रति पद्यते चतुर्यामधर्मात् पञ्चयामधर्मसंक्रमे पार्श्वनाथशिष्यवत्
शिक्षको वा महाव्रतारोपणे सूक्ष्मसंपरायसंयतत्वं वा प्रतिपद्यते श्रेणिं प्रतिपद्यमानः असंयमं वा देश... पतितत्वं
तिपन्नादिति। तथा छेदोपस्थापनीयसंयतत्वं त्यजन् सामायिकसंयतत्वं प्रतिपद्यते यथादिदेव तीर्थे
साधुः अजितस्वामितीर्थं प्रतिपद्यमानः परिहारविशुद्धिकसंयतत्वं वा प्रतिपद्यते छेदोपस्थापनीयवतएव परि
हारविशुद्धिसंयमस्य योग्यत्वादिति। तथा परिहारविशुद्धिकः संयतः परिहारविशुद्धिकसंयतत्वं त्यजन् छेदोपस्था प४
नीयसंयतत्वं प्रतिपद्यते पुनर्गच्छाद्याश्रयणात् असंयमं वा प्रतिपद्यते देवत्वोत्पत्तौ इति। तथा सूक्ष्मसंपरायसंयतः सूक्ष्मसं ने४ प४
परायसंयतत्वं श्रेणीप्रतिपातेन त्यजन् सामायिकसंयतत्वं प्रतिपद्यते यदि पूर्वं सामायिकसंयतो भवेत् छेदोपस्थापनीय
संयतत्वं वा प्रतिपद्यते यदि पूर्वं छेदोपस्थापनीयसंयतोऽभवत् यथाख्यातसंयतत्वं वा प्रतिपद्यते श्रेणीसमारोहणत इति
तथा यथाख्यातसंयतः... तत्वं त्यजन् श्रेणीप्रतिपतनात् सूक्ष्मसंपरायसंयतत्वं प्रतिपद्यते असंयमं वा प्रतिपद्यते उपशा

गा०४ त्रि तस्मादच्छवनमरणात् दोवात्य त्रीनि द्विर्वा त्रिर्वा ऊर्ध्वं यावत्। सामायिकस्य ते आकर्षा भवन्ति॥ छेओवट्ठावणियस्स त्यादौ वीसपुहु-
त्तं ति॥ छेदोपस्थापनीयस्याकर्षा विंशतिपृथक्त्वं उत्कर्षतो विंशतेरुपर्याकर्षा भवन्ति॥ परिहारविसुद्धियस्स त्यादौ उक्कोसेणं ति-
न्नि त्ति॥ परिहारविशुद्धिकसंयतत्वं ह्येकत्र भवे त्रीन् वारान् कस्यचिदुत्कर्षतः प्रतिपद्यते॥ सुहुमसंपरायस्स त्यादौ उक्कोसेणं चत्तारि त्ति एकत्र
भवे उपशमश्रेणीद्वयसंभवेन प्रत्येकं संक्लिश्यमानविशुद्ध्यमानलक्षणसूक्ष्मसंपरायद्वयभावाच्चत्वारः प्रतिपत्तयः सूक्ष्मसं-
परायसंयतत्वं भवंति॥ अहक्खायस्स त्यादौ उक्कोसेणं दो त्ति उपशमश्रेणीद्वयसंभवादिति॥ नानाभवग्रहणाकर्षाधिकारे
छेदोवट्ठावणियस्स त्यादौ उक्कोसेणं उवरिं नवण्हं सयाणं अंतो सहस्सस्स त्ति कथं किल छेदोपस्थापनीयस्य षड्वि-
नवशतान नव शतिर्वा आकर्षाणां भवंति ता अष्टभिर्निर्दिष्टाभिर्गुणिताः नवशतान्यधिकानि भवंति। इदं च संभवमात्रमाश्रित्य संख्यावि-
शेषदर्शनमात्रमन्यथा पि यथा नवशतान्यधिकानि भवंति तथा कार्यं॥ परिहारविशुद्धियस्स त्यादौ उक्कोसेणं
त्रिकभेद सत्तण्हं ति कथं एकत्र भवे त्रय आकर्षाः उक्तास्तस्य भवत्रयं च तस्य तिष्ठनाद कउनादउत्यं द्वितीये द्वयं तृतीये द्वयमित्यादि विकल्पतः सप्ताक- द्वि
र्षाः परिहारविशुद्धिकस्य ति॥ सुहुमसंपरायस्स त्यादौ उक्कोसेणं नव त्ति॥ कथं सूक्ष्मसंपरायस्यैकत्र भवे चत्वार आकर्षा उक्तास्
ते च भवत्रयस्य तस्मात् प्रथमे भवे चत्वारः द्वितीये चत्वारः तृतीये एक इत्यादि विकल्पतो नव भवंति॥ अहक्खायस्स त्यादौ उक्कोसेणं पंच त्ति क-
थं यथाख्यातसंयतस्य कस्यचिदेकत्र भवे द्वौ आकर्षौ द्वितीये द्वौ तृतीये एक इत्येवं पंच भवंति॥ ७॥ कालद्वारे॥ सामाइय त्यादौ सामाइयपडि-
वत्तिसमणंतरमेव मरणाद्देशमणे उक्कोसेणं देसूणएहिं नवहिं वासेहिं ऊणिया पुव्वकोडी त्ति॥ यदुक्तं तद्गर्भसमय- ४६७

यावत्स्याद्वा समयमन्यथा जन्मदिनात् प्रभृत्याष्टवर्षेण कियत्कालेन चारित्रं भवतीति॥ परिहारविशुद्धिए जहन्नेणं एक्कं समयं ति॥ मरणापेक्षम्
इत्थं॥ उक्कोसेणं देसूणाए एकूणतीसाए॥ अस्यायमर्थः किल देशोननवकवर्षजन्मपर्यायेण केनापि पूर्वकोट्यायुषा प्रव्रज्या प्रतिपन्ना तस्य च
विंशतिवर्षप्रव्रज्यापर्यायस्य दृष्टिवादानुज्ञा तस्य तस्यामसौ परिहारविशुद्धिकं प्रतिपन्नः तच्चाष्टादशमासमानमप्यविच्छिन्नतत्परिणाम-
त्वात्तज्जन्मपालितमित्येवं देशोनएकोनत्रिंशद्वर्षोना पूर्वकोटि यावत्स्यादिति॥ अहक्खाए जहा सामाइयसंजए त्ति तत्र जघन्यत एकं
समयं उपशमावस्थायां मरणात् उत्कर्षतः देशोना पूर्वकोटी स्नातकयथाख्यातापेक्षयेति॥ ७॥ पृथक्त्वेन कालचिंतायां छेओव-
ट्ठावणिए त्यादि॥ तत्र जघन्येन अड्ढाइज्जाई वाससयाई ति कथं उत्सर्पिण्यामादितीर्थकरस्य तीर्थं यावत् छेदोपस्थापनीयं भवंति तीर्थं च तस्य सार्द्धं वर्षशतद्वयं भवती-
त्यतो जघन्यतोऽड्ढाइज्जाई वाससयाई इत्यादि॥ तथा अवसर्पिण्यामादितीर्थकरस्य तीर्थं यावत् छेदोपस्थापनीयं प्रवर्त्तते तच्च पं-
चाशत्सागरोपमकोटीलक्षाः इत्युत्कर्षतः पंचाशत्सागरोपमकोटीलक्षा इत्युक्तमिति॥ परिहारविशुद्धिककालो जघन्यतो दे-
सूणाइं दो वाससयाई ति। कथं उत्सर्पिण्यामाद्यस्य जिनस्य समीपे कश्चिद्वर्षशतायुः परिहारविशुद्धिकं प्रतिपन्नः तस्यांतिके
कतिपयो पि तथाविधो वर्षशतायुरेवातः परं न तस्य प्रतिपत्तिरस्तीत्येवं द्वे वर्षशते तयोश्च एकोनत्रिंशद्वर्षगुणितत्रयस्य
तिपत्तिरित्येवमेकोनपंचाशद्वर्षन्यूने ते इति देशोने इत्युक्ते यत्पुनः पंचकाकार व्याख्यानं तत्पूर्वाचार्याख्यानमार्गेनाश्रित्योक्तमिति सर्पिण्यामा- २ बा०
दिजिनापेक्षमिति विशेषः॥ उक्कोसेणं देसूणाओ दो पुव्वकोडीओ त्ति॥ कथं अवसर्पिण्यामादितीर्थकरस्यांतिके पूर्वकोट्यायुः क-
श्चित्परिहारविशुद्धिकं प्रतिपन्नस्तस्यांतिके तज्जीवितांते अन्यस्तादृश एव तत्प्रतिपन्नः एवं द्वे पूर्वकोटी द्वयोश्चैकोनत्रिंशद्वर्षोनयोः परिहारविशु॥

भगवद्वृत्ति शुद्धिकसंयतत्वं स्यादिति॥७॥ अंतरद्वारे॥ छेउवट्ठावणियस्सेत्यादौ जहन्नेणं तेवट्ठिं वाससहस्साइं ति। कथमवसर्पिण्यां दुःषमां या
वच्छेदोपस्थापनीयं प्रवर्त्तते ततस्तस्याः परिवेकविंशतिवर्षसहस्रमानायाः एकांतदुःषमायास्तदनु उत्सर्पिण्याश्चैकांतदुःषमायां दुःषमायां च तत् [illegible]
प्रमाणायामेव तदनंतरं स्यादेवं चैकविंशतित्रयेण त्रिषष्टिर्वर्षसहस्राणामंतरमिति। उक्कोसेणं अट्ठारससागरोवमकोडाको
डीओ त्ति। किलोत्सर्पिण्यां चतुर्विंशतितमजिनतीर्थे छेदोपस्थापनीयं प्रवर्त्तते ततस्तत्र सुषमदुःषमादिसमात्रये क्रमेण द्वित्रिचतुः
सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणे अतीते अवसर्पिण्यां चैकांतसुषमादित्रये क्रमेण चतुस्त्रिद्विसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणे अतीते प्र
थमजिनतीर्थे छेदोपस्थापनीयं प्रवर्त्तते एवं यथोक्तं छेदोपस्थापनीयस्यांतरं भवति यच्चेह किंचिन्न्यूनं तदु
र्वं शास्त्रतिस्थितम्। तदल्पत्वान्न विवक्षितमिति।७। परिहारविसुद्धियस्सेत्यादि। परिहारविशुद्धिकसंयतस्यां
तरं जघन्यं चतुरशीतिर्वर्षसहस्राणि। कथमवसर्पिण्या दुःषमैकांतदुःषमयोरुत्सर्पिण्याश्चैकांतदुःषमादुःषमयो
श्चत्वारिंशदेकविंशतिवर्षसहस्रप्रमाणत्वेन चतुरशीतिर्वर्षसहस्राणामंतरं भवति। तत्र च परिहारविशुद्धिकं न भवतीति कृत्वा जघ
न्यमंतरं तस्य यथोक्तं स्यात्। पश्चिमजिनांतरदुःषमायां परिहारविशुद्धिकालावस्था उत्सर्पिण्यास्तृतीयसमायां परिहारवि
शुद्धिकप्रतिपत्तिकालात् पूर्वं कालो नास्तीति विवक्षितात्वान्न वादिति। उक्कोसेणं अट्ठारससागरोवमकोडाकोडीओ त्ति। छेदोपस्था
पनीयोक्तदृष्टांतस्येदमाभावना कार्येति॥७॥ परिमाणद्वारे वादे वहाव सित्यादौ जहन्नेणं कोडिसयपुहत्तं। उक्कोसेणं वि
कोडिसयपुहत्तं त्ति इति। इह किल छेदोपस्थापनीयसंयमपरिमाणमादितीर्थकरतीर्थान्याश्रित्य संभवति। जघन्यं तत्प्रमा ४३०

णं चागम्यते। यतो दुःषमांतरं तावदिद्वदशसाहस्रं प्रत्येकं तद्वयस्य भावाद्विंशतिपृथक्त्वं स्यात्। केचित्तु नाभेयजिनस्य मध्यादि
तीर्थंकराणां च स्वल्पः कालः तदा पञ्चाशदिव समवाशयाः कोटीशतपृथक्त्वं जघन्यमल्पतरं उत्कृष्टं बहुतरमिति॥७॥ अल्पबहुत्वद्वारे
सव्वत्थोवा सुहुमसंपरायसंजय त्ति। स्तोकत्वात्कालस्य निर्ग्रंथतुल्यत्वाच्च शतपृथक्त्वप्रमाणत्वात्तेषां। परिहारविसुद्धियसंजया संख
ज्जगुण त्ति। तत्कालस्य बहुत्वात् पुलाकवद्बहुत्वाच्च शतसहस्रपृथक्त्वमानत्वात्तेषां। अहक्खायसंजया संखेज्जगुण त्ति। कोटीपृथक्त्वमान
त्वात्तेषां छेओवट्ठावणियसंजया संखेज्जगुण त्ति। कोटीशतपृथक्त्व मानत्वात्तेषां उक्कोसाइयसंजया संखेज्जगुण त्ति। कष
यकुशीलतुल्यतया कोटीसहस्रपृथक्त्वमानत्वात् सामाइ [illegible] षामिति॥७॥ अनंतरं संयता उक्तास्तेषां च केचित्प्रतिसेव
तोऽनुवर्तंत इति। प्रतिसेवनादोषत्ति सेवा प्रतिदोषमालो वयितव्यत्वेनोक्तादोषा॥ आलोचनासंबंधा. दालो
चकगुणानुगुणानां स्वदर्शयन्नाह। दसविहेत्यादि। दप्प प्रतिसेवणा त्ति। इह मनसा प्रायः कंदर्पादिना दर्पः समतिशः
तिसेवनं भवति। दर्पः प्रबल्गनादि तया प्रमादसमतिप्रमादः मद्यविकथादि॥२॥ तथा नालागम [illegible] ति अनाभोगः स्मृतिभ्रंशः
आउर त्ति आउरत्वं सति आवश्यकत्व कृत्यापिपासादिबाधितः॥४॥ आवईइ य त्ति॥ आपदि सत्यां आपत्थाद्व्यादिलाभदुर्भिक्षातद्रव्या
द्यापत्ति प्राप्तिक्षेत्रापत्त्यकांतारपत्ति [illegible] कालापत्तिर्दुर्भिक्षकालः भावापत्तिर्ग्लानत्वमिति॥५॥ संकिन्न त्ति। संकीर्णे
स्वपक्षपरपक्षव्याकुले क्षेत्रे सति संकिय त्ति॥ कल्पितादेः शंकिते [illegible] आकर्माद्विविन्नं किं तत्काल [illegible]
[illegible]

नग०४० कस्मिंश्चित्क्रियायां तथा च। एवं अप्पा मिच्छणं पाय छंद मिज्ज आपामा। न वयति नियतं। ऽयं सर्व्वसाकरणामिप्पत्ति। तयप्प उमा इति
य। क्षिंदा विनायन इति सिवालवति। तथा प्राह यषाष्ट इह इस्थाकाभदि। दीर्घं संस्ति विमर्शान् शिक्षकादिशेषणा क्षियवंकारणालादन
दय इति सिवालदालवंतीति॥७॥ आकंपयित्ता गाहा॥ आकंप्य वक्षीति सवाचार्यमाकंपय प्रायश्चित्तं मे दास्यतीति बुद्ध्या आलोचनाप्र
र्यं वैयावृत्त्यकरणादिना। यदालोचनसमये वालोचनादोषः २ अणुमाणि तिति अणुमानेन स्वल्पतरापराधनिवेदनेन। स्वल्पदं
डादि वाचार्यस्याकलय्य यदालोचनसमीते तद्दोषः ३ एवं जदि डं ति। यदाचार्यादिना दृष्टमपराधजातं तदेवालोचयति ३
बायरं व त्ति। बादरमेवातिचारजातमालोचयति। न सूक्ष्मं त तावज्ञापरत्वात्॥४॥ सुहुमं व त्ति। सूक्ष्ममेवाति
चारजातमालोचयति। यः किल सूक्ष्मं तदालोचयति स सकथं बादरं नालोचयत्येवं रूपभावसंपादनाय
चार्यस्येति॥५॥ छण्णं ति। छण्णं प्रच्छन्नं तिलज्जालुतया अव्यक्त वचनं यथा न वाक्यमालोचयति यथात्मैव शृणोति॥
सद्दाउलयं ति। शब्दाकुलं बृहच्छब्दं यथा भवत्येवमालोचयति ॥७॥ बहुजण त्ति। बहवो जना
आलोचनागुरवो यस्य आलोचनं तद्बहुजनं यथा भवत्येवमालोचयति। एकस्यापराधस्य बहुभ्यो निवेदनमित्यर्थः॥८॥ अ
व्वत्ति। अव्यक्तोऽगीतार्थः तस्मै आचार्याय यदालोचनं तदव्यक्तमित्युच्यते। एतस्मै च स्वापराधमालोचयिष्यति। तामेवा
सेवितानि। यो गुरुर्यस्तानि सेवितानि तस्मै यदालोचनं तत्तस्सेवीति। यतस्समानशीलाय गुरवे आत्मदोषा न विवक्षितापराधे निवेदयितुं
शक्यत इति। तास्सेवि निवेदयतीति॥७॥२०॥ जातिसंपन्नेत्यादि। नवयते वा गुणा समुदाय आलोचकस्यकस्यादि प्रायश्चित्तं स ४७१

तर्दृपि

त्यात्। जातिसंपन्नः प्रायः कृत्यं न करोत्यथ कृतं च सम्यगालोचयति। कुलसंपन्नो गीकृतप्रायश्चित्तस्य वाढं भवति। विनयसंपं
नो वंदनादिकायामालोचनासामाचार्यां प्रयुक्तो भवति। ज्ञानसंपन्नः कृत्याकृत्यविभागं जानाति। दर्शनसंपन्नः प्रायश्चित्ताच्छुद्धिं
श्रद्धत्ते। चारित्रसंपन्नः प्रायश्चित्तमंगीकरोति। दक्षो दान्तो गुरुनिरूपालंभितो नो कुप्यति। दान्तो दान्ततया शुद्धिं सम्यग्वहति
॥ अमायी। अगोपयन्नपराधमालोचयति। अपश्चात्तापी आलोचितेऽपराधे पश्चात्तापं न करोति निर्जराभागी भवति। एवम्
आचारवमित्यादि। तत्राचारवान् ज्ञानादिपंचप्रकाराचार युक्तः। आहारवं ति। आलोचितापराधानामवधारणावान्॥ ववहा
रवं ति। आगमश्रुतादिपंचप्रकारव्यवहाराणामन्य तरयुक्तः। उव्वीलए त्ति। अपव्रीडकः। लज्जया अतिचारान् गोपा
यंतं विविधवचनैर्विलज्जीकृत्य सम्यगालोचनाकारयिता इत्यर्थः। पकुव्वी त्ति। आलोचितेऽपराधे प्राय
श्चित्तदानेनातिविशुद्धिकारयितुं समर्थः। अपरिस्सा वि त्ति। आलोचकेनालोचितान् दोषान् योऽन्यस्मै न कथयति सो
ऽपरिस्रावी। निज्जवए त्ति। निर्यापकः असमर्थस्य प्राय श्चित्तिनः प्रायश्चित्तस्य खंडशः करणेन निर्वाहकः। अवायदंसि
त्ति। आलोचनाया अदाने पारलौकिकापायदर्शनशील इति। अनंतरमालोचनाचार्यगुणाः स्मृताः। सामाचार्याः पूर्वमालो
चिताः पूर्वदर्शितत्वात् दशविधसामाचार्यास्त्वादि प्रतीता एव। नवरं आपृच्छा कार्यप्रवृत्तौ प्रतिपृच्छा पूर्वनिषिद्धकार्ये [illegible]
या छंदना पूर्वगृहीतेनाशनादिना निमंत्रणा अगृहीतेन उपसंपत् ज्ञानादिनिमित्तमाचार्यांतराश्रयणमिति॥८॥ अथ सामाचारीवि
शेषत्वात् प्रायश्चित्तस्य तद्दानविधमाह। दसविहेत्यादि। दशविधं प्रायश्चित्तं तत्राद्यमालोचनार्हं यदालोचनयैव शुध्यति

पश

नग। ष्ट्रत्ति : तेरआलोयणारिहं त्ति॥ आलोचना निवेदना तल्लक्षणां शुद्धिं यदर्हत्यतिचारजातं तदालोचनार्हं। एवमन्यत्रापि। केवलं प्र
तिक्रमणं मिथ्यादुःकृतं तदुभयमालोचनामिथ्यादुःकृते। विवेकः अशुद्धभक्तादित्यागः व्युत्सर्गः कायोत्सर्गः। त॰॰पो निर्विकृति
कादि। छेदः प्रव्रज्यापर्यायह्रस्वीकरणं। मूलं महाव्रतारोपणम् अनवस्थाप्यं कृततपसो व्रतारोपणं। पारांचिकं लिंगादिभेदमिति॥
॥८॥ प्रायश्चित्ते व्रतपरिक्रमं च॰॰ पवन्नेदत्ताद। इवि इंद्रत्या दि। बाहिर त्ति। बाह्यं वा तस्य पिंडाशरीरस्य तापनान्मिथ्यादृष्टिभि
रपि तपस्तया प्रतीयमानत्वाच्चेत्यत्ति॥ अभ्यंतरं अभ्यंत रस्यैव कार्म णादिशरीरस्य तापकत्वात् सम्यग्दृष्टिभिरेव
तपस्तया प्रतीयमानत्वाच्चेति। अणसणमाई॥ अण्ण वमोऽथाहारस्य ग्रहणं। अनशनमवमोदरिका। कृत्यत्रिमासाऽऽमरणादिति। दस्स॰
निदोष॰ मपाणं॥ अल्पकालानं आवकदियं ति। यावत्कथिकं यावज्जी रस॰ दस॰
विकं। पादपोवगमणाणि। पादपव्वनिस्पंदतयावस्था नंना त्रिविधमित्रीं यामेकादशविधायाः। तत्र दिक्कोडवरमाश्र यन॰
मनिर्व्व्हणायंस्या दितिकृत्वा निह्रीरिमं अणाहारमितित्र। निहरिमं यन्निरिकंदरा दिषु तिष्ठतः विदधाति। अवमर णा माइश्वणा इ
त्ति। प्रियव्यस्यन्ति। लक्षणाणायततयासम्मतास्येव। माइज्झाणोइति स्वदनताय खिलाभिनमिति। वर्ण्णारिक्खं। जेवबाइआरंतितिं मितिम
मत्तंनत्ति। जइ रक्खाइमपत्तितस्मादितित्ति अप्पाणं ति। अल्पाहार इदः उपचः अवमोदरिकावततालादाप वाग दिति॥ अण्णमाहृत्तित्र
लघाक्षारा आदावमंथत जागरणा न याति। अण्णज्झांज्झति। इदं कंजा विप्रकीर्णाकापवियाणांद वनपदति। रण्णं कक्का। ज्झंज्झा
आणावयवज ॰ प्पला विति। अण्णज्झं ऊमत्तिा उमंत्रमाणं दव्यस्व ग्रकापविषाणदव। दद्वानिसद्ववरपत्ति। निवर्त्तयां पारधार ४७२

तस्यालंदविवद्धणात् इच्चालिप्रद्ववरक्कालिक्वार्थेऽयाला। इच्चालिप्रद्वा आलप्र्र्तादिद्रव्यविषया। उदाउववाइएति।
आननदंस्सविसंक्ष्यादिप्रद्ववरप्रताबालिप्रद्ववरपइत्यादि। सुद्धएसणिएपत्ति। शुद्धेषणा शंकितादिदोषपरिहारतः पिंडग्रहणा ह॰
खवद्विषणिकः। मरयादतिपत्ति। संख्याः दत्तनाः पंचषाद्यादत्रया लिक्षाविषयस्य मतया उववाउवाइएत्ति। आननदस्सवि
आइविलियआयामसि॰लाई अरसाणोरत्यादि वाणाइपत्ति। स्थानं कायोत्सर्गादिकं मतिशायनं ददातिस्थानातिदः। स्था
नातिगावा। उवाउववाइएत्ति। आननदस्सवि॰ ए उस्सदाई। वीरासणियानसणिएत्यादि इदव्यतिमासांशाकादय। वा
रामतंवसिंधासनेतिविहस्यन्तोम्मपादस्य वसिंहासने अपनीतयाइरामवस्थानं। निसज्जाय उतान्यादिमा उपा वा
ग्राने। सोइंदियविसयपयारनिरोहोवत्ति। आवर उदियम्यात्याविषापषिष्टनि इष्टाट्रिउव्वारः श्रवणालं
क्षणा ष्टह्तित्व म्याया निरोध निषेधः। मतप्राप्तास्ताशस्थ वणावज्रनमित्यर्थः। सोइंदियाविसयप्पादि। आजावि
प्रयप्राप्तउवाभिउइष्टा निष्ट शब्दउरागाद्वेषविनिग्रहार गाद्वेषनिरोधः। मणस्सवापगम्रेलावकरणं। मनसा वायगत्ति
तिविहश्मिकाय वनप्रकृतात ह्यपसेलावस्य करणं प्रकृतानावकरणं आत्मना वा सद्विकाताविसलंबनत्वं तहाणानावस्वस्या
करणायममयावइपवाऽपगत्रेलावकरणं ति। वाणावाप्तिशिष्टिकायत्वविनिक्षा तत्त्रपनावकरणमिति। समारादिपयमंत । माद
रियपाणिपायत्ति उठ्ठ समाहितः समाधियाप्रमावठिहितप्रसारिशात्तश्रांतहस्मात्मय। मतयाहसं ज्ञातमविज्ञिताततयाहतपाणिपा
दाय नमतघा। ततः कर्मधारयः। आर्मिइवगत्तिंदिएत्ति। गुत्तिंदियागुसइत्यर्थः। कस्वकर्मइवकस्याविदवस्थायामितिअतपवा।

नागवति ध। अल्पलीन इति।। ... इति। आलीनइष्टलीनः पूर्वं प्रलीनः। ततः कर्मधारयः। समिति इदृश इति।। अष्टादशशतस्य
दशपा द्वाविंशति पूर्णवयस्कविततत्र पवावर्षे पाय इति इति। इदम्प्राय स्थितशाष्ट्र नापराधस्तु हिमवात। वयावर्धिति। त्रियाव
पञ्चरूपाना विविरूप इन्द्रियाणां विवाय इति। ज्ञा न भिन्नायामत्यादि, ज्ञानानां श्रद्धालक्षि वजमानइ द्वाघनात नावियि द्वात्मा
स्यास द्वय दंशवा विणाय इति। दर्शनविनयः। सम्यग्दर्शनगुणाधिकश्रमणस्तूपादिरूपां वरित्र विणा इति। सामाचि का छिद्रे रित्वाणां
सम्यग्स्थानकरण द्वयणा निलोगा वयावविया इति। लोकानां उपवाद व्यवहारः पूजावाद स्तुणाया विनयः स्वत
घास्तुस्कृपणा विणाश इति। स्तूपणामि व विनयः स्तूपणा। विनयः अणा घामावणा विणा इति। अत्याशातना शातनात इति
पिण्डपाविनयान त्याशातना विनयः किंशिया इत्र पाघामावणा इति। इदं क्रियास्मि। प्रशलाकास्यात्मा स्मिः
वमकल त्विशा। कलंकितश्च छिद्र इत्यादि। प्रवयणा। मिकाश्नात। मालागस्य आगाघामावणा इति। मालागस्यम
मानधर्मि काणां पस्मरण आलक्षादिदान प्रदाणगुणस्थान त्याशातना विपर्यासवदुकरणा परिवर्जनेन त्रिव जमाणाणं ति।
ह४ इत्याकारावाक्यालंकारस्त्वस्मिं वजमाना नक्षि वजमानः नक्षि स्वद्भवासपूर्त पालिः वजमानश्चात रस्तातियोगः। वस्य मंत्र
णा४ णा इति। स्कूतगुणा वपित नवदपनं। उमन्न मणाविणा इति। प्रशाम्रमनुवर्तन वाराणा विनयः कर्मधारयः प्रशाम्रमाना विनयः। प्रव४ नुप नो४
अ प्रवाम्रमनुवनिवर्तनवाराणा विनया प्रशाम्रमाना विनयः अपाव इति। सामाव्यन ण प्रवर्जित विशप्त। श्रनरमाव घोक्का।
अर्थवर्जित। अक्रिशिति। का विक्यादिक्रियाविशेषवर्जितो। निरुवाक्रमतिस्य गताशाकाक्षपात्रशवियुक्तो। आशाद्य वकरे ४४२
वध४

मा४
ति। अनावकरं। प्राणातिपाताघाश्रवकरणाश्वितमित्यर्थः। अनावि का इति। रूपिः स्वपरायाशया समायत्र तु कारणाशालं नव
ति। तदक्रपिकरं। अत्र यातिसंकरण इति। याता इता अतिशाकांत वित्मिति तस्माद्यद्यत्रद इता निसक्तनं। प्रशाम्रवा विनयस्त्र
अपावप इति। अपापवाक्यवर्तन हणादाविनयअपापकशल्यमान्यपि। आजन्ति। आगुप्तस्य संयतस्य सवं श्रियत्र दागुप्त
मिव। अलुघणेति। ऊर्ध्वलंघन द्वारार्गलावस्तकादः प्रलंघणंति। प्रलंघनं प्ररूढ लंघनं विना। सर्वप्रपातादः सर्वेन्द्रियाजागजा
डाणायत इति। सर्वेषामिन्द्रियव्यापारणाशयाशत्यर्थः। अ ग्रामव इति इति। अन्य स्यामागोर व्यस्य समीपतवर्तित्वं गालम
स्यतस्यामव इति इ। अस्यासवाशीतिकाश मपरश्वंदा णवत्रियं प्रतिस्पारा धस्यवंदो निशायः तमवश्वर्तयतात्वं
आलः परश्वदा वर्तीतजावं परश्चंदावर्तिवं। कल्पाद्व इति। कार्यावातावर्ज्यादिक्षिवि मिति नक्तादिदानमि
तिगम्यं। कप्पपतिकरहत्य इति। कृतप्रतिकृततानामवि नयात्रमादितागुरवः कृतं दोताल्पविशायणाशानादिदान स४
प्रयत्नः अत्रगावेसण यति। आर्तगवेनी द्वतंगावेषयतिति एव्यादिनायासावा तंगावेसणमत्र नाव आर्तगावेसणतादेशकाः
लज्ञमायति। प्रस्तावज्ञता। अवसराविता। स्वपादनत्यर्थः। सवाद्वस्तु अपडिलामयति। सर्वथाया जानस्थाराधसंवधिघातज्ञ
त्वमिति। वियाइक्कम्प्पा ध्यसवाल्लदाः प्रतीतापव नवरंपरावया वाश इति। इदं स्वविशाडन्मादिलिः तवस्मिवया वावाघितपत्त्वा
वाहमादिक्ष पकः ध्यनस्वर। अमणुज्जसं पदात्रत स्वविपरातगस्साङ्सम नाणया। विनवतिति इति। असमताज्ञानि स्तोयः शाठादि
स्थपैस्य शयोगायाग स्नानमंग श्रात्राय। सतघ्रामवत घाविधः सनृत स्यामनाज्ञस्यशास्त्रादविशयागस्मृतिमघागतश्वापि

सगा०वृत्ति लवतिविभयोगछिनात्तगतः स्याद्वाणात्पन्नरवाक्याच्छ्रुत्या सत्त्वद्वयार्थी। अमावार्त्तं ध्यानं स्यादितिशेषः। धर्मधर्मिणोरभेदादि
ति। मनुष्यामंपर्त्तेन्तिस्सत्रु विप्रयोगस्मृतिसमन्वागप्यापि लवतित्रि। घान्वनवरमानाज्ञंधनादितस्यन्ति। मनोज्ञस्य धनादेः प्रत्या
यकसंप्रयोगमात्यादिक्कानाकारागाः ३ परिक्रुमितकामलागसंप्रयोगसंप्रयोगेस्सत्रु विप्रयोगसंगतिसमं धारागत्या विलवति। न
त्रि। व्यक्तनवरं परिज्ञासियत्रिज्ञघोषी तिमवनयोरितिवचनात्समवितःशीताबाधः कामलागः शब्दादिलाभमदनसेवावता
समंतिस्पकामलागा स्यातिधर्कदणायनि। मद ताश। हिनविरवणां स्मायणायनि। दीनता। तियणाप्रयनितपि ततातिपः
करणापवाद स्कविमाव प्रशिदवणायनि। परिदवनताडनः२ क्लिष्टलाघणातति॥७॥ हिंसानुबंधि। हिंसासत्वा
बंध० नावधावधंनादिभिः प्रकारैः पीडामत्तब्बसति॥ सततश्टत्तोकारागास्येवशीलंयस्य प्राणिध्यानं हिंसानुबंधि
वायशास्मितत्र हिंसानुबंधिमामानुबंधित्रि। हृषा ःसत्यतदनुबंध्नातिपिशुनामसत्यामइतादिभिर्वचनादिः त
स्पानुबंधितयानुबंधित्रिस्तेनस्य चौरस्यकर्मस्तेयं तानुकाधकुलतयातदनुबंध्नात्विस्तेयानुबंधिसंरक्षणानुबंधि
त्रिसंरक्षणामावणायेःपरित्राणाविषय माधनं स्यानुबंधी यनतत्संरक्षणानुबंधि॥ अत्र स्यादोषानि। उत्संसन्ति। वाड्म
ल्पेनानुपरतवचनादापाहिंसाहृतादत्तादानसंरक्षणानामन्यतमःत्रस्मामादोषः २बहुलादोषामिति। बहुषपिसर्वष्वपि हिंसादिषु
दोषः ३ प्रतिलक्षणाबहुलादोषः॥ अज्ञानादोषमिति। अज्ञानात् कुशास्त्रसंस्कारादहिंसादिषु धर्मस्तरूपतु धर्मबुद्ध्याप्रवृत्तिस्तु
लक्षणानादोषा ज्ञानादोषः॥ आमरणांतादोषामिति। मरणामेवांतः तामरणांतः॥ आमरणांतादामरणांतं॥ असंजाततनापस्य ५०४

कालसौकरिकादेरिवयाहिंसादिषुप्रवृत्तिः सिवादोषआमरणांतादोषः॥७॥ आज्ञापायविचयायेत्ति। चतुर्षालंदरलक्षणारत्नांवनार आघरः
स्वधलक्षणाभ्युपदार्थभपत्यवतारः समवतारविचारणीयाचनयस्मत छउः प्रत्यवतारंवरुविधशपदस्योपर्यायाद्यायेः। आणाविज
यस्त्रि। आज्ञाजिनप्रवचनं तस्याविचयोनिर्णयायात्रतदाज्ञाविचयंशास्त्रतयाख्याणविजयति। एवंरागप्रदान्यपिनवरमपायाःराग
द्वेषादिजन्यास्पनर्थविपाकः कर्मफलं संस्थानानिलोक द्वीपसमुद्राद्याकृतयः आणारूतिति। आज्ञारुत्पख्याख्यानंनिर्युक्त्यादि
।तत्रयावाहृविः श्रद्धानंआज्ञारूविः निसग्गरुचयत्रि। स्वभावतएव तत्वश्रद्धानंउवनरूतिति॥ आगमानसउश्रद्धानमुपदेशरू
तित्रि। अवगाढनमवगाहस्वादशांगावगाहाविस्तराधिगमास्त नरूविः॥ अथवाउगाढत्रिमाघुप्रत्यासन्नीभूतस्यसाधु
पादशाडुविः अवगाढरूचिः धअालंबणात्रि। धर्मध्यानसौधस शिखरारोहणार्थंयानिआलंब्यंतेतान्यालंबनानि
धर्मध्या नसे वाचनादीनि॥ अणुप्पेहात्रिअनुप्रेक्षणानिपर्यालोचनानित्र उलक्षा॥७॥ पृथक्त्वविपाकसविचारत्रि। पृथक्त्वेनैः
कद्रव्याश्रितानांउत्पादादिपर्यायाणांभेदेनवितर्कोविकल्पः२ र्वगतश्रुतालंबननानानयानुसारेणलक्षणायत्रतत्पृथ
कवितर्कंतथाविचारः अर्थाद्व्यंजनंव्यंजनादर्थसन्नःप्रवृत्तियोगानांवान्यस्मादन्यस्मिन्विचरणमद्विचारणायत्रसविचारि। सर्वधा
हिवा० नादिवृमसासांतः॥१०॥ एकत्वविअविचारत्रि। एकत्वेनाभेदेनोत्पादादिपर्यायालंबनतयापृथग्वितर्कःश्वर्वगत श्रुतास्त्रयाय
व्यंजनरूपाथवायस्मतादकत्वंवितर्कंतथानविद्यतविचारोर्थव्यंजनयोरितरस्मादन्यत्रयस्मतदविचारीति। एकत्वमकारेणअविय
त्रि। सूक्ष्मक्रियायत्र : निरुद्धवाङ्मानसयोगावयमः र्द्ध निरुद्धकाययोगत्वात्सूक्ष्मक्रियंनिवर्तवर्द्धमानपरिणामत्वादतद्धि
तइ त्यनिवर्त्ति

भग०वृ० निर्वाणगमनकालाञ्चकेवलिनोऽवस्थादिति। समुच्छिन्नकिरिए अप्पडिवाइ त्ति। समुच्छिन्ना क्रिया कायिक्यादिका शैलेशीकरणनि-
रुद्धयोगत्वेन यस्मिंस्तत्तथा॥ अप्रतिपाति त्वनुपरतस्वभावं। अवहे त्ति। देवाद्युपसर्गजनितस्य चलनस्य व्यथाया वाभावोऽव्यथं। असंमोहे त्ति। देवा- ग्रं जनित
त्ति। देवादिकृतमायाजनितस्य सूक्ष्मपदार्थविषयस्य च संमोहस्य मूढताया निषेधोऽसंमोहः॥ विवेगे त्ति। देहादात्मन आत्म-
नो वा सर्वसंयोगानां विवेचनं बुद्ध्या पृथक्करणं विवेकः। विउस्सग्गे त्ति। व्युत्सर्गो निःसंगतया देहोपधित्यागः। अणंतवत्तिया॥
णुप्पेह त्ति भवसंतानस्यानंततवृत्तितानुप्रेक्षा वस्तूनां प्रतिक्षणं विविधपरिणामा णुप्पेह त्ति। असुभाणुप्पेह त्ति संसाराशुभत्वानुप्रेक्षा त्ति। अवा-
याणुप्पेह त्ति। अपायानां प्राणातिपातादिजन्यानर्थानां मनुप्रेक्षानुचिंतनमपायानुप्रेक्षा। इह च प्रथमाधि-
कारद्वयस्याद्यद्वयं च नवपूर्वातद्यूर्ध्वस्य स्यादिति स्यस्य वत्स्यामेवानंतापानवर्त्तीति स्नात्वेति। अथवा
अर्थस्त्वयं। संसारविमासयति। नारकाद्युत्पत्ति विदहृनामि ध्यानं हष्टिवादीनां त्यागः। कर्मविवेकमाप्नोति। ज्ञानावर-
णादिकर्मबंधहेतूनां ज्ञानप्रत्यनीकत्वादीनां त्याग इति॥ ७॥ पंचविंशतितमशते सप्तमः॥ ७॥ सप्तमोद्देशके संयता नि-
रूपितास्तद्विपक्षाश्चासंयता भवंति। तत्र नारकादयस्तेषां च यथोत्पादो भवति। तथाष्टमेऽभिधीयत इत्येवंसंबद्धस्यास्यो-
द्देशकस्येदमादिसूत्रं रायगिहे इत्यादि। पवए त्ति प्लवकः उत्प्लवनकारी। पवमाणे त्ति प्लवमानः उत्प्लुतिं कुर्वन्। अज्झवसाणनिव्वत्तिएणं ति। अ-
ध्यवसायनिर्वर्तितेन। करणोवाएणं ति। उत्प्लवनलक्षणं यत्करणं क्रियाविशेषस्तदेवोपायः स्थानांतरप्राप्ति- ४३५
हेतुः। करणोपायस्तेन। सेयकाले विहरतीति। एष्यत्काले विहरतीति। किं कृत्वेत्याह। तं वा स्थानं स्थितस्थानविप्रहाय पूर्वस्थानं त्यक्त्वा

कालेन्द्रिययति॰ न्मि॰ नू॰

ऽरिमं ति। उत्तरस्थानं उपसंपद्य विहरतीति। एवामेवेति। एवमेव जीवा वि त्ति। दार्ष्टान्तिकोपनयनार्थः। किंभूतकर्मवतात्मना। पवए पवमा-
णे त्ति। अज्झवसाणनिव्वत्तिएणं ति। तथाविधाध्यवसायनिर्वर्तितेन। करणोवाएणं ति। क्रियात इति विशेषस्थानावस्थानेन क्रिय-
त इति करणं कर्मसत्त्वं क्रियाविशेषो वा करणं करणमिव करणं स्थानांतरप्राप्तिहेतुतासाधर्म्यात्। कर्मैव तदेवोपायः क-
रणोपायस्तेन। तं भवति। सत्त्वस्यादिलक्षणं। ऽरिमं ति। उत्तरं भवं नारकत्वं इत्यर्थः॥ अज्झवसाणजोगनिव्वत्तिएणं ति। अध्यवसा-
नं जीवपरिणामो योगश्च मनःप्रवृत्तिव्यापारस्ताभ्यां निर्वर्त्तितो यस्तेन करणोवाएणं ति। करणोपायेन मिथ्यात्वादि-
ना कर्मबंधहेतुनेति॥ ८॥ पंचविंशतिशते अष्टमः॥ ८॥ एवं नवमदशमैकादशद्वादशाः॥ १२॥ पंचविंशतितमशतं
वृत्तितः समाप्तं॥ बंधिशतकं विदधे विदधिः वक्ष्ये षड्विंशं विवृतिं इह षड्विंशतितमं वाच्यवि-
षयं कृतिविहित शतं कृतिविद विमर्शेशमपरं सं॥ मालिन्यव्याख्याशतं चरतां सौम गिरा॥ ७॥ व्याख्यातं पंच-
विंशतितमं शतमथ षड्विंशतितमं आरभ्यते। अस्य चायम- भिसंबंधः। अनंतरशते नारकादिजीवानामुत्पत्तिरभिहितासा च क-
र्मबंधपूर्विकेति षड्विंशतितमशते तामाह कर्मबंधविचारपरं शतं बंधाभिधानं एकादशोद्देशकप्रमाणमस्य तु द्वादशाकं बंधशत-
कप्रमाणमाद्यमेतावता बंधबोधदं जीवा य इत्यादि।॥॥ जीवा य इत्यादि द्वाराणां बंधवक्तव्यतायाः स्थानं॥ तत्र बालस्या अप्रकृतिकाः
प्रदक्षिणायः। धर्मस्थानं ज्ञानं दर्शनं संज्ञाः। गवेदः। कषायाः। उपयोगः। उपयोगस्य योगस्य। बंधवक्तव्यतास्थानानि। तदेवमेतान्येकादशापि
स्थानानीति गाथार्थः॥ ७॥ तत्रानंतरोत्पन्नादि विशेषविरहितं जीव माश्रित्येकादशभिरनुद्देशैर्बंधवक्तव्यतोच्यमानः

११०श्री

हवाकेति ध्वनमादाय मित्यादि । एवं कर्मेति । अस्तुतं कर्म बंधाति । अति बद्धवान् बध्नाति वर्त्तमाने बंधिष्यति । अनागा
तकालं वं ब्राह्मणगावद्द वा नि [illegible] त्यत्र तदलन्या च्छिद्र न संभवत्यतीतकाले बंधकस्य जीवस्य संभवात्तत्र ब
द्धवान् बध्नाति भंत्स्यतीति । तत्र प्रथमः भव्यमाश्रित्य बद्धवान् बध्नाति न भंत्स्यतीति द्वितीयः । प्राप्तव्य क्षपकत्वेन भव्यविशेषमाश्रित्य ब
द्धवान् बध्नाति । न भंत्स्यतीत्यत्र तृतीयो मोहोपशामक वर्त्तमाने भव्यविशेष [illegible] माश्रित्य ततः प्रतिपतितं स्तस्य पापकर्म
णो बंधसंभवात् बद्धवान् बध्नाति भंत्स्यतीति चतुर्थः । क्षपकमाश्रित्येति । लेश्याद्वारे सलेश्यजीवस्य बंधाम
दिस्तु । यस्मात् शुक्ललेश्यस्य पापकर्मणो बंधका । इम स्थितिः कृष्णलेश्यादिपदं कत्र कस्य चाद्यभंगकद्वा
यं तस्य द्वि वर्त्तमानकालिकाः मोदजपलक्षणः । पापकर्मणो उपशमः क्षायावानान्यो त्यक्तमत्यद्याभाव
द्वितीयस्तु तस्य संभवति । कृष्णादि लेश्यावतः । क्षाः लोतारपक्षपकत्वप्राप्तेन भंत्स्यतीत्यं संभवादिति । अलेश्यो
योगिकेवली तस्य चतुर्थ एवालेश्यानां च बंधकत्वेना । वादिति । ७ । पक्षिकद्वारे कृष्णपाक्षिकस्याद्यभंगकद्वयं । व
र्त्तमाने बंधकत्वावश्यं तत्र्मनात्वात् शुक्लपाक्षिकस्य चत्वारोपि स च बद्धवान् बध्नाति बध्नन्नमयाप्यक्षयानंतरे न विषाणमभावात्
प्राव बद्धवान् बध्नाति न भंत्स्याति क्षपकत्व प्राप्तेः श्तप्राव बद्धवान्न बध्नाति । उपशामने भंत्स्यतिर्तस्य तिपाते श्तप्राव बद्धवान्न बध्नाति न भं
त्स्यति । क्षपकः । इति वस्त्रतया नावत्रेनगोलाणि तोत्राति । नन्वय द्विकस्य प्राक्षकस्य न भंत्स्यतीत्यस्य संभवान्न । द्वितीया लभंगकः
शुक्लपाक्षिकस्या वत्पंसंभवात्कवं प्रथमभंगकः स्यादाश्याता । यथा नंतरं न विषणकाले त्रबंधकत्वस्यानाः

वाउकव । बद्वि दिदमाक्षपप रिद्वार । बंधिस्य च वृद्यलनाणाज्ञति ज्ञ श्कप पक्खियाणं । पढमा नंगा कदगाज्ञा । ३ यात । अपमायतरा
कालंपति पढमा सुक्कपक्खियादीणं । श्यार सिज्जवि मिहं कालं पति बीयवन्नेगा ति । बद्दिद्वारे । सम्यग्दृष्टिस्याश्चत्वारोपिनंगाः । ब्रह्म
पाक्षिकस्य वत्क्वनीयाः । मिथ्यादृष्टिमिश्रदृष्टीनामाद्यौ द्वाववा वर्त्तमानकाले मोहलक्षणपापकर्मणां बंधनाद्भवनाद्भवनाद्याभ
नावात् । अत एवाह । मिच्छत्तादि ज्ञानद्वारे । केवलनाणीणं चरमो नंगाः । वर्त्तमानपक्षकाले वर्बंधनात्वात् अनाणीणं पढमबी
यत्ति । अज्ञानामादलक्षणपापकर्मणः क्षपणोपशमनाभावात् । ७ । संज्ञाद्वारे । पढमबीयत्ति । आहारादिसंज्ञोपयोगका
लक्षपकत्वोपशमकत्वाभावात् । नोसनोवउत्ताणं च । बारित्ति । नो संज्ञापउत्तर्द्ध आहारादिगवृद्धिवर्जितानां चत्वारो
पि क्षपणोपशमसंभवादिति । ७ । वेदद्वारे । सवे वेयगाणं पढमबीयत्ति । वारादादिक्षपणा उपशामन
स्यात्तामित्यादि । अवेयगाणं चत्तारित्ति । ह्रकाः वेदोपशांतबध्नाति भंत्स्यति च मोहलक्षणं पापकर्मविवक्षा
सूक्ष्मसंपराये नवति । प्रतिपतितो वा भंत्स्यतीत्येवं प्रथमः । तथा वेदक्षीणो बध्नाति सूक्ष्मसंपरायो । वक्षीण बंध
स्यतीत्येवं द्वितीयः । तथोपशांतवेदः सूक्ष्मसंपरायादौ न बध्नाति प्रतिपतितस्तु भंत्स्यतीति तृतीयः । तथा क्षीणवेदः सूक्ष्मसंपरायादि
ष्वेव बध्नाति नापि चरमकालं भंत्स्यतीत्येवं चतुर्थः । वद्धवानिति विवक्षवेदे प्रतीतमापत्तिः । क्षवानन्दर्शितमिति । ७ । कषायद्वारे । सकषा
याइणं चत्तारि त्ति । तत्राद्यो भव्यस्य द्वितीयो नव्यस्य प्रशमकस्याद्यासादक्षपकस्य तृतीयउपशमकसूक्ष्मसंपरायस्य चतुर्थः । क्षपकसूक्ष्मसं
परायस्य एवं लोभकषायिणोपि । क्रोधकषायाईणं पढमबीयत्ति । उदयालब्धस्योपशमो हि तीयो भव्यविशेषस्य तृतीयचतु

श्१०४० आयोग्यन्ते नास्य वर्त्तमानः बंधकस्याभावात्। अकषाई आमित्यादि। तत्र बंधं न बंधति बंधिस्यतीति। उपशमकषायित्य बंधी न बंध
तिन बंधिस्यतीति त्रि। क्षपककषायित्य इति ॥८॥ योगद्वारे सयोगिस्य चतुर्भंगो त्रि। अल्पबहुत्वविशेषोपशमक्षपकाणां कषायाणां वर
त्तमानं वामया। आजोगिस्य चरमान्त्रि। बध्यमानं बंध्यमान [illegible] नावादिति ॥८॥ नरऽपाणमित्यादि [illegible]। नारकस्य
च्यादो [illegible] द्वयाभावात् प्रथम द्वितीयाभाव। एवं मालश्यादि ॥ ग्रंथाग्रं ॥१००००॥ विशेषमपि ते नारकपदं वाच्यमिव मनुष्य [illegible]
णिपदमिति ॥८॥ मनुष्यासन्नादि। जाइ [illegible] विशेष णामलेश्यादिपद विशेषितमपचत्वर्भंगा दिवक्तव्यातां [illegible]
[illegible] मनुष्यायामम। नधमंत्रादिति ॥८॥ तदेवं मार्गपिंवविंशतिर्दंडकाः पापकर्मा
श्रित्य [illegible] ज्ञानावरणीयमप्याश्रित्यपंचविंश तिर्दंडकावाच्याः एतादवाह। जीवाणो [illegible] इत्यादि। एतद्यस
५४ मस्तमपि द्वितीयदंडकाभावनीयं यः उनरतविशेषप्रत्य तिपादनार्थमाह। नवरमित्यादि। पापकर्मदंडकजीव आदयः
मनुष्यपादवय अकषायिपदं [illegible] कषायिपदेव तत्र [illegible] पापकर्मबंधक [illegible]
१५४ गात्मका [illegible] ज्ञानावरणीयबंधकत्वादिति। एवं दर्शनावरणीयदंडकाः वेदनीयदंडकेष्वमलेगः
लाद्या द्वितीय [illegible] इतीयान संनवति वेदनीयम [illegible] मलासविपर्यं
तः [illegible] इह तृतीयस्याभावः [illegible] सम्यग्गम्यतां [illegible] बंधन बंधश ना४
नबंधस्यती [illegible] संनवति [illegible] ४०३
५४

सर्ल४
ला [illegible] कालश्या [illegible] मालश्यस्य चत्वर्भंगकः संनवति। [illegible] मालश्यादिपंचके [illegible]
भावात् [illegible] कालश्यजीवैश्यना [illegible] कालम इत्यादि ॥ अलम्पः। [illegible] सिद्धस्य [illegible]
द्वा [illegible] इति [illegible] वरमान्त्रि [illegible] क्रियायत्रि [illegible]
[illegible] ज्ञानावरणीयविदानाः [illegible] एवं [illegible]
त्रि। [illegible] मिथ्यादृष्टिमिश्र [illegible] बंधक [illegible]
नामतएवाह। मिथ्यादिद्वितीयादि। ज्ञानिनः [illegible] केवलिनः [illegible]
[illegible] एवं [illegible] नगरि४
वतीयमिति ॥ आयुः कर्मदंडकचतुर्भंगा त्रि। तत्र प्रथ [illegible]
[illegible] वाद्वर्द्ध उपशमकालन [illegible] इवाद्र
बधाति [illegible] सालश्यादिषद [illegible] नविषयतितस्य [illegible]
स्यानतस्य द्वितीयः। अबंधकाले तृतीयः चरमशरीरस्य [illegible] अलम्यः [illegible]
स्थ मिर्हंतस्य वर्त्तमान [illegible] बंधक [illegible] तृतीय [illegible]
इली [illegible] बंध [illegible] कालं [illegible] द्वितीय [illegible] समति

११०४० सर्वघातिदलस्यमाननतयाअनावृणोतीतिविवक्षणात् तृतीयःक्षायोपशमिकस्य सम्यग्दृष्टेश्चत्वारस्त्रयः बद्धवान् पूर्वं बध्नाति वा बंधकालेनस्या
तित्वाद्बंधकालाभावात्पारिशेष्यात् क्षायिकः बद्धवान् न बध्नाति न भनस्यति चरमशरीरापेक्षयेति द्वितीयभंगाभावः बद्धवान् बध्नात्यबंधकाले उपशामकश्च
यावान् भनस्यति क्षपकबंधकालेति ......तावति तृतीयःचतुर्थः क्षपकः भनस्यतीति मिथ्यादृष्टिः द्वितीयभंगाभावः भनस्यति चरमशा
रीरशासी तृतीयः न बध्नात्यबंधकाले चतुर्थः न बध्नात्यबंधकाले न भनस्यति चरमशरीरशासावितिसम्यग्मिथ्यादृष्टिसम्यग्मिथ्यादृ
ष्टिर्गर्भवन्न बध्नातीति चरमशरीरावस्थायां नमस्यतीत्ययं तिरश्च्यां तावावतिज्ञानिनां बन्धः शमकानां बधितयामनः पर्य
ययज्ञानिनो द्वितीयवर्ज्याः तत्रापि प्रथमाः पूर्वं बद्धवान् बध्नाति नातीर्थकरत्वेन भनस्यतीति प्रथमः च
र्थेन न भनस्यतीति नसंभव त्ववस्थां देवावस्थायां बंधनादिति द्वितीयानास्ति तृतीय उपशामक
स्य सदैव न बध्नाति प्रतिपतितश्च भनस्यति क्षपकस्य च तुर्थः तदेव दर्शयति मणपज्जवणाण्योः केवलनाणस्य रामा
त्रिकेवली द्विरायुर्न बध्नातीति क्षपकः न भनस्यति तिर्यक्षानांज्ञानपक्षकस्यानंतकत्वं द्वितीयवर्जा मनःपर्ययवज्ञा
नायांपर्ववणा मित्यादि॥ आवयपइत्यादि॥ आवदादौकषायाः क्षपकउपशामकावा तायाअक्षर्त्तमानं बध्नाति स्यात् अप
शमकस्य प्रतिपतितानां भनस्यति क्षपकस्य न बध्नाति भनस्यतीति तृतीयचतुर्थौ मासतिस्त्रिरावप्पादयुक्तस्य तिरश्च। अज्ञान रस
त्वज्ञानादिरसं ज्ञापयन् क्षः प्रमाद दर्शी वदादिर सकषाय शक्या प्रभृतिकषाय प्रमायागिरमानायागादिर साकाराणपज्ञानं ना
क्षाणपज्ञक्षलक्षाणभवद्वारणावति॥ ८॥ नारकदंडकावताशिंगति। तत्र नारकस्य आयुर्बद्धवान् बध्नातिबंधकाले भनस्यति नवांत ४३८

त्वात्यक्षः॥ प्रायव्यमिद्धिकस्य द्वितीयः बंधकालाभावं भाविबंधकालं वापेक्ष्यतृतीयः बद्धपरभविकायुषानंतरभावमवधन
वस्यचतुर्थः॥ एवं सर्वत्र विशेषमाह। नवरमित्यादि। लेश्यापदेकृष्णलेश्यस्य नारकस्य प्रथमतृतीयौ। तथा हि कृष्णलेश्यो नारको
बद्धवान् बध्नातितनस्यतीतिप्रथमः प्रतीतएव द्वितीयस्तुनास्ति। यतः कृष्णलेश्यो नारकस्तिर्यक्षूत्पद्यते मनुष्येषु वा चरमशरीर
चतुर्थ कृष्णलेश्यानि वमनारक पृथिव्यादिष्वनवतिनवततद्वयमिथ्याती तदेव समो नारकस्तिर्यगायायुर्बद्धत्वेन नवशयतो॥
अचरमशरीरत्वादिति तथा कृष्णलेश्यानारकस्य आयुष्कावंधा काले तेन न बध्नाति बंधकाले उपनस्यतीति तृतीयः चतुर्थ
स्तु नास्ति॥ आयुर्बंधकत्वस्य भावादिति। तथा कृष्णपाक्षि कतारकस्य प्रथमः प्रतीतएवद्वितीयानास्ति यतः कृष्ण
पाक्षिको नारकस्यायुर्बद्ध्वा भनस्यतीत्येतन्नास्ति तस्य चरमसंभावात् तृतीयस्तस्य चतुर्थोऽपिना
कृष्णपाक्षिको वतिसंभाविनतत्तीयचतुर्थौ सम्यग्मिथ्या दृष्टेरायुषो बंधनाभावादिति॥ ८॥ असुरकुमारदंडकोऽ
कृष्णलेश्यविवक्षायां गति नारकदंडकेकृष्णलेश्यनारक स्याविशेष प्रमत्ता याः आवसुरकुमारस्य उक्तल्पा स्यादिव
चारपवतस्यादिमउपगतत्वा सोमिदिसंभावनहितीय चतुर्थौ पारपितावादिति। पृथिवीकायिकदंडके कण्हपक्खिपदमता
तियानगति अष्टउत्कि:शर्वांत्ये वा तुसरणीयातानालेश्यापदेतो। यागंतःक पंकस्विद्दवानलालेश्यः पृथिवीकायि
कपृत्यन्तः सवापर्याप्तकावस्थायांतानालेश्यावतिततोलेश्याद्धायां व्रापगता घामा पूर्वं बध्नाति तस्मात्तेजोलेश्यः
पृथिवीकायूर्व बद्धवान्बध्नाति नबध्नातितेजालेश्यावस्थायां नमस्यति वत स्यामपगतायामित्येवं तृतीयएव आउकाइ

ठाण०वृत्ति वाणमिति क्वाऽयाणाणवन्ति । उक्तं च—प्राणिनः कृष्णपाक्षिकः प्रथमदृष्टौ यत्र ज्ञातज्ञा लेश्यायां वर्त्तते । यत्तेनागमनवतः । तस्थितिपर्यायो
वर्त्तवचारः । तत्र क्रियावादिनः क्रियावादिकाः क्रियावादिनां सर्वसम्यक्त्वाद्या स्वस्थिता नारकविषयः । प्रथमदृष्टौ यत्तेनानन्तस्य
पत्रसंख्या ४ उच्यते तासामनन्तरं प्रवृत्तावृत्तयोर्मिथ्यादृष्टिमनानावृतं तासां न वा प्रवृत्ताद्वृत्तयोर्निश्चितया । मन्तव्यमनि निरवद्यानुवादावृत्ता
तद्दृष्टा । नयप्रावनाप्राप्तं तादृशं संख्याकृतयासावा इति वचनादिति । बहुदिवसा दिविकालेन्द्रियाणां सर्वत्र प्रथमदृष्टौ यत्तेना
यत्र तत्र बहूनामनन्तानां परमाणुमात्रवायुनिर्वाणानाव : तस्मादवग्रहेण तत्परमावधावर्ण्यः धृति । यत्रोक्तं विकालेन्द्रि
याणां सर्वत्र प्रथमदृष्टौ यानेनामवितितदनुवादमाव ॥ नवरं सम्यक्त्वाद्विसम्यक्त्वाज्ञानं च जिनाबाधिका
क्रमेण विकालेन्द्रियाणां दृष्टौ यथा । यतः सम्यक्त्वा ॥ दीनितपांसादनानावनायपर्याप्तकावस्थायामवा तेः
धावाधावर्धस्यतः शब्दित्वाद्बहुवन्तसम्यक्त्वावस्था यानवश्चति । तदनन्तरमस्यन्ता तिरश्चीयश्चेति ॥ ३ ॥ पंचेन्द्रि
यतिरिक्तव्यादि । पंचेन्द्रियतिर्यञ्चः कृष्णपाक्षिकाः प्रथम दृष्टौ ये । कृष्णपाक्षिका दिआसर्वेधाअवस्थावातदवधाका ।
नेतरसमवनलवति । तस्य मिथ्यादृष्टिगमनावागमनावादिति सम्यग्मिथ्यादृष्टिरप्यवर्त्तते । सम्यग्मिथ्यादृष्टेरवधाववधनावात् । द्वितीय
वचर्यावियवनादिता । वितथेयोगावति । समानिस्थाद्विपंचेन्द्रियतिर्यञ्चसम्यक्त्वादिस्थितिवशा । द्वितीयवक्तानेगानवेति । कथं चैतदास
म्यगृहस्थादिः पंचेन्द्रियतिर्यञ्चः आश्वैर्वश्चति । तवादादावधवामवश्चनरपिलस्यती तिन द्वितीयसंभवः । प्रथमदृष्टौ यो भवतो
तावववर्तः । भवनावेव यदा सम्यक्त्वानुवन्धा भवसंमी सम्यक्त्वादिप्रतिपद्यते । अनन्तरं च प्रागवधवर मनवस्थादिति भगवत्याणां ज ४३०

दर्शनावरणं इति । इत्यविरतप्रमादानवाश्च मिथ्यादि । सम्यक्सासादनज्ञानादिरूपं वस्तुप्रदर्शनमधायादिति यः । विदीनाः तावन्ता
हंपांचेन्द्रियतिर्यक्ष्वप्रववदवसेयेति ॥ ३ ॥ चतुर्विंशतिरम्यतस्य प्रथमः ॥ ३ ॥ प्रथमा हेतवः कृष्णादिद्वारेण दशकं भवति विहितेन
तिः । पापकर्मादिपदद्वाराणां जीवादीनि पंचविंशतिजीवस्थानानि निरूपितानि द्वितीयपदे तद्द्वितीनि चतुर्विंशतिनिरूपणाद्यवसंबद्ध
स्यास्य दमादिसूत्रं । अनन्तरावबद्धा मिथ्यादिः । इत्यत्र यावद्वैमानिकाः । अनन्तरावगाढा नारकस्यामादलक्षणपापकर्मबंधकत्वा संभ
वादनंतमिह सम्यक्त्वमपर्याप्त्यादिभवतीति तानि वचनमनंतानीति । लेश्या क्षिपादनपातभवालश्यादिपादनसामान्याता नारकादीनां सं
नवत्वपियानिपदानन्तरावगाढनारकादीनामपर्याप्तकत्वे ननसंबन्धितानितथानवस्थानीयानातिदर्शयन्नादौ । नवरं
मिथ्यादितृसम्यग्मिथ्यात्वादिकृतत्वं यद्यपि नारका ॥ णामस्तितयापाद्यनन्तरावगाढतयातस्यांतमास्तीतिनप्र
ज्ञतीयसर्वत्र कल्पापि । आयुःकर्मदंडकौ समवस्थापांस्य उत्तरवच्चक्षते । यतानां तरावगाढानां सम्यक्त्वात् नाभर्वश्चति
। भवस्थरमशरीरस्थापि नवश्चति । नवतनेरपतीति कृष्णपक्षिकः । सूतरउक्तं । कृष्णपाक्षिकाद्वनसंस्यतात्ततस्य पदस्यासंताव
तृतीयपादेति । साधसिन्नाणतानंताशंववन्ति । सवदन्ति । सर्वेषां नारकादिजीवानां निपापकर्मदंडकपाति ॥ ३ ॥ चतुर्विंशतिराम
ज्ञात द्वितीयः ॥ ३ ॥ द्वितीया हेतवः कानन्तरोपपन्नकान्नारकादीनाश्रित्याक्रांते तृतीयपरंपराणप्पन्नकानाश्रित्याव्यतः । अत्र संबद्ध
स्यास्य दमादि सूत्रं ॥ ३ ॥ परंपरावगाढा मिथ्यादि । जादेवप्रदामा आदेसंज्ञिजीवा नारकादिविषयः । केवलं तत्र जीव नारका
दीनि पंचविंशतिः पदान्युदितानि । इत्थं नारकादीनि च विंशति तिरावात्पतादवाजानेरपूर्वजति । नारकादायाश्चत्वार्याह इत्या ॥

सै ४

४११० व्रि यः। तदेव नवदंडगा म कृ द्वि त्रि पापकर्म ज्ञानावरणादि प्रति बद्धाः य नवदंडकैः षाणुकैः संख्यातीता आकायः आहाराकः म तथा
प्रद्विशतितम शतस्य तृतीयः॥ ३॥ एवं चतुर्थोद्देशकादयो नवमान्ता अनंतरोपपन्नादयः इतिः सूत्राणि समस्ताणि करणानंतर अवगाढ भव
मन्यथा नंतरोत्पन्नानंतरावगाढाया निर्विशेषतानस्पादेक्काद्याः। जाह वर्णितार नवमाणि इत्यादि॥ एवं परंपरावगाढा वि। अथ
एतत्पाठ शते॥ आहारक प्रथम समय वर्त्तीपरंपराहारक आहारकत्वसमुद्घातादि समयवर्त्ती अनंतरपर्याप्तक प्रथमसमयवर्त्तीपर्याप्ति सिद्धा
एवं तत्र तरकाल भवप्रापक कर्मोदय बंधलक्षणकार्यकारी न व नीतस्माद्वे तारात्यन्न कर्म बंधपदि इत्यनत अत एवादावेवदावन्ना
णंतरावन्नपत्रात्मादि। तथा चरमाणां तानरः इत्यत्रि। इ वरमाय तु नभ्य नवेन शाश्वति। एव जादवत्यादि। इहैव
ध्यपविशेषणानि इदं। कृतकृत्य प्रत्यय विशेषा वगंतव्य :। तथादि चरमाहारक परंपरापत्राहारक
बद्धाःप्रकृते। परंपराहारक प्रथमाहारक वन्त अवमतत्यपदेश त्वक्काय कृयामामान्यत श्वरपाराणगा
अन्यास्य चरम मत्त प्रभृत्या कर्म बंधमाश्रित्य चतुर्थ एव घटते यतो य श्वरमामावात्र बंधवानेव भवति न वनस्पतीत्यन्यथा व
रमत्वाभवनस्पादित्वमन्यत्र पि विशेषागंतव्य इति॥ ३॥ अचरमो यस्त न वं छन्नः शाश्वति। तत्रापि एमहारक पंचेन्द्रिय तिर्यग्गा
तत्रपाप कर्माश्रित्य द्वितीयो कोमत प्राणो चरमं नेर कव र्जाद्यः। यत स्तु चतुर्थं चरमा प्यात्य तदेव दर्शयति। अचरमाणां तत्र म प्रसे
इत्यादि। वीसमतुर्यय श्रितानि विनानि। जीवा१ सलेश्य२ शुक्ल लेश्य३ शुक्लपक्षिकाः ४ सम्यग्दृष्टि ५ ज्ञानि ६ मतिज्ञानादि चतु
ष्टय ७ नोसंज्ञोपयुक्ता ११ वेदका १२ सकषाया १३ लोभकषायी १४ मायाति १५ मानायी १६ ए ति २० माकारोपयुक्ता १९ अनाकारो ४८०

त्रय

पयुक्ताश्च लक्षणानि। एतेषु सामान्येन नेरक चतुर्थक समना व पय चरमत्वास्य भावादेव तथा नाश्रि। चरमास्य वत्तज्ञवादिति। आलोः
स्थाद्यत्यादि। अपालस्याय प्रत्ययः चरमोऽत नवंतीति। कावदन पूर्वाः ज्ञानावरणीय दंडाकाप्यवं नवरं विशेषोयं पापकर्म दंडाक
सकषायालो लकषायिषु आद्यावायालंकाच्छेदश्च एवं। यत एत ज्ञानावरणी य समहावत्त बंधकानव वंतिकषविण्णाः
३५ मादिवज्ञानावरणी बंधकश्वा च तुर्थ भूषर्म दव ... नवनीति। विषयोऽज्ञसव शविपट मवायन्नि टनी। एव तुर्थो चरमे नवा त्यत
पदि प्रथमः षाणु कृतकृन नव। ति। द्वितीयभ्रणो वतीति आयुर्दंडकं अवरमाणां तत्र तरश ए इत्यादि। प्रथमात
तियालगत्रि। प्रथमद्वितीयतृतीय... तीयस्तु चरमवाना। अचरमस्य शो बंधे वक्तव्य विषयत्वत्या वरमा
नसवनस्पादेव चतुर्थाविद तीयत्ने न व भत्याश्री नदवध कालतनं स्पत्यवरमत्वादिति॥ एवं एकदानां
बध्निसय नावनापि लेश्याभागाणकत्वं क्ष्यति प्रत्याहारकं बंधी तिशाष्ट नामलक्षितशतं व वृष्टिशतो॥ ३॥ पदिशतिशतं
ति। गौ२७८ त्रिन समाप्तं॥ ३॥ यथांगो महदीष्य संदाशो पशिवंश क्रिका॥ मालका सु विग्रहा लम्बा द कृपापु वसिता। निर्ग्रंथस्य श
बागणा हुधर्मनाम्ना विर्सा गयत॥ एकनश्या वि धातो निमित्त मल व द हा तश रयः॥ ३॥ व्याख्यातं पर्विंशं शतमथ सप्त विंशमारा
भ्यते। अस्य चायमभिसंबंधः अनंतरशतं जीवस्य कर्मबंधन क्रियाश्रिता त्रिकालविशेषणाक्रि। एकविंशशते प्रति विशेषवक्तव्य
ता। न क श्विता द्विनिमित्ति न दान तमा र्थवनाप्यंजीवस्य कर्मबंध क्रियामाजीवकर्तृ का न त्रीश्वरादि कृतस्य सार्थमो
पदर्शनार्थ मप्रवाबंधः सामान्यः करणीयं च करणविपाकदायक त्वं निष्पादनं निषिद्धादि स्यति। करि उपमयंति। का।
उज्जीवस्य करणविधे व कम्मं ... इत्यवं संतेह स्यास्य दे प्रसादि ... जीवप्पा ... निमुंबसमकरणस्य ... ४३

पस

नगण्ठत्रि रिंसु इत्यादि नत्राप्युपलक्षितं शतप्राकृतमाप व्याकरिंसुंत्ति॥ सप्तविंशतितमं वृत्तितस्समाप्तं ॥२७॥ व्याख्यातं शतसमानं श
तमिदमित्यस्यावोक्ताविवृतिः। इह च समानमार्गं किंतु सूत्रादर्शकस्य व्याख्यातं कर्मसमर्जनाभिगतं सप्तविंशं शतम सूक्ष्मसाया ४
तेन यावि धमवाष्टाविंशं व्याख्यायते। तत्रविकादेशा इह शाको जीवा घ्यकाद्दशाद्वारातुग तपापकर्माद्विदंडकनवकोप नाला
वंतितत्र्वो घ्या इहशकास्यदमादि सूत्रं। जीवाणंनंते इत्यादि कहिं म न्नोसुत्ति। कस्यांगतौ वर्तमानास्समर्जि तवंतो वृत्त
तवंतः। कहिं समायरिंसुत्ति। कस्यां समाचरितवंतः पापकर्म ... द्भुतसमाद्र शाणं तत्राहिपाकाउव वानानतिहृद्धः अथवा
द्व्यायत्मा घ्या वेतावित्ति। साह वितावति रिस्कोडाणि ... इमोदोवन्निः इहाति सर्वजीवानां माटस्थानीया वकार्या
नतश्च मावंपतितिर्यास्याः नात्रका दयस्तिर्यस्यश्च ... गायात्मन्नाः। कदाविद्यावच्चत्ताप्यसमावंपतितिर्यग्गा
तिरिक्खुवन्नितिय्य पदिश्यातेश्रयमतिशायाथविव ... क्षितसमायनारकादयोहूवंपाशल्यायेनसमसन्नाअपिमि बकु
द्विगमानतातिर्यस्तिशयावानववनि लिपतायोवत्तासूत ... श्रुतिर्यगतरनंताश्चनानिर्लिपनीयश्वा ततश्च तत्रातिर्यवसत्॥
स्थानवन्नारकादिवात्यन्नाम्नतास्तिर्यग्मतोनरकगत्यादि द्विवतंपापकर्मसमर्जितवंतः ... इत्यकः अदवातिरिक्खजो
नेरइएसु णिपर्वेआदोजंति। विवक्षितसमायायमस्वघ्यादेवाशूदवात्निर्लिपतयात द्यावा हृत्तास्मत्स्थानेअवतिर्यग्नारकरसश्चगात्यत्पन्ना
स्मिविवंश्यपदिश्यंते। तिर्यतिर विकर्षस्वन्मात। ग्वयशासूवनतत्रिवकार्मोपार्जितवंतइमिपोच्चत्यात इति द्वितीयः। अदवाति
रिक्खजोणिएसुय मणुएसुवादोजंति। विवक्षितसमायनिरयिकादेवास्मत्स्थिवनिर्लिपतयो हृत्ता स्वस्थानेऽवतियस्तुत ४८२

नं

घ्यस्य अगात्यात्पन्नास्मिविवंश्यपदिश्यंते। तिर्यग्मनुष्यपदस्त्रवन्नात्। यववयशासूवनतत्रिवकार्मोपार्जितवंतइति मामर्घोगमस्
तिइतीयः। तादमनन्याताव नयाः श्वावतनेना स्वावतिर्यगात्येवमन्यत्रतिर्यग्निरयिकाश्यांतिर्यग्स्तुवघ्यार्ण्यतिर्यग्दिवास्या
तिर्यग्नेर मितित्रयादिक्संयोगाःतद्योतिर्यग्निरयिक ... पदाविस्तिर्यगमनुष्यादेविति इत्य स्त्रिकसंयोगाःएकः चउकसंयोगाः
यिक मनुष्य इति। एवं सव्वति। सालयज्यादिपादरवनतदंडगालवंतित्ति। पापकर्मोदिनाद नवर्वाकानिति ॥१॥ अष्टाविंशतप्रथमः ॥१॥ अ
गंतरोदकुत्रकाणमित्यादि द्वितीयस्त्रवश्राणंतरोवायपि ... दशितघ्यातजदासबंधिसपन्नितदाइवणेत्ति। अनंतरोपपन्न
नारका दिभ्यानिम सम्मिष्यावमावागायागावन्नायागा ... दीनि परिदशितघत्ति। असलवानइत्वनःयानितानिचघा
नं वंधिशातोंघवापीति। त्रेतइघमलेगाकसवितिर्यस्य ... उत्पन्नाः कथं संलवंत्यातता श्ररिवानां तीर्थंकरादिमत्त
घ्यविशपाणावतस्यआगतानामत्र त्यतरवंहिता ... यादिलेगाकघपिनावनीयं। सत्यं किंतु बाहुल्यमाश्रित्ये
तलगायास्त्राः इदंव इहवव्यतनदर्शयिष्यामः। कस्समर्जि ... सत्ति। कर्मसमर्जनलक्षणार्थस्य तिस्रदकेशतक
र्मसमर्जनशतं ॥२॥ अष्टाविंशतितमं वृत्तितस्समाप्तं ॥२८॥ इति वृत्तौ वचनरचनांकविकायाघ्याटितमयाप्यतन्। अष्टाविंशतित
मशतंमदिरमनघंमद्यार्थवत्ययं ॥२॥ व्याख्यातं पापकर्मादिवक्तव्यताभिगतमष्टाविंशं शतमथक्रमायाततया विधमविकोनत्रिं
शंव्याख्यायते। तत्र वततिविकादेशाइहशाकास्त्वतितेवाघ्या इहशकास्यदमादि सूत्रं। जीवाणंनंतेपावइत्यादि। समायंति
समकंवदावाजीवाभ्युमपदित्यर्थः पट्ठविंसुत्ति। प्रस्थापितवंतः प्रथमतयावदे तुमारब्धवंतः तथा समकामवनिठविंसुत्ति। नि

घि

कर्मैवाश्रित्यैवमुपपन्नं भवति न तु पापं कर्मेति छिन्नायुष्कोद्देशा ... ततो निष्ठापनं भवतीति नैवं यतो न तथापेक्षः ४३४

भग०१० ष्ठापितवंतो निष्ठापितवंतश्चेत्यर्थः। तथा समकं प्रस्थापितवंतो ... विसमं ति विषमं यथा भवति विषमत ... प्रत्ययार्थो निष्ठापित
वंतश्चेति द्वितीयः। एवमन्यावपि भंगौ। ग्रत्थामसमायुषः सम ... त्पादि भंगौ। तत्र समायुषः समोपपन्नकाः समकालोत्पत्तिकाः
क्वचित्स्युः ... विषमायुषः विषमोत्पत्तिकास्तेषां च ... समोपपन्नकानां ... समकाम ... प्रस्था
पितवंतः तत्र ... कर्म ... द्वितीयोद्देशकस्तत्र अनन्तरोपपन्नकास्तेषां जात ... समायुषां समायु
वं ... तत्र पापं कर्मं समायं पट्ठविंसु समायं निट्ठविंसु ... मां ... तस्मिन् ... समोववन्नगा समकाला ...
पमतया ... [illegible] ... कालविषमत्वात् समायं पट्ठ ... विंसु। आयुष्कविषमत्वात् ... कर्माव ...
समायं निट्ठविंसु। मरणं विषमं ... पापकर्मा ... विषमं विसमतया। निष्ठापितवंतो द्वितीयः। तथा विस
मायुषः ... विषमकालोत्पत्तिकाः ... कालं ... तत्र ... पापं कर्मं विसमायं पट्ठविंसु
मायं निट्ठविंसु। तृतीयः चतुर्थः ... नेरइयाणं ... भंते ... पट्ठवणा ...
... समं ... पट्ठवणा ... पदलोमत ...
... समकं प्रस्थापनादेरनन्तरं ... व्याख्याता ... स्त्वर्थः कर्म
समपट्ठवणा ... इति ... एकोनत्रिंशत्तमं शतं समाप्तं ... तत्थ ... अनंतरोववन्न
का ... विषमायुषः ... अनंतरोववन्नगा ... समप्रस्थापनादयो भवति। तद्धि प्राय्यः अनंतरोववन्नकासमवनस्था ४८३

मा

यत्तु एकसमयवर्त्तित्वात्समायं ... मरणानंतरं परभवमि श्रित्यैव मरणकालस्य तत्त्वतोऽनंतरोपपन्नका
उच्यन्ते इति। समायुषो विसमायुवक्तव्यता ... सिद्धा ... विषमत्वादि इति। तृतीयचतुर्थौ ... अनंतरोपपन्नक
समया ... अनंतरोपपन्नत्वादिति द्वितीयः। एवं ... अनंतरोपपन्नान् ... गमा ...
... कर्मपट्ठवणासते त्ति कर्मप्रतिपादनपरं शतं कर्मप्रस्थापनशतं। ... प्रकाशना यथा ४
नत्रिंशं शतं वृत्तितः समाप्तं। ... श्रित्य ... टिप्पिता प्रथमपदाद ... प्रदीप्त भूयात
एकोनत्रिंशं शतमथ त्रिं ... शमारभ्यते। अस्य चायं शब्दार्थः ...
प्र४ वि४ तकर्मस्थापनाद्या ... विविधा ... समस्तं
बहुस्थास्थिका ... कादिसूत्र। कति णं भंते समवसरणा ति समवसरं
ति नानापरिणामा जीवा ... समवसरणानि। समवसृतानि ... आत्मा ... क्रिया
वादादिमतभेद ... क्रियावादी क्रिया ... त्रि४
मात्रात्मसमवायिनी ... क्रियावादिनः। आह च ... क्रियावादिनां ... क्रियाप्रधानं
क्रियाज्ञाननयोः ... व्याख्यांति। क्रियां जीवादि पदार्थो ... क्रियावादिन ...
मिथ्यात्ववृत्ति ... ल्लक्षणा अशीत्यधिकशतसंख्या ... क्रियावादि ... समवसरणमपि क्रियावादि। स

रु०।

सगा०टी सवसरणं समवसरणावतारं वा लादाय ...... त्रारात् क्रियावादिन एव संगता इति। एवमन्यत्रापि। अकिरियावाइत्ति। अक्रिया
क्रियाया अनात्वेनादिकस्य विद्यमानवस्थितपदार्थस्य क्रियासंभवितत्वात् प्रवाहानवस्थितरूपत्वादित्यवं एवं वदन्तीति क्रियावादिनः।
मक्रियावादिनः। तथा चाहुरेके क्षणिकाः सर्वसंस्काराः अस्थितानां कुतः क्रिया। इति तेषां क्रिया सिद्धकारकं सिद्धावाच्यता। इत्यादि। अ
न्ये त्वाहुः। अक्रियावादिनो नाम ज्ञवते किं क्रियया चित्तशुद्धिरेव कार्या इति वादिनो बौद्धा इति। अन्ये तु व्याख्यान्ति। अक्रियां जीवादि
पदार्थो नास्तीत्यादिकां वदितुं शीलं येषां ते। क्रियावादिना ... ।।नत्वात्मादि पदार्थानास्तित्वं शतिष्ठतिलक्षणा। अद्वेतवादिनो विक
ल्पाः स्थानांतरादवसेयाः।। अन्नाणियवादि त्ति।। तं ज्ञानमज्ञानं तद्येषाम स्ति तेज्ञानिकाः। ... ज्ञानवादि
नास्तथा ज्ञानिकवादिनः। तेवाज्ञानमेव श्रेयो ... त्यकृतकर्मबंधविफलत्वात् यानज्ञानं कस्यापि क्वचि
दपि वस्तुन्यसिद्धमाणो ... नामसत्त्वशीर्षविषयवाद ... न्यूनत्वमवेत समवधि मस्व्यास्थानांतरादवसेया। वाण्ड
यवादी ति। विनयेन चरंति स वा प्रयोजनमेषामिति विनयि ... काः तेवादिनो वादिनश्च विनयिकाः वादिनः विनयं वा विनयि ५८
केतादवाद ... स्वर्गादि ... दक्षेत पर्वं वदित्यवंशीलाश्चात विनयिकवादिनः पतवानवश्च तलिंगावारशास्त्रा विनयप्रतिपत्तिलक्षणा।
इति शादिकस्थानांतरादवसेयाः। इह वार्धगापा अत्थि त्ति किरियवाई वयंति नत्थित्ति अकिरियवाई आ।। अन्नाणियअन्नाणं वेणइया
...... विणइअत्ति।। तत्र मार्दमन्येयवप्रति मिथ्या दृष्टयो सिद्धितानन्तधर्मीत्माद्या समग्दृष्टयो गता।। सम्यग्मिथ्यावा ४८३
दिनामप्यतेषां समवसरणादिति। जीवाण मित्यादि। तत्र जीवा एवा श्रित्य वर्धमानाः प्रतिप्राप्ते वन्या द्राग्। आलेस्साणमित्यादि। अलेश्या

अयोगिनः। सिद्धाश्चात्र क्रियावादिन एव। क्रियावादिनो हि तद्रूपयथावस्थितद्रव्यपर्यायरूपार्थप्रतिपादकमतवादिषु वया
निः सम्यग्दृष्टिस्थानानि अलेश्यसम्यग्दर्शनज्ञानानां संज्ञोपयुक्ताश्चावेद ... वादीनि। तानि नियमात् क्रियावाद एव यातः। मिश्र
मिथ्या दृष्टिस्थानानि मिथ्यात्वाज्ञानादीनि शेषसमवसरणत्रयाणसम्यामिश्रादिद्वाणमिदि। सम्यग्मिथ्या दृष्टया हि मानसारणप ला॰
रिणामयोग्याश्रयत्वत्तिका नापि नास्तिका ... क्रियाऽज्ञानविकल्पात्मिया मित्यादि। तोक्तियाताविति। मिथ्या दृष्टि यास्तेषां स क्रिय
यावादितोऽज्ञानिकवादिनश्चातनवंति। वादानाव पितम्वादा ... यामज्ञावप्रणामसत्त्वावा चैतयिकवादिनश्चात नल
वेति। तथाविधपरिणामानावादिति। उट विकाल्या ... अ ... ज्ञीयादि। ऋषि वीकायिकानां यद सिलेश्यासकलौ
ल ... कोऽपि तानां। जोलेश्याक्रमाज्ञिक ... दितत्र सर्व ... त्रोपिमध्यमं समवसरणद्वयं वाच्य मिति। एवं जावव
उरिदियाणामित्यादि। नन्न दीन्द्रियादीनां मा भूदमना ... नमन्यक्त्वं ज्ञानं व्ययाता। तत्क्रियावा ... वादित्वं मत्त्वं त
स्वज्ञाववादिता चंद्रावलं। सम्यक्त्वनाणाप्पवीत्यादि। किं किं ... यावादवित्तयपवादेविविशिष्टसंसम्यक्त्वादिपरिणामस्या
तो। नसासू दनत्त्या पइ तिलावः। जं अडितेनाणितं वृतिप्रितिदिव्य तिष्ठा मालेश्याकणायिवादिनश्च व्युमसं नवादिति नावः।।ब।।
जीवादिकं पदच्छसमवसरणे सतिततनत्र क्रमघातापवाश्वं धनिष्ठ पृणा वा ... ... रिपत्यादि मणुस्साउ यंपिप कारेंति।
।देवावयंपिपकरेति त्ति। तत्र वादवानारकानाक्रियावादिनामनुष्यायुः प्रकुर्वंति। यदाह ... पंवंडियति ... यायातादेवा ५४
यु रिति ... कारद्यालसाणंतात जीवा इत्यादी मनुस्साउयंपकारेंति। यदुक्तं तन्नारकाणुरकुमारादीनाश्रित्यावसेयं यतो या

विशेषोस्तीति तद्दर्शनायाह। नवरं सम्मेत्यादि। सम्यग्मिथ्यादृष्टिनारकाणां द्विपदवीति मसमवसरणेस्तः तेषां वायुर्बंधो नास्ति वृत्तगुणस्थान ४५

२१०३० सम्यग्दृष्टयो मनुष्याः पंचेंद्रियतिर्यंचश्च तमनुष्याश्च नैव बंधंत्य वैमानिकायुर्बंधत्वेषामिति॥ अलेस्साणंते तं जीवा किरि
यावादीत्यादि॥ अलेश्याः सिद्धा अयोगिनश्चैत चतुर्विधम प्यायुर्नैव बंधंतीति सम्यग्मिथ्यादृष्टिपदं जहा अलेस्सत्ति। सम्मामि
च्छिनव बंधंतीत्यर्थः नारकदंडके किरियावादी॥ मित्यादौ यन्नैरयिकायुर्दिवायुश्च न प्रकुर्वंति॥ क्रियावादिनारकास्तु रक
न वा उन वा देवयत्वति र्यग्गायुर्न प्रकुर्वंति॥ तत्क्रियावादादौ न ताव दित्यवसेयं॥ अक्रियावादि समवसरणत्रयवर्तिनारका दे४
णां सर्वपदेषु तिर्यङ् मनुष्यायुर्बंधोपपत्तेः सम्यग्मिथ्यात्वे नैकस्याप्यायुषः न किंचिदप्यायुः प्रकुर्वंतीति॥ भा
दविकाः पृथ्वीकायिका इंद्रियं अवंति॥ मनुष्यायुस्तिर्यगायु स्थिति॥ तेउलेसा ए न किंचिदपि प्रकुर्वंतीति अपर्याप्तका व
स्थायामेव पृथिवीकायिकानां तेजोलेश्या सिद्धिमपवादा वा भावाद्बध्यमिति॥ सम्यक्त्वनाणा ण सुतप्रकं पि अजयति
पृथिव्यादीनां सम्यक्ज्ञानकालान्यपर्याप्तस्य वर्द्धमानत्वल्पत्वात्तु कालान्मिति॥ नकिमप्यायुर्बंधंतीति
योग्यस्थि॥ ३॥ पंचेंद्रियतिर्यग्गायोनिदंडके कण्हलेस्साणं मि। त्यादिपदापंचेंद्रियतिर्यंचः सम्यग्दृष्टयः मा यदा बध्नं त्वि सम्यग्दृ ४४४
ष्टयो विमानिकायुर्बंधकाः न तदा कृष्णलेश्यादित्रयपदबंधनादितिः तेउलेसा जहा सालेसत्ति॥ अनेन क्रियावादिनो विमानि
कायुरेव नारकस्थानेद्धियुर्विधमप्यायुः प्रकुर्वंतीति शेषं संलेश्यानामवं विधत्वरूपता व्याख्यादि दरूपदतनिमत्तं निषेध
नायादः नवरं अकिरियावाई इत्यादि॥ शेषं उक्तानीतव्याख्यातमिति॥ त्रिंशत्तमे शते प्रथमः॥ ॥ एवं द्वितीयोपकादा
शांताउद्देशकाः व्याख्येयाः नवरं द्वितीयाद्दशकोद्देशकमनलक्षणीति। सत । बाह्यदंलक्षणां क्रियावादी शुक्लपाक्षिकः
दय४

त्रि४

:सम्यग्मिथ्यादृष्टिश्च न भवति नाननुवणगा न च अभवसिद्धिका आलेश्य सम्यग्दृष्टिज्ञानादिपदेषु च ये ते या गि
नोनन्य प्रसिद्धा भवति नक्रमिति हती आद्य द्वितीयाद्देशके दंडकमंगत्ति॥ इत्युक्तदंडके च्यवंतिर यिकादिप्वत्वक्रियावादा
दिप्ररूपणादंडकः॥ आयुर्बंधदंडकाः स्ववाननय दंडकाश्यामिति॥ प्रकादशादेशाः अलेस्साकवली अजो॥
गी च नत्सतित्रि॥ अवरमानामलेश्यादीनामसंभवादिति त्रिंशत्तम शतं वृत्तितः समाप्तं॥ ॥ ३॥ यद्धा रस्य सामंद समंथान
मशास्त्राणि चाडक्षलितान्युच्चलनादाधरेत्र निममापि वृष्टो ज्ञातानि तत्र त्रिंशतात्मजयति॥ ३॥ त्रिंशत्तानव्याः रिसम
वसरणान्यक्ता नीति वृत्तेष्ट पसमाप्त अनुक्तंमवक्ष्य तात्तमातम एकविंशत्यक्ष द्विशाकस्य क्षामक विंशश
तंत्र्याख्यायते तस्याचद्मादिसूत्रं॥ रायगिहेत्या दिश्युद्धाजम्मत्ति॥ अत्मा नि वक्ष्यमाणा शत्रिविधा
णश्च महात्म्यि संज्ञितः क्षुल्लकशब्देन विशेषितात्त चतुष्टयवाष्टोष दाशत्या दिसंख्यानत्ति॥ क्षुल्लकः
तस्तस्मानि ष्वपतपत्त्विसंप्ति कादिकाराशि क्षुल्लकाःयोज :हिप्पत्र्य्त्रतिकं क्षुल्लकःतापरासकत्पंचप्रति
कम्युलुक्षुल्लकाः काल्याद्वशतिदात वक्तं तापति॥ पन्नापनाषपदे ःधंतस्थेवं तां पंचेंद्रियत्योगर्भजमनुष्यस्थनाश यति
कात्तस्थंत इति॥ विग्रहप्रत्यश्रमशी तत्र उप्पत्तिं समिति दिगाद्यान्नमवासयः अश्रवमाणत्ति आनन्द अच्छवमाणति वक्ति
याणं करणावायपाति ॥ इत्ति॥ ॥पक त्रिंशत्तशते प्रथमः॥ ॥ द्वितीयास्त्रस्त्वालेस्याश्चयस्माद्वपंचमी॥ पष्टीसत्तमा
श्चवश्व पृथिवीषु नव नीतिक्रमामासान्यदंडकश्चतांत्रापवनती॥ तिव वा उज्जस्था वक्रंती। पद्ममप्पत्त षष्ठवि नरइयाणं ति

नगा०श्रेणि ।इह रुचकालक्षणप्रक्रांतासा वक्षमाणप्रणालायां नवतीति तत्र जीवाजीवात्मकत्वद्योताते णाम वात्वाद्या वायव्या तत्रा संज्ञिसरीसृपक्षि
सिंद्धवर्जा इति॥७॥ ... तत्र जीवा ... ज्ययो वा जीवा सिंहा ... दिक्षु
... ॥७॥ द्वितीय सूत्रे लोकलक्षणं श्रय : सावृत्तमीया ... वृत्तीयं वमीषु वटरविवा भवतीति हृवास । मान्यदंडको दं स्ते ...
३ डकत्रयवृत्त वती ति । ववंवात्रजावा भुवय्रणप्रश्रिदनी लोकलक्षणप्रक्रांतासा ववाहुकाप्रलायां नवतीति । तत्र वर्जावा ।
अत्य खातीतरा मावात्यादावाव्या । तत्रा संज्ञिसरीसृपवर्जा इ तिपरिमाणं ज्ञाणेयंत्रंति । वत्रस्थ स्वादशाश्रेष्टत्रिल्ला
करुत श्रमादिस्वरूपं ज्ञातव्य मित्यर्थः ॥७॥ वत्रर्थ सूत्र कापातालक्षणाश्रयः सा वप्रथमादितीयाह तीय
याम्ब वरविवीवि तिरूवा सामान्यदंडाकारत्रवला दडकत्रया । वात्रवतीति । ववंवात्र ज्ञारत्या
णप्यना श्रिमा सामान्यदंडाकरनश्रनावशुप्याता वायवः । श्रा पंथ्रुत्रमिह्वं ॥७॥ एकत्रिंशोशतं ह त्रितः । समाप्तं ॥७॥
ज्ञातामतह्नगवता नगवता नाविते मया वाणया : । सद नुयाहणा निरवद्यदेणसदवग्रदण तथा ॥७॥ एकत्रिंशगात नानम
वाणा । तथ्यादि । मिदिता । द्वात्रिंशत्तातथा । सवश्र ढ तीताथ्यत इत्येवंसंबंधमष्टाविंशस्याहृशाकमानमिदं व्याख्यायात तस्याव
दमादिसूत्रं । खुडागत्यादि । अवहणा जदावक्रंतीएत्रिसाविवमर्थतः । नारगा उववज्जागा ... खजीवीरु तिं ॥७॥ दात्रिंशत्तं
तेहत्रितः समाप्तं ॥७॥ व्याख्यातश्रागृजातव्याख्या चतिवास्यसमवतः । एकत्रातायवांडदिह्वष्टहष्टा : पारपरिपात्रिंशोशातानां तेष ४८५
नार कास्ते इत्याणाकेंडियादिशातानाय द्यौत तात्रातत्स्यं मारंकायां तत्स्वरूपयितव्या नवंति । तत्र चैकेंडियास्तावत्स्वरूपत

ˇनारकोद्वर्तनो क्ता ४ ३२

गायाः । शत्याकेंडियस्वरूपणपरंत्रयस्त्रिंशोशतं हादशोतोत्ताय तं व्याख्यायातत्तस्यादमादिसूत्रं कतिविहाणमित्यादि । वाहमक
स्वपणाडी ३ ति । तत्राष्टौ ज्ञानावरणादिका स्तदन्या : ग्रहि । शषहतात्मोऽइदियवर्ज्जा ति । स्त्रोत्रेंद्रियबंधक नतीयाय स्वातत्रयाम
तिज्ञाना वरण विशणप्रत्ययं । ए वमन्यान्यपिस्यश्र्श । नेंद्रियबंधेंगातणाना स्त्रिज्ञावरणोकेंडियत्ववातिसंगादिति वियवा इति
ज्ञाति । यप्रदयात् ह्वादिंदं नलनात । स्त्रीवेदवध्यसवतावदवध्यमपिनमसकावदवध्यं ज्ञातथा नास्त्रि । नपुंसकावदवंत्रि
द्वादिति ॥ राषसूत्रसिद्धान् व र एवंडएएणा ... अनंतरोपपन्नका नामके कडियाणं पर्याप्तकापर्याप्त
कालदाया रलावनत्रतरविधा नदस्यासंनवात् । हि एवं दंन लिदानत्फ ऊतह्यावरि मञ्जवरिमग्रहशाकवज्जंति । अन
वमिहिका नाम वरमावन त्रा अवरम विलाणानातय स्त्रीतिहृत्रतितत्रयस्त्रिंशोशतं हत्रितं समाप्तं ॥७॥ व्या
ख्यायमिदस्त्राकांस्राक व्याख्यातदस्याविहितयं । नास्त्वोदनमात्रायामतिमात्रं व्यंज नं ह्वस्तं ॥७॥ त्रय स्त्रिं
शशतया केंडियाः स्वरूपिताश्चतुर्विंशत पिरेंगपत रूणतय । वत्स्वरूपंत इत्येवंसंबंधस्यास्यावांतरहादशशाताणप्रतत्
स्यादमादिसूत्रं । कतिविहत्यादि । इदं वालोकनाडीवस्तार्थलावनीयं एगसमईएणवत्रि । एकस्समायायतत्रास्य सावकसा
मायिकास्त्रनविग्रहणेति । विग्रहो वक्रगतीव तस्यसंनवातिरवविग्रहः विशिष्टावाग्रह विशि द्यस्थानप्रा सौदवरुत्तम
तागतिर्विग्रहास्ततत्र वेदायायाएत्रियदा मरणास्थानात्पत्तावायसि स्थानंसमश्रेण्यां नवति । तदाऋुजायतात्र एकं व
ति । तयात्वेकसामायिकीगतिं स्यादित्यतत्र्यातएग समइएण मित्यादि । यदा पुनर्म रणस्थानात्पत्तिस्थानामकश्रेणि

स्थाणं व्रीतवादकानावक्ता स्थितिं स्यात्समयद्वयेन वा त्रिस्थानशावि स्यादित्येतद्व्याख्यानमगं वक्ताणसद्दाय एवव छमा
णाऽसमम यिणां विग्रहाणामित्यादि। यदा उ समणास्थानाऽत्यत्रिस्थानम धस्तानउपरितन वाश तार विग्रयणां स्यातदा द्विवक्राश्च
णः स्यात्समयत्रयेण वा त्वत्रिस्थाना वा वि: स्यादित्येतद्व्याख्याना ऽदउवंका ऽइत्यादि। एवं आवकाशए ऊविवनारिआलावगा। अत्य
तस्य विवरणा उज्जामदीत्यादि। बादरातउस्काथिक स्वावर त्नरलाध्काम् [illegible] रातउगान
[illegible] विग्गहेण [illegible]
ण स्याखत्रि। तेहादश्शातउसामान्यउनत्वादासंल वादि तिवा मध्येवाणा ऊत्रि। पृथिव्यादयः पंच सूक्ष्मवादरतलदा
तछिधितिदश। तवशत्येकमपर्याप्तकपर्याप्तकाला दाद्विंशतिरिति। इह विकेकस्मिन् जीवस्थानविंश
तिर्गमानवैतितादवपूर्वां तगमानां व्याख्यातान्येवं पश्चि मानामपि। नवश्चिवं रत्नप्रभापकरणे सर्वाणि पाडशग
ताति गमानामिति। शर्कराप्रभापकरणादरातउस्काथि कस्यादाऽसमएणावत्यादि। इह शर्कराप्रभापूर्वचरमांता
तूरं मउष्यक्षाव उत्यद्धमानस्पसमासपणि र्नी चोत्पन्नसमपएणमिती दनाक्वां ऽसमम इएणमित्यादि। एकस्यवक्रस्य द्वयोर्वा स
मवाऽक्रमिति अथ सामान्यनाकः क्व पूर्वा क्वअवाथित्याह। अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं आहालागखत्तनाडीए बहि अधोला
कक्षाणाक्षावयानाडीउत्सनाडीतस्मापव। पूर्वलाक्षाक्षत्रनाड्यापि तिसमयएणावत्रि। अधोलोकक्षेत्रनाड्यावदि
नापूर्वादि दिसि ष्ट्रयपकेननाडीमध्ये प्रविष्टा द्वितीयसमयक ऊर्ध्वगतः ततीयक तार पूर्वस्यां पश्चिमायां वायादात्त्रिर्नव ४०६

ति। तव। उपग्रणामवाप्ततीयसमयउत्पद्यत इति। वउसमएणावत्रि। यदा नाप्याबहिः पूर्वास्यादिविदिशिस्थतः तदा किंनम
मायनपाश्चिमायां उत्तरस्यां वा गाता द्वितीयन नाड्यां प्रविष्टः तृतीयकऊर्ध्वं गतश्च उपर्थि उपयुणांगया पूर्वादिदिशि उत्पद्यत इ
ति। इदं च प्रायाहत्तिमंगीक्रुत्याक्रमन्यथा पंचसामायिक्यपिगतिः संभवति यदाधोलोककोणात् ऊर्ध्वलाकाकोणेपावात्यत्तव्यं
भवतीति। भवतीति चाउगाथा: सुत्तवउसमयाउनकिंगतीउपग विपिणिदिट्ठा। जम्हा तियपंवसमया जीवस्स इमागतीलाए। जो
तमे विदिसाएसामा दउवंनालाग विदिसाए। उववज्जती ग ति पनियमा पंचसमयाए। उज्जुयायएगवंकाऽदुवंका
यती विणिदिट्ठा। उजुज्जतियपतिवउदवंका विनामवउपवसम याए। उववायाभावाउ न पंचसमया दव्वानसंता विा
मणिताजदवउसमयामदद्धबंधनसंतावित्रि। अप ज्जत्तवाय रातेकाइयाणमित्यादि ऽसमएणवा
तिसमएणवा विग्गहेणं उववज्जित्रि। एतस्यायं भाव ना। समयाक्षेत्रादसावाक्रतसमायानाउर्ध्वगाता द्वितीये
न उनाड्यां वहिर्दिग्ध्यवस्थितअत्यत्रिस्थानमिति। तथा [illegible] स मर्यादाकाना इंयाति द्वितीयन उपूर्वादिदिशि ऊतीय
न उ विणिताजदवउसमयामदद्धबंधनसंतातित्रि। अपज्जत्तवायरतेउकाइयाणमित्यादि ऽसमएणवा तिसमएणवा विग्ग
हेणं उववज्जिज्ज शिपेतास्यायं ताचना। समयाक्षेत्रादधोमात्राक्रतसमायानाउर्ध्वगाता द्वितीये न उनाड्यां वहिर्दिग्यवस्थितउत्पत्ति
स्थानमिति। तथा क्षेत्रसमयादाकाना ऊर्ध्वयाति द्वितीयेन उपूर्वादिदिशि ऊतीयेन उनाड्यां बहिः पूर्वादिदिशि। [illegible]
तृतीयेन उविदिग्व्यवस्थितमुत्पत्तिस्थानमिति॥ ॥ अधोलोकचरमांतमाश्रित्याह अपज्जत्तासुहुमपुढविकाइए णं भंते [illegible]

भग०वृत्ति स्सत्यादि। इह वालोकचरमांते वादराः पृथिवीकायिकास्तावज्ञ वर्त्तमाना न संति। सूक्ष्मास्तु एवं वापि संति। बादरा वाउकायिका
स्थिति ... पर्याप्तापर्याप्त कालादेन हादशस्थानानि उत्तसर्द्धानीति। इह लोकस्य पूर्वचरमांता पूर्वचरमांते उत्पद्यमानस्य पृ
मसमयादिकावकस्य ... मयांतागतिः संभवत्युतास्तु विग्रहो स्तु संभवा पूर्वचरमांतात्तु दक्षिणचरमांते उत्पद्यमानस्य द्वि स
मयिकावगतिरेवास्थाणरलावादवमन्यत्रापि लिखितगमनइति।। ।। एवं उत्पाद म... धिकृत्याकेंडियप्ररूपणा क... वाचं
... तथामव स्थानादिप्ररूपणायाह। कहि णमित्यादि। सठाणाणंति। सूक्ष्मानं सुस्थानेऽयत्राम्नवादरपृ
थिवीकायिकानं स्वस्थानं स्वस्थानमाश्रित्येत्यर्थः। ज हावाणपप सिस्थानपदेव प्रज्ञापनायां द्वितीयपदे ता
स्विंतीरयणाप्पलापमक्कर पसापवासुयप्पलाए इत्यादि। एगविहन्ति। एकप्रकारा एव प्रस्तुत सूक्ष्मा
नादिविवारस्म ... धिकृत्योघतश्चविसमम नाणत्तत्ति।। अविशेषा विशेषरहिता। यतः पर्याप्तकाश्चाघाव
तारणि।। अनानायानानाह वर्ज्जिता यावष्ववा क्करइताकाशाइ दाशा वाकाल वावतारपेत्यर्थः सद्यालायपरियावसान्नि
उ पपातसमुद्घातसुस्थानिः सर्वलोकवर्तइतिलाव नातानापपातउपपातलिंसुद्घातः इहमारणांतिकादिः स्वस्थानंतु यत्रावतिष्ठ मुरुम...
मातसमुद्घातशरावेउहियसमुग्घाएणंति। यउक्तं तत्र वाउकायिकानाश्रित्येति।। ।। पाकंडियानवतंणंतारणाउरूप
यन्नाव। एगिंदियाणमित्यादि। उस्वहितौयंति। तुल्यस्थितिकानां परस्परापेक्षया समानायुष्का इत्यर्थः तुल्यविसमाहियंक
म्मंपकरंतिन्ति। परस्परापेक्षया तुल्यन विशेषणासंख्येयलागादिनाधिकं पूर्वकालबद्धकर्मापेक्षयाधिकतरं तुल्य ४८७

विशेषाधिकं कर्म ज्ञानावरणादि प्रकुर्वंतिबध्नंति। तत्र तुल्यस्थितायावमायविसेसाहियंति। विमात्रा ना पेक्षया
विषमपरिमाणाकस्यापि संख्येयलागरूपायाविशेषस्तनाधिकं पूर्वकालबद्धकर्मापेक्षयि
तन्ति। विमात्रा विषमः मात्रास्थितिराउ यंपांतिमात्रस्थितायाविषमायुष्का इत्यर्थः। उल्लविसेसाहियन्नितापेव प
वंवउप्पेपि। तत्थणंजातइत्यादि। समाउयाउ स्थितिराउयंपांतिमात्रस्थितायाविषमायुष्काइत्यर्थः। उल्लविसेसा
हियन्नितापेव। एवंवउर्वपि तत्थणंजातइत्यादि। समा उयासमावन्नमतिास्समस्थितयः समकमेवात्पन्नाः इ
त्यर्थः। एत वउल्यस्थितय स्सामान्य त्वात्र नपरस्पा णसमानायोगत्वासमानामकर्मपकुर्वंति। तव पूर्वक
र्मापेक्षयासमंवाहीनंवाअधिकंवा कर्मकु र्वंति। यद्यधिकं तदाविशेषाधिकम पितत्तपर
स्परतः तुल्यविशेषाधिकंनतुविशेषाधिकामवत्य तउक्तं तुल्यविशेषाधिकमिति। तथा यसमाउयाण
१४ धिकमिति। तथा समाउयाविषमोपपन्नकास्तत्तुल्यस्थि। तायाविषमोपपन्नाचतवायोगाविषमाधिमात्राविशेषा
धिककर्मकुर्वंतितथायविषमाउया समोपपन्नकास्तु विमा त्रस्थितयस्समोपपनाश्चनवसमानायोगत्वात्तुल्यविशे
षाधिकं कर्म कुर्वंतीति।। तथायविषमाउया वि षमोपपन्नकास्तु विमात्रस्थितायो ... त्रस्थिताः विषमोत्पन्न पमे०
त्वाद्यायोगाविषमत्वाविमात्रविशेषाधिकं कर्म कुर्वंतीति।। ।। ३४ शतके प्रथमः।। ।। अथ द्वितीयः।। ।। तत्रवक्त
व्यतेयन्ति। अनंतरोपपन्नानिकेंडियाधिकारादनंतरोपपन्नानां अपर्याप्तकत्वालावादपर्याप्तकानां सता सूक्ष्मवादरा

न०१०२० स्थितिद्विपादालदेउववाएणं सट्टालोकस्य असंख्येयभागे समुग्घाएणं सव्वलोए सट्टाणेणं लोगस्स असंख्येयभागे इति पर्याप्तकापर्याप्तकानि द्वयोरपि स्थानानि लोकस्यैकदेशे ... वस्थानं त्वेकदेशे
समुग्घाताद्यालापकरणा इति द्वीन्द्रियादिचउरिन्द्रियाणामपि अथवा एतदेव दृष्टान्तेन स्पष्टीक्रियते इति आह
[illegible] कमलिव्याप्ते त्रितये विवृत्त यास्थापनया आद्य नाकारी अत्र च प्रथम वक्ष्यति आदिकर्म संवर्तनात
दिवतेऽसादृश्यमतोऽप्यवं [illegible] एवं द्वितीयवक्षः संहरण [illegible] अवगाहनत एवमुपपत्तिवादात् नावतीयं [illegible] नागाणपन्नकनवत्वे
देवादिनवाणकस्य असमणां तगालनस्य सम्भावाततमा [illegible] णां तिक्कषयात स्थुशाकलनवाय इत्यास्तनतायाणपन्नका
वस्थायां तस्मास नवादिति । सट्टाणेणं लोगस्स असंख्येय [illegible] ज्ञातिनाम त्रि । रत्नप्रभादि पृथिवीनां विमानानां वा लो
कस्यासंख्येयभागवर्तित्वात् पृथिव्यादीनां [illegible] पृथिवीकायिकानां स्वस्थानत्वात् इति । सट्टाणे
इत्यादिभिजलादिपर्याप्तक अपर्याप्तकानां [illegible] णां इत्यादि पृथिवीकायिकादीनां स्वस्थाना
निर्देशादपि पृथिवीकायिकानां अप्रत्येकवनस्पतिषु [illegible] पर्याप्तकानामित्यादि बादरादिकायिकानां सट्टाण
[illegible] घणोदधीसु इत्यादि । बादरसूक्ष्माप्कायिकानां असंख्येयसमुद्रेषु इत्यादि बा
दरवायुकायिकानां घनवातवलयेषु इत्यादि । बादरवनस्पतिकायिकानां समुद्रेषु घणोदधीसु इत्यादि तेजस्काय
ते० मनुष्यक्षेत्रे सट्टाणे । असंख्येयपर्याप्तकानां बादराणां तिर्यग्लोके त्रि पृथिवीकायिकादीनां निर्देशात्
बादरवायुकायिकानां पर्याप्तानां बादरवायुकायिकानां अपर्याप्तानां बादरवायुसंघातस्य ४८८

सुमघाएणं सव्वलोए सट्टाणेणं लोगस्स असंख्येज्जतिभागे इत्यादि समुग्घाय सट्टाणेहि समुग्घाय त्रि अनंतभागस्य असंख्येय मा
गाणं निकायादि समुग्घातानामसंख्येयादि इति अनंतगुणवन्त [illegible] गाणं दियाणं नतन्द्रिय बेइंदियइत्यादि जीवसमास वा माया
नयानिगणोदल्ल द्वितीयात्रिविसमा दिव्यंक [illegible] प्रकार इति । यद्यपि सर्वाणां नेता तेणपन्नकस्य पर्याप्त मासिता सम
मात्र स्थितिक नव सत्वसमोहतानामनेकवादेनाततामा पन्नका एकविंशसमये अत्यन्त स्थानं शाश्वत स्थितयः माया
पन्नकलसमाययोग अपि विराघाधिकं कर्म पञ्चवर्णितिसम मात्रया विसमा वेदनगा तत्सृजन [illegible] द्विइत्याव माय वि
समाद्विद्यक प्रकारान्तरात् एवं समासे उपपत्ति चिवेविप [illegible] मासपन्नकविष्वगमत्या समस्यादि नादना न्यून स्थि
नंशमानस्थितयः आद्यायाकाद्यविषम्यात्यन्त स्थानं स्थिकालविषम्यात् इत्यादि दक्षिणादिवृद्धकवाहिता
मात्रविराघाधिकं कर्मपञ्चवर्णितिविषमस्थितिकसंवधित्व तिमलगादवमनंतारा पन्नकानां संनव [illegible]
[illegible] यनतारापन्नकाद विषमस्थितिकस्त्रीवादत त्वा प्रति क्रामात्मावति । नाथ एवं सिद्धं नवरं सद्दिशातं
तिरूणायतादिप्रणी च धनंतातं प्रणीतातमिति ॥७॥ वव स्थिरातातं त्रिममाप्त ॥७॥ यदीह इह प्रवि [illegible] खद्दिति समागंतोप ते०४३०४
गोत्रादयं ग्रंथार्थवर्यापकारान परास्तदृष्टिमादावदा तत्पोड़ निविनिर्जिता परगुरुपदाज्ञाश्रियाश्रयमां । सूरीणामत्र तावत्
तः ज्ञातमिदं व्याख्यानमखंडमया ॥७॥ वव स्थिरतात प्रकाशिताः प्रणीत प्रभा प्रगाय : प्रहपितां पंचवितातं तप्रवरा शि
प्रज्ञाप्रणय रूप्यंतरात्पंचसवव्याख्यान दशावांत तरातास्य दमाद्विपूर्वं कतिपयांतात इत्यादि । इदमुत्तमगाद्दनराशि

कडजुम्म

विशेषाश्चैतानवक्तव्यकाश्चापि भवंति। यथा शक्रपुरंदरादिशब्दभेदादर्थविशेषाणां चैतानां समाप्तिरतो नियमसाति
कडजुम्मकडजुम्मेति। एवं शेषास्वपि संख्यासु चैकादिकप्रदेशात् प्रक्षिप्यमाणस्त्रेताः पर्यवसिता भवंति यत्र प्रदेशसमया अपि
चत्वारः प्रदेशापहाराश्चत्वारः पर्यवसिताः प्रदेशापहारा अपि राशिः कृतयुग्मकृतयुग्म इत्यभिधीयते। अप्रक्षिप्यमाणे द्व्यादिकप्रदेशसमयप्र
क्षयोः तत्र समयादवमनुष्यापि प्रदेशापहारा निर्गतजीवः समकालं युगपत्। द्व्यादिपर्यायवस्तुप्रदेशापहारतः त्रेता
व्यवसायानां चत्वारः संख्या द्वितीया कडजुम्मात्रयोदशा यदा शिः त्रिसम यत्र प्रदेशापहाराणां प्रक्षिप्यमाणः त्रेता पर्यवसा
नं भवति। तत्र समयाश्चत्वारः पर्यवसिताः प्रदेशाः प्रक्षिप्यमा णाः कृतयोजः। अपहारसमया अपि कृतयुग्मत्वात्
कृतयुग्मत्वेन कृतयुग्मत्रेतायोज इत्युच्यते। यथा जघन्यतः अष्टादशविंशतिर्वा द्वादशप्रदेशापहारेण शेषाः एकाधि
कत्वात्। तत्र समयाश्चत्वारः पर्यवसिताः नवानां शिलिनां त्रयाणां च समयानि। एवं सर्वेषां प्रदेशापहारसमयाः प्रक्षिप्यमाणे
पदप्रक्षिप्यमाणे द्वाभ्यां कृतयुग्मद्वितीयमिति इदं वक्तव्यम्। यावत् कल्योजकल्योजो राशिर्भवति। कृतयुग्मद्वापरयुग्म
चतुर्दशादयः। कृतयुग्मकल्योजसप्तदशादयस्त्र्योजकृतयुग्मद्वादशादयः। एवं दिव्यापहारचत्वारस्त्रयात्मसमयानां
चत्वारि इति। त्र्योजत्र्योजा त्रयोदशादयस्त्र्योजद्वापरयुग्मचतुर्दशादयस्त्र्योजकल्योजशाया दशादयः। द्वापरकृतयु
ग्माष्टादयः। द्वापरत्र्योजा एकादशादयो द्वापरद्वापरद्वादयः। द्वापरकल्योजनवादयः। कल्योजकृतयुग्म चतुरा
दयः। कल्योजत्र्योजा सप्तादयः। कल्योजद्वापरषडादयः। कल्योजकल्योजपंचादयः इति। कडजुम्मेत्यादि इति। यदा कडं

कल्योज

त्रि

क्रिया प्रदेशापहारास्त्रेताः पर्यवसितास्तदपहारसमयाश्च पर्यवसाना कृतयुग्मकृतयुग्मामि। कं क्रिया अस्ति च भवति। जघन्य
प्रदेशाद्धेमष्टि। इत्यालापकद्वादशप्रदेशात्पंचमः॥७॥ इह च एकवृत्ति । कदृष्टाला इत्यालापकपादशः क्रियातत्र त्रेतापर्या
क्रये मात्रवानन्वितिः। इत्यालापकत्रयालङ्कारोऽस्य त्याति विवक्षितस्य च प्रविक्षकिकादिकायंतरापक्ष दामाव
अस्मंभवति। इदानीं क्रियाणां कृतयुग्मविशेषाणां त्र्यादीनामधिकृतासु द्वव्यता नेतरा वासा प्रदेशत्वाद्वेगान्तरसंभवासंभ
वितासंभवति। यथा पापड्रशादीनामेकविधपूत्वादिनि ... द्वितासोत्रमकापिकत्योपनत्त्वद्वेतानत्रपक्षपवनपा
नः पारमार्थिकाः नतानांच तिस्मयां तत्त्वादिति॥७॥ वस्त्रिंशादात्पंचमः॥७॥ अथ द्वितीयस्त्रेतापंचमसमयका
डजुम्मकडजुम्मपरमाणंदियत्रिपर्यायक्रियाचानात्य त्रिप्रथमसमयापापर्या तत्पादर्वेकृतयुग्मकृतयुग्मा
स्वति। प्रथमसमयकृतयुग्मा तपापक्रियास्थितिस एभासास्तत्रसालम्बनति। षोडशः कत्रः शार्दूलानूष
ड्वाराशिलदावास्थितास्तथः नाणत्वाइति। शार्दूलस्य विल क्ष्णोनानियश्वार्दूलाना वास्तवित्वेऽप्रथमसमयात्मा
त्वानांतसंभवंतीति स्वत्वा। तत्रावगाहनाद्यो द्वराशिवादरवनस्पत्यापकृद्याप्ततीक्तात्र विदितत्रप्रथमसमयात्मानन्ता
त्सितिनानात्वे। एवमन्यान्यपि च धियापापानीति॥७॥ तृतीयाद्दशके च अप्रथमसमयकडजुम्मपरमाणंदियत्रिः इहाप्रथमसम
यापथपायकंडियाद्यस्त्यानानां मादयस्समयाविग्रहश्च पूर्ववत्। पवत्सामान्यत एकंडियाश्च प्रभवतीत्यतयावत्कं
पामाजहाप्यमस्त्रादामा इत्यादीति॥७॥ चत्वार्थेन चरमसमयकडजुम्मकडजुम्मपरमाणंदियत्रि। इहचर मसमयराशि

जगा॰ वृत्ति तिकंडियाणां भंते समया विवक्षिताः सर्वपरे वा प्रथमसमयवर्तत्वे वर्तमानाश्चरमसमयाः संख्येयाः कृतयुग्मास्तथा ए
कंडियास्तत्रा एवं जत्थ पढमसमय उद्देसओ त्ति। यथा प्रथमसमयोकेंडियाद्देशकोपि वाच्यस्त्व
दि अधिकाद्देशका प्रश्रुयादेशानानात्वं त्वव्याख्यातं पि तानि तत्रैव समानत्वरूपत्वात् प्रथमसमयचरमसमयानां यः सन्नि
हित्वात्र पत्र दर्शयित्वमाह। नवरं देवा न उववज्जंती त्यादि। देवोत्पादेनो केंडियेषु तानालेश्या नवति नाव देवादा वा नोत्पादः संभव
तीति तानालेश्या केंडिया न संभवंतीति। एवं चरमेऽवि अचरिम म समयकडजुम्मएगिंदिय त्ति। न विद्यते चरमसमयो
कल्पक्षणो यस्यास्ता अचरमसमयास्तवस्तकृतयुग्मे केंडिया स्थिति समासः॥८॥ एगिंदिउ पढमसमयकडजुम्म
एगिंदिय त्ति। एकेंडियाणां प्रथमसमया प्रथमसमयः कृतयुग्मः कृतयुग्मानुरू
तानि येषामेकेंडियाणां तेथ प्रथमसमयकृतयुग्मकृतयु ग्मैकेंडिया॥८॥ पढमअपढमसमयकडजुम्मा एगिंदि
यत्ति। प्रथमास्ते पि च अप्रथमस्त्र प्रथमसमयाः कृतयुग्मकृतयुग्म वा कृतयुग्मानि येषामेकेंडियाणां ते प्रथमाप्रथमसमयकृतयुग्म
कृतयुग्मे केंडिया। इह चैकेंडियात्पादे प्रथमसमयवर्तित्वात्प्रथमत्वं विवक्षितसंख्यानुभूतत्वप्रथमसमयवर्तित्वे तत्राप्र
वसेयं धिर्नीतिमाश्रित्य अथमसमयामवसेय इत्यपीति॥८॥ अपढमअपढमसमयकडजुम्म एगिंदिय त्ति। अप्रथमास्ते विवक्षि
तसंख्यानुभूते प्रथमसमयवर्तित्वात् चरमसमयास्त्व अप्रथमसमयवर्तिनः परित्याट्स्या इति प्रथमचरमसमयास्तवस्तेकृतयु
ग्मैकेंडिया स्थिति विग्रहः। नवरं पढमचरमकडजुम्म एगिंदिय त्ति प्रथमास्ते विवक्षि अचरमसमयास्त्वेकेंडियाणां

समय॰ पढम॰
चरम॰ युग्म॰ ४१०

वा अप्रथमा प्रथमसमयवर्तिन ... इह विवक्षितायां चरमत्वनिषेधात्त्वविद्यमानत्वादन्यथा द्वितीयाद्देशकान्न्या
नाम वगादनादीनां पदिह समत्वमुक्तं तत्र मध्यान्तः कर्मक्षयः स्यादेवेति॥८॥ दसम उद्देसे चरिमचरिमसमयकडजुम्मएग
गिंदियत्ति चरमास्ते विवक्षितसंख्यानुभूतत्वाच्चरमसमयवर्तित्वाच्चरमसमया सह शरीरकत्वरूपस्य तिरस्कर्मसमयाः स्यादेवं चरम॰
त्ति॥८॥ एकादशे उ चरिम अचरिमसमयकडजुम्मएगिंदियत्ति। चरमास्ते विवक्षितं चरमसमयास्त्वशरीरकाभावात्केंडिया
स्तादायाप्रत्या प्रथमसमयवर्तिनोऽपि चरमाचरमसम या। स्तवस्तकृतयुग्मे केंडियास्थिति विग्रहः॥८॥ ग्यारहवे द्देशका
कानां स्वरूपमिदं यथा पदस्मात्स्थले उपरमगाया म रिम गमगत्ति। कथंपतः प्रथमा पृच्छा द्वितीयपातिना॥
चान्य वगादनादीनि दशा नवति। नानात्वात् क्षिति॥ स मो अट्ठम सरिसगमः त्रि द्वितीयचतुर्थषष्ठाष्टदशमः परस्प
राणा द्देशगमाशर्वोक्तानां विलक्षणागमा द्वितीयममा नगमाइत्यर्थः॥ शिरा नवरं कृत कालः
श्यावता। जहन्नेणं एक्कं समयंति॥८॥ उक्कोसेणं अणंत समया णंतरं संख्यातं न वत्ताल एक्कं समयं कालक्षणकृतयुग्मकृता
युग्मैकेंडिया भवंति पश्चाद्दिति विति। कृष्णलेश्यावतां स्थितिः कृष्णलेश्याकालवदवसेयत्यर्थः॥८॥ पंचत्रिंशंतं शतं समा
प्तं॥८॥ व्याख्यातस्तस्यासम्मता सकष्टं टीकालिकायनत्वास्तिद्देशाः मंदिकानारा पत्यका
॥८॥ पंचत्रिंशशतं संख्यापदे राशिकेंडियाः प्ररूपिताः षट्त्रिंशत्तमे द्वितीयकेंडियाः प्ररूप्यंत इत्येवं संबंधस्यास्यदमादिसूत्रं
कडजुम्माकंडियाणं भंते इत्यादि। जहन्नेणं एक्कं समयं ति। समयानंतरं संख्यातर ादवं स्थितिरपि। इतः सर्वेऽस्मिन्

नमण्हत्ति मात्रा स्वपरिसमाप्तेर्न वर्त्तमानानिंशानात वेयणिज्जवज्जाणं सत्तण्हं पगडीणं बंधगा वा अबंधगा वत्ति इह वेदनीयस्य बंधविधिवि
शेषाणां वक्ष्यतीति कृत्वा वेदनीयवर्ज्जानामित्युक्तं तत्रोपशान्तमोहादयः सप्तानामबंधका एवाशेषास्तु यथासंभवं बंधका न
वंतीति वेयणिज्जस्स बंधगा वा अबंधगात्ति केवलिसयोग्यादीरास्तावदपि संज्ञिपंचेंद्रिया स्ववेदनीयस्य बंधका एव नाबंधकाः ॥
६० मोहणिज्जस्स वेयगा वा अवेयगा वत्ति मोहनीयस्य वेदकाः सूक्ष्मसंपरायांता अवेदकास्तूपशान्तमोहादयः ॥ सेसाणं
सत्तण्ह वि वेयगा ... ना अवेयगत्ति यत्किला प्रशान्तमोहादयः संज्ञिपंचेंद्रियास्तु सप्तानामपि वेद
कानामवेदकाः केवलिनस्त्वष्टमाणां वेदका भवंति ते चेंद्रियव्यापारातीतत्वे न पंचेंद्रिया इति
सायावेयगा वा असायावेयगा वत्ति संज्ञिपंचेंद्रि इंद्रियाणामवंश्वरूपत्वात् मोहणिज्जस्स उदीरगा वा अ
णुदीरगा वत्ति तत्र सूक्ष्मसंपरायांता मोहनीयस्य उदीरकाः उपशान्तमोहादयस्तूदीरकाः सप्तानामष्टवा
ता नामित्ति नामस्स गोयस्स य उदीरगा ना अणुदीरगत्ति नामगोत्रयोः सकषायांताः संज्ञिपंचेंद्रियाः मणुदीरगा वा
५० अणुदीरगा वत्ति शेषाणां सप्तानामपि यथासंभवं उदीरकाः स्वयमुदीरकाश्चयातोऽनुदीरणा विधिवत्तस्मान्नामानोनाष्टानामाव रकाः स मात्ते नकृ... ४०४
लिकावशेषायुष्कास्तु तपवायुर्वर्ज्जसप्तानामुदीरकाः अप्रमत्तादयस्तु वेदनीयायुर्वर्ज्जानां षण्णां तथा सूक्ष्मसंपराय
आवलिकावशेषायां ... मोहनीयवेदनीयायुर्वर्ज्जानां पंचानामप्युपशान्तमोहास्तु क्षीणकषायाणां पंचानामपि वा ४०१

क्षीण : कषाया : उन : स्वायाया आवलिकायांशः पाणं नामगोत्रयो रकषायिणोनाप्यतयोरवायोगिनस्तूदीर
रकाणवति । मविइह्रणाजदानणाणंसमयति । कृतयुग्मसंज्ञिपंचेंद्रियाणां जघन्येनावस्थितस्यैकसमयं समयानंतरं संख्या
३० तसमन्नावर्त्तकालसणं सागरोवमसतपुहत्तं सातिरेगंतिपत्तस्त : परं संज्ञिपंचेंद्रियान्नवंत्यावति ॥ ७ ॥ समुग्घायाओ इह गति
संज्ञिपंचेंद्रियाणामाद्याः षडेव समुग्घाता लब्धंति समुग्घातकेवलिनामवातद्वानि इंद्रियाः इति ॥ ७ ॥ कण्हलेस्साणत । उक्को
सेणाततीसंसागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमन्नहियाइं इति इदं कृष्णलेश्यावस्थानं तद्विष्कृष्टस्थितिं पूर्वजन्मपर्यंतवर्त्ति सनत्कु
नेवकृष्णलेश्या परिणामसमाश्रित्योक्ति । नीललेश्या ... उक्कोसेणं दससागरोवमाइं पलिओवमस्स असंख
ज्जतिभागमब्भहियाइं इति यं तत्पंचमपृथ्व्यां उपरितनप्रस्तटदशसागरोपमाणि पल्योपमासंख्येयभा
गाधिकान्यायुः संभवति । नीललेश्यानन्तरं स्याद्धनन्तरं । आउकासेणामित्याहि । यावद्दग्धकृष्णनवतिमांतर्मुहूर्त्त
तत् पल्योपमासंख्येयभागावशिष्टमिति । नीलादानाका । सेवमन्यत्रापि तृतीयपृथ्व्यपक्षत्रीय ... स्थिति
॥ ७ ॥ काओतलेश्याणात । उक्कोसेणं तिन्निसागरोवमाइं पलिओवमस्स असंखेज्जतिभागमब्भहियाइं इति । पंचद्वितीया उप दुकृतनकृती ५०
रितनप्रस्तटस्थितिमाश्रित्योक्ति ॥ ७ ॥ तेजोलेश्याणत । दोसागरोवमाइं इत्यादि यदुक्तं तदीशानादेवपरमायुराश्रित्योक्त
वामयं । पद्मलेश्याणात । उक्कोसेणं दससागरोवमाइं इत्यादि यदुक्तं तद्ब्रह्मलोकदेवायुराश्रित्योक्तिमंतव्यं तत्र हि पद्म
लेश्यैतावत्कायुर्लवस्त्यंतर्मुहूर्त्तं च । प्राकृतनभवावसेयं विनीत ॥ ७ ॥ शुक्ललेश्याणात संविहणा द्वितीयजघन्यकृष्णले स
२०

नगाध्दत्रि मप्रि। उत्सर्पिण्यवसर्पिणीसागरोपमाणि अनंतकालानि तु कालस्थानमित्यर्थः। एतच्च पूर्वं नवांत्यांतर्मुहूर्तमेतत्परावर्त्तस्था
स्थितत्वात्समयः। स्थितिस्तूत्सर्पिण्यवसर्पिणीसागरोपमाणीति॥८॥ नवरं तु कालमापेक्ष्यासंख्येयकालसंसारावस्थाः। अतोऽत्र
मध्यक्रियाइति। यदुक्तं। तदुपरितनत्रैविध्यक्रमात् स्थित्यतिमंतव्या। तत्र द्विदवानां प्रतावदत्तः। उत्कालस्थानं तत्त्वत्वेन व्याख्याः
प्रतस्थितिवादवतायामत्यंत नतु परतोऽप्यंतर्मुहूर्तं पूर्वतावस्थानसंबंधीति॥८॥ एकत्रिंशत्तरासा ज्ञाप्य। तूत्सग्रा
स्तुगलवावाक्याप्यतामाविदशशिराइव विशिष्ट ता। ताता राशि रूपाणि तुस्या नितु द्वितीयरूपाणि तिराशितु
स्या। निराशि ज्ञाप्य कडज्ञाप्यानरायय त्रिराशितु स्या नालदशातनकृततु सितायऽसिताप्रराशि तुस्य कृत
तुस्याप्रवात निरयिकाश्रुतिसमासाश्रुतास्त्र श्रु तु समयमित्यादिपदत्रयात्मकार्थः। आयडासंण
यक्षा० ति। आत्मनस्संबंधिय[illegible] शॉदतुत्रा यत्राः संयमः आत्मयशाप्तनआयडासंतवजीवंतित्रिआत्मयशाश्रा
त्मसंयमस्तुपजीवत्याश्रयंतिविदधतीत्यर्थः। इदत्वसर्वेषा मेवात्मयशास्रावात्यतिकृत्यांतो सर्वेषामप्य विरतत्वादिति
। इदत्वशतपरिमाणमिदमाद्यात्रिंशशतात्यविद्यमानावांतराता निरयस्त्रिंशा दितुतमसतु[illegible] आत्मकमवांतरश।
तानि द्वादशावत्रारिंशास्तकविश तिः। कवत्रारिंशानुताप्यवांतरशातमितया वसावर्षामालानन्नुष्टात्रिंशाधिकं शता
नां शातनवात्यवतु हशकपरिमाणमपि सर्वशास्त्रमवालाक्यावासया। तद्धिक्कानविंशतिशताति एवं विंशत्यधिकानि।
ति॥८॥ इदशानतु क्रियस्तपिष्टत्रिकांतिदितवानरम स्मितुसंकित: विहत्रित्रिंशिगिरांविरत्वा हिदकषमसंकिमियत् ४०२

एतापद्ध।८॥ एकत्रारिंशशातष्टितत्समासे॥८॥ अथलगवत्याव्याख्याप्रज्ञप्त्याः परिमाणानि धिकृत्यागाथामाह। तुलमात्यादि
। वतुरशीतिः शतसहस्राणि पदानामत्रागे इति संबंधः पदानि च विशिष्टसंप्रदायगम्यानि। प्रवराणि उत्तरवंशानानंतानपर्याप्ती
त्यवशीलाया त पववरज्ञान दर्शिनाश्रि केवलिभिरित्यर्थः। प्रज्ञप्तानीत्याणः। इदमस्य सूत्रस्य रूपतु कमयाचैस्तु रूपमाद।
लावालाक्षमणंतिशिलार्वजीवादयः पदार्थास्त्रलावास्थतपवात्याप्रकृत्यालावा। अद्यवालावावि. वे याः भावानिषधशकृतवा
स्तंतिर्दे। अनुताअपरिमाणाश्रु यवालावालाविविधयरूः। तिरनता नि लावालावानंतानितु उर्ध्वा। तिशनमदञ्चाणि प्रज्ञ
२५.८ सान्याक्षपंवामित्यर्थः। अंगप्रवत्वनप्रमतुरूपावयाच्छ तिगाथार्थः। अघात्यमंगलार्थमंत्रमतुदरूपाकाणतुवनाद
। तावत्यादिगाथा। तापानियमविनयाप्रवाव . ला जलदृष्टिरत्वमरहत्रिसाधर्मद्यस्पसतत्रा। जयति
द्रि त अडायनविज्यातमदासर्वदा। ज्ञानामवविमः लं निर्मलं विपुलं विस्तीर्णं डलंयस्यसतथा। स्थिरसाधु
मर्यादतयादेवतानानीयानिरार्थसाधन. निराकरणाया लिंगशतानितात्मव विपुलामदानुवगः कालालावत्रादिग
यायस्यविवक्षितार्थी रूपसाधनसाधर्म्यातयासंघसमुद्राजा जिनप्रवचनादधिगानार्थसाधर्म्यात्। अथवासाधर्म्य सादृश्यादा ३८
वादगुणगांलायादिलिविशाला विस्तीर्ण्यतद्गवाद्यः सतथतिगाथार्थः। नमो गोयमाईणं गणहराणमित्यादयः। तत्कालं
खकृतानमस्काराः प्रकटार्थाश्रितिनव्याख्याताः॥८॥ यडक्रमादाविदमाद्युचोधिः श्रीपंचमांगाततदंगारायाति स्वाधिगम
इतिभगवतीविवरणं इति: समाप्त १॥१२ स्या स्थितिपूर्वगुर्वीपारस्थाततिवरत्रिकायांसमर्पितंतत्प्रजुहिमा धु। मारिवायकानाकेवलमत्रसंतः। सहुहिद्याख्यापरणा।

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

भगवती
वृत्ति ४७
॥२॥

ह्यनंतसुखप्रदायननवाव्याधिषा॥ वांछाकालमहानकल्पकल्पा मनाक् श्रीमाधर्मफलप्रदानात् छायान्वितः शस्त्रविशालशा-
खश्रीवर्धमानात्तु जिनाद्याक्ताद्भुत॥ रतनस्तम्पकल्पो विलसद्विहारस्तद्धर्मसंशर्मादिगतो समंतात्॥ बहुवक्त्रः शिष्यवरावनीवहत्री-
स्कृतज्ञानपरागवांतो॥ एकस्त्रार्यः सूरिवरो जितस्वरः ख्यातस्तयान उविक्तु हिमागरः॥ तथा वितायन विशुद्धिनामफलं सृष्टि-
कातिप्रानदायदवसूरिणो॥ तायारवविरनया नांतपदवोत्तर्कर्वतं॥ श्रीमतो जिनवर्धमानसस्य सूराणां नियोगतः॥ श्रीमज्जिनेश्व-
रावार्यशिष्याणां गुणशालिनां॥ जिनचंद्रयतींद्राणामस्मा॥ कैवाज्ञामविनः॥ यशः श्रूयगणागार्ट्समादाड्यासिद्धिमाप्त
नाः परित्यक्तान्यकृत्यस्य तक्ताह्रकविविक्तितः शास्त्रार्थ निश्चेयमुसोरलंपटस्य॥ विठूनस्वकृतगणस्य मादेवसे
सुकृ॰ का॥ श्रीनिर्वृता ख्यकुल मनदर्पलो॥ श्रीद्रोणा॥ सूरिरनवद्यचरणः परार्गैः साधितवान् वृत्तिमिमां तु
क्ताविडग्रामदामसूदनशास्त्रार्थति कनिकषणक प्रणाकृदककल्पबुधीनां॥ विशाधितानावदियं सुधी
स्त्रिस्त्रघापिदोषाः क्लिलसंभवंति॥ सन्मोदतस्तांस्त्रविदावृ॥ सज्जिस्तत्रा ससमाशा निमतंयदस्मौ॥ यदवाप्तं मया पुण्यं इना
विदस्तलायायावृ॥ सोवाहुनिडमत्यद्युतनागामे विशुध्मतातैं॥ प्रथमादार्शे लिखिता विमलमणि श्रुति निर्नेज विनयैः॥ क्ष
वृद्धिः स्तुतनक्तिंदाकरिरधिकं॥ इतीतिश्रीत्र्यस्याः करणाख्याख्या कृति लखतपृडनादिगुवयधार्द॥ दायक सुतमाणिक्यः ॥घा
रितवान स्यदाद्विजनान्॥ अष्टाविंशातिसुक्तवर्षसदासुशातनवान्यधिका॥ अणहिलपाटकनगरकृतयसत्तुवनिवसातो
॥ग्रंथाग्रं॥१८६१६॥छ॥ मंगलं वत्तु॥छ॥ ॥श्री॥ ॥कल्याणमस्तु॥छ॥ ॥श्री॥ ॥छ॥ ॥श्री॥ ॥१॥ ४७३